

GHANT DASTAKAR.

360

PREPARED UNDER THE LIBERAL PATRONAGE OF
ANSRAJ KARAMSHI RAMMAL, ESQ., OF BOMBAY,

BY

GANESH RAMCHANDRA SHASTRI DATAR,
BHASKAR ANANT SHASTRI TAMANKAR,
KRISHNA SHASTRI MAHABAL,
AND
VISHVANATH VINAYEK PATEL,

Published by

VISHNUP VASUDEV GODBOLE.

REGISTERED UNDER ACT XX. OF 1847.

(BOMBAY:

PRINTED AT THE "ORIENTAL PRESS."

1867.

P155, 3:4k

A67.1

S. Ch. Karve

निघंटरत्नाकर.

भाग १.

हा ग्रंथ,

गणेश रामचंद्र शास्त्री दानार, भास्कर अनंत शास्त्री ताम्हनकर,
कृष्णशास्त्री महाबळ व विश्वनाथ विनायक पाटील
यांजकडून तयार करवून
श्रीमान व उदार आश्रयदाने

शेठ हंसराज करमसी

यांच्या महदाश्रयानें

विष्णु वासुदेव गोडबोले

राहाणार कसबा पावस, जिल्हा रत्नागिरी, हल्लीं वस्ती मुक्काम मुंबई

यांनीं

मुंबईत,

“ओरिएण्टल” छापखान्यांत छापविला.

(सन १८४७ चा आक्ट २० प्रमाणें रजिस्टर केला आहे).

शके १७८९ प्रभवनामसंवत्सरे.

इसवी सन १८६७.

TO
SHEET HANSRAJ KARAMSHI

SON OF THE LATE

SHEET KARAMSHI RANMAL, OF BOMBAY,

WHO IS SO WELL KNOWN FOR HIS NUMEROUS
WORKS OF CHARITY IN WESTERN INDIA,

THIS WORK

IS HEREBY

FOR HIS DISINTERESTED DEAL IN PROMOTING THE
CAUSE OF EDUCATION AMONG HIS COUNTRYMEN,

BY

THE PUBLISHER.

सूर्यवंशीय

श्री रघुपति रामचंद्र सूनू लववंशचूडामणी

शेठ

करमशी रणमल याणी मोठीं मोठीं धर्मकृत्ये केलीं आहेत, त्यापैकीं
आत्मास जीं माहित आहेत तीं दर्शवितोः—श्री माणकेश्वरगच्या पायऱ्या
व धर्मशाळा, श्री वाळकेश्वरगच्या पूर्वेकडील पायऱ्या, भायखळ्या-
वगील श्रीमहादेवाचे देवालय व धर्मशाळा, अंधेरीस श्री मारुतीचे
देवालय व धर्मशाळा, निर्मळस श्री शंकराचार्यांचे देवालयाचा
जीर्णोद्धार व बंगला, घागपुढीच्या पायऱ्या, कल्याणाम
श्री विठोबाचे देवालय, श्री त्रिवकेश्वरस गंगादा-
गच्या सातशें पायऱ्या व धर्मशाळा, स्वामगांवस
गाईस पाणी पिण्याची पोय, पनवेलीस तलाव
(येथील वाळकेश्वरप्रमाणें) व बंगला
इत्यादि कृत्ये केलीं व ज्यांचे निमि-

नानें ध्वजा ह्यणजे कंठीबंधाम

भोजन एकशें आठ भागवतें

ह्यणजे सनाहा पारायण व

अठरा पुगणें लिहून

दान दिलीं वेगरे

अनेक धर्म-

कृत्यकर्ते,

याचे

आज्ञाकित सहृणसंपन्न

३३

शेठ हंसराज करमशी .

यास

त्याची निरपेक्षज्ञानवृद्धि होण्याची उत्कंठा पाहून

भीतिपूर्वक

हा पंथ

प्रकट करणाऱ्याने नजर केला असे,

प्रस्तावना.

॥ मंगलाचरण ॥

॥ श्लोक ॥

॥ श्रीहिरंब ॥ भवपंकमशूशुष्यदीयंपदपंकेरुहमाशुभक्तिभाजां ॥
अवतात्सनिघंटुपूर्वरत्नाकरकर्तृनखिलानगणाधिपोऽम्मान् ॥ १ ॥
॥ विशेषकं ॥ आत्रेयादिमुनीन्जगद्धिनकरान्ब्रह्मत्वाथधन्वंतरिं
ग्रंथानसुश्रुतयोगरत्नचरकायुर्वेदवैद्यामृतान् ॥ अन्यान्शाङ्गधरा
दिमान्बहुविधानकोशाच्चिघंटुन्वहूनालोच्यातितगंनिघंटुपदयुग्रत्ना
करोविष्णुना ॥ १ ॥ सोस्ताहंवामुदेवाञ्जनिमनुभवतागोडवो
लोपनाप्राग्व्यानेनप्रेरितेनव्यरचिवुधगणेशेनदानरत्नाम्ना ॥ भाषा
व्याख्यासमेतोविबुधजनमुदेरामचंद्रांगजेनसाद्यनाम्नकरेतिप्रथिन
कृलमुवोभास्करार्चिस्यलब्धा ॥ २ ॥ कृष्णार्चिस्यमहाबलान्वय
मुवोविश्वादिनाथस्य चव्यानेपाटिलवंशकेजनिभूतः संवत्सरे चादि
मे ॥ शक्रेनंदगजप्रिभृत्प्रिमिनेमार्गेतिनेपर्णाचांवातोन्यूनभिहास्ति
चेत्तुक्रुतिभिःशम्यंदयानत्पैः ॥ ३ ॥

आर्लीकडे हिंदुस्थानांत इंग्रजी राज्य शाखापासून जिकडे तिकडे छापखाने
मुरू होऊन मानान्नकारच्या शास्त्रीय विषयांवर व आमचे प्रस्तुतचे राजमत्ताधारी यांच्या
अनुपम नवीन शोधांच्या शास्त्रीय विषयांवर निरनिराळ्या ग्रंथांचे तर्जुमे होऊन त्यांचा
फैलावा बराच झाला. त्यांत वैशशास्त्रावर वर लिहिल्याप्रमाणे पुष्कळ ग्रंथ झाले; परंतु
त्यांत परिभाषासह वैशकग्रंथसंबंधी ज्या अवश्य मोठी झगजे शारीर, निदान, चिकित्सा,
भ्रमरे, रसायणे, यंत्रे इत्यादि क्रियांचे संपूर्ण ज्ञान एकाच ग्रंथांत असतें असा एखादा सविस्तर ग्रंथ
छापण्यांत आला नाही. असें जाणून तसा ग्रंथ तयार करविण्याचें मनांत आणिले, परंतु हे कृत्य
मोठ्या श्रमाचें व खर्चाचें यामुळें एथील अनेक समंजस व श्रीमान लोकांकडे आश्रय
मिळण्याविषयी बहुत यत्न केला. शेवटीं एथील प्रसिद्ध, श्रीमान व अज्ञा सत्कृत्यास व
विशेष्या कामास आश्रय देणारे शेठ हंत्तराज करमशी यांनीं धीर देऊन केवळ परोपकार-
बुद्धिनें आपला † उदारहस्त दिला, आणि त्यांच्याच आश्रयानें हा ग्रंथ प्रसिद्धीस आला.

हा आश्रय मिळाल्यावर मी अनेक विद्वानांच्या साहाय्याने हे कार्य करण्यास आरंभ केला. आरंभी शास्त्री लोकांकडून आयुर्वेद, आत्रेयसंहिता, पाराशरसंहिता, अग्निवेश, चरक, सुश्रुत, वाग्भट्ट, भावप्रकाश, योगरत्न, कल्पतरू, वृंदमाधव, योगतरंगिणी, वंगसेन, शार्ङ्गधर, माधवादि निदाने यांतून व गुडूच्यादिनिघंट, मदनविनोद, द्रव्यरत्नाकर, चूडामणी (राजनिघंट), हृदयदीप, गणनिघंट (मदनादिनिघंट), सिद्धमंत्र, रत्नाकर, भावप्रकाशांतील निघंट, वैद्यभूषणांतील निघंट, पथ्यापथ्यनिघंट, हे अकरा निघंट व अमरकोश, त्रिकां-
डशेष, हारावली, हेमचंद्रकोश, आणि बाँपू गंगाधर जोशी चिपळूणकर यांनी केलेला निघंट प्रकाश व प्रस्तुत रा. रा. माधव चंद्रोबा याणीं केलेला शब्दरत्नाकर या नांवाचा संस्कृत कोश इत्यादि ग्रंथ पाहून त्यांतील जें जें प्रकरण उपयुक्त वाटलें तें तें घेऊन सप्रमाण छणजे वाक्यांसह मराठींत भाषांतर करवून हा "निघंटरत्नाकर" या नांवाचा ग्रंथ तयार कराविला. या ग्रंथाचे तीन भाग केले आहेत. पहिल्या भागांत कोश व गुणदोष, दुसऱ्यांत शारीर, अष्टावैधपरोक्षा, माधवादिनिदानासह चिकित्सा, (उरपासून वातव्याधीपर्यंत) तिसऱ्यांत निदानासह चिकित्सा (वातरक्षापासून स्नायुरोग समाप्तीपर्यंत) अर्कप्रकाश, धातुशोधनमारण, यंत्राध्याय, पौतविविधि, अजोर्णमंजरी, हे प्रकार आहेत.

या ग्रंथांत जीं प्रकरणे आहेत त्यांतील तात्पर्यार्थ थोडक्यांत लोकांच्या नदज ध्यानांत यावयाकरितां प्रत्येक प्रकरणाचा सारांश त्वाळीं दिला आहे :—

१ प्रकरण. कोश—यांत वैद्यशास्त्रसंबंधी वजनें, मापें, वनस्पतींचीं नावें, इत्यादिक अपरिचित (अप्रसिद्ध) शब्दांच्या अर्थांचे प्रसिद्ध पर्यायवाचक शब्दांचा संग्रह पृष्ठ १ पासून १३१ पर्यंत.

२ प्रकरण. गुणदोष—यांत वनस्पतींचे गुणदोष व अत्रे, पकान्ने, पाक, मन्य, मांसें, धातु, उपधातु, रत्ने, उपरत्ने आणि विषे यांचें शोधन, मारण व गुण, मक्षगार्थ अनुपाने इत्यादि सविस्तर वर्णन आहे. पृष्ठ १ पासून ३६० पर्यंत.

३ प्रकरण. शारीर—याचे अध्याय दाहा आहेत त्यांचा तपशील :—
पृष्ठ १ पासून १३४ पर्यंत.

१ अध्याय. यांत—अव्यक्त महान्अहंकार, पंचमहाभूतेर्मिळून अष्टप्रकृति व त्यांचे विकार श्रोत्र, त्वक, चक्षु, जिह्वा, घ्राण, वाणी, हात, पाय, गुद, उपस्थ, आणि मन, हीं अकरा इंद्रियें, व पंचमहाभूतेर्मिळून सोळा विकार यांचा जाणता जो क्षेत्रज्ञ त्याला पुरुष छणतात हे अनेक मतांचें खंडन करून सिद्ध केले आहे.

२ अध्याय. यांत स्त्रीपुरुषांच्या शुक्रशोणितांच्या दोषांपासून गर्भाला

उत्पन्न होणारीं कारणें व गर्भसंभवसमयापर्यंत शुद्धीकरण व चिकित्सा व रजस्वला-धर्म, स्त्रीसंगाविषयी योग्यकाल, युग्म गर्भसंभव, बंद, कुंज, व उदरातील गर्भ मलमूत्रादि करीत नाहीं याचीं कारणें सांगितलीं आहेत.

३ अध्याय. यांत गर्भसंभव जाहल्यापासून गर्भिणीचे आचार, गर्भिणीच्या सुखदुःखानें गर्भाला सुख दुःख, डोहले पुरवण्याचे कारण, डोहव्यावरून गर्भलक्षण, अवयव उत्पन्न होण्यापूर्वी गर्भपोषण, नपुंसक, व कुक्कुणकगर्भलक्षण व गर्भाचे विकृत अवयव होण्याचीं कारणें इत्यादि प्रकारणें आहेत.

४ अध्याय. यांत त्वाचा, मांस, भेद, रक्त इत्यादिकांचीं स्थानें, शुक्रार्तवाच्या गमनमार्ग, दूध, निद्रा, तंद्रा, जांभई इत्यादिकांचीं कारणें, वात, पित्त, कफ प्रकृतीचीं लक्षणें, व शरीराचे वर्णन केले आहे.

५ अध्याय. यांत शिगा, अर्गे, कूर्चा, शिवण, अस्थिसंख्या यांचे प्रकार, सामर्थ्य, संधि, स्नायु, पेशी, गर्भाशय, शस्त्रक्रिया व देहांत आम्हाला अदृश्यत इत्यादि सांगितले आहे.

६ अध्याय. यांत मर्मे, मर्मांचे प्रकार, शिरांचे प्रकार, सद्यःप्राणहर मर्मे, अवयव छिन्न जाहाला असतां वांचतो व मूर्ख वैद्य मर्मे विघडतो इत्यादिक आहेत.

७ अध्याय. यांत शिरा, त्यांचे भेद, मानेच्या शिरांचे भेद, वातपित्तरुफादि विकार, रक्ताचे कृम्य, नासिका व जिह्वा इत्यादिकांतील शिरा व त्यांचा, वेध, इत्यादि सांगितले आहे.

८ अध्याय. यांत कोणत्या शिरा कशा केव्हां काढाव्या व रोगपरतें कोणती शीर कशा शस्त्रानें काढावी याविषयी दिग्दर्शन केले आहे.

९ अध्याय. यांत धमनी, व वाहकमार्ग यांविषयी विचार सांगितला आहे.

१० अध्याय. यांत गर्भिणीचीं लक्षणें. उपमाता (दाई) यांविषयीं वर्ज्या-वर्ज्य, दुग्धपरीक्षा, नाळांच्या औषध मात्रेचें प्रमाण, ज्वर, तालु, नाभि, गुद, इत्यादि विकाराणांच्या रोगाविषयीं, ग्रहाविषयीं व गर्भाविषयीं वर्णन, इत्यादिक आहे.

४-५ प्रकरण. यांत अष्टविधपरीक्षा, दूतादिकांचे शक्नुन, वैद्यलक्षण, रोगिलक्षण, नाडी, मूत्र, मळ, जिह्वा, शब्द, स्पर्श, नेत्र, आकृति यांची परीक्षा, छायापुरुष, वैद्यकर्म, धातुशुद्धि, औषधांचे नियम, दिनचर्या, रात्रिचर्या, ऋतुचर्या, व्रत, नस्य, रक्तवावविधि, काढे, लेह, गुटिका, चूर्णे, इत्यादि कर्मांनीं करावीं याविषयीं परिभाषा व अभाव अध्याय, इत्यादि

विषय सांगितले आहेत. प्रकरण ४ची ४४ १ पासून ६६ पर्यंत; आणि प्रकरण ५ची ४४ १ पासून १९५ पर्यंत.

६ प्रकरण. निदानसह चिकित्सा, यांत रोगांची परीक्षा व तच्छामक दैवीउपाय, कर्मविपाक, औषधे ह्यणजे काढे, फांट, हिम, कल्क, तैल, घृत, गुाटिका, चूर्णे, मोदक, अवलेह, मात्रा, दंभ इत्यादिक उपाय, रोगपरत्वे पध्यापथ्य, इत्यादिक सांगितली आहेत. ४४ १ पासून १६५६ पर्यंत.

७ प्रकरण. अर्कप्रकाश, यांत केवळ, वनस्पति व धान्ये व मासे, इत्यादिकांचे अर्क कसे काढावे व कोणकोणत्या रोगावर कसे दावे ते व भोजनपात्रे, मुशी इत्यादिक करण्याची मृत्तिका हे विषय सांगितले आहेत. ४४ १ पासून १०४ पर्यंत.

८ प्रकरण. यंत्राध्याय, यांत मुशी, यंत्रे व त्यांच्या आकृति व पुढे हेण्याचा प्रकार इत्यादिक सांगितली आहेत. ४४ १ पासून ८ पर्यंत.

९ प्रकरण. पौताविधि, यांत कोणकोणत्या भागातील रोगांस कोडे व कशी पौत दावि याविषयी क्रिया सांगितली आहे.

१० प्रकरण. मात्रादिकाला अग्नीची आंच किती व कशी दावि तो प्रकार सांगितला आहे.

११ प्रकरण. धातुशोधन व मारण, यांत पाग, सुवर्ण, रौप्य इत्यादि धातु व कांसि धितळ इत्यादि मिश्रधातु, सोमळ, हरताळ इत्यादि उपधातु व हिम, पाच, माणिक्यादिक रत्ने, गोमेद, पुष्कराज इत्यादि उपरत्ने इत्यादिकांचे व शिपी, शंख, कवचा यांचे सत्वपातन, व विषे इत्यादिकांचे शोधन मारण, सत्वपातन, भक्षण इत्यादि प्रकार सांगितले आहेत. ४४ १ पासून २५९ पर्यंत.

१२ प्रकरण. अजीर्णमंत्रा—यांत अतिरिक्तपदार्थ भक्षण केल्याने जे अजीर्ण होतें त्याचे शमनप्रकार सांगितले आहेत. ४४ १ पासून १२ पर्यंत.

येथेप्रमाणें हा ग्रंथ सुमारे १,००,००० एक लक्ष तयार करून यांत, सर्व लोकांस वैद्यकाचे ज्ञान सुरुभरिताने व्हावे याकरितां बारा प्रकरणांनीं सर्व वैद्यक्रियांचा क्रमानें संग्रह केला आहे.

या ग्रंथांत कोडेकोडे हस्तदोष, अर्थविपर्यास, पात्रातिक्रम, इत्यादि दोष नजर-चुकीनें क्रियेक ठिकाणीं झाले असतील त्यांविषयीं विद्वज्जनानीं क्षमा करून गृण ग्रहण करावे असो ग्रंथकार्याची प्रार्थना आहे.

विष्णु वामुदेव गोडबोले,

ग्रंथाचे कर्ते.

पृ०	पृ०	पृ०			
अप्रक	१	अजानु भेद अतुर्द	९	आंव्याची अंतरस्तव	११
अदुळसा	२	श्वेत अजु	११	आंव्याचे वृक्ष	११
अम्लवेनस	११	कळें अजु	११	आंव्याचीं कोवळीं पाजे	१६
अक्रोह	११	कळें रान अह	११	आंव्याचा मोहोर	११
अमृतवल्ली	११	रान अह	११	आंपट आंव्याचारस	११
अमृतकळ	३	कांसाह रवं बरें	११	आंबोती रक्तसंरोव्याचा-	
अकूलकरा	११	धगरु	११	भेद	११
अमरुपंख, उत्तरदेसी प्रकि-		कृष्णागरु	१०	आरामशीतला, रामबायी	११
अळंकार	४	दाहागरु	११	आकाशवेळ	१२
सवर्णाचे अळंकार	११	काहागरु	११	पांढरा आघाडा	११
रत्नाचे अळंकार	११	त्याहागरु	११	रक्तआघाडा	११
रत्ने, सुवर्ण व पोवळी यांचे-		यांगल्यागरु	११	पाण आघाडा	११
अळंकार	४	अर्द्धपुष्पी (शिखोडी)	११	अश्वघंथा, आसंध	१२
एकेरी मोत्यांची माळ	११	अगटि, कटकवृक्ष, एरवणी	११	आवळी	११
मोत्यें व पद्मरागयांचे अ-		अम्लपर्णी	११	आंबळे	११
ळंकार	११	अर्जुनसादडा	११	आंबळ काठी	११
मोत्यांचा हार	११	अनुलेपन उटी	११	आवळीच्या झाडांनीलनास	१९
इंदनील युक्त माळ	११	अजमोद	११	काहामळकी, लघु आंबळी	११
सुवर्ण युक्त रुद्राक्ष माळ	११	आजवला, पांढरा, वकाबा	१२	पान आंबळें किचित्काळस-	
सुवर्ण युक्त कमळाक्ष माळ	५	सर्गंध आजवला		र, तांबुसवर्ण	११
सोण्याची कंठी	११	आगी दवणा, अग्निदवनी-		राय आंबळे, हर पररेवडी	११
कानांनी अळंकार	११	धमासा भेद	११	भुय आंबळी	२०
नवरत्नाचा अळंकार	११	आंबा कोवळा	११	आरी, कटकवृक्ष	११
सुवर्णाचें परिव्रक	११	बांढळलेला आंबा	१३	आरुक, अजु पुरवार	११
नानारत्न युक्त पाद भूषण	११	झाडावर पिकलेला आंबा	११	आकीडी वृक्ष, अंकोल	११
किंकिणी युक्त कटिभूषण	६	कोवळा इरसाळ आंबा	११	आले	२१
अगस्ता चार प्रकारचा	११	आटीत पिकलेला इरसाळ-		आम्यातक, आंबाडी	२२
अगस्त्याचें पुष्प	११	आंबा	११	आम्लवृक्ष, कळ, कोकव	११
अगस्त्याच्या रोगा	११	आम्रस	११	अशमंनक, आपटा	११
अगस्त्याचीं पाजे	११	बोंबुन खाललेल्या आंब्या-		आरुजु, अम्लक	२३
अशोक	७	बेंगुण	११	अहाडीव	११
अतिविष तीन प्रकारचें	११	पिकलेला कपून खालेला-		आब, हरभयाची	११
अडिता	११	आंबा	११	लहान व मोठी कवडळ	११
अजु	११	आंबोशी	१५	इंद्रजब, कुड्याचें बीं	२४
अजु साधारण	८	आंव्याची पोळी	११	इंद्रवरी, रुद्रजटा	११
गोड राजाजु	११	आंव्याची कोय	११	उदकदारा, उताटी	११
उड राजाजु	११	आंव्याचा कोई वेंनेळ	११	उंवराचें झाड	२५

पृ०	पृ०	पृ०			
नदीउंबर.....	११	एरंडनेल.....	३३	शिवांन (उकडलेव्यारो- गा).....	११
काकोदुंधरिका (काव्यउंस)	११	एलीसुक्षेला इलाची...	११	वैदंन्य डावीचे अन्न...	११
उंदिरकाणीथोर.....	२६	एलदोडे (स्पुलेला).....	३४	आटव्यन्न नुरीचे अन्न...	११
सघुउंदिरकाणी.....	११	एकांगीसुग (मोरमांस)...	११	मस्सेदन्न.....	११
उंदिरमारी, उंदिरचिबवी,	११	थोरएरण (अधिमंथवरा- कव्य).....	११	शाकांचे ओदन.....	११
उंदिरबिगोळी.....	११	रुघुएरण (लाकळी अधि- मंथ).....	३५	मांसोदन.....	११
शेकउपलसरी, उषरसाळ,	११	तेजोमंथ एरणाचा भेदन- रबेल.....	११	फलान्न कलांचे अन्न...	११
उपलसुळी.....	११	ऐरावती.....	११	मांस, शाक, वसा, नेळ, घृ त, मज्जा, व फळे एकत्र	४१
काळी उपलसरी.....	२७	ओया (पवानी, अजवान)	११	करून केलेले अन्न...	११
गानडुडोद, माषपणी.....	११	खुरासनी ओवा (खुरमाणा अंजीर).....	३६	उडीद, तीळ, दूध, मूग, हे-	११
उतरणी.....	११	अन्नवर्ग.....	११	एकत्र करून केलेल्या भा-	११
उदरतन, उदरणे.....	२८	धुनलेल्या नांदळांचा वळले- ला भात.....	११	न.....	१२
उंससाधारण.....	११	भाजलेल्या नांदळांचा भात- (मोजा).....	३७	साठे नांदळांचे व साधारण-	११
पांढरा उंस.....	११	शाक, कंद, फळे, तेल, दूध, मांस, आंबट, पदार्थ-	११	साठीचे अन्न.....	११
पुडूक, चित्रवर्ण उंस.....	११	बडाळी घासून केलेल्या भात.....	११	नवान्न (नवे अन्न).....	११
करकशाळी, रसाळ उंस, काळा उंस.....	२९	धान्यास्य घालून केलेल्या- भात.....	११	उष्णान्न.....	११
तांबडा उंस.....	११	मनुष्यांचा भात.....	३८	शीतान्न (नियालेले अन्न)	४२
दांताचे चाउन रवाळेला उंस	११	मुज्यूषमिश्रित भात.....	११	प्रत्युष्ण अन्न.....	११
चरकांत काढलेला उंसाचा रस.....	११	नात्यांचा भात.....	११	अतिशीत व शुष्क अन्न.....	११
सोमंडाच्या पत्रांत काढले- ला उंसाचारस.....	३०	जवांचा भात (यावक).....	११	किन्नर द्वाणजे पातळ अन्न.	११
कवीयलेला उंसाचारस.....	११	खिचडी (कृशरा).....	११	अतिद्रव्यान (फार पातळ अ- न्न).....	११
शिव्या उंसाचारस.....	११	जोधळ्यांचा भात (कण्पा- योगंधर).....	३९	स्निग्धान्न.....	४३
जोधळ्याच्या तावांवारस.....	११	हरकांचा भात.....	११	अभिष्टान्न (आवडले अन्न)	११
कोवळा उंस.....	११	सांव्यांचा भात.....	११	भूतोदन.....	११
रसाचे विशेष गुण.....	३१	नींबाराभ्न (देव भात).....	११	भाताची कृति.....	११
ऋषभक.....	११	कुनिन्यान.....	११	बेंठा भात.....	११
ऋद्धि, वागावर्ने फला, कों- कणीं केषणी.....	११	माषान्न.....	४०	यवागू (पातळ भात).....	४४
सुरुडशंग.....	११			कसरायवायु.....	११
एलवासुक.....	११			विलेपी (आटवल).....	११
एकविरा.....	३२			भाजन भरडलेल्या नांदु- ळांचे आटवल.....	११
एलान.....	११			पंथा (पंज).....	४५
पांढरा सुती एरंड.....	११			साठीच्या साग्याची पंथा.....	११
तांबडा सुती एरंड.....	११			सामान्य मंडू (शिपांशांभुन पंजे)	११

पृ०		पृ०		पृ०	
नाट्यमंड. (यवमंड).....	॥ ११	उडितांचें वरण.....	५३	सांडया, चिकवडया, कुर	॥ ११
भाजलेल्यानांदळांचा अष्टसु-	४६	आदका. (नुरा).....	॥ ११	वडया.....	॥ ११
णामंड.....	॥ ११	चणक (सूप).....	॥ ११	उडतांचे वडे.....	६५
साबींचे लाह्यांचा मंड.....	॥ ११	कलायसूप (वाटाणें)...	॥ ११	मुगांचे वडे.....	॥ ११
गोधूममंड.....	॥ ११	धिपुटकलाय (लाग्वसूप)	॥ ११	कांजिकवटक (कांजिवडे)	॥ ११
जोधळ्यांचा मंड.....	॥ ११	२ प्रथवा ३ प्रकारां दुाळीं वर	५५	नववटक ध्यांसी (पुष्यवटी)	६५
क्षुद्रधान्यमंड.....	॥ ११	भरडयांचें वरण.....	॥ ११	मोडिनवटी (पानवडया)	॥ ११
कोट्ट्यांचा मंड.....	॥ ११	कुन्नापद्व. पुग्यांची कर्मि	॥ ११	चण्यांची भजी.....	६६
सर्वेद्रधान्ययूष.....	४७	कर्दी.....	॥ ११	शिशमनीवनळलेनीकडबी	॥ ११
मुद्गयूष.....	॥ ११	पंचफांयांई कथिका.....	५५	मांड्या (उडया) उं.....	॥ ११
दुसरेप्रकारचा मुद्गयूष.....	॥ ११	ताकांचें मांभारें.....	॥ ११	पानवडया (अळवडया)	६७
पंचामृतयूष.....	॥ ११	राग ग्यांडवळ. मुगांचा.....	॥ ११	मोहनभोग (लापरी)	॥ ११
रानमुगांचा यूष.....	४८	दुसऱ्या प्रकारा रगगगांडव	५६	मोहनभोग (भेमीनापरी)	६८
कुलित्ययूष.....	॥ ११	सामान्यगग.....	॥ ११	चंद्रहासा (लापरी)	॥ ११
नयांगयूष.....	॥ ११	खांडव.....	॥ ११	घृतपूर (घिवर)	६९
पंचसृष्टिकयूष.....	॥ ११	आम्रमेह (रायतें)	॥ ११	नारळांचे घिवर.....	॥ ११
शरकधान्ययूष.....	॥ ११	मज्जिकाशिमरिणी	५७	नाट्यांचे घिवर.....	७१
मुळ्यांचा यूष.....	४९	रमाकाशिमरिणी (श्रागंड)	॥ ११	गव्यांचे घिवर.....	॥ ११
राडिमासकयूष.....	॥ ११	फसवृष्याशिमरिणी.....	५८	कचऱ्यांचे घिवर.....	७०
मसूरयनुरीयांचा यूष.....	॥ ११	दुधाची खीर.....	॥ ११	आंब्याच्यारसांचे घिवर.....	॥ ११
खलयूष.....	॥ ११	नारळाची खीर.....	॥ ११	अपूप (घारगे)	॥ ११
मसुरादियूष.....	॥ ११	गव्यांची खीर.....	५९	गालिपूप (अनागश)	७१
माषयूष.....	५०	पंचसाराख्यपानक.....	॥ ११	गुळपोटी.....	॥ ११
खणोदकयूष.....	॥ ११	द्राक्षांचे पानक.....	॥ ११	दधिपूपक.....	॥ ११
निष्याययूष.....	॥ ११	दुसऱ्याप्रकारचे पन्हें.....	॥ ११	संघाष (करंजा)	७२
मुद्गामनकयूष.....	॥ ११	पानकद्र० पन्हें.....	॥ ११	कुंडनिका (जिलवी)	११
चणकयूष.....	॥ ११	प्रमोदारख्यसट्टक.....	६०	कुडीरनी (जिलबी) खीर	७३
दध्यादियूष.....	॥ ११	वर्धमानसट्टक.....	॥ ११	इंदुरमा (अपूप)	११
फांचनसूप.....	५१	सोमसट्टक.....	॥ ११	बिंदुमोदक (बुंदीचे लाडू)	११
भाजलेल्याहिंदलांचे वरण	॥ ११	वांग्यादिकांचे फरिन.....	६१	मुगवउडीदयांचे लाडू.....	७४
सामान्यवरणाची कृती.....	॥ ११	कृष्णाडवटक (सांडगे)	॥ ११	चुर्मावटहिजा.....	११
मकुष्टसूप.....	॥ ११	कृष्णाडवटक.....	॥ ११	मासाचे लाडू.....	७५
मसूरसूप.....	५२	मिरगुंडें.....	६२	दधिलडूक (दाहलाडू)	७६
राजमाषसूप (चवळ्या)	॥ ११	सरणा वटक.....	॥ ११	बीजमोदक (धियाचे लाडू)	११
निष्यावसूप (पावटे)	॥ ११	नांदुळांचे पापड.....	॥ ११	शालूक लडूक (कमबदाचे	११
कुलित्यसूप.....	॥ ११	उडतांचे पापड.....	॥ ११	लाडू.....	११
मुगांचे वरण.....	॥ ११	मुगांचे पापड.....	६३	घडीचीपोटी.....	७७

पृ०		पृ०		पृ०
पांडुरी पोबी.....	॥ ॥	वेबतांदुबांचेपिराचेभ०	॥ ॥	करजिका (कांटेकरंज)...
पुरणव गर्भपोलिका (पुर०)	॥ ॥	पोहे.....	॥ ॥	करवीर (कण्हेर).....
पुरण.....	७८	होलेक (हुआ).....	॥ ॥	कपिळा (कंपिलक).....
सांजरी (सांजेपोबी)...	॥ ॥	उंबी (ओव्या).....	९०	कटुकी (कुटकी).....
भंगारकरकीठी (रोटगे)...	७९	लाज (लात्या).....	॥ ॥	करबुर (कचोरा).....
रोटी (भाकर).....	॥ ॥	तिबकुटी, पल्ल, तिलजू	॥ ॥	संगंधकचोरा (कफुरकचरी)
हस्तपुरीळा (हानपुरी)	॥ ॥	कुल्माष (घुगन्या).....	९१	कस्तूरी (मृगमद).....
माचरोटिका.....	॥ ॥	धाना (त्रयय).....	॥ ॥	लना कस्तूरी.....
पेटवी (रोटी).....	८०	लाजसकु (सात्यांचेपीठ)	॥ ॥	जवादिमांजर (मार्जोगेड)
सारवर पाऱ्याऱ्या वडया	॥ ॥	सकु (भाजले० धा० पीठ)	॥ ॥	यकस्तूरी).....
कागदी वडया.....	८१	यवस० (भाज० यवांचेपीठ)	९२	कलीकारी (कबलाबी) स्व-
केनीका (फेणी).....	॥ ॥	वणकयवसकु.....	॥ ॥	डयानाग.....
संतुफेनिका (तारफेणी)	॥ ॥	शाडिसकु भाज० तांदु० पीठ)	॥ ॥	कसरी, काशा, कसाड.....
घारन (आयते).....	८२	चणकसकु.....	९३	कमबसाधारण-पोकरा-
शकुडी (करंज्या) काजव	॥ ॥	पेटे, बरपी, बासंदी (इत्या)	॥ ॥	चेफ्रुड-सूर्यविकसी
ले किंवा मोदक.....	॥ ॥	मंथ.....	॥ ॥	श्वेतकम० (फंदरेपोसा० फु०)
विचिका (शेवथा).....	८३	निषंद.....	९४	नीलकमल (नीळंकमल)
श्वेतपूरिका (पाटभाकु)	॥ ॥	दुग्धकूपिका.....	॥ ॥	स्वर्णक० (सोनकमल)...
चिंरंटे.....	८४	शीर शाक.....	॥ ॥	कन्हार-सौगंधीक श्वेतर-
खाजा.....	॥ ॥	बेसवार.....	९५	कमिअवर्णकमल.....
भाडजा (खापरपोबी)...	८५	सांभार (२ बेसवार)....	॥ ॥	कमलिनी-पथिनी-यूर्यमि)
दुग्धमंडक (दुधाचेमाडे)	॥ ॥	सौरभ (गरममसाचा)...	९६	कमलास-कमलबीज-कम-
माडे.....	८६	सांभारें.....	॥ ॥	बकाकडी.....
सारवरमान (केशरी भान)	॥ ॥	२रें सांभारें.....	९७	कमलजा-मिशीं-बिसीं-
शादिपिष्टमस्य (तांदु० फि	८७	पंचामृत.....	॥ ॥	कमलकंद.....
ठाचेपदार्थ).....	॥ ॥	२रें पंचामृत.....	॥ ॥	कमलकेंसर (किंजल्क)...
घृतपकमस्य (तुपांतन	॥ ॥	आंब्याचे लोणबें.....	९८	सामान्यउसल (लघुकमल)
उलेडेपदार्थ).....	॥ ॥	कृष्णान्दरम.....	९९	श्वेतोसल (गांडेलेपुकमल)
गोधूमपिष्टमस्य (गव्हां-	८८	सर्वरम (स्वतृस्वले)...	॥ ॥	रजोसल (गांडेलेपुकमल)
चेपदार्थ).....	८८	२रें आंब्या-लोणबें.....	१००	निलोत्पल (निबेलेपुकमल)
गौडिकमस्य (गुळाचेप०)	॥ ॥	कर्कोटकी (कर्कोनी फाकडी)	॥ ॥	उत्पलिनी (लघुकलिनी)
मोडआलेल्या धान्याचेभ	॥ ॥	बंधाकर्कोट० (बांद्यकर्कोनी)	॥ ॥	कुमुदचंद्रविकसी)...
सपदार्थ).....	॥ ॥	करंज.....	१०१	कुमुदिनि (चंद्रमिया)...
बेदल मस्य.....	॥ ॥	महाकरंज.....	॥ ॥	स्थलकमल.....
नेत्रपकमस्य.....	॥ ॥	घृतकरंज.....	१०२	स्थलकमलिनी (पदचारि)
मार्जपिष्ट मस्य.....	८९	गुच्छकरंज.....	॥ ॥	कमलिनीचीं पानें.....
दुधधाकल केलेले गव्हां	॥ ॥	पुनिकरंज (घाणोरा करंज)	॥ ॥	संवर्तिका (कयबा० गाकव्या)

पृ०	पृ०	पृ०
कमळकर्णिका-बीजकोश	कडईचीं फुलें	विनीकापूर
(कमळाधीवापणी)	कडईचीं भाजी	तांबडा कांचन
वनोत्पल (लहानरकपर्ण)	कडईचें बीज	श्वेत कांचन
(वनकमळ असतें)	लपुलडवा (लपुकडई)	पीनकांचन
कर्णकार (बुधकमल)	गनकडई	कांचनी
वदंब (कट्याचें झाड)	कंबी	कांचन भर-कोविदार-कोरळ
कटविका (कंबाचें झाड)	कवना भाजी	कापशी (कापशी) रक्त, पीन
धागकदंब	कमग-कचरा-फुरडया	कापशीचें फळ (बोंड)
रात्रकदंब (नीप)	(साहान व मोठ्या)	कापशीचें बीज (सरक्या)
भूमिकदंब	कपटेक बडी	कापीस (कापूस)
धूमिकदंब	कनठ पत्री-कपिचपत्रामा-	कलांजनी-कण्णकापीसी
कदली (केळ)	(रवी)	अण्णकापीसी (रानकापीसी)
कावटेंकेळ	कडमडयली (आचटवेल)	कांडबेंड साधारण
मध्यमकेळ	कटुकावली	वीधारी कांडबेल
जूनकेळ	कटुकंठी (लपुवा पांठी)	निधारी कांडबेल
पिकनेळकेळ	भुटकारली (मुळामकांटा	काकमाची-कामोणी-लपुका
सामान्यकेळ	होतोती)	बडी-कावडी
केळ फुल	करचिरी	काहुंडी (धोरश्वेतकावडी)
कदलीसार (कालें)	कर्पूरमणी कापुरमणी	रक्तकाहुंडी (लपुकरक्तकाक)
कदलीकद	कांकोली	काकजया (कांग आघाडया)
कंबीच पाणी	खीर कांकोली	व्याशाळा सारखे वृक्षतो
वनकदली (रानकेळ)	कांकडशिंंगी-कुकटशृंगी-	पयोगी
काष्ठकदली (सोखंडीकेळ)	(हरडयाचें बोंड)	कांग-कंगुधान्य काळे पिय
सुवर्णकदली (सोनकंमुठे)	कटफळ (कायफळ)	खे पांढरें असे ५ प्रकारांकेळ
महेंडकदली (सुरीकेळ)	श्वेतपनाडु (पांढराकांठा)	कानशाक
कृष्णकदली (काळीकेळ)	हरित्यमंडु (हिरवाकांठा)	कानबिरा (कामबिरा-का-
कटमी (सोडीश्वेतकंदी)	रक्तपनाडु (तांबडाकांठा)	सिरा)
शुद्धकटमी (उपश्वेतकं०)	कांठाचें बीज	कांकडी
कृष्णकटमी (काळीकांठी)	कापुरसाधारण	तोसे कांकडी
कालिंगड-कालिंगण-तरबूज	ईशावास-कापुराभादे	रानतवसे (कांकडी)
कपिलबुध (कंपठीचें झाड)	हिम-कापुराचा दुसराभादे	कडुतवसे (कांकडी)
कर्मर्दि (करवर्द) २ प्रकारचें	केनाश्रय-धीमसेनी-बरा-	एवीरुक (धोरवाळुककांक)
कर्मार-कर्मराचें झाड (खावीं	सकापूर	शुद्धीरुक (साहानगावु
(केळकर्मरेती)	उदयभास्करकापुर पकस	ककांकडी)
सर्परी (कलरगापरी)	दलनिर्दल भेदाने २ प्रकार	दरकांकडी-वीनाककडी-
कुसुम (कडईचें झाड)	पानकापूर	पडव्यासारखी सांघ भ०

पृ०	पृ०	पृ०
सर्षजातीच्या कांडड्या.... "	का कांडोला..... १४४	नाशागढाहो तो ती..... १५१
कारवली-लघुकारवली- तीचें फळ..... १३५	कुंदुरु (साळईचे झाडाचा चीक..... "	केलुड (कोबी) जीला भुंयो "
थोरल्याकारतीचें फळ.... "	पांढरा कुडा..... "	बराबर कंद असतो ती "
जळकारतीचें फळ..... "	कुड्याचीं कुलें..... "	केना (केनी भाजी)..... "
बनकारतीचें फळ..... १३७	काबा कुडा..... १४५	केविका (पुष्पविशेष)..... "
कांजीची कृती व गुण.... "	ककुंदर (ककरबंध).... "	केविका..... १५२
कागीत (काकवी)..... १३८	कुरंडिका (लघुकुलगी) .. "	कोष्ठ (कुष्ठ-उपखोट-बोस) "
खदिरसार (खन)..... "	थोरकुरंडिका (मोठी कृती) "	श्वेतकुरंदक (पांढरा कोरांटा) "
खनगोळाची कृती..... "	कुकुटक-कुरडू-सूणसु- णीरानमार..... "	रत्नकुरंदक (तांबडा कोरांटा) "
दुसरी कातगोळाची कृती १३९	देवकुकुट (देवकुरडू).... १४६	किंकिरान (पीत कोरांटा).... १५३
कामजा कर्जाटकान प्रसिद्ध तीचें बीज..... "	गानपत्री (कुजक पांढरी- कांटे शेंवती)..... "	आर्तगळ (नील कोरांटा).... "
काशी, मरुंदक व निष्कटक यापदें करून..... "	रत्नकुबूजक (तांबडी, गु- लाबी कांटे शेंवती).... "	नीलशिंटी (काळा कोरांटा) .. "
थोरकांडाचें झाड कुडका चें झाड व त्याचें फळ.... १४०	कुंद कागडा..... १४७	कोट्टीचें फळ (कोट्टा).... "
लघुकांडाचें फळ..... "	द्रोणपुष्पी (कुसा-तुसा-शे- न वड)..... "	लघुकोट्टीचें फळ (कोट्टा) १५४
ज्योतिष्पती (कांगोणी).... "	देवतुसा (देवतुंबा).... "	कोंब, पेज, बाजू, इत्यादिकांचे "
कांब-बांगड्या इत्यादिकांची कांच लक्षण (बांगड्यार).... १४१	कुटुंबिनी (पाहार कुटुंबी) "	नयाप्र-कोतुया (कडवण) "
कणस्योरा (खनफोटी).... "	कुलुयी (कुळी)..... १४८	कोलकंद..... "
कंदकारिद्रुम (काकई).... "	कुकुट पाटी (देव शिरस) "	कुमारी (कोरफड-कोरकाडे) १५५
काजूतक (जांबीचें झाड).... "	कुमिजन (कामिजन) ल "	कोकिनास (कोन्दिन्ना विस्का) "
अंधकार (काळोख)..... १४२	हानद मोटें..... "	कोसिन्प्याचें बीज (ताडिम खाना)..... "
कागस्कार (काजरा-कुचला) "	कुटिंजर (पत्रशाक).... "	कोशीच वृक्ष..... १५६
यष्टी (काठी) हांडा..... "	कुणिंजर (अरण्यवास्तुक रान वाक्यत)..... १४९	फंकोळ (शीतलचिनी).... "
भूनिंब (किमा इत)..... "	दुधकदा (कुरूही वृक्ष) .. "	फं कुष्ठ श्वेत पित्तप्रस्रावी १५७
नेपाल किराईत..... १४३	कुंसा वृक्ष (कुंसाचें झाड) "	कंदकथिनय (गोसरुं गिंग गोडोरती)..... "
किंकिराट (किंकीचें झाड- कोकई-देवबाभूळ-का से बाभूळ)..... "	केशर..... "	कंदपंचक (नेलकंद मरुंद कोडकंद, रुदनी अहिनेत्र कंद)..... "
कुहिनी (जिबेकुसानी- खाज पटते ती)..... "	कृणकेशर..... १५०	कडवी ककोवी..... "
कच्छुरा (लघुकाजकुहिने) दधिपुष्पी (गोडकुहिनी-	कंतकी (पांढरे फुलांची बाडगी) "	कंबुकशाक (बोबके).... "
	मवर्णा कंतकी (पिंबके फु- लाची बाडगी)..... "	क्याथ (काटा)..... १५८
	कंमुका (कोबी) जीचेपा "	खसखशीचें झाड ज्यापामु न भफू होते तें..... "
		खसखस..... "
		पिकलेले खबुज (शिटी) "

पृ०	पृ०	पृ०
साधारणरसजुंरी (शिटी) ..	मोसूत्रिका (नांबेटीरुगवत) ..	गजकर्णा..... ॥
पिंड रवजूरी..... ॥	धोरशिंपीगवत..... ॥	गुंथिपर्णा-गदोनावृक्ष..... ॥
धोर रवजूरी..... १६०	स्रगंधनृण (पुदिनीगवत) ..	गठोन्वाचा भेट-चारेकभ १७२
मफरवजूरी (गोडशिटी) ..	अस्वल (पोडेसरजिनाग	दोर..... ॥
भूरवजूरी (कपुशिटी) ..	गवत)..... ॥	गूजन (गाजर)..... ॥
द्विपांतरस्वरवजूरी लघुपा-	शिम्यिका (सहानशिंपीगवत) ..	भूनाग (गांडवळ-काडू) ..
लेवन..... ॥	भिःश्रेणी गवत..... ॥	गुग्गुळ-गुग्गुळ..... ॥
महापात्रेवत धोरद्विपांत-	जररी (मोडालोणागवत) १६७	कणगुग्गुळ..... १७३
रस्थ रवजूरी..... १६१	मज्जर (पवनागवत) ..	भूमिजुग्गुळ..... ॥
सित्तमानी ग्वाशक..... ॥	मृगप्रिय (शेंडेगवत) ..	गुजाश्विन वरक..... १७४
रवजूरी चामस्रव..... ॥	वेणुपत्री गवत..... ॥	गुड (गुळ)..... ॥
रवजूरी वृक्षाचे पाणी..... ॥	मंथानक (सुरंगवत) ..	गुडुची (गुळवेळ-गरुडवे
नांबेटीरसरसंबडी आंबड-	पत्नीवाह (पोकळीगवत-	ळ-गरोळा)..... १७५
चीशेग)..... ॥	तांबडेपानीचे)..... १६८	गुळवेळीच्या पाण्याची भाजी ..
पांटीरसरसंबडी..... १६२	कुंदरु (कुंदागवत)..... ॥	गुळवेळीचे सत्व..... १७६
काठीरसरसंबडी..... ॥	चणिका (चणेगवत, वर्णया	कंदोदवागुडुची (कंदगुळ
रवडी (रवडू)..... ॥	गवत)..... ॥	पैल)..... ७
श्वेत रवडू..... ॥	शूळी (सूडेगवत)..... ॥	गुच्छकद..... ॥
वृश्चिकनी (राजकुहिनी	लवणनृण (ल्येणागवत) ..	गुल्वास (नस्ता मंध्याका
राजकोसती आग्या)..... ॥	शुकृण (कुसळंगवत) .. १६९	कीं फुलनेती)..... ७
माधामणसेर..... १६३	पथपथ (पेंपेगवत)..... ॥	नलिका (गुळछबू)..... १७७
श्वेतसेर..... ॥	अमिपत्र (गुंडागवतनि	शंखोदरी (गुळनुरी-शैव
रक्तसेर..... ॥	धारे)..... ॥	सरी-शंखामुर-शंकर) ..
सेराचाडीक..... ॥	कडूनृण (स्रगंधरोहिस-	गुठनृप्य (कोचे)..... ॥
सेराचासार (जार, माड) १६४	नृण)..... ॥	वजशृंगी (गुडासू)..... ॥
उपुसेर शेष्यांसेर गोधि	मोठे स्रगंधरोहिसनृण-	मदनवृक्ष (माधारणगोळ) ..
याहिंवर..... ॥	(दीर्घनाळ)..... ॥	काळा, पांदास, धोरखागोळा. १७८
बलीसदिर (वेत्यासदिर-	गुंड्रा (गोदपटेग पानीगव	पिंबळा लघुगोळ..... ॥
आरी)..... ॥	त भापू)..... ॥	सुवर्णगोत्रिक (मेरू-नक्त
गजपिंपळी मिरवेनीचीपिं	बल्बजा (मोळनृण)..... ॥	मेरुक मोनेगोरु)..... ॥
पळी..... ॥	मंजृण (दर्भविशेष-ळ	गोरोचन..... ॥
गंधप्रयंगु (गळ्लाकुळ	घुबदीर्घ)..... ॥	गोरवरुं-सरांटे, मोठेवळा
फेन)..... १६५	मोथीनृण-एरकापानळ	हान २प्रकारचे)..... १७९
दुसरास्रगंध गळ्या..... ॥	व्हाळा..... ॥	श्वेतगोकर्ण (सुपळी)..... ॥
भूतृण (गवतसाधारण)..... ॥	गर्भद वृक्ष..... १७६	काळीगोकर्णी (सुपळी) ..
इक्षुदधी (आगडू मुठेगवत) १६७	गणेरुक (गणिकारी) ..	गोपीचंदन (सोरदीमानी) १८०

पृ०	पृ०	पृ०
गौरक्षी (गोरखविचं) ... ॥	घोज ... ॥	पिक्याविचचारसबरवट ॥
मुंडाक (मोडाकातव्यांत भसनेती) ... ॥	घोरी घोज ... ॥	विचेंचेंसार ... ॥
गोडबो (प्रिलव्याचेआनी लगोडे) ... ॥	क्षुद्र घोज ... १८८	विचक ... ॥
गोदेठी-गोठिका-शनपरबरे ॥	पाशोशी दोडकी ... ॥	रकविचक ... ॥
गोंवरी व्याडोंगा ... १८१	शिरदोडकी ... ॥	त्रिविलविज्ञिका-वील ... १९५
गौरसवर्णशाक ... ॥	सानपुनी घोंसाडी ... ॥	बुका ... ॥
गंधकीकिल, गंधमालती ... ॥	पोजेकाथर ... ॥	लघुबुका (भाबवती) ... ॥
गंधक ... ॥	घोंटी झाड ... ॥	बुना ... ॥
गंगावती (वटगंधारीवन बावरी) ... १८२	चवक मिरवेंतीचें मूळ ... १८९	हीपांतरवचा-चोपचिनी ... १९६
घृतवर्ग ... ॥	चतुर्बाजचूर्ण ... ॥	चौरवचुली ... ५
गाईचें तूप ... ॥	चतुरूपण ... ॥	पाटराचंदन ... ॥
अजाघृत (शंठीचेंतूप) ... ॥	चण्याचीं पानें ... ॥	पेटचंदन ... १९७
अविघृत (मेंढीचेंतूप) ... १८३	चाकबत ... ॥	मृतचंदन (जाग्यावरम- रून आपोआपमृज्जा ॥
महिषीघृत (महिषीचें)	चानुर्जीन झणजे दालचेंनी ... १९०	हसानी ... ॥
हस्तिनीघृत (हनिणीचेंतूप) ... ॥	चानुर्भेद ... ॥	नीन जातीचाचंदन ... ॥
अश्वघृत (घोडाचेंतूप) ... ॥	चारवृक्षाचें मूळ ह्य० जिन्या ... ॥	शबरचंदन ... ॥
ओष्ठघृत (उदणीचेंतूप) ... १८४	चारोळ्याहोताततें ... ॥	पीनचंदन मलयामर ... ॥
गर्दभाघृत (गादबीचेंतूप) ... ॥	चारोळ्या ... ॥	रक्तचंदन ... १९८
रुहीघृत (बायकांचेंतूप) ... ॥	सोनचांफा ... १९१	वर्बरचंदन ... ॥
दूधघुमहूनकादलेल्या- लाण्याचें तूप ... ॥	नागचांफा ... ॥	कुंकुमागरु हरीचंदन ... ॥
घृतसर्वसाधारणतूप ... ॥	खूरचांफा ... ॥	त्रिचुक ... ॥
साधारणतूप ... १८५	भूयचांफा ... ॥	धोराचंबू ... ॥
हृद्यगर्वान ... ॥	चांदवेल ... ॥	इंद्रचंबू ... १९९
ओणकटंतूप ... ॥	पांढरीचील ... ॥	चंबुशाकाबीज ... ॥
जुनें तूप ... १८६	तांदडीचील ... १९२	चंडालकट ... ॥
हुपाचीसाय ... ॥	पत्रशाक ... ॥	चंद्रकांतमणी ... ॥
शानधौतघृत ... ॥	बुतरचील ... ॥	चंदुस ... ॥
पेवडा ... १८७	नपुत्रिकणा ... ॥	चंदनबटवा ... ५
धोरपेवडा ... ॥	धोरविकणा ... ॥	चंद्र (आकाशिचा) ... ॥
काकापेवडा ... ॥	विभेट-विबूध-गोपाल- कर्कटी ... ॥	जयस-अजरी ... २००
पांढरापेवडा ... ॥	कुंजंजर चिरकोटीकुंतकी ... १९३	जरासांसी ... ॥
पणसकांडें ... ॥	विचेंचें झाड ... ॥	काबीसगंध-जरासांसी ... ॥
	नविचिन ... १९४	आकाशजरासांसी ... ॥
	विचेंच्यामुब्यासालीचा रवार ... ॥	यवखारजवरार ... २१
		जळपिंपळी ... २०१

पृ०	पृ०	पृ०
जयंती..... ॥	दंडं..... २७९	घोरनासिस पत्र..... ॥
काळीजयंती..... ॥	देसुरणी..... ॥	शण (सामान्यताग)..... ॥
जामूळ..... ॥	दंकारी झाड..... ॥	पंवारवा (उपनाग)..... ॥
राजजंबूवृक्ष..... २०२	दंक्र (आबाडयानामेद)..... ॥	निलपर्णी..... ३३९
जळजंबूवृक्ष..... ॥	दिकेमाळी..... ॥	तिरकांडें (बहानबघोर) २५० ॥
भुयजांभूळ..... ॥	डुकरकंद..... २१०	तुतीच्या झाडाचीं फळे..... ॥
जायफळ..... ॥	होर्ली (मोदीरानवांगी)..... ॥	तुवरक (ज्याचीं फांसें बर्फ..... ॥
जायपत्री..... २०३	उपुडोली (उपुगानवांगी)..... ॥	खेंवाटाण्यासारखी वसु..... ॥
जाई..... ॥	श्वेतवृहती (पांढरीहोर्ली) ॥	ण विव्यासारखे आत्रेव..... ॥
मोनजाई..... ॥	होर्लीनामेद (चिचारटी-मो..... ॥	बजो पश्मिस वुद्रांनिरी..... ॥
जामबंद..... ॥	तरिंगणी..... ॥	होनोतो..... ॥
अग्निजार..... ॥	तगर पिंडतगर गोडेतगर..... २११	तुवरुवृक्ष (ज्याचीं फळे का..... ॥
पांढरें जिरे..... २०४	नमाळ पत्रवृक्ष..... ॥	व्यामि-व्यासारिखी अस..... २२२
पिवळे जिरे..... ॥	नमाळ पत्री..... ॥	तुषोदक (जवाबें कोड्याबें..... ॥
शाहा जिरे, काळे जिरे..... ॥	नरबड..... ॥	पाणी)..... ॥
कलो जिजिरे (कारळे)..... ॥	भुयतरवड..... ॥	तुळस साधारण..... ॥
गनजिरे मूक्षपकडू असते..... ॥	रक्ततरवड (बंदरी सोनामुली) २१२	तुळस श्वेत व कृष्ण..... ॥
सामान्य सर्वे जिरे..... ॥	नक्रव्हा (ताका झाड)..... ॥	वैजयंती तुळस (काळी बाब..... ॥
गुंडमंडरी (जिगिणी)..... २०५	नवखीरी (तवकीरगव्याचा..... ॥	रीरानतुळस)..... ५
जीवंताळ पुवथोरहरणावेळ..... ॥	दुधा पासूनहोतेतें)..... ॥	सुद्धगनतुळस (साधारण..... ॥
जीवंत्यादिगण..... ॥	नरटीचे झाड..... ॥	आजबला, पांढरा आज..... ॥
जीवकादिगण..... ॥	नमाळ वृक्ष..... ॥	पत्या माळीतुळसकाळा..... ॥
जीवंतक..... २०६	नर्पणसतर्पण..... २१३	आजबला-काळिसाळी..... ॥
जीवनपंचसूळ..... ॥	नक्रवर्गी..... ॥	तुळस..... २२३
जीवशक (माळव्यांतमसि) ॥	गाईचेताक साधारणता..... २१४	आजबल्यानामेद (सुगांध..... ॥
जीवक..... ॥	महिषीतक (ह्यरीचेताक) ॥	रानतुळस..... ११
जुई श्मकास्वी..... ॥	अजातक (बकरीचेताक) ॥	तेजोवती (तेजवळ)..... ॥
जेपाळ..... ॥	अविनक (मेंढीचेताक) २१५	नेरणा (नेरडा)..... ॥
कोकणीजेपाळ ह्य.मोग.एवं..... २०७	हस्तिनीतक (हस्तिनीचे) ॥	तेजकळ कंटकवृक्ष..... ॥
दोनमकारची मधुवली..... ॥	अश्वतक (पोडीचेताक) ॥	निळनेळ ह्य.निळाचेतेड..... २२४
मधुवली (दुसरीज्येठीमधु) ॥	ओष्ठतक (उंटीचेताक) ॥	मैर्षपनेळ (शिरसाचेतेड) ॥
शिंदूडी..... ॥	गार्दभतक (गाढीचेता) ॥	रक्तवकृष्णराजिकतेस..... ॥
सुकूर..... ॥	स्वीतक (बायकांचेताक) ॥	(तांबडया, काळ्या मोह..... ॥
त्रौक्याटांकणखार..... २०८	नक्रपिंड..... २१६	याचेतेड)..... ॥
स्वाभा (पांढरा टांकणखार) ॥	नक्रमस्क (नाकची निवळी) ॥	कुसुंफनेळ (कडईचेतेड) २२५
टाकळा..... ॥	नासिस पत्र..... ॥	अनसीनेळ (अचरीचेतेड) ॥

पृ०	पृ०	पृ०
जोधूम, वावनाड, बीही य व इत्यादिधा० नेड	वायमाणनेड	स्वुणेर-स्वौणयक-गडो
हरंडनेड (एरंडनेड)	नारच्यांचे नेड	न्याचा भेद
करजनेड (करज्यांचे नेड)	शरिबनीनेड	दशमूळ
इशुदिनेड (हिंगणाचे नेड)	उट्यांचे नेड	सुद्ध रवेनदर्भ
निंबनेड (कडुनिंबाच्या- बियांचे नेड)	पीलुनेड	दमनक-दवणा
अक्षनेड (बेहड्याचे नेड)	शिरापा, भगरू, गंडीर, नि- गुंडी, सरल देवदार यांचे- नेड	यभ्यदमनक
शियुनेड (शेवग्याचे बियांचे नेड)	पृथ्वीक, जीमूत, मूळक, भ- कंहसिकणी, नीप, कापित्त यांचे नेड	अग्निदमनक
ज्योनिष्पतीनेड (कांगण्या- चे नेड)	मैमकंद	नज-दालचिनी
हरीनकीनेड (हिरड्याचे बियांचे नेड)	तोडनी- मधुरबिंबी- गृहबिं- बिका	सनुत्तक-पानक साठीची
कोशमक्षनेड (कोशिंबबीज नेड)	कडबीतोडनी	दाडिम-दाडिंब
कर्पूरनेड (कापुराचे नेड)	तोदन- तोरण	दानवणा
काकडी, वाळूक, चारोळ्या कोडाळा इत्या० नेड	गायेरुक-दुसरे प्रकारचीं- तोरण	नागदांती-थोरदांती
मत्तानकतेडीबिबव्याचे नेड	तमारबु	भूमिद्रुम-दिंडा
भिवृनेड (निगोनरविजनेड)	भायमाणा	दुधी-दुधुर्ती
देवदारुनेड	त्रीकट्ट-स्युषण (सुंठमिशे- पिपळी)	दुपारी
सर्जरनेड-सबेचे नेड	त्रिफळा (हिरडा, बेहडा, भां- बळकडी)	दूर्वा
आषनेड-आंव्याच्याकोई चे नेड	मधुरत्रिफळा (द्राक्षें, डाळिं- ब, रजजूर, किंबाशिवणी ची फळे पिळून करावया)	श्वेतदूर्वा
मुद्गनेड-सुगांचे नेड	सुगधित्रिफळा	नीलदूर्वा
मधुकनेड-मोहट्याचे नेड	त्रिजान (दाळचिनी, एरबी नमालपत्र)	तेल्या देवदार
पंदाकनेड-बादांगुडनेड	त्रिसंधि (काळी, पांढरी, तां- बडी)	काष्ठदेवदार
अंकोलनेड-आंकोलीचे बि- यांचे नेड	विपणी-तीपानी	देवनळ
दंतीनेड-दांतीचे नेड	सिनाभय (त्रिसिना)	देवदागरी-देवदायी
कपिलनेड-गोडकरवीनेड	त्रिकार्षिकस-अतिविष- नागरमोद्या-सुंठ	तोडी-वेलतोडी
खसबीजनेड-खसरबी चे नेड		विषतोडी-विषगांठी
तुवरीचे नेड (तुरीचे नेड)		दिवाडी-कडुतोडकी
पुत्रजीबिनेड		दंनभावज
		द्राक्षें
		काळी द्राक्षें
		उपद्राक्षें-बेदाणामिर्बज
		धण-कुसुंबुद
		धमासा
		दुराळभा-तांबडी धमासा
		धरणीकंद
		भायटीचे झाड
		धावडा

पृ०	पृ०	पृ०
धामणीचें झाड	२४२	दारबबळ्या-अळसंदे .....
धान्यवर्ग	"	मकुष्ट-मटक्या-मठ .....
रायभोगसाडी	"	डाक-खंडिक .....
तांबडीसाडी	"	शारीक, मोठे पाटाणे .....
पाठ-यासाठेसाडी	२४३	पांढल्या तांबड्या मसूगा .....
स्थूलसाडी	"	निष्याव-पावटे .....
भाजलेल्या जमीनीचें भात	"	श्वेतयनीळ निष्यावमेध्या .....
केंदारसाडी	"	रक्तनिष्याव मोठे तांबडे पाक .....
देवभात	"	नवी निष्याव-कवडे-पावटे .....
महागोधूम	"	कुळित्य .....
लघुगोधूम	२४४	काळे कुळित्य .....
यव-जव	"	यन्य कुळित्य (एनकुळित्य) .....
वेणुयवह्न (मानग्याचें बीं)	"	अतसी बीज (अळशी) .....
वंशयवह्न-कळकाचें बीज	"	तीळ (साधारण) .....
यावनाळ-साधारणजो धळे	"	सवर्ष-साधारण तांबडे शि .....
यावनाळ धवल पांढरेजो	"	रस .....
शारदयावनाळ-शाळू	२४५	राजसवर्षप (काळे शिरस) .....
शिर्षिधान्य	"	सिद्धार्थ श्वेतसवर्षप .....
चणक-चणें	"	आसरी-राजिका .....
पिचळेय पांढरेचणें	"	रुष्णराजिका-कन्य-मोह-या .....
रुष्णचणक (काळेचणें)	"	२५२
आमचणक-ओलेचणें	"	मोहरीची भाजी .....
भ्रष्टचणक-फुटाणें	२४६	नृणधान्य .....
चणकदलचण्याची डाळ	"	कीरदूषक-कीदु-हरिक .....
साधारण आढकी-तुरी	"	उदाक-वनकौंदव (लागा .....
श्वेततुरी-पांढऱ्यातुरी	"	रे हरीक) .....
तांबड्यातुरी	२४७	श्यामाक (साबे) .....
काळ्यातुरी	"	कंगु (कांग) .....
मुद्ग-मूग	"	बरक (ब-या) .....
रुष्णमुद्ग-काळे मूग	"	साजक (सजगुरे) .....
पीतमुद्ग-पीचळे	"	नर्तक (नागडी) .....
मुगांच्या पान्याची भाजी	"	चारक (शारबीज) .....
उडीद	"	गवेंधुका-श्वेतबहुष्ण-क-सईचें बीज .....
रुष्णमाष-काळे उडीद	२४८	२५४
राजमाष-साधारणश्वेतचव	"	सर्वेजवीन धान्य .....
न्या	"	पूष (पूर) .....
दिंडिश-मोडशी	"	धुतूर-प्रकारचा धोत्रा .....
धुतूर-प्रकारचा धोत्रा	"	नखळा .....
बाघनख	२५५	नळिका .....
नस्य-नथ	"	नक्षत्ररक्षणम .....
नागकेंशर-कबाबिनी	२५६	नागवेल-पानवेल .....
नागवेल-पानवेल	"	समुद्रीरचीं पाने .....
समुद्रीरचीं पाने	"	झाडावरवीं ताजीं व वाणी .....
झाडावरवीं ताजीं व वाणी	"	पानें .....
पानें	"	काडी पानें .....
काडी पानें	२५७	देठी पानें .....
देठी पानें	"	नागी-नागपुष्पी .....
नागी-नागपुष्पी	"	नागवला (डेवा) .....
नागवला (डेवा)	"	नागदमनी-नागदाणें .....
नागदमनी-नागदाणें	"	नारळ-साधारण .....
नारळ-साधारण	"	शाळे (कोबडानारळ) .....
शाळे (कोबडानारळ)	२५८	पिकलेलानारळ .....
पिकलेलानारळ	"	नारळाचा सुकागोटा .....
नारळाचा सुकागोटा	"	नारळाचें दूध .....
नारळाचें दूध	"	नारळाचें तूप .....
नारळाचें तूप	"	नारळाचीं फुले .....
नारळाचीं फुले	२५९	माडाचा पांजरा .....
माडाचा पांजरा	"	माडी .....
माडी	"	मोहानारळ .....
मोहानारळ	"	वृणीबुस-नांदरवी .....
वृणीबुस-नांदरवी	"	नाकशिकणी .....
नाकशिकणी	"	नागदंती-पेवें .....
नागदंती-पेवें	२६०	नारिंग (कवळे २ प्रकार्से) .....
नारिंग (कवळे २ प्रकार्से)	"	निवहुंग .....
निवहुंग	"	सुहीदुग्ध (निवहुंगाचा .....
सुहीदुग्ध (निवहुंगाचा	"	चिक) .....
चिक)	"	सुहीपर्णी (निवहुंगाची .....
सुहीपर्णी (निवहुंगाची	२६१	पानें) .....
पानें)	"	

पृ०	पृ०	पृ०
निधारी निबुङ्ग-फास्त्रं	पटोडी (पडबळ).....२६९	पिण्याचा प्रकार.....
धक.....	नित्य पटोडी (कडू पडबळ) ..	पाणींतापचून थंड करून.....
कंधारी-फणी निबुङ्ग.....	हिग्गुल.....	पिण्याचे रोग.....२७६
निवृत्त श्वेत निशोत्तर पां	पळाशी.....	गरम पाणीं कोण० रोगांसाठी.....
दरें तेड.....	पटवास.....२७०	द्विःपाचित, २ आनापिचलेले.....
कावें निशोत्तर.....	परेणी.....	नाजें शीनीदक.....
रक्त निशोत्तर.....	पाठावल्ली (पाडाड मूळ).....	जल पचन काल.....२७७
कनकवृक्ष-निर्मळी वृक्ष.....	पनूर- पाचेंदरा.....	बल्ली पाटला.....
निबळीचें झाड.....२६२	मंचक (माना).....	श्वेत पाडळ.....
निंबू व कागदी निंबू.....	जल- पाणीं.....२७१	सुद्र श्वेत पाडळ.....
साकर निंबू, राजानिंबू.....२६३	धारोदक- पावसाचें पाणीं.....	रक्त पाडळ (ताम्रपुष्पी).....
थोर हंड निंबू.....	झरोदक- गागंचें पाणीं.....	शू पाडळ-भुय पाडळ.....
निंबू पंचांग.....	हेमोदक पर्वना पासून बर्फ	पाडळीचीं फळे.....
कडु निंबू- बाळननिंबू.....	पाझरून येनेले.....२७२	पाडळीचीं फळे.....२७८
महानिंबू- बकणनिंबू.....२६४	लोषारोदक- दवांचें पाणीं.....	पाषाणभेद.....
केंडयें- कटिनिंबू- गोडनिंबू.....	भोमोदक, भूमी संबधी.....	श्वेत पाषाण भेद.....
निगुंडी- निगूद पांटे फुलांनी	झरोदक- सरावराचें पाणीं.....	वटपत्री पाषाणभेद.....
नील निगुंडी- नील पुष्पा.....	नडागोदक- नळावाचें पाणीं.....	गोजिळा पाथरी.....
कात्री निगुड.....२६५	वाडयोदक- आढ रवाळाचें)	गोपूमी पाथरीचा भेद.....२७९
पणटू श्वेत व रुष्णा.....	प्रस्नदणोदक- झऱ्याचें पा.....२७३	पालक्य, पालरव, भेद.....
निर्विषी (कच-यासारखें	नादेय- सर्व नद्यांचें पाणीं.....	पाच (सरकत पत्री).....
झाड असतेनी).....	भागीरथीचें पाणीं.....	पारिभद्र (पांगारा).....
निद्रा (झोंप).....	यमुनेचें पाणीं.....	पाउंस पडनांच काय होतें?.....
नीला- गुळीचें झाड.....	जांगल देशज पाणीं.....	पूस- पिंपरी.....
नीलांजन- काळ्यासुरम्यां	अनूपदेशानलें पाणीं.....	पादुरफळी वृक्ष- पांढरफळी.....२८०
चा भेद.....२६६	पणालीजल.....	पिप्पली.....
करीर (नेवनी).....	झारोदक.....२७४	सेहली पिप्पली.....
केवाळी (रानमोगरी).....	समुद्राचें पाणीं.....	सकंद पिप्पली- वानपिंपळ.....
पतंग.....	कोणत्या रोगास किती पाणीं.....	वनपिप्पली- रानपिंपळी.....
पुसकाष्ठ.....२६७	तृषिनानें फार पा० प्याले अस	पिप्पली मूळ- पिंपळी मूळ.....२८१
शैलेय (दगड फूळ).....	तां दोष.....	अश्वत्थ- पिंपळ.....
पर्यटी.....	थंड पाणीं कोणास देऊं नये?.....	ब्रह्मवृक्ष, पारोसापिंपळ.....
पळस.....२६८	उष्णोदक.....२७५	पर्यट- पित्त पापडा.....
परूषक वृक्ष- फलसा.....	रात्री प्यावयाचें उष्णोदक.....	सौरिणी- स्तिरणी.....२८२
पटु शाक- पाटियाशाक.....	आरोग्यांहु झुआट विलेपा.....	स्वर्णसीरी- कांटेचीची.....
पर्वर.....	कतुमेदानें पाणीं आटवून.....	पित्त.....

पृ०	पृ०	पृ०
निकोचक-पिस्ते	११	बृहत्संचमूल .....
नीलास्त्री	११	जीवनपंचक .....
पृष्ठिपणी-पिठवण-रानभा २०३		शातावर्थादि पंचमूल .....
ल-सेवरा	११	तृणपंचमूल .....
लघुपी-पीलुवृक्ष	११	बलापंचमूल-त्रिकणा .....
महापीलु-धोरपीलु	११	बल्याप्य पंचमूल-हृदय .....
पुष्कर मूल	११	पंचगव्य .....
पांढरा पुनर्नवा	२०४	त्रिंश पंचक .....
रक्तपुनर्नवा	११	तृणपंचमूल .....
काळा पुनर्नवा	११	फलाम्लपंचक .....
पुनर्नवाची भाजी	११	फलपंचक .....
पुत्रजीववृक्ष	११	पंचरुगंध .....
पुष्पद्रव-फुलांचे पाणी	११	पंचभृंग .....
लक्ष्मणा-पुत्राशी-सुरभि २०५		दुसरे फलाम्लपंचक .....
पुत्रदा-मधुर	११	पंचलवण .....
पुष्पादित्रय	११	पंचामृत .....
पुदिना	११	सांसरोहा .....
पुन्नाग-कडवीउडीण	११	निचुलफल-फणस .....
नमरु-सरपुन्नाग	११	मध्यमपंचमूल .....
पुष्पाधारण	२०६	गोक्षुरादि पंचमूल .....
रीतिपुष्प-पुष्पांजन-पित		सरणपंचक .....
छीचें फूल	११	वल्ली पंचमूल .....
प्रपोंडरीक-पुंडरीकवृक्ष	११	पंचगण .....
अमृतफळ-नासपात-परु		कटक पंचमूल .....
निलपिण्याक-तिळांचीपंड		क्षीरवृक्षपंचक .....
पिंडोर (तुपकेडे)	११	पंचक्षीरी वृक्षप्लव .....
पेटुबाजार (बकरीचेमस्त		पंचमहाविषे .....
कांनरडाउसन्वहोतेतो.		पंचोपविषे .....
शाकिनी-पोकळ्याचीभा २०७		पंचमूत्र .....
वातकुंभफळ-पोपया	११	श्रीषधीपंचामृत .....
रासखसीचेकुलावरचील		पंचबीज .....
चा	११	कणिज्जक .....
व्यजन-परवा	११	फंजी .....
पंचकील	२०८	फंजादिपंचक-फंजी .....
लघुपंचमूल	११	शाही .....
मिर्चोवधिपंचक	११	
		ब्रह्मदंड .....
		बकुळ (ओरबीचेझाड) .....
		स्पृष्टपुष्प .....
		बदाम .....
		बाहवा .....
		उधुवाहवा .....
		बाकूशी-बांययाचेझाड .....
		हिंगुपत्री-बाफळी .....
		बाभूळ .....
		जलबव्यञ्जक .....
		किंकिराट .....
		बटाक .....
		बांब-जलश्राही .....
		भल्लातक वृक्ष-बिंबया २०८
		नदीभल्लातक .....
		बिन्व-बेल .....
		बेहेडा .....
		काशफेद-बोरू .....
		बदरी-बोरीचेझाड .....
		हस्तिकोठी-हस्तिबोप ३००
		शफळवदने-सकीबोरे .....
		बोराचाआंनलागीर .....
		रत्न्याबोळ .....
		काळाबोळ-कुमारीफा ३०१
		अजात्री-पुंगळीचेझाड .....
		क्षुद्रशेव्यातक-गोलवं
		टी-गोपणी .....
		शेव्यातक-भोकरीचेझाड .....
		भूतुंबो-नागसर-तुधर्भो
		पळी .....
		कुभतुंबो-बाटोबे मोटेदु ३०२
		धम्रोपळीचावेळ .....
		कुदुतुंबो-कुडवीभोप ३०३
		तुंबोदुधम्रोपळी .....
		डंगरी-तांबडेभोपळीचा
		वेळ .....

पृ०	पृ०	पृ०
भेदी	भाविनमासा	३११
भेदीमाह-सुरमाह	बाह्रमासा	
भूताकशीसी-भूताकुरा	भनमासा	
भूर्जपत्रकरुक्ष	कर्णवशा मन्थ	
हीरविदारी-पां० भु० कोह	पाटीन मन्थ	
विदारी-भुयकोहूबा	वसी मन्थ	
भुयकोह-अलंबी	शिशुवनेनेमासे	
विजया-भाग	नेवान-नुपातनचनेमा	३१२
भागी-भारंगी	भाजनेना मासा	
भृंगाह्ला भवरमाली मासे	अनुपगने मन्थ	
भृंगमारी-काटे सीवरी	माशाची भाडी	
मत्स्याही	मद्युवगी	
साधवी	साधारण मद्य	
मरुवक-मरुवा	माजे मद्य	३१३
माहकुरा	जुने मद्य	
मधुरमानुसुग	गोडी मद्य	
वनबीजप्र-रानमाहकुरा	गाथीमद्य-गोहवीर	
मसेशी	विष्टेनमद्य	
मर्यादवरी	मेक्षेयमद्य	
मरुवान्-मकाण	सर्वेक्षेयमद्य	
महिपीकट	द्राक्षामद्य	
महाबसा	खर्जूर मद्य	
मन्थ्यवगी	सकामद्य	३१४
साधारण मन्थ्य	भावेसकामद्य	
नदीतले मांसे	कृपांडसकामद्य	
रूपमन्थ्य	गुडामद्य	
सागुद्र मन्थ्य	मध्यामद्य	
विशेष मन्थ्य मांग	द्राक्षामद्य	
रोहित मन्थ्य	शर्करामद्य	
गर्गर मन्थ्य	जोषणामद्य	३१५
धीरुक मन्थ्य	साधारण मद्य	
बालबुबाळ मन्थ्य	इक्षुवद्राक्षायोचमद्य	
वर्ष मन्थ्य	गुद्रमद्य-पुसुमद्य	
छागत मन्थ्य	शोडकी व कालाम्य योमद्य	
नांयडो मासा	ममन्नामद्यभेद	
होसाडु मासा	बुकुममद्य	
		३१६
		३१७
		३१८
		३१९
		३२०
		३२१
		३२२
		३२३
		३२४
		३२५
		३२६
		३२७
		३२८
		३२९
		३३०
		३३१
		३३२
		३३३
		३३४
		३३५
		३३६
		३३७
		३३८
		३३९
		३४०
		३४१
		३४२
		३४३
		३४४
		३४५
		३४६
		३४७
		३४८
		३४९
		३५०

पृ०	पृ०	पृ०
हेतुकावयवार्थे मांस..... ॥	गाढवाचं मांस..... ॥	होलापक्ष्याचं मां०..... ॥
शरणादिकानसिद्धकलेने ३२३	खेचराचं मांस..... ॥	चिमण्याचं मां०..... ॥
सामाजिकविलेने मांस..... ॥	बोकडाचं मांस..... ३२४	गृहचटक-चिमणी-मां० ॥
साधारणमांस..... ॥	शेंडीचं मांस..... ॥	आरण्यचटकमां०..... ॥
सामान्य..... ॥	मेंढ्याचं मांस..... ॥	जाव्यापक्ष्याचं मां०..... ॥
संपूर्णननुष्यदानजनममां० ॥	चिन्त्यभेदाचं मांस..... ॥	नितिरपक्ष्याचं मां०..... ॥
आंगमवशात्..... ॥	सांबराचं मांस..... ॥	काबीमिन्ये..... ३३४
आनुपज मांस..... ३२४	भेंकराचं मांस..... ॥	ओवीमिन्ये..... ॥
जंघालमांस..... ॥	कस्त्री मृग मांस..... ॥	पांढरीं मिन्ये..... ॥
विदेश्याचं मांस..... ॥	रोही मांस..... ३२९	पसकईम..... ॥
गृहेतराहाणान्यांचं मांस..... ॥	श्रीकामृगाचं मांस..... ॥	समन्नय..... ॥
पर्णमृगमांस..... ॥	हरिणाचं मांस..... ॥	मधुरन्नय..... ३३५
कूर्मनकादि..... ॥	शितळाचं मांस..... ॥	क्षारषट्क..... ॥
कौमर्यप्राणी..... ॥	धान्यमांस..... ॥	अग्नीसारखे..... ॥
पाण्यवरहंसादि तरणारे ३३५	सर्पाचं मांस..... ॥	मधुगादिषट्क..... ॥
प्रतुष्टमांसचोर्वर्जितं मारुत	खवळ्यामाजराचं मांस..... ३३०	विशर्गिमांथा..... ॥
स्वाणान्याचं मांस..... ॥	मानुडेचं मांस..... ॥	षट्कषणा..... ॥
शाम्यपशुचं मांस..... ॥	खोकाडाचं मांस..... ॥	कूटकारिन्नय..... ॥
शिंहाचं मांस..... ॥	मुंगुसाचं मांस..... ॥	सर्गाधिषट्क..... ॥
शरभमांस..... ॥	गुराचं मांस..... ॥	महासर्गाधिषट्क..... ॥
शार्दूलमांस..... ॥	उदिराचं मांस..... ॥	जावनीयगण..... ॥
शाघाचं मांस..... ॥	गडुपडी मांस..... ॥	अष्टवर्गगण..... ३३६
चिन्त्याचं मांस..... ३२६	घोरपडीचं मांस..... ३३१	सर्वेषधिगण..... ॥
आसल्लाचं मांस..... ॥	खेकड्याचं मांस..... ॥	त्रिकटककादा..... ॥
तरगाचं मांस..... ॥	वेडुकाचं मांस..... ॥	नवांगकादा..... ॥
कोल्ह्याचं मांस..... ॥	सुसरीचं मांस..... ॥	त्रिलोह..... ॥
डांडग्याचं मांस..... ॥	कांसयाचं मांस..... ॥	राट्यपुष्पक..... ॥
श्वानमांस..... ॥	माधारणहंसादि० मांस..... ॥	परार्धक..... ॥
ऊद..... ॥	पक्ष्यामध्ये पुरुषमांस..... ३३२	मुसळी..... ३३७
घरमांजराचं मांस..... ॥	खवळ्याचं मांस..... ॥	राममुगा..... ॥
हत्तीचं मांस..... ॥	मुबडाचं मांस..... ॥	मुंडी..... ॥
उंटाचं मांस..... ३२७	पोराचं मांस..... ॥	महामुंडी..... ॥
गव्याचं मांस..... ॥	कोबड्याचं मांस..... ॥	मुचकुंद..... ॥
अरण्यडुकराचं मांस..... ॥	वनकुकरमांस..... ॥	मुळा..... ३३८
घरडुकराचं मांस..... ॥	पाणकोबडा..... ३३३	कोबळा मुळा..... ॥
घोड्याचं मांस..... ॥		हृत्तमुळे..... ॥

गुणदोषअनुक्रमणिका.

	पृ०		पृ०		पृ०
पद्मसुते	"	मंजिष	"	रसकापुर	"
मुज्याच्या शिंगा	"	मंदार	"	रास्ना	"
मुज्याचीं फुले	"	पांढरा मंदार	"	नावळी	"
मुळरुष्य	३३९	सरबंद	"	मर्जवृक्ष	३५४-
सधुसुंगुमबेंड	"	रसांजन	३४७	थोरराळेचा वृक्ष	"
मुळवक	"	सफरादिरस	"	राळ	"
साधारण मूत्र	"	आम्बरस	"	राजाटन वृक्ष	३५५
गार्हचे मूत्र	३४०	सवणरस	"	रामफळ	"
महिषी मूत्र	"	निकुच कडूरस	३४८	रामबाण	"
अजामूत्र	"	निखटरस	"	थोररामबाण	"
मेढीचे मूत्र	"	गुरटरस	"	पांढरें रानाळू	"
हनिणीचे मूत्र	३४१	हिरा	३४९	तांबडें रानाळू	"
घोडयाचे मूत्र	"	धाणिक	"	राजगिरा	३५६
गाढवाचे मूत्र	"	मोती	"	शिंगणी भुयशिंगणी	"
उंदाचे मूत्र	"	प्रवाल	"	श्वेत शिंगणी	"
नराचे मूत्र	"	पाच	३५०	शिठा वृक्ष	"
मैथीची भाजी	३४२	पुष्यराग	"	रुद्राक्ष	३५७
पेदा शिंगी	"	नील	"	रेणुका मेथंडी	"
मैथीपच्छस	"	गोमंद	"	रोहिणी	"
मैथी	"	वेंडूय	"	रोहिडा	"
मैकी	"	स्पष्टिक	"	रोहिडाभंद	"
मैदा	३४३	स्यंकांत	"	संधय	३५८
महामैदा	"	चंद्रकांत	"	पादलोण	"
मैथुन	"	पारा	३५९	काचलोण	"
मांचारस	"	अपराहारस	"	बिडलोण	"
मोगरा	"	शिक्षांजन	"	गडलोण	३५९
मोगरी	"	चपल	"	मीठ	"
बट मोगरा	३४४	हिंशुक	"	द्रोणीचें मीठ	"
यन मोगरी	"	स्योमोजन	३५२	ओखरसवण	"
मद्दमोथा	"	चुंबक	"	औंदूटसवण	"
नागरमोथा	"	शंख	"	सवंगा	३६०
सुद्रमुस्ता	"	हिराकस	"	समूण पांढरी	"
मोरबेंड	३४५	दिराकस	"	तांबडी नसूण	"
मोठाचें झाड	"	वाळू	"	कक्षणा कंद	३६१
मोग्याचें झाड	"	गुरदी	३५३	कारब	"
काबा मोरवा	३४६	फटकी	"	नाजाळू	"

पृ०	पृ०	पृ०			
लघुनाजरी	११	शोरजन्मयन	११	शेवगा	३१६
भ्रमबुधा	११	मयाज्जोनप्रकाशनी	३१७	फाळाशेवगा	११
रक्तमाताळ	११	गन्मयाळ	११	पांढराशेवगा	३१७
तोनप्रकारचें लोभ	३१७	भुयमयाळ	११	गन्मशियु	११
जंघन पाचनटीपन	११	माळावरील मयाळ	११	लघुगानशेवती	११
चट	११	वेळतूर	११	गेदूर	११
नटीवट	११	वेदकेळ	११	शेदाडी	३१८
वडवती वटाचा भेट	११	वेदकेळ	११	वाडिशोप	११
श्वेतवस्त्र	३१८	वशात्तचन	३१९	वाखनशोप	११
वर्षवस्त्र	११	गणपुंगवा	११	श्वेतशंखपुष्पी	११
वरपार-द्वेजवस्त्र	११	कटकशरपुंगवा	११	शंखिनी	३१९
साधारणवरधारा	११	शमी	११	समुद्रफण	११
वाचडिंग	११	नघुशमी	३१९	समुद्रकळ	११
वायवणी	३१९	शनावरी	११	समुद्रशोष	११
वाळा	११	महाशनावरी	११	सकूट	११
काळाबाळा	११	आलिपणी	११	सबजा	११
पिंचळाबाळा	३१९	शिंंगाडे	३२०	सर्पिणी	३२०
वांगीचें झाड	११	शिकेकाई	११	भर्पाक्षी	११
वांगें	११	शिवलिनी	११	मनाप	११
मोठें वांगें	११	शिमारस	११	सफदफूल	११
पांढरें वांगें	११	शींपी	११	सागाचें झाड	११
भाजलेसें वांगें	३२०	मोतशिबी	११	रुंदीचें झाड	११
वासंती	११	शिरिषवृक्ष	३२१	सोवरीचें झाड	३२१
वानुं	११	वेवशिरीष	११	कूटशास्वती	११
वाघेरी	११	जलशिरमी	११	मोतवीण	११
लघुवाघेरी	११	पांढराशिसवा	११	सांबावृक्ष	११
विचुवा	११	काळाशिसवा	११	सागरगाठी	३२२
विष्णुकांताढय	११	शिवणशोर	३२४	सारास	११
विशेषधूप	३२०	शिना/जत	११	सारवर	११
विष्णुकंद	११	भुयशिरड	३२५	खडीसारवर	११
वेरवंड	११	शिरगाळा	११	रायपुशीनावर	११
श्वेतवेरवंड	११	शुकनासा	११	जोंधळीसारवर	११
वेळू	११	शोरणी	११	सुळीसारवर	३२३
पोकळवेळू	३२०	लघुशोरणी	११	सुळीखडीसारवर	११
वेन	११	शेवाल	११	पुंडूफादिउंचसारवर	११
जळवंत	११	शेडी	११	पुष्पादूदशकंरा	११

	पृ०		पृ०		पृ०
मधाची सारवर	११	मोनदका	११	गोग्यस्तत्रास्वार	३९७
धमाशाची सारवर	३८५	सोमस	११	ग्याग म क	११
सारवर पाणी	११	सोनुनी	११	माजिंग्यार	११
साळयी वृक्ष	११	स्पृक्षा (कापुशीशाक)	११	पापदस्वार	११
सासंमिश्र	११	स्पर्णवल्ली	३९१	दूध	११
सेहनी पिपळी	११	हळदीवावृक्ष	११	गाईचे दूध	३९८
सिमुडी	११	हळद	११	नरुणगाईचे दूध	३९९
मीता फळ	३८५	दाहहळद	११	पहिल्यानेच्यानेच्यागाईचे	११
स्वरबंद	११	आंवहळद	११	दूध	११
काळा स्वरमा	११	गंधपाळाशी	३९३	द्वितीयानेच्यानेच्यागाईचे दूध	११
पांढरा स्वरमा	११	कापूरहळद	११	चिरप्रसूता दूध	११
सुपारी	३८६	राभहळद	११	धागेष्णदूध	११
आंधदेशीनीसुसुपारी	११	मोनहणवेळ	११	दुग्धविशेषाचे गुण	११
बोडी सुपारी	११	गदणवेळ	११	सर्पिंचे दूध	४००
रोठी सुपारी	११	हस्मिशंठी	११	शेबीचे दूध	११
बानसुळशीमीदुवसुपा०	११	हस्मिकंद	११	गुडकीचे दूध	११
बंदापुी सुपारी	११	हानजोडी	११	मेंढीचे दूध	११
गुहागरी सु०	३८७	हस्मिमट-गजदान	३९३	हस्मिणीचे दूध	११
नेलवनग्रामजस०	११	हरीमकी ७मकारवी	११	घोडीचे दूध	११
म० व्याझाडावाची क०	११	हरीनकीही ५ग्यानी युक्त	३९४	गाढवीचे दूध	४०१
सरंगी	११	हरीनकीचा निषेध	११	उंटणीचे दूध	११
सरपत्री	११	हरीनकीच्याशीच्या गीत	११	मानुषीदुग्ध	११
सुंद	११	हाशा वृक्ष	३९५	दुधाची मखई	११
सुंदराबा	३८८	हिंज-गामड	११	शिशुष	४०२
गोडासरण	११	हिंज	११	दही	११
साजेरासरण	११	हिंगणवेद	११	गाईचे दही	११
व्यागशानसरण	११	हंसेववृक्ष	११	मदरीचे दही	४०३
सुरुचे झाड	११	हंसपाटी	११	शेबीचे दही	११
सरपत्रीनिवाळावासेद	३८९	मुद्गागी-टाकणस्वार	११	मेंढीचे दही	११
सूर्यकुलवल्ली	११	शोणस्वार	३९६	हस्मिणीचे दही	११
सूर्यकुल झाड	११	जवस्वार	११	घोडीचे दही	११
सेचकळ	११	मजिंग्यार	११	गाढवीचे दही	११
शोरसेचकळ	११	भोबरलवण	११	उंटणीचे दही	४०४
सोवरी	११	मावूण	११	मानुषीचे दही	११
सोमवरी	३९०	पज्जस्वार	११	नापिकेच्यादुधाचे दही	११
खुसोसोमवरी	११	सर्वस्वार भाघाडा	११	नापवून सायकाटनेच्या	११

पृ०	पृ०	पृ०
दुधाचें दहीं . . . . . "	गाईचें नथें लोणी ४०६	गादवीचें लोणी . . . . . "
साखरमिश्रितदहीं . . . . . "	म्हसाचें लोणी . . . . . "	रोडीचें नाजे लोणी . . . . . "
गुडमिश्रितदहीं . . . . . "	शेडीचें लोणी . . . . . "	उंटणाचें लोणी . . . . . "
दह्यां वरवीं निवळी ४०५	गेटीचें लोणी . . . . . "	रुईचें लोणी . . . . . "
दह्यां वरवीं साय . . . . . "	एडकीचें लोणी ४०७	हिरवें अन्नानस ४०८
नवनीत . . . . . "	हनिणीचें लोणी . . . . . "	सोडकी शिगळी . . . . . "
शिळे लोणी . . . . . "	घाडीचें लोणी . . . . . "	

समाप्तः

श्रीगणेशायनमः

अथनिघंटरत्नाकरप्रारंभः

अग

अग्नि

अ, वामुदेव.

अकरा, आंबळी.

अकल्प, रोगी.

अकल्ल, अकल्कग.

अकालदंत, बालरोग.

अकुप्य, मोमें, रूपे.

अकूपार, सपुट.

अकोट, फोकळीचेशाड.

अक्रांता, वार्ताकी, वागी.

अक्लिका, निळ्याचे शाड.

अखल, उतम वेश.

अखान, पुष्करिणी.

अखलिका, लघुकारली.

अखेटिक, शिकारीचा कुवा.

अग, वृक्ष. १ डोंगर. २ सर्प. ३

अगज, तेंदू. १ वृक्षादनी. २ डोंगरी. ३

बांडगूळ. ४

अगडी, मोहग. १ पाडा. २

अगद, औषध. १ निरोगी. २

अगदंकर, वैद्य.

अगंधिक, संचळ.

अगम्य पर्वत १ वृक्ष २

अगरी, तृणविशेष. १ देवनाड. २

अगरू, मंगलागरू. १ काशगरू. २ कृष्ण
गरू. ३ स्वाहागरू. ४ भ्रमर. ५ सुवर्ण. ६

अगरूसार, काळ्याशिखर. १ स्वाहागरू. २

अगर्दभ, खेचर.

अगस्ति, अगस्ता. १ ऋषि. २

अगस्त्य, हटगा. १ मुनि. २

अगरू, शिववाचेशाड. १ ह्याणामरू. २

अगरुशिशापा, शिववाचेशाड.

अगूढ श्वेतएरंड.

अगूढ मेष. १ शिंग. २

अगोक, पक्षी. १ निव. २ बरम. ३

अग्नि, विन्तव. १ चिचक. २ केशर. ३ पी-

तवाळा. ४ रक्तचिचक. ५ विषवा. ६ का-

कडाचेशाड. ७ भिन्न. ८ ज्वाला. ९ ज्ञान

१० जार. ११ मोमें. १२ निवृ. १३

अग्नि, रक्तवर्ण. १ कीटविशेष. २

अग्निगण, स्फुलिंग.

अग्निर्कर्म, ढागदेजे.

अग्निकाष्ठ, मालवण.

अधिकुमार, रमायण विशेष

अग्निकृत, काजू.

अग्निगर्भ जार १ सर्पकृत २

- अग्निगर्भा, मोठीमालकागोणी. १ शर्माचे-
साड. २
- अग्निचूड, तावडेशैलीचापक्षी.
- अग्निज, जार. १ मांनधानु. २
- अग्निजार, जार.
- अग्निजाल, वनस्पतिविशेष. १ जार. २
- अग्निजिह्वा, द्विका, कळ्याणी.
- अग्निज्वाला, लघुधावर्षी. १ जळविण्ळी. २
जार. ३
- अग्निदमनी, आग्निजवशा. १ धमाशाचोमिद
भा. २ रीमती. ३
- अग्निदीप्ता, धोरमालकागोणी.
- अग्निधमन, कडुनिव.
- अग्निनिर्यास, जार
- अग्निग्रन्थ, गार.
- अग्निफला, मोठीमालकागोणी.
- अग्निश्रीज, ऐरण.
- अग्निभ, सुवर्ण.
- अग्निभा, लघुमालकागोणी.
- अग्निभू, उदक.
- अग्निमंथ, धोरऐरण. १ नखेळ. २ जासु-
त. ३ तकीरी. ४
- अग्निमथन, धोरऐरण.
- अग्निमय, श्वेतवर्णभाग.
- अग्निमांथ, अग्नि मंदशोणे.
- अग्निमुग्धी विववा. १ कळ्याणी २ केशर ३
गळवळ. ४
- अग्निरजस, रक्तवर्णकीटविशेष.
- अग्निरब्जु, इंद्रगोप.
- अग्निरूहा, वनस्पती विशेष.
- अग्निरोहिणी, धुरीण
- अग्निवक्त्र, विववा.
- अग्निवल्लभ, राळ धोर राळेचावृक्ष.
- अग्निविधर्न, ओसा पाचकऔषध
- अग्निविसर्प, गळुंड्यादिक
- अग्निविर्य, सोने.
- अग्निशिख, केशर. १ कुंभ. २ सोने ३
मोरसुत. ४
- अग्निशिखा, कळ्याणी.
- अग्निशेखर, केशर.
- अग्निशख, वाड.
- अग्निसेंभव, १. रानसुंभ.
- अग्निमहाय, मन्मग १ कपोतपक्षी. २
कापक्षी. वारु.
- अग्निसार, रानाजन. १ जम्बाचेमुळ. २
- अग्न्या, निमित्तवर्षी.
- अग्र, आग्नेयभय.
- अग्रज, भास. १ काकमिद. २
- अग्रजंबा, पोदरीचाभयभाग.
- अग्रधान्य, जोधला. १ बाजरी. २
- अग्रपर्णी, सुयली.
- अग्रमांस, काळज.
- अग्रावा, डोंगर.
- अग्निमा, मोताकळ.
- अध्या, विहळा.
- अधर्मधामन, चंद्र.
- अध्ना, गाय.

अघ्न्या, गाय.

अचर, वृक्ष. १ पर्वत. २

अचला, भूमि.

अचित्य, पाग.

अचैतन्य, कफरोग

अच्युत, विष्णु

अच्युतावास, पिंपल.

अच्छल, तिलकल्क-

अज, बोकड. १ औषध. २ भामाणा. ३
सोने. ४ शाल. ५

अजकर्ण, हेदीघ्नवृक्ष. १ घोरगळेचावृक्ष.
२ अतानाचेसाड. ३ बोकडाचाकर्ण. ४

अजका, बोट्यांचे काळे वृक्षव्यावरचा रोग.

अजकेशी नीळीचेसाड.

अजगंधा, धिका, गानतुळम. १ तिळ-
वण. २

अजगंधिनी, मेढशिगी.

अजगर, महामर्प. ह्य० भार.

अजगल्ली, वाळगेग.

अजटा, भुयभांवळी.

अजदंडी, ब्रजदंडी.

अजनाशन, लांडगा.

अजबला, काळीतुळस. २

अजभक्षा, वाभुळ. १ लघुधमाना. २

अजमोदा, टिका, अजमोद, १ ओवा. २
मुरदारशिगी. ३

अजया, तागाचेसाड. १ भांग. १

अजर, सोने.

अजरा, कोरकड. १ भुयभांवळी. २ गर-

स्वतीनदी. ३ काळीवरधारा. ४

अजलंबन, गुपी.

अजश्री, फटकी.

अजशृंगी, मेढशिगी. १ कांकडशिगी. २
लघुमेढशिगी. ३

अजहा, कुहिली.

अजक्षीरनाश, साहोडानागभेद.

अजा, शेळी.

अजाजिक, पीतजिरे.

अजाजी, श्वेतजिरे.

अजांत्री, वरधारा. १ बोकडी. २ फंगी. ३

अजादनी, लघु धमासा.

अजापापाण, पेद्रुवादार.

अजाप्रसू, १

अजाप्रिया, घोंटीवेर.

अजाक्षी, काळाउंबर.

अजिन, कातडे.

अजिनपत्रा, वायूल.

अजिनपत्रिका, पंचापक्षी.

अजिनयोनि, हरण.

अजिर, वेडूक, १ शरीर २ वायु. ३
ग्रह. ४

अजिह्व, वेडूक.

अजिर्ण, अर्जाणरोग.

अर्जाणजरण, कचेरा.

अजेय, अर्जुनसादडा.

अद्भ्यटा, भुडभांवळी.

अटसूष, अद्भ्यसा.

अटरूप, अड्डमा.

अटवी, रान.

अटव्या, कटेहली.

अट्टहास, क, कुंद.

अडंग, धोरगड.

अटुक, हरण.

अनसी, जवम १ नागाचाभेद. २

अंतर्दाह, आभ्यंतरी दाह होतोतो.

अतिकंट, क, लघुगोखरं. १ धमामा. २

अतिकंद, क, हस्तिकंद.

अतिकामुक, कुतंगे.

अतिकाय, गवणवुक.

अतिकेसर, काटेसेवंती.

अनिगंध, सुगंधरोहितवृण. १ गंधक २
मोयरा. ३

अतिगंधक, देवडा.

अनिगंधा, लु, पुत्रदायी. १ पिठरण २

अनिगंधिका, थोर सुगंध मंगुस वेळ.

अतिगुहा, नाळवग.

अतिचरणा, योनिरोग.

अतिचरा, त्या, सडलकवलिनी.

अतिच्छत्र, क, साधारण गवन सुगंध रो.

हिन वृण.

अतिच्छत्रा, बडीजोर. १ आळंभे २

अतिच्छत्रिका, कुंभा. १ बडीजोर. २

अतिजागर, मालकर होंगवधी.

अतिजृंभ, कापुंगे.

अतिजृंभिका, मोरखवंती

अतितीव्रा, गंवरदुर्वा.

अतितीक्ष्ण, अजमोदा.

अतितीक्ष्णा, मोहोन्धा.

अनितृप्ति, पित्तरोग.

अनितेजिनी, त्रिपणी १ तेजवल. २

अतिदग्ध, बहिदग्धरोग.

अतिदाह, फारउजना.

अतिदीप्ति, श्वेतमुरमा.

अतिदीप्य, रक्तचित्रक.

अतिधृती, लंडविसे. १ २

अतिदुष्ट, अवेदा. १

अतिनिद्रता, ककरोग.

अतिपत्र, क, साग.

अतिपिच्छल, श्वेतगजाटु.

अतिपिच्छला, कोरकड.

अतिवला, विकंकर्ता. १ वाघाटी २ नाज
पुष्पा. ३ केचा ४ कायोळी ५ पेटारी ६
श्विरहंटी. ७

अतिशीज, बामुळ.

अतिवृहत्फल, कणस.

अतिभारग, खंचर.

अतिभोजन, फारखाणे.

अतिमंजुळा, काटेसेवंती.

अतिमंडल, सुयथामग.

अतिमात्र, फार.

अतिमुक्त, क, निवम. १ टेमुरणी २ ३
धुमाथवी. ३

अतिमुक्ता, मधुमाथवी. १ रायनेवाळी.

कमरी ३ टेडकाळा. ४

अतिमोद, दिनी, नेवाळी १ गणेशी. २

अतिमोदा, नेवाळी, १ गणेशी. २

अतियव, निःशुकयव.

अतिरक्त, हिंगुळ.

अतिरक्ता, जामवंद.

अतिरथ, मोठायेदा.

अतिरसा, गमना. १ ज्येष्ठीमध. २ मार-
वेळ. ३

अतिरुहा, रोहिणी.

अतिरुद, मठ.

अतिरेचक, कांकोळा.

अतिरोग, क्षयरोग.

अतिरोमश, वानर १ रानटीबकरा. २

अतिविषा, अतिम. १ हिं० श्वेतअतिविष. २

अतिवेल, फार.

अतिशूक, जव.

अतिशूकज, बार्गीरुगहं.

अतिशूद्र, महार. १ मांगइयादिक. २

अतिशोप, क्षयरोग.

अतिसाम्या, काळेमोखाच्यागुंजेचिवेल.

अतिसार, हगवण.

अतिसारकिन्, हगवणचारोगी.

अतिसारन्न, पित्तपापडा.

अतिसारघ्नी, अतिविषा.

अतिसारस्या, रामना.

अतिसूक्ष्म, लहानचिमण्या.

अतिसौरभ, आंबा.

अतिस्कंधा, रक्तकुळिथ.

अतिस्रवा, मारवेळ.

अतीत, भुतकाळ.

अतीसार, हगवण.

अतुल, कर.

अतृप्ती, अमोशीपणा.

अतेजा, मावली.

अत्नु, मृष.

अत्यंतपज्ञा, कमळिणी.

अत्यंतशोणित, मोनगेर.

अत्यम्ल, आममोल. १ रानमहाडुंग. २
लिंबाचीजाती. ३

अत्यम्लपर्णी, आंबटवेळ.

अत्यर्क, थोरकई.

अत्यारक्ता, जामवंद.

अत्युग्र, हिंग.

अत्युग्रगंधा, काळीगोकणी.

अत्युच्च, अतिउंच.

अत्री, कपि.

लदला, क्रोरकड.

अदंश, थोरमूळा.

अदक्षपुरुषोत्पन्न, स्त्रियाचेदोष.

अदारिका, वृश्चकमळ.

अहढ, पोकळनृण.

अद्भुत दर्शन, आश्चर्य युक्त पदार्थांचें पहा
णें.

अद्भनिः १ अभि

अद्यतन, वर्तमानकाळ.

अद्रक, बकाण निंब.

आद्रिः डोंगर, १ पर्वत, २ वृक्ष ३ मृष, ४
 आद्रिकर्णी, श्वेतगोक्षरी.
 आद्रिका, पण.
 आद्रिकीला, पृथ्वी.
 आद्रिज, तुंबक, शिलाजित, गेरू.
 आद्रिजतु, शिलाजित.
 आद्रिजा, सिंहपिपळी, पार्वती.
 आद्रिपती, हिमालय.
 आद्रिमाषा, रानउडीद.
 आद्रिसानुजा, त्रायमाण.
 आद्रिसार, लोखंड.
 आद्रेष्क, वकाणनिंब.
 आद्वया, गव्हला.
 अधः, अधोभाग.
 अधःपुट, चारोळी.
 अधःपुष्पी, पाथरी, गोजिन्हा.
 अधःप्रस्तर, तृणाचें आमन.
 अधर, ओठ, १ योनी, २
 अधरकंटक, धमामा.
 अधरकंटिका, लघुशतावरी.
 अधरा, अधरदिशा.
 अधरेचन, वहावा.
 अधःशल्य, श्वेतभाघाडा.
 अधःशिखर, त्वांदा.
 अधस्तात्, अधोभाग.
 अधामार्गव, अघाडा.
 अधिकंटक, धमामा.

अधिकप्रिय, दालचिनी.
 अधिकारी, पुरुव.
 अधिजिन्हा, जिन्हेराग.
 अधिजिन्हिका, पडजीभ.
 अधिदंत, दंतरोग.
 अधिप, रक्षक, १ राजा, २
 अधिमंथ, दृष्टिरोग-१ श्वेतवृक्षारचारोग, २
 अधिमास, अधिकमाम.
 अधिमांसामा, दोळ्यांचे श्वेतवृक्षारचा
 रोग.
 अधिमुक्तक, मधुमाधवी.
 अधिमुक्तिका, मोत्यांची शिप.
 अधिरथ, कोचमेल.
 अधिरोहण, आरोहण, १ झ ० चढणे, १
 अधिलोक, त्रैलोक्य.
 अधिवास, घर.
 अधीर, अयोग्यवैद्य.
 अधुना, वर्तमानकाळ.
 अधोंगत, अस्थिभंगरोग.
 अधोषंटा, आघाडा.
 अधोपुष्पी, पाथरी.
 अधोमुखा, पाथरी.
 अधोस्त्रपित्त, गुदद्वारारक्तपटण्याचारोग.
 अध्यंडा, व्यंडा, खाजकुटिरी १ विल्ला २
 अध्यज्ञान, अर्थाक भ्रामन करणे.
 अध्यक्ष, धोरकडे.
 अध्युपित, सर्वाक्षिरोग.
 अध्वग, धमी, खेचर, १ पक्षी.

अध्वनिषेवण, मार्गचालणें.

अध्वरा, मेदा.

अध्वा मार्ग.

अनग्रा कापशी.

अनघ्न, श्वेतशिरस.

अनडुजिह्वा, पाथरागोजिह्वा.

अनडुही, गाय.

अनड्वान्, आंडीलवैल.

अनणु, सूक्ष्मधान्य.

अनंत, अन्नक. १ धमासा. २ आकाश ३

शेष ४ विष्णु. ५ सुवर्ण. ६

अनंतक, थोरमुळा.

अनंतमुली, धमासा. १ रक्तधमासा. २

अनंतरंध्रका, खापरपोळी.

अनंता, गुळवेळ १ त्रिपुटा २ प्रियंगूवृक्ष. ३

त्रिकुळा. (हिरडे, वेहडे, आवळकाठी) ४

नीळ. ५ दांती. ६ निशोत्तर. ७ दुर्वा. ८

नालदुर्वा. ९ रक्तधमासा. १० कळला-

वा. ११ श्वेतदुर्वा. १२ रानमोगरी १३

भाप्रशिखा. १४ थोरएरण. १५ भूमि १६

उपरसळी. १७

अनपर, ब्रह्मदेव.

अनभिलाष, अन्नद्वेष.

अनमितंपच, रूपण.

अनय, अन्याय.

अनल, चित्रक. १ विववा. २ सोने ३ अ-

पि. ४ पित्त. ५

अनलप्रभा, लघुमालकांगोर्णी.

अनलविवर्धनी, कांकडी.

अनली, भगस्ता.

अनवस्थान, वायु.

अनवीस्थितचित्तत्व, वायुरोग.

अनशन, लंघन.

अनागत, भविष्यकाळ.

अनागतार्तवा, कन्या

अनाचार, अमत्कर्म.

अनातंक, निरोगी.

अनातप, सावली,

अनामय, आरोग्य, १ झ० निरोगीपणा. २

अनामा, अनाभिका. १ अंगुली. २

अनामिका, अनामिका. १ अंगुली, २

अनार्जव, रोग.

अनार्यक, काष्ठगुरू.

अनार्यतिक्त, किराईत.

अनाह, पोटाकुगाविगारारोग.

अनिच्छ, तृप्त.

अनिर्माल्या, पिंडिका.

अनिमिष, मागा. १ देव. १

अनिर्वाण, कफ.

अनिल, वायु. १ वदेवगणविशेष. २

अनिलकपित्यक, थोरडरमालभांवा.

अनिलकारक, कांजीमेद.

अनिलघ्नक, वेहहा.

अनिलघ्न, वेहडा.

अनिलनिर्यास, निवळा.

अनिलपर्यय, वायुरोग.

अनिलभुक्, सर्प.
 अनिलहर, कृष्णागर.
 अनिला, नदी.
 अनिलांतक, हिमगणवेष्ट.
 अनिलापहा, रक्तकुब्धि.
 अनिलामय, वायुरोग.
 अनिलोचित, निम्बेउडीद.
 अनुकदली, लोखंडीकिल.
 अनुकूलका, लघुदंती.
 अनुकूला, लघुदंती.
 अनुकूलिनी, लघुदंती.
 अनुज, पुंडरीकवृक्ष.
 अनुपज, आले.
 अनुपालु, गनभट्ट.
 अनुपुष्प, नग्नामकतृणवि.
 अनुभास, काकभेद.
 अनुरुहा, नागसंधि.
 अनुरेवती, लघुदंती.
 अनुलाप, पुनर्भाषण.
 अनुलास, स्य, मार.
 अनुलेपन, उटीनावावावेष्टय.
 अनुलोमन, मलादिकयथामागैजाण्याचाउ-
 पाय.
 अनुवाक, वेदाचामाग.
 अनुवास, स्नेहवन्नि, १ उदणे, २
 अनुवासनवस्ती, गुदादिकाचेठाईचिपल्या
 मागवयाचा प्रयोग.
 अनुशया, क्षुद्रगैंग.

अनुष्ण, लघुकमळ.
 अनुष्णवल्लिका, नीलदूर्वा.
 आनुसार्यक, छडीला, १ मुगंधव्य, २
 अनुचान, उत्तमवैद्य, १ मांगवेदपदलेला, २
 अनुप, जलवाणी, १ कुलेचर, २ पूव, ३
 कोचस्त, ४ पादिन, ५ मन्त्यादि, ६
 अनूपज, आले.
 अनूपदेश, बहूतजल, १ बहूतवृक्ष, २ व-
 हतधान्य, ३ येणेकरूनव्यापभनयो तो,
 विपरीतदेश, ४
 अनूरु, अरुण.
 अनृजु, तगर.
 अनेकप, हत्ती.
 अनेहा, कालनाम.
 अनोकह, वृक्ष.
 अन्नगंधि, हगवण.
 अन्नज, नीर्निदवसाची निव्वेपिज.
 अन्नलिप्सा, धुया.
 अन्नाद्य, भात.
 अन्यतोवान, सर्वाक्षिगैंग.
 अन्यपुष्ट, प्रा, कोकिया.
 अन्यभृत्, कोकिया.
 अन्यलोह, कामे.
 अन्या, हतकी, १ महाश्रया, २ कृष्णती-
 र्णि, ३
 अपवन, शरीरगतयव.
 अपची, गेडमाळा.
 अपतर्पण, तृतीचाभभाव.

अपतंत्रक, वायुरोग.
 अपतानक, वायुरोग.
 अपत्यजीव, पुत्रजीवीवृक्ष.
 अपत्यदा, पुत्रदा.
 अपत्यसिद्धिकृत्, पुत्रजीवी.
 अपत्रवल्लिका, लघुमोमवली.
 अपत्रा, नेत्रती.
 अपदरूहा, वादांगुल,
 अपदरोहिणी, वादांगुल.
 अपत्राहुक, वायुरोग.
 अपराजित, शिव.
 अपराजिता, विष्णुकांता. १ ताग. २
 श्वेतनिगुंडी. ३ काळीगोकर्णी. ४ ब्राह्मी. ५
 लघुशेरणी. ६ जयंतीसोवैरी. ७ शमी. ८
 शैवरी. ९ श्वेतगोकर्णी. १० लघुशमी. ११
 धोरश्वेतकिन्ही. १२ प्रत्यक्षणी. १३
 द्रवती. १४ फांज. १५
 अपराडमुख शूर.
 अपर्णा, पर्वती.
 अपराण्ह, तिसराप्रहर.
 अपवर्त, संक्षेप.
 अपर्वदंड, रामबाण.
 अपशोक, अशोक.
 अपस्तंभिनी, शिवालिंगी.
 अपस्मार, फेफरें.
 अपाकशाक, आलें.
 अपांग, डोळ्यांच्या बाहेरच्याकोरा.
 अपाटव, जडता. १ रोग. २ कोष्ट. ३
 अपान, गुद. १ अपानवायू.

अपान्नाथ, समुद्र.
 अपामार्ग, श्वेतभावाडा. १ पाणीभावाडा. २
 रक्तभावाडा. ३
 अपुच्छ, जिनव्याचेसाड.
 अपुष्प, उंबर.
 अपुष्पफल, फणम. १ उंबर. २
 अपूप, धोरगहूं. १ अनारगे. २
 गुळ घालूनपुण्याकरितातते. धारगे. ३
 अपूर्णी, कापशी. १
 मावरीचेसाड. २
 अपेतराक्षसी, काळीतुळम. १ तुळम. २
 अपोगंड, मित्रा.
 अप्रकांड, वृक्षालाकांडेनसून मूळाला
 कांडाफुटताततो.
 अप्रकृष्ट, कावळा
 अप्रमत्त, मावध.
 अप्रसन्न, गायच्याल्यापासून मातदिवसां
 नंतरचे जे दूध तें.
 अप्रहत, माळभूमि.
 अप्रोट, भारद्वाजपर्श.
 अफल, वांसवृक्ष-
 अफला, लघुकारली. १ भुयआंवळी. २
 कारफड. ३
 अफुल्ल, कळी.
 अपेन, अहू. १ कडवी. दे० अफीम. हिं०
 अम्युन. फा० लवणुलखखाश. भा०
 ओप्यसु. ल. ० ओप्यत ई. ०
 अवल, वायवर्णा.
 अवला, स्त्री.
 अबीजा, वेदाणा.

अब्ज, कमळ. १ चंद्रमा. २

अब्जकर्णिका, कमळबीजकोश.

अब्जज, ब्रह्मदेव.

अब्जबीजभृत्, श्वेतकणेर.

अब्जाव्ह, वाढा.

अब्जिनी, कमळिनी.

अब्द, नागरमोघ. १ भद्रमोघ. २ वर्ष. ३
अत्रक. ४ मेघ. ५

अब्दनाद, सांदुब्जा. १ शंखिनी. २
मेकी. ३

अब्धि, समुद्र.

अब्धिकफ, समुद्रकण.

अब्धिज, मीठ. १ समुद्रकण. १

अब्धिजा, मद्य. लक्ष्मी.

अब्धिडंडिर, समुद्रकण.

अब्धिफल, समुद्रकळ.

अब्धिफेन, समुद्रकण.

अब्धिमंडूकी, मोक्षार्चविधी.

अब्धिसार, रत्न.

अभय, काळावाढ्या.

अभयदा, दुयभक्ती.

अभया, कर्मकी. ५ भेदतिगुणी. ७ मंजिवा ३

वेलेड. ४ मृगाल. ५ जया: ६

कर्मकी. ७ कर्मजिवा. ८

अभावा, गारवी.

अभिघान, कायादिके करून शरीरगत
आघात होतो तो.

अभिघार, तूप.

अभिचार, मंत्रादिकेकरून माण्यादि

प्रयोग.

अभिताप, सर्वागततता.

अभिट्रवण, सर्व स्थाला द्रव्येतेो तो.

अभिनवोद्भित, अंकुर.

अभिन्यास, मन्त्रिपात.

अभिमंथ, नेत्ररोग.

अभिमान, अहंकार.

अभिलकपित्य, धोरआंवाडा.

अभिज्ञाप, त्रासणादिकांचा कोप.

अभिपव, ताडाचीदारू. १ काजी. २

अभिपुत, व, शंडाकी.

अभिपंग, मृत, विष इत्यादिकांचा संबंध.

अभिपंगज्वर, ज्वरभेद.

अभिपुविक्रान्त, माधुर्वामद्य.

अभिपेचन, ज्ञान.

अभिष्यंद, नेत्ररोग.

अभिसंधी, ककृतपदार्थे दहीइत्यादिक.

अभिसार, माना,

अभिसारिका, संकतस्थानाजाणारीस्त्री.

अभिहिता, जळविपळी.

अभिज्ञ, बुद्धिमान्.

अभीर, मत्की.

अभीरणी, दुडूभसर्प.

अभीरू, सावली. १ महाशतावरी. २

अभीरूपत्री, शतावरी.

अभीष्ट, तिलक.

अभुग्न, निरोगी.

अभेद्य, हिग

प्रभोजन, लंघन.

प्रभ्यंग, दुधाचीसाय. १ तैलाभ्यंग २

प्रभ्यंजन, तेल. १ दुधाचीसाय. २ अभ्यंग. ३

प्रभ्यंतरायाम, वायुरोग.

प्रभ्यवहार, जेवण.

प्रभ्यामर्द, युद्ध.

प्रभ्याहार, जेवण.

अभ्रक, अभ्रक. १ भद्रमोथ. २ कापूर. ३

श्वेत. १ रक्त. २ नील. ३ पीत. ४ अभ्रक. ५

मेघ. ६ सोने. ७ मेदिनी. ८

वेत. ९

अभ्रपटल, अभ्रक.

अभ्रपुष्प, जलवेत. १ वेत. २

अभ्रमांसी, आकाशजटामांसी.

अभ्ररोह, वेदूर्य.

अभ्रसार, कापूर. १ भीमनेनीकापूर. २

अम, रोगत्व.

अमर, मोमें. १ पारा. २ नदीवड. ३

हस्ति. ४ गुंडी. ५ देव

अमरकंद, कंदवि.

अमरदास, तेल्यादेवदार. १ देवदार. २

अमरपुष्पिका, शोपा. १ रत्नमाला. २

अमरवल्लरी, अमरवेल.

अमरवेल, आकाशवेल.

अमर्ष, क्रोध.

अमरसर्षप, कुकुटपादी.

अमरा, कोरफड. १ लघुकांबडळ. २

थोरनीली. ३ थोरमेडाशिगी. ४ मोरवेल. ५

नीलदूर्वा. ६ गुळबेळ. अणुणाची एकजाति. ८

अमरी, नीलदूर्वा. १ काळीनिगुंडी. २

मोखेल. ३

अमल, अभ्रक. १ रौप्यमाक्षी २

आख्या. ३

अमलपत्रिन्, हंसवक्षी.

अमलमणि, स्फटिक. १ कापूरमणी. २

अमलरत्न, स्फटिक. ३

अमला, नावदलाकर. १ नातळा २

आमलकी. ३

अमस, रोग. १ तमच. २ मूख. ३

अमा, अमावास्या.

अमानन, अमान.

अमावस्या, वास्या, अंजन.

अमिलानका, थोरानशेवंती.

अमीव, पात. १ पीडा. २

अमूला, कळळावा.

अमृणाल, क, काळावाळा. १ वाळा. २

पीतवाळा. ३

अमृत, दुध. १ पाग. २ पाणी. ३ औषध ४

नूप. ५ विव. ६ हुकरकंद. ७ मड. ८

बचनाग. ९ अमृत. १० आंदन. ११

केलाजाती. १२ हिंमोमें १३ ताक. १४

अमृतकंठा, कंदगुळवेल.

अमृतजल, हर्तकी.

अमृतजीवी, दुधी.

अमृततरंगिणी, चाद्रिणे.

अमृतदीधिति, चंद्र.

अमृतफल, मुद्गल. १. व. कानुलदेशांत प्रसिद्ध

२ नातपात झगून उत्तर देशांत प्रसिद्ध. ३

अंबळी. ४ परवर. ५ हिं.

अयावक, तांबड्या पक्यारंगाची वस्तु.

अयाव्ह, कामें.

अयुक्छद, सातवांग.

अयुगार्चिष्, अग्नि.

अयुग्मच्छद, सातवण.

अयुत, दाहाहजार.

अयुग्मपत्र, णी, सातवांग.

अयोच्छिष्ट, लोहकीट.

अयोमल, लोहकीट.

अयोरज, लोहकीट. १ मंदूर. २

अयोग्र, मुसल.

अरक, शेवळ.

अरंग, गा, मच्छभेद.

अरंगुदी, मधुमाधवी.

अरग्वध, वाहव्याचेंशाड.

अरट्ट, दिड्याचेंशाड.

अरण, चित्रक.

अराणि, थोगेरण.

अराणिका, थोगेरण. १ लघुऐरण, २

अरणी, थोगेरण. १ लघुऐरण. २

अरणीकेतु, थोगेरण.

अरण्य, लघुगळेचावृक्ष. १ मोटेंरान. २

रान. ३ कायकळ. ४

अरण्यक, वृकाननिव.

अरण्यकणा, कडुजिरें.

अरण्यकदली, गनकेंड.

अरण्यकाक, रानकावळा.

अरण्यकार्पाशी, रानकापणी.

अरण्यकुक्कुट, रानकोंवडें.

अरण्यकुलित्तिका, विवळ्या.

अरण्यकुसुंभ, रानकईई.

अरण्यचटक, रानचिमण्या.

अरण्यजार्द्रक, रानआलें.

अरण्यजीरक, कडुजिरें.

अरण्यतिल, रानतीळ.

अरण्यतुलसी, अजवला. १ रानतुळत. २

अरण्यत्रपुसक, मोडभेदणी.

अरण्यधान्य, देवमान.

अरण्यमुद्ग, रानमृग. १ मठ २

अरण्यमेथी, रानमेथी

अरण्यरजनी, रानहळद.

अरण्यवायस, डोमकावळा.

अरण्यवासनी, आंबटवेळ.

अरण्यवास्तुक, पुंजगरानचाकवत

अरण्यशाली, देवमान.

अरण्यशुन, लांडगा.

अरण्यसूरण, मोडानुरण

अरण्यहलदी, रानहळद.

अरतत्रप, कुवा.

अरति, विनगोव. १ उद्यानपणा २ थोथ ३

अरत्नि, कानिथिरुपथंतहात.

अरम, नेत्रांग.

अरला, हंती.

अरलु, क, टेंदू. १ दिडा. २

अरविंद, कमळ. १ तांबें. २ लघुतांबडें. ३

कमळ. ४

अरविंददलप्रभ, तावें. ५

अरविंदनाभि, विष्णु

अराल, राळेचेंभाड. १ राळ. २

अर लुक, वेत

अरि, खैर.

अरिपूरिम, मंथीहिबर.

अरिमई, कामविदा.

अरिमेदक, बेल. १ मंथीहिबर. २

अरिच, नविपेंसुताणु.

अरिष्टक, लसुग. १ कटुनिव. २ गिंटा. ३
ताक. ४ कावळा. ५ श्वेतलसुग. ६ औ.
पध्यादिकांचा काढाकरून थेंबून घालून
मद्य काढावें तें. अर्क ७ मद्य ८ आनव. ९
कल्यानिव. १०

अरिष्टदुष्टधी, धमिष्ट.

अरिष्टफल, कडानिवकल.

अरिष्टसूदन, विष्णु.

अरिष्टा, कटुकी. १ नागवळा. २ मद्य. ३

अरिष्टानक, पगभव.

अरु, धतवण. १ रकखैर. २

अरुकनिमेष, पापण्याचारोग.

अरुचि, अरुचि. १ तोंडाचीचवजाते तो-
विकार. २

अरुज, थोरवाहावा.

अरुण, रकभावाडा. १ रककणेर. २ गूळ. ३
केशर. ४ मामा. ५ अरु. ६ शेंदूर. ७
चिचक. ८ रकपिती. ९ सूर्य. १० सूर्य-
सारथी. ११

अरुणकापिश, फकीरीद्राक्ष. १ रतिरहस्य. २

अरुणकमल, रककमळ,

अरुणचूड, कोंबडें.

अरुणनेत्र, पारवा.

अरुणपुष्पी, रकदुपागी.

अरुणमक्षिका, रकमाशी.

अरुणलोचन, खवृतर.

अरुणसर्प, तक्षक.

अरुणसार, दिगुळ.

अरुणा, मंजीष्ट. १ रकभतिविव. २ लसु.
कावडळ. ३ रकगुंजा. ४ रककापशी. ५
रकानशोनर. ६ गोरखमुंडी. ७ रकचि.
मंथी. ८ वेखंड. ९ जामंद. १०

अरुंतुद, मर्मभेदकरणाग.

अरुणात्मिका, लाक.

अरुणोपल, रत्न. माणिक.

अरुंधती, जिज्याय.

अरुप, व्रग.

अरुपिका, कपाळरोग.

अरुपक, विववा.

अरुपकर, विववा. १ कपाळरोग. २

अरुप, नर्पविशेष. १ सूर्य. २

अरोक. काळा.

अरोकदंत, काळ्यादातांचा.

अरोचक, अरुची.

अर्क, रकरुई. १ श्वेतरुई. २ सूर्यकूल. ३
सूर्य. ४

अर्ककांता, सूर्यकूलवली.

अर्कचंदन, रकचंदन.

अर्कदल, सूर्यपुष्प.

अर्कपत्र, सूर्यपुष्प. १ रुडमंदार.

अर्केपर्ण, रुद्रभेदार.
 अर्केपाद, निव. सूर्यकांत.
 अर्केपादप, निवृक्ष.
 अर्केपुष्पिका, शिरदोडी. १ पारकुटुंबी. २
 अर्केपुष्पी, शिरदोडी. १ सूर्यकूलवल्ली. २
 अर्केप्रिया, जामवंद.
 अर्केभक्ता, ब्राह्मी. १ सूर्यकूलवल्ली २
 अर्केलवण, सूर्यखार.
 अर्केवल्लभ, दुपारी.
 अर्केवल्ली, सूर्यकूल.
 अर्केवेद, तालीमपत्र.
 अर्केसुता, काळीविष्णुकांता.
 अर्केहिता, सूर्यकूलवल्ली.
 अर्काह, तालिमपत्र. १ सूर्यकांत. २
 अर्की, मोर.
 अर्कोपल, सूर्यकांत.
 अर्गट, एरवणी.
 अर्गल, मांस.
 अर्घ, पुजाविधि. १ मौल्य. २
 अर्घीश, शिव.
 अर्घ्य, पिबव्यामाशापामुन फिमाटवर्णजे
 मधुहोते तें.
 अर्घ्याहे, मुचकुंद.
 अर्चक, पुजार्ग.
 अर्चा, पूजा.
 अर्चिस्, कांति. १ अधिज्वाला. २
 अर्जक, आजवळा १ श्वेतआजवळा. २
 पांढरीतळम. ३ पांढरीनाभळ. ४

अर्जुन, अर्जुनसादडा. १ दर्भभेद. २ मृण. ३
 सोंने. ४ डोळ्याचे श्वेतबुबुळावरचारोग. ४
 अर्जुनी, गार्ग.
 अर्जुनोपम, सागाचेसाड.
 अर्ण, पापी. १ सागाचेसाड. २
 अर्णभव, त, संख.
 अर्णव, समुद्र.
 अर्णवमल, समुद्रफेण.
 अर्णोद, मेघ.
 अर्तगल, निव्यकोऱ्हाटा.
 अर्ति, रोग. १ धनुःकोटि. २
 अर्थ, वस्तु. १ धन. २
 अर्थचंपिका, काकडीशिगी.
 अर्थप्रयोग, व्याज. १ व्यापार. २
 अर्थप्रसादनी, धामर्था.
 अर्थवान्, पुरुष.
 अर्थसाधक, पुत्रजीवी.
 अर्थसाधन, विटा.
 अर्थसिन्धु, क श्वेतनिगुंडा. १ कांबनि-
 गुंडा. २
 अर्थाश्रय, पुरुष.
 अर्थ्य, शिलाजित्. १ बुद्धिमान. २
 अर्दनी, अधि.
 अर्दित, वायु. १ पक्षघात इ. २.
 अर्ध, अर्धे. १ निमै. २
 अर्धक, जलमर्ष.

अर्धस्वामी, शस्त्रायमानाची अर्धस्वंडा.
 अर्धचंद्रा, काळनिशांतर.
 अर्धचंद्रिका, कानफोडी. १ तिळवण. २
 काळनिशांतर. ३
 अर्धचालक, कांचोळी.
 अर्धनिष्क, नेपाळकिराईत.
 अर्धनागीश, महादेव.
 अर्धपादा, सुयभांवळी.
 अर्धपागवत, गानकोथडे. १ खपुतर. २
 अर्धगुण्या, महावला.
 अर्धगत्र, मध्यगत्र.
 अर्धशफर, लाहाननामाना.
 अर्धसह, सुवड.
 अर्धस्त्रीगिन, शेतफर्ग.
 अर्धालिग, जळमर्प.
 अर्धविभेदक, शिरोगेग.
 अर्धेदु, अर्धचंद्र.
 अर्धेदुशकला, कषाळगेग. १ नागगेग. २
 अर्धेदुगेग. ३ ओटगेग. ४ पापण्याचारगेग.
 ५ नाळुगेग. ६ गळगेग. ७ मोडावलिगेग.
 ८ कर्णगेग. ९
 अर्धिस, अंतकरण.
 अर्धुद, नेत्रगेग. १ देतगेग. २
 अर्धुदाकाग, गोदणी.
 अर्धुदाट्टित, मुरदारशिग.
 अर्धुण, तरवड.
 अर्ध, क, वाळ. १ देव. २
 अर्ध, नेत्रगेग.
 अर्धभा, सूर्य. १ वनस्पतिविशेष. २
 अर्धन, घोडा.
 अर्ध, मुळध्याध.
 अर्धोत्त, मजीस्वग. १ तेजवळ. २ शेतशिरम.
 ३ कडवातुरण. ४
 अर्धोत्तवळकला, तेजवळ.
 अर्धोत्ती, देवडंगरी.
 अर्धोत्त, अर्धदरगेग.
 अर्धोत्तित, विववा.
 अर्ह, मोने.

अर्हणा, पूजा.
 अर्हा, वायमाण.
 अळ, क, हरताल. १ कंकोळ. २
 लपुकंकोळ. ३
 अळकप्रिय, काळ्यविषळा. १ धिवळा. २
 अळकभंदा, नदी.
 अळका, वसाधानु.
 अळकाग, अळकाग सुधण.
 अळकाळय, कळ्यानिव.
 अळकना, क, अळिता. १ लाख. २
 अळगण, पापण्याचारगेग.
 अळगर्द, गर्पजाति. पायमर्प.
 अळगर्थ, जळमर्प.
 अळजी, प्रमेहर्षादिकागेग. १ गुकगेग. २
 पापण्याचारगेग. ३ नेत्रनधीचारगेग. ४
 अळवुजा, गोरखमुंडी.
 अळवृष, कर्तीचारगेग.
 अळवृषा, लाजादुभेद. १ मुंडी. २
 गोरखमुंडी. ३
 अळवृसा, मखमाल.
 अळमास, मखमाल.
 अळक, थोरकड. १ मककड. २ मंगार. ३ सुतरे. ४
 अळम, क, सुदगेग. १ सुदगेग. २ जिह्वा-
 रगेग. ३ विपुचिचारगेग. ४ कोमलेलेपुष. ५
 अळसांड, चवळ्या.
 अळसी, जवम.
 अळसेलुका, रकलाजाळु.
 अळानु, दुध्याभोपळा. १ तुवडीरककाशाव-
 याची. २
 अळानुका, ऊडदुध्याभोपळा.
 अळानुनी, ऊडदुध्याभोपळा.
 अळानुमुदुत, अळोत्तम.
 अळानु, अळानुशब्दपाहा.
 अळाम, जिह्वात्रण.
 अलि, थोरलमर. १ विचु. २ मया. ३
 अलिक, कषाळ.
 अलिकु, शिप्रिया, कांटेशेवती.
 अलिकुलसंकुला, कांटेशेवती.

अलिगद्ग, काळनाग.	अलका, कोथिबीर.
अलिपक, मोठाभ्रमर. १ विंचु. २ कुवा. ३	अला, पणें.
अलिपक, मधुमक्षिका १ कोकिलपक्षी २ कुवा. ३	अवकर, केर.
अलिपणिका, विंचुपाळविचवा.	अवशेधी, वांस्त्रवृक्ष.
अलिप्रिय, धाराकळेंव.	अवशिष्य, मद्योत्रगरोग.
अलिप्रिया, भुयजवृक्ष. १ नागरगोटी. २	अवशेट, लस.
अलिमक, मोव्हावेसाड. १ कमलकेसर. २	अवगंड, पुटकुळी.
अलिमोक्षिणी, केविका.	अवगाह, स्नान.
अलिदलभा, रक्तपाडळ.	अवंचक, भक्तिमान्‌रोगी.
अलिसभाकुल, दवागशेवती.	अवट, नाडीत्रण.
अलिन, भ्रमर १ विंचु २.	अवटी, नाडीत्रण.
अलीकाम्ब्य, अलीकमासा.	अवड, मानेचापृष्ठमाग.
अलीना, तावडी.	अधीत, कांजी १ आकाशवेळ.
अलीट, शिळकड्ड.	अधीनिनीम, कांजी.
अलुक, भट्टे.	अधीन, वाळा.
अलुक, अलुकुमार, १ आनिवे. २ अट्ट. ३	अधीश, जेवगा. १ काळशेवगा. २
अलीमना, तागसाड.	अधीत, जेवगा.
अलक, दुर्गादेव. १ शरीरगवय. २	अधीतान, वाळा.
अलरक, घमासा. १ दुपतकुल. २	अधीदाक, क, शिवळावाळा.
अलरसेध, रक्तकमल.	अधीपर, तावडी. १ कळितवृक्ष. २
अल्पगोपूष, जोडगा.	अधीनि, भूमि.
अल्पप्रीटिका, लडुवा.	अधीना, कायमाग. १ भूमि. २
अल्पज, पाटाधेवणी.	अधीनीयन, जोगर.
अल्पनिद्रता, निनरोग.	अधीनीसाणा, केळ.
अल्पपत्रिका, रक्तआवाडा.	अधीनी, तावडी.
अल्पपत्री, मुतकी. १ निशेया. २	अधीपाटिका, मुकुरोग.
अल्पपुष्पिका, पानकपेर.	अधीपतांडुग, मद्योत्रमज्जहर्षी.
अल्पभक्तक, यिवा.	अधीपथ, दुर्गादेव.
अल्पभक्तिका, मधिकाभेद.	अधीपथ, शरीरगवय.
अल्पधाम्पि, योगतांडुळजा.	अधीपवळजान, शरीर.
अल्पधर्मिका, गांजिप्रीवडी. १ निजिपपडी. २	अधीपरी, पडी.
अल्पदुक्रता, यिनरोग.	अधीपिका, कोथिबीर.
अल्पशोका, अधीभ्रमरोग.	अधीरीद, पावेया.
अल्पसग, शिवळात तावडीवेवणी.	अधीरुदभाषी, योगपिपरी.
अल्पशुता, लडुवाजाड.	अधीरी, पड.
अल्पश्लिउ, काळना.	अधीरी, अयोनाग्यामनकप्रीति.
अल्पिका, रामनाग.	अधीरुद, चाटण.
अलका, पणें. १ लडुवाजाळ. २ अलुडे. ३	अधीरुदीका, जवांतीपेज.

भवत्क, भेडशिगी.
 भवल्गुजा, बांवा.
 भवसर, कालनामा.
 भवाकृष्णी, बडीशोप. १ वाळंतशोप. २
 भवाची, दक्षिणदिशा.
 भवागिका, कोथिथीर.
 भवि, मेढा.
 भविक, विशेषमस्यभेद. १ दुमाएडका. २
 भविप्र, घ, धा, करवंदा.
 भविदूम, मेंढीचेदुध.
 भविद्वकर्णा, पाहाडमूळ.
 भविभुक्त, लांडगा.
 भविमणीस, मेंढीचेदुध.
 भविमुक्तक, मधुमाथरीपुष्प. १ कूमगी. २
 भविमुक्तका, टेमुरणी.
 भविळा, मेंढी.
 भविवृक्ष, भेडशिगी.
 भविशिर, सुर्यावर्तकल. १ सुपंकुलाचेकळ. २
 भविप, मसुट. १ आकाश. २
 भविषा, निविशी.
 भवी, विटाळसंस्त्री.
 भवीची, नमकविशेष.
 भवृष्य, पश्वरकूळ.
 भव्यक्ता, काळीगोकणी.
 भव्यंठ, विखरा.
 भव्यंदा, भुयभांवळी. १ कुडिली. २
 भव्यथा, हर्तकी. १ महानुंडी. २ रुडलकम-
 लिनी. ३
 भव्यथि, घोडा.
 भव्यध्या, हर्तकी.
 भव्यय भीरा.
 भव्यया, गोरखमुंडी.
 भव्रणभुक्त, होळवांतकुडपडनेते.
 भशक, घेंदूळ.
 भशन, चित्रक. १ आभाणा. २ भोजन. ३
 भिवळा. ४
 भशनपर्णी, गोकणी.
 भशनपुष्प, भशनपुष्पाकारशालि.

भशनि, शिरा.
 भशनाया, दुधा.
 भशाका, धा, मुळेंगवन.
 भशावगंधाद्या, अविडळद.
 भशिन भशिले.
 भशिमंगरीन, गांडीव्यादिकानीपुडी
 खपिले सेन.
 भशिताळता, नीळदुधी.
 भशिर, शिरा. १ भशि. २
 भशिविची, भोग्येनभवि
 भशिविन, भोग्येनवे.
 भशिता, भशद्या. १ मुंडीकोट्या. २
 भशुचि, भविवृ.
 भशुकजा, बांडोतमान.
 भशोक, भशोकवृक्ष.
 भशोकगोद्विणी, कटुकी.
 भशोका, कटुकी.
 भशोपारिण, कळव.
 भशन, कटुसंशय. १ मशीमाडी. २
 भशनकटक, खोखेदीसळ.
 भशनकडवा, वेदपुन.
 भशनगर्भक, पाचरन. १ निवव. २
 भशनगर्भज, पाचरन.
 भशनग्र, हातागोडीपाशाभेद.
 भशनज, निव्यजिन. १ मुंडीकोट. २
 दगडकूळ. ३
 भशनजनुक, शिलाजनु. १ दगडकूळ. १
 भशनजिन, हातागोडीपाशाभेद.
 भशनन, आपटा.
 भशननक, आपटा. १ कोरळ. २ घोळ. ३
 दुसा. ४
 भशनपुष्प, पश्वरकूळ. १ शिलागन. २
 भशनभेदकन, कोरळ. १ हातागोडीपाशाभेद.
 भेद. २
 भशनपीनी, आपटा. १ नीलमणी. २
 भशनपी, मुतखडा.
 भशनगोकूळ, मुतकूळ.

अश्वमरीचि, वायवरणा.
 अश्वमरीभेदन, हाताजोडीपाषाणभेद. १
 थोरपाषाणभेद.
 अश्वमरोहर, वायवरणा.
 अश्वमलाक्ष, शिलाजित.
 अश्वमसाग, लोह. १ लोहादिधातु. २
 सारलोह. ३
 अश्वमसाग, लोपेडीकेळ.
 अश्वमसुता, पहाडमुळ.
 अश्वमहा, हाताजोडीपाषाणभेद १ थोरपाषाण-
 भेद.
 अश्वमीर, मृत्कृक.
 अश्वमोन्ध, शिलाजित.
 अश्वयाभा, श्वेतनिशानर.
 अश्व, रक्त. १ नैऋदिक. २
 अश्वत्रा, अन्नप्रयोग. १ अश्वचक्र. २
 अश्व, नैऋदिक.
 अश्वनालो, भगोदर.
 अश्व, घोडा. १ अन्नमोद. २ अश्वकर्ण. ३
 आभय. ४
 अश्वक, कुत्रिगपशी.
 अश्वकंटिका, वनस्पतिविशेष.
 अश्वकर्णक, लघुगळेचापक्ष १ देह. २
 नागाचेडाह.
 अश्वकाथरिका, घोडेकाथर.
 अश्वकवज, खेपण.
 अश्वकुन, प्रेक्षावास्तु. १ नखला. २
 अश्वकुमात्री, श्वेतगोकपी.
 अश्वतंधा, आभय.
 अश्वह, श्वेतकणेर.
 अश्वजीवन, हरभरे.
 अश्वन, खेपण.
 अश्वश, विपळ.
 अश्वशक, भोगरीचामुळाचापाकळ्या.
 अश्वशपत्रक, थोरपिंपरी.
 अश्वशकला, लघुदोसणी.
 अश्वशतिका, लघुदोसणी.
 अश्वशभेदक, मांदुसुवी.

अश्वशसिन्धा लघुपिंपळ.
 अश्वश्री, लघुपिंपळ.
 अश्वदंष्ट्रक, गोखरं.
 अश्वनागक, न, श्वेतकणेर.
 अश्वपुष्टिका, रानडईद.
 अश्वपुष्टभावना, वत्तीसपळगिगिनद्रव्याची-
 भावना. १
 अश्वपुधी, सालईवृक्ष.
 अश्ववला, भेरी.
 अश्वमारक, श्वेतकणेर.
 अश्वमाल, सर्पविशेष.
 अश्वमोहक, श्वेतकणेर.
 अश्वगंधक, श्वेतकणेर.
 अश्वलोभन, सर्पविशेष.
 अश्वदगह, दुकारकंद.
 अश्वदागण, गवा.
 अश्ववाल, कनई.
 अश्वदा, श्वेतकणेर.
 अश्वदृष्टय, सोड्यावरवसणे.
 अश्वधुगा, तिका, गी, श्वेतगोकपी. १
 काळ्यगोकपी.
 अश्व्या, अन्नमोद. १ आभय. २ आघाटा. ३
 इंद्रगुणी. ४
 अश्वानक, श्वेतकणेर.
 अश्वानि, टोंगगा. १ थोरनिम्काडे. २
 अश्वानिका, इंद्रगुणी.
 अश्वाल, लघुकुमई.
 अश्वारगोदिका, आभय.
 अश्वामना, कथि. १ घोडी. २
 अश्विनी, जटामारी.
 अश्विभेवज, लघुमंडविणी.
 अश्वि, घोडी.
 अश्वेता, काळ्यगोकपी. १ काळ्येअभिवि, २
 अष्टगाय, ऊर्ध्वगामी. १ धारण. २
 अष्ट, आठ.
 अष्टगुणभेद, नांदुळ्याचे अष्टगुण शिवात्मन
 किंचित्भावून मंडला गुणानिष्कसन
 यात शिवा, निंबव, धरण, मुंड, मिरी.

विपत्नी. यांचेचूर्ण घालून जो मिद्रकरा-
वातो.

भष्टधानु, मोने. १ रूपे. २ तवि. ३ कथिल. ४
शिम. ० पितळ. ६ लोखंड. ७ पोलाद. ८

भष्टपाद, शरभ. १ कार्वाण. २

भष्टपादप, सुमेरा.

भष्टभाव, स्तंभ. १ स्वेद. २ रोमांच. ३
स्वभंग. ४ वैस्वर्य. ५ कंभ. ६ वैतर्प्य. ७
अश्रुपात. ८

भष्टमधुज्ञानि, माक्षिक. १ आमर. २ शौद्र. ३
पेनिक. ४ छात्रक. ५ अर्घ. ६ औंदाळ. ७
दाल. ८

भष्टमंगल, ब्राह्मण. १ गाय. २ भसि. ३ मोने. ४
तुप. ५ सूर्य. ६ अभ. ७ गजा. ८ चारुचर्या.

भष्टभिका, चातुर्वेद वजन.

भष्टमी, क्षीरकाकोली. १ तिथि. २

भष्टमूत्र, गाय. १ बकरी. २ मेंढी. ३ भिम. ४
घोडा. ५ हत्ती. ६ उंट. ७ गाढव. ८

भष्टलोह, मोने. १ रूपे. २ तवि. ३ कथिल. ४
गिने. ५ कांतलोह. ६ लोखंड. ७ पोलाद.
तिथि. ८

भष्टवर्ग जीवक. १ कृमिक. २ मेद. ३
मदाभेद. ४ कृदि. ५ वृदि. ६ काकोली. ७
क्षीरकाकोली. ८

भष्टविधभन्न, भोज्य. १ (ओदनादि.) २ पेय.
द्रव्यादि. (चोष्य.) पकाप्रकलादि. लेव्य.
शिमर्वादि. (स्वाश.) लक्ष्मि. चर्वण. इस्वादि
(निःशेय.) उदकादि. (मद्य.) शुकुकादि.

भष्टविधभौक्तिकस्नानानि, हत्ती. १ तर्प. २
मस्य. ३ हुकर. ४ वेळ. वांश. ५ शंख. ६
मेघ. ७ शिप. ८

भष्टांगद्वैद्यक, द्रव्याभिधान. १ गदनिश्चय. २
कायमौल्य. ३ शब्दादि. ४ भूतनिग्रह. ५
विधिनियम. ६ बालवैद्यक. ७ रसायन. ८

भष्टादधान्यानि, गहू. १ मूग. २ जव. ३
जोषळे. ४ वाटाणे. ५ लांक. ६ माळी. ७
चैणे. ८ मसुग. ९ जवत. १० मूग. ११
गळे. १२ तीळ. १३ हरिक. १४

कुळीथ. १५ मावे. १६ उडीद. १७
चवळ्या. १८

कमईबीज. १ वन्या. २ स्कंदपुगण.
बाल. ३ कांग. ४ शिरम. ५

वेदुचेवी. १— वागह पुगण.
तागाचेवी. १— वेदुक्रवतक.

भष्टादशमूलानि, बेल. १ ऐरण. २ टेंदू. ३
शिवण. ४ पदाडमूळ. ५ पुनर्नवा. ६
रानउडीद. ७ चिकणा. ८ एरंड. ९
जिवक. १० कृमिक. ११ जीवेवी. १२
शतासी. १३ निरकाडे. १४ ऊंन. १५
दर्भ. १६ कमई. १७ माळी. १८

भष्टादशांग, भांग. १ कचोग. २ पुष्कर-
मूळ. ३ इंद्रजव. ४ धमामा. ५ काकड-
शिगी. ६ कडुपडवळ. ७ कडुकी. ८
दशमूळे. १०

भष्टादशांगद्वितीय, किगईत. १ मुंड. २
नागरभोया. ३ विपळी. ४ इंद्रजव. ५
धणे. ६ कडुकी. ७ देवदार. ८
दशमूळे. ९

भष्टापद, मोने. १ शरभ. २

भष्टापटी, वेळसोवरी.

भष्टौषहागस, वैकल्पमणि. १ हिंगुळ. १
पाग. २ सोमर. ३ कांतको. ४ अन्नक. ५
स्वर्गनाशी. ६ शैष्यमाशी. ८

भष्टौल्लिखी, शुकुवेग. तपु.

भष्टौला, नाभीवा अथोभागी दगडातरकी
गांठपते तो वानरोग आहे.

भष्टिवत, मुडपे.

भसती, स्वमिचामिणी.

भसन, अमगा.

भसनपर्णी, गोकपी.

भसान्तर, प्रकृतीन मुक्ताह होत नाहीं ते.

भसाट, काष्टागरु. १ जेपाळ. २

भसागा, केळ.

भसि: तरवार.

भसिक्रिका, दानी.

भसिन, कृष्णपक्ष. १ काष्टागरु. २

असितद्रुम, काळानाड.

असितपल्लवा, नदीजांबूल. १ भुयजांबूल. २

असितवल्ली, नीलदूर्वा.

असितसाग, का, टेणुणी.

असिता, लघुनीली. १ हत्तीण. २ काळे-
पावटे. ३ काळेअतिविष. ४ दांबचा. ५

असितांजनी, काळीकापशी.

असिताभ्रशेखर, नीळीचेसाड.

असितालता, नीलदूर्वा.

असितालु, काळेअळु.

असितास्पल, नीलास्पल.

असिदंष्ट्रक, मगर.

असिपत्र, तिथारीनिवडुंग. १ तृणविशेष. २
ऊंन. ३

असिपत्रक, श्वेतदर्भ.

असिपुच्छक, जलचरविशेष.

असिभद्र, खैराचेसाड.

असीतका, काळीगोकर्णी.

असृग्सा, तुळम.

असृग्वाहा, कामें.

असृग्, घोणमवेली.

असृक, सृका. १ केशर. २ रक्त. ३

असृग्द, कोष्ट.

असृग्ग, चर्म=कातडें.

असृग्, मोनगेरु.

असृग्मती, माळवण.

असृग्, वायनच.

असृग्, हाड.

अस्थिक, हाड.

अस्थिप्रथि, ग्रंथिगोग.

अस्थिज, मज्जा.

अस्थिजननी, वगाधानु.

अस्थिनंद, पक्षिविशेष.

अस्थिनोद, अस्थिपीडा.

अस्थिपंजग, हाडांचा पांजरा.

अस्थिभंग, अस्थिभंगरोग.

अस्थिभल, कुतरे.

अस्थिभला, घायमारी ओषधि.

अस्थिभेद, हाडेंकुटणे.

अस्थिशंखला, लिका, हाडसंधि.

अस्थिसंधानकर, लघुण.

अस्थिसंधानजननी, हाडसंधि.

अस्थिसंधि, हाडांचेसांधे. १ तिथारीकांडवेल. २
मर्मस्थाने. ३

अस्थिसंबंधन, राळे.

अस्थिसंभव, सुकधानु. १ मज्जा. २

अस्थिसंभवस्त्रेह, मज्जा.

अस्थिसमुद्भव, मज्जा.

अस्थिसंहति, हाडसंधी.

अस्थिसंहाग, क.

अस्थिसंहारी, हाडसंधि.

अस्थिसाग, मज्जा.

अस्थिसागस्थिता, मज्जा.

अस्थिस्त्रेह, मज्जा.

अस्थिखदारक, देवदार.

अस्कोत, कांचन. १ कोरळ. २

अस्यंत, चुल. १ भटी. २

अस्यंत, टवटवीतपुष्प.

अस्य, रक्त. १ केशर. २ नेत्रोदक. ३

अस्यखदिर, रक्तखैर.

अस्यम, तेजवळ.

अस्यन, मांसधानु.

अस्यजित्, वनस्पतिविशेष

अस्यप, जळ. १ टेंकण. २

अस्यवीटुछदा, लक्ष्मणाकंद.

अस्यमानका, रमधानु.

अस्यनेणु, शेंदूर.

अस्यशिबी, आवें.

अस्यसुती, रक्तखाव.

अस्यार्जक, पादरींतुळम.

अस्यव्ह, केशर.

अस्यु, नेत्रोदक.

अस्युग्ग, केशर.

अस्युदर, प्रदर.

अहः दिवन.

अहंकार, अभिमान.
 अहंता, अहंमति, नी, अभिमान.
 अहरहृक्, गीध.
 अहनिशा, अहोरात्र.
 अहनिशिव्यापक, वेश्य. १ वागी. २
 अहर्षति, सूर्य.
 अहर्मुख, प्रातःकाल.
 अहत्कर, सूर्य.
 अहार्थ, डोगर.
 अहि, सर्प. १ मित्त. २
 अहिका, सांवरी.
 अहिकुटी, भारद्वाजपत्नी.
 अहिगंधा, सापमंध. १ मुग्धमुग्धुसवेल्. २
 अहिछन्ना, बर्डीशेष. १ साधारणशर्करा. २
 अहिजाहक, मगडा.
 अहिजिहिका, महाज्ञातावरी. १ श्वेतउपलमरी.
 अहिन, शत्रु.
 अहिनपदार्थ, वृद्धस्त्री. १ दुग्धमांस. २
 प्रातः कालीनिद्रा. ३ मैथुन. ४ दहि. ५
 प्रातः कालचेऊन. ६
 अहिनुंडिक, गारुडी.
 अहिपुष्प, नागकेशर.
 अहिपूतना, बालरोग.
 अहिफल, टरकांकडी.
 अहिफला, ऐरावती. १ टरकांकडी. २
 अहिफेन, अकू.
 अहिफेनबीज, खमखम.
 अहिभयदा, भूयभावला.
 अहिभृक्, लघुमुग्धुसवेल्. १ थोरमुग्धुसवेल्. २
 गरुडपक्षा, ३ मयूर. ४
 अहिबार्दिनी, नापमंद. १ थोरमुग्धुसवेल्. २
 अहिभार, क, गंधीहिवर.
 अहिभार, क, गंधीहिवर.
 अहिभेदक, गंधीहिवर.
 अहिलता, सापमंद. १ थोरमुग्धुसवेल्. २
 अहिलालिका, भुयभावला.
 अहिल्या, रानमर्था.
 अहिवल्ली, नागवेल.

अहिविवापहा, थोरमुग्धुसकांदा.
 अहिस्त्रा, ऐरावती. १ फडीचेनिवडुंग. २
 अहत्य, अप्रिय.
 अहेक, ज्ञातावरी.
 अहोरात्र, रात्रदिक.
 अहला, विव्याजेश्वर.
 अहल, वेहेडा. १ कर्णद्वय. २ मंचल. ३
 देवशिरम. ४ श्व. ५ कृपभक. ६ कुकू-
 टपादी. ७ पाश. ८ शकट. ९ कर्ष.
 कमळाश. ११ रुद्रश. १२ विववा. १३
 मुग्धा. १४ चाक. १५ नर्प. १६
 अक्षकारका, कोरफड.
 अक्षगंधिनी, अतिवला.
 अक्षन, जव,
 अक्षनंदुला, थोरचिकणा.
 अक्षदर्शक, न्यायाधीश.
 अक्षधर्म, जुवेवाज.
 अक्षधर्मिल, पैल.
 अक्षपाक, मंचल.
 अक्षपाद, गौतमक्रयि.
 अक्षपिंड, शंखमुष्पी. १ शंखिनी. २
 अक्षपीडा, डका, शंखिनी.
 अक्षम, रानचिमण्या. १ थोरमुष्पी. २
 अक्षर, धर्म. १ तप. २ वस्त्र. ३ आकाश. ४
 मोक्ष. ५ आकाशदिव्य. ६ मूलकारण. ७
 अक्षरचण, लेखक.
 अक्षरचक्र, सोरमिठ.
 अक्षरविधान, श्वेतकरण.
 अक्षशिरोधिजा, मानिच्यामागव्याशिग.
 अक्षसस्य, कंबिठ.
 अक्षानु, नेत्रांतीलपाणी.
 अक्षि, डोळी.
 अक्षिकूटक, हत्तीचेनेत्रांतीलवुष्प.
 अक्षिपाकतय्य, डोळ्याचेकृष्णवुष्पावरचे-
 रोग.
 अक्षिपीलु, बकानीनिव,
 अक्षिभेषज, श्वेतलोभ.
 अक्षिष, मीठ.

- भक्षीव, मठि. १ वकानीनी. २ काव्यशेगवा. ३
 भक्षीवमोचक, काव्यशेगवा.
 भक्षेय, रकरईमांदार.
 भक्षोट, ड, अकोड.
 भक्षोटकी, अकोड.
 भक्षोहार, मधुखजुरी.
 भाकर, खाण.
 भाकरज, रत्न.
 भाकर्ष, फामे. १ सौगन्धाचापट २ ओढणे. ३
 भाकर्षकारिका, कारभेद.
 भाकर्षण, ओढणे.
 भाकली, चिमणी.
 भाकल्प, रोग.
 भाकल्ल, अकलकरा.
 भाकार, आकृति.
 भाकारकरभा, अकलकरा.
 भाकारगुप्ति, शौकिकरुनज्ञान्याग्लानीचाभा-
 कारछपविणे.
 भाकारणा, बोलावणे.
 भाकाश, अन्नक. १ आकाश. २
 भाकाशपटल, अन्नक.
 भाकाशमांसी, जटामांगीभेद.
 भाकाशमूली, जलौषधी.
 भाकाशवल्ली, आकाशवेल.
 भाकाशसलिल, पात्रमाचैपाणी.
 भाकाशोदक, पात्रमाचैपाणी.
 भाकीर्ण, फारभितळलेले.
 भाकुल व्याप्त.
 भाकृतिछत्रा, जलौषधि.
 भाक्रीड, गांवातीळवाग.
 भाखंडल, इंद्र.
 भाबु, उंदीर. १ रानउंदीर. २
 भाबुकर्णपाणिका, लघुउंदीरकानी.
 भाबुकर्णी, लघुउंदीरकानी. १ उंदीरमारी. २
 प्रत्यक्षेत्रणी. ३
 भाबुगंधी, कापूरहळदी.
 भाबुपाणिका, थोरउंदीरकानी. १ लघुदंती. २
 भाबुपर्णी, लघुदंती. १ लघुउंदीरकानी. २
- भाबुपावाण, सोमल. १ लोहचुंबक. २
 भाबुफला, लघुदांती.
 भाबुभुक्, मामर.
 भाबुविषहा, देवडंगरी. १ उंदीरमारी.
 भाबुत्रिषापहा, देवडंगरी.
 भाबुश्रुति, लघुउंदीरकानी.
 भाबोट, ड, अकोड.
 भाबुया, नाम.
 भागंतु, अतिथी.
 भागंतुकडवर, ज्वरभेद.
 भागंतुव्रण, मद्योव्रण.
 भागमावर्ता, लघुमेडशिगी.
 भागस्, पाप. १ अपराध. २
 भागाधी, भविष्यकाळ.
 भागार, गृह.
 भाग्रेय, रक. १ मोने. २ अगस्तिऋषि. ३
 भाग्रेयी, अग्निदिशा. १ श्वेतवरपारा. २
 भाग्रहायणिक, मार्गशीर्ष.
 भाग्रहायणी, मृगनक्षत्र.
 भांगिरस, ब्रह्मवति.
 भाघट्टक, रक्तआघाडा.
 भाघाट, आघाडा.
 भाघानडवर, अभिघातादिज्वर.
 भाघार, तूप.
 भाघाण, हुंगणे.
 भाचमन, वाव्य.
 भाचाय, भाताचीपेज. १ आचमन. २
 भाचिन, दाहाभारस्रणून मानविशेष.
 भाछादन, कापून. १ वस्त्र. २ वेष्टन. ३
 भाछादनफला, रक्तकापशी. १ रानकापशी.
 भाछादनी, कापशी.
 भाज, तूप.
 भाजनेय, मारुति.
 भाजन्मसुगभियत्रा, काळामरवा.
 भाजनेय, कुलीनघोडा.
 भाज्य, तूप.
 भाटकष, अड्डता.
 भाटी, बगलापक्षीण.

गाटीकर, बैल.
 गाटोप गुडगुडशब्द.
 गाडखोल, लहानतळबट.
 गाडक, पायली.
 गाटिकिका, तूरपाय.
 गाडकी, तुरी. १ सोरटीमाती. २ गोपीचंदन
 ३ तुरटी. ४
 गाढय, द्रव्यवान.
 गाढ्या, अजमोद.
 गाणि, चाकाचीखीळ.
 गाणवीय, सूक्ष्मधान्यैपिकताततीभूमी.
 गातंक, रोग. १ ज्वर. २
 गातप, ऊन.
 गातपाभाव, सावली. १ छाया. २
 गातापि, शशमारी.
 गातापी, घारपक्षी
 गातापी, घारपक्षी.
 गानुर, रोगी.
 गानृप्य, मिताकळीचेंसाड.
 गात्मगंधक, रत्याबोळ.
 गात्मगंधिहरिद्रा, कापूरहळदी.
 गात्मगुण, क्षांति. १ क्षमा. १ दया. २ अनुम-
 या. ३ गुणावरदोषाचाआरोप. ३ शौच
 ४ शुद्धत्व. ४ मंगल्य. ५ कल्याणरूपत्व. ५
 सत्य. ६ अकार्पण्य. ७ औदार्य. ७ अनायास
 ८ श्रमराहित्य.
 गात्मगुप्ता, कुहिरि.
 गात्मघोष, वा, कावळा. १ कोंबडा. २
 गात्मनीन' पथ्य.
 गात्मबोध, आत्मज्ञान.
 गात्ममूली, धमासा.
 गात्मशल्या, लघुशनावरी.
 गात्मा, शरीर. १ जीव. २ यत्न. ३ धैर्य. ४ बुद्धि.
 ५ स्वभाव. ६ ब्रह्म. ७
 गात्माशिन, मत्स्यवि.
 गात्मोद्भवा, रानऊडीद.
 गात्पूक, कथील.
 गात्रेयी, रजस्वलास्त्री.

गात्र, भातडे.
 गाददर्श, जारसा.
 गादान, रोगकारण.
 गादाना, हस्तिघोषा.
 गादिकवि, वाल्मिकिक्रवि.
 गादित्य, जीव १ श्वेतमई. २
 गादित्यकांता, सूर्यकूलवली.
 गादित्यनेजा, ब्राह्मी. १ सूर्यकूलवली. २
 गादित्यपर्णिका, / सूर्यकूलवली.
 गादित्यपर्णी, / सूर्यकूलवली.
 गादित्यपत्र, सूर्यकूल.
 गादित्यपुष्पिका, भक्तपुष्पी.
 गादित्यपक्ता, सूर्यकूलवली.
 गादित्यवज्रभा, सूर्यकूलवली.
 गादिपुष्पा, लघुघायटी.
 गादिमा, भूमि.
 गादिवृक्ष, आपटा.
 गाद्यधानु, रमधानु.
 गाद्यमाचक, शास्त्रीमद ८० गुंजाचातोळा. X
 गाद्या, भूमि. १ प्रतिपदा. २
 गाद्र, जलमार्जार.
 गाधम, भाताचाकड.
 गाधि, मनोव्याधि.
 गाधिशामी, लघुशमी.
 गाध्यात, वायुरोग.
 गाध्यात, वायुरोग.
 गाध्यानी, नलुका.
 गाानंद, शरजांबूळ.
 गाानंदप्रभव, रेत.
 गाानंदा, वनमोगरी. १ भांग. २ आरामशी-
 तला. ३
 गाानन, तोंड.
 गाानाह, मलवधरोग. १ मूत्रवदरोग. २
 गाानील, कथील.
 गााय, पार्णी.
 गाायगा, नदी.
 गाायगावागि, नदीवैपार्णी.
 गाायण, बाजार.

- आपणस्थ, वैश्य. १ वापी. २
 आपन, मिये.
 आपनसत्वा, गर्भिणी. मरवारखी.
 आपीत, नांदरुखी. १ सुवर्णयुखी. २ कुम-
 लकेसर. ३ रौव्यमाक्षिकद्रव्य. ४
 आपुष, कथील.
 आपूर्णमाण, भुरूपस.
 आप्य, कोष्ट.
 आघा, वायु.
 आफीन, अफू.
 आबंध, जुंवाधण्याचीदोरी.
 आफूक, अफू.
 आबाधा, पीडा.
 आभरण, अलंकार.
 आभा, वावळीचेंबी. १ वामूळ. २ महाश-
 तावरी. ३ श्वेतबोर. ४
 आभीर, गवळी.
 आभीरपल्ली, गवळ्याचेंघर.
 आभील, शरीरपीडा.
 आम, आंवरक. १ आंव. २ अपक. ३
 रोग. ४ कोष्ट. ५ अनानम. ६
 आमक, कृष्मांड.
 आमचणक, ओलेहरभरे.
 आमंड, श्वेतएरंड.
 आमंडवास, आमव.
 आमंडक, श्वेतएरंड.
 आमनस्य, दुःख. १ वैमनस्य. २
 आमंत्रण, बोलावणे.
 आमपत्रिका, चिठिल.
 आमय, कोष्ट. १ रोग. २ उंट. ३
 आमयव्यास, रोगी.
 आमयात्री, रोगी.
 आमल, क, आंवळा. १ पत्रकाष्ट. २
 आमलका, आंवळी.
 आयलकी, भूयआंवळी. १ आंवळकटी. २
 आंवळी. ३
 आमरुकीपत्र, तालीसपत्र.
 आमलच्छट, थोरतालीसपत्र.
 आमली, भूयआंवळी.
 आमकरत, आमवायु.
 आमाबस्था, अपक्तावस्था.
 आमाशय, आमस्थान. १ नाभिवस्तनय
 मध्यभाग. २
 आमिष, मांस. १ मांसधानु. २
 आमिषकर, रक्त.
 आमिषप्रिय, कंकपक्षी.
 आमिषस्नेह, वसा, शरीरांतीलधानु.
 आमिक्षा, क्षीरविकृति.
 आमोद, परिमल. १ बिशी. १ शतावरी
 आमोदक, ओवां.
 आमोदजननी, नागवेल.
 आमोदा, वडीशोप. १ वाळंतशोप. २ शताव
 आम्र, आंवा.
 आम्रगंधधनु, कोनुंवा
 आम्रगंधहरिद्रा, आवेहळद.
 आम्रनिशा, आवेहळद.
 आम्रपल्लव, आंब्याची कोवळीपाने.
 आम्रपेशी, आंबोशी.
 आम्रफल, आंवा.
 आम्रबीज, आंब्याचीकोय.
 आम्रवाट, आंवाडा.
 आम्रान, क, इरसालआंवा. १ आंवाडा.
 थोरआंवाडा. ३
 आम्रातकी, पलाशी.
 आम्रावर्त, आंबेरसाचीपोळी.
 आम्ल, जवांचेकाजी. १ शिच. २
 आम्लका, पलाशी. १ नागरदेशेप्रमिध
 आम्लपत्रक, चुका. १ भेंडे. २
 आम्लपत्री, पलाशी.
 आम्लपंचक, बोर. १ डाळिव. २ कोकंत्र
 शिच. ४ करमर. ५ बोर. १ डाळि
 आंवसोल. १ शिच. ४ आम्लवेतस.
 आम्लपित्त, आम्लपित्तरोग.
 आम्लपित्तविदग्धहृष्टि, इष्टिरोग.
 आम्लफल, कविट.
 आम्ललोटिका, मुद्गशिया.

- आम्बल्लोणिका, चुका.
 आम्बल्लवर्ग, कोकव. १ चिच. २ कर्मर.
 निनु. ४ आंबहारभन्वांची. ५
 आम्बल्लवक्रत्व, पित्तशोग.
 आम्बल्लवती, आंबवती. १ चुका. २
 आम्बल्लवाम्नुक, चुका.
 आम्बल्लवतस, तुषक. १ चुका. २ निबूभेद. ३
 आम्बला, चिच.
 आम्बलातकी, पलाशिनी.
 आम्ब्लिका, चिच.
 आम्ब्लीका, चिच.
 आयनच्छदा, केळ.
 आयत, लांबी.
 आयतन, अपिथान.
 आयु, आयुष्य. १ औषध. २ नूप. ३
 आयुध, शस्त्र.
 आयुधधर्मिणी, जयंती.
 आयुयोग, औषध.
 आयुर्वेदी, वेद.
 आयुष्यान्, जीवक.
 आयुष्य, पथ्य. १ आयुष्य. २
 आर, क, सोनपितळ. १ मुंडलोह. २
 आरकूट, सोनपितळ.
 आरक्त, रक्तचंदन.
 आरक्तपुष्पी, दुपारी.
 आरग्वध, थोरवाहावा.
 आरनाल, कांजी. १ गव्हांचीपेज आंबलेली. २
 गहूनिस्तुष करून पाण्यांत. ३ दिवस भि-
 जतघालवे नंतर गाळून पाणी काढावे
 ते. अथवा गहूशिजवून पेजकरून गा-
 ढून घ्यावीते.
 आरा, आरामुखीजलपक्षी.
 आराति, पाणी.
 आराय, गावावाहेरच्यावाग.
 आरामवल्लिका, मूलपोती.
 आरामशीतला, रामशालिः १ सुगंधपत्रा. २
 आरालिक, आचारी.
 आरी, आरई १ फंटकवृक्ष.
 आर, लघुकोहळे. १ तांबडाभोपळा. २
 आरक, हिमाचकी व काँकिकेवपुरे. १ प्र-
 वीरसैन. २ कीर. ३ विराडक. ४ अरक. ५
 चारप्रकारचे. ६
 आरुष्कर, काजू. १ निववा. २
 आरुवत, थोरवाहावा. १ लघुपालेवत. २
 आरोग्य, बहावा. १ निरोगीपणा. १
 आरोग्यशिबी, लघुवाहावा.
 आरोह, कमरेचीकळी.
 आरुर्वध, वाहवा.
 आर्या, पिंवळीमाशी.
 आर्य्य, वनमधु.
 आर्तगळ, काळाकोरांटा. १ एरवणी.
 श्वेतकोरांटा. ३ निळाकोरांटा. ४
 आर्तव, प्रदर. १ स्त्रीरज. २
 आर्तवदोष, स्त्रियांचेदोष.
 आर्द्र, ओले.
 आर्द्रक, आले. १ मुंठ. २ वेळू. ३
 आर्द्रिका, कोथिंबीर.
 आर्द्रकोषण, ओलीभिर्ये.
 आर्द्रज, मुंठ.
 आर्द्रपत्रक, पोक्रळेवळू.
 आर्द्रमाषा, रानउडीद.
 आर्द्रा, काळेअतिविष. १ कोथिंबीर. २
 आर्द्रास्य, आले.
 आर्द्रिका, आले. १ कोथिंबीर. २
 आल, हरताळ.
 आलनु, आलनु.
 आलय, घर.
 आलस्य, आळ. १ कफरोग. २
 आलाव, भोपळा.
 आलाव, भोपळा.
 आलिंगन, भेटणे.
 आलीनक, कथील.
 आलु, कांसाळुं. १ घुनड. २ मुरण. ३
 आलुक, अळवाचाकंद. १ अळुं. २ एलवालुक. ३
 कंदकडी. ४
 आलेप, प कोळी.

भाक्षि, पयकाष्ठ.
 भाळोक, प्रकृष्ट.
 भावते, तुवर्णमाक्षी.
 भावर्तक, स्यळकमळ. १ रोप्यमाक्षी. २ राजा.
 वर्तमानि. ३ टाकळा. ४
 भावर्तकी, बृहदंती. १ सोनामुखी. २
 भावर्तपूलिका. पुरणपोळी.
 भावर्तमणि, राजावर्तमणि.
 भावलिक, पणे.
 भावलीकद, मालाकंद.
 भावाप, वीपेरणे.
 भावि, पक्षी.
 भाविक, उर्णावख.
 भाविकी, सायळ. १ साळयी. २
 भाविष्ण, लघुकरवंदी.
 भाविट, आपटा.
 भाविल, थोरमेवफल. १ मदूळ. २
 भाविला, आंबोली. १ मत्स्य. २
 भाविवृक्ष, मेडशिगी.
 भावी, प्रमववेदना.
 भावेग, गी, जी, बरधारा.
 आवेश, भूतसंचार. १ भूतोन्माद. २
 आशय, फणस. १ हात. २ अन्नकोश. ३
 आशयफल, फणस.
 आशयाश, वायु. १ अग्नि. २
 आशर, अग्नि. १ राक्षस. २
 आशल, आमाणा.
 आशा, दिशा. १ इन्द्रि. २
 आशापुत्रसंभव, भूमिजगुगुल.
 आशिर, राक्षस. १ अग्नि. २
 आशीर्विष, नागसर्प.
 आशीर्विष, सर्प.
 आशु, व्रीहिभेदआहे.
 आशुग, वायु.
 आशुशुक्ष्णिः, अग्नि. १ वायु. २
 आश्वतन, मनुष्याचेहोळ्यांसदूधकिवाकादया
 चेविंदुमोडणते.
 आश्वयाश, अग्नि. १ वायु. २

आश्लेष, आळिगन.
 आश्वपुत्र, अश्विनमास.
 आश्वसन, अमयवपुत्र.
 आश्विन, आश्विनमास.
 आश्वड, आषाढमास. १ पलाशदंड. २
 आषाढफल, अप्रसिद्ध.
 आसन, विवळा. १ गुद. २
 आसनपर्णी, गोकर्णविल.
 आसव, मटा. १ धान्याम्ल. २ औषधे व पाण
 एकत्रकरून थंत्रांतकाढावेजेमटा. तो न्या
 गुणऔधांप्रमाणे जाणवे.
 आसवद्रुम, ताड.
 आसुनि, अर्ककाढणे.
 आसुर, विडलवण.
 आसुरी, मोहोरी. १ काळीमोहोरी. २
 आसक्य, बंदरोग.
 आसंध, थोरखांडा.
 आस्तिकमनि, उत्तमवैद्य.
 आस्थापन, निरूहबन्ति.
 आस्थदन, दुसदुसलागणे. १ ठणका. २
 आस्फोटा, रानमोगरी. १ रुई. २
 आस्फोटा, श्वेतगोकर्णी. १ श्वेतउपलमरी. २
 आस्फोटाक, कोरळ. १ रुई. २
 साधारणरुई. ३ रकरुई. ४ रानमोगरी.
 आस्य, तोंड. १ मुखसंबंधीरोग. २
 आस्यपत्र, कमल.
 आस्यपुष्प, लघुश्वेतकिन्ही.
 आस्यलांगल, रानडुकर.
 आस्यफल, श्वेतधोत्रा.
 आस्या, निरुद्योगब्रम्णे.
 आहक, खोकड. १ नामिकारोग. २
 आहार, भात. १ खाणे. २ अर्धपोटीजेवणे.
 आहल्य, वनस्पतिविक्षेप.
 आहूळी, तरवड.
 आहव, सर्पविषादि.
 आह्लादिनी, नदी. १ साळयी. ३
 आक्षिक, वृक्षविशेष.
 आक्षिकीमुग, बेहेड्यासंबंधीमुग. १ बेहेड

तांदूळ. यांजपातूनहोत्येती. २
 भाक्षीव, शोवगा.
 भाक्षेप, क, वापरोम
 भाक्षोट, इ. भाक्षोट
 इकट, वोह.
 इंगल, जीव.
 इंगुद, हिंगणवेट.
 इंगुदी, हिंगणवेट.
 इंगुल, हिंगणवेट.
 इज्जल, परेळ.
 इंडरी, इंडरीपकान्न.
 इडा, भूमि. १ गाय. २ वाणी. ३
 इडाचिका, कीटविशेष. १ कुंभारीण. २
 इडाजान, भूमिजगुगुल.
 इडिक, वानर. १ रानबकरा. २
 इतिकथ, षंद.
 इदकार्या, औषधिविशेष.
 इंदबर, निळेंकमळ.
 इंदिरावर. निळेंकमळ.
 इंदिवर, कृष्णकमळ.
 इंदीवर, निळेंकमळ. १ नीलोत्पल. २ घोरभ्रमर.
 ३ कमळ. ४
 इंदीवरा, केळ. १ उतरणी. २
 इंदीवरिणी, उत्पलिनी.
 इंदीवरी, महांशतावरी. १ लघुशतावरी. २
 इंदीवार, निळेंकमळ.
 इंदु, कापूर. १ आपटा. २ चंद्रमा. ३ इव्य. ४
 इंदुक, आपटा. १ केमुककंद. २
 इंदुकमळ, शेतोत्पल.
 इंदुकलिका, शेत केवडा.
 इंदुकांत; चंद्रकांत, १ रात्र. २
 इंदुखंडा, कांकडाशिगी.
 इंदुचंदन, शेतचंदन.
 इंदुपुष्पिका, कळलावी.
 इंदुपुष्पी, कळलावी.
 इंदुफल, आंबाडा.
 इंदुमती, पुष्पिमा.
 इंदुमुष्पी, पथिनी
 इंदुग्न, मोती.

इंदुरा, जि, जी, वांच्या.
 इंदुलेखा, वांच्या. १ आंबा, २
 इंदुलोह, हयें.
 इंदुवल्ली, आंबा, १ वांच्या. २
 इंदुशकला, वांच्या
 इंदुशफरी, आपटा.
 इंद्र, इंद्रजव. १ श्वेतकुडा. २ हिरा. ३ लघु
 कांबडळ. ४ देवांचाराजा.
 इंद्रकोल, मनगटाची खोळ.
 इंद्रगोप, कीटक, १ वीरबाहुटी. २ मृगनक्ष
 चांत तांबडे कीटक होतात त्यांचे पाठी.
 वर काळसर साहा विंदू असतात आणि
 एका पाठीमागून एक मोठे सारखे ओळी.
 ची ओळ चालत असतात. ते.
 इंद्रचिभिटा, लघुकांबडळ.
 इंद्रच्छंदस, हजार सराचा मुकहार.
 इंद्रजनु, शिलाजित.
 इंद्रतरु, अर्जुनसादडा.
 इंद्रतूल, कापूस.
 इंद्रदारु, तेल्यादेवदार.
 इंद्रद्युति, चंदन.
 इंद्रद्रु, अर्जुन सादडा. १ कुडा. २ देवदार. ३
 इंद्रनील, नीळमणी.
 इंद्रपुष्पी, कळलावी.
 इंद्रबीज, इंद्रजव.
 इंद्रभेषज, सुंठ
 इंद्रपव, इंद्रजव.
 इंद्रमहाकामुक, कुत्रा
 इंद्रलुप्त, उंदरी. १ चार्डीरोग. २ कपाळरोग. ३
 इंद्रचळरी, लघुकांबडळ.
 इंद्रवाचिका, लघुकांबडळ.
 इंद्रवास्तनी, लघुकांबडळ. १ घोरकांबडळ २
 इंद्रवृक्ष, सुद्रोग
 इंद्रवृक्ष, श्वेतकुडा. १ अर्जुन सादडा. २
 देवदार. ३
 इंद्रसुरसा, निरगुंडी.
 इंद्रसुरा, लघुकडुवृंदावन.
 इंद्रसुरिस, इंद्रसुरस हाशब्द पाहा

इक्षुसूनु. बर्तुनसाददा.
 इक्षु, मोठी कापडक.
 इक्षुणिका, निरुंठीचा वृक्ष
 इक्षुणी, लघुकावडक. १ एलदोळे. २ काळी
 निरुंठी. ३ इक्षुची खी. ४
 इक्षुभा, कंकपक्ष्याचा भेद.
 इक्षुपुष्प. हिरा. १ जळुकाभेद. २ इक्षुपुष्प.
 इक्षुशान, ताम. १ गुंजचाबेल. २
 इक्षुळा, लघुकावडक.
 इक्षुख, कवभक.
 इक्षुय, रेत. १ धातु. २ पंचकमोक्षिय. ३ पंचना-
 नेद्रिय. ४
 इक्षुयधाम, शरीर.
 इक्षुयवैकल्प, इक्षुयदुर्वळपणा.
 इक्षुयस्वाप, निद्रा. १ प्रलय. २
 इक्षुन, लांकूड.
 इक्षु, लांकूड.
 इक्षु, हत्ती. १ नागकेशर. २ उत्तम. ३
 इक्षुकणा, गजपिंपळी.
 इक्षुकर्णक, रकरंड.
 इक्षुकृष्णा, गजपिंपळी.
 इक्षुदंता, नागदंता.
 इक्षुपत्रिका, चिचिल.
 इक्षुपोटा, हत्तीचाछात्रा.
 इक्षुमज्जक, पुत्रदायी.
 इक्षुमाचल, मिह.
 इक्षुमूलक, गोंधणीगवत. १ गुंठतृण. २
 इक्षुयुवनिः, हत्तीण.
 इक्षुव्य, नागकेशर.
 इक्षु, हत्तीण.
 इक्षुवृष्णा, गजपिंपळी.
 इक्षुवा, कवड्याउदाचेसाड. १ हत्तीण. २
 इक्षुवद, विजेचेतेज. १ समुद्र. २ अग्नि. ३
 इक्षु, पृथ्वी. १ मद्य. २ बाणी. ३ उदक. ४
 इक्षुवती, वटपत्रीपाषाणभेद.
 इक्षुवेलिका, मुरमाचीपुळी.
 इक्षुकूल, अंकोल.
 इक्षु, गंधिवर.

हरिभेदक, बेल. १ गंधीहिवर. २
 हरिबोले, सुद्रोग.
 इक्षु, भूमि. १ गाय. २ बाणी. ३
 इक्षुवृक्ष, मत्स्यविशेष.
 इक्षुका, हत्तीच्याबोळ्यातीलवुडुड.
 इक्षु, आश्विनमास.
 इक्षु, अग्नि.
 इक्षु, क, तिरकाडें. १ धोरतिरकाडें. २
 इक्षुपुष्पा, शरपुष्पा.
 इक्षुपुष्पिका, शरपुष्पा.
 इक्षु, हित. १ जपालाचेसाड. २
 इक्षुका, वीट.
 इक्षुकापथ, काव्या वाक्याचेमूळ.
 इक्षुकापथिक, पीतवाळा.
 इक्षुपच, पिशाच्य.
 इक्षुलाभ, प्रियवस्तूचालाभ.
 इक्षु, धोरशमी.
 इक्षुक, ऊम. १ इक्षुगंधा. २ भुईकोहाळा. ३
 काकोली. ४ विखरा. ५ श्रेष्ठमद्यव्य. ६
 इक्षुकंदा, श्वेतभुईकोहाळा.
 इक्षुकांड, विखरा. १ बोर. २ लघुकसई. ३
 लघुमुजतृण. ४ कोळमुंद्याचेसाड. ५
 इक्षुगंडिका, विखरा.
 इक्षुगंध, लघुगोखंद.
 इक्षुगंधा, लघुकसई. १ श्वेत. भुईकोहाळा. २
 विखरा. ३ बोर. ४ गोखंद. ५
 इक्षुगंधिका, लघुगोखंद. १ विखरा. २ श्वेत-
 भुईकोहाळा. ३
 इक्षुजासव, इक्षुरसाचा आमव.
 इक्षुदर्भा, मुठेगवत. १ लव्हाळेतृण. २
 इक्षुनेत्र, उमाचेपेरांचाडोळा. १ बोरचाभेद. २
 इक्षुपत्रक, जोंधळे.
 इक्षुपत्री, नी, वेखंद. १ श्वेतभुईकोहाळा. २
 इक्षुप्र, तृणविशेष.
 इक्षुपालिका, ऊम. १ बोर. २ लघुकसई. ३
 विखरा. ४
 इक्षुमक्षिका, रसकाटण्याचेयंत्र.
 इक्षुमूल, उतांचेमूळ.

इक्षुमेह, प्रमेहभेद.
 इक्षुवीनि, रसाब्जंत.
 इक्षुर, क, तिरकाडे. १ बोर. २ काळांजंत. ३
 विखरा. ४ लघुमुंजतृण. ५ योरमुंजतृण.
 ६ कोळमुंदा. ७ थोरतिरकाडे. ८ राम-
 वाण. ९
 इक्षुरगंध, काळांजंत.
 इक्षुरतंदुला, नागवला.
 इक्षुरस, लघुकसई.
 इक्षुरससंभव, गूळ.
 इक्षुरसोद्भूत, गूळ.
 इक्षुलता, श्वेतभुईकोहाळा.
 इक्षुवल्ली, श्वेतभुईकोहाळा.
 इक्षुवल्ली, श्वेतभुईकोहाळा.
 इक्षुवाटिका, रसाब्जंत.
 इक्षुविदारी, भुईकोहाळा.
 इक्षुवेष्टल, रामवाण. १ थोरमुंजतृण. २
 इक्षुसार, गूळ.
 इक्षुचाकु, कडुदुध्याभोवजा. १ गोडदुध्याभो-
 पळा. २ राजणी. ३ लघुमुंजतृण. ४
 इक्षुवाग, थोरतिरकाडे.
 इक्षुवागि, क, बोर. १ थोरतिरकाडे. २ ल
 घुकसई. ३
 इक्षुवालिक, बोर. १ लघुकसई. २ रामवाण. ३
 ईज्या, भूमि. १ गाव. २
 ईडा, स्तुति.
 ईप्सितफल, मोहाचानारळ.
 ईर्म, क्षत.
 ईर्वात, काकडी. १ कडुकाकडी. २
 ईर्वात्सुशुक्तिका, खरुज.
 ईर्ष्यक, षंडरोग.
 ईर्ष्यां, क्षमानकरणे. ह्य. नसाहणें.
 ईलित, स्तुत.
 ईली, शस्त्रविशेष.
 ईशा, जीव. १ ईश्वर. २
 ईशादंती, हस्तिदंत.
 ईशानानी, थोरशमी. १ लघुशमी. २
 ईशान, प्रभु. १ स्वामी. २

ईश्वर, शिव. १ प्रभु. २
 ईश्वरमल्लिका, थोरवकुळी.
 ईश्वरी, लघुमुंगसवेलवाकटोली. १ शिबिलगी.
 २ ईश्वरी. ३ रुद्रजटा. ४ जीवती. ५ नाम-
 दवणी. ६
 ईश्वर, चतुर्थीश.
 ईश्वरीधि, नदाम.
 ईश्वरीजा, वेदाणा.
 ईशादंत, ईशादंतशब्दपहा.
 ईशिर, अपि.
 ईष्य, काम. १ वसंतकनु. २
 ईहामृग, लांडगा
 ईक्षण, डोळा. १ पहाणें. २
 उकुण, टेकूण.
 उंकुण, टेकूण.
 उखर, मोरा. १ धारभूमि. २ खारीमाती. ३
 उखर्वल, नृणविशेष.
 उखरज, मोरा.
 उळा, पात्रविशेष.
 उग्र, वचनाग. १ शेण्याखैर. २ पृष्ठग्रंथि. ३
 आंडीलबैल. ४ रौरस. ५
 उग्रकांड, कांडबेल. १ लघुकारली. २.
 उग्रगंध, कायफळ. १ आजवला. २ श्वेतलमूण.
 ३ राननुळस. ४ रकलमूण.
 उग्रगंधा, तिलवण. १ वेखंड. २ ओवा. ३
 रकलमूण. ४ हिंग. ५ अजमोद. ६ भवर-
 साली. ७ काळीगोफणी. ८ कोळिजन. ९
 वेखंड. १०
 उग्रगंधिका, आजवला. १ अजमोद. २
 उग्रपत्रक, थोरनीली.
 उग्रभा, घोणसवेल.
 उग्रवीर्य, हिंग.
 उग्रा, वेखंड. १ ओवा. २
 उचित, योग्य. १ अभ्यस्त. २
 उच्च, नारळीवृक्ष. १ सरलदेवदाह. २ उंच. ३
 उच्छट, कथील.
 उच्छटा, भुवभावळी. १ रकगुंजा. २ मुस्ता. ३
 श्वेतगुंजा, ४ लघुगुंजा. ५

उच्चटापत्र, लघुतालीसपत्र.
 उच्चतरु, नारळीवृक्ष.
 उच्चंद्र, राषीचाचतुर्थग्रहर.
 उच्चार, विष्टां.
 उच्चिगट, कीटविशेष.
 उच्चिष्टयोदन, मेण.
 उच्चित, सरलदेवदारु.
 उच्चभित, टवटवीतपुष्प.
 उज्वल, सोने.
 उज्वलन, सोने.
 उद्दशटा, भुयभावळी.
 उट, शुष्कतृण.
 उटता, पानीयशाला. १ पर्णशाला. २
 उडु, नक्षत्र. २ उदक. ३
 उडुपाप्रिया, कमळिणी.
 उडुंबर, उंबर. २ कीटविशेष. २
 उडुपुष्प, जामवंद.
 उडू, जासवंद. १ पाणी. २
 उटक, उकंठित.
 उटकट, लालउंस. २ तिरकाडें. २ दालचिनी. ३
 उंस. ४
 उटकटा, मिर्हपिंपळी. १ उटकटारा. २
 उटकटासन, कठीणआसन.
 उटकना, गजपिंपळी.
 उटकारिका, गव्हाचीपेळी.
 उटकुचिना, क्रोळिजन.
 उटकोश, पंचापशी.
 उटक्रिष्टवर्मा, पांपण्यांचारोग.
 उटक्रेश, दोषांचापाकहोऊन स्वस्थानापामून-
 चुतहोणें.
 उत्तम, शुष्कमांस.
 उत्तम, चांगला. १ मुख्य. २
 उत्तमर्ण, मावकार.
 उत्तमवैद्य; अनूचान. छ. मांगवेदपटलेला. २
 उत्तमा, त्रिफला. १ भुयभावळी. ५ खीर
 अलिता. ३
 उत्तमांग, मस्तक.
 उत्तमाग्णी, उतरणी.

उत्तर, वर, प्रतिबचन. १ उत्तरदिक्स्थ. २
 उत्तरकाल, भाविष्यकाल.
 उत्तरवस्ति, पिचकारी.
 उत्तरा, उत्तरदिशा. १ पूर्णिमा. २
 उत्तरायण, पौषापामून. ज्येष्ठपर्यंत. छ. मकर
 संक्रातीपामून मिथुन संक्रातिसमाप्तिपर्यंत.
 उत्तरासंग, पांयरायाचेंवस्त्र.
 उत्तरीय, उत्तरामंगशब्दपाहा.
 उत्तम, कर्णभूषण. मस्तकभूषण.
 उत्तान, उताणें. १ उथळ. २
 उत्तानक, नागरमोथ्याचाभेद. छ. उच्चटा
 उत्तानपत्रक, रकएरंड. १ श्वेतएरंड. २
 उत्तानशय, स्तनपानकरणावाळ.
 उत्तानशायी, लहानवाळ.
 उत्तुंडकी, करंजी.
 उत्तुंडिन, बारिकशल्प्यवैचून आंतराहतेतो वि-
 कार.
 उत्थान, उठणें. १ उद्योग. २ हगवण. ३
 पुस्तक. ४
 उत्थित, उठला.
 उत्पत्ति, जन्म.
 उत्पल, क, कोष्ट. १ नीलोत्पल. २ निळेंक-
 मळ. ३ लहानकमळें. ४ चंद्राविकार्मा. ६
 उत्पलकुष्ठक, कोष्ट.
 उत्पलमंडिक, अतिमृवाभिकचंद्रन.
 उत्पलगोषा, श्वेतउपलमर्ग.
 उत्पलसाग्निवा, श्वेतउपलमर्ग.
 उत्पालिनी, लघुकमळिणी.
 उत्पान, कर्णपालांगोग. १ नक्षत्रपातादि. २
 उत्पीडन, फेंम.
 उत्प्राण, श्वाभ.
 उत्फुल्ल, टवटवीतपुष्प.
 उत्स, जेथेंउदकपडून वहतजमतें तेंस्थान.
 उत्सर्जन, दान. १ टांकणे.
 उत्सव, उन्हाह. १ कोप. २ उर्वगती. ३
 उत्संग, शरीराचापुढीलभाग. १ मांडी. २
 उत्संगी, कोटरवान.
 उत्साह, मनाचाउत्साह.

उत्साहवर्धन, वीररस.
 उत्साही, भक्तिमानरोगी.
 उत्सुक, उत्कृष्टित.
 उत्सूर, संभ्याकाळ.
 उत्सृष्ट, टाकलेला.
 उत्सर्ष, देहोष्मती १ मूज २ देह ३
 उत्स्यथ, मंदहास्य.
 उद, पाणी.
 उदक, पाणी.
 उदकमेह, प्रमेहरोग.
 उदकीर्ण, महाकरंज.
 उदकीर्ष, योरकरंज
 उदकोदर, जलोदर.
 उदक्या, रजस्वलास्त्री.
 उदमयन, उत्तरायण.
 उदग्र, उंच १ भयंकर २
 उदज्ञ, गाथी इत्यादिपशूंम सोडणें.
 उदधि, समुद्र १ मेघ २
 उदधिफल, समुद्रफल.
 उदधिफेन, समुद्रफेन.
 उदधिवस्त्रा, भूमि.
 उदधिसंभव, मीठ.
 उदन्या, तृपा.
 उदन्वत्, समुद्र.
 उदमंथ, सातूचेंपीठ १ तूप २ थंडपाणी ३
 एकत्र केलेलें तो.
 उदय, उपति. उदयाचल.
 उदमान, आढक नावाचा मापाचा पन्नासावा
 भाग.
 उदयभास्करकर्पूर, उदय भास्कर कापूर.
 उदर, पोट, १ उदररोग २
 उंदर, क, रानउंदीर.
 उदरग्रंथि, पाथरीरोग.
 उदरथि, समुद्र १ सूर्य २
 उदरस्फुटा, नागाळी.
 उदरानुलपत्रक, लघु तालीस पत्र.
 उदरामय, अतिसार.
 उदरावर्त, बेबी.

उदरावेष्ट, कृमी.
 उदरक, उंदीर.
 उदरकणिका, उंदीरकानी.
 उदक, पुढेंहोणारेंफळ १ भविष्यकाळ २ पोवा ३
 उदचिस्, आमि १ काम २ शिव ३
 उदद, उददरोग १ यंडीने कंप मुटतो तो २
 उदर्थ, स्वरविशेष.
 उदाश्विन, उदका विरहित नुसतें दहिच
 घुमळावें तें १ दह्याचे अर्धपाणी घालून
 करावें ताक तें. २
 उदान, उदार १ दाता २ स्वरांचा एकभेद ३
 देणें. ४
 उदान्यूह, पानकावळा भेद १
 उदान, कंठस्थवायु १ नाभी २ नेत्रलोम ३
 सर्प. ४
 उदावर्त, उदावर्त्तरोग.
 उदाहार, उपो दघात.
 उदिन, टवटवीत पुष्प, उंच.
 उदीची, उन्नरदिशा.
 उदीच्य, वाळा १ उत्तरदिशेस पदार्थांतो तो २
 उदीच्यकाष्ठ, चोपचिनी १
 उंदीरपाषाण, सोमल.
 उदीर्ण, कठिण १ उदार २
 उदुंबर. तांबे १ उंबर २ कृमि ३ कुष्ठरोग ४
 शिरम ५
 उदुंबरच्छदा, लघुदंती.
 उदुंबरदला, लघुदंती.
 उदुंबरपर्णी, लघुदंती.
 उदुंबरमशक, उंदीर.
 उदुंबरी, काळा उंबर.
 उंदुरकणिका, लघुउंदीरकानी.
 उंदूरक, रानउंदीर.
 उदूळल, गुगुळ १ उखळ २
 उन्नन, ओकलेला १ उर्ध्वगत २
 उन्नति, उर्ध्वगती १ ओकणें २
 उद्गम, बांती १ वरजाणें २
 उद्गार, टेंकर. ओकारी.
 उद्गारकमणि, पोवळें.

उद्गारशोधन, शाहाजिरे.
 उद्गारशोधिनी, कलौजी जिरे.
 उद्गिरण, वरनेणे १ उपटणे २
 उद्ग्रहा, ढेंकर.
 उद्घट, बांग्याचें फूल बेंगणके फूल हिं.
 उद्घस. मांस.
 उद्दंश, ठेकूप
 उद्दंडपाल, मत्स्य १ सर्प २ शासनकर्ता ३
 उद्दानक, शिरीषवृक्ष १ चूल २ बडवानल ३
 उद्दारदा, माग.
 उद्दाल, रानहरीख १ भोंकर २ कोरळ ३
 वनकोद्रवाकार तंडुल ४
 उद्दालक, कोरळ १ कोद्रु २
 उद्दाला, आरी.
 उद्दिए, बोरु १ तांदुळजा २
 उद्दीन, मध्यान्ह १ प्रतिदिवशी २
 उद्दीप, गुगुळ.
 उद्दीप्री, गुगुळ.
 उद्देहिका, वाळवी.
 उद्दान, चूल १ ओकलेला २
 उद्दुग्ध, टवटवीत पुष्प.
 उद्दितुरनिभ, टवटवीत पुष्प.
 उद्दिन्न, टवटवीत पुष्प.
 उद्दूत, उत्पन्न.
 उद्दद, अंकुर.
 उद्दंधा, तेलपुंगी.
 उद्दान, गावांतील बाग.
 उद्द्योत, प्रकाश.
 उद्द्र, जलमांजर.
 उद्द्राव्ह, रकचित्रक.
 उद्द्रिक्चिक्त्तत्ता, पानान्ययगोग १ मद्रोग २
 उद्द्रेक, बकानीनिंब १ पुष्कळ २
 उद्द्रतंन, आंगास तेल लावून मग उटणे ला-
 वितात तें.
 उद्द्रह, उदानवायू १ श्रेष्ठ २
 उद्द्रेग, मुपारी १ चांचल्य २ उर्ध्ववेग ३
 उद्दस, गाथी इत्यादिकांची काम.
 उद्दान, चूल.
 उद्दानि, वरचढणे.

उद्दूत, काढलेलें.
 उद्दाह, कांजी.
 उद्दिद्र, विकसित १ जागृत २
 उद्दव, उत्पत्ती.
 उद्दन्त, श्वेतधोत्रा.
 उद्दन्न, उन्माद वायु.
 उद्दमाद, वायु.
 उद्दमान, द्रव्य तोलायाचें मान.
 उद्दमार्ग, वाटेत मार्ग.
 उद्दमार्गिन्, भगंदर रोग.
 उद्दमित, वजन केलेला.
 उद्दमीलिन, टवटवीत पुष्प.
 उद्दमेधित, टवटवीत पुष्प.
 उद्दकंठ, तमीप.
 उद्दकार, दुसऱ्याचें हित करणे १ तोरण २
 उद्दकारिका, राजगृह.
 उद्दकालिका, कलौजीजिरे.
 उद्दकुंचक, काळोजिरे.
 उद्दकुंचिका, कलौजीजिरे. १ एलची. २
 उद्दकुंची, कलौजीजिरे १ एलची. २
 उद्दकुंभा, दंती.
 उद्दकुल्यका, पिंपळी
 उद्दकुल्या, पिंपळी १ पाण्याचा पाट २
 उद्दकुश, दंतमूलरोग.
 उद्दकृति, उपकार.
 उद्दक्रम, प्रारंभ १ चिकित्सा २ पराक्रम ३
 उद्दक्रमाश्रय, क्रिया.
 उद्दक्रोष्ट, गर्दभ. निंदक.
 उद्दगूहन, आलिंगन. आश्रय.
 उद्दग्रान्त्य, राजाचाकर.
 उद्दघान, रोग.
 उद्दघानक, लघुवाहावा.
 उद्दचक्र, हंसभंद.
 उद्दचर्या, चिकित्सा.
 उद्दचार, चिकित्सा १ सेवा २
 उद्दचित, वृश्चिगत
 उद्दचिन्नका, लघुदंती.
 उद्दचिन्ना, बृहदंती. १ उंदीरकानी. २ पि-
 टवण. ३ लघुदंती. ४

उपचिल्ली, चंदन बटवा. १ लघुचाकवत. २
 उपच्छन्न, गुप्त.
 उपजिह्वा, जिह्वारोग. पडजीभ. कीटविशेष.
 उपजिह्विका, पडजीभ. कीटविशेष.
 उपताप, रोग.
 उपत्यका, पर्वता जवळची भूमी.
 उपदंत, कोतुंबा.
 उपदंश, गरमीचा आजार १ दातांनै तोडून
 खायाचा पदार्थ तो २ लोणचें इत्यादि
 चावणें ३
 उपदंशक्षम, शोगवा.
 उपदी, वादांगूळ.
 उपदेह, मलम.
 उपद्रव, पीडा.
 उपधा, निष्ठा १ धैर्य २ निष्काम वृद्धी ३
 उपधानु, स्वर्ण माक्षी १ रौप्य माक्षी २ मो-
 रनूत ३ कांसि ४ पितळ ५ शेंदूर ६
 शिलाजित ७
 उपनाह, नेत्र सर्षाचे रोग १ उपणा बांधा
 वातो २ बंधन ३
 उपपुष्पिका, जांभयी.
 उपभ्रुता, योनि रोग.
 उपभ्रुती, थोर नीली.
 उपभोग, अनुभव १ भोग २
 उपमेत, साल वृक्ष १ तुलना केलेला २
 उपयोग, औषध क्रिया १ औषध देणें २ योग्य
 पणा ३
 उपरत्न, कांच १ स्फटिक २ मोतीशिंप ३
 शंख ४
 उपरस, हिराकस १ कंकुष्ठ २ गंधारी, ली ३
 गेरू ४ शिति ५ शिलाजित ६ मुरमा ७
 गंधक १ गेरू २ हिराकस ३ सुवर्ण मा-
 क्षिक ४ हरताळ ५ मुरमा ६ कंकुष्ठ. ७
 मनशीळ ८ गंधक १ हिंगूळ २ अश्रक ३
 हरताळ ४ मनशीळ ५ मुरमा ६ टं-
 कणखार ७ राजावर्त ८ लोहचुंबक ९
 फटकी १० शंख ११ खडी खडू १२
 गेरू १३ हिराकस. १४ कलखापरी १५

वाळू १६ कवडी १७ बोळ १८ कंकुष्ठ १९
 नुरटी २०
 उपराग, दुराचार १ निंदा २ ग्रहण सूर्या-
 दिकाचें ३
 उपरिष्ठान्, वर.
 उपल, लहान पाषाण १ रत्न २ शर्करा ३
 उपलब्धि, ज्ञान १ मन २ प्राप्ती ३
 उपलभेद, दी, हातजोडी पाषाण भेद.
 उपलसरी, उपटमुळी १ शेंबोळ २ कावळी ३
 काष्ठकावळी. ४ मुंगंधकावळी ५ शेत-
 कावळी. ६ गोवेली. ७ कालीवेल. ८
 तुंतुणी. ९
 उपला, वाळू.
 उपलालिका, तुषा.
 उपलासिता, खडीमाकर.
 उपलेप, चंदना दिकांची उटी.
 उपवन, गांवां वाहेरचा वाग.
 उपवसथ, खेडेंगाव.
 उपवास, लंघन.
 उपविष, पोत्रा. १ कणेर. २ रुईचाचीक. ३
 निवडुंगाचा चीक. ४ कळलावी. ५
 कुचला. ६
 उपविषपंचक, निवडुंग. १ रुई. २ कळला-
 वी. ३ कुचला. ४ कणेर. ५
 उपविषा, रक्तअतिविष. १ निर्विशी. २ कळ
 लावी. ३
 उपविषाणिका, कृष्ण अति विष.
 उपविष्टक, गर्भज रोग १ बमलेला २
 उपवेश, वसणें.
 उपव्याघ्र, चिंता.
 उपशमक्रम, साधारण औषध.
 उपशांतिन्, शांत झालेला तो, पाळलेला
 हत्ती.
 उपशायिता, रोगमुक्त होण्याचे साधनपथ्यइ.
 उपशीर्षक, कपाळरोग १ वाळरोग २
 उपसर, प्रथम गर्भ धारण.
 उपसर्ग, पिशाचवाधा १ मिश्ररोग २
 उपसूर्यक काजवा.

उपस्कर, विसकण.
 उपस्थ, योनि १ शिक्ष २
 उपस्थपत्र, अभ्यन्त्र पत्र.
 उपस्थिति, जवळपणा १ ज्ञान २ समीप प्राप्त ३
 उपस्पर्श, आचमन १ स्नान २ स्पर्श करणे ३
 उपवहर, एकांत स्थळ. जवळचा प्रदेश.
 उपाधि, धर्मविचार १ कुटुंबपोषणासक्त २
 उपानह, जोडा.
 उपासक, शूद्र.
 उपोत्ती, धोरमयाळ.
 उपोदका, थोर मयाळ.
 उपोदकी, राजगिरा. थोरमयाळ.
 उपोदिका, थोर मयाळ.
 उंबिका, ओंव्या.
 उंबी, ओंव्या.
 उभय, द्विशब्दार्थक.
 उमा, जवम १ प्रभा २ हळद ३ कीर्ति. ४
 उरग, तिस्रो. १ सर्प. २ नागकेशर. ३
 उरंग, उरगशब्द पाहा.
 उरगारि, कैंचपत्ती. १ गरुड. २
 उरण, रूपे १ दुमाएडका. २
 उरणा, मेंढी.
 उरणाख्य, टांकळा. १ बाहव्याचेसाड. २
 उरणाक्ष, टांकळा.
 उरभ्र, मेंढा. १ दुमाएडका
 उरस्, उर.
 उरमिज, स्तन.
 उरस्थल, उर
 उरःक्षत, हृदयव्रण १ क्षयरोग २
 उरःक्षतकास, क्षयकास.
 उरु, विस्तीर्ण.
 उरुपुष्पिका, धोर ताग.
 उरुवृक, श्वेत एरंड १ रक्तएरंड २
 उरुमाण, वाय वारणा.
 उरोग्रह, उरोग्रह रोग.
 उरोज, स्तन.
 उर्णनाभ, मुतेरा.
 उर्णा, मेंढ्याची लोकर.

उर्वरा, भूमी.
 उर्वाह, कांकडी १ तांबडा भोपळा २
 उर्वी, भूमि.
 उर्वीधर, पर्वत १ शेष २
 उल, हुळा.
 उलप, वेळ. तृणविशेष.
 उलुप, उलप शब्द पाहा.
 उलुपिन, मत्स्य विशेष.
 उलुंबा, ओंव्या.
 उलूक घुवड.
 उलूकजित, कावळा.
 उलूखल, क, गुगुळ १ उखळ २
 उलूप, उलपशब्दपाहा.
 उलूका, आमि १ आमिज्वाला २ उल्मुक ३
 तेजःपुंज ४
 उलूकामुखी, कोळी.
 उल्ब, जरायू १ गर्भ २ गर्भस्थान ३
 उल्बणा, मज्जिकाशिखरिणी.
 उल्मुक, कोलित.
 उल्ल, श्वेतमुरण.
 उल्लकसन, रोमांच.
 उल्लसत्फल, खमखळ.
 उल्लाघ, रोगमुक १ पवित्र २
 उल्ली, श्वेतकांदा.
 उल्लुचन, केशउपटणे.
 उल्लाच, चांदवार्कवाचांदणी.
 उल्ब, उल्बशब्दपाहा.
 उशनःप्रिय, गोमेद रत्न.
 उशिक, आमि १ तूप २
 उशीर, काळावाळा १ पीतवाळा २ गाडरषस. हि
 उष, भूमिलवण १ गुगुळ २ प्रातःकाळ ३
 उषक, खारीमाती.
 उषण, चित्रक १ मिठे २
 उषणा, पिंपळी १ गजपिंपळीयूळ २ चतक.
 ३ कायफल ४ मुठ ५
 उषप, सूर्य १ आमि २
 उषबुध, आमि.
 उषस्, प्रातःकाळ.

उष्वाक्षार, खारीमाती १ उखरजखीनीवर क-
वण होते कै २

उष्ट्र, उंट १ शकट २

उष्ट्रकांडी, उटकटारा.

उष्ट्रग्रीव, भगद्वरोग १ मुळव्याध १

उष्ट्रप्रमाण, शरभ.

उष्ट्रपादिका, मोगरी.

उष्ट्रभक्षिका, लघुधमासा.

उष्ट्री, लघुमेढीशिगी १ आग्या २ मडकें ३
उष्ट्री ४

उष्ण, धीष्मक्रतु. १ गोडामुरण. २ गरमी.

३ उन, ४ कांदा ५

उष्णक, सुपारी १ धीष्मक्रतु २ चतुर ३

उष्णकाल, धीष्मक्रतु.

उष्णगंधा, कोलिजन.

उष्णफला, गोडितोडली.

उष्णमलत्व, पित्तरोग.

उष्णमूत्रत्व, पित्तरोग.

उष्णरश्मि, सूर्य.

उष्णवात, मूत्राघात.

उष्णवास्य, अभु.

उष्णविदग्धहृदि, दृष्टीरोग.

उष्णसुंदर, कर्मर १ नेबती २ कटौली ३
काली ४ बेहेडा ५

उष्णा. तोंडली १ क्षयरोग २ पित्त ३

उष्णागम, धीष्मक्रतु.

उष्णांगल, पित्तरोग.

उष्णासह; शरदतु.

उष्णिका, कण्हेरी.

उष्णीष, पागोटें १ मुगुट १

उष्णच्छा, कफ रोग.

उष्णोद्धासत्व, पित्तरोग.

उष्णोदक, उन पाणी. अर्धे आटिबलेलें.

उष्णोपगम, धीष्मक्रतु १ गरमी २

उष्म, क्षयरोग १ धीष्मक्रतु २ वसंतक्रतु ३
उष्णता ४

उष्मक, धीष्मक्रतु १ वसंतक्रतु २ उष्णता ३

उष्मन, संताप १ धीष्मक्रतु २

उष्मागम, धीष्मक्रतु १ गरमी २

उष्म, किरण १ वृषभ २

उष्मा, गाय.

उष्म, ओले १ स्वच्छ २

उष्मनर, मोटावेल.

उष्मन, ऋषभक १ वैल २ पोळ ३ वसू ४

उष्माभद्र, वैल.

उष्माल, वानर १ भयंकर २ उंच ३ शी-
घ्रगति ४

उष्मरज, मृत्तिकालवण १ सोरा २

उष्मल, घोडेसरगवत.

उष्मस्य, दूध.

उष्मव्य, वैश्य.

उष्म, मांड्या.

उष्मज, वैश्य.

उष्मपर्व, गुडघे.

उष्मसंधि, आडसंधी.

उष्मस्तंभ, वायुरोग.

उष्मस्तंभा, केळ.

उष्म, उर्जक, कार्तिकमास १ श्वास २ पाणी ३
प्रयत्न ४ पराक्रम ५

उष्मनाभ, मुतेरा.

उष्मनाभि, मुतेरा.

उष्मा, मेघादिकांचेलोम.

उष्मायु, मेंढी १ दुमाएडका २ कंबल ३
मुतेरा ४

उर्ध्व, शूर १ राक्षस २

उर्ध्व, उंच.

उर्ध्व; वर.

उर्ध्वकंटा, महाशतावरी.

उर्ध्वकटिका, महाशतावरी.

उर्ध्वग, अस्थिभंगरोग.

उर्ध्वगुद, तोंडांतीलरोग.

उर्ध्वजानु, उंचगुडघ्याचा.

उर्ध्वहृक्, खेंकडे.

उर्ध्वनाडी, नाडीविशेष.

उर्ध्वपाद, अष्टपादपशुविशेष.

उर्ध्ववायु, श्वासरोग.

ऊर्ध्वशोधन, रिठा १ वमन २
 ऊर्ध्वश्वास, श्वासरोग.
 ऊर्ध्वा, ऊर्ध्वदिशा.
 ऊर्मि, पाण्याची लाट १ प्रकाश २ दुःख ३
 उर्व, बडवानल.
 उर्षा, देवताड.
 उलूक, घुबड.
 उष, क, खारीमाती १ उषःकाल २
 उषण, मिरे १ मुंठ २ पिंपळमूळ ३ पिंपळी ४
 उषणा मुंठ १ पिंपळी २
 उष्मक, यीष्मक्रतु १ ज्येष्ठ २ आषाढमास ३
 उष्मन्, क्षयरोग १ पिन २ संताप ३
 उष्मागम, यीष्मक्रतु.
 उष्मापह, हेमंतक्रतु.
 उह, तर्क.
 उहिनी, केरमुष्णी.
 ऊ, देवमाता १ हास्य २
 ऊक्थ, सोने १ द्रव्य २
 ऊजीक, इंद्र १ धूम २
 ऊनु, वसंतादिमाहाक्रतु १ खीकुमुम २
 ऊनुजन्य, पुनर्नवा.
 ऊनुमती, रजस्वलास्त्री.
 ऊनुराज, वसंतक्रतु.
 ऊनुविपर्यय, वसंतादिकाचे ठाई शरदादि-
 कांचेधर्महोणे.
 ऊनुलक्षण,
 १ चैत्र. वैशाख. वसंतक्रतु. निदाघ.
 १ ज्येष्ठ. आषाढ. यीष्मक्रतु. जलदागम.
 १ श्रावण. भाद्रपद. वर्षाक्रतु. प्रावृष्ट.
 १ आश्वीन. कार्तिक. शरदनु. मेघापगम.
 १ मार्गशीर्ष. पौष. हेमंतक्रतु. हिमागम.
 १ माघ. फाल्गुन. शिशिरक्रतु. शीत.
 ऊद्धि, ऊद्धि. १ वृद्धि. २ वस्तु. ३ मुरुडशेंग. ४
 ऊद्ध्य, मृग
 ऊषभक, बैल १ वसु २ आंडीलबैल ३ ऊष-
 भक ४ बैलघांटी ५
 ऊषि. गोरोचन. ✕
 ऊषिकुल्या, नदीविशेष.

ऊषिपुत्रक, दवणा.
 ऊषिप्रोक्ता, रानउडीद.
 ऊषिश्रेष्ठ, पुंडरीकवृक्ष १ कादि २
 ऊषिश्रेष्ठा, कादि १ वृद्धि २
 ऊषीक, लघुकर्तई.
 ऊष्य, हरिण १ श्वेतकुष्ठ २-
 ऊष्यगता, औषधिविशेष.
 ऊष्यगंधा, कामुळी १ अतिबला २ श्वेतरा-
 त्मं ३ लालराताळु ४
 ऊष्यजिह्व, कुष्ठरोग. ✕
 ऊष्यपुष्पी, कामुळी १ अतिबला २
 ऊष्यप्रोक्ता, अतिबला. १ महाशतावरी. २
 कुहिली ३ महाबला ४ लघुशतावरी ५
 ऊष्याब्धा, लघुचिकणा १ नागबळा २
 ऊक्ष, असवल १ कावळा २ दिंड्याचेंप्लाड ३
 नक्षत्रे. ४
 ऊक्षगंधा, श्वेतभुईकोहळा.
 ऊक्षगंधिका, भुईकोहळा १ बरधारा २
 ऊक्षप्रिय, ऊषभक.
 ऊ, तदय १ स्मरण २ दैत्यमाता ३
 एक, एकटा १ श्रेष्ठ २ आद्यसंख्यानाचक ३
 एकचर, गेंडा.
 एकतान, एकाय.
 एकहक, कावळा,
 एकहृष्टि, कावळा.
 एकपत्रक, चंडालकंद.
 एकपत्रिका, पांढरीनुळम. ✕
 एकपत्री, नागाळी.
 एकमूल, पुंडरीकवृक्ष.
 एकमूला, शालिपर्णी १ अतसी २
 एकरज, माका.
 एकरंध्र, वडा.
 एकवासा, खी.
 एकविशान्मूली, मायमुळे.
 एकवीर, एकबीह.
 एकवीरा, बांछकटोली.
 एकवृक्ष, गलरोग.
 एकशृंग, गेंडा १ विष्णु २

एकांग, चंदन.
 एकांगी, मुरा १ मुंगंध्रव्य २ मोरमांती ३
 एकादिवीर, एकवीर.
 एकाष्टी, कापशीचीवी.
 एकाष्टीका, पहाडमूळ.
 एकाष्टील, रुईमंदार.
 एकाष्टीला, थोरवकूळ १ वकाहुली २
 एकैषिका, निशात्तर.
 एकैषी, पहाडमूळ.
 एकोशिका, पाहाडमूळ.
 एडक, एडका १ दुमाएडका २
 एडगज, टांकळा.
 एण, कृष्ण हरण.
 एत, हरिण, १ चित्रवर्ण. २
 एथ, काष्ठ.
 एधनु, अग्नि.
 एरका, मोयानृण १ पाण्यातलिलळा २
 गुंद्रागवत ३ पानी ४
 एरंडक, साधारणएरंड १ सूतीएरंड २ श्वे-
 तएरंड ३ कडुकांकडी ४ मोगलीएरंड ५
 जेपाळ ६ अरंड. हिं.
 एरंडपत्रिका, लघुदंती.
 एरंडफला, लघुथोरदांती.
 एरंडबीज, एरंड्या, दिवेली १ पारस झणता-
 त ते २
 एरंडा, थोरदांती.
 एरंडा, थोरवाळुक २ कांकडी २ टरकांकडी. ३
 एरंडाका, थोरवाळुक १ कांकडी २
 एरंग, मत्स्यविशेष.
 एरवाळुक, एरवाळुक १ मुंगंध्रव्य २
 एला, एलची १ नीळी २
 एलागंधिक, एरवाळुक.
 एलान, नारिंग १ एलान २
 एलापर्णी, रासना.
 एलाफल, एरवाळुक १ मोहोवृक्ष २
 एलावाळुक, कटफल सदृशकोष्ठासारिखा सु-
 वाती असतो ते.
 एलाळ, एरवाळुक.

एरवाळुक, एरवाळुक.
 एषण, ततशोधनी सळई १
 ऐंगुद, हिंगणवेद.
 ऐंदवी, नांवाचा.
 ऐंद्रयव, इंद्रजव.
 ऐंद्रवार, लघुकांवडळ.
 ऐंद्री, लघुकांवडळ ३ एलची २ पूर्वदिशा ३
 स्थूळेला ४ इंद्राणी ५ कांकडीभेद ६
 ऐभी, थोरघोंमाळी.
 ऐरावन, क, नारिंग १ लघुद्वीपांतरसज्जरी २
 इंद्रहस्ती ३
 ऐरावतपदी, मालकांगोणी १ कांगझाड झ-
 णजे काकजंघा २
 ऐरावती, वटपत्री पाषाणभेद १ लकड्या पा-
 षाणभेद २ आरी ३
 ऐरिण, ऐरणी १ लघुऐरण २ टाहांकळ ३
 नरेवेल. ऐरणीचाभेद आहे ४ मॅ-
 थव ५
 ऐरेय, मदा.
 ऐरवाळुक, एरवाळुक शब्द पाहा.
 ऐलेय, एरवाळुक.
 ऐशानी, ईशानदिशा.
 ऐश्वर्य, शेंदुर १ श्वेतधोत्रा २
 ऐषिका, पाठा १ निशात्तर २
 ऐखवी सुरा, उसाचे रसापामून होतेती.
 ओक, घर.
 ओकण, टेंकुण.
 ओकस, घर. पक्षि विशेष.
 ओकुला, गव्हांच्या ओंब्या.
 ओघ, प्रवाह १ समूह २ परंपरा ३
 ओज, स, प्रकाश १ सर्वधातुसार २ कांत ३
 ओडिका, देवभात.
 ओडू, का, जासवंद.
 ओडूपुण्या, जासवंद.
 ओढापळकवा, गोरखमुंडी.
 ओनु, मांजर १ रानमांजर २
 ओदन, अन्न १ भात २
 ओदनपाकिन्, काळा कोरांटा.

ओदना, योरचिकणा १ लघुचिकणा २
 ओदनिका, योर व लघुचिकणा.
 ओदस्, भात.
 ओलक, जलभाघाडा.
 ओल्ल, कंदविशेष.
 ओष, प्रीति व धर्मनाहींजांत भसाजोदाहसो.
 ओषण, णि, तिखटपणा. ओषधि विशेष.
 ओषध, औषध.
 ओषधि, धी, जीवनस्पती. फळें पिकलीं. ह्य
 णजे. मरते ती १ लघुवृक्ष २
 ओषधीश, चंद्र.
 ओष्ठ, ओंठ,
 ओष्ठपाक, ओंठ फुटतात तो विकार.
 ओष्ठपुष्प, दुपारी.
 ओष्ठफला, गोडतोंडली.
 ओष्ठभा, गोडतोंडकी.
 ओष्ठरोग, ओंठाचारोग.
 ओष्ठोपमफला, गोडतोंडली.
 औषर, संभव, सोरा १ मृत्तिकालवण २
 औंडुंबर, उंबर १ यम २ तांबें ३ कुष्ठरोग. ४
 औंडुपुष्प, जासवंद.
 औदक, उदकांत राहाणारे.
 औदनिक, सैपाकी.
 औदरिक, धुधित.
 औदर्य, गेळ. १ तांबें. २ उंबर. ३
 औदुंबर, उंबर १ तांबें २
 औदुंबरच्छद, दांती.
 औद्दाल, क, वारीक काव्यामाशा भूईत अ-
 थवा वारुळांत राहातात, त्यांजपासून जो
 मधउत्पन्न होतो त्याचा वर्ण सुवर्णाचे व-
 र्णा सारिखा असतो तो.
 औद्दिज, द, सोरा.
 औद्दिदजल, उपळीचेपाणी.
 औपवस्त, लंघन.
 औरभ्र, क, लोंकरीचे वख १ बेंद्याचेमात २
 औरिण, मृत्तिकालवण १ सोरा २
 और्व, और्व्य, खारेंमीठ १ मृत्तिकालवण २
 सोरा ३ वडवाभि ४

औल, गोडामुरण.
 औशीर, वाळा १ चाबरदंड २ आसन ३
 औषध, औषध. सुंठ.
 औषध पंचप्रकार, रस १ ओली औषधी
 आणून आंगरम काढावातो २ चूर्ण शु-
 ष्क औषधें कुटून वखांत गाळून घ्यावें
 तें ३ कषाय औषधें थोडीं थोडीं कुटून
 षोडशगुणित पाणी घालून अष्टमांश क-
 रावें तो ४ अवलेह. औषधांचा काढाक-
 रून त्यांत चूर्णादिक घालून घणमर क-
 रावातो ५ कल्क. औषध चटणी सारि-
 खें वारीक वाटून घ्यावें तो ६
 औषधिप्रतिनिधि, जी औषधी मिळत नाही
 त्याचे बदल दुसरी घ्यावी तो.
 औषधी, आंवळी १ गुळवेल २ रास्ना ३
 दूर्वा ४ श्वेतदूर्वा ५ हरीतकी ६ शि-
 वलिंगी ७ तुरी ८ मद्य ९
 औषधीवीर्य, शीत, उष्ण. रुक्ष. झ० निस्तेज
 स्निग्ध. झ० सतेज. चोषढें, तक्षिण. झ०
 तिखट, मृदु. झ० मऊ, पिच्छल. झ०
 पातळ, झ० बुळबुळीत. तीव्रविषद. जें
 शरीरांत विषाचा प्रसर लवकर करितें तें.
 औषधीपंचाम्न, गुडूची. गोभूर. मुसली.
 मुंडी. शतावरी.
 औषर, शेंदेलोण.
 औष्ट्रमूत्र, उंटाचेमूत.
 अंक, मांड्या, १ शरीरावयव, २ शरीराचा
 पुढीलभाग ३ कलंक. ४
 अंकति, ब्रह्मदेव १ अग्नि २ वायु ३
 अंकपालि, धोव्याचेसांड
 अंकुर, मोड. बांबूचाकोम.
 अंकुश, रोहें.
 अंकोट, अंकोली १ पिस्ते २
 अंकोळ, अंकोली.
 अंकोळफलसंकाश, पिस्ते.
 अंकोलक, अंकोली.
 अंग, शरीरावयव, कृष्णामर.

चय, गुदभाणिवृषणयांचामध्यभाग
 ड, मांसभण्ड १ केश २ रक्त ३
 ताप, अंगसंसर्शोत्तेता.
 द, बाहुभूषण १ बाहुवटा २
 दरण, पित्तरोग.
 न, आंगण.
 ना, स्त्री.
 नाग्रिया, गहुला.
 पाकना, पित्तरोग.
 पीडा, वायुरोग.
 बली, टोणगा.
 भंग, वायुरोग १ रोग २ गुदभाणिवृ.
 षणयांचामध्यभाग ३
 भेद, वायुरोग.
 मर्ह, आंगमोडणें.
 वखोत्था, र्वंतउवा.
 विकृति, फेपेरें.
 विभ्रंश, वायुरोग.
 शूल, वायुरोग.
 शोध, आंगाचीसूज.
 शोष, वायुरोग.
 सुप्ति, अंगवाधिरहोत्तेती.
 तर, निखारा १ कोळसा २
 तरक, माका १ कोन्हांटा २ पिवळी व
 पांढरीभबोली ३ गुलदामी ४
 तरककटि, री, जाडीरोटी निखान्यावर-
 भाजावीती.
 तरकुष्ठका, हितावली.
 तरधानिका, शोगडी.
 तरधारिका, शोगडी.
 तरपूरिका, रोटी.
 तरमणि, पावळें.
 तरवर्णी, भारंग.
 तरवल्लरी, सागरगोटी १ करंजवली २
 थोरकरंज ३ भारंग ४ रक्तगुंजा ९
 तरवल्ली, हस्तिकरंज १ फाज २ करंजव-
 ली ३ लघुरक्तकावळी ४ कटुकरंज ९
 भारंग ९ रक्तगुंजा ७

अंगारकृष्ट, हिमणवेड.
 अंगारशकटी, शोगडी.
 अंगारसदन, शोगडी.
 अंगारसार, काळाशिसवा.
 अंगारा, हितावली.
 अंगिर, तित्तिरपक्षी.
 अंगीकार, स्वीकार.
 अंगीकृत, स्वीकारलेलें.
 अंगुल, आंगळी १ बोटा २
 अंगुलि, अंगुल १ हत्तीचेकर्णभूषण २
 अंगुलिसंभून, नखें.
 अंगुली, वाटें.
 अंगुलीग्रंथि, बोटाचींपेरें.
 अंगुलीपर्व, बोटाचींपेरें.
 अंगुलीफला, लघुघेवडा.
 अंगुलीभव, नखें.
 अंगुलीसंधि, बोटाचे मांधे.
 अंगुलीसंभून, बोटाचींनखें.
 अंगुष्ठ, आंगठा.
 अंगुष, मुंगूस १ वाण २
 अंहस, पाप.
 अंग्रालजी, क्षुद्ररोग.
 अंग्रि, मूळ १ पाय २
 अंग्रिकरक, करवंदी.
 अंग्रिकवच, जोडा.
 अंग्रिग्रंथिक, पिंपळमूळ.
 अंग्रिज, शूद्र.
 अंग्रिजव्हक, दवणा.
 अंग्रिनायक, वृक्षाचें मूळ.
 अंग्रिप, वृक्ष.
 अंग्रिपणिका, पिठवण.
 अंग्रिपणी, पिठवण.
 अंग्रिवला, पिठवण.
 अंग्रिष, तालुरोग.
 अंग्रिसंधि, पायांचे घोंटे.
 अंग्र्य, पायांचे घोंटे.
 अंचित, पुजळेला.
 अंचितभू, स्त्री.

भंजन, काळासुरमा १ काळाशेगवा २ लो-
 सौजन ३ सौवीराजन ४ कृष्णांजन ५
 रकांजन ६ पीतांजन ७ डोळ्यात शीष-
 ध घालणे ८
 भंजनकेशी, नकुला १ लघुनखला २
 भंजनत्रय, { पुष्पांजन १ कोलांजन २ र-
 भंजनत्रितय, } सांजन ३
 भंजननामिका, पापण्यांचारोग.
 भंजनप्रभ, काळाशेगवा.
 भंजनी, काळीकापशी.
 भंजलि, ओंजळ.
 भंजलिका, कांतीण. १ लाजाळु. २+
 भंजलिकारिका, लाजाळु.
 भंजलिशुक्ति, जलशिपी.
 भंजसा, शीघ्र.
 भंजीर, भंजिर. हि० तीन. फा० भंजीर. म०
 कारिमैककस. ल० किंग. इ०
 भंड, आडे. १ वृषण. २
 भंडकोटरपुष्पा, वरधारा.
 भंडकोश, वृषण.
 भंडकोष, वृषण.
 भंडज, पक्षी १ मत्स्य २ सर्प ३ सरडा ४
 ब्रह्मदेव ५
 भंडजा, कस्तुरी.
 भंडहस्तिन्, टांकळा.
 भंडालु, मास.
 भंत, अवकाश १ मरण २ नाश ३ समाप्ति ४
 भंतक, संनिपातरोग १ ज्वर २
 भंतःकोटरपुष्पी, वरधारा.
 भंतर, अवकाश १ अवधि २ आच्छादन ३
 भेद ४ छिद्र ५ मध्य ६ सादृश्य ७
 भंतरासा ८ प्रसंग ९
 भंतराय, विघ्न.
 भंतराल, अवकाश.
 भंतरुहा, भेतदूर्वा.
 भंतरिक्ष, अन्नक १ अकाश २
 भंतरिक्षजल, पावसाचेपाणी.
 भंतरीप, द्वीप.

भंतरीक्ष, भंतरिक्षशब्दपाहा.
 भंतरे, भ. मध्य ह्या अर्थी.
 भंतरेण, भ. मध्ये. त्यासाठी. भंजुन. वाहेर.
 भंतर्गत, विस्मृत.
 भंतर्दीह, अंतः संताप.
 भंतर्द्वार, गुप्तद्वार.
 भंतर्महानाद, शंख.
 भंतर्भुखी, योनिरोग.
 भंतर्वत्नी, गभिणीस्त्री.
 भंतर्वमि, अजीर्णरोग.
 भंतर्वमिन्, अजीर्णरोग.
 भंतर्वाणि, शास्त्रज्ञाणणारा.
 भंतस्नेहफला, भेतरिगणी. ✖
 भंतिक, जवळचा.
 भंतिका, चूल.
 भंतेवासिन्, शिष्य.
 भंत्य, शेवटचा.
 भंत्यपुष्पा, लघुधापटी.
 भंत्र, पडवळ १ भातहें २
 भंत्रकूज, वायुरोग.
 भंत्रकूजन, वायुरोग.
 भंत्रवल्लिका, लघुसोमवली.
 भंत्रवल्ली, सोमवली.
 भंत्रवृद्धि, अंडवृद्धि.
 भंत्राद, कृमि.
 भंध, अंधकार. १ अंधळा, २
 अंधक, तुंबळ, १ अंधकनामकदौल. २
 अंधकरिपु, शिव.
 अंधकाक, पाणकावळा भेदजुआ.
 अंधकार, काळोक.
 अंधतमस, अतिकालोक.
 अंधता, पित्तरोग.
 अंधपुनना, नाळरोग.
 अंधमुखिका, तृणवि १ देवताड २
 अंधस्, भात.
 अंधिका, मोहरीची एक जाति,
 अंधु, विहीर.
 अन्न, शिजलेला भात.

अंशुकोष्ठ, धान्यामर. १ विष्णु, २ सूर्य. ३
 अश्वत्थि, अतिसार रोग.
 अश्वत्थ, शिबीवेज.
 अश्वत्था, जचकी.
 अश्वत्थशूल, परिणामशूल.
 अश्वत्थ, शरीर. १ अन्नप्रचुर. २
 अश्वत्थकोश, शरीर.
 अश्वत्थि, सुधा.
 अश्वत्थ, धान्य.
 अश्वत्थ, पोट.
 अश्वत्थ, धारवकुळ. १ डोळे. २ तांबे. ३
 अश्वत्थ, अश्वत्थ, १ अंशुसुगंध द्रव्य. २ वज्र. ३
 आकाश. ४ कापूस. ५
 अश्वत्थ, कापूस.
 अश्वत्थ, पात्रविशेष.
 अश्वत्थ, पात्रविशेष.
 अश्वत्थका, माचिका. १ आंवाडी. २ चुका. ३
 अश्वत्थकी, पहाडमूळ. १ माचिका. २ पाडमाई. ३
 अश्वत्थ, पहाडमूळ. १ चुका. २ लघुश्वेतजु-
 ई. ३ आंवाडी. ४ काकमाचिका. ५ पा-
 ट. ६ चागेरीलोणा. ७
 अश्वत्थका, पहाडमूळ.
 अंशु, आंवाडी. १ आई. २ पार्वती, ३
 अंशु, आंवाडी.
 अंशु, आंवाडी. १ श्वेतकंद. २ कुटकी. ३
 पार्वती. ४
 अंशु, पाणी. १ वाळा. २
 अंशुक, श्वेतकई मांदार. १ रक्तएरंड. २
 अंशुकंदक, सुतर.
 अंशुकण, पाऊस. १ जलविदू. २
 अंशुकंद, शिंगाडे.
 अंशुकिरात, नक्र.
 अंशुकीश, गोपा.
 अंशुकुण्टी, पाणकोंबडी.
 अंशुकूर्म, गोपा.
 अंशुकृष्णा, जलपिपळी,
 अंशुचर, जलचर.
 अंशुचामर, शेवाळे,

अंशुचारिणी, स्थलकमलिनी.
 अंशुज, परेळ. १ कवळ. २ जलवेद्य. ३
 अंशुजन्मन्, कवळ.
 अंशुजामलकी, पानआंबळी.
 अंशुट, आपटा.
 अंशुद, मोय. १ मेघ २
 अंशुदकंद, भिशीं.
 अंशुधर, नागरमोय. १ भद्रमोय. २ मेघ. ३
 अंशुधि, समुद्र.
 अंशुधिस्रवा, कोरफड.
 अंशुनामन्, वाळा.
 अंशुपर्णा, जलमंडपी.
 अंशुप्रसाद, निवळीचा विया.
 अंशुप्रसादन, ईडनिवू १ निवळीचावृक्ष २
 अंशुप्रसादनफल, निवळीचा विया.
 अंशुभव, कवळ.
 अंशुभृन्, मेघ.
 अंशुमपूरक, जलअघाडा.
 अंशुग, उंबरा.
 अंशुरुहा, स्थलकमलिनी १ कवळ २
 अंशुवत्कट्टु, काकई.
 अंशुवज्रिक, कृमिशंख.
 अंशुवज्रिका, फारली.
 अंशुवल्ली, जलपिपळी १ लघुकारली २
 अंशुवारिणी, स्थलकमळ.
 अंशुवासि, रक्तपाडळ.
 अंशुवासिनी, रक्तपाडळ.
 अंशुवाह, मेघ.
 अंशुवेतस, लव्हाळ.
 अंशुशिरीषिका, } जलशिरसी.
 अंशुशिरीषी, }
 अंशुशुक्ति, जलशिपी.
 अंशुसापिणी, जडु.
 अंशुसादन, निवळीचाविया.
 अंशुसाब्द, कुंद.
 अंशुकृन्, लाळगळत बोलणे.
 अंशुपा, अश्वत्था, चातकपत्ती.
 अंशुस, पाणी.

अंभसार, शीती.
 अंभेस्तू, पुके.
 अंभोज, कमळ ३ जलवेत.
 अंभोजमल, कमलनाल.
 अंभोजा, बली जेठीमध.
 अंभोद, भद्रमोय.
 अंभोधि, समुद्र.
 अंभोधिपल्लव, पौवळें.
 अंभोरशि, समुद्र.
 अंभोरुह, कमळ.
 अंश, भाग १ स्कंध २
 अंशक, दिवम
 अंशपर्णी, शतपाकी.
 अंशाल, मांसल.
 अंशु, किरण १ प्रभा २ सूर्य ३
 अंशुक, तमालपत्र १ वस्त्र २
 अंशुनाल, प्रभा १ किरण समूह २
 अंशुधर, सूर्य.
 अंशुपर्णिका, सालवण.
 अंशुमन्, मूर्य.
 अंशुमती, सालवण १ पूर्णिमा २
 अंशुमत्फला, केळ.
 अंशूदक, दवांचेपाणी. ✕
 अंस, खांदा १ भाग २
 अंसपारिक, वकाणनिव.
 अंसफलक, भुज.
 अंसल, पुष्ट.
 अंहति, रागिपणा १ त्यागकरणें २
 अंहती, अंहतिशब्दपाहा.
 अंहस्, पाप.
 अंहिति, अंहतिशब्दपाहा.
 अंहि, पाय १ वृक्षाचेमूळ २

क

क, कोरकंड १ पाणी १ अग्नि ३ वायू ४
 कसक ५ मोर ६ सूर्य ७ यम ८ सुख ९
 ककुबल, चातकपत्ती.
 ककुद, प्राधान्य १ विलाचा अवयव कोळें २

ककुदर, कमरेचा अथःभदेश १ आढसेभीचा-
 लक्या २
 ककुदानी, केव
 ककुद्वान, बेल आडील १ कचभक २ गाय १
 पर्वत ४
 ककुप, दिहा १ सौंदर्य २ अवकाश ३ शोभा ४
 ककुभ, अर्जुनसादडा १ आडीलबेल २
 ककुनक, मुलांचा पापण्यांचा रोग.
 ककेरक, हृमि.
 ककोलक, कंकोळ.
 ककण्ट, कठिण.
 ककण्टपत्रक, वनस्पति विशेष जाचा तंतूची
 दोरी करितात तो.
 कच, वाढा १ मस्तकाचे केश २ मेघ ३
 कचक, भुईकोड.
 कचंगल, समुद्र.
 कचदग्धिका, दुध्याभोंपळा.
 कचमाल, धूम.
 कचरिपुफला, धोरशमी.
 कचा, हत्तीण १ शोभा २
 कचाक, मर्षविक्षेप १ दुष्ट २ अमन्य ३
 कचाच्छादन, पागोटें.
 कचामोद, वाढा.
 काचेर, कचार.
 कचर, मळकर.
 कच्छ, क, नांदरुखी १ जलप्रायदेश १
 कच्छप, नांदरुखी १ कांसव २ ✕
 कच्छपि, भुद्ररोग १ तालुरोग २
 कच्छपि, का, प्रमेह पीठिका १ काळनि-
 गुंडी २
 कच्छपी, भुद्ररोग १ शिणाभेद २
 कच्छपोळि, का, जलवेत १ परेळ २
 कच्छरुहा, नागरमोय.
 कच्छा, भद्रमोय १ शेतदुर्गा ३ बाराही ३
 शिली किट विशेष.
 कच्छाहवा, सौत्रकेवडा.
 कच्छांवरुहा, शेतदुरगा.
 कच्छालंकार, शेर.

कच्छु, सखज.

कच्छुग्रा, लघुशेरणी १ धोरशेरणी २ कटु
पडवळी ३

कच्छुर, सखज झालेला.

कच्छुरां, रक्तभमासा १ कुहिली १ महाव-
ला ३ लघु कुहिली ४ कापुर कचरी ५
अनेहळद ६

कच्छुराल, भोंकर.

कच्छुरी, धायटी.

कच्छु, सखज.

कच्छुष्ट, कांतव.

कज, कमळ.

कज्जल, निळेंकमळ १ काजळ २ मेघ ३

कट, सोनपितळ १ हस्तीचें गंडस्यळ १ क-
लिंगड ३ कंवर ४

कटक, काचज १ तिलक २ लहान डोंगर ३
लोह ४ सैन्य ५ मीठ ६ हत्तीचेल
लाटभूषण ७

कटकटी, दाखहळद.

कटकटेरी, दाखहळद.

कटकी, डोंगर.

कटखादक, कावळा १ कोन्हा २

कटप्रोथ, कुला

कटंबरा, कुटकी १ चांदवेल २

कटंभग, टेंदू १ लघु श्वेत किन्ही २

कटंभरा, कटुकी १ टेंदू १ चांदवेल ३ क-
रंबी ४ दाती ५ दुपारी ६ लघु श्वेत
किन्ही ७ कळंबी वृक्ष ८ काळीकिन्ही ९
तांबडा सोमल १० मूर्वा ११ हत्तीण १२
कांकडीभेद १२

कटभी, लघुमाल कांगोणी १ काळी किन्ही २
श्वेत गोकणी ३ सक्कुली ४ लघु श्वेत
किन्ही ५ लघुश्वेत पाडळ ६ धोर श्वेत-
किन्ही ७

कटमारिनी, मद्यविशेष.

कटपकरा, ओषधिविशेष १ गंगेष्ट २

कटाक, पक्षी.

कटायन, वाळा.

कटार, नार.

कटाह, कपाळ १ कांसवाचीपाठ २ कडई
इत्यादि ३ विहीर ४

कटाळय, कमळकंद.

कटाख, नेव कोणानें पाहारणें.

कटि, कंवर.

कटिग्रह, वायू.

कटिन्, हत्ती.

कटिप्रोथ, कुले.

कटिल, क, लघु कारली १ कारलें २

कटिलका, लघु कारली.

कटिकर, कटि पन्थाद्भाग १ कांसोव्याची
जागा २ मान ३

कटी, पिंपळी १ कंवर. २

कटीर, कुल्याचा मथला भाग १ दरी २

कटु, कुटकी १ कटुकावळी २ कोधिबिर ३
लघुकारली ४ काकडी ५ लघुकावळी ६
पिंडीतगर ७ तिखट पदार्थ ८ भोप-
व्या ९ कापुर १० चंचक पृथ ११ स-
षप १२ वाघाटी १३

कटुक, कटु पडवळ १ कंकोळ २ पिंडीत
गर ३ मीठ ४ त्रिकटू ५ कटु तवशी
कांकडी ६ हई ७ मंदार ८ वाळाभेद ९
मोहरी १० कुटकी ११

कटुकंद, क, आलें.

कटुकंदरी, लघुवाघाटी.

कटुकफळ, कंकोळ १ लघुकंकोळ २

कटुकभद्र, सुंड.

कटुकमत्स्यक, लघु चत्स्य.

कटुकरोहिणी, कटुकी.

कटुकवल्ली, कटुकावळी.

कटुकसेह, शिरस.

कटुका, कटुकी १ कडुतोडली २ लघुचुंच ३
पळस ४ नीलदुवा ५ सप्तपर्वा ६ करं-
जवली ७ मोहरी ८ कांकडी ९ कटु-
तौशी कांकडी १०

कटुकाफळ, कंकोळ.

कटुकासायु, कटुदूध भोंकरा.

कटुकी, कटुकी १ कटु. गु. कुटकी. दे.
 कटुअंघ्रि, पिपळमूळ १ सुंठ २ लसूण ३
 आले ४
 कटुचानुजांत, एलची १ तमालपत्र २ मि-
 री ३ दालचिनी ४
 कटुच्छद, सुगंधआजवला १ तगर २
 कटुतिक्त, किराईत.
 कटुतिक्तक, ताग १ नेवनी २
 कटुतिक्तका, थोरताग १ कडुदुध्याभोपळा २
 कटुतिक्ता, कटुकी.
 कटुतुंडिका, } कडुतोंडली.
 कटुतुंडी, }
 कटुतुंबिनी, } दुध्या. कडुभोपळा.
 कटुतुंबी, }
 कटुतैल, शिरशेल.
 कटुत्रय, } त्रिकटु.
 कटुत्रिक, }
 कटुदला, कांकडी.
 कटुदुग्धिका, कडुदुध्याभोपळा.
 कटुनिप्याव, कडवेवाल.
 कटुपत्र, पित्तपापडा १ श्वेतआजवला २
 कटुपत्रक, सुगंधआजवला १ श्वेतआजवला २
 कटुपत्रिका, लघुचुंच १ कारी २
 कटुफल, कंकोळ १ कडुपडवळ २ कारली ३
 कांकडीभेद ४
 कटुफला, मोतारिंगणी १ लघुकांवडळभेद ३
 शिकेकाई ४
 कटुबीजा, पिंपळी.
 कटुभंग, सुंठ.
 कटुभद्र, सुंठ १ आले १
 कटुभंजरिक, श्वेतआघाडा.
 कटुमूल, पिंपळमूळ.
 कटुर, तक्रु.
 कटुरव, वैडूक.
 कटुरोहिणी, कटुकी.
 कटुवासाकिनी, लघुडोरली.
 कटुवासाकी, श्वेतारिंगणी. X

कटुसंघाट, गौरसुवर्णशाक १
 कटुकाष्ठ, शिरस १ श्वेतशिरस २
 कटुहृत्ची, लघुकारली १ कांठीर २ चण-
 पत्रक ३
 कटुत्कट, सुंठ.
 कटुदरी, कटुकंदरी १ लघुवाघेटी २
 कटुघणा, सुंठ १ पिंपळी २ पिपळमूळ ३
 कटोल, चांदाळ.
 कटुगृण, रोहिसगवत.
 कटुफल, कायफल १ बांग्याचेसाड २
 कटुफला, थोरशिवण १ देवडंगरी २
 गोडदोदणी ३ बांगी ४
 कटुपुच्छ, पाल.
 कटुग, टेंदु.
 कटुर, दखाचीसाय. १ तक २
 कटुल, वनजीमूत १ शिवण २ इंताकी ३
 सोमवल्कल ४
 कटुला, थोरडोरली १ कडुदुध्याभोपळा २
 कटुी, कटुकी १ कटुकावली २ लघुकाव-
 वळी ३ लघुडोरली ४
 कटुीका, थोर मालकांगोणी.
 कठर, कठिण.
 कठिका, तुळस १ खदु २
 कठिंजर, आजवला १ श्वेतआजवला २
 तुळस ३
 कठिण, नाचणी.
 कठिणपृष्ठक, कांसव.
 कठिणफल, कविठ.
 कठिना, काळाउंबर.
 कठिला, श्वेतपुनर्नवा.
 कठिलक, रक्तपुनर्नवा १ कारले १
 कठिलका, श्वेतपुनर्नवा १ कारले २
 कठेर, दरिद्री.
 कठेरु, श्रीमान्.
 कठोर, कठीण १ घातकी २
 कडफ, समुद्रमीठबाफेनेकेलेले.
 कडंकर, कडमा.
 कडंग, महाविशेष.

कदम्ब, वृत्त.

कडार, पिंगटवर्ण.

कडितुल, छात्रविशेष.

कण, जलविन्दू १ स्फुर्लिंग १ सूक्ष्म ३

कणगुग्गुलु, गुग्गुलु.

कणजीर, क, श्वेतजिरे.

कणजीर्ण, श्वेतजिरे.

कणप्रिय अतिसूक्ष्माचिमण्या.

कणभ, कीटकविशेष

कणभक्षक, भोरङ्गाचिमण्या.

कणा, पिंपळी १ कडुजिरे २ जिरे ३ कुंभीरम

क्षिका ४

कणाटीन, खंजनपक्षी.

कणाटीर, क, खंजनपक्षी.

कणाद, सोनार १ काश्यपऋषी. २

कणामूल, पिंगळमूळ.

कणालता, चवक.

कणाव्हा, श्वेतजिरे.

कणिक, सुक्ष्मकण १ शत्रु २ गव्हांचारवा. ३

कणिका, ऐरण १ कणीक. २

कणोच्ची, पुष्पयुकलता.

कणेर, कण्हेरवृक्ष आकू हिं० करेणो गु०

कणेर, वैश्या १ हर्नीण. २

कण्व, मदाविशेष १ पाप २

कनक, निवळीच्याविया १ कासविंदा. २

कनकफल, निवळीच्याविया.

तमाल, अधि.

कत्तृण, लघुरोहिसगवत.

कथक, गोष्टीसांगणारा.

कथंकथिक, प्रश्नकरणारा.

कथन, बोलणें.

कथा, गोष्टी.

कथिला, सांभारें.

कद, मेघ.

कदक, छत इत्यादि.

कदध्वन्, वाईटमार्ग.

कदंब, क, शिरस १ कळंब २ हळदिवाहस. ३

समूह. ४

कदंबका कलहंति.

कदंबपुष्प, क, कळंबाचेंफूल १ हळदिवाहस. २

कदंबपुष्पा, प्लिका, प्पी, मोरखमूडी.

कदंबा, देवडंगरी.

कदंबिका, कळंबवृक्ष.

कदर, श्वेतखैर.

कदरा, श्वेतखैर.

कदर्थ, कृपण.

कदला, ध्वज १ सावरीचेंशाड २ केळ. ३

कदलिक्षता, कांकीभेद १ मुंदरखी. २

कदली, केळ १ लोखंडीकेळ २ सर्पभेद ३

हरण ४

कदलीपुष्प, केळफूल.

कदलीनाल, कालें.

कदलीफल, केळें.

कदाख्य, वनस्पतिकोष्ठकुंठिजन.

कदुष्प, किंचित्उष्ण.

कट्ट, पिंगटवर्ण.

कधि, ममुद्र.

कनक, सोनकमळ १ राळ २ नागकेशर ३

श्वेतधोत्रा ४ पीतकोरांडा ५ काळाधोत्रा.

६ कृणगुगुळ ७ थोरराळेचावृक्ष ८ बीड-

लोण ९ टांकणखार १० सोने ११

पलाश १२ चंपक. १३

कनकपुष्पिका, गणरी.

कनकपुष्पी, वृक्षकमळ.

कनकप्रभा, पीतजुई १ थोरमालकांगोणी २

कनकप्रसव, वा, सोनकेवडा.

कनकप्रसून, धूलीकदंब.

कनकरंभा सोनकेळ.

कनकरस, हरताळ.

कनकसंभा, सोनकेळ.

कनकलोड्डव, राळ.

कनकक्षार, टांकणखार.

कनकक्षीरी, पित्ताभाभेद १ स्वर्णक्षीरी २

कनकाचल, मेरुपर्वत.

कनकारक, कोरळ.

कनकाळुका, मुवर्णपात्र.

कनकाब्ज, नागकेशर १ धोत्रा २
 कनकाब्जय, श्वेतधोत्रा १ तांदुळजा १
 कनकोद्भव, धोरराळेचावृष.
 कनन, एकनेत्री.
 कनिष्ठ, धाकटा १ भतिपुवा २ अल्प. ३
 कनिष्ठक, कुसळेंगवत.
 कनिष्ठिका, करांगळी.
 कनी, कन्या.
 कनीक, कणिकशब्दपाहा.
 कनीनिका, डोळ्यातीलवाहुली.
 कनीनिकासंधि, नासिकेकडीलडोळ्याची-
 कोर.
 कनीची, गुंजेचीपेल १ शकट १
 कनीनी, डोळ्यातीलवाहुली १ करांगळी २
 कनीय, स, तांबे.
 कनेरा, हत्तीण १ वेश्या २
 कन्यका, कोरफड १ दृष्टि २ मुलगी ३
 कन्या, वांझकटोली १ कोरफड २ धोरए-
 लची ३ बादांगुळ ४ कन्याराम ५ मुलगी ६
 हुकरकंद ७ पतंग ८ कंदगुळबेल ९
 कन्याट, माजघर.
 कन्यावेदिन, जांबड.
 कन्युष, मनगटाखालचाहस्ताचाभाग.
 कपट, चिडादेवदार. कृत्रिम.
 कपटचिडा, चिडादेवदार.
 कपटा, लघुडोरली.
 कपटेश्वरी, श्वेतारिगणी. लघुडोरली.
 कपटक, कवडी.
 कपर्दी, कवडी.
 कपाटिनी, चिडादेवदार.
 कपाल, नितंब १ तालु २ शंख ३ अंत ४
 मस्तक ५ गुडघे ६ गंड ७ याचे हाडास
 कपाल असे झणतात १ भोपळा २
 कपाळाचेहाड ३
 कपालकुलिका, लहानफडीचेनिवडुंग.
 कपालराग, शिरोरोग.
 कपालस्थि, सारीसबभोखापरासारिकी चाप-
 टी अस्थि आहेत ती.

कपालिका, दंतरोग.
 कपाली, बाबडिंग.
 कपि, शिलारस १ वानर २ माकड ३ आंबा-
 डा ४ कुहिली ५ ऊद ६ आंबळी ७ अविष्ण ८
 कपिकच्छु, कुहिली.
 कपिकच्छुफलोपमा, पापडी.
 कपिकच्छू, कुहिली.
 कपिकंदुक, कपाळ.
 कपिचूड, आंबाडा.
 कपिचून, पागेसापिपळ १ आंबाडा. २
 कपिज, शिब्यारस.
 कपिजयिका, तेलमुंगी.
 कपिजल, गौरतिनिरपक्षी १ कपिजलपक्षी २
 चातक. ३
 कपिनैल, शिलारस १ चंद्रम.
 कपित्थ, क, कविठ १ एलवालुक.
 कपित्थत्वक, एलवालुक.
 कपित्थपत्रा, सरसी.
 कपित्थपत्रिका, सरसी.
 कपित्थपर्णी, औषधिपवि.
 कपित्थाम्न, इरमालआंबा.
 कपित्थार्जक, श्वेतआजवला.
 कपित्थस्य, वानरभेद.
 कपिनामन, शिलारस.
 कपिपिप्यली, रकआघाडा १ वानरपिपळी. २
 कपिप्रभा, कुहिली.
 कपिप्रिय, कविठ १ आंबाडा.
 कपिभूज, पागेसापिपळ.
 कपिरस, लघुपिपरी.
 कपिरसाद्य, आंबाडा.
 कपिरामफला, कुहिली.
 कपिरोमा, कुहिली.
 कपिल, कुतरें १ शिलारस १ सोनपितळ ३
 अथि ४ पिंगटवर्ण.
 कपिलवृत्ति, सूर्य.
 कपिलद्राक्षा, काळेदास.
 कपिलद्रुम, सुर्गापिपुसवि.
 कपिलधारा, यमुनानदी १ पूष्यभावे २

कपिलफला, काळेंद्रास.
 कपिललोह, सोनपितळ.
 कपिलशिखपा, पिवळ्याशिसव.
 कपिला, रेणुकवीज १ पितळ २ कोरफड ३
 काळ्याशिसव ४ पिगटवण ५ मृगादनी ६
 एरुवणीगाय ७ पिवळ्याशिसव ८ काळें-
 द्रास ९ जळ १०
 कपिलाधिका, तेलमुंगी.
 कपिलार्जक, आजवला.
 कपिलाश्व, इंद्र.
 कपिलाक्षी, पिवळ्याशिसव १ गोडशेंदा. २
 कपिलोला, रेणुकवीज.
 कपिलोह, सोनपितळ.
 कपिल्लक, कपिला.
 कर्पाञ्जिका, जिचे बी निःश्यामारिखेंअमते ती
 औषधी.
 कपिवक्त्र, नारदऋषी.
 कपिवल्ली, गजापिंपळी. १ चवक २ कवित ३
 कपिवान, पारोमापिंपळ.
 कपिविरोचन, भिरी.
 कपिवृक्ष, पारोमापिंपळ.
 कपिश, काळाभाजोला १ द्राक्षाचैमय २
 शिलारस ३ ऊद ४ काळातांबडावर्ग. ५
 कपिशायन, मँदैवि०
 कपिशीर्षक, लिंगूळ.
 कपीकच्छु, कवचवीज.
 कपीज्य, खिरणी.
 कपीतक, पिंपरी.
 कपीतन, आंबाडा १ पारोमापिंपळ. २ भिरी-
 पृक्ष ३ पिंपरी ४ लघुपिंपरी ५ पोकळी.
 कपीष्ट, कवित १ रांजणी २
 कपूय, अथम.
 कपूरी, शाकविशेष १ सुगंधद्रव्य. २
 कपूरीमथुरी, देशावरप्रसिद्ध०
 कपोतक, निळ्यासुरमा १ होलापक्षी २
 पंडकपक्षी ३ कवतर ४ लालसुरमा ५
 सजीखार ६ पारवा. ७
 कपोतचरणा, नलुका.

कपोतपुष्ट, आठागोवऱ्यांचेंपुष्ट.
 कपोतवाणा, नलुका.
 कपोतवंका, ब्राह्मी १ सूर्यकुलवली २
 कपोतवर्णा, एलची १ नलिका २
 कपोतवेगा, ब्राह्मी.
 कपोतसार, लालसुरमा.
 कपोताग्नि, नलिका.
 कपोतांजन, निळ्यासुरमा.
 कपोतांडोपमफल, साराग्लनिंबूभेद.
 कपोतिका, कोंवळासुळा १ चाणाख्यसुळा २
 कपोल, गाल. ०
 कपोलकाव, हत्तीचेंकपाळ १ गाल. २
 कपोलफलक, गाल.
 कपोलभित्ति, गाल १ कानसूळ. २
 कफ, कफ १ फेंम. २
 कफकूचिका, धुंका.
 कफगंड, गलरोग.
 कफघ्नी, लघुशेरणी.
 कफनाडी, दंतमूलरोग.
 कफप्रकृति, स्थिरचित्त १ सुप्रज्ञ २ क्षिप्त
 केश ३ सुप्रज्ञ ४ ज्ञान्चीमुलेंचांगली ४
 स्वप्नांत जल आणि श्वेत पदार्थ पाहातो तो.
 कफप्रवर्धन, विकारांनीकफउडतो तो.
 ककभेदिर, शिळीपेज.
 ककरुहा, नागरमाथ.
 कफरोग, कफरोग.
 कफरोहिणी, गलरोग.
 ककरुवर्धन, पिंडीतगर.
 ककरुखाव, नेत्रसंधीचारोग,
 कफानक, वामूळ.
 कफापहा, कलौजीजिरे.
 कफारि, आलें १ तुंठ २
 कफोणि, कोंपर
 कफोस्त्रिष्ट, पापण्याचेरोग.
 कबंध, पाणी १ मस्तकहीनशरीर २
 कबरी, रानतुळम १ बाभूळ २ रककणेर ३
 मनशीळ ४ तिळवण ५
 कबरीकला, मनशीळ.

कमठ, कांसव १ बांव २ दैत्य ३ साठुंखी ४
 कमंडलु, पारोसापिपळ १ पिंपरी २
 कम्बध, पाणी.
 कमन, ब्रह्मदेव १ मदन २ सुंदर ३ अ-
 शोकवृक्ष ४
 कमनच्छद, कौंचपक्षी.
 कमल, पाणी १ कमळ २ रत्नकमळ ३
 कांते ४ कमळसाळी ५ अंतर्वेदीतकलंबी
 झणून प्रसिद्ध आहे ६ कमळसाळ
 झणून कोकणांत प्रसिद्ध आहे ७ प्रकाष्ठ
 हरण ९ इंदीवर १० तांबे ११ फुफुस १२
 मूत्राशय १३
 कमलकंद, मूल, भिशी.
 कमलकार्णिका, टांपणी.
 कमलकेसर, कमलकर्णिकेवरपिवळ्या बारी-
 क पांकड्या भगतात आ.
 कमलनंतु, देटीचेभंत सुतानारिखेतंतु भग-
 तात ते.
 कमलनाल, कमळदेठ.
 कथला, लक्ष्मी १ सुंदरस्त्री २
 कमलासन, ब्रह्मदेव.
 कमलिका, धोर मयाळ.
 कमलिनी, मूलनाल पर्ण सहित जी वलीनी.
 कमलोत्तर, कुसुंभ.
 कमलोद्भव, ब्रह्मदेव.
 क्रमा, सुंदर स्त्री.
 कपोदपुष्प, कपोदाचीं फुले.
 कन्न, सुंदर.
 कपळध, कांकोली वृक्ष.
 कर, नखला १ हात २ किरण ३ राजघाट
 भाग ४
 करक, दाळिंब १ नेवती २ बांवचा ३ हा-
 डाचा पांजरा ४ वकुळ ५ कोरळ ६ ना-
 रळाचीनरोटी ६ हिंमणबेट ७ करंज-
 वृक्ष ८ गार ९
 करकच, नखला.
 करकट, भारद्वाज पक्षी १ खेंकडा २
 करकशाली, पळस १ रमाळऊम २

करका, लघुकारली.
 करकानोप, गारांचे पाणी.
 करकावु, गारांचे पाणी,
 करकाभिस, गारांचे पाणी १ नारळीचेझाड २
 करकुड्मल, हस्तांगुली.
 करकृष्णा, कर्लीजीजिरे.
 करग, रणगीध.
 करच्छुदा, शेंद्री १ सागाचे झाड २
 करज, नखें १ नखला २ वाघनख ३ गंध-
 क ४ गंधरम ५ करंज ६
 करंज, कर, करंज १ वानरपिपळी २ धोरकरं-
 ज ३ चोपडाकरंज ४ करंजवली ५ कवी-
 चावेल कंटक युक्तभगतो ६ काचका ७ पां-
 गारा ८ वाघनख ९
 करनाल, किरणनमूह
 करंजिका, सागरगोटी १ करंजवली २ थो-
 रकरकावळी ३
 करजोडी, हाताजोडी १ लकडीपापाणभेट २
 करट, कावळा १ नेवती २ हत्तीचेगंडस्थळ ३
 कुतुंबा ४ निद्यभावन ५ बाद्यविशेष ६
 करंटक, कमळकंद.
 करटा, लांक
 करटिन, हत्ती
 करटु, करटोकपक्षी.
 करड, चक्राकपक्षी १ गवत २ तरवार ३
 करंडा ४
 करंडफल, कविठ.
 करण, कर्मेद्रिय १ शरीर २ मन ३ शेत ४ वानर ५
 करणी, हत्तीण १ जा संख्येचे वर्गमूळनिघत
 नाहि ती संख्या २
 करणीसुना, दत्त विधान केलेली कन्या.
 करतल, तळहात.
 करतुण, श्वेतकेवडा.
 करतोया, नदीविशेष.
 करद्वीप, सागर गोटी.
 करपत्र, करवत.
 करपत्रा, हथेंती.
 करपत्रिका, तिळपत्री ० णी.

कर्ण, रकएरंड १ भेंडे २
 कपालिका, तरवार.
 कंब, पोकरळ्याची भाजी १ दहीपुक पीठ २
 कंबडावल्ली, आंबटवेल.
 कंबाल, नखें.
 कंबालिका, तरवार.
 कंबी, कलंबी शाकविशेष.
 कम्, उंट.
 कम्बक, लघुश्वेत किन्ही.
 कम्कांडिका, उटुकटारा.
 कम्जिका, करंजवली १ थोर करंज २
 कम्डिका, थोर करंज.
 कम्प्रिय, लघुशीलु.
 कम्प्रिया, लघुधमासा.
 कम्बलभ, लघुपीलु. १ कर्विठ २
 कम्भा, वाघांठी १ उतरणी २ गव्हला ३
 कम्भादनिका, लघुधमासा.
 कम्भिन्, श्वेतगोकर्णी १ लघुमेढशिगी २
 हत्ती ३
 कम्भोर, सिंह,
 कम्भट्ट, फोकरळीचें झाड.
 कम्भित, मड्डा.
 कम्भर्दक, का, करवंदी.
 कम्भदी, करवंदी.
 कम्भाल, धूर.
 कम्भाला, हस्तमाला.
 कम्भुक, शस्त्र.
 कम्भूल, मनगठ.
 कम्भुह, नखला १ व्याघ्रनख २ नखें ३
 कम्भुल, कर्विठ १ वेळू. २
 कम्भुल, तरवार.
 कम्भुवी, हिंगाच्या झाडाचे पान १ कारववृक्ष २
 कम्भुवीर, क, श्वेतकणेर १ अर्जुनवृक्ष २
 कम्भुवीरकंद, तैल कंद.
 कम्भुवीरका, मनशीळ.
 कम्भुवीरणी, पुष्पविशेष.
 कम्भुवीरानुजा, तुरी.
 कम्भुशाखा, हाताचीं बोटे.

करशीकर, हातापासून उडालेला पाण्याचा-
 येव १ हत्तीच्या शूंडपासून निघालेला नुपार २
 करहाट, क, गेळ १ पेंदरें २ अकडकारा ३
 श्वेतगेळ ४ पयकंद ५ भिशी ६
 करामर्ध, करवंदीचें झाड.
 कराम्ल, क, करवंदी १ लघु करवंदी २
 करायिका पक्षिविशेष
 कराल, दंतरोग. १ काळाआजवला २ क
 स्तुरीमृग ३ कृष्णतुळस ४ काळीवामूळ ५
 भयंकर ६
 करालक, काळीतुळस.
 कराला, लौक, वावडिंग १ उपरमाळ २
 करालिक, वृक्षभेद.
 कराली, अभिजिन्हा.
 करिकणा, गजपिंपळी.
 करिकणावली, चवक. १ भिरें २
 करिका, कारी.
 करिकुंभक, नागकेशराच्या पुष्पाचे चूर्ण.
 करिकुसुंभ, नागकेसर चूर्ण.
 करिकुसुंभक, नागकेशर.
 करिकृष्णा, गजपिंपळी.
 करिणी, हत्तीण.
 करिदंताभ, मुळा.
 करिन्, हत्ती.
 करिपत्रक, तालीम पत्र.
 करिपिप्पली, गजपिंपळी.
 करिशवक, हत्तीचा छावा.
 करिष्ट, फार करणारा.
 करीर, वंशांकुर १ कारवीचे झाड २ कलश ३
 करीरक, नेत्रती १ वेळूचाकौम २ पोकरळवेळू ३
 करीष, गोंवरी.
 करीषकषा, झंशावात.
 करुण, फलितवृक्ष १ दयाशील २ जैनाचा
 साधु ३ करुणरस ४
 करुणा, छगलाक्ष १ दया २
 करुणामल्ली, धुंगरु मोतिया १ बटमोगरा २
 करुणी, करवीरणी.
 करेट, नखें.

करेट्टु, करदोंक पक्षी.
 करेट्टुक, करदोंकपक्षी.
 करेणु, का, हत्तीण.
 करेनर, उद.
 करेवर, शिलारस.
 करोटी, कवंटी मस्तकाचें हाड.
 करोद्वेजन, काळेशिरस. •
 कर्क, कांकड १ वोर २ वेल ३ आदर्श ४
 शुक्राश्व ५ खेकडा ६ कर्कराश ७
 कर्कचिभिंटिका, कडुशेंदा.
 कर्कट, कांकड १ खेकडें २ संनिपात ६
 श्वदंश ४ वेलवृक्ष ५ कर्कराश ६
 कर्कटक, जंम १ तांबडाजंम २ कांकडाचें
 झाड ३ खेकडा ४ कर्कराश ५
 कर्कटकी, कांकडसुंगी.
 कर्कटच्छदा, कडुदोडकी.
 कर्कटवल्ली, आघाडा १ गजपिंपळी २ कुहिली ३
 कर्कटशृंगिका, कांकडशिगी.
 कर्कटशृंगी, कांकडशिगी.
 कर्कटा, कांकडशिगी.
 कर्कटाख्या, ख्या, मन्निपात १ कांकडशिगी २
 कर्कटाव्हा, कांकडशिगी १ वेल २
 कर्कटि, कांकडी.
 कर्कटिका, थोरवायूक १ कांकडी २
 कर्कटी, कांकडी १ चिमुड २ घोंटीवोर ३
 देवडंगरी ४ त्रपुमी ५ शेंदाडी ६ थोर-
 वायूक कांकडी ७ टरकांकडी ८ थोर-
 मयाळ ९ कमळकर्णिका १० कोंवळें वे-
 लफळ ११
 कर्कड, खेकडा
 कर्कधुक, थोर १ वेलफल २ रानवोर ३
 कर्कधू, बोरीचावृक्ष.
 कर्कफल, कांकड.
 कर्कर, कठिण १ आदर्श २
 कर्करट, करदोंकपक्षी.
 कर्करी, शरी १ तांदुळधुण्याची रोळी २
 कर्करेट्टु, करदोंकपक्षी.

कर्कबली, अपामार्ग १ गजपिंपली २ स्वयं-
 गुप्ता ३
 कर्कश, कासविदा १ कपिला २ जाचें वो-
 लणे कठोर भाहे तो ३ दालचिनी ४
 जंम ५
 कर्कशच्छद, कडूपडवळ १ साग २ काळा
 भोपळा ३
 कर्कशदला, कुबहवृक्ष.
 कर्कशा, उतरणी १ लघुमेडशिगी २ रान-
 वोर ३
 कर्कास, तांबटा भोपळा १ कांकडी २ लघु-
 काहोळा ३
 कर्केतर, रत्नविशेष.
 कर्केधुकी, भुयवोर.
 कर्कोट मर्पराज.
 कर्कोटक, विन्ववृक्ष १ कारलें २ मर्पराज ३
 जंम ४
 कर्कोटकी गोडदोडकी १ कटौली २
 कर्कोटकीफल, कटौलें.
 कर्कोटिका, थोरकोहोळा.
 कर्कोटी, देवडंगरी १ कडुदोडकी २ कटौली ३
 कर्चूर, कचोरा १ आवेहळद २ मोन ३
 कर्चूरक, कचराकंद.
 कर्ण, कान १ दालचिनी २ रुईंदार ३
 कुंतीपुत्र ४
 कर्णक, मन्निपात १ मन्स्यविशेष २
 कर्णकट्ट, कानातीलमळ.
 कर्णकीटी, घोण १ गोम २
 कर्णगृथ, कानातीलमळ.
 कर्णजलका, गोम.
 कर्णजलौकस, गोम.
 कर्णजलौका, कानांतजाणारी गोम.
 कर्णजाह, कानाचेंमळ.
 कर्णज्योति, तिळवण.
 कर्णधार, नाविक.
 कर्णनाद, कर्णरोग.
 कर्णपल्ली, कर्णरोग.

कर्णगुत्रिका, कानाचीपाळ.

कर्णगुप्प, नीलकोरांटा.

कर्णपूर, कल्हार कमळ १ कर्णभूषण २ भ-
शोकवृक्ष ३

कर्णपूरक, कळंब १ अशोक २ तिलक ३

कर्णकळ, नीव १ मत्स्यविशेष २

कर्णमट्टर, मत्स्यविशेष.

कर्णमूल, कर्णरोग. कर्णाची वहनूची संधी.

कर्णमोटा, वामूळ.

कर्णमोदा, केना.

कर्णरोग, कानाचारोग.

कर्णवदा, विशेष मत्स्यभेद.

कर्णवेष्टन, कुंडलें.

कर्णशकुळी, कानाचीपाळ.

कर्णशोध, कर्णरोग.

कर्णस्फोटा, निलवण.

कर्णद्वेड, कर्णरोग.

कर्णाक्षय, श्वेतकोरांटा.

कर्णाभ्रगण, थोरवाहवा.

कर्णारा, कानटोचाचीसुई.

कर्णारि, अर्जुनमादडा.

कर्णारि, कर्णरोग.

कर्णिक, गणेशी १ नरवेल २ कमलकोश ३

कर्णिका, थोराररण १ स्थलकमलिनी २ ल-

घुधेतजुई ३ कमलकर्णिका ४ कांटेसेवं-

ती ५ लघुगानसेवंती ६ नरवेल ७ ले-

खर्णाट ८ कर्णभूषण ९ मधले वोट १० क-

मलकोश ११

कर्णिकाचल, मरुपर्वत.

कर्णिकार, थोरवाहवा १ लघुवाहवा २ वृक्ष-

कमळ ३ पांगारा ३

कर्णिकारिका, हळदिबावृक्ष.

कर्णिनी, गर्भस्ययोग.

कर्णी, थोरवाहवा १ गणेशी २

कर्णाग्र, बुरख्याचीगाडी १ पालखी २

कर्णैत्रय, निंदक.

कर्णैदु, कर्णभूषणविशेष.

कर्णरिका, कातर १ चाकू २

कर्णरी, चाकू १ कावी २

कर्णगीपुग, निर्गुडीद्वय.

कर्णा, वायु १ ब्रह्मदेव २

कर्णित, कापलेला.

कर्द, म, पापण्याचारोग १ विखळ २ जवादी

कस्तुरी १ मांस २

कर्दमक, साळी. ह्य० भात.

कर्दमी, मोगरा.

कर्नाटी, रकलागाडुं.

कर्पटक, जीर्णवस्त्रखंड.

कर्पर, मस्तकास्थि १ कपाळ २ उंबर ३

कर्पराल, अक्रोड.

कर्परी, मोरचुत.

कर्पास, कापुस.

कर्पासी, कापमाचेशाड.

कर्पूग, कापुग.

कर्पूगक, कचराकंद.

कर्पूगनुलसी, कापुगमालीनुळस.

कर्पूगनालिका, कानवला.

कर्पूगमणि, कापरमणी.

कर्पूग, खपूग, तरटी.

कर्पूगश्मन्, स्फटिक.

कर्पूर, भारसा.

कर्पूर, व्याघ्र १ राक्षस २

कर्पूर, चित्रवर्ण १ आवेहळद २ मोने ३

पागी ४ धोम्याचेंकळ

कर्पूरदार, क, भोंकर.

कर्पूरा, मागरमोटी १ तुलसीभेद २

कर्पूर, मोने १ मिश्रवर्णऊन २ हळीडाप-

क्षी ३ कापुरकचरी ४

कर्पूरा, जळ १ हरताळ २

कर्पूरफल, पडवास.

कर्मकरी, मोरवेल १ दानी २ निविका ३

कर्मकार, चाकर १ बेल २ लोहार ३

कर्मकीलक, परीट.

कर्मणी, कागड.

कर्मदिन्, सन्यासी.

कर्ममूल, दर्भ.

कर्मर, कर्मर १ कर्मख गु०
 कर्मरंग, क, नीव १ कर्मर २
 कर्मरी, वंशलोचन.
 कर्मरपाक, ग्रंथ विशेष.
 कर्मरक, भरीववेळं १ कर्मर २
 कर्मार्ह, पुरुष.
 कर्मिन्, पदस.
 कर्मर, चित्रवर्ण.
 कर्मोद्विययंचक, वाक्. पाणि. पाद. पायु.
 मेहन.
 कर्व, घूस १ उंदीर २ प्रीती ३
 कर्वट, शहर.
 कर्वरी, हिगाचेसाडाचेपान.
 कर्ष, तोळामान १ विवव्याचावृक्ष २ ब्याहडा ३
 कर्षक, कृषिकरणारा १ आकर्षणकरणारा २
 कर्षण, ओढणे.
 कर्षणिः, व्यभिचारणी स्त्री.
 कर्षणी, पिमोळा १ कसईचेबी २ श्वेतवेखंड ३
 कर्षणीया, कसईचे बी.
 कर्षफल, बेहेडा १ विववा २
 कर्षिका, कसईचे बी.
 कर्षिणी, खिरणीचावृक्ष.
 कर्षुः, करीषामि १ केलेलीलाहननदी २
 कर्हि, भ० कोणतेहिचेबी.
 कल, अव्यकमधुरध्वनी १ साग २ बोरीचेसाडा ३
 कलकल, कोलाहल.
 कलंक, मत्स्यवि० १ चिन्ह २
 कलकंठ, कोकिल १ पारवा २ हंस ३
 कलंकष, मिह.
 कलघोष, कोकिल.
 कलज, कौवडे.
 कलंज, वेत १ विषयुकशास्त्रानें मारल्याजनाव
 राचेंमांस २
 कलत्र, कमरेचीफळी १ स्त्री २
 कलधौत, सोने १ रूपे २ मधुरस्वर ३
 कलध्वनि, कवूतर १ मधुर २ कोकिल ३
 मधुरध्वनि ४.

कलन, वेत १ जरायुस्थगर्भ २ अपराध ३
 चिन्ह ३
 कलनाद, कलहंस.
 कलंब, वाण १ देंठ २ कदंबवृक्ष ३ रोहित
 कोलिंब ४
 कलंबक, धाराकळंब १ शिरस २
 कलंबशालि, धोरखिरा.
 कलंबिका, धोरमयाळ.
 कलंबी, करंबी १ शाकविशेष २ राजगिरा
 धोरमयाळ ३
 कलंबुका, जलशाकवि०
 कलंबुट, लोणी.
 कलंबूः कलंबीशब्दपाहा.
 कलभ, श्वेतधोत्रा १ हर्ताचाछावा २
 कलभवलभ, कोकिल.
 कलभी, चंचु.
 कलमा, भातसायी १ लेखणी २
 कलमान्तमा, सुगंधसायी.
 कलयज, राळ.
 कलरव, जलकवुतर १ कवुतर २ पारवे ३
 कलल, शुक्रशोणितमन्निपातत्वं० एक. म.
 हिन्याचागर्भ.
 कलविक, चिमणापक्षी.
 कलविकी, चिमणी.
 कलशि, पिठवण.
 कलशी, पिठवण.
 कलह, भांडण १ मार्ग २ युद्ध ३
 कलहनाशन, कुड्याचेसाडा.
 कलहप्रिया, साठुंखी.
 कलहंस, सी, पीतवर्णहंस १ पानकॉबडे २
 कलहाकुला, साठुंखी.
 कला, मनशीळ.
 कलाक्रुर, बगळा.
 कलाकुल, विष.
 कलाचिका, मनगठाखालचाभाग.
 कलाद, सोनार.
 कलानिधि, चंद्र.
 कलानुनादिन्, मधुमारी. चातक. चटक.

कलाप, पधवीज १ वेळुवेवीज २ मयूरपिच्छ ३
 भूषण ४ समूह ५ मेखला ६
 कलापिनी, नागरमोथ.
 कलापिन, मोर.
 कलामक, साळी.
 कलाय, वाटाणे १ कवला २
 कालायका, मत्स्याक्षी १ लांक २
 गंडरदुर्वा ३
 कलायखंडा, वायुरोग.
 कलाया, गंडरदुर्वा १ लांक २
 कलालाप, धोरघोविरा.
 कलात्रिक, कोवडा.
 कलात्रिकल, चिमणी.
 कलाविद, कळाजाणणारा.
 कलि, श्वेतधात्रा १ वेहेडा १ कुलाचीकळी
 ३ विष्णुचावृक्ष ४ कलह ५
 कलिका, लघुर्नाली १ कुलाचीकळी २ शर-
 पुंवा ३
 कलिकार, क, घाणेराकरंज १ जळपिपळी २
 कलिकारिका, कलीकारी १ कळलावी २
 कलिंग, धूम्याटपक्षी १ इंद्रजव २ शिरीषवृ-
 क्ष ३ कुडा ४ कलिगड ५ शंभी ६ पा-
 मुलवण ७ पिंपरी ८
 कलिंगक, इंद्रजव.
 कलिंगवीज, इंद्रजव.
 कलिंगपत्र, इंद्रजव.
 कलिंगा, कांकडाशिंशी १ श्वेतनिशोत्तर २
 कलिज, वाळयाचापडदा.
 कलिजालक, कोळसे.
 कलिद, पर्वत १ सूर्य २ वेहेडा ३ सरलदे-
 वदार ४ विववा ५
 कलिदक, कलिगड १ कक्राड २
 कलिदकन्या, यमुना.
 कलिद्रुम, वेहेडा १ सरलदेवदार २ विशेष
 पृष ३ विववा ४ धाडिगवृक्ष ५
 कलिप्रद, मदाशाला.
 कलिप्रिय, माकड १ नारद २
 कलिम, शिरीषवृक्ष.

कलिमार, घाणेराकरंज.
 कलियुग, चवथेयुग.
 कलियुगालय, वेहेडा.
 कलिल, दुराधिगम.
 कलिवृक्ष, वेहेडा.
 कलिहारी, कळलावी.
 कलुष, टोणगा १ गदूळ २ पाप ३
 कलुषमंत्रणी, जिगिणी.
 कलुषा, जैन.
 कलवर, शरीर.
 कलक, शिळारम १ औषधचटणीनारिखे वा-
 रीकवाट्टनध्यावे मो २ मिश्रा ३ पातक ४
 मळ ५ वेहेडा ६ हत्तादंत ७
 कलककल, डाळिवृक्ष.
 कलिकन, दुष्कर्मी १ गदूळ २
 कल्प, प्रलय १ धर्मशास्त्र २ विकल्प ३ कल्प-
 वृक्ष ४ निरोगी ५
 कल्पक, कचोरा.
 कल्पद्रु, म, लघुवाहवा.
 कल्पना, तर्क १ हत्तीमज्जकरणे २
 कल्पा, मदा १ योरश्वेतजाई २
 कल्पांन, प्रलय.
 कल्पय, मनगठ १ नरकवि० २ बलिन ३
 कल्प्याय, चित्रवर्ण १ कृष्ण २
 कल्प्याषकड, शिव.
 कल्प्य, प्रातःकाळ. १ निरामय. २ कुशल. ३
 वहिरामुका. ४ मदावि० ५
 कल्पद्रुम, वेहेडा.
 कल्प्या, हत्तीकी १ शुभवाणी २
 कल्प्याण, मोने १ धोरराळेचावृक्ष २ दैव ३
 मुल ४
 कल्प्याणक, पित्तवापडा.
 कल्प्याणबीज, ममुरा.
 कल्प्याणिका, मनशीळ १ तांबडासोमल २
 कल्प्याणिनी, लघुचिकणा.
 कल्प्याणी, गाय १ रानडडीद २ राळ ३
 कल्प्यापाल, मदाकादणारा.
 कल्प्य, मनगठ.

कल, बहिरा.
 कलना, वायुरोग.
 कलि, उद्यान्द्याभर्षी.
 कलोल, मोठीलाट.
 कलहार, श्वेतोत्पल १ किंचित्श्वेतरकवर्ण-
 कमळ २ साधारणकमळ ३ रकोत्पल ४
 कवक, घांस १ आळंबे २
 कवच, पित्तपापडा १ दालचिनी २ भूर्ज-
 पत्र ३ चलाखीपिपरी ४
 कवचपत्र भूर्जपत्र.
 कवटी, कपाट.
 कवर, मीठ १ आंबटपणा २
 कवरी, तिळवणीचावृक्ष १ हिंगुपत्री २
 कवल, घांस १ गंधूप २ वलीयमस्य ३
 कवलग्रह, घांसघेर्णे.
 कवलधारण, घांसतोंडातधरणे.
 कवाट, कपाट.
 कवाग, कमळ १ पशिवि० २
 कवि, घुवड १ मुक्ताचार्य २ काव्यादिकर्ता. ३
 कविका, केवी १ कवईमस्य २
 कवेल, कमळ.
 कवोष्ण, किंचित्उष्ण.
 कश्य, पिततरांमदिन्हेंते.
 कशा, रोहिणी १ चावुक २
 कशिपु, भात १ वस्त्र २
 कशेरुका, कामोन्ध्याचीजागा.
 कश्मल, मूर्छा.
 कश्य, मदा १ अश्वमध्यभाग २
 कश्यप, हरिणवि० १ मत्स्यवि० २ ऋषि १
 कप, कमोटी.
 कषाकु, सूर्य १ अग्नि २
 कषाय, तुरटाम्ल १ धावडा २ कविठ ३
 धोरराळेचावृक्ष १ लघुराळेचावृक्ष २
 काढा ३ डीग ४ सुगंध ५
 कषायकृत्, लोभवृक्ष.
 कषायफल, सुपारी.
 कषाययावनाल, तुरेजोपळे.
 कषाययक्रना, वायुरोग.

कशाया, रक्तधामास. १ लघुधामास. २
 आंवाडी. ३ साधारण खजुरी मिंदी. ४
 कशायी, धोरराळेचावृक्ष १ मुद्गरुणस २ सि-
 दी १ सागाचावृक्ष २
 कवि, घातकी.
 कविका, पक्षिभेष.
 कष्टि, परीक्षा १ पाडा २
 कसनमर्दन, कामविंदा.
 कसेरु, कचरा १ पाठीचेडाड २ भद्रमोथ ३
 कसेरुक, नागरमोथ १ कचरा २
 कम्बर, फोकटे.
 कम्नीग, कधील.
 कम्पुगिका, कम्बुरी.
 कम्पुरिमादिका, मृगनाडी.
 कम्पुगिका, कम्बुरी.
 कम्पुगिकांडित, कम्बुरी.
 कम्बुरी, कम्बुरी १ घोडा २
 कम्बुरीहृग्णि, कम्बुरीमृग.
 कळ, बकपशी.
 कळ, नृण १ विरुच्य २ कांख ३ वन ४ महिप
 गुगुळ ५ पाप ७ अंतर्गह. ८
 कळरुहा, नागरमोथा.
 कळशाय, कुत्रा.
 कक्षा, कांय.
 कक्षाकलु, काळाउंबर.
 कक्ष्या, गुंजेचेवेल १ मेखला २ रज्जुवि०
 उत्तरीयवस्त्र ४
 का, कावळा.
 काक, कावळीचाभेद १ कांग २ कांगोणी
 काकोली ४ गुंजा ५ काळाउंबर
 कावळा ७ डोंमकावळा ८ श्वेतसाळी
 काकिया १०
 काककंगु, गाळे.
 काककंटक, पाणकावळा.
 काकककटी, लघुखजुरी.
 काककला, काकजंभाभ्रापपवि०
 काकरुडमल, निळेंकमळ.
 काकरी, धोरकरंज.

काकचेडी, काकचंडिका.
 काकचिचा, गुंजा.
 काकचिचि, ची, गुंजा.
 काकच्छद, खंजरीट.
 काकच्छदि, पाष.
 काकसंधा, कांगाचेंसाड १ लघुकावळी २
 काकसंबु, नारिंग.
 काकसंबु, नदीजांबळ.
 काकण, कुप्रोग.
 काकर्णिका, रकगुंजा १ लघुकावडळ २
 काकर्णनी, रकगुंजा.
 काकर्णातक, शेदुर.
 काकनिक्तका, कंजवली.
 काकनिक्ता, कांगाचावृक्ष १ मागरगोटी २
 कंजवली ३
 काकनिंदु, क, काजग १ काटेढेंभुरणी २
 काकनुंद, पक्षिविशेष १ कृष्णामळ २
 काकनुंदफला, थोरशेतकावळी.
 काकनुंदा, थोरशेतकावळी.
 काकनुंडी, लघुरककावळी १ पितळ २
 काकर्तिका, दंनी, लघुरककावळी. १ शे-
 तगुंजा २
 काकंदी, भावळी.
 काकदुंगी, घुवड.
 काकधत, वडवानळ.
 काकनाशा, बरकपुष्पा.
 काकनासा, थोरशेतकावळी.
 काकनासिका, रकनिशोतर १ कांगाचेंसा-
 ड २ कावळी ३
 काकनीला, नदीजांबळ.
 काकपर्णी, रानमूग.
 काकपाद, बेहेकळ.
 काकपीलु रकगुंजा १ शेतगुंजा २ लघुर-
 ककावळी ३ काकटेभुरणी ४
 काकपीलुक, काजरा १ काकपीलुशब्दपाहा २
 काकपीलुका, शेतगुंजा.
 काकपुचळ, कोकिलपक्षी.
 काकपुट, कोकिल.

काकपुष्प, रानदवणा १ थंधिपणी २ गंधा-
 णगवत ३
 काकप्राणा थोरशेतकावळी.
 काकप्रिया, नदीजांबळ.
 काककल, ला, कहुनिव १ नदीजांबळ २
 काकभंडी, शेतगुंजा.
 काकभांडी, थोरकरंज १ लघुरककावळी २
 काकभास, कावळ्यांत एकजाति आहे.
 काकभीक, घुवड.
 काकभद्र, पाणकौवडा.
 काकभर्त, कावडळ.
 काकभाची, काकजंया १ लघुकावळी २ भा-
 भोलणी हिं०
 काकमाता, लघुकावळी.
 काकमुद्रा, रानमूग.
 काकपान, हांशावृक्ष.
 काककक, घुवड १ नम २ भिवा ३ भप-
 राध ४
 काककहा, वंदावनस्पतिवि०
 काकल, कृष्णमळ १ कंठालंकार २
 काकली, अयकमपुरस्वर.
 काकलीरव, कोकिल.
 काकबंध्या, जाखीला एकमुलगेंनाले ती.
 काकबलभा, नदीजांबळ १ भुयजांबळ २
 काकबलरी, पीतकंठनी १ मोनडका २
 काकवंता, रककुळिच.
 काकवैरि, घुवड.
 काकशबु, घुवड.
 काकशालि, काळीमाळ.
 काकशिशी, रकगुंजा १ लघुरककावळी २
 काकशीर्ष, बरकपुष्पी.
 काकसस्य, काकनुंदपशी.
 काकसाव्हा, लघुकावळी १ रकगुंजा २
 काकस्फूर्त, काकटेभुरणी.
 काका, कांगाचेंसाड १ थोरशेतकावळी २
 शेतनिशोतर ३ नेवाळी ४ लघुफुडीचेंनि-
 वदुंग ५ उदुंबर ६ काकोली ७
 काकांगा, कांग, १ शेतकावळी २

काकांगी, थोरशेतकावळी १ कांग २
काकांड, बकानीनिव १ काकटेंभुषी २
काकांडा, डी, गोडीकुहिरी १ लघुमालका-
गोणी २ थोरमालकांगोणी ३
काकांडोला, गोडीकुहिरी.
काकादनी, रक्तगुजा १ थोरमालकांगोणी २
लघुरक्तकावळी ३ श्वेतगुजा ४ लघुमाल-
कांगोणी ५ लघुफडीचेंनिवडुंग ६
काकाघ्न, कोतुंबा.
काकायु, सोनटका १ पीतकांचनी २
काकारि, पुवड.
काकाल, डोमकावळा.
काकाळा, रानमूग १ कांगझाड २
काकास्या, थोरशेतकावळी.
काकिणी, पैशाचाचतुर्थांश १ पावमासा २
गुंज ३
काकिनो, लघुकावळी.
काकिल, पदक.
काकी, काकोली १ थोरशेतकावळी २
काकु, जीभ १ कुरकुरणें २
काकुद, टाळें.
काकुलीमृग, चतुर्विधविलेशय,
काकुवा, सारसपक्षी.
काकेंदु, कुचला १ काकटेंभुषी २
काकेंदुकी, काकटेंभुषी.
काकेंटा, रेणुका १ कावळी २ कांगाचेंझाड ३
कोल ४ काकनी ५
काकेंसु, लघुकसई १ विखारा २ बोस ३
चूडा ४
काकोच्चिक, कवचामत्स्य.
काकोदर, सर्प.
काकोटुबरिका, काळाउंबर.
काकोटुबरिकाफल, भंजीर.
काकोळ, विषवि० १ डोमकावळा २ सर्प ३ रा-
नडकर ४ कुंभार ५ नरकवि ०६
काकोली, काकोली.
काग, कावळा.
कांगा, वेखंड.

कांगत, क्रींचपक्षी.
काच, कांच १ बांगडखार २ नेत्ररोग ३
शिके ४ मेण ५
काचक, स्फटीक १ बांगडखार २
काचज, बांगडखार.
काचन, सोनचांपा १ कमळकेसर २ नाग
केशर ३ सोने ४ काचनवृक्षात भीमकां
र ह्यणतात ५ कंचनार ६ वाहवा ७
धोत्रा ८ भौदुंबर ९
काचनक, सुवर्णशाली १ कमळकेसर २ उ
वर ३ हरताळ ४ धोत्रा ५ काचनवृक्ष ६
सुरपुत्राग ७ सोने ८
काचनकदली, सोनकेळ.
काचनकारिणी, शतावरी.
काचनपत्रिका, कार्ळीमुमळी.
काचनपुष्पक, तरवड.
काचनपुष्पिका, पिवळीजाई.
काचनपुष्पी, गणेशी.
काचनभूषा, मोनगेरु.
काचनलीगी, पिमोळा १ चौकहिं० चोखपा
काचनार, क, काचनवृक्ष १ कोरळ २
काचनाळ, वाहवा.
काचनाऱ्हाय, नागकेशर १ कमळकेसर २
नागचांपा ३
काचनाऱ्हा, मोनटका.
काचनिका, गणेशी.
काचनी, हळद १ गोरोचन २ पितोळा
भेद ३ चोख ४ पीतकाचन ५ सोनटका ६
काचनीय, गोरोचन.
काचद्रिदु, नेत्ररोग.
काचभव, बांगडखार.
काचभाजन, काचचेंभाषें.
काचमळ, बांगडखार.
काचलवण, बांगडखार.
काचसंभव, बांगडखार.
काचसीवर्खळ, बांगडखार.
काचम्हाळी, पाडळ १ श्वेतपाडळ २ साग-
रगोटी ३

कावाक्ष, पद्मकंद.
 काचि, गुमा १ कवरपद्म २
 काचिक, कांजी.
 काचिध, उंदीर १ सोने २ दिदलधाय ३
 काचिम, देवळा समोर उत्पन्न झालेला वृक्ष.
 कांची, सुरंगी १ कवरपद्म २
 काचोत्सव, बांगडखार.
 काचोद्भव, बांगडखार.
 काञ्जिक, कांजी.
 काञ्जिका, कांजी १ पलाशी २ लघुहरणवेली ३
 रानउडीद ४
 कांजीकभेद, चुक १ संपान २ नुपोदक ३
 सीवीरक ४ सुवीराम्ब ५ बान्हिक ६ गो-
 धूमसीवीर ७ यवसीवीर ८ नुषसीवीर ९
 शालि-भलि १० शंडाकी ११ आर-
 नाल १२ धान्याम्ल १३
 काडिष्य, वायुरोग.
 कांड, तिरकांडे १ घोरखांडा २ बाण ३
 वर्ग ४ पाणी ५ अश्व ६ अस्थि ७
 कांडक, घोरवाळूककांडी.
 कांडकंट, भेतभाघाडा.
 कांडकटुक, लघुकांडवेल १ कांडवेल २
 कांडकंडक, बोरु.
 कांडकांडक, बोरु.
 कांडकार, सुपारी.
 कांडकौलक, लोभ.
 कांडमुड, तिपारीगवत.
 कांडणी, मूक्षमणी.
 कांडनिक, किराईत १ नेपालकिराईत २
 कांडनी, नागाडी.
 कांडनील, लोभ.
 कांडपुंजा, शरपुंजा.
 कांडपुष्य, सुगीपुष्य.
 कांडभंग, भस्त्रिभंग.
 कांडमध्या, कांडवेल.
 कांडकहा, कटुकी.
 कांडवी, केवुककंद.
 कांडवल्ली, कांडवेल.

कांडघाणा, रामधोर १ लघुसोयवली २
 कांडसंधि, वेळूचीगाठ.
 कांडहिता, लोभ.
 कांडहीन, लोभ १ नागरमोया. २
 कांडा, देवकुंभा.
 कांडिक, लांक.
 कांडिका, पलाशी.
 कांडीर, री, कांडवेल १ तोयवती २ महादु-
 ग्धा ३ अमृतखवा ४ तांदुळजा ५
 मंजिप्र ६
 कांडेर, तांदुळजा.
 कांडेधु, विश्वा १ लघुकसई २ भेतकंस ३
 बोरु ४
 काण, कावळा १ काणा २
 काणकपोन, पारव्याचाभेद १ कजूतर २ पार-
 वा ३ होलापक्षी ४
 काणा, काकोली १ कावळा २
 कांन, नांदरुवी १ लोहकांत २ केशर ३
 नवरा ४ चक्रवाकपक्षी ५ वमंतक्रनु ६
 वशीक्रनु ७ घोरराळेचातुस ७ मनुष्य ८
 आंवा ९ चंद्र १० सुंदर ११ भर्ता १२
 कांनपक्षिन, मोर.
 कांनपाषाण, लोहचुंबक.
 कांनपुष्य, कोरळ १ वाहवा २
 कांतर, घोरमन्स्यवि० १ भयचकित २
 कांनळक, नांदरुवी.
 कांनलोड, लोहकांत.
 कांनलोडझानि, धामक १ चुंबक २ रामक ३
 खेदज ४
 कांता, खी १ विमंणी २ भेतदुर्बा ३ एल-
 दोडे ४ रेणुकबीज ५ नदी ६ नेवाळी ७
 दुकरकंद ८ आकाशवेळ ९ लघुउंदीर-
 कानी १० गंधला ११ वाघांटी १२
 कांतांघ्रितोदद, अशोक.
 कांतायम, लोहकांत.
 कांतारक, काळाकंस १ वन २ वेळू ३ वा-
 हवा ४ कवळ ५ ऊळ ६
 कांताळक, नांदरुवी.

काताश्मज, कांतलोह.

कांत, वाराहीकंद १ धोरराळेचावृक्ष २ प्र-
भा ३ इच्छा ४

कांतदा, बांवाचा.

कांतवृक्ष, धोरराळेचावृक्ष.

कांनिहानि, पिस्तेराग.

कांतोली, कुष्मांडमुरा.

कात्थ, निवळीच्याविया

कात्यायनी, पार्वती १ अर्धवृद्धाविधवास्त्री २

कादंब, कलहंस १ कदंब २

कादंबकर, कळंब.

कादंबका, कलहंसि.

कादंबर, दुधाचीमाय १ मद्यवि० २

कादंबरी, मद्य १ नानाप्रकारचींद्रव्ये. ए-

कचकरून त्याचे करितात जें मद्य नी २

प्रमत्नामद्यभेद ३ सुगमंडाहुन जो घन

भाग ती ४ कोकिल्या ५ मांडुखी ६ द्रव्य-

वि० ७ सरस्वती ८

कादंबर्य, कमळ १ धाराकळंब २ कळंब ३

कादंबिनी, मेघसमुद्राय.

कादंबिक, भक्ष्यादिपदार्थकरणारा.

कादंबिक, भीतीनेपळतातो.

कादंबेय, सर्प १ कानन २ वन ३ घर ४

काननारि, शर्मावृक्ष.

कानीन, लोभ्र १ कन्या वस्थेत झालेला तो २

कान्यजा, पवारी.

कापथ, वाडटमार्ग.

कापाल, कोष्ट १ कपाळास्थि २ कांकडीभेद ३

कापाला, रक्तत्रिमंथी.

कापालिक, कुष्ठरोग.

कापाली, बाबाडंग.

कापिल्य, गुंडारोचनी.

कापिल्ल, कपिला.

कापिश, फकीरीद्राक्षाचेंमद्य.

कापिशायन, द्राक्षाचेंमद्य.

कापिशायनी, द्राक्षाफल.

कापिशेय, पिशाच्य.

कापोत, मजीखार १ निळांमुरमा २ कपोत-

समूह ३ श्वेतवर्ण ४

कापोताजन, सुरमा,

काबलिक, मुळे व फळे पांचे कठण कातून-
त्यांत समभाग तिळ पुण्याची आंब घाला
वी तो.

कांबुका, अभंगधा.

कांबोज, देशवि० १ पयकाष्ट २ श्वेतवृक्ष ३

कांबोजिका, श्वेतगुंजा.

कांबोजी, रानउडीद १ रकगुंजा २

कांबोजी, श्वेतगुंजा १ शेण्याखर २ बांवाचा ३

रानउडीद ४

काम, आंबा १ मदन २

काम, भ० असूयापूर्वकस्वीकार १ अन्यंत २

कामकला, मदनस्त्री.

कामकाता, रायनेवाळी.

कामकुठ, मठ.

कामखड्डला, मोनकेवडा.

कामगा, कोकिल्या.

कामंमायि, यथेच्छीकरणारा.

कामचाग्नि, शोरसुगंधमंगुमवेळ.

कामचाग्नि, चिमणी १ गरुड २

कामजननी, नागवेळ.

कामजान, कोकीळ.

कामजाल, कोकीळ.

कामजरु, वादांगुळ.

कामताल, कोकीळ.

कामदा, नागवेळ १ हतंकी २ श्वेतगोकणी ३

कामधेनु ४

कामदूता, नेवाळी.

कामदृत्तिका, नी, रकपाडळ १ मगरगोटी २

कामन, कामुक.

कामनीडा, कस्तुरी.

कामपर्णिका, शिरदाडी.

कामपर्णी, शिरदाडी.

कामप्रियकरी, भांसंध.

कामफल, थोरइरसालभांबा.

कामफला, केळ.

कामना, वादांगुळ.

काममलोलुप, भ, उत्तमवैद्य.
 कामरूपिणी, आसंध १ रायसिम हि०
 कामरूपी, घुएरातरडा.
 कामरूपोद्भवा, काळीकस्तुरी.
 कामला, कावीळ.
 कामलाव्याधिहंत्री, कुंभा.
 कामवनी, दाहहृद.
 कामवत्तभ, भांवा १ सारमपक्षी २
 कामवत्तभा, चांदणें.
 कामवृक्ष, वादांगुळ.
 कामवृत्ति, कामजवृक्ष.
 कामवार, भांवा.
 कामसख, वसंतकनू.
 कामाकुशा, नवें.
 कामांग, इरमालभांवा १ ममाणा २ साधार-
 णभांवा ३.
 कामाची, लघुकावळी.
 कामाना, लघुकावळी १ वादांगुळ २
 कामाध, काकाळ.
 कामायु, गीध.
 कामायुध, धारइरमालभांवा.
 कामालिका, मद्य.
 कामाळ, इरमालभांवा.
 कामिणी, कांगवृक्ष.
 कामिन्, मधुमाधवी १ सारमपक्षी २ पारवा ३
 जळखवृत्तर ४ कृपभक ५ चक्रवाक पक्षी ६
 हर्षण ७ कवुत्तर ८
 कामिनी, दाहहृद १ वादांगुळ २ स्त्री ३
 कामिनीप्रिया, मद्य.
 कामीकजीव, कामजवृक्ष.
 कामुक, पुष्पाग १ मधुमाधवी २ चक्रवा
 कपक्षी ३ पारवा ४ चिमणापक्षी ५ का-
 माविष्ट ६
 कामुका, स्त्री १ नगळी २
 कामुकी, मैथुनेच्छा कार आहे ती स्त्री.
 कामेष्ट, इरमाल भांवा.
 काम्य, विवळा.

काय, शरीर १ अनामिका व कनिष्ठिकायाचें
 मूळ. २
 कायफल, कुंभी वृक्षाचेंफल.
 कायमान, गवताची शोषडी.
 कायवाल, सरडा.
 कायसौख्य, शरीरास सुख होण्याचा उपाय.
 कायस्था, हर्तकी १ एलदोडि २ तुळम-
 एलची ४ काळीतुळम ५ कांकोली ६
 श्वेततुळम ७ रक्तपाडळ ८ भांबळी ९
 कायस्थाली, रक्तपाडळ.
 कायस्थिका, कांकोली.
 कार, कर्म १ करणारा २ प्रयत्न ३ तुहिन ४
 कारक, बोक १ गाग्राचें पाणी २
 कारज, गजवालक.
 कारंडव, कावळ्या सारिखें तोंड दीर्घचरण
 कृष्णवर्ण अमापक्षी आहे १ हंसी २
 कारण, हेतू १ मानेद्रिय २
 कारण, दुःख.
 कारंधामिन, कामार १ धानुपरीक्षक २
 कारंधा, वाघाटी.
 कार्गमहिका, कापूर.
 कारव, कावळा.
 कारवली, लघुकारली.
 कारवी, शिखा १ मेथी २ बडीशोप ३ ल-
 घुकारली ४ अजगंधा ५ अजमोद ६ क-
 लीजीजिरे ७ तिळवण ८ वाळंतशोप ९
 मेथीचाभेद १० रानतुळम ११ वाफ-
 ली १२ भांवा १३
 कारवेल, क, लघुकारली.
 कारस्कर, काजरा.
 कारस्कराटिका, घोंग.
 कारा, बंदिशाला.
 कारामार, काराशब्द पाहा.
 कारावर, चाभार.
 काराविका, सारम स्त्री.
 कारिका, पीडा १ उंदीण २ शिल्प ३ कर्म ४
 कारी, कारी.
 कारीर, नेवली.

काह, शिल्पशास्त्र वेत्ता १ विश्वकर्मा २
काहची, बाफळी.

काहज, गेरू १ हत्तीचाछावा २ रानतीळ ३
फेंस ४

काहडी, जळू.

कारोत्तम, मद्यावरची नीवळी.

कारोत्तर, तूप १ मद्याचीनीवळी २

कार्केटक, कांकड.

कार्केण, वनकौबडा.

कार्तस्वर, सोने १ घोड्याचेफळ २

कार्तिक, कार्तिकमास १ कार्तिकेय.

कार्तिकिक, कार्तिक १ कार्तिकेय २

कार्पणी, हरीख.

कार्पट, लाख.

कार्पास, कापूस १ वख २

कार्पासिका, पिवळीकापशी.

कार्पासी, रककापसी.

कार्मुक, श्वेतखैर १ दकाणनिव २ मधुमा-
धवी ३ भरीववेळू ४ चोपचिनी ५ धनु-
ष्य ६

कार्य, हेतु १ मूलकारण २ करण्यास जे योग्य.

कार्यपुट, आळशी १ निर्लज्ज २ भ्रमिष्ठ ३

कार्यप्रद्वेष, आळस.

कार्या, कारी

काश, कचोरा १ विवळा २

काश्मिरी, शिवणीचे झाड.

काश्य, कापूरकाचरी १ कचोरा २ क्षुद्रफण-
स ३ विवळा ४ लघुराळेचा वृक्ष ५ वा-
युरोग ६ साम ७ कृष्णपणा ८

कार्पापण, रूपया १ सोळपैमेळ ० एकमान २

कार्पाण, काळा १ कृष्णमृग २ मृगाजिन ३

कार्पाणी, लघुशतावरी.

कार्प्य, लोहोकीट.

कार्प्य, सामवृक्ष.

काल, राळ १ रकचित्रक २ कासविंदा ३

कोकिळ ४ हाडांचा पांजरा ४ कालना-

म ५ डोमकावळा ६ काळ्यासुरमा ७ कृ-

ष्णवर्ण ८ सुवर्णमुखी ९ काळेगारोचन १०

लोखंड ११

कालक, जलसर्प.

कालकंठक, अंधकाक १ जलकाक २ का-
सविंदा ३ चिमणापती ४ आसाणा ५

कालकंत, सुवर्णमुखी.

कालकंदक, जलसर्प.

कालकलाविद, समय आणि काळ याते जा-
णणारा.

कालनिर्यास, गुगूळ.

कालकुट, विष.

कालकुठक, कंकुट.

कालकूट, विष १ कुचला २ रत्न्यावोळ ३

कालकूट रजोद्भव, राळ.

कालकेशी, लघुनीली.

कालखंडन, कार्बीज.

कलखंड, यकृत रोगाचा भेद.

कालनाल, काळाताड.

कालतुंड, कृष्णागार.

कालधर्म, मरण.

कालनिर्यास, गुगूळ.

कालपत्री, लघुतालीम पत्र.

कालपणिका, कार्बोनिशोत्तर.

कालपणी, कार्बोनिशोत्तर.

कालपुच्छ, मीनकार १ पशुविशेष २ भेंकर-
चिमणापती ३

कालपुष्ट, धनुष्य १ कृष्णमृग २ कौंचपती ३

कालपेशिका, मंजिष्ठ १ कार्बोनिशो २

कलप्रभान, शरदतृ.

कालप्रकूट, प्रफुल.

कालबीजक, काकटेभुषी.

कालभंडिका, मंजिष्ठ.

कालभंडी, श्वेतगुंजा.

कालमल्लिका, मल्ली, काळाआजवला.

कालमान, कृष्णतुळम.

कालमाल, काळा आजवला.

कालमूल, रकचित्रक.

कालमेशिका, मंजिष्ठा १ तेंदू २ माखंड्या ३

कालमेशी, काल मेशिका शब्दपादा.

कालमेविका, मंजिष्ठ १ कार्बेनिशोत्तर २
 बाव्या ३
 कालमेधी, रजनी १ शाहाजिरे २ बाव्या ३
 कार्बेनिशोत्तर ४ मंजिष्ठ ५
 काललवण, संयुक्त.
 कालवाल, कंकुष्ठ.
 कालवालुक, कंकुष्ठ.
 कालवाहन, टोणगा.
 कालविन्, जोशी १ काळ जाणणारा २
 कालवंत, कुलित्यवृक्ष.
 कालवृत्तिका, रकपाडळ १ सागरगोटी २
 कालवृत्ती, रकपाडळ १ सागरगोटी २
 कालवृक्षी, कुलित्यवृक्ष.
 कालशाक, कालशाक १ शरपुंखा २
 कालशालि, काळीमाळ.
 कालशेष, ताक १ दखांत दुप्पटपाणी घा-
 लून करावे तें २
 कालसार, पीतचंदन १ टेंभुणी २ कृष्ण-
 मृग ३ कृष्णागर ४
 कालसूत्र, नरकवि०
 कालस्कंध, शेणयाक्षिर १ टेंभुणी २ उंबर ३
 काळानाड ४ गंधीहिर ५ तमालपत्र-
 वृक्ष ६
 कालस्तानी, कटुपाडळ.
 कालज्ञ, कोंबडा १ काळजाणणारा २ जोशी ३
 काला, लघुनीळी १ कार्बेनिशोत्तर २ ना-
 गबला ३ मंजिष्ठ ४ कार्बेजिरे ५ उपकुं-
 चिका ६ पाडळ ७
 कालागर, कृष्णागर.
 कालांजनी, काळीकापशी १ नीलिनी २
 कालाज्ञानी, शाहाजिरे.
 कालादिक, वैवमाम.
 कालानुनादिन्, भ्रमर १ वनकोंबडा २ नि-
 मणी ३
 कालानुसारक, तगर १ पीतचंदन २
 कालानुसारि, उद १ शिवापावृक्ष २
 कालानुसारिणी, काळीउपसरी १ पिंडीतगर २
 श्वेतउपलसरी ३ दगडफूल ४

कालानुसार्थ, पीतचंदन १ तगर २ दगड-
 फूल ३ पिंडीतगर ४
 कालाम्ल, सुक.
 कालायस, लांबड १ पोलाद २
 कालाळ, काकटेभुणी.
 कालिक, कालेकरूनउत्पन्नहोणारे १ पान-
 कोंबडा २ कृष्णागर ३
 कालिका, कालशाक १ कलौंजीजिरे २ ल-
 घुनीली ३ मेघनाल ४ लघुमंदशिगी ५
 कांकोली ६ काळीचिमणी ७ एलदोडे ८
 पृथ्वीका ९ बाफळी १० मदावि० ११ कांक-
 डीचावेल १२
 कालिकाशाक, कालशाक.
 कालिकास्थि, डोक्यांचेआंत हाड आहे तें
 कालिंग, इंद्रजव १ कलिगड २ श्वेतकुडा ३
 कालिंगी, टर्बूज १ सर्प २ हत्ती ३
 कालिद, क, कलिगड.
 कालिंदी, थोरश्वेतकिन्ही १ रकनिशोत्तर २
 कार्बेनिशोत्तर ३ काळी उपलसरी ४ य-
 मुनानदी ५
 कालिनी, आर्द्रनिक्षत्र.
 काळी, काळीकापशी १ कार्बेनिशोत्तर २ ल-
 घुनीली ३ शाहाजिरे ४ कलौंजीजिरे ५
 गत्र ६ पाटलीवृक्ष ७ मंजिष्ठ ८ लघुमंद,
 शिगी ९ आग्या १० पार्वती ११
 काळीनय, महिप.
 काळीय, क, दासहळद १ पीतचंदन २ शि-
 लाजित ३ कृष्णागर ४
 काळीयका, दासहळद.
 काळीरसा, केळ.
 कालुष्य, मलिनपणा.
 काल्य, अगर १ निळेंकमल २ पीतचंदन
 ३ काळीज ४
 काल्यक, दासहळद १ काशागर २ हरि-
 चंदन ३ केशर ४ शिलाजित ५
 कालोड्य, कपळीबीज.
 कालोल, डोक्यावळा.
 कान्य, राघनस्य.

कान्यक, कचोरा.

काल्य, प्रातः काल १
कावस्तक, घुवड १ भयंकर २
कावार, शेवाळ.

कावुक, हेस १ चंडोलपक्षी २
कावेर, केशर.

कावेरी, नदी १ हळद २

काश, लघुकमई १ खोकला २

काशूकार, मुगरीचावृक्ष.

काश्मिरी, लघुशिवण १ पुष्करमूळ २

काश्मर्य, लघुशिवण १ कायफळ २ पुष्कर-
मूळ ३

काश्मीर्या, लघुशिवण.

काश्मर्याद्वयपणिका, लघुशिवण.

काश्मीर, केशर १ पुष्करमूळ २ काश्मीरदे-
श ३ कस्तुरी ४ शिवण ५

काश्मीरज, केशर १ अतिविष २

काश्मीरजन्मन्, केशर.

काश्मीरजीरक, शाहाजिरें.

काश्मीरवृक्ष, कोशिवृक्ष.

काश्मीरा, स्थलकमलिनी १ काळेंद्राक्ष २

काश्मीरी, कपिलवर्णकस्तुरी १ लघुशिवण २

काश्यप, ऋषि १ हरिणवि० २ मांस ३ अरुण ३

काश्यपि, अरुण १ गरुड २

काश्यपी, भूमि.

काश्वरी, काश्मीरशब्द पाहा.

काशाय, त्रिविज्यारंग्याचे वस्तु.

काशायवस्त्र, भगवेंवस्त्र.

काष्ठ, लांकूड १ दाहहळद २

काठक, काष्ठागर १ कृष्णागर २

काष्ठकदली, लोखंडीफळ.

काष्ठकुटक, खळोडापक्षी.

काष्ठजंतु, भूयजांतुळ.

काष्ठदाह, देवदाह.

काष्ठद्रु, पत्तस.

काष्ठधानीफळ, लघुआंबळा.

काठपाटला, श्वेतपाडळ १ पुष्पहीना २ पा-
टला ३

काष्ठरजनी, दाहहळद.

काष्ठलेखक, काष्ठकीटक.

काष्ठवल्लिका, कटुकावली.

काष्ठवास्तुक, चाकवत.

काष्ठसंभव, पलंग १ माचा २

काष्ठसारिवा, श्वेतउपलसरी.

काष्ठा, दिशा १ उत्कर्ष २ मर्यादा ३

काष्ठालु. लघुश्वेतभट्टं.

काष्ठालुक, कंठाळूं.

काष्ठिका, लोखंडीकेळ.

काष्ठिग्सा, केळ.

काष्ठिला, केळ १ रत्नहडमंदार २

काष्ठीलिका, केळ.

काष्ठेक्षु, ऊंम १ श्वेतऊंम २

कास, खोकला १ बोक २ शेवगा ३ मोळ ४

कासकुट्ट, खोकल्यानेपीडलंला १ यम २

कासघ्न, वेहेडा १ कामविदा २ रिंगणी ३

कासघ्नी, भारंग १ मोतरिगणी २ लघुडो-
रली ३

कासजिन्, भारंगी.

कासनाशिनी. काकडाशिगी.

कासमर्दक, कामविदा १ गुन्मभेद २

कासमर्दन, कडुपडवळ.

कासमर्दिका, कामविदा.

कासर, ज्यैम १ टोणगा २

कासगोग, कफरोग.

कासार, तळें.

कासारि, कामविदा १ पुष्करमूळ २

कासालु, कामाळूं.

कासिका, गनमृग.

कासी, तुगटी १ फटकी २

कासीय, कामें.

कासीस, हिराकम १ माक्षिकमदाविशेष २

मारचुत ३

कासू, आयुधवि० १ मान २ प्रकाश ३ भाष-

ण ४ भक्ति ५

कासेक्षु, लघुकमई.

कासोली, अतिबला.

कोस्य, क, कांते १ उत्तमकांते २ कांस्यपात्र ३ कांस्यनील, मोरचुन.	किट्ट, लोहोकीट १ विद्या २ शुक्र ३ कर्ण-मल ४
काइल, कौबजा १ मांजर २ शुष्क ३ फार-मोठे ४	किट्टाल, ताम्रपात्र १ तांब २
काइलापुष्प, श्वेतपोचा.	किण, क्रेम १ नेवती २ ब्रगन्निह ३ योनि कंदरोग ४
काइल, अपांगदर्शन.	किण्ठी, श्वेतभायाडा १ धोरश्वेतकिन्धी २ कार्वाकिन्धी ३ चिरचटा हि० श्वेतगो-र्णी ४ शिरीषपत्रा ५
काशी, गोपीचंदन १ हुकरकंद २ नुरटी ३ काशीव, श्वेतगा.	किण्व, तंडुलादिद्रव्यकृतसुगन्धीजले १ पाय २ किण्वक, मेदक.
मोरटीमाती ४	किण्वमूलक, धोरवकूळ.
कि, विरूप १ प्रश्न २ निदा ३	किण्व, मंटीउर १ गठाना २ श्वेतपोचा ३
किकर, मेवरु.	किनु, अ० परंतु १ आणखी २
किकि, चायपक्षी.	किचिन्, अश.
किकिणी, बेहेकळ १ कटौली २ आंबटडा-स ३ शुद्धप्रदिका ४	किनी, लघुदोरली.
किकिदिंब, चाय.	किनु, अ० प्रथ १ मंशय २ मादरुप ३ स्थान ४ पुनः ५
किकीदिंब, चाय.	किपच, कृपण.
किकिन्, चाय.	किपाक, काजरा.
किकिण, पक्षी १ कोकिल २ भ्रमर ३ घो-डा ४	किपरा, पवारी.
किकिगट, बामूळ १ देवबामूळ २	किपन, अन्न १ किती २
किकिगत, विवळदोराटा १ देवबामूळ २ कोराटा ३ बामूळ ४ कोकिल ५ अशो-कवृश ६ पोपट ७ काम ८	किपदेनिका, प्रयन.
किचि, माकड १ लाहानजातीचासाव्हा २	किराह, तांबडाघोडा.
किचन, वस्तु.	किण, हुकर.
किचिर्वास्तिपत्रिका, पालक.	किणक, लेणक.
किचिन, चतुर्थीग.	किण्टा, कडईवाज.
किचिलिक, गंदुपदी.	किण्ण, सुगंधिकाचा प्रकाश.
किचिज, जीव.	किगत, क, किगईन १ निल २
किचुळक, गंदुपदी.	किगतनिन्त, किगईन.
किच, कमळकेसर.	किगनिनी, जटामांती.
किचळक, नागकेसर १ कोठ २ कमळके-सर ३	किगि, हुकरकंद १ हुकर २
किचवालुक, कंदुष्ट.	किगिटि, खजूर.
किटि, टी, हुकरकंद १ रानहुकर २	किगोट, कडई १ मुकुट २
किटिबंधू, रानहुकराचीदाढ १	किरीटी, अर्जुनमादडा १ शंखगुप्पी २
किटिभ, कृष्टरोग १ मोरचुक २ टेंकूण ३	किरी, पलाशवृक्ष १ घर २
किटिचळक, पलाश. हुकरकंद.	किनीग, नारीय १ चिचवर्ण २
	किल, अ० मंशय १ निम्बय २ हेतु ३ संभव ४ अरुचि ५ वाती ६

किलपादिका, लज्जुलाजाळू.
 किलाट, कूचिकापिंड १ खर्वस २ ताका घी-
 निवळ ३
 किलाटिन् वेळू.
 किलाल, गोमूत्र.
 किलास, शिवें १ श्वेतकुष्ठ २
 किला, कळलावी.
 किलिचन, मत्स्यभेद १ राळ २
 किलिजक, किलिचन शब्द पाहा १ वेणु-
 विकार २
 किलिम, तेन्यादेवदार.
 किलिष, रोग १ अपराध २ पाप ३
 किलिन्, घोडा.
 किवदनी, जनवार्ता.
 किशोराम, कुहिला.
 किशळ, पलव.
 किशाक, धान्याचेंकूम १ क्रींचपक्षी २ बाण ३
 किगुक, पळस.
 किगुलुक, चाषपक्षी.
 किशोर, शिगहें १ बालक २ ऊद ३ सूर्य ४
 किपुक, हस्त १ धीत २
 किसलय, कोंवळीपानें.
 कीकटक, घोडा.
 कीकटी, रानडुकर.
 कीकस, हाडें.
 कीचक, पोकळवेळू १ लघुदेवनळ २
 कीचकाव्हय, पोकळवेळू.
 कीट, क, लोहकीट १ विष्टा २ जंगल ३
 कृमी ४
 कीटघ्न, गंधक.
 कीटज, रेशीम.
 कीटजा, लाख.
 कीटनामा, रकलाजाळू.
 कीटपादी, रकलाजाळू.
 कीटमाता, रकलाजाळू.
 कीटमारी, रकलाजाळू.
 कीटनिका, जेष्टीमध.
 कीन, मांसधानू.

कीनाश, यम १ रूपण २ हृषीबल ३ शुद्ध ४
 वानर ५
 कीर, पोपट १ मांसधानू २
 कीरट, टा, कथिल.
 कीरतनूफला, वई.
 कीरनासा, शुक्रनासा.
 कीरयणि, धूम्याट.
 कीरवर्णक, भटोरा,
 कीरष्ट, कडूनिंब १ जलमोह २ आंबा ३
 कीर्ण, आच्छादित १ पीडित २ विस्मृत ३
 कीर्णगुप्य, क्षीरभोरवेल.
 कीर्णि, आच्छादन १ पतरपें २
 कीर्तनी, थोरनीली.
 कीर्ति, यज्ञ १ प्रकाश २ पंक ३
 कीर्षि, नृणगृह.
 कील, खिळा १ खांब २ कोपर ३ मेढ ४
 कीलक, कंकोल.
 कीलट, पाल.
 कीला, अभिज्वाला.
 कीलाल, पाणी १ रकधानू २
 कीलाळी, सरडा.
 कीश, माकड १ सूर्य २
 कीशपर्णी, आघाडा.
 कुः, पृथ्वी १ पाप २ निंदा ३ किंचित् ४
 कापथ ५
 कुक, चक्रवाकपक्षी.
 कुकभ, मदावि०
 कुकील, पर्वत.
 कुकुटी, ऋषभक.
 कुकुद, आदरपूर्वक वरान भलंकृत कन्यादा-
 न करितो तो.
 कुकुंद, र, कुकुरवंद.
 कुकुंदनी, लज्जुमालकांगोणी.
 कुकुदु, कुकुंदा.
 कुकुभ, धारान, कुकुपक्षी.
 कुंकुम, केशर १ पिंजर २
 कुंकुमा, सांबरी.
 कुंकुमागरचंदन, पतिरकवर्ण विद्रित चंदन.

कुकुर, घुणेर १ कुत्रा १
 कुकुरदु, कुकुरेदा.
 कुकुरद, कुकुरबंध.
 कुकुराक, खोकड.
 कुकुरा, पा, चितळ.
 कुकुरट, मयूरपिच्छ.
 कुकुरक, पापण्याचेरोग १ बाळरोग २
 कुकुरळ, मुषायि १ शंकुनीव्यातखळगा २
 कुकुरळ, बोर.
 कुकुरट, क, कोंबडे १ कुरडु २ सावरी ३
 कुकुरटपादप, कुकुरटपादी.
 कुकुरटपुट, शीतभरखातखणून १० रान गो-
 वयांत पूट टावे तें.
 कुकुरटपुटभावना, दोनपळे रस घालून उ-
 ष्ठांत मुकवावे ती.
 कुकुरटपेटक, कोंबडीचे पीत.
 कुकुरटमंजरी, चबक.
 कुकुरटमर्दका, आरामशीतला.
 कुकुरटमस्तक, भिरीभेद.
 कुकुरटशिख, कडई.
 कुकुरटा, धोरकुरडु १ कलगी २
 कुकुरटाई, कुकुरटाडसहशतंडुळ १ त्रीहिधान्य
 कुकुरटांडसम, श्वेतबागे.
 कुकुरटाभ, सर्पवि०
 कुकुरटी, देवडंगरी १ सावरी २ कुकुरटांड
 सहशकंद ३ चुंच ४ कोंबडी ५ पाल ६
 कुकुरटोरग, गौणममर्प १ घनम २
 कुकुरभ, वनकोंबडा १ रोगण २
 कुकुर, भटोरा १ कूर्तेर २ कुकुरपक्षीपेंचाभेद
 ३ कुत्रा ४
 कुकुरी, राळे.
 कुकुरबाच, हरिण.
 कुच, स्तन.
 कुचंदन, रक्तपंदन १ केशर २ त्रिदलधान्य
 ३ पर्तग ४
 कुचन, पापण्याचेरोग १ अकरुर्पि २
 कुचफल, कवठ १ डाळिव २
 कुचर, बांधकथनशील.

कुचागेरी, चुका.
 कुचाग्र, स्तनाग्र.
 कुचि, अष्टमुष्टिपरिमिताग्र.
 कुचिक, मन्स्यवि०
 कुचिका, मेथी १ वेखंड २ गुंज ३ काळेंजि-
 रे ४ मन्स्यवि० ५
 कुंचिन, तगर १ पिंडीतगर २ आकुंचित ३
 वक ४
 कुंची, कर्माजीनिरे.
 कुचुटक, जलशकविशेष.
 कुचला, ली, पहाडमूळ,
 कुचैला, मनशीळ.
 कुचैलिका, पाहाडमूळ.
 कुच्छ, श्वेतकमळ.
 कुच्छाय, शरीर.
 कुच्छुट, वाभूळ.
 कुत्र, वृक्ष १ कमळ २ ग्रह ३
 कुत्र, लतापिहितप्रदेश १ हस्तिदंत २ हन-
 वटी ३
 कुत्रकीवल्ली, कांटेशेवंती.
 कुत्रप्रिय, जामवंद.
 कुत्रर, हत्ती १ नांदरुख २ केश ३
 कुत्रगपादप, नांदरुखी.
 कुत्रगपिप्पली, गजपिप्पली.
 कुत्रगपुग, सागरगोटी.
 कुत्ररक्षारमूळ, मुळा.
 कुत्ररा, लघुधापटी.
 कुत्ररारानि, मिह १ शरभ २
 कुत्रराशन, पिपळ.
 कुत्ररिका, साळयी.
 कुत्रल, काजी.
 कुत्रवल्ली, शिकेकाइचाभेद.
 कुत्रिका, शिकेकाइचाभेद १ काळेंजिरे
 कुत्रिमग, मन्स्यवि०
 कुट, चिचक १ वृक्ष २ उदकपात्र ३
 कुटकुट, कोराटा.
 कुटच, कुडा १ भगल्यकृषि २
 कुटच, श्वेतकुडा १ ईडजव २ कमळ ३

कुटजफल, इंद्रजव.
 कुटजबीज, इंद्रजव.
 कुटजाभिध, इंद्रजव.
 कुटजीव, पुत्रजीवदृष्य.
 कुटजाङ्गव, इंद्रजव.
 कुटनक, टेंदु १ नागरमोथा २
 कुटनट, टेंदु १ धुद्रमोथ २ केवडीमोथ ३
 कुटनी, धोरमालकमोगी.
 कुटप, कमल १ पावशेर २ बाग ३
 कुटपिनी, कमलिनी.
 कुटबक, सुगंधरोहितमवत.
 कुटर, घुमळखांव.
 कुटरवाहिनी, श्वेतनिशोत्तर.
 कुटरु, दख्खुतगृह.
 कुटरुणा, श्वेतनिशोत्तर.
 कुटामोद, जवादीकस्तुरी.
 कुटि, सभागृह १ वृक्ष २ देह ३
 कुटिजर, रानचाकवत.
 कुटिल, तगर १ शंख २ मदन ३ रानचा-
 कवत ४ पाल ५ वक्र ६
 कुटिलकीटिका, कांतीण.
 कुटिलपुष्पिका, शृका.
 कुटिला, शृका १ सरस्वतीनदी २
 कुटी, मोरमांभी १ श्वेतकुडा २ मरवा ३
 सभागृह ४
 कुटुंबक, सुगंधरोहित.
 कुटुंबिनी, पत्नी १ पहारकुटुंबी २ क्षीरिणी ३
 कुटुक, पाणकावळा १ विभागकरणे २
 कुटुंबी, कुटुगल्ली.
 कुटर, ऊर्गावख १ आनंद २ पर्वत ३
 कुट्टिम, दाळिव १ रानाचीखाण २ निवद-
 भू ३
 कुट्टमल, मोठीकळी.
 कुट्ट, वृक्ष.
 कुंठ, आजवला १ गुंठनृण २
 कुंठर, कुंठरशब्दपाहा.
 कुंठरिणा, णी, श्वेतनिशोत्तर.
 कुंठर, कुंठर १ वृक्ष २

कुंठारच्छिन्ना, कंदगुळवेल १ कुरेपा हिं०
 कुंठार, नानर १ वृक्षवि० २ शंखकार ३
 कुंठि, पर्वत १ वृक्ष २
 कुंठिक, कोष्ठ.
 कुंठिजर, पत्रशाक.
 कुंठिलक, रक्तगुनर्नवा.
 कुंठेर, क, आजवला १ नांदरूखी २ श्वेत-
 आजवला ३ काळाआजवला ४ तुळस ५
 अभि ६
 कुंड, नीलकरदोकपक्षी १ मापवि० २ पात्रवि० ३
 कुंडंग, क, कुंजशब्दपाहा.
 कुंडप, पावशेर.
 कुंडल, कांचन १ कोरळ २
 कुंडलपत्र, दवणा.
 कुंडला, कोरफड.
 कुंडलिका, जिलोवी.
 कुंडली, गुळेंकर १ कोरळ २ नाग ३ गर्प ४
 सपिणी ५ बाहावा ६ कुडिली ७
 कुंडव, पावशेर.
 कुंडि, देह.
 कुंडिका, कमंडलु १ घागर २
 कुंडिश, मत्स्यवि०
 कुंडी, श्वेतजुई १ पात्रवि० २
 कुंडुप, भूषणादिकांचाफामा.
 कुंडमपुच्छा, पाल.
 कुंडमल, नीलोत्पल १ मोठीकळी २
 कुंड्य, भित १ मीति २ लिपणे ३
 कुंड्यमत्स्य, पाल.
 कुणंज, रानचाकवत.
 कुणंजर, जीर, रानचाकवत १
 कुणप, शुकदोष १ आतंबदोष २ शव ३
 कुणपा, माळुंखी.
 कुणि, तुणी १ नखुंडा २
 कुंत, भाला.
 कुतप, दिवगाचाआटवापुहूर्त १ कयापय २
 लांकरोवेवख ३ दभवि० ४ सूर्य ५ अभि ६
 बैल ७ भगिनीपुत्र ८
 कुतपसन्नक, अपराण्डकाल १ ईगपाव २

कर्णवस्त्र ३ हों ४ दर्भ ९ कृष्णतीळ ६

सबस्तगाय ७

कुंतल, केश १ पानपात्र २

कुंतलवर्धन, माका.

कुंतलिका, थिरपोटाणी.

कुंतली, चंद्रमहशीथिरपोटाणी १ आपटा २

कुंतलोशीर, बाळा

कुंति, गी, गुगुळ १ कवड्याऊद २ पांडु-

खी ३

कुनुक, कौनुक २ इच्छा ३

कुनुप, कुतपशब्दपाहा १ चर्मपात्र २

कुनुवक, शेतवड.

कुनु: बुधला.

कुनुहल, इच्छा १ कौनुक २ उत्तम ३

कुन्स, कोप्र.

कुन्सला, गुळी.

कुन्सशिबी, लालअधि.

कुन्सा, लालअधि १ निंदा २

कुन्सिन, धोररोहिमनृण.

कुन्सिनशाब्दमली, काळीतांबरी.

कुन्सिनग, कळव.

कुय, श्वेतदर्भ १ हनीचापाठीवरचेवस्त्र २

कुया, हनीचापाठीवरचे आभरण १

कुंदक, कुंदपुष्प १ श्वेतकणेर २ साळईडी-

क ३ कागडा ४ कवड्याऊद ५

कुंदय, मांजर.

कुंदर, कुंदागवत १ पालख २

कुंदर, कुंदागवत १ धूपमेद २ शालकी ३

कुंदरक, की, साळईडीक.

कुंदसाळा, थोरश्वेतजाई.

कुंदा, थोरश्वेतजाई.

कुंदाळ, थोरबाहवा १ पावडे २

कुंदा, क, सुगंधद्रव्यशालकीनियति १ गुगु-

लंबद २ बेरोजा हि० साळईडीग ३ उंदी-

र ४ पालख ५

कुंदरक, की, साळईडीक.

कुंदरक, थोरसाळेचावृक्ष.

कुंदाळ, कोरळ १ बाहवा २ काचनवृक्ष ३

कुंदरव, हरिकृष्णव.

कुंथर, डोंगर.

कुंधान्य, नृणधान्य १ नाचणी २

कुंड्र, पर्वत.

कुनख, शूद्ररोग.

कुनट, पीतलोथ १ गाजरगोटी २

कुनटी, कांथिबीर १ मनशीळ २

कुनली, भगस्ता.

कुनाशक, रकथमासा.

कुनास, उंट.

कुप, भारदात्र पक्षी.

कुपथ, निंदामार्ग

कुपाक, काजरा.

कुपिंद, वस्त्रनिर्माणकर्ता.

कुपिना, ममिधरण्याचे जाळे.

कुपील, काजरा. काकटेंदुरणी.

कुपुप, अधम.

कृप्य, मॉने १ हों २ ताम्रादि प्रत्येकधानू ३

कृप्यक, मागीरक.

कृप्यधौत, हों.

कृप्यक, नांदुरखी.

कुवेरनेत्र, सागरगोटी १ पाटला २

कुवेरख, सागरगोटी.

कुवेरली, रकपाडळ १ श्वेतपाडळ २ साग-

रगोटी ३

कुवत, श्वेतआचाडा १ रानचिमणी २ कुवडा ३

कुवजक, काटेशेवती.

कुवजकंटक, श्वेतखेर.

कुवजन्त्र, वायुरोग.

कुवजा, रानचिमणी.

कुव्र, अरग्य १ कर्णभूषण २ अधिहुंड ३

कुंभ, गंडस्थळ १ घट २ कैलीमापविशेष ३

गुगुळ ४ श्वेतनिशोत्तर ५

कुंभकरेचना, जेपाळ.

कुंभकामला, काविक.

कुंभकारिका, रानकुळिय.

कुंभकारी, रानकुळिय १ नेत्रांजनवि० २ मन-

शीळ ३

कुंभकालक, घोळ.
 कुंभनुंबी, धोरवाटोळा दुध्याभोपळा.
 कुंभपुटा, श्वेतनिशोत्तर.
 कुंभपुष्पी, रक्तपाडळ.
 कुंभफला, धोरकोहोळा.
 कुंभबीज, क, रिता.
 कुंभमद, हस्तिमद.
 कुंभयोनि, शेतवड १ अगस्ता २
 कुंभयोनिका, शेतवड.
 कुंभला, मुंडीरीवृक्ष.
 कुंभसी, बेंदाड.
 कुंभा, कायफळ १ रकनिशोत्तर २ श्वेतनि-
 शोत्तर ३ देवकुंभा ४ शेतवड ५ तुंबा ६
 कुंभाख्या, रक्तपाडळ.
 कुंभांडी, कोहळा.
 कुंभारी, कोहळा.
 कुंभाद्रा, द्वी, कोहळा.
 कुंभालावु, धोरवाटोळा दूधभोपळा.
 कुंभिका, कायफळ १ शेवाळ २ रक्तपाडळ ३
 शुकुरोग ४ पापण्याचा रोग ५ सागर-
 गाटी ६
 कुंभिन्तर, तित्तिरपक्षी भेद.
 कुंभिन्, हत्ती १ मत्स्य २ नक्र ३ गुगूळवृक्ष ४
 कुंभिनीफल, जेपाल.
 कुंभिनीबीज, जेपाळ.
 कुंभी, जेपाळ १ कायफळ २ श्वेतनिशोत्तर ३
 शेवाळ ४ पाडळ ५ कुंभा ६ लघुदांती ७
 हत्ती ८ सागरगाटी ९
 कुंभीक, पुन्नाग १ नेत्ररोग २
 कुंभीनम, सर्प.
 कुंभीपाक, नरकवि०
 कुंभीफल, कुंभीवृक्ष १ जेपाळ २
 कुंभीबीज, जेपाळ.
 कुंभीमद, हत्तीचामद.
 कुंभीर, मुमर १ कुंभीवृक्ष २ मगर ३
 कुंभीरमक्षिका, पाण्यावर बसणारी माशी.
 कुंभीवलक, कायफळ.

कुंभीवृक्षफल, कायफळ १ भयवा कुंभाची-
 साल २
 कुंभंगक, लहान घोंगेरा.
 कुंभालूखलक, गुगूळ.
 कुमार, जीवक १ मुलगा १५ वर्षांचा २ व-
 डानन ३ पोपट ४
 कुमारक, वायवरणा.
 कुयारा, त्रिंतेथी.
 कुमारिका, कोरफड १ एलदोडे २ बट-
 मोगरा ३ मृदु ४ बाराही ५ सातवीण ६
 धोरजावूळ ७ बांसकटोली ७
 कुयारी, काटेशेवंती १ कन्या २ दृष्टि ३
 कार्ळीचिमणी ४ लघुरानशेवंती ५ को-
 रफड ६ बांसकटोली ७ नदी ८
 कुयारीसारजोद्भव, काळाबोळ.
 कुमुन, कपोदपुष्प १ श्वेतकमळ २ रक्तक-
 मळ ३
 कुमुद, कपोदकंद १ गुगूळ २ कपोदपुष्प ३
 नीलोत्पल ४ श्वेतोत्पल ५ कायफळ ६
 कापूर ७ तिळकमळ ८ कमळ ९ हर्षे १०
 सर्प ११
 कुमुदक, पुंडरीपकवृक्ष १ पंडेरिआ हिं० २
 कुमुदबांधव, चंद्र.
 कुमुदबीज, घांगुडाचे आंतील नाचण्यांसारिल्लें
 बीज भसतेंतें.
 कुमुदरागा, लघुधायटी.
 कुमुदा, मालवण १ शिवणीचेंसाड २ काय-
 फळ ३
 कुमुदिका, कायफळ १ कपोदिनी २
 कुमुदिनी, लघुकमळिणी १ कमळिणी २
 कपोदिनी ३
 कुमुदिनीबीज, घांगुडांतीलबीं.
 कुमुद्री, धोरशिवण.
 कुमुद्वरी, कमळिणी १ कपोदिनी २ लघुक-
 मळिणी ३ नदी ४
 कुमुद्वरीबीज, घांगुडाचेआंतीलबीं.
 कुमोदक, विष्णु.
 कुरक, पोकळवेळु.

कुरका, उदायावृत्त.
 कुरंकर, कौंचपक्षी १ गारस १
 कुरंग, हरण.
 कुरंगक, अकलकरा १ पेंडरें २ हरिण ३
 कुरंगनयना, स्त्री.
 कुरंगनाभि, कस्तुरी.
 कुरंगम, हरिण.
 कुरंगिका, रानमूग.
 कुरंगिणी, रानमूग.
 कुरचिल, गेंकडें.
 कुरंट, श्वेतकोरांटा १ कुरडू २
 कुरंटक, बागपुष्पी १ पिंबळाकोरांटा २ को-
 रांटा ३ रककोरांटा ४ पेंडरें ५
 कुरंटिका, कुरडू.
 कुरंटी, सिंहपिंपळी १ घोरकुरंडिका २ सुवा-
 सिनीस्त्री ३
 कुरंड, अकोड १ पडवासा २ अंतगळ ३
 कुरंडक, श्वेतगळ.
 कुरंडका, लघुकलगी.
 कुरंडवृत्ति, अंडवृत्तिरोग.
 कुरंडिका, घोरकलगी १ कुरवंडी २
 कुरडू, देवकुरडू १ सुगसुगा २
 कुरपी, भूमि.
 कुरब, रककोरांटा १ घोरश्वेतसर्प मं-
 दार २ लालकुलाचें भात ३
 कुरंबा, विका, कुंभा.
 कुरर, कुललअतिवेगवान्तांनुसवर्ण आभिधे-
 तमस्तक भसापवी १ करदौकपक्षी २
 कुररव, पारवा.
 कुरल, कुररपक्षी १ कुटिलकेश २
 कुरव, कनुतर १ आंबोला २ तांबडा कोरांटा ३
 कुरवी, सिंहपिंपळी.
 कुररांघ्रि, देवशिरीषवृत्त.
 कुरस, मय.
 कुराल, काळ्यापायांन्त काबन्धारंमाथा घोडा.
 कुरी, कुरीधाम्य यमुनातीरी प्रसिद्ध.
 कुरीर, मैथुन.
 कुरु, रिंगणी १ शिजविलेलेतांदूळ २ खेव ३

कुरंट, कुरडू १ कोरांटा २
 कुटनाश, उंट.
 कुडवक, कुरवक शब्दपाहा.
 कुडवा, सागरगोटी.
 कुडवाडू, कुडकुडपक्षी.
 कुडबिसल, शास्त्रीय ८० गुंजेचाएकतोळा भ-
 से चारतोळे.
 कुडरी, कुररपक्षी.
 कुडल, कुरलशब्द पाहा.
 कुडविंद, व्रीहियुक्तशालि १ कुडशेचजाव्रीहि
 वि० २
 हिंगुळ ३ माणीक ४ वांगडखार ५ उ-
 दीद ६ मोथा ७
 कुडविंदक, भद्रमोथ.
 कुडविंदाख्या, भद्रमोथ.
 कुडविल, माणीक.
 कुडविल्व, माणीक.
 कुडवीरक, अर्जुनगादडा.
 कुडह, वृक्ष.
 कुडप्य, कथील.
 कुडूर, कुवा.
 कुदैन, व्रीडा.
 कुर्पर, कोंपर.
 कुर्पास, स्त्रीस्वनाच्छादकवस्त्र.
 कुल, शरीर १ शेर २ वंश ३ काळ्यासुरमा ४ घर ५
 कुलक, काजरा १ काकटेंभूणी २ गोडपड-
 वळ ३ कडुपडवळ ४ हरितवर्णसर्प ५
 कुलकककंटी, टरकांकडी.
 कुलंकशा, नदी.
 कुलंग, कृष्णदुर्मुखसर्प.
 कुलंगी, मेढशिगी.
 कुलंज, न, कोळिजन.
 कुलजा, सरस.
 कुलटा, व्यभिचारिणी स्त्री.
 कुलटी, मनशीक.
 कुलनिधि, चतुर्थी, १ अष्टमी २ द्वादशी ३
 चतुर्दशी ४.
 कुलस्थ, रक्तकुलस्थ.

कुलस्था, विवक्ष्या १ काव्यसुरमा २
 कुलस्थिका, रक्तकुब्ज्य १ विवक्ष्या २ मसु
 रिकादेशी ३ काव्यसुरमा ४
 कुलपालिका, पत्नी.
 कुलपुत्रक, दवया.
 कुलभर, चौर.
 कुलमृत्या, सुरेण.
 कुलवर्णा, रक्तनिशोत्तर.
 कुलसौरभ, मरवा.
 कुलस्त्री, पत्नी.
 कुलहला, मुंडी १ गोरखमुंडी २
 कुलक्षया, कामुकाचरी.
 कुला, मनशीळ.
 कुलाकुलनिधि, द्वितीया १ पट्टी २ दशमी ३
 कुलाकुलनक्षत्र, भात्री १ मूळ २ अनिजि-
 त् ३ शततरका ४
 कुलाकुलवार, बुधवार-
 कुलाट, अल्पमस्त्ववि०
 कुलाय, पतिगृह.
 कुलाल, कुंभार.
 कुलालिका, रानकुब्ज्य.
 कुलाली, निव्यापापाण १ रानकुब्ज्य २ नि-
 व्यासुरमा ३
 कुलाह, कुगलशब्द पाहा.
 कुलाहक, सरडा.
 कुलाहल, लाहानवृक्ष.
 कुलालिका, कुत्री.
 कुलि, चिमणा १ रिंगणी २
 कुलिका, मेढशिगी.
 कुलिग, क, चिमणा १ गरगैया २ हि०
 कुलिज, न, कोडिजन.
 कुलिजर, चिरपोटांणी.
 कुलिस्थ, स्था, रक्तकुब्ज्य.
 कुलिस्थिका, रानकुब्ज्य १ मसुरिकादेशी २
 चिवृत् ३
 कुलिनी, तेरडा.
 कुलिर, खेकडा.
 कुलिग, निव्याचेनेजामारिन्ना मन्व्य १ वज्र २

मत्स्यभेद ३ हिरा ४
 कुलिशद्रुम, निवडुंग.
 कुली, कांचन १ थोरडोरली २ मनशीळ ३
 रिंगणी ४ शेवाळ ५ कोरळ ६
 कुलीन, चांगलेकुळांतझालेलातो १ उत्तमाश्व २
 कुलीनस, उदक.
 कुलीयक, नेत्रांचीसंधी.
 कुलीर, क, खेवडे १ काकडशिगी २ कांक-
 डाशिशाड ३
 कुलीरशंगी, काकडशिगी.
 कुलीरविपाणिका, काकडशंगी.
 कुलीरा, कांकडशंगी.
 कुलक, जिव्हामल.
 कुलकुंगुजा, कोरलीत.
 कुलचर, छत्रकभेद.
 कुलोत्थिका, विवक्ष्या १ निव्यापापाण २
 कुलक, रोगवि०
 कुल्यल, पाप.
 कुल्यार, पुगण्या १ उमळ २ भर्षीजिजे-
 लेधान्य ३ घेवडा ४ कांजी ५ वेळू ६
 जटामांजी ७
 कुल्यावाधिभद, कांजी.
 कुल्यावाधिपुन, कांजी.
 कुल्य, अश्विधानु १ मांम २ सप्त ३
 कुल्या, लघुहरण देही १ ६४ पापण्या २
 नदीवि ० ३
 कुल्योपनीत, पाटाचेंपाणी.
 कुल्वक, कुठुक शब्द पाहा.
 कुव, कमल १ जलपुत्र २
 कुवंग, निमें.
 कुवज्र, वैकांत झ० नुरमल्ली १
 कुवग, नुरटरम.
 कुवल, थोर १ रायबोर २ मोती ३ कमळ
 आरमा ५
 कुवलकी, माळईवृक्ष.
 कुवलव, निळेकमळ १ भेतकमळ २ नीली
 थल ३ कर्मादपुष्प ४
 कुवलविनी, लघु कमळिणी.

कुवली, वोर १ नरकवि० २
 कुवाहल, उंट.
 कुवन्तिकुन्, कांटेकरंज.
 कुवणी, मामे ठेक्क्याची करंडी.
 कुवेर, क, नांदरुखी.
 कुवेराली, मागरगोटी.
 कुवेर, कमल.
 कुवा, दर्भ १ श्वेतदर्भ २ पाणी ३ डीप ४
 कुंरणी ५
 कुशनामन, कुवाहल शब्दपाठा.
 कुशगुणी, वज्रगुण.
 कुशय, पानपात्र.
 कुशगीर, योगगळेचाश.
 कुशल, वेळवृक्ष १ सुविमान २ योगजलवेत
 ३ मस्यभेद ४ कल्याण ५ मिश्रित ६
 कुशली, भावदा १ सोरळ २ पुष्पा ३.
 कुशम्ब, दर्भमूली.
 कुशा, वेष्ट्यादिहावी कांबोट १ मनु २
 कुशाकर, अश्र.
 कुशांगुलीय, क, दर्भमीनक.
 कुशाग्र, नांदण वृक्षिचा १ दर्भिय २
 कुशाग्रीवमनि, सुविमान.
 कुशाब्मली, रकराहडा.
 कुशाक्ष, वानर.
 कुशिक, लुगगळेचाश १ माग २ विवाह ३
 वेदी ४
 कुशीण, भान.
 कुशियी, लालवर संवली १ भवि २
 कुशिशया, पान वण शिवाय.
 कुशी, नागग्याचा फळ.
 कुशीलव, नटी ० १ पानका २ मुनिगाडक ३
 कुशीळ, धान्यामाग १ सुधामि २
 कुशेजय, कमळ १ रकडमळ २ सायस-
 पक्षा ३ पायाग ४
 कुशक, जेहेडा
 कुशल, कुशलशब्दपाठा.
 कुशाक, भ्रान १ सूर्य २ तानर ३ दर्भ ४

कुट, कुपयोग १ पोलाद २ कुट दि० ३
 कालिजन ४ श्वेतकुट ५ कौण्ड ६
 कुटकंटक, मेष.
 कुटुकंतन, टांकळा.
 कुटुकन्, भुईतरवड.
 कुटगंधा, आसंध.
 कुटगंधि, एलवाळक.
 कुटगंधिनी, आसंध.
 कुटय, मेष.
 कुटयी, लघुमेरुणी १ वाचा २ लघुका-
 यी ३ काळ्यावेर ४ दिनावली ५
 कुटनाशन, श्वेत शिवाय १ इकरकंद २
 रकसैय ३ वाहा ४
 कुटनाशिनी, लघुनायकी १ वाचा २
 कुटनाशन, रकसैय.
 कुट भेद, सडुची.
 कुट मदन, योगशास्त्रा.
 कुटवृक्ष, मेष.
 कुटवन्, दर्भभेद-१ दर्भवेत. २
 कुटवेत्री, वाचा.
 कुटानि, मेषक. १ लघुपदमळ २ मीनी ३
 सूरकळ ४ मेष. ५ कुट. ६
 कु मळ, सपणे.
 कुशांटक, कोकळा १ दर्भमीन २
 कुसीद, शिवाय १ श्वेतवेले मेष. २
 कुसुंभ, कडडये मूळ १ सैरी २ दर्भडळ ३
 कुसुंभक, देवहूमा.
 कुसुंभवीन, कडवा.
 कुसुंभला, दाऊ हळद.
 कुसुम, पुष्पा १ नेत्रमेरु २ शिवाय ३
 कुसुमाग, पाटलिपुत्र नामक शहर.
 कुसुमकळ, जायकळ.
 कुसुमा, रकपादक १ नांदर.
 कुसुमांजन, शिवाय करणेवेत रततून जला
 ने कुळ उडवनेने, जन्माने मन्मा तरी झ
 पानात.
 कुसुमांमक, मेष.
 कुसुमांधियाट, मोठा नागवापा.

कुमुयापुध, काम.
 कुमुयासव, मध.
 कुसुभेषु, मदन.
 कुसुमोच्चय, पुष्पांचे बौम
 कुसूल, कुशल शब्द पाहा.
 कुस्ति, कपट.
 कुस्नुवनी, कोथिंबीर.
 कुस्नुवुरु, धणे.
 कुह, निळे कमळ. १ कमळ. २ गयबोर ३
 कुहक, गठोना १ गाहडी २
 कुहकस्वन, वन कोवडा.
 कुहन, उदीर १ चूम २ सर्प ३ दार्भिक ४ मृत्तिका
 पात्र ५
 कुहना, कपट.
 कुहर, छिद्र. १ कंड. २ कान. ३ सर्पवि. ० ४ कंड-
 शब्द ५.
 कुहग्नि, शब्द. १ कौकिलस्वर २
 कुहलि, तांबूल.
 कुहा, घोटी बोर १ कुटकी २
 कुहु, अमावास्या. १ कौकिल स्वर. २
 कुहु नदी १ अमावास्या २
 कुहुक, कौकिल.
 कुहुकंट, कौ कौळ.
 कुहुग्व, वा, कौकिल १ कौकिल्या २
 कुहुळ, स्तंभ पुरण्याचा खळगा.
 कुहडिका, दंव.
 कुहेडी, तुषार.
 कुहेलिका, हीम.
 कुक्षि, कुत.
 कुक्षिग्रंथ, लघु देवनळ.
 कुकुद, वरास मन्काग्नि अलंकृत कन्या
 देणारा.
 कुकुर, कुतरे.
 कुचिका, नृपांत भाजलेले तांदुळ दुधांत प-
 ककरावती.
 कूची, कोवळे तांदे दुधांत चतुर्थांश दुसरे
 चांगले दुध घालून सर्वस करवा ती १
 दुस्राचे पाणी अथवा ताकाची निवळ २

दधी कूची ३ तक कूची. ४ इत्यादि.
 कूट, लोखंड १ सारलोह २ शेडा ३ यंत्र ४
 कपट ५ उदकपात्र ६ धान्यराम ७ हरि
 णादि धरण्याचा पाश ८ अमन्य ९
 कूटक, नागरा चेंफाळ १ मोरमांसी २
 कूटज, श्वेत कुडा.
 कूटपाक, पित्तघ्न. १ कुंभाराचा आवा. २ ती -
 निपात ३
 कूटयंत्र, मांफळा इत्यादि.
 कूटल मन्क, चवक.
 कूटशाल्मलि, काळी सावरी. १ रक्त रोहिडा. २
 कूटस्थ, वाघनख १ नखला २
 कूटार्थे सिधकन्, पुत्रजावृक्ष,
 कृणि, रोमाने हान कुजलेला.
 कृणिका, पशु शंभ.
 कृथन, आतनाद.
 कृप, विहीर.
 कृपक, काटे सेवेनी. १ कपरेचा भयः प्रदेश २
 नौका मध्य स्तंभ ३ खळगा ४
 कृप समुद्रन, विहीरीचे पाणी.
 कृपाग, रोमांच.
 कृपाग, समुद्र.
 कृपिका, कृपक. शब्द पाहा.
 कृपी, गोडी कुहिली.
 कृपोटक, विहीरीचे पाणी.
 कृप्य, रूप १ मापीक २
 कृम, अल्प सरावर.
 कृग, भान.
 कूर्च, भिवयाचामध्यभाग १ कपट २ दर्भमुष्टी ३
 मन्क. ४ कटिण ५ दंभ ६
 कूर्चक, जीवक. १ दांतवण. २
 कूर्चपर्णी, मेडशिगी. १ लघु मेडशिगी. २
 कूर्चभाक, भुर्जपत्र.
 कूर्चशिरम्, टांच.
 कूर्चशीर्षक, नागळ १ जीवक २
 कूर्चशेखर, नागळी.
 कूर्चिका, विरजण १ वृक्षाचामोहोर २ फिली ३
 रंगदण्याचा कुंचा ४ सुई ५

कूर्दन, बालक्रीडा.
 कूर्प, भित्तिवाचा मध्यभाग.
 कूर्पर, कौपर.
 कूर्पासक, चोळी इत्यादिक.
 कूर्म, कामर.
 कूर्मशीर्षिक, जविक.
 कूल, तीर १ मगवेर २ बांध ३
 कूलक, भुंग्याचे वारूळ १ तट २
 कूलकप, मपूट.
 कूलकपा, नदी.
 कूलवनी, नदी.
 कूला, लघुदंती.
 कूलचर, जलमर्माप राहाणारे ने १ दैस २ टों-
 णगा ३ गोंडा ४ वाराह ५ चमरीगाय ६
 गज इत्यादि ७
 कूवर, सुंदर १ कुवडा २ रथाची दांडी ३
 कूप्यांडक, कांहांळा.
 कूप्यांडकवटी, मांदगे.
 कूप्यांडकी, थोरकोहांळी १ भुडकोहांळा २
 कूप्यांडिकी, तांबडा भोपला.
 कूप्यांडी, थोर कांहांळा.
 कूक, गळा.
 कूकण, कृमि १ करदोक पशी २
 कूकर, चवक १ कूहेर २ मिण्याची एक
 जानी ३
 कूकरा, पिंपळी.
 कूकळ, करदोक पशी.
 कूकळाश, मरडा.
 कूकलास, क, मरडा १ शिरड २
 कूकवाकू, कोंबडे १ मपूर २
 कूकाटिका, मानेचा पृष्ठभाग.
 कूकबुन्ध्या, मारुड.
 कूकलास, मरडा.
 कूक, मूत्र कूकुरंग १ पाप २ पीडा ३ सात प-
 नादि प्रायश्चित्त.
 कूकुरनी, शेरणा.
 कूकुर, थोर पापाणभेद.
 कूकुरि, वेलतूर.

कृऊन्मील, पापण्याचे रंग.
 कृणु, रंगारी १ चित्तारी २
 कृन, कृतयुग १ पर्याप्त २ दुःखित ३ केलेला.
 कृतक, विडलोण १ रसाजन २
 कृतकंटक, रसाजन.
 कृतकर्मन, बुद्धिमान्.
 कृतच्छिद्रा, कडुदोडकी.
 कृतत्राणा, चायमाण.
 कृतधी, बुद्धिमान्.
 कृतविंहीन, क, शिलारम.
 कृतपुंख, बाण मोडण्या विषयी कुशळ.
 कृतफल, कंकोळ.
 कृतमख, बुद्धिमान्.
 कृतमाल, लघुवाहवा १ चितळ २ संघात
 च्यारी पक्षि विशेष ३
 कृतमाला, नदी.
 कृतमुख, कुशळ.
 कृतपश, यशस्वी.
 कृतलक्षण, शौर्यादिके कृमन जो प्रख्यातनी.
 कृतवेधना, कडु दोडकी १ गोंडकोडकी २
 कृतसापत्नका, मरत.
 कृतसापत्निका, मरत.
 कृतहस्त, कृतपुंख शब्द पाहा १ कुशळ २
 कृतज्ञ, कुतरा.
 कृतांत, यम १ मिडात २ दैव ३ शनवार ३
 पापकर्म ४
 कृतांता, रेणुबीज.
 कृति, करणे.
 कृतिन, बुद्धिमान् १ कुशळ २
 कृति, खंडित.
 कृत्ति, चर्म १ मूर्जपत्र २ कृत्तिकामंडप ३
 कृत्य, कार्य.
 कृत्या, स्त्री.
 कृत्रिम, बांगडखार २ विडलोण २ जिव्यार-
 म ३ चिनीकापूर ४ जगादी कस्तुरी ५
 पीतचंदन ६ रसाजन ७
 कृत्रिमधूपक, अनेक पदार्थांचा धूपपाठ
 कृत्रिमरत्न, कांच.

कृत्रिमवन, गावावाहेरचा बाग.
 कृत्रिमविष, विपदोष.
 कृत्स, उदक.
 कृत्सन, समग्र १ जल २
 कृदर, धान्यागार.
 कृपा, दया.
 कृपण, कटू.
 कृपणा, कीटवि०
 कृपाण, खडू.
 कृपीट, उदर १ जल २ अल्प ३ काष्ठ ४
 कृपीटपाल, समुद्र १ वायु.
 कृपीटयोनि, अग्नि.
 कृमि, जंत १ व किडे २ विंचु ३ लाख ४
 घुलें ५
 कृमिक, सुपारी.
 कृमिकटक, वावाडिंग १ बोन्वाडा २
 कृमिकर्णक, कर्णरोग १ कीटवि० २
 कृमिका, गठोनाशाड.
 कृमिकुंभा, थोरकांबडळ.
 कृमिका, शोथ १ रेशीम २
 कृमिग्रंथि, नेत्रनेथीचे रोग.
 कृमिघाती, वावाडिंग.
 कृमिघ्न, वावाडिंग १ हळद २ विववा ३ ह-
 रितकांदा ४ कालकंद ५ पांगारा ६ क-
 हुनिव ७ काश्रगर ८ घोरिचैमूळ ९
 कृमिघ्ना, हळद १ लाख २ वावाडिंग ३
 कृमिघ्नी, तंबाकू १ गंधार्णी २ हळद ३
 कृभिन्न, अगर १ लाख २
 कृमिजग्ध, अगर.
 कृमिजंघा, तेलमुंगी.
 कृमिजलज, कृमिशंख.
 कृमिजाव्हा, लाख.
 कृमिजित्, वावाडिंग.
 कृमिदंतक, दंतरोग.
 कृमिद्रव, लाख.
 कृमिनाशन, वावाडिंग.
 कृमिनाशिनी, अजमोदा.
 कृमिपादा, लाख.

कृमिफल, उंबर.
 कृमिमक्षिका, किड्या गारळ्या माशा.
 कृमिरिपु, वावाडिंग.
 कृमिवारिरुह, कृमिशंख.
 कृमिवृक्ष, लाल रानआंबा १ इरमाल आंबा २
 कृमिशंख, शंखामार खावुवा असतो तो.
 कृमिशत्रु, वावाडिंग.
 कृमिशुक्ति, जलशिंपी १ मन्मयवि० २
 कृमिसू, धुद्रशिंपी १ जळशिंपी लहान अ-
 सते ती २
 कृमिहर, मिरिं १ वावाडिंग २ विडलोण ३
 कृमिहंत्री, वावाडिंग.
 कृमिहा, वावाडिंग १ लाख २
 कृमी, सुतेरा.
 कृमीलक, मठ १ रानमृग २
 कृवि, वस्त्र विणण्यांचा माग.
 कृश, सुष्म.
 कृशर, तिलमिथिन ओदन.
 कृशरा, खिचडी १ तिलतंदुलपुक खिचडी २
 कृशरोमा, कुहिली.
 कृशाला, मस्तकाचे केश.
 कृशशाख, पित्तपापडा.
 कृशाक, लळणें १ उष्णकरणें २
 कृशांगी, वाघांटी १ नाजूकस्त्री २
 कृशानु, चिचक १ अग्नि २
 कृशानुग, नरवेल.
 कृशानुगनस, शिव.
 कृशाक्ष, सुतेरा १ तंतूवाय २
 कृपक, आकर्ण केलेला १ शेतकरी २
 कृपाणु, चिचक १ अग्नि २
 कृपि, कृपिकर्म १ नागरणें २
 कृपिका, उंदीरकानी.
 कृषिद्रेपी, अतिमृक्ष चिमण्या.
 कृषिलोह, मुंडलाह.
 कृष्कर, शिव.
 कृष्ट, नागरेलेलें शेत.
 कृष्टि, बुद्धिमान् १ आरुपण २ नागरणें ३
 कृष्ण, कृष्णपक्ष १ कौशिवृक्ष २ काळ्याशि-

सब ३ काळीउपलसरी ४ काळीसुरमा ५
मिरी ६ ज्योति ७ माहानीलमणी ८
टोणगा ९ शाहाजिरे १० लोहोकीट ११
काळीहरभरा १२ तीळ १३ बीडलोण १४
काळीआजवला १५ संचळ १६ सिमें १७
कोकिल्या १८ कावळा १९ मोरचुत २०
कृष्णागर २१ लोखंड २२ काळीवर्ण २३

कृष्णक, सवजा.

कृष्णकंचुक, काळीहरभरा.

कृष्णकंद, रककमळ.

कृष्णकरवीर, काळीकरणे.

कृष्णका, मोहोरी.

कृष्णकाक, डोमकावळा.

कृष्णकानरा, रकगुंजा.

कृष्णकाय, क्षिमा १ टोणगा २

कृष्णकाटक, कृष्णागर.

कृष्णकालिस्थिका, विवच्या.

कृष्णकुसुम, काळीकरणे.

कृष्णकलि, रेचक.

कृष्णगंगा, वेपानदी.

कृष्णगंध, शेगवा.

कृष्णगर्भ, कायफळ.

कृष्णगल, कुकूपशी.

कृष्णचणक, काळीहरभरे.

कृष्णचारिणी, अग्रिमद.

कृष्णचूडा, रकगुंजा.

कृष्णचूडिका, रकगुंजा.

कृष्णचूर्ण, लोहोकीट.

कृष्णजगंध, कृष्णागर.

कृष्णजटा, जटामांती १ सुगंध जटामांती २

कृष्णजीर, शाहाजिरे.

कृष्णनाम्न, भंदनवि.

कृष्णतार, मृग.

कृष्णतीक्ष्णा, कळोजीजिरे.

कृष्णतुलसी, काळीतुलस.

कृष्णतंडुला, तिळवण १ वावडिंग २

कृष्णतृक्क, वकुळी.

कृष्णधनुर, काळीधोत्रा.

कृष्णधान्य, सवि.

कृष्णपाक, करवंदी.

कृष्णपाकफळ, करवंदी.

कृष्णपिगला, पार्वती.

कृष्णपिडीतक, काळ्या गेळ्याचा वृक्ष.

कृष्णपिडीर, गेळ्याचा वृक्ष.

कृष्णपिपीलिका, काळीमुंगळी १ काळीडो-

गळे २

कृष्णपुच्छ, भेंकर.

कृष्णपथ्य, काळीधोत्रा

कृष्णप्रिय, कळंब.

कृष्णफल, धेलफळ

कृष्णरुला, बांवाचा १ गोडीकुविरि २ लघु-

करवंदी ३ काळीभावे ४

कृष्णवर्ष, काळीवावरी १ वैजयंती नुळन २

कृष्णवीर, कळिंगड.

कृष्णबोल, काळीधोळ.

कृष्णभूभवा, लघुकारली.

कृष्णभूमिना, थोरशिंपी गवन.

कृष्णभूषण, मिरे.

कृष्णभदा, दी, कटुकी.

कृष्णमणि, राजावर्त.

कृष्णमत्स्य, कंटकुकमस्य.

कृष्णमस्तिका, काळीआजवला १ राननुळग २

कृष्णमस्तिका, काळ्यामाशा.

कृष्णमालुक, काळीआजवला.

कृष्णमुख, वानर १ कृष्णमुखवगळी २

कृष्णमुखा, काळीउपलसरी.

कृष्णमुद्र, काळीमृग.

कृष्णमूला, काळीउपलसरी.

कृष्णमृग, हरण.

कृष्णमृत्, काळीमाती १ कृष्णभूते २

कृष्णसंह, प्रमेहरोग.

कृष्णरंग, सिमें.

कृष्णरंभा, काळीकेळ.

कृष्णराजिका, काळीमोहरी.

कृष्णलवण, संचळ १ बांगडवार २

कृष्णला, काव्यागुजा १ श्वेतगुजा २ रक्त
गुजा ३
कृष्णलोह, कांतलोह १ सारलोह २ लो-
खंड ३
कृष्णवर्ण, कस्तुरी १ जल २ नागरमोथ ३
लवंग ४ जटामांसी ५ पिंपळी ६ कृष्णा
गरु ७ कालवटपक्षी ८ रिठा ९ काल-
शाक १० काळीगेळ ११ मस्यभेद १२
कृष्णवर्धन, अभि १ विववा २ राहू ३
कृष्णवलिका, पापडी.
कृष्णवल्ली, काळीउपलसरी १ बाभूळ २
कष्णवानर, काव्यावानर.
कृष्णवालुक, कंकुट.
कृष्णवंता, रकपाडळ १ रानउडीद २ लघु-
शिवण ३
कृष्णवंतिका, लघुशिवण १ पाडळ २ रान-
उडीद ३ थोरशिवण ४
कृष्णवेण्या, वेण्यानदी.
कृष्णद्वीहि, माठेमाळी १ काळीमाळ २
कृष्णशार, कृष्णमृग.
कृष्णशालि, काळीमाळ.
कृष्णशिखिक, अगर.
कृष्णशियु, काव्याशेगवा.
कृष्णशिवा, कळिथचाभेद.
कृष्णशिशपा, काव्याशिशव.
कृष्णश्वेता, थोरशिवण.
कृष्णसखी, जिरें.
कृष्णसमुद्रवा, कृष्णानदी.
कृष्णसर्जन, काव्याविवळा.
कृष्णसर्षप, काळेशिरम.
कृष्णसर्षपा, काव्यामोहण्या.
कृष्णसंज्ञक, संचळ.
कृष्णसार, हरण १ शिसव २ खदिर ३ अ-
वनसृष्ट ४ कंटकवृक्षवि० ५
कृष्णसारका, काव्यासिसव.
कृष्णसारथि, अर्जुनसादडा.
कृष्णसारा, काव्याशिसव.
कृष्णसारिवा, काळीउपलसरी.

कृष्णसूक्ष्मफला, चुंच १ थोरकलगी २
कृष्णस्कंध, तमालवृक्ष.
कृष्णा, जटामांसी १ पापडी २ कटुकी ३
शाहाजिरें ४ लघुनीली ५ काळीनुळम ६
नीलांजन ७ दुर्वा ८ काळेंद्राक्ष ९ पिंप-
ळी १० काळीचिमणी ११ बांबचा १२
काळेशिरम १३ काळीनिर्गुंडी १४ पट्ट
१५ कर्लीजीजिरें १६ कस्तुरी १७ रान-
कुळिय १८ जलूका १९
कृष्णानदी २०
कृष्णाख्या, काव्यापुनर्नवा.
कृष्णांग, कर्लीजीजिरें १ राजहंसवनस्पती २
कृष्णागर, कृष्णागर.
कृष्णांजनी, काळीकापर्शी.
कृष्णाजाती, काळीजिरें १ शाहाजिरें २
कृष्णानदी, कृष्णानदी.
कृष्णाभा, काळीकापर्शी.
कृष्णामिष, लाखंड.
कृष्णामूल, पिंपळमूळ.
कृष्णायस, मुंडलेह १ पोलाद २ तिखें ३
लाखंड ४
कृष्णाचिस, अभि १ चित्रक २
कृष्णार्जक, काव्याभजनवला १ तुळम २
कृष्णालु, काळेंभुळं.
कृष्णावास, पिंपळ.
कृष्णिका, काळीमोहरी.
कृष्णेंद्रिय, कळंब.
कृष्णेंद्र, काव्याउंम.
कृष्णाटुंबरिका, काव्याउंवर.
कसर, कृशरशब्दपाहा.
केकर, काणा.
केका, मयूरध्वनि.
केकिन, मोर.
केकिशिखा, मयूरशिखा
केचन, अ० कोणीएक.
केचुक, कचराकंद.
केणिका, वस्त्रागार.
केण, कवला.

केन, गृह.
 केनक, श्वेतकेवडा.
 केनकी, श्वेतकेवड्याचे झाड.
 केतन, ध्वज १ कार्य २ आमंत्रण ३ निवाम ४
 केतु, धोरण १ रोगवि ० २ ध्वज ३ शत्रु ४
 ग्रहवि ० ५ चिन्ह ६ प्रकाश ७
 केतुग्रहवल्लभ, वैदुर्यरत्न.
 केतुभ, मेघ.
 केतुग्न, वैदुर्य.
 केटर, वनस्पतिवि ० १ काणा २
 केदार, केदारमाळी १ पर्वत २ शेत ३ शिव ४
 केदारकटुका, कटुकी.
 केदारखंड, शेताचा बांद.
 केदारज, पत्रकाष्ठ १ पाटाचे पाणी २
 केदारजल, पाटाचे पाणी १ केदारा २ के-
 दारमाळी ३
 केदु, क, टेंपुणी.
 केना, केनी.
 केनाग, मस्तक १ मांथा २ कपाळ ३ नर-
 कवि ० ४
 केनिपातक, नीकेचे सुहाणु.
 केवुक, सुनारी १ कोवी २ करमळा ३
 केमुक, कंद, उन्नदेसी प्रसिद्ध जा कोविम-
 खाली कादा भमतो तो.
 केया, केविका.
 केपूर, प्रगंडभूषण.
 केरल, देशवि ० १ अडीचप्रतिका कालमान २
 केरट, कडईचे बीज.
 केरटक, केमुककंद.
 केलास, स्फटिकमाण.
 केलि, क्रीडा.
 केलिक, अशोक.
 केलिकिल, अशोकवृक्ष.
 केलिकिला, मदनस्त्री.
 केलिकिण, उंट.
 केलिकुचिका, स्त्रीशिकनिष्ठभगिनी.
 केलिशुपि, पृथ्वी.
 केळट, केमुककंद १ जलउंबर २

केवडीमोथ, नागरमोथ्या गारखा भमतो तो.
 केवल, एकटा १ समय २ निश्चित ३ कपटेबधी ४
 केवलद्रव्य, कार्ळीमिरी.
 केवा, पुष्पविशेष.
 केविका, पुष्पविशेष.
 केश, मस्तकाचे केश १ वाळा २ वरुग ३ किणु ४
 केशकार, उंस.
 केशकारी, रोहिणी.
 केशकीट, उवा.
 केशघ्न, चाईगेग.
 केशट, बोकड १ उवा २ दिज्याचा वृक्ष ३
 बंधु ४
 केशनामन्, वाळा.
 केशपणी, रक आवाडा.
 केशपक्ष, केशममूह.
 केशभू, मस्तक.
 केशभूमि, डोक्याची तना.
 केशमथनी, धोरशमी.
 केशमूटिक, वकाणनिंब १ विषदोडी २
 केशग, केशग, केसरवि ० झाकान का ० क्रो-
 मीस्तिमटाल ० गाकनट ० तृणकेशरदे ० १
 हिंग २ गिहाचे केश ३ नागकेशर ४ पु-
 स्परेणु ५ कुंकुम ६ उंडीण वृक्ष ७ बकुल ८
 केशरंजन, माका १ काळाकोरांटा २ नि-
 वळा ३
 केशराज, निळाभाका.
 केशराभल, महादुंग.
 केशरिन्, पुन्नाग १ नागकेशर २ महादुंग ३
 गिह ४ घोडा ५
 केशरुढक, कार्ळीविदा.
 केशरुहा, बृहदंती १ महाबला २ धोरनीली ३
 केशरूपा, वादांगुळ.
 केशव, सुगुन्नाग १ किणु २
 केशवस्थिनी, महाबला.
 केशवायुध, आप्रवृक्ष १ विष्णवायुध २
 केशवालय, पिंपळ.
 केशवावास, पिंपळ.
 केशवेश, केशबंधरचना.

केशशौक्ल्य, केशाचा पांढरेपणा.
 केशहंत्री, थोरशमी.
 केशहंतृफला, थोरशमी.
 केशहृत्फला, थोरशमी.
 केशा, गंधमानी
 केशाद, कृमी.
 केशापहा, शमी.
 केशारि, नागकेशर.
 केशार्हा, थोरनीली.
 केशालि, माका.
 केशावह, वाढ्या.
 केशिका, लघुशतावरी.
 केशिन्, तिड १ उत्तम केशाचा २
 केशिनी, जटामांभी १ वंध्यास्त्री २ शंखाहुली ३
 केशी, लघुनीली १ सुनिधजटामांभी २ म-
 हाशतावरी ३ माकाड ४ आंबाडी ५
 केश्य, आनाणा १ विवढ्या २ वाढ्या ३ क-
 ण्णागर ४ माका ५ खवळेमांजर ६ कानु ७
 केश्या, मालानृण.
 केशर, हेम १ निमें २ नागकेशर ३ कमळ-
 केशर ४ बकुळ ५ सुगुन्नाग ६ पुन्नाग ७
 वृक्षाचा मोहीर ८ हिंग ९ दिगकत
 १० केशर ११ पुण्यरेणु १२
 केशरवग, केशर.
 केशगळ, महाळुंग-
 केशरि, मिह.
 केशरिका, महाबला.
 केशरिन्, मिह १ जलपधी २ वानरवि० ३
 केशरोच्छटा, नागरमोथा.
 कैकर्य, सेवकरणे.
 कैटभ, असुरवि०
 कैटभजित्, विष्णु.
 कैटर्ष, घाणराकरंज १ कामुक २ कळ्यानिंब ३
 कायकळ ४ गेळ ५ काश्मरी ६ घृतक-
 रंज ७ थोरकरंज ८ लघुश्वेतकिर्डी ९
 लघुश्वेतपाडळ १०
 कैडर्ष, कैटर्षशब्दपाहा.
 कैतव, वैदुर्धरन १ कपट २

कैदार, क, शेतांचासमूह,
 कैदारिक, शेतांचासमूह.
 कैदार्य, कैदारशब्दपाहा.
 कैपीला, काळे निशोत्तर.
 कैरली, वावाडिंग.
 कैरन, श्वेतापल १ कमोदपुण्य २ कमळ ३
 शत्रु ४
 कैरविगी, उज्वलिनी १ कमळिणी २
 कैरविणीफल, घांगुड.
 कैरविन्, चंद्र.
 कैरवी, कुमुदिनी १ चांदणे २
 कैराटक, विपवि०
 कैरान, किराईत १ किंचित्प्रीतवर्णचंद्रन २
 कैरानक, नेपालकिराईत १ चंद्रनमंद २
 कैल, जाडा.
 कैलान, पर्वत वि०
 कैवर्त, वक्राणनिध १ धातुर २
 कैवर्तमम्नक, जलमोथा.
 कैवर्निमुम्नक, जलमोथा.
 कैवर्नीमुम्नक, क्षुद्रमोथा १ कैवर्दीमोथा २
 जलमुम्ना ३
 कैवल्य, मोथा.
 कैशाग, बाळपणा.
 कैशिक, प्रीति १ केशसमूह २
 कैश्य, केशसमूह.
 कैयिका, आंबाडी.
 कैयी, पहाडमुळ.
 काक, चुकवाकपर्धी १ लाडगा २ वृक्षकमल
 ३ वेडुक ४ सरडा ५ सिंदीवृक्ष ६ विष्णु ७
 काकड, खकड मुंगुमागारखे भ्रमते ते.
 काकदेव, पारवा-
 काकनद, रककमल १ रकोपल २
 काकर्षु, सूर्य.
 काकाह, पांढराघोंडा.
 काकिल, काकिकळ १ कौळिस्ता २ कौलीत ३
 काकिला, काकोली १ काकिल्या २
 काकिलानंद, इरगळभावा.
 काकिलाम, भावा

कोकिलाक्ष, क, विखरा १ काळाऊंस २
कोलिम्ता ३
कोकिलेष्टा, थोरजांबळ.
कोकिलेक्षु, काळाऊंस.
कोकिलोत्सव, इरसाल आंबा १ साधारण
आंबा २
कोकोवाच, वोकड.
कोट, भुद्रोग १ आंकोली २ प्राकार ३
कोटन, शिशिरकृत.
कोटंब, केमुककंद.
कोटंग, आंकोली १ झाडाची टोळ २
कोटरपुष्पी, वधागा.
कोटरवासिनी, भेतनिशानर.
कोटरम्या, भेत निशानर.
कोटवी, नमस्वी.
कोटि, धनुष्यात्र १ उल्कप २ संख्या निःकंठीक
कोटि, का. सृका.
कोटिवालिका, सरडा.
कोटिंग, इंद्र १ इंद्रगोप २ मुंगस ३
कोटिवर्षा, सृका.
कोटी, पांढराकुडा १ कोटि शब्द पाहा २
सृका. ३
कोट्ट, कोट.
कोट्टवी, कोटवी शब्द पाहा.
कोट्टाग, शहरातील विहार.
कोट्ट, शीर्तापन १ उदद २ कोट्ट ३ कुट्ट
कोण, कोंपरा १ टोंक २ काठीआवाडाव ३
कोणकुण, टेंकूण.
कोणप, राक्षस.
कोणि, बांकड्या हाताचा.
कोथ, वणादिकाचा दुर्गंधक्रेद १ नेत्ररोग २
कोटकार, घोटकाकार मृगवि०
कोटड, धनुष्य १ भिषया २ देशवि० ३
कोट्टव, हरीक.
कोट्टविक, संखळ.
कोट्टवीण, हरिक पिकतात ती भूमि.
कोनफळ, राताळ.

कोनील, पानीय बतिका व्यजल पशिविशेषः
कोप, पिनरोग १ कोप २
कोपन, क, गर्डेना १ गर्गाट २
कोपना, रककणे १ क्रीधस्त्री २
कोपवैरि, अगस्ता.
कोपिन, जळपारवा १ जळकवतर २ क्रीधी ३
कोमल, मृदु २ सुंदर २ मधुर ३ जल ४
कोमलक, पयकाट.
कोमलदल, कमळ.
कोमलपत्रक, वेगवा.
कोमलप्रसव, भेतकोरांटा.
कोमलफला, मेकी.
कोमलवृत्कल, हरपरंबडी.
कोमला, शेती १ खिरणा २
कोमासिका, कार कोवळे कळ.
कोपाट्रक, टिटवी.
कोर, कुलाची कळी.
कोरक, कोळसा १ कुलाची कळी २
चकोरपक्षी ३ केंकोळ ४ कमलतंतु ५
कोरकवृक्ष, हिगणवेड.
कोरंगी, सुळैला व्य० एलची १ पिपळी २
कोरंजी, सोराटी.
कोरदप, क, हरीक.
कोरदप्य, हरीक.
कोरका, साळुंषी.
कोरिन, कोरलेला.
कोल, रानदुकर १ केंकोळ २ वार ३ मिरि
४ चवक ५ अंकोळ ६ गजपिपळी ७
रायवोर ८ कोरक ९ कळी १० नख ११
कोलक, केंकोळ १ अंकोली २ मिरि ३
वार ४ रायवोर ५ पिपळी ६
कोलंक, आंबळा.
कोलककटिका, मधुखजुरी.
कोलककट्टी, लघुखजुरी.
कोलकंद, पाचणकांटा १ पापा २
कोलका, गोडी कुहिरा.
कोलगजिनी, गजपिपळी.

कोलदल, नखला.
 कोलनासिका, बंकिरी औषधी.
 कोलपुच्छ, कौचपत्ती.
 कोलंबक, तारारहित बीणा.
 कोलमूल, पिप्लमूल.
 कोलवल्लिका, चवक.
 कोलवल्ली, गजपिपली १ चवक २
 कोलवालुक, कंकुभ.
 कोलशिबी, गोडी कुहिली १ काळे आंब्या
 वेल २
 कोला, चवक १ पिपली २ गोरखमुंडी ३
 वोर ४
 कोलांच, कलिगदेश.
 कोलात्मज, वोर.
 कोलाहल, कलकलाट.
 कोलि, वोर १ घोंटीवोर २
 कोलिका, घोंटीवोर.
 कोली, वीरी १ कुळई २ थोर प्रोगरा ३
 कोविट, पंडित १ तिलकवृक्ष.
 कोविदारक, कोरल १ वाहवा २
 कोश, धनसमूह १ कळी २ पत्त्यादिकाचे
 आडे ३ जायकळ ४ सोने ५ रूपे ६
 शपथ वि० ७ तरवारीचे मेष ८
 कोशकार, ऊंस १ रेशिमाचा किडा २
 कोशकाली, जलपत्रिविशेषः
 कोशकृत्, काळा ऊंस.
 कोशफल, फ्रोकॉट १ वोर २ गवला ३
 कोशफला, श्वेतनिशोत्तर १ देवडंगरी २
 तौशीकांकडी ३ काळे निशोत्तर ४ गोंड
 दोडकी ५
 कोशलिङ्ग अंतस्थ द्रव्य.
 कोशवती, कडु दोडकी १ दोडकी २
 कोशच्छ, ज्यांच्या आंगा भोंवते कवच्या
 सारखे असते ते १ शंख २ शुद्धशंख ३
 शुक्ति ४ कर्कटादि ५
 कोशा, मद्य.
 कोशातक, कैस.

कोशातकी, दोताळी १ गोडी दोडकी २
 पडवल ३ देवडंगरी ४ कडु दोडकी ५
 आघाडा ६ रात्र ७
 कोशांभ, कुसुंभ.
 कोशास्त्र, लाठ रानआवा.
 कोष, सोश शब्द पाहा १ वृषण २ शिभ
 ३ योनी ४
 कोषक, वृषण १ आडे २
 कोषकल, सोशकल शब्द पाहा.
 कोषमन, आश्रयम.
 कोष्ट, आम अग्नि मंत्र हृषिण गाचे स्थान १
 मद्य २
 कोष्टपत्र, धीरमो, वेळ.
 कोष्टभेद, कोष्टभेद मेष.
 कोष्टमंताप, अंतःसंताप.
 कोष्टागणिका, कुंभारिणी, च्या चगनी मृत्तिका.
 कोष्टांघ्र, जा आर्धने अन्न पाक होता तो.
 कोष्ण, किंचित उष्ण.
 कोळल, मद्य वि० १ वाद्य वि० २
 कोळली, कृष्णाडसुगा.
 कोही, कुडा.
 कोकन्य, अनाचार १ पश्चानाप २
 कोकन्य, कोकिलाभ.
 कोकूटिक, होलापती.
 कोकूटिकंदल, सर्प वि०
 कोंच, पर्वत वि०
 कोंचदाम्ण, कृत्तिकस्वामी.
 कोष्ट, अप्रमाणिक १ कपटी २ कपट ३
 कोष्टज, इंद्रजव.
 कोष्टल्य, चाणाक्य थोर मुळा.
 कोष्टी, श्वेत कुडा १ काळा कुडा २
 कोष्टण्या, मांस रोहिणी.
 कोष्टन्य, देवकुंभा १ कुंभा २
 कौणप, राक्षस.
 कौनी, रेगुळबीज.
 कौवुक, कुतूहल १ अनानस २ भोजन ३
 कौवुल, उत्कंठा १ चमत्कार २

कौनिय, अर्जुन साददा.

कौनियक, मेण.

कौप, विहिरीचें जल.

कौपतल विहिरीचें पाणी.

कौपीन, वस्त्र वि० १ पातक २ उपत्य ३

अकार्य ४

कौबेर, कौट.

कौभ, मदक्यांतील.

कौभघ्न, शतवर्षाचे जूने तूप.

कौभारी, दुकरकंद १ वंशलोचनभेद २

कौमुद, कालिकामा १ उसाह २

कामुदी, चादिणे.

कामुदीतीवन, चकोरपक्षी.

कौलीन, लोकांवाड १ क्लीनता २ पशु

सर्प पक्षी यांचे युद्ध ३ उपत्य ४ दुःख ५

कौलियक, कुतरे.

कौवल, बोर.

कौवीरा, भुयभावली.

कौवीर, कौट औषधी १ उन्नर दिक २

कौशिक, गुगुळ १ धुवड २ लघुरालेचा

वृक्ष ३ डंड ४ मारुडी ५

कौशिकफल, नारळीचे झाड.

कौशिका, गठोना झाड १ मोरमासी २

कौशिकारि, कावजा.

कौशिकी, नदी.

कौशिक्य, साहोडा ल० हेदीचा वृक्ष.

कौशिर, नगला.

कौशिय, क, लघु कर्म १ रेशमि २ रेश-

मी वस्त्र ३

कौशियवस्त्र, रेशमी वस्त्र.

कौष, कमळ.

कौसुभ, गानकुसुंभ १ पुष्पांजन २

कौशल, यवसकुसुमा.

क, पाणी.

कक कंकपक्षी १ बाला २ आम्र वि० ३

चंदेन ४

ककट, क, कवच.

ककटेरी, हळद.

ककण, हरतभूषण.

कंकन, वक्ष वि०

कंकनिका, अतिवला १ कणी.

कंकनी, अतिवला.

कंकनाट, मस्य वि०

ककद, सोन.

कंकग, तक.

कंकगाल, पिस्ता.

कंकशत्रु, सालवण.

कंकारी, वेदक.

कंकाल, धर्म्यपंजर.

कंक, कंगुगळे.

कंकुट, कंकुट.

कंकली, अंशक.

कंकोल, क, कंकोल.

कंगु, कागधान्य १ राळे २ गवहला ३

कंभुगिका, लघुमाल कांगोणी, १ धोरमाल

कांगोणी २

कंगुणी, पंधेगवत, १ राळे, २ धोरमाल का

गोणी २

कंगुणीपत्र, पंधेगवत.

कंभुनी, लघुमाल कांगोणी १ गवहला २

कंगुल, हस्त.

कंगु, कागधान्य १ राळे २ गवहला ३

कंचट, गजपिंपळी १ जळ तदुलजा २

कंचन, कंचन वृक्ष.

कंचिका, वाराक पिवळे फोडांची लहज १

पैन.

कंचुक, सर्पांची मेग.

कंचुकशाक, बोवके.

कंचुका, आसथ १ कंचुकशाक २

कंचुकालु, सर्प.

कंचुकिन, जव १ चणक २ सर्प ३

कंचुकी, कंचुकशाक १ हरभरे २ साव

कंज, पंतंग, १ कमळ २ केश ३ अमृत.

कंजक, साळखी.

कंजन, मदन १ पक्षिवि० २ सांख्यी ३
 कंजमूळ, कमळकंद.
 कंजिका, ओषधि विशेष १ ब्रह्मपट्टिका २
 कंटक, बेल १ हिंगणबेट २ कमलबीज ३
 नेवती ४ वेहेकळ ५ रानमृग ६ लघु-
 वाभूळ ७ सुसर ८ बांबू ९ रोमांच ११
 कांटा १२
 कंटककरंज, सागर गोटी.
 कंटककिशुक, पांगारा.
 कंटकच्छद, श्वेतकेवडा.
 कंटकत्रय, बृहती १ दुःस्पर्शा २ अग्निधम-
 नी ३
 कंटकदला, केवडा.
 कंटकद्रुम, सावरी.
 कंटक पंचमूल, सैय १ गोधुर २ हिला ३
 शातावरी ४ करवंदी ५
 कंटकप्रावृत्ता, कोरफड १ काटे शेवंती २
 कंटकफल, फणस.
 कंटकफला, घोत्रा १ कटौली २ देवडंगरी ३
 गोखरं ४ कुसुंब ५ फणस ६ ब्रह्मदंडी ७
 करंज ८ नशाप्र ९ एरंड १० माठी
 श्वेत घोसाळी ११
 कंटकलना, बांधाटी.
 कंटका, रिंगणी १ धमामा २ उतरणी ३
 तौसे कांकडी ४ रानमृग ५
 कंटकागार, सरडा.
 कंटकाढ्य, बेल १ काटे शेवंती २
 कंटकाढ्या, सावरी.
 कंटकारि, री, रिंगणी १ कारी २ श्वेत-
 रिंगणी ४
 कंटकारिका, रिंगणी.
 कंटकारित्रय, रिंगणी १ डोरली २ गोखरं ३
 कंटकत्रय ४
 कंटकारिद्रु, म, काकई.
 कंटकारीफल, रिंगणी फळ.
 कंटकालुक, धमामा.

कंटकिनी, रिंगणी १ मधु खजुरी २ रक
 कोरांटा ३ वांगी ४
 कंटकिफल, फणस १ कोतुंबा २
 कंटकिफला, कांकडी.
 कंटकिलता, कांकडी.
 कंटकी, भरिव बेल १ वांगी २ दारुहळद ३
 गोखरं ४ पांगारा ५ बेलनूर ६ सैय ७
 वेहेकळ ८ डोरली ९ विल्ववृक्ष १०
 कंटकीपारिजात, पांगारा.
 कंटकीफल लघु कांकडी १ खिर २
 कंटकीशुक पांगारा.
 कंटकुरंट, पीत कोरांटा.
 कंटननु, थोर डोरली.
 कंटदला, श्वेत केवडा.
 कंटपत्रा, ब्रह्मदंडी.
 कंटपात्रका, वांगी.
 कंटपाद, वेहेकळ.
 कंटपुंवा, खिका, काटेशगपुंवा.
 कंटफल, लघु गोखरं.
 कंटल, वाभूळ.
 कंटफला, घोत्रा १ लघुकारली २ कटौली ३
 सागरगोटी ४ सिंभूरडी ५ देवडंगरी ६
 उट्कटाग ७ ब्रह्मदंडी ८
 कंटवलगी, वाघेटी ०
 कंटवली, शिकेकाई.
 कंटवानांकी, वांगी.
 कंटवृक्ष, तेजफल.
 कंटसागका, श्वेतकोरांटा.
 कंटकारिग्न, फणसवृक्ष.
 कंटफल, फणसाचे झाड.
 कंटारिका, आगी दवणा.
 कंटारंगल, नीलकोरांटा.
 कंटाल, गेळ.
 कंटालिका, रिंगणी.
 कंटाली, रिंगणी.
 कंटाल, भरिवबेल १ वाभूळ २ थोरडोगली

३ बांगी ४ तबसे काकडी ५ कोटेउ-
हाली ६

कंदिका, अतिवला.
कंटी, वीर १ लघुगोखकं २ भेतआघाडा ३
कंड, गळा १ घाटी २
कंडकुल, सन्निपात.
कंडकजन, विकागने गळा वाजतो ते.
कंडनलासिका, घोड्याचा बांधण्याचा दार.
कंडनीडक, घारपशी.
कंडलना, कंडभूषण १ घोड्याचे बांधन २
कंडशालुक, गळरोग.
कंडशोष, पित्तरोग.
कंडी, वाटाणे १ मासा २
कंडीग्व, सिंह १ कवुतर २
कंडीग्वी, आडळसा.
कंडेकाल, शिव.
कंडक, कासरोग.
कंडनी, उखळ.
कंडरवण, वणरोग.
कंडरा, भोठाल्या ल्या.
कंडवली, काडवेळ.
कंडीर, लघुकारली १ पिवळेमग २
कंड, खरुज १ वायु रोग २ ग्याज ३
कंडुम, भेतशिरस.
कंडुरा, कुहिली १ कापुरकाचरी.
कंडुला, ली, कुहिली.
कंड, कर्ण रोग १ कुहिली २ ग्याज ३
खरुज ४
कंडकरी, कुहिली.
कंडका, थोरकहावली.
कंडम, थोरवाहवा १ बावचा २
कंडानि, खाज.
कंडयना, खरुज १ ग्याज २
कंडपा, खरुज १ ग्याज.
कंडरा, कंडरा शब्द पाहा.
कंडल, खाजरा सुरण.
कंडला, आवटवेळ.

कंडोल, उंट १ पाटी इ० २
कंडोलक, कोठार.
कंडौय, कुसुरुडा १ सुरवंट २ घुलें ३
कंडु, मदन १ अंतःकरण २
कंधगी, कंधा, रिका, गी, कडीचे निवडुंग.
कंड, कडवासुरण १ योनिरोग २ हस्तिकंद ३
लालमुळा ४ कांसाळ ५ कमळकंद ६
मेघ ७
कंडग्रंथि, भेत राजाळुं.
कंडनृण, गुंठतृण.
कंडनालका पायरी.
कंडपत्र, थोरतालीसपत्र.
कंडपंचक, तैलकंद १ सुकंद २ रुदंतिका.
कंड ३ क्रोडकंद ४ अहिनेत्र इ० थोर
मुंगुस कादा ५
कंडफला, भुईकोहोळा.
कंडबहुला, त्रिपर्णीकंद.
कंडमल, मुळा.
कंडर, कुदरोग १ भेतवैर २ डोंगराचेशि-
खर ३ दरी ४ सुंठ ५
कंडरा, डोंगराचे शिखर.
कंडगल, पारोसापिंपळ १ अक्रोड २ लावि-
पिपरी ३
कंडरुल, कडवासुरण.
कंडरोद्रवा, लघुपाषाणभेद.
कंडरोहणी, गुळवेळ.
कंडर्य, मदन.
कंडपंकुप, योनी.
कंडपंजीव, कामजवृक्ष.
कंडल, कमलबीज १ आले २ केळफल ३
सुवर्ण ४
कंदलना, मालाकंद १ लघुकारली २
कंदलिन, हरिणवि०
कंदली, हरिणवि०
कंदलीकुसुम, आळंभे.
कंदवर्धन, कडवासुरण.
कंदवली, बांसकटोली १ भुईकोहोळा २

कंदशालिनी, वां प्रकटौली.
 कंदसूरण, कडवासुरण.
 कंदा, कंदगुळवेळ.
 कंदाद्य, धरणीकंद.
 कंदामता, कंदगुळवेळ.
 कंदाह, कडवासुरण,
 कंदाळी, कडवासुरण.
 कंदाळ, कांसाळुं १ धरणीकंद २ त्रिपणी-
 कंद ३
 कंदी, डी, कडवासुरण.
 कंदु, मद्यनिर्माणपात्र.
 कंदुक, सुपारी १ चेंडू २ अंकुर.
 कंदेक्षु, लघुकुसई.
 कंदोट, श्वेतकमळ १ नीलोत्पल २
 कंदोन, श्वेतकमळ.
 कंदोत्थ, नीलोत्पल.
 कंदोद्भवा, कंदगुळवेळ.
 कंदौषध, आले.
 कंध, मेघ.
 कंधर, तांदुळजा १ मेघ २
 कंधरा, गळा १ मान २
 कंधि, गळा १ मान २ समुद्र ३
 कंधुक, का, भुयवोर १ रानवोर २
 कंण, न, कांपण.
 कंणन, शिशिरकृतु.
 कंणलंभन, वायू.
 कंणवायु, वायुरोग.
 कंणाक, वायू.
 कंणिल, श्वेतनिशोत्तर.
 कंणिला, कोरफड.
 कंणिल्ल, क, कपिला १ टेट्ट २
 कंणिल्लमालक, थोरवकुळी.
 कंबल, पाणी १ हारण २ उर्णावस्त्र ३
 सान्ना ४
 कंबि, बी, पटी १ वंशांकुर २
 कंबु, शंख १ कळंब २ मान ३ गळा ४
 रकवाहिनी नाडी ५ हती ६

कंबुककुसुमा, शंखपुष्पी.
 कंबुका, आसंध १ कोबी २
 कंबुश्रीवा, तीनरोषा व्यामानेवर आहेत तीमान.
 कंबुपुष्पी, शंखपुष्पी.
 कंबुभालिनी, शंखपुष्पी.
 कंबू, शंख.
 कंबाज, देशवि० १ हत्ती २ शंख ३
 कंबारी, लघुशिवणी १ थोरशिवण २
 कंबु, बाला.
 कंस, कामे १ जस्त २
 कंसक, जम्नाचे मूल.
 कंसकेतु, मीळवर्ण हिराकम.
 कंसज, कामे.
 कंसागि, जदामामी १ समरसा २ शार्दूल ३
 कंसाथि, जस्त.
 कंसोद्भवा, सर्वासिकमुनिका १ गोर्पाचंदन २
 ककच, नेवती १ करदोकपक्षी २ सन्निपात ३
 करवत ४
 ककचरुद्र, श्वेतकंबडा.
 ककचन्वच, श्वेतकंबडा.
 ककचपत्र, साग.
 ककचपान, ट, माडा.
 ककचपाट, सरडा.
 ककचपट्टी, धुडमन्थ वि०
 ककचा श्वेतकंबडा.
 ककण, तिनीरपक्षी.
 ककर, नेवती १ करदोकपक्षी २
 ककराट, भारद्वाजपक्षी.
 ककौच, करदोकपक्षी.
 ककु, यज्ञ १ कृषि वि०
 ककथन, डारमारणे चांगणे.
 ककदन, रोदन १ आकेशान २ तोरण ३
 ककम, अनुक्रम १ गमन २ सामर्थ्य ३ नियो-
 गशास्त्र ४
 ककमण, फिरणे.
 ककपूरक, थोरवकुळी.
 ककशाः, अ० कमाने.

कृमि, किडा.
 कृमु, सुपारीचें झाड.
 कृमुक, श्वेतलोध्र १ पोकली २ पारोसापपल ३
 तूल ४ पडाणीलोध्र ५ स्तवक ६ सुपारी ७
 नुती ८ भद्रमोथ ९ कावशीफल १०
 कृमुकफल, सुपारी.
 कृमेल, क, उंट.
 कृमोद्वेग, बैल.
 कृप, विकृतघणें.
 कृप्य, मांस १ मासयातु २
 कृष्याद, सिंह १ बहिरिससाणा पक्षी - राज-
 स ३ गृध्र ४
 कृष्यादा, जटामासी.
 कृष्यादा, जटामासी १ वागळे २
 क्रांत, वैक्रांतमणि
 क्रांता, थोर डोरली.
 क्रांनु, पक्षिवि०
 क्रिमि, किडा १ लाव २
 क्रिमिघ्न, कृमिघ्न शब्द पाहा.
 क्रिमित, अग्रह.
 क्रमिगन्तु, प्रवालवृक्ष.
 क्रिया, चिकित्सा १ कर्म २ पुत्रन३ शिखा
 आरंभ ४
 क्रीडा, खेळ.
 क्रीड, क्रीचपक्षी.
 कृश्वन्, कोन्हा.
 कूर, भात १ कंकुपक्षी २ रककणेर ३ अंकुर ४
 डास ५ काळाधोवा ६ नाकाशकणी ७
 मसाणा ८ कुकुरपक्षी ९ श्वेतपुनर्नवा १०
 भयंकर ११
 कूरक, रकपुनर्नवा.
 कूरकमा, शिरदोडी १ कुटुंबिनी २ कंयारी ३
 कूरगंध, गंधक.
 कूरगंधा, कंयारी.
 कूरदर्शना, थोरश्वेतकावळी.
 कूररव, करडोकपक्षी १ कावळा २
 कूरव, कोन्हा.

कूरवेग, बहिरिससाणा.
 कूरा, लघुचिकणा १ रकपुनर्नवा २ गांधी-
 लमाशी ३
 कूरालापी, डोमकावळा.
 क्रीच, पवंत १ पक्षि वि० २
 क्रीड, हुकरकंद १ उर २ रानहुकर ३
 शरीगाथा पुढील भाग ४
 क्रीडकंद, वाराहीकंद.
 क्रीडकमेरुक, भद्रमोथ,
 क्रीडकांता, भूमि.
 क्रीडपर्णी, गिंगणी.
 क्रीडपाद, कांसव.
 क्रीडपुच्छी, पिठवण.
 क्रीडा, डी,) हुकरकंद.
 क्रीडाकन्या,)
 क्रीडटा, भद्रमोथ.
 क्रीध, कोप.
 क्रीधना, गडोना झाड.
 क्रीधिन, टोणगा १ रागी २
 क्रीवा, कोम.
 क्रीपुच्छिका, पिठवण.
 क्रीपु, क, कोन्हा.
 क्रीपुकुच्छिका, पिठवण १ पाथरी गो धुमी २
 क्रीपुकुमलिका, पाथरी गो धुमी.
 क्रीपुकुमंकला, पिठवण.
 क्रीपुवाटिका, हाडसर्था.
 क्रीपुमल, हिंगणवेट.
 क्रीपुमलिका, पाथरीगोधुमी.
 क्रीपुविन्ना, पिठवण.
 क्रीपुर्गाथ, वायुरोग.
 क्रीपुक्षु, पांढरा ऊंस.
 क्रीपी, भुईकोहोळा १ पिठवण २ कोन्ही ३
 क्रीपु, कोन्हा.
 क्रीच, करडोक पक्षी १ कमलाक्ष २ कुकुर-
 पक्षी ३
 क्रीचक, नील करडोक पक्षी.
 क्रीचदारण, कार्तिकेय.

कौंचनक, कमळाक्ष.

कौंचनायक, कमळाक्ष.

कौंचलोहित, हिंगूल.

कौंचा, करदोकपतिणी.

कौंचादन, कमळाक्ष १ धेकुलिका २ पिंपळी

३ विसतंतू ४

कृम, पित्तरोग १ अनायासैकरून जो आस

उत्पन्न होतो तो २ श्रम ३

कृति, क्रम शब्द पाहा.

कृत्विन आर्द्र.

कृत्विना, श्वेत रिंगणी.

कृष्णवर्मा, पांपण्याचा रोग.

कृतीनक, वली ज्येष्ठी मधु, ज्येष्ठीमध.

कृतीनका, ज्येष्ठी मध १ वली ज्येष्ठी मधु २

लघुनीली ३

कृतीनकिका, नीळ.

कृतीनक, वली ज्येष्ठी मध १ ज्येष्ठी मध २

कृतीनायक, वली ज्येष्ठी मधु.

कृतीनी, पिठवण १ लघु नीली २

कृतीब नपुंसक.

कृंद, शरीरांतला आर्द्रपणा.

कृंदक, कफ १ ओला २

कृंदन, चंद्र.

कृंदु, चंद्र.

कृंश, सर्व शरीराचा अघितुन्य दाह.

कृंनकिक, मद्य वि०

कृंय, नपुंसकत्व.

कृम, पिपासाशूलान.

कृचिन, अ० कोठेंतरी.

कृणितेक्षण, गीध.

कृथन, कढणे.

कृथिका, कढी.

कृथिन, माधवीमद्य १ कढविलेला २

कृथितद्रव्य, अरिष्ट.

काथ, काढा.

काथोद्भव, मारचूत.

ख.

ख, अभ्रक १ आकाश २ सूर्य ३ अम ४

इंद्रिय ५ हर्ष ६ अनुभव ७

खकुनल, शिव.

खखट, कठिण.

खखोन्नक, सूर्य.

खग, कंक पर्धी १ चक्रवाक पर्धी २ पारा ३

वायु ४ पर्धी ५ सूर्य ६ वाण ७

खगवक्रत्र, ओंशिया वृक्ष.

खगवनी, पृथ्वी.

खगांतक, बहिरीससाणा १ भाग्याट २

खगोट, गीध १ गरुड २

खगेश्वर, गरुड.

खगांड, वोरु.

खगट, योगत्रिवरा.

खचमस, चंद्र.

खचर, पर्धी १ मेघ २ वायु ३ सूर्य ४

गंधस.

खचिन, मिश्र केलेला.

खजक, मंथनकाट.

खजप, तूप.

खजा, दवी.

खजाक, पर्धी.

खज्यांति, काजवा.

खट, श्लेष्मा १ गवत २ अंधकूप ३ रोहिंस-

गवत ४

खटखादक, कोन्हा १ काक २ काचपात्र ३

खटाल, तांदुळजा.

खटका, खडू १ काळावाळा २

खटिनी, खडू.

खटी, खडू.

खट्टा, वाळा भेद.

खट्टाश, जवादी माजर.

खट्या, गोडी कुहिरा १ वाज २

खटवांगनायका, वटपत्री पापणभेद.

खटवांगपाटी, गोडी कुहिरा.

खदिरपर्त्री, लाजाळु.
 खदिरवल्लरी, भारी १ मद्रिकफन हि ०
 खदिरवल्ली, वृक्षकमळ.
 खदिरसाग, कात.
 खदिगा, लाजाळु.
 खदिरिका, लाजाळु.
 खदिगोद्भूत, कात.
 खदिरापम, बाभूळ.
 खद्योत, काजवा.
 खनक, रान उंदीर.
 खनि, खाण.
 खनित्र, कुदळ.
 खनिमंभय, सोने.
 खपट, पट, वायनख.
 खपर, सल्लई वृक्षाचा डोक १ मुपारी २
 कसण ३ आमवाय ४ वाळा ५
 खपुष्य, रुगस.
 खभ्रांनि, घार पर्भा.
 खमणि, मय.
 खग, गुंडागवत १ नखला २ करूपक्षा ३
 धमासा ४ कावळा ५ गाढव ६ तंदिण ७
 खगबंधनिका, भा, नागवला.
 खगंधा, नागवला १ रानतुळम २
 खगघातन, नागकेशर.
 खगच्छद, साग १ माहोडा २ हेंदीचावृक्ष ३
 रकभाचाडा ४ कुंदागवत ५
 खगच्छदा, चीळ १ चिविल २
 खग्टी, कधीळ.
 खगन्वक, लाजाळुचभिद.
 खगन्वचा, मयमाल.
 खगदंड, कमळ.
 खगदला, बृहकली १ काळा उंबर २
 खगदृषण, धोऱ्याचेकळ.
 खगधन्विका, नागवला.
 खगनादिनी, रेणुर्वाज.
 खगपत्र, धोरहरितदध १ सागवृक्ष २ अतम-
 खा ३ रामनाणभेदजोषळी ४ कागळा ५

भूर्जपत्र ६ हेरंबवृक्ष ७ तांबडांतुळस ८
 खरपत्रक, तिलकवृक्ष.
 खरपर्त्री, काळाउंबर १ पाथरीगोजिन्हा.
 खरपर्णिनी, पाथरीगो जिन्हा.
 खरपर्णी, पाथरी गोजिन्हा.
 खरपात्र, लोहपात्र.
 खरपादाहय, कविठ.
 खरपुष्या, प्या, रानतुळम १ तिलवण २
 खरप्रिय, खचतर.
 खरवृक, मरवा.
 खरमेत्तरी, अतभाघाडा.
 खरपाटिका, लघुचिकणा.
 खरवल्लिका, नागवला.
 खरशाध, काढोकपर्भा.
 खरशाक, भारंग.
 खरशाक, पादरीसाल.
 खरमपित्त, खेचर.
 खरसोल, लोहपात्र.
 खरस्कंधा, चारोळी १ चिरोजी हि ०
 खरस्कंधा, साधारण खजरी १ सिंदी २
 खरस्वरा, मयमाल.
 खरा, देवडंगरी.
 खरागरी, देवडंगरी.
 खराश्या, अजमोदा.
 खरावला, अजमोद.
 खर, घोडा १ दोतगव ३ शिव ४ पादरी ५
 खरवृक, अतमरवा.
 खजूर, रुपे.
 खजे, मरुज १ पिडखजरी २
 खजूर, टोकळा १ अतधोत्रा २ अतहडे ३
 रुई ४
 खजूर, रुपे १ श्रेष्ठमशय २ हरताळ ३
 विंचू ४ खजूर ५
 खजूरफलक, बारीकगह.
 खजुरी, काळीमुसळी १ लघुखजुरी २ सा-
 धारणखजुरी ३ सिंदी ४
 खर्पतुथ, कलखापरी.

- खर्पर, कलखापरी १ कपाळाचेंहाड २ नेवा-
 जन वि० ४
 खर्पराल, लाखापिंपरी.
 खर्परिकातुत्थ, कलखापरी.
 खर्परीतुत्थ, कलखापरी.
 खर्परियक, कलखापरी.
 खर्परोद्भव, वेगडी.
 खर्बुर, खोबरे.
 खर्व, काटिशेवंती १ म्हस २
 खर्वा, नागवला.
 खल, श्वेतघोत्रा १ मुळे व फळे एचे कटण-
 कादिताततो २ पेंड ३ दुष्ट ४
 खलकावलिक, तिलकक.
 खलति, जाचा मस्तकावर खळाट पडता तो.
 खलाधारा, झुळ.
 खलिद्रुम, सरलदेवदार.
 खलिनी, काळीमुसळी.
 खलिश, मस्य वि०
 खली, पेंड.
 खलु, अनिधेध १ निश्चय २ साधन ३
 खलुज्, अंधकार.
 खलशय, मस्य वि०
 खल्ल, चातर १ पाण्याचापाट.
 खल्लकी, साकर.
 खली, वायुरोग १ मळ टेवदार २
 खल्वट, खोकला.
 खवली, आकाशवेळ.
 खवाग्, पावसाचे पाणी.
 खशब्दांकर, ज. वैद्यरत्न.
 खशा, मरवा.
 खशेट, मस्यवि०
 खश्वास, वायु.
 खष्प, क्रोध.
 खस, खरुज.
 खसकंद, हुकरकंद.
 खस्खस्, खसखस.
 खस्खसगस, अकृ.
- खस्खससार, अकृ.
 खसगंध, क्षीरकेचुकी.
 खसतिल, पोस्त १ खसखस २
 खम्बुनी, कर्धा.
 खसफल, थसगस.
 खसकण्ठीरग, अकृ.
 खस्कटिक, चंद्रकांत १ सूर्यकांत २
 खसबीज, खसखस.
 खसंभवा, आकाशमाभा.
 खाखस, पोस्त.
 खाखसतिल, खसखस.
 खाखसतिलोद्भवन, पोस्त.
 खाजिक, भाजलेलेधान्य.
 खाडव, मधुरदाह साकर मधु केशर.
 एकवकहन गाडून करितात जे श्री-
 खंड ते १ केशरवाचन करितात तोहि २
 शिखरीणी ३ साकर संचळ मेषव आ.
 मसोल फालसे जेवकळरस मोहाच्या इहीं
 करून सिद्ध करावा तो ४ पालेवतकळ
 ५ द्रोपांतरखजूरी.
 खात, अल्पसरोवर.
 खात्र, पुष्करिणी १ पातंड २ कुदळ ३
 खाटन, खाण १ खाटपदार्थ २
 खाटन खाटे.
 खाटिग, कात.
 खाटिगसा, कात.
 खागु, भक्षणार्ह पदार्थतो १ काड २
 खानि, खाण.
 खानिक, रत्न १ मिठ २
 खानिक, पारिशुक्कामिषभद १ अयंत
 शुक्कमांस २
 खानोदक, नारळ.
 खान, मि. परिमाणवि०
 खारी, परिमाणवि० १ खंडा २ १६ द्रोण३
 खार्गिक, द्रोपांतरखजूरी १ खंडीभर धान्या-
 चे घेत २
 खार्जंग, मृग, साकर पाणी जायटीचीं फुले

खजर पापासून होते ती १
 खालित्य, कपालरोग १ चाई २
 खाडमरी, गंधागी.
 खिखि, कोल्हा.
 खिग्र, कोल्हा.
 खिझा, खिचडा.
 खिदिग, चंद्र १ गरीब २
 खिद्र, रोग १ गरीब २
 खिन्ना, दुःखी.
 खिल, मालभूमि १ रिकामा २
 खिंगार, शामवर्णचंडा.
 खिनाक, देवताड.
 खिड, वातरकोग.
 खिडवान, वायुरोग.
 खि, पत्राचे नख १ गळ २ नखला ३
 खिरक, उत्तम कथील.
 खिरसाना, खिरासनी भोंवा.
 खिराक, जनावार.
 खिरासनीवचा, श्वेत वेवंड.
 खिक्कापत्र, कर्नी.
 खिचर, पाग १ पक्षी २ हिराकस ३ खिचर ४
 खिचरा, आकाशवेळ.
 खिचरांतन, हिराकस.
 खिट, कक १ घोडा २ लाहान शहर ३ राह ४
 खिट, दुःख.
 खिटिनी, गोकर्णी.
 खिला, श्रीदा.
 खिटी, उदाचात्रन.
 खोर, लंगडा.
 खोर, कुरळकेश.
 खंन, लंगडा १ वायुरोग २
 खंजन, चाप १ तापपक्षी २ गमन ३
 खंजना, मोहरी १ कुट्टचाप २
 खंजरीट, क, चापपत्ती.
 खंड, विडलोग १ खडीसाकर २ कचोरा ३
 नाबदसाकर ४ तुकडा ५
 खंडक, खडी साकर १ राजभग २

खंडकर्ण, राताळ.
 खंडका, यवासशर्करा.
 खंडकालु, क, राताळें.
 खंडज, नाबद साकर.
 खंडजा, यवासशर्करा.
 खंडन, तोडणें.
 खंडपगु, ग, शिव १ राहु २ बुद्धा ३
 खंडपाश, धायटीचे कुल साकर पापासून
 जें मश होते तो.
 खंडभोटक, यवासशर्करा.
 खंडगती, वांच्या.
 खंडलवण, विडलोग.
 खंडवली, काडवेळ.
 खंडविकाग, साकर.
 खंडशर्करा, खडीसाकर.
 खंडसाग, यवासशर्करा.
 खंडमिकता, खडी साकर.
 खंडमिता, खडीसाकर.
 खंडान्न, आठ्याचा मुरावा.
 खंडामलक, आठ्याचा मुरावा.
 खंडाली, लहानतळें.
 खंडिक, खंडी १ लाक २
 खंडिका, खडी साकर १ लाक २
 खंडिन, तोडलेला १ पाखंडी २
 खंडिन, रानभग.
 खंडिनी, पृथ्वी.
 खंडीग पिचळे मग.
 खंडोट, भोयुरोग.

ग

ग, गणपती १ गमनकरणारा २ गायन ३
 गरण, आकाश.
 गणध्वज, मेघ १ सूर्य २
 गणध्वज, वायु.
 गणध्वज, सूर्य १ मेघ २ वायु ३ देवपह ४
 गगन, अन्नक १ आकाश २
 गगनांबु, पावसाचे पाणी.
 गच्छ, वृक्ष.

गज, हत्ती १ नागकेशर २ सागरयोकी ३

परिमाण वि०

गजकंद, हस्तिकंद.

गजकर्णिका, काकडी.

गजकर्णी, वहस्वीकंद.

गजकूर्माशिन, गरुड.

गजकृष्णा, गजपिंपळी.

गजचिर्भट, चिभूड.

गजचिर्भटा, थोरकावडळ १ चिभूड २

गजजानि, भद्र १ मंद्र २ मृग ३

गजदंन, हत्तीचादांत १ गणपती २

गजदंतफला, थोरवाळुक काकडी १ तांबडा-
भोंपळा २

गजदंतवत, मुळा.

गजदान, हस्तिमद.

गजद्रम, वेलिया पिंपळ.

गजपाटप, नांदरुखी.

गजपिंपळी, गजपिंपळी १ मिरवेळीला पिं-
पळ्या येतात ती.

गजपुट, अपिसंयोगानें औषध तयार करण्या-
करितां जमीनींत खांच खणतात ती.

गजप्रिया, उदाचावृक्ष.

गजभक्ष, ताड १ पिंपळ २.

गजभक्षा, श्या, साळईवृक्ष.

गजमद, हस्तिमद.

गजमदहरणी, शिबलिगी.

गजमाचल, सिंह.

गजमुक्ता, हत्तीचा गंडम्यळातील मोती.

गजमोटन, सिंह.

गजवलभा, रानकेळ १ साळईवृक्ष ३

गजवार्जप्रिया, भुईकोहोळा.

गजारव्य, टांकळा.

गजगंड, वाटोळा मुळा.

गजारि, औषधी विशेष १ सिंह.

गजाळ्या, व्हा, गजपिंपळी १ मोठी घोसा-
ळी २

गजाशन, पिंपळ १ ताग २ कमळमुळ ३

ऊदवृक्ष ४

गजेष्टा, भुई कोहोळा.

गजोपम, कोणकळ.

गजोषणा, गजपिंपळी.

गड, क. सांभरलोण १ मन्म पिंपळ २

गडदेशज, सांभरलोण.

गडयंत, मेघ.

गडलवण, सांभर लोण.

गडागव्य, सांभर मीठ.

गडादिलवण, सांभर मीठ.

गडि, तरुण वेल.

गडु, क. पृष्टग्रंथि १ मन्मस्तंभ २ अंगठी ३

गडुर, गडुशब्द पाहा.

गडू, पृष्टग्रंथि १ मन्मस्तंभ २

गडपट, टाणा.

गडेर, मेघ.

गडोथ, सांभर लोण.

गडोल, एकघास १ शर्करा २

गडुक, सुवर्ण पाच.

गण, समुदाय, १ किरमाणी ओवा २ गणपति ३

गणक, जांशी.

गणकर्णिका, लघुकावडळ.

गणरूपक, रककड मंदार.

गणरूपिन, रुई.

गणह्रास, गटोना.

गणह्रासक, चंडाल कंद १ गटोना २ कि-
रमार्णा ओवा ३

गणि, गणनाकरणे.

गणिका, पातजूई १ लघुश्वेतजूई २ वेद्या-
खी ३ थोर एरण ४

गणिकार्णिका, थोरएरण १ गणेरी २

गणिकर्ण, गणेरी.

गणेर, पागारा १ हर्नाण २ वेद्या.

गणेरक, का, गणेरी १ कुंटणखी २

गणेश, रककणे १ गणपति २

गणेशकसय, रककणे

गणेशभूषण, शेंदुर.
 गणात्साह, गेंडा.
 गण्य, गणनाकरणे.
 गन, भूतकाल १ गेलेला २
 गनशोक, अशोक.
 गनसन्नक, निर्भेदगज.
 गनार्तवा, वृद्धास्त्री.
 गति, क, गमन १ मार्ग २ जान ३ देव ४ नाईभेद.
 गद, कोट १ रोग २ संभाषण ३
 गदघ्न सागरगोटी.
 गदनियश्वय, रोगाचे निदान करणे
 गदपिन्नु, मदन १ वाचक.
 गदहर, वैद्य.
 गदहरिन्, वैद्य.
 गदा, पाडल्लिके १ आस्थ वि० २
 गदाख्य, कोट.
 गदाग्रणी, भयरोग.
 गदांबर, मेघ.
 गदागति, औषध.
 गदानिका, पाथरी गोजिका.
 गदाक्य, कोट.
 गदिन्, रोगी १ विष्णु २
 गदगद, अस्पष्टभाषण.
 गद्यानक, ६४ किंवा २८ स्त्रीभारवजन.
 गधस्नि, किरण १ सूर्य २
 गधस्निहस्न, सूर्य.
 गधीर, गंभीर.
 गघ, गमन १ मार्ग २ दूत.
 गघन, जाणे १ भिळीवणे २
 गघ, वैरभेद १ वानर वि० २ असुर ३ राजविंश
 गघा, धेव.
 गर, विष १ रोग २ विषनाशक औषध ३
 गरघ्न, आजबला १ टांरुणखार २ वैजयंती
 तुळस ३ सुगंध आजबला.
 गरधी, गर्दभस्यभेद.
 गरद, विष १ विषदेणारा.
 गरद्रुम, कुचला.

गरनाशिनी, देवदंगरी.
 गरव्रत, मोर.
 गरल, वचनाग १ विष २ अफू ३ वजन
 गरला, मधुमक्षिका १ रामायणटीकायां २
 गरलारि, पाचरत्न.
 गरहा, कालशाक.
 गरा, गरी, देवदंगरी.
 गरगव्यक, शेवयाचेवी.
 गरगधिका, लाव.
 गरगिष्ठ, श्रेष्ठ १ जड २
 गरगी, देवदंगरी.
 गरुडें, गरुडपत्नी.
 गरुडशालि, गरुडशाली.
 गरुडाग्रज, अरुण.
 गरुडांकित, पाचरत्न.
 गरुडा, गुळवेळ.
 गरुडोर्नीर्ण, पाचरत्न.
 गरुडोद्दीर्ण, पाचरत्न.
 गरुन, पंख.
 गरुत्मान, गीध १ गरुड २
 गरुद्योधिन्, लावपत्नी.
 गरुगमस्य, मस्यजाति.
 गर्ज, गर्जना.
 गर्जर, गाजर १ रकलसृण २
 गर्जनी, रकलसृण.
 गर्जाफल, हाशावृक्ष.
 गर्जित, मनहत्ती १ मेघांचा शब्द २
 गर्त, रोग वि० १ खाच २
 गर्तकलंबुका, मत्स्याशी १ गंडरदूर्वा २
 गर्ताटक, रानउंदीर.
 गर्दभ, गाढव १ सुवास २ श्वेतकमळ ३
 गर्दभक, श्वेतासल १ क्रमोदपुष्प २
 गर्दभगद, ज्वाला गर्दभरोग.
 गर्दभगंधिका, भारंग.
 गर्दभशाक, भारंग.
 गर्दभांड, क, पारसपिपळ १ पिंपरी २
 गर्दभाळ्य, श्वेतकमळ.

गर्दभिका, चर्मरोग.
 गर्दभी, क्षुद्ररोग १ कटभी २ श्वेतगोकर्णी ३
 गर्भ, पारसपिप्ल १ पिंपरी २
 गर्भ, बालक १ पोट २ स्त्रीगर्भ ३
 गर्भकर पुत्रजीवीवृक्ष.
 गर्भकंटक, कणस.
 गर्भकोश, गर्भाशय.
 गर्भजरोग, स्त्रियांचेरोग.
 गर्भदा, श्वेतारिगणी १ पुत्रजीवी.
 गर्भदात्री, पुत्रदा.
 गर्भधृक, गर्भधारिणी.
 गर्भनाडी, गर्भाचिनाळ.
 गर्भनाशना, रिठा.
 गर्भनुन, कळकावी.
 गर्भपरिस्त्रव, गर्भवेष्टन.
 गर्भपाकिन, साठेसाली.
 गर्भपान, गर्भजरोग.
 गर्भपानन, ती, रिठा.
 गर्भपातिनी, कळकावी.
 गर्भविस्त्राविणी, एलची.
 गर्भशंकु, गर्भकाढण्याचे शस्त्र.
 गर्भसंभवा, एलदोडे.
 गर्भस्थान, गर्भस्थान १ अंतःपुर २
 गर्भस्त्रावी, थोरताड १ कांटेताड २
 गर्भागार, गर्भस्थान.
 गर्भागि, एलची.
 गर्भाशय, गर्भस्थान.
 गर्भिणी, गरोदरस्त्री.
 गर्भिण्यवेक्षण, सुष्टण.
 गर्भी, पुत्रजीवीवृक्ष.
 गर्भुते, सोने १ बोरु २ तृण ३
 गर्भोटिका, मोडा लोणागवत.
 गर्भोटी, गर्भोती.
 गर्व, अभिमान.
 गर्हा, निंदा.
 गल, गळघाटी १ राळ २ लळाळा ३ मत्स्यवि ० ४
 गलकंबल, कांबळ.

गलकील, गळशुठीरोग.
 गलगंड, गंडवाळारोग.
 गलग्रह, गळ्यांतलारोग आहे.
 गलप्राह, मगर.
 गलविद्रधि, गलरोग.
 गलव्रत, मोर.
 गलशुट्टिका, डिका. गळघाटी.
 गलशुंठी, गळशुंठीरोग.
 गलशुंठी, नाळुरोग.
 गलस्मन, गळगंडरोग.
 गलस्मनी, शेळी.
 गलांकुर, गंडमाळा.
 गलविल, मत्स्य वि ०
 गलि, पृष्ठवल्.
 गलेगंड, पर्धा वि ०
 गलौघ गळरोग.
 गल्ल, गाल.
 गल्वक, वैदूर्यमणि.
 गवय, गवा १ गेहे २
 गवर्धा, वनगाई.
 गवयोद्भव, तवखीर.
 गवगज, थोरवेल.
 गवल, टाणगा १ शिंग.
 गवाचा, मत्स्य वि ०
 गवादनी, दुधी १ चारोळी २ श्वेतगोकर्णी ३
 काळी किन्ही ४ थोरइंद्रावण ५ काळी
 गोकर्णी ६ वारुणी ७ आसोट ८ गवा-
 धी ९ शेंदणी १० लघुकांबडळ ११.
 गवायिका, लाव.
 गवालक, गवा.
 गवाक्ष, लाहानखिडका १ गोखर २
 गवाक्षिका, मोगरी.
 गवाक्षी, लघुकांबडळ १ सागसाहोडा २
 थोरकांबडळ ३ मोगरी ४ चिभड ५
 गवेडु, मेघ १ कसईचेवी.
 गवेधु, कसईचेवी.
 गवेधुक, गेह.

गत्रेधुका, कसईचे बीज १ नागत्रला २ वा-
 षिकी ३ रिगडिया तृग धान्य ४
 गत्रेरिक, गेरु.
 गत्रेरुक गेरु.
 गत्रेशिका, चिकणा.
 गत्र्य, गोरोचन १ गोरस २
 गत्र्यति, दोनकोस.
 गत्र्य, गुहा.
 गत्र्य, वार्वाडग.
 गहन, मोठेरान १ गुहा २ पीडा ३
 गहाय, गहन शब्द पाहा.
 गा, गायन १ कविता २
 गांग, पावसाचे पाणी १ गंगेचे पाणी २
 गांगट, मस्य वि०
 गांगय सेने १ भद्रोथ २ मस्य ३
 गांगी, मुस्ता.
 गांगिका, नागत्रला.
 गांगिर, क, तोरण हि० १ काकडाचे झाड २
 गांगिरुकी, नागत्रला १ गाडेधामण, २
 गांगिरुवा, कांकडाचे झाड.
 गांगिर्वा, वनस्पति वि०
 गांजीकाय, गांजिणी पक्षी.
 गांजीव, अर्जुन धनुष्य.
 गात्रिका, गोखरु.
 गांडिव, अर्जुन धनुष्य १ सामान्य धनुष्य २
 गांडीव, गांडिव शब्द पाहा.
 गांडीयिन, अर्जुनसाददा.
 गाढ, स्थिर १ कठीण २ अत्यंत ३
 गातु, कोकीळ १ भ्रमर २ गंधर्व ३ गायन ४
 गात्र, देह १ शरीरावयव २
 गात्रभंगा, कापुरकाचरी.
 गात्रविक्षेप, अस्ताव्यस्त हात पाय चालविणे.
 गात्रशोष, वाळरोग.
 गात्रसंकोचिन, घुईरा काळा सरडा १
 खोकड २ मोनस सर्प ३ केंसाळ मांजर ४
 गात्रसंश्ले, पाण्यात बुडी मारणारा पक्षी.
 गात्रसाद, पित्तरोग.

गात्रानुलेपनी, उटणे.
 गाध, स्थान १ प्राप्तेच्छा २ उयळ ३
 गांधार, सोदूर १ रक्याबोळ २ देश वि० ३
 गांधारी, रिगणी.
 गान, गाणे १ शब्द २
 गानिनी, वेवेंड.
 गांभर्य, गांधारपणा.
 गायत्री, खैर.
 गागिन्न, धान्य वि०
 गारुड, पाच रत्न.
 गारुडी, तानीचा वेल.
 गारुग्यन, पाच रत्न.
 गारुग्यनरत्रिका, पाच.
 गात्रंग, गाजर.
 गाल, गेळ १ अतिसार २ गाळणे ३
 गालकाल, गेळ.
 गालव, लोथ १ गेळ २ शेत लोथ ३
 टेमुणी ४
 गालि, शाप १ शिवा २
 गालोडय, कमळात.
 गालिन, खात १ केंपित २
 गालग, भक्षण.
 गालि, वाणा.
 गालि, डोगर १ नेत्ररोग २ उंदीर ३
 गालिणे ४
 गालिक वकानीनिव.
 गालिकर्णिका, शीतला १ शेत गोरुणी २
 विष्णुकांता ३ धोर शेत किन्ही ४
 कटर्भा ५ पृथ्वी ६
 गालिकर्णी, शेत गोरुणी १ काळी गोरुणी २
 विष्णुकांता ३ जवस ४
 गालिकदंब, धाराकळंब.
 गालिकदली, रानकेळ.
 गालिका, चिचंदरी.
 गालिकाण, रोगाने झाला काणा तो.
 गालिगोचर, शेत माकड.
 गालिन्न, गेरु १ शिलाजित २ रक्तकाचन

वृक्ष ३ अश्रक ४ ऊद ५ लोखंड ६
 दगडफूल ७
 गिरिजतु, शिलाजतु.
 गिरिजधानु, गेरु.
 गिरिजा, मागरी १ लघुपाषाणभेद २ रान-
 केळ ३ कारी ४ लोह ५ राज्ञा ६
 कुंद ७ चकोवा ८
 गिरिजातेज, अभ्रक.
 गिरिजामल, अभ्रक.
 गिरिजावहय, शिलाजित.
 गिरिज्वर, बीज.
 गिरिधानु, गेरु.
 गिरिनिंब, कठ्यानिंब.
 गिरिपत्र, वक्राणनिंब.
 गिरिपादिका, गोंडी कुहिरी.
 गिरिपीलू, कालसे फळ.
 गिरिपुष्प, क, दगड फळ.
 गिरिप्रिया, चवरी माय.
 गिरिभन, हाताजोडी पाषाणभेद.
 गिरिभ, लघुपाषाणभेद, गिरिज शब्द पाहा.
 गिरिभन, मानताव १ काव २.
 गिरिमनोहर, बाहावा.
 गिरिमल्लिका, श्वेत कुडा १ कुड्याचे फळ २
 गिरिभेद, वृक्ष वि.
 गिरिरंभा, रानकेळ.
 गिरिवनिका, पर्वतावर राहणाऱ्या तिनर-
 पक्ष्याचा भेद.
 गिरियासी, हस्तिकंद.
 गिरिश, शिव.
 गिरिशालिनी, विष्णुकांत.
 गिरिशायिन, पर्वतावर राहणाऱ्या एक पक्षी.
 गिरिशेखर, थोर वक्रुळ.
 गिरिहानुगा, जा, त्रायमाण.
 गिरिसार, लोह १ कथील २
 गिरिसिंदुक, काळी निर्गुंडी.
 गिरिस्वेद, शिलाजतु.
 गिरिग्राह, नक्र.

गिलन, गिळणे.
 गिलायु, गलमंग.
 गिलित, गिळले.
 गीत, नी, गाणे १ खैर २
 गीर, वाचा.
 गीर्ण, गिळणे १ कीर्ति २ स्तुती ३
 गीर्लना, थोर माल कांगणी.
 गीर्वाण, देव.
 गीर्वाणकुसुम, लवंग.
 गीर्षानि, बृहस्पती १ विद्वान २
 गुग्गुलु, महिषाक्ष व २ आरकवर्ण १ महा-
 नील व २ काळा २ कुमुद व २ किंचित
 श्वेत वर्ण ३ पद्म व २ भगवा २ हिरण्य
 व २ पात वर्ण २
 गुग्गुलु, गुग्गु १ शक्या भेद २
 गुच्छ, भूतूण आग्नेदेशे प्र १ गुंठ तूण १
 गुंठामिनी मवत २ निवळाचा धिया ३
 पुष्पाचे घोंस ४ मयमाळ ५ श्रेड ६
 मुक्ताहार ७
 गुच्छक, श्वेत कुडा १ ग्रंथिपर्णी २ रिठा ३
 गुच्छकच्छद, ग्रंथिपर्णी.
 गुच्छकगिरी, नाचणी.
 गुच्छकंद, कुलिहाळ १ करनाटकात प्र २
 गुच्छकरंज, गोंडे करंज १ फुलाचा घोंस २
 वाटोळा गोंड्यासारखा असतो तो.
 गुच्छगुल्मिका, लघुकडिचे निवहुंग.
 गुच्छदंतिका, केळ.
 गुच्छपत्र, ताड १ सदाव २
 गुच्छपुच्छ, गुच्छकरंज.
 गुच्छपुष्प, करंज १ मातवाण २ रिठा.
 गुच्छपुष्पी, शिपुडी.
 गुच्छफल, पंगळाचा भेद १ राजणी २ रिठा
 ३ जळवंत ४
 गुच्छफला, लघु कावळी १ केळ २ आगी
 दवणा ३ लघु थवडा ४ दाक्षा ५
 गुच्छवृत्ता, गोंडाल.
 गुच्छमलका, लघु गोंडाल.

गुच्छमूला, लिंका, गुंडासिनी गवत.
 गुच्छरक्ष, वध्या.
 गुच्छसंधा, लघु धायत्री.
 गुच्छाल, सुगंध रोहिंस तृण.
 गुच्छी, गुच्छ करंज.
 गुंज, गुच्छ.
 गुंजकृत, भ्रमर.
 गुंजा, भेत रक्त गुंजा १ चर्मादि गुंजा माडल-
 वेल कौं चिणोटी दे० घृघृची हिं०
 मशशाला २ चित्तन ३ गुंगण ४
 गुंजिका, गुंजा.
 गुंटिका, खंडासाकर १ पुळी २ गोळी ३
 गुंट, गुंट तृण.
 गुंतिन, गुंदाळलेला.
 गुड, गुळ १ शर्करा २ गोळा ३ हत्तीचा
 पाठीवरचे आस्तरण ४
 गुड, तिथारी गवत १ सुगंधरोहिंसतृण २
 गुडक, मोरंवा.
 गुडक, चूर्ण १ तैलपात्र २
 गुडकंद, कचगा.
 गुडकाट, ऊंस.
 गुडगुडा, जोषळी साकर.
 गुडची, गुळ वेल.
 गुडतृण, ऊंस १ बारीक महं २
 गुडवक, च, दालचिनी.
 गुदाक, ऊंस.
 गुदात्रक, ऊंस.
 गुधुध, क, मोहोवृक्ष.
 गुफल, वोर १ लघुपीलु.
 गुफला, लघुकावळी.
 गुवीन, मसुरा.
 गुमंजरी, जिगिणी.
 गुम्ल, ऊंस १ तांदुळजा २
 गुयोगफला, तांबडा भापळा.
 गुल, गुळाचा दाह.
 गुशकरा, गुळी साकर.
 गुशिघ्र, तांबडा सेवगा.

गुडसूक्त, गुड अंशु तैल कंद शाक फल.
 इही करून जो युक्त पदार्थ तें.
 गुडा, काळें द्राज १ निवडुंग २ वीरी ३
 गुळवेल ४
 गुंडा, लघुगोडाळ.
 गुंडाख्य, निवडुंग.
 गुंडाफली, देवडंगरी.
 गुंडाला, गोडाळ १ लघुगोडाळ २
 गुंडागय, भक्रोड.
 गुंडासव, गुळाचा भासव.
 गुंडासिनी, लघुगोडाळ.
 गुंडिक, पंठ.
 गुंडी, निवडुंग १ गुळवेल २
 गुंडी, लघुकुसट.
 गुंडुची, गुडवेल.
 गुंडुची, गुळवेल.
 गुंडूर, क, घास.
 गुंडोड्रवा, साकर.
 गुण, क, कापरी १ सैपाकी २ रज ३ म
 खादि ०४ शुक्रादि ०५ आतुरी ६ व्याग ७
 जानैदिय ८ विशेषण ९ गुणणाग १०
 गुणत्रय, सव १ रज २ तम ३ कक ४ पि-
 त ५ वायु ६
 गुगन, गुणाकार करणे १ वर्णन २
 गुणा, मोरवेल.
 गुणाक्यक, अंकोल.
 गुणित, गुणलेला.
 गुणिन, आपटा.
 गुणोत्खला, लघुभेत जूट.
 गुत्स, गुच्छ शब्द पाहा १ गडोना २
 गुत्सपुष्प, सांतवीण वृक्ष.
 गुंथ, क, गुंठतृण.
 गुंथकूल, नारळी.
 गुद, पथिमदार.
 गुदकिल, क, मुळव्याध रोग.
 गुदगुच्छक, गुच्छ करंज.
 गुदग्रह, उदावर्त रोग.

दिव्य, कडवा सुरण.
 गुदजारि, देवडंगरी.
 गुदपाक, बालरोग.
 गुदभ्रंश, क्षुद्ररोग १ आगेरू २
 गुदांकुर, मुळव्याध.
 गुदामयहर, कडवा सुरण.
 गुंदाल, चकोर १ पक्षी २
 गुंद्र, शर १ मोथातृण २
 गुंद्रमूला, मोथातृण.
 गुंद्रा, गहुला १ मोथातृण २ भद्रमोय ३
 एरंड ४ शिरीष वृक्ष ५ धोरदर्भ ६ गुं-
 ढासिनी गवत ७ वाचांटी.
 गुंद्राल, पक्षी १ चकोर २
 गुन्न, रक्षित १ आच्छादित २
 गुन्नगंधि, एलवालुक.
 गुन्नपुष्प, सातबीण.
 गुन्नफला, लघुकावळी.
 गुन्नबीज, गवत.
 गुन्नस्नेह, ही, अंकोली.
 गुप्ता, कुहिली १ चोवा चंदन २
 गुप्ति, रक्षण १ शस्त्रवि० २ कारागृह ३
 गुंफ, गुंफणे १ हस्तभूषण २ वाहूभूषण ३
 गुंफित, गुंफलेला.
 गुरु, सिसे १ कुहिली २ कळाशिसव ३ ज-
 ढ ४ मोठा ५ उत्तम ६ वृहस्पती ७
 गुरुगंधिक, अगर.
 गुरुटक, मोरामारखा पक्षी.
 गुरुपत्र, कथील १ चिच २
 गुरुपुष्प, पोफळीचें झाड. ४
 गुरुरत्न, पुष्पराग १ पुष्कराज २
 गुरुयचौंघ, कागदी निवृ.
 गुरुशिवापा, शिसवा वृक्ष.
 गुरुश्रेष्ठ, कथील.
 गुरुस्कंध, खिरणी १ रांजणी २
 गुर्विणी, गर्वार खी.
 गुर्वी, सुपारी १ गर्भिणी २ गुरुखी ३
 गुल, गुळ.

गुलक, गुंठतृण.
 गुला, गोळी १ निवडंग २
 गुलिका, गोळी १
 गुलिकालवण, गुटिकालवण.
 गुलुच्छ, पुपांचें घोंस.
 गुलुच्छकंद, गुच्छकंद,
 गुलोरिका, गुरोळी.
 गुल्फ, पायांचें घोंटे.
 गुल्म, पोटांतील रोग १ जा वृक्षासकंध न.
 नसतात तो २ सैन्य ३
 गुल्मक, रक्तकणेर.
 गुल्मकेतु, आम्लवेतस.
 गुल्ममूल, आले.
 गुल्मवर्धो, ऐरावती.
 गुल्मवल्ली, थोर सोमवली.
 गुल्मिक, रक्तकणेर.
 गुल्मिनी, वेल.
 गुल्मी, आंवळी १ एलची २ कागळी
 वनस्पती ३
 गुल्य, गोडपणा.
 गुवा, एरंड.
 गुवाक, सुपारी.
 गुप्ति, थोर शिवण.
 गुह, चपलघोडा १ विष्णु २ पडानन ३
 गुहा, सालवण १ पिठवण २ पर्वताची गुहा ३
 योळी हिं०
 गुहाशय, वाघ १ गानडंदीर २ सातबीण ३
 लांडगा ४ सिंह ५ आसबल ६ चक्रवा-
 कपक्षी ७ कोल्हा ८ तरस ९ रानमांजर १०
 गुहिन, निविड अरण्य.
 गुहिल, द्रव्य.
 गुहेर, लोहार.
 गुह्य, गुप्त १ कांसव २ उपस्थ ३ गुद ४
 विष्णु ५
 गुह्यदीपक, काजवा.
 गुह्यनिष्यंद, मूत्र.
 गुह्यपत्र, पिंपळ.

गृह्यपुष्प, पिंपळ.
 गृह्यबिज, साधारण गवत १ सुगंध रोहिस २
 गृह, गुप्त १ उपस्थ २ गुप्तस्थान ३
 गृहकामिन, कावळा.
 गृहगर्भक, गर्भज रोग.
 गृहनीड, खंजरीट.
 गृहपत्र, त्रा, अंकोलि १ नेवती २
 गृहपाद, त, सर्प १ कांसव २
 गृहपुष्प, क, बकूळी.
 गृहफला, लघुकावळी.
 गृहमल्लिका, अंकोली.
 गृहमैथुन, कावळा.
 गृहवचंस, वेडक.
 गृहांग, कांसव १ उपस्थ २
 गृहांधि, नाग १ सर्प २
 गृथ, विद्या.
 गृथलक्त, साळुंबीचा जातीचापक्षी.
 गृन, हगलेला.
 गृवाक, सुपारी.
 गृषणा, भोराचा पंखावरचे डोळे.
 गृजन, क, लालमुळा १ रकलसृण २ वा
 टोळामुळा ३ रकशिपु ४ त्रिषयुकमांस ५
 गांजा ६
 गृत्र, गाजर.
 गृत्स, मदन.
 गृधु, काम १ जारपुरुष २
 गृधु, हान १ पादणें २ दुष्ट ३
 गृधु, गीध.
 गृधुच्छय, स्वज्ञान.
 गृधनखी, बोरी.
 गृध्रपत्रा, गंधाणतृण ४० गंधाणी.
 गृध्रसी, बायुरोग.
 गृधाकार, भास ४० कावळ्यांत एकजाति आहे.
 गृधाणी, गंधाणतृण १ गंधाणी २
 गृष्टि, डुकरकंद १ भिर्बोलीकंद २ देही हिं०
 शेतभुई कोहोळा ३ एकदां व्यालेली
 गाय ४ बोरी ५

गृष्टिका, डुकरकंद.
 गृह, घर.
 गृहकच्छप, पादा.
 गृहकन्या, कोरकड.
 गृहकपोत, कन्नतर.
 गृहकर्ता, अतिसूक्ष्म १ चिमण्या २
 गृहगोधा, पाल.
 गृहणी, पेज.
 गृहद्रुम, सागाचावृक्ष १ मेढाशिगी २
 गृहनाशन, कपोतभस्मांग १ होलापक्षी २
 गृहनीड, चिमणी.
 गृहबलि, कं हवळ.
 गृहबलिप्रिय, काक १ चटक २ वक्र ३
 गृहमणि, दिवा.
 गृहमाचिका, वाघळ.
 गृहमृग, कुत्रा.
 गृहवारि, टांक्यांतीलपाणी.
 गृहशायिन, कन्नतर.
 गृहाभ्र, कांजी.
 गृहालिका, पाल.
 गृहाशया, सुपारी.
 गृहिणी, स्त्री.
 गृहिन, गृहस्वामी.
 गृहोलिका, पाल.
 गृडु चेंड.
 गृय, गाणें.
 गृष्ण, गवई.
 गृह, घर.
 गृहपक्षी, कन्नतर.
 गृष्टिक, सोने १ गेरू.
 गृष्टिय, गेरू १ शिलाजित २ दगडफूल.
 गो, ऋषभक १ पशु २ नेत्र ३ भूमि ४
 वाचा ५ दिशा ६ किरण ७ सूर्य ८
 चंद्र ९ स्वर्ग १० बाण ११ पाणी.
 गोकंट, क, लघुगोखर्द ४० सराटे.
 गोकंटी, घोंटीबोरी.
 गोकर्ण, सांवर १ आंगठ्यापासून अनामिके-

चा शेवटापर्यंत जी लांबी ती २ सर्प ३
खेंचर ४

गोकर्णा, आसंध.

गोकर्णा, मोरवेल १ आसंध २ गोकर्णा ३
भोपनी सुपली ४

गोकिरीटी, साळोखी.

गोकील, नांगर १ मुसळ २

गोकुलिक, काणा.

गोकृत, शेण.

गोखुर, धोरगोखरं १ लघुसरांटे २ गाईचे
पाऊल.

गोश्रंथि, रानशेणी.

गोधून, पर्जन्य १ गाईचेतूप २

गोचर, इंद्रियज्ञान १ देशवि०

गोचर्मकंटक, पित्तपापडा.

गोच्छगल, शेण.

गोच्छरू गवत.

गोच्छाला, गोरखमुंडी.

गोजल, गोमूत्र.

गोजा, पाथरी गोधूमी.

गोजागरिक, दिंगणा १ सुकाळ २

गोजापर्णा, मोठीदुधी.

गोजिऱ्हा, पाथरी १ सागसाहोडा २ क्रमंड-
चेवीं ३ पाथरी गोधूमी ४ गळजाभा गु०

गोजी, पाथरी गोजिऱ्हा.

गोंड, भिन्न, नाभीचा उत्ततभाग १ वेंवी २
जातिवि० ३

गोडवास्तुक, गोडचाकवत.

गोडंबा, लघुकांबडळ १ चिभूड २ कळिगड ३

गोणी, टोणपरि मितमाप १ चिधी २

गोनम, गौतमऋषि.

गोत्र, डोंगर १ कुल २ शरीर ३ अरण्य ४
शेत ५ मार्ग ६ छत्र ७ नाम ८ ज्ञान ९

गोत्रजा, पृथ्वी.

गोत्रद्रुम, धामणीचावृक्ष.

गोत्रपुष्प, क, धामणी.

गोत्रभित्, इंद्र.

गोत्रविटपी, धामणी.

गोत्रवृक्ष, धामणीवृक्ष.

गोत्रा, वाचा १ भूमि २ गाईचा समूह.

गोद, मंदू.

गोदंत, गोदंती हरताळ.

गोदा, वरी, गोदावरी नदी.

गोदुग्धा, चिभूड १ कांबडळ २

गोद्वव, गोमूत्र.

गोधन, धोरपड.

गोधना, ऋषि.

गोधा, वाघचवडा १ वटपत्री पाषाणभेद २
जलधोरपड ३

गोधापटिका, गोधापदी शब्दपाहा.

गोधापदी, काळीमुसळी १ लाललाजाळुं २

गोधावनी, वटपत्री पाषाणभेद.

गोधास्कंद, गंधीहिवर.

गोधि, कपाळ.

गोधिका, धोरपड.

गोधिकासुत, वाघचवडा.

गोधिकासदन, वाघचवडा.

गोधूम, क, धोरगहं १ बागीकगहं २

गोधूमज, तवखीर.

गोधूमफल, वरीकगहं.

गोधूमसौवीर, गंधाचे कांजी.

गोधूमिका, पाथरी.

गोधूमी, पाथरी.

गोनर्द, क्षुद्रमोथा १ गोनरपक्षिविशेष २

गोनस, घानसमर्प १ मंडलयुकसर्प ३ वैक्रांत ४

गोनाथ, पॉल १ आंडीलवेल २

गोनास, वैक्रांत.

गोनिष्पंद, गोमूत्र.

गोनीर, गोमूत्र.

गोप, क, गवळी १ रतयाबोळ २ संगक्षण
करणारा ३ उपलसरी ४

गोपकन्या श्वेतउपलसरी.

गोपककटिका, चिभूड.

गोपघंट, वेहेकळ.

गोपघंटा, घोंटीबोर.
 गोपघोंटा, बेहेकळ १ बोरी २
 गोपघोंटाफल, सुपारी.
 गोपघोंटिका, बेहेकळ.
 गोपति, ऋषभक १ पोल २ आंडीलवैळ ३
 शिव ४ सूर्य ५ इंद्र ६ राजा ७
 गोपदल, पोफळी.
 गोपन, तमालपत्र १ गठोना २ प्रकाश ३
 रक्षण ४
 गोपभद्र, वीस.
 गोपभद्रा, थोरशिबणी.
 गोपभद्रिका, थोरशिबणी.
 गोपरस, रन्कयाचोळ.
 गोपवध, काळी उपलसरी १ गोपव्ही.
 गोपवल्ली, अंत उपलसरी १ मोरवेळ २
 गोपा, अंत व काळी उपलसरी.
 गोपांगना, अंत उपलसरी.
 गोपानीय, गोमूत्र.
 गोपालकंकटिका, टी, चिभूड.
 गोपाली, गोरख चिच १ चिभूड २
 गोपिका, काळी उपलसरी.
 गोपिन्नजा, गोरचन.
 गोपिनी, अंत उपलसरी १ गोपम्बी २
 गोपी, अंत उपलसरी १ काळी उपलसरी २
 गोपीचंदन, शुभ मृत्तिका.
 गोपुच्छ, वानर वि० १ गाईचे शेपुट २
 गोपुट, धुद्रभोय.
 गोपुटा, बेलदोडे.
 गोपुर, धुद्रभोय १ साल्ट्या वक्ष २ पुरदार ३
 गोपुरीष, शेण.
 गोप्यक, भक्तिमान रोगी.
 गोप्रिय, पोल.
 गोप्रेरक, काळवट पक्षी.
 गोबल्य, अंत जोधळे.
 गोबु, गोमूत्र.
 गोभ, गोमूत्र.
 गोभंहीर, पाणकौवडा.

गोभिरामा, रामतरणी.
 गोभी, पायरी गो जिऱ्हा.
 गोमत, रक्या वेळ १ दोन कोस २
 गोमती, गोरचन १ नदी २
 गोमत्य, मगर.
 गोमय, शेण.
 गोमयच्छत्र, आळंभे.
 गोमयप्रिय, गवत १ वाळा २
 गोमयोद्भव, बाहवा.
 गोमल, शेण.
 गोमक्षिका, गोमाशी.
 गोमायु, कोव्हा १ गोरचन २ गंधर्व ३
 गोमाक्षी, तिळवण.
 गोमिन, कोव्हा १ गाईचा मालक २
 गोमीन, मस्य वि०
 गोमूख, नक्र.
 गोमूत्र, गोमूत्र.
 गोमूत्रिका, थोर शिपी गवत.
 गोभत्री, रक्त विवळा.
 गोमेद, क, गोमेद मणी १ नागवेळ २
 तमालपत्र ३ आवोळी ४ हाकोळ विष ५
 उटणे ६
 गोमेदसंनिभ, शिरगोळा.
 गोरंकु, पाणकौवडा १ वंदिवान २
 गोरंठक, हाशा वृक्ष.
 गोरस, दूध.
 गोरस, दद्यांत चतुर्थांश पाणी घालून ताक
 करितात ते.
 गोरक्ष, आंडील वैळ १ नारिंग २ गोवारी ३
 गोरक्षकंकटी, चिभूड.
 गोरक्षजंबू, गहं १ चिकणा २ बोर ३
 गोरक्षतंडुला, कंगही हिं० चिकणा १
 गोरक्षदुग्धी, दुधी.
 गोरक्षी, गोरखदुधी १ गोरखचिच २ ऋष-
 भक ३ वाटोळा मोठा दुध्या भोंपळा ४
 गोरगटी, सालुंवी.
 गोरगणी, गोवारीचा शेगा.

गोरुची गोरोचन.
 गोरोच, हरताळ.
 गोरोचना, गोरोचन.
 गोर्द, मस्तकमल.
 गोल, रक्याबोळ १ वृक्ष वि० २ गोळा ३
 गोलक, काळा मोखा वृक्ष १ सुगंध रोहिस
 तृण २ रक्या बोळ ३
 गोलवत्, गहुला.
 गोला, मनशीळ १ गोदा नदी २ शाई ३
 पार्वती ४
 गोलांगूल, वानर वि० १ श्वेत माकड २
 गोलास, आळंभें.
 गोलिह, काळा मोखा वृक्ष.
 गोली, पाथरी गो जिन्हा.
 गोलीड, काळा मोखा वृक्ष.
 गोलोमिका, पाथरी गो धूमी १ जटाभांसी २
 गोलोमी, वेखंड १ श्वेत दूर्वा २ श्वेत वेखंड
 ३ पाथरी ४ नदी ५ नील दूर्वा ६
 अकल्कारा ७ जटाभांसी ८
 गोवत्सारि, लांडगा.
 गोवंदनी, वाघांटी १ गव्हला २
 गोवर्णी, आसंध.
 गोवर्धनी, नदी.
 गोवशा, वंध्या गाय.
 गोवालधी, चवर वेल.
 गोविट, शेण.
 गोविंद, गोमेद १ विष्णु २
 गोविंदी, नदी.
 गोविगटी, साळुंबी.
 गोविष्टा, शेण.
 गोवृष, वेल.
 गोशकृन्, शेण.
 गोशाडवळ, पंथिपर्णी.
 गोशीर्ष, चंदन १ गाईचें मस्तक २
 गोशीर्षक, द्रोणपुष्पी.
 गोशृंग, बाभूळ १ गाईचें शिंग २
 गोष्ट, गाईचा गोठा.

गोष्टकुडुट, भास १ काकभेद २
 गोष्टगोचर, भास १ काकभेद २
 गोष्टी, सभा १ संभाषण २
 गोस, रक्या बोळ १ पातःकाळ २
 गोसंभवा, पाथरी गो धूमी.
 गोसशश, रक्या बोळ.
 गोस्तन, गाईचें थान १ पुष्यगुच्छ २
 गोस्तनाकारा, मधु खजूरी.
 गोस्तनी, काळें द्राक्ष.
 गोस्तनीभत्र, द्राक्षासव.
 गोस्थान, क. गोठा.
 गोस्त्रव, गोमत्र.
 गोहन, शेण.
 गोहरीनकी, वेल.
 गोहल, शेण.
 गोहिन, घोसाळी १ वेल २ शिराळी ३
 सातपती ४
 गोहिर, भायाचा घोटा.
 गोक्षुर, क. नागिंग १ गोम्बक २ सराटे
 लघु गोम्बक ३
 गोक्षुर, सराटे.
 गोक्षुरड, गोनर्दपर्णी.
 गोत्रिक, सोनार.
 गोंड, देश वि० १ गुड विकार २
 गोंडन, लोहोवंदी ऊद.
 गोंडामव, आमव.
 गोंडिक, मय वि०
 गोंडिका, गुजोगी.
 गोंडी, धायटीचीं फुलें गृळ पांजपांसन
 होयें तीं
 गौण, अप्रधान १ पौर्णिमात मास २
 गौणावर्षी, गोमेटी.
 गौनम, ऋषि वि० १ बुद्ध वि०
 गौनमसंभवा, गोदावरी नदी.
 गौनमा, गोदावरी नदी.
 गौनमी, गोरोचन १ गोदावरी नदी २
 गौधार, वाघचवडा.

गीधेय, राघचबडा.

गीधेरक, राघचबडा १ काळ्या सर्षपासून घोरपडीला झाला चार पावांचा जो सर्ष तो. २ जाणे दंडा केला असता वनस्प्य वाचत नाही तो ३

गौर, कमळ केसर १ करंज २ शिरस ३ श्वेत साठेसाळी ४ धावडा ५ केसर ६ चोपडा करंज ७ पांढरा ८ पिवळा ९ तांबडा १० खदिर ११ स्वच्छ १२ हरताळ १३ श्वेत शिग्रम १४ तृण केश १५ गौर सुवर्ण झाक १६ श्वेत माकड १७ चंद्र १८ सोने १९ पांढरी मोहरी २०

गौरक, लावा पशी.

गौरखटी, श्वेत खडू.

गौरजीरक, श्वेत जिरे.

गौरनिन्दिर, तित्तिर पशी.

गौरन्वक, हिंगणवेट.

गौरद्रु, हळदिवानु वृक्ष.

गौरपाषाण, श्वेत खडू.

गौररंभा, सोनकेळ.

गौरव, कफ रोग १ सक्कार २

गौरवर्त्ती, गहूला.

गौरवर्त्क, रक्त विकार रोग.

गौरवर्णवती, हळद.

गौरवर्गिन, कीर्तिमान्.

गौरव्रीहि, पांढरी साळ.

गौरशाक, शाकवि०

गौरशाळी, जलमोहो.

गौरसर्पप, श्वेत शिरस.

गौरग, श्वेत शिरस १ गोरोचन २

गौरांगी, एलची.

गौराट, श्वेतलैर.

गौराटिका, साळुंखी.

गौराद्रक, विष वि०

गौराभ, हळदिवानु वृक्ष.

गौरास्य, नीळ वानर.

गौरिका जलमोह १ साळुंखी २ कन्या ३

गौरिची, तेरडा.

गौरिल, पांढरी मोहरी १ लोडकीट २

गौरी, गोरोचन १ गहूला २ तुळस ३

आकाशमासी ४ श्वेत दुर्वा ५ मंजिष्ठ ६

कोरकंड ७ हळद ८ भोगरी ९ नीळ

दुर्वा १० सोनकेळ ११ चंदन १२

ताड १३ कोथिनीर १४ दाहू हळद १५

श्वेत तुळस १६ खी १७ वाचा १८

पार्वती १९ श्वेत निशोचन २० वाघाटी २१

गौरीज अभ्रक १ गणपती २

गौरापट्ट, लिंगाची साळुंका.

गौरीपति, महादेव.

गौरीपाषाण, सोमल.

गौरीपुष्य, श्वेतकणेर.

गौगिल्लीन, हरताळ.

गौत्रंग, मुरदादाशिंग.

गौर्य, तमालपत्री.

गौर्यमन, सोमल.

गौर्य, कुंदागवताचे मुळ १ मशवि० २

गौर्या, वर्णयागवत २ गोड तोंडली २

गंगा, लाजाळू १ भागीरथी २

गंगाचिन्न, काळ्याडोक्याचा पशी.

गंगाट्रेय, जलचरवि०

गंगाद्वार, हरिद्वार.

गंगाधर, समुद्र १ शिव २

गंगापत्री, गंगावती १ वनवाग दे०

गंगावती कात्रीभांभुरडी १ वटगंधारी २

लाजाळू ३

गंगिका, गंगाशब्द पाहा.

गंज, रत्नाची खाण १ गोठा २ आपमान ३

बाजार ४

गंजा, व्हा, गांजा १ भाग २ मशशाळा ३

गुंजा ४ आगसमुद्र ५

गंजापिका, भाग.

गंजिका, मशशाळा.

गंड, क, फोड १ गाल २ गेडा ३ शूर ४

योगवि० ५ न्हावी ६

गंडकारी, ली, लाजालुं.
 गंडकी, ऊंस १ नदी २
 गंडकुसुम, गजमद.
 गंडकूप, पर्वतशिखर.
 गंडगात्र, शीताफल.
 गंडदूर्वा, गंडरदूर्वा.
 गंडफलक, माल.
 गंडमाला, गंडमाला रोग.
 गंडमालिका, लाजालुं.
 गंडमालिन, लाजालुं.
 गंडशैल, मोठेपाषाण १ जे पर्वतापासन च्यु-
 त झालेले.
 गंडस्थल, माल.
 गंडांग, गेंडा.
 गंडांगि, रक्तकांचन १ मस्य वि०
 गंडालिनी, गंडरदूर्वा.
 गंडाली, गंडर दूर्वा १ मस्याश्री २ माससार
 ३ वां० ४
 गंडि, कंठमंगा १ वृक्षशाखा २
 गंडीर, कडवासुरण १ निवडुंग २ शर ३
 गंडागी, मंजिष्ट १ शाकविशेष २ ऊंस ३
 शेरवृक्ष ४
 गंडु गांठ १ उर्शी २
 गंडुपद, गंडपद क्ष० गांडोळ
 गंडुपदभव, शिसे.
 गंडुपटी, जल पिपळी.
 गंडुली, गंडरदूर्वा.
 गंडुष, चळमसून टाकणे.
 गंडोल, गुळ १ शकरी २ आम.
 गंडु, प्रवासी.
 गंडु, जाणाग.
 गंध, चंदन १ सुवास २ गंधक ३ रक्त्या-
 वेळ ४ क्षुद्ररोग ५ प्राणविषय ६ शैवगा ७
 गंधक, गंधक प्रा०हि० गोगिर्ट फा० कि-
 त्रिन आ० सल्फर लॅ०ई०
 गंधकजानि श्वेत १ रक्त २ पीत ३ नील ४
 गंधकंदल, कचरा.

गंधकारी, श्वेत लाजालुं १ सारुईचावृक्ष २
 गंधकाष्ट, कृष्णागुरु १ किंचिपीतचंदन २
 गंधकुटी, मोरमांसी १ मुरा २
 गंधकुसुमा, गणरी.
 गंधकांकिला, गंधमालती.
 गंधखेड, वाळा.
 गंधगर्भ, बेलाचावृक्ष.
 गंधग्राहिन नारु.
 गंधगुहा, मोरमांसी १ मुरा २
 गंधचलिका, कस्तुरी १ जवादीकस्तुरी २
 गंधचेली, जवादीकस्तुरी.
 गंधज्ञान, दालचिनीचिपा.
 गंधनंदुला, मृगंधसार्डी.
 गंधनृण, गंडनीगवत १ वाळा २
 गंधनृक, एलवायक.
 गंधदन्ता, अजमोद.
 गंधध्वजत, श्वाहागर-
 गंधधली, कस्तुरी.
 गंधन, पीडा १ सूचना २ दीर्घपयस ३
 गंधनकुल, चिचिरी.
 गंधनाकुली, नाई १ चार २ थोरसुगंध
 मंगुसकांदा ३ लघुमंगुसवेळ ४ गम्भा
 गंधनामन, सुवासिक औषधि वि०
 गंधनाली, नासिका.
 गंधनिलया, वटमोगरी.
 गंधनिशा, आवेहळद.
 गंधपत्र, नागिंग १ श्वेतमग्वा २ बेलाचावृक्ष ३
 वैजयंतीतुळस ४ श्वेत आजवला ५
 गंधपत्रक, तमालपत्र १ नदीजावृक्ष २ सुगंधी ३
 गंधपत्रा, थोरजावळ १ आवेहळद २
 गंधपत्रिका, अजमोद १ गंगावती २ आं-
 वेहळद ३
 गंधपत्री, आवाही १ आमंघ २
 गंधपलवा, नदीजावृक्ष.
 गंधपलाशजा, वंशलोचनभेद १
 गंधपलाशिका, कापूरकांची १ हळदी २
 गंधपलाशिनी, वंशलोचनाशभेद.

- गंधपलाशी, कापुरकाचरी १ आंबेहळद २
 गंधपाषाण, गंधक.
 गंधपिंडीर, कालेगोल.
 गंधपिशाचिका, उद.
 गंधपीता, आंबेहळदीचाभेद.
 गंधपुष्प, क, अशोक १ आकोली २ भो-
 कर ३ वेत ४ थोरजळेवेत ५ नाळी ६
 नरवेल ७
 गंधपुष्पा, लघुनीली १ भेतकेवडा २
 गंधप्रियंगु, गज्जला.
 गंधफल, वेल १ कवीठ २
 गंधफलिका, एलची.
 गंधफला, मेथ्या १ साळईचावृक्ष २ मोरमा-
 सी ३ वाघाटी ४
 गंधफली, गज्जला १ सोनचाभ्याची कळी २
 वाघाटी ३
 गंधंधु, आम्र.
 गंधबहल, सुगंधसाळी.
 गंधबहुला, भेतआजवला १ मोरखाचच ३
 गंधबीज कोळिजन.
 गंधबीजा, मेथ्या.
 गंधधत्रा, गंधलीलता.
 गंधधोड, लाखापिंपरी.
 गंधमान, रूबी.
 गंधमादन, गंधक १ भ्रमर २ वानर वि-
 पर्वत वि०
 गंधमादिनी, मोरमासी १ चिडा देवदार २
 लाख ३ मदा वि० ४
 गंधमाज्जार, जवादीमाजर.
 गंधमाज्जारश्रीयं, माज्जारोडवाकस्तूरी.
 गंधमालती, गंधकोकिला. ५
 गंधमालिनी, मोरमासी.
 गंधमाल्या, जटामासीचाभेद.
 गंधमांसी, सुगंधजटामासी.
 गंधमुंड, लाखापिंपरी.
 गंधमूळिका, चिचुंदरी.
 गंधमूल, क, कचोरा १ कोळिजन २वाळा ३
- गंधमूला, स्थलकमलिनी १ साळईचावृक्ष २
 गसना ३
 गंधमूलिका, मायमुळे १ कापुरकाचरी २
 गंधमृगिक, का, चिचुंदी.
 गंधमृग, जवादीमाजर.
 गंधमृगुष्प, कळंब.
 गंधमैथुन, वेल.
 गंधमोदन, गंधक.
 गंधमोदिनी, चाभ्याचीकळी १ वादागुड २
 गंधरस, रत्नयावोज.
 गंधरसा, मोरमासी.
 गंधराज चंदन १ मोगरा २ कृष्णागर ३
 कृष्णगुळ ४ जवादीकस्तूरी ५ नक्का ६
 गंधवं, कोकिल १ घोडा २ भेतकणेर ३
 भेतएरंड ४ कस्तूरीमृग ५ सूर्य. ६
 गंधवंभाषण, सोदर.
 गंधवंहस्नक, भेतएरंड.
 गंधवा, कोकिला.
 गंधवोलुपा, मक्षिका.
 गंधवती, मोरमासी १ मखमाल २ ताळीस-
 पत्र ३ रानओवा.
 गंधवधु, ध, चिडादेवदार १ कापुरकाचरी २
 गंधवर्णा, महाबला.
 गंधवल्कल, दालाचनी.
 गंधवल्गरी, महाबला.
 गंधवल्गी, महाबला.
 गंधवह, वायु १ कस्तूरीमृग २
 गंधवहा, नाक.
 गंधवासिनी, मोरमासी.
 गंधवाह, क, चंदन १ वायु २ कस्तूरीमृग ३
 गंधविक्रल, गहं.
 गंधवीरा, साळईचावृक्ष.
 गंधवृक्ष, थोरराळेचावृक्ष १ वायवणा २साम ३
 गंधवृथिका, कस्तूरी.
 गंधव्याकुल, केकोळ.
 गंधशत्री, गंधपलाशी शब्दपाहा.
 गंधशाक, गौरसुवर्णशाक.

गंधशालि, सुगंधशालि.

गंधशुंडिनी, चिचुंद्री.

गंधशेखर, कस्तूरी.

गंधसार, चंदन १ कापुरकाचरी २ गंधक
३ मोगरा ४

गंधसूची, आवाडी.

गंधसूर्या, अल्पचिचुंद्री.

गंधसेवि, लघुरोहिंसतृण.

गंधसोम, श्वेतकमळ.

गंधा, रानतुळस १ गव्हला २ वंशलोचना-
चाभेद ३ कापुरकाचरी ४ चिचुंदरी ५
बाफळी ६ सोनचांप्याचीकळी ७

गंधाखु, चिचुंदरी.

गंधागरु, मंगलागरु.

गंधाद्वय, चंदन १ नारिंग २ जवादी
कस्तूरी ३ दगडफुल ४ वकुळी ५

गंधाद्वया, काटेशेवंती १ कस्तूरी २ जायप-
ची ३ वकुळी ४ गनमहाळुंगी ५ पिब-
ळीजुडे ६ मोरमांसी ७ जवादीकस्तूरी ८
आरामशीतला ९ लघुरानशेवंती १०
थोररानशेवंती.

गंधादि, तृणकेशर.

गंधाधिक, बडिशोप.

गंधारि, री, धमासा १ रकधमासा २ आने-
हळद ३

गंधाल, सुगंधशालि.

गंधाला, थोरऐरण.

गंधालि, कापुरकाचरी.

गंधालिका, कापुरकाचरी.

गंधाली, गंधली लता वि० कुमारीणकीट वि०

गंधाश्मन्, गंधक.

गंधाष्टक, चंदन १ कापुर २ केशर ३
वाळी ४ नागरमोथा ५ मोरोचन ६
देवदार ७ कुसुम ८ यंत्रव्याचे गंधकरि-
ताते

गंधावह, गव्हला.

गंधाज्ञता, वायुरोग.

गंधिक, गंधक.

गंधिन्, टेकूण १ वृक्ष वि० २ कपुरीमृग ३

गंधिनी, मुरा.

गंधिपर्ण, सातवीण.

गंधोत्तु, सुगंधमांजर.

गंधोत्कट, दवणा.

गंधोत्कटा, मोरमांसी.

गंधोत्तमा, मद्य.

गंधोपला, गंधक.

गंधोली, गाधीलमाशी १ कांकडीभेद २
कुमारीण कीट वि०

गंधागी, थोर शिवणीचावृक्ष.

गंधीर, सायबंड १ शिगीवृक्ष २ लघुईड
निवृ ३ कमळ ४ महाळुंग ५

गंधीरक, फांगळा.

गंधीरत्वर, अतवंगवान्जर.

गंधीरदृष्टि, दृष्टिरोग.

गंधीरपाक, अंतःपाक.

गंधीरसलिल, आडवोलाचे पाणी.

गंधीरा, उचकी.

ग्रथित, बांधकेला.

ग्रसन, भक्षण १ हरणकरणे २

ग्रसिष्णु, भक्षिगारा.

ग्रस्य, ग्रासिले.

ग्रह, जेणे १ सूर्यादिग्रह २ हेतू ३ विंगंध ४
दमा ५

ग्रहत्र, धी, श्वेतशिरस.

ग्रहण, डोळे १ क्रमोदिये २ सत्कार ३ सूर्य-
चंद्राचे ग्रहण ४ नाद ५ अनुमोदन ६

ग्रहणी, संग्रहणी.

ग्रहणीरुक्, संग्रहणी.

ग्रहणाहर, लवंग.

ग्रहनाश, सातवीण.

ग्रहनेयि, चंद्र.

ग्रहपुत्र, सूर्य.

ग्रहयात्रु, घेणारा.

ग्रहागम, भूतोन्माद.

प्रहापहा, गोरोचन.
 प्रहामय, ग्रहपीडा.
 प्रहाशिन, सातवीण.
 ग्राम, गांव.
 ग्रामकंद, स्तूलकंद.
 ग्रामक्रोड, गांवडुकर.
 ग्रामक्रोल, गांवडुकर.
 ग्रामता, लघु घेवडा.
 ग्रामणी, नापित १ श्रेष्ठ २ नीली ३ वेड्या ४
 ग्राममहुरिका, मस्य वि० ग्रामयुद्ध.
 ग्राम्यग, कुतरा.
 ग्रामसेकर, गांवभोरी.
 ग्रामसकर गांवडुकर.
 ग्रामहासक, भगिनी पति.
 ग्रामान, गावाची सीमा.
 ग्रामिणी, नीली १ पालक भाजी २
 ग्रामीण, गांवडुकर १ कुत्रा २ कावला ३
 ग्रामीणा, नीली वृक्ष.
 ग्रामीय, गांवकरी.
 ग्राम्य, गांवडुकर १ गांवटी भाषा २
 ग्राम्यककंटी, कोहोळी १ पांढरा भोफला २
 ग्राम्यकंक्रम, कुसुंभ.
 ग्राम्यकाशानकी, मोठी घोसाळी.
 ग्राम्यक्रोड, गांवडुकर.
 ग्राम्यधर्म, मैथुन.
 ग्राम्यमृग, जे गावात राहणारे ते १ लाग २
 मेघ ३ वृष ४ श्रादि ५
 ग्राम्यवलभा, पालक भाजी.
 ग्राम्यसकर, गांवडुकर.
 ग्राम्या, तुलसी १ लघु नीली २ लघु घेवडा ३
 मुगवारवा ४
 ग्राम्याश्व, गाढव.
 ग्राम्योदक, गावातील पाणी.
 ग्रामन, लघु पाषाण १ पर्वत २ मेघ ३ कठीण ४
 ग्राम, घांस
 ग्रह, सुसर १ मोठा मस्य २ स्वीकार ३
 ग्रहक, कुरडु १ ससाणा २

ग्रहभ्रौवधनि, जीं औषधें अमि प्रदीप्त करि-
 तात व आमादिकांचें पचन करितात
 व उष्णवीर्य अहित ह्मणोन जलक्ष-
 रूप जे कफादिदोष व धातु व मल यांचें
 गोषण करितात तीं जशी सुठ १ जिरे २
 व गजपिप्ली ३
 ग्रह्णिणी, श्वेत लाजालें १ लघु धमासा २
 थोरपड ३ जवस ४
 ग्रह्निन, कवीठ १ रक्तापक्षी २ तुरट ३
 ग्रहण करणारा ४
 ग्रह्णिकल, कवीठ.
 ग्राम्य, घेण्यास योग्य.
 ग्राम्या, मान १ गळा २
 ग्राम्य, ग्राम करतु १ उष्णता २
 ग्राम्यककंटी, टकाकडी.
 ग्राम्यका, नेवाळी.
 ग्राम्यपुष्पी, करवीरणी.
 ग्राम्यभवा, वटमोगरा.
 ग्राम्या, लोत्र १ नेवाळी २ वटमोगरा ३
 ग्राम्योद्भवा, नेवाळी.
 ग्राम्य, कंठभूषण.
 ग्राम्यिका, नेवाळी.
 ग्राम्यी, नेवाळी.
 ग्राम्य, गाडीदोणे १ द्रव्य २ पुस्तक ३
 ग्राम्य, ग्रामिण १ पायांचे पोटें २ भद्रमो ३
 पिंपळमूळ ४ वेल्चीगांठ ५ हितावली ६
 आर्तवदोष ७ ग्रामिणी ८ वक्रपणा ९
 ग्राम्यिक, जोसी १ कारवी वृक्ष २ पिंपळीचें
 मूळ ३ गुगुळ ४ गठोना ५
 ग्राम्यिका, गठोनाझाड १ वेवेंड २
 ग्राम्यिक, शुक्ररोग १ डोळ्यांचे श्वेत पुवुला
 वरचे रोग २
 ग्राम्यदला, गठोना १ मालाकंद २
 ग्राम्यदुर्वा वेलीदुर्वा.
 ग्राम्यिणी, केळ.
 ग्राम्यिण, गठोना.
 ग्राम्यिणी, थुणेरगवत १ वेलतुर २ गठोना ३

ग्रंथिपत्नी, गंडरदूर्वा १ गठोना २
 ग्रंथिफल, गेळ १ कविठ २ पडवास ३ क्षुद्र
 फणस ४
 ग्रंथिभा, हाडसंधी.
 ग्रंथिमत्फल, क्षुद्र फणस.
 ग्रंथिमान्, हाडसंधी.
 ग्रंथिमूल, तालमूल १ लसूण. २
 ग्रंथिमूला, बेलीदूर्वा.
 ग्रंथिल, हितावली १ पिंपळमूळ २ नेवती ३
 गठोना ४ कारवी ५ गोखरू ६ तेलवृक्ष ७
 श्वेतराजाळ ८ वेहेकळ ९ आलें १०
 तांदूळजा ११ हांशावृक्ष १२ शुकदो-
 षराग १३
 ग्रंथिला, बेलीदूर्वा १ भद्रमोथ २ गंडरदूर्वा ३
 ग्रंथिबर्हिन्, ग्रंथिपर्ण शब्दपाहा.
 ग्रंथिसंवृता, नलुका.
 ग्रंथीक, ग्रंथिक शब्दपाहा.
 ग्लस्त, भक्षित.
 ग्लह, पण १ अक्षक्रीडा २
 ग्लान, रोगी.
 ग्लानि, मूर्छाभेद १ रोग २
 ग्लासु, पीडित.
 ग्लौ, चंद्रमा १ कापूर २
 घ
 घ, मेघशब्द १ घंटा २
 घट, धावडा १ कुंभ २ हनीचेगंडस्थळ ३
 कुंभराश ४
 घटक, जाचेकूल दिसत नाही तो औदुंबरा-
 दिवृक्ष १ मध्यस्थ २
 घटन, प्रयत्न १ मिश्रीकरण.
 घटा, गोडमहाळुंग १ समुदाय २ प्रयत्न ३
 घटाभिधा, वाटोळा मोठा दुधभोपळा.
 घटालाबु, वाटोळा मोठादुधभोपळा.
 घटिका, घोंटा १ एकघटका २ म्हूर्तमान ३
 घटिकार्थक, घड्याळ वाजविणारा.
 घटिकालवण, बिडलोण.
 घटिंधम, कुंभार.

घट्ट, दगडाचा नदीतिरी घाट.
 घन, नागरमोथ १ अभ्रक २ भेष ३ भद्र-
 मोथ ४ दालचिनी ५ शरीर ६ कफ ७
 काळोक ८ गूळ ९ लोखंड १० कथी-
 ल ११ मलक १२ चीक छ० प्रथमदि-
 वसाचे दूध १३ निबीड १४ साल १५
 दूद १६
 घनकफ, गार.
 घनच्छद, लघुतालीस पत्र १ शोगरा २
 घनज्वाला, वीज.
 घनताल, चातक.
 घनतोल, चातक.
 घनत्वक, श्वेतलोध्र.
 घनद्रुम, हाशावृक्ष.
 घननाभि, पुर.
 घनपलव, शनगा.
 घनपांषड, मोर.
 घनप्रभ, राजावर्त.
 घनप्रिया, नदीजावृळ.
 घनफल, कलिगड १ हाशावृक्ष.
 घनफेनिळा, लघुकावृळी.
 घनमूला, क्षीमोरवेलीचा भेद.
 घनरव, मोर.
 घनरस, पाणी १ कापूर २ कषाय ३
 घनरुपा, खडीसाकर.
 घनवलिळा, अमृतवली १ वीज २
 घनवल्ली, अमृत वली,
 घनवास कोहोळा.
 घनशांभी, मेडाशिगी,
 घनसंज्ञा नागरमोथ.
 घनसाग, कापूर १ पाणी २ चंदन ३
 घनस्कंदा, हरपरेवडी.
 घनस्कंध, लाल रानभांवा १ हरपरेवडी २
 घनस्वन, तांदूळजा.
 घना, रानउडीद १ ईश्वरी छ० रुद्रजटा २
 घनाकर, वर्षाकतु.
 घनाग्रिसह, उत्तमकासें.

घनोपल, गार.
 घर्घट, मत्स्य वि०
 घर्घर, घुबड १ शब्द २ हास्य ३ तृणयि ४
 घनाघन, टोणगा १ मत्तहनी २ मेघ ३ इंद्र ४
 घनाघना, कावली.
 घनात्यय, शरदृतु.
 घनामय, खजूर.
 घनामल, पुनर्नवा १ चंदनवटवा २
 घनाराय, चातकपक्षी.
 घनीकृत, घड्केलेळा.
 घनोद्भव, लोहकीट.
 घर्घरवाक्यता, कफरोग.
 घर्घघा, कीट वि०
 घर्म, घाम १ धीष्मकृत २ ऊन ३
 घर्मचर्चिका, घामोले.
 घर्मज, जवादी कस्तुरी.
 घर्मपयस, उष्णोदक.
 घर्मोन, वर्षाकृतु.
 घर्मोनु, घाम.
 घर्मण, घासणे.
 घर्मणाल, मुसळ.
 घर्मणी, हळद १ पिसोळा २
 घर्मिन, घासलेला.
 घर्मि, अन्न.
 घर्मर, भक्षक.
 घर्म, दिवस १ केशर २ दुःख देणारा ३
 घाटा, मानेचा शृष्ट भाग.
 घांटिक, घोवा १ पुजारी २
 घान, वध १ जखम करणे २
 घानकृत्, मंत्रकृत् रोग.
 घानपक्षिन्, ससाणा.
 घानुक, हिंसक १ क्रूर २
 घार, प्रोक्षण.
 घानिक, घारगा.
 घास, गवत.
 घु, नासिका.
 घुघुकत्, कपोत भस्मांग पक्षी १ कबूतर २

घुघुलारव, पारवा.
 घुट, घोंटा.
 घुंटा, लघु बोर.
 घुंटिक, पायांचे घोंटे.
 घुंटिका, घोंटा.
 घुंड, भ्रमर.
 घुण, भ्रमर.
 घुणप्रिया, कालें अति विप १ लघुदेती २
 घुणवलभा, कालें अति विप.
 घुणा, कालें अति विप.
 घुमघुमाकार, योर घोंघेरा.
 घुमघुमारव, योर घोंघेरा.
 घुर्घर, भ्रमर १ शब्द वि० २
 घुपिन, प्रख्यात.
 घुमण, केशर.
 घुक, घुबड.
 घुकावास, साहोडा व० सागाचा भेद.
 घुर्णन, घोरणे १ लोळणे २
 घुणा, दया १ निंदा २
 घुणावास, सोहोळा.
 घुणि, रानडुकर १ किरण २ पाणी ३ सूर्य ४
 घुन, तूप १ विशेष धूप २ पाणी ३ प्रोक्षित
 ४ प्रकाशित ५
 घुनका, पिठवण.
 घुनकुमारी, कोरकड.
 घुनपूर्णक, चोपडा करंज.
 घुनपशु, तूप.
 घुनपर, चिवर १ गुरोजी २ चोपडा करंज ३
 घुनपूर्णकरंज, चोपडा करंज १ योली. हि०
 घुनमंड, तुपावरली साय १ भात २
 घुनमंडलिका, रक्त लाजाळू.
 घुनमंडा, रक्त लाजाळू १ कावळी २
 घुनवर, हलवा.
 घुनहेतु, लोणी.
 घृता, कावळी.
 घृताची, एलची १ स्वर्गांगना २
 घृताचीसंभवा, एलडोडे.

घृताह, वृक धूप.
 घृतेली, झुरळ.
 घृतोदक, वृधला.
 घृष्ट, सद्योत्रण १ थोर गहं २ धोषेत ३
 घृष्टि, डुकर १ डुकर कंद २ स्पर्धा ३
 धर्षण ४
 घृष्टिला, पिठवण.
 घृष्टि, रानडुकर.
 घोट, क, घोडा.
 घोटकारि, झैस.
 घोटगळ, लघु कसई.
 घोंटा, गेळ १ लघु थोर २ नागवला ३
 सुपारी ४ मदन ५ साग ६
 घोंटाफल, सुपारी.
 घोटिका, घोटी.
 घोटी, लघु थोर १ घोटी २ घोटी ३
 गुलघोंटी ४ सुतरी प्रा०
 घोणक, घोनम सर्प.
 घोणमा, घोणस वेळ १ घोणसकांडे २
 घोणा, नाक १ नाक शिकणी २
 घोणांतभेदन, रानडुकर.
 घोणिन्, रानडुकर.
 घोनस, घोणस सर्प.
 घोर, विष १ भयानक २ शिव ३
 घोरकुष्टहा, हितावर्त्ती.
 घोरदर्शन, तरस १ धुवड २ भयंकर ३
 घोरपुष्प, कासे.
 घोरप्रदा, घोरपड.
 घोररासन, लांडगा.
 घोरवासन, आसवळ.
 घोरा, देवडंगरी.
 घोळ, ताक १ उदकरहीत धुसळून करावे
 ते २ मड्डा ३
 घोळवटक, घोळवडा.
 घोलि, घोळ.
 घोलिकलंबु, घोळ.
 घोलिका, घोळ १ मळे घोळ २

घोष, कासे १ नाद २ घोसाळी ३ पडवळ ४
 गवळ्याचे घर ५ दोडकी ६
 घोषका, घोसाळी १ कडु दोडकी २
 घोषपुष्प, कासे.
 घोषयित्नु, क्रीकीळ.
 घोषवती, बडीशोप १ वीणा २
 घोषा, कांकडाशिगी १ बडिशोप २ वावडिंग ३
 घोषित, सुसर.
 घोषिल, रानडुकर.
 घंट, सावारे.
 घंटा, क. अतिवला १ थोर ताग २ मोखा
 वृक्ष ३ नागवला ४ कडु दोडका ५ घांट ६
 घंटापथ, राजमार्ग.
 घंटापाटली, मोखा वृक्ष.
 घंटावीज, जेपाळ १ ताग २
 घंटाखा, लघु ताग.
 घंताल, गेळ.
 घंतालिका, गोड महाळुंग.
 घंताली, कडु दोडकी.
 घंटाशीला, थोर ताग.
 घंटिका, लांक १ पडवीभ २ गळघंटिका
 ताग ३ गळघांटी ४ पायाचे घांटे ५
 घंटु, हस्तिकंठभूषण १ उष्णता २
 घंड, मधुमत्तिका.
 घांन, नाक.
 घाण, नाक १ सुवास २
 घाणनर्षण, सुगंध १ सुगंधि पदार्थ २
 घाणटुःखटा, नामारोग १ नाक शिकणी २
 घाणपाक, नामारोग.
 घाणेंद्रिय, नाक.
 च
 च, कांसव १ सूर्य २ चंद्र ३ शिव ४ त्वळ
 ५ चोर ६ हेतु ७ निश्चय ८
 चकासिन, शोभित.
 चकोर, क, लाल डोक्याचा विष सूचक ५-
 थी १ चकोरपर्धा २
 चक्र, तगर १ कांजीभेद २ मसुरा ३ लाल-

कुलीय ४ चक्रवाकपक्षी ५ कपट ६
 चाक ७ दंभ ८ समूह ९ आयुध १०
 चक्रकर, स्थलचक्रवाकपक्षी.
 चक्रकारक, व्याघ्रनख.
 चक्रकुल्या, काळी तुलस.
 चक्रगज, टांकला.
 चक्रगुच्छ, अशोकवृक्ष.
 चक्रगुल्म, उंट.
 चक्रदंती, जेपाल.
 चक्रदंष्ट्र, रौनेडुकर.
 चक्रधर, सर्प १ विष्णु २
 चक्रनख, वाघनख.
 चक्रनामन, माधिक.
 चक्रनायक, व्याघ्रनख.
 चक्रपदाट, टांकला.
 चक्रपर्णा, काळीतुलस.
 चक्रपर्णा, काळीतुलस.
 चक्रपाद, हर्नी १ ग्थ २
 चक्रबंधना, रानमोगी.
 चक्रबांधव, सर्प.
 चक्रवाला, अंबाडी.
 चक्रभेदनी, राज.
 चक्रमंडलिन, सर्पांत एक जाती आहे.
 चक्रमंदक, टांकला.
 चक्रमालक, मउ.
 चक्रमुख, डुकर.
 चक्ररथ, चक्रवाकपक्षी.
 चक्ररेणुका, लालरुणेर.
 चक्रल, लालकुर्ळाय.
 चक्रलक्षणा, गुलबेल.
 चक्रलक्षणिका, गुलबेल.
 चक्रला, नागरमोथ.
 चक्रवर्ति, चाकवत.
 चक्रवर्तिनी, पापडी १ लाथ २ जटामांसी ३
 चाकवत ४ अळिता.
 चक्रवलरी, कडीचे निवडुंग.
 चक्रशक, चक्रवाकपक्षी.

चक्रश्रेणी, मेढशिगी.
 चक्रसंज्ञ, कथील.
 चक्रा, कांकडाशिगी
 चक्रांका, सुदर्शना १ तानीचावेल २ गुडु-
 चिका ३ नागरमोथ ४
 चक्राकाग, तारकेणी.
 चक्रांकी, हंसव्री.
 चक्रांग, हंसपर्धा.
 चक्रांगा, कटुकी.
 चक्रांगी, कटुकी १ मंजिउ २ हंसीपक्षीण ३
 चाकवत ४
 चक्राधिवासिन, नारंग.
 चक्रालु, अतियोर रसाल भांवा.
 चक्रालू, चक्रवाकपक्षी १ टांकला २
 चाक्रिक, लालकुर्ळाय.
 चाक्रिका, भेतगुंजा १ रानकापक्षी २ गुडुधे
 ३ टांकला ४
 चाक्रिन, वाघनख १ टांकला २ तिवस ३
 त्वर ४ सर्प ५ दालचिनी. ६
 चाक्रिपर्णा, भेततुलस १ सर्प २ चक्रवाकपक्षी ३
 चक्रावान, गाढव १ चक्रवाकपक्षी २
 चक्रेटक, देवशिरसीवृक्ष.
 चक्रेश्वरी, वसनालिका.
 चक्रोत्थ, ककुटपाटी.
 चंचडी, पडजीभ.
 चंचेडा, लता वि०
 चटक, का, चिमणा १ काळी चिमणी २
 अतिसूक्ष्मचिमण्या ३ चिमण्या ४ पिप-
 लमळ ५
 चटकी, रकगुंजा.
 चटकाशिरस, पिपलमळ.
 चटका, पिपलमळ १ चिमणी २
 चटी, चिमणी.
 चट्टका, जळू.
 चटु, पोट प्रीतिपुकमिथ्याभाषण.
 चटुल, सुंदर १ अस्थिर २
 चण, क, हरभर.

चणकलोणी, आंब हरभयांची.
 चणका, जवस.
 चणकाम्ल, आंब हरभयांची.
 चणक्य, वाटाणे.
 चणपत्रक, रुदंती १ गोखरू २
 चणपत्रिन, रुदंती.
 चणभोजी, घोडा.
 चणिका, वर्णयागवत.
 चतुः, अ० चालखेळ याअर्थी.
 चतुः खंड, भेंडे.
 चतुः पर्णिन, चुका.
 चतुः पत्र, कुरडु १ चंडालकंद २
 चतुः पत्रिन, कुरडु १ क्षुद्र पाषाणभेद २
 चतुःपुटोदरा, पीतकणेर.
 चतुःपुंड, भेंडे.
 चतुःफला, नागवला.
 चतुःसम, चंदन १ अगरू २ कस्तूरी ३
 कुंकुम ४
 चतुर, बुद्धिमान् १ हरण २ कावळा ३
 गजशाळा ४ गालउशी ५
 चतुरंग, तेरडा.
 चतुरंगुल, धोरवहवा.
 चतुरस्र, चारकोण १ चारकोनाचा २
 चतुरानन, ब्रह्मदेव.
 चतुराम्ल, आम्लवेतस १ आमसोल २ जंजीर-
 निवृ ३ कागदीनिवृ ४ कांबित १ दाडि-
 म २ वृक्षाम्ल ३ तिनडिफळ ४
 कोल १ वृक्षाम्ल २ दाडिम ३ वेतस ४
 चतुरूर्ध्वपान, शरभ.
 चतुरूषण, सुंठ १ मिरी २ पिपळी ३ पिप-
 लमूळ ४
 चतुर, चार.
 चतुर्गति, कांसव.
 चतुर्गुण, चौपट.
 चतुर्थ, चवथा.
 चतुर्थपद, शूद्र.
 चतुर्थीश, चवथार्द.

चतुर्थिका, एरूपलमान.
 चतुर्दंत, ऐरावत.
 चतुर्दल, कुरडु.
 चतुर्दश, चवदा.
 चतुर्दशांग, दशमूल १ किराईत २ सुंठ ३
 मुस्ता ४ गुळवेल ५
 चतुर्दशी, श्वेतनिगुंडी.
 चतुर्दृष्टा, श्वदंष्ट्रा.
 चतुर्धारी, चौधारी कांडवेल.
 चतुर्बीज, मेथी १ रानमेथी २ काळजिरे ३
 आंबा ४
 चतुर्भंगा, श्वेतवरधारा.
 चतुर्भेद्र, मुस्ता १ अतिविष २ गुळवेल ३
 सुंठ ४ धर्म १ अर्थ २ काम ३ मोक्ष ४
 चतुर्मुख, पाण्याचे रसायण १ ब्रह्मदेव २
 चतुर्गुण, चारयुग १ कलियुग २
 चतुर्वर्ण, तेरडा १ च्याग जाती ब्राह्मणादि २
 चतुर्विधअन्न, भोज्य अ० ओदनादि १ पेय
 अ० दुग्धादि २ चोप्य अ० पकाप्रकलादि
 ३ लेह्य अ० क्षिप्रादि ४
 चतुर्भुज, डा, चुका १ काकई २
 चतुःपट्ट, क्रमेद १ चांसष्टकला २ संख्या-
 वि० ४
 चतुर्प्यदा, भेंडे.
 चतुर्प्पाद, वैश १ द्रव्य २ संवकजन ३ रोगी-
 याचे औषध देण्याविषयी अनुकृत्य.
 चत्वर, अंगण.
 चत्वार, अपिकुंड १ गर्भाशय २ दर्भभेद ३
 चनस, अन्न.
 चपट, प्रसारितहस्त.
 चपल, पाग १ गठोना २ जस्ताचाभेद ३
 चपलघातु ४ वोकड ५ हरण ६ पाषाण
 ७ चंचल ८ मन्य वि०
 चपलनाशय, अजीर्ण.
 चपललोचना, स्त्री.
 चपला, पिपळी १ मद्य २ गृहभाक्षिका ३
 जिह्वा ४ बीज ५ वेद्या ६ लक्ष्मी ७

चपलामूल, पिंपळमूल.
 चपेट, हाताचा तळवा.
 चपेटाघात, चपडाकमारणे.
 चर्मट, योगगहं.
 चर्मकार, आघाडा १ उन्साह २
 चर्मर, मृगवि० १ चवरी २ पिशाच्य ३
 चर्मरपुच्छ, खोकड.
 चर्मरिक्त, रक्तकांचन १ कोरळ २
 चर्मरीमर, कोरळ.
 चर्मस, यज्ञपात्रवि० १ औषधिवि० २
 चर्मसी, उडदांचीरोटी.
 चर्मरु, हरिण.
 चर्म, स्वस्वार्नी रोगाची वृद्धि १ विष्टा २ स-
 नह ३
 चर्म, कवडी १ खंजरीट २ गमनकरणारा ३
 अक्षक्रीडा ४ भ्रमणकरणे ५
 चर्मट, खंजरीट.
 चर्मण, पाय १ पाऊल २ मूळ ३
 चर्मणक, तिलगिरिसि.
 चर्मणापुष्प, कोवडे.
 चर्मनपात्रका, लघुमुंगुमंजळ.
 चर्मप्रिय, मिर्री.
 चर्म, अंशु १ पाश्चात्य २
 चर्मचर्म, कवडी १ कवी २ आकाश
 स्वर्ग ३ स्थावरजंगम ४
 चर्म, चट्ट्याद.
 चर्म, भात १ पात्रवि० २
 चर्मव्रण, रोटी.
 चर्मचरी, उन्साह १ कुरळकेश २ कणी ३
 चर्मचक्र, शाकवि० १ केशविचरणे २
 चर्चा, उटणे १ पविती २
 चर्मट, काकडी.
 चर्म, वचा १ मसुरा २ ढाल ३ कातडे ४
 चर्मकंटक, पित्तपापडा.
 चर्मकषा, गौहिणी १ सातला २ शिकंकाई ३
 चर्मकसा, शिकंकाई.
 चर्मकारनरु, पेंडे १ श्वेतगळ २

चर्मकागालुक, डुकरकद.
 चर्मकारी, शिकंकाई.
 चर्मकाल, मुळव्याध १ चामबील २
 चर्मघटिका, जळ.
 चर्मचटका, वाघुळ.
 चर्मचित्रक, श्वेतकुष्ठ.
 चर्मज, जोडा १ आंगावरीलकेश २ रक्धा-
 त ३
 चर्मटी, जळ.
 चर्मण्वनी, नदी १ केल २
 चर्मनगंग, चामबील.
 चर्मदुषिका, खरुज १ कुष्ठरोग २
 चर्मद्रुम, भृजपत्रवृक्ष.
 चर्मन, वृक्षवचा १ कातडे २ ढाल ३
 चर्मपत्रा, वाघुळ.
 चर्मपादुका, जोडा.
 चर्मबंधन, मिर्री.
 चर्मविदुका, शीत १ पिन २ व उदरद्वय को-
 रोग ३
 चर्मरंगा, तरवड १ सोनामुखी २
 चर्मवृक्ष, भृजपत्र.
 चर्मव्रण, लतारोग.
 चर्मसंभवा, एलदोड.
 चर्मसा, जळ.
 चर्मसार, शरीरातील रसधानु.
 चर्मसाक्षा, सातला.
 चर्मानुरंजन, हिंगूल.
 चर्मोष, रसधानु.
 चर्मारक, सुभ्रवर्णाहिंगूल.
 चर्माश्रय, पित्तपापडा.
 चर्मिन, भृजपत्र १ चामबील २
 चर्मण, भोजित चणकादि पदार्थ दाताने चा-
 वणे ते.
 चर्मित, भक्षिले.
 चर्मिनपात्र, पिकुदाणी.
 चर्म्य, अन्न.
 चर्मणि, मनुष्य.

चल, नखला १ वायुरोग २ सोनचांफा ३
 बोकड ४ चंचल ५
 चलक, नखला.
 चलघ्नी, सृका.
 चलचंचु, चक्रोरपक्षी.
 चलत्पणामा, मत्स्य वि०
 चलदंग, मत्स्य वि०
 चलदल, पिंपळ.
 चलद्रुम, लघुगोखरं.
 चलद्विष, कोर्काळ.
 चलन, कांपणे १ पाय २ हरिण ३ गमन ४
 चलपत्र, पिंपळ.
 चलपुच्छ, खंजरीट पक्षा.
 चलस, आंत्रोति.
 चलसंधी, गुडघा ३
 चला, वीज १ लड्ढी २ उद ३
 चलाचल, काबळा.
 चलातंक, वातरोग.
 चलापह, वायवर्णा १ लाल कुळीय २
 चलु, चुळकाभर पाणी.
 चवर, चवरवैल १ जाचे पुच्छाची चवरी हो-
 खे तो २
 चवल, चवक्या.
 चवि, वी, पिंपळीवेल.
 चविक, चवक.
 चविका, चवक १ गजापत्री २ गजापप-
 लीचे मूळ ३
 चविकाशिर, पिंपळमूळ.
 चव्य, क, चवक १ गजापिंपळी २ गजापप-
 लीचे मूळ ३ कापस ४ गुंजा ५
 चव्यजा, गजापिंपळी.
 चव्यफली, गजापिंपळी.
 चव्या, रक्तकापशी १ वेखंड २ पिंपळी
 चवक ४
 चवक, मद्यपानपात्र १ मद्यवि० २ मद्यवि० ३
 चवति, जीर्णत्व.
 चक्षण, भाषण १ अंबडागिणे. २

चक्षस्, बृहस्पति १ ज्ञानोपदेष्टा २
 चक्षुःश्रवस्, नाग १ सर्प २
 चक्षुष्य, निर्मळीबीज १ मेडाशिगी २ कल-
 व्यापरी ३ काळाशेगवा ४ पुंडरीकवक्ष ५
 निळासुरमा ६ कमळ ७
 चक्षुष्या, मेडाशिगी १ रानकुळीय २ लघुमे-
 डाशिगी ३ हिरा ४ निळासुरमा ५
 चक्षुस्, डोळे.
 चांग, दंततेज.
 चांगरी, चुका.
 चांगरीसदृशपत्र, कुरडू.
 चाचलि, चपळ.
 चाट, विश्वामघाती.
 चाटकर, गनांचमण्याचा पिंपळ.
 चाटु, स्पष्टभाषण १ मिथ्याभ्रुति २
 चाटुकर्ता, पारवा.
 चाटुन्नि, मेवा १ गांडबोलणे २
 चाणाक्ष्य, धारमूला.
 चानक, कुतरे १ चानकपत्री. २
 चानकानंद, न. वपीकतु.
 चानूग, बुद्धिमान १ सारथी २
 चानूजांत, दालचिनी १ तमालपत्र २ एल-
 चा ३ नागकेशर ४
 चानुर्थ, क. चवथा.
 चानुबीज, मेवा १ यवानिना २ रानमेथी ३
 चाहाजिणे ४
 चानुभंड, मूट १ अतिविध २ मुस्ता ३ गु-
 लबल ४
 चांद्र, रूपे १ चंद्रकान २ शुकपक्ष ३ चांद्र-
 मास ४ चांद्रयण ५
 चांद्रक, भाले.
 चांद्रायण, प्रायश्चित्त वि०
 चांद्रा, श्वेतरिगणी १ चांद्रिणे २
 चाप, धनुष्य.
 चापवट, चारोळा.
 चापिला, नदी.
 चापेय, नागकेशर १ सोनचांफा २ कमळ-

केशर ३ नागचाफा ४
 चामर गठोन १ चवरी २
 चमरपुष्प, सुपारी १ कामतृण २ आम्रवृक्ष ३
 चमरिन्, घोडा.
 चामीकर सोनें.
 चार, क, चारोला १ गमन २ गुणसेवक ३
 वेडी ४ वंदिशाला ५ विपति ६
 चार्दिका, लघुनीली.
 चार्द्री, स्थलकमालिणी १ मदीम २ प्रथि-
 पर्णी ३ लघुनीली ४
 चारण, नट १ स्तुतिपाठक २ कथक ३
 चार्णी, स्थलपथिनी १ कश्मीरणी २
 चार्णायु, मंदसंगम शीतल आयु.
 चारिका, इंद्रगोप शीतक १ अमल-
 चारित्रा, चिच.
 चारिल, शशमारी.
 चारिण, इंद्रगोप.
 चारित्राक, अजशंभा.
 चारु, परकाष्ट १ शालग्राम २ केशर ३
 सुंदर ४
 चारुक, चंदन १ शरबीज २
 चारुकर, चितल.
 चारुकेशा, लघु रानशवंती.
 चारुकेशरा, काटेशवंती १ लघु रानशवंती २
 चारुतनु, चितल.
 चारुदशन, पिंपरी १ गेहे २
 चारुदर्शना, स्त्री.
 चारुदारु, पिंपरी.
 चारुधामन, आवेहलद.
 चरुपात्रिका, बाक्री १ शरसी २
 चारुपत्री, शरसी.
 चारुपर्णी, चांदनेल.
 चारुफल, लघुटंडनिच.
 चारुफला, कालेदारु.
 चारुशेदा, पीतजुट.
 चारुपथी, लघु अतजुट.
 चारुत्तन, सोनें.

चारुलोचन, हरण.
 चारुवर्निनी, अकितता.
 चारुवृक्ष, पिंपरी.
 चारुशिला, रत्न.
 चार्थी, सुंदरकी १ ज्ञान २ बुद्धि ३ चादिणें ४
 प्रकाश ५
 चाल, चाप.
 चालन, पिन १ चालणी २
 चाप, तासपथी.
 चाम, चाप १ जंम २
 चिकित्सक, वैद्य.
 चिकित्सा, रक्तप्रतिक्रिया १ रोगप्रतीकार
 अः रोगावर उपचार करणे ती २
 चिकित्मिन, उपचार केलेला १ रोगप्रती-
 कार २
 चिकिल, चिखल.
 चिकुर, केश १ मपे २ चिचुंदी ३ पर्वत ४
 चिकुर, केश.
 चिकूल, लघुदंती.
 चिक, सुपारी १ चिचुंदी २ उंदीम ३
 चिकण, चीक १ चिकणीसुपारी २ विशेष-
 थप ३ पोकरांचे झाड ४ खिम्ब ५
 चिकणा, णी, चिकणीसुपारी १ उन्नम गाय २
 चिकम, यवपिष्ट १ यवपात्र ३
 चिका, सुपारी.
 चिक्रिणा, सुपारी १ उन्नमगाय २
 चिगेट, शिगामुल्य वि.
 चिचरीक, मोठा घोघेरा.
 चिचा, चिच १ आमलि गु.
 चिचाम्ल, सार १ चूका २
 चिचामार, सार.
 चिचिका, चिच.
 चिचिद, गोडपडवळ १ दुग्धाभोपला २
 चिचिदिफा, गोडपडवळ.
 चिचुका, चिचोडा.
 चिचुकी, चंनु.
 चिचोट, क, कचरा.

चिटिका, आरामशीतला.

चिडा, चिडादेवदार.

चित्, ज्ञान.

चित्त, मन.

चित्तन, स्मरण.

चिन्तभ्रम, संनिपात.

चिंता, चिंता १ विचार २

चिनि, एकत्रकरणे १ प्रेतशय्या २

चित्तिका, कमरेची सांखळी.

चित्तिडी, चिच.

चित्र, श्वेतएरंड १ कार्लिगड २ आशोक २

चितळ ४ गांजिणी वटेरपक्षी ५ लावा-

पक्षी ६ चिता ७ चित्रक ८ विचित्रवर्ण ९

चित्रकू, चित्रक १ श्वेतएरंड २ चिता ३

तिनिरपक्षी ४ चित्र ५ छाल ६ मुचकुं-

दवृत्त ७ चंदनतिलक ८

चित्रकंटक, गोवर्क.

चित्रकंठ, सारसपक्षी १ पागवा २

चित्रकंधर, हखोडापक्षी.

चित्रकांडाली, घोणसवेल.

चित्रकजीवी, जीवक.

चित्रकाय, चिता १ व्याघ्र २

चित्रकूला, लघुदंती.

चित्रकृन्, तिवसवृक्ष

चित्रगंध, हरताल.

चित्रगंधा, शेरणी.

चित्रग्रीव, सारसपक्षी.

चित्रट, कधील.

चित्रतंडुल, ला, वावडिंग.

चित्रननु, लावापक्षी.

चित्रन्वक, भूर्जपत्र.

चित्रदंड, क, खागरान सुरण १ चारासुरण २

कापक्षी ३

चित्रदेवी, थोर कांबडळ.

चित्रदेह, लावापक्षी.

चित्रनेत्रा, साळुंबी.

चित्रपत्र, भूर्जपत्र.

चित्रपत्रक, मोर.

चित्रपत्रका, शरस.

चित्रपत्रिका, कुभा १ शेतवड २ पिठवण ३

चित्रपत्री, जळपिपळी १ रकचील २ पीठवण ३

चित्रपर्णिका, पिठवण.

चित्रपर्णी, पिठवण १ कानफोडी २

चित्रपक्ष, तिनिरपक्षी १ वनकॉंबडा २

चित्रपाठी, ली, चित्रक.

चित्रपादा, साळुंबी.

चित्रपिळ, क, मोर.

चित्रपुष्पिका, शरसा.

चित्रपुष्पी, आंबाडी.

चित्रपट्ट, चटक.

चित्रप्रिया, हरताल.

चित्रफल, कलिगड १ गोडशेदा २ मन्स्य वि०

चित्रफला, मोठे कांबडळ १ शिवलिगी २

लघु कांबडळ ३ वागी ४ कडुशेदणा ५

रिंगणी ६ गोडशेदा ७ गनतौशी ८

पडवळ ९ कांकडी १०

चित्रबीज, रकएरंड.

चित्रबीजा, वावडिंग.

चित्रभानु, चित्रक १ विववा २ अग्नि ३

सूर्य ४ रुई ५

चित्रभेषज, काला उंबर १ घोखाडा २

चित्रमृग, चितळ.

चित्रयाधिन, अर्जुनमादडा १ लावा पक्षी २

चित्ररंजक, कधील.

चित्ररथ, गंधर्व १ सूर्य २

चित्रल, चितळ.

चित्रलता, मंजिष्ट.

चित्रला, गोरखचिच १ मोहरा २

चित्रवडाल, मन्स्य वि०

चित्रवर्णिनी, रेणुकराज.

चित्रवलिक, कलिगड.

चित्रवल्ली, गोडशेदा १ थोर कांबडळ २

चित्रव्याघ्र, चिता.

चित्रगोक, अशोक.

चित्रसारा, हरताल.

चित्रक्षुपा, शेवतड.

चित्रा, मंजिष्ट १ सुतश्रेणी २ गंडरदुर्वा ३
मोठी व लहान उंदीरकानी ४ रूप ५
गोडी शेदणी ६ गवासी ७ उंदीरमारी ८
कलिंग ९ लघु कांबडळ १० विद्याला ११
द्वंद्वी १२ लघु दंती १३ बृहदंती १४
कांबडळ १५ नक्षत्र १६

चित्रांग, चित्रक १ रक्तचित्रक २ चित्र-
वर्ण सर्प ३ हिंगुळ ४ हरताल ५ म्लेंळ
६ ताल ७ विंचू ८ मानर ९ चितळ. १०

चित्रांगा घोणसवेल.

चित्रांगी, मंजिष्ट १ गोम २

चित्राटीर, चंद्र.

चित्रान्न, खिचडी.

चित्रापस, पोलाद.

चित्रिक, चैत्रमाम.

चित्रेश, चंद्र.

चिन्न, धान्य वि.

चिपिट, क, पोहे.

चिपिटा, गनकुल्ल्य १ लघु गोशाळ २
धोर घेवडा ३

चिप्ट, कथील.

चिप्य, क्षुद्र रोग.

चिवुक, मुचकुंद १ राजणीचा भेद २

चिबाट, कमळाक्ष.

चिमि, क, महामस्य १ पोपट २ उक्ष ३

चिर, सोने.

चिरजीवक, आसाणा.

चिरंजीविन, सावर्ग १ कावळा २ जीवक
३ विष्णु ४

चिरंजीविनी, सांवरी.

चिरंटी, प्रौढ स्त्री.

चिराणिद्विष, सागरगोटी.

चिरंतन, पुष्करमूळ १ पुरातन २

चिरमिक्त, किराईत.

चिरमिक्ता रानतीशी कांकडी.

चिरपर्ण, धोर रालेचा वृक्ष १ सुर पंथी २

चिरपत्रक, लघु रालेचा वृक्ष.

चिरपत्रा, भुयजांबळ.

चिरपत्रिका, चुंच.

चिरपत्री, सुरपत्री.

चिरपाकी, कवीठ १ काग दिवसानी पक
जें रोगादिक तें २

चिरपुष्प, बकुळी.

चिरपोटा, चिरपोटाणी १ चुंचुसदशी २
गनचाकवत ३ कुंजीर दे.

चिरशिल्प, क, घाणेर करंज १ साधारण
करंज २ काजुबा हिं.

चिरंभण, चार पंथी.

चिरंभव, पुरातन.

चिरंभेदिन, गर्दभ.

चिरा, यका भेद.

चिरानकळदा, केळ.

चिरापु, ताड १ आम्बळ १ कावळा ३

चिरि, धार १ पोपट २ वृक्ष ३

चिरिटी, प्रौढस्त्री.

चिरिपत्र, लघु कारली.

चिरिबन्ध, चिरिविन्ध शब्द वाहा.

चिरिल्ल, महा मस्य.

चिरिल्लिका, धार.

चिर, खांद्याचा सांधा.

चिर्भिट चिर्भड १ तावडा भोंपळा २

चिर्भिट, गन तीशी कांकडी १ रुड
शेदणी २

चिर्भिटिका, रुड शेदाड.

चिर्भिटी, रुड शेदाड.

चिलक, लोभ.

चिलभोलिका, काजुबा १ धीज २ कंठ-
भूषण ३

चिलिचिमि, मस्य भेद.

चिलिचिमि, मस्य भेद.

चिलिष, पारोस पिपळ.

चिल्ल, धार १ नेचरोग २ चंदनवटवा ३

पिचइया डोळ्याचा ४ चिलीट ५

चिल्लका, मुकूट.

चिल्लभक्ष्या, नखला.

चिल्लभ, भामटा.

चिल्लिका, लीका, रक्त चील १ गोडा
चील २ भिवया ३ मुकूट ४

चिल्ली, लोप्र १ रक्त चील २ चाक्रवत ३
घार ४ बथुवा हिं० भरुवची भाजी गु०

चिधि, हनवटी.

चिविट, पेहे.

चिविल्लिका, चिविल.

चिन्ह, खून १ भ्रज २ लक्षण ३

चीक, चीक.

चीडा, चिडा देवदार पंजाबदेशी प्रसिद्द
उय गंध आहे.

चीडागंध, विशेष धूप.

चीन, तांदूळ १ सार लोह २ हरिण वि०
देश वि० वस्त्र वि० ब्रीहि वि०

चीनक, राले १ चिनी कापूर २ टर
कांकडी ३

चीनकर्कटिका, टी, टरकांकडी.

चीनकर्पूर, चिनी कर्पूर.

चीनज पोलाद.

चीनपिष्ट, सिसे १ शेंदूर २

चीनवंग, सिसे.

चीना, टरकांकडी.

चीनाक, राले १ दीर्घ मंडप वली २
टरकांकडी ३

चीर, सिसे १ झाडाची साल २ वस्त्र ३
मुक्ताहार ४

चीरितच्छटा, पालक भाजी.

चीरितपत्रिका, लघु मृंगुसवेल १ थोर
सुगंध मृंगुसवेल.

चीर्ण, चिगलेला १ बोलका २

चीर्णपर्ण, निंब १ खजूरी वृक्ष २

चीवर, शाक वि० १ मुनि वस्त्र २

चक्र, चुका १ आम्लवेतस २ आमसोल ३

थोर चुका ४ मधुसूक्त० काजीचा भेद ६

चुकक, आम्लवेतस.

चुककेतु, आम्लवेतस.

चुकचीडका, चिच.

चुकवास्तूक, थोर चुका.

चुकवेतस, आम्लवेतस.

चुकवधक, काजीचा भेद.

चुका, चिच १ चुका २

चुकाम्ल, आमसोल १ सार २

चुकाम्ला, चुका.

चुकिका, चिच १ चुका २ काजीचा-
भेद ३ शंडाकी ४ आंबाचाचेकळ ५

चुचि, स्त्रीस्तन.

चुचिका, सुरपत्री.

चुंचु, कुरुडु १ चिचोद्री २

चुंचुक, कुचाप.

चुंचुदरी, चिचुदरी.

चुंचगी, चिचोक्यानी वेलणे.

चुंटा, टी, हौद.

चुत, अपानद्वार.

चुप्पडन, तेल.

चुंबक, लोहचुंबक.

चुंबन, मुकाघेणे.

चुंबला, मुंडी.

चुंबुक, थोमकुंडिका १ मुख २ अपरोष्ठा-
चा अधोभाग ३

चुत्र, मुख.

चुंब, कृमि.

चुंगी, विहीर.

चुलुक, चिखल १ पानपात्र २

चुलुकिन, गोधामन्य १ प्रकालमासा २

चुलुक, मन्थभेद १ चिपझाडोळ्याचा २

चुलिका, शिशुभागभेद १ जलचर २ चुल ३

चुलिकालवण, नवसागर.

चुम्न, पकमास १ भूस २

चुक, चुका.

चुचुक, स्तनाप.

चूडक, तिरीर.
 चूडा, श्वेतगुंजा १ मोगचीशेडी २ शेडी
 ३ मस्तक ४
 चूडामणि, रक्तगुंजा १ शिरोरत्न २
 चूडामूल, आमसोल.
 चूडाहं, मखमाल.
 चूडाला, नागरमोथा १ श्वेतगुंजा २ फुरदी ३
 चूत, इरसालआंबा १ ओंबा २
 चूर्ण, चुना १ ओषधी फुटन गाळन भूक-
 टी करावी ते २ भागवे ३
 चूर्णक, भजिततंडुलपिट.
 चूर्णपाण्ड, हिंगुळ.
 चूर्णां, कवडी १ नदीवि २ गुळाल ३ म-
 निका ४
 चूला, शिरोभूषण १ शिरोगृह २
 चूलिका, हनीच्याकानाचे मूळ.
 चषा, चोखणे.
 चेट, दास.
 चेतकी, हनकी १ जाई २
 चेतन, मनूय्य.
 चेतना, हनकी १ विववा २ वृद्धि ३
 चेतनिका, हनकी.
 चेतर्नाया, ऋदि.
 चेतसू, मन.
 चेतका जाई.
 चेदार, सरडा.
 चेल, वस्त्र १ अधम २
 चेलक, बेकड.
 चेलाल, कांकडी.
 चेलीम, मत्स्य वि.
 चेलु, जवस.
 चेष्टा, व्यापार १ प्रयान २
 चेष्टानाश, प्रलय.
 चैनन्य, प्रकृति १ शक्ति २ ज्ञान ३ आत्मा ४
 चैत्य, महामत्स्य १ गृहभेद २
 चैत्यद्रु, य, पिंपळ.
 चैत्र, चैत्रमास.

चैत्रवृक्ष, आंबा.
 चैत्रिक, १ चैत्रमास.
 चैत्रिन, १
 चैल, वस्त्र १ अधम २
 चैलाशक, उवाखाणाग.
 चोख, स्वर्णक्षीरिचैमूळ.
 चोच, दालचिनी १ नागळ २ द्वीपातरख-
 जुगी ३ साल ४ लवंग ५ केळ ६
 चोचक, साल.
 चोदनी, धमासा.
 चोपड, दुधाचोसाय.
 चोग, किरमाणी ओंबा.
 चोरक, गठोना.
 चोरकंटक, शंखिनी.
 चोरटा, आंबोळी.
 चोग्गुप्पी, शंखिनी.
 चोगभटिका, डिका, वागी.
 चोरशुंठी, श्वेतकिंही.
 चोग्ग्यायु, थोरश्वेतकावळी.
 चोगा, शंखिनी.
 चोळकिन्न, शंखिनी.
 चोष, इंगळाच्या स्पर्शा सारिखी वेदना ती १
 चोखणे २
 चोप्य, चोखुन खावयाच्या पदार्थ इत्वादि ते.
 चोदार, किरमाणीओंबा.
 चोक्ष, शुद्ध १ सुंदर २ तीक्ष्ण ३
 चोडयत्तल, आडखोळाचोपाणी.
 चौर, कळखापरी १ गठोना ३
 चौरां गठोनासाड.
 चंकुर, वृक्ष १ रथ २
 चंक्रमण, अतिक्रमणे.
 चंग, निरोगी १ विद्वान २ सुंदर ३
 चंचरू, चंचल.
 चंचरां, मधुभक्षिका.
 चंचरीक, भभर.
 चंचलतैल, शिळारम.

चंचला, मोठा घोंघेरा १ पिंपली २ बीज ३
लक्ष्मी ४

चंचु, रकएरंड १ लघुचुंच २ चुंच ह्यून
भाजी आहे ३ पक्ष्याचीचोंच ४ मृग ५

चंचुक, चुंच १ थोरचंचु २

चंचुका, चंचु.

चंचुपत्र, चंचु.

चंचुपत्रारूप, चंचु.

चंचुभूत पक्षी.

चंचुमत, पक्षी.

चंचुर, चंचु.

चंचुलु, रकएरंड.

चंचुसूचि, सुगरण नावाचा पक्षी.

चंचू, पक्ष्याचे तोंड.

चंड, गठोना १ जवाचेकाजी २ रककणेरा ३

काजीभेद ४ रानडुक ५ चिच ६ अ-

संतकोपन ७

चंडक, रककणेरा १ मोग २

चंडका, वेखंड.

चंडकी, मोर.

चंडचुका, चिच.

चंडरुद्रिका, जारणमारणसंबंधि ज्ञान.

चंडहासा, गुळवेळ.

चंडा, शिवलिंगी १ कुहिली २ लघु उंदीर-

कानी ३ श्वेतदुर्वा ४ किंगमाणीओवा ५

थोर उंदीरकानी. ६ चंडालकंद ७ ग-

ठोनाझाड ८ सरळदेवदार ९ नदी १०

वाळा ११

चंडारख्या, दारूहळद.

चंडात, कणेरा १ रककणेरा २

चंडातक, रककणेरा १ परकोरा

चंडाल, क, रककणेरा १ तांदुळजा २

चंडाल, अतिशूद्र.

चंडालकंद, चंडालकंद.

चंडाली, शिवलिंगी.

चंडांशु सूर्य.

चंडिल, चंदनवटवा १ शिव २ हाषी ३

चंडी, शिवलिंगी १ चिडादेवदार १ देवी ३
नदी वि० ४

चंडीकुसुम, रककणेरा.

चंडीलता, गठोना.

चंद्र, चंद्र.

चंद्रक. चंद्र १ चांदणे २ मत्स्यवि०

आनंदकरणाग ४

चंद्रकपुष्प, लवंग.

चंद्रन, साधारणचंद्रन १ चंद्रमा २ सुकड

माकड ४

चंद्रनगोपा, काळी उपलसरी.

चंद्रनद्रुम, रकचंद्रन १ थोर गळंचा वृक्ष २

चंद्रनपुष्प, लवंग.

चंद्रनमलिका, काळी उपलसरी.

चंद्रनमारिखा, काळी उपलसरी.

चंद्रना, काळी उपलसरी १ श्वेत उपलसरी

चंद्रना, नदी वि० १

चंद्रि, चंद्र १ चंद्रि मंत्र पाहा २

चंद्र. सने १ कापूर २ श्वेतमिरी ३ चक्र

शुंडागेचनी ४ कपिका ५ चंद्रमा

जल ८ गेरू ९ श्वेत निशान १०

चंद्रक, मोगपिमाचे डोळे १ आपटा २ चं-

दन ३ जो मस्य वनूळ असून वाजूस कांटे

असतात ते ४ मिरी ५ नख ६ अंगठी ८

चंद्रकवन, मयूर.

चंद्रकला, मस्य वि० १ पांडशभाग २

चंद्रका, कुहिली १ मर्था २

चंद्रकांत, चंद्रकांतमणि १ कपोदपुष्प

चंद्रन ३

चंद्रकांता, चांदणे १ निर्गुंडी २ राज

चंद्रकांति, रूपे.

चंद्रकांतोद्भववारि, चंद्रकांताचेपार्शी.

चंद्रकिन्, मोर.

चंद्रकोपल, चंद्रकांत.

चंद्रगंधा, कापूरकाचरी.

चंद्रगुप्त, चित्रगुप्त १ राजा वि०

चंद्रगालिका, चांदणे.

चंद्रचंचल, चांदणे.
 चंद्रचंदन, कुंकुमागर चंदन.
 चंद्रतरु, थोर सोमवल्ली.
 चंद्रयुति, चंदन.
 चंद्रनाम, कापूर.
 चंद्रपुष्प, रूपे.
 चंद्रपुष्पा, र्था, श्वेतरीगणी.
 चंद्रप्रभा, कचोरा १ बांब्या २ औषधिचूर्ण ३
 चंद्रशाला, एलची.
 चंद्रभस्म, कापूर.
 चंद्रभा, श्वेत रिंगणी.
 चंद्रभागा, गी, नदी.
 चंद्रभूति, रूपे.
 चंद्रमणि, चंद्रकांत.
 चंद्रमस, चंद्र.
 चंद्रमोडमान, चंद्रकांत.
 चंद्रगंडमण, चक्रोत्पत्ती.
 चंद्ररुक्, चांदिणे.
 चंद्ररेखा, लेखा, बांब्या.
 चंद्ररेणु, ग्रंथ चोरणाग.
 चंद्रलता, एलची..
 चंद्रलोह, रूपे.
 चंद्रवपु, रूपे.
 चंद्रवलभा, चांदवेल.
 चंद्रवल्दरी, सोमलता १ ब्राह्मी २
 चंद्रवल्ली, चांदवेल १ मधुमाधवावृक्ष २
 चंद्रविहंगम, सारसपक्षी.
 चंद्रद्वन, चांद्रायण.
 चंद्रशकला, बांब्या.
 चंद्रशाला, चांदणे १ शिरोगृह २
 चंद्रशर, छारदाणा हि० रानमथी २
 चंद्रशखर, परंत वि० १ शिव २
 चंद्रसंज्ञ, कापूर.
 चंद्रसंभवा, एलची.
 चंद्रहास, रूपे १ चांदणे २ खड्ग ३
 चंद्रहासा, कंदगुळवेल १ श्वेत रिंगणी २
 गुळवेल ३ चांदवेल ४ तरवार ५

चंद्रक्षुरा, तिलवण. X
 चंद्रा, श्वेत रिंगणी १ एलची २ गठोनासाड ३
 कांकडशिगी ४
 चंद्रार्था, कापूरकाचरी.
 चंद्रानप, चांदिणे १ छत २
 चंद्राध्न, श्वेतोत्पल.
 चंद्राध, पापड.
 चंद्राभिवा, बांब्या.
 चंद्रालोक, कापूर.
 चंद्राडमन, चंद्रकांत.
 चंद्राभ्यदा, कांकडशिगी.
 चंद्रिका, मेथा १ एलची २ कानफोडी ३
 मोगरी ४ श्वेतरीगणी ५ चांदिणे ६
 बांब्या - मस्य वि० <
 चंद्रिकाटाव, चंद्रकांत.
 चंद्रिकापाथिन, चकोरपक्षी.
 चंद्रिकावृत्र, श्वेतोत्पल.
 चंद्रिल, शिव १ शाक वि० २ कावी ३
 चंद्रेष्ट, कमुदपुष्प.
 चंद्रेष्टा, उत्पलिनी.
 चंद्रोदय, पागभस्म १ चांदणे २ चंद्राचा
 उदय ३
 चंद्रोपल, चंद्रकांत.
 चंप, कांचनवृक्ष.
 चंपक, सोनचापा १ मोठा नागचापा २
 धाकटा नागचापा पिवळे कुलाचा ३
 सोनकेळ ४ रुणसभेद ५
 चंपकरंभा, सोनकेळ.
 चंपकाल, रुणस.

३३

छ, छंदनकता १ निर्मल २ चंचल ३ भाग ४
 छग, बोकड.
 छगण, शेण.
 छगल, क, बोकड.
 छगला, वधारा.
 छगलांभी, वधारा.
 छगलांडी, वधारा.

उगलांत्रिका, वरधारा.
 उगलांत्रिी, वरधारा.
 उच्छिका, लोणी काढलेले ताक.
 उटा, कांती १ समूह २ सरळ ३
 उटाभा, बीज.
 उटाफल, नारळ १ ताड २
 उत्र, क, सुगंध रोहिततृण १ भूतृण २ धने ३
 भूतोड ४ आळंबे ५ छत्री ६ पणसावज ७
 उत्रगुच्छ, तिथारीगवत १ बलहा हिं०
 उत्रधान्य, धने.
 उत्रपत्र, क, स्थलकमल १ भूर्जपत्र २
 उत्रपर्ण, सातवीण.
 उत्रफुड, क, तिलकपुप.
 उत्रपुष्पी, बडीशोप.
 उत्रा, गवत १ बडीशोप २ बालंतशोप ३
 कुंभा ४ कौथिबीर ५ आळंबे ६
 उत्राक, लहान बाभूळ १ बबूरक २ कटुक ३
 आळंबे ४
 उत्राकी, थोर सुगंध मुंगुसवेल १ गसना २
 उत्राक्षी, थोर मुंगुसवेल.
 उत्रिका, नाबदसाकर १ आळंबे २
 उत्रिन, सातवीण १ न्हावी २
 उत्रिय, घर १ लतागृह २
 उद, पाने १ पिते २ गठोना ३ तमालपत्र ४
 उद, त्रि १ इच्छा २ हेतु ३ अशिनस ४
 गुप्त ५ परतंत्र ६
 उदन, तमालपत्र १ पाने २ दालचिनी ३
 पास ४
 उदपत्र, भूर्जवृक्ष.
 उद्वान, कपट १ वेसांतर २
 उद्वबलभ, गठोन्याचेमूळ.
 उद्य, मंजिष्ठ.
 उद्यका, गुळवेल १ मंजिष्ठ २
 उद्वर, दंत १ कुंज २
 उन्न, गुप्त.
 उन्न्यत्रा, चांचड.
 उमंड, पितृहीन १ सर्व कुटुंबहीन २

उभि, सुभेग.
 उभिवा, दारुहळत.
 उद, ओकारी.
 उदन, गेट १ कडुनिंब २ नीरवृत्त ३
 ओकारी ४
 उदि, ओकारी.
 उदिका, कण्णकोता १ ओकारी २
 उदिप्र, कडुनिंब.
 उदिप्ररिपु, लघु एलची.
 उदिम्, वती.
 उद्यापिनिका, काकडी.
 उद्यापिनी, रानतंत्रे काकडी १ काकड
 उल, कपट १ पी.दाकारणे २
 उद, चर्म १ साल २
 उदी, भवसायी १ संतनी २
 उदी, धा, प्रभा.
 उा, शेळी.
 उाग, बोकड.
 उागरुण, साग १ राळेबाबड २
 उागग, गोंगाचा अपि.
 उागभोजिन, लाडगा.
 उागध, अपि.
 उागल, क, वको १ विशेष वास्वभेद
 उागला, वरधारा.
 उागलांत, लाडगा.
 उागलांत्रिका, वरधारा.
 उागलांत्रिी, बेंकडी = पुंगळी १ वरप
 उागशत्रु, लाडगा.
 उागांत, लाडगा.
 उागका, शेळी.
 उादी, बकी.
 उागोत्सवनाशन, साहोटा
 उाव, उद्व.
 उाव, क, माशा पिंगटवर्ण असत
 व्याजपासून पिंगटवर्ण मध.होतो त
 शिष्य २
 उावटगोन, ताजे तूप.

जादन, काळा कोरांदा १ पाने २ आच्छादन ३
जाया, सावली १ प्रभा २ पंजी ३ लांच ४
अंधकार ५

जायाभूत, चंद्र.
जायावृक्ष, पिंपरी.
जास, ताक.

जि. तिरस्कार १ शिषी देणे २
जिकक, जाला शिक आली लो.

जिकण, } शिकणे.
जिका, }

जिक्रिका, नाक शिकणी.

जिक्रिणी, नाक शिकणी.

जिक्रिपत्ता, नाक शिकणी.

जिन्ति, करंज १ कापणे २

जिव्या, अ० तोडून त्या अर्धी.

जिदिर, अमि १ दोरी २ तरवार ३

जिद्र, बीळ १ चीर २

जिद्रान, लघु देवनळ.

जिद्राफल, मायफल.

जिन्न, सशोत्रण १ कापलेला २

जिन्नप्रगिनिका, त्रिपर्णी कंद १ गोरख
मुंदी २

जिन्नपत्रिका, त्री, आवादी.

जिन्नपुष्पा, तिलक वृक्ष.

जिन्नरुहा, गुळबेल १ तिलक वृक्ष २
सानेकेवडा ३ सालईचा वृक्ष ४

जिन्नवेशिका, वनरपात वि०

जिन्नश्वास, भ्रस रोग.

जिन्ना, गुळबेल १ कंद गुळबेल २ बेश्या ३

जिन्नांगी, गुळबेल.

जिन्नांतक, कोष्टभेद रोग.

जिन्नोद्देशा, गुळबेल.

जिलिहित, टी, तानीचा बेल.

जिली, तानीचा बेल.

जीकार, भेंकर.

जिपुंदरी, चिचुंदरी.

जिड, किरण १ प्रत्युपकार करणे २

जुप, अल्प वृक्ष १ वायू २ स्पर्शकरणे ३

जुर, कुशिलीचे मूळ,

जुगा, चुना.

जुगिका, रंध्या गी.

जुद कापणे.

जुदक, बोकड.

जुदन, जी औषधे परस्पर एकांत एक
मिळालेले जे कफादिक दोष, आना
आपल्या शक्ति करून फोडून वेगळे
वेगळे करितात ती ; औषधे जुदन
जणावी. जसे, यव क्षारादिक व भिन्ये
मुंड पिंपळी शिलाजित इत्यादि.

जुदनीय, निर्मळी बीज.

जुदिन, निर्मळी बीज.

जुलक, का, बोकड.

जुल, औषधी वि०

जुदिक, वेत.

जुदिका, टिचकी वाजविणे.

उ

ज. विष १ विणु २ जिव ३ कति ४

उत्पत्ति ५ भूत ६ गायन ७ जय ८

उमन ९ पितर १० भक्षित ११ उपर १२

उकुट, कुचा १ मलय पात २ वांगी ३

उगन, चर जंगम १ वैकोटय २.

उगनी, भूमि १ लोक २ जंतु वृक्षाचा वाग
३ कंद वि० ४

उगनीरुम, वृश.

उगन्दाण, वायू.

उगदुग्मादका, मद्य.

उग्य, भतिलें.

उगनु, वायू.

उगनु, अमि १ कीट वि० २ चतुष्पाद
जनावर ३

उगिम, वायू.

उगल, मद्य वि० कादंबरीचा अधोभाग
पातळ असतो तो २ मांस ३

जघन, कक्षधः स्थान द्व० ओंटी, द्व० पोटा-
खालचा भाग.

जघनकूपक, आड संधीचा खळ्या.

जघनेफला, काळा उंबर १ लघु कावळी २

जघन्य, अंत १ अंतिम २ शिश्न ३

जघन्यक, पतंग.

जघन्यज, कनिष्ठ बंधु.

जज, झूर.

जजौजस, पराक्रम.

जटा, सुगंध जटामांसी १ जटामांसी २

पारंब्या ३ ईश्वरी ४ शेडी ५ वृक्ष मूळ ६

जटाज्वाल, टीप.

जटाटंक, शिव.

जटाटीर, शिव.

जटांता, भुयआंवळी १ जटामांसी २

जटामांती, जटामांसी १ छड हिं

जटामूला, लघु शतावरी.

जटायु, गुगुळ.

जटारुद्रा, ईश्वरी.

जटाल, काळा मोखा वृक्ष १ व्रशा गुगुळ २

कचोरा ३ वटवृक्ष ४

जटाला, जटामांसी.

जटालु, वड १ कचोरा २

जटावती, जटामांसी.

जटावली, ईश्वरी.

जटि, पिंपरी वृक्ष १ समूह २

जटिका, गुंजा.

जटिन, पिंपरी १ जटावान् २

जटिल, वड १ दवणा २ लघु पिंपरी ३

गुगुळ ४ कचोरा ५

जटिला, वेखंड १ जटामांसी २ सुगंध

जटामांसी ३ श्वेत वेखंड ४ श्वेत पुननवा

५ पिंपळी ६

जटी, पिंपरी १ जटावान् पर्क्षा २

जटुल, लामें.

जठर, पोटा १ उदर रोग २ कठिण ३

जठरन्वाला, पोटाशूळ.

जठरनुद, बाहवा.

जठरव्यथा, पोटाशूळ.

जठराधिविकार, जठराधीचे रोग.

जठरामय, उदररोग.

जड, सिसे १ पाणी २ मूर्ख ३ झरदंतु ४

मंद ५ हिम ६

जडता, जडपणा.

जडसंभव, हिमोदक

जडा, काचकुहिरी.

जडुल, जटुल.

जनु, लाव १ शिलाजित रस २

जनुक, लाव १ हिंग २

जनुका, पापडी १ लाव २ चाकवत ३

वायूळ ४

जनुकाजननी, मत्तिका भेद.

जनुकागी, अलिता.

जनुकाव्हा, लाव.

जनुकाशमीर, केदार.

जनुकन, लाव.

जनुकशा, पापडी.

जनुनी, वायूळ.

जनुपत्रिका, धुटाशमभेद १ चांगेरी २

जनुमणि, जटुल शब्द पाहा.

जनुमुख, रक्तमुख शाली १ बहि धान्य २

माळुंखीचे चोचीचे रंगामारिसे पीत वर्ण

भात असते तें.

जनुरस, अक्रिता.

जनुका, चाकवत.

जनु, खटाट दे० चोरखांच १ स्तनाचे बर

खंडांचा संधि १ कक्षामूळ २

जन्यशमक,

जन्याशमज, } शिलाजित १ मनशीळ २

जन, पुरुष १ मनुष्ये २

जनक, पिता.

जनकता, जन्म.

जनंगम, चांडाल.

जनना, छत्र.

जनन, उपनी १ वंश २
 जननि, आई १ उत्पत्ती २
 जननी, जटाभांसी १ मंजिष्ट २ कटुकी ३
 पापडी ४ माता ५ चाकवत ६ मोगरी ७
 शपूळ ८
 जनपद, देश १ मनुष्य २
 जनप्रिय, नारिंग १ धने २ बारीक गहूं ३
 शोबगा ४
 जनप्रिया, कोविंदी.
 जनयित्, बाप.
 जनयित्री, आई.
 जनरंजक, रानचाकवत.
 जनरंजनी, पापडी.
 जनवल्लभ, भेत रोहिडा.
 जनश्रुति, लोकवार्ता.
 जनान्तिक, गृह भाषण.
 जनशान, लाडगा.
 जनाशय, शेरप.
 जनि, माता १ स्त्री २ चाकवत ३ उपनि ४
 पुत्रभार्या ५
 जनी, स्त्री १ कटुकी २ पापडी ३ सातला ४
 चाकवत ५
 जनु, उपनी.
 जनुस्, जन्म.
 जनेष्ट, मोगरा.
 जनेष्टा, शेतजई १ हळद २ पापडी ३
 वृद्धी ४
 जन्य, उपनी.
 जन्मिन्, प्राणी.
 जन्य, पिता १ युद्ध २ लोकवार्ता ३
 जन्हुसुता, भार्यारथी.
 जप, हातांत माल घेऊन देवाचे नामाचा ज-
 प करितात तो.
 जपा, जासवंद.
 जपाकुसुमसनिभ, दिंगूळ
 जपाख्या, जासवंद.
 जपापुष्प, जासवंद.

जपारक्त, जासवंद.
 जमन, भोजन.
 जय, पिचळे मृग १ नरवेल २ विजय ३
 जयकारिका, लाजाळ.
 जयतरु, नांदूरुखी.
 जयंतिका, हळद.
 जयंती, थोणेरण १ लघुणेरण २ टाहांकळ ३
 हळद ४ शोबरी ५ जया ६ विजया ७
 जयद्रुम, वादांगुळ.
 जयनाल, जोंधळ.
 जयपाल, जेपाळ १ एरंड २
 जयमंगल, श्रेष्ठ हनी.
 जया, लघुशमी १ शोबरी २ जयंती ३ भांग ४
 थोणेरण ५ तर्कारी ६ कुहिली ७ नी-
 लदुवा ८ थोणदानी ९ हतकी १० थो-
 र्नीली ११ काळी १२ विष्णुकांता १३
 नरवेल १४ जासवंद
 जयापुष्प, जासवंदचैकूल
 जयावहा, टाहांकळ १ नरवेल २ थोणदानी ३
 जरक, हिंग.
 जरज, पांढरेकेश.
 जरडी, पवनागवत.
 जरड, न्, वृद्धपुरुष १ कठिन २
 जग्ग, पीतवर्ण जिरे १ कासविंदा २ हिंग ३
 कृष्णभीरक ४ कडुजिरे ५ शाहाजिरे ६
 मंचळ ७ वृद्धन ८
 जग्गद्रुम, लघु राज्ञेचा वृत्त.
 जग्गा, शाहाजिरे.
 जरंत, टोणगा १ वृद्धपुरुष २
 जरती, वृद्धास्त्री.
 जरसिक्तशूल, परिणामशूळ.
 जरद्व, छातारा बैल.
 जरसान, पुरुष.
 जरा, वृद्धत्व.
 जराभीरु, मदन.
 जरापु, जार १ गंधम्यान ४० गर्भावरचा
 पददा २

जरायुदोष, गर्भजरोग.
 जरायुस, जरायु द्रव्य पाहा.
 जलज, पाणकावळ्याचा भेद.
 जरालक्ष्म, पिकलेले केश.
 जलवायस, पाणकावळा.
 जरूथ, मांस.
 जर्जर, वृद्धपुरुष १ ऊद २ इंद्रध्वज ३
 जर्ण, चंद्र १ वृक्ष वि० २
 जर्तिल, रानतीळ.
 जर्तु, हत्ती १ योनी २
 जर्हिल, रानतीळ.
 जल, पाणी १ वाळा २ परेळाचा भेद ३
 जलवेत ४ गाईचा गर्भाजप ५ मंदपणा ६
 जलक, शंख.
 जलकंटक, सुसर १ शिंगाडे २
 जलकंद, शिंगाडे.
 जलकापि, गाधा मासा.
 जलकपोनक, जलपारवा १ जलकवृत्तर २
 जलकरंफ, शंख १ नागळ २ कमळ ३
 मेघ ४
 जलकर्मा, शिरदोडी.
 जलकल्क, चिखल.
 जलकाक, पाणकावळी.
 जलकांतार, वरुण.
 जलकाम, जलवेत.
 जलकामा, शिरदोडी.
 जलकामुका, शिरदोडी १ पहारकुटुंबी २
 जलकाल, हत्ती.
 जलकिराट, नक्ष.
 जलकुक्षुट, पाणकोवडे.
 जलकुमुभ, पाणकोवडा.
 जलकुवुल, शेवाळ.
 जलकुवुजका कटेशेवंती १ सुसर २ शिंगाडे ३
 लजकर्म, गाधमासा.
 जलकेश, शेवाळ.
 जलंग, कडु वंदावन.
 जलगुल्म, कांसव. १ अल्पररोवर २

जलगोजक, पिस्ते.
 जलचर, शंख.
 जलचारिणी, बगळी.
 जलज, लवंग १ लोणारखार २ कमळ ३
 शंख ४ शेवाळ ५ मोती ६, परेळ ७
 जलमुस्ता ८ जलमोहोवृक्ष ९ फाकटेंभु-
 रणी १० कुचला ११ देवभात १२
 कुकूपक्षी १३ जलवेत १४ मस्य १५
 जलजंतु, का, जलांतील प्राणी १ जळू २
 जलजन्मन, कमळ.
 जलजंबुका, नदी जांबूळ.
 जलजसुमना, शंखपुष्पी.
 जलजा, बली ज्येष्टीमथ १ वांब २
 जलजान, थोर जलवेत.
 जलजिळ, सुसर.
 जलजिर्विनी, जळू.
 जलांडब शिप.
 जलनापिक, मस्यवि०
 जलनिलकका, सालई वृक्ष.
 जलद, नागरमोथ १ समुद्र २ पीतवाळा ३
 मेघ ४
 जलदागय, वर्षाकृत.
 जलदाशन, साग.
 जलधर, तिवम १ मेघ २ नागरमोथा ३
 समुद्र ४
 जलधराधार, पीतवाळा.
 जलनकुल, पाणमांजर.
 जलनिधि, समुद्र.
 जलनीली, शेवाळ.
 जलनेत्र, जलमोह १ वृक्ष २
 जलपत्रिका, पविनी.
 जलपादप, हंसपक्षी.
 जलपागवन, जलपारवा.
 जलपिप्त, अभि.
 जलपिप्पली, जलपिपळी.
 जलप्रद, पिवळा वाळा.
 जलप्राणी, जलजंतु.

जलपुत्र, पाणमांजर.
जलफल, शिगाडे.
जलफेन, समुद्र फेण.
जलबंधु, मत्स्य.
जलवाप्य, जलमाठ.
जलविल्व, खैखंडे.
जलव्राद्धी, वांच.
जलमंडपी, शेवाळ १ भूमंडळी २
जलमधुक, जलमोहवृक्ष.
जलमसि, मेघ.
जलमनि, मत्स्यभेद.
जलमूच, मेघ.
जलमुष्ण, जलमुस्ता.
जलमूर्तिका, गार.
जलमोट, वाळा.
जलपाटि, वटि जेथ्रीमध.
जलरंक, वकपशी.
जलरंकु, हरिण.
जलरंज, वक.
जलरंह, सर्प वि० १ जल विदू २ जलाची
भोवरा ३
जलगम, संचळ.
जलकट, कमळ.
जलकता, जलतरंग.
जलवर्णट, पुळी.
जलवली, शिगाडे.
जलवालिका, वाज.
जलवास, काळावाळा १ विष्णुकंद २
जलवासामा, लघुगोडाळ.
जलवासिर्ना, सुसर.
जलवासो, पीतवाळा.
जलाबिडाल, जलमांजर.
जलाविल्व, खैकडा.
जलवृश्चक, पाणविंचू.
जलवृत्तम, जलवेत.
जलव्यथ, मत्स्य वि०
जलव्याल, पाणसर्प १ भतिकूरकर्माजलसर्प २

जलशिरस, कुक्ष प्रा० देवायन हि०
जलशक्ति, पदोपील शिप.
जलशक, शेवाळ.
जलशकर, सुसर १ रानडुकर २
जलसर्पिणी, जळ.
जलसंभव, जलवेत.
जलसकर, सुसर.
जलसूचि, कैचनशी १ गाध मत्स्यवि० २ जळू ३
जलस्था, गंडारदवा.
जलस्त्राव, नेत्रमधीचे रोग.
जलह, जलभंदि.
जलहास, समुद्रफेण.
जलाकर, कांजे.
जलाका, जळ.
जलाळ्या, जलमोहवृक्ष.
जलांचल, शेवाळ.
जलाटन, कर्ककोचापशी.
जलाटनी, जळ.
जलाम्निका, जळू १ विहीर २
जलाधार, शिगाडा वाळा.
जलामोट, काळावाळा.
जलायुका, जळ.
जलाराम, जळोट.
जलावृंद, ओडयोग.
जलालु, रानभट्टे.
जलालुक, कमळकंद.
जलालुका, जळ.
जलालोका, जळ.
जलायुका, जळ.
जलावास, मत्स्य.
जलाव्यथ, लहान कमळ.
जलाशय, पीतवाळा १ काळावाळा २ तळें ३
जलाश्रय, पीतवाळा १ तिथारी थोरगवत २
तळें ३ शिगाडे ४
जलाश्रया, गोडाळा १ गोडालोणातण २
सुळेवत ३ वागळी ४
जलिका, जळ.

जलुका, जळु.

जलूका, जळु.

जलेच्छया, वनस्पति वि०

जलेद्र, समुद्र १ वरुण २

जलेरुह, कपोदपुष्प.

जलेरुहा, कुटुंबोनी.

जलेवाह, पाणकौबडा १ पाणवुड्या २

जलेशय, जलांतील प्राणी.

जलोका, जळु.

जलोलिका, जळु.

जलोदर, उदररोग.

जलोद्भव, शंख.

जलोद्भवा, वांत्र.

जलोद्भवा, गोंडाल्ल.

जलोर्गा, जळु.

जलोक, जलसेत.

जलौकस, जळु.

जलौका, जळु.

जल्प, कलह १ बडवडणे

जल्पक, बडवड करणारा.

जव, वेग १ त्वरितगति २

जवन, अश्व १ शिरिकारी, २] खोंकड ३

वेगयुक्त ४ हरिण ५

जवनाल, धान्य वि० यवना ल.

जवनी, औषधि वि० १ क मात २

जवज, तृण १ कुरण २

जवा, जासंद.

जवांद, जवादीकस्तूरी.

जवादीमाजांगेद्रव, जवादीकस्तूरी

जवाधिक, घोडा.

जवापुष्प, जासंद.

जविन, उंट १ वेगयुक्त २ घोडा ३

जविन, खोंकड.

जसद, जस्त.

जसुरि, इंद्राचेवज्र

जहक, बालक १ समय २ संप्रगती ३

जहा, कर्दवपुष्पी.

जन्तुतनया, भांगीरथा.

जक्षण, भक्षण.

जक्ष, क्षयरोग.

जक्ष्मन, क्षयरोग.

जागर, जागरण.

जागरी, जागरण.

जांगळ, मांस १ निर्मलभूमि २ अरण्याती

पशु ३ जंगल ४ विलम्ब ५ गुहाजय ६

पंगमा ७ विक्रिण ८ प्रतुद ९ प्रसह १०

ग्राम्य ११ मृग १२ जयाग १३ क्षिति

रपती १४

जांगळदेश, उष्ण आणि अल्पजल अल्पवृक्ष

हीकलून युक्त असतो तो १ माल्यरं-

गद २

जांगळ, गारुडी.

जांगली, कापुगकाची.

जागुड, केदर.

जांगळ, विष.

जायनी, माडी.

जायिक/द्वय, शिरिकारी आरण्यापशु.

जाटलि, पडवळ.

जाटग, जटगांधि.

जाटगंधि, गुम्फाग.

जाट्या, जडपगा.

जाड्यांग, लघुडंडानिद्र.

जान, उत्पन्न.

जानकध्वनि, जळु.

जानमात्र, जन्मकाळ.

जानरूप, सोने.

जानरूपप्रभ, हयताल.

जानवेदस, अग्नि.

जानसागा, जिगिणी.

जानि, जाई १ उत्पत्ती २ अवकी ३ शुंड

गेंचनी ४ चूळ ५ जायकळ ६

जानिकोश, जायकळ १

जानिकोशा, जायपवी.

जानिकोष, जायकळ.

जानित, जायफल.
 जानिनन्द्यकुसुम, बेलतर.
 जानिपत्री, जायपत्री.
 जानिपर्णी, जायपत्री.
 जानिफल, जायफल.
 जानिफलन्वक, जायपत्री.
 जानिमात्र, जात १ अनेकजाती २
 जानिगम, रम्याबोल.
 जानिमम्य, जायफल.
 जानिसार, जायफल.
 जानिसून, जायफल.
 जानिहिंगुलक, हिंगुल.
 जानी, जाई १ जायफल २
 जानीकाश, जायफल.
 जानीकाय, जायफल.
 जानीपत्री, जायपत्री.
 जानीफल, जायफल.
 जानीफलरस, आवळा.
 जानीफला, आवळी.
 जानीरस, रम्याबोल.
 जानिक, हिंग.
 जानिमाल, श्वेतक मिश्रितकमळ.
 जानपद, देश.
 जान, गुडघे.
 जान्वी, भार्यागथी.
 जानव, सोने १ जावळे २ जावळाचा आसव ३
 जानवनी, नागदवणी.
 जानधी, नागदवणी.
 जानचोट, श्वेतशोधण्याची सळई.
 जाननद, सोने.
 जानान, सयंकमळ १ कन्याभर्ता २ सखा ३
 जानय, वहाण १ कुलीन व पतिव्रतास्त्री २
 जानयक, पीतचंदन.
 जानया, जायकां.
 जानयाप्र, अंगावर काळं चिन्ह लासेइ०
 जानयापती, स्त्रीपुरुष.
 जानय, औषध

जानार, समुद्रांतून लाटे वरील वारीसारखा प-
 दार्थ येता त्यास माशाची वार असे
 झणतात तो १ उपपति २
 जानारगर्भा, क्षुद्ररोग.
 जानारण, कडुजिरे १ गरम मसाला २ माग-
 ण्याचा प्रयोग ३
 जानारणा, कळोजि जिरे.
 जानाल, शालिविष १ मासे मारावयाचे जाळे
 २ गवाक्ष ३ समूह ४ अल्पकळी ५ गर्व
 ६ कर्दववृक्ष ७
 जानालक, नव्या कळ्याचा समुदाय १ केळी २
 नवा कोव ३ नीड ४ जाळे ५ वर्ग ६
 समूह ७ गवाक्ष ८
 जानालका, पहाग कुटुंबी.
 जानालकायक, सुतेरा.
 जानालकनी, मदी.
 जानालगर्दभ, पुळ्याचा समूह.
 जानालपाद, हंस.
 जानालबश्वालिका, लाहान बाभळ.
 जानालविदुजा, जोधळी साकर.
 जानालमोटा, थोर श्वेत जुई.
 जानालिक, काग, सुतेरा.
 जानालिका, उर्णावस्त्र १ जळ २ लांबड ३
 गवाक्ष ४
 जानालिनी, कडु दोंडकी १ गोडी दोंडकी २
 देवडंगरी ३ प्रमेहपिटिका रोग ४ दारु-
 हळद ५ रंगविलेली खोली ६
 जानालिवृक्ष, एरवणी.
 जानाली, कडु पडवळी १ लाल फुलाची
 मोनामुखी २ कटोली ३ कडु दोंडकी ४
 गोड पडवळ ५
 जानालक, अलिता.
 जानालनी, जावनी.
 जानालक, पीतचंदन.
 जानालक, गात्रसंकोची घुईसरडा १ गोनस
 सर्प २ काळा सरडा ३ मांजर ४ जळू ५
 त्रि विजयी १ अमर २

जिगन्तु, उच्छ्वास.
 जिगशाल्य, त्वैर.
 जिगिणी, मोडे १ मांण २ मदनमजरी ३
 वाकार्या ४
 जिगी, गि. मंजिष्ट १ जिगिणी २
 जिघत्सा, क्षुधा.
 जिघत्सु, क्षुधातुर.
 जिन, जिकलेला.
 जिनकाशि, मुष्टि.
 जिननेमि, अश्वत्थदंड.
 जिना, तुरटी.
 जिनैद्रियाह, कामजवृक्ष.
 जिनयोनि, हरिण.
 जिवाजिव, जीवजीवपत्नी.
 जिब्रि, पक्षी १ समय २
 जिह्व, तगर १ पिंडीतगर २ कपट ३
 जिह्वग, सर्प.
 जिह्वमोहन, वेडुक.
 जिह्वशाल्य, त्वैर.
 जिह्व, जीभ.
 जिह्वक, संनिपात.
 जिह्वशाल्य, त्वैर.
 जिह्वा, जीभ.
 जिह्वाप, कुत्रा १ माजर २ व्याघ्र ३ अश्व-
 क ४ चिन्ता ५
 जिह्वामल, जिभेचा मल.
 जिह्वारोग, मुखरोग.
 जिह्वालिह, कुत्रा.
 जिह्वाम्बु, वायुरोग.
 जिज्ञासा, ज्ञानग्याची इच्छा.
 जीन, वृद्धपुरुष.
 जीमूत, नागरमांथ १ देवडंगरी २ भद्रमांथ
 ३ मेघ ४ पर्वत ५ घोसाळी ६ इंद्र ७
 जीमूतक, देवडंगरी.
 जीमूतमूल, कचोरा.
 जीमूताह्वा, देवडंगरी १ जलमुस्ता २
 जीर, पीतवर्ण जिरे १ क्षुद्रधान्य २ यल्लशाख ३

जीरक, पीतवर्ण जिरे १ शाहाजिरे २ भेत-
 जिरे ३
 जीर्ण, पीतवर्ण जिरे १ दगडकूल २ वृद्ध-
 पुरुष ३ ऊद ४
 जीर्णना, वृद्धपणा.
 जीर्णदारु, काळीजधारा.
 जीर्णवर्ण, पत्र, कलंब १ भेत लोभ २
 जीर्णवात्रिका, वंशपत्नी तृण.
 जीर्णमेती, कृष्णवर्धारा.
 जीर्णवृध, भेत लोभ १ क्षुद्रमांथ २
 जीर्णवृध, वैकातमणि.
 जीर्णवाल, बालुक, कृष्णवर्धारा.
 जीर्णवृधक, नागरमांथा.
 जीर्णा, कलोजी जिरे.
 जीर्णान्य, जुने तूप.
 जीर्णि, जीर्णता.
 जीर्वि, देह १ परग २ गाढा ३
 जीव, प्राण १ जीवकादिगण २ बृहस्पति ३
 जीवक, जीवक १ जीवकपक्षी २ आसाणा ३
 जीवकादिगण, क्रुदि १ वृद्धि २ मेढ ३
 महामेढ ४ काकोली ५ धीरकाकोली ६
 गानमृग ७ गानउर्वाद ८ काळीमुसळी ९
 श्वेतमुसळी १ शोप ३ जेरांमथ ४
 जीवघ्राह, वंदिवान.
 जीवजीव, चकोरपक्षी
 जीवजीव, चकोरपक्षी १ वृक्षवि २
 जीवित, क, जीवशाक.
 जीवितिका, गुळवेळ १ वादांगुळ २
 जीवित्ता, गुळवेळ १ मोहाचा वृक्ष २ जीवक
 ३ हतेकी ४ जीवित्ता ५ काकोली ६
 मेढा ७ लघु हरणदोडी ८ वादांगु-
 ल ९ शमोवृक्ष १०
 जीवित, मेघ १ मांर २ त्व ३ भक्तिव ४
 जीवित, जीवक १ वैद्य २ शत्रु ३
 जीवित्ता, लघु हरणदोडी १ निद्रा २
 जीवित्ता, क्रुदि १ लघु हरणदोडी २
 जीवित, पाण्या १ मज्जाधातु २ दुध ३ तूप ४

- ४ भात ५ हरभरे ६ उपजीविका ७
जीवनक, अन्न.
जीवनपंचमूल, बीरा १ जीवती २ मोठी
शातावरी ३ जीवक ४ ऋषभक ५
जीवना, सिहापिपळी.
जीवनाघान, विष.
जीवनाले, दुध १ धान्य २
जीवनिका, हर्तकी.
जीवनी, लघु हरणदोडी १ मेद २ महा-
मेद ३ गुडची ४ वादागळ ५
जीवनीय, तप.
जीवनीया, लघु हरणदोडी १ योग अतका-
वली २ हर्तकी ३
जीवनेत्री, सिहापिपळी.
जीवनीषध, जिजातु शब्द पाहा.
जीवपुत्रक, हिंगवृक्ष १ रुद्राभ २
जीवपुष्टा, लघुथोर हरणदोडी.
जीवप्रीया, हर्तकी.
जीवभद्रा, लघु हरणदोडी १ वृद्धि २
जीवमंदिर, शरीर.
जीवला, सिहापिपळी.
जीवनी, धीरकाकोली.
जीवविधीर्ना, क्रुद्धि १ लघु हरणदोडी २
जीववर्ला, कारोली १ धीरकाकोली २
जीववृक्ष, जीवक.
जीवशाक, माज्यात प्रसिद्ध आहे.
जीवशुक्रा, धीरकाकोली.
जीवश्रेष्ठा, क्रुद्धि.
जीवसाधन धान्य.
जीवस्थान, हृदय १ मर्मस्थान २
जीवा, लघुहरणवली १ हर्तकी २ जीवक ३
धनुष्याची दोरी ४
जीवागार, जीवस्थान.
जीवानु, जीवनीषध १ अन्न २
जीवान्मन, प्राण.
जीवाधार, ईश्वी.
जीविका, हरणदोडी १ उपजीविका २
जीविन, घोडा.
जीविनकाल, आयुष्य.
जीविनज्ञा, शरीरगतीक नाडी.
जीविना, जलपिपळी.
जीविनेश, जीवनाचे औषध.
जीव्य, जीवक.
जीव्या, लघुहरण दोडी १ हर्तकी २
जुकुट, जुकट शब्द पाहा.
जुंग, क. वधागा.
जुगुप्सिन, श्वेतलसण.
जुग्ध, जोधळे.
जुष्ट, मेवित.
जुहुवान, न. अग्नि १ वृक्ष २ निर्देय ३
जुहरण, चंद्र १ अग्नि २
जः, आकाश १ सरस्वती २ वेग ३ गती ४
जुनल, जोधळे.
जुर्ण, वया.
जुणवक, जोधळी.
जुर्णाळ, य, जोधळे १ देवभाव २
जुर्ण, वेग १ शरीर २ सूर्य ३ जल ४
जुर्ण, जल.
जुलक, वया.
जुषण, वनस्पति वि.
जुंभ, जाभई १ उचडणे २
जुंभणा, जाभई.
जुंभा, जाभई.
जुंभिका, जाभई.
जुपाल, जपाळ.
जुमन, आहार १ जेप २
जुष्टनोयाम्ल, कांजी.
जुत्र, औषध १ पाग २
जुत्री, शिसवा.
जुपाल, जपाळ.
जुमिनी, चारोळी.
जुवानक, चंद्र १ दर्भ २ सापर ३ आयु-
मान ४ औषध ५ पुत्र ६
जुगक, कृष्णागर.

जोंगल, काळीबरधारा.

जोंताल, जोंधळें १ देवभात २

जोप, ील्य.

जोषम्, अ० उगोराहणें १ सुख २ स्तुती ३

जोषा, छी.

जोषिका, नवांकुर.

जोषित्, ता, बायको.

जंगपूग, दुष्ट.

जंगम, चर.

जंगमविष, सर्पादिविष.

जंगल, मांस १ आरण्यसंवधी २

जंगाल, सीमा.

जंगुल, वीष.

जंघा, पोटाच्या.

जंघापर्व, गुडघे.

जंघांधिसंधि, पांयांचे घाटे.

जंघाल, जे वेगाने गमन करणारे ते १ हरिण
ताम्रवर्ण २ एणकृष्णवर्ण ३ कुरंग
ईष ताम्रवर्ण हरणापेक्षा थोर असता ४
ऋष्य नीलांड सरोद ५ द्रुषत आंगावर
पांदरे टिपके असतात ते चितळ
६ न्यंक सांबर ७ शंबर गज्या पेक्षा
मोठा असतो तो ८ राजीव मृगविशेष
९ मुंडी भेंकर १० शिकारीमृग वि०
११

जंघिल, जंघाल शब्द पाहा.

जंतु, प्राणी.

जंतुक, हिंग १ पापडी २

जंतुकंबुक, कृमिशंख.

जंतुका, लाख १ पेंचापक्षी २ डिकेमाली ३

जंतुकारी, लाख १ पापडी २

जंतुकृत्, लाख १ पापडी २

जंतुघ्न, हिंग १ वावडिंग २ माहाळुंग ३

जंतुधी, पापडी १ वावडिंग २

जंतुजित्, लघुईड निवू.

जंतुनंतु, कटोळी १ तागाचेंवी २

जंतुनाशन, हिंग १ वावडिंग २ किरमाकी
ओवा ३

जंतुना, पापडी.

जंतुपादप, लाल गानभावा.

जंतुफल, उंबर.

जंतुमणि, क्षुद्ररोग

जंतुमत्फल, उंबर.

जंतुमाता, लाख.

जंतुमारी, निवू १ ईडनिवू २

जंतुला, कसई.

जंतुवृक्ष, लाळ गानभावा १ डरमाल आवा २
उंबर ३

जंतुहंत्री, वावडिंग.

जंतुहनन, वावडिंग.

जंतुहरण, वावडिंग.

जंपनी, नवगजायको.

जंबाल, चिखळ १ सुगंधतण २

जंबालिनी, नदी.

जंबिंग, लघु ईडनिवू १ निवू २ शेत मरवा ३

जंबीर, क, लघु ईडनिवू १ शेत मरवा २

गानतुळस ३ शेत आजवला ४ आज-

वला ५ गुच्छ ६ फांगळा ७

जंबु, नागदवणी १ जावळ २ जावळे ३

जाववृक्ष ४

जंबुक, कोल्हा १ वरुण २

जंबु, जावळ.

जंबुक, पीतलोत्र १

जंबल, जावळ.

जंभ, लघु ईडनिवू १ शेत मरवा २ निववृक्ष ३

दांत ४ अन्न ५ हनु ६ भाता ६

जंभक, पीतलोत्र.

जंभल, न, रुई १ लघु ईडनिवू २ मरवा ३

जंभला, रुई.

जंभीर, ल, लघु ईडनिवू १ मरवा २

ल्या, पृथ्वी १ माता २ धनुष्याची दोरी ३

ल्यानि, वृद्ध १ नदी २ त्याग १

ज्येष्ठ, ज्येष्ठमास १ वडील २

ज्येष्ठबला, महाबला.

ज्येष्ठा, केळ १ पाल २ भागीरथी २ तर्जनी ३
बोट ४ नक्षत्र ५

ज्येष्ठांबु, पेज १ तांदुळाचे धुवणे २

ज्येष्ठामलक, कडुनिंब.

ज्येष्ठामलीय, ज्येष्ठमाम.

ज्येष्ठीमधु, ज्येष्ठीमध.

ज्योति, चित्रक १ मंथा २ रक्तचंदन ३
तेज ४ अग्नि ५ सूर्य ६

ज्योतिरंजक, काजवा.

ज्योतिरिंग, काजवा.

ज्योतिरिंगण, ध्याटाट.

ज्योतिर्लता, लघु मालकागोणी.

ज्योतिर्विद, जोशी.

ज्योतिर्वान, काजवा.

ज्योतिपिन, जोशी.

ज्योतिष्क, चित्रक १ भेंब्या २ नरवेल ३

ज्योतिष्का, लघु मालकागोणी १ वेवंड २

ज्योतिष्पती, लघु मालकागोणी १ थोरमाल-
कागोणी २ रात्र ३

ज्योतिष, डोक्यांतील वाहली १ तेज २
अग्नि ३ सूर्य ४ नक्षत्र ५

ज्योत्स्ना, कडुदोडकी १ हरपररेवडी २ रात्र ३
चाटिणे ४ पडवळ ५

ज्योत्स्नांप्रय, चक्रोग.

ज्योत्स्नाफल, हरपररेवडी.

ज्योत्स्नी, कडुपडवळी १ चाटिणीरात्र २
पूणिमा ३ रेणुकराज ४

ज्वर, ताप १ रोग २ संताप ३ फीवर डं०

ज्वरघ्न, गुळवेल १ चाकवत २

ज्वरघ्नी, लघु चाकवत.

ज्वरनाशन, पिनपापडा.

ज्वरनाशिनी, मंजिप्र १ गुळवेल २

ज्वरविनाशिनी, गुळवेल.

ज्वरहंती, मंजिप्र.

ज्वरान्तक, नेपाल १ किराईत २ वहावा ३
थोरु वहावा ४

ज्वरावहा, वनस्पति वि०

ज्वरारि, गुळवेल.

ज्वल, प्रकाश १ प्रकाशित २

ज्वलका, तेज.

ज्वलंती, काळी मोहरी.

ज्वलत्प्रभा, काळी मोहरी.

ज्वलन, चित्रकमूळ १ अग्नि २ जळणे ३

ज्वलनमार्ण, सूर्यकांत.

ज्वलनाभ, लघु रोहिस तृण.

ज्वलनाडमन, सूर्यकांत.

ज्वलनी, मोरवेल १ आंबेहळद.

ज्वलित, प्रकाशित १ जळलेला २

ज्वाल, ज्वाळा.

ज्वाला, चित्रक १ लघु धायटी २ जळलेले
तांदूळ ३

ज्वालाखरगद, ज्वाला गर्दभ रोग.

ज्वालागर्दभक, ज्वाला गर्दभ रोग.

ज्वालारासभकामय, विसर्प १ रोग २

झ

झ, निद्रित १ बृहस्पति २ शब्द ३ संसावात
४ वाजविणे ५

झटा भुंयआतळी.

झटामला, भुंयआतळी.

झटि, अल्पवृक्ष वि०

झणत्कार, अलंकारशब्द.

झग, रा, गि, री, पाण्याचा झरा.

झर्कालाल, झग्याचें पाणी.

झरसी, झरस.

झरणोदक, झग्याचें पाणी.

झरी, नदी.

झरर, झारा १ कलियुग २ वादावि० ३ न-
दी वि० ४

झररा, बेश्या.

झर्झरिका, उडदाची रोटी.

झर्झरीक, झरीर १ देश २ तसबीर ३

झळझळा, हनीचा कानाचें फडफडणे.

झळरी, कुरळकेश १ वाद्यवि० २ केश समूह ३
 झळा, कन्या १ जन २ कीट वि० ३ झिलिका ४
 झलि, सुपारी.
 झलक, झांसवाद्य.
 झलकंठ, पारवा.
 झल्लिका, कांती.
 झष, मत्स्य १ उष्णता २ अरण्या ३ मीनरास ४
 झषकेतन, मदन.
 झषलोचना, मत्स्याक्षी.
 झषा, नागबला.
 झषासन, घड्याळ नावाचा मासा.
 झा, पाण्याचा लोट.
 झाकारी, मोठा घोंगेरा.
 झाट, लतागृह १ अरण्या २
 झाटल, मोखा वृक्ष.
 झाटा, टी, जाई.
 झाटास्त्रक, कलिंगड.
 झाटीका, जाई.
 झायक, बीट.
 झायर, हत्यार पाजण्याचा धोंडा.
 झाळा, झला शब्द पाहा.
 झाळि, भल्लि, हिरवे आवे व मोहऱ्या व मीठ
 व भाजलेला हिंग एकत्र वाटून त्यात
 पाणी घालून गाळून देवाचे तीक्ष्ण लो-
 णचे.
 झावु, क, तिळव्या वृक्षाचा भेद.
 झागाक, कांकडी भेद.
 झांगिणी, जिगिणी.
 झांगिनी, कांकडी १ मशाल २
 झांगी, जिगिणी.
 झाजिम, वणवा.
 झाज्जी, मुरकुट.
 झाझिणी, जिगिणी.
 झाझिरा, झिझुडी.
 झाझिरिटा, झिझुडी.
 झाटी, श्वेत कोराटा १ निळा कोराटा २
 झाटी, चिलीट.

झिरीटिका, पहार कुटुंबी.
 झिरुका, मुरकुट.
 झिली, जिगिणी १ मुरकुट २ अंतर्गोल ३
 सूर्यप्रकाश ४ दिव्याची वात ५
 झुझुरकी, झुझुर.
 झुझुरु, शाक वि०
 झुणि, सुपारी.
 झडुक, मखमाल.
 झाड, सुपारी.
 झाकार, अस्पष्ट शब्द.
 झाझण, अस्पष्टनाद.
 झाझा, तीक्ष्ण नाद १ मोठा वायू २ मोठा
 पर्जन्य ३
 झाझानिल, पर्जन्ययुक्त वारा.
 झांटी, कुंदा गवत.
 झांटुक, मखमाल.
 झांडूक, मखमाल.
 झांप, पा, वुडी मारणे १ उडी मारणे २
 झांपाक, वानर १ माकड २
 झांपारु, झांपाक शब्द पाहा.
 झांपाशिन, पाण कावळा.
 झांपिन्, झांपाक शब्द पाहा.

ञ

ञ, जेठ १ शुक २ अस्पष्ट शब्द ३

ट

ट, क्षणकार शब्द १ खुजा २ चतुर्थांश ३
 टकदेशाय, शाकवि०
 टगर, काणा १ टांकणवार २ विषयक्रीडा ३
 टट्टनी, पाल.
 टट्टरी, थडा १ वाद्य वि० २ नगारा ३
 टट्टर, दुंदुभी शब्द.
 टलन, दद्रोग.
 टा, पृथ्वी १ प्रतिज्ञा २
 टार, घोटा १ गांडू २
 टाटिणीका, पाणी शिरस वृक्ष.
 टाटिभ, क, टिटवी.

टिड्डुल, पीत लोभ्र.

टिट्टिक, { टिट्टीवा.
टिट्टिभ, }

टिट्टिश, वृक्ष वि०

टु, सोने १ कपटी २ प्रीति ३

टुट्टुक, टिंडा.

टुट्टुक, टिंडा १ काळा काथ २ प्रातकी ३

वनस्पति वि० ४

टोपन, पाठिवणे.

टोर, काणा.

टोलाफल, मोहवृक्ष.

टोक, थोर दरसाल आंबा १ कवित्. २ टांक-

णवार ३ चार मासे वजन ४ पोटी ५

गर्व ६ शंग

टोकक, सुवर्णादिकाचे नाणे.

टोकटीक, शिव.

टोकण, क्षार, टांकणवार १ स्वागी २

टोकनल, दरसाल आंबा.

टोकानक, तुतीचे झाड.

टोकार, आश्चर्य १ कीर्ति २ धनुष्याचा

टणकार ३

टग, न, टांकणवार १ कुठार २ टाग ३

चार मासे वजन ४

टंगिनी, वनस्पति वि०

टण, वृक्ष धूमक.

टुट्टुक, पीत लोभ्र.

ठ

ठ, शिव १ शून्य २ मोठा ध्वनि ३ चंद्र सूर्य

मंडल ४ वर्तुळ ५

ठक्कर, ईश्वर मूर्ति.

ड

ड, शिव १ भय २ नाद ३ वडवाभि ४

वाद्य वि० ५

डय, भंगी.

डयर, प्रलय १ युद्ध २ पलायन ३ उपद्रव ४

डयर, वाद्य वि० १ आश्चर्य कारक वस्तु २

डयन, पालखी १ वुरण्याची गाडी २

डलक, कावड.

डहु, धुन फणस.

डांगर, री, तांबडा भोपळा.

डालिम, डालिव.

डाहल, विपुल टेरा.

डाहुक, हरिण वि०

डिकरी, तरुण स्त्री.

डिंगर, प्रेयण १ सेवक २ पुष्ट ३

डिड, रक्त एरंड.

डिडिक, रक्त एरंड.

डिडिम, कांबेदी १ वाद्य वि० २ दंबडी ३

डिडर, समुद्र फेण.

डिडिरमोऊद, काल मुच्छा १ लसूण २

डिडिश, धेडसे फळ.

डिडींग, समुद्र फेण.

डितिका, बालरोग.

डिंब, आंडे १ मूत्राशय २ गर्भाशय ३

उदररोग वि० ४ भीति ५

डिंबिका, जल भक्षिका १ कामुकी स्त्री २

बुडबुडा ३

डिभ, क, लेंकन १ बालक २ मूर्ख ३

डीन, पश्यांचे उडणे.

डुंगरी, तांबडा भोपळा.

डुंडु, दोन तोंडाचा सर्प.

डुडुभ, गोडा सर्प १ जल सर्प २

डुंडुल, पिंगळा पक्षी.

डुंडुक, दाहक शब्द पाहा.

डुलि, कांसवाची स्त्री.

डुलिका, खेजरीट सदृश पक्षी.

डोडिका, हरणदोडी.

डंगरी, तांबडा भोपळा.

डंगारी, तांबडा भोपळा.

डंडमल्प, डंडारी मत्स्य भेद.

ढ

ढ, कुवा १ कुत्र्याचे शोपूट २ नाद २ भे-

री ३ सर्प ४

ढक, अभिलाष.

ढक्का, नौबद.

ढंढण, शेवाळ.

ढमरा, हंस.

ढाल, ढाल.

ढिंढिणिका, जलशिरसी.

ढिंढिणी, जलशिरसी.

ढुंडन, शोधणे.

ढुंढि, गणपति.

ढोल, नौबद.

ढौकन, लांच.

ण

ण, ज्ञान १ शिव २ अलंकार ३ जलमंदिर

४ खरेपणा ५ दुर्गुणी ६ दान ७

त

तक, दर्शक सर्वनाम.

तकिल, औषध.

तकोल, कंकोळ.

तक्र, दद्यांत निमे पाणी घालून घुसळावे तें
१ दद्यांचें सम किंवा तिप्पट अधिक
अथवा चतुर्थांश पाणी घालून घुस-
ळावे तें २

तक्रकूची, चिकांत झणजे कोंबळे दुधांत
चतुर्थांश ताक घालून खर्बस करितात
ती १ समान ताक घालून करितात ती २

तक्रजन्म, दही.

तक्रजननी, ताका.

तक्रपिंड, दद्यांत चतुर्थांश पाणी घालून घु-
सळून वखांत बांधून ठेवावे निःशेष
पाणी नाहीसे झाले झणजे जो गोळा
होतो तो १

तक्रभिन, कविठ.

तक्रमांस, तुपांत तळलेले मांस.

तक्राट, ताक करण्याची रवी.

तक्राव्हा, ताका.

तगडवल्ली तरवड.

तगर, गेळ १ तगर २ कुटिल ३ पिंडीत-

गर झ० गोडें तगर.

तट, टी, नद्यादिकांचें तीर.

तटाक, तळे.

तटिनी, नदी.

तडग, खोल तळें.

तडाक, तडग शब्द पाहा १ तट २

तडाग, तळें १ पिंजरा २

तडागसलिल, तडागांभ, तळ्यातील पाणी.

तडाघात, हस्ति शूडाप्रहार.

तडिन, वीज.

तन, विस्तृत १ वाशविः २ वायु ३

तनपत्री, केंज.

तनि, पंकी १ समुदाय २

तन्काल, वर्तमानकाळ.

तन्कालधी, समयसचक.

तन्कालव्रण, संचळ.

तन्यद, पिंपळ.

तन्फल, श्वेतकमळ १ रोहिसतृण.

तन्वज, ब्राह्मण.

तदविलासिनी, नगवला.

तदन, रूपण.

तनय, पुत्र.

तनया, कन्या १ चक्रकुन्या वनस्पती २

तनिष्ठ, लाहान.

तनु, देह १ स्त्री २ कृश ३ त्वक ४

तनुक, धायटी १ बहेडा २ दालचिनी ३

तनुका, टेंभरणी.

तनुकूप, रोमरंभ्र.

तनुच्छाय, लघुबाभुळ.

तनुन्वक, जाडी दालचिनी १ लघुपेरण २

तनुपत्र, हिंगणबेट १ पत्र्या हरताळ २

तनुबीज, रायवोर.

तनुभस्त्रा, नाक.

तनुमथ्या, सिंहकटिखी.

तनुरस, घाम.

तनुरूह, केश.

तनुव्रण, वल्मीक रोग.

तनुस्, शरीर.

तनुहृद, गुद.

तनुक्षीर, आंबाडा.
 तनु, शरीर.
 तनुन, वायु.
 तनुनप, तृप.
 तनुनपाद, अग्नि.
 तनुरुह, आंगावरील केश.
 तनीनु, साठेसाळी.
 तन्नि, चक्रकुल्या वनस्पति.
 तन्यनु, रात्र १ वाद्य वि० २
 तन्वंगी, स्त्री.
 तन्वी, सालवण १ स्त्री २ बाफळी ३
 तप, धीम्भक्तु १ माघ २ गरमी ३ सूर्य ३
 तपन, विनवा १ लघुऐरण २ टाहाकळी ३
 श्वेतहई ४ उन ५ सूर्य ६ धीम्भक्तु ७
 तपनच्छद, सूर्यफूल.
 तपनतनया, यमुना १ गोदावरी २ तपी-
 नदी ३
 तपनतनयेष्टा, थोरशर्मा.
 तपनमणि, सूर्यकांत.
 तपर्नी, पहाडमूळ १ गोदावरी नदी २
 तपर्नीय, क, सोने १ साळी २ भात ३
 तपनेष्ट, तांबे.
 तपनेष्टा, लघुशर्मा.
 तपस, चंद्र १ पक्षा २
 तपस, माघमास १ शरदतु २ धीम्भक्तु ३
 तपसक्ष, इंद्र.
 तपस्य, काल्यानमास १ कुंदपुष्प २
 तपस्विन, दवणा १ हिंगुपत्री २ घृतकरंज
 ३ प्रकीर्य ४
 तपस्विपत्र, दवणा.
 तपस्विनी, जटामांसी १ मुंडी २ जिगिणी
 ३ कुटकी ४
 तपात्यय, पर्जन्यकाळ.
 तपुस, अग्नि १ सूर्य २
 तपोधन, दवणा १ तपस्वी २
 तपोधनी, मुंडी १ गोरखमुंडी २
 तप्त, तापलेला.

तप्तकुंभ, नरक वि०
 तप्तकृत्, प्रायश्चित्त वि०
 तप्तरूप, हपे.
 तप्तलोमश, हिराकस.
 तप्तोभस्, उनपाणी.
 तयलाकृति, कोपटे.
 तय, अंधकार १ पाप २ दुःख ३ तमोगुण ४
 तमालवृत्त ५ राहु ६
 तमक, श्वासरोग.
 तमका, भुयआंवळी.
 तमंगक, गच्ची.
 तमर, शिमें.
 तमराज, साकर.
 तमस, अंधार १ शहर २
 तमस, तम शब्द पाहा १ रोग २
 तमस्विनी, रात्रीनाम.
 तभा, भुयआंवळी १ रात्र २ काळोकी रात्र ३
 तमाल, क, वायव्यारण १ म्थलकमळ २
 काळाताड ३ तमालपत्र ४ दालचिनी ५
 बांच्ची तच्चा ६ तरवार ७ तिलक वि० ८
 तमालका, की, भुयआंवळी.
 तमालच्छद, तमालपत्र.
 तमालपत्र, क, सांभारपान को० तमालपत्र १
 तमालपत्री २ दालचिनी ३ तिलक ४
 तमालिका भुयआंवळी १ ताम्रवली २
 तमालिनी, भुयआंवळी.
 तमाली, भुयआंवळी.
 तमाह्वय, तालीसपत्र.
 तमि, रात्र.
 तमिस्र, काळोक १ क्रोध २
 तमिस्रा, काळोखी रात्र.
 तमी, रात्र.
 तमोत्र, दीप १ विष्णु २ शिव ३ अग्नि ४
 सूर्य ५ चंद्र ६
 तमोज्योतिस्, काजवा.
 तमोदशन, पितरोग.
 तमोनुद, द, तमोत्र शब्द पाहा.

ब्रह्मोच्च, तमोच्च शब्द पाहा.

ब्रह्मोच्चि, गोमेद १ काजवा २

ब्रह्मोच्चि, ऊन १ प्रकाश २

ब्रह्मोच्चिकार, रोग वि०

नर, वृक्ष १ मार्ग २ तरण्याचें साधन नौका

इ० ३ तरणारा ४

तरंग, समुद्राच्या लाटा १ वख २

तरंगिणी, नदी.

तरट, टांकळा.

तरटी, तरटी कंठक वृक्ष १ सोलापुर् प्रांती

प्रसिद्ध आहे.

तरंड, डा, डी, डं, नौका १ स्वर्ग लोक २

तरण, तरणें १ तर शब्द पाहा २

तरणि, सूर्य १ नौका २ किरण ३ कोरफड

४ कांटे शेवंती ५

तरणिरत्न, माणिक.

तरणी, कांटे शेवंती १ सोनरी २ तेरणी ३

रान शेवंती ४ लघु गनशेवंती ५

कोरफड ६

तरणीवल्ली, कांटे शेवंती.

तरंत, बदकपथी १ धुकें २ समुद्र ३ मोटा-

पर्जन्य ४

तरंती, नौका.

तरत्सल, तृणामि.

तरपण्य, नद्यादिक तरुन जाण्याचें माल.

तरंबुज, कलिंगड.

तरल, श्वेत घोत्रा १ माणिक २ चंचल ३

हार ४ हारमध्यमणि ५

तरला, कांजी १ भ्रमर २ मद्य वि० ३

तरवट, तरवड १ रग हिं०

तरवारि, तरवार.

तरस् मांस.

तरस्, वेग १ बल २ तीर ३

तरस्विन्, बहिरीससाणा १ वेगवान् पुरुष २

वायु ३ तरस ४

तरक्ष, लांडगा १ तरस २

तरक्षु, तरस.

तरि, रि, नौका.

तरिक, वेग १ नौका २

तरिता, लसूण १ तर्जनी २

तरिष, ममूट १ स्वर्ग २ नौका ३ उद्योग ५

तरु, वृक्ष.

तरुकुणि, पर्सा.

तरुण, कलौजीबिरे १ श्वेतएरंड २ तर-

णपुरुष ३ प्राण कर्ण पीडा

नेत्र पांती हा ४ कोंबळें ५ चिडादे-

वदार ६ कुंजभुष ७

तरुणज्वर, नतनज्वर.

तरुणपानिका, मनशीळ.

तरुणामास, थोर वाळुककाकडा.

तरुणी, कोरफड १ कांढणीगवत २ चिडा-

देवदार ३ लघुदेती ४ प्रौढकुमारी ५

शेवंती ६ कांटेशेवंती ७

तरुणीकटाक्षकाम, निलरुपुम विशेष.

तरुनलिका, वडवागुळ.

तरुनख, काटा.

तरुभुक, वादांगुळ.

तरुमालिनी, भुयआवळी.

तरुमृग, वानर.

तरुराग, नतनपलव.

तरुराज, ताड.

तरुरुहा, वादांगुळ.

तरुरोहिणी, वादांगुळ.

तरुवली, पापडी.

तरुसार, कापर.

तरुस्था, वादांगुळ.

तरुटक, श्वेत रक्तमिश्रितकमळ.

तरुट, कमळाचेमुट.

तरु, कल्पना १ संशय २ हेतु ३ इच्छा ४

तर्कारी, थोर एरण १ देवदंगरी २ वनकां-

कडी ३ शिसवा ४

तर्किल, वृक्ष वि०

तर्क, कापुस पित्रण्याचें पत्र.

तर्जन, निर्भक्षना करणें.

नर्तनी, आंगठ्यामळचे बोट.
 नर्त, क, गार्श्वे वीसवे.
 नर्त, सूर्य १ नौका २
 नर्तरीक, उताक १ नौका २
 नर्पण, तृपि.
 नर्पणी, गुरुस्कांधवृक्ष.
 नर्बट, वर्ष.
 नर्ब, तृषा १ इच्छा २ समुद्र ३ सूर्य ४ नौका ५
 नर्भू, तरतु शब्द पाशा.
 नर्भ्य, सोरा.
 नल, तळहात १ ताड २ तलणे ३ अरण्य ४
 वलस्थळ ५
 नलक, सरोवर.
 नलिन, पक मांस.
 नलिन, बिरळ १ अल्प २ कोमळ ३ स्वल्प ४
 नलुन, वायु १ तरुण २
 नलेक्षण, दुष्कर.
 नलोदा, नदी.
 नल्क, अरण्य.
 नल्प, शय्या १ स्त्री २ माडी ३
 नल्पन, पाठीची शिरा १ हनीची पाठ २
 नल, तळें.
 नवरात्र, यवास शर्करा.
 नवरात्रोद्भव, नानद साकर.
 नवर्णकन, सरदा.
 नवक्षीर, तबखीर.
 नवक्षीरी, तबखीर.
 नवधीर्येकपत्रिका, आनेहळद.
 नविष, व्रीष, स्वर्ग १ समुद्र २
 नविषी, नदी.
 नष्ट, तासलेला.
 नम्कर, गठोना १ चोर २ कान ३
 नम्करस्नायु, योर शेतकावळी.
 नम्करी, शेत लाजाळ १ गठोना झाड २
 योर शेतकावळी ३
 नभक, संप वि० १ वृषावि० २ सुतार ३
 नाटक, ताडपत्र १ कर्णवृषण २

नाद, श्रीताड १ कांडेताड २ विलाळ ३
 काळताड ४ ताडणे ५ नाद ६ वर्ष ७
 नाडका, देवडंगरी.
 नाडण, मारण.
 नाडी, ताडाचे वृषाचा सर निघतो ती.
 नात, श्रेष्ठ १ वाप २ प्रीतियुक्त शब्द ३
 नांत, श्रांत.
 नातगु, चुलता.
 नानन, खंजरीट.
 नानल, रोग १ भदसर २ स्वयंपाक ३ म-
 नो दुःख ४
 नांदन, वायु.
 नानव, कृशांत.
 नानीयक, जांधळी.
 नानूर, भोंवरा.
 नाप, संताप १ दुःख २
 नापक, ज्वर.
 नापन, सुवर्ण १ सूर्यकांत २ धी-मळतु ३
 ऊन ४
 नापस, तमालपत्र १ बगला २ देवभात ३
 दालचिनी ४
 नापसत्र, तमालपत्र.
 नापसतरु, हिंगणवेट.
 नापसद्रुम, हिंगणवेट १ अगन्तिदय २
 नापसद्रुमसंनिभा, पुत्रदायी.
 नापसपत्र, दवणा.
 नापसप्रिय, या, द्राक्ष १ बांधोली २ चारो-
 ली ३ ऊंस ४ रुद्राक्ष ५
 नापसा, द्राक्ष.
 नापसी, आनेहळद १ जटामांसी २
 नापसेष्ट, चारोळी.
 नापहरी, वज्रा.
 नापिच्छ, तमालवृक्ष १ काळाताड २
 नापिञ्ज, सुवर्णमांसी १ तमालवृक्ष २
 तापी, नदी.
 नापीञ्ज, सस्यकमणि.
 नापीसमुद्भव, सुवर्णमांसी.

ताम्र, क, सुवर्णमासी.

तांबूल, पानवेल १ सुपारी २ ताम्र ३

तांबूलपत्र, नागवेल १ राताळुं २

तांबूलपर्णिका, पर्णी, नागवेल.

तांबूलराग, धान्य वि०

तांबूलवह्निका, वल्ली, नागवेल.

तांबूलपदार्थ, कस्तुरी १ कापूर २ कंकोल ३

चुना ४ सुपारी ५ लवंग ६ जायफल ७

देठीपाने ८ काय ९

तांबूलिक, तांबोळी.

तांबूली, नागवेल.

ताम्र, अपराध १ चिंता २ भयकारण ३

ताम्ररस, साधारण कमळ १ निकैकमळ २

ताम्रलकी, भुयआंवळी.

ताम्रस, चुंबड १ मर्प २ अंधार ३ तमो-

गुण ४

ताम्रसी, काळोकी रात्र.

ताम्रिष्ठ, फार काळोका.

ताम्र, क, तांबे १ रकचंदन २ तांबडा ३

रकपिती ४

ताम्रकंटक, रकखैर.

ताम्रकिलि, इंद्रगोप.

ताम्रकुट्टक, तंबाखू १ तांबट २

ताम्रकृमि, इंद्रगोप कीटक.

ताम्रगर्भ, मोरचुक.

ताम्रचक्षु, पारवा.

ताम्रचूड, कुरुरबंध १ कौबडे २ कृकरुं-

डनी हि०

ताम्रतुंड, श्वेतमाकड.

ताम्रत्रपुत्र, कासे.

ताम्रद्रु, रकचंदन.

ताम्रधातु, गेरु.

ताम्रपत्र, जीवशाक १ हरणवेल २

ताम्रपत्रक, आपटा १ नेवती.

ताम्रपर्णी, मंजिष्ट १ नदी २

ताम्रपल्लव, भक्षोक.

ताम्रपाकिन्, लाखीपंपी.

ताम्रपादी, रक लाखाळुं-

ताम्रपुष्पक, कोरळ १ रककाचन २ नाहवा ३

ताम्रपुष्पा, रकपाडळ.

ताम्रपुष्पिका, लघुधायटी १ रक निशोत्तर

२ रकपाडळ सागरगोटी ३

ताम्रपुष्पी, पाडळ १ रकनिशोत्तर २ काळें-

निशोत्तर ३ रकपाडळ ४ लघुधायटी ५

गाजरगोटी ६

ताम्रफल, अंकोल.

ताम्रबीज, लालकुळीथ १ हेरेव २

ताम्रमूल, कुकुटपाटी.

ताम्रमूला, मंजिष्ट १ रकधमासा २ लाजाळू ३

ताम्रमलिका, रकधमामा.

ताम्रमूली, मंजिष्ट १ धमामा २ श्वेतलाजाळू ३

ताम्रमृग, हरिण.

ताम्ररसायनी, दुधी.

ताम्रवर्ण, हरिण १ बागीकगहं २

ताम्रवर्णक, पोकळतण १ गेरु २

ताम्रवर्णा, ताळपुष्य.

ताम्रवल्ली, मंजिष्ट १ ताम्रवली २ चित्रकुटां-

त प्रसिद्ध.

ताम्रवृत्ता, लालकुळीथ.

ताम्रवृक्ष, रकचंदन.

ताम्रशालि, तामसाळ.

ताम्रसार, रकचंदन.

ताम्रसारक, रकखैर.

ताम्रा, मंजिष्ट १ रकगुंजा २ ताम्रवृक्षी ३

ताम्राभ, रकचंदन.

ताम्राक्ष, क्षी, कोकिल १ कोकिला २ चको-

रपर्षी ३

ताम्रिका, रकगुंजा.

ताम्रेश, दुधाचीमाप.

ताम्रोपधातु, मोरचुक.

तार, हपे १ मोती २ कापूर ३ उच्चस्वर ४

तारक, नेत्र १ नौका २ डोव्यातील बाहुली ३

तारका, मोती १ लघुवृंदावन २ कनीनिका ३

नक्षत्र ४

नारकिनी, रात्र.
 नारज, रौप्यमाक्षी.
 नारटी, तरदीवृक्ष.
 नारतंदुल, श्वेत जौपळे.
 नारपुष्प, कुंद.
 नारमाक्षिक, रौप्यमाक्षी.
 नारविमला, रुप्यासारखी धातु वि०
 नारशुद्धिकर, सिमें.
 नारा, डोल्यांतील बाहुली १ चिडादेवदार २
 मोती ३ नक्षत्र ४
 नाराधिपति, चंद्र.
 नारापथ, आकाश.
 नारापीड, चंद्र.
 नाराभ, चपळधातु १ जस्ताचाभेद २
 नाराभूषा, रात्र.
 नारागि, मानिक.
 नारिका, ताडी १ नक्षत्र २
 नारीष, सोने १ स्वर्ग २ समुद्र ३
 नारुण्य, तरुणपणा.
 नार्क्षी, तानीचावेल.
 नार्श्य, रसांजन १ नेत्रांचे केश २ लघु राजे-
 चावृक्ष ३ गंधि ४ मस्यकमणि ५ गरुड ६
 अश्व ७ रथ ८ मर्प ९ सोने १० माग ११
 नार्श्यत्र, रसांजन.
 नार्श्यनाशक, अहिरीसमाणा.
 नार्श्यशैल, रसांजन.
 नाल, ताड १ हरताळ २ नालीसपत्र ३ आं-
 गल्यापासन मध्यमेचे श्वेतपर्वत जी
 लांबी ती ४
 नालक, हरताळ.
 नालकाभ, निळारंग.
 नालकी, ताडी.
 नालद्रुम, ताड.
 नालपत्र, मेथी १ ताडपत्र २ कर्णभूषण ३
 नालपत्री, रामशोष १ काळीमुसळी २ उंदि-
 रकांनी ३
 नालपर्णी, काळीमुसळी १ बालंतशोष २

मुरा ३ बडिशोष ४
 नालमस्तक, कडवासुरण.
 नालमूलिका, काळीमुसळी.
 नालमूर्त्ती, काळीमुसळी.
 नालक्षीर, तवक्षीरजाति.
 नालाख्या, मुरा.
 नालि, डोंगरीताड.
 नालिका, तामवळी, १ काळीमुसळी २
 नाली, भुयशांबळी १ ताम्रवळी २ लघुता-
 सपत्र ३ मनशीळ ४ तालवृक्ष ५
 नालीस, क, लघुतालीसपत्र.
 नालीसपत्र, लघुतालीसपत्र.
 नाल, क, तालु ४० टाळें १
 नालुक, गळरोग.
 नालुकेंटक, बालरोग.
 नालुपाक, गळरोग.
 नालुपान, बालरोग.
 नालुपीडक, बालरोग.
 नालुपुष्पट, तालुरोग.
 नालुरोग, मुखरोग.
 नालुशोथ, तालुरोग.
 नालुसंहनि, तालुरोग.
 नालुसिद्ध, पदार्जभि १ सुसर २
 नालिष, तविपशब्द पाहा.
 नालिषी, तलिषी शब्द पाहा १ पृथ्वी २
 निष्क, क, पिन १ किराईत २ नेपाल कि-
 राईत ३ विडळीण ४ कडु ५ हिंगणवेट ६
 कडुपडवळ ७ कडुनिव ८ वायवर्णा ९
 सुवासिक १०
 निष्कक, पडवळ १ किराईत २ काळाखदिर ३
 निष्ककंदका, आंबेहळद.
 निष्कका, कांगोणी १ लघुकावळी २ कर-
 जवळी ३ चिरपोटाणी ४ चुंच ५
 निष्ककामिका, कफरोग.
 निष्ककोशानकी, कडुदोडकी.
 निष्कगंधा, मोहरी.
 निष्कतंदुला, पिंपळी.

तिक्ततुंडी, कडुतोडली.
 तिक्ततुंडी, कडुभोपळा.
 तिक्तदुग्धा, मेडाशिगी १ पिसोरा २ लघु
 मेडाशिगी ३
 तिक्तधानु, पिन.
 तिक्तपवा, ब्राभीचाभेद १ गुळवेळ २ ज्येष्ठी-
 मय ३
 तिक्तपुष्पा, पहाडमूळ.
 तिक्तफला, निर्मळीबीज.
 तिक्तबीजा, कडु दुधभोपळा.
 तिक्तभद्रक, पडवल.
 तिक्तपवा, शंतिनी.
 तिक्तरोहिणी, कटुकी.
 तिक्तला, शंतिनी.
 तिक्तयल्ली, लघु मोरवेळ.
 तिक्तशाक, वायवरणा १ झंझरु २ जैर ३
 तिक्तशाकद्रुम, वायवरणा.
 तिक्तसार, थोर रोहिसगवत १ जैर २
 तिक्त, शंतिनी १ कडुतोडली २ कटुकी ३
 मोरवेळ ४ खग्वज ५ तेजवळ ६ कांक-
 डी ७ पहाडमूळ ८ करंजवली ९
 तिक्ताख्या, कडुतोडली.
 तिक्तामृता, गुळवेळ.
 तिक्तालाबु, कडु दुधभोपळा.
 तिक्तास्यता, पित्तरोग.
 तिक्तिका, कडुभोपळा.
 तिक्तोत्तमा, कडु पडवल.
 तिग्गुद, हिंणवेळ.
 तिग्म, तीक्ष्ण १ उष्ण २ तिखट ३
 तिग्मचक्र, सूर्य.
 तिग्मांशु, सूर्य.
 तिजिल, चंद्र.
 तिटी, टेट.
 तित्तिडी, कडुतोडली २ चिचर
 तित्तिडी, चिच.
 तित्तिडीक, आम्लवेतस १ आमसोल २ चिच ३
 तित्तिडीका, चिच.

तित्तिडीफल, आमसोल.
 तित्तिणी, चिच.
 तित्तिर, तित्तिरपक्षी १ जपाळर सारसपक्षी ३
 तित्तिरि, तित्तिरपक्षी.
 तित्तिरीफल, जपाळ.
 तिनिल, उदकपात्रवि० १ तिळमूळ ३
 तिथि, अधि १ मदन २ कालमान वि०
 तिथि, र्थी, प्रतिपदादिप्रत्येक.
 तिथिप्रणीः, चंद्र.
 तिदिश, घेंडशी.
 तिंदु, कुचला. १ टेंभुणी.
 तिंदुक, कुचला १ टेंभुणी २ घेंडशी ३
 तिंदुकाकृतिफल, लघु दीपांतरखजरी.
 तिंदुकाभफल, लघुदी पांतरखजरी.
 तिंदुकिनी, सोनामुग्वा.
 तिंदुकी, टेंभुणी.
 तिंदुल, टेंभुणी.
 तिनाशक, तिवसवृक्ष.
 तिनिका, जोपळी.
 तनिश, तिवस.
 तिम, मत्स्यवि०
 तिमि, मत्स्यभेद शतयोजनायाम १ सागर २
 तिमिगिल, तिमिभक्षकमत्स्य.
 तिमिगिलागिल, महामत्स्य.
 तिमिर, लोहकीट १ काळीक २
 तिमिररोग, नेत्ररोग.
 तिमिदि, मत्स्यभेद.
 तिमिरी, इंद्रगोप.
 तिमिष, कोहळा १ कलिगड २
 तिमिचिच्छक, सागरगोटी.
 तिमिजिच्छक, पांगारा.
 तिमिणीकंट, पांगारा.
 तिमिदि, उंसाचेपरे.
 तिमिम, तंडुलभेद.
 तिमिदि, लोष १ मुकुट २
 तिमिपशाळि, तिपाळी वि० तीन महिमांने
 पिकते ते भात.

निर्यक, पक्षिजात १ चपलधातु २ वक्र ३
 निर्यकफला, पापडी स० रंगवाशा.
 निर्यग्मायी, खेखडे.
 निर्यग्यवोदर, जवधान्य.
 निर्यग्यान, खेकडा.
 निर्यकक्षिप्त, अस्थिभंगरोग.
 निल, तीळ.
 निलक, कृष्णलोह १ कृष्ण २ गुळ ३ क्षुद्र-
 रोग ४ काळेतीळ ५ काचलवण ६ पिपासा-
 ध्यान ७ संचल ८ तिलकपुष्प ९ टिळा
 १० अश्वि ११ मृन्नाशय १२ लामे १३
 निलकट, तिलपुष्परंग.
 निलकल्क, तिलकट.
 निलकल्कत्र, पेंड.
 निलकालक, शुकुरोग १ क्षुद्ररोग शर्गरा-
 वर तीळ असतो तो.
 निलकिट्ट, पेंड.
 निलाकिन, जाचे आंगावर तीळ आहे तो.
 निलखला, पेंड.
 निलचित्र, तिलक.
 निलचित्रपत्र, तेलकंद.
 निलचूर्ण तिलकट.
 निलच्छक, लाडगा.
 निलज, तेल.
 निलनडुलक, आलिंगन.
 निलपर्णक, चंदन १ विशेष २ धूप ३ देव-
 दाराचा चीक ४
 निलपर्णिका, चिरपोटाणा १ रकचंदन २
 निलपर्णी, रकचंदन १ विशेषधूप २ चंदन ३
 तिलपर्णी ४ तिलवण ५
 निलापज, श्वेततीळ १ रानतीळ २
 निलपुष्पक, वेहेडा.
 निलपेज, तिलपिंज शब्द पाहा.
 निलभाक्षिनी, जाई.
 निलभेद, पोस्त.
 निलमयूर, पक्षी वि०
 निलभोदक, तिळाचे लाडू.

तिलरस, तिलतैल.
 तिलसंभय, तेल.
 तिलम्नेह, तिळाचेतेल.
 तिलांकितदल, तेलकंद.
 निलापत्या, वनस्पति वि०
 तिलिन्स, धोनससपं.
 तिल्व, लोभ.
 तिल्वक, हिंगणवेद. १ लोभ.
 तिल्वकनरु, लोभ.
 तिल्वर्णा, तिलवण.
 निप्य, विवळा १ आवळा २ कलियुग ३
 पुष्य नक्षत्र ४ पौष मास ५
 निप्यपुष्या, }
 निप्यफला, } आवळी.
 निप्या, }
 निस्त्रा, शंखपुष्पा.
 निस्त्रोधार, तिथारी निवडुंग.
 निहन, तांदूळ १ मेर्गा २ धनुष्य ३ उत्तम
 स्वभाव ४
 नीग, कथील १ तट २
 नीरण, सागरगोटी.
 नीर्ण, परतीरास गेलेला.
 नीर्णपदी, मुसळकंद.
 नीर्थ, योनी १ स्त्री रज २ उपाय ३ अग्नि
 ४ यज्ञ ५ गुरू ६ क्षेत्र ७ गात्र ८
 ब्राह्मण ९ पात्र १०
 नीर्थसेवा, बगळा.
 नीवर, सागर १ पारधी २
 नीव्र, पोलाद १ शिरड वृक्ष २ उष्ण ३
 तिखट ४ कथील ५ तार ६
 नीव्रकंद, कडवा सुरण.
 नीव्रगंधा, ओवा.
 नीव्रसंताप, बहिरिससाणा.
 नीव्रा, तुळस १ घोर मालकांगोष्ठी २ तरटी
 वृक्ष ३ लघु धापटी ४ पितळा शिसव ५
 गंडरदुर्गा ६ मोहरी ७ जीवनी ८ कटुकी ९
 नील्य, पोलाद १ चवक २ श्वेत शैलगा ३

श्वेत दर्भ ४ नाकशिकर्णी ५ सालई
 वृक्षाचा डीक ६ श्वेत मरवा ७ कल-
 खापरी ८ मिर्री ९ काळा शिसव १०
 काळे शिरस ११ सालई १२ थोर मुळा
 १३ लोखंड १४ वीष १५ लवण १६
 वृषण १७ रोग १८ उष्णता १९
 तिखटपणा २० धरा २१ सोरा २२
 तीक्ष्णक, चवक १ श्वेत शिरस २ वृषण ३
 तीक्ष्णकंट, थोर काटोयमासा.
 तीक्ष्णकंटक, नेवती १ वाभळ २ निवडुंग ३
 धोव्याचें फळ ४
 तीक्ष्णकंटका, कारी १ कडीचे निवडुंग २
 तीक्ष्णकंद, श्वेत कादा १ उळीचा कादा २
 तीक्ष्णकील, अकलकारा १ पेट्याचे झाड २
 तीक्ष्णकीलक, पांढरे गेळाचे झाड.
 तीक्ष्णगंध, क, काळा येवगा १ काळा
 आजवला २ सालईचा डीक ३ कागळा
 ४ एलची ५
 तीक्ष्णगंधा, मोहोरी १ कलेंजी जिरे २
 पांढरे वेखंड ३
 तीक्ष्णगंधोग्रा, पांढरे वेखंड.
 तीक्ष्णतंडुला, पिपळी.
 तीक्ष्णतरु, लघुपर्णु.
 तीक्ष्णतैल, मद्य १ साल २ सागाचा चीक ३
 शेराचा चीक ४
 तीक्ष्णत्वक, तुंबरु.
 तीक्ष्णदंष्ट्र, वाय.
 तीक्ष्णदंष्ट्रक, चिना.
 तीक्ष्णदुग्धा, हुऱ्याचे झाड दक्षिण कोकणांत
 प्रसिद्ध आहे १ शींगडभर्मा २ शिगड ३
 तीक्ष्णद्रु, लघुपर्णु.
 तीक्ष्णपत्र, तुंबरु १ हिंमणवेट २ लाल ऊंस ३
 कोथिंबीर ४
 तीक्ष्णपुष्या, श्वेतकेवडा १ लवंग २
 तीक्ष्णप्रिय, जव.
 तीक्ष्णफल, तुंबरु १ तेजफल २
 तीक्ष्णफला, काळे शिरस.

तीक्ष्णमंजरी, नागवेल.
 तीक्ष्णमूल, कोळिजन १ शेगवा.
 तीक्ष्णरस, जवखार १ सोरा २
 तीक्ष्णवल्क, तुंबरु.
 तीक्ष्णशक, जव.
 तीक्ष्णसार, काळाशिसव १ मोहोवृक्ष २ का-
 ळामोव्यावृक्ष ३ लोखंड ४ नेवती ५
 तीक्ष्णा, नाकशिकर्णी १ थोरमालकांगोणी २
 जळवा ३ आवटेंवळ ४ काळी मोहोरी ५
 वेखंड ६ सर्पाची मोग ७
 तीक्ष्णाग्रि प्रदीपजटागंधि १ आम्बपिन २
 तीक्ष्णाभा, आग्या.
 तीक्ष्णायस, पोळाद.
 तु, भेद १ निश्चय २ संयोग ३ समुच्चय ४
 तुकाक्षीर्णा, वंशलोचन.
 तुग, उडणीवृक्ष १ माड २ उच ३ पात ४
 तुंग, क, कमळकसर १ पुन्नाग २ राभाग ३
 तुंगभद्र, नदीसमन हर्ना.
 तुंगभद्रा, नदी.
 तुंगवृक्ष, नारळी.
 तुंगस्कंधकल, नारळी.
 तुगा, वंशलोचन.
 तुगा, थोर शर्मा १ वंशलोचन २
 तुंगाक्षीर्णा, वंशलोचन १ तवखीर २
 तुंगिर्णा, महा शतावरी.
 तुगी, हळद १ गाव २ तिळवण ३ गनतु-
 लम ४
 तुगी, गनतुलम १ तिळवण २ गाव ३
 तुर्गापति, चंद्र.
 तुर्गाश, सूर्य १ शिव २ कृष्ण ३ चंद्र ४
 तुच्छ, गिकामे १ अल्प २ तिग्स्कृत ३
 नीच ४
 तुच्छधान्यक, माताचापेटा.
 तुच्छद्र, एरंड.
 तुट्टय, ऊंदीग १ घस २
 तुंड, तोंड.
 तुंडकी, लघुकावळी १ करंजवली २

तुंडकेरी, तोंडली १ कापशी २
 तुंडि, मुख १ बेंबी २ चोंच ३
 तुंडिका, लघुरककावळी १ गोडतांडली २
 कापसा ३ लघुतांडली ४ बेंबी ५
 तुंडिकेरीका, रककापशी १ तोंडली २ ता-
 लुरोग
 तुंडिकेरफला, गोडतांडली.
 तुंडिकेरी, तोंडली १ रककापशी २ ता-
 लुरोग ३
 तुंडिकेरफला, गळरोग.
 तुंडिकेरी, तोंडली.
 तुंडिकोल्हा, गोड तोंडली.
 तुंडिभ, । दोदील.
 तुंडिल, ।
 तुंडी, गोड तोंडली १ देवमान २
 तुंडीकेरी, गोड तोंडली.
 तुण, क, नादुरखी.
 तुण, क, नादुरखी.
 तुथ, मोगचुक १ कृत्रिम रसाजन २ आभि ३
 तुथक, मोगचुक.
 तुथलपंगिका, । कळ खापरी.
 तुथलपंगी, ।
 तुथनी, शिवकिर्मा १ एलची २
 तुथ्या, एलची १ लघु नीली २ थोर नीली ३
 तुथ्यांजन, मोगचुक.
 तुद, दोदील झः ज्याचे मांटे पांटे असते तो.
 तुदकपी, नाभी.
 तुदपरिमात्र, अळशां.
 तुदवन, दोदील.
 तुदि, ल, तुद शब्द पाहा.
 तुदिलफला, तवशी काकडी.
 तुदी, बेंबी.
 तुद, क, तुणा १ नादुरखी २ पांडित ३
 तुदकारिका, भुयआंवळी.
 तुदसेवनी, कपाळ व टाळ यांची संघा.
 तुव, क, दुधभोपळा.
 तुवपनी, धरसी.

तुवरु, चिरकळ काळ्या भिन्यां प्रमाणे फळे
 असतात.
 तुवा, कड दुधभोपळा.
 तुवि, दुधभोपळा.
 तुविका, । कड दुधभोपळा.
 तुविनी, । कड दुधभोपळा.
 तुवी, दुधभोपळा १ कड दुधभोपळा २
 तुवुगी, धने १ कुर्वा २
 तुवुरु, धने १ गंधवं विः २
 तुध, वाकड.
 तुधळ, वेहेडा.
 तुधळ, वेहेडा.
 तुग, चपळ.
 तुग्ग, । घोडा १ पतंग २ गन ३
 तुग्ग, ।
 तुग्गद्वेषिणी, महिधा.
 तुग्गंधा, अश्रुगंधा.
 तुग्गप्रिय, जव.
 तुग्गम, घोडा.
 तुग्गा, आसंध.
 तुग्गागि, टांगगा १ रोग २
 तुग्गाभंक, शिगळ.
 तुग्गाळा, आसंध १ घोडी बोर २
 तुग्गिका, देव डागरी.
 तुग्गी, रगी, आसंध १ घोडी बोर २ थोर
 मयाळ ३ घोडी ४
 तुग्गटी, तुटी.
 तुगीय, चवथा.
 तुरुक, शिजाम १ चंद्रस २ ऊद ३
 तुर्थ, चतुर्थांश.
 तुर्पा, तुरी.
 तुलसी, कृष्ण तुलस १ श्वेत तुलस २ तुलस
 ३ वैजयंती तुलस ४ कोकणांत प्रसिद्ध
 आहे.
 तुलसीच्छद, थोर तालास पत्र.
 तुलसीपत्र, थोर तालास पत्र.
 तुला, चारशे तोंळे सुवर्णादिकांचे शालीय

मान १ तामडी २ तुळ रास ३
 तुलाकोटि, पाद भूषण १ कोटि संख्या २
 तुलाबीज, गुंजा.
 तुलिफला, सावरी वृक्ष.
 तुल्य, सदृश.
 तुवर, श्वेत शिरस १ नीलवर्ण हिराकस २ तुरट ३
 तुवरक, रानमृग १ हंसी २ तूत ३
 तुवरधान्य, तुरे जोधळे.
 तुवरपत्रा, फारी.
 तुवरयावनाल, तुरे जोधळे.
 तुवरिका, तुरटी १ सोरठी माती २ तर ३
 तुवरि, तुरी १ सोरठी माती २ गोपीचदन
 तुरटी ३
 तुष, बेहेडा १ कौडा २
 तुषग्रह, अग्नि.
 तुषधान्य, रक्तशान्यादि.
 तुषसौवीर, सनुषजवांचेकाजी.
 तुषांबुवट, क, डंडरीपकान्न.
 तुषार, पाण्याचाविद्रु, १ टंक २ थंडी ३
 तुषारकाल, शरदृतु.
 तुषारगौर, कापूर १ चिनकापूर २ भाम-
 सेनीकापूर ३
 तुषारज, दवांचेपार्श्व.
 तुषोन्ध, काजी १ तुषसौवीर २
 तुषोदक, काजी १ जवांचेकाजी २ तुष-
 सौवीर ३
 तुष्ट, संतोषित.
 तुष्टि, बुद्धिवनस्पती १ मंतेव २
 तुस, कौडा.
 तुहिन, कापूर १ हिम २ चाटणे ३
 तुहिना, शुकनासा.
 तुहिनाशु, चंद्र.
 तुहिनोशुनैल, कापूर.
 तृण, वाण ठेवण्याचा भाता.
 तृणक, नांदुरखी.
 तृणी, लघुनीली १ नांदुरखी २ वायु ३
 तृषुधि ४

तृणक, मोरचूत.
 तृट, सहातूत १ तुती २ पारंगसा पिपळ ३
 तृती, पाटशाल.
 तृती, श्वेतधात्रा.
 तृण, शोध.
 तृणक, माठेसाळी.
 तृणि, वेग १ विद्या २
 तृवर, तुरट १ अहमभूपूरुग २ त्रिःशंगवळ ३
 तुल, तुती १ पारंगसा पिपळ २ कापूस ३ अ-
 तधात्रा ४ आसास ५
 तुलक कापूस.
 तुलग्रंथिसमा, कादि.
 तुलपिचु, कापूस.
 तुलफळ, कः.
 तुलवृक्ष, सावरी.
 तुलशकरा, कापूसीय कः.
 तुला, तुला, रक्तकापूसी १ नीली २
 तुलिनी, सावरी १ लक्ष्मणाशुद २
 तुवर, तुवर शरद पादा.
 तुम्न, पाप १ केशाचाजद
 तुख जायकल.
 तुट, तुपा.
 तृण, लक्ष्मीहिस १ गोल २
 तृणकुंकुम, तृणरुद्रा.
 तृणकथ, पादपानेन कः.
 तृणकेतकी, वेगळोपानमेद.
 तृणकेतु, नरीवेष्टे.
 तृणगथा, अश्यास १ तृणपिचु २ विदारी ३
 तृणगोत्रा, मरुत.
 तृणग्रथि, पानहरयादोदः.
 तृणप्रादिन, नीलमर्ग १ गाण २
 तृणचर, गोमिदमणी.
 तृणडम, ताड १ माद २ म्पारी ३ केत-
 वी ४ अजरी ५
 तृणधान्य, तुटधान्य १ तृणधान्य २ काग
 ट्यादि ३ सावे ४ नाचण्या ५ देवीभात ६
 तृण ७ तृण ८ तृण ९

तृणश्वेत, भर्गववेळ.
 तृणानिव, नेपालकिराईत.
 तृणपंचमूल, शाकि १ उंस २ दुर्भ ३ क-
 सई ४ रामबाण ५ कर्कटक ६
 तृणपत्रिका, भुंठगावत.
 तृणपत्री, लघुगोडाप.
 तृणपुष्प, तृणकसर.
 तृणपुष्पी, शोटी.
 तृणवल्गुज, मोळ.
 तृणशीतक, सांव.
 तृणशीतोत्तम, सांव.
 तृणमणि, गार.
 तृणराज, ताड १ नारळी २ वेळ ३ उंस ४
 तृणवृक्ष, ताळ १ पोहळी २ केवही ३ ख-
 तृगी ४ नारळी ५
 तृणशीत, देवदंगरी.
 तृणशीता, जळपिपळी.
 तृणशान्य, भोगरी १ भेतकेवदा २
 तृणशाणिन, तृणकेशर.
 तृणशांदिक्का, लघुभेतकिर्की.
 तृणषटपद, कुंभारीणकीट वि०
 तृणसाग, केळी.
 तृणाटय, शेरुगावत.
 तृणाधिप, मुरेगावत.
 तृणाब्ज, देवभात.
 तृणाम्ल, लोणागावत.
 तृणामि, पित्तपापदा.
 तृणावने, गुंडतृण.
 तृणासूक, तृणकेशर.
 तृणा, अंबेहळद.
 तृणक्षु, मोळ.
 तृणोत्तम, घोडेसर गावत.
 तृणोन्ध, तृणकेशर.
 तृणोद्भव, देवभात.
 तृणोष्ध, एलबालुक.
 तृणीय, तिसरा.
 तृणीयप्रकृति, नपुंसक.

तृणप, चंद्र.
 तृण, संतुष्ट.
 तृणमि, ककरोग १ अन्नाविठार्या भनिच्छा २
 संतोप ३
 तृणप्र, तृप.
 तृणफला, त्रिकला.
 तृण, सप.
 तृणा, ताहान.
 तृणाधि, मन्नाशय.
 तृणाह, पाणी.
 तृणाहा, वीडशोप.
 तृणोत्तरा, गोकर्णिवेळ.
 तृणा, ताहानयोग १ डच्छा २ प्रानशेच्छा ३
 नेत्र, वीर्य १ मन्ना २ सोने ३ पिन ४
 प्रकाश ५ अमि ६ सर्वधानुसार ७
 नेत्रन, क, रामबाण १ थोरमुंजतृण २ म-
 र्गिवेळ ३ वेळ ४ तिरकाडे ५
 नेत्रनाश्रय, लघुमुंजतृण.
 नेत्रनी, लघुमोर्गेवळ १ धारमोर्गेवळ २ स्व-
 र्णतेजवळ ३ कागोणी ४
 नेत्रपत्र, माळव्यंत प्रसिद आहे १ दाल-
 चिनी २
 नेत्रफल, तेजवळ.
 नेत्रल, कपित्थलपना १ तिनरी २
 नेत्रवर्ता, तेजवळ १ मन्नापिपळी २
 नेत्रस, तृप १ कानि २ रेत ३ सोने ४
 अमि ५ पित्त ६ वीति ७ लोणी ८
 नेत्रसाश्रय, थोरमुंजतृण.
 नेत्रस्त्रिनी, तेजवळ १ मोर्गेवळ २ थोरमाल-
 कागोणी ३
 नेत्रनी, तेजवळ १ मर्वा २ तेजोवती ३
 नेत्रोधानु, पित्त.
 नेत्रोषीज, मन्ना.
 नेत्रोमथ, नरवेळ १ लघुप्रेमण २
 नेत्रोमय, पित्त.
 नेत्रोद्वेध, पित्तरोग.
 नेत्रोवर्ता, थोरमाळकागोणी १ तेजवळ २

मिरी ३ गजपिपळी ४
 नेत्रोवृक्ष, लघुऐरण १ टहांकळ २
 नेत्रोव्हा, तेजवळ.
 नेम, ओलसरपणा.
 नेमन, कडी इ०
 नेप, वस्तु.
 नेर, तेरडा.
 नेरकुलिनी, तेरडा.
 नेरणी, तेरडा.
 नेर्गीक, अगरू.
 नेवन, क्रीडा.
 नैजस, तप.
 नैजसावनिनी, मुवर्णादि पाकार्य पात्रविशे-
 ष जोस मस असें झणतात ती.
 नैजसी, गजपिपळी.
 नैनिर, तिनिरपर्णी.
 नैनिल, गेंडा.
 नैल, तेल १ शिळारस २
 नैलकंट, त्रिखगा.
 नैलकंद, तैलकंद.
 नैलकळकज, पेंड.
 नैलकार, तेली.
 नैलक्रिट्ट, पेंड.
 नैलकीट, षांड्रुकीटक इ० नैलकीट १
 नैलचौरिका, झुगळ १ वाघुळ २
 नैलद्रोणी, तेल १ तापविण्याची कढई २
 नैलनी, तैलकीटक.
 नैलपर्णक, ग्रंथापर्णी १ चंदन २
 नैलपर्णिक, श्वेतचंदन.
 नैलपर्णी, चंदन १ धूप २ देवदागाचा ची-
 क २ रक्तचंदन ३
 नैलपा, पंचापक्षी १ मक्षिकाभेद २
 नैलपायिका, वाघुळ.
 नैलपायिनी, मक्षिकाभेद.
 नैलपिंज, पांढरे तीळ.
 नैलपिपळिका, तेलमुंगी.

नैलपैक, वाघुळ १ झुगळ २
 नैलफल, हिंगणवेट १ वेहडा २ तीळ ३
 नैलबीज, विववा.
 नैलमाली, दिव्यांतील वात.
 नैलवल्ली, लघुशतावरी.
 नैलसाधन, कस्तूरी.
 नैलस्यंदा, श्वेतगोकर्णी १ भुटंकोहोळा २
 कांकोली ३
 नैलाटी, तृणषट्पद शब्द पाहा.
 नैलागर, दाहागर.
 नैलाट्टिवासित, विशेषधूप.
 नैलांबुका, तैलचौरिका शब्द पाहा.
 नैलाभ, भटोरा.
 नैलीन, तीळ पिकतात ती मूमी.
 नैष, पौष.
 नाक, बालक.
 नाकक, चापपर्णी.
 नाक्य, अपकयव १ रुणंमळ २
 नाक्य, निःशकयव इ० जव १
 नाडिमस्य, मस्य विशेष.
 नाद, वायु १ तीव्रज्या २
 नादन, तोरण १ लघु काकद २ टोंचणे ३
 नादपर्णी, नादपर्णी.
 नाधग्धर, अग्नि.
 नागिका, सोगरी मार्ती.
 नाय, पाणी १ बाला २.
 नायकाय, जळवेत १ योगजळवेत २
 नायकुंभा, शेवाळ.
 नायगभं, नागळ.
 नायज, पीतवाळा १ पंगळ २
 नायजान, पंगळ.
 नायडिभ, गार.
 नायद, पीतवाळा १ मेघ २ नागरमोथा ३
 तूप ४
 नायधर, मेघ १ नागरमोथा २
 नायधि, समुद्र.
 नायधिप्रिय, लवंग.

नोयपाषाणजमल, कलखापरी.
 नोयपाषण्णी, जलपिंपली.
 नोयपुण्या, सागरगोटी.
 नोयप्रद्रा, सागरगोटी.
 नोयप्रसादन, निवर्लीष्या विया.
 नोयफला, थोर वाळुकांकडी.
 नोयभंजनी, पार्णी आघाडा.
 नोयभल, समुद्रफेण.
 नोययनी, अमृतवर्ली.
 नोयवर्लीका, अमृतवर्ली.
 नोयवर्ली, कांडवेल १ लघुकारली गु.
 नोयवर्नि, पार्णी आघाडा.
 नोयवृक्ष, शेवाळ.
 नोयवृक्षिका, नदीशिंप.
 नोयशक, शेवाळ.
 नोयसपिका, वेदक.
 नोयसचक, वेदक.
 नोयधिर्वाग्मिनी, सागरगोटी.
 नोयापामार्ग, पार्णी आघाडा.
 नोयोद्रवा, पार्णी आघाडा.
 नोयण, धीवा १ चिह्दारी २
 नौतिक, मोती.
 नोयण, तोरण.
 नोयण, दवाचे पार्णी.
 नंक, डाकी १ भय २ दुःख ३
 नंडक, खंजनपत्नी १ कंस २ पूर्णता ३ रांग ४
 नंडुगण, कांडवि १ २ मुख २ तांदुळाचे धुवणे ३
 नंडुल, वावडिंग १ तांदुळ
 नंडुलांब, पेज १ तांदुळाचे धुवणे २
 नंडुलक, तांदुळजा.
 नंडुलायक, तांदुळजा.
 नंडुल, वावडिंग.
 नंडुलर, तांदुळजा.
 नंडुलांब, वाव.
 नंतु, गानडुकर १ जलजंतु २ सत ३ संतति ४
 नंतुकी, नाडीशाक विशेष १ क्षरीगर्ताल
 नाडी २ मोहरी ३

नंतुकीट, रोशिमाचा किडा.
 नंतुज, वस्त्र.
 नंतुजा, तारफेणी.
 नंतुण, संतति.
 नंतुनिर्याम, ताड.
 नंतुभ, शिरस १ श्रुतशिरस २
 नंतुग, कमळाचा देठ.
 नंतुल, कमळाचा देठ.
 नंतुवाय, सुतेरा.
 नंतुविग्रहा, केळ.
 नंतुमार, सुपारी.
 नंत्र, परार्थीन १ सुतेरा २ सिद्धांत ३ औप-
 ध ४ हेतु ५ मुख्य ६ शास्त्रवि ७ शप-
 थ ८ इत्य ९ गृह १० समुदाय ११
 वस्त्र १२ मत १३
 नंत्रक, नवावर.
 नंत्रवाय, सुतेरा.
 नंत्रका, गुळवेल १ कर्णरोग २
 नंत्री, (सिहापिंपली १ गुळवेल २ रकवाहिनी
 नाडी ३ तरुणस्त्री ४ नदी
 नंदुल, तांदुळजा.
 नंदुलभावन, धुण.
 नंदुला, वावडिंग.
 नंदुलांब, धुण.
 नंदुला, शंखिनी ४ ० माखवेल १ तांदु-
 लजा २
 नंदुलीधीज, तांदुळजा.
 नंदुलीध, तांदुळजा.
 नंदुलायक, तांदुळजा १ वावडिंग २
 नंदुलाक्षेत्रसंभवा, मेकी.
 नंदुलरक, तांदुळजा.
 नंदुलोत्थ, धुण.
 नंद्रवाय, नंतुवाय शब्द पाहा.
 नंद्रा, मूर्छा १ सांपड २
 नंद्राकफ, कफरोग.
 नंद्रि, तंद्रा शब्द पाहा.
 नंद्रिक, सन्निपात.

तंत्रिका, झांपड.
 तंद्री, नाफळी १ निद्रा २ तंदा शब्द पाहा ३
 तंपा, गाय.
 तंबा, गाय.
 न्यक्त, टाकलेला.
 न्यक्तपिप्पल, न्यक्तजीवित.
 न्याग, टाकरणे १ देणे २
 त्रपा, लज्जा.
 त्रपागंडा, वेश्या.
 त्रपिष्ट, अतितून १ अतिरुजित २
 त्रपु, कथील १ शिमे २
 त्रपुळकटी, तौशी कांकडी १
 त्रपुल, घ, कथील.
 त्रपुषी, कांकडी.
 त्रपुस, कांकडी १ कथील २ कडु कांकडी ३
 त्रपुसा, मोठी कावडळ.
 त्रपुसिनी, कांकडी.
 त्रपुसी, मोठी कावडळ १ कांकडी २ तं-
 शीकांकडी ३ कडु रोडाड ४
 त्रप्प्य, पातळ दही.
 त्रय, यी, तीन.
 त्रयीतनु, संध.
 त्राणा, त्रायमाण.
 त्रायेंती, त्रायमाण.
 त्रायमाणा, त्रायमाण.
 त्रायमाणिका, त्रायमाण.
 त्रामन, कंटाळा १ कंटाळा देणे २ भय ३
 त्रिक, गोखळ १ काटिप्रात २ शिके ३
 शिंगाडे ४
 त्रिकट, गोखळ.
 त्रिकंट, गोखळ १ शिंगाडे २ सुंठ ३ गुळ-
 वेळ ४ शिंगी ५
 त्रिकंटक, सुंठ १ गुळवेळ २ शिंगी ३
 गोखळ ४ कंटकत्रय ५ मन्थ वि० ६
 त्रिकंटाख्य, क, शिंगाडे.
 त्रिकटु, सुंठ १ मिरि २ पिंपळी ३

त्रिकर्ष, मुस्तां १ अतिविष २ सुंठ ३
 त्रिकाधिक, मुस्तां १ अतिविष २ सुंठ ३
 त्रिकट, सामुद्रलवण १ वागडखार २ पर्व-
 त वि० ३
 त्रिकटलवण, दोगीभिद.
 त्रिकूटाग्रय, वागडखार.
 त्रिकाण, फल, शिंगाडे १ तिधारीगवत २
 त्रिकोणा, शिंगाडे १ योनी २
 त्रिख, कांकडी.
 त्रिगंधक, त्रिजात.
 त्रिगनी, मोती १ कामुकीस्त्री २
 त्रिगुण, सव १ रज २ तम ३ तिप्पट ४
 त्रिजात, क, दालचिनी १ तमाकपत्र २ एलची ३
 त्रिर्णता, र्वा.
 त्रिदला, रकलाजाळ.
 त्रिदश, देव.
 त्रिदशगोपक, इंद्रगोप.
 त्रिदशभंजरी, तुकस.
 त्रिदशसर्प, देवशिरसवृक्ष.
 त्रिदशाहार, अमृत.
 त्रिदवा, एलदोडे १ एलची २ भागीरथी ३
 त्रिदिवोद्रवा, एलदोडे.
 त्रिदिवोद्रना, एलदोडे.
 त्रिटोप, सन्निपात १ वात २ पित्त ३ कफ ४
 त्रिटोपरोहिणी, गळरोमा.
 त्रिटोपसंभव, सन्निपात.
 त्रिटोपसम, वात १ पित्त २ कफ ३
 त्रिधानु, गणपति.
 त्रिधामन, विष्णु १ शिव २ अग्नि ३ मृत्यु ४
 त्रिधागक, तिधारी गवत.
 त्रिधागनुरी, तिधारी निवडुंग.
 त्रिधार्गकंदवर्ती, तिधारी कांडवेळ.
 त्रिनेत्र, बी, डुकरकंद १ पाग २
 त्रिपटु, संध १ विडलाण २ काचलवण ३
 त्रिपत्र, चंडालकंद १ वेळवक्ष २
 त्रिपत्रक, पळस.
 त्रिपथगा, भागीरथी.

त्रिपदा, रक्ताजातुं.
 त्रिपर्ण, फलस.
 त्रिपर्णा, गनगाजा.
 त्रिपर्णिका, गोडीकृमिगे १ त्रिपर्णीकेट २
 धमामा ३
 त्रिपर्णा, सालवण १ गनगाजा २ योग्येक ३
 गनकापर्शा ४
 त्रिपाद, गठानामूल.
 त्रिपादिका, रक्ताजातुं.
 त्रिपाटी, रक्ताजातुं.
 त्रिपिव, लावकानाचा बोकड.
 त्रिपिष्टप, आकाश १ स्वर्ग २
 त्रिपुटका, श्वेतनिशोतर.
 त्रिपुटा, श्वेतनिशोतर १ एलडीडे २ निकलवण ३
 रक्तनिशोतर ४ गनमायोग ५ लाकडा-
 मा ६ इतमालिका ७ जाई ८ एलची ९
 गोखर १० कुळीय ११
 त्रिपुटिन, एरंड.
 त्रिपुटीफल, एरंड.
 त्रिपुवा, काले निशोतर.
 त्रिपुष्पा, श्वेतवला.
 त्रिफला, ली, हरडे १ वेदेवे २ भावलकटी ३
 सुगंध त्रिकला ४ त्रायकल ५ सुपारी ६
 लवंग ७ मधुरत्रिकला ८ गण ९ दा-
 डीम १० खजूर ११
 त्रिवीज, सावे.
 त्रिवृत्तीक, गुददार.
 त्रिभंडा, श्वेतनिशोतर.
 त्रिभट्ट, मधुन.
 त्रिभु, र, मध १ तप २ साकर ३
 त्रिपाष्ट, वनस्पति वि.
 त्रियामक, पाप.
 त्रियामा, गव १ कालाटेट २ नीळी ३
 त्रिरेख, शंख.
 त्रिलवण, सेंधन १ बिडलवण २ कांचलवण ३
 त्रिलोह, सोने १ रूपे २ तांबे ३ बट्टलोह ४
 त्रिवर्ग, त्रिकटुशब्द पाहा १ त्रिकला शब्दपाहा २

त्रिवर्णक, त्रिकलात्र त्रिकटु शब्दपाहा १ गो-
 खर २
 त्रिवर्णकृत, सरडा.
 त्रिवर्षा, उतरणी.
 त्रिवृत्त, फलस.
 त्रिवृत्त, श्वेतनिशोतर १ कालेनिशोतर २
 पहाडमूल ३ रक्तनिशोतर ४ त्रिपुट ५
 त्रिवृत्ता, श्वेतनिशोतर.
 त्रिवेणा, गंगा १ यमुना २ सरस्वती ३
 त्रिवेळाली, कालेनिशोतर.
 त्रिशंकू, सुगंधमांजर १ चातक २ काजव ३
 त्रिशतपत्र, श्वेतकमल.
 त्रिशर्करा, त्रिसिता.
 त्रिशख, वेल्.
 त्रिशखदला, माटाकेद.
 त्रिशर्करा, पहाडमूल.
 त्रिशोभन, मस्य वि.
 त्रिसंधिपुष्पाटा, त्रिमंथी.
 त्रिमंथा, श्वेतत्रिमंथी.
 त्रिसंध्यकृसमा, त्रिमंथी.
 त्रिसंभ्या, त्रिमंथी.
 त्रिसम, हवेची १ सुंद २ मुळवेल् ३
 त्रिसर, त्रिकोदन.
 त्रिसिता, गुदोष्पत्ता १ मधुजा २ हिमोष्पत्ता ३
 त्रिसुगंध, तज १ तमालपत्र २ एलची ३
 त्रिजात ४
 त्रिस्रोतस, भार्गारथा.
 त्रिक्षार, जवखार १ सर्जोखार २ टंकरुणखार ३
 वुंटा, एलची १ कालपरिमाण २
 वुंटा, एलची १ कायकल २
 त्रैलोक्यविजया, भाग.
 त्रोट्टी, पन्थाचोचोच १ कायकल २
 व्यंजन, श्वेतनत्रय १ सुग्मा २
 व्यंबक, तांबे १ शिव २
 व्यंबकफल, नारळी.
 व्यस्र, वाघनख १ त्रिकोण २
 व्यस्रफला, सालईवृक्ष.

व्यस्त्रा, रानमोगरा १ श्वेतनिशोत्तर २
 व्यक्षफल, ला, नारळ.
 व्याहिक, तीन दिवसानी येणारा ताप.
 व्यूषण, सुंठ १ मिरी २ पिपली ३ विकटु ४
 वक्, कलमी दालचिनी १ जरीराचीवचा २
 माल ३ लघुतालीसपत्र ४
 वक्कंडर, व्रण.
 वक्कडद, क्षीरकंचुकी.
 वक्करंगक, चामखील.
 वक्पत्र, कलमी दालचिनी १ हिंगुवृक्ष २
 वक्पत्री, तमालपत्र १ हिंगुवृक्ष २
 वक्पाल, शुकुगोग.
 वक्पुष्प, रोमांच.
 वक्पुष्पिका, नूरमा १ शिबी २ श्वेतकुट ३
 वक्सार, पोकळवेळ १ वंशलोचन २ ताग ३
 थोरताग ४ दालचिनी ५
 वक्साग्धेदनी, लघुचुंच.
 वक्सुगंध, नारिंग १ एलाबालुका २
 वक्सुगंधा, एलदोंडे.
 वक्सुगंधिका, एलदोंडे.
 वक्स्वाद्दी, जाडी दालचिनी.
 वक्क्षीरी, वंशलोचन.
 वगंकुर, रोमांच.
 वगाक्षीरी, वंशलोचन.
 वगंध, नारिंग.
 वगज, केश २ रक २
 वग्दोष, कोष्ट १ शीतपीतल ३ उदर ३ शीत ३
 वग्दोषापहा, शोवचा.
 वग्दोषारि, हस्तिकेद.
 वग्धी, चामखील.
 वग्धेद, व्रण.
 वच्च, दालचिनी.
 वच्चा, कातडी.
 वच्चापत्र, वक्पत्रपाहा.
 वच्चिसार, पोकळवेळ.
 वच्चिसुगंध, एलदोंडे.
 ववरा, वेग.

ववरागोह, कवतर.
 ववग्निका, क्षीघपाकी शाल्मिशेष.
 ववलग, जलसंप.
 ववष्ट, तांबे १ खर्गमाती २
 ववष्टा, ब्राह्मी.
 ववक्षीरी, वंशलोचन १ तवर्षार २
 ववाष्ट, तांबे.
 ववाष्टी, ब्राह्मी.
 वविट, प्रकाश.
 वविषा, प्रकाश.
 वविषापानि, सूर्य.
 थ
 थ, रंग १ पवंत २ भक्षण ३ मय ४ भक्षण ५
 थुथुकन, होलापडी.
 थंडन, आच्छादन.
 ट
 ट, लघुतालीसा १ टान - देणामा २
 टक, पाणी.
 टग्ध, लघुगोहम १ जळलेले २
 टग्धकाक, डोमकावळा.
 टग्धमन्थ, भजितमन्थ.
 टग्धरुह, तिलकपुष्पवृक्ष.
 टग्धरुहा, कुरुहवृक्ष.
 टग्धवर्णक, लघुगोहिसंगवन.
 टग्धसिक्त, करपलेल्याभात.
 टग्धा, कुरुहवृक्ष १ पूर्वदिशा २
 टग्धाळ, तिलकपुष्पवृक्ष.
 टग्धका, कुरुहवृक्ष १ टग्धाभ २
 टदन्, दिलेला १ वेदय २
 टद्रु, कुटुगोग.
 टद्रुध, टाकळा.
 टद्रुधेडल, नायटे.
 टद्रु, कुटुगोग.
 टधि, दहि १ विशेषधूप २ कावठ ३ गृह ४
 टधिकची, दुधाचेसमान टहिंपालून खव-
 मकरावती १ दुधाचेसमान टहींपालून
 कटवावेती २

दधिज, लोणी.
 दधिजल, दद्याचेपार्षा.
 दधित्य, कविठ.
 दधिन्याक, विशेषभूष.
 दधिनामक, कविठ.
 दधिपांथका, प्या, अतमोकर्गी १ गोडी
 कुहिली २ पटोली ३ कटभा ४
 दधिपपक, दक्षिवाग्ये.
 दधिफल, कविठ.
 दधिभव, लोणी.
 दधिमंड, दद्याचेपार्षा.
 दधिमंडोद्व, लोणी.
 दधित्वास्तुका, धमामा १ गोदनी हरताळ २
 दधिशांण, अतवानर.
 दधिसर, तलचेदही १ दद्यांचेसाय २
 दधिस्नेह, दद्यांचेसाय.
 दधिस्वेद, ताक.
 दधीच्यांथ, दिग.
 दध्यग्र, दद्यांचेसाय.
 दध्यानी, कुटकी.
 दध्याली, तानीचेवेल.
 दध्याक, कविठ.
 दध्यनर, तलचेदही १ दद्यांचेसाय
 दध्न, समुद्र.
 दध्, दवणा १ चिचेल २ जिकणे ३
 दधन, क, दवणा.
 दधनी, नागदवणी.
 दधपनी, मोगरी १ काकडी २ तलखी ३
 दधुनस्, अपि.
 दध्य, आंडालवेल.
 दधा, कृपा.
 दधालु, भक्तिमानरोगी १ दधातान २
 दधिप, भर्ता.
 दध्, विष १ त्रास २ शंभ ३ भय ४ खांच्च ५
 दध्, हिंगुळ.
 दध्, गुहा.
 दधी, डोंगराचे शिब्यर १ डोंगराची डोल २

ददरीक, वेडक १ भेय २ वाद्य वि० ३
 ददुंग, वेडक १ कृष्णाभक २ भलातक ३
 रूपभक ४ आनद ५ वाद्य वि० ६
 भेय १ पर्वत २
 ददुंगच्छदा, चाडी.
 ददुंगपणी, चाडी.
 ददुंग, शालिविशेष.
 ददु, द, कुष्टरोग.
 ददु, कुष्टरोग.
 ददु, क, कस्तुरी १ पिंगमल २ मिह ३
 मवजा ४ गव ५ उष्णता ६ मदन ७
 ददुण, आरसा १ नेत्र २
 ददुपत्रक लघुकसई.
 ददुर्पा, कस्तुरी.
 ददुरीक, वाय १ डंड २ वाद्य वि० ३
 ददु, दाभ को १ दाभवडी हिं० अतदुर्म ३
 लघुअतदुर्म ४ काशतृण ५
 दधुकुमुम, कृमि.
 दधुट, अंतगृह.
 दधुपत्र, बोर.
 दधुग, लावापर्धा.
 दधुहय, लघुमुंजतण.
 दधु, पलि १ संपकणा २
 दधुका, पाथरा.
 दधी, दाव शब्दपाहा.
 दधीकर, सर्प.
 दधी, अभावास्या १ दाष्ट २
 दधीन, सय १ चंद्र २
 दधीन, दाष्ट १ शालोकन झ० पहाणे २
 आरभा ३ नेत्र ४ शास्त्र ५ बुद्धी ६
 दधीनी, तलकीटक.
 दधीनाय, अंतकई १ अंतकईमेदार २
 दधीनांजना, भारशेवजाई.
 दधीविपन, च.
 दल, तमालपत्र १ पाने २ पांकळी ३
 दलकपाट, पांकळी.
 दलकोमल, कमळ.

दलकोष, मोगरी.
 दलनिर्भोक, भूर्जवृक्ष.
 दलप, सोनें १ शास्त्र २
 दलपुष्पा, श्वेतकेवडा.
 दलमालिनी, कौवी.
 दलशालिनी, कंचुकशाक.
 दलसायसी, श्वेततुळस.
 दलसूचि, कंटकवृक्ष.
 दलाग्रलोहिता, रक्तचौल.
 दलाढक, रानतील १ नागकेशर २ सरस-
 वृक्ष ३ गेरू ४ समुद्रफेण ५ मोगरी ६
 शंसावात ७ हर्नाचा कान ८
 दलाढकी, कांगळा.
 दलाढ्यक, कुंद.
 दलामल, मवां.
 दलाम्ल, थोरचुका.
 दलाव्ह, तमालपत्र.
 दलाव्हय, नागवेल.
 दलित, टवटवीत पुष्प.
 दलेगंध, सातवीण.
 दल्भि, वज्र १ इंद्र २
 दव, रान १ मुल तालु ओंष्ट याचेठोडे दाहा
 होता तो २ अग्नि ३
 दवथु, नेत्रादिकांचेठोडे जो दाह होता तो.
 दवदग्धक, लघुरोहिंस तृण.
 दवाग्नि, श्वेतवरधारा १ वणवा २
 दशक, दाहा संख्य.
 दशन्, दशक शब्द पाहा.
 दशन, दांत १ शिखर २
 दशनबीज, दाळिंब.
 दशनवासस, ओंठ.
 दशनाख्या, थोरचुका.
 दशपुर, जलमुस्ता.
 दशम, दाहावा.
 दशमिन्, अतिवृद्ध.
 दशमूल, शालपर्णी द्व० रानगाना साल-
 वण १ पृष्टिपर्णी भाल पिटवण २ रिंग-

णी ३ डोरली द्व० रानवांगी मोतरि-
 गणी ४ गोखरू ५ बेल ६ ऐरण टांक-
 ल नरवेल ७ टेंदू ८ पहाडीचे मूल ९
 शिवण १०
 दशरथ, शरीर.
 दशवाजिन, चंद्र.
 दशत्रिंशशाक, मूल १ पत्र २ कोम ३ फ-
 ल ४ देंदू ५ अंकुर ६ साल ७ पुष्प ८
 भुंफोड आणि पित्तपापडा ९ कुहिरा १०
 दशशन, हजार.
 दशशनाग्नि, सातावरी.
 दशा, शाल्यादिअवस्था १ दिव्याची वात २
 दशाकर्ष, दीप.
 दशांगुल, खर्वुज.
 दशार्नाक, दांती.
 दशार्ण, देश वि०
 दशार्णा, नदी वि०
 दष्ट, चारंगेला.
 दम्भ, अग्नि १ चोर २
 दम्भ, गटंभ १ तुषार २
 दहन, वित्रवा १ चित्रक २ वृश्चिकाली ३
 पार्णा ४ अमर ५ गुगुळ ६ होलापर्शा ७
 कांजीचाभेट ८ कृपांतभस्माग ९ अग्नि १०
 भाजणे ११
 दहनागर, दाहागर.
 दहर्ना, मांगवेल.
 दहनार्गान, जल.
 दहनापल, सूर्यकांत.
 दहर, उंदीर १ बालक २ कामळ ३
 दक्ष, कोवडे १ वांढमान २ चतुर ३ अग्नि ४
 दक्षा, पृथ्वी.
 दक्षाय्य, गीध १ गरुड २
 दक्षिण, चतुर १ उदार २ सांत्विक ३ उ-
 जवा ४
 दक्षिणा, दक्षिणदिशा.
 दक्षिणायन, कर्कसंक्रांतीपासून मकरसंक्रांतीप-
 र्यंत द्व० आषाढापासून मार्गशीर्षपर्यंत.

दक्षिणावर्तकी, लघुमेढशिगी.
 दक्षिणावर्तफला, वृद्धि.
 दक्षिणावर्ता, लघुमेढशिगी.
 दक्षिणाशा, दक्षिणादिशा.
 दक्षेय, गीध.
 दाक, दानदेणारा.
 दाडक, दाढा.
 दाडिंब, डाळिंब.
 दाडिम, डाळिंब १ लघुएलची २
 दाडिमपत्रक, रकरोहिडा.
 दाडिमपुष्पक, रकरोहिडा.
 दाडिमप्रिय, पोपट.
 दाडिमी, डाळिंब.
 दाडिमीसार, डाळिंब.
 दाढा, दाढ १ डच्छा २ समूह ३
 दान, तोडलेला.
 दान, दवणा १ नांगराचा बेल २ भांडील
 बेल ३ बड ४.
 दांतकी, विष्णुक्रांता
 दानु, भक्तिमान रोगी १ उदार २
 दात्यूह, पाणकावळा १ चातक २ मेघ ३
 दात्यूह, पाणकावळा.
 दाधिक, दहीघालून केलेला पदार्थ.
 दान, हनीचा मद १ दानद्रव्यादिकांचे २
 दानप्रिया, नागवेल.
 दानु, वायू १ दाता २
 दांभिक, बगळा १ कपटी २
 दामन, दवणा.
 दार, ब० छी १
 दारक, डुकर १ बालक २ फोटणारा ३
 दारण, निवळीचे साड.
 दारद, सामान्यविष १ हिंगुळ २ समूह ३
 दारा, छी.
 दाह, तेव्यादेवदार १ दाहहळद २
 लांकूड ३ आपटा ४ देवदार ५ सरा कों०
 वैनम ल० वैन इ० पितळ ६
 दाहक, तेव्यादेवदार १ त्रौनपितळ. १

दाहकदली, लोखंडी केल.
 दाहगंधा, चिडादेवदार.
 दारुण, चित्रक १ कपाळरोग २
 दारुनिगा, दाहहळद.
 दारुपत्री, वाफळी.
 दारुपीता, दाहहळद.
 दारुफल, पिस्ने.
 दारुमन्म्या, चोरपद.
 दारुमिना, जाडी दालचिनी.
 दारुद्रगिद्रा, दाहहळद.
 दारुद्रु, दक्षिणा मुखशंख १ काख २ पाणी ३
 दावंड, मार.
 दावांघाट, कायकुट्टपत्ती. १ मुखैडापत्ती २
 दावांघान, कायकुट्टपत्ती.
 दाविका, पाथरी १ गोधुमी २ रसांजन ३
 दाविपत्रिका, पाथरी.
 दाविपत्री, पाथरी गोधुमी.
 दावी, दाहहळद १ हळद २ पाथरी ३
 दावीकाथसमुद्रव, रसांजन.
 दावीकाथोद्भव, रसांजन.
 दाव्य, रसांजन.
 दाल, बारीक माशा वृक्षाचे दोळ्यात असताना
 त्यांजपासन पीतवर्ण मध्य होतो तो.
 दालन, दंतगोग.
 दालब, विष त्रि०
 दाला, कांबडळ.
 दाल, डाल.
 दालिम, दाडिम शब्द फाहा.
 दाली, देवडंगरी १ डाळ २
 दाव, रान १ अरण्याभि २
 दाशपुर, नागरमोथा.
 दाशेय, उंट.
 दास, निळाकोरांटा १ उंट २ चाकर ३
 दासपुर, जलमोथा.
 दासी, काळा व निळा कोरांटा १ कांगवृक्ष २
 दासेर, क, उंट.
 दाह, दाह रोग १ सर्वांग संताप २ राजण ३

दाहक, रक्त चित्रक.
 दाहकाष्ट्र, दाहागम.
 दाहदा, नागवेल.
 दाहनिश्वास, सुगंध आजवला.
 दाहसर, स्पशान.
 दाहहरण, वाळा.
 दाहागरु, दाहागम.
 दाक्षप्य, गीध.
 दाक्षायण, सोने १ सोऱ्याचे अलंकार २
 दाक्षायिणी. दानी १ गोहिणी नक्षत्र २
 पार्वती ३
 दाक्षाय्य, गीध.
 दाक्षिणात्य, नागळी.
 दिक्क, लिखा १ तरुण हत्ती २
 दिक्क, हत्तीचा छाता.
 दिक्कर, तरुण.
 दिगंतर, आकाश.
 दिंडा, दिंडे.
 दिन छिन्न.
 दिप्ता, देण्याची इच्छा.
 दिधि, धैर्य.
 दिन, दिवस.
 दिनकर, सूर्य.
 दिनकेशव, अंधकार.
 दिनकेश्यांतक, वटपत्री पाषाणभेद.
 दिनज्योतिस, ऊन.
 दिनप्रणीः, सूर्य.
 दिनप्रभात, ऊन.
 दिनांत, सार्यकाळमंधि.
 दिनादि, प्रातः काल.
 दिनांध, घुवड.
 दिळीर, आळंभे.
 दिव्, आकाश १ स्वर्ग २
 दिव, दिवस १ अरण्य २ स्वर्ग ३ आकाश ४
 दिवन्, दिवस.
 दिवस, दिवस.
 दिवसचारी, पांकोळी.

दिवसबोदक, दिवशी १ निवघन्या कौ०
 दिवसान्यय, सार्यकाळ मंधी.
 दिवा, अ० दिवस.
 दिवाकर, सूर्य १ कावळा २ सूर्यकमळ ३
 दिवाकीर्ति, नाहावी १ घुवड २ चांडाळ ३
 दिवाटन, कावळा.
 दिवांध, घुवड १ वडवांगळ २ दृष्टिरोग ३
 दिवांधिका, चिचोंदी.
 दिवाभित, नि, घुवड १ श्वेत कमळ २
 दिवाभ्राप, वडवांगळ.
 दिवि, चाष.
 दिवित्र, कुंकुमागर चंदन.
 दिवी, उपजिहिकाकीट.
 दिवोकस, चातक १ देव २
 दिवोद्ववा, एलची.
 दिवोकस, हरिण १ मग २ हत्ती ३
 चातक ४ देव ५
 दिव्य, लवंग १ कुंकुमागर चंदन २ गुगुळ
 ३ जव ४ अर्जुन मादडा ५
 दिव्यगंध, गंधक १ लवंग २
 दिव्यगंधा, एलदोडे १ थोर चुंच २
 दिव्यचंदन, श्रीचंदन १ लवंग २
 दिव्यचक्षुस, वानर १ सुगंधि द्रव्य २ सुंदर
 नेत्राचा ३
 दिव्यतुंबी, नागमग तुंबी दुग्धभोषण्यांत एक
 जाति आहे.
 दिव्यनेत्रा, त्राक्षी १ मय फूल वली २
 दिव्यपंचामृत, दुध १ दही २ तूप ३ मध
 ४ साकर ५
 दिव्यपुष्प, श्वेत कगेर.
 दिव्यपुष्पा, देव कुंभा.
 दिव्य रत्न, चिंतामणि नामक रत्न.
 दिव्य रस, पाग.
 दिव्यलता, मोरेवेल.
 दिव्य वस्त्र, सूर्य कमळ १ सूर्य सौभा २
 दिव्यसार, थोर रालेच्या वृक्ष.
 दिव्या, त्राक्षी १ श्वेत दुर्वा २ हर्तकी ३

बांस कटोली ४ महा मोदा ५ ओंबळी ६
 दिव्यान्न, उनमान.
 दिव्योदक, पावसाचे पाणी १ दंव २ गारा
 ३ गंगा ४ या पाण्यास दिव्योदक असे
 झणतात.
 दिव्यौषधी, मनशीळ.
 दिश, } दिशा.
 दिशास, }
 दिग्ग, दिग्भव.
 दिष्ट, काल नाम १ दैव २ दारु हळद ३
 दिष्टान, मृत्यु.
 दिष्टि, सौख्य.
 दी, नाश.
 दीदिवि, भात.
 दीधिनि, किष्ण.
 दीन, पिंडी तगर १ दग्द्री २
 दीनलोचन, मांजर.
 दीना, चिचोरी.
 दीनार, सोन्याचा अलंकार १ परिमाण वि०२
 दीप, चित्रक १ दिवा २
 दीपक, ओंबा १ अजमोदा २ जिरे ३
 केशर ४ मसाणा ५ मोराची शेंडी ६
 काम ७
 दीपकपंगज, कापर.
 दीपकिष्ट, काजळ.
 दीपकूर्पी, } दिव्याची वान.
 दीपखोरी, }
 दीपनरु, सरळ देवदार.
 दीपध्वज, काजळ.
 दीपन, केशर १ हरित पलांडू २ कासविंदा
 ३ अग्नि प्रदीप करणारे पदार्थ ४ जें
 औषध आर्वेचें पचन करित नाही आणि
 अधि प्रदीप करतें तें, जशी वडीशोप ५
 टाकळा ६
 दीपनी, काकडी १ ओंबा २ मेथ्या ३
 पहाड मूळ ४ लघु मोरबेल ५
 दीपनीच, ओंबा १ हरित पलांडू २

दीपपुष्प, चंपक वृक्ष.
 दीपवृक्ष, सरळ देवदार १ राळ २
 दीपशत्रु, टोळ.
 दीपसंज्ञ, चित्रक.
 दीपिका, वेवंड १ चांदणें २
 दीपिन, प्रकाशित.
 दीप, हिंग १ सिंह २ कासे ३ उनम कासे
 ४ रत्न ६ सोने ५ लघु ईडनिंबू ८
 दीपक, नासारोग १ मोने २
 दीपजिन्का, कोन्ही.
 दीप्रापंगल, सिंह.
 दीपपुष्पा, कळकाबी.
 दीपगम, गांडवळ.
 दीपलोचन, मांजर.
 दीपलोद, कामे.
 दीपा, मातळा १ कळकाबी २ लघु माल-
 कांगोणी ३ मनशीळ ४
 दीप्राग्नि, जाचा जठराग्नि प्रदीप आहे तो.
 दीप्रांग, मोर.
 दीप्राक्ष, मांजर १ मोर २
 दीपि, काच १ प्रकाश २ कासे ३
 दीपिक, शिरगोजा.
 दीपपोल, मथकात.
 दीप्य, क, ओंबा १ रक चित्रक २ कळौजी,
 जिरे ३ पीत वर्ण जिरे ४ ईडनिंबू ५
 निंबू ६ अजमोदा ७ तगर ८ मोर शेंडी
 ९ केशर १० मसाणा ११ काम १२
 दीप्यका, } अजमोदा.
 दीप्यवल्ली, }
 दीर्घ, क, रामबाण १ थोर रोहिस गवत २
 उंट ३ भेरी मांड ४ वाजरी ५ मांडा
 ६ श्वेत जिरे ७ साग ८ लांब ९ सिंह
 १० कन्या १२ तळ १३ वृश्चिक १४
 या प्रत्येक चार राशी.
 दीर्घकंट, क, बाभूळ.
 दीर्घकंटा, काकई.
 दीर्घकंठक, बगळा.

दीर्घकणा भेत जिरें.

दीर्घकंद, राजाळुं १ मुळा २ मलाकंद ३

दीर्घकंदिका, काळी मुसळी.

दीर्घकंधरा, बगळी.

दीर्घकांड, तिधारीगवत.

दीर्घकांडा, तानीचावेल.

दीर्घकील, क, आंकोली.

दीर्घकेश, असवल.

दीर्घकोशिका, गंडपदी १ शिंप २

दीर्घकोशी.

दीर्घकोषिका. दीर्घकोशिकापाहा.

दीर्घकोषी.

दीर्घगानि, उंट.

दीर्घगोधूम, थोरहगुं.

दीर्घगंधि, गजपिपळी.

दीर्घग्रीव, उंट १ करदोंकपशी. २

दीर्घघाटिक, बगळा १ उंट २

दीर्घचंचु, हल्लोडापशी.

दीर्घच्छद, उंस १ साग २

दीर्घजंगल, मन्य वि०

दीर्घजंघा, उंट.

दीर्घजिळ, सर्प.

दीर्घतन्वी, राजाळुचाभेद.

दीर्घनद, ताड.

दीर्घतिथिषा, कांकडी.

दीर्घतुंडा, डी, चिंचुदरी.

दीर्घतृण, पोकळतृण.

दीर्घदंड, श्वेतएरंड १ ताड १ ब्रह्मराक्षस ३

रोहिळ्याचाभेद ४

दीर्घदंडी, गोरखचिंच.

दीर्घदशिन, पंडित १ आसवल २ गीथ ३

दीर्घदल, मालाकंद १ सांबांवल २

दीर्घदु, ताड.

दीर्घदुम, सांबरी.

दीर्घनळी, टेंभूरणी.

दीर्घनाद, शंब.

दीर्घनाळ, जोपळे १ थोररोहिसगवत २ थो-

रतिधारीगवत १ शालिविशेष ४ अळू ५

पोकळ्याचीभाजी ६

दीर्घनिद्रा, मृत्यु.

दीर्घनिम्बन, शंब.

दीर्घपटोलिका, गोडपडवल.

दीर्घपत्र, बाला १ रक्तसण २ मधुपुष्प ३

ताड ४ थोरहगित वर्णदर्म ५ लालकांदा ६

विष्णुकंद ७ कुंदागवत ८ गुंगक ९ मि-

श्रवणंउंस १० वेळतर ११ काकई १२

बेलीदोडी १३ अळू १४ लघुरालेचा-

वृक्ष १५ रक्तपुनर्नवा १६ वारीकगहू १७

दीर्घपत्रक, श्वेतलसण १ श्वेतपुनर्नवा २ कु-

चला ३ काकटभुणी ४ परळ ५ जळ-

मोहवृक्ष ६ वेत ७ करीरवृक्ष ८

दीर्घपत्रा, कोरफड १ श्वेतकेवडा २ कुंभा ४

श्वेतकेवडा ५ श्वेतपुनर्नवा ६ बेलीदोडी ७

आंबेहळद ८ चंच ९ सालवण १० चि-

गपोटाणी ११ केळ १२ दिंडे १३ सु-

रपत्री १४

दीर्घपत्रिका, श्वेतपुनर्नवा १ कोरफड २ अ-

डळमा ३ वामंती ४ सालवण ५ महा-

जुंग ६ केवडा ७ काळीमुसळी ८ श्वे-

तरेखंड ९ बाफळी १० केळ ११ पा-

लकभाजी १२

दीर्घपत्री, पलाशी १ थोरचुंच २

दीर्घपर्ण, लघुरालेचावृक्ष १ चोपचिनी २

दीर्घपर्णी, पिठवण १ सालवण २

दीर्घपर्वन, उंस.

दीर्घपल्लव, ताग १ थोरनाग २

दीर्घपक्ष, मन्य वि०

दीर्घपान, द, कैंचपशी.

दीर्घपादप, ताड १ पोकळीचावृक्ष २

दीर्घपुष्प, सोनचांपा १ थोरकई २

दीर्घपृष्ठ, सर्प.

दीर्घप्रेषी, क्षी, मन्युय.

दीर्घफल, आगस्ता १ थोरबाहाबा २ पळ-

स ३ थोरकई ४

दीर्घफला, कालेद्राक्ष १ शिराळी २ पापडी ३
 लघुमेढशिगी ४ कडुदुध्याभोपळा ५
 दीर्घवाला, चवरी,
 दीर्घबीजा, दुधभोपळा १ आहाळीव १
 दीर्घमाफत, हत्ती.
 दीर्घमार्गक उंट.
 दीर्घमुष्ठी, चिचुंदरी.
 दीर्घमूळ, धमासा १ पीतवाळा २ मुळा ३ वेलतूर
 ४ थोरतिरकाडे ५ देवशिरस ६ कलिंग ७
 अक्ष ८ बिल्व ९ लाजाळू १०
 दीर्घमूला, सालवण १ धमासा २ शर ३ क्षीर-
 मोरवेळ ४ वेलतूर ५ लघुमेढशिगी ६
 दीर्घमूलिका, सालवण १
 दीर्घमूली, काकजंघा १ काकमाची २
 दीर्घरंगा, हळद.
 दीर्घरत, डुकर.
 दीर्घरद, डुकर.
 दीर्घरसन, मपे.
 दीर्घरामा, हळद.
 दीर्घरोमन, अस्वल.
 दीर्घरोहिषक, रोहिमतृण.
 दीर्घलता, लघुवाघांटी.
 दीर्घलोहितयाष्टका, लाल उंस.
 दीर्घवक्र, हत्ती.
 दीर्घवलि का, नक्र.
 दीर्घवर्षाभ, श्वेतपुननंबा.
 दीर्घवला तानीचावेल १ थोरकावडज २ प-
 लाशा ३
 दीर्घवाळा, चवरीगाय.
 दीर्घवालुक, बंधारा.
 दीर्घवंत, क, पीतलोष १ दिडा २
 दीर्घवृत्तफला, दुधभोपळा.
 दीर्घवंता, उत्तरीणी.
 दीर्घवृक्ष, ताड १ लघुराळेचावृक्ष २
 दीर्घशर, जोंधळे.
 दीर्घशाखा, साग.
 दीर्घशाखिका, काळीपिठोडी.

दीर्घशिबिक, चवली.
 दीर्घशिर, हलौढापवी.
 दीर्घशुक्रक, रायभोगशाली.
 दीर्घसस्य, टेभुरणी.
 दीर्घसुरत कुत्रा.
 दीर्घसूत्र, चेंगट.
 दीर्घसूत्रिका, स्त्री ०
 दीर्घस्कंध, ताड.
 दीर्घा, पिठवण १ उटकटारा.
 दीर्घाकुर, रायभोगशाली.
 दीर्घाग्रि, सालवण.
 दीर्घायुध, रानडुकर.
 दीर्घायुस, जावक १ सावरा २ कावळा ३
 दीर्घालक, थोरश्वेतहई.
 दीर्घिका, वाफळी १ गोजिन्हा पाथरी २
 विहीर ३
 दीर्घिकासलिल, पोखणीचे पाणी.
 दीर्घांरु, तांबडाभोपळा.
 दीर्घ, टवटवीतपुष्प.
 दीर्घ, चाप.
 दुकूल, चौरातृण हिं० पाटाव २
 दुःख, रोग.
 दुःखदर्शन, गीध.
 दुगूल, दुकूल पाहा.
 दुग्ध, दुध.
 दुग्धकिनी, हई.
 दुग्धकूपिका, एक पकान आहे.
 दुग्धतालाय, दुधाचा फूस व साय.
 दुग्धतुंबी, दुधभोपळा.
 दुग्धदा, वणियागवत.
 दुग्धनिका, रक्तआघाडा १ हई २
 दुग्धपाषाण, शिरगोळा.
 दुग्धफला, रांजणी.
 दुग्धफेनी, दुग्धफेसी एक पकान आहे १
 मोठी दुधी २
 दुग्धबीजा, दुधभोपळा.
 दुग्धधान, शिरद.

दुग्धसंतानिक, दुधाची साय.
 दुग्धाशा, शिरगोळा.
 दुग्धाक्ष, क्षीरस्कटिक.
 दुग्धिका, दुधी १ उतरणा २ कडु दुधभो-
 पळा ३ शिरदोडा ४ पिसोळाभेद ५
 दुग्धिनी, निका, कडु दुधभोपळा १ अ-
 वाडा २
 दुग्धी, दुधी १ लघुदुधी २ शिरगोळा ३
 उपलसरी ४ पलाशी ५ काकोली ६
 दुग्च्छक, मोरमांसी १ ताळीसपत्र.
 दुग्धुभ, सपंभेद.
 दुग्धुभा, श्वेतशिरस.
 दुग्धुमार, मांजर १ धूर २ रक्तवर्ण कांठ वि०
 दुग्धुम, हरितवर्ण कांठा.
 दुग्धुपत्र, गटोना.
 दुग्धुपर्ष, एग्वणी.
 दुग्धुपर्षा, रक्तमासा १ साधारण खजूरी २
 शिंदी ३ पिंड खजूरी ४
 दुग्धुपर्षिणी, रिंगणी.
 दुग्धुप्रवेश, फडीचे निवडुंग.
 दुग्धुप्रहर्षिणी, थोर डोरली.
 दुग्धुवक, दुमाण्डका.
 दुग्धुतिक्रम, दुग्धुसाध्य.
 दुग्धुदुष्ट, दुग्धुदेव.
 दुग्धुभिग्रहा, कुहरी १ श्वेतआघाडा २ रक्त-
 मासा ३ कडु दुग्धुभोपळा ४
 दुराक्ष, दरिद्री.
 दुराधर्षा, शिरस १ पहारकुटुंबी २ श्वेत-
 शिरस ३
 दुरामोघा, पहारकुटुंबी.
 दुरारुह, बल.
 दुरारुहा, नागळी १ साधारण खजूरी २
 शिंदी ३ वेळू ४ ताड ५
 दुरारोह, सरडा १ ताड २ सांवरी ३ खजूरी ४
 दुरारोहा, पिंडखजूरी १ सांवरी २ शिके-
 कांडे ३ लघुखजूरी ४
 दुरालभा, लंभा, रक्तमासा.

दुरालोक, अति तेजस्वी.
 दुरित, पातक.
 दुरितदमनी, थोरशमी.
 दुरिषणा, शापवचन.
 दुरोह, नागकेशर.
 दुर्ग, गुगुळ १ किला २ दुग्धुसाध्य ३
 दुर्गंत, दरिद्री १ दुग्धुबी २
 दुर्गति, नरक १ दरिद्रता २
 दुर्गंध, संचळ १ श्वेतकांठा २ वाईट गंध ३
 दुर्गंधा, लघु शेरणी १ बावचा २
 दुर्गंधास्य, तोडाताळ गंग.
 दुर्गंधि, दुष्टगंध १ संचळ २ आम्रधुध ३
 दुर्गुण्या, वनस्पति वि०
 दुर्गा, काळी उपसरी १ शामचूडपर्षी २
 काळी चिमणी ३ नटी ४ काकिका ५
 नीळी ६ पार्वती ७
 दुर्गान्हाद, भूमिजगुगुळ.
 दुर्ग्रह, श्वेतआघाडा.
 दुर्घटा, षट्प्रथि.
 दुर्घोष, आश्वल.
 दुर्जन, दुष्ट.
 दुर्जर, अर्जाण करणारे वस्तु.
 दुर्जरफळ, योगवाळू काकडी.
 दुर्जरा, लघु मालकागोणी १ घोळ २
 दुर्जरी, गळे.
 दुर्दग्ध, वनिह दुग्धुरोग.
 दुर्दर, बलघाटी.
 दुर्दय, विववा.
 दुर्दान, गाईचा गोन्हा १ हत्तीचा छावा २
 कलह ३
 दुर्दिन, वाईट दिवस.
 दुर्धर, आंडालवैल १ ऋषभक २ पारा ३
 सवजा ४
 दुर्धुर्गार्थाश, ऋषभक.
 दुर्धुर्षा, नागदरणी १ फडीचे निवडुंग २
 दुर्नाम, क, मुळव्याध.
 दुर्नामन, मुळव्याध १ गंडुपही २

दुर्नामारि, कडवासुरण.
 दुर्बल, कृत्र १ अशक्त २
 दुर्बलत्व, वायु.
 दुर्बला, जलशिरस.
 दुर्बलास्य, श्वेतकांदा.
 दुर्भंग, दुःस्वीपुरुष.
 दुर्भरा, लघु मालकांगोणी.
 दुर्भिक्ष, दुष्काल.
 दुर्भिक्षशमन, राजा.
 दुर्भिक्षा, थोरश्वेतकावळी.
 दुर्मर, पिंपरी.
 दुर्मरा, श्वेतदुवां १ लघु शतावरी २
 दुर्मोषा, श्वेतगुंजा.
 दुर्मुख, माकड १ अश्व २ सर्प वि० ३
 दुर्मुखा, श्वेतगुंजा.
 दुर्मोका, श्वेतगुंजा.
 दुर्मोहा, रक्तगुंजा १ लघु रक्तकावळी २
 दुर्लभ, अर्जुनसादहा १ कचोरा २ उजम ३
 दुर्लभा, कापुरकाचरी १ श्वेत रिगणी २ रक्त-
 धमासा ३ जलशिरसी ४
 दुर्वण, रूपे १ एकवालुक २
 दुर्वणक, रूपे.
 दुर्विध, दरिद्रा १ मूत्र २
 दुर्विधेया, कापुरकाचरी.
 दुर्विनीत, शिगहं.
 दुर्लि, कांसवार्ची स्त्री.
 दुर्श्वक्रम, गांवरुं.
 दुर्श्वमन्, शीतपिन १ उदरे २ कौठरोगे ४
 दुषिका, सार.
 दुष्कर, श्वर, आस्वल.
 दुष्कल, गठोना.
 दुष्कुलीय, गठोना.
 दुष्कृत, पातक.
 दुष्ट, घातकी १ नाच २
 दुष्टपीनस, नासारोग.
 दुष्टमुख, हांस.
 दुष्टात्म, विषादिकाने युक्तान्.

दुष्टांबु, वाईट पाणी.
 दुष्पत्र, चंडालकंद १ किरमाणी ओवा १
 दुष्पत्र, किरमाणी ओवा.
 दुष्प्रधर्षणी, वांगी.
 दुष्प्रधर्षा, धमासा १ खजूरी २
 दुष्प्रधर्षिणी, डोरली १ रिगणी २
 दुष्प्रशा, धमासा.
 दुःसहा, नागदवर्णा.
 दुष्पशा, धमासा.
 दुष्पशा, रिगणी १ कुहिली २ रक्तधमासा ३
 आकाशवेत ४ सागरगोटी ५ रानचोर ६
 थोर आग्या ७
 दुष्मथ, कुत्रा १ कोंवडा २
 दुहित्, कन्या.
 दुः, रोग.
 दुःशाश, रोगी.
 दुः, प्रेय.
 दुःश्री, कदंबपुष्पी.
 दुःश्रीका, मोठी मालोखी १ श्वेत रिगणी २
 दुःश्री, रक्तपाडल १ मालोखी २
 दुः, लाव.
 दुःश, म. उंट १ गादव २
 दुःश, वैडपगन.
 दुःशरीर, दुः, गीध.
 दुःशरीर, गीध १ पंडित २
 दुःशूला, धमासा १ लघुमोळतण २
 दुः, विष्टा.
 दुर्वा, श्वेत १ कृष्ण २ मालदुर्वा ३ कापुर-
 काचरी.
 दुष्क, साली.
 दुष्का, नेवातील मल.
 दुष्क, डोळे.
 दुष्कर्ण, संपं.
 दुष्कचकाक, डोमकावळा.
 दुष्कप्रद, काळामुरमा.
 दुष्कप्रसाद, रानकुळीथ.
 दुष्कप्रिया, प्रभा.

दृक्भ्रूति, सर्प.
 दृक्सेक, आश्रोतन.
 दृव्यक्ष, सूर्य.
 दृव्योनि, घंटरोग.
 दृव्विलासिनी, वेश्यास्त्री.
 दृव्विष सर्प.
 दृव्व्याधिहत, लालसुरमा.
 दृव्व, एलवालुक १ क्षुद्रफणस २ हिरा ३
 सांबावृक्ष ४ धावडा ५ कठिणल्लोखंड ६
 दृव्वकंटका, खजूरी १ गोडसिंदी २
 दृव्वकांड, भरींवेळ १ धोररोहिसतृण २
 दृव्वकांडा, तानीचावेल.
 दृव्वगात्रिका, दाणासाकर.
 दृव्वग्रंथि, भरींवेळ.
 दृव्वच्छद, ताड १ धोररोहिसतृण २
 दृव्वतरु, धावडा.
 दृव्वतण, मोळ.
 दृव्वत्वक, रामबाण भेद १ जोंधळी २ धोर-
 मोळ ३
 दृव्वदंशक, तंतुनामक जलचर.
 दृव्वनीर, नारळी.
 दृव्वपत्र, भरींवेळ १ मोळ २
 दृव्वपादा, शंखिनी.
 दृव्वपादी, भुयआंवळी.
 दृव्वपुण्या, गुल्छन्न.
 दृव्वपृष्ठक, कांसव.
 दृव्वप्ररोह, पिंपरी.
 दृव्वफल, नारळी १ निवळीचा बिया २
 दृव्वबंधिनी, वनस्पति वि०
 दृव्वबल, मोळ.
 दृव्वबीज, वाभळ १ टांकळा २ बोर ३ नारळी ४
 दृव्वमाला, भुयआंवळी.
 दृव्वमल, मोळ १ मुरंगवत २ नारळी ३
 दृव्वरंगदा, फटकी.
 दृव्वरंग, फटकी.
 दृव्वरंग, गोठळी.
 दृव्वरता, तांकांचावेल.

दृव्ववल्क, पोफळीचा वृक्ष १ क्षुद्रफणस २
 दृव्ववल्कल, पोफळीचा वृक्ष.
 दृव्ववल्का, आंबाडी.
 दृव्ववालुक, एलवालुक.
 दृव्ववंत, नारळी.
 दृव्ववृक्ष, नारळी.
 दृव्वशक्तिक, भक्तिमानरोगी.
 दृव्वसत्रिका, मोरबेल.
 दृव्वस्कंध, धा, रंजणीचा भेद १ खिरणी २
 दृव्वक्षय, वायु.
 दृव्वडा, भुयआंवळी.
 दृव्वदांग, हिरा.
 दृव्वक्षुर, मोळ.
 दृव्वन, जिरे.
 दृव्वनि, कातडे १ मनस्य वि० २ कातड्याचा
 भाता ३
 दृव्वनिहारि, कुत्रा.
 दृव्वन्धु, सप १ चक्र २ सूर्य ३ वीज ४ बत ५
 दृव्वशा, नेत्र.
 दृव्वशाकादय, कमळ.
 दृव्वशा, नेत्र १ शाख २
 दृव्वशय, मोरचुक १ रोहे २
 दृव्वश्या, गोडी कुहिली.
 दृव्वशन्, रत्न १ पाषाण २
 दृव्वशद, हाताजोडी पाषाणभेद.
 दृव्वश्रभं, पाचरत्न.
 दृव्वश्रद, हाताजोडी पाषाणभेद.
 दृव्वशि, डोळे १ जान २ पाहाणे ३
 दृव्वशिबंधु, काजवा.
 दृव्वशिभक्त, तरस.
 दृव्वशिमंडल, दृष्टि.
 दृव्वशिरोग, नेत्ररोग.
 दृव्वशिवर्त्म, पाषण्या.
 दृव्वशिविष, सर्प.
 दृव्वशिसंधि, डोक्याचं कोन.
 दृव्वशिव, पारा १ विशेषधूप २ वेद्य ३ ईश्वर ४
 वेद्यकार्य, चंदन १ कृष्णामर २ कापूर ३

कैषार ४ कस्तूरी ५

देवकार्य, देवपूजा.
 देवकाष्ठ, देवदार.
 देवकुतुंबक, देवकुंभा.
 देवकुंभ, भा, भी, मोठा शेतवड.
 देवकुरबा, देवकुंभा.
 देवकुल, देवालय.
 देवकुसुम, लवंग.
 देवस्नान, गुहा १ प्राचीन सरोवर २
 देवगंधक, लघुरोहिस.
 देवगंधा, महाभेदा १ आरामशीतला २
 देवगंधाढ्या, आरामशीतला.
 देवखिकित्सक, अश्विनीकुमार.
 देवच्छंद, शंभर पदरांच्या मुकाहार.
 देवजम्बू, क, रोहिसतृण.
 देवट, विद्याजाणणारा.
 देवट्टी, टिटवी सारखापनि वि०
 देवतरणी, राजतरणी १ काटेशेवंती २
 देवतरु, वेहेकळ १ पिंपळ २ कल्पवृक्ष ३
 देवता, श्वेतधोत्रा १ देव २
 देवताड, देवहंगरी १ घोसाळी २
 देवतामणि, महाभेद.
 देवदग्ध, लघुरोहिसतृण.
 देवदंड, क, लघुरोहिस १ ब्रह्मराजस रोहिडा-
 भेद २
 देवदंडा, नागवला.
 देवदंडोत्पला, नागवला.
 देवदानी, घोसाळीभेट.
 देवदाह, तेव्या देवदार.
 देवदालिका, देवहंगरी.
 देवदाली, देवहंगरी १ त्रायमाण २
 देवदासी, रानमहाळुंग.
 देवदीप, नेच.
 देवदुंदुभी, कृष्णतळसी १ तुळसी २
 देवदूता, ती, रानमहाळुंग.
 देवधान्य, जोषळे.
 देवधूप, गुगुळ १ राळ २

देवद्वय, कमळ १ क्रीडा २ वाग ३ स्तुति ४
 तेज ५

देवनल, देवनळ.
 देवनाथ, थोर देवनळ १ लघु देवनळ २
 देवनिकाय, स्वर्ग.
 देवनिर्मिता, गुळवेल.
 देवपर्णी, राताळें १ देवस्त्री २
 देवपत्रिका, स्पृका.
 देवपत्री, स्पृका १ सुरपत्री २
 देवपद, देवांचे प्रत्यक्ष आगमन.
 देवपर्ण, सुरपत्री.
 देवपुत्री, पिंडिका औषधी १ स्पृका २
 देवपृष्ठा, लघु हरणवेल.
 देवप्रिय, पीत वाळा १ अगस्ता २ माका ३
 देवप्रिया, नागवेल.
 देवबला, त्रायमाण.
 देवभक्त, भक्तिमान रोषी.
 देवभृति, भागीरथी.
 देवमणि, मेदा १ महा भेदा २
 देवमर्त्या, महा मेदा.
 देवमातृक, पर्जन्याचे पाण्याने धान्य पिकते
 ती भर्मा.
 देवमास, क, गरोदर स्त्रीना आठवा महिना.
 देवमित्र, अजुनसादडा.
 देवयु, धामिक.
 देवर, दीर.
 देवल, गुरव १ दीर २ ऋषि वि० ३
 देवलता, वटभोगरा.
 देवलांगुलिका, लघु मेडाशिगी.
 देवबलभ, पुंनाग.
 देववृक्ष, वेहेकळ १ गुगुळ २
 देवशालि, देवशाली.
 देवशेखर, हवणा.
 देवश्रेणी, मोरवेल.
 देवसर्षप, देव शिरस.
 देवसहा, महाबला.
 देवस्टा, मद्य.

देवात्मन्, पिंपळ.
 देवानांप्रिय, बोकड १ मूर्ख २ साधु ३
 देवाम्भिष्टा, सुपारी.
 देवाळ, देवदार.
 देवाहं, सुरपत्री.
 देवार्हा, महानला.
 देविका, शरय नदी.
 देवित्, श्वेत धोत्रा.
 देवी, स्वका १ वांश कटौली २ गोकर्णी ३
 हर्तकी ४ पहाड मूळ ५ मोरवेल ६
 जवस ७ शिवलिंगी ८ सालवण ९ सूर्य
 कूल वली १० नागसर तुंबी ११
 कटौली १२ गोड शेंदणी १३ देवकुंभा
 १४ त्राळी १५ सहदेवी १६ काळी
 चिमणी १७ केसर १८ पिंडिका कता
 १९ देवता २०
 देव, दीर.
 देवष्ट, गुगुळ १ रान महाळुंग २ राळ ३
 देवष्टा, महा मेदा.
 देव्या, त्राळी १ मोर मांसी २
 देश, याम समुदाय १ भाग २
 देशरूप, नीति.
 देशसमाख्यबीज, इंद्रजव.
 देशिक, गुरु.
 देशोपद्रवशमन, राजा.
 देह, शरीर.
 देहकोष, }
 देहचर्म, } त्वचा.
 देहत्वक्, }
 देहद, पारा.
 देहधारक, आहार १ हाटे २
 देहधारण, हाटे.
 देहधि, पंख.
 देहधूक, वायू.
 देहधावा, अभ १ मय्यु २
 देहला, मद्य.
 देहसार, वज्रा.

दैत्य, दिति पुत्र.
 दैत्यमेदज, भूमिज गुगुळ.
 दैत्यमेदजा, पृथ्वी.
 दैत्या, मोरमांसी १ किरमाणी ओंवा २ बघा ३
 दैव, प्रारब्ध.
 दैवकोविद, जोशी.
 दैवदीप, नेत्र १ आकाशदिवा २
 दैवप्रश्न, ज्योतीष.
 दैवज्ञ, जेशी.
 दैविक, स्त्रियांचे दोष.
 दोग, बैल.
 दोग्धी, गाय.
 दोंडिका, विषदोडी १ हरणदोडी २
 दोंडी, वेली हरणदोडी १ विषदोडी २
 दोध, वासर.
 दोरक, आपटा.
 दोरगडु, थोंटा.
 दोरंड, वाहु.
 दोरुंल, खाक. खाव. बगल.
 दोला, लघु नीली १ हिंदोळा २
 दोःशिखर, खांदा.
 दोष, रोग १ पाप २ अपराध ३ वासर ४
 दोषक, गाईचा गोत्रा.
 दोष्, वाहु. नावसे.
 दोषत्रय, } वात १ पित्त २ कफ ३
 दोषत्रितय, }
 दोषफल, फोफटे.
 दोषल, दोषयुक्त.
 दोषज्ञ, पंडित १ बौ २ गुरु ३
 दोषा, भुजा १ रान २
 दोषाकर, चंद्र.
 दोषानिलक, दिवा.
 दोषिन, दोषयुक्त १ चंद्र २
 दोषोत्केशी, सुगंध भजवला.
 दोस, वाहु.
 दोस्थ, चाकर १ कीडा १
 दोह, दूध १ दूध काढणे २ दोहन पाप ३

दोहक, दूध.
 दोहक, गभिणीचें दोहळे १ इच्छा २
 दोहकलक्षण, गर्भ धारण.
 दोहन, दूध काढणें व पाव.
 दोहनी, लघुभायटी.
 दोहली, अशोक.
 दोहापयन, दूध.
 दोडिका, विषदोडी.
 दौर्गन्ध, पित्तरोग.
 दौर्बल्य, बालरोग.
 दौष्कलेय, गठोना मूळ.
 दंड, काठी १ घोर खांद्या २ यम ३ घोडा
 ४ सैन्य ५ चार हस्तांचे मान ६ कोण
 ७ गर्व ८ शासन ९
 दंडक, थोर तिरकांडें.
 दंडकंदक, धरणीकंद.
 दंडधर, यम.
 दंडपतानक, बायू.
 दंडपाल, अर्धसफरनामक मासा १ द्वारपाल २
 दंडमानंग, पिंड तगर १ तगर २
 दंडयाय, दिवस १ यम २ आगस्थ ३
 दंडबालधि, हत्ती.
 दंडवृक्ष, निवडुंग.
 दंडहस्त, स्त्री, तगर १ पिंड तगर २
 दंडा, नागबला.
 दंडाजिन, कपट.
 दंडार, उन्मत्त गज १ रथ २ धनुष्य ३
 दंडालसिका, मोडशी.
 दंडाहन, ताक दत्यांचे अर्धे पाणी घालून
 करावें तें.
 दंडिक, दंडपाल शब्द पाहा.
 दंडिका, दिंडे.
 दंडिन्, दवणा.
 दंडोत्पला, सहदेवी.
 दंत, दांत १ शिखर २
 दंतक, डोंगरावरील मूलाकार पाषाण वि०
 दंतकर्षण, लघु ईडनिवू.

दंतकाष्ठ, तरबड १ वेदिकक २ दई ३ वड
 ४ खैर ५ करंज ६ अर्जुनसादडा ७
 दांतवण ८
 दंतकेतु, लघु ईडनिवू.
 दंतघर्षण, दांत घांसणें.
 दंतचालन, दंत रोग.
 दंतच्छद, ओष्ठ.
 दंतच्छदा,) गोड तोंडली.
 दंतच्छदोपमा,)
 दंतघान, बालरोग १ ईडनिवू २
 दंतधावन, खैर १ घाणेर करंज २ गुच्छ
 करंज ३ दांतवणानें दांत घांसणें ४
 वकूल वृक्ष ५
 दंतपत्रक, भोगरीचेंपुष्प.
 दंतपवन, दांतवण.
 दंतपुष्प, पिंपळ.
 दंतफला, पिंपळ १ पिंपळी २
 दंतबल, हत्ती.
 दंतबीज, ज्ञा, दाळिव.
 दंतबीजा, दुधभोपळा.
 दंतभाग, हत्तीचा अपभ्रम.
 दंतभेद, दंतरोग.
 दंतमूल, दंतमूलरोग.
 दंतमूलरोग, मुखरोग.
 दंतमूलिका, दांती.
 दंतरोग, मुखरोग.
 दंतवस्त्र, ओठ.
 दंतवासस, ओठ.
 दंतविद्रधि, दंतमूलरोग.
 दंतवेष्ट, हिरडी.
 दंतशट, लघु ईडनिवू.
 दंतशठ, ठा, कावेंठ १ लघु ईडनिवू २ इड-
 निवू ३ चुका ४ थिच ५ शुद्धिच ६
 आंबाडी ७ कर्भरवृक्ष ८
 दंतशाब्द, बालरोग.
 दंतशाब्द, फ, दंतरोग.
 दंतहर्ष, बालरोग १ दंतरोग २

ईश्वरर्षण, जंवीर निंबू १ लघु ईडनिंबू २
 ईशाबुध, रानडुकर.
 ईशाबुंद, दंतरोग.
 ईशाबल, हत्ती.
 ईशिका, दांती.
 ईशित्तिन्, हत्ती १ पर्वत २ जेपाळ ३ टोणगा ४
 ईशिनो, लघुदंती.
 ईशिनोबीज, जेपाळ.
 ईशिमद, हस्तिमद.
 ईशो, लघुदंती १ जेपाळ २
 ईशोफल, पिंपळी.
 ईशोबीज, जेपाळबीज.
 ईशोफलासमाकृति, पिस्ते.
 ईशोज्वला, थोर श्वेतजाई.
 ईशुरत्वच्, महालुंग.
 ईशोद्रेद, बालरोग.
 ईशदश, दांत.
 ईशदशूल, सर्प.
 ईशद्रमण, मंदगमन.
 ईशपती, नवराबायको.
 ईशभ, कपट.
 ईशभफल, थोर सेवफल.
 ईशधीर, लावापक्षी.
 ईशश, शोगवा १ डांस २ टोणगा ३ धुदडांस ४
 दांत ५ गांधीणमाशी ६
 ईशशक, खेखडे १ कुतरे २ गृहमक्षिका ३
 ईशशानाशिनी, तैलक्रीटक.
 ईशशभीरु, क, टोणगा.
 ईशशमूल, शोगवा.
 ईशशिका, वनमक्षिकाभेद.
 ईशशित्तिन्, कुतरे.
 ईशशी, कुतरे १ वनमक्षिका २
 ईशशबदन, कंकपक्षी.
 ईशशा, हाड.
 ईशशाबुध, रानडुकर.
 ईशशिका, लघु भुंगुसकांदा.
 ईशशित्तिन्, सर्प १ रानडुकर २ तरस ३

युः, अपि १ दिवस २ आकाश ३
 युक्, घुवड.
 युकारि, कावळा.
 युत्, किरण.
 युत्त, कल्पवृक्ष.
 युति, ऊन १ प्रकाश २
 युयुषि, सूर्य.
 युयुत्, धन १ पराक्रम २
 युयो, आकाश १ स्वर्ग २
 युयोन, प्रकाश १ ऊन २
 युयोन, बीज १ प्रकाश २
 युयुत्, पातळदर्ही.
 युयुत्, ताक १ डीक २ काढा ३ पलायन ४
 क्रीडा ५
 युयुत्, नावड साकर.
 युयुत्तिका, थोर व लघु उंदीरकानी.
 युयुत्तनी, वृहदंती १ लघु उंदीरकानी २ उंदी-
 रमारी ३
 युयुत्तसा, लाख.
 युयुत्तान्नपान, पातळपेज आदिकरून व दुग्धा-
 दिकाचे पान.
 युयुत्तविण, वस्तु १ रत्न २ धन ३ सोने ४ बळ ५
 युयुत्तविणनाशन, शेवगा.
 युयुत्तविणोदास अपि.
 युयुत्तवीभूत, पातळ.
 युयुत्तव्य, वस्तु १ धन २ लाख ३ पितळ ४
 मरा ५
 युयुत्तव्याभिधान, औषधादिकांचीं नामे.
 युयुत्तप, चिखल १ स्वर्ग २ मूर्ख ३
 युयुत्तप, पाझर १ वेग २ पलायन ३ उष्णता ४
 युयुत्तपक, मेण १ स्वागी २ लोहचुंबक ३
 युयुत्तपककंद, तैलकंद.
 युयुत्तपकर, स्वागी.
 युयुत्तपकक, टांरुणखार.
 युयुत्तपकफल, निवळीचा विपा.
 युयुत्तपवन, रिठा १ पाझरणे.
 युयुत्तपविका, लाळ.

द्राविड, क, कचरा १ विडलोन २ देवा वि०
 द्राविडी, एलची.
 द्राविडोद्भव, सुगंध गन्धला.
 द्राविडोद्भवा, एलची.
 द्राविणी, लघु कावळी.
 द्राविन्, टांकणस्वार १ आम्लवेतस २ स्वागी ३
 द्राक्षसंभूत, द्राक्षासव.
 द्राक्षा, श्रेष्ठ मद्य द्रव्य १ काळे द्राक्ष २
 द्राक्षाफल, चारोळी.
 द्राक्षासुरा, द्राक्षामद्य.
 द्राक्षोन्थ, द्राक्षासव १ द्राक्षामद्य २
 द्रु, वृक्ष.
 द्रुकिलिम, तेल्या देवदार.
 द्रुघण, भुडचांपा १ ब्रह्मदेव २ परशु ३
 द्रुण, विंचू १ भ्रमर २ मधुमक्षिका ३ धनुष्य ४
 द्रुणी, घोण १ कांसव २ डोणी ३
 द्रुन, भज १ शश २ हरिण ३ वृक्ष ४ शीघ्र ५
 द्रुपदी, नादांगुल.
 द्रुम, वृक्ष १ कुवेर २
 द्रुमकिल, देवदार.
 द्रुमग, अल्पवारिदेश.
 द्रुमध्वज, ताड.
 द्रुमनिर्घास, लोहवर्दी ऊद.
 द्रुमव्याधि, लाख.
 द्रुमशय, वृक्षमकंट.
 द्रुमश्रेष्ठ, ताडवृक्ष.
 द्रुमामय, लाख.
 द्रुमारि, हत्ती.
 द्रुमारुहा, शिरोजी.
 द्रुमाश्रय, सरढा.
 द्रुमेश्वर, तालवृक्ष.
 द्रुमोत्थल, पागारा.
 द्रुवय, मान स० वजन.
 द्रु, सोने.
 द्रुक, बकाण निंब.
 द्रोण, द्रोणीचें मीठ १ विंचू २ डोमकावळा ३

हरिचंदन ४ परिमाण वि० सजलमेघ ५
 कुंभा ६
 द्रोणकाक, डोमकावळा.
 द्रोणकुतूबक, देवकुंभा.
 द्रोणगंधिका, रास्ना.
 द्रोणपुष्पिका, कुंभा.
 द्रोणपुष्पी, कुंभा.
 द्रोणा, कुंभा १ उत्तरी २ नदी ३
 द्रोणिका, नीळी.
 द्रोणज, द्रोणीचें मीठ.
 द्रोणी, उत्तरी १ द्रोणीचें मीठ २ नीळी ३
 द्रोणील, केवडा.
 द्रोणीलवण, द्रोणीचें मीठ.
 द्रोणिय, द्रोणीचें मीठ.
 द्रुंद, घंटा १ स्त्रीपुरुष २
 द्रुंद, दोन १ मैथुन २ कलह ३ गौप्य ४
 स्त्रीपुरुष ५
 द्रुंदग, चक्रवाकपर्शा.
 द्रुंदचर, चक्रवाक.
 द्रुंदचरीसहा, य, चक्रवाकपर्शा.
 द्रुंदचारिन्, चक्रवाक.
 द्रुंदज, ।
 द्रुंदद्रोषोन्थ, । द्विद्रोषज्ज.
 द्रुप, दोन.
 द्रुयामि, चित्रक.
 द्रुदशन, बारा.
 द्रुदशांगुल, वीत.
 द्रुदशात्मन्, सूर्य.
 द्रुदशापुस्, कुत्रा.
 द्रुार, दारः
 द्रुारका, कार्पासी १ दारवती नगरी २
 द्रुारदार, साग.
 द्रुारबाल्मिभुक, बगळा.
 द्विः, दोन.
 द्विक, कावळा १ चक्रवाक २ दुसरा ३
 द्विककार, कावळा.
 द्विककृत, उंट.

द्विकपृष्ठ, उंट.

द्विज, दांत १ पक्षि २ ब्राह्मण ३ क्षत्रिय ४
वैश्य ५ कोथिविर ६ मौंती ७

द्विजकुत्सित, भोकर.

द्विजकेतु, लघु इंडनिंबू.

द्विजदास, शूद्र.

द्विजन्मन्, ब्राह्मण १ पक्षा २ दंत ३ भ्रञ्जि-
य ४ वैश्य ५ अंडज ६

द्विजपति, चंद्र.

द्विजप्रिया, थोर सामवली.

द्विजभक्त, भक्तिमान् रोगी.

द्विजराज, चंद्र.

द्विजद्वेष, दंतरोग.

द्विजस्नेह, पळस.

द्विजा, रेणुकबीज १ भारंग २ लोवान ३

द्विजांगिका, कुटकी.

द्विजानि, पक्षा १ दांत २ ब्राह्मण ३

द्विजायनी, यज्ञोपवीत.

द्विजोपासक, शूद्र.

द्विजिह्व, नाग १ सर्प २ सूचक ब० नाहाड-
खोर ३

द्विजोदक, लघुइंडनिंबू.

द्विजोत्तम, ब्राह्मण.

द्वितीयत्रिफला, द्राक्ष १ खजूर २ शिवशी-
चें फळ ३

द्वितीया, विवाहित स्त्री.

द्विदल, आपटा.

द्विधागति, सुसर.

द्विधात्मक, जायफल.

द्विधालेख्य, थोर ताड.

द्विप, हत्ती १ मोठा घोषेरा २

द्विपद, मनुष्य १ पक्षा २

द्विपत्रक, चंडालकंद.

द्विपदा, मोगरी.

द्विपमद, हत्तीचा मद.

द्विपक्ष, महिना,

द्विपायिन्, हत्ती.

द्विपुटी, मोगरी.

द्विमुख, दुंदुल सर्प.

द्विर, भ्रमर.

द्विरद, हत्ती.

द्विरदंत, सिंह.

द्विरदन, हत्ती.

द्विरदांक, सिंह.

द्विरदारानि, शरभ.

द्विरदागन, पिंपळ.

द्विरसन, सर्प.

द्विरात्र, दोन रात्री.

द्विराग, हत्ती.

द्विरेता, गाढव.

द्विरेफ, मोठा घोषेरा.

द्विरेफगणसंमिता, थोर गनशंती.

द्विशीर्षक, आम.

द्विशंगिका, लघुमेडाशिर्गा.

द्विशंगिन्, मन्मथ वि०

द्विध, प. शत्रु.

द्विपदा, गुलछत्र.

द्विपा, एलची.

द्विप, तांबे.

द्विसप्ताह, अर्धा महिना.

द्विदद्या, गगेदर स्त्री.

द्वीप, कंकोल १ बेट २

द्वीपकपर्, चिनीकापर.

द्वीपखजूरी, द्विपांतर खजूरी.

द्वीपज, द्विपांतर खजूरी.

द्वीपवर्ती, नदी.

द्वीपशत्रु, लघुशतावरी.

द्वीपसंभव, कंकोल १ कडू जिरे २

द्वीपसंभवा, थोर खजूरी.

द्वीपांतरवचा, चोपचिनी.

द्वीपिका, लघुशतावरी.

द्वीपिमुख, वाघनख.

द्वीपिन्, व्याघ्र १ चित्रक २ स्थिता ३

द्वीपिनी, वटपत्री पाषाणभेद.

द्वीपिषद, हत्तीचा मद.
 द्वीपिषात्रु, लघुशातावरी.
 द्वीप्य, कंकोळ १ कातळा २
 द्वीप्या, लघुशातावरी.
 द्वेजन, नाकशिकणी.
 द्वेषण, शत्रु.
 द्वैमातृक, नदीचे आणि पर्जन्याचे पाण्याने
 जा भूमींत धान्य पिकते ती.
 द्यष्ट, तांबे.
 द्यह, दोन दिवस.
 द्यहीन, एकांतरस्व.
 द्यहिक, एकांतरस्व.

ध

ध, द्रव्य १ सद्गुण २ कुबेर ३ ब्रह्मदेव ४
 धट, धावडा १ तराजू २ तुळाराशि ३
 धटक, वेचाळीसरतीभार वजन १ तुळाराशि २
 धटी, जीर्णवस्त्र १ वस्त्रक २
 धटीदान, गर्भधारणानंतर जीर्णवस्त्र दानक-
 रणे ते.
 धत्त, श्वेतधोत्रा १ धोत्रा २
 धन, मिर्गि १ वस्तु २ फोलाद ३
 धनकेलि, कुबेर.
 धनच्छ, करेटपर्शी.
 धनंजय, अर्जुनसादडा १ अमि २ सर्पवि० ३
 वायु वि० ४
 धनद, कुबेर १ उदार २
 धनदाक्षी, सागरगोटी.
 धनपिशाचिका, धनेच्छा.
 धनसू, धूम्याटपर्शी.
 धनस्यक, गोवहं.
 धनहर, गठोना १ किरमाणी ओवा २
 धनहारी, किरमाणी ओवा १ गठोऱ्याचा
 भेद २
 धनहन्, चंडालकंद.
 धना, धने.
 धनिक, श्रीमान् १ धार्मिक २ नवरा ३ धने ४
 धनिका, धने १ बाघाठी २ तद्वणखी ३

धनिष्टा, नक्षत्र.
 धनी, कोथिंबीर.
 धनीयक, कोथिंबीर.
 धनु, विववा १ चाराचेसाड २ धनुष्य ३
 धनराशि ४
 धनुद्रुम, भरीव वेळ.
 धनुःपट, चारोळी.
 धनुगुणा, मोरवेल.
 धनुमाला, मोरवेल.
 धनुयांस, धमासा.
 धनुर्लता, थोर सोमवर्ली.
 धनुर्वक्ष, धमाणीचा वृक्ष १ विववा २ धन्व-
 नाग ३ वेळ ४
 धनुःशाखा, मोरवेल.
 धनुःश्रेणी, थोर इंद्रावण १ मोरवेल २
 धनुष, कुतरे.
 धनुष्य, भरीव वेळ.
 धनुष्यट, चारोळी.
 धनुस, चागेळी १ धनुष्य २
 धनु, धनुष्य.
 धन्यक, धने.
 धन्य, लघुराळेचा वृक्ष १ देवशालीपुरुष २
 द्रव्य ३
 धन्यवृक्ष, पिंपळ.
 धन्या, धने १ धामणी २ निर्जलभूमि ३
 आवळी ४ उपमाता ५
 धन्यक, धने.
 धन्व, धमासा १ धन्वदेस झ० मारवाड २
 धनुष्य ३
 धन्वनरु, थोर सोमवर्ली.
 धन्वनरि, देवांचा वैद्य १ शिव २ सूर्य ३
 वैद्य ४
 धन्वनरिघ्नस्ता, कुटकी.
 धन्वनरिभाग, वैदानवळून कोणी औषधें
 कराविली असता त्यांतील सिद्धसाचा ना-
 भाग व तैल घृत लोह यांच्या ८ वा
 भाग लेह चूर्ण वटिका यांच्या ७ वा
 २२

भाग, व वैद्याने वाण्याजबळून औषधे
विक्रत घेतली तर आचा ११ वा भाग,
याप्रमाणे वैद्याने ध्यावा तो.

धन्वदुर्ग, मारवाड देश.
धन्वन, धनुष्य १ मारवाड २
धन्वन, धामणी १ वेळ २
धन्वनच्छद, फालसा १ भुयधामण २
धन्वमांस, निर्जल देशांतील पशूंचे मांस.
धन्वयवास, रक्तधमासा.
धन्वयास, क, रक्तधमासा.
धन्ववासक, रक्तधमासा.
धन्वांग, धामणीचावृक्ष.
धन्वामिष, निर्जल देशांतील पशूंचे मांस.
धन्विन्, बकुळी १ अजुनसादडा २ रक्त-
धमासा ३
धम, चंद्र १ यम २ कृष्ण ३ अग्नि फुंकणाग ४
धमक, लोहार.
धमान, नी, नलुका उत्तरपंथे प्रसिद्धा १ लघु-
नखला २ शरीरांतील नाडी ३ खांदा ४
हळद ५ फुंकणी ६
धय, नूतनपुत्र.
धर, पर्वत १ कापसाचाढाग २
धरण, सूर्य १ ख्रीस्तन २ हिमालय ३ तां-
दुळ ४ हृष्याचे सोळांमासे वजन ५ सेत ६
धरणि, भूमि.
धरणी, धरणीकंद १ भूमि २ पुनर्नवा २
मेदा ४ नाडी ५ सांबरीवृक्ष ६
धरणीकंद, भक्षणीकंद वि०
धरणीधर, कांसव १ पर्वत २ विष्णु ३
धरणीध्र, डोंगर.
धरणीपूर, समुद्र.
धरणीश्रव, सागर.
धरणीरुह, वृक्ष.
धरणीश्वर, शिव.
धरणीसुर, ब्राह्मण.
धरा, पृथ्वी १ शरीरांतील नाडी २ वसाधानु ३
धराकरंब, कळंबवृक्ष.

धरांकुर, भुयफोड.
धराधर, डोंगर १ विष्णु २
धराभिध, आम्लवेतस.
धरामर, ब्राह्मण.
धरित्री, भूमि.
धरिमन्, आकार १ तराजू २
धरुण, पाणी १ स्वर्ग २ विचार ३ ब्रह्मदेव ४
धर्तूर, श्वेतधोत्रा.
धर्त्र, घर १ यज्ञ २ धर्माचरण ३
धर्म, सदाचरण १ यम २ धनुष्य ३ यज्ञ ४
धर्मकील, राजाज्ञा.
धर्मग्र, वेहेडा.
धर्मजीवन, ब्राह्मण.
धर्मण, धामणीचे झाड १ निविधसर्प २ वेळ ३
धर्मद्वी, मंगानदी.
धर्मद्वेषी, वेहेडा.
धर्मपत्तन, मिरे १ देश वि०
धर्मपत्र, उंबर.
धर्मपरायण, भक्तमानरोगी.
धर्मभाणक, पुराणीक.
धर्मराज, यम.
धर्मवासर, पाणिमा.
धर्मांगा, बगळी.
धर्मिणी, रेणुकबीज.
धर्ष, मैथुन १ गर्व २ जडन ३
धर्षणी, जारिणीली.
धर्लड, वृक्ष वि०
धव, धावडा १ पति २ धायटीवृक्ष ३ वस्त्र ४
मनुष्य ५
धवनी, पितवण.
धवल, शंख १ धावडा २ श्वेतमिरी ३ चिनी-
कापर ३ खडू ४ बगळा ५ शुभ्रवर्ण ६
धायटी ७
धवलपक्ष, क्षी, हंसपक्षी १ शुक्रपक्ष २
धवलपाटली, श्वेतपाडळ.
धवलमृत्तिका, खडू.
धवलयावनाल, श्वेतजोधळे.

धवलसारिवा, श्वेतउपलसरी.
 धवला, बगळी.
 धवलरक्षक, हिरवाकांवा.
 धवलेक्षु, श्वेत ऊंस.
 धवलौत्पल, श्वेतोत्पल.
 धवाणक, वायू.
 धाः, स्वामी १ बृहस्पति २ ब्रह्मदेव ३
 धाक, वैल १ अन्न २ खाव ३
 धानकी, लघुधायटी.
 धानु, गेरू १ स्वर्णमुखी २ रस ३ रक्त ४
 मांस ५ मूत्र ६ अस्थि ७ मज्जा ८ शुक
 मात भाहेत ९
 धानुक, शिलाजित.
 धानुकासिस, हिराकस.
 धनुकी, लघुधायटी १ जव २
 धानुग्राही, कलखापरी.
 धानुग्र, कांजी.
 धानुचेतनकर, दूध १ उडीद २ गोडंश्या ३
 अक्कळकठी इत्यादि ४
 धानुज, शिलाजित.
 धानुद्रावक, टांकरणवार.
 धानुनाशन, कांजी.
 धानुप, रेत.
 धानुपुष्पिका, लघुधायटी.
 धानुपुष्पी, लघुधायटी.
 धानुमल, सिसै.
 धानुमारिणी, टांकरणवार.
 धानुमारिन, गंधक.
 धानुमाक्षिक, स्वर्णमुखी १ हिराकस २
 धानुराज, वीर्य.
 धानुरेचनकर, चिचोदी.
 धानुवज्रभ, टांकरणवार.
 धानुवट, सिसै.
 धानुवृद्धिकर, मुसळी १ भासंध २ सातावरी ३
 साकरइत्यादि ४
 धानुवीरि, गंधक.
 धानुशेखर, हिराकस.

धानुशोधन, सिसै.
 धानुशोषणकरी, हरीतकी.
 धानुसंभव, सिसै.
 धानुसंभनकर, जायफळ.
 धानुहन, गंधक.
 धानुक्षयकास, क्षयकासरोग.
 धानुपल, खडू.
 धानु, पिता १ विष्णु २ ब्रह्मदेव ३
 धानुपुष्पिका, लघुधायटी.
 धानुत्रिका, आंबळकठी.
 धानुत्री, आंबळी १ आंबळकठी २ गमि ३
 उपमाता ४
 धानुत्रीपत्र, तालीसपत्र १ आंबळ २
 धानुत्रीफला आंबळी.
 धानुत्रेपी, आंबळी १ उपमाता २
 धानुधा, लघु एलची.
 धानुक, धने.
 धाना, भजितगहं १ जव २ कुरमुरे ३ को-
 थिचीर ४ नूतनांकुर ५
 धानिका, कोथिचीर.
 धानी, लघुपीळ १ कोथिचीर २ धान्यामार ३
 नदी ४
 धानुप्य, वेळ.
 धानेय, धने.
 धानेयक, कोथिचीर.
 धान्य, धने १ माळी २ सामान्य धान्याचें
 नांव ३ भूधारी ४ चारतीळ भारवजन ५
 धान्यक, का, धने.
 धान्यकळक, भूस.
 धान्यचमस, पोहे.
 धान्यबीज, धने.
 धान्यभक्षक, अतिसूक्ष्म निमग्ना.
 धान्यभाष, उडीद.
 धान्यराज, यव.
 धान्यवीर, उडीद.
 धान्यशीर्षक, कृषीव.
 धान्यश्रेष्ठ, रायभोग साठी.

धान्यसार, संकीर्ण धान्य.

धान्याक, धने.

धान्यांबव, मधाने भांड्यांत जेवीर रस घालून एकमास धान्यात पुरून ठेवावे तें.

धान्याम्ल, तंदुळादि धान्याची पेजकरून आंबवितात ती १ काजी २ आसव ३

धान्यारि, रानउंदीर.

धान्यासय, धातकी पुष्प १ गूळ २ धात्री ३ अक्ष ४ ईर्ही करून उत्पन्न झालाजो तो.

धान्योत्तमा, साळीभात.

धामन्, देह १ कांति २ किरण ३ घर ४ उत्पत्ति ५ पराक्रम ६

धामनिधि, सूर्य.

धाम्नी, रक्तवाहिनी नाडी.

धामार्गव, रक्तआघाडा १ मोठी घोंसाली २ शिरोळी ३ कोशातकी ४

धार, गंगेचे पाणी १ दंत २ कर्ज ३ पाषाण वि० ४

धारणा, बुद्धि १ ऋण २

धारणी, धरणीकंद १ शरीरानील नाडी २ ब्राह्मी ३

धारयित्री, पृथ्वी.

धारा, आंबळी १ गुळवेल २ क्षीरकाकोली ३ धाराकदंब, धाराकळंब.

धारांकुर, लघुपर्जन्य.

धारांग, तरवार १ तीर्थस्थान २

धाराट, घोडा १ चातक २ मेघ ३ मनहनी ४

धाराधर, मेघ १ तरवार २

धाराफल, कर्मर १ गेळ २ गोड शिरोळी ३

धारावनि, वायू.

धारासंपान, मोळा धारांचा पाऊस.

धारिणी, पृथ्वी.

धारिन, अक्रोड.

धारु, स्तनपान करणारा.

धारोप्य, धारोष्ण दूध.

धारनराष्ट्र, किंचित् श्वेतराजईस १ संप वि० २

धारनराष्ट्रपदी, रक्तलाजाळू.

धार्मिक, धर्म करणारा.

धावनि, नी, पिठवण १ धोरताग २ रिंगणी ३

धावनिका, रिंगणी.

धासस्, पर्वत.

धिषण, बृहस्वति.

धिषणा, बुद्धि.

धिष्ठय, घर.

धिष्ण्य, घर १ नक्षत्र २ अभि ३ शुक ४ पराक्रम ५

धी, बुद्धि.

धीनि, तृषा.

धीदा, बुद्धि १ कन्या २

धीन्द्रिय, ज्ञानेन्द्रिय.

धीमान, पंडित.

धीर, केशर १ ऋषभक २ पंडित ३ भक्तिमान् रोगी ४ धैर्यवान् ५ पुष्करमूळ ६

धीरस्कंद, टोणगा १ रानडकर २

धीरा, धोर मालकांगोर्णा १ काकोली २

काळा सिसव ३ क्षीरकाकोली ४ धेतवेखंड ५ मेदा ६ कांटेभोवती ७ मद्य ८

धीरावी, पीतशिसव.

धीलट्टी, कन्या.

धीवन्, मत्स्य मारणारा कोळी.

धीवर, मासे मारणारा.

धीहरा, गोड तोंडली.

धु, कांपणे.

धुक, का, भुयबोर १ रानबोर २

धुंधुमार, पाल १ धुर २

धुनन, कांपणे.

धुनि, नदी.

धुनी, नदी.

धुनीनाथ, समुद्र.

धुर, गंगानदी १ रपादिकांचा अग्रभाग २ विचार ३

धुरंधर, धावडा.

धुरीण, आंडील कैल.

धुर्धर, आंडील कैल.

धुये, आंहील बैल १ नांगराया बैल.

धुवेह, आंहील बैल.

धुवका, मंगलाचरण श्लोक.

धुवन, अग्नि.

धुसुर, धोत्रा.

धुस्वर, धोत्रा.

धुक, योर वकल १ वकाहली २ मांजर ३

वायु ४ समय ५

धूनक, राळ.

धूनन, वायु १ राळ २

धूप, लोहवेदी ऊद १ विशेष धूप २

धूपन, धुरी १ राळ २

धूपवृक्ष, विशेष धूप १ देवदारु २

धूपसरला, विशेष.

धुपांग, विशेष धूप.

धुपागरू, दाहागरू.

धुपायित, उदाविलेला.

धुपाह, कृष्णागर.

धुपिका, धुके.

धुपित, सुवासयुक्त पदार्थ उदिकलेले १ सं-

तापित २

धुप्य, नखला.

धुय, बारीक गहं १ शिलारस २ धूर ३

साधु ४

धुमक, नाकातोंडातून धूर येतो तो.

धुमकपुण्या, आग्या.

धुमकेतु, अग्नि १ शोभेनक्षत्र २

धुमगंधिक, लघुरोहिस गवत.

धुमदर्शी, दृष्टिरोग.

धुमध्वज, अग्नि.

धुमपान, धूर ओढणे.

धुमपुण्या, आग्या.

धुममेगळ, नखलागर.

धुममहिषी, धुपिका शब्द पाहा.

धुमयोनि, मेघ.

धुमळ, काळा व तांबडा वर्ण.

धुमस, साग.

धुमसंहति, मेघ १ धूमसकूट.

धुमसी, पापड इ०

धुमा, पीतशिसव.

धुमांग, पीतशिसव १ काळाशिसव २

धुमायन, नाकातोंडातून धूर येतो ते.

धुमानलि, धूमपंक्ति.

धुमीक, धुम्याट.

धुमोत्थ, नवसागव.

धुमोद्धार, पित्तरोग.

धुमोर्णा, यमाची स्त्री.

धुम्याट, धुम्याटपक्षी.

धुम्र, क, उंट १ घुंघुंई २ खांचड ३ पा-

तक ४ धूर ५

धुम्रपत्रा, गंधाणी.

धुम्रपत्रिका, गंधाणगवत.

धुम्रमलिका, सुळे गवत.

धुम्रलाचन, कपोतभस्मांग पक्षी १ होला २

धुम्रवर्ण, क, शिलारस १ म्लोकड.

धुम्रवृत्तफला, मेकी.

धुम्रशाल, उंट.

धुम्राट, धुम्याट शब्द पाहा.

धुम्राभ, वायु.

धुम्राक्षि, धुम्रवर्ण भोंती.

धुम्रिका, काळा शिसव.

धुम्रंति, शिव.

धुम्रं, श्वेत धोत्रा १ विडलोण २ गठोना ३

काळा धोत्रा ४ अर्जुनसादडा ५ कोल्हाड

धुम्रंरुत, धोत्रा.

धुम्रंनु, मनुष्य.

धुम्रमानुषा, राक्षा.

धुम्रा, श्वेत रिंगणी.

धुम्रे, } ऋषभक.

धुम्रे, }

धुम्रेह, बैल.

धुम्लक, विष.

धुम्लि, आडव १ धुळ २ पराग ३

धुम्लिका, पुष्पांतील पराग.

धूलिगुच्छक, गुलाल.
 धूलिर्झप, कावळा.
 धूलिध्वज, वायु.
 धूलिपुष्पिका, श्वेत केवडा.
 धूलिकदंब, धूली कदंब १ तीळ २ वायवर्णा ३
 धूसर, गाढव १ रान चिमण्या २ धूसर
 मृग ३ उंट ४ होला पक्षी ५ अति
 सूक्ष्म चिमण्या ६
 धूसरच्छदा, श्वेत रान्ना.
 धूसरपत्रिका, हस्तिशुंडी.
 धूसरा, पांढरफळी.
 धूसराव्हय, गाढव.
 धूसर, धोत्रा.
 धुनि, धैर्य १ संतोष २ धारण ३ योग वि०
 ४ उसाह ५ यज्ञवि० ६
 धृत्वरी, पृथ्वी.
 धृष्णि, किरण.
 धेन, समुद्र.
 धेना, नदी.
 धेनु, गाय १ नवप्रसूता गाय २
 धेनुका, हनीण १ गाय २
 धेनुकारि, नाग केशर १
 धेनुदुग्ध, चिमुड.
 धेनुमाक्षिका, गोमाशी
 धोड, जळ सर्प.
 धोरणि, लोक कथा.
 धौन, रुपें १ नील वर्ण हिराकस २ श्वेत ३
 धौनखंडी, खडी साकर.
 धौतपापा, नदी.
 धौतय, संधव.
 धौतशिल, स्फटीक.
 धौमन, रत्नयात्रोळ.
 धौरिक, नांगराचवैल.
 धौरेय, आंडीलवैल.
 ध्याक्ष, जलकाक. कावळा.
 ध्यान, चिंतन १ विचार २
 ध्याय, क, रोहिसगवत १. लघुरोहिसगवत

ध्रजि, मोठावायु,
 ध्रुव, तर्क १ निश्चय २ शिव ३ विष्णु ४ नक्ष-
 त्रवि० वड ५ जा वृक्षास शाखा नाहींत तो ६
 ध्रुवशंकु, लघुखांशा.
 ध्रुवा, सालवण १ रानगाजा २ मोरेवेल ३
 यज्ञपात्र ४
 ध्वज, ताड १ शिभर २ चिन्ह ३ पताका.
 ध्वजद्रुम, ताड.
 ध्वजप्रहरण, वायु.
 ध्वजवृक्ष, ताड १ भेर्तीभाड.
 ध्वजिन् मोर १ सर्प २ घोरा ३ ब्राह्मण ४
 पर्वत ५ कलाल ६
 ध्वन, शब्द.
 ध्वनमोदिन, भ्रमर.
 ध्वनि, शंख १ शब्द २
 ध्वनिग्रह, कान.
 ध्वनिबोधक, गवत.
 ध्वनिबोधन, सुगंध रोहिसतृण.
 ध्वंस, न. नाश.
 ध्वंसिन, अक्रोड.
 ध्वान, काळोक.
 ध्वानवित्त, काजवा.
 ध्वानशास्त्रय, वाहवा १ तेजस्वी पदार्थ २
 ध्वानोन्मेष, काजवा.
 ध्वान, शब्द.
 ध्वाक्ष, कावळा १ सर्प २ धर ३ घाळा ४
 ध्वाक्षत्रंघा, कायाचे झाड.
 ध्वाक्षत्रंघु, लघुजांबळ.
 ध्वाक्षत्रुंडफला, थोरश्वेतकावळी.
 ध्वाक्षत्रुंडा, डी, थोरश्वेतकावळी.
 ध्वाक्षदंती, लघुरककावळी.
 ध्वाक्षनखी, लघुरककावळी.
 ध्वाक्षनामन्, काळा उंबर.
 ध्वाक्षनासा, थोरश्वेतकावळी १ थोररकभुंजा.
 ध्वाक्षनाशिनी, लघुशोरणी.
 ध्वाक्षनासिका, थोर श्वेतकावळी.
 ध्वाक्षपुत्र, कोकीळ.

ध्वांक्षमाची, लघुकावळी.

ध्वांक्षवली, धोरश्वेतकावळी १ करंजवली २

लघुरक्तकावळी ३

ध्वांक्षादनी, लघुरक्तकावळी.

ध्वांक्षाराति, घुबड.

ध्वांक्षाली, कांकोली.

ध्वांक्षिका, कांकोली.

ध्वांक्षी, लघुकावळी १ कांकोली.

ध्वांक्षोलिका, कांकोली.

ध्वांक्षोली, कांकोली.

न

न, गगपाति. युद्ध बंधन १ देजगी २ स्तुन्य ३

नकुट, नासिका निषेधाधी अध्यग १

नकुल, मुंगुस.

नकुलाद्या, योग सुगंध मुंगुससेल.

नकुलाध्य, दृष्टिरोग.

नकुलार मांजर.

नकुली, नाई १ सावरी २ शांखनी ३ केशर ४

कुलभ्रष्ट ५

नकुलेष्टका, नकुलेष्टा शब्द पाहा.

नकुलेष्टा, नाई १ लघुमुंगुससेल २ योग सुगंध

मुंगुसकांदा ३ राम्ना ४

नक्त, रात्रि.

नक्तक, नेत्रपटल १ मलिनवस्त्र.

नक्तंचर, गुगुल १ घुबड २ वागूल ३

पिंगळा ४ राक्षस ५ चार ६

नक्तचारिन, घुबड १ वागूल २ माजर ३

चार ४ भृतादि ५

नक्तमाल, करंज.

नक्तमुष्ठा, रात्र.

नक्तमूलक, करंजमूल १ धोरकरंज २

नक्ता, गुलवास १ कळलावी २

नक्ताह् करंज १ घृतकरंज २ धोरकरंज ३

नक, सुसर १ मगर २ रज्जाकारतंतुरूप अ-

सतां ती.

नक्रवाष्टिका, अग्या.

नक्रराज, ज, धोरसुसर.

नख, बाघनख १ नखला २ नखें ३ लघु घेवडा ४

अंश ५

नखकुट्ट, न्हावी.

नखगंध, बोकडी.

नखगुच्छफला, लघुघेवडा

नखदारण, बहिरिससाणा.

नखनायन, नीलवृक्ष.

नखनिष्यायिका, लघुघेवडा.

नखपर्णी, अग्या १ विचुवा २ विचुवा ३

नखपुष्पी, स्पृका.

नखपर्णिका, लघुघेवडा.

नखमुच, धनुष्य.

नखर, नखे १ नखला.

नखरायुध, सिंह १ कोंबडा २

नखराह्, भेनकणेर.

नखरी, लघु नखला १ लघु घेवडा २

नखशांख, क, लघुशांख.

नखांक, नखला १ नखत्रण २

नखांकुर, नखे.

नखायुध, व्याघ्र १ कोंबडे.

नखालु, नीलीवृक्ष.

नखाह्, नखला.

नखाशिन, घुबड.

नखिन, लघुनखला.

नखी, लघुनखला १ रानउंदरि २ सिंह ३

लघुघेवडा ४

नग, डोंगर १ वृक्ष २

नगकर्णी, भेतगोकर्णी.

नगगंधा, लघु मुंगुससेल.

नगज, हत्ती.

नगजा, लघु पाषाणभेद.

नगणा, कागोष्पी.

नगनंदिनी, नदी १ पार्वती २

नगपति, ताडवृक्ष १ हिमालय २

नगभित्, हाताजोडी पाषाणभेद १ धोरपा-

षाण भेद.

नगभू, लघु पाषाणभेद.

नगभेदन, हाताजोडी पाषाणभेद.

नगर, शहर.

नगरघात, हत्ती.

नगरौषधि, केळ.

नगाटन, वानर १ माकड २

नगाश्रय, हस्तिकंद.

नगौकस्, पक्षी १ सिंह २ कावळा ३ शरभ ४

नग्न, स्तुति पाठक १ नागवा २

नग्निका, कन्या १ कुवार २

नग्रह, अनिष्टवेदना.

नट, अशोक १ लोघ्न २ लघुदेवनळ ३ दि-

डा ४ नटवा ५

नटपत्रिका, वांगी.

नटपर्ण, चचा.

नटभूषण,

नटमंडन, | हरताळ.

नटसंज्ञक, हरताळ.

नटांतिका, लज्जा.

नटी, अशोक १ नळुका २ नकुला ३

नड, लघुदेवनळ.

नडकीय, देवनळ उन्मत्त होण्याचे शेत.

नन, तगर १ कोमलेले फुप २ टेटु ३ न-

न्न ४ वांकडा ५

नननाडिका, दोनप्रहरानंतर मध्यरात्रपर्यंत

जो काळ ती.

ननांगिनी, गी, स्त्री.

ननि, नमस्कार.

नन्यह, हरिण वि.

नदी, नदी.

नदीकदंबा, गोरखमुंडी.

नदीकान्त, परेळ १ सागर २ जलवेत ३

नदीकान्ता, कांगवृक्ष १ लघुकारली २ जांब ३

नदीकामुक, परेळ.

नदीकूल, नदीचे तीर.

नदीकूलप्रिय, जलवेतस १ थोर जलवेत २

नदीज, कडवे वाल १ परेळ २ रामबाण भे-

द ३ जोंधळी ४ काळा सुरमा ५ ला-

ल सुरमा ६ अर्जुनसादडा ७ खजूरी ८

कमळ ९

नदीजा, थोर ऐरण १ जलशिंपी २

नदीन, समुद्र १ वरुण २

नदीनिष्पाव, कडवे वाल.

नदीबहल, मेडाशिंपी.

नदीभल्लान्त, पाणविववा.

नदीभवन, लघुशांख.

नदीमानक, जा भूमांत नदीचे पाण्याने पा-

न्य पिकते ती.

नदीवट, नदीवट १ खुजावड २

नदीष्ण, नदीत स्नान करणाऱा.

नदीसर्ज, अर्जुनसादडा.

नदीह, थोर जलवेत.

नदीया, जलवेत.

नद्य, काळा सुरमा.

नद्याम्न, कोतुवा १ समष्टिला

नद्यावर्ण, मन्मथभेद.

नद्यादुंबारिका, नदीउंबा.

नद्ध, बांधलेला.

नपुंसक, संदपुरुष.

नप्, नातू.

नप्नका, गुडचिका १ चटकभेद २

नभ, भ्रातणमास १ आकाश २

नभकानिन, सिंह.

नभप्राण, वायू.

नभश्चमस, चंद्र.

नभश्चर, पक्षी १ मेघ २ वायू ३

नभस, कमळ १ अधक २ भ्रातण ३ आ-

काश ४ गंध ५ पक्षी ६ मेघ ७ विस-

तंतु ८

नभस, आकाश.

नभसंगम, पक्षी.

नभस्य, भाद्रपद.

नभस्वान, वायू.

नभाक, काळीक.

नांभ, चक्र.

नभोगज, मेघ.
 नभोनदी, भागीरथी.
 नभोवृष, चातकपक्षी.
 नभोमणि, सूर्य.
 नभोरेणु, दंत.
 नभ्राट, मेघ.
 नमस्कारा, श्वेतलाजालु १ लघुलाजालु २
 नीलदूर्वा.
 नमुत्ति, मदन १ दंत्य वि०
 नमस्क, सुरपुत्राग १ सरल देवदार २ नीज ३
 नम्र, वेत १ नमलला २
 नय, नीति.
 नयन, डोले १ नेण.
 नयनप्रसाद, निवर्त्तीचा विषा.
 नयनापांग, नेत्राचा कोर=डोळ्याचे बाहेर-
 ती कोर.
 नयनोन्मत्त, दीप.
 नयनोर्ध्वगोमराति, भोवया.
 नयनोर्ध्वजा, भोवया.
 नयनौधव, श्वेतहिराकस.
 नयपीठी, सोगळा खेळण्याचा पट.
 नयान्वित, दवणा.
 नर, मनुष्य १ रामकपूर २ शंकु ३
 नरंग, शिशु १ मुरमाची पुटकळी.
 नरप्रिय, पागवे १ नीलवृक्ष २
 नरवल्लभ, कुवतर.
 नरवाहन, कुवत.
 नराधारा, पृथ्वी.
 नराधिप, घोरवाहवा १ राजा २
 नरी, साल १ स्त्री २
 नरैद्राळ, काश्रागर.
 नरकुंटक, नासिका.
 नरक, लघुदेवनळ १ नाचण्या २ मार ३
 हत्ती ४ नट ५
 नरंका, की, नलुका.
 नरकुंडल, नाचण्या.
 नर्तव, नाचणें.

नर्तनप्रिय, घोर.
 नर्तापहारक, धूर्लाकदंब.
 नर्मकाल, नवरा.
 नर्मगर्भ, जार.
 नर्मट, सूर्य १ खापरी २
 नर्मट, कुचाय १ मैथुन १
 नर्मदा, नदी १ मृत्का २
 नल, लघुदेवनळ १ तालीसपत्र २ कलें ३
 गोड महाळंग ४ जोधळे ५ बाजरी ६
 रककमळ ७ सुगंध ८
 नलक, हातापायाच्या नळ्या १ पत्राक्ष २
 वाटाण ३
 नलकील, गुडघा.
 नलद, जटामासी १ वाळा २
 नलदा, जटामासी १ मकरद २ वाळा २
 नलदांबु, वाळ्याचे पाणी.
 नलमान, मन्य वि०
 नलिक, लघुदेवनळ.
 नलिका, गुलछत्र १ उत्तरणा २ नाहाशा-
 क ३ नलुका ४ घेवडा ५ पवारी ६
 नलिकापुण्या, गुलछत्र.
 नलिन, कमळ १ रककमळ २ निलेकमळ ३
 पाणी ४ नाली ५ वगळा ६ करवेद ७
 नालनी, कमलिनी १ तमीरात्री २
 नालनारुह, कमलनाल १ ब्रह्मदेव २
 नली, नलुका १ पवारी २
 नलुका, उत्तरपंथे प्रसिद्ध १ पवारीतला-
 के २ जाई ३
 नलोत्तम, घोर देवनळ.
 नन्व, चारशे हात प्रमाण.
 नन्ववन्धगा, नारिंगवृक्ष
 नय, नतन.
 नवग्रह, सूर्यादि नवग्रह.
 नवदल, कमळाच्या कोन्या पाकळ्या.
 नवन, नऊ.
 नवनी, ताजे लोणी.
 नवनीत, लोणी.

नवनीतक, तूप.

नवनीतक, तूप.

नवनीतोद्भव, तूप १ दही २

नवपल्लव, कौबली पाने.

नवफलिका, नूतन ऋतू किंवा लघु झाले-
ली स्त्री.

नवम, नववा.

नवमलिका, बेलमोगरा.

नवमालिका, मोगरी.

नवरत्नानि, मोती १ हिरा २ मार्णिक ३

पयराग ४ पुष्कराग ५ गोमेद ६ नील ७

पाच ८ पौवळ ९

नवविधान,

१ सूप. वरण.

२ शाक. शाकभार्जा.

३ मिष्टान्न. मधुरान्न.

४ जेमन. ओदनदिआहार.

५ उपदेश. मूलकादि.

६ वितर्देश. लोणचें इत्यादि.

७ संधान. मद्यादि.

८ रोचन. कौशिकिरी. इ०

९ व्यंजन. कढी इत्यादि.

नवशस्य, नवें धान्य.

नवसार, नवसागर.

नवस्तिका, नूतन ध्यायलेली माय.

नवांग, त्रिव १ ऐरण २ डोरली ३ गिंग-

णी ४ पहाड ५ मोथ ६ इंद्रजव ७ कि-

राइत ८ त्रिवळा ९

नवान्न, नवें अन्न.

नवालाबु, वाटोळा मोठा दुधभापळा.

नवीन, नवें.

नवोढा, नूतन लघु झालेला स्त्री.

नवोद्धृत, लोणी.

नव्य, नवें १ स्तुति २

नशाक, कावळ्याचा भेद.

नष्ट, हरवलेला १ नाश झालेला २

नष्टचेष्टता, मूर्खा.

नष्टेदुकला, अमावास्या जीस कुहू ल० ती.

नस्, नाक.

नसा, नाडी १ नाक २

नस्य, नाकांत औषध घालणें.

नस्या, नाक.

नहुर, तगर १ सर्प २

नहुषाख्य, तगर.

नक्षत्र, मोती १ अश्विन्यादि प्रत्येक २

नक्षत्रनेमि, चंद्र १ विष्णु २

नक्षत्रप, चंद्र.

नक्षत्रमालिनी, जाई.

नक्षत्राकृतिविस्तर, श्वेत जोधळे.

नक्षत्रेश, चंद्र १ कापूर २

नाक, आकाश १ स्वर्ग २

नाक, वारूळ १ पर्वत २

नाकुली, दर्दुर १ सर्पाक्षी २ श्वेत रिंगणी ३

शांखिनी ४ लघु मुंगुसवेळ ५ थोर सुगंध

मुंगुसवेळ ६ नाई ७ कुकुटीकंद ८ मिरा ९

नाकुसुम, सर्प.

नाग, सिसे १ सर्प २ हत्ती ३ विष ४ बीजद्रुम ५

वचनाग ६ मेघ ७ उर्ध्ववायू ८ पानवेळ ९

कथील १० नागकेशर ११ रक्तवर्ण अ-

शक १२ कडाअसोन श्वेतवर्ण असतो

तो नागजाति सर्प १३ नागर १४ नाग-

वला १५ देव १६ वेद १७ पुष्य १८

नाक १९ सागर २० रस २१ मेदा २२

हस्तिदंत २३ नागवली २४ सुरपुत्राग २५

नागरमोथा २६

नागकंद, हस्तिकंद.

नागकर्ण, रक्तएरंड.

नागकिजळक, नागकेशर.

नागकुमारिका, गुळवेळ १ मंजिष्ठ २

नागकुमारी, गुळवेळ १ मंजिष्ठ २

नागकृष्णा, गजपिपळी.

नागकेशर, कन्याचिनी हिं० नागचापा. १

नागकेशर, क, नागकेशर.

नागगंधा, नागदवणी.

- नागगर्भ, शेंदूर.
 नागचंपक, नागचांपा झ० लाहान पिवळे
 फूल नागाचे फडीसारखे असते जास नाग
 पुष्पीहि झणतात तो १ दक्षिण कोंकणांत
 राखडीसारखे मोठे फूल असते ते फूल
 वाळले असताहि सुवास असतो तो मोठा
 नागचांपा २
- नागऋत्रा, नागाळी.
 नागज, शेंदूर १ कधील २
 नागजिह्वा, मनशीळ १ उपलसरी २
 नागजिह्विका, मनशीळ.
 नागजीवन, कधील.
 नागजीवनशत्रु, हरताळ.
 नागजुंही नागसरतुंबी दूधभोपळा.
 नागदंत, हस्तिदंत.
 नागदंतिका, रामदूती औषधी.
 नागदंती, मोठे कांबडळ १ नागदवणी २
 नागाळी ३ लघुदंती ४ गोरदांती ५
 सूर्यकमळ ६ वेड्या ७
- नागदमनी, नागदवणी १ वांसकटोळी २
 नागदलोपम, परुषवृक्ष.
 नागदेंटिका, नागवेल.
 नागद्रु, शेरचिकाडा.
 नागनामक, सिसे.
 नागनामा, काळीतुळम १ श्वेत तुळम २
 नागपत्नी, लक्ष्मणाकंद.
 नागपत्रा, नागदवणी.
 नागपत्री, पुत्रदात्री १ नागदवणी २
 नागपर्णी, नागवेल.
 नागपुटभावना, सोळापळांची भावना.
 नागपुष्प, क, नागकेशर १ नागचांपा २
 नागपुष्पफला, गोर कोहळा.
 नागपुष्पा, मनशीळ १ नागदवणी २
 नागपुष्पिका, पिंवळीजुई.
 नागपुष्पी, नागदवणी १ नागाळी २
 नागफल, कडुपडवळ.
 नागगंध, पिंपळ
- नागवला, नागवला, १ गांभेदी २ गांभे
 धामण ३ लेंचा ४ तुंबकडी कों० गांभेकी दे०
 नागभिन्, सर्प.
 नागमनी, काळीतुळम.
 नागमाता, मनशीळ १ उपलसरी २
 नागमार, माका.
 नागर, पडवळ १ सुंठ २ नागरमोध ३
 हरिण वि० ४
 नागरक, नारिंग.
 नागरक्त, शेंदूर.
 नागरंग, नारिंग.
 नागरमुन्ना, नागरमोध.
 नागरा, पानआंवळी.
 नागरादि, नागरमोध.
 नागराह, सुंठ.
 नागरिपु, वांसकटोळी.
 नागरिकन्या, वांसकटोळी.
 नागरूक, नारिंग.
 नागरूपप्रभ, हरताळ.
 नागरेणु, शेंदूर.
 नागरेणुक, नागकेशर.
 नागरोन्था, नागरमोध.
 नागलना, शिभ.
 नागवधुप्रिय, साळईचा डीक.
 नागवला, लघु चिकणा.
 नागवलरी, नागवेल.
 नागवल्लिका, पानवेल.
 नागवल्ली, नागवेल.
 नागवारिक, गरूड १ मोर २ गजेंद्र ३
 नागविन्नांग, नागाळी.
 नागशुंडी, टींग, तांबडा भोपळा १ हस्तीशुंडी २
 नागश्रीवलभ, साळईचा डीक.
 नागसत्व, मुरदाडशिग.
 नागसंभव, शेंदूर.
 नागसुगंधा, मुंगुसवेल.
 नागस्कोता, लघुदंती १ नागाळी २
 नागसंची, वांसकटोळी

नागहनु नखला.
 नागा, कळलावी १ पुत्रदात्री २ नाई ३
 नागाख्य, नागकेशर.
 नागातक, गरूड १ मोर २ मुंगूस ३
 नागार्जुनी, दुधी.
 नागाराती, बांझकटौली.
 नागारि, बांझकटौली १ देवहंगरी २
 नागाब्द, नागकेशर १ नागचांपा २
 नागाब्दा, नागवेल १ लक्ष्मणाकंद २ नाग-
 दवणी ३
 नागिनी, नागवेल १ नागाळी २ लक्ष्मणा-
 कंद ३ पुत्रदात्री ४
 नागीय, नागकेशर.
 नागोदर, गर्भज रोग.
 नाचिकेतु, अग्नि.
 नाट, नृत्य १ कर्णाटक देश २
 नाटान्न, कळिगड.
 नाच्य, नृत्य.
 नाच्यप्रिय, शिव.
 नाडि, डिकेमाली १ सिंह पिंपळी २
 मत्स्याक्षी ३ नाडी शाक ४ शरीरांतल
 नाडी ५ नाडीव्रण ६ दुर्वा भेद ७
 घटिका ८ धान्याचें ताट ९
 नाडिका, कालशाक १ घटकामान २
 नाडिकेर, { नारळी.
 नाडिकेल, }
 नाडिधम, सोनार.
 नाडिपत्र, भक्षणीय कंद वि०
 नाडी, सिंह पिंपळी १ डिकेमाली २ नाडी
 शाक ३ मत्स्याक्षी ४ नाक ५ नख ६
 नाडी व्रण ७ शरीरांतल नाडी ८
 घटिका ९ साहा क्षण १०
 नाडीक, नाडी शाक.
 नाडीकलायक, बांव.
 नाडीकेल, नारळी.
 नाडीचरण, पक्षी.
 नाडीजंघ, कावळा.

नाडीनरंगक, खड १ जोशी २
 नाडीनिकंत, क, नेपाल किराईत.
 नाडीनक्षत्र, जन्म नक्षत्र.
 नाडीव्रण, व्रण रोग.
 नाडीहिंगू, डिकेमाली.
 नातिपीत, शीत, किंचिपीत चंदन.
 नात्युष्ण, किंचित् उष्ण.
 नात्र, शिव १ स्तुति २ आश्चर्य ३
 नाथ, स्तापी.
 नाथवान, पराधीन.
 नाद, शब्द.
 नांदुरखी, पिंपरी.
 नांदिय, समुद्र भीठ १ काळा सुरमा २ संधव ३
 शेरु ४ जलवेत ५ नागरमोथ ६ वेत ७
 लघु कसई ८ नर्दाचें पाणी ९ थोर
 जल वेत १०
 नांदयी, थोर ऐरण १ नदीजांबूळ २ नरेवेल ३
 शेरु ४ गणिकारिका ५ कांकडी ६
 जलवेतस ७ जास्वंद ८ नारिंग ९ थोर
 एरंड १० भुई आंबळी ११
 नाना, अ० अनक आणि बांचून (या अर्थी).
 नानाकंद, भेत राताळु.
 नापाक, कमल वीज १ पयाश २
 नापित, नाहावी.
 नाभक, हिरण्मयचें शाड.
 नाभायुध, विष्णु.
 नाभि, वैश्वी १ कस्तूरी २ मृग वि० ३
 संतति ४ गजा ५ ग्याचें चाकाचा मध्य ६
 नाभिका, काळी किन्ही.
 नाभिनाडी, { वैश्वीचें नाळ.
 नाभिनाला, }
 नाभिलाष, अनिच्छा.
 नाभाल, अडसंधि १ स्त्री कटि संधि २
 पीडा ३
 नाभ, अ० निश्चय २ संभावना ३ क्रोध ४
 निंदा ५ आश्चर्य ६
 नाभन, नांव.

नामघोष, मृगु.

नाथ, नागाळी १ नीति २

नाथक, मध्य रत्न १ प्रभु २

नार, पाणी १ गोवत्स २ पुरुष समूह ३

नारंग, भिरवेलीच्या रस १ नारिंग २

ऐरावत ३

नारंग, क, नारिंगक १ गाजर २

नारंगवर्णक, गाजर.

नारदा, मोरवेल २ इक्षु मूळ ३

नाराच, दुर्दिन १ लोखंडी बाण २

नारायिका, सोने तोळण्याचा काटा.

नारायण, विष्णु.

नारायणप्रिय, पीत चंदन.

नारायणी, लघु शतावरी १ भागीरथी २

लक्ष्मी ३

नारिकेर,

नारिकेल,

नारिकेलि, ली,

नारिंगकंद, गाजर.

नारिवलभा, गव्हाला गंगा प्रियंगु.

नारी, खी.

नारीकेल, नारळ.

नारीकेली, माडी.

नारीष्टा, मोगरी.

नार्थंग, नारिंग.

नार्थनिकुं, किगईत १ नेपाल किगईत २

नाळ, लघु देवमळ १ कमळ नाळ २

हरताळ ३

नालकिनी, कमळिणी.

नालवंश, लघु देवनळ.

नालांतकरी, विषहरी.

नालिक, रक्या बोट १ टोणगा २ कमळ

३ नाडी शाक ४ चर्मघास वनस्पति ५

नालिकशाक, नाडीशाक.

नालिका, काल शाक १ नळका २

सातला ३

नालिकेर, नारळी.

नालिजंघ, डोमकावळा.

नालिता, प्रसंगीय कंद वि०

नाली, मनशीळ १ नलिका २ बाजरी ३

नालीक, कमळ १ बाण २ कमळाचा

देठ व समूह ३

नालीप, कंदंबक.

नालीव्रण, व्रणरोग.

नावन, नस्य.

नाशन, नाश १ मरण २

नासन्त्य, अश्विनीकुमार

नासा, नाक.

नासानाह,

नासागं, } नासारोग.

नासालु, कायफळ.

नासाशोष, नासारोग.

नासासंघेदन, कांदवेळ १ नाकशिकणी २

लघु कारली ३

नासिका, नाक.

नासिकामल, नाकांतील मल.

नासिक्य, क, नाक.

नाम्निनद, आश्रवण.

नाह, वंधन १ मलावधंभ २

नि, अ० साधीप्य. संशय. अभाव. मध्ये

प्रतिशय. या अर्था.

निकट, समीप.

निःकंटा, कागिचा भेद.

निकुष, कसोटी.

निकाय, गृह.

निकाय्य, घर.

निकास, संदृश.

निकुंचक, मुष्टिरूप परिमाण.

निकुंज, लता गृह.

निकुंजक, जलवृत.

निकुंजिका, शिकेकाईचा भेद १ निकुंज २

निकुंभ, दांती.

निःकुंभ, जलवृत.

निकुंभराज, जेपाल.

- निकुंभा, धी, लघु दंती.
 निकुरंब, समुदाय.
 निकुणित, कोमलेलें पुष्प.
 निकेतन, गंधक.
 निकेत, घर.
 निकेतन, घर १ जलवेत २
 निकोच, आंकोली.
 निकोचक, अंकोल १ पिस्ते २
 निकोचन, आंकोली.
 निकोटक, पिस्ते.
 निकण, शब्द.
 निखर्व, खुजा १ संख्या वि० २
 निर्गंधिक, सोनचांपा.
 निगद, सांगणें.
 निगम, वेद श्रुति १ शहर २ बाजार ३
 निगरण, गळा १ गिळणें २
 निगाल, कंठ १ गलघाटी २
 निगालवान्, घोडा.
 निगु, अंतःकरण.
 निगूढ, गुप्त.
 निर्गोजाहक, विंचू.
 निग्रह, प्रतिबंध १ औषध क्रिया २
 निघंटु, शब्द संग्रह कोश.
 निघस, भोजन.
 निघञ्च, रानडुकर १ खेचर २ जनावगाचा
 खुर ३
 निचय, समुदाय १ सत्य २
 निचिका, उत्तम गाय.
 निचुल, वेत १ परेळ २ निंब ३ जलवेत ४
 निज, स्वकीय.
 निजघोष, कांसो.
 निज्जुलिका, पापडी.
 निटल, कपाळ.
 निडिका, निशोत्तर.
 निनंब, कन्धधोभाग ह्यणजे कांसोव्याची
 जागा १ डोंगर २ मोठे वृंधे ३ स्केप ४
 नितंबचरण, कमरेची फळी.
 निनंबिनी, स्त्री.
 नित्यगति, वायू.
 निद, वीध.
 निदग्धिका, रिंगणी.
 निदद्दु, पुरुष.
 निदाघ, धीष्मकृत १ गरमी २
 निदाघकर, सूर्य.
 निदान, रोग लक्षण.
 निदिका, पाल.
 निदिग्धा, ग्धिका, रिंगणी १ लघु एलची २
 निदुश, मन्स्य.
 निदेश, आज्ञा १ निर्गेष २
 निट्टा, मूछां भेद १ नीत्र २
 निट्टाकारि, वागें
 निट्टाजनक, कफ.
 निट्टानाश, वायू.
 निट्टारि, नेपालकिराटत.
 निट्टालु, वागें १ सुगंध आजवला २ नीळ ३
 निजणारा ४
 निट्टावृक्ष, काळोक.
 निट्टासंजनन, कफ.
 निट्टित, कोमलेलेंपुष्प.
 निधन, मरण १ वंश २ नाश ३
 निधापक, एरंड १ कोळसा २ शस्त्र वि० ३
 निधि, पारा १ सोने २ जीवकवृक्ष ३ महा-
 सागर ४ महापथादिनवानिधी ५
 निधुवन, मैथुन १ कांपणें २ आनंद ३
 क्रीडा ४
 निध्यान, पाहाणें.
 निध्वान, शब्द.
 निनद, नाद.
 निप, कळंब १ पाण्याचाहेरा २
 निपत्र, आभ्यासकरणें.
 निपाक, पककरणें.
 निपान, मरण १ खालीउतरणें.
 निपानित, सद्योत्रण.
 निपान, विहिरी जवळची डोणी.

निपीडन, आलिंगन.
 निपीत, व्यायलेलापदार्थ.
 निपीतक, सिसे.
 निःपेय, उदकादि निःशेषप्यायासारिखा प-
 दार्थ तो.
 निपुण, बुद्धिमान.
 निफालन, पारहण.
 निःफेन, अफ.
 निब, क, कडुनिब १ बकाणनिब २ वाळंत-
 निब ३ कों० कड्यानिब ४ शीवर ५
 लिमडो गु०
 निबतरु, पांगारा १ कडुनिब २ पारिजात ३
 निबद्रुम पांगारा.
 निबंध, मलादि अवरोध १ यंत्रचना २
 निबपंचक, नक १ पत्र २ पुष्प ३ फल ४
 मूल ५
 निबधीता, राजर्णा.
 निबरक, बकाणनिब.
 निबवर, बकाणनिब.
 निबवृक्ष, पांगारा.
 निबीडक, कळंब.
 निबूक, लिंबुर्णावृक्ष.
 निबूकपंचक, महाळुंग १ लघुडंडनिब २
 निबू ३ गोडनिब ४ डंडनिब ५
 निभ, सदश.
 निमज्जधु, निद्राकरणे.
 निमज्जन, स्नानकरणे.
 निमंत्रण बोलावणे.
 निमित्त, हेतू १ चिन्ह २ शकून ३
 निमित्तक, चुंबन.
 निमित्तकृत, कावळा.
 निमित्तविद्, जोशी.
 निमिष, मेषोन्मेष १ विष्णु २ नेत्रव्यापार ३
 नेत्रस्फुरण ३
 निमेष, नेत्रव्यापार १ नेत्रस्फुरण २
 निमेषक, काजवा १ नेत्रव्यापार २

निमेषकृत, बीज.
 निमेषकृत्य, काजवा.
 निमेषिणी, मेषोन्मेषकरणारी जी शिरा ती.
 निम्न, सखल १ खोल २
 निम्नग, परेळ १ पाणी २ तगर ३
 निम्नगा, नदी.
 निम्नगांव, आडखोळाचे पाणी.
 निम्नज, परेळ.
 निर्यात, देव.
 नियम, व्रतादिकांचा स्वीकार.
 नियमन, कडुनिब १ वायवर्णा २
 नियुत, लक्षमल्या १ दशलक्षसंख्या २
 नियोध, कोंबडें.
 निर, अ० निश्चय १ निषेध २ पुढे ३ नि-
 राळा ४ याअर्था ५
 निरंजना, पौर्णिमा.
 निरय, दुर्गति.
 निरबंध्या, नदी.
 निरशन, लंघन.
 निरसितातपा सावली.
 निरागस, पुण्यवान १ निरपराधी २
 निरातंक, निरोगी.
 निरातपा, रात्र.
 निराग्रय, निरोगी.
 निरामालु, कवीठ.
 निरालंबा, आकाशमासी.
 निराहार, लंघन.
 निरुज, लघुदेवनळ १ निरांगी २
 निरुद्धप्रकाश, मूतखडा.
 निरुल, मत्स्य.
 निरुहवस्त्रि, कषाय व दुधे करून युक्त जे
 तेल त्याच्या गुढामध्ये सोडण्याचा प्रयोग.
 निर्गंध, श्वेतकचंदन १ गंधरहित २
 निर्गंधपुष्पी, सांवरी.
 निर्गुटी, निर्गूड.
 निर्गुटिका, राननिर्गुडी.
 निर्गुडी, श्वेतनिर्गुडी १ राननिर्गुडी २ का-

शीनिर्गुंडी ३ काळीनिर्गुंडी ४ निगडी
 वणई निर्गुंड निगुंड कां० नगोड गु०
 कमळमूळ ५
 निर्घट, निघंटु शब्द पाहा.
 निर्जर, देव १ अमृत २
 निर्जरा, सरसी १ गुळवेळ २ मोरवेळ ३
 निर्जरादि, देवशिरस.
 निर्झर, पाण्याचाओघ १ सूर्याक्ष २ तुषामि ३
 निर्झरिणी, नदी.
 निर्झरण, डोंगर.
 निर्झरी, नदी.
 निर्णय, निश्चय.
 निर्णक्त, शोधलेला.
 निर्दरी, गुहा.
 निर्दनह, विववा.
 निर्दहनी, मुर्वा.
 निर्दिष्ट, श्वेतपाडळ १ दाहहळद २
 निर्धन, वृद्धवेळ १ दारिद्री २
 निर्बलीफला, खारीक.
 निर्बाजा, वेदाणाद्राक्ष.
 निर्भट, घड.
 निर्भर्त्सना, अळिता १ लाव ३
 निर्भ्र्या, नलुका.
 निर्भ्रद, मदशून्यहर्ती.
 निर्भ्रल, सौम्यमाक्षी १ अन्नक २
 निर्भ्रलमणि, कापुरमणी १ स्फटिक २
 निर्भ्रलोपल, स्फटिक.
 निर्भ्राल्या, स्पृका.
 निर्भ्रुट, मोहर आलेला वृक्ष १ सूर्य २
 निर्भ्रुष्ट, शोधलेला १ घासलेला २
 निर्भ्र्या, नलुका.
 निर्भ्रोक, सर्पाची मोग
 निर्भ्रासक, लाव १ ऋषाय २ अर्क ३ हांग ४
 निर्भ्रह, काढा १ पुष्पमाला २ टरवाजा ३
 निर्भ्राम, नखला.
 निर्भ्रोह, रक्त्याबोळ १ वाघनख २ नखला ३
 निर्भ्रपण, देणे.

निर्भ्रयना, सर्पाची मोग.
 निर्भ्रिध्या, नदी वि०
 निर्भ्रति, संतोष.
 निर्भ्रिष, जलसंप.
 निर्भ्रोद, शब्द.
 निर्भ्रलय, घर.
 निर्भ्र्यह, द्वार १ काथरम २ भितीतील खान ३
 निर्भ्रलिप, देव.
 निर्भ्रालपा, गाय.
 निर्भ्रान्तिन, अस्त्रिभंगरोग.
 निर्भ्रसति, घर.
 निर्भ्रसन, वस्त्र १ घर २
 निर्भ्रवास, घर.
 निर्भ्रिष्ट, थोर इंडानवृ.
 निर्भ्रुत्त, शुकुरोग.
 निर्भ्रदन, देणे १ जाणिवणे २
 निर्भ्रेश, सैन्याचे ठाणे १ निवाह २
 निश, रात्र.
 निःशल्या, लघु देती.
 निशा, हळद १ रात्रि २ दाहहळद ३
 निशाकर, कापुर १ चंद्र २ कोवडा ३
 निशाकेतु, चंद्र.
 निशाचर, प्रीथपर्णाचा भेट १ स्त्रीणियक २
 गुगुळ ३ गठाना ४ घुबड ५ कोल्हा ६
 चक्रवाक ७ संप ८
 निशाचरी, गठानाशाड १ गुगुळ २ केशि
 नीतण वि०
 निशाचर्मन्, काळोक.
 निशाजळ, देव.
 निशाट, घुबड.
 निशाटक, गुगुळ १ घुबड २
 निशाटन, घुबड.
 निशाटुशा, वागुळ.
 निशांत, प्रातःकाळ १ घर २
 निशादन, ताग.
 निशादाशिन्, घुबड.
 निशादाह, दाहहळद.

निशादि, सार्यकोळ संधि.
 निशांधा, पापडी.
 निशापति, कापर १ चंद्र २
 निशापुष्प, अंत कमळ १ दंत २
 निशाभंगा, दुग्धपुच्छी.
 निशामुख, प्रदोषकाल.
 निशामृग, कोल्हा.
 निशायापिन, शायिन, द्यशागुगुळ.
 निशावेदिन, कोवडा.
 निशाहस, अंत कमळ.
 निशाका, हळद.
 निशागंधा, गुळछत्र.
 निशित, पोलाद.
 निशाथ, मध्य रात्र १ रात्र २
 निशाथिनी, रात्र.
 निःशक, जव १ निःशकशालि २ नाच-
 प्या ३ थोर गहं ४
 निःशकपत्र, कुसा शिवाय असनात ते जव.
 निःशेषविषनाशिनी वांश कटोळी.
 निशैन, बगळा.
 निशोत्रा, निशोत्र १ अंत निशोत्र २
 निश्वला, सालवण भूमि.
 निश्वलांग, बगळा.
 निश्वारक, मलविसर्जन.
 निश्वकण, दातवण.
 निःश्रेणी, गोड खजूरी १ निश्रेणी मत्त २
 साधारण खजूरी ३ सिंदी ४
 निःश्रेणीपुष्प, पिवळा धोत्रा.
 निःश्वास, क, निःश्वसन, आसोच्छ्वास.
 निषंगधि, खांदा १ रथ २ तृण वि० ३
 आलिगन ४
 निषट्टर, चिखल.
 निषिध, गणिकारी.
 निषेक, गर्भाधान संस्कार १ सेचन २
 निष्क, २४ गुंजाभार वजन १ सोने
 १०८ तोळे ३ चारमासे वजन ४
 निष्कंठ, वायवर्गा.

निष्कल, योनि.
 निष्कला, द्यातरी स्त्री.
 निष्कुटि, टी, एकर्चा.
 निष्कुंभ, दार्दी.
 निष्कुह, साडार्था दोळ.
 निष्काथ, मांमाचा थक.
 निट्ट, भक्तिमान रोगी.
 निट्टा, बर्क.
 निष्टावन, धुकणे.
 निष्टुग, सोनपितळ १ कडीग २
 निष्ण, चतुग.
 निष्णान, बुद्धिवान.
 निष्णंक, स्वच्छ.
 निष्पत्र, लवंग १ अष्टांग सारसंग्रह २
 निष्पत्रिका, नेवती.
 निष्पंद, अभिषंद.
 निष्पाव, चवच्या १ अंतपावटे २ कालेवा-
 ल ३ राजशिबी ४ वायु ५ शुद्धकरणे ६
 निष्पारी, लघु वेवडा १ थोर वेवडा २
 निष्कल, वांशवृक्ष.
 निष्कला, वांश कटोळी.
 निःसंपात, मध्यरात्र.
 निःसंपात, मध्यरात्र.
 निःसरण, मरण १ उपाय २ गपन ३
 निःसरन्व, पिनरोग.
 निःसार, पीतटेट्ट १ खागी मानी २
 निःसाग्ण, काढणे.
 निःसाग, केळ.
 निःसत, भूतकाल.
 निःसता, टेट्ट.
 निःसनांत्रक, कोष्टगेमाचा भेद.
 निःसनी, गोळा.
 निःसृष, थोर गहं.
 निःसृषरत्न, स्फटिक.
 निःसृषसीर, गोधूम.
 निःसृषशपत्रक, निवडुंग.
 निःसृष्टी, एलची.

निःस्वेहा, जंबसधान्य.
 निःस्पृहा, अमूला वनस्पति.
 निःस्त्राव, पेज.
 निःस्व, दरिद्री.
 निस्वन, शब्द.
 निहाका, घोरपद.
 निहार, दंत.
 नीक, वृक्ष वि०
 नीच, गठोना १ क्षुलक २
 नीचकदंब गोरखमुंडी.
 नीचम, जल.
 नीचवज्र, वैक्रांत.
 नीह, पक्ष्यांचे घर.
 नीहोद्वय, पक्षी.
 नीत, धान्य १ द्रव्य २ नेलेला ३
 नीथ, उदक १ नीच २
 नीध्र, चंद्र १ अरण्य २ रेवती नक्षत्र ३
 नीप, भूकदंब १ कलंब २ धुलीकदंब ३
 धाराकलंब ४ राजकदंब ५ अशोकवृक्ष ६
 नीपराज, कदंबफल.
 नीर, पाणी.
 नीरज, मोती १ लघुकसई २ कमळ ३
 कोष्ठ ४ पाणमांजर ५ जलनकुल ६
 नीरद, भद्रमोथ १ मेघ २
 नीरधि, समुद्र.
 नीरद्रिय, जलवत.
 नीर वृक्ष, जलमोहो वृक्ष.
 नीरस, डाळिंब १ रसहीन २
 नीराखु, पाणमांजर.●
 नीरज, कोष्ठकोळजन.
 नीरूप, वायु १ आकाश २ निराकार ३
 नील, बांगड खार १ लघु तालीसपत्र ३
 नीलोत्पल ३ वड ४ नील मणि ५
 काळा सुरमा ६ मोरचुक ७ विष ८
 नील वृक्ष ९ काळी निर्गुंडी १० रोहें ११
 काळा कोरांटा १२ निळें कमळ १३
 मोठा घोषेरा १४ कृष्ण वर्ण वानर १५

वि० १६ मोरचुत १७ चिन्ह १८
 साळुंखी १९ पादेलोण २०
 नीलक, बांगडखार १ आसाणा २ चिन्ना ३
 रोहें ४ रतयाबोळ ५ पाणी ६ कासें ७
 कृष्णसारमग ८
 नील कंठ, मोर १ मुळा २ सारस पक्षी ३
 मयुर शिखा ४ पारवा ५ चिमणा पक्षी ६
 शेवगा ७ भ्रमर ८ चाप ९ काळविट १०
 शिव ११
 नीलकंठक, मोर १ चक्रवाक पक्षी २
 नीलकंठाक्ष, तद्रास.
 नीलकणा, शाहाजिरे.
 नीलकंद, काळे अळू सशेळें १ काळे रान
 अळुं २
 नीलकमळ, नीलोत्पल.
 नीलकुरंटक, निळा कोरांटा.
 नीलकुसुम, निळा कोरांटा.
 नीलकशा, लघु नीली.
 नीलक्रांता, विष्णु क्रांता.
 नीलक्रांच, नील करढोक पक्षी.
 नीलंगु, कोल्हा १ सुरवंट २ कृमि ३
 नीलगिरिकर्णिका, काळी गोकर्णा.
 नीलच्छद, लघु डीपांतर खजूरी.
 नीलच्छात्र, कुकु पक्षी.
 नीलज, नीललोह.
 नीलक्षिटी, निळा कोरांटा.
 नीलतरु, नारळी.
 नीलताल, थोर ताड १ कांटे ताड २ तमाल ३
 काळा ताड ४
 नीलदूवा, नील दूवा.
 नीलद्रुम, काळा आसाणा.
 नीलध्वज, तमालवृक्ष १ काळा ताड २
 नीलनिर्पासक, काळा आसाणा.
 नीलपंजक, निळें कमळ.
 नीलपत्र, तिथारी गवत १ काळा आसाणा २
 दाळिंब ३ निळें कमळ ४
 नीलपत्रा, भुईगांवळ.

नीलपत्रिका, काळी मुसळी.
 नीलपत्री, लघुनीली.
 नीलपद्म, निळे कमळ.
 नीलपर्ण, फालसा.
 नीलपर्णी, वादांगूळ.
 नीलपिच्छ, रणगीध.
 नीलपिछोडी, नीलपिठोडी.
 नीलपीत, भटोरा.
 नीलपुनर्नवा, काळा पुनर्नवा.
 नीलपुष्प, काळा माका १ निळा कोरांटा २
 गठोना ३ घंघिपर्णी ४ काळी निर्गुंडी ५
 बेलतूर ६
 नीलपुष्पक, काळी निर्गुंडी.
 नीलपुष्पा, काळा कोरांटा १ घंघिपर्णी २
 काळी गोकर्णी ३ विष्णुक्रांता ४ त्रवेळ ५
 हिं० जवस ६ काळी निर्गुंडी ७ बेलतूर ८
 काळी किन्ही ९ लघु नीली १० नील
 शंखाहुली ११
 नीलपुष्पिका, जवस १ काळी निर्गुंडी २
 नील शंखाहुली ३ नीळीचे झाड ४
 नीलपुष्पी, काळी गोकर्णी १ काळी निर्गुंडी २
 जवस ३ काळी किन्ही ४ लघु नीली ५
 विष्णुक्रांता ६ नीलशंखा हुली ७ बेलतूर ८
 काळा कोरांटा ९ घंघिपर्णी १०
 नीलपत्र, मत्स्य वि० १ रोही २
 नीलपौर, काळा ऊंस.
 नीलफला, जांबूळ वृक्ष १ वांगे २
 नीलबीज, काळा आसाणा.
 नीलभ, चंद्र १ मेघ २ भ्रमर ३
 नीलभूमिमलक्षार, कलत्सापरी.
 नीलभंजरी, काळी निर्गुंडी १ रान निर्गुंडी २
 नीलभंडल, फालसा.
 नीलमणि, नीलरत्न.
 नीलमल्लिका, कविठ १ बेल २
 नीलमल्लिका, वारीक काव्यामाशा.
 नीलमोच, काळे उडीद १ काव्या चवक्या २
 नीलमौलिक, काजवा.

नीलमृत्तिका, नीलवर्ण हिराकस १ काळी-
 माती २
 नीलमेह प्रमेहरोग.
 नीलपष्टिका, काळाकुडा १ काळाऊंस २
 नीलरत्न, नीळरत्न.
 नीलरूपक, पारोसापिपळ.
 नीललोह, पंचरसलोह १ काळेपोलाद २
 नीललोहित, शिव.
 नीललोहिता, भुईजांभूळ.
 नीलवर्ण, फालसा १ भुयधामण २ मुळा ३
 नीलवर्षाभू, काळा पुनर्नवा.
 नीलवल्ली, वादांगूळ.
 नीलवल्ली, वादांगूळ.
 नीलवृत्त, कपोदपुष्प.
 नीलवृक्ष, नीलवृक्ष.
 नीलशिशु, काळा शेगवा.
 नीलशिखिका, काळी आवे.
 नीलशोधनी, लघु नीली.
 नीलसस्य, बाजरी.
 नीलसार, काळा आसाणा १ टेंभुरणी २
 नीलसिंदुका, काळी निर्गुंडी.
 नीलस्कंदा, धा, काळी गोकर्णी.
 नीलस्यंदा, काळी गोकर्णी.
 नीला, नदी १ स्थळा २ शाहाजिरे ३ लघु
 नीली ४ नीलपुनर्नवा ५ काव्या मधुम-
 सिका ६ लास ७ नीलवर्ण ८
 नीलांकितदल, तैलकंद.
 नीलाख्य, नीलमणि.
 नीलांग, काळा करदोंकपक्षी १ चाषपक्षी २
 सारसपक्षी ३ पारवा ४ चांचड ५
 नीलांगु, नीलंगु शब्दपाहा १ गोमाशी २
 नीलांजन, निळा सुरमा १ मोरचूद २
 नीलांजनच्छदा, थोर जांबूळ.
 नीलांजना, वीज.
 नीलांजनी, काळी कापक्षी.
 नीलांजसा, वीज १ अप्सरा २ नदी वि०
 नीलांडक, रोहे.

नीकावर, लघु तालीसपत्र १ काळेंबख २
बलराम ३

नीलांबुजन्मन, नीलोत्पल.

नीलाब्ज, निळेंकमळ.

नीलाभ, मेघ १ कृष्णवर्ण २

नीलाभा, मुरकुट.

नीलाब्ज, सजलमेघ.

नीलाम्लान, काळा कोरांटा.

नीलाम्बी, काळी पिठींढी.

नीलालिकुलसंकुल, काटेशेवंती.

नीलाळु, काळेंअळुं.

नीलाब्हा, काळी गोरुर्णी.

नीलाशी, काळी निर्गुंढी.

नीलाश्मज, मोरचुक.

नीलाश्मन, नीलरत्न.

नीलाक्ष, हंस.

नीलिका, लघु नीली १ सिंह पिंपळा २
पंचरमलोह ३ उतरणी ४ धुद्रोग ५
कथील ६ काळी निर्गुंढी ७ मृगाशीशी
फलिका ८ कांतलोह ९

नीलिनी, लघु नीली १ नलुका २

नीली, शरपुंखाकृति जा आडापामन गुळा
उत्पन्न होये ती लघु नीली १ निर्गुं
निर्गुंढी २ सिंह पिंपळा ३ नीललोह ४
कथील ५ धुद्रोग ६ लामें ७

नीलीकृत्, लोमशवर्ण.

नीलीवृक्षाकृति, शरपुंखा.

नीलोत्पल, नीलोत्पल कमळ.

नीलोत्पलिनी, उत्पलिनी लघु कमलिनी.

नीलोपल, नीलरत्न.

नीवर, पाणी १ त्रिखल २ व्यापार ३

नीवाक, दुर्भिक्ष १ महर्गता २

नीवार, तृणधान्य १ देवमात २

नीवारपुहिका, देवभात.

नीवि, शी, मूलधन १ वल्लभंथि २ प्रतिजा ३

नीध, नीध शब्द पाहा.

नीहाट, दंव

नीहारज, दंवांचें पाणी.

नु, स्तुति १ शस्त्र २ काळमान ३ नौका ४
अनुस्वार ५

नुनि, पूजा १ स्तुति २

नुत्त, धुद्रफणस.

नुत, न, नवा.

नुद, शाहातून १ पिंपळभेद २

नु, पुष्प.

नुन्य, नाचणें.

नुन्यकुंड, क, नाचण्या.

नुदना, नी, महाभेदा.

नुप, रांजणीचा वृक्ष १ खिरणी २ राजशवि-
य ३ नगर ४

नुपकंद, रत्नकांदा.

नुपान, राजा १ कुबेर २

नुपद्रुम, थोर बाहवा १ रांजणी २ खिरणी ३

नुपाप्रय, आंबा १ रामबाण २ लालकांदा ३
मारसपती ४ काटिवेळ ५

नुपाप्रयफळा, वागें.

नुपाप्रिया, भेत केवडा १ राजपिंड खजूरी २
साळीभात ३

नुपबट्ट, रायवेर.

नुपमंगल्यक, तरवड.

नुपमाष, निळेंउडीट.

नुपवलभा, केविका १ इरसाल आंबा २

नुपान्मज, थोर इरसाल आंबा १ थोर आं-
बाडा २ इरसाल आंबा ३

नुपान्मजा, कडुभोपळा १ राजाचीकन्या २

नुपान्न, रायभोग साळी.

नुपामय, क्षयरोग.

नुपावर्त, राजावर्तमणि.

नुपाव्हय, लालकांदा.

नुपष्ट, लालकांदा १ नीलवृक्ष २

नुप्रिय, चंदनीपोपट.

नुमान, पुष्पमान.

नेजक, परिट.

नेत्, नागवेल १ कडुनिंब ३ निंब वि०

काशी निर्गुडी ३ प्रभु ४ स्वामी ५
 नेत्र, डोळे १ मूळ २ भ्रंयनरज्जु ३ रथ ४
 रेष्मीबल्ल ५ नेता ६
 नेत्रच्छद, डोक्याच्या पांपणी.
 नेत्रज, अभ्र.
 नेत्रनैर्भल्पकारी, कलखापरी.
 नेत्रपटल, डोक्याचा पडदा.
 नेत्रपर्यंत, डोक्याचे माहेरील कोर.
 नेत्रपिंड, मांजर १ डोक्याचे वृळ २
 नेत्रपुष्करा, ईश्वरी.
 नेत्रबल, रसांजन.
 नेत्रभूषण, काळा सुरमा.
 नेत्रमंगलकारी, कलखापरी.
 नेत्रमल, चिपडे १ डोक्यातील मळ २
 नेत्रमाला, शंखिनी.
 नेत्रयोनि, चंद्र १ इंद्र २
 नेत्ररंजन, नेत्रांजन.
 नेत्ररोग, नेत्ररोग.
 नेत्ररोगहा, लघु मेडिशिंगि.
 नेत्ररोम, नेत्राचे केश.
 नेत्रवर्धन . पापण्या.
 नेत्रवर्धबंध, नेत्ररोग.
 नेत्रविभूषण, निळासुरमा.
 नेत्रसंधि, डोक्याचा संधि.
 नेत्रसंधिरोग. नेत्ररोग.
 नेत्रांबु, नेत्रातील पाणी.
 नेत्रामय, नेत्ररोग.
 नेत्रामयहर, कलखापरी.
 नेत्रारि, निवडुंग १ चिकाडा शेर २
 नेत्रोपम, बदाम.
 नेत्रौषध, नीलवर्ण हिराकस.
 नेत्रिष्ठ, चतुर १ वृक्ष वि० अतिसमीप २
 नेपथ्य, अलंकार १ नृत्यभूमि २ वेषविशेष ३
 नेपाल, काळा ऊंस १ तांबें २ देश वि०
 नेपालक, तांबें.
 नेपालाविह, नेपाल किराईत.
 नेपालभूषक, मूळा.

नेपालिका, मनशीळ १ सोमल २
 नेपाली, नेपाळी १ मनशीळ २ खारीक ३
 नेपालीय, तांबें.
 नेपालेक्षु, मिश्रवर्ण ऊंस.
 नेम, समय १ नियम २ सांयकाळ ३ कर्ष-
 ट ४ नृत्य ५
 नेमाली, नेवाळी.
 नेमि, तिवस १ श्वेतवैर २ चाकाच्या प्रांत
 भाग ३
 नेमिन, तिवस.
 नेमिवृक्ष, तिवस १ श्वेतवैर २
 नेमी, तिवस १ श्वेतवैर २ चाकाचा प्रांत-
 भाग ३
 नेगमेघ, बालरोग.
 नेचिक, वेळाचे मस्तक.
 नेपाल, नेपाल किराईत.
 नेपालिक, तांबें.
 नेपाली, बटमोगरा १ मनशीळ २ गुळी ३
 नेयप्रोध, बडाचे फळ.
 नेर्धरजल, क्षय्याचे पाणी.
 नौ, का, गलवन.
 नंद, आनंद १ विष्णु २ निधिवि० ३
 नंदक, नांदरुखी १ वेडक २ आनंद ३
 नंदकि, पिंपळी.
 नंदगोपिता, रासा.
 नंदंत, पुत्र १ मित्र २
 नंदन, सरल देवदारु १ लाल सुमा २ कुंकुमा-
 गरचंदन ३ वेडक ४ विष्णु ५ पुत्र ६
 इंद्रवन ७
 नंदमुखी, जवस.
 नंदा, योनिरोग १ पाण्याचा माठ २
 नंदि, हर्ष १ द्यूतकर्म २
 नंदिक, नांदरुखी.
 नंदितरु, धावडा.
 नंदिद्रु, धावडा.
 नंदिन, बड १ नांदरुखी २ गुच्छकरंज ३

- पत्रबौवन, नूतनांकुर.
 पत्ररथ, पक्षी.
 पत्रल, पातलद्रुध.
 पत्रवल्ली, ईश्वरी १ पलाशनी २
 पत्रशाक, पालेभाजी.
 पत्रशोभी, थोर उंदीरकानी.
 पत्रश्रेणी, थोर उंदीरकानी.
 पत्रश्रेष्ठ, पत्रश्रेष्ठ १ वेलाचे झाड २
 पत्रसंस्कार, नदीचा ओघ.
 पत्रहिय, थंडी.
 पत्राख्य, लघु तालीसपत्र १ नमालपत्र २
 पत्रांग, पतंग १ रकचंदन २ भूजंपत्र ३
 पयक ४
 पत्रांजन, शाई.
 पत्राक्ष, थोर तालीसपत्र १ पिंपळमूळ २
 शेज्येतण ३ पतंग ४ पच्या हरताल ५
 पत्राभ्ला, चुका.
 पत्रालु, कासाळु १ मुडेगवत २
 पत्रावलि, सुरंगधातु १ ईश्वरी २ पलाशनी ३
 पत्रावली, सुरंगधातु १ पिंपळाच्या कोंवळ्या
 पानांचा काढा जव नमथ घालून करतात
 ती २
 पत्रिका, जायपत्री.
 पत्रिकापत्र, थोर तालीसपत्र.
 पत्रिणी, नवांकुर.
 पत्रिन, पक्षी १ समाणा २ वृक्षवाण ३ पतंग ४
 पत्रिवाह, पक्षी.
 पत्री, गंगावती १ कात्री भाभुडी २ दवणा ३
 पक्षी ४ केनी ५ गंधारी ६ यवासक ७
 पाची ८ खर ९ ताड १० घार ११
 सुरपत्री १२ जायपत्री १३
 पत्रीरस, मक्षिका भेद.
 पत्रैला, एलदोढे.
 पत्रोपस्कर, कार्सावेदा.
 पत्रोर्ण, पीतलोध्र १ रेड्डीवस्त्र २ टिडा ३
 पत्रोल्लास, नवांकुर १ पुःपाची कळी २
 पथ, मार्ग.
 पथालक, पक्षी.
 पथिक, मार्ग चालणारा.
 पथिका, काळेद्रोक्ष.
 पथिद्रुम श्वेत तैर.
 पथ्य, संधव १ चतुर्थांश अन भक्षण करावे
 त्यास पथ्य असें झणतात २ तांदुळजा ३
 सामुद्रमीठ ४
 पथ्यका, मेथी.
 पथ्यशाक, तांदुळजा.
 पथ्या, हतकी १ वांझ कटोळी २ पहाडमूळ ३
 गोड शेदाड ४ कडु शेदाड ५ मुगादनी ६
 पथ्यानियन, पथ्येग्न, भाकिमान गोगी.
 पद, पाउल १ संरक्षण १ स्थान २ चिन्ह ३
 वस्तु ४ किरण ५
 पदक, सोऱ्याचे निष्कर्षमाण १ भूषण वि० २
 पदकाग, पदच्छेद करणाग.
 पदन्यास, गोखर १ पाउल उवणे २
 पदगोहिणी, वादागुळ.
 पदवी, सहदेवी १ नागवला २ मार्ग.
 पदप्राव, पाय व गुडघे.
 पदसंघाट, न. व्याख्याकार.
 पदाक, संप.
 पदांगी, रकलाजालु.
 पदाग, चरणधलि.
 पदिक, पाटाप १ पाया चालणारा २
 पदिका, रक लाजाळु.
 पद्धति, नी, मार्ग १ उपनाम २ रेषा ३ ओळ ४
 पद्य, कमळ १ मिसे २ पुःकरमूळ ३ धोवा ४
 पयकेश ५ पयकाष्ट ६ पाणी ७ रत्न
 वि० ८ संख्या वि० १० व्यहरचना ११
 पयक, पयकाष्ट १ कौष्ट २ कमळाक्ष ३
 मरुल देवदार ४
 पयकंद, कमळकंद.
 पयकंदा, द, काचाक्ष १ मालिकाक्ष २ जल-
 पक्षि विशेष ३
 पयकर, सूर्य.
 पयककंद, कमळाक्ष.

पद्मकर्कटी, कमलाक्ष.
 पद्मकर्णिका, कमळ कर्णिका.
 पद्मकाष्ठ, पद्मकाष्ठ.
 पद्मकिञ्जल्क, कमळ केसर.
 पद्मकिन, भुजपत्र.
 पद्मकेसर, कमळ केसर.
 पद्मखंड, कमळांचा समूह १ कमळांचे स्थान २
 पद्मगंधक, पद्मकाष्ठ.
 पद्मगंधि, पद्मकाष्ठ.
 पद्मगर्भ, सूर्य १ ब्रह्मदेव २
 पद्मचारटी, स्थलकमलिनी.
 पद्मचारिणी, स्थल कमळ १ शर्मा २ हरि-
 द्रा ३ वृद्धि ४ लाक्षा ५
 पद्मतंतु, कमळतंतु.
 पद्मतरा, कडईचे बी.
 पद्मतीर्थ, पुष्करमूळ.
 पद्मदर्शन, राळ.
 पद्मनाडिका, स्थल कमलिनी.
 पद्मनाभ, भि, विष्णु.
 पद्मनाल, कमळाचा देठ.
 पद्मनेत्र, जलपति विशेष.
 पद्मपत्र, क, पुष्करमूळ १ आमंड २ केज ३
 कमळाचे पान ४
 पद्मपत्रा, स्थल कमलिनी.
 पद्मपर्ण, पद्मपत्र शब्द पाहा.
 पद्मपाणि, ब्रह्मा १ सूर्य २
 पद्मपुष्प, पांगाय्याचे झाड १ पत्ती ति-
 पद्मबंधु, भ्रमर १ सूर्य २
 पद्मबीज, कमळाक्ष.
 पद्मबीजाभ, मकाणे.
 पद्ममुखी, रिंगणी.
 पद्ममूल, पद्मकंद.
 पद्मरज, कमळ केसर.
 पद्मराग माणीक.
 पद्मरेखा, द्रव्यप्राप्ति कारक तळहातावरची रेषा.
 पद्मरेणु, कमळ केसर.
 पद्मवती, स्थलकमलिनी १ कमलिनी २

पद्मवर्ण, क, पद्मकाष्ठ १ पुष्करमूळ २
 पद्मवृक्ष, पद्मकाष्ठ १ नांदरुर्षी २
 पद्मशाधिनी, जलपति विशेष.
 पद्मभ्रुवा, लक्ष्मी १ पार्वती २ गंगा ३
 पद्मा, मंजुष्ट १ भारंगमूळ २ स्थल कम-
 लिनी ३ कमलिनी ४ पद्मनाल ५ कांजी ६
 लक्ष्मी ७ कुसुमा ८
 पद्माकर, तडाग.
 पद्माकरजल, तट्याचे पाणी.
 पद्माट, टाकळा.
 पद्मांतर, कमळपत्र.
 पद्मालया, लक्ष्मी.
 पद्मावती, स्थल कमलिनी १ नदी वि० २
 पद्मावह, पद्मकाष्ठ.
 पद्माव्हा, स्थल कमलिनी.
 पद्माक्ष, कमळाक्ष.
 पद्मिन, हनी.
 पद्मिनी, कमलिनी १ हर्नाण २ तडाग ३
 पद्मिनीकंदक, क्षुद्रोग.
 पद्मशय, विष्णु.
 पद्मशेखा, कडईबीज.
 पद्म, मत्त १ दुर्गाचरण २ श्लोक ३
 पद्मा, मार्ग १ स्तुति २
 पद्म, मार्ग १ भूलोक २ रथ ३
 पद्मस, कणन १ क्षुद्रकणम २ कंटकवृक्ष ३
 पद्मसा, क्षुद्रोग.
 पद्मसिका, क्षुद्रोग.
 पद्मसर्प, पद्मकाष्ठ २
 पद्मसर्पकेसर, नागकेसर.
 पद्मसाशन, गरूड.
 पद्मगी, सर्पिणी.
 पद्महा, चामड्याचा जोडा.
 पद्मि, चंद्र १ सूर्य २
 पद्मी, सूर्य.
 पद्म, संरक्षणकर्ता १ दाई २
 पद्मकंदा, भेतभुईकोहोळा.
 पद्मश्रेय, संरावर.

पयःप्रसाद, निवळीचाविषा.

पयःफेनी, दुग्धफेनी १ मोठी दुधी २

पयस्, दूध १ पाणी २ रस ३ चीक ४

पयस, पयसशब्दपाहा.

पयस्य, मांजर.

पयःसंभव, दुधापासून झालेले.

पयःसान्ध्य, ताक.

पयस्या, अर्क पुष्पा १ शिरदोडी २ दुधी ३
क्षीरकाकोली ४ पहाकटुंबी ५ टांकांची
निवळ ६

पयस्वल, बोकड.

पयोस्विनी, नदी १ गाय २ काकोला ३
लघुहरणवेल ४ क्षीरकाकोली ५ श्वेत
भुयकोहोळा ६ दुधभोपळा ७ श्वेत
शेळी ८ मोठी दुधी ९ थोर मालका-
गोणी ११ रात्र १२ वक्रग १३

पयस्त्री, क्षीरकाकोली.

पयःक्षीर, तबखीरजाति.

पया, सुट.

पयोगड, घन १ गाव २

पयोजन्मन, मेघ.

पयोद, मेघ.

पयोधर, स्तन १ मेघ २ ऊंस ३ नागळ ४
नागरमोथा ५ नृणांवि ६ पाठीचाकणा ७

पयोधस सागर १ मेघ.

पयोधि, समुद्र.

पयोधिज, समुद्रफेण १ लवण २

पयोपगा, नदी.

पयोधिज, समुद्रफेण.

पयोभव, दुधापासून झालेले.

पयोर, खैरवृक्ष.

पयोराशि, समुद्र.

पयोलता, श्वेत भुईकोहोळा.

पयोविदारिका, श्वेतभुई कोहोळा.

पयोष्णा, ण्णी, नदी.

पयोष्ण, पंचापक्षी.

पयोहिता, सरस्वतीनदी.

पयोहेतु, दर्ही.

पर, उत्तम १ दुसरा २ शत्रु ३ ब्रह्मदेवाचे
अयुष्य ४

परप्रंधि, साधा.

परंज, केस १ तैलाचाघाणा.

परंजन, घ, वरुण.

परजान, दुसऱ्याने वाढविलेला १ परस्ताधीन २

परणी, परेणी.

परत्र, अ० परलोकी याअर्था.

परत्रभीक, भक्तिमानुरोगी.

परद्रुक, कावळा.

परद्रव्यहा, गठोना.

परपिंडाद, दुसऱ्याचे अन्नावर वाचणारा.

परपुष्ट, कोकीळ.

परपुष्टमहोत्सव, आंबा.

परभूत कावळा.

परभूत, कोकिळ १ कावळा

परभूता, कोकिळा.

परम, उत्तम १ प्रथम

परमान्न, खीर.

परमायुष, आसाणावृक्ष.

परमन्यु, कावळा.

परमेश्वर, परमात्मा. १ शिव २ विष्णु ३

परमेष्ठ, ब्रह्मा १ देव २ श्रेष्ठ ३

परमेष्ठिन, ब्रह्मा १ झालग्रामशिला २

परमेष्ठिनी, ज्ञानिनी.

परक, निळामाका.

परलोक, स्वर्ग.

परलोकगम, मृत्यु.

परवग, परवरे १ परंवां.

परज, रत्नवि.

परशु, कुन्हाड १ शस्त्रवि० २

परश्वध, परशु शब्द पाहा.

परस्पर, एकमेक.

परक, अ० वाकडे या अर्था.

परकपुष्पी, श्वेत आघाडा.

परगा, कर्पूरचूर्ण १ कमळकेसर २ पुष्पातील

रज ३ चंदन ४ धूळी ५ कीर्ति ६ चंद्रसूर्यग्रहण ७
 परागपुष्प, धूलीकंदन.
 पराश्रय बोध १ कसरतृण २
 परानसा, औषध देणें.
 परान्वय, वायु.
 परापर, कालसा.
 पराभिध, पराभिध १ केशर २
 परामृत, वृष्टि.
 पराक, पडवल.
 पराकृक, पाषाण.
 परार्ध, केशर १ चंदन २ केशर १ चंदन.
 २ बाला ३
 परावर, कालसा.
 पराश्रया, मधुमाधवी पुष्प.
 परिकर्मेन, कातल्या सारिखी पीडा
 परिकर्मन, अयंग.
 परिक्रमण, कारचालणें.
 परिक्रमसह, बोकड.
 परिग्रह, घेणें १ पत्नी २ प्रतिमा ३ सूर्य.
 ग्रहण ४ प्रतिग्रह ५ शाप ६
 परिचर्या, सेवा १ आस्तिस्यवृद्धि २
 परिज्मन्, चंद्र १ अग्नि २
 परिज्वन, अग्नि, इंद्र.
 परिणत, पक्क १ नम्र २
 परिणति, नमस्कार.
 परिणय, न, विवाह.
 परिणाम, शेवट.
 परिणामज, झळरोग.
 परिणिसा, चुंबन.
 परिणेत, परिणता १ भर्ता २ नवरा ३
 परिणत्, अ० आसमंतात या अर्थी
 परिनाप, रोग १ भय २ उष्णता.
 परितिस्क, कडनिव-
 परितोदन, टोचणें.
 परितोष, शांति.
 परित्याग, टाकणें १ देणें २
 परिदाहिन, उष्ण.

परिदेवन, भय १ विलाप २
 परिधान, उन्नरीयवस्त्र १ नेसावयाचें वस्त्र २
 परिधि, यत्रियवस्तु शाखा १ सूर्यचंद्रा भोंतीचें
 खळें २
 परिनिष्ठिन, चतुर पुरुष.
 परिपाटि, टी, अनुक्रम.
 परिपिष्ट, क, सिसे.
 परिपुटन, सोलनें.
 परिपुष्करा, कांकडीचाभेद.
 परिपेल, व, भृद्रमोथ १ जळमुस्ता २
 परिपेल, भृद्रमोथ.
 परिपोट, कर्णपाली रोग.
 परिश्रव, स्नान.
 परिश्रुता, योनिरोग.
 परिश्रव, बालरोग.
 परिभाषा, रोगचिकित्सा १ मंकेसाची जी
 गीती ती.
 परिमंडल, कालसा १ नायटे.
 परिमळ, सुगंध १ सुवास २ मैथुन ३
 परिम्लान, रक्तकोळांटा १ कौमलेला २
 परिम्लोणी, काशी.
 परिर्वानिका, शुकुरंग.
 परिवाप, मुंडन.
 परिवृद्ध, प्रभू १ स्वामी २
 परिश्याध, वृक्षकमल १ पांगारा २ जळनेत
 ३ लघुनाहावा ४
 परिव्राजी, मुंदी.
 परिश्रान, सुरा.
 परिश्रम, महनत.
 परिस्पर्ण, सर्पासारिखे अंगावर रोगाचे गमन
 परिस्पर्णा, सेवा.
 परिसिद्धिका, मंडभेद.
 परिक्षति, व्रण.
 परिस्त्रव, पुष्पाग.
 परिस्तुत, शांसावन.
 परिस्तुत, ता, मदा.
 परिहार्य, कोष्ठ १ हस्तभूषण २

परिक्षा, चिखल.

परिज्ञान, पंडित.

परीति, पुष्पाञ्जन.

परीर, फळ.

परीवर्त, कांसव.

परीक्षण, पारिक्षाकरणे.

परु, कालसा १ वेळूचीगांठ १ सागर २
आनंद ३ पर्वत ४

परुदार, घोडा.

परुष, वेळूचीगांठ १ कालसा २ भुयधामण ३
निष्ठुर ४

परुष, क, कालसा १ भुयधामण २

परेत, मृत.

परैतराट, यम.

परैधिन, कोकीळ.

परगेट, कृष्णकेला मोहोन लावन कृष्णकेचे
निमे पाणि घालून जाडेराट करून नि-
धम निखाण्यावर भाजितात तो.

परोछा, मक्षिकाभेद.

परौष्टी } तेल पिणारा कीट वि० १ सुगळ १
परौष्ठी }

पर्कट, क्रींचपक्षी १ पश्चान्ताप २

पर्कटिन, लघुपिंपरी २ पिंपरी १

पर्कटी, टि, पिंपरी १ लघुपिंपरी २

पर्जनो, न्या, टारुहळद.

पर्जन्य, वृष्टि १ दारु हळद २ मेघ ३ इंद्र ४

पर्ण, पळस १ पाने. २

पर्णक, तिलक.

पर्णखंड, वृक्ष.

पर्णचोरक, गठोना.

पर्णापंडित, लघुगेळ.

पर्णभेदिनी, गहुला १ वाधादी.

पर्णभोजन, बोकड.

पर्णमाचल, कर्म

पर्णमृग, वृक्षाचे आश्रयाने रहाणारे ते वनी-
क वानर १ वृक्षमाजारी २ वृक्षमकॅटिका
इत्यादि.

पर्णलता, नागवेली.

पर्णवल्ली, पलाशी.

पर्णाशिरा, पानाच्या शिरा.

पर्णास, कमळ १ जलमंदिर २

पर्णाक, कुरड.

पर्णाव्य, रक्त वपीत कोन्हाटा.

पर्णाश, काळा आजवला.

पर्णादान, भेत आजवला १ मेघ ३

पर्णास, काळा अजवला १ किरमार्णी औवा
२ अल्प पानाची तुळस ३

पर्णासि, काळा अजवला १ तुळस २

पर्णिका, पिठवण १ थोर ऐरण २ सालवण ३

पर्णिन, वृक्ष १ पळस २

पर्णिना, पिठवण १ सालवण २

पर्णी, पळस १ पिठवण २ रानगांजा ३
सालवण ४ लघुवाहवा ५ सातवीण ६

पर्दे, न. अपानवायु.

पर्दे, घर १ तृणाक्षुर २

पर्दे, पित्तपापडा १ पापड २ रक्त्याबोळ
कुंभावृक्ष ४

पर्पटक, पित्तपापडा.

पर्पटद्रुम, कुंभा वृक्ष १ गुगुल वृक्ष २

पर्पटी, रंग वासा १ पापडी २ कुंभा वृक्ष ३

पर्पटीद्रुम, कुंभा वृक्ष.

पर्पटीक, सूर्य १ अग्नि २ जलाशय ३

पर्पक, पलंग.

पर्पकपाटिका, गोडी कुहिली १ काली आवै २

पर्पन्य, पर्जन्य शब्द पाहा.

पर्पस्निका, पलंग.

पर्पागन, पिकलेले कळ.

पर्पाय, अनुक्रम.

पर्पालोचन, चितन.

पर्पवित, शिळा.

पर्पक, गुडघा १ टोंपर २

पर्पगी, पर्पगी १ परबरे २

पर्पगंधि, बोटांची पेंरे.

पर्वणिका, नेत्रसंधिरोग.
 पर्वणी, नेत्र संधीचे रोग १ संक्रांत्यादि पर्व २
 पर्वत, डोंगर १ किराईत २ वृक्ष ३
 पर्वतकाक, डोंगरकावळा.
 पर्वतजा, नदी.
 पर्वततृण, शेंक्रे गवत.
 पर्वतनिर्घरांभस, डोंगराच्या अन्धाचे पाणी.
 पर्वतभेद. हाताजोडी पाषाण भेद.
 पर्वतमोक्षा, रान केळ.
 पर्वतरि, वृक्षादिकांची गांठ.
 पर्वतवासिनी, आकाश मांमी.
 पर्वताश्रय, धारा कळंब.
 पर्वताशय, मेघ.
 पर्वताश्रय, शरभ.
 पर्वतोद्भव, हिंगुळ १ पारा २
 पर्वतोद्भव, अमक.
 पर्वत, वेळची गांठ १ बोटाचीपेरे २
 अष्टर्मा ३ चतुर्दशी ४ पौर्णिमा ५
 अमावास्या ६ संक्रांत्यादि ७
 पर्वपिंपिका, नागदंती.
 पर्वपुष्पी, नागाली १ रामदंती २
 पर्वभेद, बोटाची पेरे फुटतात ती.
 पर्वभूला, केनी.
 पर्वधोनि, ऊंस १ बोक २ वेळ ३ वेत ४
 पर्वकूट, दालिंब.
 पर्वसंधि, बोटाची पेरे.
 पर्वु, कुऱ्हाड.
 पर्वुका, बर्गडी.
 पर्वद, सभा.
 पल, मांस १ मांसधातु २ जटामांसी ३ लाख ४
 घटिकेचा साठावा भाग ५ चार तोळे ६
 पलंकर, पित्त.
 पलंकषा, लघु गोखरं १ लाख २ कृण
 गुगुळ ३ लाल पावटे ४ बाल ५ गुगुळ
 ६ राक्षा ७ पलस ८ मुंडिरी लता ९
 पलळ, मांस १ तिळकूट २ मांस धातु ३
 तिल पुष्प ४ चिखल ५

पललज्वर, पित्त.
 पललप्रिय, कावळा.
 पललाशय, मानेचा भणका.
 पलक्षार, रक्त.
 पलाकी, पालकी.
 पलांग, गाधा मासा.
 पलाग्नि, पित्त.
 पलांडु, श्वेत कांदा.
 पलाप, हनीचे गंडस्थळ.
 पलापहा, नेत्रांजन.
 पलाल, धान्य कापून घेऊन कांड रहाते ते
 १ मरम दे० वाटुक दे० कडवा दे०
 पलालदोहद, भोवा.
 पलाश, पलस १ कापुर काचरी २ तमाल
 पत्र ३ पाने ४ भुयकोहळा ५ हिरवा ६
 पलाशका, भुयकोहळा.
 पलाशगंधजा, वंशलोचनाचा भेद.
 पलाशच्छदन, तमालपत्र.
 पलाशपर्णी,
 पलाशपर्त्री, वल्ली,) आसंध १ पलाशी २
 पलाशा, भुई कोहोळा १ पलाशी २
 कापुर काचरी ३
 पलाशाख्य, शिंग.
 पलाशाख्या, डिकेमाळी.
 पलाशाभा, ओवा.
 पलाशिका, केळ १ कापुर काचरी २
 पलाशी ३ पित्तनक ४ आमातक ५
 भिल्लका ६
 पलाशिन, वृक्ष १ राक्षम २
 पलाशिना, कमलिनी.
 पलाशी, कापुर काचरी १ लाख २
 पलुशीचा वेळ कोंकडवय वेळ कोंकडवय ३
 पलिवर्ना, वृद्ध ली १ मवस गाय २
 पलित, उद १ उष्णता २ मिरि ३ दगड
 फूल ४ श्वेत केश ५ चिखल ६ उपाम
 ७ गुगुळ ८ कपाळ गेग.
 पलितग्रह, दगड फल.

पलिनी, काळा उंबर.
 पली, गृहमलिका.
 पल्यंक, पलंग.
 पल्यशन, विंचु.
 पल्लव, टवटवीत १ अग्य २ हस्त भूषण
 ३ कोंबळी पाने ४ मत्स्यजाति ५
 लाखी रंग ६
 पल्लवद्रु, अशोक.
 पल्लवाद्, हरिण.
 पल्लवान्त्र, मदन.
 पल्लविन, वृक्ष.
 पल्लि, पाल १ धर २ लहान गांव ३ स्थान ४
 पल्लिक, गज.
 पल्लिका, पाल १ चोपई २ मरुत ३
 शोरपड ४ माप सुरजी ५ गणपत ६
 पल्लिवाह, पोकळ गावत.
 पल्ली, पाल १ साकर २
 पल्लल, अल्प मरोवर.
 पल्ललावास, कांसव.
 पल्ललोदक, चिखलांत सांचलेले पाणी.
 पल्ल, बायु १ शेष २ निर्मल ३ पांखडणे ४
 पवत, शुद्ध.
 पवन, बायु १ पवनागवत २ पाणी ३ स्वरुत ४
 पवनद्विष, गुगुलु.
 पवनव्याधि, वात रोग.
 पवनाल, देवनळ धान्य.
 पवनाश, न, सर्प.
 पवनाशनाश, मोग १ धार २ गरुड ३
 पवनेष्ट, लिखाचा ज्ञातीचा वक्ष
 पवनोबुज, भुयधामण.
 पवमान, बायु.
 पवसाय, गेंडा.
 पवि, हिरा १ वज्र २
 पविन, काळी मिरा १ शुद्ध २
 पवित्र, अर्घ्यपात्र १ तांबे २ उदक ३ पाऊस
 ४ शुद्ध ५ जानवे ६ पुत्र जीव वृक्ष ७
 दर्भ ८ मधु ९ तूप १० तीळ ११

भीममेनी कापूर १२
 पवित्रक, दवणा १ तीळ २ पिंपळ ३ उंबर
 ४ दूध ५ थोर हरित दर्भ ६ हळद ७
 हिडजल ८ गेंडा ९ भेत दर्भ १०
 शणसूत्र ११
 पवित्रधान्य, जव.
 पवित्रपत्रा, थोर शमी.
 पवित्रा, हळद १ लघु पिंपळ २ कणीक ३
 तुळस ४ नदी वि०
 पशु, बोकड १ उंबर २ यज्ञ ३ जनानर ४
 पशुक्रिया, पशुंचे मैथुन.
 पशुगंधा, १ गान तुळस.
 पशुगंधिका, १ गान तुळस.
 पशुगर्भित, शिव.
 पशुपल्लव, नागरमोथा.
 पशुमल्लिका, गोमार्था.
 पशुमोहिनी, कटुका वली.
 पशुगज, ज, सिंह.
 पशुहरीतकी, आंबाझ्याचे फळ.
 पश्चिम, पार्श्वभागचा.
 पश्चिमा, पश्चिम दिशा.
 पश्येता, वेष्ट्या.
 पश्य, चर.
 पक्ष, केशपात्रा १ कर भूषण २ पंखवडा ३
 पर्शा ४ पंख ५ चर ६ शरीर ७ शेषट
 पक्षचर, हनी १ चंद्र २
 पक्षज, १ चंद्र.
 पक्षजन्यन, १ चंद्र.
 पक्षनि, ती, प्रतिपदा १ पिसाचे मूळ २
 पक्षधर, चंद्र १ पर्शा २
 पक्षपत्र, थोर सोमवर्षी.
 पक्षभाग, पार्श्व भाग.
 पक्षमाजोर, पक्ष मांजर.
 पक्षवाहन, पर्शा.
 पक्षविंदु, कौंचपर्शा.
 पक्षस, पंख.
 पक्षसंदर, कोष.

पक्षाघात, वायु १ निराकरण.
 पक्षांत, पुणिमा व अमावस्या.
 पक्षांद, प्रतिपदा.
 पक्षालु, पक्षी.
 पक्षावसर, पक्षांत शब्द पाहा.
 पक्षिणी, भारद्वाज १ गान कापसी २
 पौणिमा १ पूर्वापर दिवसयुक्त रात्र आणि
 दिवसांमधील रात्र ४
 पक्षिन्, पाखळ १ बाण २
 पक्ष्मघान, पापण्याचा रोग.
 पक्ष्मन्, पापण्या १ पुष्प केसर २ पंख ३
 सुताचे अणु.
 पक्ष्मयुक्ता, डोक्याचे पापण्याचे केशात ज्या
 उवा पडतात त्या.
 पक्ष्मगंध, पापण्याचा रोग
 पक्ष्मार्ग, पापण्यांचा रोग.
 पक्ष्मोत्संग, पापण्यांचा रोग.
 पा, पिणारा १ पालन करणारा २
 पाक, रक्तविकार १ माठे माळी २ अंभक ३
 वाळ ४ पिकणे ५ चुचड ६ आसुर वि० ७
 पाककृष्ण, करवंदीचे झाड.
 पाककृष्णफल, करवंदी.
 पाकज, बीडलोण १ कोष्ट २ परिणाम झुळ ३
 पाकमन्थ, अंभकासह संचार करितो तो.
 पाकरंजन, समानपत्र.
 पाकल, कोष्ट १ मनिपात २
 पाकली, काकडी.
 पाकशासन, इंद्र.
 पाकशुद्ध, कृदा, खडू.
 पाकात्यर्थ, सर्वा भिरांग.
 पाकारि, भेत काचन.
 पाकिय, पक.
 पाक्या, विडलोण १ जवखार २ संचळ ३
 बांगडखार ४ मंजीखार ५ सोरा ६
 पाक्यापट्ट, बांगड खार.
 पाक्यांळ, |
 पांगुल्य, पांगुळपणा.

पाचक, पिन १ अग्नि २
 पाचका, कांकडी.
 पांचजन्य, शंख १ अग्नि २ मन्य वि० ३
 पाचन, कुत्माष १ पाचन २ जे औषध
 अविचे पचन करिते आणि अग्नि प्रदीप
 करित नाही ते जसे नागकेशर ३
 अग्नि ४ आवटपणा ५
 पाचनक, टंकणखार.
 पाचनी, हर्तकी.
 पाचल, अग्नि १ वायु २ पचनशक्ति ३
 पांचाल, देश वि०
 पांचालिका, शहुरी.
 पांचाली, पिपळी.
 पांचा, पाच.
 पात्रम, शक्ति.
 पाट, कंदी.
 पाटक, विमस्ति.
 पाटन, काढणे.
 पाटल, ग्रीहधान्य १ पुनाग २ लघु रोहिंस ३
 पाटलापुत्र ४
 पाटलच्छद, सुरपुत्राग.
 पाटला, लि, भेत पाडळ १ शक्ति विशेष २
 काळि किंही ३ ताभ्रवली ४ जामूनका ५
 ताभ्रपुष्पी ६ रकपाडळ ७ मन्य विशेष ८
 रकलात्र ९ सागरगोटी १०
 पाटलापुष्प, सुरपुत्राग.
 पाटलापुष्पवणक, पत्रकाष्ट.
 पाटलापुष्पसंनिभ, पत्रकाष्ट.
 पाटलाभ, लालराताळुं.
 पाटलिका, रकणेर.
 पाटलिपिंडिका, धोर भेत किंही.
 पाटलिपुत्र, क, शहर वि०
 पाटली, काळी किंही १ भुयचापा २ रक-
 पाडळ ३ ताळा मोखा वृक्ष ४ रकलोष्ट ५
 सागरगोटी ६
 पाटलीकुसुम, पुनाग.
 पाटलीपुष्प, पुनाग.

पाटोपय, राळे.
 पाटलोपल, माणीक.
 पाटव, आरोग्य १ चतुर २
 पाटाहिका, गुंचेची वेल.
 पाटिन, मन्थ वि०
 पाटारि, चंदन १ वंशलोचन २ मघस्कंधाल
 ४ वायुरोग ५
 पाठ, पाहाडमूळ.
 पाठक, चित्रक.
 पाठमंजरी, सालुंबी.
 पाठशालिनी, सालुंबी.
 पाठा, पहाडमूळ.
 पाठान, गुगळ १ मन्थ वि० २
 पाठिका, पहाडमूळ.
 पाठिन, चित्रक.
 पाठान, चित्रक १ मन्थभेट २ गुगळ ३
 पांहर, मरवा १ योगजुड २ गंत ३ पांडुवर्ण ४
 पांहरपुष्पिका, सातळा वनस्पति.
 पांडव, भर्जन साटडा.
 पांडवार्थाल, कृष्ण.
 पांडाविका, कार्झी चिमणा.
 पांडालि, लघु अंत पांडळ.
 पांडिनी, मानीचे भांडे.
 पांडु, पांढरकळी १ कडुपडवळ २ कवतर ३
 गनउडीद ४ पांडुरोग ५ शुभवर्ण ६ का-
 र्वाळ ७ शुभहर्न ८ मरवा ९ पांडुलोमा
 औषधी १०
 पांडुक, कडुपडवळ १ साली २ मात ३
 गळे ४ होलापरी ५ गोंडपडवळ ६
 पांडुककंगा, औषधि वि०
 पांडुकामलवल्कला, हरपगेंवडी.
 पांडुतक, धावडा.
 पांडुनाग, वनस्पति वि० १ अंत हर्नी २
 पांडुपत्नी, रंणुकाबीज.
 पांडुपत्रा, कांकडी.
 पांडुपुत्री, रंणुकाबीज.
 पांडुप्रहारिणी, त्रिपुडी.

पांडुफल, कडु पडवळ.
 पांडुफला, कडु शेंदाड.
 पांडुफली, पांढरकळी.
 पांडुमंत, खड १ अंत भूमि २ पादरीमातां ३
 पांडुम्लिका, खड १ शिवपातु २
 पांडुर, धावडा १ अंत जोषळे २ गोंड जेद-
 णी ३ अंत खड ४ वगळा ५ नवसागर ६
 कवतर ७ शुभवर्ण ८ पांडुरोग ९ नत
 माग १० मरवा ११ अंतकुमु १२
 पांडुरम, अंत कूडा.
 पांडुरकळी, पांढरकळी.
 पांडुग, योग अंत जुड १ गनउडीद २ वनतीक्षी
 काकडी ३ पवळी ४ मसुरा ५ लिखा ६
 पांडुगग, दवणा १ अंतवर्ण २
 पांडुगगाप्रिय, योग वकुळ.
 पांडुरेक्ष, अंत कस.
 पांडुगग, पंडुगग.
 पांडुलोमा, औषधि वि०
 पांडुदाकंगा, मन्थवडा.
 पांडुकल, पटोल.
 पाण, हात १ प्रयासा २
 पाणि, पंजा १ मर्मस्थान २
 पाणिगृहीती, पत्नी.
 पाणिग्रहण, लघु.
 पाणिज नखळा १ नख २
 पाणितळ, तळहात.
 पाणिनी, नील गोकर्णी.
 पाणिपांडन, विवाह.
 पाणिभुज, उंबर.
 पाणिमर्द, क, करवंदी.
 पाणियाळ, गनअळ.
 पाणिकर, नखळा १ नखे २
 पाणीमयी, दोंग.
 पाण, ग्रह वि० १ राहु २
 पातक, पाप.
 पाताल, नागलांक १ बहवानल २ छिद ३
 पातालगरुडाळय, तानीचा वेल.

पानालवासिनी, नागवेल.
 पानि, स्वामी.
 पानिक, गाधामासा.
 पानिली, हरणे धरण्याचा साफळा.
 पात, वनस्पति वि०, संरक्षणकर्ता.
 पात्र, भांडे १ पाने २ शरीर ३ नदीपवा-
 ह ४ चूल ५
 पात्रट, कृशांग.
 पात्रटीर, कावळा १ करकोचपक्षी २ लो-
 हकीट ३
 पात्रसंस्कार, नदीचा प्रवाह किंवा सरा.
 पात्रीर, हवनीय द्रव्य.
 पात्रोपकरण, घंटा.
 पाय, पाणी १ दवांचे पाणी २ अग्नि ३
 सूर्य ४
 पांथ, मार्ग चालणारा.
 पाथस, पाणी.
 पाथिक, मार्ग चालणारा.
 पाथिस, समुद्र १ नेत्र २
 पाथोज, कमळ.
 पाथोट, मेघ.
 पाथेधर, मेघ.
 पाथोधि, निधि १ समुद्र. २
 पाथोत्रि, समुद्र.
 पाथोरुह, कमळ.
 पाद, पाउल १ मोठे पाषाण २ मूळ ३ चतु-
 र्यांश ४ किरण ५
 पादकटक, चरणभूषण.
 पादगंडीर, स्त्रीपदरोग १ वारूळ २
 पादचत्वर, पिंपळ १ बोकड २
 पादज, झड.
 पादत्राण, जोडा.
 पादप, वृक्षकमळ १ वृक्ष २ जोडा ३
 पादपरुहा, बादांगुळ.
 पादपीठिका, संगमरवरी पाषाण.
 पादपुष्पक, भुयचांपा.
 पादपात्यल, वृक्षकमळ.

पादप्रधारण, } जोडा.
 पादरथ, }
 पादरोहण, वड.
 पादरोहिणी, बादांगुळ
 पादरोहिन, वड.
 पादवल्मीक, स्त्रीपदरोग.
 पादविरजस, जोडा.
 पादवृक्ष, मेडाशिर्गी.
 पादशाखा, पायांचेवाट १ अंगठा २
 पादशंगा, लघु मेडाशिर्गी.
 पादसुप्ति, पायांस मिहिरी येणे ती.
 पादस्फोट, फुटीरपाय असनात तो रोग.
 पादहर्ष, वायुरोग.
 पादहीनजल, चतुर्थांश आटविलेले पाणी.
 पादहीना, आकाशवेळ.
 पादाग्र, पायांचे अग्र स० चवडा.
 पादिन, पायांचे चालनात ते १ कुंभीर २
 मारकी जलतंतु ३ कर्म ४ नक्र ५ गो-
 धा ६ मरुग ७ जलतंतु ८ मगर ९
 शंकर १० शाकुची ११ घंटिक १२
 त्रिशार १३ सुमर १४ शिशुमारादि १५
 पादिन, चतुर्थांश.
 पाट, जोडा.
 पाटादक, तीर्थ.
 पान, प्राशनार्थ पदार्थ १ मशगह २
 पानक, पत्रे.
 पानकपूर, पानकापूर.
 पानगोत्रिका, दारुचे दुकान.
 पानस, कणसाचे मश.
 पानान्यथ, मदान्यरोग.
 पानीय, पाणी १ मोळतण २
 पानीयकुंकुट, पाणकावड.
 पानीयचोणिका, बालू.
 पानीयतंदुली, जळतादुलजा.
 पानीयनकुल, पाणमाजरा.
 पानीयपृष्ठजा, शेवाळ.
 पानीयफल, मरुाणे.

पानीयमूलक, वातंची.
 पानीयशाला, उदकस्थान १ पाणपोई २
 पानीयशालिका, पानीयशाला.
 पानीयशिरोषिका, जलशिरसी.
 पानीयामलक, पानआवळी.
 पानीपालु, रानअळु.
 पाप, रानउडीट १ पातक २
 पापत्र, तीळ.
 पापत्री, तुळस.
 पापचेलिका, पापचेली, चैला, पहाडमळ.
 पापनाशिनी, थोरशमी १ काळी तुळस २
 आपटा ३
 पापरोग, मसरिका.
 पापई, मृगया.
 पापशर्मा, थोरशर्मा.
 पापहर, आपटा.
 पापिणी, पट्टगणी.
 पापन, रोग १ ज्वर २ पातक ३
 पाफाण, फोपटे
 पामत्र, गंधक.
 पामन्, पामा शब्द पाहा.
 पामा, खरूज १ कुप्रयोग २ पिवळे फोडां-
 ची खरूज ३
 पामारि, गंधक.
 पामरोद्धारा, गुळवेळ.
 पाय, पार्णी.
 पायस, क, खार १ विशेष २ भुप ३
 पायु, गुद.
 पाय्य, मान.
 पार, पारा १ परतीर २
 पारक, सोने.
 पारण, मेघ.
 पारणा, संतोष १ उपोषण सोडणे २
 पारद, पारा.
 पारंद, सर्पजाति.
 पारदबंधन, सारलांह.
 पारधि, पार्थी.

पारभृत, देणे,
 पारवत, खवतर.
 पारशव, लांबड.
 पारश्वय, सोने.
 पारसीक, देश वि० १ अश्व विशेष २
 पारसीक्यवाना, खुरासनी ओवा.
 पारसीकवचा, भेतखंड.
 पारसीयवानी, किरमाणी ओवा.
 पागापन, पारवा.
 पागापार, सागर १ नदीचे उभयतीर २
 पागायणी, शर्णा १ प्रकाश २ चिंतन ३
 पागारुक, खडक.
 पागायन, पारवा १ फालसा २ कवतर ३
 लांबड ४ सागळ ५ निळासुग्मा ६
 अश्वशुगा ७ वानर ८ एवनीवृक्ष ९
 पारावतकलिका, कांगाचे झाड १ थोरमा-
 लकांगोणी २
 पारावतपटी, कांगाचे झाड १ थोरमालकां-
 गोणी २ लघुमालकांगोणी ३
 पारावतांग्रि, प्रां, मालकांगोणी.
 पारावतांग्रिपिच्छ, पारवा.
 पारवनी, उतरणी १ नदी २ अनानम ३
 पारवण, भुयधामण.
 पारवाग, समुद्र १ दोन तीरे २
 पारिगभिक, बालरोग १ परवा.
 पारिजान, क, पांगारा १ रोहिडा २ रक.
 रोहिडा ३ पारिजातक क्षणन एक पुष्प
 वृक्ष आहे जास प्राकृतांत प्राजक क्षणतां-
 त ४ कडुनिंब ५
 पारिजाना, तजवळ.
 पारिंड, सिंह.
 पारिप्लव, चंचल.
 पारिभट्ट, कडुनिंब १ देवदार २ पांगारा ३
 कोष्ट ४ प्राजक ५ सरल देवदार ६
 निंब ७
 पारिभट्टक, देवदार १ पांगारा २ कडुनिंब
 ३ कोष्ट ४ राजाक ५ कडुरिके ६

पारिभव्य, भाव्य, कोष्ठ.
 पारिवाहव्य, अणुरेणु.
 पारिश, पारोसापिपळ १ विंपरी २
 पारिहार्य, कोष्ठ १ हस्तभूषण २
 पारी, जायपत्री १ पराग २ कर्पूरिका ३
 पारिंद्र, सिंह १ अजगर सर्प २
 पारीश, पारोसापिपळ १ विंपरी २
 पारु, अग्नि १ सूर्य २
 पारुष, नखला.
 पारुष्य, अग्ररु १ नंदनवन २ निद्रु भाषण ३
 वृहस्पति ४
 पारेवन, लघु द्वीपांतरखजूरी १ खारिक २
 पुष्कराश्रमसमीपेप्रसिद्धा.
 पार्घट, राग्वाडी.
 पार्थ, अर्जुन सादर्ड १ राजा २
 पार्था, ब्राह्मी १ सूर्यफूलवल्ली २
 पार्थिव, पिंडी तगर १ राजा २ परेळ ३
 सोरा भीठ ४
 पार्थिवा, विलासिनी स० जा स्त्रीचा राजाने
 अंगिकार केला ती १ मनशीळ २
 पार्पर, यम.
 पार्वण, हरीण वि०
 पार्वत, हिंगूळ १ शिलाजित २ सिसे ३ क-
 न्यानित्र ४
 पार्वती, लघुधापटी, १ गजापिपळी २ सिंह-
 पिपळी ३ लघुपाषाणभेद ४ नदी ५
 कवड्या उद ६
 पार्वतीय, अक्रोड १ निळासुरमा २
 पार्वतेय, वानर पिपळी १ सुरमा २
 पार्वतेया, जिगिणी १ लघुधापटी २
 पार्श्व, बरगड्या.
 पार्श्वक, बरगड्यांचे हाड.
 पार्श्वकाल, १ बरगड्यांतला वायु.
 पार्श्वसंहति, बरगड्या.
 पार्श्वकच, बालरोग.
 पार्श्वस्थि, बरगड्यांचे हाड.
 पार्श्वोदरप्रिय, मेकडा.

पार्श्वि, टांच १ पृष्ठभाग.
 पाल, चित्रक १ संरक्षक २ उवा ३
 पालक, चित्रक १ हिंगूळ २
 पालंक, कवड्याउद १ ससाणा २
 पालकाव्य, तांबडे पावटे.
 पालंकी, पोईशाक १ कुंदरु २ पालंकी ३
 कवड्याउद ४
 पालंक्ष्य, क्या, वास्तु काकारा पालव.
 पालघ्न, आळंबे १ जलतृण वि० २
 पालन, नवीनव्यायलेल्या गाईचेदूध १ संरक्षण २
 गालाश, तमालपत्र १ रांजणी २ हिरवारंग ३
 पालाशी, रांजणी.
 पालि, लताग्र १ मांडी २ कानाचीपाळ ३
 कान ४ चिन्ह ५ मधुश्रुतरुणस्त्री ६
 प्रस्थपरिमाण ७ उवा ८ पंक्ति ९ प्रभेद १०
 शिष्यप्रदेश ११
 पालिका, कानाचाचापा.
 पालिद, सालईडीक.
 पालिंदी, काळैनिशोत्तर १ कुंभा २ मार-
 ग ३ श्वेतगोकर्णी ४ त्रायमाण ५
 पालिधि, काळैनिशोत्तर.
 पालिनी, त्रायमाण.
 पालिशोष, कर्णपालीचा गोगा
 पाली, चित्रक १ व्रणावर पट्टी मारितता
 ती २ पालि शब्द पाहा ३
 पालीकुट, चित्रक.
 पालेयांबु, दवांचे पाणी १
 पालेषन, द्वीपांतरखजूरी १ लघुद्वीपांतर
 खजूरी २
 पावक, श्वतरक चित्रक १ सूर्यकांतमणि २
 अग्नि ३ कुसुंभ ४ पांढरासुरमा ५ विव-
 वा ६ नावडिंग ७
 पावकयणि, सूर्यकांत.
 पावकबंधन, थोरऐरण १ नरवेल २
 पावकाव्या, थोरऐरण.
 पावकोष्ण, सूर्यकांत.
 पावन, पीतमाका १ बडाल २ शंख ३ चं-

दन ४ पाणी ५ कोष्ठ ६ गोमय ७
 पाषाणध्वानि, शंख.
 पावनी, गोरोचन १ नामवेल २ गाय ३
 तुळसी ४ हर्तकी ५ भागीरथी नदी ६
 पाषाण, क्षुद्रफणस.
 पाषा, दोरीचाफास १ केशपाषा २
 पाशभूत, वरुण.
 पांशु, भीमसेनी कपूर १ पित्तपाषडा २ त्वारी
 मीठ ३ ताड ४ गोडीउंडी ५ पुन्नाग ६
 धूल ७
 पांशुका, रजस्वलास्त्री.
 पांशुकासीस, हिराकस.
 पांशुचत्वर, गार.
 पांशुचंदन, शिव.
 पांशुचाग्र, लाहनकांकडी.
 पांशुज, त्वारी मीठ १ सोरा २
 पाशुपत, थोरवकुळ १ श्वेतरक्तवसु २
 पांशुपत्र, शाक वि०
 पांशुभव, खारीमीठ.
 पांशुभिक्षा, लघुधायटी.
 पांशुर, गोमाशी १ लंगडा २
 पांशुरागिणी, महामेदा.
 पांशुल, वृक्षवि० १ शिव २
 पांशुला, व्यभिचारिणीस्त्री.
 पांशुक्षार, त्वारीमीठ.
 पाषाण, लघुपाषाण १ हाता जोडी पाषाण
 भेद २
 पाषाणकदली, लोखंडीकेळ.
 पाषाणकुंदक, थोरपाषाणभेद.
 पाषाणमदंभ, क्षुद्रगंग.
 पाषाणमैरिक, गेरू.
 पाषाणभित्, हाता जोडी पाषाणभेद.
 पाषाणभेदिन्, श्वेत दगडी पाषाण भेद १
 हाताजोडी पाषाणभेद २ कडवनी कों०
 थोरपाषाणभेद ३
 पाषाणसंभववल्ली, पोंवळे.
 पाषाणांक, पाटटा.

पांसव, मृत्तिकालवण १ सोरा २
 पांसु, पांशुशब्द पाहा.
 पांसुक, ज, मृत्तिकालवण.
 पांसुजक्षार, सोरा.
 पांसुल, लावापशी १ श्वेत केवडा २
 पांसुलवण, सोरा.
 पांसुला, श्वेतकेवडा १ विटाळशीखी २ व्य-
 भिचारिणीस्त्री ३
 पाहान, तुतीचावृक्ष.
 पिक, कोकिल.
 पिकदेव, आंबा
 पिकप्रिया, आंबा.
 पिकप्रिया, जांबूळ.
 पिकबंधु, आंबा.
 पिकभक्षा, क्षका, भुयजांबूळ.
 पिकप्रहोन्मव, आंबा.
 पिकराग, आंबा.
 पिकरत्नभ, आंबा.
 पिक्रांग, चातरपशी.
 पिकानंद, वसंतक्रतु.
 पिकाक्ष, रोचनीवनस्पात.
 पिकी, कोकिल
 पिकुरस, मदा.
 पिकेक्षणा, विखरा.
 पिक, करिशावक.
 पिंग, वाळा १ रानउंडीर २ हरताल ३ सो-
 नपितळ ४ पिंगटवर्ण ५ रानउंडीद.
 पिंगकपिश्रा, झुरळ.
 पिंगमूल, गाजर.
 पिंगल, पिंगळा १ पितळ २ मुंगूस ३ वृक्ष-
 मांजर ४ वाळा ५ सूर्य ६ सर्प वि० ७
 अग्नि ८ वानर वि० ९ घुबड १० विष ११
 हरताळ १२ पिंगटवर्ण १३
 पिंगलनामक, शिलारस.
 पिंगलमूल, गाजर.
 पिंगललोह, सोन पितळ.
 पिंगला, पितळ १ गोरोचन २ मालकायो-

णी ३ पिंवळा शिसव ४ पिंगळा ५
 पिंगलाक्ष, पिंगळा.
 पिंगलिका, बकपक्षी.
 पिंगवर्णक, गाजर.
 पिंगसार, हरताळ.
 पिंगस्फुटिक, गोमेद.
 पिंगा, गौरोचन १ हळद २ वंशलोचन ३
 हिंग ४ रक्तवाहिनी नाडी ५ पार्वती ६
 पिंगाण, काच.
 पिंगाळ, काळवटपक्षी.
 पिंगाश, मत्स्य वि० १ सोने. २
 पिंगाशी, निळीचे झाड.
 पिंगाक्ष, मांजर.
 पिचंड, पोट.
 पिचव्य, कापूस.
 पिचव्या, कापशी.
 पिचंड, उदर १ पशुंचा अवयव २
 पिचु, कापूस १ कापसाचे सत २ आरक्त
 कापशी ३ कुपूरोग ४
 पिचुक, साखरुंड.
 पिचुनूल, कापूस.
 पिचुमंद, कडुनिव १ काळानिव २
 पिचुमर्द, कडुनिव.
 पिचुल, कोंडी १ कापूस २ पाणकावळा ३
 ताळव्याची जाति ४
 पिचुट, कथील १ शिसे २ नेत्ररोग ३
 पिच्छ, क, मोचरस १ शेषट २ भारपीस ३
 पिच्छबाण, रणगांध.
 पिच्छभार, मयूरपिच्छ.
 पिच्छल, मोचरस १ भोंकर २ शिकीपेज ३
 गोंधणी ४ नीव ५ चिकट ६ बुळबुळी-
 त ७ आकाशवेळ ८ जवस ९ विचुवा १०
 विखरा ११
 पिच्छलच्छदा, चुंच.
 पिच्छलुत्वक, नारंग १ नारिंगाची साल २
 पिच्छलवळा, बोर १ घोळ २
 पिच्छलवीस, नीव.

पिच्छला, सांवरी १ आकाशवेळ २ जवस ३
 विचुवा ४ विचवा ५ विखरा ६
 पिच्छा, मोचरस १ मंड २ घोळ ३ सांवरी-
 चा डीक ४ काळा ५ सांवरी ६ शिशा-
 प ७ सुपारी ९ केळ ९ तांदुळाची पे-
 ज १० सर्पाची गरळ ११ घोड्याच्या
 पायांचा रोग १२ निवळी १३ जटा १४
 पिच्छिनिका, शिसवा.
 पिच्छिल, पिचुलवृक्ष १ मंडयुक्त दहि ३०२
 पिच्छिलक, सांवरी १ लहान भोंकर २ धा-
 मणीचा वृक्ष ३
 पिच्छिलच्छदा, राजगिरा १ मयाळ २
 पिच्छिलत्वक, नारिंगवसाल.
 पिच्छलसार, मोचरस.
 पिच्छिया, सांवरी १ पिंवळा शिसव २ सुळें-
 गवत ३ योगमयाळ ४ राजगिरा ५
 काळा शिसव ६ नदी ७
 पित्र, भीमसेनी कापूर १ सामर्थ्य २ हिंसा ३
 धान्यादिकांची रास ४
 पित्रट, नेत्ररोग.
 पित्रर, नागकेशर १ सावे २ हरताळ ३
 सोने ४ अश्व वि० ५ पीतवर्ण ६ पिं-
 जरा ७
 पित्रल, पित्रल १ जलवेत २ हरताळ ३
 पित्रा, पीडा १ कापूस २ हळद ३
 पित्रान, सोने.
 पित्रल कापसाची वात.
 पित्रूप, रुणमळ.
 पित्रेट नेत्ररोग.
 पिटक, फोंड १ पेटी २
 पिटका, टिका, मसरिका.
 पिटंकाकी, कडु वृंदावन.
 पिटंकाश, मत्स्य वि०
 पिट्टका, दातांची बुरशी.
 पिंड, देवनळ १ पीडा २
 पिंडर, नागरमोथा १ थाली २ मंथन दंड ३
 पिंड, लोखंड १ रक्त्यावळ २ जास्वंद ३

उद ४ पोलाद ५ शरीर ६ कांखेत व
आदसंधीत व मानेखाली गोळ्या आहेत
त्या ७ मांस ८ अन्न ९ गर्भ १० हत्ती-
चे गंडस्यळ ११ लोणी १२ श्राद्धांग-
पिंड १३ मांस १४ गोळा १५ पराक्र-
म १६ शरीराचा एक देश १७ घरा.
चा एक देश १८ वेळूचें पात्र १९
सांद्र २०

पिंडक, फोड.

पिंडक, उद १ पोटच्यामधले गोळे २ फोड ३
शिलारस ४ श्वेत राताळुं ५ रक्त्याचोळ ६
वाटाळा मुळा ७

पिंडकंद, क, श्वेतराताळुं १ कंदगुळवेल २

पिंडका, मसूरिका हेवी.

पिंडखर्जूरीका, पिंडखर्जूरी.

पिंडखर्जूरी, पिंडखर्जूरी.

पिंडगुडूचिका, कंद गुळवेल.

पिंडगुडूची, कंदगुळवेल.

पिंडगोडस, रक्त्याचोळ.

पिंडनगर, तगर.

पिंडनैलक, शिलारस १ उद २

पिंडपाद, हत्ती.

पिंडपाय, हत्ती

पिंडपुष्य, अशोक १ डाळिव २ जासवंद ३
कमळ ४

पिंडपुष्यक, शाक वि०

पिंडफला, रुडु दुधभोपळा.

पिंडबीज, कण्हेर.

पिंडमुस्तक, नागरमोथा.

पिंडमुस्ता, नागरमोथा.

पिंडमूल, क, वाटाळा मुळा १ गाजर २

पिंडरोहिणिक, वेहेकळ.

पिंडशर्करा, खडीसाकर.

पिंडहरिद्रा, गांठी हळद.

पिंडा, वंशपत्री तृण १ हळद १ खर्जूरी ३
नाफळी ४ डिकेमाली ६

पिंडता, उद.

पिंडाभा; नावदसाकर.

पिंडाभ्र, गार.

पिंडामृता, कंदगुळवेल.

पिंडायस, पोलाद.

पिंडार, पेंडें.

पिंडाल, लु, कंदगुळवेल.

पिंडालूक, श्वेतगाताळुं.

पिंडाव्हा, डिकेमाली.

पिंडिका, पुटकळी.

पिंडिका, पोटच्यांचे गोळे १ दुध्या भोपळा २

खर्जूरी ३ ताडवृक्ष ४ महादेवाची पिंडी ५

चाकाचा मध्यभाग ६

पिंडिन, शिलारस १ कांस २

पिंडिनकळक, शिलारस.

पिंडिनैल, शिलारस.

पिंडिरिका, तांदुळजा १ मंजिष्ट २

पिंडिल, जोशी.

पिंडिला, कांकडीचा भेद.

पिंडीतक, गेळ १ मरवा २ तगरभेद ३

पिंडीतकफल, गेळफल १ मरवा २

पिंडीतगर, तगरभेद.

पिंडीपुष्य, अशोक.

पिंडीर, समुद्रफेण १ डाळिव २ तांदुळजा ३

शुक्र ४

पिंडोद्भवा, सय १ सुरा २

पिंडोलि, उट्टे.

पिण्या, मालकांगोणी.

पिण्याक, पेंड १ शिलारस २ हिंग ३ ऊ-

द ४ तिलकळक ५ केशर ६

पिण्याका, थोर मालकांगोणी.

पितरप्रिय, वडा.

पिनामह, लघुमंजुतृण १ वापाचावाप २

पितृ, वाप.

पितृकानन, श्मशान.

पितृगृह, श्मशान.

पितृतर्पण, तीळ.

पितृलिधि, अमावास्या.

पितृदेवत, मघानक्षत्र.
 पितृपति, यम.
 पितृप्रसू, सायंकाळ १ पितामही २
 पितृप्रिय, माका १ अगस्ता २ काले ३ वडा ४
 पितृभोजन, उडीद.
 पित्त, पित्त.
 पित्तकृत, काज-
 पित्तग्रह, बालरोग.
 पित्तघ्न, तूप.
 पित्तघ्नी, श्वेतगोकर्णी.
 पित्तद्राविन, साकर निवृ.
 पित्तनाडी, दंतमलरोग.
 पित्तप्रवर्तन, ऊर्ध्वाधरमार्गानि पित्त वाहेर
 निघणें.
 पित्तप्रकृतिलक्षण, अकालीकेश पादरे हो-
 तात १ गौरवर्ण २ स्वेदी ३ रागीट ४
 विचक्षण ५ स्वप्नांत तेजःपुंज पदार्थ प-
 हा तो ६
 पित्तभेषज, मसुरा.
 पित्तरक्त, रक्तपित्तरोग.
 पित्तरोग, पित्तप्रकोप.
 पित्तरोहिणी, गलरोग.
 पित्तल, पित्त १ भूर्जपत्र २
 पित्तला, शालिपर्णी.
 पित्तबलभा, काळेंअतिविष.
 पित्तत्रिदग्धदृष्टि, दृष्टिरोग.
 पित्तशोणित, रक्तपित्तरोग.
 पित्तहन, पित्तपापडा.
 पित्तहर, पित्तनाशकपदार्थ १ उशीर २
 पित्तारि, पित्तपापडा १ लाख २ पीतरकचं-
 दन ३
 पित्तास्र, रक्तपिरोग.
 पित्तोच्छिष्ट, पांपण्याचारोग.
 पित्तहं, उडीद.
 पित्त, उडीद १ मध २
 पित्त्या, पौष्णिमा १ मघानक्षत्र २
 पित्तन, पक्षी.

पित्तल, मार्ग.
 पिधा, न, आच्छादन.
 पिनस, नासारोग १ पडशें २ खोकला ३
 पिनाक, पीताभ्रक १ शिवधनुष्य व त्रिशूल
 पिन्यास, हिंग
 पिपासा, पाणीपिण्याची इच्छा.
 पिपासु, तान्हेला.
 पिपिली, मुंग्या.
 पिपीलक, मुंगळा.
 पिपीलिका, | मुंग्या
 पिपीली |
 पिप्यटा शर्करा.
 पिप्यरी, पिंपरी १ लघुपिंपरी २
 पिप्यल, पिंपळ १ पक्षी २ पाणी ३
 पिप्यलक, स्तनाचे अग्र.
 पिप्यलपर्णी, लघुमेडशिगी.
 पिप्यलि, पिंपळी.
 पिप्यली, पिंपळी १ कानाचे पाळीचा रोग २
 पिप्यलीका, लघुपिंपळ.
 पिप्यलीमूल, पिंपळमूल.
 पिप्यिका, द तांचामळ.
 पिपु, लासे १ तीळ इत्यादि चिन्ह.
 पिपाल, चारोळी.
 पिलुक, पीलुवृक्ष.
 पिलुनी, मोरवेल.
 पिलुका, गजखी.
 पिव, पिणाग.
 पिशंग, पिंगटवर्ण.
 पिशंगता, पिंगटपणा.
 पिशाच, भूतविशेष.
 पिशाचद्रु, धावडा.
 पिशाचवृक्ष, धावडा.
 पिशाचिका, रानउडीद १ सुगंध जटा-
 मांसी २
 पिशाची, सुगंधमांसी.
 पिशिन, मांसधातु.
 पिशितरोहिणी, रोहिणी.

पिशिता, जटाभांसी.
 पिशिताशन मांसभक्षक १ राक्षस २
 पिशितोदक, केशर.
 पिशिनी, जटाभांसी.
 पिशी, जटाभांसी.
 पिशीतक, बारीकगहूं.
 पिशु, स्पृका.
 पिशुन, कावळा १ कापूस २ नारद ३ वा-
 नराचें तोंड ४ केशर ५ तगर ६ दुर्ज-
 न ८
 पिशुना, स्पृका १ गठोन्याचें झाड २
 पिष्ट, शिसें १ पीठ २ चूर ३ अम्बिभंग ४
 नांदुरखी ५
 पिष्टक, डोळ्यांचे श्वेत वुवुळावग्या रोग १
 वडा २ तिलकूट ३ पड ४
 पिष्टप, जगत.
 पिष्टपाचक, कदई.
 पिष्टपर, तुपांत तळलेले पिठाचे पक्कान.
 पिष्टमेह, प्रमेहरोग.
 पिष्टपोनि, खापरपोळी.
 पिष्टवैकृत, पिष्टान १ वडेभाकरी इत्यादि २
 पिष्टसौरभ, चंदन.
 पिष्टान, वुका.
 पिष्टिका, श्वेत पिठोडी.
 पिष्टोडी, श्वेत पिठोडी.
 पिस्त, पिस्ते.
 पिहित, आच्छादित.
 पीच, मुखा खालचा प्रदेश.
 पीठ, चित्रक १ चितळ २ देवनळ ३ याद-
 नाला दिकाचें चूर्ण ४ आमक ५
 पीठसर्पिन, पांगळा.
 पीठन, पीडाकरणे.
 पीडा, रोग १ दया २ दुःख ३ सरल देव-
 दार ४
 पीडिका, कपालरोग.
 पीत, शालिविशेष १ पुष्कराज २ पुष्कराज ३
 कमळ केशर ४ अंकोलमूल ५ पिवळा

कौराटा ६ सागाचा भेद साहोडा ७
 हरताळ ८ पयकाष्ट ९ पीतचंदन १०
 नांदरुखी ११ पीतवर्ण वाळा १२ पिवळा
 सोमळ १३ केशर १४ कुसुंभ १५ पिवळा १६
 पीतक, काश्यागक १ पयकाष्ट २ सोनपीतळ ३
 नुवर्णमाधी ४ केशर ५ सोने ६ नांदरु-
 खी ७ हळदिवारुवृक्ष ८ पीतचंदन ९ पी-
 तलोप्र १० हरताळ ११ देवनाभळ १२
 गाजर १३ वाभळ १४ बारीकगहूं १५
 पीतजिरे १६ मधु १७ किराईत भेद १८
 तुणवृक्ष १९
 पीतकंद, गाजर.
 पीतकट्ट, म, हळदिवारु वृक्ष.
 पीतकरवीर, पिवळाकरणे.
 पीतका, गोडदोडकी.
 पीतकाबेर, केशर १ सोनपीतळ २
 पीतकायना, पिनरोग.
 पीतकाष्ट, पीत चंदन १ हळदिवारु वृक्ष २
 पीतकीलका, १ सोनामुखी.
 पीतकीला, १
 पीतकुरवृक्ष, पीतकांराटा.
 पीतकुसुम, पिवळा कांराटा.
 पीतगंध, पीतचंदन.
 पीतगंधक, गंधक.
 पीतघोषा, पिवळी घोसाळी.
 पीतचंदन, दारुहळद १ मलयगर्ग पीतचं-
 दन २ हळद ३ केशर ४
 पीतचंपक, सोनचांपा १ नागचांपा २ दीप ३
 पीतजानि, पिवळी जाई.
 पीतनेंदुल, रांजे.
 पीतनेंदुला, मोतारंगणी.
 पीतनेंदुलिका, राले.
 पीतनुंड, सुगर्णपक्षी.
 पीतनेला, थोर मालकां गोणी.
 पीतवंतता, पित्तरोग.
 पीतदारु, दारुहळद १ हळद २
 देवदारु ३ किराईत ४ पूतिकरंज ५ ६

ह्ळदिवावृक्ष ६ सरळदेवदार ७
 पीतदुग्धा, पिसोळा १ सातला.
 पीनद्रु, दारुहळद १ सरळ देवदार २ हळ-
 दिवा वृक्ष ३
 पीनद्रुम, सरळ देवदार १ दारुहळद २
 हळदिवावृक्ष.
 पीनन, क, केशर १ हरताळ २ आंबाडा ३
 आम्रातक ४ देवदार ५ भेंडीचे झाड ६
 पीननखना, पिनरोग.
 पीननाश, धुद्रकणस.
 पीननी, शालिपर्णी.
 पीनपराग, कमळकेसर.
 पीनपर्णी, औषधिविशेष.
 पीनपात्री, चित्रक.
 पीनपादप, पीतलोत्र.
 पीनपादा, सालुंषी.
 पीनपिष्ट, सिसे.
 पीनपुष्प, थोर कोहोळी १ सोनाचापा २ तरवड ३
 पीनपुष्पक, वामळ.
 पीनपुष्पका, लघुवाळुककांकडी १
 पीनपुष्पा, पिवळाकारांटा १ महाबला २
 गोडशेदा ३ तौशीकांकडी ४ लघुकार-
 ली ५ लघुद्रावण ६ सिंसिरडा ७ शिरोळी ८
 तुरी ९ पिवळाकणेर १० गणेशी ११ पिवळा
 जाई १२ सोनामुखी १३ कटोली १४
 पीनपुष्पिका, अतिबला १ महाबला २ गो-
 हदाडकी ३
 पीनपुष्पी, कटोली १ महाबला २ अतिव-
 ला ३ पिवळी जुई ३ थोरताग ४
 पीनप्रसव, पिवळा कणेर.
 पीनफल, कर्मर १ साहोडा २ हेदवी ३ धावडा ४
 पीनफेन, रिठा.
 पीनबालि, गंधक.
 पीनबालुका, हळद १ पिवळीमार्ती २
 पीनबीजा, मेथी.
 पीनभद्रक, देववाभुळ १ कंकी २
 पीनमंडलदर्शन, पित्तरोग.

पीनमंडक, पिवळावेडूक.
 पीनमणि, पुष्कराज.
 पीनमस्तक, कसिससाणा.
 पीनमाक्षिक, सुवर्ण माक्षिक.
 पीनमंड, हरिणीविशेष.
 पीनमुष्ट, पिवळेमूग.
 पीनमूत्रत्व, पिनरोग.
 पीनमूल, क, गाजर.
 पीनपथिका, पिवळी-जुई.
 पीनपथी, पिवळी जुई.
 पीनरक्तक, पत्रकाष्ट १ गोमद २
 पीनरत्नक, पुष्कराज.
 पीनरभा, सोनकेळ.
 पीनराग, मेण १ पुष्पपराग २ पिवळारंग ३
 पीनरोहिणी, लघुशिवर्णी.
 पीनरु, पिवळावर्ण १ पितळ २
 पीनरुक्त, सोनापितळ.
 पीनलोह, सोनापितळ.
 पीनवर्ण, क, पीतचंदन १ हळदिवावृक्ष २
 काप्रागर ३ कुंकुम ४ कांचन ५ पीता ६
 कदंब ७ पीतचंदन ८ ताल ९ मन-
 शोळ १० गोडशेदा ११ पिवळा वेडूक १२
 पीनचली, आकाशवेळ.
 पीनवालुका, हळद.
 पीनविटकना, पिनरोग.
 पीनवृक्ष, पीतलोत्रवृक्ष १ सरळदेवदार २
 सूरुचे झाड.
 पीनशाल, क, विवळा.
 पीनशालि, वारीकभात.
 पीनसार, विवळा १ आंकोली २ पीतचंदन ३
 शिळारस ४
 पीनसारक, कडुनिंब १ असाणा २
 पीनसारि, सुर्माधातु.
 पीनस्कंध, डुकर.
 पीनस्फटिक, पुष्कराज.
 पीनस्फोट, टा, पिवळे फोडांची सहज १
 कासेफोड २

पीता, हळद १ दारूहळद २ सोनकेळ ३
धोर मालकांगोणी ४ गव्हेला ५ रानम-
हाळुंग ६ गोरोचन ७ पिवळा ८ पिवळा
सिसव ९ देवदार ११ सरळदेवदार १२
हरताळ १३ आसंध १४ पिवळीजुई १५
सालवण १६ आकाशवेळ १७

पीतांग, पीतलोभ्रवृक्ष १ पिवळा वेडूक २
वाळा ३ नारिंग ४

पीतांगा, गी, हळद.

पीतांबर, कौशेयवस्त्र १ विष्णु २

पीताब्धि, अगस्तिकावि.

पीताभ, पीतचंदन.

पीताम्लान, पिवळा कोरांटा.

पीतावलोकन, पित्तरोग.

पीताब्द, राळे.

पीतादमन, पुष्कराज.

पीति, घोडा १ मयशाला २ पिणें ३

पीतिका, पीतजुई १ दारूहळद २ धोरको-
होळा ३ हळद ४ मोठी घोसाळी ५

पीतिन, घोडा.

पीत, सूर्य १ अग्नि २ गजेंद्र ३

पीत्वा, अ० पीऊन या अर्था.

पीथ, काळ १ सूर्य २ अग्नि ३ पाणी ४

पीथिन, घोडा.

पीन, पुट.

पीनत्वद, वीर्य वृद्धिकर पदार्थ.

पीनस, पिनास रोग १ पडसे २ खोकला ३

पीनस, कांकडी.

पीनस्कंध, झैसा १ रानडुकर २

पीनोद्गी, मोठ्या ओटीची गाय.

पीयु, कावळा १ घुवड २ सूर्य ३ काळ ४
सोने ५

पीयूष, नवदुग्ध ह्य०चीक १ दूध २ अमृत ३

पीयूषमहस, चंद्र.

पीयूषरुचि, चंद्र.

पीलक, मुंगळा.

पीला, मुंग्या.

पीलू, अक्रोड १ पीलुडां गु० सर
नामक तृण पुष्प २ किंकणेलाचा
वृक्ष ३ कंचुकशाक ४ तळहात ५
परमाणु ६ अस्थिखंड विशेष ७ लघु पीलु
वृक्ष ८ कोंबे ९ हत्ती १० बाण ११
पुष्प १२

पीलुनी, कोंबे १ कंचुकशाक २ मोरवेल २
पीलुपर्णिका, मोरवेल १ गोमेटी २ गोड
तोंडली ३

पीलुपर्णी, गोड तोंडली १ क्षीर मोरवेल २
गोकर्णी ३ मोरवेल ४

पीलुपर्णा, क्षीर मोरवेलीचा भेद.

पीलुपर्णा, पीलुफल.

पीव, पुट.

पीवन, वायू १ पुट २

पीवर, पुट.

पीवरा, री, माई १ तरुण स्त्री २ शालि-
पर्णी ३ आसंध ४ महाशतावरी ५ लघु
शतावरी ६

पीवा, उदक.

पुकस, चांडाळ १ नीच २

पुकसी, नीळी १ पुष्पाची कळी २

पुंख, बाणाचा पिसें लाबलेला प्रदेश.

पुंखिका, शरपुंखा.

पुंगव, ऋषभक १ वसुवेल २ पोळ ३ जी-
व ४ श्रेष्ठ ५

पुच्छ, शेपूट १ मागचा भाग २

पुच्छा, रानउडीद.

पुच्छाधोभागलोहित, पेंचापवी.

पुच्छिका, रानउडीद.

पुच्छिन, कोंबहा.

पुच्छी, रुई.

पुंज, रास.

पुट, क्षुद्रमोथा १ औषधास पुट देतात ते २

जायफळ ३ केवटीमोथा ४ व्याघ्रनख ५

पांपणी ६ घोड्याचा खुर

पटक, कमळ.

पुटकंद, कोलकंद.
 पुटकिनी, कमलिनी.
 पुटपाक, औषधे पत्राधिकारिणी गुंढालून अ-
 र्थात् पक्करितात तो.
 पुटभेद, जळाचा भेद.
 पुटस्त्राव, नासारोग.
 पुटा, एलदोडे.
 पुटालु, कोलकंद.
 पुटिका, नदीतील क्षिप १ एलची २
 पुटिन, चुरलेला.
 पुटिनी, फेणी.
 पुटोटज, श्वेतच्छत्र.
 पुटोदक, नारळ.
 पुंड, क, तिलक.
 पुंडराह, पुंडरीकवृक्ष.
 पुंडरिन्, पुंडरीकवृक्ष.
 पुंडरीक, उंस १ रेष्माचा किडा २ दिग्ग-
 ज ३ अधि ४ श्वेतकमळ ५ दवणा ६
 वाय ७ श्वेतकुरारोग ८ कमळ ९ पुंड-
 रीक वृक्ष १० सार्ळाभात ११ आंवा १२
 पुंडरीकाक्ष, जलपक्षि विशेष १ विष्णु २
 पुंडरीयक, पुंडरीक वृक्ष.
 पुंडर्य, पुंडरीक वृक्ष.
 पुंड, जंत १ श्वेतकमळ २ उंसाची एक
 जाती ३ चंदनतिलक ४ दैत्य वि० ५
 देश वि० ६ लघु पिंपरी ७ सार्ळाभात ८
 पुंडरीक वृक्ष ९ चिमणापर्वा १० मधु-
 माधवा ११ कुसरीलता १२
 पुंडक, तिलकपुष्प १ अतिमुक्त २ मिश्रवर्ण ३
 उंस ४ चिमणापर्वा ५
 पुंडका, रायनेवाळी १ श्वेतजाई २
 पुंडकलि, हत्ती.
 पुंडशर्करा, पांचाप्रकारचे उसाची साकर.
 पुंडसाध, पुंडरीक वृक्ष.
 पुण्य, भक्तिमार्ग १ पवित्रपणा २ सुंदरसु-
 कृत ३
 पुण्यक, सत्कर्म.

पुण्यगंध, धा, मोठा नागचांपा १ पिबळी
 जुई २
 पुण्यजन, राक्षस.
 पुण्यजनेश्वर, कुबेर.
 पुण्यतृण, श्वेत दर्भ.
 पुण्यदर्शन, चापपर्वा.
 पुण्यफल, वाग.
 पुण्यधाग्या, स्त्री.
 पुण्यसागर, पुष्करमूळ.
 पुण्या, भागीरथी १ आसंध २ तुळस ३
 पुनिका, मधुमाक्षिका.
 पुत्र, दवणा १ मुलगा २
 पुत्रक, शरभ १ पक्षी २ नाकतोडा ३ वृक्ष-
 विशेष ४
 पुत्रकंदा, लक्ष्मणाकंद.
 पुत्रघ्नी, योनिरोग.
 पुत्रजननी, पुत्रदात्री.
 पुत्रजीव, पुत्रजीव वृक्ष.
 पुत्रजीवक, पुत्रजीव वृक्ष.
 पुत्रदा, श्वेतारिगणी १ लक्ष्मणाकंद २ पुत्र-
 दा ३ डारली ४ वांसकटोली ५ पुत्रदा-
 त्री ६ लघुहरणदोडी ७
 पुत्रदात्री, पुत्रदायी मालवेप्रसिद्धा १ वांस
 कटोली २
 पुत्रदायी, वांसकटोली.
 पुत्रप्रदा, वांसकटोली १ मोतारिगणी
 पुत्रभद्रा, थोर हरणवेल.
 पुत्रश्रेणिका, भुयभावस्त्री.
 पुत्रश्रेणी, मेढशिगी १ लघुउंदीरकानी २
 पुत्रिका, वाहुली १ कन्या २
 पुत्रिणी, प्रमेहपीठिकारोग १ वादांगूल २
 पुत्रल, शरीर १ जीव २ सुंदर ३
 पुत्रवज, उंदीर.
 पुनः पुनः, अ० वारंवार ह्याअर्थी.
 पुनः पुना, नदी विशेष.
 पुनर्, अ० मातक्यान १ निश्चय २ विशेष
 ह्याअर्थी ३

पुनरुक्तजन्मन्, ब्राह्मण.
 पुनर्गड, उफराटे गळं.
 पुनर्नैव, नवें.
 पुनर्नवा, साठोडी गुंघेंटुळी दे० खापन्या को.
 श्वेत रक्त नील पुनर्नवा.
 पुनर्भवं, नवें.
 पुनर्भविन्, चेतनायुक्त.
 पुनर्भू, श्वेतपुनर्नवा १ घोल २
 पुनर्बसु, नक्षत्र १ विष्णु २ शिव ३ जगत् ४
 पुन्नाग, श्वेतकमळ १ जायकळ २ पांढरा ह.
 ती ३ कडवे उंडीचा वृक्ष ४ सुरपुन्नाग
 ह्य० सुरंगी गोडीउंडी ५ साष्टीप्रांतांत
 प्रसिद्ध आहे को०
 पुन्नागपुष्प, उंडीचे फूल.
 पुन्नाट, ड, टाकळा.
 पुन्नामन्, पुन्नाग.
 पुन्नारि, गंधीहिंवर.
 पुष्पुट, दंतमृलगोग १ तालुगोग २
 पुष्कळ, उदरवातगोग.
 पुष्कुस, पुष्कुसरोग.
 पुष्मान, पुरुष १ जीव २ पुन्नाग ३
 पुर, गुगुळ १ दाहागर २ शरीर ३ साल-
 ईडीक ४ पिंक्ळा कोऱ्हाटा ५ घग् ६
 चर्म ७ नागरमोथा ८ नगर ९
 पुरंजन, आयुष्य.
 पुरंजर, खांक.
 पुरट, सोने.
 पुरण, समुद्र.
 पुरंदर, इंद्र १ मिरां २
 पुरंदरा, गंगानदी.
 पुरंधि, धी, स्त्री.
 पुरमथनवल्लभ, दाहागडं.
 पुरच्छद, तृण विशेष १ स्तनाय २
 पुरस्, अ० पूर्वी १ प्रथम २ अग्रभागी ३
 त्याअर्थी.
 पुरा, पूर्वदिशा १ सुगंधिद्रव्य २
 पुरा, अ० पूर्वी १ जवळ २ पुढें ३ गत ४

त्याअर्थी.
 पुराण, पुरातन, जुने १ कर्षप्रमाण २ इति-
 हास ३
 पुराणघृत, एकवर्षीचें तूप.
 पुरारि, शिव.
 पुरि, री, नदी १ नगरी २
 पुरीतन्, आंतडें.
 पुरीमोह, धोत्रा.
 पुरीष, ण, विष्ट्रा.
 पुरीषम, उंडीद.
 पुरु, पुस्कळ १ स्वर्लोक २ नदी वि० ३ राज
 विशेष ४
 पुरुद, सोने.
 पुरुदंशक, हंस.
 पुरुदंशस, इंद्र.
 पुरुष, तीळ १ विष्णु २ भिन्न ३ मेरु पर्व-
 त ४ पुन्नाग ५ क्षीरमोरेवेलीचा भेद ६
 पुरुष ७ मनुष्य ८ जीव ९ आयुष्य १०
 पुरुषकौं, प्रयत्न.
 पुरुषदेनिका, मेदा.
 पुरुषव्याध, गंधिपक्षी.
 पुरुह, ह, पुस्कळ.
 पुरुहन, इंद्रजव १ इंद्र २
 पुरोगनि, कुत्रा.
 पुरोट, नदीचा ओघ.
 पुरोडाश, सोमवल्दीरस १ हवनीय इत्यंशेष २
 हविर्भेद ३ पोळी ४
 पुरोद्भवा, मेदावनस्पति.
 पुरोपवन, गावांतिल वाग.
 पुलक, रोमांच.
 पुलक, कंकुष्ट १ रोमांच २ हरताळ ३ मोहरी-
 भेद ४
 पुलकिन्, धाराकळंब.
 पुलाक, तुच्छधान्य १ भाताचें शीथ तांदुळाचे
 धुणे २
 पुलाकिन्, वृक्ष.
 पलिका, पीतवर्ण तुरटी.

पुष्पिन, बालवंट १ बेट २
 पुष्पिरिक, सर्प.
 पुष्पोमन, वेखंड.
 पुष्पोमही, अफ.
 पुष्प, टवटवीत १ पुष्प २
 पुष्पिंग, शिश.
 पुष्पश्री, व्यभिचारिणी स्त्री.
 पुष्पश्वन्ह, शिश.
 पुष्पा, लांगलिकी वनस्पति.
 पुष्कर, पुष्करमूळ १ कमल २ शंतपत्र ३
 गोग वि० ४ आकाश ५ राजा ६ वाण ७
 पाणी ८ रक्तकमल ९ भाग १० तळें ११
 सारसपक्षी १२ सर्प वि० १३ शंडाय १४
 नीर्थविशेष १५
 पुष्करवटा, पुष्करमूळ.
 पुष्करणी, अल्पजलाशय.
 पुष्करपर्णिका, स्थलकमलिनी.
 पुष्करपर्णी, स्थलकमलिनी १ गहुला २
 पुष्करबीज, पुष्करमूळ.
 पुष्करप्रिय, मेण.
 पुष्करमूळ, क, कोप्राचा भेद आहे १ को-
 प्राचमूळ २ पुष्करमूळ ३ पाताळ कम-
 लिनीचा कंद ४ काश्मीरदेशी प्रसिद्ध
 आहे.
 पुष्करव्याघ्र, गीध.
 पुष्करशायिका, जलपक्षि वि०
 पुष्करशिफा, पुष्करमूळ.
 पुष्करसागर, पुष्करमूळ.
 पुष्कराग्निज, क, पुष्करमूळ.
 पुष्कराशु, पुष्करमूळ.
 पुष्कराशु, स्थलकमलिनी.
 पुष्कराशु, सारसपक्षी १ हत्तीपक्षी २
 पुष्कराशु, पुष्करमूळ १ सारसपक्षी २ ह-
 त्तीपक्षी ३
 पुष्करिका, मुक्तरोग.
 पुष्करिणी, स्थलकमलिनी १ हत्तीण २ अ-
 ल्पजलाशय ३

पुष्करिन, हत्ती.
 पुष्कररुह, पुष्करमूळ.
 पुष्कल, चौंसष्ट मुष्टीचें मान १ पुष्करतीर्थ २
 अस्यनम २ श्रेष्ठ ३ फार ४ समीप ५
 पुष्ट, पोषण केलेला १ दग्ध २
 पुष्टि, वृद्धी.
 पुष्टिका, कालंभासा.
 पुष्टिकान्त, गणपति.
 पुष्टिद, वीर्यवृद्धिकर पदार्थ.
 पुष्टिदा, आंसध.
 पुष्प, क, फूल १ तिलकपुष्प २ जन्ताचे
 फूल ३ पुष्पांतील मधु ४ पुष्पांतील परा-
 ग ५ पुष्पांचा घोंस ६ मदनपुष्प ७ सु-
 पागी ८ ह्यारज ९ नेत्ररोग १० अंजन
 विशेष ११
 पुष्पकांड, मदन.
 पुष्पकामीश, निळाहिराकस.
 पुष्पकामीम, नीलवर्ण हिराकस.
 पुष्पकांट, भ्रमर.
 पुष्पकेतु, पुष्पांजन १ मदन २
 पुष्पमंथ, जोषले १ बेट २
 पुष्पमंथा, लघुश्वेतजुट.
 पुष्पगवेधुका, नागवला.
 पुष्पघानक, बज्र.
 पुष्पचाप, मदन.
 पुष्पचामर, दवणा.
 पुष्पज, गुलाबपाणी १ पुष्पांतील मधु २
 पुष्पजा, कुलसाकर.
 पुष्पजाता, नदी.
 पुष्पद, वृक्ष.
 पुष्पदंत, दिग्गज विशेष
 पुष्पद्रव्य, गुलाबपाणी १ पुष्पांतील मधु २
 पुष्पधन्वन, काम.
 पुष्पंधय, थोरभ्रमर.
 पुष्पनिर्घास, क, गुलाबपाणी १ पुष्पांतील
 मधु २
 पुष्पनिक्ष, भ्रमर.

पुष्पपत्रिका, सरस.
 पुष्पपत्र, योनी.
 पुष्पपिंह, अशोक.
 पुष्पपुर, पाटलिपुत्र शहर.
 पुष्पफल, ला, धोर कोहोळी १ अर्जुनसाद-
 डा २ कवीठ ३
 पुष्पभव, पुष्पज शब्द पाहा.
 पुष्पमंजरिका, उतरणी १ निलैकनळ २
 पुष्पमंजरी, घृतकरंज.
 पुष्पमास, वसंतऋतु.
 पुष्पमृत्यु, लघुदेवनळ.
 पुष्परज, मकरंद १ पुष्पांतील पराग २
 पुष्परथ, क्रीडारथ.
 पुष्परस, पुष्पांतील मधु.
 पुष्परसान्ह, मधु.
 पुष्परसोद्भव, मधु.
 पुष्पराग, पुष्कराजमणि.
 पुष्परेणु, पुष्पपराग.
 पुष्परोचन, नागकेशर.
 पुष्पलक, कस्तूरीमृग १ खुंटी २ नय ३
 पुष्पलिह, भ्रमर.
 पुष्पलिक्ष, भ्रमर.
 पुष्पवती, रजस्वलास्त्री.
 पुष्पवर्षिणी, निर्गुंडी.
 पुष्पवृक्ष, काळात्रिवळा.
 पुष्पशून्य, उंबर.
 पुष्पसमय, वसंतऋतु.
 पुष्पसंहति, फुलांचे घोंस.
 पुष्पसार, गुलाबपाणी १ पुष्पांतील मधु २
 पुष्पसिना, फुलसाकर छ० पांढरी साकर १
 धोर इंद्रावण २
 पुष्पसौरभा, कळलावी.
 पुष्पस्त्रेद, गुलाबपाणी.
 पुष्पहासा, ऋतुमती स्त्री.
 पुष्पहीमा, उंबर १ विटाळ बंदझालेली स्त्री २
 पुष्पा, बडीशोप.
 पुष्पांजन, ताद्यांत जस्त घालून आटवून

पितळ करितात तेसमयीं रस हीजे ला-
 गला झणजे आंतून फुलाप्रमाणे श्वेतप-
 दार्थ उडतो ते १ जस्ताचे भस्म करितात
 त्यास जस्तकूल अथवा पुष्पांजन असें झ-
 णतात २
 पुष्पांडक, पुष्पवत् सकुमार तंडुल १ साळी २
 भात ३
 पुष्पांता, धायटी.
 पुष्पांबुज, गुलाबपाणी.
 पुष्पांभ, फुलांचा अर्क.
 पुष्पासव, मधु.
 पुष्पास्त्र, काम.
 पुष्पास्त्रा, बडीशोप.
 पुष्पिका, दांताचा मळ १ मूत्रद्वार २
 पुष्पिणी, कुठई १ धायटी २ कडे ३ सोन-
 केवडा ४
 पुष्पिता, विटाळशी स्त्री.
 पुष्पेट्रा, मधुमाधवी.
 पुष्पेभ, नागकेशर.
 पुष्पेट्रवा, फुलांची साकर.
 पुष्प, पंमास १ नक्षत्र २ कल्पियुग ३
 पुष्परथ, क्रीडारथ.
 पुष्पलक, कस्तूरीमृग १ खुंटी २ नय ३
 पुंस, पुंसप.
 पुंसलक्षणा, नपुंसक स्त्री.
 पुंसवन, दूध १ संस्कार विशेष २
 पुंस, क, पोथी १ लिपणे २
 पुंसफाशिबी, निका, खरसंबली.
 पुंसकाख्या, तांबडी खरसंबली.
 पुंसाशिबी, खरसंबली.
 पुंस्त्र, वीर्य १ धातु २ पुरुषत्व ३
 पुंस्त्रदा, लक्ष्मणार्कद.
 पुंस्त्रनागन, साधारण गवत.
 पुंस्त्रविग्रह, सुगंध रोहिसतुण
 पुंस्त्रुस, फुल्फुसराग
 पुं, फणस १ सपह २ सुपारी ३ सुपारी-
 चावक्ष ४ तुती ५

पूगपीठ, पिकदाणी.
 पूगफळ, सुपारी.
 पूगबंद, पिंपरी.
 पूगरोट, क, खजूरीची एक जति.
 पूगवृक्ष, पोफळीचें झाड.
 पूगी, फळ, सुपारी.
 पूजन, पूजा.
 पूजनी, चिमणी.
 पूजा, पूजा प्रसिद्ध आहे.
 पूज्य, पूजावासा योग्य १ सासरा.
 पूज्यमान, श्वेतजिरे.
 पूत, वेहेकळ १ शंख २ तीळ ३ पिंपरी ४
 पवित्र ५ दुर्गंधयुक्त.
 पूतक्रान्त, इंद्र.
 पूतगंध, वैजयंती तुळस.
 पूततृण, श्वेतदर्भ.
 पूतदर्भ, श्वेतदर्भ.
 पूतद्रु, पळस.
 पूतधान्य, तीळ.
 पूतना, हर्तकी १ सुगंध २ जटामांसी ३
 बालरोग ४
 पूतनाकेशी, सुगंध जटामांसी.
 पूतपत्री, तुळस.
 पूतफल, फणस.
 पूता, तुळस १ नीलदर्वा २
 पूति, जवादी कस्तूरी १ लहानमधुम
 शिका २ शुद्धता ३ दुर्गंधि ४
 पूतिक, घाणराकरंज १ विष्टा २ करंज ३
 जवादीमांजर ४
 पूतिकजा, जवादीकस्तूरी.
 पूतिकंटक, हिंगणवेट.
 पूतिकरज, घाणराकरंज.
 पूतिकरंज, घाणराकरंज.
 पूतिकर्णक, कर्णरोग १ घाणराकरंज.
 पूतिकर्णी, बांवाचा.
 पूतिकर्ण, जवादीकस्तूरी.
 पूतिकर्णमाक्षिका, लहानमधुमशिका.

पूतिकामुख, क्षिप.
 पूतिकारु, घाणराकरंज.
 पूतिकारु, देवदार १ सरलदेवदार.
 पूतिकेसर, गंधमांजर.
 पूतिगंध, हिंगणवेट १ गंधक २ कथील ३
 सुगंधरोहिसतृण ४ दुर्गंध ५
 पूतिगंधा, बांवाचा.
 पूतिगंधित्व, रक्त विकाररोगे.
 पूतिघस, सुगंधिमांजर
 पूतिनेला, मालकांगोणी १ पिंगवी कों०
 पूतिद, वृक्षमांजर.
 पूतिनस्य, शेंवड.
 पूतिनास, नासारोग.
 पूतिपत्र, पीतलोभ्रवृक्ष.
 पूतिपर्ण, करंज १ थोरकरंज २ हिंगणवेट ३
 घाणराकरंज ४
 पूतिपुष्पिका, महाळुंग.
 पूतिफळ, की, बांवाचा.
 पूतिवर्धरी, रानतुळस.
 पूतिभंग, लहानभ्रमर.
 पूतिमञ्जा, हिंगणवेट.
 पूतिमयरका, रिका, तिळवण १ रानतुळस २
 पूतिमारुत, वेल १ दुर्गंधवायू २
 पूतिमांस, दुर्गंधिमांस.
 पूतिमूषिका, चिचुंदरी.
 पूतिभेद, गंधीहिवर.
 पूतिपुग्दल, लजुरोहिसतृण.
 पूतिरक्त, नासारोग.
 पूतिवान, पूतिमारुतशब्दपाहा.
 पूतिवाह, नल.
 पूतिशारिजा, जवादीमांजर.
 पूतीक, पूतिकशब्दपाहा.
 पूतीकरज, घाणराकरंज.
 पूतीका, जवादीवासरी.
 पूत्कारी, सरस्वती १ नेत्रमूळ २
 पुन्यंड, कस्तूरीमृग १ डेकूण २
 पूप, अनारस १ पिठाचेपदार्थ २

बुधला, गुर्वळी १ वडा २ धारगा ३
 बुधालिका, पोळी.
 बुधाली, लिळा, पोळी.
 बुध, न, पृ.
 बुधरक्त, रक्तपृ.
 बुधस्त्राय, नेत्रसंधीचे रोग.
 बुधाभ, शुक्ररोग १ आर्तवदोष २
 बुधालस, नेत्रसंधीचे रोग.
 बुधास, पृ.
 पूर, जलपूर १ तळें २ खापरपोळी ३ पूर्ण ४
 व्रणशुद्धि ५
 पूरक महाकुंग.
 पूरकाव्ह, महाकुंग.
 पूरण, सागर १ औषधी तेल २ धरण ३
 नागरमोथा ४ पर्जन्य ५ भरलेला ६
 पूरणी, रिणी, सांवरी.
 पूराम्ल, आमसोल.
 पूरिका, पूरणपोळी.
 पूरित, आंनडी १ पूर्ण २
 पूरी, गव्हांची पूरी.
 पूरुष, मनुष्य, पुरुषन्याकि.
 पूर्ण, भरलेला १ पराक्रमी २
 पूर्णक, कोंवडा.
 पूर्णकुंभ, भरलेला कलश.
 पूर्णकाष्ट, नागरमोथ.
 पूर्णगर्भा, पूरणपोळी.
 पूर्णचंद्र, साळी.
 पूर्णपात्र, उन्साह दिवशीं वखा लंकारानें पात्र
 भरून जें लुटवित्तात तें.
 पूर्णबीज, महाकुंग.
 पूर्णमा, पूर्णिमा तिथि.
 पूर्णमासी, पूर्णिमा.
 पूर्णा, पूर्णिमा.
 पूर्णानक, चंद्रकिरण १ पूर्णपात्र शब्द
 पाहा २
 पूर्णिमा, पूर्णिमा तिथि.
 पुं, पोषण १ तळावादि धर्मकृत्य २

पुं, तुतीचें झाड.
 पुंवे, तुतीचें झाड १ पहिला २ समोरच्या ३
 ब्रह्मा ४ परंपरागत कथा ५ समय ६
 पुंवेगंगा, नर्मदा नदी.
 पुंवेगम, माकड,
 पुंवेगा, गोदावरी नदी.
 पुंवेज, ज्येष्ठबंधु १ पित्रादि पुंवेज २
 पुंवेनन, फारजुना.
 पुंवेदिक, पुंवेदिशा.
 पुंवेपक्ष, शुक्रपक्ष.
 पुंवेफन्गुनी, पुंवेनक्षत्र.
 पुंवेभाद्रपदा, पुंवे भाद्रपदा नक्षत्र.
 पुंवेमंभ्या, प्रातः काल.
 पुंवे, पुंवेदिशा.
 पुंवेघाटा, नक्षत्र विशेष.
 पुंवेण, अ० पुंवेम त्याअर्थीं.
 पुंवे, पौसमास.
 पुंवेन, मयं.
 पुंवे, वनस्पति विशेष.
 पुंवेछा, पुंवेछा करणे.
 पुंवेना, सेना.
 पुंवेक, अ० निराळें त्याअर्थीं.
 पुंवेकउद, अक्रोड.
 पुंवेकन्वचा, मोरबेल.
 पुंवेकपत्र, सातवीण,
 पुंवेकपर्ण, अक्रोड १ सातवीण २
 पुंवेकपर्णी, पिठवण १ मोरबेल २ धोर
 उंदीर कार्नी ३
 पुंवेकबीज, विववा.
 पुंवेव, मसुरा.
 पुंवेवी, श्वी.
 पुंवेया, कुंती पांडवछीं.
 पुंवेयाज, अजुन सादडा.
 पुंवेयाका, गोम.
 पुंवेयि, श्री, भूमि.
 पुंवेयीकंद, भुईकोड.
 पुंवेयीपति, पुंवेयभ औषधि १ राजा १.

पृथिवीभव, सोरा.

पृथु, पोहे १ बाफळी २ कल्लोजी जिरे ३
मोठे बुंधे ४ बुडे ४ भूमि ५ अफू ६
विस्तीर्ण ७

पृथुक, नाळक १ पोहे २

पृथुकंदक, गुंठतृण.

पृथुका, बाफळी १ अष्टतंडुला २ पोहे ३

पृथुकृष्ण, कल्लोजी जिरे.

पृथुकाल, रायबोर.

पृथुगंधा कापुरकाचरी.

पृथुच्छद, अक्राड १ थोर हरित दर्भ २

पृथुपत्रक, रकलसूण.

पृथुपलाशिका, कापुरकाचरी.

पृथुशीत, वेहेकळ १ मसुरा २

पृथुरोमन, मस्य विशेष.

पृथुल, थोर दर्भ १ गुंडागवत २ विस्तीर्ण ३

पृथुला, बाफळी १ लघुगोंडाळ २

पृथुशिब, बी, पीतलोभ १ खडगशिबी २

पृथुशंगक, दुमाएडका.

पृथुस्कंध, रानडुकर.

पृथुदर, मंडा १ दोंदील २

पृथ्विका, कल्लोजी जिरे.

पृथ्वी, कल्लोजी जिरे १ भूमि २ श्वेतपुन-

नंवा ३ थोर श्वेतमंदार ४ रुई ५ एल-

दोडे ६ हिंगुवृक्ष ७

पृथ्वीका, श्वेतपुननंवा १ काळे जिरे २ ए-

लदोडे ३ बाफळी ४ सर्पफूल वली ५

पृथ्वीज, साभरमीठ.

पृथाक, सर्प १ विंचू २ वाघ ३ हत्ती ४

वृक्ष ५

पृथ्वि, किरण १ अल्पदेही २

पृथ्विका, जलवनस्पति विशेष.

पृथ्विपणिका, } पिठवण.

पृथ्विपर्णी, }

पृथ्विशंग, गणपति १ कृष्ण २

पृथ्वी, पृथ्विका शब्द पाहा.

पृथ्वत, रोहे १ हरण २ जलबिंदु ३

पृथतांपति, } वायु.

पृथताश्व, }

पृथत, उदकबिंदु.

पृथदश्व, वायु.

पृथदाज्य, दधि मिश्रीत तूप.

पृथद्वळ, वायुचा घोडा.

पृथानक, पृथदाज्याचे जें हवन तें.

पृथोद्यान, लाहान बाग.

पृथि, किरण १ स्पर्श २

पृथ, पाठ.

पृथग्रंथि, उकराटे गळुं १ पुळी २

पृथचक्षुस, खेकडा.

पृथतोमिदुचित्रक, चितळ.

पृथदृष्टि, आसवल.

पृथयान, अश्वादिकांवर बसणें.

पृथरुक्ष, मिरां.

पृथवंश, पाठीचा कणा.

पृथशंग, रानत्रोकड.

पृथशांगिन्, टोणगा १ मंडा २ नपुंसक ३

पृथक्षिति, नांदरुखी.

पृथास्थि, पाठीचे हाड.

पृथिपर्णी, पिठवण.

पृथय, घोडा १ पाठीचीं हाडे २

पृथि, पायाची टांच १ किरण २ अल्पतनु ३

पृथ, पंचापक्षी १ घुबड २

पृथक, घुबड १ पंचापक्षी २ उवा ३ मेघ ४

हत्तीच्या शेपेचे मूळ ५ शय्या ६

पृथकिन्, हत्ती.

पृथिल, हत्ती.

पृथु, ली, भक्षणीयकंद.

पृथक, टिका, पेटी.

पृथा, रान आलें १ पेटी २

पृथ, तूप १ अमृत १

पृथ, पियावयास योग्य तें दुग्धादि.

पृथा, वडीशोष १ भ्रताचा गाळलेला कुवळ २

जाडी कणेरी ३ चतुर्वंश गुणित पाणी

घालून कणेरी करावी ती ४ कषाय ५

पेयूष, धीयूष शब्द पाहा १ ताजें तूप २
 अमृत ३
 पेरस, परोजमणि.
 पेरु, समुद्र १ सूर्य २ अग्नि ३
 पेरोज, परोजमणि.
 पेल, वृषण १ सूदमांश २ गमन ३
 पेलव, विरल.
 पेलिन, घोडा.
 पेलिनी, कोंबी.
 पेलु, कोंबी.
 पेलुवास, काळा घुइसरडा.
 पेशकृत, कुंमारीण कीट वि०
 पेशल, चतुर १ सुंदर २ मृदु ३
 पेशि, अंडें १ हरभरे इत्यादिकांची डाळ २
 वज्र ३
 पेशी, कोवळें बेलफळ १ जटामांसी २ मां-
 साचा तुकडा २
 पेद्रयंड, मांसगोल.
 पेषण, तिधारी निवडुंग १ दळणें २
 पेस्वर, कांतिमान १ नाशक २
 पेहिता, चांदबेल.
 पैजष, कान.
 पैत्त, पित्तसंबंधी रोग.
 पैत्तिक, पित्तसंबंधी रोग.
 पैथी, मद्य १ धान्यापासून हांते ती २
 पोट, लघुदेवनळ.
 पोटगळ, लघुदेवनळ १ वांरु २ मन्य
 विशेष ३
 पोटा, चुका १ पुरुषलक्षण स्त्री.
 पोटाहिका, गुंज.
 पोटक, गळू.
 पोटी, मोठी सुसर.
 पोत, क, बालक १ क्षिणाहं २ नौका ३
 वज्र ४
 पोतकी, काळी चिमणी १ धोर मयाळ २
 पोतास, भीमसेनी कापूर.
 पोतिका, नदीशोष १ माळावरची मयाळ २

पोत्र, डुकराचे मुत्ताय १ लागलाय २
 वज्र ३ वज्र ४
 पोत्रायुध, रानडुकर.
 पोत्रिदंष्ट्राज, डुकराच्या दाढेंतून उत्पन्न झालेले रत्न.
 पोत्रिन्, डुकर.
 पोथकी, पांपण्याचा रोग.
 पोलका, पोळी.
 पोष, ण, पालन.
 पोषयिन्, कोकीळ.
 पौगंड, पांचवर्षाची ब्योवस्था.
 पौंडरीय पुंडरीकवृक्ष.
 पौंडरीयक, पुंडरीकवृक्ष.
 पौंडर्य, पुंडरीकवृक्ष १ स्थलकमळ २
 पौंड, क, मिश्रवर्णजंस १ लावापर्षी २ टें
 श वि० ३
 पौंडिक, मिश्रवर्णजंस.
 पौतव, मान.
 पौतिनासिक्य शेंबुड.
 पौत्तिक, पिंगटवर्ण मोठ्या माशा असता
 त्याजपासून घृतवर्ण मध उत्पन्न होतं
 तो १ कृष्णवर्ण नारीक माशा झाडां
 टोलांत असतात त्याजपासून घृतवर्ण म
 होतो तो २
 पौत्र, नातु.
 पौत्रिकेय, मुलीचा मुलगा.
 पौर, लघुरोहिसगवत १ वाघनख २ रत्न्य
 बाल ३
 पौरक, घराजवळचा नाग.
 पौरस, नखला १ वाघनख २
 पौरस्य, पुरातन १ कुबेर २
 पौरुष, धात १ धीर्य २ उर्ध्वहस्त कर
 उभे राहावें त्या मानाला ही पौरुष ३
 अणतात ३ पुरुषकर्म ४
 पौर्णमासी, पूर्णिमा.
 पौर्णिमा, पूर्णिमा.
 पौलि, पोळी.

पौष, पौषिक, पौषमास.
 पौष्क, र, पुष्करमूल १ स्थलकमल २
 पौष्टिक, पुष्टिकारक औषध.
 पौष्ण, रेवती नक्षत्र.
 पौष्य, पुष्पांतील पराग.
 पौष्पक, जस्ताचे फूल.
 पौष्पिक, पुष्पांजन.
 पौष्पी, वनस्पति विशेष.
 पंक, चिखल १ पातक २
 पंकक्रीड, गांवडुकर.
 पंकगडक, निवटामासा.
 पंकग्राह, सुसर.
 पंकज, कमळ १ निलेकमळ २
 पंकजान, माका.
 पंकजिनी, कमलिनी १ सरोवर २
 पंकधूम, नरक वि०
 पंकमंडूक, जलशक्ति.
 पंकरुह, ह. कमळ १ निलेकमळ २
 पंकवास, खेखडे.
 पंकशूरण, {
 पंकषूरण, { कमळाचा कांदा.
 पंकसूरण, {
 पंकार, कांटे शेवंती १ पूल २ पायरी ३
 पंकिल, चिखलमय १ नौका २
 पंकीर, टिटवी.
 पंकेरुह, कमळ १ निलेकमळ २ वगळा ३
 पंक्ति, रेखा १ भूमि २ दशासंख्या ३
 पंक्तिकंटक, श्वेतआधाडा.
 पंक्तिकंद, मालाकंद.
 पंक्तिचर, करडोकपक्षी १ कुररपक्षी २
 पंक्तिबीज, बाभळ १ लघुबाहवा २
 पंक्तिशूल, शुलरोग.
 पंगु, पंगुवायु २ शनि २ पांगळा ३
 पंगुग्राह, मकरराश.
 पंगुत्वहारिणी, सिपुडी.
 पंगुल, श्वेतघोडा.
 पंच, कडपडवळ.

पंचक, पांचसंख्या.
 पंचकर्मन्, वमन १ विरेचनं २ नस्य ३ नि-
 र्हवस्ति ४ अनुवासन वस्ति ५
 पंचकन, पाचोंदा वृक्ष.
 पंचकाल, पिंपळी १ पिंपळमूल २ चवक ३
 चित्रक ४ सुंठ ५
 पंचगण, रिंगणी १ डोरली २ पृष्ठिपर्णी ३
 गोखरं ४ विदारीकंद ५
 पंचगव्य, दूध १ तूप २ दाहं ३ गोमूत्र ४
 शोण ५
 पंचगुप्त, कांसव.
 पंचगुप्ता, स्पृका.
 पंचजन, पुरुष १ मनुष्य २ दैन्य वि० ३
 पंचन, पांच.
 पंचनच, पृथ्वी १ उदक २ तेज ३ वायु ४
 आकाश ५
 पंचना, मन्यु.
 पंचथ, काकीळ १ समय २
 पंचदश, पंधरासंख्या.
 पंचदशरात्रिक, पंधवडा.
 पंचदशी, पर्णिमा व अमावास्या.
 पंचन, पांच.
 पंचनख, शरभ १ वाघ २ शार्दूल ३ घोर
 पड ४ कांसव ५ सरडा ६ सिंह ७
 पंचनखर, घोरपड.
 पंचनिंब, निंबवृक्षाची पांचअंगे ह्य० साल
 फूल पाने कळ मूळ
 पंचपंचनख, ससा १ नक २ गेंडा ३ कांसव
 ४ साळपक्षी ५
 पंचपत्र, चंडालकंद?
 पंचपर्णिका, र्णी, गोरखचांच.
 पंचपल्लव, पिंपळ, १ उंबर २ पायरी ३ अंबा ४
 वड ५
 पंचप्राण, प्राण १ अपान २ व्यान ३ उदान
 ४ समान ५ हेपांच शरीरांत वायु
 असतात ते
 पंचवली, बला १ नागबला २ महाबला ३

अतिबला ४ राजबला ५

पंचबाण, मदन.

पंचबीज, कांगोणी १ मेरी २ विखरबीज-
यवानी ४ स्थूलजीरक ५ त्रपुस १ क-
कंदी २ दाडिम ३ पपवीज ४ बानरी
बीज ५ राजिका १ अजमोद २ जिरें ३
सुरासनी तीळ ४ खसखस ५

पंचभूम्य, देवदंगरी १ शमी २ भांग ३
निगुंडी. ४ तमालपत्र ५

पंचम, पांचवा १ सुंदर २ चतुर ३

पंचमास्य, कोकीळ.

पंचमुख, पिंगलसिंह १ शिव २

पंचमुखी अडूळसा.

पंचमुष्टि. ष्टी, स्पृका.

पंचमूत्र, गाय १ शेळी २ बैस ३ मेंढी ४
गाढव *

पंचमूल, नऊप्रकारचें.

१ लघुपंचमूल ॥ शालिपर्णी १ पृथ्विपर्णी २
रिंगणी ३ डोली ४ गोखरूं. ५

२ बृहत्पंचमूल ॥ बेल. ऐरण. टेटू. पाड.
ळ. शिवण.

३ शतावरीदि ॥ शतावरी. विदारीकंद
जीवंती. विषाणी. जीवक.

४ तृणपंचमूल ॥ गंधाणगवत. हला अ-
श्वदंष्ट्रा. शिरीषवृक्ष. कासाविंदा.

५ तृणपंचमूल ॥ शर. इक्षु. दर्भ. कसई.
साळी भात.

६ जीवकादिपंचमू० ॥ जीवक. ऋषभक.
भेद. महानेद. जीवंती

७ पुनर्नवादिपंचमू० ॥

पुनर्नवा. बला. एरंड. रानउडीद. रानभूग.

८ गोसुरादिपंचमू० गोखरूं. लघुबेरीचा.
वृक्ष. इंद्रवारुणी. कासाविंदा. शिरसवृक्ष.

बक्षीपंचमूल ॥ गुळबेल. मेघशृंगी. उपल
सरी. विहारिका. निष्ठा.

पंचरत्न, सोने. माणीक. हिरा. मोती. याकृत.

पंचरसलोह, बट्टलोह.

पंचरसा, आंबळी.

पंचरक्षक, पार्श्वोदावृक्ष

पंचलवण, लवण १ टंकणखर २ सैंधव ३
बिडलोण ४ संचळ ५

वांगडखर सैंधव २ लवण ३ बिडलवण ४
संचळ ५

लवण १ टंकण २ सैंधव ३ औद्विद ४
संचळ ५

पंचलोह, सोने १ हूपें २ तावें ३ बंग ४
नाग ५ कांस ६ बट्टलोह.

पंचवक्त्र, सिंह.

पंचवट, यशोपवीत.

पंचवटी, बिल्व १ पिंपळ २ वड ३ अशोक
४ उंबर ५ यांपांचवृक्षांचासमूहर्ती १
शेचवि० २

पंचवर्णक, धोत्रा.

पंचवर्धन, पाचोदावृक्ष.

पंचवल्कल, वड १ उंबर २ पिंपळ ३ पा-
रोसापिंपळ ४ अयवा पायरी ५ नां-
दुखी ६ वेतस ७

पंचशाख, हात,

पंचशिख, सिंह १ ऋषिवि० २

पंचसद्वैषधी, तैलकंद १ सुधाकंद २ क्रो-
डकंद ३ रुदंतिका ४ सर्पाक्षा ५

पंचसुगंध, कापूर १ कंकोळ २ लवंग ३
जायफळ ४ सुपारी ५

पंचसूरण, गोडबकडवासूरण १ अत्यग्लपर्णी
कांडीर ४ माल्मकंद ५

पंचक्षार, क्षारपंचक.

पंचक्षीरवृक्ष, वड १ उंबर २ पिंपळ ४ पा-
यरी ५ नांदुखी ६ वेतस ७

पंचांग, मूळ १ फळ २ पुष्प ३ साल ४ पान ५
कांसव ६

पंचांगुष्ठ, कांसव.

पंचांगुळ, श्वेतएरंड १ तबालपत्र २ .

पंचांगुळी, ताका.

पंचानन, सिंह.

पंचामृत, दोनप्रकारचें.

१ देवपूजन पंचामृत ॥ दूध. दही. घृत. मधु. साकर.

२ औषधीपंचामृत ॥ सुंठ. मुसळी. गुळवे. ल. शतावरी. गोखरुं कोणाचे मती गो- गोखरुंचे ऐवजी मुंडी घ्यावी.

पंचाम्ल, आम्लवेतस १ आमसोल कोकंबचि फळ २ महाळुंग ३ दाळिंब ४ ईडनिंब ५ आमसोल १ दाळिंब २ बोर ३ वेतस ४ चिंच ५ ईडनिंब १ महाळुंग २ नारंग ३ वेतस ४ चिंच ५ कविठ १ दाळिंब २ आमसोल ३ चिंच ४ आम्लवेतस ५

पंचाचिस्, वृधग्रह.

पंचाल, देश वि०

पंचालिका, म्ही, बाहली.

पंचावट, जानवें.

पंचावस्थ, शव.

पंचाशत, पंचास

पंचाम्य, सिंह.

पंजर, शरीर १ अस्थिसंगडा २ कलियुग ३ पिंजरा ४

पंजल, कोलकंद.

पंजि, जी, पंचांग तिथ्यादिपाहाण्याचें

पंजिकाकारक, जोशी.

पंढ, क, नपुंसक.

पंढा, बुधी.

पंढित, शास्त्र जाणता १ धूप २

पंपा, पंपानामक सरोवर.

प्रा, जटा.

प्रकट, स्पष्ट.

प्रकंप, कांपणें.

प्रकंपन, संज्ञावात.

प्रकर, अग्रह १ समूह २

प्रकरण, प्रस्तावना १ आदर २

प्रकर्ष, उत्कर्ष.

प्रकशी, शुकुरोग.

प्रकांड, कांडवेल १ घोर खांडा २ कौपरा-

चा अधोभाग ३ भूळापासून खांडा कुट- तात तेथपर्यंत कांड ४

प्रकांडर, वृक्ष.

प्रकार, भेद १ सादृश्य २ विशेष ३

प्रकाश, क, ऊन १ प्रकाश २ कासें ३ हांस्य ४ विकसित ५ तुल्य ६ व्यक्त ७

प्रकाशाज्ञात, कोंबडा.

प्रकाशात्म्य, सूर्य.

प्रकीर्ण, पसरलेलें १ मिश्रीत २ ग्रंथ विभा- ग ३ चवरी ४

प्रकीर्य, पूतिकरंज १ रिठा २ घृतकरंज ३ घोर करंज ४ कांटेकरंज ५

प्रकुल, सुंदर शरीर.

प्रकृति, शक्ति १ योनि २ शिभ्र ३ आई ४ आदिकारण ५

प्रकोप, वातादिकांचा क्षोभ.

प्रकोष्ठ, मणिबंध १ कौपराचे वरचा भाग २ घराचा मध्यभाग ३

प्रक्रम, प्रारंभ १ गमन २ समय ३

प्रक्रिया, औषधाची कृति.

प्रक्लिन्न, ओला १ संतुष्ट २

प्रक्लिन्नवर्धन, पापण्याचा रोग.

प्रख्य, सदृश.

प्रख्यात, प्रसिद्ध.

प्रख्याति, कीर्ति १ प्रसिद्ध २ प्रशंसा ३

प्रगंड, कौपराच्या वरचा भाग.

प्रगतजानु, क, फेंगडा.

प्रगल्भ, शूर १ प्रौढ २

प्रगाढ, बळकट १ अतिशय १

प्रगे, अ० प्रातःकाल.

प्रगेतन, भविष्यकाल.

प्रग्रह, लघुनहावा १ हरिपादप २ सुवर्ण ३

रज्जु ४ किरण ५ भुज ६ दया ७

प्रघन, तावपाव १ देवडी २

प्रघन, मुगाच्या ज्ञातीचे धान्य.

प्रघर्षन, एरवणी.

प्रचंड, रक्तकणेरा १ अज्ञान्य २ कोमिष्ट ३

प्रचंडा, श्वेतदुर्वा.
 प्रचल, मोर.
 प्रचला, सरदा.
 प्रचलाक, मोरपीस १ सर्प २
 प्रचलाकिन्, सर्प १ मोर २
 प्रचलांग, मयूरशिखा.
 प्रचलित, सर्वाद्रण.
 प्रचेतस्, वरुण १ सुखी २
 प्रचेतस, सी, कायफळ.
 प्रचेल, चेत्त, पिंवळेमूग १ पीतचंदन २
 प्रचेलक, बोदा.
 प्रचोदनी, रिंगणी १ रक्तधमासा २
 प्रचोदिनी, रक्तधमासा १ रिंगणी २
 प्रच्छन्न, गुप्तद्वार १ गुप्त २ गवाक्ष ३
 प्रच्छदिका, ओकारी.
 प्रज, नवरा.
 प्रजन, गर्भधारण १ उत्पन्नकर्ता २
 प्रजनन, जन्म.
 प्रजनिका, आई.
 प्रजल्प, फारबोलणें.
 प्रजा, संतित १ लोक २
 प्रजाता, बाळंतीण.
 प्रजादा, पुत्रदा.
 प्रजादान, हपें.
 प्रजाप, राजा.
 प्रजापालनतत्पर, राजा.
 प्रजाहित, उदक.
 प्रजीन, वायु.
 प्रज्वलित, प्रदीप्त.
 प्रण, प्राचीन.
 प्रणत, नम्र १ कुशल २
 प्रणति, नमस्कार.
 प्रणय, प्रीति १ प्रार्थना २ विश्वास ३
 प्रणाम, नमस्कार.
 प्रणाधि, देवादिकांस जें समर्पण करावें तें.
 प्रणाळ, पाटाचें पाणी.
 प्रणाली, साटाचें पाणी.

प्रणित, कठी कोशिबीर इत्यादि.
 प्रणिता, नदी.
 प्रणिधान, मोठा प्रयत्न.
 प्रतति, ती, पेली.
 प्रतन, प्राचीन.
 प्रतनहवि, जूनें तूप.
 प्रतल, पसरलेला हात.
 प्रतान, वेलाच्या पुढें बारीक तंतु असतात
 ते १ विस्तार २ फेंपरे ३
 प्रतानिका, चांदवेल १ श्वेतउपलसरी २
 प्रतानिनी, चांदवेल १ वेली २
 प्रतानी, लघुचिकणा १ पाथरी गोमिळा २
 प्रताप, लहानडोंगर १ रुई २ तेज ३ उ-
 ष्णता ४
 प्रतापन, श्वेतरुई १ थोर रुई रक्तमंदार २
 प्रतापवान, रुई.
 प्रतापस, पांढरें फुलाची रुई.
 प्रतिकर्मन, प्रतिक्रिया १ उपाय २
 प्रतिकूल, विरुद्ध.
 प्रतिक्रिया, रोगप्रतिकार.
 प्रतिग्रह, दानधेणें १ पिकदाणी २
 प्रतिघ, मूर्छा १ शत्रु २ क्रोध ३
 प्रतिघ्न, शरीर.
 प्रतिच्छंद, प्रतिनिधि १ प्रतिबंध २
 प्रतिजिह्वा, पडजीभ.
 प्रतितृणी, वायुरोग.
 प्रतिदिवन, सूर्य १ दिवस २
 प्रतिपत्न, प्रतिपदा १ बुद्धि २ पदवी ३
 प्रतिपान्ति, निर्णय १ कीर्ति २ उपचार ३
 उपाज्जन ४
 प्रतिपत्रफला, लघुकारली.
 प्रतिपर्णी, थोर उंदीरकानी.
 प्रतिफल, प्रतिभा.
 प्रतिबंधक, अंकुर १ अंतराय २
 प्रतिबल, परेळ.
 प्रतिबला, कांगाचे झाड.
 प्रतिबंध, प्रतिभा.

प्रतिविबदर्शक, आरसा.
 प्रतिविंबात, आरसा.
 प्रतिभय, भयंकर १ भीति २ भयानकरस ३
 प्रतिभा, ज्ञान १ कांति २ प्रतिविंब ३
 प्रतिम, सदृश.
 प्रतिमा, न, प्रतिविंब १ हत्तीच्या दोन दां-
 तामधील सोंडेचा भाग २ देवाची मूर्ति ३
 प्रतिमूर्षिका, चिचुंदरी.
 प्रतियत्न, इच्छा १ वैरनिर्यातन २ अनुकू-
 ल होणे ३
 प्रतिरंभ, संताप.
 प्रतिवाप, औषधांचा कषाय केल्यानंतर भा-
 त पदार्थ घालणे तो.
 प्रतिविषा, काळें अतिविष.
 प्रतिविष्युक, मुचकुंद १ राजर्षीवृक्षाचा
 भेद २
 प्रतिशीन, पातळ झालेला.
 प्रतिश्या, य, पीनसरोग १ नासारोग २
 पडसे ३
 प्रतिश्रय, आश्रय १ घर २ सभा ३ अन्न-
 छत्र ४ स्वीकार ५
 प्रतिष्कश, चावूक १ सोबती २ अग्नेसग ३
 प्रतिसमाधान, रोगापासून मुक्त करणे.
 प्रतिसर, कांकण १ माळा २ व्रणशुद्धि ३
 मंत्र वि० ४ मंडल ५ प्रातःकाळ ६
 प्रतिसारिन्, सारकपदार्थ.
 प्रतिसूर्य, क, सरडा.
 प्रतिसोमा, लघुसोमवल्ली.
 प्रतिस्थाय, प्रतिश्याय शब्द पाहा.
 प्रतिहास, श्वेतकणेर.
 प्रतिक्षुन्, शिक.
 प्रतीक, शरीरावयव १ भाग २ विरुद्ध ३
 प्रतीकार, उपाय.
 प्रतीची, पश्चिमदिशा.
 प्रतीत, विद्वान् १ दृष्ट २ प्रसिद्ध ३ साद-
 र ४ मात ५
 प्रतीनाह, कर्णरोग.

प्रतीप, प्रतिकूल.
 प्रतीपदर्शनी, स्त्री.
 प्रतीर, तट.
 प्रतीरनीर, कांठावरचे पाणी.
 प्रतीवाप, धातुचे भस्म करणे १ प्रतिवाप
 शब्द पाहा २
 प्रतीहार, द्वार १ द्वारपाल २
 प्रतीहास, श्वेतकणेर.
 प्रतुंडक, जीवशाक.
 प्रतुद, चोंचीने पदार्थ टोंचून भक्षण करि-
 तात ते १ हारीत २ हारिल ३ काल-
 कंठ ४ धवलकपोत ५ पांडुकपोत ६
 बृहच्छुक ७ शतपत्र ८ दावीघाट ९ कंठ-
 कोरव १० पारावत ११ खंजरीट १२
 पिकादि १३
 प्रत्त, दिलेला.
 प्रत्न, जुना.
 प्रत्यक्पर्णी, थोर उंदीरकानी १ थोर दांती २
 रक्तआघाडा ३
 प्रत्यक्पुष्पी, श्वेतआघाडा.
 प्रत्यक्श्रणी, लघु व थोरउंदीरकानी १
 थोर दांती २ रक्तआघाडा ३ उंदीर
 मारी ४
 प्रत्यग्र, नवीन १ धौत २
 प्रत्यग्रगंधा, पिवळी जुई.
 प्रत्यंजन, डोळ्यांत अंजन करावे तें.
 प्रत्यंतगिरि, पर्वताचे पाद.
 प्रत्यनीक, असाध्य १ विरुद्ध पदार्थ २
 प्रताय, विश्वास १ शपथ १ हेतु ३ निश्च-
 य ४ ज्ञान ५ शब्द ६ छिद्र ७ आ-
 धीन ८
 प्रत्यवसान, भक्षण.
 प्रत्यवाप, पाप १ अदर्शन २
 प्रत्यद्वयन्, गेरु.
 प्रत्यश्रीला, वायुरोग.
 प्रत्यहं, अ० प्रतिदिवशीं १ प्रातःकाळीं २
 प्रत्याध्यान, वायुरोग.

प्रत्यानाह, आनाह वाम्.
 प्रत्युद्धार, वायुरोग.
 प्रत्युष, प्रातःकाल.
 प्रत्युषस्, प्रातःकाल.
 प्रत्यूष, स्, प्रातःकाल.
 प्रत्यूह, विघ्न.
 प्रथम, आद्य १ मुख्य २
 प्रथमकुसुम, श्वेतमरवा.
 प्रथमनवनीत, गाय व्याख्यापासन १००
 दिवसानंतरचे दूध शिशांत घालून हाल-
 विलें असता वर लोणी येते तें.
 प्रथमा प्रतिपदा.
 प्रथा, प्रसिद्ध.
 प्रथिन, विख्यात.
 प्रथुक, बालक.
 प्रदर, प्रदररोग १ बाण २ भंग ३
 प्रदल, बाण.
 प्रदीप, दिवा.
 प्रदीपन, विषभेद.
 प्रदीप्ता, कळलाबी.
 प्रदेशनी, अंगव्या जवळचें बोट.
 प्रदेशिनी, तर्जनी आंगव्याजवळचें बोट.
 प्रदोष, प्रदोषकाल छ० रात्रीचा प्रारंभ.
 प्रद्युम्न, मदन.
 प्रद्योत, ऊन १ प्रकाश २
 प्रद्योतन, सूर्य.
 प्रधान, प्रकृति १ शक्ति २ बुद्धि ३ श्रेष्ठ ४
 प्रधानधानु, पुरुषाचे रेत,
 प्रधावन, वायु.
 प्रध्यानशील, चिंतातूर.
 प्रनालक, चाकवत.
 प्रनाशक, जीवशाक.
 प्रपंच, संसार १ विस्तार २ विपर्यय ३
 प्रतारण ४
 प्रपय्या, हर्तकी.
 प्रपद, पायांचें अग्र छ० चवडा १
 प्रपन्न, शरणागत १ दुःखी २ वरिंदी ३

प्रपा, पानीयशाला.
 प्रपाणि, हाताचे तळव्याचा वरला भाग.
 प्रपात, पर्वताचाकडा.
 प्रपाथ, मार्ग.
 प्रपादिक, मोर.
 प्रपानक, पन्हें १ सरवत कों०
 प्रपावन, क्रीडावन.
 प्रपुन्नट, नाट, टांकळा.
 प्रपुन्नड, टांकळा.
 प्रपुन्नाटच्छद, हरपररेवडी.
 प्रपुन्नाड, ल, टांकळा.
 प्रपुगाणघृत, दाहावर्षांचें जुनेतूप
 प्रपूरिका, रिंगणी.
 प्रपीडरीक, पंडरीकवृक्ष.
 प्रपीडक, पंडरीकवृक्ष.
 प्रप्यान, दोंदोल.
 प्रफुल, टवटवीत पुष्प १ प्रफुलित २
 प्रबल, नूतनांकुर १ बळकट २
 प्रबला, चांदबेल.
 प्रबाल, पावळे १ अंकुर २
 प्रबुद्ध, विकासीत १ बुद्धिमान् २ जागृत ३
 प्रबांध, ज्ञान.
 प्रबोधिका, मोगरी,
 प्रभंजन, वायु.
 प्रभद्र, क, कडुनिव १ पांगारा २
 प्रभद्रा, चांदबेल.
 प्रभव, पाहिल्या संवत्सराचें नाव १ उत्प-
 त्तिकारण २ पराक्रम ३ उत्पत्ति ४
 प्रभा, प्रकाश.
 प्रभाकर, सूर्य १ अग्नि २ चंद्र ३ समुद्र ४
 प्रभाकीट, काजवा,
 प्रभांजन, शोगवा.
 प्रभान, क, प्रातःकाल.
 प्रभाभास, काकभेद.
 प्रभाव, सामर्थ्य. १ स्वभाव २
 प्रभिन्न, मत्तहस्ती.
 प्रभु, पारा १ जीव २ धनी ३ शब्द ४

समर्थ ५
 प्रभुभक्त, कुर्लानघोडा.
 प्रभूत, पृष्कळ १ उंच २
 प्रभूततीक्ष्णगंधा, मोहोरी.
 प्रभूत, भास १ काकभेद २
 प्रभूता, कळलावी.
 प्रभूथ, घोडा १ शिवगण २
 प्रभूथा, हतंकी १ पांडा.
 प्रभूथाधिय, शिव.
 प्रभूथिन, लोणी १ मंथन केलेली वस्तु २
 प्रभूद, घोत्रा १ आनंद २
 प्रभूदवन, कोंडागण्य.
 प्रभूदा, ल्ही.
 प्रभूदावन, राजवाड्या जवळचा बाग.
 प्रभूदिना, लघु धायटी.
 प्रभूया, यथार्थज्ञान.
 प्रभूमाण, काण्ण १ मर्यादा २ शास्त्र ३ मोज-
 प्याचे साधन ४ मयवादी ५
 प्रभूमिन, अन्यमाननिमित्त.
 प्रभूमीन, मेल्लेला.
 प्रभूमाला, तेंडी १ झापड २
 प्रभूमुख, श्रेष्ठ १ प्रथम २ पुत्रागवक्ष ३ तंत-
 मानकाल ४
 प्रभूदिन, हणित.
 प्रभूमेह, परभे १ प्रभूमेरोग २
 प्रभूमेहपीटिका, रोग.
 प्रभूमेहिन, नांदरुखी १ प्रभूमेरोगी २
 प्रभूमोद, क, प्रल्हादशालि १ माठेसाळी २
 आनंद ३
 प्रभूमेदिनी, जिगिणी १ मोगरी २
 प्रभूमेह, मृच्छा.
 प्रभूयन, पवित्र १ जितेद्रिय २
 प्रभूयन्, उद्योग १ क्रिया २
 प्रभूयाग, घोडा १ उंड २ भेजविशेष ३
 प्रभूयाण, गमन १ मृत्यु २
 प्रभूयुन, दशलक्षसंख्या.
 प्रभूयुत्सु, वायु १ मोंढा २ ईंद्र ३ शूर ४

प्रयोग, परिणाम १ कारण २ योजना ३
 घोडा ४
 प्रभूदृष्ट, पीट १ वृद्धिगत २ बद्धमूल ३
 प्रभूगेह, पारंग्या १ अंकुर २
 प्रभूरोहिन, नांदरुखी.
 प्रभूलंब, अंकुर १ कर्धाल २ वृक्षशाखा ३
 व्हीस्तन ४
 प्रभूलंबक, सुगंधरोहिसतृण.
 प्रभूलंबिका, कुलीची भाजी.
 प्रभूलय, प्रलय १ मृच्छा २ मरण ३
 प्रभूलाय, वायु १ संभाषण.
 प्रभूलापक, सन्निपात.
 प्रभूलीनता, प्रलय.
 प्रभूलीयां, चिकणां.
 प्रभूलेप, चर्मोदिकांचालेप.
 प्रभूलेपक, जीर्णज्वर.
 प्रभूलोभनी, वाळू.
 प्रभूवट, गहं.
 प्रभूवण, नम्र १ चतुष्पथ २
 प्रभूवयस्, वृद्धपुरुष.
 प्रभूवर, अगार १ काळेमूग २ निवडुंग ३
 प्रभूवरा, नदी १ आरूक २ पळस ३
 प्रभूवलाकिन, नर्प.
 प्रभूवह, वायु १ पाण्याचा प्रवाह २
 प्रभूवारण, काम्यदान १ महादान २ निवारण ३
 प्रभूवाल, पोंवळे १ कावळीपानें.
 प्रभूवालफल, रकचंदन.
 प्रभूवाह, सन्याचेपाणी १ उद्योग २ नळे ३
 चपल घोडा ४
 प्रभूवाहण, कुंधून मूत्रपुरीषादिक बाहेरकाढणे
 प्रभूवाहिका, १ अतीसार २ भसरें २
 प्रभूवाही, वाळू.
 प्रभूवाहूकं, अ० तेचक्षणीं १ उर्ध्व २ प्रवाहिका ३
 ह्याअर्थी.
 प्रभूवाहोन्था, वाळू.
 प्रभूविर, पीतचंदन.
 प्रभूविषा, अतिवीष.

प्रबन्धि, वीर्ता.
 प्रवेक, मुख्य.
 प्रवेष्ट, जषांध.
 प्रवेष्ट, पिवळा मूग.
 प्रवेष्ट, भुजा वाहु वावसे १ हत्तीची २
 हिरडी ३
 प्रवजिना, मुंडी १ जटाभांसी २
 प्रशान्न, समुद्र.
 प्रशान्तरी, नदी.
 प्रशान्त, हाता जोडी पाषाणभद्र.
 प्रशस्या, तुरटी.
 प्रशाखिक, वृक्षशाखा.
 प्रश्न, पृच्छा.
 प्रष्टोही, पहिल्याचवेळी गाभणगीडे.
 प्रसक्त, नवधान्य १ पसा २ विक्रासित ३
 प्रसन्न, निर्मळ १ संतुष्ट २
 प्रसन्ना, सुरामंड १ सुरा २
 प्रसन्नोरा, मद्य विशेष.
 प्रसर, एलवालूक १ विस्तर २ समय ३
 प्रीति ४ वाहणे ५
 प्रसव, पुंभु १ लघुरेळीचावृक्ष २ उन्धानि ३
 गर्भोचन ४ फल ५
 प्रसवक, चारोळी.
 प्रसवबंधन, डेख.
 प्रसव्य, विपरीत.
 प्रसह, पदार्थ बलाकाराने हरण करून भक्षण
 करतात ते. काक. मंत्र. उल्लेख. शार.
 वाज. चाष. भासे. करुर उर्षादि १ कलाकार २
 प्रसाद, मनाची शांतता, १ कल्याण २ संबोग
 ३ निर्मळपणा ४ अनेग्रह ५
 प्रसादक, श्राकषत १ देवमौत २
 प्रसादन, फोगूची भाजी १ नृशिक २
 प्रसादन, मंडलेक.
 प्रसाधन, अलंकार.
 प्रसाधनी, केशविचारायाची फली १ शिंदे
 औषधि २
 प्रसाधिका, न्या १ देवभात

प्रसारण, हातपाय लाव करणे.
 प्रसारणी, देवभात १ न्या २ चांदबेल ३
 प्रसारिणी, लाजाळू १ चांदबेल २
 प्रसिन, पुप १ बट २ भासक ३
 प्रसिद्ध, प्रख्यात १ भूषित २
 प्रसुप्ति, वायुरोग १ गाढनिद्रा २
 प्रसू, केळ १ घोडी २ आई ३
 लता ४ हरिण ५
 प्रसूका, घोडी.
 प्रसूना, घोडी १ वाळंतीण स्त्री २
 प्रसूनि, जन्म १ अपत्य २ प्रसूतहोणे ३
 प्रसूनिका, वाळंतीण.
 प्रसून, पुण्य १ थोरकडे २ फळ ३ उखळ ४
 प्रसूनरससंभवा, कुलसाकर.
 प्रसूनेषु, मदन.
 प्रसूने, पसा १ पसरलेला २
 प्रसूता, पोढ्या.
 प्रसूति, पसा.
 प्रसूक, कफरोग १ लालाखाव २
 प्रसूदिका, लहानबाग.
 प्रसूदन, अतिसार.
 प्रसूदिका, सिंघणीरोग.
 प्रस्तर, लघुपाषाण १ रत्न २ क्षया ३
 प्रस्तरणी, पायरीगांधर्मी.
 प्रस्तरोट्टन, उपळीचे पाणी.
 प्रस्तरयं, उपळीचे पाणी.
 प्रस्त्रान्न, जुनेधान्य.
 प्रस्त्रार, तणवहले अरण्य १ पलंग २
 प्रस्त्रायमी, डोक्याचे श्वेत बुड्यांचा रोग.
 प्रस्त्राव, प्रसंग.
 प्रस्थ, लहानडोंगर १ केलीवाथव्यास जो
 गळ ० तो.
 प्रस्थकुसुम, मुरवा.
 प्रस्थपुष्प, शेतभरवा. १ कागळा २ काळी
 मरवा ३ जंवीर ४
 प्रस्थवान, डोंगर.
 प्रस्थान, प्रथीण

प्रस्थिका, आंबाडी. प्रस्फुट, स्यष्ट १ प्रकुलिके २ प्रस्फोटन, सूक्ष्म. प्रस्फूर्ति, विस्फुरण. प्रस्त्रव, दूध. प्रस्त्रवण, मूत्र १ दूध २ डोंगरावरच्या तल्लुकां प्रसह. प्रस्त्रवणकाल, अन्याचेपध्मी. प्रस्त्रव, मूत्र १ प्रवाह २ प्रस्त्रवनदधि; वस्त्रांत गाळलेले दही. प्रस्त्रवेद, फारधाम. प्रहणमि, चंद्र. प्रहन, पंडित १ प्रस्टत २ प्रहर, अहोरात्राचा अष्टमांश. प्रहरकुटुंबी, पहारकुटुंबी. प्रहर्षणा, वळद. प्रहर्षिणी, आवेहळद. प्रहसंनिका, नेवाळी १ मोठी भेतजाई. प्रहसंनी, मोठी भेतजाई १ सुरपर्ची २ प्रहस्त, चापट १ चंपटी २ व्याकूल ३ प्रहारण, तुला पुरुषादिकात्मदान १ महादान २ प्रहारवल्ली, गेहिणी. प्रहि, विहीर. प्रहिता, चांदवेल. प्रहृष्ट, संतुष्ट. प्रदष्टक, कावळा. प्रल्हाद, आनंद १ शब्द २ प्रल्हादिनी, दी, रक्तमज्जक. प्रळ, नम्र. प्रळ, बुद्धिमान. प्रजा, बुद्धि १ बाणी १ प्रजान, बुद्धि १ चिन्ह २ प्राक्, पूर्वदिशा १ पूर्वी त्या अर्थी अस्यय. प्राकूल, प्रागप्रदर्थ. प्राक्चरणा; मोनियेन. प्राक्तन, दैत्य १ प्राचीन २

प्राक्फाल्गुन, बृहस्पति. प्राग्भाग, शरीराचा पुढील भाग. प्राप्राट, पातळ दहि. प्राक्संध्या, प्रातःकाल. प्राघार, तुफाचा विद्वुदाकणे. प्राथुणिक, अतिधी. प्राचिका, इयेनपध्याची स्त्री १ मुरकुट २ वनमलिका ३ प्राची, पानआंबळी १ पूर्वदिशा २ प्राचीन, जुनाट १ कोठ २ पूर्वदिशेस. प्राचिंला ३ प्राचीनपनस, विचवृक्ष. प्राचीना, पाहाडमूळ. प्राचीनामलक, पानआंबळी. प्राचीर, पुरातन. प्राण, जीव १ बोल २ वायु ३ प्राणि, प्राण. प्राणंन, रमांजन १ वायु २ प्राणनी, तचकी १ शिक २ प्राणथ, वायु १ बलवान. प्राणद, जीवक १ रक्तधातु २ पाणी. प्राणदा, हतकी १ जळपिपली २ कृदि. प्राणांपद, रक्त्यांवळ. प्राणभास्वान, ममूद्र. प्राणवायु, हृदयस्थवायु. प्राणसंयम, शरीर. प्राणसंयम, आसनरोध. प्राणहारक, अवायी व विकारी व सुखाहारी व मदकारी व आश्रया व साहसुणेकरून जे इत्ययुक्त असते ते वर्चनगा. प्राणाचार्य, वैद्य. प्राणायाम, आसरोध. प्राणि, संतु. प्राणिमाना, पुत्रदा. प्रातः, अ० प्रातःकाल. प्रातरशन, प्रातः कालचे शौच. प्रातभोक्ता, कावळा. प्रातिका, जासंदा

प्रातिपत्ति, बुद्धि.
 प्रादः, अ० प्रकाशित १ नाम ह्याअर्धी २
 प्रादेश, चवंगा १ टीच २
 प्रादेशन, दान.
 प्राप्तभाव, वैल १ सुंदर २ चतुर ३
 प्राप्तरूप, बुद्धिमान् १ सुंदर २
 प्राप्ति, लाभ.
 प्राबोधिक, अरुणोदय.
 प्राभाकीट, काजवा.
 प्राय, पाप १ सादृश २ पुष्कळ ३ मय्यु ४
 लंचन ५
 प्रायश्चित्त, प्रसिद्ध आहे.
 प्रायस्, अ० बहुधा १ पुष्कळपणा २ पा-
 प ३ ह्याअर्धी
 प्रायुधेविन्, घोडा.
 प्रारब्ध, प्रारंभ.
 प्रार्थनीय, द्वापारयुग.
 प्रालंब, काकडी १ मज्यांत लोवणारी माल २
 प्रालंबिका, सोन्याची कंठी.
 प्रालेय, हिम.
 प्रावट, यव.
 प्रावरण, हिमनाशक वस्त्र.
 प्रावार, आंगवस्त्र.
 प्रावृट, वर्षाऋतु.
 प्रावृडन्यय, शरदृतु.
 प्रावृषा, वर्षाऋतु.
 प्रावृषायणी, कुहिली.
 प्रावृषिक, मोर.
 प्रावृषण्य, श्वेतकुडा १ धाराकळंब २ अति-
 शयित ३
 प्रावृषेण्या, कुहिली १ रकपुनर्नवा २
 प्रावृष्य, धाराकळंब १ वैडूर्य २ श्वेतकुडा ३
 हांसावृक्ष ४
 प्राशन, भक्षण १ पिणे २
 प्राशित्र, भक्षणीय पदार्थ.
 प्राशु, उंच.
 प्रासाद, देवघर १ प्रसन्नता २

प्रासादकुंकुट, खंबूतर.
 प्रासादमंडना, हरताळ.
 प्राणह, प्रातः काल १ प्रथम प्रहर २
 प्राणह, अ० प्रातः काली याअर्धी.
 प्राज्ञ, पंडित १ चंदनी पोपट ३
 प्राज्ञा, बुद्धि.
 प्रिय, जीवक १ नवरा २ ऋषभक ३ धोर
 शंखाहुला ४ हरताळ ५ प्रियंगु ६ क-
 लंब ७ कळंबपुष्प ८ आसाणा ९ दाल-
 चिनी १० हरिण वि० ११ इच्छित १२
 प्रियक, कळंब १ असाणा २ प्रियंगुवृक्ष ३
 हरिण ४ मधुमक्षिका ५ केशव ६
 प्रियंकरा, श्वेतगिणी १ हरणदोडा २
 प्रियकाय, विवळा.
 प्रियंगु, कटुका १ काली मोहरी २ पिवळी ३
 गहुला ४ कांग ५ वाघाटी ६
 प्रियंगुक, तया.
 प्रियजीवक, लोभवृक्ष.
 प्रियनम, वृक्ष विशेष.
 प्रियना, प्रेम.
 प्रियदर्शन, गंजर्णाचा वृक्ष १ पोपट २ द-
 गडफूल ३ विवळा ४
 प्रियदर्शनी, सालोश्वी.
 प्रियदर्शी, आंबोली.
 प्रियटा, पिवळी जाई.
 प्रियभाविणी सालोश्वी.
 प्रियवचन, भक्तिमान रोगी.
 प्रियंवदा, जाई.
 प्रियवर्णा, पसरणारी वेल.
 प्रियवल्ली, गहुला.
 प्रियवादिनी, सालोश्वी १ मोठी सालोश्वी २
 प्रियशाल, कल्यानिव १ नीव हिं० २
 प्रियशालक, विवळा.
 प्रियसख, खैर.
 प्रियसदेश, चंपकवृक्ष.
 प्रिया, स्त्री १ मरा २ रानमोगरी ३ मोग-
 री ४ जाई ५ वृद्धि ६ गहुला ७ नाग-

बेल < लघु मालकागोणी ९
 प्रियांबु, आंबा.
 प्रियाल, चारोळी वृक्ष.
 प्रीण, प्रार्थान १ संतुष्ट २
 प्रीणन, तृप्तिकरणारे १ आनंद २
 प्रीति, हर्ष १ अनुराग २ मदनस्त्री ३
 प्रीति, पत्नी.
 प्रुष्ट, दग्ध.
 प्रुष्य, ऋतु.
 प्रेन, शव.
 प्रेतपक्ष, कृष्णपक्ष.
 प्रेमन, वायु १ इंद्र २ प्रीति ३
 प्रेयोपत्य, क्रींचपत्नी.
 प्रेक्षा, बुद्धि १ वृक्षशाखा २
 प्रेक्षावान्, बुद्धिवान्.
 प्रेष, प्रेषण १ मर्दन २ क्रेश ३ उन्माद ४
 प्रोन, वस्त्र १ ग्रथित २
 प्रोत्थल, ताडभेद.
 प्रोथ, घोड्याचे नाक १ जीर्ण वस्त्र २ कंव-
 र ३ गर्भे ४ प्रस्थान करणारा ५
 प्रोल्लाघित, रोगमुक्त १ वळकट २
 प्रोष, संताप.
 प्रोष्ठ, श्री, मत्स्यभेद.
 प्रोष्ठपद, भाद्रपदमास.
 प्रौढ, बुद्धिवान् १ वृद्ध २ विवाहित ३
 प्रौढा, प्रौढस्त्री.
 प्रौण, बुद्धिवान्.
 प्रौष्ठपद, भाद्रपद.
 प्रव, क्षुद्रमोघ १ वेडूक २ प्रथ ३ पीतवर्ण-
 वाळा ४ माकड ५ वेहेकल ६ हंसी ७
 पिंपरी < उदकावर तरतात ते ९ हं-
 स १० सारसपक्षी ११ काचाक्ष १२
 वक १३ क्रींच १४ शाररिक १५ स्थूल-
 कठोरगुटिका सदृशजाची चंचु असते तो
 नंदीमुखी १६ कादंब १७ बलाकादि १८
 मंडा १९ पस्तीसांबा संवत्सर २०
 पुष्प, माकड १ वानर २ वेडूक ३ पाण-

कौबडा ४ अरुण ५ सारथि ६
 पुष्पंग, माकड १ पिंपरी २ शिरीषवृक्ष ३
 वानर ४ हरिण ५ संवत्सर वि० ६
 पुष्पगति, वेडूक.
 पुष्पंगम, वानर.
 पुष्प, पिंपरी १ पिंपळ २
 पुष्पसमुद्रवाचका, सरस्वती नदी.
 पुष्पवग, माकड.
 पुष्पविन्, पत्नी.
 पुष्पिन, व्याहारोग.
 पुष्पा, व्याहारोग.
 पुष्पिह, व्याहारोग.
 पुष्पिह, रक्तरोहिडा.
 पुष्पिन, पिहिन शब्द पाहा.
 पुष्पिशतु, शरपुंखा १ लघुशेरणी २ रक्तरो-
 हिडा ३
 पुष्पिहहंत्री, लघुशेरणी.
 पुष्पिहारि, रक्तरोहिडा १ शरपुंखा २
 पुष्पिहोदर, उदररोग.
 पुन, उड्डाण.
 पुनगति, ससा,
 पुष्ट, अपिदग्धरोग १ जळके २
 पुष्ट, बन्हदग्धरोग १ जळके २
 प्सा, भक्षण.
 प्सान, भक्षित.
 प्सान, ओदन १ भक्षण २
 फ, संभावात १ बुद्धि २ खदखदा शब्द ३
 क्रोधयुक्त भाषण ४ साफल्य ५
 फाकिका, मोह १ कपट २ फकिका ३
 फट, टा, सर्पाची कणा १ दांत २
 फाडिंगा, सिलीकीट,
 फण, णा, सर्पकणा.
 फणकर, सर्प.
 फणधर, सर्प.
 फणभृद्, नाग.
 फणमणि, नागाच्या कबोतील मणि.

त्याणें झाडा होतो ती २
 फलवर्तुल, कालिंड.
 फलवृक्ष, फणस.
 फलवान्, फलवान् १ फलितवृक्ष २
 फलशाडव, डालिव.
 फलश्रेष्ठ, आम्रवृक्ष.
 फलश्रेष्ठा, विकळा.
 फलस, फणस.
 फलसंबद्ध, उंबर.
 फलसंभारा, काळा उंबर.
 फलस्नेह, अक्रोड.
 फला, उतरपी.
 फलाद्या, लोम्बडी केळ.
 फलांत, वज्र.
 फलात्यिका, याम कारली.
 फलादन, पोपट.
 फलाध्यक्ष, क्षा, राजणी १ विवर्णा २
 फलायोषित्, फडिंगा शब्द पाहा.
 फलाम्ल, क, आमसोळ १ आम्लवेतस २
 फलाम्लपंचक, जंवीरनिव १ नारिंग २
 आम्लवेतस ३ चिच ४ महाळुंग ५
 फलाम्ब्य, नारळ.
 फलाक्षी, राजणी.
 फलिका, लघुघेवडा १ पारोसा पिंपळ २
 फलित, वृक्ष.
 फलिता, रजस्वला स्त्री.
 फलिन, फलित वृक्ष १ मस्य वि० २
 फलिन, फणस १ फलित वृक्ष २ शुकमा-
 सा ३ रिठा ४
 फलिनी, कळलावी १ नयमाण २ वाघा-
 टी ३ काळाउंबर ४ गौरीचीआ सैगा ५
 लघुघेवडा ६ गहुली ७
 फला, वाघाटी १ गहुला २ आवाडा ३
 पांढरफळी ४ फलित वृक्ष ५
 फलीश, पारोसा पिंपळ.
 फलूष, कटा.
 फलप्रदि, फलितवृक्ष.

फलेप्राहिन, फलितवृक्ष.
 फलेरुहा, रकपाडळ १ श्वेतपाडळ २ श्या-
 रगोटी ३
 फलोत्समा, काळें दाख १ विकळा २ लहा-
 न दोरी ३
 फलोत्पत्ति, अम्रावृक्ष.
 फलोनि, स्त्रीची योगि.
 फल्गु, काळा उंबर १ नदी वि० २ मुलाळ
 ३ वसंतक्रतु ४
 फल्गुन, फाल्गुनमास १ अर्जुनसादडा
 फल्गुनाळ, फाल्गुनमास.
 फल्गुनी, काळा उंबर १ नक्षत्र वि० २
 फल्गुवाटिका, टी, काळा उंबर.
 फल्गुवृत्त, क, पीतटट.
 फल्गु, पुष्पाची कळी.
 फल्गाकन, मस्य विशेष.
 फांट, अनायासाने सिद्ध केलेला कौषायादि
 दधिमेंथनसमया लोण्याचे जे प्रथम कण
 येतात ते २
 फाणि, गूळ १ कळवं २ दही ३ पीठ ४
 गाव ५ काकवी ६
 फाणित, ना, गाव १ काकवी २
 फाल, कार्पासवस्त्र १ नांगराचे फळ २
 शिव ३ बलराम ४
 फाल्गुन, अर्जुनसादडा १ फाल्गुनमास २
 फाल्गुनप्रिय, शंख.
 फाल्गुनानुज, वसंतक्रतु.
 फाल्गुनिक, फाल्गुनमास.
 फाल्गुनी, अक्षरेंव नक्षत्र १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९
 १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२
 २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००
 च २ हुताशनी पौर्णिमा ३
 फि, कोष.
 फिगक, नक.
 फुक, पंसी.
 फुट, फणा.
 फुत्कर, अमि.
 फुत्कार, गविर्ध १ फुत्कार २
 फुत्फुस, रोग विशेष.

फुल, टवटवीत पुष्प.
 फुलनुवर्गी, फटकी.
 फुलफाल, पाखडणे.
 फुलरांक, सर्प.
 फुललोचन, हरिण.
 फुलि, विकसित.
 फुन्कार, फुन्कार शब्द पाहा.
 फेन, समुद्रफेन १ अफू २ फेंस ३ वाष्प ४
 फेनका, रिठा १ फेणी २
 फेनदुग्धा, मोठी दुधी.
 फेनवाहिन्, वज्र.
 फेना, सातला.
 फेनाग्र, बुडबुडा.
 फेनिका, फणी.
 फेनिल, रिठा १ योग २ गायत्री ३
 फेनिला, वांव.
 फेरं, ड, कोन्हा.
 फेरव, कोन्हा.
 फेर, कोन्हा.
 फेलक, उच्छिष्ट.
 फेला, लि, लिका, ली, भक्तिवत्तव.
 फोग, फोगुशाक.
 फंजिका, थोर दांती १ फर्जा २ भारंग ३
 फंजिपुत्रिका, वनस्पति विशेष.
 फर्जा, भारंग १ थोर दांती २ फर्जा ३
 वृद्धदार ४ योजनवर्ती ५
 फंजीकर, फंजी.
 फंज्यादपचशाक, फंजिका १ जावनी २
 पया ३ तर्कारी ४ थोर चुंच ५
 फंड, पोट.
 फंफण, मीनपात.
 व, वरुण १ मृत्तिकापात्र २
 वक, बगळा १ थोर वकुळ २ रुडमंदार ३
 वकदाशिन पारवा.
 वकपुण्या, शिवलिथी.
 वकुल, वकुली १ थोरवकुळ २
 वकोट, बगळा.

वटु, सामान्य शिशु.
 वडवा, घोडी १ दासी २ अश्विनीनक्षत्र ३
 वडिश, मत्स्यवेधन.
 वण, नाद.
 वणिग्बंधु, नीळीवृक्ष.
 वणिग्वह, उंट.
 वन, अ० वेद १ करुणारस २ संतोष ३
 आश्चर्य ४ द्यार्थी
 वदर, योग १ देवशिरीषवृक्ष २ चिरपांटाणी ३
 गायत्री ४ कापसाची बी ५
 वदरक, कुकुटपाटी १ देवशिरीष २
 वदरका, तिळवण.
 वदरफली, भुययोग.
 वदरवली, भुययोग.
 वदरा, कापसी १ लघुकावली २ श्वेतभुडको.
 होला ३ ग्राहकंद ४
 वदरामलक, पान आवळी.
 वदरग, योगीचेशाद.
 वदरगका, घोंटायोग.
 वदरगपत्रक, नखला.
 वदरी, योग १ कुहली २ रक्तकापसी ३
 घोंटीयोग ४
 वदरीच्छद, नखला १ वंगीचाभेट २
 वदरगपत्रक, नखला.
 वदरगकला, निगडीचे ग्राह.
 वधागक, विप.
 वधिर, सुगंधगोहिसतृण १ बहिरा २ मा-
 धाण गवत ३
 वध, कुतरे १ बाधलेला २
 वध्वगुदादर, उदररोग.
 वद्धमूलक, शीरमोरवेळ.
 वद्धरसास्त्र, अतिथोररमाल आंबा.
 वद्धवल्क, दालाचिनी.
 वद्धविटकता, वायुयोग.
 वद्धशिखा, लमूण.
 वद्धामयपान, ऋषभक.
 वध, शिसें.

बध्द, जोडा.

बध्दूलक, बाभूळ.

बध्दूलनियांस, बाभळीचागोंद प्रा० आका-
शेगम्भी ल० गम्भ आरविक इ० ३ बल्ल-
लकागोंद हि० सिमघ आ०

बभ्रि, बज.

बभ्रु, मोठा मुंगूस १ कुकडु २ मुंगूस ३ उं-
दीर ४ रोयादिकाने ज्याचे केश गळे तो ५
अग्नि ६ शिव ७ विष्णु ७ पिगाटवर्ण ९
रूपि १० मोठा ११

बभ्रुपानु, सोनगेरु.

बर, केशर १ अयुनम २ जावई ३ वर-
प्रदान ४

बरा, भिकळा.

बर्गी, भुयआदळी १ बहुपुत्रावनस्पति २

बकर, बाकड.

बर्वट, धान्यविशेष.

बवंटा, वेड्या.

बवंणा, नीलवर्णभक्षिका.

बवंर, मन्थभेद १ काळाआजवला २ पीत
चंदन ३ भारंग ४ रक्त्याबोळ ५ वैजयं-
ती तुळस ६ िळ ७ तिलवण ८ आ-
जवला ९ नखला १० वाघनख ११
बवंरक, का, भारंग १ तिलवण २ श्वतरक
चंदन ३

बवंरगंध, श्वतरकमिश्रितचंदन.

बवंरग, रानतुळस १ तिलवण २ भारंगी ३
काळाआजवला ४

बवंराव्हय, श्वतरकचंदन.

बवंरी, रानतुळस १ काळाआजवला २ ति-
लवण ३

बवंरीक, बोळ.

बवंरगंधा, रानतुळस १ तिलवण २

बवंरगंध, श्वतरकचंदन.

बर्ह, पाने १ मोरार्चीपिसें २ गठोना ३

बर्हप, तगर १ पिंडीतगर २

बर्हनेत्र, मोराचे पिसवारचें ढोळे.

बर्हपुष्प, शिरीषवृक्ष १ गठोना २

बर्हभार, मोरार्चीपिसें.

बर्हें, मोर १ श्वतरदर्भ २ अग्नि ३

बर्हिचूड, मयूरशिखा १ भटोरा २ धुणेर ३

बर्हिनंघा, पीतटेदू.

बर्हिण, मोर १ तगर २ पिंडीतगर ६

बर्हिन, मोर.

बर्हिपिच, आसंध.

बर्हिपुष्प, शिरीषवृक्ष १ भटोरा २

बर्हिपुष्प, भटोरा १ शिरीषवृक्ष २

बर्हिमुख, देव.

बर्हिशिख, धुणेर.

बर्हिशिखा, मयूरशिखा.

बर्हिष्ट, वाळा.

बल, कापळा १ वायवर्णा २ शरीर ३ पानें ४

पानु ५ धार्य ६ हनी ७ कामें ८

रक्त्याबोळ ९ रुधिर १० रूप ११ बल-

राम १२ सैन्य १३ दैन्यवि० १४

स्थूलता १५

बलकर्ग, हाडें.

बलज, मज्जा १ कळ २ शेत ३ नगरदार ४

बलजा, पृथ्वी १ मोगरी २ सुंदरुन्नी ३

बलद, अश्वक.

बलदा, आसंध.

बलदेव, वायु १ बलराम २

बलदेवा, वायमाण.

बलपाडुकर, कुंद.

बलपुच्छक, कावळा.

बलपृष्ठक, गंहे.

बलभद्र, गंधा १ कदंब २ अनंतसर्प ३ बल-

वान ४ बलराम ५ लोभ ६

बलभद्रसंज्ञक, धुळीकदंब

बलभद्रा, वायमाण १ वनगाय २ कन्धा ३

बलभद्रिका, वायमाण.

बलवती, एलची.

बलवर्धिना, जीवक.

बलवत्तभा, मद्य.

बलवसा, गंधक.

बलवान्, कफ १ कठौली २ आहार ३ राजा ४ तागाचेरी ५ बलिष्ट ६

बलहन, कफ १ इंद्र २

बलक्ष, श्वेतवर्ण.

बलक्षय, वायु.

बला, नागवेल १ मद्य २ रानताग ३ मोदिनी ४ महासमेगा ५ विडंग ६ जयंतो ७ मोठाचिकणा ८

बलाका, बहिर्गो १ बगळी २ विमकंडिका-पक्षी ३

बलाट, हिरवे मृग.

बलाटय, उडीद.

बलाति, श्वेतकेश.

बलान्तिका, सर्पकमळ.

बलापंक, बला १ महाबला २ अतिबला ३ नागबला ४ राजबला ५

बलापोटा, नागदन्ती १ ब्राह्मी २ शेवरी ३

बलाय, वनरपति विशेष.

बलालक, सरवेदी.

बलावहा, ऐरावती.

बलास, कफ.

बलास, कफ.

बलासत्री, तेजवल्.

बलाह, पर्णी.

बलाहक, नागरमोक्ष १ मेघ २ पर्वत ३

बलि, गंधक १ त्रिवेणी २ याशेषान्न ३ राजभाग ४ पूजासामग्री ५

बलिक, पाउंचे हाड.

बलिकरुम्भ, हवर्नाथ पक्वान्न.

बलिका, अतिबला.

बलिचंदन, रक्तचंदन.

बलिन्, उंट १ टोणगा २ एडका ३ रान-डुकर ४ आंडील बिल ५ सर्प ६ वसु बिल ७ सिंह ८ कफ ९ उडीद १० भेडी ११ पागोसा पिंपळ १२ गंधक १३ साळईचा डींग १४ चमेली १५

बलिन, वृद्धपुरुष.

बलिपुट, काबळा.

बलिप्रिय, कळंब.

बलिभ, बलिन शब्द पाहा.

बलिभुक्, काबळा १ बगळा २ चिमणा ३

बलिमंदीर, पाताल.

बलिमुख, वानर १ माकड २

बलिय, गाटव.

बालिवन्म, गंधक.

बलिवसा, गंधक.

बालिट, उंट.

बलिमधुन, पावाल.

बलिमानकळा, स्वर्गिक.

बलीक, बलिक शब्द पाहा.

बलीन, विच.

बलीमुख, माकड १ वानर २

बलायन, गाटा.

बलीवरी, आंडील बिल.

बलीशक, आवाडा.

बलीजडा, लोत्तग. थोर चिकणा.

बल्य, उष्ट १ दंत २ पार्वे ३ यार्ची हाडे पुरुष वेपे ४

बल्या, चांदेवत १ थोर चिकणा २ आम-ब ३ शिबुडी ४ अतिबला ५ पावाण-भेट ६

बल्याखणपंचमूल, हळद १ गुळबेल २ मेष-शर्गा ३ उपकर्म ४ भुयसोहोळा ५

बल्यत्र, मोळ.

बल्कय, गाईचा एक वर्षाचा वस्.

बल्कयणी, फार दिवसांची व्यालेली माय.

बल्कयिणी, बल्कयणी शब्द पाहा.

बम्न, बोकड.

बम्नक, सांभरमोठ.

बम्नकर्ण, थोर गुळेचा वृक्ष.

बम्नगंधा, रानतुळस १ तिलवण २

बम्नगंधाकृति, पुवदाशी.

बम्नमोटा, अजमोटा.

वस्त्रशृंगी, मेढशिंगी.
 वस्त्रात्री, बोकडी.
 वस्त्रिकर्मन, चिपनळी मारणे.
 वस्त्रिशोधन, गेल.
 वहल, पाण्याचा रोग १ ऊंस २
 वहलत्वक, शेतलोभ २ भूजपत्र २
 वहलदल, काळा शेगवा.
 वहलांग, मेढशिंगी.
 वहिः, अ० बाहेर याअर्थी.
 बहु, पुष्कळ.
 बहुक, वेकडा १ हरिणवि० २ वनस्पति वि० ३
 बहुकंटक, धमासा १ लघुगोवर्ध २ थोर
 कांटेनाड ३ गनवार ४ एगवर्णा ५ नि-
 वदंग ६ लघुशेतपाडळ ७ खजरी ८
 बहुकंटा, रिंगणी १ कांकडा २
 बहुकंटिका, आगी दवणा.
 बहुकंद, कडवा मरण.
 बहुकर, समाजून करणारा.
 बहुकणिका, लघुउंदीमकानी.
 बहुकूर्च, मोहाचा नारळ.
 बहुगंध, सालई वृथाचा डीक १ किंचित
 पातचंदन २ दालचिनी ३
 बहुगंधटा, कस्तुरी.
 बहुगंधा, चाण्याची कळी १ लघुशेतजुट २
 आहाजिरे ३ मोगरी ४
 बहुगुडा, रिंगणी.
 बहुगुहा, भुयआवळी १ रिंगणी २
 बहुचउद, सातवीण.
 बहुच्छिन्ना, कंदगुळेबळ
 बहुनर, अतिपुष्कळ.
 बहुनलवशा, वखंड.
 बहुनिका, लघुकावळी.
 बहुनृण, लघुमुंजतृण.
 बहुत्वक, सातवीण.
 बहुत्वक, भूजपत्र.
 बहुद, पुष्कळ देणारा.
 बहुदल, नाचण्या.

बहुदला, चिहोटे.
 बहुदारक, भोंकर.
 बहुदुग्ध, गटुं.
 बहुदुग्धिका, निवदंग.
 बहुदुग्ध, हेरेंव.
 बहुधार, वज.
 बहुधाक, हिंगी १ वेल्तर २
 बहुधाय, गळ.
 बहुध्वज, डुकर.
 बहुनाद, शंख.
 बहुपट, भूजपत्र.
 बहुपटु, बुध्मान.
 बहुपत्र, मुचकुंद १ हरितकादा २ पोकळ-
 वेळ ३ पध्याहरताळ ४ अभक ५
 बहुपत्रा, भुयआवळी १ लघुगानशेवती २
 मोगकड ३ थोर डोगळी ४ दुधी ५
 बहुपत्रिका, मेथी १ थोर शतावरी २ भुय-
 आवळी ३ वेखंड ४
 बहुपत्री, तुळस १ शिवलिंगी २ पापडी ३
 मेथी ४ फळस ५
 बहुपथा, सातवीण.
 बहुपर्णी, मेथी १ फळस २
 बहुपवन, वेळ.
 बहुपाय, द. वेड.
 बहुपादिका, लघुउंदीमकानी
 बहुपुट, भूजपत्र.
 बहुपत्र, वृथाशेष.
 बहुपत्रा, महाशतावरी १ भुय आवळी २
 थोर डोगळी ३ लघुशतावरी ४
 बहुपत्रिका, लघुशतावरी १ भुय आवळी २
 बहुपत्री, भुय आवळी १ पापडी २
 बहुपुव, तेरडा १ पागारा २ कवड्यानिंब ३
 बहुपुष्पिका, लघुधायटी १ शेरी १
 बहुपुष्पी, लघुधायटी.
 बहुप्रज, जा, रानडुकर १ उंदीर २ लघुमुं-
 जतृण ३ रानउंदीर ४ चिंचू. ५ कुकुट ६
 बहुप्रद, दानशूर.

बहुफल, तेरडा १ कंकोळ २ भोंकर ३
 काकई ३ बेहेकळ ४ तेजफल ५ लघु-
 पिंपरी ६ वड ७ कदंब ८
 बहुफला, आंबळी १ काळाउंबर २ भुयआं-
 वळी ३ लघुकारली ४ तौशीकांकडी ५
 मेकी ६ गोड्याशेदा ७ काकमाची ८
 कांभोजी ९ लघुवाळुक कांकडी १०
 लघुकावळी ११ मोतारिंगणी १२
 बहुफलिका, भुयवोर
 बहुफली, पारोसापिंपळ १ गोडशेदा २
 बहुफनका, सातला.
 बहुफेना, शंखिनी १ सातला २
 बहुबल, सिंह.
 बहुबीज, थोर ईडानिवू १ पेरू २ सिनाफळ ३
 बहुबीजा, गानकेळ १ टरकांकडी २
 बहुमंजरी, तुळस.
 बहुमति, मौल्य.
 बहुमल, सिसे.
 बहुमूत्रना, कफरोग.
 बहुमृति, गानकापर्शी.
 बहुमूलक, काळावाळा १ वेलतूर २ थोर
 तिरकाडे ३ शेगवा ४
 बहुमूला, थोरशतावरी १ आंबडी २ माय-
 मूळ ३ शतावरी ४
 बहुमूल्य, मोक्षा किमतीचें वस्त्र.
 बहुसंधिका, मेदा.
 बहुस, ऊंस.
 बहुस्रा, शंखिनी १ योग मालकांगोणी २
 बहुरी, कुरमुरे.
 बहुरुहा, कंदगुळेवेल.
 बहुरूप, क, राळ १ खोकड २ सरडा ३
 मदन ४ शिव ५ विष्णु ६ ब्रह्मा ७ केंस ८
 बहुरेणु, लघुश्वेतकिन्ही.
 बहुरोमन्, मेडा १ वानर २ गानवकरा ३
 बहुल, श्वेतमिरी १ कृष्णफळ २ कार्तिक ४
 पुष्कळ ५ अग्नि ६ कृष्णवर्ण ७ आकाश ८
 बहुलभंभा, एलची.

बहुलच्छद, रक्तशिपु.
 बहुलवण, खारीमीठ.
 बहुलवल्कल, भूर्जपत्र १ चारोळी २
 बहुला, एलदोडे १ एलची २ नागवेल ३
 कटुकी ४ रानउडीद ५ बडीशोप ६
 गाय ७ नीळ ८ कृत्तिकानक्षत्र ९
 बहुलागक, मेडाशिगी.
 बहुलोहसंकरभत्र, सोने.
 बहुवल्कल, भूर्जपत्र १ चारोळी वृक्ष २
 बहुवल्ली, वेलीदोडी.
 बहुवार, भोंकर.
 बहुवारक, वेलतूर १ भोंकर २
 बहुविषाण, णा, सांबर.
 बहुवीज, सिताफळ.
 बहुवीर्य, तांदुळजा १ श्वेतमगवा २ मांवरी ३
 बहुवीर्या, सांवरी.
 बहुशत्रु, चिमणी.
 बहुशल्य, रक्तवैर.
 बहुशाख, निवडुंग.
 बहुसंनति, वांबभद.
 बहुसंपट, विष्णुकंद.
 बहुसारा, वैर १ शेण्यसैर २
 बहुसुना, लघुशतावरी.
 बहुस, वगहर्त्री.
 बहुसृति, वक्रयणी शब्द पाहा.
 बहुस्रवा, माळईचा वृक्ष १ लाजाळु २
 बहुस्राव, निवडुंग.
 बहुस्र्वन, घुवड १ शंख २
 बहुक्षार, सावण.
 बहुडक, बेहडा.
 बहुपन्थ, बहुप्रज शब्द पाहा.
 बहुश्या, स्त्री.
 बहुही, मत्स्याधी.
 बहुहीनाडी, गंडरदुर्वा.
 बाकुची, वांब्या.
 बाडस, मत्स्य.
 बाडे, अ० अतिशय १ स्वीकार ह्याअर्थी २

बाण, रामबाण १ लघुमुंजतृण २ धीर मुंज-
 तृण ३ निळा कोरांटा ४ तिरकांडे ५
 चारसरांचा मुकाहार ६ केवळ ७ कांड ८
 बाणपत्रा, पक्षा, कंकपक्षी.
 बाणपुंखा, शरपुंखा.
 बाणपुष्प, गौडदेशीं प्रसिद्ध १ निळा को-
 रांटा २
 बाणा, निळा कोरांटा.
 बाणाव्हा, धीर मुंजतृण.
 बाणी, निळा कोरांटा.
 बादर, कापसी १ कापर २ कार्पासवृक्ष ३
 बादरंग, पिंपळ.
 बादरी, कापसी १ लघुमुंडशिर्षी २
 बांधव, मित्र १ सगोत्र २
 बाधा, पीडा.
 बाधियं, कर्णरोग.
 बांबी, बांभ.
 बाब्टींग, कथील १ चूतांकुर २
 बाहंत, रिंगणीचे फळ.
 बाहंतफल, रिंगणीचे फळ.
 बाल, बाळा १ बेल २ केश ३ मूळा ४
 शिग्रहं ५ एक वर्षाचे मूल ६ गांवा ७
 हत्तीचे पिल्ले ८ बालचुंबाल मन्स्यात
 एक जाति आहे ९ मूर्ख १० शेषट ११
 गजपुच्छ १२ अभ्युच्छ १३
 बालक, बाळा १ मुलगा २ मूर्ख ३ अंगु-
 लिभूषण ४ वनस्पति वि० ५
 बालकप्रिया, केळ १ लघुकांबडळ २
 बालकृमि, ऊ.
 बालकेशी, मोळतृण.
 बालक्रीडन, कवडी.
 बालगभिणी, प्रथम गाभण गाय.
 बालग्रह, बालरोग.
 बालचुंबाल, मासा.
 बालजीवन, दूध.
 बालतनय, खैर.
 बालतंत्र, गर्भसोचन विद्या.

बालतृण, कोंबळें गवत.
 बालदलक, खैर.
 बालधि, पुच्छाग्र.
 बालनख, वाघनख.
 बालपत्र, क, खैर १ धमासा २ मासा ३
 बालपत्रा, थोर बालुक कांकडी १ रकधमा
 सा २ खैर ३
 बालपर्वा, यवास १ त्वटिग २
 बालपर्णा, मेथ्या.
 बालपुण्या, शि, पिक्की जुई १ लघुश्वेतजुई २
 बालपुष्पिका, लघुश्वेतजुई.
 बालभट्टक, धातुमयविष विशेष.
 बालभेषज, रसाजन.
 बालभोज्य, हरभरे.
 बालमूखिका, चिचुंदरी.
 बालमूलक, कोंबळा मुळा.
 बालमूलिका, आंबाडी.
 बालमृषिका, चिचुंदरी.
 बालराज, वेदर्यमणि.
 बालरोग, बालरोग.
 बालवन्स, पारवा.
 बालत्रायन, वेदर्यमणि.
 बालवासस, ऊर्णावृक्ष.
 बालवाच्य, रानवकरा.
 बालवर्ण, बालांस उपचार कर्णे.
 बालव्यजन, चवरी.
 बालसूर्य, रानवकरा.
 बालहस्त, पुच्छाग्र.
 बाला, नारळी १ हळद २ षोडशवर्षाची
 खी ३ एलची ४ आंबाडी ५ लघुश्वेत-
 जुई ६ कोरफड ७ अकनदी वनस्पति ८
 बालार्क, प्रातःकाळचा सूर्य.
 बालार्क्षा, केशपुष्ट वनस्पति.
 बालिका, लघुएलची १ पानांचा शब्द २
 तालिमखाना ३ आंबाडी ४ बाळू ५
 बालिनी, अश्विनी नक्षत्र.
 बालिशा, शिशु १ मूख २ उसें ३

बालीश, मूत्रकृच्छ्रादिकार्नी जी वेधना हो-
ते तो.

बालुक, बालुक काकडी.

बालु, का, बालुक काकडी १ बाहु २
कापूर ३

बालुकागड, मत्स्य वि०

बालुकान्तिका, साकर.

बालुकी, गी, बालुक शब्द पाहा.

बालुक, विष विशेष.

बालिय, गाढव १ भारंग २

बालियशाक, भारंग.

बालेष्ट, बोगीचे बाड.

बालेष्टफल, बोग.

बालैला, एलची.

बाल्हिक, केशर १ हिंग २ काजी ३ अ-
श्व वि० ४

बाल्हिका, मत्स्याशी.

बाल्ही, मत्स्याशी.

बाल्हीक, हिंग १ केशर २ काजी ३

बाप्कल, रूपे.

बाप्य, नेत्रांतील पाणी १ लोखंड २ वाफ ३

बाप्यक, माटाची भाजी.

बाप्यमंजिन, कोष्ट.

बाप्यका, वाफळी १ कलोजी जिरे २

बाप्पी, वाफळी.

बाष्पीका, हिंगुपत्री.

बाह, हा, भुज.

बाहु, भुजा १ बावसे २

बाहुका, वानरस्त्री १ नदी विशेष २

बाहुकुंद, थोटा.

बाहुकुंथ, पंग्व.

बाहुज, रानतील १ पोपट २ क्षत्रिय ३

बाहुदंनिन्, इंद्र.

बाहुदा, नदी विशेष.

बाहुमध्य, कोपर.

बाहुमूल, कांख.

बाहुल, कार्तीक १ अग्नि २

बाहुलेय, कार्तीक.

बाहुलोह, कासे.

बाहुशाखा, बाहु १ बावसे २

बाह्यायाम, वायुरोग.

बाह्द, विडलाण.

बाह्दाल, मांजर.

बाह्दु, थेंव.

बाह्दुचिन्त, लघुरोहिस.

बाह्दुपत्र, भूमपत्र.

बाह्दुपत्रक, पोकळ्याचा भाजी.

बाह्दुपत्रा, लक्ष्मणाकंद.

बाह्दुकल, मोती.

बाह्दुग, दुद्विबान.

बाह्दुरक, हिंगणवेष्ट.

बाह्दुगज, वेड्यंगन.

बाह्दु, चंद्र व सूर्य यांचे मंडल.

बाह्दिका, गोड तोंडली.

बाह्दिनी, चुबुळें १ डोक्यांतील बाहुली २

बाह्दिशो, प्रवाहिका.

बाह्दो, गोड व रुडु तोंडली.

बाह्दोनाक, वेहेडे.

बाह्दोनाकमुरा, वेहेड्याची मुरा १ वेहेड्या-

ची साल व ताटुळांचे पीठ एकत्र करून

काढावी ती.

बाह्दोपाण, लघुदेवनळ.

बाह्दोपत्रिपु, अग्नि.

बाह्दोपत्र, अग्नि.

बाह्दु, गुहा १ बाहु २

बाह्दुकरिन, रानउंदीर.

बाह्दुशय, मसा १ खवळें मांजर २ खोकड ३

विळांत राहाणार ते ४ गोधा ५ भुजं-

ग ६ आखु ७ शालकादि ८ सालई ९

रानउंदीर १०

बाह्दुव, बेल.

बाह्दुवककंटी, कोंबळें बेलफळ.

बाह्दुवगंध, श्वेतआजवला.

बाह्दुवट, कर्पील.

बिल्वपत्र, बेल.
 बिल्वपत्रक, भेतआजबला.
 बिल्वपर्णी, शाक विशेष.
 बिल्वपेशिका, बेलफल.
 बिल्विका, बाफळी.
 बिल्वी, बाफळी.
 बिशा, कमळाची देवी.
 बिशकंद, कमळकंद.
 बिशकंटका, टिका, टी, बगळी.
 बिशकुसुम, कमळ.
 बिशप्रसून, कमळ.
 बिशवर्धन, पांपण्याचे रोग.
 बिशिनी, कमलिनी.
 बिस, कमळतंतु १ बिशी २
 बिसकंटिका, बगळा.
 बिसनाभि, कमलिनी १ कमळतंतु २
 बिसपुष्प, कमळ.
 बिसप्रसून, कमळ.
 बिसिनी, कमळ देवी १ कमलिनी २
 बिसन, सोण्याचा ८० गुंजाचा तोळा.
 बीज, धातु १ बीय २ बी ३ कारण ४
 बीजक, श्वेतशेगवा १ बिबळा २ महाळुंग ३
 बीजकर, उडीद.
 बीजककंटिका, टरकाकडी.
 बीजककंठी, टरकाकडी.
 बीजका, काळे शश.
 बीजकावह, महाळुंग.
 बीजकूत, वीर्यवृद्धि करणारे.
 बीजकोश, शा, कमळकर्णिका.
 बीजकोशक, वृषण.
 बीजगर्भ, कडु पडवळ.
 बीजधान्य, धन.
 बीजन, पातलांध.
 बीजपादप, बिबवा.
 बीजपुष्प, जोंपळे १ गेल २ फांगळा ३
 बीजपूर, महाळुंग.
 बीजपूरक, आमसोल १ महाळुंग २

बीजपूरफल, महाळुंग.
 बीजपूर्ण, गोड महाळुंग.
 बीजपेशिका, वृषण.
 बीजप्रसू, भूमि.
 बीजफलक, महाळुंग.
 बीजमातृका, कमळकर्णिका.
 बीजरेचक, जेपाळ.
 बीजवर, उडीद.
 बीजवृक्ष, बिबळा.
 बीजम्बेद, पळस.
 बीजाकूत, प्रथम बी पेरून नंतर नांगरलेले
 शेत.
 बीजाख्य, जेपाळ.
 बीजाधिक, उंट.
 बीजाप्ल, आमसोल.
 बीजाप्ल, महाळुंग.
 बीजी, तांदुळजा.
 बीज्य, कुडिन.
 बीजम्बु, अजूनसादडा.
 बीजम्बु, अजूनसादडा १ कृम २ दयाळू ३
 रसभेद ४ रोषी ५
 बुक, रकएरेड १ थोर पाषाणभेद २ रुई
 भेदार ३
 बुक, बीतड १ कार्ळीज २ अग्रमांस ३
 बुकन, बुक १ शब्द पाहा २
 बुकस, बोकस.
 बुका, अग्रमांस १ कार्ळीज २
 बुकाग्रमांस, कार्ळीज.
 बुकार, सिंहगर्जना.
 बुद्धि, बुद्धि.
 बुद्धिदायी, बुद्धि
 बुदबु, बुडबुडा.
 बुध, बुद्धिमान १ कुवा २ मह ३
 बुधरत्न, पाचरत्न.
 बुधान, पंडित.
 बुधिल, बुद्धिमान
 बुध्न, लहान बुधे १ गुद २ शिव ३

बुध, शिव.
 बुभुक्षा, भोजनेच्छा.
 बुलि, स्त्रीगुह्यांग.
 बुव, पाणी १ कौडा २
 बुस, भूस १ द्रव्य २ आंवट दह्याचा मट्टा ३
 बुस्त, शिजविलें अन्नादि १ फणसाचा गरा २
 बूक, कालीज १ मूत्रपिंड २
 बृक, बुकशब्द पाहा.
 बृहबंधु, थोर चंचू.
 बृहच्छद, अक्रोड.
 बृहच्छिवी, थोरश्वेत आंत्र.
 बृहज्जीरक, कलौजी जिरें.
 बृहज्जीवा, थोर हरण वेली.
 बृहण, वीर्य वृद्धी करणारे पदार्थ.
 बृहणी, आसंय १ श्वेत भुई कोहोळा २
 काळीं दासं ३
 बृहन्, मांठा.
 बृहनिका, उत्तरीय वस्त्र.
 बृहती, थोर डोमली १ मातरिंगिणी २
 रिंगिणी ३
 बृहत्कंद, त्रिण्णकंद
 बृहत्कुक्षि, दोदील.
 बृहत्केश, थोर विखा.
 बृहत्कोशातर्का, मोठी घोंसाळी.
 बृहत्त्वर्जुरिका, थोर खजूरी.
 बृहदघटी, रणक वीज.
 बृहत्पोली, मळे घोळ.
 बृहत्नाल, थोर ताड काटे असतात तो.
 बृहत्तिका, पाहाड मूळ.
 बृहत्चमूल, वेळ १ ऐरण २ टेंदू ३
 पाडळ ४ शिवण ५
 बृहत्पत्र, श्वेतलोत्र १ गोड चाकवत २
 हस्तिकंद ३
 बृहत्पत्रा, त्रिपणी कंद १ कासपिंडा २
 बृहत्पर्ण, श्वेतलोत्र.
 बृहत्पाटली, धोत्रा
 बृहत्पाली, कडु जिरें.

बृहत्पालेवन, द्वीपांतर खजूरी.
 बृहत्पीलु, थोर पीलु.
 बृहत्पुण्य, थोर कोहोळा.
 बृहत्पुण्या, केळ १ कटेशेवती २
 बृहत्पुर्णा, थोर ताग.
 बृहत्फल, फगस १ कोहोळा २ जांबूळ ३
 कांटेताड ४
 बृहत्फला, थोर वाळूक कांकडी १ माहा.
 कळा २ कडु दुधभोपळा ३ थोर जांभूळ
 ४ कडु जिरें ५ मोठें कांबडळ ६ थोर
 कोहोळा ७ सहदेवी ८
 बृहलोत्र, श्वेत लोत्र.
 बृहत्चक्र, सातवीण.
 बृहदला, पालुदांडे.
 बृहदल, रक लक्षण १ सातवीण २
 बृहदला, लघु लाजाळू.
 बृहदवला, महावला १ चीळ २ मोठी ३
 लाजाळू ४ श्वेतलोत्र ५ कचरा ६
 बृहदवेटी, लोणा शाक.
 बृहद्धानु, अग्नि १ चित्रक २
 बृहद्धानु, वी, पिगळा पत्ती.
 बृहद्भक्तक, श्वेत लोत्र १ सातवीण २
 बृहद्भक्त्या, थोर इंद्राण.
 बृहद्भ्राम, वेळ तर.
 बृहद्भ्रिव, वकायां शिव.
 बृहद्भ्रमीच, भिरचा १
 बृहद्भ्रणी, मळे घोळ.
 बृहद्भ्रानि, देवांचा गुरु.
 बृहद्भ्रानि, हत्तीचा गर्जना.
 बृहद्भ्रानि, श्वेत भुई कोहोळा.
 बृहद्भ्रानि, गनवेर.
 बृहद्भ्रानि, पंगुळी १ बृहद्भ्रानि २
 बृहद्भ्रानि, } माहा मुंडी १ गोरख मुंडी २
 बृहद्भ्रानि, }
 बोध, नान १ आम्लवेतस २
 बोधना, कटोली १ नान २ आम्लवेतस ३
 बोधनी, पिपळी

बोधविशारद, बुद्धिमान्.
 बोधि, पिंपळ १ कोंबडें २ ज्ञान ३ बुद्धि ४
 बोधितरु, पिंपळ.
 बोधिद्रु, म, पिंपळ.
 बोधिपादप, पिंपळ.
 बोधिवृक्ष, पिंपळ.
 बोधिसत्त्व, पिंपळ.
 बोल, रक्या बोल.
 बौंदन, स्तुति पाठक.
 बंदी, प्रतिबंध.
 बंध, शरीर १ बंधन २ बंधन साधन ३
 बंधकी, बंध्या स्त्री १ व्यभिचारिणीस्त्री २
 कर्मिणी ३
 बंधनगृह, कारागार.
 बंधनाशन, चवक.
 बंधु, दुपारी १ भाऊ २ मित्र ३ सगोत्र ४
 बंधुक, दुपारी.
 बंधुजीव, क, दुपारी.
 बंधुर, हंस १ पक्षी २ बगळा ३ दुपारी ४
 उंच निच ५ हिग ६ सुंदर ७ पेड ८
 वावडिंग ९ बहिरा १० दुष्ट ११ ऋष-
 भक १२ सारस पक्षी १३
 बंधुग, वेश्या.
 बंधुगाः, व० भाजन्या धान्याचे पीठ.
 बंधुवेतस, जलवेतस.
 बंधुक, दुपारी १ आसाणा २ त्रिवळा ३
 बंधुकपुष्प, दुपारीचे फळ १ आसाणा २
 त्रिवळा ३
 बंधुर, बंधुर शब्द पाहा.
 बंधुलि, दुपारी.
 बंध्य, वांस वृक्ष.
 बंध्या, वाळा १ वांसोटी गाय व स्त्री २
 बंधर, धमर.
 बंधराली, माशी.
 बंध, सिसें १ बंधे २ शिव ३ सूर्य ४ ब्रह्मा ५
 शरीर ६ पुत्र ७
 ब्रह्मकन्यका, कन्या, ब्राह्मी १ सरस्वती २

ब्रह्मकाष्ठ, पारोसा पिंपळ १ तूप २
 ब्रह्मकुशा, आजमोद.
 ब्रह्मकोशी, आजमोद.
 ब्रह्मगर्भा, तिळवण.
 ब्रह्मघ्नी, कोरफड.
 ब्रह्मचारिणी, ब्राह्मी १ करवीरणी २
 ब्रह्मचाग्नि, पारोसा पिंपळ १ तुती २ पितळ ३
 ब्रह्मजटा, टी, टवणा.
 ब्रह्मजा, ब्राह्मी.
 ब्रह्मण्य, पिंपळ १ तुती २ लघुमुंजतण ३
 पारोसा पिंपळ ४ शनिग्रह ५
 ब्रह्मनिर्घ, पुंकर मूळ.
 ब्रह्मन्वक, सपपर्णी.
 ब्रह्मदंड, ओवा.
 ब्रह्मदंडी, ब्रह्मदंडी.
 ब्रह्मदर्भ, ओवा.
 ब्रह्मदारु, तुती १ पारोसा पिंपळ २ पिंपळ
 ३ सुपुष्प ४
 ब्रह्मन, ब्राह्मण १ वेद २ तप ३ ब्रह्मा ४
 पाग वि० ५ ब्रह्मज्ञान ६ चैतन्य ७
 ब्रह्मानेट, तुती.
 ब्रह्मनेष्ट, पारोसा पिंपळ.
 ब्रह्मपर्णी, पिठवण.
 ब्रह्मपवित्र, श्वेत दर्भ.
 ब्रह्मपादप, पळस १ वेहेकळ २
 ब्रह्मपुत्र, विष वि० १ नद वि० २ तीर्थ स्थान ३
 ब्रह्मपुत्री, भारंग १ डुकर कंद २ सरस्वती
 नदी ३ वाणी ४
 ब्रह्मबीज, तुती.
 ब्रह्मभद्रा, त्रायमाण.
 ब्रह्मभाग, तुती.
 ब्रह्मभू, काम.
 ब्रह्मभूति, गोरज वेळा.
 ब्रह्मभूमिजा, सिंह पिंपळी.
 ब्रह्ममंडुकी, ब्राह्मी.
 ब्रह्मसूर्यभूत, महादेव.
 ब्रह्ममेखला, थोर मुंज तण.

ब्रह्मयष्टि, ब्रह्मवंद शब्द पाश.
 ब्रह्मराक्षस, शोर रोहिडा.
 ब्रह्मरीति, पितळ.
 ब्रह्मरूपिणी, बादांगुळ.
 ब्रह्मवर्धन, तांबें.
 ब्रह्मवृक्ष, पळस १ रक्तभागस्ता २
 ब्रह्मशाल्य, वृक्ष विशेष.
 ब्रह्मसती, सरस्वती नदी.
 ब्रह्मसर्प, सर्प विशेष.
 ब्रह्मसुवर्चला, सूर्यफूलवली १ ब्राह्मी २
 ब्रह्मसू, मदन.
 ब्रह्मसोमा, ब्राह्मी १ श्वेतवरधारा २
 ब्रह्मस्थान, तुती.
 ब्रह्महुत, आगतस्वागतादिकरणें.
 ब्रह्माग्रभू, घोडा.
 ब्रह्मार्णा, रेणुकबीज.
 ब्रह्मादना, रकलाजाळ.
 ब्रह्माद्रि, पर्वत विशेष.
 ब्रह्माद्रिजा, गोदावरी.
 ब्रह्मांभस, गोमूत्र.
 ब्रह्मी, ब्राह्मी १ मस्य विशेष २
 ब्रह्मोपनेना, पळस.
 ब्राह्म, अंगुष्ठमूल १ विवाह वि० २
 ब्राह्मण, पारोसा पिंपळ १ विप्र २
 ब्राह्मणयष्टिका, भारंग.
 ब्राह्मणिका, सृका.
 ब्राह्मणी, भारंग १ ब्राह्मी २ पितळ ३ स्पृ-
 का ४ लाहान मुंगी ५ कुंभारीण कीट ६
 ब्राह्मर्षिगा, रूपे.
 ब्राह्मिका, भारंग.
 ब्राह्मी, चांदवेल १ भारंग २ कारिवणे कोर्झी-
 विरीचा कांदा कोंबरभी हिं० डुकरकंद ३
 मच्छाशी ४ ब्राह्मी ५ तिलवण ६ वांव ७
 थोर मालकांगोणी ८ सोम ९ सृका १०
 वाचा ११ चिमणी १२ पिबळी मुंगी १३
 वेडूकी १४ मस्य वि० १५
 ब्राह्मीकंद, डुकरकंद.

ब्रुवद्गाविन्, पिंगळा पशी.
 भ, नक्षत्र १ ग्रह २ शुक ३ भ्रमर ४ भ्रांति ५
 भक्तिका, सिलीकीट.
 भक्त, भात १ सेवक २ उत्सुक ३
 भक्तकर, दशांगादिधूप.
 भक्तच्छंद, क्षुधा.
 भक्तजा, अमृत.
 भक्तसाधन, वरण.
 भक्ति, सेवा १ विश्वास २ अंश ३ आसक्ति ४
 अजहलक्षणा ५
 भक्तिका, आगामशीतला.
 भक्तिल, उन्नमघोडा १ उपासक २
 भक्तोद्भव, भानाची पेज.
 भग, उपस्थ ४० योनि १ शोभा २ यत्न ३
 पराक्रम ४ कीर्ति ५ ज्ञान ६ वैराग्य ७
 ऐश्वर्य ८ मोक्ष ९ इच्छा १० गुणोत्क-
 र्ष ११ प्राप्ति १२ पुण्य १३ सूर्य १४
 अपारशक्ति १५ चंद्र १६ शिवाचा आ-
 काश १७ सद्रुण १८ धर्म १९
 भगदग्, भगोदरोग.
 भगवान, ईश्वर १ श्रेष्ठ २ श्रामान ३
 भगाल, मनुष्याच्या टोक्याची कंवडी.
 भगालिन, शिव.
 भगिनी, वहीण १ सामान्य स्त्री २
 भद्र, मांडलेला १ निराश झालेला २
 भद्रसंश्रिक, ताक.
 भद्रान्धन, चंद्र.
 भद्रान्धिसंश्रानकर, लसूण.
 भर्मा, वहीण.
 भजन, सेवा १ शंखनाद २
 भट्टिच, भाजलेले मासादि.
 भट्ट, जार्नी १ शत्रु २ अधिकार ३
 भट्टारक, राजा १ देव २ सूर्य ३ तपस्वी ४
 भट्टारकवाग, रविवार.
 भट्टिनी, राजयोग्य स्त्रियांमध्ये मुख्य जी
 स्त्री ती.
 भणिन, रतिकृमिंत.

भणिति, भाषण.

भदंत, पुत्र्य.

भदाक, देववान्.

भद्र, निवडुंग १ सोने २ लोखंड ३ पोला-
द ४ नीलोत्पल ५ मोठा हत्ती ६ निले-
कमळ ७ चंदन ८ भांडील बैल ९
नागरमोथा १० खंजीर ११ शिव १२
कल्याण १३ मेरुपर्वत १४ पवित्र १५

भद्रक, नागरमोथा १ इंद्रजव २ कमळ ३
सरलदेवदार ४ श्रेष्ठ ५ सुंदर ६ कल्या-
णकारक ७

भद्रकंड, थोर गोखळे.

भद्रकाषासिका, रक्त कापर्णी.

भद्रकाली, चांदवेल १ नागरमोथा २

भद्रकाष्ठ, महादेवदार १ तेज्यादेवदार २

भद्रकासा, भद्रमोथ.

भद्रकुंभ, पाण्याना भरलेला घट.

भद्रगंधिका, चांदवेल.

भद्रचंदनसारिवा, काळीउपलसर्ग.

भद्रचूड, चिकाडा थोर.

भद्रनरणी, काटेशेवती.

भद्रदोतका, मोठीदोती.

भद्रदारु, तेज्यादेवदार १ सरलदेवदार २

भद्रनामन, सुतारपर्णी.

भद्रपदा, पूर्वभाद्रपदा १ उत्तरभाद्रपदा २

भद्रपर्णा, चांदवेल १ मोठीशिवणी २

भद्रपर्णी, थोरशिवण १ चांदवेल २ काळा-
उंबर ३

भद्रबला, काळाउंबर १ मोठीशिवणी २ ल-
घुचिकणा ३ चांदवेल ४

भद्रभालिका, कांकडीचा एकजाती.

भद्रभुंज, रामबाण १ थोरभुंजनृण २

भद्रमुस्तक, भद्रमोथ.

भद्रमुस्ता, भद्रमोथ १ मुस्ता २

भद्रयव, इंद्रजव.

भद्रलता, हळद १ मधुमाधवी २

भद्रवती, काळाउंबर.

भद्रवल्लिका, चांदवेल.

भद्रवली, मोगरी.

भद्रशिफा, हळद.

भद्राश्रय, चंदन.

भद्रश्री, चंदन.

भद्रसोमा, भार्गारथीनदी.

भद्रहंस, नागरमोथ.

भद्रा, चांदवेल १ मुंगुसवेल २ भार्गारथी ३
लघुशमी ४ भद्रमोथ ५ लघुचिकणा ६
कायकळ ७ श्वेतद्रवा ८ वेखंड ९ ल-
घुदोती १० थोरशमी ११ लघुशिवण १२
लघुनीली १३ गौरी १४ काळीउपल-
सरी १५ श्वेतगोकर्णी १६ हळद १७
काळाउंबर १८ नागवेल १९

भद्राकरण, हजामतकरणे.

भद्रान्मज, खडग.

भद्रारुपांत्रिका, चांदवेल.

भद्राली, चांदवेल.

भद्रावती, कायकळ.

भद्राश्रय, चंदन.

भद्रामन, रत्नजडीतसिंहासन १ आसन वि०२

भद्रैला, एकदोडे.

भद्रैकट, रवी.

भद्रैदिनी, मागवला.

भद्रैदुर्गिका, काळाउंबर.

भद्रैदिनी, लघुचिकणा.

भयनि, चंद्र.

भय, रोग १ भीति २ पुष्पशेष ३ भयंकर ४

भयंकर, रणगीध १ पिगळा २ भीतिकारक ३
भयानकरस ४

भयज, कोव्हा.

भयनाशिनी, त्रायमाण.

भयानक, व्याघ्र १ राहु २ भीति ३ शृंगा-
रादिनवरसांतीलएकरस ४ भयंकर ५

भयापह, राजा.

भयावह, भयानकशाब्दपाहा.

भयावहा, काळीकीराव.

भर, दोन हजार पलप्रमाण वजन १ अति-

शाय २ संरक्षक ३

भरद, कुंभार १ चाकर २

भरंड, बेल १ धनी २ राजा ३

भरणी, घोसाळी १ नक्षत्र २

भरणीभू, राहु.

भरण्याऱ्हा, रामदती.

भरण्यु, बैल १ सूर्य २

भरद्वाज, क, भारद्वाजपती १ कृषिवि० २

भरु, सोने १ विष्णु २ शिव ३ स्वामी ४

भरुज, लहान कोल्हा.

भरुटक, भर्जितमांस.

भरोदूह, धावडा.

भर्ग, शिव १ प्रकाश २ ब्रह्मदेव ६ पाक क-
रणे ४

भर्गपर्वणी, भारंगी.

भर्त, नवगा १ स्वामी २

भर्म, सोने १ वतन २ नाभि ३

भर्मगैरिक, सोनगेरु.

भर्मन, भर्म शब्दे पाहा.

भर्मयथी, पिवळीजुई.

भलता, चांदबेल १ लताविशेष २

भल्ल, सन्निपात १ आसवल २ पीतटेंटू ३
आलनु ४ कल्याण ५

भल्लक, आसवल १ कुतरे २ आलनु ३ हिगण
बेट ४ पीतटेंटू ५ सन्निपात ६

भल्लपुळ्डी, वनस्पाति वि०

भल्लानक, विववा.

भल्लानफलमज्जा, गोडंबी.

भल्लि, वाळावेशाटन न्यांतकिंचित् मोहांन्या
व लवण व भर्जितहिग घालून पाण्यांत
कालवून गाळावेती.

भल्लिका; विववा.

भल्ली, विववा १ रुई २ अर्धचंद्राकृतिबाण ३

भल्लुक, आसवल.

भल्लूक, पीतटेंटू १ भालू २ महाकपर्द ३
आलनु ४ आसवल ५ कुतरे ६

भल्लूर, आलनु

भव, नीव १ मगर २ जन्म ३ जगत् ४
लाभ ५ संसार ६ देव ७ शिव ८ क-
ल्याण ९ मूलकारण १०

भवघम्वर, अरण्याभि.

भवंत समय.

भवंति, वर्तमानकाल.

भवदारु, तेन्या देवदार.

भवद्वाः, भयभीत.

भवन, घर १ गुण २

भवनाशिनी, शय्यनदी.

भवार्भाष्ट; क्षशागुगुळ.

भवायना, भारोग्धी.

भविक, कल्याण.

भविन, काव्यकता.

भविल, पेंद.

भविष्य, नीव १ एष्यमाण २

भविष्यत, भाविष्यकाल.

भव्य, नीव १ अस्थि २ तथ्य ३ परिणाम ४
कर्मफल ५ उत्तम ६ शुभ ७ कर्मरत्नेशाड ८
निवृद्ध ९ भाशिरो १० वृक्षविशेष १२

भव, क, कुतरी.

भवन, अंतःकरण १ माडी २ अरण्य ३

भमंत, काल.

भमद, स्त्रीगुध्यांग १ नांका २ समय ३ बद्-
काची येकजाति ४

भमन, धोरघोंगरा.

भमरा, गाल, थोर घोंघरा.

भमित, राव.

भमूचक, जोशी.

भम्त्रा, अग्निदीपकरण्याचा चामड्याचा माता.

भम्म, कपिलवर्ण सिसव १ राख २

भम्मक, नेत्ररोग १ अतिक्षुधा २ भारंग ३
सोने ४.

भस्यकाप्ति, जठराग्नि प्रदीप असून क्षरि
दुर्बल करितो तो.

भस्यगंधा, रेणुकबीज.

अस्मगंधिका, रेणुकबीज.
 अस्मगंधिनी, रेणुकबीज.
 अस्मगर्भ, तिवस १ सिसव २ पिंबळासिसव ३
 अस्मगर्भा, रेणुकबीज,
 अस्मन्, कपिलवर्णशिसव १ गख २
 अस्मरोहा, कुरुहवृक्ष.
 अस्मवर्ण, भासकाकभेद.
 अस्मवेध, कापूर.
 अस्मांग, पेगेज १ होलापक्षा २ कपोतपक्षी ३
 अस्माव्हय, कापूर.
 अक्षक, लघुगोखरूं.
 अक्षकंटक, लघुगोखरूं.
 अक्षण, जेवणें.
 अक्षपत्री, नागवेल.
 अक्षबीज, चागेडी.
 अक्षालावृ, दुधभोपळा.
 अक्षिन, त्वालेला.
 अद्य, ओदन.
 भा, दीप्ति.
 भाकूट, मस्यविशेष.
 भाकाष, सूर्य.
 भाक्त, धान्य.
 भाग, अंश १ अर्धारूपया २ कालमानविशेष ३
 भागधेय, दैव १ राजदेय २
 भांगीनं, भांगपकतेतीभांगि.
 भागीरथी, भागीरथी.
 भाग्य, वस्तु १ दैव २ ऐश्वर्य ३
 भाजक, अ० खरेनेयाअर्थी.
 भांड, पात्र १ अलंकार २ भांडवल ३ नदी-
 चातळ ४
 भाजी, उपदेश १ रुचिज २ संधान ३ रोचक ४
 भांडकारी, मंजिष्ठ.
 भांडपुट, ऱ्हावी.
 भांडपुण्य, सर्प विशेष.
 भांडिल, ऱ्हावि.
 भांडीर, वटवृक्ष.
 भाग, प्रातःकाल १ कांतिधय २

भाति, प्रभा.
 भातु, सूर्य.
 भाद्र, पद, भाद्रपदमास.
 भाद्रपदा, पूर्वाभाद्रपदा व उनरा भाद्रपदा
 नक्षत्र.
 भान, जान.
 भानु, सूर्य १ किरण २ स्थाभी ३ कांति ४
 प्रकाश ५
 भानुफला, केळ.
 भान्नि, सूर्य.
 भाभ, तेजस्वी.
 भाभ, सूर्य १ कांति २ कोपिट ३ भगीनी-
 पति ४
 भांगिनी, स्त्री.
 भाग, ओंसे १ दोन हजार फलप्रमाण २
 तीस तुल्यमान ३ वर्नाम गायत्र्याप्रमाण ४
 विष्णु ५
 भांगी, भांग.
 भांगटी, लघुनीली.
 भांगन, अक्षि १ नट २ इतिहास विशेष ३
 भारती, ब्राह्मी १ सम्वती नदी २ वाणी ३
 भारद्वाज, कुंभारकुकडा १ हाड २
 भारद्वाजी, रानकापशी १ अतिबला २
 महाबला ३ चिमणी ४
 भारथ, कुंभारकुकडा.
 भाग्व्राह, गाढव १ भारवाहणारा २
 भारवाहिली, लघुनीली.
 भारवाहा, लघुनीली.
 भारवी, तुळस.
 भारवृक्ष, काशी सुगंधि द्रव्य विशेष.
 भारवृंग, सांबर.
 भारहार, भारवाह शब्द पाहा.
 भारि, सिंह.
 भारिक, भारवाह शब्द पाहा.
 भारिन, भारिक शब्द पाहा.
 भार्गव, हिरा १ निळामाका २ हत्ती ३
 सुकाचार्य ४

भार्गवप्रिय, हिरा.
 भार्गवाग्रणी, भारंग.
 भार्गवी, नीलदर्वा १ श्वेतदर्वा २ लक्ष्मी ३
 पार्वति ४
 भार्गी, भारंग.
 भारद्वाजी, रानकापशी.
 भार्या, स्त्री १ नायको २
 भार्याटिक, हरिण विशेष.
 भार्यारु, हरिण वि० १ पर्वत वि० २
 भार्यावृक्ष, पतंग.
 भाल, कपाळ १ कांति २
 भालदर्शन, शेंदूर.
 भालदृक्, महादेव.
 भालविभूषण, तिलक.
 भालांक, गेहीमस्य १ कांसव २ शाक
 वि० ३ शिव ४ कर्बत ५
 भालुक, कोल्हा १ आस्वल २
 भालूक, आस्वल १ कोल्हा २
 भाव, सना १ स्वभास २ चेष्टा ३ जन्म ४
 आत्मा ५ कर्म ६ वस्तु ७ जीव ८ स्त्री-
 योनि ९ जगत १० ज्ञानेन्द्रिय ११ ऐश्व-
 र्य १२ अभिप्राय १३
 भावज, मदन.
 भावन, नीव १ धोर आंगदा २ मनोविचा-
 र ३ कल्पना ४ औषधाम अग्नि पृष्ठ ३०
 संस्कार ५
 भावानुगा, नावलो.
 भादि, भविष्यकाल.
 भावित, मिश्रित १ सुमेध इत्यने वासित जे
 वस्क २ प्राप्त ३
 भावुक, कल्याण.
 भाषण, बोलणे.
 भाषा, वाणी.
 भाषित, बोलणे १ बोललेला २
 भास्, कांति १ इच्छा २ किरण ३
 भास, गृध्र विशेष १ भस्मवर्ण २ भास का-
 कभेद ३ कौबहा ४ पाणकौबहा ५ कांति ६

भासंत, भास काकभेद १ सूर्य २ चंद्र ३
 सुंदर ४
 भासम्, तेज.
 भासा, कुमारी.
 भासु, सय.
 भासुग, पत्र्याहरताळ १ कोष्ठ औषधि २
 स्फटिक ३
 भास्कर, रुंडे १ सोने २ उदयभास्कर काप-
 र ३ अग्नि ४ शूर ५ सूर्य ६
 भास्करपुष्पा, प्लिका, लघुमेडशिर्गा.
 भास्करप्रिय, मार्णीक.
 भास्करेच्छा, सूर्यकलवर्षा.
 भास्वन, सय १ प्रकाश २ शूर ३
 भास्वर, दिवस १ सय २ होतुकुलितन ३
 भिडी, शिर्गी.
 भिडीनक, भेद.
 भिन, तुकडा.
 भिनि, भित १ समय २ आश्रय ३
 भिन्निका, पाल १ भित २
 भिन्नित्वानन, वृंस.
 भिन्नित्वानन, वृंस.
 भिन्मा, भात.
 भिटा, मोथिदार १ भेटन २
 भिदि, र, डंटापुत्र.
 भिदुग, लघुवर्षा १ हिम २ वज्र ३
 भिन्न, सशोषण १ विकामित २
 भिन्नगात्रिका, चिम्बड.
 भिन्नदला, मारवेल.
 भिन्नभिन्नान्यन, औषधि विशेष.
 भिन्नविटकता, पिनगोय.
 भिया, भय.
 भिर्गदिका, शिरदोडी १ पहारकुटुंबी २
 भिरीटिक, कोल्हा.
 भिरीटिका, श्वेतगुंजा.
 भिल, जाति विशेष.
 भिलगवी, वनगाय.
 भिलवरु, लोघ.

भिलभूषणा, रत्नगुंजा.
 भिल्ली, लोभ.
 भिवक्, वैद्य.
 भिवक्जिन, औषध.
 भिवक्जिना, कंदगुल्लेक.
 भिवक्प्रिया, गुल्लेक.
 भिवग्भक्त, भक्तमान गीर्वा.
 भिवग्माता, अहलसा.
 भिवग्मरा, हर्तका.
 भिवग्मिका, टा, कर्पलेले अन्नादि.
 भिवग्मिटा कर्पलेले अन्नादि.
 भिम्सट, कमलकंद १ भिर्वा २
 भिम्सटा, स्मिटा, भिमिटा शब्द पाहा.
 भिम्सा, भात.
 भिक्षा, याचना.
 भिक्षु, मुंडी १ गोखरी २ संवामां ३
 भी, त, त्त, भय.
 भीम, आम्बलेतस १ शिव २ भयंकर ३ भ-
 यानकरस ४
 भीमजननी, भागीरथी.
 भीमदशन, वाघ.
 भीमनाद, सिंह.
 भीमपराक्रम, वाघ.
 भीमरथी, नदी वि.
 भीमविक्रांत, द्राधामरा.
 भीमसेन, भीमसेनी कापूर.
 भीमा, नदी.
 भीरु, गोम १ जिगजिगा रामचिमण्या २
 शेर्वा ३ खी ४ वाघ ५ लहान चिमण्या
 ६ चुबड ७ शतावरी ८ धने ९ कोन्हा
 १० लघु शतावरी ११ भितरा १२
 भीरुक, चुबड १ आस्ल २ षंड ३ भेत
 ऊंस ४ काळा ऊंस ५ विशेष मस्य भेद
 ६ भिरुक ७
 भीरुचेतस, हरिण.
 भीरुत्त, वायु.
 भीरुपत्रिका, शतावरी.

भीरुपत्री, शतावरी.
 भीरुमुता, फार दिवसांची व्यालेली गाय.
 भीलुक, भित्रा.
 भीषण, काटे ताड १ साळईचा डाक २
 होला पक्षी ३ कुनरे ४ कपात भस्मांग
 ५ शिव ६ भयानक रस ७ अतिभय ८
 निर्दय ९
 भीषणक, एगवर्णा.
 भीषा, भीति.
 भीष्म, शिव १ शतनुव २ भयंकर ३ पि-
 शाच ४
 भीष्मगंधक, मधुमाधरी.
 भीष्मजननी, भागीरथी.
 भीष्मसू, भागीरथी.
 भुक्त, भिक्षले १ भात २ उपभुक्त ३
 भुक्तशेष, उच्छिष्ट.
 भुक्ता, लघुसूत्रगी.
 भुक्ति, नख १ भक्षण २ उपभोग ३
 भुद्य, वक्र १ मोडलेला २
 भुद्यनेत्र, सन्निपात.
 भुज, भूर्जपत्र १ वाहु जवसे २ हस्त ३
 भुजकाट्य, कांस.
 भुजग, सर्प १ मिस २
 भुजंग, १
 भुजंगघातिनी, कंकालिका वनस्पति.
 भुजंगत्रिव्हा, थोरचिमण्या.
 भुजंगदयना, लघु मुंगसकांडा.
 भुजंगदारण, मुंगस १ घार २ गरुडपक्षा ३
 मोर ४
 भुजंगपर्णिनी, नागदमनी.
 भुजंगभुक्त, भोजिन; मोर १ घार २ गरुड ३
 भुजंगम, मिस १ संप २
 भुजंगलता, नागवेडी.
 भुजंगाख्य, वनस्पति विशेष.
 भुजंगांतक, गीध १ भुजंगदारण शब्द पाहा २
 भुजंगाभोगेत्तन्, मोर.
 भुजंगाचन, भुजंगांतक शब्द पाहा.

भुङ्गाक्षी, नाई १ भुंगुसक्रांदा २
 भुङ्गी, सर्पिणी.
 भुजमस्तक, खांदा.
 भुजशिरस, खांदा.
 भुजा, बाहु बानसे.
 भुजाकंट, नखे.
 भुजागम, वृक्ष.
 भुजांतर, ऊर.
 भुजादल, हताचा पंजा.
 भुजि, अग्नि.
 भुजिष्य, करगोटा १ चाकर २
 भुद्यु, भक्षण.
 भुरिक, दृष्टी.
 भुव, भुडफोड.
 भुवन, पाणी १ चिखलात साचलेले पाणी २
 पाताल ३ मनुष्य ४ आकाशलोक ५
 भुवन्यु, सूर्य १ चंद्र २ अग्नि ३ स्वामी ४
 भुविस, समुद्र.
 भूः, भूमि १ तुरटी २
 भूक, बेल १ अंधार २ छिद्र ३
 भूकदंब, कळंब १ ओवा २
 भूकदंबक, ओवा.
 भूकदंबा, गोरखमंडी.
 भूकदंबिका, गोरखमंडी.
 भूकचंद्रार, गोंदणा.
 भूकल, अनिवार घोडा.
 भूकाक, लघुकावळा.
 भूकुभी, भुईपाडळ.
 भूकूप्यांडी, भुयकोहोळा.
 भूकेश, बटवृक्ष १ शेवाळ २
 भूकेशी, सरांटा.
 भूखर्जुरिका, लघुखर्जुरी.
 भूगर, विष.
 भूघी, तुरटी
 भूचंपक, भुयचांपा.
 भूछत्र, भुयफोड.
 भूडाया, काळीक.

भूजंतु, गांडवळ.
 भूजंबू, भुयजांबूळ.
 भूत, मुस्ता १ लोभ २ लब्ध ३ तथ्य ४
 प्राणी ५ पिशाच ६ सदृश ७ गत ८
 पुत्र ९ पंचमहाभूते प्रत्येक १० वात ११
 भूतकश, शी, मांसा १ काळी निर्गुंडी २
 काळी निर्गुंडी ३ श्वेततुळस ४ सुगंध
 जटामांसा ५ श्वेतनिर्गुंडी ६
 भूतकेसरा, मेथी.
 भूतक्रांत, भूतोन्माद.
 भूतगंधा, मोरवेळ.
 भूतघ्न, भूजपत्र १ श्वेतलसूण २ शिरस ३
 उंट ४
 भूतघ्नी, तुळस १ श्वेततुळस २ वातघ्नी ३
 शंखपुष्पा ४ मंदिरा वनस्पति ५
 भूतजटा, जटामांसा १ सुगंध जटामांसा २
 भूतडाविन, रक्तकणेर १ नाकाशिकर्णा २
 भूतदुग्ध, भोकर.
 भूतधार्त्रा, भूमि.
 भूतनाशन, हिया १ रुद्राक्ष २ श्वेतशिरस ३
 भूतनिग्रह, पिशाच निग्रह द्य ५ पंचाधरी
 विशा.
 भूतपति, काळी तुळस १ महादेव २
 भूतपादप, भोकर १ गोधर्मा २
 भूतपुण्य, वनस्पति विशेष भूतवृक्ष.
 भूतप्रिया, काळी तुळस.
 भूतबंध, पिशाच बंधन.
 भूतमाता, भूमि.
 भूतमार्गी, चिडादेवदार.
 भूतवास, वेहेडा.
 भूतवांडिका, भूयतबंध.
 भूतलिका, स्थळा.
 भूतविक्रिया, फेकर.
 भूतवृक्ष, टेट १ साहोडा २ अक्रोड ३
 भोकर ४
 भूतवृक्षा, गोरखमंडी.
 भूतवृक्षी, काळी निर्गुंडी १ काळी निर्गुंडी २

भूतशिखाग्रणी, सुगंध जटामांसी.
 भूतशिखी, सुगंध जटामांसी.
 भूतशिका, सुगंध जटामांसी.
 भूतसंचार, भूतान्नाद.
 भूतसाग, पीत टेंदू.
 भूतहंत्री, नील दूबा १ वास कटौली २
 भूतहन, भूजंपत्र.
 भूतहर, गुग्गुलु.
 भूतदारिद्र्य, रक्त कणेर.
 भूतांकुश, नाक शिकरी.
 भूतामन, शरीर १ शिव २ ब्रह्मा ३ यद्र ४
 भूताभिर्षग, विद्याय इत परामव.
 भूतार्ति, दिग्.
 भूतार्त्ती, भूय प. डक १ कार्त्ती मुसळी २
 भूतावास, साहोडा १ वेहेडा २ शरीर ३
 भूतावेद्या, कार्त्तीनिमुडी.
 भूतावेशी, कार्त्तीनिमुडी.
 भूतावेद्यालता, अंत तुळस.
 भूति, सुगंध रोहिंस १ गदत २ वृधि ३ ऐ-
 स्य ४ मम्म ५ पहमांस ६ उर्ध्वान ७
 हनीचा अलंकार ८
 भूतिक, लघुरोहिंस १ किराईत २ गवत
 ३ ओवा ४ कापूर ५ सुगंधरोहिंस ६
 पायकळ ७
 भूतिनिधान, धनिमा नक्षत्र.
 भूतिपणिका, अंत केवडा.
 भूतिप्रिया, कार्त्ती तुळस.
 भूतीक, भूतिक योद्ध पादा.
 भूतुवी, नागमरतुंडी.
 भूतृण, गवत १ सुगंधरोहिंस २
 भूतेश, महादेव.
 भूतेष्टा, कार्त्तीतुळस.
 भूतेदन, दहि १ हळद २ मातु ३ ला-
 द्या ४ तिळ ५
 भूतेन्नाद, उन्नादरोग.
 भूतम, सोने.
 भूतराश्रया, लघु उंदीरकानी.

भूदगेडवा, लघु उंदीर कानी.
 भूदर्या, लघु उंदीरकानी.
 भूदार, रान हुकर १ गांवहुकर २ राजा. ३
 भूदव, ब्राह्मण.
 भूधर, पर्वत १ राजा २
 भूधरश्री, शिरड.
 भूधार्त्री, भूयभावळी.
 भूनाग, गांडवळ.
 भूनिव, किगईत.
 भूनीप, भूयकळेंव.
 भूप, राजा.
 भूपंत, दहि १ राजा २
 भूपत्र, सोग.
 भूपद, वृक्ष.
 भूपदा, मोगरी २ अंत निर्गुडी २
 भूपगट, राजा.
 भूपर्णा, तान.
 भूपाटली, भूयपाडळ.
 भूपाल, राजा.
 भूपाला, ली, घेंस.
 भूपिटरिका, उर्गे, सोनामुवी.
 भूपुत्री, सोनामुवी.
 भूपुषा, भूयचापा.
 भूरुळ, भूरुळ १ हिरवे मूग २
 भूवदरा, भूययोग.
 भूभूज, राजा १ डोंगर २
 भूभूत, पर्वत १ राजा २
 भूमडली, मोगरी १ भूमडली अयुन एक
 वनस्पति आहे २
 भूमंडिनी, मोगरी.
 भूम, भूय भूई.
 भूमिकदविका, मौरखमुंडी.
 भूमिका, सोग.
 भूमिकालिका, पाथरगोभुमी.
 भूमिखर्जरी, लघुखर्जरी.
 भूमिगम, उंट.
 भूमिचंपक, भूय चापा

भूमिचारिन, लघु उंदीरकानी.
 भूमिच्छत्र, भुयफोड.
 भूमिज्ञ, भुय कळंब १ गौरसुवर्णशाक २ भू-
 मिज गुगुळ ३ गांडवळ ४ बानुष ५
 सोने ६ सोरा ७ मंगळग्रह ८
 भूमिजंबु, बू, भुय जांबूळ.
 भूमिजंबुका, बू, भुय जांबूळ.
 भूमितनया, सोनामुखी.
 भूमिदंडा, मोगरी.
 भूमिदेव, ब्राह्मण.
 भूमिप, राजा.
 भूमिपाल, घूस १ राजा २
 भूमिपिशाच, ताड वृक्ष.
 भूमिपुत्र, दिंडे १ मंगळ २
 भूमिपुत्रा, भुयतरवड १ सोनामुखी २
 भूमिमंडपभूषणा, मधुमाधवी.
 भूमिमंडा, मधुमाधवी १ कळंब २
 भूमिरक्षक, उत्तम घोडा.
 भूमिल, घूस.
 भूमिलग्रा, भेत गोकर्णा.
 भूमिलता, शंखपुष्पी.
 भूमिलवण, सोरा.
 भूमिलाभ, मृत्यु.
 भूमिलेपन, गोमय.
 भूमिवर्धन, शव.
 भूमिशया, रानचिमण्या.
 भूमिसर, सांबा वृक्ष.
 भूमिसह, साग.
 भूमिस्पृश, वैश्यवाणां १ मनुष्य २
 भूमिस्फोट, भुयफोड.
 भूमी, भूमि.
 भूमीकदंब, भुय कळंब.
 भूम्यामलकी, भुय आंबळी.
 भूम्यामली, भुय आंबळी.
 भूम्याहली, भुयतरवड.
 भूम्योदगाश्रया, लघु उंदीरकानी.
 भूयस्, पुकळ.

भूयः, अ० पुनः १ अतिशय स्थाअर्थी २
 भूरि, आरामशीतला १ सोने २ पुकळ ३
 दिवस ४ शिव ५ ब्रह्मा ६ वासुदेव ७
 भूरिक, पृथ्वी.
 भूरिगंधा, मोरमांसी १ मुरा २
 भूरिगम, गाढव.
 भूरिगामिन, भूरिगामी १ गाढव २
 भूरिचंद्र, सोने.
 भूरिदुग्धा, लघु मेढाशिगी.
 भूरिधर, गाढव.
 भूरिधामन, तेजस्वी.
 भूरिनिष्क, सोने.
 भूरिपत्र, घोडेसगवत.
 भूरिपुण्या, भूरिपुण्या १ बडीशोप २
 भूरिप्रेमन, चक्रवाक पर्षा.
 भूरिफेना, सातला.
 भूरिवला, अतिबला १ कांसोळी २
 भूरिमंजरी, भेत तुळस.
 भूरिमला, आंबाडी.
 भूरिमही, गाय.
 भूरिमाय, कोल्हा.
 भूरिमाया, कोल्हा.
 भूरिमूलिका, आंबाडी.
 भूरिम, ऊंम.
 भूरिलग्रा, भेत विष्णुकाता.
 भूरिशः, अ० पुकळ याअर्थी.
 भूग, पांढरकळी.
 भूगंडी, सयंकल वली १ कुरडू २ महाकरंज ३
 भूगड, अर्जुनसादडा १ थार राळेच वृक्ष २
 वृक्ष ३
 भूगुहा, दूर्वा १ मांसरोहिणी २
 भूज, भूजपत्र.
 भूजपत्रक, भूजपत्र.
 भूणि, पृथ्वी १ मारवाडदेश २
 भूभूवकर, कुतरे.
 भूलगा, शंखपुष्पी.
 भूलता, गांडवळ.

भृंगामी, लघुसामी.
 भृंगशर्करा, कड माकड कंद.
 भृंगशिरड, शिरड.
 भृंगशालु, गोंधणी.
 भृंगश्रवस, मुंग्यांचे वारूळ.
 भृंगषण, अलंकार १ मिरां २ शेंदूर ३
 भृंगषणाख्य, वानर.
 भृंगषणार्ह, सोने १ पोवळे २ मोतीं ३
 भृंगषा, भृंगषण १ शोभा २
 भृंगषित, अलंकृत.
 भृंगषिता, अंकोली.
 भृंगसुता, अंकोली १ भुईफोड.
 भृंगस्तर, कुतरे.
 भृंगस्मृण, जलतृणवि०
 भृंगस्पृश, माणूस.
 भृंगस्थ, माणूस १ गंडपदी २
 भृंगहरा, नाचण्या.
 भृंगकुटि, टी, भुवई.
 भृंग, थोर भ्रमर १ अभ्रक २ दालचिनी ३
 जाडीदालचिनी ४ माका ५ वाघनख ६
 धूम्याटपक्षी ७ कुंभारीणकीट ८
 भृंगक, धूम्याटपक्षी.
 भृंगघ्ना, भोंवरी.
 भृंगज, अगरू.
 भृंगपार्णेका, लघु एलची.
 भृंगप्रिय, धूलाकंदन १ मधुमाधवी २
 भृंगबंधु, कुंद १ कळंब २
 भृंगमारि, मारी, केविका १ भोंवरी २
 भृंगमूलिका, भोंवरी.
 भृंगमोहिन्, सोनचापा.
 भृंगरज, माका.
 भृंगरजस्, माका.
 भृंगराज, माका १ निळाभाका २ दालचि-
 नी ३ थोरभ्रमर ४ काळवट पक्षी ५ धूम्या-
 टपक्षी ६
 भृंगरोल, कुंभारीणकीट.
 भृंगवल्लभ, धाराकळंब १ भुयकळंब २ आंवा ३

भृंगवल्लभा, क्षुद्र जांबूळ १ रानशेवंती २
 भृंगसोदर, माक्याच्या जातीचे झाड.
 भृंगसुहृत्, कुंद.
 भृंग, दालचिनी १ माका २
 भृंगानंदा, लघु श्वेतजुई.
 भृंगाम्भीष्ट, भृंगाम्भीष्ट १ आंवा २
 भृंगार, लवंग १ माका २ सोने ३ सुवर्ण
 पात्र वि० ४
 भृंगारक, माका.
 भृंगारि, केविका १ भोंवरी २ इंदगोप ३
 माका ४ लवंग ५
 भृंगारि, सिलीकीट.
 भृंगार्क, माका.
 भृंगारू, माका १ लवंग २
 भृंगारूहा, भवरसाली.
 भृंगिका, इंदगोप.
 भृंगी, भांग.
 भृंगीफल, आंवाज्यांचे झाड
 भृंग, पर्वताचा तुटलेला कडा १ शिव २ क्र-
 वि वि० ३ शक्राचार्य ४ जमदाग्नि ५
 भृंगुजा, भारंग.
 भृंगभवा, भारंग.
 भृंगराज, माका.
 भृंगसुहृत्, कुंद.
 भृंगद्रवा, भारंग.
 भृंगष्ट, आंवा.
 भृंगष्टा, कोरफड १ लघु रान शेवंती २
 नदी जांबूळ.
 भृंत, पोषित १ पूर्ण २
 भृमि, झंझावात १ पाण्याचा भोंवरा २
 भृश, फार.
 भृशपत्रिका, थोर नीली.
 भृष्ट, भाजलेला.
 भृष्टचणक, भाजलेले चणे.
 भृक, बंडेक १ कृष्णाभ्रक २ मेव ३
 भृकपर्णी, मंडूकपर्णी लता.
 भृकभुज, सर्प.

भेकराज, माका १ मोठा बेडूक.
 भेकी, बेडकांतील लहान एकजाति.
 भेड, क, कमलाभ १ दुमा एडका २
 भेंडा ३ ऋषिवि० ४
 भेडा, भेडो, कमलाज १ भेंडा २ मेंढी ३
 भेद, विदारण करणे.
 भेदक, आम्लवेतस.
 भेदन, आम्लवेतस १ हिंग २ चिवसा ३
 वातादि दोषेकरून अवद अथवा वद अ-
 सेजे मल मूत्रादिक ने प्रथित जाहके अ-
 सतां त्याचा भेद करून त्याने जे औषध
 अधोभागी नेऊन पाडिते ते जडां कटुकां ४
 भेदनक, निक, शाहाजिरे.
 भेदिन्, आम्लवेतस.
 भेदिनी, शाहाजिरे.
 भेदुर, वज्र.
 भेन, सूर्य २ चंद्र ३
 भेरि, गी, नावद.
 भेल्, चपल १ भयशील २ नौका ३
 भेषज, औषध १ काळे जिरे २
 भेषजभक्त, भक्तिमान योगी.
 भेषजाग, औषधाचे अनुषान.
 भेषज, लाशपक्षी १ औषध २
 भेषज्य, औषध.
 भोग, शिरस १ सर्पाचाटक २ सर्पाचाकण ३
 मुख ४ पालन ५ भक्षण ६
 भोगधर, सर्द.
 भोगिपशाचिका, भुवा.
 भोगवती, भेत वेव्हड १ नदी २
 भोगवान, सर्प १ नृत्य २ गायन. ३
 भोगिकान, वायु.
 भोगिगंधिका, लघुमुंगुसवेल्.
 भोगिन, नाग १ सर्प २ राजा ३ न्हावी ४
 भोगिनी, विलासिनीर्त्ती १ सर्पिणी २ सर्प-
 नगरी ३
 भोगिभुक्, मुंगुस १ गहड २
 भोगिवल्लभ, चंदन.

भोगींद्र, अनंतसर्प.
 भोग्य, धान्य १ द्रव्य २
 भोग्या, वेश्यास्त्री.
 भोग्याह, धान्य १ द्रव्य २
 भोजन, भात १ वायु व उदक यांचे संचारा-
 स उदराचा चतुर्थांश रिकामा ठेऊन ती-
 नवाटे आहार करावा तें २ पाणीबिबवा ३
 भोजनपात्र, सोने १ रूपे २ कासे ३ लोहो-
 कांत ४ केल ५ मोहोवृक्ष ६ पल्लस ७ कम-
 किर्नी ८ कुडा ९
 भोजनीय, ओदनादि.
 भोज्य, भात १ ओदनादि २
 भोर्मागा, पोवळे.
 भोर्गी, भोगड्या.
 भोर्ली, उट.
 भोम, सोर्गास १ रक पुननेवा २ मगळ ३
 भोमरान्न, पोवळे.
 भंकार्गी, वायूक.
 भंग पक्ष्यात १ गोग २ नाश ३ रुपट ४
 निगमा ५ गमन ६ पाण्याची लाट ७ परा-
 जय ८ भेग ९
 भंगवासा, हळद.
 भंगा, भांग १ तागाचे बीर २ चिक्या ३ ताग ४
 भंगान, मस्य वि०
 भंगार्गी, वायूक.
 भंगि, भेग १ लाट २ चानुर्प ३ रुपट ४
 आक्षेप ५
 भंगिका, भांग.
 भंगिनी, जिगिनी.
 भंर्गी, भांग.
 भंगील, जनेट्रियात जे व्यंग्य तें.
 भंगुरा, भेत अतिविष १ गहका २
 भार्गी ३ भांग ४
 भंग्य, भांग उत्पन्न होण्याचें क्षेत्र.
 भंजन, नाश करणे,
 भंजनक, मुखरोग.
 भंजरु, देवालयाजवळ उगवणारा वृक्ष.

भंटक, मारीष.
 भंटा, चिचौडी.
 भंटाकी, थोर डोली १ वांगी २
 भंडक, खंजरीट पक्षी.
 भंडन, युद्र.
 भंडहासिनी, वेश्या.
 भंडि, मंजिष्टा १ तरंग २
 भंडिका, भंडिशब्द पाहा.
 भंडिर, शिरीष वृक्ष.
 भंडिग, मंजिष्टा.
 भंडिगी, मंजिष्टा.
 भंडिल, शिरीष वृक्ष,
 भंडी, अत निशान्त १ शिरीष वृक्ष २ मंजि-
 ष्ट ३ तगर ४
 भंडीक, शिरीष.
 भंडीतक, भेंडे.
 भंडीतकी, मंजिष्टा.
 भंडीग, तांदुळजा १ शिरीष वृक्ष २ को-
 तुंबा ३
 भंडीरनिलका, मंजिष्टा.
 भंडोगा, डीरी, मंजिष्टा.
 भंडीरिका, मंजिष्टा.
 भंडील, शिरीष वृक्ष.
 भंडील, कल्याण.
 भंभ, धूम १ मसिका २
 भंभरालिका, मसिका.
 भंभराली, मोठी माशी.
 भंभट, लघु गोम्वहं.
 भंभुटि, भिर्वर्ष.
 भंभ, मूर्त्ता भेद १ पाण्याचा भोंबरा २
 भंभण, फिरणें.
 भंभणी, जळु.
 भंभर, घोंघेरा.
 भंभरक, घोंघेरा १ भोंबरा २ चेंडू ३
 भंभरकीट, कुंभारीण कीट.
 भंभरळली भवरसाली.
 भंभरळ्ख, भवरसाली.

भंभरप्रिय, मधुमाधवी.
 भंभरवांधवा, थोर अत जाई.
 भंभरा, भवरसाली.
 भंभरानिथ, सोनचूपा.
 भंभरानंद, वकुळी १ गयनेवाळी २ रक
 कोराटा ३
 भंभरानि, भोंबरी.
 भंभरी, पापडी १ पुवदात्री २ भोंबरी ३
 पटपटी ४ टाळांचनी ५ वटपत्री ६
 भंभरसाली ७
 भंभरेष्टा, भुयजांमळ १ भांग २
 भंभरोन्मवा, मधुमाधवी.
 भंभ्रि, मूर्त्ता १ भंभण २
 भंभ्रिष्ट, भंभ जाणा होतो तो.
 भंभ्र, मलिन.
 भंभ्रथु, नामरोग.
 भंभ्रतक, पिन.
 भंभ्रतथु, शोभा.
 भंभ्रानिष्णु, अति शोभणारा.
 भंभ्रानिष्णुताकागि, स्वभावनः तेजस्कारि.
 भंभ्रान, पिचळा धोत्रा १ मन हत्ती २ रोगी ३
 भंभ्रानि, बुद्धि भंभ.
 भंभ्रिक, कोल्हा १ लोहचुंबक २ सूर्यकमळ ३
 भंभ्रामका, लघुधायटी.
 भंभ्रामर, भंभरासारख्या माशा असतात त्यांज-
 पासून अतवर्ण मद्य होतो तो १ लोखंड २
 भंभ्रामरी, जतुका १ जननी २
 भंभ्रामित, रोगी.
 भंभ्राष्ट, भाजण्याचे पात्र.
 भंभ्राटजा, खापरपोळी.
 भंभ्रुकुटि, भिंवया.
 भंभ्रु, भिंवया.
 भंभ्रुकुटि, भिंवया.
 भंभ्रुग, बालक १ स्त्रीच्या गर्भ २
 भंभ्रेष, पतन.
 म.
 म, ब्रह्मा १ विष्णु २ शिव ३ यम ४ चंद्र ५

विष ६ मंत्र ७ समय ८ सुदैव ९
 मकर, मगर १ मकरराश २ विधिवि० ३
 मकरकेतन, } मदन.
 मकरकेतु, }
 मकरंद, कुंद १ आम्र भेद २ चमेली ३
 कमळ केदार ४ पुष्पांतिलमधु ५ ध्रुवर ६
 पुष्परस ७ कोक्रीळ ८
 मकरंदवती, पाडळी १ गाजरगोठी २
 मकरंदवास, धूलीकदंब.
 मकरध्वज, काम.
 मकरांक, समुद्र १ काम २
 मकराकर, समुद्र.
 मकराकार, करंज.
 मकरारूप्य, महामत्स्य.
 मकरालय, सागर.
 मकराश्व, वरुण.
 मकरिन्, समुद्र.
 मकुट, मुगूट.
 मकुति, आज्ञापत्र.
 मकुर, आदर्श १ पुष्पाची कळी २ वृक्षवि० ३
 मकुल, पुष्पकलिका १ वृक्षवि० २
 मकुष्टक, रानमृग १ मठ २
 मकुष्ट, तांदुळांचाभेद १ मंदचालणारा २
 मकुष्टक, मकुष्टक शब्द पहा.
 मकुलक, लघु दंती.
 मकेरुक, कुमिरीग.
 मकुल, वातजन्य शूल १ स्वड २
 मकुलगेग, गर्भजराग.
 मकुोल, स्वड.
 मख, यज्ञ.
 मखप्रभु, योर सोमवली.
 मखान्न, मकाणे.
 मखासुहृन्, महादेव.
 मगध, देशविशेष १ स्तुतिपाठक २
 मगधा, पिंपळी.
 मगधोद्भवा, पिंपळी.
 मघ, वृद्धलेला.

मघ, औषध १ पुष्पवि० २ सौख्य ३
 मघवन, इंद्र.
 मघा, मघानक्षत्र १ धान्यवि० २
 मघाभव, शुक्रपद.
 मघाचिका, प्रशस्त १ सौख्य २
 मच्छ, मासा.
 मजार, री, मोठें मोतीं १ वृक्षाचा मोहोर २
 तिलकवनस्पति ३ अंरूर ४
 मज्जकृत्, हाड.
 मज्जदमनी, वांझकटौली.
 मज्जन, अस्थिगतस्नेह १ झाडाचे आंतील
 नार २
 मज्जन, स्नानकरणे १ बुडणे २ मज्जन
 शब्द पहा ३
 मज्जर, पवनागवत.
 मज्जा, मज्जन शब्द पहा.
 मज्जान, गुगुळ.
 मज्जामेह, प्रमेह.
 मज्जारजस, गुगुळ १ नरक. २
 मज्जासार, जायफल १ सातला २
 मज्जिका, लक्ष्मणाकंद १ शिखरिणी २
 वकत्री ३
 मटनी, वर्षापल.
 मटस्फटि, स्वभावतः गर्व.
 मट्टक, मठक्या.
 मट, देवालय. १ विद्यार्थ्यादिकांचें अभ्यास
 स्थान २
 मटची, शालभपत्ती.
 मटक, मट्टक शब्द पहा.
 मट्ट, क, वाद्यवि०
 मणि, पर्वा, रत्न १ मोतीं २ अजागलस्तन ३
 मनगठ ४ माणिक ५ शिखायघांथि ६
 मणिक, मडकें.
 मणिकंड, चाषपर्षी.
 मणिकणिका, नदीविशेष.
 मणिकाच, बाणाला पिलारे लाविताना हो भाग.
 मणिकानन, मान किंवा कंड.

मणिकार, जखेरी.
 मणिच्छिद्रा, मेदा १ महामेदा २ मज्जा ३
 मणित, अस्पष्ट हळू शब्दकरणे १ रतिकूजित २
 मणिनुड, तरस.
 मणितारक, पक्षि वि०.
 मणिद्वीप, अनंतसर्पाचें शिरोभूषण व कणा.
 मणिधनुष, इंद्रायुध.
 मणिपूर, बेंबी १ रत्नखचित चोळी २
 मणिबंध, मणगट.
 मणिबीज, डालिंब १ कलौजी २
 मणिभावर, सारस पक्षी.
 मणिभित्ति, शेपाचें मंदीर.
 मणिभूमि, रत्नांची खाण.
 मणिमंथ, संधव.
 मणिमंदिर, मोत्यांची छिप.
 मणिमान्, सूर्य.
 मणिरत्न, हिरा.
 मणिराग, कर, हिंगूल.
 मणिव, नागविशेष.
 मणिवर, हिरा.
 मणिबीज, मणिबीज शब्द पहा.
 मणीचक्र, चंद्रकांत १ पाणकावळा २
 मणीवक, पुष्प.
 मत, ज्ञान १ मान्य २ ज्ञात ३ संस्कृत ४
 उद्देश ५
 मतंग, हत्ती १ मेघ २ ऋषिवि० ३
 मतंगज, हत्ती.
 मतंगराज, हत्ती.
 मतलिका, मर्चांचिका शब्द पहा.
 मति, बुद्धि १ इच्छा २ स्मृति ३ सत्कार ४
 शाकवि० ५
 मतिदा, लघु मालक्रांगोणी १ त्रियुडी २
 मतिभ्रंश, बुद्धि विपर्यास.
 मतिमान्, बुद्धिमान्.
 मतिस्त्रिभ्रंश, बुद्धिभ्रंश.
 मतिस्त्रिभ्रंश, } उन्मादरोग.
 मतिस्त्रिभ्रंश, }

मत्क, टेंकूण १ मासा २
 मत्कूण, टेंकूण १ नारळ २ टोणगा ३
 जंघात्राण ४ श्मश्रु रहित पुरुष ५
 मत्कूणकाशिनी, उत्कृष्टगुणांची स्त्री.
 मत्कूणा, केशरहितस्त्रीची योनी.
 मत्कूणारि, तग्याचें श्वाड.
 मत्त, श्वेत घोत्रा १ भाजलेला हत्ती २ टोण
 गा ३ मोठा घोघरा ४ आंडाल बैल ५
 कोंकळ ६ उन्मत्त ७ हर्षयुक्त ८
 मत्तकीश, हत्ती.
 मत्तगाभिनी, स्त्री.
 मत्तमपूर, रानमोर १ छंद वि० २
 मत्तवारण, मदोन्मत्त हत्ती १ सुपारीचें चूर्ण
 रंगविलेले शिरोगृह ३
 मत्ता, भांग १ मद्य २
 मत्ताख्य, कोंकळ.
 मत्स, मासा.
 मत्सगंड, मास्याचें नाबारें.
 मत्सर, क्रोध १ अन्यशुभद्वेषी २ लोभी ३
 मत्स्य, मासा १ देश वि० २ पुराणवि० ३
 मत्स्यका, नदी.
 मत्स्यकाष्टी, पोई छ० मयाळ.
 मत्स्यकाली, थोर मयाळ.
 मत्स्यगंधा, जळ पिंपळी १ मत्स्यानी
 लघु शेरणी ३
 मत्स्यगंधि, मत्स्यानी.
 मत्स्यगंधिका, लघु शेरणी.
 मत्स्यगंध, मास्याचें ओढें.
 मत्स्यगंडिका, साकर १ खडीसाकर २
 मत्स्यगंडी, खडीसाकर १ रात्र २ साकर ३
 मत्स्यगंडीफलित, खडीसाखर.
 मत्स्यधानी, माशे ठेवण्याची करंडी.
 मत्स्यनाशक, न, कुररपक्षी.
 मत्स्यपित्ता, कटुकी.
 मत्स्यपुंगव, मत्स्यभेद.
 मत्स्यभिन्ना, कटुकी.
 मत्स्यभेदिनी, कटुकी.

मत्स्यरंक, पाणकावळा.
 मत्स्यरंग, क, पाणकावळा.
 मत्स्यवेधन, मासे धरण्याचा गळ.
 मत्स्यवेधनी, जलकाक.
 मत्स्यशकला, कटुकी.
 मत्स्या, कटुकी.
 मत्स्यागी, वनस्पतिविशेष.
 मत्स्यादनी, जळापिंपळी १ ब्राह्मी २ माचि-
 का ३ महाराष्ट्री ४ एलची ५ मत्स्याक्षी
 ६ गंडरदूर्वा ७
 मत्स्याशन, पाणकावळा.
 मत्स्याक्षका, मत्स्याक्षी.
 मत्स्याक्षिका, गंडरदूर्वा.
 मत्स्याक्षी, गंडरदूर्वा १ ब्राह्मी २ कागोणी ३
 लघु कावळी ४ महाराष्ट्री ५ काकमाची ६
 हनुगुंडा ही ७ कानडी ८ मच्छेंडी ९ मासा ८
 सोमलता ९
 मथन, ऐरण १ घुसळणे २
 मथनी, मांथणी.
 मथिन, ताक १ उदकावांचून दहाच
 घुसळून करावे तें.
 मथुरा, शृंग, कंसाची राजधानी.
 मद, कस्तूरी १ मदरोग २ हनीचा मद ३
 मद्य ४ कैरु अंमल ५ हर्ष ६ गर्व ७
 रेत ८
 मदकर, श्वेत घोवा.
 मदकरा, कुसुम, धायटीचे फूल.
 मदकरगी, मद्य.
 मदकल, मनहनी.
 मदकार्योपध, मद्यादिक.
 मदकूट्टुम, ताड.
 मदकाहल, वसुवैल.
 मदगंध, सातवीण.
 मदगंधा, जवस १ मद्य २
 मदगमन, टोणगा.
 मदघी, योर मयाळ.
 मदद्रु, भेल्लिमाड.

मदध्या, कांगाचें झाड.
 मदन, गेळ १ मेण २ खैर ३ वसंतक्रतु ४
 श्वेतघोवा ५ कुंद ६ वकूळ ७ मधुमक्षिका ८
 अंकोल ९ दवणा १० कावळा ११
 शस्य १२ कोशात्र १३ कलिंग १४
 काम १५ सरलदेवदार १६ पिंडीत-
 क १७ कोशातकी १८ उडीद १९
 मदनक, गंजणीचें झाड २ कवूतर २
 मदनकाकुरव, पारवा पधी.
 मदनपाटक, कोकिल.
 मदनमंजरी, जिगिणा.
 मदनमृग, कस्तूरीमृग.
 मदनमादनी, मदनमोदनी १ गणेरी २
 मदनमोदन, कवूतर.
 मदनरिपु, मदनकल १ महादेव २
 मदनललिन, स्त्रीपुरुषप्रेम १ लंडो वि० २
 मदनशलाका, साळुंबी १ कोकिलस्त्री २
 कामविकार करणारी औषधी ३
 मदनसागिका, साळुंबी.
 मदना, कस्तूरी १ मद्य २ गायनेवाळी ३
 लघु धायटी ४
 मदनाक, मेण.
 मदनांकुटा, मधे १ शिथ २
 मदनाग्रक, नाळ, हरीक.
 मदनायुध, योनि.
 मदनायुष, कामवृध.
 मदनालय, स्त्रीची योनि १ कमळ २ गजा ३
 मदनावस्था, कामावस्था.
 मदनाब्जा, अक्रोड.
 मदनी, मद्य १ कस्तूरी २ गायनेवाळी ३ लघु-
 धायटी ४ सुरा ५
 मदनीय, कामचेतविण्यास जो योग्य तो.
 मदनीयहेतु, धायटीची फुले.
 मदनीया, मोगरी.
 मदनेच्छाफल, योर रसाल आंबा.
 मदनोद्गवाशर्करा, मधुशर्करा.
 मदमंजिनी, वनस्पति वि०

मद्यमन, थोर करीज.
 मद्यपानिका, मोगरी.
 मद्ययंती, बेल मोगरी.
 मद्यपिन्नु, मदन १ मेघ २ मद्य ३ कलाल ४
 मद्यरोग, मदास्य रोग १ कोंबडा २ काम ३
 मद्यविक्षिप्त, मनहत्ती.
 मद्यवृंद, हत्ती,
 मद्यव्याधि, मदास्यरोग.
 मद्यशाक, राजगिरा १ थोर मयाळ २
 मद्यशौड, जायकळ.
 मद्यस्थल, मदिरा गृह.
 मद्यस्थान, मद्यगृह.
 मद्यहस्तिनिक, थोगकंज.
 मदा, लघुधायटी १ कस्तूरी २
 मदाहय, कळंब १ ताड २
 मदाढ्या, तांबडी कोन्हाटी.
 मदानंक, मदास्यरोग.
 मदान्यय, मद्यरोग.
 मदांबग, इंद्राचा ऐरावत.
 मदांमद, फलक मम्म्यवि०
 मदान्नात, हत्तीवरचा नौवद.
 मदार, हत्ती १ रान हुकर २ कस्तूरी ३
 राजा वि० ४ कामुक ५
 मदालम, हत्ती १ आळशी पुरुष २
 मदालापिन्, कोंकिल.
 मदान्ह, कस्तूरी.
 मदिर, तांबडा बैर.
 मदिरा, वारुणी १ मुरा २ खंजरीट ३
 मदिरागृह, मद्य स्थान.
 मदिरासख, आंबा.
 मदिरासव, आंबा.
 मदिराक्षी, मोहन करणारी स्त्री.
 मदिष्ठा, मद्य.
 मद्योक्त, कवूतर १ पारवा २ मनहत्ती ३
 मद्योक्तटा, जवस १ माधवी मद्य २
 मद्र, मालुधान सर्प १ पानकावळा २ नौका ३
 मद्गर, मत्स्य.

मद्गरसी, मत्स्य.
 मद्य, मद्य १ द्राक्षादि संधान २
 मद्यगंध, वकुळी.
 मद्यगंधा, कळंबी वृक्ष.
 मद्यदोहद, वकुळी.
 मद्यपंक, दारुकगण्या करिता काढलेला जो
 द्राक्षास तो.
 मद्यपासन, ज्यापासून तृषा उत्पन्न होते तें.
 मद्यपूर्णा, लघु धायटी.
 मद्ययानि, थोगा लेखा वृक्ष.
 मद्यवासिनी, लघु धायटी.
 मद्यवीज, अर्क सादण्याचें औषधि द्रव्य.
 मद्यश्रेष्ठ, दाक्षिमद्य.
 मद्यसंधान, दारु काढण्याची कृति.
 मद्यस्थान, मद्यशाळा.
 मद्यहेतु, लघु धायटी.
 मद्यामोद, वकुळी.
 मद्योत्तम, माधवी मद्य.
 मद्र, हर्ष १ देश विशेष २
 मदन, शिव.
 मधु, श्रेष्ठ मद्यद्रव्य १ पुष्परस २ हरणदोडी ३
 मोहाचा वृक्ष ४ अशोक वृक्ष ५ चैत्र ६
 मध ७ ज्येष्ठीमध ८ मोहाचें फूल ९
 पुष्पांतिल मधु १० वसंतक्रतु ११ मद्य १२
 उदक १३ दृष १४ मधुरता १५ दैत्य १६
 माधवी १७ अगस्ता १८
 मधुक, मोहाचा वृक्ष १ गोडें कोष्ट २ कथील ३
 मध ४ ज्येष्ठीमध ५ मेघ ६ पक्षी ७
 स्तुतिपाठक ८
 मधुकच्छदा, मयूराशिंगा .x
 मधुकंठ, कोंकिल.
 मधुकंद, राजाळ्याचा भेद.
 मधुकर, थोर भ्रमर १ साकरनिंबू २ अघाडा ३
 मधुकरप्रिय, प्रीति, आंबा.
 मधुकरकटिका, मधुलज्जरी १ गोड बहाळुंग २

मधुकर्कटी, गोड महाळंग.
 मधुका, साकरनिंबू १ गुळबेल २ बीजवि०३
 मधुकारिन् भ्रमर.
 मधुकाश्रय, मेण.
 मधुकाष्ठ, मोळाचा वृक्ष.
 मधुकृत, मधुमाक्षिका १ भ्रमर २
 मधुकाष, मधाची पोळी.
 मधुखर्जूरी, खजूरी १ गोड शिंदी २
 मधुगंध, बकुळी १ अर्जुनसादडा २
 मधुगंधप्रसूनक, अर्जुनसादडा.
 मधुगायन, कोकिल.
 मधुगुंजन, शेवगा.
 मधुघातक, पक्षिविशेष.
 मधुघोष, कोकिल.
 मधुच्छदा, मयूरशिखा.
 मधुज, मेण.
 मधुजंबीर, फल, साकरनिंबू.
 मधुजंभ, साकरनिंबू.
 मधुजा, मधु शर्करा १ पृथ्वी २
 मधुजीवन, वेहेडा.
 मधुतृण, ऊंस.
 मधुत्रय, साकर १ मध २ तृप ३
 मधुदला, मोरबेल.
 मधुदीप, काम.
 मधुदूत, आंबा १ कोकिल २
 मधुदूती, रक्त पाडळ.
 मधुद्र, भ्रमर.
 मधुद्रव, तांबडा शेवगा.
 मधुद्रुम, आंबाडी १ मोहाचा वृक्ष २ भेली-
 माड ३
 मधुधातुक, स्वर्णमाक्षी १ रौप्यमाक्षी २
 मधुधूलि, काकवी.
 मधुनारिकेर, क, मोहाचा नारळ.
 मधुनारिकेल, मोहाचा नारळ.
 मधुनेत्र, भ्रमर.
 मधुप, मोठा घोघेरा.
 मधुपायिका, लघु नीली १ सुदर्शना २ घोड-

शिवण ३ लघु शिवण ४ तानीचा बेल ५
 दुधी ६ गुळबेल ७ चांदबेल ८
 मधुपणी, साकरनिंबू १ गोड महाळंग २
 थोर शिवण ३ आंबाडी ४ दुधी ५ बली-
 ज्येष्ठीमध ६ लघु शिवण ७ नीली ८
 गुळबेल ९ चांदबेल १०
 मधुपाका, खरबूज.
 मधुपायिन, भ्रमर.
 मधुपालिका, शिवणीचे झाड.
 मधुपाल, गोड अळं.
 मधुपीलु, थोर पीलु.
 मधुपुरी, मथुरा नगरी.
 मधुपुष्प, असोक १ बकुळी २ शिरीष वृ-
 क्ष ३ जलमोहावृक्ष ४ मोहावृक्ष ५ दंती ६
 मधुपुष्पा, लघु दंती १ नागाळी २ लघु धा-
 यटी ३
 मधुपुष्पी, पुत्रजीवा १ दाती २ मोहाचे
 फल ३
 मधुपुष्पक, धारगे.
 मधुप्रय, बलराम.
 मधुफल, मोहाचा नारळ १ राजणी २
 लघु टोपांतर खजूरी ३
 मधुफला, द्राक्ष १ खरबूज २ काळे द्राक्ष ३
 गोड महाळंग ४
 मधुफलिका, मधुखजूरी.
 मधुवहुला, थोर श्वेत जाई १ नेवाळी २
 मधुबिबी, गोड तोढली.
 मधुबीज, डाळिव.
 मधुभवा, मधुशर्करा.
 मधुभिद्र, विष्णु.
 मधुमज्जा, अकांड.
 मधुमती, थोर शिवण १ नवी २ मोरबेल ३
 मधुमत्त, थोर करंज.
 मधुमली, वटभोगरा.
 मधुमस्तक, करंजा पकान्न वि०
 मधुमाक्षिका, मधुमाक्षिका.
 मधुमाधवक, पळक.

मधुमाध्वीक, मोहाच्या फुलांचें मद्य.
 मधुमाक्षिक, सुवर्णमाक्षी.
 मधुमूल, राताळें.
 मधुमेह, प्रमेह.
 मधुपट्टि, ज्येष्ठीमध १ मोहाच्या वृक्ष २ ऊंस ३
 मधुपट्टिका, ज्येष्ठीमध १ मोहाच्या वृक्ष २
 ऊंस ३
 मधुपटी, ज्येष्ठीमध.
 मधुपोनि, काळें द्राक्ष.
 मधुर, कांकोली १ बारीक गहू २ गोड महा-
 लुंग ३ गुळ ४ जीवक ५ इरसाल आ-
 ना ६ रकशिषु ७ तांबडा ऊंस ८ क-
 ंठील ९ चवळ्या १० श्वेत पावटे ११
 रान बोर १२ भरींब वेळू १३ मोहाचा-
 वृक्ष १४ बदाम १५ विष १६ काक-
 ती १७ प्रिय १८ स्वादु १९ मधुर
 रसयुक्त २०
 मधुरक, जीवक वृक्ष.
 मधुरकटक, मत्स्य विशेष.
 मधुरककटी, गोड महालुंग.
 मधुरकजरीका, गोड खजुरी.
 मधुरजंबीर, साकरनिंबू.
 मधुरजंभल, साकरनिंबू.
 मधुरजय, त्रिक, साकर १ मध २ तूप ३
 मधुरनिंकला, द्राक्ष १ खजूर २ डाल्लिन ३
 मधुरत्वक, च, धावडा वृक्ष.
 मधुरपटोली, गोड पडवळी.
 मधुरांप्रिया, ऋद्धि १ वृद्धि २
 मधुरफल, कलिंगड १ रायबोर २
 मधुरफला, वाळूक कांकडी.
 मधुरांबिंबी, गोड तोंडली.
 मधुरशांखपूर, गोड महालुंग.
 मधुरभूषण, कांगाचें झाड.
 मधुरमाक्षिका, मक्षिका भेद.
 मधुरमिषि, बडीशोप.
 मधुरलता, वली ज्येष्ठीमध.
 मधुरस, ताड १ ऊंस २ साधुर्व ३

मधुरसा, द्राक्ष १ लसु शिवण २ काळें द्राक्ष ३
 बडीशोप ४ मोरवेल ५ वली ज्येष्ठीमध ६
 चांदवेल ७
 मधुरस्वन, र, कोकिला १ मोठा घोंघेरा २
 मधुरा, महामेदा १ गोड महालुंग २ महा
 शतावरी ३ ऋषभक ४ मसुरा ५ साधा-
 रण खजुरी सिंदी ६ वाळंतशोप ७ वृ-
 द्धि ८ उटकटारा ९ बडीशोप १० घो-
 र हरणवेल ११ कांकोली १२ जीवक १३
 मेदा १४ पालकशाक १५ मधुर ख-
 जुरी १६ लघु शतावरी १७
 मधुराम्ल, क, नारिंग १ डाल्लिन २ नीव ३
 आंबा ४
 मधुराम्लफल, चारोळी.
 मधुराम्लरस, नारिंग.
 मधुरालापा, सालोव्ही १ कोकिला २
 मधुरालाबु, नी, दुध्या भोंपळा.
 मधुरामव, आंबा.
 मधुराम्यना, तोंडाचा गोडपणा.
 मधुरिका, रान शोप १ वाळंत शोप २ मोह-
 र ३ बडीशोप ४
 मधुरिपु, विष्णु.
 मधुरी, आंबा.
 मधुरेणु, लघु श्वेतकिन्ही १ काळी किन्ही २
 लघु श्वेत पाडळ ३
 मधुल, द्राक्षासव १ मद्य २
 मधुलता, वली ज्येष्ठीमध.
 मधुलिट, थोर घोंघेरा.
 मधुली, थोर भ्रमर १ पुष्पांतिल पराग २
 काळें द्राक्ष ३
 मधुलोलुप, थोर भ्रमर.
 मधुवन, कोकिल,
 मधुवल्लिका, गोड महालुंग.
 मधुवली, काळें द्राक्ष १ ज्येष्ठीमध २ वली-
 ज्येष्ठीमध ३ गोड महालुंग ४
 मधुवार, मद्य पानाची परिष्कटी.
 मधुवासिनी, लघु धावटी.

मधुविट्, मेण.
 मधुवीज, डालिंब.
 मधुवृक्ष, मोहाचा वृक्ष.
 मधुव्रत, योर भ्रमर.
 मधुशर्करा, मधुपासन होते ती १ तांबडे पा-
 वटे २
 मधुशाख, मधुव्रत शब्द पाहा.
 मधुशिश्रु, गोड श्वेत शेगवा १ रक्त शेगवा २
 मधुशिना, तांबडे पावटे.
 मधुशिला, सुवर्ण माक्षी.
 मधुशीर्षक, खाजा पकान.
 मधुशंखक, रक्त शेगवा.
 मधुशेष, मेण.
 मधुश्रेणी, गोकर्णी १ मोरवेळ २
 मधुट्टील, मोहाचा वृक्ष.
 मधुसख, काम.
 मधुसंधान, मद्य.
 मधुसंभव, मेण.
 मधुसंभवा, काळीं दाक्षे.
 मधुसहाय,) काम.
 मधुसारथि,)
 मधुसिक्थक, विष विशेष.
 मधुसुदन, काम.
 मधुसूक्त, जंघार रस १ पिंपळी मूळ २ म-
 धुचे भांड्यांत घालून धान्य राशीत तीन
 दिवस ठेवावे ते ३
 मधुसूदन, विष्णु.
 मधुसूदनी, पालंकी भाजी.
 मधुस्नेह, मेण.
 मधुस्नेही, चोपचिनी.
 मधुस्रव, मोहाचा वृक्ष.
 मधुस्रवस, मधुशाख शब्द पाहा.
 मधुस्रवा, लघु हरणदोडी १ ज्येष्ठीमध २
 रक्त लाजाठुं ३ क्षीरमोरवेळ ४ पिंडख-
 र्जी ५ मोरवेळ ६
 मधुस्वर, मधुकंठ शब्द पाहा.
 मधुहन, पाजिविशेष १ विष्णु २

मधुक्षीर, खजूर.
 मधुक्षीरी, खजूरीचे झाड.
 मधुक, ज्येष्ठीमध १ मोहाचा वृक्ष २
 मधुकपर्णसाहस्त्रा, तुळस.
 मधुकपर्णा, आंबाडी.
 मधुकपुण्यसदृशपत्र, राजकदंब.
 मधुकिडप्ट, मेण.
 मधुत्यन्ना, मधुशर्करा.
 मधुथ, मेण.
 मधुन्मदा, कांकोळा.
 मधुपत्र, मधुगानगर.
 मधुयाटि, ज्येष्ठीमध.
 मधुलक, मर्द रसांपासन होते ते मद्य १
 जळ मोहाचा वृक्ष २ मधुक ३
 मधुलिक, ऊंस १ वारीक गहू २ मद्य ३
 मधुलिका, मोरवेळ १ मद्य २ ज्येष्ठीमध ३
 जळ मोहाचा वृक्ष ४ पाथरीगोधूमि ५
 गोकर्णी ६
 मधुन्दी, मोरवेळ १ साकरनिव २ आंबा ३
 मधुककडी ४ ज्येष्ठीमध ५ वारीक गहू ६
 जळ मोहाचा वृक्ष ७
 मधुवक, मेण.
 मधुपिन, मेण.
 मधुहन, मेण.
 मध्य, मधळा १ कटिप्रदेश २ योग्य ३
 अग्रम ४ सत्राची संख्या ५ उपरम ६
 मध्यगंध, आंबा.
 मध्योदन, दुपारी.
 मध्यदेश, हिमाचल व विंध्यादि ह्यांचा मध्य तो.
 मध्यम, लहान डोंगर १ कंत्रर २ हरिणवि ३
 मधला ४ स्वर्गवि ५
 मध्यमपंचमूल, तला १ पुनर्नवा २ एरंड ३
 रानमृग ४ रानउडीद ५
 मध्यमभूतक, कृषीवल.
 मध्यमलोक, भूलोक.
 मध्यमा, पौढ कन्या १ मधली आंगळी २
 बोट ३ कांकोली ४

मध्यमिका, प्रौढ कन्या.
 मध्ययव, साहा श्वेत सर्षप प्रमाण जे वजन तो.
 मध्यरात्र, अर्ध रात्र.
 मध्यवल्क, ल, दालचिनी.
 मध्यवृत्त, बेबी.
 मध्यस्थल, कंबर.
 मध्या, प्रौढ कन्या.
 मध्यान्ह, दोन प्रहर.
 मध्यान्हिक, दुपारी,
 मध्यालक्रेसर, महालुंग.
 मध्यास्थि, कालसा.
 मध्वग, जल मोहाचा वृक्ष.
 मध्वल, मधुवार शब्द पाहा.
 मध्वधार, मेण.
 मध्वापान, मधाचा जो आस्वाद तो.
 मध्वान्न, धोर रताळ आधा.
 मध्वालु, राजालुचा भेद.
 मध्वालुक, लूक, गोड अळं.
 मध्वावास, आधा.
 मध्वासव, मधुचा आसव ह्या व्यातुकीजळ मा-
 शीक. उर्दीकरून उचलून होतो तो मोहा-
 चा फुलाचा आसव २
 मध्वासवानक, कळाल.
 मध्विज्ञा, मद्य.
 मन, वनौपधि वि०
 मनन, ज्ञान.
 मनस, अंतःकरण १ ज्ञान २
 मनसा, सर्षकन्या.
 मनानिज, काम.
 मनभ्ताल, देवीचा सिंह.
 मनःप्रिय, दालचिनी.
 मनभ्विन, शरभ.
 मनस्विनी, कर्दोली १ नदी २
 मनःशिल, ला, मनशीळ.
 मनःसिल, ला, मनशीळ.
 मनाक, अ० किंचित् १ मंदमंद ह्या अर्था.
 मनाका, गजल्ला.

मनाका, अंगरू चंदन.
 मनाक, नेत्रांजनविशेष.
 मनापा, बुद्धि.
 मनापिन, पंडित.
 मनु, स्वका १ मनुष्य २ मंत्रवि ०० क्रापि वि ०४
 मनुज, माणूस.
 मनुभू, माणूस.
 मनुगाट, कुंडा,
 मनुर्धा, स्त्री.
 मनुष्य, माणूस.
 मनुष्यमन, कुंडा.
 मनुष्यपुटभावना, चवसष्ट पळाची भावना.
 मनागयी, इच्छा.
 मनागुता, मनशीळ.
 मनोज, काम.
 मनोजव, स, बापासाग्या १ आंत वेगवान २
 मनोजवा, अमिजिहा औषधि १
 मनोजवृद्धि, कामज वृक्ष.
 मनाभद, (काम.
 मनाभूः, (काम.
 मनापान, (काम.
 मनोरथ, वृद्धा.
 मनोगम, मुचकुंद १ कुंद २ रक्तकमळ ३
 हंसपक्षी ४ सुंदर ५
 मनोरभा, मोरोचना १ पिंपळी जाई २
 शंखपुष्पी ३
 मनोव्हा, मनशीळ.
 मनोव्हिका, मनशीळ.
 मनोलिन, मनांत विसर शालेला.
 मनोहक, रक्त कांचन १ कुंद २ सुवर्ण ३
 सुंदर ४
 मनोहरा, पिंपळी जुई १ जाई २ कुंद ३
 मनोहारन, स्पष्ट वचन १ सुंदर २
 मनोज्ञ, आंबा १ सुंदर २ कलौजीजिरे ३
 मनोज्ञा, कर्दोली १ कलौजीजिरे २ मनशी-
 ल ३ जाई ४ मद्य ५ सोनामुखी ६
 नेवाळी ७ राजकन्या ८

मन्मथ, आंवा १ धोर आंवाडा २ कचौरा ३

कवीठ ४ काम ५ प्रीति ६

मन्मथशर्ती, कापुर काचरी.

मन्मथा, मर्याद वेळ.

मन्मथानंद, अतिधोर इरसाल आंवा.

मन्मथावास, अति धोर इरसाल आंवा.

मन्मथालय, आंवा.

मन्मथोद्भव, इरसाल आंवा.

मन्मथ, हळू बोलणें.

मन्मथा, मानेचा मागल्या शिरा.

मन्मथास्तंभ, वायु रोग.

मन्मथ, क्रोध १ शोक २ दैन्य ३ यज्ञ ४
गर्व ५

मन्मथंतर, देवाची एकाहतर युगे.

मन्मथा, धान्य.

मन्मथ, क, मठक्या १ रान मृग २

मन्मथ, क, मपट शब्द पाहा.

मन्मथा, प्रीति १ गर्व २ पार्थक्य ३

मन्मथताल, इंडिय गोचर.

मन्मथ, उंट १ खेचर २ असुर ३ हानि ४

अन्याय ५

मन्मथ, पर्णकुटी.

मन्मथ, क, मेण १ गेळ २

मन्मथक, रान मृग १ मठक्या २

मन्मथ, हरिण १ किंनर २

मन्मथक, रान मृग १ मठक्या.

मन्मथ, किर्ण १ ज्वाला २ कांति ३ छाया-
मापक यंत्र ४

मन्मथ, क, श्वेत आघाडा १ अजमोद २ नी-
लकंठ ३ मार ४ चटक ५ सारस-पक्षी ६

कोळिस्ता ७ गंधा ८ शिखंडी ९ फां-

गळा १० मोरचुक ११ मोरशेंडा १२

औषधी १३

मन्मथका, आंवाडी.

मन्मथप्रीव, मोरचुक.

मन्मथचटक, कोंबडा.

मन्मथचूड, भटारा.

मन्मथजंघ, लोभ.

मन्मथतुथ, मोरचुक.

मन्मथपदक, नखाने केलेले चिन्ह.

मन्मथपुटभावना, चार पत्रांची भावना.

मन्मथविदला, आंवाडी.

मन्मथविशिखा, मयूराशिखा.

मन्मथशिखा, मोराची शेंडी १ मण्यार
शिखा कों०

मन्मथरा, अजमोद १ काली तुळस २ तुळस ३

मन्मथारारि, सरडा १ जाचा शत्रु मयूर २

मन्मथारुहा, मयूरशिखा १ तुळस २

मन्मथारिका, अजमोद.

मन्मथरी, अजमोद.

मन्मथरोह्यासक, वर्षाक्रतु.

मन्मथ, विष,

मन्मथक, महामारी रोग.

मन्मथकन, पाचरन.

मन्मथकनपत्रिन, पाच.

मन्मथकनाद्रिज, सम्यक मणि.

मन्मथकन, पाचरन.

मन्मथकनका, गुलजुडवू.

मन्मथकन, घ्राणेग खैर.

मन्मथकन, वचनाग १ भृशु २

मन्मथकन, मृत्यु.

मन्मथकन, क, पुण्यातील मधु.

मन्मथकनकम्, पुत्र.

मन्मथकनका, वनस्पतिविशेष.

मन्मथकन, धान्यागार.

मन्मथकन, राजहंस १ काजळ २ अश्व ३ मेघ ४
हंस ५ आंब्याचा किंवा डालिंबाचा वा-

ग ६ मृदु ७

मन्मथकनक, हंस १ कलहंस २

मन्मथकनका, सातला.

मन्मथकनका, हंसी.

मन्मथकन, मिरी १ कंकोळ २ वीरसाक ३

मन्मथकनक, फांगळा १ श्वेत मरवा २

मन्मथकनक, हेवदार.

मरिचसदृश, कंकोळ.
 मरिचन, मृत्यु.
 मरीच, काळा मरवा १ निर्मळी बीज २
 मिर्री ३ लाल मिरची ४
 मरीचपत्रक, थोर राळेच्या वृक्ष.
 मरीचि, किरण १ ऋषि वि० २ कृपण ३
 मरीचिका, मृग तृष्णा.
 मरीचिमालिन, सूर्य १ द्रैदीप्यमान २
 मरीची, लघु तालीस पत्र.
 मरु, श्वेत मरवा १ निर्जलमूषि २ पर्वत ३
 मारवाड देश ४
 मरुज, शेण्यासैर १ नखला २
 मरुजा, गोंड शेदणी.
 मरुजाता, लघु कुहिरा.
 मरुन्, श्वेत मरवा १ वायु २ फांगळा ३
 मरुत, घंटा पाटली वृक्ष १ देव २ वायु ३
 मरुत्कर वि० धान्य वि० ५
 मरुत्त, वायु १ राजा २
 मरुत्तक, श्वेत मरवा १ फांगळा २ काळा
 मरवा ३
 मरुत्थिन, पयकाष्ठ.
 मरुत्थ, आकाश.
 मरुन्याल, इंद्र.
 मरुत्पुत्री, रान निर्गुंडी.
 मरुत्प्रिय, उंट.
 मरुत्प्लव, सिंह.
 मरुत्कल, गार.
 मरुत्वान्, इंद्र १ हनुमान् २ मेघ ३
 मरुत्सख, अग्नि १ इंद्र २
 मरुदादोल, हरिणाच्या किंवा महिषाच्या च-
 र्माचा पंखा.
 मरुद्रव, वा, रक्त कापशी १ धमासा २ क्षुद्र
 खादिर ३ फोगूची भाजी ४ थोर कावडळ ५
 लघु कुहिली ६
 मरुद्रुद, विष्णु १ यज्ञपात्र वि० २
 मरुद्रथ, घोडा.
 मरुद्रुम, वृक्षविशेष.

मरुद्रुर्मन्, आकाश.
 मरुद्राह, अग्नि १ धूम २
 मरुद्रिप, मय शब्द पाहा.
 मरुद्रृता, कावेरी नदी.
 मरुन्माला, सृका.
 मरुत्प्रिय, मरुद्रिप शब्द पाहा.
 मरुत्तक, श्वेत मरवा १ गेंळ २ फांगळा ३
 मंजरी ४
 मरुभू, मारवाड देश.
 मरुभूरुह, नेवती.
 मरुल, हंसजाति.
 मरुत्तक, मरुत्तक शब्द पाहा १ व्याघ्र २
 इंद्र निवाच्या जातीचा वृक्ष ३
 मरुत्संभव, थोर मुळा.
 मरुत्संभवा, थोर कावडळ १ लघु धमासा २
 मरुत्स्था, लघु धमासा.
 मरुत्क, हरिण वि०
 मरुद्रवा, मरुद्रव शब्द पाहा १ कांकडी-
 चा भेद २
 मरुली, मगर मासा.
 मर्क, वायु १ शरीर २ वानर ३
 मर्कक, उर्ण नाभि.
 मर्कट, अजमोदा १ रक्त मुखाचे माकड २
 श्वेत मुखाचे माकड ३ वानर ४ थोर
 बगळा ५ विष वि० ६ सुतेगा ७
 मर्कटक, उर्ण नाभि १ माकड २ फळ ३
 मत्स्य ४ राक्षस ५
 मर्कटका, नेवाळी.
 मर्कटनिंदुक, काजरा.
 मर्कटपिप्ली, श्वेत आघाडा १ वानर पिपळी २
 मर्कटप्रिय, वृक्ष वि०.
 मर्कटा, कुहिली १ अजमोद २
 मर्कटाश्र, आंवाडा.
 मर्कटास्य, तावें.
 मर्कटी, थोर करंज १ कुहिली २ श्वेत
 आघाडा ३ अजमोद ४ हस्ति पर्णा ५
 अंगार वली ६

मर्कटीकंट, तांबडा आघाडा.
 मर्कटेटु, एवनी वृक्ष.
 मर्करा, दरी १ पात्र २ कंध्या स्त्री ३
 मर्ज, स्वच्छता १ रजक २ जार पुरुष ३
 मर्न, माणस.
 मन्व, माणस १ मृत्युलोक २
 मन्वेष्टमाना, आर्गा दवणा.
 मर्दक, कासविदा १ टांकला २
 मर्दन, रगडणे.
 मर्दनक, तेल.
 मर्देल, वायु वि०
 मर्भन, संविस्थान १ जीवस्थान २ गुप्तार्थ ३
 मर्मर, वस्त्र किंवा शुष्कपाने याचा जो श-
 द्द तो.
 मर्मरी, सरळ देवदार.
 मर्मरीक, भित्तुक.
 मर्मस्थान, भ्रमस्थ १ कंट २ गळ ३ शंख-
 क ४ अंस ५ ऊरु ६ पृष्ठ ७ रीवा ८
 गुद ९ हस्त १० आस्थि ११ संधि १२
 पाद पाणि युगलि संधि १३ वृषण १४
 मर्मस्पृश, मर्मभेद करणारा.
 मर्या, सीमा.
 मर्यादा, मर्याद तेल १ सीमा २ तीर ३ ध-
 माने चालणे ४
 मर्या, उपदेश.
 मष, ण, सहिष्णुता.
 मल, कापूर १ समुद्रफेन २ नखे ३ चिख-
 ल ४ विद्रा ५ मूत्र ६ स्वेदादिकांपासून
 झाला जो मल तो ७ अश्रु ८ वान ९
 कफ १० पिन ११ कीट १२ कृपण १३
 पाप १४
 मलधन, सावर्ग कंद.
 मलधनी, नागदवणी १ कटुकी २
 मलज, पूय.
 मलदूषित, मलकट.
 मलद्राविन, जेपाळ.
 मलपाक, वातादि दोषांची पूर्णावस्था.

मलयू, काळा उंबर १ खर्वत २
 मलभुक्, कावळा.
 मलभेदिन, रूपे.
 मलय, पर्वत वि० १ वाग २
 मलयज, चंदन.
 मलयतपना, विववा.
 मलया, वावचा १ विवता २
 मलयू, काळाउंबर १ वावची २ दोंगाडा ३
 माकुटी ४
 मलयोत्थ, पीतचंदन.
 मलयोद्भव, चंदन.
 मलगोधन, मलवद्रोग १ विष्टन २
 मलवेग, अतिसार.
 मलववर्ण्य, अश्व.
 मलदंतू, सावर्गकंद.
 मला, अविहकट १ भुयआवर्ती २
 मलाका, हलीण १ कामुकी स्त्री २
 मलाज्जातक, सुग्ंध मातार.
 मलाधिचय, कस्तुरीग.
 मलायदा, गानकुरीय १ गंधार्णो २ नदी ३
 मलाभ, मुकटोप.
 मलागि, सावण.
 मलावर्ण्य, पत्ताकडेचा प्रतिकंध.
 मलिक, कलहंस १ मलिनवर्ण अनन्ता तो २
 मलिन, टाकणव्या १ कृपपक्ष म० वद-
 पक्ष २ अंगर ३ सश माय व्यल्लि
 तिचे दूय ४ दर्हा मालून करावे ते ता-
 क ५ मारण दूय ६ कथील ७ कलहंस ८
 मलकट ९
 मलिनमुख, वानर १ अधि २ पिशाच ३
 निंदय ४ दुर्जन ५
 मलिना, लघु डोमरी १ साकर २ विटाळ-
 शी स्त्री ३
 मलिनांगी, लघु डोमरी.
 मलिनांबु, चाट.
 मलिनी, कलहंसी १ विटाळशी स्त्री २
 मलिभृच्च, अधिक मास १ अपि २ दंब ३ चोर ४

मलीमस, नीलवर्णहिराकस १ मलयुक्त २
लोखंड ३
मलीयस, नाचण्या १
मलूक, कीटविशेष.
मल्ल, सोमल १ कंकपशी २ बाहुयुद्धकुशल ३
गाल ४ मन्स्यवि० ५ पुरोडाश ६
मल्लक, दांत १ मोगरीचे झाड २ दिवेलाव-
णें पात्र
मल्लखंड, गुच्ची खडेसाखर
मल्लज, काळें मिरां.
मल्लार्कटा, मखमाल.
मल्लनाग, ऐरावन १ वास्यायनऋषि २
मल्ला, ल्ही १ मोगरीचा वेळ २
मल्लारिष्टा, पाच.
मल्लि, मोगरीवेल-
मल्लिक, हंस १ माघमास २ सूत्रयंत्र ३
मल्लिका, नटमोगरा १ मोगरी २ लक्ष्मणा-
कंद ३ इंद्रगोप ४ काळा कुडा ५ नेवा.
ळी ६ वेखंड ७ मोठी श्वेत जाई ८
मत्स्यविशेष ९
मल्लिकापुष्प, श्वेतकुडा १ मोगरी २
मल्लिकाक्ष, पक्षिविशेषहंस.
मल्लिगंधि, अगरुचंदन.
मल्लिपत्र, छत्राक.
मल्ली, वेल मोगरी-
मल्लु, आस्वल.
मश, चांचड १ कोप २ शब्द ३
मशक, गृहमक्षिका १ घुंघुडें २ चांचड ३ खरुज ४
मशकान्, उंबर
मशच्छद, सरांटे.
मशानु, कुत्रा.
मशि, शाई १ दोंट २
मशी, एलची १ जटामांसी २ तिलकवृक्ष ३
शाई ४
मशीलेख्यदल, श्रीताड.
मस, माप १ वजन २
मसक, थिलीट.

मसख, क्षुद्ररोग.
मसमस, आर्तवदोष.
मसार, पाचरत्न.
मसि, जटामांसी १ काजळ २ शाई ३
दोंट ४
मसिक, सर्पांचे वीळ.
मसिका, जटामांसी १ शाई २
मसिधान, दोंट.
मसिन, मृतांस पिंड देण्याचा संबंध अधिका-
रानें जाला असतो तें.
मसिपण्य, लेखक.
मसिपथ, लेखणी.
मसिमणि, मसिधान शब्द पाहा.
मसिवर्धन, बोल.
मसी, काजळ १ शाई २ दोंट ३ जटामांसी ४
मसीना, जवस.
मसुर, मसुराधान्य.
मसुरा, वेश्या.
मसूर, मसुरा १ निशोत्तर २
मसूरक, मसुरा १ गालउशी २
मसूरविदला, काळें निशोत्तर १ आंबाडी २
मुरुडशेंग ३
मसूरा, देवी येतात त्या १ काळें निशोत्तर २
मसुरा ३
मसूराभा, देवी येतात त्या.
मसूरिका, क्षुद्ररोग १ मसूरा देवी २ प्रमेह
पीटिकारोग ३ कुंठणखी ४
मसूरी, मसूरिका १ रकनिशोत्तर २
मसृण, चिकट १ मृदू २
मसृणा, जवस.
मस्कर, भरीव वेळ १ पोकळ वेळ २
मस्करान्, देवकुरडू १ सन्यासी २
मस्त, क, मस्तक, डोकें, माथें.
मस्तकस्नेह, मस्तकातील मेटु.
मस्तकाख्य, वृक्षाप.
मस्तकमूलक, दीवा.
मस्तकोद्भव, मुलाबरील तेज १ मस्तकस्ने-

ह शब्द पाहा.

मस्तदार, तेल्या देवदार.

मस्ति, तुलना.

मस्तैष्क, मुखावरील तेज तक्रतकीत असते
ते १ मस्तकस्नेहशब्द पाहा २

मस्तिस्क, मस्तिष्कशब्द पाहा.

मस्तु, दद्यांवरील साय १ दद्यांतोल पा-
णी २ ताकाची निवळ ३ कूचिकापिंड ४

मस्तुलुगं, क, मुखावरील तेज १ मस्तिष्क २

मह, टोणगा १ यज्ञ २ तेज ३ आनंद ४

महक, कांसव १ उत्तममनुष्य २ विष्णु ३

महक, प्रसरणशीलसुगंध.

महच्छद, मालाकंद.

महत्, महत्त्व १ राजधानी २ विस्तीर्ण ३

महंता, वेखंड १ मेथी २

महानिक्राना, थोरडोरली.

महती, त्रागी १ उचकी २ थोरडोरली ३

महत्कंद, कोनफळ.

महत्तर, शूद्र १ अतिमोठा २

महत्तेज, पारा.

महत्पत्र, मालाकंद.

महत्पांसु, हरपरोवडी.

महत्फला, मोठी घोंसळी.

महदर्थ, ऊर.

महदल, गोडचाकवत.

महाहिल, आकाश.

महदृक्ष, वड.

महर्षि, कुहिली १ योग्यकृषि २

महर्षिका, श्वेतारिणी.

महलक, धंद.

महस, हर्ष १ तेज २ यज्ञ ३ महत् ४

महस, ज्ञान १ जाति २

महा, गाय १ वनस्पति वि० २

महाकच्छ, समुद्र १ वरुण २ पर्वत ४

महाकंटकिनी, निवडुंग.

महाकंटा, गुलाबशेवती १ मत्स्य २

महाकंद, लसूण १ राजाळुं २ थोरमुळा ३

पाठरी लसूण ४ तांबडा कांदा ५ मा-
लाकंद ६ कोनफळ ७ मुळा ८

महाकपित्थ, बिल्ववृक्ष.

महाकरंज, मोठा करंज.

महाकषाय, कायकळ.

महाकामुक, कुतरे.

महाकाय, गज १ शिवाचा नंदी २

महाकाल, आंबा १ शिवाचा नंदी २

महाकाली, लघुमेडाशिगी.

महाकुंभ, देवकुंभा.

महाकुंभा, भी, कायकळ.

महाकुमारिका, शेवंतीगुलाव १ मोठी
शेवंती

महाकुमारी, शेवंतीगुलाव १ थोरशेवंती २

महाकुमुदा, थोरशिवण.

महाकुमुदिका, लघुशिवण.

महाकुल, सज्जन.

महाकुष्ट, कुठरोग.

महाकृष्णा, काळी गोकर्णी.

महाकोशानकी, मोठी घोंसळी.

महाकृत्तन, निका, सालवण.

महाग, श्रीमान.

महाग, उंट १ चूंम २ रक्तचंदन ३ थोर-
गोव्हं ४

महागट, ज्वर.

महागंध, रजयवोळ १ पांढगा कुडा २

कुंकुमागरुचंदन ३ कन्हारकमळ ४

सागळा ५

महागंधा, कुडा १ नामवला २ केविका ३

महावला ४ पार्वती ५

महागर्दभगंधिका, भारंगी

महागवय, थोरगाव.

महागुल्म, ल्या, सोमवली.

महागुहक, कृमि.

महागुहा, पिठवण.

महागोषुम, थोरगट.

महागोषा, उपकसरी.

महागौरी, नदी.
 महाग्रीव, उंट.
 महाग्रीविन्, उंट.
 महागूर्णा, दायासव.
 महाघृत, एकशे दहावर्षांचें तूप.
 महाघोषा, कांकडशिगी १ कवज्याउद २
 महाचंचु, थोरचंचु.
 महाचूत, थोररसाळआंबा.
 महाजाय, वड.
 महाउड्रा, महामेदा.
 महाज, थोरवोकड.
 महानंघ, उंट.
 महाजटा, ईश्वरी.
 महाजन, सज्जन.
 महाजंबु, थोररसाळजांबूळ.
 महाजव, शिरीकारी मृगविशेष.
 महाजानि, नेवाळी १ मोठी जाई.
 महाजालि, सोनामुखी.
 महाजालिनिका, सोनामुखी.
 महाजालिनी, शिराळी ल्हांगोडदोडकी १
 सोनामुखी २
 महाजाली, गोडदोडकी १ घोंसाली २
 महाज्वाल, यज्ञाधि.
 महाटवी, मोठें रान.
 महातरु, निवडुंग.
 महातल, नागलीक.
 महानिस्तक, वकाणनिव १ नेपालकिरा-
 ईत २
 महानिस्ता, शंखिनी.
 महानिदिण, विनवा.
 महानुंदी, दुधभोपळा.
 महानजस, अधि १ कार्तिकेय २
 महादंत, हत्ती.
 महादारु, तेल्यादेवदार १ साग २
 महादीर्घ, सरलदेवदार.
 महादुग्धा, वनस्पतिविशेष.
 महादुषक, महामदकारी शालिविशेष.

(साळी, भात).

महादेव, शंकर.
 महादेवमणि, महामेदा.
 महादेवी, पट्टराणी १ गोडशेंदणी २
 महाद्रुम, मोहाचा वृक्ष १ गुलतुरा २ ताड ३
 पिंपळ ४
 महाद्रोणा, णी, } देवकुंभा.
 महाद्रोण, }
 महाधन, सोने १ उद २ उत्तमवस्त्र ३
 कृपिकर्म ४ बहुमुन्य ५
 महाधानु, सोने.
 महान, महापट्टिकाशालिवि० १ काळें गेरू २
 श्रेष्ठ ३
 महानट, महादेव.
 महानंदा, मश १ आराभक्षितिला २
 महानय, उंट.
 महानल, स्थूलदेवनळ १ पारा २
 महानस, स्वयंपाकघर.
 महानाग, सुगुप्ताग.
 महानाद, उंट १ शंख २ कान ३ हत्ती ४
 सिंह ५ सजलमेघ ६
 महानिद्रा, मृग्यु.
 महानिंब, वकाणनिव १ कवज्यानिव २
 महानिवेश, भलंकृत १ कठिण २
 महानिशा, मध्यरात्र.
 महानीच, परीट.
 महानील, काळा माका १ नीलमणी २ सर्प-
 विशेष ३
 महानीला, जांबूळ १ काळी गोकर्णी २
 महानीली, थोरनीली.
 महानेमि, कावळा.
 महापंचविध, रांगी १ वस्तनाभर २ कालकूट ३
 शंबुक ४ मुस्तक ५
 महापचांगुल, थोरएरंड.
 महापत्र, मालाकंद.
 महापत्रक, साग.
 महापत्रा, नागवला.

महाविना, रोजमार्ग.
 महाविषय, श्वेतकमळ १ सफेद ०२ संख्या
 वि० ३ निधिविशेष ४
 महाव्याधिसर्व, बालरोग,
 महावर्ष, भूशाल १ त्रसरासरोहिदा २
 महावक्ष, हंसजाति १ घुनड २
 महापारावतफल, साराम्ल.
 महापालेवन, दीपांतरखजूरी.
 महापाशावत, श्वेतहईमांदार १ थोरवकु-
 लीचे झाड २
 महाविडीतक, काळे गेळ १ पेंडे २
 महापीळु, थोरपीळु.
 महापुरुष, महामेद.
 महापुरुषदंता, महाशतावरी.
 महापुरुषदंतिका, महाशतावरी १ महामेदा २
 महापुरुषदंती, महाशतावरी.
 महापुष्प, तांबडा कांचन १ काळे मृग २
 कुंद ३ लवंग ४
 महापुष्पा, मोठी घोसाळी.
 महापृष्ठ, उंट.
 महाप्रभु, शिव १ इंद्र २ राजा ३ तपस्वी ४
 महाप्रहारवली, मांसरोहिणी.
 महाप्राण, डोमकावळा.
 महाप्रास, डोमकावळा.
 महाफल, तेजवळ १ थोरपीळु २ ताड ३
 नारळीचा वृक्ष ४ त्रिवृक्ष ५
 महाफला, मोठे कांबडळ १ जांबडळ २ ल-
 घुनीली ३ दुध्याभोपळा ४ रानमहाळंग ५
 नागवळा ६ मोठी घोसाळी ७ कडुदु-
 ध्याभोपळा ८ थोरकोहोळी ९
 महाफेना, समुद्रफेन.
 महाबर्बारिका, भारंग.
 महाबल, भरीववेळ १ वायु २ काळा ताड ३
 पिंपरीचे झाड ४ मगर ५ ताड ६
 सिसें ७
 महाबला, तानीचा बेल १ पेढारी २ पिंप-
 ली ३ सहदेवी ४ गवादनी ५ वत्सादनी ६

लघुनीली ७ वाषाडी ८ पावणी ९ मि.
 रिकणी १०
 महाबिल, आकाश.
 महाबीज, पारा.
 महाबृहती, वांगी.
 महाभद्रा, थोरशिक्णीचे झाड १ भागीरथी २
 महाभरीवचा, कोळिजन.
 महाधीता, लाजाळू वनस्पति
 महाधीर, शेणातला किडा.
 महाभूत, पृथ्वी १ आकाश २ उदक ३
 वायु ४ तेज ५
 महाभंग, निळा माका.
 महाभंडूक, पिंबळा वेडूक.
 महामद, मनहनी.
 महामधुफला, तांबडा भोपळा.
 महामात्र, राजाचा मुख्यप्रधान.
 महामांजारमंधिका, रानमृग.
 महामाष, चवच्या.
 महामांसी, रुदंती.
 महामुख, नक्र.
 महामुंडिनिका, गोरखमुंडी.
 महामुंडी, गोरखमुंडी.
 महामुनि, तुंबळ १ कोथिवीर २
 महामूर्धा, ऋद्रि १ वृद्रि २
 महामूला, तानीचा बेल.
 महामूल्य, माणीक.
 महामृगक, मोठा काळा उंदीर.
 महामृग, हनी.
 महामृत्यु, शिव.
 महामेद, निववृक्ष १ महामेदा वनस्पति २
 महामेदा, महामेद.
 महामोद, कुंद.
 महामोह, मुचुकुंद.
 महामोहिन, श्वेतधोत्रा.
 महायमलपत्रक, कांचन १ माहलीबिल २
 चांबळाचे झाड ३
 महापावनाक, मन्वार्थी कपसे

महायोगेश्वरी, नागदन्वी.
 महायोनि, योनिरोग.
 महारक्त, पोवकी.
 महारजत, सोने.
 महारजन, कुसुंभ.
 महारण्य, मोठे रान.
 महारत्न, मोती १ हिरा २ वैदूर्य ३ वपरा-
 ग ४ पुष्पराग ५ गोमेद ६ पाच ७
 पोवळे ८ नीळ ९
 महारथ, इच्छा.
 महारंभ, सांवरलोन.
 महारव, वेडूक.
 महारस, पारा १ हिंगूळ २ शंख्या ३ वैक्रां-
 त ४ कांतलोह ५ अभ्रक ६ स्वर्णमाक्षी ७
 सौप्यमाक्षी ८ कार्जो ९ उंस १०
 महारसा, जांबूळ.
 महाराज, नखे.
 महाराजचूत, थोररसाळआवा.
 महाराजद्रुम, थोरबहावा.
 महाराजफल, थोररसाळआवा.
 महाराजास्र, थोररसाळआवा.
 महारात्र, मध्यरात्र.
 महाराष्ट्र, देशवि०
 महाराष्ट्रा, जळींपपळी.
 महारिष्ट, कड्यानिंब
 महारुह, आमसोल.
 महारूप, राळ.
 महारूपक, नाटक.
 महारौरव, नरक वि०.
 महार्घ्य, थोरसोमवली.
 महार्णव, महासमुद्र.
 महार्द्रक, मोठे आले.
 महार्ध, सोमवली.
 महार्ह, चंदन.
 महालता, तानीचा बेल.
 महालय, तीर्थस्थान १ वृक्षावि० २ देवालय ३
 श्रादवि० ४ ब्रह्मलोक ५

महालोभ, इच्छावि०
 महालोभ, लोभ, कावळ.
 महालोह, कांतलोह १ पुनकाशील का-
 ढितात ते.
 महावप, महा वेदा.
 महावरा, दुर्गा.
 महावरोह, लघुपिंपरी.
 महावधांभू, श्वेतपुनर्नवा.
 महावल्क, कायफळ.
 महावली, दुग्धभोपळा १ कटुकावली २
 महावस, घड्याळमासा.
 महावसु, रुपे.
 महावात, तुफानी वारा.
 महावार्ताकिनी, थोररानवांगी.
 महाविल, आकाश १ अंतःकरण २ गुहा ३
 महाविष, सर्प.
 महाविषुव, संक्राति.
 महावीचि, नरकवि०
 महावीर, एकवीरू १ गरुडपक्षी २ श्वेता-
 श्व ३ सिंह ४ ससाणा ५ कोकीळ ६
 अग्नि ७ विष्णु ८ यज्ञपात्र ९
 महावीरा, शीरकाकोली.
 महावीर्य, डुकरकंद १ ब्रह्मा २
 महावीर्या, महासतावरी १ लघुमुंगु
 सवेल २ श्वेतदूर्वा ३ रानकापशी ४ सूर्य-
 खी ५
 महावृषा, { काळी मुसळी.
 महावृष्या, }
 महावृहती, थोरवांगी.
 महावृक्ष, निवडुंग १ थोरपीलु २ ताड ३
 महावृंग, वानर १ माकड २
 महव्रीहि, साठेसाळी.
 महाव्याघ्र, शिता.
 महाशांख, कपाळ १ मनुष्याचे हाड २
 दस्य अर्बे संख्या ३ निधिवि० ४
 महाशाकि, कार्तिकेय.
 महाशाठ, भिवळा पोवा.

महाशयन, तागाचें बीं १ कटौली २
 महाशयनपुष्पी, श्वेतगनताग.
 महाशयना, थोररानताग.
 महाशयना, महाशयतावरी.
 महाशयनावरी, सहस्रमूली १ कंगहीमूळहिं०
 महाशयन, शरभ.
 महाशकर, पपता मत्स्य.
 महाशय, सागर १ उदारचिन जो तो २
 महाशर, थोरतिरकोडे.
 महाशरक, मत्स्यावि०
 महाशाखा, नागवला.
 महाशालि, थोरमाळी १ तांदसाळ २
 महाशिवी, थोरश्वेतआवि.
 महाशिवर, मत्स्यभेद.
 महाशोता, वनस्पतिवि०
 महाशक्ति, मोखांची शिप.
 महाशुक्रा, सरस्वती.
 महाशुत्व, } रूपे.
 महाशुभ्र, }
 महाशूद्र, गौळी.
 महाशृंग, सांबर.
 महाशृंगिन, शरभ.
 महाश्रीडी, थोरश्वेतकिंही.
 महाश्रमशान, काशीक्षेत्र.
 महाश्रयामा, काळा शिसव १ काळी उपल-
 सरी २ काळी वरधारा ३
 महाश्रद्धा, आस्तिक्यबुद्धि.
 महाश्रय, अक्रोड.
 महाश्रावणिका, वणी, गोरखमुंडी.
 महाश्लक्ष्णा, वाळू.
 महाश्रास, श्वेतगनताग.
 महाश्वेतघंटी, श्वेतगनताग.
 महाश्वेता, मधुशर्करा १ श्वेतमुडकोहोळा २
 श्वेतगोकर्णी ३ श्वेतगनताग ४ थोर-
 श्वेतकिंही ५ नीलस्यंदा ६ शर्करा ७
 सरस्वती ८
 महाशक्ति, साठेसाळी.

महासज्ज, कुबेर.
 महासमंगा, थोरचिकणाभेद.
 महासर्ज, विबळा १ कणस :
 महासह, श्वेतकोरांटा.
 महासहा, अतिवला १ कोरांटा २ बाणपु-
 ष्पी ३ महावला ४ काटेशेवती ५ रान
 उडीद ६
 महासार, शोण्यावैर.
 महासिना, श्वेतगनताग.
 महासिद्धिकर, काळें रानअळं.
 महासिंह, शरभ.
 महासुख, मैथुन.
 महासुगंधघटक, कस्तूरी १ चंदन २
 कृष्णागर ३ कापूर ४ केशर ५ मोग-
 री ६ थोरसुगंधवेले
 महासुगंधा, सर्पांशी १ थोरसुगंधमुंगुसवेले २
 महासून, रणवाद्य.
 महासुष्मा, वाळू.
 महासेन, षडानन.
 महासौखिर, दंत मूलरोग.
 महासंविर्निकाफल, थोरसेवफळ.
 महासंघ, धा, जांबळ.
 महास्यली, पृथ्वी.
 महास्यगु, रक्तवाहिनी नाडी.
 महासिंगा, थोरसुगंधमुंगुसकांदा.
 महासुम्बा, कुहिली.
 महाक्षार, सावुण.
 महाक्षरारा, दैस.
 यहि, भूमि.
 यहिका, हिंव.
 यहित, पूजित १ शिवाचा त्रिशूळ २
 यहिधक, उंदीर १ मुमुक्ष २
 यहिन, राज्य.
 यहिनस, शिव.
 यहिर, सूर्य.
 यहिका, रेणुकीन १ गडगा २ की ३
 गांधाटी ४

महिलाव्याया, बाघांटी.
 महिष, टोणगा १ मस्यभेद २ महिषासुर ३
 महिषकंद, श्वेतमल्ल.
 महिषव्यज, यम.
 महिषमस्नक, भात (साळी).
 महिषासुरसंभव, भूमिजगुगुलु.
 महिषाक्ष, क, ह्यशागुगुलु.
 महिषी, ह्येस १ पट्टराणी २ औषधिद्रव्य ३
 महिषीप्रिया, सुळें गवत.
 मही, कटुकी १ थोरीशवण २ नदी ३
 भूमि ४ गाय ५
 महीज, वृक्ष १ आळें २
 महीनल, पृथ्वीची सपाटी जमीन.
 महीधर, पर्वत.
 महीध्र, पर्वत.
 महीप, राजा
 महीपद, गंडूपदी.
 महीपाल, राजा.
 महीप्राचीर, समुद्र.
 महीरुह, ह, वृक्ष.
 महीरुहा, आमसोल.
 महीलता, गंडूपदी.
 महीसह, साग.
 महीसुत, मंगळग्रह.
 महीस्तिन्, राजा.
 महेश्च, अदारचिन.
 महेंद्र, देवांचा राजा.
 महेंद्रकदली, आंबेळी केळ १ ह्यशेळी केळ २
 वनकेळ ३
 महेंद्रलोह, अगरु.
 महेंद्रवारुणी, मोठी कांबडळ.
 महेंद्री, मोठी कांबडळ.
 महेरणा, सालईवृक्ष.
 महेरणा, सालईवृक्ष.
 महेरुहा, सालईवृक्ष.
 महेला, एलदोडे १ खी २
 महेशिका, महेशाश्वत पाषा.

महेश, शिव. ७
 महेशाबंधु, त्रिलंबवृक्ष.
 महेश्वर, श्वेतह्रदीमांदार १ शिव २
 महेश्वरकरव्युता, करतोया नदी.
 महोदि, थोरडारली.
 महोदिका, थोरडारली १ वांगी २
 महोत्पल, कमळ १ रककमळ २
 महोन्सव, आनंद.
 महोत्साह, राजा १ उत्साह २ महोद्योग ३
 महोदधि, मोठा समुद्र १ इंद्र २
 महोदनी, लघुशतावरी.
 महोदय, मोक्ष १ वृद्धि २ गर्व ३ पूर्ववि० ४
 त्याग ५
 महोदया, नागवला.
 महोदर, पिंडतगर.
 महोदरी, महाशतावरी.
 महोद्यम, महोत्साहशब्दपाहा.
 महोद्रेक, ब्रकाणनिव.
 महोन्नन, ताड १ धाराकळंब २ नारळी ३
 महोन्मद, मस्यवि० १ मद २
 महोरग, पिंडतगर १ मोठा सर्प २
 महोरंड, थोरएरंड.
 महोर्ध्वग, उंट.
 महोक्ष, पोळ (वसु).
 महौजस, सुदर्शनचक्र.
 महौजसी, तेजवळ.
 महौषध, श्वेतलसुण १ सुंठ २ भुईतरवड ३
 वचनाग ४ विष ५ पिंपळी ६ अतिविष ७
 महौषधी, ब्राह्मी १ श्वेतारिगणी २ काळें
 अतिविष ३ कटुकी ४ सुंठ ५ सूर्यफूल
 वली ६ श्वेतरकलसुण ७ डुकरकंद ८
 नीलदूर्वा ९ अपराजिता १० भुयतरवड ११
 श्वेतअतिविष १२ विष १३
 मक्ष, कपटवेष.
 मक्षिका, मधुमाक्षिका १ गृहमक्षिका २
 मक्षिकामळ, मेण.
 मक्षिकादिनिवारण, पांया.

मक्षिकाविट, मध.
 मक्षी, वृक्षविशेष.
 मा, लक्ष्मी.
 मा, भ०वर्जन त्याज्यी
 माकर, आंवा.
 माकदी, मायमुळे १ आंवाळी २ पीतचंदन ३
 झहरविशेष ४
 माकलि, चंद्र १ इंद्रसारधि २
 मागध, पिवळे जिरे १ पिंपळमूळ २ संचळ ३
 स्तुतिपाठक ४ देशविशेष ५
 मागधिका, पिंपळी.
 मागधी, लघुश्वेतजुई १ पिंपळी २ जिरे ३
 बाळंतशाप ४ एलची ५ शुद्धकेलेली
 साकर ६ भाषाभेदवि० ७
 मागधीजटा, पिंपळमूळ.
 मागधीमूल, पिंपळमूळ.
 मागधेया, लघुहरणदाडी.
 मांगन्य, कर्वाठ १ पिंपळमूळ २ रिठा ३
 ऋषभक ४ हिरवेमूग ५ सोने ६ मधक
 ७ मसुरा ८ नारिकेल ९ दधि १० स्थल
 कमल ११ मंगलकारक १२
 मांगन्यकाया, दुर्वा १ निशा २ ऋद्धि ३
 वचा ४ प्रिया ५ रानउडीद ६ मित्रि ७
 रोचना ८ चायमाण ९ हतकी १० महा
 वला ११
 मांगन्यकुसुमा, शंखपुष्पी.
 मांगन्यप्रवरा, वेखंड.
 मांगल्या, योरझमी १ गोरचन २ लघु
 हरणवेळा ३ धामणी ४
 माघ, माघमास.
 माघमा, खेकडी.
 माघी, महाकंदवनस्पाति.
 माघ्य, कुंद.
 माघ, मार्ग.
 माखळ, नक्र १ रोमी २ चोर ३
 माखिका, आंवाडी १ माखळवृक्ष को० पश्चिम
 देशे मोदभा इतिलोके १ माखी २

माखी, लघुकावळी.
 मांचीक, डांगर.
 मागळ, पक्षिवि०
 मांजिष्ठ, तांबडा रंग.
 माटी, पानाचा शिरा.
 माठ, देवकुरडू १ मार्ग २
 माठर, कलाळ १ व्यासकवि २
 माठच, मार्ग.
 माड, नारळी १ भेर्लीमाड २ वजन ३
 माडट्टम, भेर्लीमाड.
 मांडव्य, पिवळा वेढक.
 मांड, राजमंदिर.
 माडी, नारळीचा व भेर्लीमाडाचा रस निघ-
 तो त्यास झणतात.
 मांडुकी, ग्राही.
 माटि, अंकर १ क्रोध २ विपत्ति ३ दंतूर ४
 माही, पानाचा शीर १ दैन्य २
 मागक, मानकंद.
 माणव, वाळक १ सोळासरांचा हार २
 माणवक, वाळक १ ट्रीपातरखजूरी २
 विसासरांचा हार ३ माणूस ४ शिष्य ५
 माणिक, माणकी.
 माणिका, आठपळांचे वजन.
 माणिक्य, माणिक.
 माणिक्या, पाल.
 माणिक्य, सेंधव १ सामुद्रमीठ. *
 माणिक्य, सेंधव १ सामुद्रलवण २
 मातंग, हत्ती १ महामत्स्य २ पिंपळ ३ चा-
 ढाळ ४
 मानगमकर, महामत्स्य.
 मानगी, मातंगीपुष्प १ हत्तीण २ अरुंधती ३
 शिवस्त्री ४
 मानर, कृमि.
 मातरिश्चन, वायु.
 मानलि, इंद्रसारधि.
 माता, लघुउंदिरकानी १ लघुकावळी २
 गोरखमुंडी ३ जटागाडी ४ कोरकड ५

जननी ६ आई ७ गाय ८ फुली ९
 ब्राह्मणस्त्री १० लक्ष्मी ११ रेवती १२
 आकाश १३
 मातांगा, नागबला.
 मातामह, आईचा बाप.
 मातुल, श्वेतधोत्रा १ गेळ २ चित्रवर्णसर्प ३
 धान्यवि० ४ आईचा भाऊ ५
 मातुलद्रुम, सांवरी.
 मातुलपुत्रक, श्वेतधोत्रा.
 मातुलपुष्प, धोत्र्याचें फूल.
 मातुला, आईची आई.
 मातुलानी, भांग १ तागाचें बीं. २
 मातुलाहि, घोनससर्प.
 मातुलिंग, लुंग, महालुंग.
 मातुली, मातुलाशब्दपाहा.
 मातुलुंगिका, रानमहालुंग.
 मातुलुंगी, गोडनिंबाचें झाड.
 मातुलाध, क्षुरक.
 मातृक, मामा.
 मातृका, अडळसा १ ऋषभक.
 मातृकेशट, मातृकशब्दपाहा.
 मातृनंदन, थोरकरंज.
 मातृनंदी, गुच्छकरंज.
 मातृमुख, मूख.
 मातृवाहिनी, वागळ १ पांकोळी २
 मातृसिंही, वनौषधी.
 मात्र, संपूर्ण.
 मात्रं, ध० निश्चय १ साकल्येकरून याअर्थी २
 मात्रा, कालमान १ समय २ द्रव्य ३ सूक्ष्म ४
 कर्णभूषण ५ ह्रस्वस्वर ६ भोजनादिकाचें
 परिमाण ७
 माथ, मार्ग १ मंथन २ हिंसा ३
 माद, हर्ष १ गर्व २ मद ३
 मादक, हरिणवि०
 मादका, भांग.
 मादन, लवंग.
 मादनी, मासबुळें,

मादिनी, भांग.
 माद्री, काळें आतिथीव.
 मांश, रोग १ आळस २
 माधव, वैशाखमास १ मोहाचा वृक्ष २ काळे-
 मूग ३ वसंतक्रतु ४ मधुया आसव ५
 कलौजीजिरे ६ शर्करासव ७ विष्णु. ८
 माधवक, मोहाचें पुष्पासव.
 माधवद्रुम, आंबा.
 माधवाप्रिय, पीतचंदन.
 माधवी, बडीशोप १ तुळस २ डुकरकंद ३
 मधुमाधवीपुष्पविशेष ४ कुसरी ५ थोर-
 श्वेतजाईनेवाळी ६ मद्य ७ मधुशर्करा
 ८ शितज ९ शतपत्र १० वासंती ११
 मधु व धायटीचे फुलांचें पाणी एकत्रकरून
 अर्क काढावा ती १२
 माधवीलता, मधुमाधवी.
 माधवेष्टा, डुकरकंद.
 माधवोद्भव, रंजणी.
 माधवोद्भव, सुरपत्री.
 माधवोषित, कंकोळ.
 माधुर, मोगरीचें पुष्प १ मोगरी २
 माधुरी, बडीशोप १ दाशासव २ मद्य ३ म-
 धुरता ४
 माधूक, मधुवृक्षाचें मद्य.
 माध्वान्धिक, दुपारी.
 माध्वक, माधुकशब्द पाहा.
 माध्वी, मद्य १ पुष्परस. द्रवादिमधुररस.
 यांजपासून होते ती २ मधुशर्करा ३ मधु-
 खजूरी ४ पुष्परस मोहाचींफुलें इत्यादि
 कापासून होते ती ५
 माध्वीक, माधवीमद्य.
 माध्वीकफळ, मोहाचा नारळ.
 माध्वीका, तांबडे पावटे.
 माध्वीगसिता, मधुशर्करा.
 मान, अहंता १ कालमान २ तुलामान ३
 प्रस्थमान ४ अंगुलिमान ५

पल घाटकादि मान.

- १ पल्ल ह० साठगुरु अक्षरे उच्चारस
जो काल लागतो ते.
१० पल्ले ह० क्षण १
६० पल्ले ह० घटिका १ नाडी १
६ क्षण ह० नाडी १
२ घटिका ह० मुहूर्त १
७॥ नाडी ह० प्रहर. याम. १
८ प्रहर ह० अहोरात्र. दिवारात्र. अहर्निशा.
दिनभा ह० दिनांश १.
१५ दिवस ह० पक्ष १
२ पक्ष ह० मास १
२ मास ह० ऋतु १
१२ मास ह० वर्ष १

कालमान.

- १८ निमेष ह० काशा १
३० काशा ह० कला १
३० कला ह० क्षण १
१२ क्षण ह० मुहूर्त १
३० मुहूर्त ह० अहोरात्र. १
१५ अहोरात्र ह० पक्ष १ पूर्व अपर ह०
शुद्ध. कृष्णपक्ष.
२ पक्ष. ह० मास १
२ मास ह० ऋतु १
३ ऋतु ह० अयन १ उनरायण दक्षि-
णायन.
२ अयने ह० वर्ष १
१ वर्ष ह० महिने १२

योजन प्रमाण.

- ८ यव ह० अंगुल १
२४ अंगुले ह० हात १
४ हात ह० दंड १
२००० दंड ह० कोश १
४ कोश ह० योजन १

धान्य मान.

- १८ माष ह० मुष्टि १
४ मुष्टि ह० निष्टिका १

- २ निष्टिका ह० अष्टिका १
२ अष्टिका ह० कुडव १
४ कुडव ह० प्रस्थ १
४ प्रस्थ ह० आढक १
४ आढक ह० द्रोण १
२० द्रोण ह० खारी १
औषध भक्षणाविषयी कलिंग परिभा-
षेचें मान.
१२ श्वेतशिरस ह० यव १
२ यव ह० गुंज १
३ गुंजा ह० बाल १
८ गुंजा ह० मासा १
४ मासे ह० शाण १ निष्क १ टंक १
६ मासे ह० गद्याण १
१० मासे ह० कर्ष. १
४ कर्ष ह० पल्ल १
१० शाण ह० पल्ल १

सर्षपादि मान.

- ८ सर्षप १ तांदुळ. उडीद. यव ३ गहुं.
२ यव १ गुंज. रक्तिका.
२ रक्तिका १ बट. बाल.
४ बट १ माष. मासा.
४ माष १ शाण. निष्क. टंक.
२ शाण १ बटक. काल.
२ काल १ कर्ष. उदुंबर. पिचु. पा-
णितल. सुवर्ण. कवलग्रह.
कर्ष १ विडालपदक २ शुक्तिका.
अष्टमिका.
२ शुक्ति १ पल. मुष्टि. प्रकुंच. बिल्वमान.
२ पल्ले १ प्रसृति.
२ प्रसृति १ कुडव. अंजलि.
२ कुडव १ मानिका. अष्टपल.
२ मानिका १ प्रस्थ.
४ प्रस्थ १ आढक. भाजन. कांसपात्र.
चषक. मुल.
४ आढक १ द्रोण. घट. कुंभ.
नन्वण. कलस. उन्नान.

- २ द्रोण १ शूर्प.
 २ शूर्प १ खारिका. आवह.
 १०० पल्ले १ तुळा.
 २० तुळा १ भार.

परमाण्वादिमान.

- ३० परमाणु १ वसरेणु. वंशी.
 ६ वंशी १ मरीची.
 ६ मरीची १ राजिका.
 ३ राजिका १ सर्षप.
 ८ सर्षप १ यव.
 ४ यव १ गुंज. रक्तिका.
 ५ गुंजा १ पण.
 ६ गुंजा १ माष. हेम. धान्य.
 ४ माष १ शाण. निष्क. धरण.
 टंक. ॥ तोळा.
 २ टंक १ कोल. क्षुद्रम. वटक. द्रंक्षण.
 गंशाण ॥ तोळा.

- २ कोल १ कर्ष. पाणिमानिका. अन्न.
 विचु. पाणितल. किंचित्पाणि.
 तिंदुक. विडाल. पोडशिका. कर-
 मध्य. हंसपद. सुवर्ण. कवलग्रह.
 उदुंबर ॥ १ ॥ तोळा.

- २ कर्ष १ अर्धपल्ल. शुक्ति. अष्टमिका. ॥ २ ॥

- २ अर्धपल्ले १ पल्ल. माष्टि. आम्र. चतुर्थि-
 का. प्रकुंच. षोडशी. विल्व. ॥ ४ ॥ तोळे ॥

- २ पल्ले १ प्रसृती. प्रसृत. ॥ ८ ॥ तोळे ॥

- २ प्रसृती. १ अंजली. कुडव. अर्धशराव.
 अर्धमान. ॥ १६ ॥ तोळे ॥

- २ अंजली १ मानिका. शराव. अष्ट-
 पल. ॥ ३२ ॥ तोळे.

- २ मानिका १ प्रस्थ ॥ ६४ ॥ तोळे.

- ४ प्रस्थ १ आढक. भाजन. कंस-
 षाच ॥ २५६ ॥ तोळे

- ४ आढक १ द्रोण. कलश. नन्वण. अ-
 र्धण. उन्मान. घट. राशि. ॥
 १०२४ ॥ तोळे.

- द्रोण १ शूर्प. कुंभ. चतुःषष्टि-

- शराव ॥ २०४८ ॥ तोळे.

- २ शूर्प १ द्रोणी. वाह. वृकी.

- गोणी. ॥ ४०९६ ॥

- ४ द्रोणी १ खारि. ॥ १६३८४ ॥ तोळे.

- १०० पल्ले १ तुळा ॥ ४००० ॥ तोळे.

- २००० पल्ले १ भार ॥ ८००० ॥ तोळे

- लोह किंवा वेळू याचे पात्र चार अंगुळे
 लांब. रुंद. उंच सारखे त्यास मापाचे.

- मानांत. कुडव ह्यणाचे.

व्रीह्यादिमान.

- ४ व्रीहि १ गुंज.

- ५ गुंजा १ पण.

- ८ पण १ धरण.

- २ धरण १ कर्ष.

- ४ कर्ष १ पल्ल.

- १०० पल्ले १ तुळा.

- २० तुळा १ भार.

- मानक, मालाकंद.

- मानकंद, मालाकंद.

- मानन, पिनपापडा.

- माननरु, कुंभी.

- मानद, भक्तिमान रोगी १ गर्विष्ठ २

- मानद्रुम, सांवरी.

- मानधानिका, कांकडीची एकजाति.

- मानमृताफल, कुडुपडवळी.

- मानरंधी, तांब्याचे घटिकापात्र.

- मानव, मनुष्य १ मुलगा २

- मानस, मन १ सरोवरवि० २

- मानसालय, हंसपक्षी.

- मानसूत्र, कटिसूत्र.

- मानसौकस, हंस.

- मानिनी, स्त्री १ वाघांटी २ उंदोवि० ३

- मानिनीमूल, मायमुळे.

- मानिन्, सिंह १ भक्तिमान् रोगी २

- मानुष, माणूस.

- मानुषी, औषध क्रिया.

- मानोद्भक, सुंदर.

मान्ज, पूज्य.
 मापत्य, काम.
 माय, असुर १ इंद्रजालिक २
 माया, प्रकृति १ शक्ति २ दया ३ लक्ष्मी ४
 कपट ५ ज्ञान ६
 मायाकर, गारुडी.
 मायाद, सुसर.
 मायाफल, मायफल.
 मायाविन, मांजर १ मायाकरशब्दपाहा २
 मायाविनी, स्त्री.
 मायिक, का, मायफल.
 मायिन, काम १ शिव २ ब्रह्मा ३ अग्नि ४
 मायिफल, मायफल.
 मायु, पित्त.
 मायूर, मोरानां समूह.
 मायूरा, काला उंबर.
 मार, मदन १ मृत्यु २ मारण ३
 मारक, ससाणा १ हिंसक २
 मारकत, नीलमणि.
 मारजातक, मांजर.
 मारजित्, नास्तिक.
 मारट, उसाचें मूळ.
 मारव, फलहीन वृक्ष.
 मारवल्ली, मर्यादवेळ.
 मारिश, माठाची भाजी.
 मारिष, माठाची भाजी १ सभ्य २
 मारीच, मरीचककोल.
 मारीचपत्रका, सरलदेवदार १ थोर रा-
 लेचा वृक्ष २
 मारीचवल्ली, बिरां.
 मारीष, माठाची भाजी १ गंधारी २
 मारुंड, सर्पाचें अंडें १ मार्ग २
 मारुत, वायु.
 मारुता, स्यूका.
 मारुतात्वज, हनुमान्.
 मारुतापह, वायवाराणा.
 मारुताशन, सर्प.

मासति, हनुमान्.
 मार्केटपिप्यली, वनस्पतिवि०
 मार्केड, मार्केडयक्रधि.
 मार्केडिका, भुइतरवड.
 मार्केडी, भुइतरवड.
 मार्केव, मार्का.
 मार्ग, मार्गशीर्ष १ गुद २ कस्तूरी ३ रक्त
 आघाडा ४ पंथा ५ मृगशीर्षनक्षत्र ६
 मार्गक, मार्गशीर्ष.
 मार्गण, याचक १ याचना २ प्रीति ३
 बाण ४ शोध ५
 मार्गधेनु, एकयोजन ह्य० चारकोस २
 मार्गवादिनी, भुद्रनाडी.
 मार्गशिर, मार्गशीर्ष.
 मार्गशीर्ष, मार्गशीर्षमास.
 मार्गशीलन, मार्गचालणें
 मार्गिक, पारधी १ पाथस्त २
 मार्गित, शोधलेला.
 मार्ज, स्नानकरणे १ विष्णु २ रजक ३
 मार्जन, रक्तलोध्र १ श्वेतलोध्र २ शुधी
 करणे ३
 मार्जार, रक्तचित्रक १ मांजर २ काळें
 मांजर ३ पृतिसारिवावन्स्पति ४
 मार्जारक, मोर.
 मार्जारकंट, मयूर.
 मार्जारगंधमुह्या, कस्तूरी.
 मार्जारगंधा रानमृग
 मार्जारगंधिका, रानमृग.
 मार्जारिका, कस्तूरी.
 मार्जारी, कस्तूरी १ जवादी कस्तूरी २
 मार्जाल, मांजर.
 मार्जाली, कस्तूरी.
 मार्जालीय, मांजर १ शूद्र २ शुद्धकरणें ३
 मार्जित, शोधलेला १ अलंकृत २
 मार्जिता, शिखरिणी १ वखात गाळिव्याधि-
 वाय करितात ती २
 मार्तंड, स्वर्गवासी १ रानडुकर २ सूर्य ३

मानेदवर्तभा, सूर्यफूलवली.
 मार्तिक, शराव.
 मार्दव, मृदुपणा.
 मार्हीक, द्राक्षामद.
 मार्घ, माठाची भाजी.
 मार्घक, मंदक १ गोडचाकवत २
 माष्टि, मार्जन.
 माल, मनुष्य १ शेत २ विष्णु ३ ग्रामवि० ४
 मालक, बकाणनिव १ पुष्पवृक्षवि० २
 मालका, माळा.
 मालती, पिवळी चमेली १ जाई २ श्वेत
 जाई ३ गुलवासी पुष्पवृक्ष ४ नदी ५
 पाहाडमूळ ६ पुष्पकलिका ७ रात्र ८
 चांदणे ९
 मालतीजात, टंकरणखार.
 मालतीनीरत्र, टंकरणखार.
 मालतीनीरसंभव, टंकरणखार १ स्वर्गी २
 मालतीपात्रिका, जायपर्वा.
 मालतीफल, जायफळ.
 मालतीसंभव, स्वर्गी.
 मालतीसुत, जायफळ.
 मालतृण, माळाबरीलगवत १ साधारणगवत २
 मालय, चंदन.
 मालविका, मालवीका, काळें निशोत्तर.
 मालवितपिन, कुंभिवृक्ष.
 मालवी, पहाडमूळ.
 मालसी, केशपुष्टवनस्पति.
 माला, भूयआंवळा १ पुष्पमाला २ पंक्ति ३
 रुद्राक्षोदिमाला ४
 मालाकंट, क, श्वेतभाघाडा.
 मालाकंद, मालाकंद.
 मालाकार, माली.
 मालाप्रार्थ, बेलीदूर्वा.
 मालातृण, क, सुगंधरोहिस १ भूतृण २
 आंध्रदेशीप्र०
 मालादूर्वा, बेलीदूर्वा.
 मालाफल, रुद्राक्ष.

मालामाणे, रुद्राक्ष.
 मालालिक, मालाली, स्फुका.
 मालाश्रेष्ठतमा, तुळस.
 मालिक, पक्षिवि० १ माली २ चित्तारी ३
 मालिका, बटमोगरा १ द्राक्षासव २ कन्या ३
 नदी ४ कंटभूषण ५ जवस ६ पुष्पमाला ७
 राजमंदिर ८ मद्य ९
 मालिनी, गुलवास १ भागीरथी २ पार्वती ३
 चंपारती नमरा ४
 माली, नेवार्त्ती.
 मालु, लतावि०.
 मालुक, काळा आजवला १ किंचित श्वेत-
 राजहंस २
 मालुकाच्छद, आपटा.
 मालुकायत्र, आपटा.
 मालुधान, योनिसमप.
 मालुधानी, लतावि०
 मालूर, बेलफळ १ क्विठ २
 मान्य, पुष्पादिमाला १ पुष्प २
 मान्यक, गेळ.
 मान्यपुष्प, शिक्का, थोरताग.
 मान्यपुष्पा, ताग.
 मान्यवान्, पर्वत.
 मान्या, तृणवि०
 माष, उडीद १ रोग २ पंचगुंजात्मकमाष
 मान ३
 माषक, दानगुंजावजन १ माष शब्दपाहा २
 माषपत्रिका, रानउडीद.
 माषपर्णा, णी, रानउडीद,
 माषयानि, पापड.
 माषवर्णा, रानउडीद.
 माषवर्द्धक, स्वर्णकार.
 माषसंभूत, वडा.
 माषिक, जीवशाक.
 माषीण, उडीद पिकतात ती भूमि.
 माष्य, माषीणशब्दपाहा.
 मास, महिना १ चंद्र २

मास, महिना १ वजन एकमासा २
 मांस, कोष्ठ १ मांस पशुपक्ष्यादिकांचें २
 मांसधातु ३ किडा ४ समय ५
 मांसकारि, रुधिर.
 मांसकोथ, मांसाचें गरून.
 मांसच्छदा, मांसरोहिणी.
 मांसज, मेदधातु.
 मांसदलन, रक्तरोहिडा.
 मांसद्वयोद्भवा, साठेसाली.
 मासन, औषधिबीजविशेष.
 मांसपाक, शुकुरोग.
 मांसपुष्पिका, भोवरी.
 मांसप्रामित, प्रतिपचंद्र.
 मांसफल, कलिगड.
 मांसफला, वांगे.
 मांसमान, वर्ष.
 मांसमाषा, रानउडीद.
 मासर, काजी.
 मांसरक्ता, रोहिणी.
 मांसरुहा, प्रहार वली १ रोहिणी २
 मांसरोहा, ही, रोहिणी १ मांसरोहेणी २
 मांसरोहिका, मांसरोहिणी.
 मांसरोहिणी, रोहिणी.
 मांसल, कलिगड १ उडाद २ बलिष्ट ३
 मांसलफल, कलिगड १ वांगी २
 मांसलिप्त, हाड.
 मांसवर्तिका, पश्चिंबि०.
 मांससमुद्भवा, वसा.
 मांसस्नेह, वषा १ वसा २ मेदधातु ३
 मांससार, मेदधातु.
 मांसहासा, चर्म.
 मांसह, हरिणवि०
 मांसारि, आम्लवेतस.
 मांसार्थ, पंधवडा.
 मांसार्बुद, शुकुरोग.
 मांसिनी, जटामांसी.
 मांसी, जटामांसी १ मांसरोहिणी २ रुदंती ३

कांकोली ४
 मासीन, एकमहिन्याचा जो तो.
 मासुरी, दादी.
 मांसष्टा, वागूळ.
 मांसोदक, जामध्ये मांस धुतात तें पाणी.
 माम्म, अ० निवारणकरणें ह्या अर्थी.
 माहन, ब्राह्मण.
 माहा, गाय.
 माहिन, राज्य.
 माहिर, इंद्र.
 माहिय, टोणगा.
 माहिषवल्लरी, कृष्णवरधारा.
 माहिषवल्बिका, श्वेतवरधारा.
 माहिषवली, लघुसोमवली.
 माहिषाक्ष, गुगुळ.
 माही, गाय.
 माहेय, पोवळें १ मृन्मय २
 माहेर्या, गाय.
 माहेश्वरी, शंखिनी.
 माक्षिक, सुवर्णमार्शी १ अरण्यात काळ्या
 माशा अमतात न्याजपासन तैल वर्णा-
 सारिखा होतो जो मध तो २ शौद्र ३
 ताप्य ४
 माक्षिकज, मेण.
 माक्षिकधानु, सुवर्णमार्शी.
 माक्षिकपाक, भोहाचा नारळ.
 माक्षिकशकरा, मधाची साकरा.
 माक्षिकांत, माधवीमद्य.
 माक्षिकात्रिट, मधु.
 माक्षिकाश्रय, मेण.
 मार्शीक, मध १ सुवर्णमार्शी २
 मिणमिण, डें गाणा १
 मित, परिमित १ जात २ प्रसृत ३ मोज-
 लेला ४
 मितंगम, हत्ती.
 मितद्रु, समुद्र.
 मिति, मान १ उदाहरण २ मौल्य ३

वजन ४ परिमित ९
 मित्र, अतिविष १ सखा २
 मित्रसंगम, मित्राचा समागम.
 मिथ्या, अ० खोटे याअर्थी १
 मिथ्याविहार, अशकारी वलिग्रार्थे कर्म
 करणे.
 मिथ्याहार, देशकालादिविरोध १ न्यूनाधि-
 कभक्षण २
 मिथुन, इंद्र १ मिथुनराशि २ मैथुन ३
 मिथिणन्त्र, वायु.
 मिलन, संघट्टन.
 मिलपत्र, आपदा.
 मिलित, कोमलेले पुष्प.
 मिशि, थोरदर्भ १ वाळंतशोप २ वडीशोप ३
 मेथी ४
 मिशी, लघुकसई १ जटाभांसी २
 मिश्र, संनिपात १ थोरमुळा २ रक्त ३
 मिश्रक, नीचे कथील १ मुळा २ खारीभाठ ३
 नंदनवन ४
 मिश्रकोदन, खिचडी.
 मिश्रज, खेचर.
 मिश्रज, एकत्र करणे.
 मिश्रपुण्या, मेथी.
 मिश्रवर्ण, इतरकमिश्रवर्ण १ ऊंस २
 मिश्रवर्णफला, बांगी.
 मिश्रशब्द, खेचर.
 मिश्रन, दोन चार पदार्थ एकत्र करावे ते.
 मिश्रानुत्थ, कलखापरी.
 मिश्रेया, मेथी १ वाळंतशोप २
 मिश्रोदन, खिचडी.
 मिष, कपट.
 मिषि, घी, मिशिशब्द पाहा.
 मिष्ट, काकई १ मधुर.
 मिष्टनींबू, कल्यानिंबू.
 मिष्टानिंबू, साकरानिंबू.
 मिष्टा, गाडदोडकी.
 मिष्टान्न, मधुरान्न.

मिसि, शोपा.
 मिसी, जटाभांसी.
 मिहिका, कापूर १ हिम, थंडी २
 मिहिर, तांबे १ सूर्य २ चंद्र ३ वायु ४
 मेघ ५ तपस्वी ६
 मिद्रिगण, शिव.
 मीठ, मुतलेला.
 मीठुष्टम, मत्स्य १ सूर्य २ शिव ३ चोर ४
 मीन, मासा १ मीनराशि २
 मीनकाक्ष, भेतकणेर.
 मीनकेतन, मदन.
 मीनगोधिका, अल्पसरोवर.
 मीनयानिन, बगळा १ धोवर २
 मीननेत्रा, गंडारदूर्वा.
 मीनपिन, कटुकी.
 मीनर, मगर.
 मीनरंज, जलकावळा.
 मीनरंग, पाणकावळा.
 मीनांडी, साकर १ गव २
 मीनाश्रीण, खंजरीटपर्षी.
 मीनाक्ष, भेतकणेर.
 मीनाक्षी, माससा १ मत्स्यी २ साकर ३
 मीर, समुद्र.
 मीलक, गेहें.
 मीलन, नेत्राचे उघड झाप करणे.
 मीलित, कोमलेले पुष्प.
 मीवन, वायु.
 मीवा, जंत.
 मीशान, थोरवाहवा.
 मु, मुक्ति १ पिगटवर्ण २ प्रतिकंध ३ प्रेत-
 शय्या ४
 मुकुंदक, कांदा.
 मुकुल, लघुवाहवा.
 मुका, गाळ.
 मुकु, मुक्ति.
 मुकुट, शिरोभूषण.
 मुकुंद, सालईचा डीक १ भेतकणेर २ विष्णु ३

पोईसाक ४ रान ५ पारा ६ निधिवि०

मुकुदक, मुकुदमियशालि १ कांदा २
मुकुद, पोईसाक १ सालईचा बीक २
मुकुर, आरसा १ मोगरी २ कळी ३ वृक्ष-
वि ०४

मुकुल, क, मोठी कळी १ मुकुल २ दंतीफ-
लसदृश ३ जेपाळ ४ पिस्ते ५ शरीर ६
जीव ७

मुकुलपुटी, कृतांजलि.

मुकुलीकृत, कोमलेले पुष्प.

मुकुलक, मठव्या.

मुकुलक, दांती.

मुक्त, अन्ममृत्यूपासून मुक्तशाला तो १ सु-
टलेला २

मुक्तकंचुक, भेंगटाकलेला सर्प.

मुक्तचंडा, चिंच.

मुक्तचक्षुस्, सिंह.

मुक्तपालेवन, द्रीपांतरखजुरी.

मुक्तबंधना, रानमोगरी १ मोगरी २

मुक्तबंधा, रानमोगरा.

मुक्तफल, गोंधणी.

मुक्तमाता, मोत्याची शिप.

मुक्तदास, मोत्याची शिप.

मुक्तशृंग, रोहें.

मुक्तसार, केळ.

मुक्ता, मोती.

मुक्तागार, मोत्याची शिप.

मुक्तापुष्प, कुंद.

मुक्ताप्रलंब, मोत्याची भाळ.

मुक्ताप्रसू, मोत्याची शिप.

मुक्ताफल, मोती १ कापूर २ सिताफल ३

मुक्ताभा, वटमोगरा.

मुक्तामाता, मोत्याची शिप.

मुक्तालता, मुक्ताप्रलंब शब्दपाहा.

मुक्ताशुक्ति, मोत्याची शिप.

मुक्तास्फोट, टा, मोत्याची शिप.

मुक्ति, मोक्ष.

मुक्तिक, मोती.

मुक्तिप्रद, हिरवेमूग.

मुक्क, तोंड १ कलीजी गिरे २ मुख्य
आद्य ४ पस्याची चौथ ५ उपाय ६
स्वर ७ प्रारंभ ८

मुक्कक, रानउंढीर.

मुक्कगंधक, कांदा.

मुक्कगंधिक, पातीचा कांदा.

मुक्कचीरी, जिन्हा.

मुक्कज, नासण १ दांत २

मुक्कदूष, ण, कांदा.

मुक्कदायका, भुद्रोग.

मुक्कदुषी, श्वेतकांदा.

मुक्कधाना, वनस्पतिवि०

मुक्कानर्वाग्मिनी, सरस्वती.

मुक्कपाक, तोंडातले रोग.

मुक्कप्रिय, लालपावटे १ नारिंग २

मुक्कप्रिया, कांकडी १ तैशीकांकडी २

मुक्कभृशप, तांबळ.

मुक्कमंडन, क, तिलकपुष्प.

मुक्कमंडानका, नालरोग.

मुक्कमाधुर्य, कफरोग.

मुक्कर, शंख १ कावळा २ वाचाल ३

मुक्करोग, मुक्करोग,

मुक्करोगहाग, नागवेळ.

मुक्कलांगल, रानडुकर.

मुक्कलेप, कफरोग.

मुक्कवांचका, आवाडी.

मुक्कनाम, मंगंधारुष्य पुदनीगवत. आंध्र-
देशप्र०

मुक्कनासन, मुक्कवासकद्रव्य.

मुक्कविलुटिका, शेंळी.

मुक्कविष्टा, भुगळ.

मुक्कशफर, वाचाल.

मुक्कशोधन, दालचिनी १ नीब २

मुक्कशोधन, लघुटेडानिवृ.

मुक्कशोध्य, दालचिनी.

मुखशोष, पित्तरोग १ तोंडास कोरड २
 मुखछील, वाचाल.
 मुखसंभव, पुष्करमूळ १ ब्राह्मण २
 मुखसुर, अधरामृत.
 मुखसूची, आंबाडी.
 मुखस्राव, बालरोग १ लाळ २
 मुखामय, मुखरोग.
 मुखामोद, सालयीवृक्ष १ काळा शेंगवा २
 मुखार्जक, आजबला.
 मुखाम्त्र, चैतडा.
 मुखालु, गोंडराजालू.
 मुखिक, मोखावृक्ष.
 मुखिन्, मोठा काळा उंदीर.
 मुखोल्का, दावात्रि.
 मुख्य, श्रेष्ठ १ प्रथम २ महिना ३
 मुग्ध, हरिणात्रि०
 मुग्ध, सुंदर १ मूख २
 मुचक, लाक्षा.
 मुचक, वृषण.
 मुचकुंद, मुचकुंदवृक्ष.
 मुचिर, दानशील.
 मुचिलिद, तिलक.
 मुचिलिदक, विरणी १ राजणीभेद २
 मुचुकुंद, सुगंधपुष्पवृक्ष वि० १ राजावि० २
 मुंज, शिर १ लघुमुंजतृण २ चाण ३
 मुंजक, मोखावृक्ष १ माळ २
 मुंजकेश, विष्णु.
 मुंजतृण, २ प्रकारचे; लघु व धोर.
 मुंजनक, लघुमोळ.
 मुंजर, कमळाचा देठ.
 मुंजात, सजाराकंद १ खारा रानसुरण २
 मुंजातक, लघुमुंजतृण.
 मुंड, मुंडलोह १ रत्नयात्रोळ २ मस्तक ३
 केशहीनमस्तक ४ राहु ५ खावी ६
 वृक्षाचे काडे ७
 मुंडचणक, वाटाणे.
 मुंडज, पोलाद.

मुंडन, वपन.
 मुंडनक, शेतवड.
 मुंडनका, बोडके भात १ निःशूकशालि २
 मुंडफल, नारळी.
 मुंडलोहजानि, मुद्दु १ किट्ट २ कठोर ३
 मुंडशालि, बोडके भात.
 मुंडाख्या, महामुंडी १ गोरखमुंडी २
 मुंडायस, मुंडलोह.
 मुंडिनिका, लतावि० हिला पिवळी व तांब-
 डी फुले येतात.
 मुंडिनिका, मुंडी १ गोरखमुंडी २
 मुंडिनी, कस्तूरीमृग.
 मुंडी, महामुंडी. बरसवोडी. वोंडथरा दे०
 कलार गु०
 मुंडारी, का, मुंडितिका शब्दपाहा.
 मुन्य, मोती.
 मुद्, हर्ष १ वृद्धि २
 मुदा, क्रुद्धि १ वृद्धि २ हर्ष ३
 मुदाग, हापित.
 मुदिर, मेघ.
 मुदी, लघुशिवण १ चांदणे २
 मुद्र. हिरंबमृग १ आच्छादन २
 मुद्रपर्णी, रानमृग.
 मुद्रपूषामोदक, शकुनउंडे.
 मुद्रभुज, घोडा.
 मुद्रभाजिन्, घोडा
 मुद्रर, कर्मर १ मोगरा २ मस्य ३ मुद्रल ४
 मुद्ररफल, कर्मर.
 मुद्रल, लघुरोहिंस.
 मुद्रष्ट, क. रानमृग.
 मुद्रा, भांगडी १ प्रत्यकारक जीवर चिन्ह
 आहे ती.
 मुद्रिका, मुद्राशब्दपाहा.
 मुद्रिणी, लास्य.
 मुद्रित, कोमलेले पुष्प.
 मुनि, भगस्ता १ दवणा २ ऋषि ३
 मुनिका, ब्राह्मी.

मुनिखजूरीका, राजपिंडखजूरी.
 मुनिद्रु, म, अगस्ता १ टेंटू पिबळा २
 मुनिच्छद, सातवीण.
 मुनिधान्य, देवभात.
 मुनिनिर्मित, पेंढशी.
 मुनिपन्न, दवणा.
 मुनिपित्तल, तांत्रे.
 मुनिपुत्रक, खंजनपक्षी.
 मुनिपुष्प, अगस्ता.
 मुनिपूग, सुपारीची एकजाति.
 मुनिप्रिय, चारोळी १ नीवार २ पिंडखजूरी ३
 मुनिफल, अगस्त्याच्या शेगा.
 मुनिभक्त, श्य, देवभात.
 मुनिभेषज, हर्तकी १ अगस्तिक्रवि २
 लंघन ३
 मुनिभोजन, सात्रे.
 मुनिवग, पुंडरीकवृक्ष.
 मुनिवल्लभ, चारोळी.
 मुनिविष्टरा, लघुगोडाळ.
 मुनिवृक्ष, अगस्ता.
 मुनिशास्त्र, लघुश्वेतदर्भ.
 मुनिसुत, दवणा.
 मुनांड, देवभात १ टवटवीत पुष्प २ अग-
 स्ता ३ टेंटूवृक्ष ४
 मुन्यन्न, देवभात.
 मुमुक्षु, मुक्तहोण्यास इच्छणास.
 मुमुषा, मरणेच्छा.
 मुमुषु, मरणोन्मुख.
 मुर, मूर्छा.
 मुरदंपत्र, मुख्याचे पान.
 मुरंगिका, मोरवेळ.
 मुरंगी, काळा शेगवा १ रक्तशेगवा २
 मुरज, वारीकगहू १ वादावि ०२
 मुरजफल, फणस.
 मुरद, विष्णूचा शंख.
 मुरंदला, नर्मदानदी.
 मुरमंड, मुरमाच्या पुटकळपा.

मुरल, वेष्टितांगमत्स्य.
 मुरली, वादावि ०
 मुरा, एकांगी मुरा.
 मुभिणी, शेगडी.
 मुर्मुर, काम १ तुषाधि २ सूर्याभ ३
 मुगटी, वात्रवि ०
 मुशली, काळी मुसळी १ पाल २
 मुषक, उंदीर.
 मुषा, पी, सुवर्णादिपाककरण्याचे पात्र. अ०मुस.
 मुक्क, श्वेतमोखा १ वृषण २ चोर ३ घटा-
 पाटलिवृक्ष ४
 मुक्कक, घंटापाटलिवृक्ष.
 मुक्कर, मोळा अंडाचा मनुष्य.
 मुक्कशून्य, पेंढ.
 मुष्टि, कट्टि १ मोखावृक्ष २ काळामोखा-
 वानि ३ मूट ४
 मुष्टिक, तामसाळ.
 मुष्टिप्रमाणवदर, सेवकळ.
 मुष्टिधय, बालक.
 मुष्ट्युक, मोख.
 मुसल, मुसळ.
 मुसली, पाल १ मुसळी २
 मुसलीकंद, काळी मुसली.
 मुग्ध, क, नागरमोथ १ भद्रमोथ २
 मुग्धा, मोथ १ भद्रमोथ २
 मुग्धाकृति, कचरा.
 मुग्धाद, दुकर.
 मुग्ध, मूट.
 मुग्ध, मुसळ.
 मुद्दिग, काम १ मूख २
 मुहुस, अ०वारंवार या अर्थी.
 मुहुन, दोनघटिका कालमान १ मुसमय २
 मुहुन, मूर्ख.
 मुक्षक, मोखवृक्ष.
 मु, वंघन.
 मूक, मन्य १ द्रैय २ मुका ३ अनाथ ४
 मूकन, वायु १ मुक्केपणा २

मूलक, रानउंदीर.
 मूलिका, चिचुंदरी.
 मूढ, मूर्छा १ मूर्ख २
 मूढगर्भ, गर्भजरोग.
 मूढ, बद्ध.
 मूत्र, मूत.
 मूत्रकृच्छ, मूत्रकृच्छरोग.
 मूत्रप्राथि, मूत्राघात.
 मूत्रतटण, मूत्राघात.
 मूत्रदशक, हनी १ दैस २ उंट ३ गाय ४
 बकरी ५ मेट्टी ६ घोडा ७ गाटव ८
 मनुष्य ९ स्त्री १०
 मूत्रदोष, प्रमेह.
 मूत्रपथ, योनि.
 मूत्रपट, वेशीचा खालचा भाग ३ वस्त्रि.
 मूत्रफला, कांकडी.
 मूत्रवीजक, रक्तविजला.
 मूत्रगोध, मूत्राघातरोग.
 मूत्रल, वस्त्रिशोधन.
 मूत्रला, तवसे कांकडी १ कडूनवसे २ थो-
 रवाळुककांकडी ३
 मूत्रवादि, अंडवादिरोग.
 मूत्रशुक्र, मूत्राघातरोग.
 मूत्रशोधनिका, वनतौशी कांकडी.
 मूत्रसंज्ञ, मूत्रगोध शब्दपाहा.
 मूत्रसाद, मूत्राघातरोग.
 मूत्रक्षय, मूत्राघातरोग.
 मूत्राघात, मूत्राघातरोग.
 मूत्रानीन, मूत्राघात-
 मूत्राशय, भोटीपोट.
 मूत्रिका, साळईचा वृक्ष.
 मूत्रिन, मुतलेला.
 मूत्रोत्सर्ग, रकादियुक्त जो मूत्रस्त्राव तो.
 मूत्रोत्सर्ग, मूत्राघात.
 मूर्ख, रानभग १ विचारशून्य २
 मूर्खा, मोरवेल.

मूर्छा, मूर्छारोग.
 मूर्छित, मूर्छा ज्याला भाली तो १ बुद्धिमंद २
 उंच ३
 मूर्ण, बद्ध.
 मूर्त, मूर्छित १ कठिण २
 मूर्त, देह १ लचा २ काठिन्य ३
 मूर्धकपर्षी, लव.
 मूर्धन, केश.
 मूर्धन, मस्तक.
 मूर्धपुष्प, शिरोपुष्प.
 मूर्धमंड, साय.
 मूर्वा, मांगोळ.
 मूल, पुष्करमूल १ विपलमूल २ मूल ३
 वृक्षादिकांचे मूल ४ मूलनक्षत्र ५ पाषाण ६
 आदिकारण ७ गर्भभाग ८ निकुंज ९
 मूलक, मुळा १ घेडीमुळा २ शिथुमूळ ३
 कोनकूळ ४ विषविशेष ५
 मूलकच्छद, काळा शेगा.
 मूलकपोता, तिका. कोंवळा मुळा १ मुळा २
 मूलकमुळा, शंभूकाकोळी.
 मूलककटी, काळा उवग.
 मूलकशुट, मुळ्याच्या कोंवळ्या शेगा.
 मूलकारिका, चूळ.
 मूलप्राथि, वेण्या दूज.
 मूलत्र, आले.
 मूलजिहवा, पडनाम.
 मूलपर्णा, सूर्यमूलवर्षा १ कृष्ण शेगावा २
 मूलगुणकर, पुष्करमूल.
 मूलपाती, माळावर्षा मयाळ.
 मूलफल, ला, कणस.
 मूलशाकट, मुळे उण्यादि उत्पन्न होण्याचे
 शेत.
 मूलशोधन, पुंडरीकवृक्ष.
 मूलसंज्ञक, उग.
 मूलसाधन, पुंडरीक वृक्ष.
 मूलस्थान, आकाश १ ईश्वर २
 मूलाळ, मुळा.

मूलिका, मूल.
 मालिन्, वृक्ष.
 मूलेर, जटामांसी.
 मूशली, घली, पाल.
 मूष, बानर १ उंदीर २ मूस ३
 मूषक, वृक्षपर्णंदुर.
 मूषककर्णी, लघु व धोर उंदीरकानी.
 मूषकपाषाण, सोमल.
 मूषकमारी, उंदीरमारी.
 मूषकशत्रु, मांजर.
 मूषकश्रवणी, लघु उंदीरकानी.
 मूषकश्रावणी, लघु उंदीरकानी.
 मूषका, लघु उंदीरकानी.
 मूषकारानि, मांजर.
 मूषकाव्हा, धोर उंदीरकानी १ उंदीर
 मारी २ धोरदाती ३
 मूषकाव्हा, दंती १ लघु उंदीरकानी २
 मूषकाशी, मांजर.
 मूषा, गोखरूं.
 मूषाकपर्णी, उंदीरकानी.
 मूषानुत्थ, मोरचूत.
 मूषिक, गन उंदीर १ शिरस २
 मूषिकपर्णी, उंदीरकानी.
 मूषिका, बृहदंती १ उंदीरकानी २ चिचुं-
 दरी ३ गोखरूं ४
 मूषिकांचन, गणपति.
 मूषिकारानि, मांजर.
 मूषिकाव्हाय, उंदीरकानी.
 मूषिपर्णिका, उंदीरकानी.
 मूषीक, उंदीर.
 मूष्यायण, ज्याचे आडवाप माहित नाहीत तो.
 मूकंडक, } मार्कंडेय ऋषि.
 मूकंडु, }
 मृग, हरिण १ मार्गशीर्ष २ कस्तूरी ३ मृ-
 गया ४ लहानहत्ती ५ मृगानक्षत्र ६
 याचना ७ शोध ८
 मृगखुरी, हरिणखुरी.

मृगगंधा, रानमृग १ मुद्रपर्णी २
 मृगगामिनी, वावाडिंग.
 मृगाचिभिटा, गोडशेंदणी.
 मृगचैटक, रानमांजर.
 मृगजहु, हरिणवालक.
 मृगजा, कस्तूरी.
 मृगजालिक, मृगबंधिनी.
 मृगण, शोधणे.
 मृगनृषा, } मृगजल
 मृगनृष्णा, }
 मृगदंती, मखमाल.
 मृगदंदाक, आन.
 मृगदश, स्त्री.
 मृगगुन्, } पारधी.
 मृगदृ, }
 मृगधर्त, क, कोल्हा.
 मृगनाथ, शार्दूल.
 मृगनाभि, ज, कस्तूरी.
 मृगपति, सिंह.
 मृगपत्तिर, सिंह.
 मृगपालिका, कस्तूरीमृग.
 मृगपिडु, चंद्र.
 मृगप्रिय, शेज्येगवत.
 मृगभक्ष, तरस.
 मृगभक्षा, धोरकावडळ १ जटामांसी २
 मृगभोजनी, कडुवुंदावन.
 मृगमद, दा, कस्तूरी.
 मृगमानक, लहान मोठे पाटाचा मृग १
 कस्तूरीमृग २
 मृगया, पाग्ध.
 मृगयु, कोल्हा १ ब्रह्मा २ व्याध ३
 मृगयसा, महात्रला.
 मृगगट, तरस १ सिंह २
 मृगगज, शार्दूल.
 मृगरिपु, सिंह १ चिंता २
 मृगलांडन, चंद्र.
 मृगलेहिक, कांकडाचे झाड.

मृगवल्लभ, कुंदा गवत.
 मृगवाहन, वायु.
 मृगविष्टदश, कांकडाचें झाड.
 मृगशिखर, मृगनक्षत्र.
 मृगशिखा, } मृगनक्षत्र.
 मृगशीर्ष, पां, }
 मृगहनू, वाघ.
 मृगा, महाबला.
 मृगांक, चंद्र १ वायु २
 मृगांकमुकुटार्क, कस्तूरी.
 मृगांजिन, कृष्णांजिन.
 मृगांडजा, कस्तूरी.
 मृगांतक, चिता.
 मृगाद्, वाघ.
 मृगादन, तरस १ लांडगा २ सिंह ३
 मृगादननिभानन, तरस.
 मृगादर्नी, थोरकावडळ १ महाबला २ लघु-
 कावडळ ३ गोडशेंदणी ४
 मृगारानि, कुतरा.
 मृगारि, सिंह १ वाघ २ कुतरा ३ रक्त-
 शोगवा ४
 मृगाविष्टदश, तोरण.
 मृगाशन, सिंह.
 मृगाक्षी, थोरकावडळ १ गोडशेंदणी २
 धात्रिका ३ अमृतफला ४
 मृगो, कस्तूरी १ पीतवर्णसितोदरा २ क-
 वर्डी ३
 मृगेंद्र, सिंह १ मोगरा २
 मृगेंद्राणी, अडळसा.
 मृगैर्वाक, थोरडेंद्राक्षी १ गोडशेंदणी २
 श्वेतहरिण ३
 मृगैक्षणा, गोडशेंदणी.
 मृगैर्वाक, हरिणभुक् १ श्वेतहरिण २
 मृजा, मार्जन.
 मृड, शिव.
 मृडंकण, बालक.
 मृडीक, हरिण.

मृणाल, क, कमळदेंदी १ काळा बाळा २
 कमळतंतु ३ पीतवाळा ४
 मृणालमूल, कमळकंद.
 मृणालिन्, लामञ्जक १ उशीर २ कमळ
 नाल ३ कमळ ४
 मृणालिनी, कमळनाल.
 मृन्, तुरटी १ माती २
 मृन्, मृन् १ भ्रम कळेला २ मेल्लेला ३
 मृन्क, प्रत.
 मृन्कचक्र, मलित.
 मृन्कांतक, कोल्हा.
 मृन्कांत, तिलक.
 मृन्जीवनी, दुधी.
 मृन्जीविन्, दुधी.
 मृन्ड, मृन्.
 मृन्मन्, मृन्कांतकशब्दपाहा.
 मृन्ड, मृन्.
 मृन्मद, मारचूत.
 मृन्नालक, का, गोपीचंदन १ सोरटी माती २
 तुरवनस्पति ३
 मृन्ति, मरण.
 मृन्तोद्भव, समुद्र.
 मृन्, मृत्तिका.
 मृन्कर, कुंभार.
 मृन्कांम्य, शराव.
 मृन्किरा, मृत्तिकेतील किडा.
 मृन्खलिनी, चर्मघासा वनस्पति.
 मृन्नाल, क, मृन्नालकशब्दपाहा.
 मृन्तिका, तुरटी १ कंदगुळ्वेल २ फटकी ३
 माती ४
 मृत्तिकालयण, खारीमाती.
 मृत्तिकाशाग, मुळा.
 मृत्तुली, कोष्टवनस्पतीचामेद.
 मृन्म, ज्वर १ मरण २ यम ३
 मृन्पुंजय, शिव.
 मृन्मुनाशक, पारा.
 मृन्मुपुपु, लघुदेवनळ १ ऊंस २

मृत्युपुष्पा, केळ.
 मृत्युफला, केळ.
 मृत्युबीज, वेणु.
 मृत्युभृत्य, रोग.
 मृत्युवचन, त्रिवृक्ष १ डोमकाबळा २ शिव ३
 मृत्युसूति, खैकडी.
 मृत्सा, चांगली मार्ती १ तृणनस्पति २ तृण-
 टी ३ गोपीचंदन ४ सारटीमार्ती ५
 मृत्सा, गोपीचंदन ३ तृणटी ४ चांगलीमा-
 ती ३ सारटीमार्ती १ तृणनस्पति ५
 मृत्सार, मुळा.
 मृदंकर, हिरवा पारवापक्षी.
 मृदंग, वेणु १ चाट्ट २ वाशवि ३
 मृदंगफल, फणस.
 मृदंगफलिनी, कडुदोडकी.
 मृदंगवन, कडुदोडकी.
 मृदर, क्रीडाशील १ शीघ्रगामी २
 मृदा, माती.
 मृदाकर, बीज १ वक्र २
 मृदिन, शुकरोम १ मृदिन २
 मृदिनी, मृत्साशब्दपादा.
 मृदु, थोरखेतजाई १ कोरकड २ रोमी ३
 कामळ ४
 मृदुकंटक, ज्वेतकोरोटा.
 मृदुकृष्णायस, सिमे.
 मृदुगंधवार, थोडा वाग.
 मृदुगंधि, प्रथि, पत्रना गवत.
 मृदुगमना, हंसा.
 मृदुगामिनी, हंसा.
 मृदुचर्मिन्, मृज्वृक्ष.
 मृदुच्छद, कुकुरवंध १ मृजपत्र २ लालला-
 जाळु ३ श्रिताड ४ लवुदेवनळ ५ ग-
 नअक्रोड ६
 मृदुच्छदा, पिंडखर्जूर १ मृदुशिर्पागवत २
 खजरी शिंदी ३ लघुखर्जूर ४
 मृदुज्योतिन्, उन्नम कामे.
 मृदनाल, श्रीताड.

मृदुत्वक, भूर्जपत्र.
 मृदुदध, ज्वेतदर्भ.
 मृदुदला, त्वारिक.
 मृदुलक, सोने.
 मृदुपत्र, कुळीची भाजी १ लघुदेवनळ २
 भूर्जपत्र ३
 मृदुपत्री, रक्तचील.
 मृदुपत्रक, वेत १ थोरवेत २
 मृदुपत्रन्, वेत.
 मृदुपुष्प, क. शिरीष वृक्ष.
 मृदुपुष्पा, मोनटका.
 मृदुफल, नेवरी १ वेहेकळ २ मोहाचा मारळ ३
 हाशावृक्ष ४ फालसा ५ भृगुभामन ६
 मृदुबीज, वेहेकळ.
 मृदुचनी, मृदुतरबड.
 मृदुल, अंजीर १ पाणी २ कामळ ३
 मृदुलना, त्वारिक.
 मृदुलडिक, गोरोखा.
 मृदुलामक, मसा.
 मृदुलोमवन, मसा.
 मृदुवान, थोडा वाग.
 मृदुमार, पारंगमा पिपळ.
 मृदुन्यल, मीलकमळ.
 मृदुंग, गनचाकवत १ कथील २
 मृदुी, का. काळे शोध.
 मृदुीकामव, शशासव.
 मृध, युद्ध.
 मृन्मरु, पाषाण.
 मृषा, अ० मिथ्यायाभ्रथी.
 मृशान्यायिन्, बगला.
 मृषाथक, खाटे भाषण.
 मृषालक, भावा.
 मृषाशु, खाटे शेलणाग.
 मृष्ट, स्वच्छकोकला १ धषित २ मार्जन ३
 मृष्टि, स्पर्श १ मृष्टशब्दपाहा २
 मृष्टरुक्, मिश्रात्रभक्षक.
 मृक्षण, दुधावरची साय १ तेल २

मेक, बोकड.
 मेकलकन्या, नर्मदानदी.
 मेखला, पिठवण १ लहानडोंगर २ कटिभू-
 षण ३
 मेखलापद, कंबर.
 मेघ, नागरमोथा १ तांदुळजा २ भद्रमोथ ३
 वर्षाकरतु ४ मेघ ५ असुर ६
 मेघकर, गार.
 मेघकाल, वर्षाकरतु.
 मेघचिंतक, चातकपक्षी.
 मेघज, मोठे मोती.
 मेघजीवक, चातक.
 मेघजीवन, चाषपक्षी १ ताड २ चातक-
 पक्षी ३
 मेघज्योतिस्, } विद्युलता.
 मेघदाप,
 मेघद्वार, आकाश.
 मेघनाद, तांदुळजा १ मोर २ पळस ३ व-
 रुण ४
 मेघनादानुलासिन्, मोर.
 मेघनामैन, तांदुळजा १ नागरमोथा २
 मेघनिर्घोष, मेघगर्जना.
 मेघनीलक, लघुतालीसपत्र.
 मेघपुष्प, मोथ १ पिंडाभ्र २ पाणी ३ शं-
 गिका ४ जलवेत ५ थोरवेत ६ गार ७
 मेघप्रसव, पार्था.
 मेघभूति, वीज.
 मेघमोदिनी, जांबळ.
 मेघयोनि, धूम्र.
 मेघरव, मोर १ मेघगर्जना २
 मेघवर्णा, भुईजांबळ १ नदीजांबळ २
 मेघवर्धन, आकाश.
 मेघवाहन, शिव १ इंद्र २
 मेघसागर, चिनीकापुर.
 मेघसद, मोर.
 मेघस्कंद, शरभ.

मेघस्तनितसंभवा, मेघस्तनितोद्भव, हाशा-
 वृक्ष.
 मेघाख्य, नागरमोथ १ भद्रमोथ २
 मेघागम, पत्तन्यकाळ.
 मेघागमप्रिय, धाराकळंब.
 मेघान्त, शरदृतु.
 मेघानंद, मोर १ वगळा २
 मेघानंदिन्, वगळा १ मोर २
 मेघाभा, भुईजांबळ.
 मेघास्थ, मेघकफशब्दपाहा.
 मेघाह, अन्नक १ वाळा २
 मेघक, मोखावृक्ष १ पादरीसाळ २ काळा
 सुरमा ३ मेघ ४ धूर ५ आंधार ६ नी-
 लवर्ण ७ संचळ ८ विडलोण ९ साळईचा
 डीक १० मोगचे पिसावरचे डोळे ११
 मेघकवर्ण, काळेरंगांत तांबडा व पिवळा रंग
 मिळवून रंग होतो तो.
 मेघका, तानीचावेल १ गनकापक्षी २
 मेघकांतन, काळा सुरमा.
 मेघकापगा, समुनानदी.
 मेढळा, वृक्षविशेष.
 मेढ, मेढा १ हत्तीचा पालन कर्ता.
 मेढ, द, मेढशब्दपाहा.
 मेढ, मेढा १ तोनामकाई २.
 मेढिका, लघुमेढशिगी.
 मेढ, दुमा एडका १ लिंग २ शिभ ३
 मेढवली, लघुमेढशिगी.
 मेढशर्गी, मेढशिगी.
 मेढुल, अंजीर.
 मेथ, मेथी.
 मेथका, मेथी.
 मेथिनी, मेथी.
 मेथी, मेथी.
 मेद, मेथीहिवर १ मेदधातु २ मातल ३
 मेदक, कादंबरीचे तळचा जाडा भाग
 मश वि० २
 मेदधानु, मेद १ चीक २

मेदज, भूमिजगुगुल.
 मेदपुच्छ, दुमा एडका.
 मेदभव, मेद.
 मेदस्, मांसजन्मनेह.
 मेदसमुद्भव, हाडें.
 मेदसमुद्भवा, वसा.
 मेदसमुद्भवा, मेद.
 मेदसाग, मेदा.
 मेदस्कृत्, मांस.
 मेदा, मेदा.
 मेदिनी, थोरशक्ति १ भूमि २ मेदा ३ ए-
 कसेख्या ४
 मेदिनीद्रव, धृळ.
 मेदुग, सालईचा डीक १ स्निग्ध २ मृदु ३
 मेदुग, कांजोली.
 मेदोगंड, गलरोग.
 मेदोगला, मखमाल १ लाजाळुचा मेद २
 मेदोग्रंथि, अंगावर आलेला ग्रंथि ज्यास वाळ-
 क ह्मणता.
 मेदोज, हाडें.
 मेदोद्भवा, भावा, मेदा.
 मेदोगोग, मेदोगोग.
 मेदोगोहिणी, गलरोग.
 मेदोवृंद, ओट्रोग.
 मेदोवृत्, शरीरांतर्गतजलवाहिनी नाडी.
 मेदोवृद्धि, अंडवृद्धि १ शरीरस्थैर्य २
 मेध, लाकड १ यज्ञ २
 मेधा, सालयी १ रोहिणी २ ज्ञान ३
 मेधाकर्त्री, शंखपुष्पी.
 मेधाकृत्, कुमडु १ ब्राह्मी २
 मेधाजनन, काळे शिरस.
 मेधापुः स्मृतिदर्शिनी, ब्राह्मी.
 मेधाकृत्, कालिदासकवि.
 मेधावनी, थोरमालकांगोणी.
 मेधाविन, मद्य १ पोषट २ पंडित ३
 सालेंखी ४
 मेधाविनी, सालेंखी.

मेधिका, मेहदी चाबूथ.
 मेधिर, पंडित.
 मेधी, मेधिकाशब्दपाहा.
 मेध्य, बोकड १ खैर २ जव ३ पवित्र ४
 मेध्या, गोरोचन १ शंखपुष्पी २ विष्णुकांता ३
 मुनि ४ श्वेतवेखंड ५ ब्राह्मी ६ श्वेतकेव-
 डा ७ थोरशमी ८ लघुमालकांगोणी ९
 शेळी १० थोरमालकांगोणी ११ हर्तकी
 १२ वेखंड १३
 मेनाद, माजर १ बोकड २ मोर ३
 मेय, भोजन्यास जे योग्य ते.
 मेरु, पर्वत वि-
 मेरुक, उद.
 मेरुपाटन, स्फे.
 मेरुयंत्र, चाती.
 मेल्, क. समह.
 मेल्कलवण, मृत्तिकालवण.
 मेला, माज्जासुग्मा १ शाई २
 मेलावंद,)
 मेलांधु,) दौत.
 मेलांशु,)
 मेप, क. मेदा १ दुमा एडका २ जीवशाक ३
 मेपगशि ४ अंधविद्य ५
 मेपकुसुम, टांकळा.
 मेपपुष्पा, लघुमेदांशगी.
 मेपलाचन, टांकळा.
 मेपवली, मेदांशगी.
 मेपविषाणिका, मेदांशगी.
 मेपशुंगी, मेदांशगी १ लघुमेदांशगी २
 मेपा, लघुएलची.
 मेपांद, इंद्र.
 मेपांती, बोकडी १ पुंगळी २
 मेपाल, बर्बगवनस्पति.
 मेपाळय, टांकळा.
 मेपाक्षिकुसुम, टांकळा.
 मेपाका, मेदी.
 मेपी, जदामासी १ मेदी २

मेह, अंजीर १ प्रमेह २ परमै ३ मेंढा ४
मूत्र ५

मेहन, शिथ १ मुतण २ मूत्र ३

मेहनशिनी, श्वेतगोकर्णी.

मैत्र, ब्राह्मण १ गुद २ अनुगधानक्षत्र ३
स्नेह ४

मैत्री, स्नेह १ आनुराधानक्षत्र.

मैथुन, मैथुन १ संघट्टन २ विवाह ३

मैरेय, आम्र व सुग एकां पात्रांत घालून
काढावे जें मद्य तें १ मद्य २ धान्यासव ३
ऐक्षवमद्य ४

मैला, लघुनीली १ धोरनीली २

मोय, निष्कल १ त्यक्त २

मोघपुष्पा, वंध्या स्त्री.

मोग्रा, वावडिंग.

मोच, क, मोखावृक्ष १ शोगवा २ काळा शे-
गवा ३ मोचरस ४ केळें ५

मोचनिर्यास, मोचरस.

मोचरस, मोचरस.

मोचस्रव, स्राव, मोचरस.

मोचस्रावा, मोचरस.

मोचा, केळ १ साळईचा वृक्ष २ शोगवा ३
लघुनीली ४ मोदा ५ सावरी ६

मोचाट, चंदन १ केळें २ केळीचा गाभा ३

मोचास्राव, मोचरस.

मोचिका, मत्स्यभेद.

मोचिनी, रिंगणी.

मोचिलिदा, रांजणीचा भेद.

मोटन, वायु १ घर्षण २

मोटा, लघुचिकणा १ जपती २ चुका ३

मोण, नक्रमक्षिका १ शुष्कफळ २

मोथ, नागरमोथ.

मोद, आंबा १ आनंद २ सुवास ३

मोदक, लाडु १ पवासशर्करा २

मोदकी, जिंगणी १ मोगरा २

मोदनी, श्वेतजुई १ बटमोगरा २

मोदा, अजमोद.

मोदाख्य, आंबा.

मोदादद्या, अजमोद.

मोदिन, आनंद १ हर्षित २

मोदिनी, अजमोद १ वेलमोगरी २ लघुभे-
तजुई ३ कस्तूरी ४

मोरट, क, शेण्याखैर १ उसांचें मूळ २ सा-
तांदिवसांचे व्यालेले गायीचे दूध ३ ना-
सलेलें दूध ४ जैजट ५

मोरटा, मोरवेल.

मोरण, नासलेलें दूध १ कोंवळें दूध २
चीक ३ कृचिका पिंड ४

मोर्व, मोरवेल.

मोषक, चोर.

मोषपिन्नु, कोकिल १ ब्राह्मण २

मोह, मूर्छा १ सन्निपात २ पीडा ३

मोहकारिन्, भेरीमाड.

मोहदृष्टि, सुमर.

मोहन, श्वेतधोत्रा १ काळा मोखावृक्ष २
मैथुन ३ चित्तभ्रम ४

मोहनवली, मोहनवेल.

मोहना, त्रिपुरमालिनी वनस्पति.

मोहनी, वटपत्री पाषाणभेद १ भांग २
मद्य ३ थोरमयाळ ४ राजगिरा ५ त्रि-
पुरा वनस्पति ६

मोक्ष, मोखावृक्ष १ मृत्यु २ मुक्ता ३

मोक्षक, मोखावृक्ष.

मौकुलिन्, डोमकावळा.

मौक्तिक, मोती १ साळी, भात २

मौक्तिकतंदुल, श्वेतजोधळे.

मौक्तिकप्रसेवा, मोत्याची शिप.

मौक्तिकमंदिर, मोत्याची शिप.

मौक्तिकशुक्ति, मोत्याची शिप.

मौक्तिकसंभव, श्वेतसुरमा.

मौक्तिकस्थान, शिप १ डुकर २ सर्प ३
शंख ४ मत्स्य ५ वेडूक ६ वेळू ७
हत्ती ८

मौग्धिक, पिंपरी.

मौजीनृप, मोळ.
 मौजीपत्र, मोळ.
 मौहिका, लघुश्वेतपाढळ.
 मौद्रलि, डोमकावळा.
 मौद्दीन, मूग पिकतात ती भूमि.
 मौन, अभाषण.
 मौरजिक, वाजंत्री
 मौर्वी, धनुष्याची दोरी.
 मौलि, मस्तक १ केशपाश २
 मौलिभूषण, पागोटें.
 मौली, पृथ्वी १ एकसंख्या २
 मौषिक, मूषक संबंधि.
 मौसली, काळी मुसली.
 मौहूर्न, जोशी.
 मौहानिक, जोतिषी.
 मंक्रिल, दावाभि.
 मंक्रुग, आदर्श.
 मंकोळ, क, खट्ट.
 मंख, गोसावा.
 मंगल, कल्याण १ मंगलग्रह २ शुभदायक ३
 प्राग्दन्व्यसंगक्षण ४
 मंगलच्छटा, मंगलच्छाय, लघुपिपरी.
 मंगलपाटक, वंदीजन.
 मंगलग्रहा, थोरशामी १ हळद २
 मंगलस्त्रन, शंख.
 मंगला, नीलदूर्वा १ हळद २ त्रायमाण ३
 वृद्धि ४ ऋद्धि ५ पार्वती ६
 मंगलागरु, मंगलागरु.
 मंगलाचरण, मंगलदायककर्म.
 मंगल्य, शेंदूर १ पिपळ २ त्रायमाण ३
 विन्व ४ नारळी ५ चंदन ६ रिठा ७
 जलमोहा ८ सोने ९ आंबट दही १०
 कविठ ११ जीवक १२ मसुरा १३ मं-
 गलरूपव १४ सुंदर १५ पवित्र १६
 मंगल्यक, मसुरा.
 मंगल्यकुसुमा, शंखपुष्पी.
 मंगल्यनामधेया, वनस्पतिविशेष.

मंगल्यपुष्पी, शंखपुष्पी.
 मंगल्या, वेखंड १ गोरचन २ थोरशामी ३
 अगरुचंदन ४ बडिशोप ५ सुगंधरोहि-
 सगवत ६ त्रायमाण ७ चिडोदवदार ८
 हळद ९ ऋद्धि १० गोजिह्वावनस्पति ११
 रोचनावनस्पति १२ वृद्धि १३ पाठरें वे-
 खंड १४ रानउडीद १५ गन्हला १६
 लघुहरणदोडी १७ तांबडी शंखपुष्पी १८
 मसुरा १९ मल्लिकापुष्प २०
 मंगल्यागरु, मंगलागरु.
 मंगिनी, नौका.
 मंगुग, मंगुरीमन्थ.
 मंच, क, पलंग.
 मंचकपत्री, सुरपत्री.
 मंचकम्यायिन, मंचकान्धय, टेकूण.
 मंचपत्री, सुरपत्री.
 मंचमंडप, लग्नादिकार्यास मंडप घालितात ते.
 मंचमूल, वृद्धादी.
 मंत्रग, मोती १ मंजुरी २ तिलकवनस्पति ३
 मंत्ररा, वन १ तुलसी २ अशोक ३
 मंत्रशब्दपहा ४ झाडाचा मोहोर ५
 मंत्ररीक, कागळा.
 मंत्रा, मोहोर १ शेळी २
 मंत्रि, मंजुरी.
 मंत्रिका, वेध्या.
 मंत्रिफला, फेळ.
 मंत्रिमन्, न० कांति.
 मंत्रिष्ट, मंत्रिष्टा १ मंत्रिष्ठ हि० रनास का०
 स्वर्गदिस ल० मादरुष्ट ई०
 मंत्रिष्टहेय, प्रमेहरोग.
 मंत्रिष्टा, मंत्रिष्ट.
 मंत्रीर, क, पादभूषण.
 मंत्रील, नृपुंग १ रजकग्राम २
 मंत्रु, मंत्रुळ १ सुंदर २
 मंत्रुगभना, हंसी.
 मंत्रुघोष, कवतर १ होलापत्री २
 मंत्रुघोषा, अप्सरावि०

मंजुनाथी, पार्वती १ इंद्राणी २ अतिसु-
 दरस्त्री ३
 मंजुपात्रक, पोपट.
 मंजुप्राण, ब्रह्मदेव.
 मंजुमणि, पुष्कराज.
 मंजुल, तिनिरपथी १ हरिणावि ०२ मंजुळ ३
 मंदर ४ शेवाळ ५ पाण्याचा पाट ६
 निकुंज ७
 मंजुला, मंजिष्ट १ अंजीर २
 मंजुषा, मंजिष्ट १ पेटी २
 मंजूर, लोहकीट १ मंडररसायण २
 मंड, गळ १ एरंड २ वेडक ३ पेंज ४
 द्रवांगची निवळ ५ अलंकार ६ मस्त-
 क ७ तांदुळात चवदापट पाणी घालून
 रुढवन जो सिक्थरहित करावा तो ८
 मंडक, मांडा १ मोठी पांढरी जाई २
 मंडन, मधुमाधवी १ अलंकार २
 मंडप, मधुमाधवी १ मांडव २
 मंडपवल्गु, लघुघेवडा.
 मंडपारोह, राजालुं.
 मंडापिन, लघुघेवडा १ गोडपडवळी २
 लघुमायफळ ३
 मंडमल, मलिनाग मृगवि०
 मंडयन, अलंकार.
 मंडयती, पनी.
 मंडरी, अमर.
 मंडल, क, कुतरे १ कुप्रयोग २ चंद्र व स-
 थ यांचे विंद ३ गोळा ४ चक्र ५ शीतपि-
 न ६ नखला ७ आदर्श ८ उदर ९
 कोट १० रोग ११ अज्ञेताळीस दिव-
 साचे १२ सर्पवि० १३ लाडू १४ चक्र-
 गृह १५ मनुष्यादिकांचा समुदाय १६
 धनुर्धरस्थिति १७
 मंडलच्छाद्रा, पांढरा पुनर्नवा.
 मंडलपात्रिका, काळा शिसव १ तांबडा पुन-
 र्नवा २
 मंडलशुद्धभाक, अनारसे.

मंडला, कोरफड १ दूर्वा २
 मंडलाग्र, तलवार.
 मंडालिन, गुळवेल १ वड २ काला सरडा ३
 वोकड ४ मांजर ५ सर्पवि० ६ कुचा ७
 सूर्य ८
 मंडहागक, कलाल.
 मंडा, मद्य १ आवळी २
 मंडित, अलंकृत.
 मंडुक, खड्गमुष्टि.
 मंडुक, वेडक १ पुंडरीकवृक्ष २ दिडा ३
 कृषि ४
 मंडुकपर्ण, पिवळा टेटू १ दिडा २
 मंडकपर्णी, मंजिष्ट १ सूर्यफलवली २ आदि-
 त्यकाता ३ ब्राह्मी ४ शालिपर्णी ५
 अळ ६ कंडकूल ७ टेटू ८
 मंडकमाना, ब्राह्मी.
 मंडका, मंजिष्ट.
 मंडकी, ब्राह्मी १ सूर्यफलवली २ भेकपर्णी ३
 वेडकी ४ जारिणी स्त्री ५
 मंडूर, मंडूर रसायन १ लोहोकीट २
 मंडादक, चित्रचित्रंग १ उःसाहदिवशी
 भूमि किंवा भिती रंगविणें २
 मंन, अपराध १ राजा २ मनुष्य ३ ज्ञान ४
 मंन, उपदेशकर्ता १ तपस्वी २
 मंत्र, एकांतविचार १ देवतादिसाधनमंत्र २
 मंत्रगडक, बुद्धि.
 मंत्रजिह्व, अग्नि.
 मंत्रण, णा, उपदेशकरणे.
 मंत्रदीधिति, अग्नि.
 मंत्रपूतान्मन्, गरुड.
 मंथ, सातू. तूप. डाळिव. मूळ. एकत्रकरून
 मर्दन करावे तो १ सातू. तूप. थंडपाणी.
 हे तीन पदार्थ एकत्र करावे तो २ साकर-
 द्राक्ष. उसांचा रस. हे तीन पदार्थ एकत्र
 करावे तो ३ मंथनदंड ४ सूर्य ५ नेत्रो.
 ग. मर्दन ७ नेत्रविष्टा ८ धुसळणें ९
 कंपन १०

मंथज, लोणी.
 मंथन, लघुऐरण १ नरबेल २ घुसळणे ३
 मंथनी, दाहं घुसळण्याचें सात्र.
 मंथनोद्भव, लोणी.
 मंथर, लोणी १ हरिण २ मंथनदंड ३ वै-
 शाखमास ४ कुसुंबा ५ क्रोध ६ दुर्ग ७
 जंडबुद्धि ८ मंदगामी ९ फळ १० प्रति-
 बंध ११ वक्र १२ मंदराचल १३
 मंथरु, चवरीचा किंवा मनुष्याचा अंगाचा
 वारा लागतो तो.
 मंथसार, लोणी.
 मंथा, मेथी.
 मंथान, धोरत्नाहावा १ रविमाथ्या २
 मंथानक, मुरगें गवत.
 मंथोद्भि, क्षीरसमुद्र.
 मंथ्य, सातु.
 मंठ, रोगी १ मंठमति २ मंठगामी ३ यम ४
 शनि ५ हर्ना ६ कल्पान्त ७
 मंठकान्त, कातिहीन.
 मंठगंध, सातवीण.
 मंठगंधा, जवस १ मय २
 मंठगमना, व्रैस.
 मंठट, निवतरु कल्पवृक्ष.
 मंठना, आळस.
 मंठन, स्तुति.
 मंठबुद्धि, कफरोग १ मतिमंठ २
 मंठर, मंठराचल १ स्वर्गतक्षत्रि २ स्वर्गलो-
 क ३ आदर्श ४ मुकासर ५ मृग्वं ६
 मंठरोन्ध, शिलाजित.
 मंठसान, अपि.
 मंठा, करंजवर्दी.
 मंठाक, प्रशंसा १
 मंठाकिनी, भागीरथी.
 मंठाधि, जठरापिमांश.
 मंठाग, कल्पवृक्ष १ कडुनिंब २ पांगारा ३
 वई ४
 मंठारफलिका, काळा उंबर.

मंठारु धायटीचें फूल.
 मंठालक, खडी.
 मंठाम्य, } लज्जा.
 मंठाक्ष, }
 मंठिकुकुर, मन्स्यविशेष.
 मंठिर, घर १ देवालय २ नगर ३ सागर ४
 गुडव्याचा मागचा भाग ५ गंधर्वविशेष ६
 मंठिरपशु, मांजर.
 मंठिंगा, अन्नशाला.
 मंठुरा, वाजिशाला १ चटई २
 मंठुराभूषण, वानर निळ.
 मंठोष्ण, कोमट.
 मंठ, मध्यमहर्ना १ गंधारशब्द २ वाद्यवि० ३
 मंठपुष्प, जासवंद.
 मंठय, जंघात्राण.
 मंठ्य, अ० शीघ्र १ अतिशय या अर्थी २
 म्त्र, पौर्य.
 म्त्रक्षण, मंत्रणशब्दपादा १ तैत्त्यादिलेपन २
 म्त्रान, रोगी १ भ्रात २ मर्दान ३ कोमले-
 ले पुष्प ४
 म्त्राना, विटाळशी म्त्री.
 म्त्रक्त, मिश्रित.
 म्त्रच्छ, हिमक १ तांबें २ यवन ३ अस्पष्ट-
 व अपशब्द भाषण ४
 म्त्रच्छकंद, श्वेतलसूय.
 म्त्रच्छदारुक, चोपचिनी.
 म्त्रच्छप्राता, सवजा.
 म्त्रच्छभोजन, गहं.
 म्त्रच्छमुख, तांबे.
 म्त्रच्छाश, गहं.
 म्त्रच्छाम्य, तांबे.
 म्त्रच्छित्त, यवनीभाषा १ विरुद्धभाषण २
 य
 य, यव १ वायु २ तेज ३ कीर्ति ४ यम ५
 याग ६ संयोग ७ गमनशील ८
 यकृत, कालजामवळ उजवेकडे पोटांत रोग
 होतां तें.

पकृदात्मिका, सुरळ.
 पकृद्वैरी, रक्तरोहिडा.
 पज्जत्, यागकरणारा.
 पज्जंत, यजत्शब्दपाहा.
 पज्जन, यागकरणे.
 यजा, काळीतुळस.
 यज्वनांपनि, चंद्र १ एकसंख्या २
 यतन, प्रयत्न.
 यति, अगस्ता १ संन्यासी २ उपरति ३
 यतिन्, संन्यासी.
 यतुका, चाकवत.
 यथार्थ सत्य.
 यथास्व, यथायोग्य.
 यथेष्टचारिन्, पथी.
 यदा, भ० जेव्हाह्याअर्थी.
 यद्दि, भ० जरयाअर्थी.
 यद्दृच्छा, स्वतंत्रता.
 यम, उंट १ कृतांत २ व्रत ३ प्रायश्चित्त ४
 कावळा ५ आनंद ६ यमल ७ इंद्रिय-
 नियम ८
 यमकार्लंदा, सूर्यचंद्रा.
 यमकांट, गांडवळ.
 यमदहनक, कावळा.
 यमद्रुम, सांवरी.
 यमप्रिय, तटवृक्ष.
 यमरथ, टोणगा.
 यमलच्छद, कोरळ १ कांचन २ आपटा ३
 यमलपत्रक, कांचन १ आपटा २
 यमला, उचकी.
 यमवाहन, टोणगा.
 यमानी, ओवा.
 यमुना, नदीवि०
 यमसका, घड्याळें व घंटा ३०
 ययीः, मार्ग १ शिव २
 ययु, अश्वमेधासंयोग्य जो घोडा तो.
 यव, इंद्रजव १ जव २ वेग ३
 यवक, धोरगहू १ साठेसाळीथे तांदूळ २

जवधान्य ३
 यवकंटक, पित्तपापडा.
 यवकलश, इंद्रजव १ रिंगणी २
 यवगोधूमसंभव, कांजी.
 यवगंधाद्वयसाली, जडभात.
 यवचिन्ना, पिसोळा.
 यवज, जवखार १ गहू २ ओवां ३ तव-
 खार ४
 यवनिक्ता, शंखाहुली.
 यवन, जातिवि० म्हेच्छ १ वेग २ जव-
 चाल अश्व ३
 यवनक, धोरगहू.
 यवनदेशज, शिळागस.
 यवनप्रिय, मिरां.
 यवनाल, जोधळा १ जवधान्याचे तृण २
 यवनालज, जवखार.
 यवनेष्ट, मिरां १ तांबडा कांदा २ वाटोळा
 तांबडा मुळा ३ खजूरीसिंदी ४ खजूर ५
 तालीसपत्र ६ कडुनिव ७ सिसें ८ तांबडी
 लसूण ९ पांढरी लसूण १० पांढरा कांदा ११
 यवनेष्टा, मेंदी.
 यवोपट, जवाचे पीठ.
 यवप्रख्या, भुद्रोग.
 यवफल, ला, वेळेंचे बीं १ भरिवेळू २
 कांदा ३ इंद्रजव ४ पांढराकुडा ५ वेळू-
 चे काम ६
 यवलास, जवखार.
 यवशंकरा, तवराजसाकर.
 यवशाक, गांडचाकवत १ कालशाक २
 चिलाचाभेद ३
 यवशक, जं, जवखार.
 यवश्वेता, तवराजसाकर.
 यवस, गवत.
 यवसा, व्हा, ओवा.
 यवसाह्या, ओवा १ खुरासनी ओवा २
 यवसुरा, जवांचे मद्य.
 यवसौधीर, जवांचे कांजी.

यवक्षार, जवखार.
यवक्षौद, जवांचें पीठ.
यवागू, घनसिक्था ६० पातळभात. तांदुळां-
चें साहाय्य पाणी घालून करावा तें.
यवाग्रज, जवखार १ ओवा २ कांजी ३
यवान, क, ओवा.
यवानिका, ओवा १ अजमोद २ खुवासनी-
ओवा ३
यवानी, ओवा १ अजमोद २ किग्माणी-
ओवा ३
यवापन्य, जवखार.
यवाभ्लज, यवसौवीर.
यवाळ, जवखार १ ओवा २
यवाळा, जवखार १ धमासा २ ओवा ३
यवास, क, धमासा १ रक्तधमासा २
यवासकाथसंभृत, तवराजसाकर.
यवासा, धमासा.
यवोत्थ, कांजी १ यवसौवीर २
यवोट्टना, यवशर्करा.
यव्य, जॉन जव पिकतात ती भूमि १ शि-
जवठेले जव २ महिना ३
यशस्, कीर्ति १ कांति २ स्तुति ३
यशस्कारी, मोठी व लघु हरणवेडी १
शंविनी २
यशम्या, ऋद्धि १ लघुहरणवेडी २
यशास्विनी, ऋद्धि १ शंविनी २
यशोद, पारा.
यष्टि, जेष्टीमध १ बाहु २ कोंपर व मनगट
यांचा मध्यभाग ३ भारंग ४ काटी ५
कंठभूषण ६ लता ७ मोत्यादिकांचासग ८
यष्टिक, टिटवी.
यष्टिका, जेष्टीमध १ एकासगाची माळा २
तळाव ३
यष्टिपुष्य, पुत्रजीववृक्ष.
यष्टिमधु, क, जेष्टीमध.
यष्टी, ज्येष्टीमध.
यष्टीमधु, ज्येष्टीमध.

यष्टीलता, भोंवरी.
यष्ट्याळ, जेष्टीमध.
यक्ष, कुबेर १ इंद्रस्थान २ देवयोनिवि० ३
यक्षकंदम, कापूर १ अगह २ कंकोल ३
कस्तूरी ४ केशर ५ अगह ६ कस्तूरी ७
चंदन ८ कापूर ९
यक्षवक्त, वड.
यक्षधूप, गाल १ थोरराळेचावृक्ष २
यक्षव्राम, वड.
यक्षहस्मन्, पांढराएरंड.
यक्षामलक, खजूरीचा जातीचा एक वृक्ष.
यक्षावास, वड.
यक्षेक्षण, कुबेराक्ष १ सागरगोटा २
यक्षमन्, भयरोग १ गेग २
यक्षमंत्रा, मनुका.
यज्ञ, ऋतू.
यज्ञनेत्र, मोठी सोमवली.
यज्ञपशु, घोडा.
यज्ञपादप, वेहेकळ.
यज्ञभूषण, श्वेतदर्भ.
यज्ञयोग्य, उंबर.
यज्ञालग, त्रिणु.
यज्ञवली, मोठी सोमवली.
यज्ञवृक्ष, वेहेकळ १ नदीवड २
यज्ञश्रेष्ठा, मोठी सोमवली.
यज्ञसंस्तर, श्वेतदर्भ.
यज्ञसाधनी, सोमवली.
यज्ञसाग, उंबर.
यज्ञसूत्र, जानवें.
यज्ञस्थान, यज्ञभूमि.
यज्ञज्ञाता, मोठी सोमवली.
यज्ञांग, उंबर १ वेग २
यज्ञांगा, मोठी सोमवली.
यज्ञिक, पळस.
यज्ञिय, उंबर १ दापाग्यग २
यज्ञोदुंबर, उंबरवृक्ष.
यज्ञोपनीत, यज्ञसूत्राव्युत्पादा.

यज्ञोपवीतिन्, ब्राह्मण १ क्षत्रिय २ वैश्य ३
पा, स्त्रीची योनि १ गमन २ रथ ३ प्राप्ति ४
पाग, ऋतु.

पाचना, याञ्चा.

पाज, शिजविलेले अन्न.

पाजक, मनहत्ती १ ऋत्विज २

पात्रुष, तैत्तिरपथी.

पातना, तीव्रवेदना.

पातयाम, वृद्धपुरुष १ गतरस २

पातु, समय १ राक्षस २ पथिक ३

पातुका, मयूरशिखा.

पातुघ्न, क्षशागुगुळ.

पादस्, जलजंतु.

पादोनाथ, समुद्र.

पादोनिशामस्, पाणी.

पान, वाहन १ प्रयाण २

पाप्ता, केशांना चिकटी येते ती.

पाप्य, दुःसाध्य.

पाम, टोणगा १ प्रहर २ उपरति ३

पामयोष, कौवडे.

पामनादिन, कौवडे.

पामवर्नी, रात्री.

पामि, भगिनी १ रात्र २ दक्षिणदिशा ३

सदृशी स्त्री ४ स्नुषा ५ क्रत्या ६

पामिका, रात्री.

पामिनी, रात्री.

पामिनीचर, गुगुळ १ चुवड २

पामिनीपति, चंद्र.

पामीर, चंद्र.

पामीरा, रात्री,

पामुन, काळा सुरमा.

पामुनेय, काळा सुरमा १ तांबडा सुरमा २

पामुनेटक, शिशे.

पाम्य, चंद्रन.

पाम्यादिग्भवा, तमालपत्री.

पाम्यद्रुम, सांबरी.

पाया, पामिका शब्द पाहा.

याम्योद्भूत, श्रंताड.

याय, लाख.

यायक, शिजविलेले जव १ लाख २ उडीद ३

कुलिय ४ सडीक तांदूळ ५

यावन, शिळारस १ धूप २

यावनक, तांबडा एरंड.

यावनकळक, शिळारस.

यावनाळ, जोधळे १ गमवाणभेद जोधळी २

यावनाळनिभा, गमवाणभेदजोधळी.

यावनाळरससंभव, गूळ.

यावनाळादिचूर्ण, पीठ.

यावनार्नी, जोधळीसाकर.

यावर्नी, रमाळ कंम.

यावर्नाय, किरमार्णाओवा.

यावगृक, जवखार.

यावम, तृणसमूह.

यावि, शंखिनी.

याव्य, जवखार.

याम, धमामा १ तांबडा धमामा.

यामक, तांबडाधमामा.

यामशर्करा, यवासशर्करा.

याज्ञवल्क्य, ऋषिवि०

याज्ञिक, तांबडा भैर १ विंपळ २ पळम ३

लावपानाचा दर्भ ४

याज्ञिव्य, यज्ञकर्म.

याज्ञिय, जीय, वेहेकळ १ उंबर २

याज्ञियपत्रक, पांढरा दर्भ.

याज्ञेय, श्वेतदर्भ.

युक्तरसा, रासना.

युग, ऋत्वि १ कृतादियुग २ युग ३ औ-

षभ ४

युगंधर, जोधळे १ पर्वतवि० २

युगपत्रक, आपटा १ कोरळ २ कांचनवृक्ष ३

टेंदू ४

युगपत्रिका, शिरसवृक्ष.

युगल, युग.

युगलाक्ष, तामूळ

युग्बल, रोहिसगवत.
 युग्म, द्वय.
 युग्मकटक, घोटिबोर.
 युग्मपत्र, कोरल १ आपटा २ भूर्जपत्र ३
 तांबडा कांचन ४ सातवीण ५
 युग्मपत्रिका, शिरसवृक्ष.
 युग्मवर्ण, सातवीण.
 युग्मरुला, उतरणी १ लघुमेडाशिगी २
 युग्दा, ऋत्वि १ वृत्वि २
 युज, युम २ पांचहात व पांचमुठी लांब
 प्रमाण २
 युनक, शूर्पाय १ क्षमा २ पदर ३ अहेरक-
 रतात तो ४
 युद्धसार, अश्व.
 युध्म, वाण १ धनुष्य २ चार ३
 युयु, घोडा.
 युयुक्त्वर, तरस.
 युवगंडादि, अवगंड.
 युवती, पिंवळी जुई १ स्त्री २ प्रौढकुमारिका ३
 युवतीष्टा, पिंवळी जुई.
 युवन्, सोळा वर्षांपासून तीस वर्षांपर्यंत पुरुष.
 यु, मुगादिद्विदलधान्य शिजवून पाणी का-
 टवि ती.
 यूका, उवा १ काळा उवर २
 यूकांड, लिखा.
 यूकारी, कळकावी.
 यूथ, सजातापसमुदाय.
 यूथनाथ, हस्तिराज.
 यूथप, कुरुडु १ देवकुरुडु २ श्रेष्ठहत्ती ३
 यूथपानि, हस्तिराज.
 यूथा, पहाडमूळ.
 यूथिका, पिंवळी जुई १ लघुखेतजुई २ मख-
 माल ३
 यूथिकापत्र, थोरतालीसपत्र.
 यूथी, पांढरी लहानजुई १ पिंवळी जुई २
 नीलपुष्पी ३
 युष, क, पारसपिंपळ १ भेंडीवृक्ष २ स्तंभ ३

युषकुरंग, शिरिकारी.
 युषट्ट, म, तांबडा खैर.
 युषलक्ष्य, पर्धी.
 युष, मुद्गरस १ मांसरस २ द्विदल धान्याच्या
 अष्टादशगुण पाणी घालून कढवून चतु-
 र्थांश करावा तो ३
 १ कृताख्ययूष ह्य० लवणस्नेह कट्टादि प-
 दार्थेकरून सिद्ध करावा तो, गुरु ॥
 १ अकृताख्य यूष ह्य० लवणादिकांचांचून-
 करावा तो. लघु ॥
 षट्कटु, अश्व स्नेह इत्यादि घालून
 करावा तो.
 योग, ध्यान १ उपाय २ संगति ३ द्रव्य ४
 औषध ५ कपट ६ तर्कशास्त्री व्याहनट
 विष्कंभादियोगवि० ९ देह १०
 योगचक्र, हनुमान्.
 योगत्र, कृष्णागर १ काष्ठागर २
 योगनाविक, मन्थ वि०
 योगवाहन, सर्जास्वार १ मधु २ वचनामा.
 टिक संस्कार विशेषकरून जाजा अनुपा.
 नाशी यांजिले असता अनुपानाचे गुण
 वाढवून अमृततुल्य होताने ते.
 योगवाही, सर्जास्वार १ मधु २ पाग ३
 धार ४
 योगसागर, नारिंग.
 योगिदंड, धोरवत.
 योगिंग, नारिंग.
 योगेश्वरी, बांसकटोळी १ नागदवणा २
 योगष्ट, सिमें.
 योग्य, ऋद्रि १ वृद्रि २ वाहन ३ चंदन ४
 चतुर ५ पक्वान्न ६
 योग्या, गोरचन १ वृद्रि २ ऋद्रि ३ औ-
 पथिक्रिया ४
 योजन, चार कोस प्रमाण.
 योजनगंधा, मुंग्या.
 योजनपर्णी, मंजिष्ठा.
 योजनवह्निका, ली, मंजिष्ठ.

योनु, पवित्र १ परिमाण २
 योनिल, जोंधले.
 योनि, उपस्थ १ आदिकारण २
 योनिकंद, स्त्रियांचे रोग.
 योनिदेवता, पूर्वाफल्गुनी नक्षत्र.
 योनिदोष, उपदेशरोग १ विटाल २
 योनिरंजन, योनिदोष शब्दपाहा.
 योनिरोग, स्त्रियांचे रोग.
 योनिशूलघ्नी, बालंतशोष.
 योनिस्वरण, गर्भरोग.
 योन्यर्श, योनिकंदरोग.
 योषा, स्त्री.
 योषित्, स्त्री.
 योषिता, स्त्री,
 योषितांत्रिया, पथिनी १ सर्पिणी २ कुट्टक ३
 योषिन्त्रिया, हळद.
 योर्गक, नारिंग.
 यौतक, लघ्मांत आंदण देतात ते.
 यौतक, यौतक.
 यौवन, तरुणपणा.
 यंत्र, पात्रवि० १ प्रतिबंध २ भूतदिनाशक
 यंत्र वि० ३
 यंत्रक, चक्रक.
 यंत्रण, पीडा १ बंधन २
 यंत्रपेर्षणी, जाते.
 र
 र, राम १ अग्नि २ भूमि ३ धन ४ इंद्रिय ५
 धनरोध ६ तीक्ष्ण ७
 रक्सा, भुद्ररोग.
 रक्त, दुपारी १ केशर २ तांबडा शेगवा ३
 तांबे ४ पयकाष्ठ ५ रक्तपिर ६ रक्तधातु ७
 पतंग ८ रक्त्याबोळ ९ हिंगुळ १० शें-
 दूर ११ रक्तपुनर्नवा १२ पांबर्डी १३
 मस्यभेद १४ अशोक १५ रक्तचंदन १६
 तांबडा एरंड १७ रक्तकमळ १८ कुसुं-
 भ १९ रक्तरोहिडा २० अनुरक्त २१
 रक्तवर्ण २२

रक्तक, दुपारी.
 रक्तकंगू, राळे.
 रक्तकंटा, वेहेकळी.
 रक्तकंदक, तांबडा कोंडा १ तांबडे राताळुं २
 रक्तकदली, तांबडीकेळ.
 रक्तकरवीर, रक्तकणेर.
 रक्तका, पाणआंबळी.
 रक्तकांहा, पुनर्नवा.
 रक्तकार्मुक, परेळ.
 रक्तकाष्ठ, पतंग.
 रक्तकुसुम, पांगारा १ धामर्णाचा वृक्ष २
 रक्तकाचन ३
 रक्तकुसुमा, डाळिव.
 रक्तकृमिजा, लाख.
 रक्तकेशर, पांगारा.
 रक्तखांडव, शीपांतरखजूरी.
 रक्तगंधा, आसंद.
 रक्तगंधिक, रनयाबोळ.
 रक्तगर्भा, मेहेदी.
 रक्तगौर्गिक, सोनगेरु.
 रक्तग्रंथि, रक्तलाजाळु.
 रक्तग्रीव, कवृतर.
 रक्तद्र, रक्तरोहिडा.
 रक्तचंदन, रक्तचंदन १ लालचंदन हिं० से-
 डले मुर्ब. फार० सेंडलेअस्मर आ० छीरो-
 कापीलिप्रम ल० रेदसांडसंबुद इं० रतां-
 जलि गु०
 रक्तचित्र, रक्तचित्रक.
 रक्तचल्लिका, गोडचारुवत.
 रक्तचूर्ण, कू, कपिला १ शेंदूर २
 रक्तजंतुक, गांडवळ, काडू.
 रक्ततर, सोनगेरु.
 रक्ततुंड, गांडवळ १ पोपट २ सारसपत्ती ३
 रक्ततृण, तांबेटीगवत १ थोरशिंपीगवत २
 रक्तदला, नालुका १ चिविल २
 रक्तद्रुम, रक्तबिबळा.
 रक्तधातु, सोनगेरु १ तांबेगेरु २
 ३४

रक्तनाडी, दंतमूलरोग.
 रक्तनाल, जीवशाक १ जीवंती २ कल्हार-
 कमळ ३
 रक्तानिर्यास, रक्तविरास.
 रक्तनेत्र, सारसपत्नी १ कबूतर २ पारवा ३
 रक्तनेत्रत्व, रक्तविकाररोग.
 रक्तपत्र, रक्तलाजाळू.
 रक्तपत्रा, रक्तपुनर्नवा.
 रक्तपत्रिका, रक्तपुनर्नवा १ लघुमुंगुसकांदा २
 रक्तपद्म, रक्तकमळ.
 रक्तपर्ण, रक्तपुनर्नवा.
 रक्तपल्लव, अशोक.
 रक्तपा, जळू.
 रक्तपाद, हंस.
 रक्तपादी, रक्तलाजाळू १ श्वेतलाजाळू २
 रक्तपायिनी, जळू १ देकूण २
 रक्तपारद, हिंगूळ.
 रक्तपाषाण, गेरू.
 रक्तपिंड, क, जासवंद १ रक्तराताळू २
 रक्तपिंडालू, रक्तराताळू.
 रक्तपित्त, रक्तपित्तरोग.
 रक्तपीठिकादर्शन, रक्तविकाररोग.
 रक्तपीतफला, गोडतोंडली.
 रक्तपुनर्नवा, रक्तपुनर्नवा.
 रक्तपुष्प, रक्तीहडा १ रक्तकणेर २ सुर-
 पुत्राय ३ पित्तपापडा ४ दुपारी ५ साव-
 री ६ रक्तकांचन ७ पुत्राय ८ पळस ९
 पांगारा १० तांबडा कोरांदा ११ जास-
 वंद १२ रक्करई १३.
 रक्तपुष्पा, रक्तपुनर्नवा १ सांवरी २ शेरी ३
 डाळिंब ४ श्वेतलागुलाब ५
 रक्तपुष्पिका, मंजिष्ट १ भुईपाडळ २ रक्त
 शंखपुष्पी ३ कळलावी ४ शेरी ५ सोना-
 मुखी ६ रक्तपुनर्नवा ७ रक्तपाडळ ८
 सांवरी ९
 रक्तपुष्पी, जासवंद १ उटकरारा २ कर-
 वीरणी ३ सोनामुखी ४ रक्करई ५ रक्त-

पुनर्नवा ६ नागाळी ७
 रक्तपूरक, आमसोल.
 रक्तपूर्वक, रक्तआघाडा.
 रक्तप्रसव, रक्तकोरांदा १ मुचकुंद २ *
 रक्तफल, वड १ रक्तआघाडा २
 रक्तकृत्वा, वड १ सोनुली २ गोड तोंडली ३
 वागी ४
 रक्तवाप्य, तांबडा माठ.
 रक्तबिंदु, रक्तआघाडा.
 रक्तविंदुच्छदा, श्वेतारंगणी १ पुत्रदात्री २
 रक्तवाज, डाळिंब १ रक्तविवळा २ रक्तकु-
 ज्जीय ३ रिटा ४
 रक्तवीजक, तेरडा.
 रक्तवीजका, तेरटी.
 रक्तवीजा, शेरी.
 रक्तमंत्र, निंब.
 रक्तमंत्ररी, परेळ.
 रक्तमंडलता, रक्तविकाररोग.
 रक्तमंडलिका, रक्तलाजाळू.
 रक्तमन्थ, विशेषमन्थ.
 रक्तमन्थ, लार्नामिर्ची.
 रक्तमातृका, रक्तपाद.
 रक्तमुख, रोहितमन्थ १ साठेसाळी २ पा-
 पट ३
 रक्तमूत्रता, रक्तविकाररोग.
 रक्तमूढा, सारसपत्नी.
 रक्तमूलक, देवाशरसंध.
 रक्तमूला, ली, रक्तलाजाळू १ लाजाळू २
 रक्तमूत, गेरू.
 रक्तमेह, प्रमेह.
 रक्तयष्टिका, मंजिष्ट.
 रक्तयष्टी, मंजिष्ट.
 रक्तरंगा, मेहेदी.
 रक्तरज, शेंदूर.
 रक्तरस, रक्तविवळा.
 रक्तरसा, रासना.
 रक्तगती, आहाळीव.

रक्तरणु, शेंदूर १ पुन्नाग २
 रक्तरैवतक, दीपांतरखजूरी.
 रक्तल, आलनु.
 रक्तला, मोरेवेल १ लघुरक्तकावळी २
 रक्तलोचन, कवतर.
 रक्तवटी, मसरिका.
 रक्तवर्ग, दाडिम १ किशुक २ लक्षाबंधुक ३
 निशाद्वय ४ कुमुभ ५ मंजिप्र ६
 रक्तवर्ण, केशर १ गोमेदमणि २ पौवळी ३
 इंद्रगोप ४ कपिला ५
 रक्तवर्त्म, कोंबडें.
 रक्तवर्षाभ, रकपुनर्नवा.
 रक्तवल्ली, मंजिप्र १ नलुका २
 रक्तवस्तु, माणीक.
 रक्तवान, वातरक.
 रक्तवारिज, रक्तोत्पल.
 रक्तवालुक, शेंदूर.
 रक्तवास्तुक, गोडचारुवत.
 रक्तविकार, रक्तविकाररोग.
 रक्तवृंतक, पुनर्नवा.
 रक्तशमन, कपिला.
 रक्तशालि, तामसाळीचे भात.
 रक्तशालुका, रक्तकमळकंद.
 रक्तशास्त्रली, सांवरी.
 रक्ताशय, कडुशेगवा १ रक्तशेगवा २
 रक्ताशेशी, लालअवैच्या शेगा.
 रक्तशीर्षक, सारसपत्रिभेद.
 रक्तशृंग, क, विष.
 रक्तशृंगिनता, रक्तविकाररोग.
 रक्तश्रीव्री, सन्निपात.
 रक्तसंकोचपिशुन, कुंकुम.
 रक्तसंदंशिका, जळू.
 रक्तसंदोहिनी, जळू.
 रक्तसंश्रुक, कल्हारकमळ १ रक्तोत्पल २
 रक्तसरोकह, तांबडें कमळ.
 रक्तसर्पप, पा, मोहोन्या.
 रक्तसंशरण, काळा सुरमा.

रक्तसहा, रक्तकोरांटा.
 रक्तसार, रक्तसिसव १ साठेसाळी २ रक्तधा-
 तु ३ काकई ४ रक्तसैर ५ आम्लवेतस ६
 तांबडा विवळा ७ रक्तचंदन ८ डुकरकंद ९
 पतंग १०
 रक्तसू, रसधातु.
 रक्तस्त्राव, पिनरोग १ नेत्रसंधीचे रोग २
 रक्तस्त्रुति, रक्तवाव.
 रक्तहर, विववा.
 रक्ता, लाख १ उटकटारा २ मंजिप्र ३ ल-
 क्ष्मणकंद ४ वेखंड ५ रक्तगुंजा ६
 रक्तांकुर, पौवळी.
 रक्ताख्यातक, रक्तआधाडा.
 रक्तांग, रक्तचंदन १ लघुरेण २ नारिंग ३
 पौवळी ४ कपिला ५ टेंकूण ६ शृंडारी-
 चनी ७
 रक्तांगी, मंजिप्र १ रक्तगुंजा २ नलुका ३
 रक्तांतलोचन, कवतर.
 रक्ताधार, चर्म १ कातडी २
 रक्तानन, हंस.
 रक्तापहा, रनयावोळ.
 रक्ताध्नक, रक्तकमळ.
 रक्ताभ, भा, इंद्रगोप १ जामवंद २
 रक्ताभांज, रक्तकमळ.
 रक्तात्र, लाल रानआवा.
 रक्ताभ्लानक, रक्तकोरांटा.
 रक्ताभ्लान, रक्तकोरांटा.
 रक्तार्नि, रक्तदोष.
 रक्तार्धुद, शुकररोग.
 रक्तार्श, प्राणण्याचे रोग.
 रक्तालु, लालराताळुं १ राजाळुचा भेद २
 रक्ताक्ष, क्षी, टोणगा १ बैस २
 रक्तिका, पतंग १ जासवंद २ मोहोन्या ३
 रक्तगुंजा ४
 रक्तेक्षण, कवतर.
 रक्तेक्षु, रक्तऊंस,
 रक्तैरंड, रक्तएरंड.

रक्तैर्वांध, लघुकाण्डल.
 रक्तोच्छिष्ट, पांपण्याचा रोग.
 रक्तोत्थल, चंद्रविकासी रक्तोत्थल १ गेरू २
 रक्तोत्थला, काटेसांबरी.
 रक्तोदर, रोहितमत्स्य.
 रचना, अवयवांचा एकीभावकरणे.
 रज, रजोगुण १ धूलि २ पित्तपापडा ३
 पुष्पांतील पराग ४ लोहकाट ५ खी-
 पुष्य ६
 रजक, परीट १ रंगारी २
 रजत, रूपे १ सोने २ शुभ्रवर्ण ३ हार ४
 रजतोषम, रौप्यमाक्षी.
 रजनि, चाकवत १ रात्रि २
 रजनी, पापडी १ हळद २ रात्र ३ नीलि-
 नी ४ दारूहळद ५ चाकवत ६
 रजनीपुष्य, घाणेर करंज.
 रजनीमुद्द, प्रदोषकाळ.
 रजस, रजोगुण १ रेंपू २ खीरज ३ पराग ४
 रजःप्रभ, भासकाकभेद.
 रजःशोधनी, फणी केश विचगयाची.
 रजस्वल, पारा १ टोणगा २
 रजस्वला, क्षैस १ विटालक्षी खी २
 रजस्वर्ण, पिवळा धोत्रा.
 रजोदुष्टा, मौढखी.
 रज्जु, दोरी १ वेणी २
 रण, दुमाण्डका १ शब्द २ शब्दकरणे ३
 युद्ध ४ क्रोण ५
 रणचंटासमाकृति, घोरताग.
 रणपक्षी, रणगीध.
 रणप्रीय, रणगीध १ काळा कावळा २
 रणालंकरण, कंकुपक्षी.
 रत, मैथुन १ गुह्य २ कर्म ३
 रति, मदनखी १ प्रीति २ सुरत ३ गुह्य ४
 रतिपति, काम.
 रतिसाधन, शिभ.
 रती, रक्तगुंज.
 रत्न, माणीक १ हिरा २ सोने ३ पाच ४

मोती २ सामान्यरत्ननाम ६ स्वजातिश्रेष्ठ ७
 रत्नगर्भ, समुद्र.
 रत्नगर्भा, भूमि.
 रत्नजाति, श्वेत १ रक्त २ पीत ३ नील ४
 ब्राह्मण ५ क्षत्रिय ६ वैश्य ७ शूद्र ८
 रत्ननायक, माणीक.
 रत्नपत्रा, जवस.
 रत्नमाणिवय, माणीक.
 रत्नमुख्य, हिरा.
 रत्नराट, माणीक.
 रत्नसानु, मेरुपर्वत.
 रत्नाकर, समुद्र.
 रत्नि, मुंडाहात.
 रथ, वेत १ तिवस २ स्पंदन ३ अक्षय ४
 रथकक्षा, रथांचा समूह.
 रथकार, सुतार १ जातिविशेष २
 रथगुप्ति, शस्त्रादिक ठेवण्यास रथास लाहा.
 द्विमय जे आवरण असते ती.
 रथद्रु, तिवस.
 रथवृक्ष, वृदि.
 रथांग, चक्रवाकपक्षी १ चाक २
 रथांगी, ऋदि.
 रथावर्ता, स्थलकमालिनी.
 रथिक, रथाचा स्त्री.
 रथिका, तिवस.
 रथिन, रथिकशब्दपाहा.
 रथिन, चक्रवाकपक्षी १ रथिकशब्दपाहा २
 रथ्य, घोडा.
 रथ्या, लाहान मार्ग १ रथसमूह २
 रद, न, दांत.
 रदच्छद, ओठ.
 रदनच्छद, ओठ.
 रदनी, हत्ती.
 रदायुध, रानडुकर.
 रधस, वेग १ हर्ष २
 रमण, कठ्यानिंब १ टेंभूणी २ आंडील-
 बैल ३ नवरा ४

रमणा, स्त्री.
 रमणी, स्त्री.
 रमणीय, सुंदर.
 रमा, प्रभा १ लक्ष्मी २
 रमाप्रिय, दालचिनी.
 रम्य, सोनचाफा १ सुंदर २ पटोलमूल ३
 रम्यक, वक्राणनिव १ पटोलमूल २
 रम्यपुष्प, सावरीचे पुष्प.
 रम्यफल, कुचला.
 रम्या, स्थलकमलिनी १ थोरकांबडळ २
 थोरनीली ३ लक्ष्मणाकंद ४ रात्रि ५
 रम्य, वेग.
 रलक, कांबळे.
 रव, टेंभुर्णी १ राळ २ शब्द ३
 रवण, उंट १ शब्दशाल २
 रवि, रुई १ सूर्य २
 रविकर, सूर्यकिरण.
 रविक्रांत, सूर्यकांत.
 रविकीर्ण, रुई.
 रविक्रांत, सूर्यफुलवल्ली.
 रविजप्रिय, नीलरत्न.
 रवित्विट्, उन.
 रविद्रुम, रुई.
 रविनामक, तांबे.
 रविप्रकाश, उन.
 रविप्रिय, तांबे १ रक्तकणेर २ रक्तोत्पल ३
 सूर्यफूल ४ निळा माका ५
 रविप्रिया, केनी १ सूर्यफुलवल्ली २
 रविप्रीता, सूर्यफुलवला.
 रविरत्नक, भाणीक.
 रविळोह, तांबे.
 रविचलभ, माका.
 रविबल्ली, सूर्यफुलवल्ली १ ब्राह्मी २
 रविस्यर्शा, लघुभेदशिगी.
 रविष्ट, नारिंग.
 रवीष्टा, सूर्यफुलवल्ली.
 रशना, जिन्हा १ कंबरेपट्टा २

रश्मि, किरण १ रज्जु २
 रश्मिजात, रुपें.
 रश्मिपति, सूर्यफूल.
 रस, पारा १ रसधातु २ सामान्य रस ३ क-
 पिला ४ चपलधातु ५ जार ६ रसांजन ७
 लकड्या पाषाणभेद ८ बोदार शृंग ९
 शेंदूर १० कवडी ११ पाणी १२ उसा-
 चा रस १३ रोग १४ विष १५ मांस-
 द्रव १६ मधुरादिषडरस १७ तेज १८
 प्रीति १९ द्रव २० देह २१ शृंगारा-
 दि रस २२ रक्त्याबोळ २३ शुक्र २४
 दाक्ष २५ किराईत २६ राग २७ ध-
 नि २८ राळ २९ धान्याचे कटवून क-
 टण ३० पाणी काढावें तें ३० स्वाद ३१
 रसक, कलखापरी.
 रसकेशर, कापूर.
 रसगंध, क, रक्त्याबोळ १ गंधक २ रसांजन ३
 रसगर्भ, रसांजन १ हिंगुळ २
 रसद्र, टंकणखार.
 रसज, रसांजन १ गूळ २ रक्तधातु ३
 रसज्ञान, रसांजन.
 रसदा, भेतनिर्गुंडी.
 रसदालिका, रसाळऊंस.
 रसधातु, पारा.
 रसन, कलखापरी १ जीभ २ शब्द ३ स्वदन ४
 रसना, रसना १ जीभ २
 रसनाथ, पारा.
 रसनापद, कंबरेची फळी.
 रसनियांस, थोर राळेचा वृक्ष.
 रसनी, रसना.
 रसनैद्रिय, जीभ.
 रसपाकज, गूळ.
 रसफल, नारेल १ आंबळा २
 रसबंधकर, सोमल.
 रसबंधनक, चपळधातु.
 रसमैत्री, मधुाम्ल १ लावणाम्ल २ कटु-
 तिक ३ कटुलवण ४ तिकलवण ५

रसरसज, पारा १ रसांजन २
 रसकोह, पारा.
 रसवती, पाकशाला.
 रसविरोध, लवण १ मधुर २ कटुमधुर ३
 तिकमधुर ४ सर्व रसावरावर कषाय ह्य०
 तुरटाम्ल ५
 रसवीर्यकृत्, सोमल.
 रसवैधज, सोने.
 रसवैष्टक, विशेषधूप.
 रसगोणितसंभव, मांसधातु.
 रसशोधन, टंकरणवार.
 रससंभव, रक्तधातु.
 रससू, रसधातु.
 रसस्त्राय, आम्लवतस.
 रससाधनवरा, कावळीचा भेद.
 रसज्ञा, जीभ.
 रसा, सालईचावृक्ष १ मध २ पहाडमूळ ३
 रसाळ ४ भूमि ५ पारद ६ चर्म ७ रा-
 सना ८
 रसांगक, विशेषधूप.
 रसाग्रज, रसांजन.
 रसाग्र्य, रसांजन १ पारा २
 रसाग्र्या, श्वेततुळस.
 रसांजन, पित्तकेचे क्रीट १ टारुहळदीचा
 अष्टमांश काढाकरून त्यांत शेळीचे दूध
 समभागघालून कढवून शुष्ककरावे ते २
 रसातल, पाताळ.
 रसाधिक, टंकरणवार.
 रसाम्ल, साराम्ल १ चुका २ आमसोल ३
 कांजीचाभेद ४ आम्लवतस ५.
 रसाम्ला, पलाशी.
 रसायन, पन्थाहरताळ १ रसायणे करावया-
 ची विद्या जाणणे २
 रसायनऔषधे, जीं औषधे शरीराची जरा
 व रोग यांना दूर करितात तीं जशी गु-
 लवेळ. रुदंती. गुळ. हरीतकी.
 रसायनफला, हर्तकी.

रसायनवर, श्वेतलसूण १ काकमाची २
 रसायनवरा, कांगोणी १ लघुकावळी २
 रसायनश्रेष्ठ, पारा.
 रसायनसमाश्रय, दूध.
 रसायनी, गुळवेळ १ मांसरोहिणी २ धोर
 करंज ३ लघुकावळी ४ लघुकुहिरी ५
 श्वेतनिशोत्तर ६ शंभुपुपी ७ शरीरांतील
 नाडी ८ मंजिष्ट ९ कंदगुळवेळ १०
 रसाल, क, थोरगहू १ आंबा २ कुंदागवत ३
 पुंड्रेक्ष ४ आम्लवतस ५ साराम्ल ६ मिश्र-
 वर्णअंस ७
 रसाला, निश्रेणीगवत १ दाक्षा २ दूध ३
 मध ४ चातुर्जात ५ शर्करा ६ मिर्री ७
 हे पदार्थ एकत्र मिलवून करितात ती १
 पुरणाची पोळी व धारगे याजबरोबर
 खावी २ शिखरिणी ३ श्रीशंभू ४ मा-
 कर. चातुर्जात. मध. मिर्री. दही.
 एकत्र गाळून करावे ती. भाव्य घालून
 करावी ती ही. प्रसूदही १ प्रसूदगाकर
 १ पळतपु २ पळतपु २ कर्पमिर्ग २ क-
 र्पमुंड २ कर्प एलचीदाणे. एकत्र करून-
 गाळवे ती.
 रसालिका, सातला.
 रसाली, रसाळ अंस.
 रसावैष्ट, सरलाडीक १ विशेषधूप २
 रसाव्हा, लघुशतावरी १ रासना २
 रसाष्टक, महारसाष्टक. दरद १ पारद २
 शंभ्या ३ वैकान ४ कात ५ अश्रक ६
 मानिक ७ विमला ८
 रसाज्ञना, वायु.
 रसिक, थोरगहू १ सारसपत्री २
 रसिका, रसधातु १ साल्कोषी २
 रसित, मेघगर्जना.
 रसेंद्र, पारा.
 रसेंद्रवैधज, सोने.
 रसेंद्रसंज्ञान, सोने.
 रसेक्षु, लालअंस १ मिश्रवर्णअंस २

रसोत्तम, रसांजन १ पारा २ हिरवेभूग ३
 रसोद्भव, रसांजन १ हिंगूळ २
 रसोद्भूत, रसांजन.
 रसोन, क, श्वेतलसूण.
 रस्य, मांसधातु १ तळचें पातळ दहीं २
 रस्या, रासना.
 रहस्, एकांतस्थल.
 रहस्य, एकांतस्थली झालेला विचारइत्यादिक.
 रत्नगंध, क, श्वेतअळू १ गुगुळ २
 रक्षणी, त्रायमाण.
 रक्षा, गौरांचन १ राख २ रक्षण ३
 रक्षापत्र, भूजंपत्र.
 रक्षाबीज, रिठा.
 रक्षित, रक्षणकेलेला.
 रक्षिताफल, शिरस.
 रक्षोघ्न, हिंग १ बिबवा २ कांजी ३ शिरस ४
 रक्षोघ्नी, श्वेतवेखंड १ वेखंड २
 रक्षोहा, ब्रशागुगुळ.
 रक्षण, राखणे.
 रा, द्रव्य १ सोने २
 राका, पूर्णमा.
 राग, आर्जिता १ शेंदूर २ प्राति ३
 रागखांडव, गुळाव ॥ गुळ. हिरवेभावे.
 तूप. सुंठ. एलर्ची. हीं एकत्रकरून
 न कढवून करावे तो १ साकर. मध.
 मधुरदहीं. एकत्रकरून गाल्यावे तो २
 रागद, तेंढा.
 रागदाल, मसुरा.
 रागधूक, माथोक.
 रागपक्षी, रणगीध.
 रागपुष्प, टुपारीचें फुल.
 रागप्रसव, रक्तकोरांटा.
 रागसारा, मनसीळ.
 रागांगी, मंजिप्र.
 रागाह्या, मंजिप्र.
 रागा, अशोक.
 रागातक, अशोक.

रागीष्ट, थोररोहीस १ आस्वळ २
 राघव, तिभिगिल छ० तिभिगिलास भक्षि-
 णारा एक मोठा मस्य आहे.
 राजक, कृष्णागरु १ चंदनीपोपट २ राजा-
 चा समुदाय ३
 राजकन्या, केविका.
 राजकदंबक, राजकळंब.
 राजककटी, लघुकोहीळी १ तांबडा भो-
 पळा २
 राजकसेरुक, थोरकचरा १ नागरमांथ २
 भद्रमाथ ३
 राजकार्ग, थोररालेचावृक्ष.
 राजकाष्ट, पतंग.
 राजकृष्णा, पापडी.
 राजकाल, रायथोर.
 राजकोशानका, शिगळी, दोडकी १ मां-
 ठी घोसाळी २
 राजखर्जूरी, राजपिढखर्जूरी.
 राजगर्वा, चवरीगाय.
 राजगिरागी, राजगिरा १ मोठी जांबूळ २
 राजनगणी, थोररानशेंवती.
 राजनरु, लघुवाहवा १ थोरवाहवा २
 राजनाल, नारळ.
 राजधत्तुग, पिवळा पोत्रा.
 राजधान्य, रायभोगसाची.
 राजधूर्त, पिवळा पोत्रा.
 राजन्, राजा १ चंद्र २ प्रभु ३ क्षत्रिय ४
 यक्ष ५ इंद्र ६ नाकशिकणी ७
 राजनग, राजगिरा.
 राजनामा, कडुपडवळा.
 राजानिंबूक, कागदी निंबू.
 राजनालिका, थोरनीली.
 राजन्य, राजणीवृक्ष १ राजनीचा भेद २ क्ष-
 त्रिय ३
 राजन्यक, क्षत्रियांचा समूह.
 राजन्यप्रवरुपमा, कडुदूधभोपळा.
 राजन्यावर्तक, राजावत.

राजन्वान्, ज्यादेशात् धर्मशील राजा आहे तो देश.

राजपटोलका, गोडपडवळ.

राजपत्नी, पितळ.

राजपणी, चांदवेल.

राजपलांडु, रक्तकांदा.

राजपक्षी, चाव.

राजापिंडा, राजापिंडखर्जूर.

राजपीलु, थोरपीलुवृक्ष.

राजपुत्रक, थोरआंबा १ इरसाल आंबा २ थोर-
इरसाल आंबा ३

राजपुत्रिका, श्वेतजाई १ पितळ २

राजपुत्री, करवीरणी १ रेणुकर्भज २ चिचुं-
दरी ३ जाई ४ कडुभोपळा ५ रानमा-
गरी ६

राजपुष्पी, जाई १ रानमोगरी.

राजपूज्य, सोने.

राजप्रिय, तांबडा कांदा १ तोदन २

राजप्रिया, करवीरणी.

राजफल, इरसाल आंबा १ रांजणी २ नीव ३

राजफला, रायजांबूळ.

राजफल्गु, काळा उंबर.

राजबदर, रायबोर.

राजबला, चांदवेल.

राजबीजिन्, राजवंशातमालेला.

राजभाग्या, राजाची स्त्री.

राजमान्य, पटोल.

राजमाष, चवच्या १ निळेउडीद २

राजमेकी, परबरे.

राजयक्ष्मा, क्षयरोग.

राजयोग्य, चंदन.

राजराज, कुबेर.

राजराजिका, काळे शिरम.

राजरीति, सोनपितळ.

राजवलकी, थोरथेवडा.

राजवल्लभ, रायबोर १ रांजणी २

राजवल्ली, थोरकारली.

राजवंश्य, राजवंशात झालेला.

राजवान्, राजसत्ताक देश.

राजवृक्ष, थोरवाहवा १ भूताकशी २ मुरें ग-
वत ३ पापडी ४

राजशाक, चाकवत.

राजशाकिनी, राजगिरा.

राजशिबी, श्वेतपावटे.

राजशुक, चंदनीपोपट.

राजसदन, राजाचे घर.

राजसभा, राजाची सभा.

राजसर्प, काळी मोहरी १ काळे शिरम २

राजसंज्ञक, वारीक गहू.

राजसी, श्वेततुळस.

राजसृप, यज्ञविशेष.

राजसेवक, वारीक गहू.

राजसेरेयक, निळा कारांदा.

राजहर्षण, पिडीतगर.

राजहंस, राजहंस १ राजहंसवनम्पति २

राजक्षव, राजसर्प १ दुधी २

राजक्षवक, काळे शिरम.

राजक्षवका, दुधी.

राजाग्र, राजगिरा.

राजादन, नी, चारांजी १ रांजणी २ खिर-
णी ३

राजादनफल, राजणे.

राजाद्रि, राजगिरा.

राजान्न, दीर्घांकुर रायभोगसाळी.

राजाम्ब, इरसाल आंबा.

राजाम्बानक, थोरआंबाडा.

राजाम्ब, आम्बवेतस.

राजारक, थोररुई १ रक्तमांदार २

राजारह, अगह १ कापूर २ रायभोगसाळी ३
कृष्णागह ४

राजारहा, जांबूळ.

राजालावु, दुधभोपळा.

राजावर्त, राजवर्तमणिसुवर्णवर्ण.

राजाव्हा, रांजणी १ थोररुई रक्तमांदार २

राज्ञि, पंक्ति.
 राज्ञिका, काला उंबर १ मोहोरी २ काली
 मोहोरी ३ क्षुरोग ४
 राज्ञिकाफल, श्वेतशिरस.
 राज्ञिमरुला, गोडदोडका १ मोठी
 घासाळी.२
 राज्ञिभ, दुट्टुलसर्प.
 राज्ञिल, जलसर्प १ पटोल २
 राज्ञिलफला, टरकांकडी.
 राज्ञी, मोहोरी १ वावंची २ कडुपडवळी ३
 कशदीर्घाकारमस्य ४
 राज्ञीफल, कडुपडवळी.
 राज्ञील, मोहोरी.
 राज्ञीय, रेविकितमस्य १ कमल २ पयव-
 णाम्ग ३ रक्तकमल ४
 राज्ञेय, राजगिरा.
 राज्ञेय, रक्तकाटा १ रायभोगसाळी २
 राज्ञेय, राजपिंडवर्जनी.
 राज्ञ्यांग, राजा १ अमान्य २ मिन ३ धना-
 भार ४ देशभूमि ५ दुर्गमस्थान ६ से-
 ना ७ विप्रत्येकसान अंगे राज्याची.
 राज्ञ, राधा.
 राज्ञि, बगळी.
 राज्ञ, गेष्ट.
 राज्ञि, बगळी.
 राज्ञि, दासकळद १ राशी २
 राज्ञिचर, राधम.
 राज्ञिचर, राजिचर शब्दपादा.
 राज्ञितागर, कर्दोकेपला १ धुंवई २ चा-
 चड ३
 राज्ञितागरकर्ता, कुतरे.
 राज्ञिपुण्य, लघुकमल.
 राज्ञिपुण्यका, थोरश्वेतजाई.
 राज्ञिगट, चंद्रमा.
 राज्ञिविद्योगी, चक्रवाकपक्षी.
 राज्ञिविश्वेयामी, चक्रवाक.
 राज्ञ्यंध, दृष्टिगंग.

राध, वैशाख.
 राधा, विशाखानक्षत्र.
 राधान, सिदांत.
 राध, संन्यासादि व्रताचेंठाणी ग्राह्य जो वेळू-
 चा दंड तो.
 राध, अशोक १ कोष्ट २ मृगवि० ३ पशुवि-
 शेप ४ तमालपत्र ५ नागवेल ६ वरुण ७
 अश्व ८ सुंदर ९ शुभ्र १० कृष्णवर्ण ११
 रामत्रय १२
 रामक, पाणआघाडा.
 रामकांड, रामवाण.
 रामकोशानकी, मोठी श्वेतघोंसाळी.
 रामठ, पाणआघाडा १ हिंग २
 रामटानाडी, डिकेमाळी.
 रामटी, डिकेमाळी.
 रामण, टेभुणी १ कठ्यानिच २
 रामणीयक, सुंदर.
 रामनर्णी, शंभती १ लघुगानशंभती २
 रामटिका, नागाळी.
 रामकल, रामकळ.
 रामवाण, मस्यामारखी अथवा कससारखी
 झाडे नव्यात टोंपरभग पाण्यात होतात
 नव्यात वाजरी सारखी कणसे येतात. ती
 वाळवून तेजात तुडवून पेटविली असता
 मोठे कांकडयासारखी जळतात त्याला
 रामवाण असे ह्म०
 रामभटा, शिवण.
 रामवलभ, कलमी दालचिनी.
 रामशर, रामवाण.
 रामशानला, आरामशीतला.
 रामशेनक, किराईन १ कायकळ २
 रामा, श्वेतरींगणी १ त्रायमाण २ कोरकड ३
 गोरौचन ४ तमालपत्र ५ आरामशीतला ६
 स्त्री ७ हिंग ८ नदी ९
 रामाप्रिय, दालचिनी.
 रामालिगनकाम, रक्तकोरांटा.
 रामावर्क्षीजोषम, चक्रवाकपक्षी.

रामावामाश्रियातकी, अशोक.
 रामावहपफल, रामफल.
 रामास्तनोपम, चक्रवाकपत्ती.
 रामेशु, रामबाण.
 रामोदुंबरिकफल, अंजीर.
 राल, राळ.
 रावण, टेंभुरणी.
 राशि, शी, ऋद्धि १ वृद्धि २ धान्यादिका-
 ची रास ३ मेषादिक नारा राशी.
 राषभी, कुहिली.
 राष्ट्र, देश १ मरणादिकउपद्रव २
 राष्ट्रवृद्धिकरी, सामान्यबोर.
 राष्ट्रिका, डोरली.
 रासना, लघुमुंगुसकांदा १ रासना २
 रासभ, गाढव.
 रासना, नागदवणी १ लघुमुंगुसवेळ २ श्वेत-
 रिंगणी ३ नावळीच्या मुळ्या ४ नाई कों०
 गद्दु, नवयहांतील एक ग्रह.
 गद्दुच्छत्र, आले १ मुठ २
 गद्दुरत्न, गोमेदमणि.
 गद्दुच्छिष्ट, लमूण.
 गद्दुत्सृष्ट, लमूण.
 राक्षस, ब्रह्मराक्षस १ रोहिडाभेद २ साठ-
 संवत्सरांतील ४९ वे संवत्सर ३
 राक्षसभोजन, मासधातु.
 राक्षसी, मोरमांसी १ एकांगीमुग २
 राक्षसीकंद, चंडाळकंद.
 राक्षा, लाव.
 रात्री, जाई १ थोरनीली २ पितळ ३ पट्ट-
 राणी ४ काळे शिरस ५ लघुनीली ६
 रिकवेच, नागवेलीचे पानास उडदांचे पीठ
 लावून शिजवून वड्या करायच्या आणि-
 वांग्याच्या भरता बराबरवाच्या त्या.
 रिक्तक, रिकामा.
 रिक्त्य, द्रव्य.
 रिखण, } धर्मादिकांपासून चलन १ हाता-
 रिंगण, } पायांचे बालकाचे गमन २

रिंगणी, रानमूग. कटाई हि०
 रिटि, महादेवाचा नंदी.
 रिठा, रिठा. रिंगीवृक्ष कों० भरिठा गु०
 रिठाकरंज, रिठा.
 रिपु, गठोना १ शत्रु २
 रिबु, रक्तएरंड.
 रिम, गंधीहंवर.
 रिंसा, खीसह क्रीडा करण्याची इच्छा.
 रिष्ट, कल्याण १ अमंगल २ अशुभाभाव ३
 रिष्टि, तरवार.
 रिटा, अनाश्र.
 रिण, स्त्रवलेटा.
 रिनि, सोनपितळ १ पितळ २ पुष्पांजन ३
 लोकाचार ४ प्रवचण ५.
 रिनिक, ज, पुष्पांजन.
 रिनिकुसुम, पुष्पांजन.
 रिनिपुष्प, पुष्पांजन.
 रिनिहनु, जस्त.
 रिनी, पितळ.
 रु, भय.
 रुक्, कोष्ट १ रोग २ काति ३
 रुक्प्रतिक्रिया, चिकित्सा.
 रुक्म, सोने १ नायकेशर २
 रुक्मकायक, सोनार.
 रुक्मिणी, पिसेळाभेद.
 रुग्ण, वैद्य १ प्रकाश २
 रुग्ण, रोगी.
 रुग्दाह, सन्निपात.
 रुक्क, संचळ १ महाठुग २ श्वेतएरंड ३
 शिखाचंदनघर्षण ४ श्रीमदाभरण ५
 मोहरी ६ मुत्ता ७
 रुचि, गोरोचन १ प्रकाश २ हाहा ३
 सोभा ४ किरण ५
 रुचिकर, नारिंग.
 रुचिदैव, संधान.
 रुचिप्रदा, गोडतोडली.
 रुचिफल, भ्रमृतफल.

रुचिर, रूपे १ मुळा २ काळा शेगवा ३ म-
नोरम ४
रुचिरफला, गोडतोंडली.
रुचिगा, गोरचन.
रुचिप्य, निवळीच्या चिया १ संचळ २ धुस-
रजिरे ३
रुच्य, सुंदर.
रुच्यकंद, शहाजिरे १ साजीभात २ टर-
काकडी ३ त्वारासुरण ४
रुजा, कोष्ट १ रोग २ पीडा ३
रुजाकर, एरवणी.
रुजापह, धामणीचा वृक्ष.
रुट्, क्रोध.
रुडक, अगड.
रुण्यकफल, कारथकल.
रुन, पक्ष्यांचा शब्द.
रुदंतिका, नी, रुदंती.
रुदिन, रडणें.
रुद्र, वेढलेला.
रुद्र, महादेव.
रुद्रक, थोरवकुळ.
रुद्रज, पारा.
रुद्रजटा, ईश्वरी.
रुद्रदाह, तेन्यादेवदार.
रुद्रपत्नी, जवस.
रुद्रप्रिय, थोरवकुळी.
रुद्रगेनस्, पाग.
रुद्रलना, ईश्वरी.
रुद्रसंज्ञ, रुद्राक्ष.
रुद्रा, ईश्वरी.
रुद्राणी, ईश्वरी १ पार्वती २
रुद्राक्ष, रुद्राक्ष.
रुधिर, केशर १ रक्तधातु २ मंगलग्रह ३
रुवु, क, श्वेतएरंड १ रक्तएरंड २
रुवु, क, रक्तएरंड.
रुया, धारसमुद्र.
रुयाभव, सांभरलोण.

रुयिका, हई.
रुम, रोहिष १ रोहें २
रुममाण, वायवरणा.
रुयानी, अमंगल वचन.
रुप्कर, विववा.
रुहा, नीलदूर्वा १ मांसरोहिणी २ धोरदांती ३
श्वेतदूर्वा ४ लाजाळू ५
रुक्ष, धामणीचा वृक्ष १ नीरसपदार्थ २
रुक्षदधि, उन्धृतस्नेहदधि.
रुक्षदर्भ, थोरहरितदर्भ.
रुक्षपत्र, साहोडा.
रुक्षस्थूल, वया.
रुक्षा, लघुदंती.
रुद्रक, पिंपळमूळ.
रुद्रमलिका, अंकोली.
रुप, भेदविषय १ स्वभाव २ सौंदर्य ३ स-
दृश ४ लोक ५ पशु ६ ग्रंथवृत्ति ७
नाटक ८ आकार ९ श्लोक १०
रुपक, रूपे.
रुपपत्रिका, झरमी.
रुपशांख, शिख, कथील.
रुप्य, रूपे १ नाणें २ सुंदर ३
रुप्याध्यक्ष, रुप्याच्या कामावरचा कामदार.
रुप्योद्भव, गौप्यमाशी.
रुवुक, एरंडवृक्ष.
रुषित, गुंदाळलेला १ धुळीनें लिप्त २
रुक्ष, वायुगग १ रुक्ष २
रुकी, कपिला.
रुखा, तळथाच्या रेषा.
रुचक, जेपाळ १ तिलक २ कंकुष्ठ ३
रुचन, कंकुष्ठ १ अंकोल २ कपिला ३
पोटाभयें अन्नादिकांचा चांगला पाक
झाला असतां अथवा काहीं कच्चे राहिले
असतां त्या अन्नादिकांनां व मलमुत्रादि-
कानां पातळ करून त्यांनां जें औषध
अधोभागीं नेऊन ढाळ करितें तें जसें
निशोनर ४

रेचना, कापिला.
 रेचनी, कापिला १ अंकोली २ तिलकपुष्प ३
 श्वेतनिशोत्तर ४ शृंगारोचनी ५
 रेचित, अश्वगतिविशेष.
 रेणु, वेणु १ पित्तपापडा २ रेणुकुशीज ३
 धूल ४
 रेणुक, वाटाणा.
 रेणुकदंबक, धूर्लीकदंब.
 रेणुका, रेणुकुशीज.
 रेणुभूषित, गाढव.
 रेणुमुष्टिका, विषदोडी.
 रेणुसार, कापूर.
 रेनजा, बालू.
 रेनमोचन, मैथुन.
 रेनेस्, शुकुधातु.
 रेण, निंद,
 रेणु, स्वर्ण १ कुसित २ रेपशब्दपादा ३
 रंजनक, लघुद्वीपांतरखजुरी.
 रेवतिका, वटपत्री पाषाणभेद.
 रेवती, वटपत्री पाषाणभेद १ बालरोग २
 रेवतीनक्षत्र ३
 रेवतगिमण, बरुगाम.
 रेवा, नदी.
 रेवन, लघुवाहवा १ द्वीपांतरखजुरी २ ल-
 घुद्वीपांतरखजुरी ३
 रेक, छिद्र,
 रेग, कौष्ठ १ रेग २
 रेगगति, अर.
 रेगगज, क्षयरोग.
 रेगशिला, मनशील.
 रेगश्रेष्ठ, अर.
 रेगहारिन्, वैद्य.
 रेगज, वैद्य.
 रेगाधीश, क्षयरोग.
 रेगाव्हय, कौष्ठ.
 रेगासन, अर.
 रेगी, रेगवान् १ अयोध्यावैद्य २

रेचक, महाजुंग १ रुचिकारक पदार्थ को-
 शिकिरी इत्यादि २
 रेचन, गोरचन १ हाकिम २ श्वेतशेगवा ३
 करंज ४ गोडमहाजुंग ५ निवृ ६ ईश-
 निवृ ७ हिरवा कादां ८ रककादा ९
 थोरकाहवा १० रकरहिडा ११ लघुद्वी-
 डनिवृ १२ काजी सावरी १३
 रेचनफल, महाजुंग.
 रेचनफला, कदुशेदाह.
 रेचना, काजी सावरी १ वंशलोचन २ गो-
 रचन ३ गोतर्मा ४ गोदावरी ५
 रेचनिका, वंशलोचन.
 रेचनी, चुडा १ श्वेतनिशोत्तर २ कपिला ३
 आवली ४ नालिकेर ५ लघुदेती ६
 रेचिय, प्रकाश.
 रेचियस्, अत्यंतकान्तमान.
 रेठिका, गेठी.
 रेठी, जाडी पोठी. गोवयाचे विस्तृत
 भाजकान ती.
 रेदन, बालरोग १ नेत्रोदक २
 रेदानिका, धमासा.
 रेदनी, धमासा.
 रेदस्, अकाश आगि रती.
 रेदसी, रेदस् शब्दपादा.
 रेदिका, लाजालू.
 रेदिना, रकधमासा.
 रेध, तैर.
 रेधस, रेधशब्दपादा.
 रेधा, नदी.
 रेधनी, लाजालू.
 रेधोवक्रा, नदी.
 रेध, क, लोथ.
 रेधशक, लोथ पुष्पाकारशक शालिविशेष.
 रेष, बाण.
 रेषण, पारा १ भुयधामण २
 रेम, क, तमाल पत्र १ सामरभोठ २ कं-
 श ३ सोरा ४ बकाणनिंब ५

रोमकण, ससा.
 रोमकंद, श्वतरानाळं.
 रोमकाख्य, कातलाह १ भूमिलवण २
 रोमरूप, केशांची छिद्रे.
 रोमंध, पशांचें चर्वण.
 रोमद्वीप, कृमि.
 रोमन, अंगावरचे केश.
 रोमफल, नीव.
 रोमफला, घेडशीं.
 रोमभूमि, लवचा १ चर्म २
 रोमलवण, सांभरमीठ.
 रोमवर्दा, कुहिली.
 रोमदा, कुंभीवृक्ष १ गानदुकर २ श्वराता
 ळं ३ तमालपत्र ४
 रोमशाफल, घेडशीं.
 रोमशामूलिका, हळद.
 रोमशा, कुरुहवृक्ष.
 रोमसा, मासरोहिणी.
 रोमहर्य, क, वायु १ वेहेडा २ रोमांचभ्रमण ३
 रोमहर्यण, रोमांच.
 रोमाख्य, सांभरमीठ.
 रोमाच, रोमहर्यण शब्द पाहा.
 रोमांचिका, रुदंता.
 रोमाणज, केश.
 रोमानिक, नीव.
 रोमालु, कुहिली १ श्वतरानाळं २
 रोप, काय.
 रोपण, फालसा.
 रोपिणी, लाजाळु.
 रोहणद्रुम, मळयामर १ चंदन २
 रोहिकाप्रय, थोरकरंज.
 रोहण, वड १ लघुसुगंधरोहिस २ आंडील
 वैळ ३ रक्तरोहिडा ४
 रोहणी, हर्तकी १ मंजिष्ठ २ थोरशिवण ३
 कटुकी ४ रान ५ मासरोहिणी ६ गाय ७
 रजनी ८ नादांगुळ ९ चंद्रवल्लभ १०
 कायकळ ११ गंडमाला रोग १२ रक्त-

रोहिडा १३ लोहितवर्णजलपशि वि० १४
 रोहिणी नक्षत्र १५
 रोहित, रक्तरोहिडा १ रक्तावयवमस्य २ शि
 वडा को० रोह ३ रक्तवर्ण ४
 रोहितक, रक्तरोहिडा.
 रोहिता, मंजिष्ठ.
 रोहिताश्व, अग्नि.
 रोहिष्, रोहें १ रक्तरोहिडा २ थोरकरंज ३
 वड ४
 रोहिष, रोहिसगवत १ लघुरोहिसगवत २
 रोहें ३ मस्यभेद ४
 रोहिसतृण, लघुरोहिसतृण.
 रोहीनक, रक्तरोहिडा.
 रोड, रोडरस.
 रोड्राजटा, ईश्वरी.
 रोप्य, रूपे.
 रोमक, साभरलोण.
 रोहिण, रक्तचंदन.
 रोहिण्य, पाचरण १ नुय २ बळगाम ३
 रोहिष, रोहिसतृण १ रोहें २
 रोह्य, रुध्रणा.
 रंजु, पाणकावळा १ जंडियारमृगवि० २
 रंग, काय १ कशीळ २ रक्तिमा ३ नृत्य-
 भूमि ४ रण ५
 रंगकाष्ठ, पतंग.
 रंगद, काय १ टंकगन्धार २
 रंगदालका, नागवेळ.
 रंगदा, फडकी.
 रंगदायक, कंकुष्ठ.
 रंगदृढा, फडकी.
 रंगनामक, तेरडा.
 रंगनायक, कंकुष्ठ.
 रंगपत्री, लघुनीली.
 रंगपुष्पी, जासवंद १ लघुनीली २
 रंगमाना, लाख.
 रंगमानका, लाव.
 रंगलता, सोनाभुम्बी.

रंगक्षार, टंकणखार.

रंगा, जासवंद.

रंगांगा, फटकी.

रंगासीव, रंगारी.

रंगिणी, हळद १ शिरोजी २

रंजक, हिंगुळ १ कपिला २ भेलीमाड ३
निंबवा ४

रंजका, मेहेंदी.

रंजन, पतंग १ रक्तचंदन २ सोने ३ कपि-
ला ४ हिंगुळ ५ कायफळ ६ लघुमुंज-
तण ७

रंजनकेशी, लघुनीली.

रंजनद्रुम, घोररालेचावृक्ष.

रंजनी, पर्पटीपापडी १ हळद २ लघुनीली ३
नागवेल ४ सुरंगी ५

रंजित, तचा.

रंडा, उंदीरकानी.

रंध, छिद्र.

रंधकंटक, लहानवामूल.

रंधवंश, पोकळवेळु.

रंधी, लघुदेवनळ.

रंभा, केळ १ अक्षरावि० २

रंभानाल, केळीचे काले.

ल

ल, दीप्ति १ स्वर्ग २ भूमि ३ भय ४ आनं-
द ५ वायु ६ लवण ७ दान ८ श्रेय ९
आज्ञाय १० प्रलय ११ साधन १२ मा-
नस १३ वरुण १४ सांवन १५ इंद्र १६
लुकुच, घोरचुका १ क्षुद्रफणस २ ओटीचे-
साड ३

लल्कक, जीर्णवस्त्रखंड.

लगुड, रक्तकणेर १ दांडा २

लग्न, मेघादि १२ राशीचा उदय.

लग्नक, जामीन.

लघु, पीतवाळा १ स्पृका २ कृष्णागरु ३ अ-
गरु ४ सतर ५ हलकें ६ पिंडिकावन-
रपति ७ इष्ट ८ मनोज ९ निःसार १०

लघुकण, शहाजिरे.

लघुकंकोल, लघुकंकोल.

लघुकंटका, लाजाळु.

लघुकर्कंधु, भुयबोर.

लघुकर्णा, मोरवेल.

लघुगोधूम, बारीकगहूं.

लघुचंदन, काप्रागरु.

लघुचिभिटिका, गोडशेंदणी.

लघुच्छदा, महाज्ञतावरी.

लघुदंती, लहानदांती.

लघुद्राक्षा, लघुवेदाणा.

लघुपंचमूल, सारुवण १ पिठवण २ रि-
गणी ३ डोरलीवांगी ४ गोस्व ५

लघुपत्र, क, शेगवा १ नदीउंबर २

लघुपत्रफला, लघुउंबर.

लघुपत्री, लघुपिपळ.

लघुपार्थिका, लघुज्ञतावरी.

लघुपर्णी, लघुमोरवेल.

लघुपर्जन, लघुउंबर.

लघुपांडुरपुष्पक, लघुद्रीपांतरखजूरी.

लघुपिच्छल, गोधणी.

लघुपुष्प, भुईकळंब.

लघुपुष्पा, सोनकेवडा.

लघुरुल, नदीउंबर.

लघुबदगी, भुयबोर.

लघुविल्वरुलाकृति, अमृतफल.

लघुभंटी, चिंचाडी.

लघुभृनद्रुम, गोंधणी.

लघुमंथ, लघुएरण टहाराळी.

लघुमांसी, सुगंधजटामासी.

लघुमूलक, मुळा.

लघुलता, लघुकारली.

लघुलय, पीतवर्णवाळा.

लघुशांख, खंबशांख १ क्षुद्रशांख २

लघुगीन, गोंधणी.

लघुशेलु, गोंधणी.

लघुश्लेष्मातक, गोंधणी.

लघुसोमवल्ली, रानशेरासही क्षणतात.
 लघुहेमदुग्धा, लघुउंबर.
 लघुवायुदुंवरा, लघुउंबर.
 लघुजका, रानकापशी.
 लघुजरी, श्वेतलाजालु.
 लघुजा, श्वेतलाजालु १ लघुलाजालु.
 लघुजालु, लाजालु.
 लघुजाशाल, लोकलज्जायुक्त.
 लघुजित, लाजलेला.
 लघुपर्ण, जाडी दालचिनी.
 लघुद्रा, कडई १ गावचिमणी २ करंजमूथ
 ३ वाद्यवि० ४
 लघुक, लाडु.
 लघुना, गव्हला १ लघुमालकांगोणी २ पिंडि-
 कालता ३ मृका ४ वाघेटी ५ कुसरी
 ६ लघुश्वेतजुई ७ वननेवाळी ८ श्वेतउप-
 लसरी ९ लहानम्यांशा १० थोरश्वेतजाई
 नेवाळी ११ शिरोजी १२ रक्तप. इच्छ १३
 वेळ १४
 लघुनाकरंज, सागरगोटी.
 लघुनाकस्तूरिका, गी, मुसकदाणकस्तूरी १
 पाच २
 लघुनांगी, कांकडांशीगी.
 लघुनापर्णी, मुसळी १ मिश्रेया २
 लघुनामणि, पोवळे.
 लघुनायावक, नूतनपल्लव.
 लघुनार्क, हिरवा कांदा.
 लघुनावृक्ष, नारळी १ थोर रालेचा वृक्ष २
 लघुनाशंकुतरु, साल.
 लघुन, तांड.
 लघुनि, भाषण १ बोललेला २
 लघुनिका, लापशी.
 लघु, मिळालेला.
 लघुवर्ण, पंडित.
 लघु, न्यायाने भिळवयाचा.
 लघु, पिचळा बाळा १ आलिगन २ विनाश ३
 गायनादिकांचे अवसान ४

ललनिका, नाभीपर्यंत लोवणारी कंठी.
 ललन, राल १ थोर रालेचा वृक्ष २
 ललना, चारोळी १ स्त्री २ सर्जरस ३
 ललनाप्रिय, कळंब १ बाळा २
 ललाट, कपाल.
 ललाटिका, ललाटभूषण.
 ललाम, शेंपूट १ अभभूषण २ अश्व ३ मु-
 ल्य ४ ध्वज ५ अश्वदिकांचे कपालाव-
 रचा पुंड ६ शृंग ७ चिह्न ८ प्रभाव ९
 ललामन, ललामशब्दपहा.
 ललालता, कस्तूरी १ स्त्री २
 ललित, सुंदर १ स्त्रीहाव २
 लल, लावापशी १ चतुर्थांश २ धान्यादि
 छेदन ३
 ललंग, देवकुसुम हि० लोंग फा० मीखक क-
 रनूक आ० कार्थीकिली ल० क्रोवस् ई०
 ललंगकालिका, ललंग.
 ललंगकंदपत्रा, लघुतालीसपत्र.
 ललंग, मीठ १ लोणारखार २
 ललंगकिंशुका, थोरमालकांगोणी.
 ललंगनृण, लोणामवत.
 ललंगत्रय, सेंधव १ वाड २ कांच ३
 ललंगभेद, लोणारखार.
 ललंगक्षार, लोणारखार.
 ललंगा, चांगोरी १ ललंगशाक २ थोरमाल
 कांगोणी ३ लोणारखार ४
 ललंगाल्घुत, समुद्रलवण.
 ललंगार, लोणारखार.
 ललंगोन्ता, लघुमालकांगोणी.
 ललंगोत्तम, सेंधव.
 ललंगोत्थ, लोणारखार.
 ललंगोद, धारसमुद्र.
 ललंगोदधिस्त्रात, सेंधव, मीठ.
 ललवन, धान्यादिकांचे छेदन.
 ललवली, हरपरेवडी.
 ललवलीकूल, हरपरेवडी.
 ललवित्र, कोपता इत्यादि.

लशुन, श्वेतलसूण. लसन १ काभुवा २ हिं०
सीर फा० आदिशरोदिस ल० गार्लिक-
रुठ ई०

लसा, आवेहलद.

लस्तक, धनुष्याचा मध्यभाग.

लक्ष, कालनाम १ निशाण २ अकपट ३
लक्षसंख्या ४

लक्षण, सारसपत्नी १ चिन्ह २

लक्षणा, सारसस्त्री.

लक्षा, लक्षसंख्या.

लक्ष्म, माती १ चिह्न २ मुख्य ३

लक्ष्मण, सारसपत्नी १ रामानुज २

लक्ष्मणक, मुचकुंद.

लक्ष्मणा, पुत्रदात्री १ श्वेतरिंगणी २ लक्ष्म-
णाकंद ३ जासवंद ४ मुचकुंद ५ सारस-
स्त्री ६

लक्ष्मी, हळद १ वृद्धि २ धोरशर्मा ३ श्वेत-
तुळस ४ वस्तु ५ शोभा ६ ऋद्धि ७ पत्र-
चारिणी ८ संपत्ति ९ मुकुटशेग १०

लक्ष्मीनाल, श्रौताड.

लक्ष्मीफल, बेलकळ.

लक्ष्मीवान्, श्वेतरोहिडा १ पिंपळ २ श्रीमा-
न् ३

लक्ष्मीवेष्ट, सरलाडीग १ विदोपशुप २

लक्ष्मीश्रेष्ठा, म्छलकमलिनी.

लक्ष्य, निशाण १ इष्टसिध्यर्थवास्तविकार्थ गु-
प्त ठेऊन अर्थांतर सांगणे ह्य० कपट २

लागजीग, शंखाजरे.

लांगळ, शालिविशेष १ नागर २

लांगळका, कळलावी.

लांगळका, कळलावी.

लांगळिनी, कळलावी.

लांगळी, ऋषभक १ कुहिली २ जळपिंपळी
३ नारळी ४ गजपिंपळी ५ मंजिष्ट ६
कळलावी ७ पिठवण ८

लांगुळ, पुच्छ.

लांगुळिका, पिठवण.

लांगुळ, पुच्छ.

लांगुळा, कुहिली.

लांगुळी, पिठवण.

लायव, आरोग्य.

लांडन, चिन्ह.

लाज, सार्व्यालास्या १ ओळितांदुळ २
काळ्या वाळयाचे मुळ ३

लाजमंड, सार्व्यालास्याचे मंडवत् करवाता.
लाटपर्ण, व्र, दालचिनी.

लापर्नी, नेवाजी.

लापाक, रोह.

लावु, वृ, काळा भोपळा.

लाभ, मूळद्रव्यावर अधिक मिळालेले तो.

लाभजनक, वाच्यसाहित्ये पिठवणवत् १ वा-
चा २ पीतवाचा ३

लाळन, चाणेजी १ लाडकरणे २

लाळसा, अनिवायदक्षता १ औंमुस्य २

लाळा, लाज.

लाळाटक, प्रभूच्या कपाळाकडे पाहण्यास १
कामकारण्यास अज्ञान २

लालाथ, केकरे १ धुरे २

लालामेह, प्रमेह.

लालास्त्राव, सुतेग १ लाळमळणे.

लाव, क. लावापत्ती.

लावण्या, त्रापी.

लावा, लावापत्ती.

लावाक्ष, लावानेचा मसंदुळ.

लाव्या, पंचापत्ती.

लासिका, नृमहरणारी स्त्री.

लास्फोटनी, लिटपाडणारे दाम्ब.

लाभ्य, नृम.

लाक्षा, लाव.

लाक्षापुष्पा, गुलाबाचे फूल.

लाक्षाप्रसादन, थोर लोभ.

लाक्षावृक्ष, पळस १ लाल रान आंबा २

लिकुच, थोरचुका १ धुडफणस २ लव.

ऑट. आंजण को० बटारफळ हिं०

लिखित, लिहिलेला.
 लिम, शिश्र १ चिन्ह २ अनुमान ३ सांख्य
 शास्त्रोक्तप्रकृति ४ शिवलिंग ५
 लिगजा, शिवलिंगी.
 लिगनाश, नेत्ररोग.
 लिगवृत्ति, जटादिभारष्करून पोटा भरणारा.
 लिगसंभवा, भूता, शिवलिंगी.
 लिगशां, शुकशां.
 लिगिनी, शिवलिंगी.
 लिगी, शिवलिंगी.
 लिपि, पी, लिहिलेले अक्षर.
 लिपिकर, कार, लेखक.
 लिप्त, विलिप्त १ खाललेले २
 लिप्तक, विपाकबाण.
 लिप्ता, शूडा.
 लिवि, वी, लिपिशब्दपाहा.
 लिबिकर, लेखक.
 लिक्षा, लिखा.
 लीका, लघुउंदीरकर्ना.
 लीद, खाललेला.
 लीला, विलास १ क्रिया १ क्रीडा ३ स्त्रिया-
 चा हावविशेष ४
 लुंग, महालुंग
 लुंगमांस, महालुंगाचा गार.
 लुचन, केश उपटणे.
 लुटिन, लोळणारा.
 लुव, कळव.
 लुविका, गहक्या व जवाक्या ओल्या.
 लुघ, अभिलाषशील.
 लुघक, गठोना १ व्याघ्र २ वाघ ३
 लुलाप, महिप.
 लुलाय, क, टोणगा, बीसा.
 लुलायकंद, श्वेतआळं.
 लुलायकांता, बीस.
 लुता, लुतरोग १ ऊर्णनाभकौट २
 लुतागर्भघातिनी, नागवेळ.
 लुतारि, बोठी दूधी.

लूतामर्कटक, सुतेरा.
 लूनीविपत्तिन्, देवडंगरी.
 लून, छिदलेला.
 लूम, शोपट.
 लेख, देव.
 लेखक, लिहिणारा.
 लेखन, नीलवर्णाहराकस १ लेखनऔषधे २
 जी रसादि घात व वातादिद्रोष यांचे
 शोषण करून पातळ करितात ती जर्सी
 मधु व उष्णजल. व वेखंड. जव.
 लेखनान्मक, निर्मळी वाज.
 लेखनी, खडू १ बोर २ थोरकाशा ३
 लेखगर्भ, डंड.
 लेखसाट, क. भोकर १ गोंधणी २
 लेखा, गेषा.
 लेखाई, श्रीताड.
 लेखाशालट, भोकर.
 लेख्यपत्र, क. ताड १ भुजपत्र २
 लेप, भोजन १ लिपणे २
 लेपक, गंवडी.
 लेपन, शिष्टारस.
 लेल्ह, कृमि.
 लेल्हान, मप.
 लेल्हान, क. गंधक.
 लेश, मूधमांस.
 लेष्ट, टुकळ.
 लेह, भोजन.
 लेही, कर्णवाली रोग.
 लेव्य, चाटाया जोगा पदार्थ. क्षिप्रादि तो.
 लोक, जन १ भुवन २
 लोककांता, ऋद्धि.
 लोकजित्, नास्तिक.
 लोकनाथ, पारा.
 लोकबंधु,) मयं.
 लोकबंधव,)
 लोकमातृ, सक्ष्मी.
 लोकसंज्ञिका, कंदगुळवेळ.

लोकस्कंद, इंदुकन्या १ मसुरा २ तमाल ३
 लोका, सुंठ.
 लोकायत, चार्वाकांचें तर्कशास्त्र.
 लोकायनिक, देहात्मवादिबौद्ध.
 लोकालोक, पंचत वि०
 लोकेश, पारा.
 लोचन, डोळे १ कलौजीजिरे २
 लोचनहिना, रामकुळीथ.
 लोचनावरण, पांपण्या.
 लोचना, नेया, महाभुंडी १ गोरखभुंडी २
 लोचमन्मक, अजमोटा.
 लोचशरि, अजमोटा.
 लोटा, चुका.
 लोटिका, चुका.
 लोणक, मीठ.
 लोणतृण, लोणागवत.
 लोणा, णी, घोंक तीन प्रकारची १ आंबेची २
 चुका ३
 लोणागवत, चुका.
 लोणिका, चोरोरी १ लोणीशाक २ घोंक ३
 आंबेची ४ चुका ५
 लोण, चोरोरी धन.
 लोत्र, लोतशब्दपात्रा.
 लोत्र, लोत्रवृक्ष १ लोत्र हि० टेटू को०
 लोत्रर गु०
 लोत्रपुष्प, मोहोवृक्ष.
 लोत्रपुष्पक, साली, भात.
 लोत्रपुष्पिणी, लघुधायत्री.
 लोत्रवृक्ष, मोहोवृक्ष १ वायवगणा २ लोत्र ३
 लोपाक, कोकडा १ लोमडास्य शृंगालभेद २
 लोपांग, फेफरे.
 लोपामुद्रा, अगमित्कषीची पत्नी.
 लोपत्र, चोरलेले धन.
 लोवान, उद.
 लोभन, मांसघात.
 लोभनी, या, गोरखभुंडी.
 लोभमात्र, वाटू.

लोभरहित, अलोलुप द्व० लोभनाहीं जास.तो.
 लोभ्य, हरताळ.
 लोभ, केस
 लोभकरणी, मांसरोहिणी १ रोहिणी २
 लोभकर्कटी, अजमोटा.
 लोभफल, नीव.
 लोभविश्रंस, कृमि.
 लोभश, कोंकड १ भेंडा २ नीलवर्णीहिरा-
 कस ३
 लोभशकांडा, काकडी.
 लोभशपत्रा, देवडंगरी.
 लोभशपत्रिका, देवडंगरी.
 लोभशपर्णा, मावपर्णा.
 लोभशपुष्पक, शिरीषवृक्ष.
 लोभशपुष्पा, लघुमेडाशिरी.
 लोभशफला, मेरी.
 लोभशमात्रांग, सुगंधमांजर.
 लोभशा, भेतरेखंड १ कागाचें झाड २ ट-
 रकोकडी ३ जटामासी ४ थोरवाळुककां-
 कडी ५ थोरतग ६ कांकोली ७ वेखंड ८
 सुगंधजटामासी ९
 लोभशा, थोरवाळुककाकडी.
 लोभा, वेखंड.
 लोल, चंचल १ सतृणा २
 लोलतिव्हा, वेगितकणा.
 लोलाध, फेफरे.
 लोलुप,) अतृणाशील.
 लोलुभ,)
 लोष्ट, गुळ १ सुखंड २
 लोष्टभेदन, टिकळ फोडण्याचा मुद्र.
 लोष्टमात्र, रूप-
 लोह, कृष्णागरु १ पोलाद २ मुंडलोह ३
 सोने ४ रूपे ५ तांबें ६ पितळ ७ कथी-
 ल ८ जिसे १ रक्तधातु २ काष्ठागरु ११
 लोखंड १२ अंध १३ कासे १४ वड-
 लोह १०
 लोह कर्ष, क, लोहचुंबक.

लोहकान्त, क, लोहचुंबकांतील लोह १ कां-
तलोह २
लोहकार, लोहार.
लोहकीट, मंडूर.
लोहगंधाम्यना, पिप्परोग.
लोहचूर्ण, लोहकीट.
लोहज, पंचरसलोह १ लोहकीट २
लोहजटा, लोखंडविल.
लोहद्रावी, टंरुणस्वार.
लोहनिर्वास, लोहकीट.
लोहपंचक, सोने १ रुपे २ तांबे ३ तंग ४
नाग ५ किंवा सुवर्ण. रुपे. तांबे. त्रपु.
कृष्णायस.
लोहपृष्ठ, क. कंकपुर्वा.
लोहपल, लोहकीट.
लोहमार, पन्ना.
लोहल, अम्पटबोलणारा.
लोहवाल, साजी, भात.
लोहविट, लोहकीट.
लोहविशुद्धिटा, टंरुणस्वार.
लोहविष्टा, लोहकीट.
लोहदादिकर, स्वर्गा.
लोहइलप्यण, टंरुणस्वार.
लोहसंकर, पंचरसलोह.
लोहसंकरकायक, सोमल.
लोहसंभवा, शेगडी.
लोहसाग, सागलोह.
लोहसिंहान, लोहकीट.
लोहदत्त, हरताळ.
लोहाभिस्साग, विजया दशमीस शस्त्र स्थापन
करितात तो.
लोहित, तुरे जोषडे १ रक्ततृणकेशर २
रुधिर ३ सोनपतळ ४ माणीक ५ रक्त-
चंदन ६ तांबडे गताळुं ७ पतंग ८ कुंकु
मागरचंदन ९ कृष्णामरु १० तांबडा
जंम ११ तांबडी लसूण १२ रक्तवर्ण १३
कपिला १४ सोनमेरु १५ रक्तरोहिडा १६

पापण्यांचा रोग १ •
लोहितक, माणीक.
लोहितचंदन, केशर.
लोहितच्छवि, रक्तगताळुं.
लोहितपुष्पक, डालिव.
लोहितपुष्पिका, उटकटाग.
लोहितपुष्पा, उटकटारा.
लोहितलता, मंजिष्ट.
लोहितशश्रु, लालशेगवा.
लोहितशीथक, रक्तपर्ंड.
लोहित, मंजिष्ट १ लाख २ लाजालु ३
रक्तपुनर्भवा ४ तांबसाळ ५
लोहितंग, कपिशा १ मंगळग्रह २
लोहितानन, मुंगूस.
लोहितालु, रक्तलाजालु १ लालगताळुं २
लोहितश्व, अप्रि.
लोहितेशु, रक्तजंम.
लोहितर्वा, थोरभेतकावली.
लोहितोच्छिष्ट, लोहकीट.
लोहितम, सोने.
लोहित्य, लोहकीट.
लोकायनिक, लोकायतिकशब्दपहा.
लोच्या, थोरभेतकावली.
लका, स्पृहा १ लाक २ नगरीवि० ३
लंकापिका, स्पृहा.
लंघन, उषाम.
लंघन नाचण्या.
लंघकर्ण, शेकड १ रणगीध २ अंकोली ३
ससा ४
लंबदेवा, सिंहपिंपली.
लंबन, बोलणे १ ललंतिकाशब्दपहा २
लंबवीजा, सिंहपिंपली.
लंबा, कडु व गोड दुधभोपळा.
लंबिका, पडजीभ.
लंबित, मांसघातु.
लंबोदर, गणपति.
लंबोष्ठ, उंट.

व

व, वरुण १ वायु २ सांत्वन ३ अंतःकरण ४

व, अ० सादृश्याधी.

वक्तव्य, निरा १ अहीन २ वचनाहं ३

वक्ता, विशिष्टभाषणकरणारा.

वक्त्र, नौड १ तगर २

वक्त्रकटुता तोडाला कडूपणा.

वक्त्रवास, नारिंग.

वक्त्रशल्या, रक्तगुंजा १ श्वेतगुंजा २ पहार

कुरुंदी ३

वक्त्रशोधन, नीव १ लघुईडनिवृ २

वक्त्राधिवास, नारिंग.

वक्त्रालु, हुकरकंद.

वक्र, तगर १ वाकडे २

वक्रकंटक, खैर १ वेग २

वक्रग, सप.

वक्रगुल्फ, उंट.

वक्रश्रीव, उंट.

वक्रचंचु, गीध.

वक्रनुंड, पोपट १ गणपति २

वक्रदंती, लघुदंती.

वक्रदंष्ट्र, रानडुकर.

वक्रपुष्प, अगस्ता १ पत्रम २

वक्रपुष्पिका, कळलावी.

वक्रलांगूल, कुत्रा.

वक्रविष्ट, वडवांगूल.

वक्रविष्टविनिर्गम, वडवांगूल.

वक्रशल्या, लघुरक्तकळलावी १ कडुदुग्धभो-

पळा २

वक्रा, स्पृका.

वचन, भाषण.

वचनप्राहिन, वचनात वागणारा.

वचनी, वाचा.

वचनेस्थित, वचनप्राहिशब्दपाहा.

वचस्, भाषण.

वचा, वेवंड १ कळलावी २ कौळिजन ३

वचोगृह, कान.

वज्र, हाडसंधी १ वाळा २ हिरा ३ श्वेतदर्भ ४

श्वेताश्रक ५ लघुरात्रेचा वृक्ष ६ नवसा-

गर ७ वैक्रांतरल ८ वावडिंग ९ विष्टा १०

निवडुंग ११ इंद्रायुध १२ योगवि० १३

वज्रकक्षार, नवसागर.

वज्रकंटक, विखरा १ निवडुंग २ सुरेंद्र-

कंद ३

वज्रकंद, तालमभक्तकमज्जा १ लुनीचा कांदा २

वज्रकंदक, खारा गानसुरण.

वज्रकागक, नखला १ वाघनख २

वज्रगोपक, इंद्रगोप.

वज्रचंचु, गीध.

वज्रनुंड, गीध १ चांचड २ हांस ३ नि-

वडुंग ४

वज्रनुप, वेदयंमणि.

वज्रदंडक, निवडुंग.

वज्रद्रुम, निवडुंग.

वज्रनिर्घोष, वज्राचा शब्द.

वज्रनिर्घोष, वज्रनिर्घोष.

वज्रपाषाण, शिरगोळा.

वज्रपुष्प, वडिशोप १ निलपुष्प २

वज्रपुष्पा, वडिशोप.

वज्रवाज, सागर्गाटी.

वज्रभूमिगत, वेक्रात.

वज्रमुष्टि, गानानाल कडवा सुरण १ सुरणा

सागिंधी लहान झाडे कुंपणाचे आश्रयाने

होतान त्यालाच लुतार्थी झाडे ह० कौ० २

वज्रमूर्त्ती, रानउडीद.

वज्रलाहक, कांतलाहक.

वज्रवलरी, हाडसंधी.

वज्रवृक्ष, निवडुंग.

वज्रशक्ति, खले मांजर.

वज्रशंखलिका, विखरा.

वज्रसंकाश, वेक्रात.

वज्रक्षार, नवसागर.

वज्राख्य, शिरगोळा.

वज्रांगक, गी, हाडसंधी.

वज्राभ, शिरगोला.
 वज्राभ, तमर.
 वज्रास्थि, विलरा.
 वज्राहिका, कुहिली.
 वज्रिन्, हाडसंधी १ निवडुंग २ इंद्र ३
 वट, वड २ गंधक २ पिंपरी ३ दोरी ४
 वटक, नदीवड १ वडा २
 वटकाकार, काळवंटपर्शी.
 वटगंधारी, भांभुरडी.
 वटच्छद, श्वेतआजवला.
 वटपत्र, श्वेतआजवला.
 वटपत्रा, वटमोगरा.
 वटपत्री, वटपत्रीपाषाणभेद वडवनी दे०
 वटसंप्रवर्गोह, वडाच्या पारंब्या.
 वटी, नदीवड १ पिंपरी २ दोरी ३
 वट्टलोह, क, पंचरसलोह.
 वडवा, घोडी १ ब्राह्मणाची स्त्री २
 वडवाप्रियल, जार.
 वडवानल, डुकरकंद १ समुद्रातीलअग्नि २
 वडू, विस्तीर्ण.
 वणिक्, वैश्य.
 वणिज, वैश्य.
 वणिज्य, वाण्यांचे कर्म, वाष्पापणा.
 वणिज्या, वणिज्यशब्दपारा.
 वन, अ० साम्याधी.
 वनिनिका, सरडा.
 वन्स, वक्षस्थळ १ गोवन्स २ वर्ष ३
 वन्स, क, मुंगुस १ श्वेतकुडा २ इंद्रजव ३ नी-
 लहिराकस ४ पुष्पकासीस ५ उर ६ नि-
 गुंडी ७
 वन्सकबीज, इंद्रजव,
 वन्सकर्ण, चितळ.
 वन्सतर, गोन्हा. बैल. पाडा.
 वन्सनाभ, वथनाग.
 वन्सभक्षक, लांडगा.
 वन्सर, वर्ष.
 वन्सराणक, फान्गुन.

वत्सल, दयाळु.
 वत्सा, ऐरावती १ प्रौढगाय २
 वत्सादन, लांडगा.
 वत्सादनी, गुळवेळ १ तानीचा वेळ २ गज-
 पिप्पली ३ गनकापत्रा ४
 वद, वक्ता.
 वदन, तोंड.
 वदन्य, दाता.
 वदान्य, व्याची वाणी सुंदर नो १ वदन्यशब्द
 पाहा २
 वदायद, वदशब्दपारा.
 वध, प्रात.
 वधू, कापुगकाचनी १ स्पृका २ स्त्री ३ स्नु-
 गा ४ नूतनां वाहितस्त्री ५
 वध्य, वधासयोग.
 वधी, चर्ममयी दोग.
 वन, पाणी १ रान २ लालसुरमा ३ प्रखर-
 ण ४ वर ५ प्रवाह ६
 वनकंडूल, गोडा सुरण.
 वनकणा, रानपिंपली.
 वनकंद, गोडा श्वेतसुरण १ धरणीकंद २
 वनकदली, खोखंडीकेळ.
 वनकणिका, सालइंबूश.
 वनकुक्कुट, गनकोबडें.
 वनकुलिनिका, रानकुळीथ.
 वनकुक्कुवाकु, गनकोबडें.
 वनकंद्राणा, कात्रीनिगुंडी १ श्वेतनिगुंडी २
 वनकोद्वय, रानहरीख.
 वनखंडी, कमलिनी.
 वनगोचर, माकड.
 वनगोक्षीरज, तवकीर.
 वनगौ, रानगाय १ गवा २
 वनचंद्रिका, मोगरी.
 वनखंपक, नागयांगा.
 वनखर, माकड.
 वनच्छान, बानर.
 वनज, गोडा सुरण १ रानमहाजुंग २ तुंबळ ३

रानतीळ ४ रानकुळीय ५ विष्णूचा हत्ती ६
 वनजनास्रचूड, रानकौबडे.
 वनजमूर्धजा, काकडाशिगी.
 वनजवृत्तिका, लघुमेडाशिगी.
 वनजा, रानकापशी १ रानमयाळ २ आसं-
 ध ३ रानशोष ४ अविहळद ५ रानआ-
 लें ६ रानमूग ७ श्वेतरिंगणी ८ निर्गुंडी ९
 झरसी १० रानतुळस ११ झुंझु १२
 काकडाशिगी १३
 वनजातिक, पारधी.
 वनज्वार, कडुजिरे.
 वननिक, लोभ्र.
 वननिकका, उयलशाक.
 वननिकिका, पाहाडमूळ.
 वननुंडी, गोमेठी.
 वनत्रपुसक, गोडडोडणी.
 वनदीप, सोनचांपा.
 वनद्रु, चारोळी.
 वनद्रुम, काश्यागरू १ अर्जुनसादडा २
 वनधेनु, वनगाय.
 वनपिप्यली, रानपिप्यली.
 वनपीत, कणगुगुळ.
 वनपुष्पा, वडिशोप.
 वनपुष्पोन्मव, आंबा.
 वनपूर, रानमहाळुंग.
 वनप्रिय, ब्रहेडा १ सांबर २ कचौरा ३ को-
 कीळ ४ काळवंटपर्धी ५
 वनवर्षण, काळा आजवला.
 वनवर्षणिका, सुगंध आजवला.
 वनशीज, पृस्क, रानमहाळुंग.
 वनभूषणा, कोकिका.
 वनमंजरी, राननिर्गुंडी.
 वनमलिका, नेवाळी.
 वनमलिका, झुद्रडास.
 वनमाज्वार, रानमांजर.
 वनमालिका, डुकरकंद १ नेवाळी २ शंख-
 पुर्था ३

वनमालिन्, विष्णु.
 वनमालिनी, नेवाळी १ शंखपुष्पी २
 वनमाली, वननेवाळी.
 वनमुद्र, धा, वठ १ रानमूग २
 वनमेथिका, रानमेथी.
 वनमोत्ता, लोखंडीकेळ.
 वनगंधा, रानकेळ.
 वनगात्र, आपटा.
 वनगाट, वड.
 वनगाक्ष, वानर.
 वनलक्ष्मी, केळ.
 वनवल्लभा, लुगी, निशेणीगवत.
 वनवास, मोहोवृक्ष.
 वनवासक, सांबरकंद.
 वनवासी, काळा मांगवावृक्ष १ श्वेतभुंज २
 डोमकावळा ३ डुकरकंद ४ सांबरकंद ५
 रूपभक ६ शीपांतरखजूरी ७
 वनविडाल, रानमांजर.
 वनविलासिनी, शंखपुष्पी.
 वनवृताकी, थोरडोवली.
 वनव्रीह, देवभात.
 वनशृंगाट, लघुगोखळ.
 वनसृकरा, कुहिली.
 वनम्हा, लघुपिपळ १ अम्लपर्णा २ आंबट-
 वेळ ३
 वनम्नेहफला, लघुडोवली.
 वनभ्रमि, नांदरुखी १ आपटा २ वड ३ ल-
 युवृक्ष ४ फुलांचोचून फळें जास येतात
 तो वृक्ष ५
 वनहगिट्टा, रानहळद.
 वनहाम, कंद १ कसई २
 वनावु, ससा.
 वनास्र, लाकरानआंबा.
 वनायु, हरिण.
 वनायुत्र, अश्ववि०
 वनारिष्टा, रानहळद.
 वनाईक, रानआळें.

वनालक्त, गेरू.
 वनालिका, हाडसंधि.
 वनालुक, रानआळू.
 वनिना, गहुला १ खी २
 वनितावलभा, गहुला.
 वर्नापक, याचक.
 वर्नापक, वर्नापक शब्द पाहा.
 वनुका, माकड.
 वनेभवा, लोणाशाक.
 वनेरुहा, त्रिपर्णीकंद.
 वनेन्सय, आंबा.
 वनोद्भव, रानमहाशुंग १ रानसीळ २ गोंड-
 सुरण ३
 वनोद्भवा, रानमृग १ रानकापशी २ रान-
 मोगरी ३
 वनोकस, माकड.
 वनौका, कुहिली १ आजमोद २
 वन्य, गोंडा श्वेतसुरण १ जाडा दालचिनी २
 धोरदेवनळ ३ दालचिनी ४ केवटीमाया ५
 किंचिर्सातचंदन ६ डुककंद ७ रान-
 कुळीय ८
 वन्यजा, रानमयाळ.
 वन्यजार्क, कडुजिरे.
 वन्यदमन, रानदवणा.
 वन्यदंश, शूद्रडांस.
 वन्यवृक्ष, पिपळ.
 वन्या, रानमृग १ रकगुंजा २ भद्रमांथ ३
 चिमूड ४ राजपिंडखजुरी ५ वाळंतशोप
 ६ आवेहळद ७ विवळ्या ८ लघुकरवंदी
 ९ वनसमूह १०
 वन्येज्य, अतिथोररसाळआंबा १ पिनपापडा २
 वन्येष्ट, अतिथोररसाळआंबा.
 वन्धि, विचवा १ चित्रक २ ईडनिवू ३ श्वेत-
 दर्भ ४ चोर्पाचिनी ५ अमि ६
 वन्धिकलिका, दिवा.
 वन्धिकाष्ट, दाहागर्क.
 वन्धिजिळा, कळलावी.

वन्धिज्वाला, लघुधापटी १ कळलावी २
 वन्धिन्दग्ध, वन्धिदग्धरोग.
 वन्धिदमनी, आगी दवणा.
 वन्धिदीपिका, अजमोदा.
 वन्धिनामन्, चित्रक.
 वन्धिर्नमर्थना, लघुएरण १ टहांकळ २
 वन्धिपुष्पा, र्णा, लघुधापटी.
 वन्धिधीज, निवू १ ईडनिवू २ सोने ३
 वन्धिभूतिक, रूपे.
 वन्धिमाण, सूर्यकांत.
 वन्धिमथन, ना, थोरएरण.
 वन्धिमथ, थोरएरण.
 वन्धिमुर्वा, कळलावी.
 वन्धिरुचि, लघुमाळकागोणी.
 वन्धिरुह, कांस.
 वन्धिवक्रा, कळलावी.
 वन्धिवधन, आगेभ्य.
 वन्धिवलभ, राळ.
 वन्धिशिष्य, कुमुंभ १ केशर २
 वन्धिशिखा, जळपिन्डी १ कळलावी २
 लघुधापटी ३ राजपिन्डी ४
 वन्धिसख, पतजिरे.
 वन्धिसभूत, सोने.
 वपा, वन्धिदधानु १ लिङ्ग २
 वपुवापं, लुकधातु.
 वपुवा, शेतवी लघु व थोर.
 वपुन्, देह.
 वपुस्त्व, रसधातु.
 वप्र, सिसे १ शेत २ चय ३
 वप्रविष्टक, सिसे.
 वमथु, ओकारी १ हस्तिशुंडावशीकर २
 वमन, ओकारी १ वमनशक्ति ते २ पद्मदशेस
 आले नाही असे पिन व रुफ यानां हटेकरून
 औषध तोंडाबाटे पाडिते ते जसे गेळकळ ३
 वमि, ओकारी १ लाळ २
 वयस्, पती १ अवस्था २
 वयःकांत, लघुधापटी.

वयःसंस्थापनी, ब्राह्मी.

वयस्क, तरुणपुरुष.

वयस्थ, तरुणपुरुष १ आंबळा २

वयस्या, आंबळी १ गुळवेल २ प्रौढकन्या ३
कांकोली ४ दारुदळद ५ मत्स्यासी ६
सोमवहरी ४ लाख ५ हरीतकी ६ क्षी-
रकांकोली ७ लघुकमालिणी ८

वयस्य, स्नेही.

वयस्या, ब्राह्मी १ क्षीरकांकोली २ सुगसा ३
हरीतकी ४ मोहाचीं फुले ५

वग, लघुरोहिसतृण १ चारोळी २ वकुळी ३
टेभुर्णी ४ केशर ५ आले ६ नवरा ७
सैंभव ८ किंचितडष्ट ९ दालचिनी १०
वेहेकळ ११ लालसुरमा १२ हळदिव्रा
वृक्ष १३ वेष्टन १४ श्रेष्ठ १५

वगक, पित्तपापडा १ बऱ्या २ रानमृग ३
शरपार्णिका ४

वगका, बऱ्या.

वगकाष्टका, भांग १ वगाटिकाकारतंदुल २

वगचंदन, कृष्णागर्ग.

वगचित्र, तिलक.

वगट, गांधीलमार्शी.

वगटा, करडईबीज १ हंसी २ गांधीलमार्शी ३

वगट्टिका, करडईबीज.

वगटी, कथील १ गांधीलमार्शी २

वगंड, मुखरोग १ वेदीचा मध्य २ संघ ३

वगण, वायवरणा १ उंट २ कुंपण ३ वांद ४

वगणा, तुगी.

वगनिक्तक, पित्तपापडा १ कडुनिंब २ श्वेत

कुडा ३ कडुनिंबफल ४ गोडशेंदाड ५

वगनिक्तका, पहाडमूळ.

वगनिक्ता, पहाडमूळ.

वगनुला, वैश्य.

वगन्ना, चर्मरज्जु १ हस्तिबंधनरज्जु २

वगत्रच, कड्यानिंब.

वगद, वरदाता.

वगदा, आसंध १ तिपर्णी २ सूर्यफूलवली ३

सुवर्चला ४ वाराहीकंद ५

वगदायिनी, सूर्यफूलवली.

वगदारु, सागवृक्ष.

वगपीतक, अभ्रक.

वगपोत, श्रेष्ठशाक.

वगयोनि, केशर.

वगलक्ष्म, रक्तकांचन १ मोठा नागच्यापा २
सोनच्यापा ३

वगला, हंसी.

वगवर्णिनी, स्त्री १ हळद २ लाख ३

वगवेल, वीरतरु १ श्वेत. कृष्ण. रक्त. नील.

चार प्रकारची. वेलतर दे०.

वगशीत, दालचिनी.

वगश्रेणी, लघुमोरवेल.

वगक्षक, वांवावृक्ष.

वग, त्रिकळा १ जादंची २ गुळवेल ३ का-

कमाची ४ ब्राह्मी ५ पहाडमूळ ६

मेदा ७ वावडिंग ८ स्त्री ९ हळद १०

वांझकटोली ११ मद्य १२ भूमि १३

दुकरकंद १४ श्वेतविष्णुकांत १५

वगक, पित्तपापडा.

वगंग, मस्तक १ जाडी दालचिनी २ उप-

स्य ३ कंकुष्ट ४

वगंगक, दालचिनी.

वगंगना, सुंदरस्त्री.

वगंगी, मोठी दाता १ हळद २

वगट, कवडी.

वगटक, कमल कर्णिका १ दोरी २

वगटा, कवडी.

वगाटिका, कवडी १ गुलवास २ कमलक-

र्णिका ३

वगन्न, वरण १ श्रेष्ठाम्ब २

वगंगोह, पक्षि वि०

वगंगोहा, स्त्री.

वगळ, क, लवंग १ अष्टांगसार संपद.

वगाशि, स्थूलवृक्ष.

वगसि, उत्कृष्ट तरवार १ महावृक्ष २

वराह, हिरा १ भद्रमोथ २ रानडुकर ३
 शिशुमार ४ डुकरकंद ५ डुकर ६
 वराहक, सुसर १ हिरा १
 वराहकंद, डुकरकंद.
 वराहकणी, आसंध.
 वराहकाली, सूर्यफूल.
 वराहदंष्ट्रा, भुद्रराग.
 वराहांगी, लघुदंती.
 वराही, आसंध १ काळी चिमणी २ डुकर
 कंद ३ भद्रमोथ ४
 वाग्वासित, ज्याची शुभ्रुधा केली तो.
 वरिचम्या, उपासना.
 वरिचम्पित, वरिचसितशब्दपाहा.
 वरिष्ठ, तांबे १ वाळा २ मिरां ३ तित्तिर
 पक्षी ४ श्रेष्ठ ५
 वरिष्ठा, काळा वाळा १ हळद २
 वरी, लघुशतावरी १ महाशतावरी २
 वरीयसू, अतिश्रेष्ठ.
 वरीयसी, लघुशतावरी.
 वरुण, वायवरणा १ वरुण देवता २
 वरुणात्मजा, मदा.
 वरुथ, रथास रक्षणासाठी केलेले कोहमय
 आवरण.
 वरुधिनी, सेना.
 वरेण्य, केशर १ मुख्य २
 वरोत्पल, अंतरक्तकमल.
 वरोषधी, सूर्यफूलवर्ती १ ब्राह्मी २
 वर्क, तरुण जो पशुजातीय तो.
 वर्ग, समूह.
 वर्गचर, चितळ.
 वर्च, बुधग्रह.
 वर्चस्, भारंग १ विष्टा २ तेज ३ रूप ४
 वर्चस्क, विष्टा.
 वर्जन, वर्जकरणे.
 वर्ण, ब्राह्मणाद्विचारवर्ण १ शुक्लादिरंग २
 हत्तीच्या पाठीवरचे आस्तरण ३ स्तुति ४
 अक्षर ५ कीर्ति ६ गुणकथा ७ भेद ८

रूप ९ विलेपन १०
 वर्णक, अंगाम लावावयाचे उटणे.
 वर्णकंड, मोरचूक.
 वर्णकृत, पीतचंदन.
 वर्णजलौका, जळू १ जातिवि० २
 वर्णदा, वी, हळद.
 वर्णपुष्प, रक्तकोरांटा १ आंबोली २
 वर्णप्रसादन, काष्टागुह.
 वर्णभू, स्थौण्य.
 वर्णभेदिनी, गडुला १ गंधप्रियंगु २
 वर्णलेखा, खडू.
 वर्णलोहक, सानपितळ.
 वर्णवर्ती, हळद.
 वर्णविलासिनी, हळद.
 वर्णशाक, गौरसुवर्णशाक.
 वर्णाहं, हिरेचे मूग.
 वर्णित, स्तुत.
 वर्णिन्, ब्रह्मचारी.
 वर्णिनी, हळद.
 वर्ण्य, भेतआजवला १ केशर २
 वर्न, गंधक.
 वर्नक, पंचरसलोह १ गांजीणपक्षी २ अथ
 वर ३ सुंभ ४ चित्रपंखांचा पक्षिवि० ५
 वर्नकी, सातला.
 वर्नतीक्ष्ण, पंचरसलोह.
 वर्नन, जीवन १ वर्तणारा २
 वर्ननि, मार्ग.
 वर्नना, रस्ता.
 वर्नलोह, पंचरसलोह.
 वर्ति, वर्णकशब्दपाहा.
 वर्तिक, वनचटक १ गांजीणपक्षी २
 वर्तिका, मेटांशिगी १ लघुमेढांशिगी २ ति
 तिरपक्षी ३ गांजीणपक्षी ४ रानचिमणी
 वर्तिर, कर्पिजलसदृशपक्षी.
 वर्तिष्णु, वर्तनशील.
 वर्तिष्यमाण, भविष्यकाळ.
 वर्ती, गांजीणपक्षी.

वनीर, तिनिरपक्षी १ गांजिणपक्षी २
 वनेल, गुंठतृण १ वाटाणें २ कडवे बाल ३
 टंकणखार ४ लालमुळा ५ विमलमणि ६
 वाटोजा ७
 वन्तुलफल, कलिगड.
 वन्तुली, गजपिपळी.
 वन्तुन, पांपण्या १ मार्ग २
 वर्त्मानि, नी, मार्ग.
 वर्त्तमानिक, सुवर्णमाक्षी.
 वर्ध, सिसे.
 वर्धक, भारंग.
 वर्ध, कि, सुतार.
 वर्धन, पाचोदावृक्ष १ वाढणे २ वर्धनशील ३
 छेदन ४
 वर्धमान, क, श्वेतएरंड १ गोडमहालुंग २
 शराव ३ वाढणारा ४
 वर्धमाना, गोडमहालुंग.
 वर्धी, चामड्याची वाधी.
 वर्धरोग, अडसेवाचे ठायी वर्धीसारखी
 सृज उत्पन्न होते ती वळ.
 वर्मकटक, पित्तपापडा.
 वर्मन, कवच.
 वर्मा, शूर्पाकारमन्य १ वावीविशेषमन्यभेद २
 वर्य, कवडी १ रत्न २ मुख्य ३
 वर्यकुर, शतावरीचा अंकुर.
 वर्या, स्वयंवरकरणारी स्त्री.
 वर्याजन, रसजन.
 वर्वणा, मधुमक्षिका.
 वर्वरा, तिळवण.
 वर्ष, संवत्सर १ इष्टि २
 वर्षकाल, वर्षाकृत.
 वर्षकाली, शहाजिर.
 वर्षकेतु, रक्तपुनर्नवा १ श्वेतपुनर्नवा २
 वर्षपाक्षा, आवाहा.
 वर्षपुण्या, प्थी, महाबला.
 वर्षवरा, नपुंसक.
 वर्षा, वर्षाकृत १ शहाजिरें २

वर्षाघोष, पिवळा मोठा बेडूक.
 वर्षाभव, रक्तपुनर्नवा.
 वर्षाभू, गदपूर्णा १ रक्तपुनर्नवा २ बेडूक ३
 इंद्रगोपकीटक ४ वीरत्राहुटी ५ श्वेतपुन-
 नवा ६
 वर्षाभ्वी, वेडकी.
 वर्षाल, स्पृका.
 वर्षावमान, शरदृतु.
 वर्षायन्, अतिवृद्ध.
 वर्षोपल, गार.
 वर्षोपलनीग, गाराचें पाणी.
 वर्ष्यन्, देह १ प्रमाण २ अतिमुं. वी आ-
 कृति ते ३
 वर्ष्पन्, भविष्यकाळ.
 वरज, वान १ धान्य २ पुद्ग ३ शहराचा
 दरवाजा ४
 वरजत्रा, वरत्र्या.
 वरभा, कटागार.
 वरप, गळगडरोग १ प्रकोष्ठाभरण २
 वर्यायन, वांष्टत.
 वरक्ष, द्युतवर्ण.
 वराल, ला, अंगावरपडते ती वस्त्री.
 वरालमुख, वानर.
 वराल, काण्या.
 वरलीक, वरचण.
 वरालमुख, माकड १ वानर २
 वरक, साल.
 वरकरुत, पांफळीवृक्ष.
 वरकद्रुम, भृजंपत्र.
 वरकपत्र, काटताड १ हिनाल २
 वरकफल, डाळिव १ कलीजीजिरें २
 वरकल, धोरलोत्र १ दालचिनी २ साल ३
 वरकलरु, पांफळीवृक्ष.
 वरकलद्रुम, भृजंपत्र.
 वरकला, तेजबल १ श्वेतपाषाणभेद २ जवळ ३
 वरकली, धोरलोत्र.
 वरकलोध, धोरलोत्र.

वल्की, बेहेडा.
 वल्गान, अश्वगतिविशेष.
 वल्गुज, जा, वावंच.
 वल्गुनी, वडवागूळ.
 वल्गुपोदकी, राजगिरा.
 वल्गुल, वडवागूळ.
 वल्गुलिका, वागुली.
 वल्मीक, धुदुरोग १ वाहळ २ ऋषिवि० ३
 वल्मीकशीर्ष, लालसुरमा.
 वल्मीकसंभवा, नागसर्पुंद्री भोपळा.
 वल्, पुष्पविशेष १ कडवे वाल २ घेवडा ३
 वल्की साक्यीवृक्ष १ वीणा २
 वल्भ, कृष्णागरु १ अश्ववि० २ प्रिय ३ अ-
 ध्यक्ष ४
 वल्भा, चित्रकमुल १ मेथिका २
 वल्गि, मंजरी.
 वल्गी, झाडाचा मोहर १ मेथी २ वेखंड ३
 चित्रक ४ मंजरी ५
 वल्गि, लता.
 वल्गिका, काळी गोकर्णी १ उपोदकी २ शि-
 केकाई ३
 वल्गिकाग्र, पेंवळी.
 वल्गिज, भिरे १ तवर्बागर
 वल्गिवर्णा, नुयबोग.
 वल्गा, काळी गोकर्णी १ अजमोद २ आका.
 मोदक ३ आर्गीदवणा ४ शिरोजा ५ व-
 ली ६ माळावरची मयाळ ७ चक्र ८
 वल्गिखंदर, आरी.
 वल्गादुर्वा, वेळीदुर्वा.
 वल्गिपलाशकंदा, भुईकोहोळा.
 वल्गिमुद्ग, धोराल्लिचावृक्ष.
 वल्गिसूगण, आम्बलपर्णी १ आंबटवेल २
 वल्गु, शुक्रमांस.
 वल्गूक, राव.
 वल्गूर, चाकवत १ शुक्रमांस २ शुक्रनासा ३
 वल्गूरा, वल्गूरशब्दपाहा.
 वल्गुज, मोळ.

वशा, इच्छा १ अधीन २ अधीनत्व ३ प्रभु-
 त्व ४
 वशाक्रिया, मंत्रादिकैकरून वशाकरणे.
 वशा, हनीण १ वांशगाय २ स्त्री ३
 वशिक, रिक्तामा.
 वशिका, काळी गोकर्णी.
 वशिजाता, पुत्रदायी.
 वशिग, मीठ १ चक्र २ श्वेतआघाडा ३
 रक्तआघाडा ४ गजपिंपळी ५
 वशीग, मीठ.
 वश्य, स्वाधीन.
 वश्या, विष्णुक्रांता १ गोगोचन २
 वषट्, अ० देवतेद्विशेकरून जे हविर्दान-
 तदर्थी.
 वषट्कृत, अप्रिमध्ये हवनकेलेले जे आ-
 ज्यादि ने.
 वस, श्वेतरक्तवसु.
 वसंत, वसंत ऋतु १ कोकिला २
 वसंतक, पांटेदु.
 वसंतकुसुम, गोभणी.
 वसंतऋतु, कोकिला.
 वसंतजा, श्वेतमोठीजाई.
 वसंतदूत, आंबा १ कोकिला २
 वसंतदूता, रक्तपाडळ १ वेलमोगरी २ श्वेतमो-
 ठीजाई ३ गणेरी ४ कोकिला ५ वासंती ६
 वसंतपुष्प, पृळीकंदव.
 वसंतमंडन, शेंदूर.
 वसंतललना, श्वेतमोठीजाई.
 वसंतव्रत, मसृंगिका.
 वसंतार्ण, बेहेडा.
 वसति, घर १ रात्रि २ राहणे ३
 वसंती, कोकिला.
 वसंतोत्सवमंडन, हरंताळ.
 वसंतोद्भवमंडन, वसंतोत्सव १ शेंदूर २
 वसन, तमालपत्र १ वल्ग २
 वसनी, पीतकापशी.
 वसव, निंबारा १ रक्तोत्पल २ अर्क ३ वांशु-

लवण ४ वकुळ ५
 वसा, मेदा १ मेदोधातु २ हृदयमांसस्नेह ३
 चर्वी हिं० पीह फा० सहम आ० एदि-
 प्त ल० फेट ई० वसाधानु ४
 वसादनी, पिवळा शिसवा.
 वसामेह, प्रमेहरोग.
 वसिर, रक्तभाघाडा १ गजापिंपली २ ल-
 वण ३
 वसु, सोरा १ वस्तु २ इवेतरकवमु ३ रत्न ४
 खारीमीठ ५ ऋत्वि ६ मृत्निकालवण ७
 धन ८ अमि ९ किरण १० वगळा ११
 औषध १३ जुंफणी १४ देवगणवि० १५
 कांति १६ पत्नीचा भाउ १७ मधुर १८
 श्वेतकडमांदार १९ सोने २० वृत्ति २१
 पोळ २२ दे० सांड गु०
 वसुक, थोरकई १ कृष्णागर २ थोरवकुळ ३
 सांबरलोण ४ रक्तमंदार ५ धूसरमृग ६
 पिवळे मृग ७
 वसुचाकुक, सोने.
 वसुच्छिद्रा, महाभेद.
 वसुद्रुम, उंबर.
 वसुधरा, भूमि.
 वसुधा, लघुखजूरी. १ भूमि २
 वसुमती, भूमि.
 वसुरत्न, माणिक.
 वसुश्रेष्ठ, रूपे.
 वसुस्थिति, कात्रीनिर्गुडी.
 वसुक्षार, मृत्निकालवण.
 वसुक, वसुकशब्दपाहा.
 वसुत्तम, रूपे.
 वस्तुक, सांबरलोण.
 वस्ति, गर्भस्थान स० ओटीपोट १ स्तन.
 उदर. यांवर ज्या वक्ष्या पडतात ती २
 वखाची दर्शा ३
 वस्त्रिकुडलिका, मूत्राघातरोग.
 वस्तु, साधारणद्रव्य.
 वस्तु, घर.

वस्त्र, तमालपत्र १ वस्त्र २
 वस्त्रका, लिखा.
 वस्त्रपंजल, कोलकंद.
 वस्त्रभूषण, पडवास १ साखरंड २ लालसु-
 रमा ३
 वस्त्रभूषणा, मंजिप्र.
 वस्त्ररंगा, शिरोजी.
 वस्त्ररंगिणी, मंजिप्र.
 वस्त्ररंजक, कुमुंब.
 वस्त्ररंजनी, मंजिप्र.
 वस्त्ररागधूत, नीलवर्णाहिराकस.
 वस्त्रांगा, श्वेतउवा.
 वस्त्रेया, श्वेतउवा.
 वस्त्र, मृत्यु.
 वस्त्रसा, शरीरांतील शिरा प्रत्येक.
 वस्त्रसा, वस्त्रसा.
 वर, वेलाचा खांडा.
 वरुम्बाकंद, वरुम्बीकंद.
 वक्षस्, ऊर.
 वक्षोज, स्तन.
 वक्षोजोपम, चक्रवाकपत्ती.
 वा, अ० सादृश्य १ विकल्प २ समुच्चय ३
 अवधारण ४ त्यांअर्थी.
 वाः, पार्णा.
 वाक्, वाचा.
 वाक्पति, निदोष व उन्कृष्टबोलणारा १ बृह-
 स्पति २
 वाक्प्रदा, सरस्वती.
 वाक्य, वचन १ तिङ्मुंबंतपदांच्या समूह २
 वाक्शल्या, पाहारकुटुंबिनी.
 वागीश, वाक्पतिशब्दपाहा.
 वागुजारल, वागुसमन्थ.
 वागुर्त्री, वावची.
 वागुरा, वाघाटी १ जाळे २
 वागुरिक, पाग्धी.
 वागुग, मन्यभेद.
 वाग्मिन्, पोपट १ श्वदनी पोपट २ वृह-

स्पति ३ नैपायिक ४ वका ५

वाग्बिलासी, कबूतर.

वाघंटी, वाघंटी.

वाङ्मुख, बेलण्याचा प्रारंभ.

वाचक, शब्द.

वाचनी, वाचा.

वाचंयम, मीनधारणकरणारा १ ऋषि २

वाचस्पति, बृहस्पति.

वाचस्पतिबलभ, पुष्कराज.

वाचा, वाणी.

वाचाट, बहुत अवाच्य बेलण्याग.

वाचाल, वाचाटशब्दपाहा.

वाचिक, दृतांने सांगितलेला निरोप.

वाचोपुक्ति, नैपायिक १ बहुतबेलका २

वाचोपुक्तिपटु, वाचोपुक्तिशब्दपाहा.

वाछा, टक्का.

वाज, पक्ष्याचे पीस १ पैटी सुग २ अन्न ३

वाजपेय, यज्ञ वि०

वाजि, घोडा.

वाजिकर्गी, आसंध.

वाजिकिशोर, क्षिगंरुं.

वाजिबूरा, थोरश्वेतकिन्हि १ काळी गोकर्णी २

वाजिगंधा, आसंध.

वाजिदंत, ना, अडळसा.

वाजिदंतक, अडळसा.

वाजिन, पक्षी १ अश्व २ वाण ३ आसंध ४

रक्तधानु ५

वाजिनामा, आसंध.

वाजिनी, आसंध १ घोडी २

वाजिपुत्री, साल्दच्या वृक्ष.

वाजिप्रिय, या, भुयकोहीळा १ नव २

वातिभक्ष्य, हरभरे.

वातिभोजन, हिरवं मूग.

वातिमंथ, हरभरे.

वातिशाला, घोड्याची पागा.

वातिष्ण, शिरड.

वाटी, लघुचिकणा १ गृहभूमि २ धराजव-

ळ्या वाग ३ कंबर ४

वाटचपुष्पिका, षी, अतिबला.

वात्याक, चिकणा.

वात्यायनी, लघुचिकणा १ महाबला २

वात्यालका, लघुचिकणा १ महाबला २

वात्यालिका, लघुचिकणा १ महाबला २

वात्याळ, पुष्करमूळ.

वाडव, ब्राह्मण १ वडवाचि २ अश्वसमूह ३

वाडव्य, ब्राह्मणसमूह.

वाडवेप, गाय.

वाणि, विणणें.

वाणिज्य, वाण्याचे कर्म. वाणीपणा १

वाणिनी, नर्वकी १ दुती २ मना ३ विद-

ध्या ४ वनिता ५

वाणी, वाचा.

वान, वायु.

वान, ओकलेला मनुष्य.

वानक, गोकर्णी.

वानकटक, वायुरोग.

वानकिन्, वातरोगी.

वानकुंडलिका, मूत्राघातरोग.

वानकुंभफल, पांपया.

वानगंड, गलरोग.

वानगिनी, वागी.

वानघा, आसंध १ सियुडी २ सालवण ३

वानचटक, तिनरपक्षा.

वाननाडी, दंतमूलरोग.

वानपोत, पळस.

वानप्रकृतिलक्षण, कृश १ कृश २ अल्पकृ-

श ३ थळाचिन् ४ अनवस्मित ५ बहुवाक् ६

ध्यामतःस्वप्न ७

वानप्रर्षा, भेंकर.

वानप्रवृत्ति, वायु.

वानप्रशमनी, आरी.

वानवास्ति, मूत्राघातरोग.

वानभूतनिवारिणी, चिदादेवदार.

वानवाग, आकाश.

वातमृग, भेकर.
 वातरक्त, वातरकरोग.
 वातरोग, वायुरोग.
 वातरोगिनी, वायुरोगी.
 वातरोगिणी, गलरोग.
 वातविपर्यय, सर्वाक्षरोग.
 वातवैरि, रकएरंड १ ब्रदाम २
 वातव्याधि, वातरोग.
 वातशार्ध, ओटीपोट.
 वातशोणित, वातरक्त.
 वातसार, बेल.
 वातस्नांभिनिका, चिच.
 वातहनवर्त्म, पांपण्यांचा रोग.
 वातहर, वायुनाशक.
 वाताद, ब्रदाम.
 वातापिन्, दैत्यवि०
 वातार्पा, नदी.
 वाताय, ब्रदाम.
 वातायन, गवाक्ष.
 वातायु, हरिण.
 वातारि, पुचदार्या १ ओवा २ भांग्य ३
 वावडिंग ४ विवडा ५ खाग सुरण ६
 पांतटेट्ट ७ निवडुंग ८ मुरग ९ श्वेतए-
 रंड १० श्वेतनिगुंडी ११ नीलवृक्ष १२
 जनुका १३ भेडी १४ वत्र १५ नील-
 ग्न १६ रकएरंड १७ वावळा १८
 श्वेतलमूग १९
 वातारिनेंदुल्या, वावडिंग.
 वाताशां, सर्व.
 वाताष्टान्या, मृत्वाघातरोग.
 वाताम्ब वातरकरोग.
 वाति, वायु.
 वांति, ओकारि.
 वातिक, वायुसंबंधी रोग.
 वातिकप्रिय, आम्लवेतस.
 वातिशोधिनी, शहाजिरे.
 वातुल, वायुमूह १ वातविकारनेमहन २

करणारा २
 वातुल, वातुलशब्दपहा.
 वात्सन्ध, दयालता.
 वादनीय, पोकळवेळ.
 वादित्र, वाद्य.
 वाद्य, शंख १ नगारा इत्यादि २
 वाद्यपुष्प, केशर तीन भाग. वाळा एक भाग
 आणि चंदन एक भाग १ केशर तीन
 भाग चंदन एक भाग २
 वाद्यमंड, जव भाजून १४ गुण पाणी घालून
 करावा तो.
 वात, शुष्ककळ.
 वातप्रस्थ, मोहोवृक्ष १ आश्रम वि० २
 वातर, माकड.
 वातप्रिया, गंजणी.
 वातरा, कुहिला.
 वातम्यन्य, लघुवृक्ष १ फुले येऊन फळे येतात
 तो वृक्ष.
 वातायु, हरिण.
 वातारि, पारसा पिपळ १ वित २ जळवेत ३
 शोमजळवेत ४
 वातारि, कोष्ट १ लघुमंजुतृण २ थोरदमः
 वातारि, शुक्रेतडी मोथा १ जलमुस्ता २
 वातेय, वातारिपत्रपाहा.
 वायक, पातचंदन.
 वापि, पी, विहार.
 वापिज, जल, पोखर्णीचे पाणी.
 वाप्य, कोष्ट १ पोखर्णीचे पाणी २
 वाप्यक, माटाचा भाजी.
 वाम, सुंदर १ विपरीत २ मदन ३ सव्य ४
 स्तन ५ मेघ ६ महादेव ७ शत्रु ८
 वामदेव, महादेव.
 वामदृक्, स्त्री.
 वामन, ना, ताग १ हस्तपुरुष २ दक्षिण-
 दिशेचा हनी.
 वामनन्, वायुरोग.
 वामना, थोरताग.

वामनीया, गृहमक्षिका.
 वामल, वारुल.
 वामलोचन, सुंदरनेत्रांची स्त्री.
 वामसंज्ञ, भीमसेनी कापूर.
 वामस्कंध, डुकर.
 वामा, स्त्री १ काळी चिमणी २
 वामावर्तफला, ऋद्रि.
 वामावर्ता, सोनामुखी.
 वामी, वाव १ हरहुर्चा २ घोडी ३
 वायदंड, कोप्रगाचे धोटे.
 वायवाल, पाचरण.
 वायव्या, करंजवली.
 वायस, कावळा.
 वायसा, थोरली भेतकावळी.
 वायसादनी, मोठी मालकांगोणी १ लघुरक-
 कावळी २
 वायसागाने, घुवड.
 वायसाळा, लघुकावळी.
 वायसी, थोरकरंज १ काळाउंबर २ सागर
 गोटी ३ लघुरककावळी ४ काळी कावळी ५
 कारुजंथा ६ कारुनुंडा ७ काकी ८
 थोरभेतकावळी ९ थोरमालकांगोणी १०
 वायसीवली, करंजवली.
 वायसेशु, लघुरकमठ १ वोरु २
 वायसीरिका, मोली १ काकोरी २
 वायु, वाग. वायुचे भेद व त्याची लक्षणे ॥
 ते वायु शरीरांत प्राण, अपान, समान,
 उदान, व्यान, नाग, कूर्म, कृकल, देवद-
 दत्त, धनंजय, या भेदेकरून दशविध
 आहेत. ते सांगतां.
 १ प्राणवायु, उदर्यांत राहतो व ऊर्ध्व गमन
 शील. अन्नाचा प्रवेश करणारा. व रुध्र
 असा आहे.
 २ अपान, गुदादिकामध्ये राहतो. अधोग-
 मनशील. मलमूत्राचा उत्सर्ग करणारा.
 व लघु असा आहे.
 ३ समान, नाभी मंडलांत राहतो. व शरी-

रांतले अन्नाचा रसाला सर्वत्र नेणारा. व
 अन्न पचविणारा. व शीत आहे.
 ४ उदान कंठांत राहतो. व ऊर्ध्व उत्क्रमण-
 शील. व भाषणादिकर्ता. व खर असा
 आहे.
 ५ व्यान, सर्व शरीरांत राहतो. व निमेषा-
 दि व्यापार करणारा. सूक्ष्म असा आहे.
 ६ नाग टेकरा देतो.
 ७ कूर्म, नेत्रांचे उन्मीलन करितो.
 ८ कृकल, श्रुधा करितो.
 ९ देवदत्त, जांभया देतो.
 १० धनंजय, सर्व शरीर व्यापन राहतो
 आणि मरण आले तथापि लौकिक वाहेर
 निघून जात नाही.
 वायुगंड, अर्जीण.
 वायुफल, भूयसोव.
 वायुभक्षक, नागसर्प.
 वायुव्यवस्था, वनंतकरून दक्षिण वायु असतो ॥
 वर्षाकरून पश्चिमवायु ॥ शरदृत
 उत्तरवायु ॥ हेमंत व शिशिरकरून पृ-
 र्ववायु ॥
 वायुसत्व, अग्नि.
 वाग्, उदक १ समूह २ प्रसंग ३ गविड्या-
 दि सातवार ४
 वाग्ण, दर्ता १ सहचर २ काळा शिसव ३
 पाटगा कुडा ४ उमेमुर्भी ५ पांगागा ६ पाणी ७
 वाग्णवृषा, केल.
 वाग्णवृसा, केल.
 वाग्णवलंबा, केल.
 वाग्वाण, कंचुक.
 वाग्मुग्ध्या, वंश्याविशेष.
 वाग्घ, मत्स्यभेद.
 वाग्स्त्री, वेश्यास्त्री.
 वागाह, कासे १ नांदेथी २ जलवेत ३ का-
 लें गेल ४
 वागाहपुटभावन, आठा पळांची भावना ती १
 वागही, डुकरकंदवली १ भेतभुईकोडोजा २

वाराहीकंद, डुकरकंद.
 वारि, पाणी १ वाळा २ रस ३
 वारिकंटक, कुंजक.
 वारिकफ, समुद्रफण.
 वारिच, शंख.
 वारिज, शंख १ पत्र २ लवंग ३ काळा
 सुरमा ४
 वारिग, सागरगोटी.
 वारिग, काळा वाळा.
 वारिद, भद्रमोथ १ मेघ २
 वारिधर, भद्रमोथ १ मेघ २
 वारिधरा, कवडी.
 वारिधे, समुद्र.
 वारिनिधि, समुद्र.
 वारिपणी, शेवाळ १ जळकुंभी २
 वारिप्रवाह, पाण्याचा झरा.
 वारिप्रसादन, निर्मळीबीज.
 वारिबदर, पानआंबळी.
 वारिवाही, वाव.
 वारिभव, लालसुरमा १ शंख २
 वारिकर, कमळ.
 वारिवल्लभा, भुईकोहोळा.
 वारिवली, लघुकारली.
 वारिवाह, मेघ.
 वारिशिरीषिका, जळशिंगी.
 वारिशुक्ति, जळशेष.
 वारिसंभव, मीठ १ लवंग २ निळासुरमा ३
 रामबाणभेद ४ नोधळी ५ श्रीग्वड ६
 उधीर ७ कृमिशंख ८
 वारिसंभूत, मीठ.
 वारिसाम्य, दूध.
 वारी, वाळा १ गजबंधनभूमि २
 वारुज, गौरसुवर्णशाक.
 वारुण, पाणी १ हरताळ २ वायवरणा ३
 वारुणान्नवा, मद्य.
 वारुणी, करवीरणी १ मद्य २ लघुकांबडळ ३
 मंडरदूबी ४ भुईआंबळी ५ उतरणी ६

पश्चिमादिशा ७ हस्तिनी ८ दूर्वा ९ ग
 वादनी १० मोठीकांबडळ ११ थोरदां-
 ती १२ सुरा १३ ताल व खजूर रसाचे
 काढावे जें मद्य ती १४ पुनर्नवा व शालि-
 पिष्ट यांपामून झालें जें मद्य ती १५
 वारुणीभुग, मंदिरा.
 वार्ज, कमळ.
 वार्ज, आरोग्य १ तुच्छ २
 वार्जा, वटपत्रीपापाणभेद १ वृनात २ डो-
 रली वांगी ३ उपजीविका ४
 वार्जाक, वांगी १ तिनिरपत्री २
 वार्जाकिनी, लघुडोरली १ वांगी २
 वार्जाकी, रिंगणी १ थोरडोरली २ वांगी ३
 वार्जाकु, वार्ताकीशब्दपाहा.
 वार्जावह, वार्ताहर.
 वार्जाक, वैद्य १ गार्जिणीपत्री २
 वार्जागण, वांगी.
 वार्जाका, वांगी.
 वार्जाक, वसाचा समूह.
 वार्धक, १ वृद्धपणा १ वृद्धाचा समूह २
 वार्धवप, १
 वार्धि, समुद्र.
 वार्धिवृक्ष, पिंपळी.
 वार्धिशोष, समुद्रशोक.
 वार्धिसंभव, शोणीचे मीठ.
 वार्धुषि, क, लोकाम कर्ज देऊन त्याच्याचा-
 जावर जीविका करणारा.
 वार्धेय, शोणीचे मीठ.
 वार्धट, समुद्र.
 वार्धण, कवचसमूह.
 वार्धिक, त्रायमाण १ गळे २
 वार्धिका, त्रायमाण १ कसटचे बी २
 वार्धिका, त्रायमाण १ गानसांगरी २ साटडे
 सांगरी ३
 वाळ, वाळा १ वाळ कडवे २
 वाळक, वाळा १ श्वेतवरी २
 वाळकी, साळईवृक्ष.

वालधि, पुच्छ.
 वालवाप, पाचरत्न.
 वालवायज वैदुष्यरत्न.
 वालुक, एलवाळुक १ भीमसेनीकापूर २
 थोरवाळुककाकडी ३
 वालुकककटी, थोरवाळुककाकडी.
 वालुकिन, हिंयळ.
 वालुका, वालु.
 वालुका, लघुवाळके.
 वालय, गाढव.
 वान्मीक, वान्मीकक्रपि.
 वावदुक, बहुभाषणकरणारग.
 वावृन्, वरलेला.
 वाशिक्का, अहुळसा.
 वाशिन, पक्ष्याचा शब्द.
 वाशी, वशाच्यन.
 वासा, तनाळपत्र १ गृह २ वसतिस्थान ३
 वासक, का, अहुळसा.
 वासगृह, माजपग.
 वासंत, काले मृग १ तिलक २ वेहेडा ३
 होकिला ४ जाईची फुले ५ नाम ६ का-
 कभेद ७ शेंदूर ८
 वासंती, वेनमोठीजाई १ नेवाळी २ गणेश
 वेल्मोगरी ३ मधुमायवी ४ पुष्पी ५
 वासना, पूर्वी जे अनुभूत त्याचे आस्मरण १
 उक्ता २
 वासनाशय, नागवेळ.
 वासना, वामीचा वेळ.
 वासयोग, सुवासिकचूर्ण.
 वासग, दिवस.
 वासद, काले मृग १ उड २
 वासम्, वस्त्र.
 वासा, अहुळसा.
 वासास्त्रवा, लघुमारवेळ.
 वासिन, सुवासयुक्तकेलेला १ धान्य २ पक्ष्या-
 चा शब्द ३
 वासिना, स्त्री १ हनीण २

वासुकि, सर्पराज.
 वासुकी, वेळ.
 वासुदेव, विष्णु.
 वासुदेवी, लघुशतवर्ग.
 वासुग, कोल्हा.
 वासु, कन्या.
 वास्निका, वानमेवी.
 वासु, क. चाकवत १ जीवशाक २ राजा-
 के ३ वस् ४ कृष्णागळ ५ पुननेवा ६
 वगाची जागा ७
 वासुकाकागा, पालकभाजी.
 वासुकी, रकचील १ वथुवा २ लघुचाकवत ३
 वासुक, चाकवत.
 वास्नाष्पानि, इंद्र.
 वास्त्र, वस्त्राने वेष्टित रथादिक.
 वाह, घोडा १ उड २ गाढव ३ वाहु ४ वा-
 ग मर्ग ५ १२८ पायल्याक्ष ७ एक वाह-
 प्रमाण ८
 वाहद्विट, टोणगा.
 वाहद्विपन्, टोणगा.
 वाहद्वेप, टोणगा.
 वाहन, वेळ, घोडा, टोणदि.
 वाहनश्रेष्ठ, घोडा.
 वाहस, भयंजाति.
 वाहा, वाहु.
 वाहिय, तनीत्या गंडस्थलाचा अथेसग.
 वाहना, नदी १ सैन्य २ तीन गणनप जी
 सेना वा एक वार्हिनी ३
 वाहा, वेळ १ गाढव २
 वा, पत्नी १ गगन २
 विकक, कवि १ वेहेकळ २
 विककन, वेहेकळ १ गुळघोटी २ मृदुकळ ३
 विकच, टवटवीतपुष्प.
 विकचा, महापुडी १ गोरत्वमुडी २
 विकट, सोमल १ चंदन २ पडवास ३
 विकटाविषाण, सांबर.
 विकटशृंग, सांबर.

विकटक, हांशावृत्त १ हांशी २
 विक्रान्त, अतिबला.
 विक्रमणी, टेंभुरणी.
 विकर्णक, भद्रंग.
 विकर्णनेत्र, भद्रंग.
 विकर्णनेत्र, भद्रंग.
 विकर्णर, सूर्य.
 विकर्णर, ज्ञाचा काहीं अक्षर कमी तें.
 विक्रान्त, रेडिंगा.
 विक्रान्त, विक्रान्तशील.
 विक्रान्त, मंजिटा.
 विक्रान्त, रकनुवर्ण १ मंजिटा २ रोहिणी ३
 प्रहास्वरी ४
 विक्रान्त, सार १ टक्करीतपुत्र २
 विक्रान्त, रकनुवर्ण.
 विक्रान्त, पिंग.
 विक्रान्त, मल्ल १ एकांतस्थळ २ विक्रान्त ३
 विक्रान्तिन्, विक्रान्तमील.
 विक्रान्तवैशेष, जे श्रौतय सर्वांगाचे संधीची
 वेधने शिथिल करून रसादिधानुपासून
 उभयत्र शक्ति जे बळ त्याला शिथिल करि-
 ते ते सुधारी व कोट्ट्याय.
 विक्रान्तिन्, विक्रान्तिन्सद्वपाहा.
 विक्रान्तिन्, विक्रान्तिन्सद्वपाहा.
 विक्रान्त, पत्नी.
 विक्रान्त, नदीविक डोहो याचे पाणी.
 विक्रान्त, रकनुवर्ण.
 विक्रान्त, मठोला १ भद्रंग २
 विक्रान्त, धोमवर्ण १ थोरळ २
 विक्रान्त, धोमवर्ण.
 विक्रान्त, क, थोरळ.
 विक्रान्त, हर्षयुक्त.
 विक्रान्त, रोपी १ वीभसरस २
 विक्रान्त, विक्रान्त.
 विक्रान्तिका, सुताची वात.
 विक्रान्त, पाय १ उंड २ अतिराक्रम ३
 क्रांत ४

विक्रमणी, सिंह.
 विक्रम, विक्रमणे.
 विक्रमिक, विक्रमारा.
 विक्रान्त, वैकांत १ सिंह २ शूर ३
 विक्रान्त, ऐरण १ रकलाजळू २ तानीचा
 वेळ ३ थोर उंदीरकानी ४ सूर्यकूलवली ५
 विष्णुक्राता ६ शेवरी ७
 विक्रिया, विकार.
 विक्रिय, विक्रियाण.
 विक्रिय, विक्रियाणें वस्तु.
 विक्रिय, विक्रिय.
 विक्रिय, तेजोधान १ मळा २
 विक्रियान्तवा, जी विक्रियशी होत नाहीं ती सर्वा.
 विक्रियिक, विक्रियिकेत.
 विक्रियिका, मानवुद्धत १ थोरशेवणी २ ति-
 ङ्गवण ३
 विक्रियिक, मिट.
 विक्रिय, मळ्या.
 विक्रिय, देह १ विक्रियान्त २ युद्ध ३ शत्रु
 कुटुंबे इत्यादि ४
 विक्रिय, करीत.
 विक्रियिकाकंद, युद्धकंद.
 विक्रिय, देवादिमात्रे भोजनशेष १ भोजन २
 विक्रिय, अंत्याय.
 विक्रियान्त, मणपति.
 विक्रियान्त, मानवुद्धत.
 विक्रियान्तकान्ता, भेत्तुण.
 विक्रियिका, रकनुवर्ण.
 विक्रियन्, सोपणे.
 विक्रियिका, कुटुंबा १ खहत २ वार्तिक
 कोडाची खहत. चरम्ये ती ३
 विक्रियिक, मोगरी.
 विक्रियन्, बुद्धिमान १ पंडित २
 विक्रियणा, नाय १ नागकी २
 विक्रियणा, प्रमाणेकरून अर्थविचार करणे.
 विक्रियान्त, ज्याचा विचार केला तें.
 विक्रियिक, मंडप.

विचित्र, तिलक १ भूर्जपत्र २ अशोक ३
 विचित्रा, गोडशेंदणी १ वनतौशी २ बगळी ३
 विचित्रान्न, विचडी.
 विच्छेदक, विस्तीर्ण व सुंदर जो राजवाडा तो.
 विच्छेदक, विच्छेदकशब्दपाहा.
 विच्छादिका, भोकारी.
 विच्छाय, पत्त्यांची छाया १ गतच्छाय २
 विच्छिन्न, ज्ञान १ स्त्रियांचा एक हाववि० २
 विच्छिन्न, बालरोग.
 विच्छिन्ना, कंदगुळवेळ.
 विज्ञान, एकांतस्थळ.
 विज्ञय, जय.
 विज्ञयिनी, ब्राह्मी.
 विज्ञया, शेवरी १ लघुशर्मा २ भांग ३ गां-
 जा ४ हरीतकी ५ भेतनिर्गुंडी ६ नील-
 दुर्वा ७ वेखंड ८ मंजुष्ट ९ थोरऐरण १०
 भेतवेखंड ११ थोरदांती १२ थोरनीली १३
 विज्ञयावह, शिरस.
 विज्ञयिनी, राममोगरी.
 विज्ञलचंचु, चुंच.
 विज्ञलदेशवृक्ष, विज्ञलोद्भव, वेळतूर.
 विज्ञिल, सांडसुदा दही.
 विज्ञुल, मांभरीकंद.
 विज्ञंभिन, टवटवतपुष्प.
 विज्ञल, चिकुणा.
 विज्ञला, चिकुणा.
 विज्ञुल, दालचिनी.
 विट् विद्या १ वैश्य २ मनुष्य ३
 विट्क, विद्या.
 विट्कूळ, मूवकूळ.
 विट्खैर, शोण्याखैर १ दुर्गांखैर २ गंधी-
 खैर ३
 विट्ग्रह, वायु.
 विट्ग्रान, मूषाभावं.
 विट्चर, गांवडुकर.
 विट्प्रिय, भांगरा १ सुहर २
 विट्बंध, मळाचा खासा रीतो तो.

विट्भेद, मळाशीं तिडीक होय तो.
 विट्बगर, गांवडुकर.
 विट्, खैर १ उंदीर २ धूर्त ३
 विट्क, फोड.
 विट्क, पत्त्यांकरितां केलेलें गृह.
 विट्प, वृथाचा विस्तार १ सूर्यफूल २ तृणा-
 दिकांचा गुच्छ ३
 विट्गिन्, वड १ वृक्ष २ कुंभीवृक्ष ३
 विट्बलभा, रकपाडळ.
 विट्ग, वावडिग.
 विटाल, क, हरताळ १ सुगंधमांजर २ डो-
 ल्यांच्या बाहेरून लेप लावावा तो.
 विटालिका, ली, भुईकोहळा.
 विट्गंधलवण, विडलीण.
 विट्ग, मांभर.
 विट्ग, पक्षमांजर.
 विट्बगर, गांवडुकर.
 विट, बुद्धिमान.
 विटंडा, कणेर १ वादविशेष २
 विटथ, असत्य.
 विटरण, देणे.
 विटदि, अंगणामध्ये केलेलें बसण्याचे स्थान.
 विटंस, मृगादि धरण्याचे कांसि.
 विटम्ना, नदी.
 विटाम्न, वीत. (वीथ, आंगश्यापामन कवि-
 शिकेचे शेवटा पर्यंत जालांती तो.)
 विटान, चांदवा १ यज्ञ २ विस्तार ३ तुच्छ-
 क ४ मंद ५
 विटानक, भेळींभाड.
 विटुन्न, कुरुडु.
 विटुन्नक, मोरचूक १ धने २ भुयआंबळी ३
 केवडी मोथा ४ कुरुडु ५
 विटुन्नका, भुयआंबळी.
 विटुन्नभृता, भुयआंबळी.
 विटुन्ना, भुयआंबळीचा भेद.
 विट्, धन १ प्रसिद्ध २ विचारिपुरुष ३
 विट, तिटकवृक्ष.

विदग्ध, बुद्धिमान् १ लघुरोहिण्यगत २ रो-
 गानी किंवा अर्धानी जळतो तो ३
 विदर, शिवाभाव.
 विदग्ध, विदग्धरोग.
 विदर्भ, दंतमूलरोग.
 विदल, वेळूचे पात्र १ टाळिवाचा दाणा २
 विदला, काळे निशांतर १ सातला २
 विदारक, नदीमध्ये पाण्यासाठी खणलेला
 खळगा.
 विदारण, कलव्यापरी १ नवसागर २
 विदारिका, भुयकोहोळा १ काश्मिरी २ मृ-
 गाली ३ श्वेतभुयकोहोळा ४ प्रमहपी-
 टिका ५ क्षुद्रोग ६
 विदारिगंधा, गनगाजा १ सालवण २
 विदारिणी, धोर्गानवणी.
 विदारिन, अस्विनरा.
 विदारी, भुयकोहोळा १ मळरोग २ कर्ण-
 पालरोग ३ सुवर्चला ४ वाराही ५
 अंधा ६ धीरकाकोली ७ अर्धन <
 भद्रवि ८ ९
 विदारीकंद, भुयकोहोळा.
 विदारीगंधा, सालवण.
 विदारीगंधाकृष्ण, विदारिगंधा १ वृहती २
 पृष्ठिपर्णी ३ निद्रिगंधिका ४
 विदाह, पिनरोग १ हातापायांचा दाह
 होतो तो २
 विदाहक, नवसागर.
 विदाही, अनिदाहक पदार्थ १ नेरी २ वेळू-
 चे कोव ३
 विदिक, दोन दिशांचा मध्यभाग.
 विदिन, जाणलेला १ अंगीकृत २
 विदु, हनीच्या गंडस्थळामध्ये जे अवकाश-
 स्थान ती.
 विदु, जाता.
 विदुर, जाता.
 विदुल, वानीर १ वेत २ धोरजलवेत ३
 विदुला, सातला.

विद्याधर, देवविशेष.
 विद्युत्, वीज.
 विद्युज्ज्वाला, कळलावी.
 विद्युन्प्रिय, कासे.
 विद्युलता, वीज.
 विद्वधि, विद्वधिरोग.
 विद्वधिघ्न, काळा शेंगवा.
 विद्वधिनाशन, काळा शेंगवा.
 विद्वधी, विद्वधिरोग १ प्रमहपीटिका २ मृ-
 गी ३ कृपाळरोग ४ कर्णरोग ५
 विद्वव, पलायन.
 विद्ववण, कोमलपुष्प.
 विद्वन, द्रवीभूत १ पञ्चलिका २
 विद्वम, पावळ.
 विद्वमकूल, ला. गोडतेडके.
 विद्वमलता, नळुका १ पवारी २
 विद्वमवाक्, गोडतेडकी.
 विद्वल, वेतन.
 विद्वान्, वेद १ बुद्धिमान २ पांडित
 आत्मन ३
 विद्वप, वेग.
 विधवा, जीचा नवरा मरला ती स्त्री.
 विधम, मेण.
 विधा, प्रकार १ समाधि २ विधान वेतन
 विधान्, प्रसन्न १ मद्य २
 विधान, अनुष्ठान.
 विधानिका, धोरदोळी.
 विधाण, धारण.
 विधावका, विका, भुयआंक्ली.
 विधि, वेद १ विधान २ देव ३ ब्रह्मदेव
 विधु, चंद्रमा १ विष्णु २ कापूर ३ राक्षस
 विधुन, टाकलेला.
 विधुनुद, राहु.
 विधुनन, कंपन.
 विधुप्रिय, सावे.
 विधुर, अतिवियोग १ विकल २
 विधुवन, कापणे.

विषय, वचनप्राप्ती.
 विद्ध, सन्निपात १ सद्योवण २ वेधपाड-
 लेला ३
 विद्धकर्णिका, कर्णी, पहाडी.
 विद्धपक्की, करंज.
 विद्धमाक्षिक, मदा.
 विध्य, विध्यादि.
 विध्यज्ञान, वेहेडा.
 वनना, प्रमेहपाटिका.
 वनयप्राहिन्, विषयशब्द पाहा.
 वना, अ० वननाथी.
 वनायक, गणपति.
 वनाश, भद्रार्शन १ नाश २
 वनिद्र, टवटकीतपुष्प.
 वनिमय, मोवदला.
 वेनीन, दवणा १ नागगाचा वैल २ नन्न ३
 विन्न, विचारी १ प्रात २
 वपंची, वीणा.
 वपण, विकणे.
 वपणि, णी, विक्रीचा वाजार १ विहावयाचे
 वस्तु २
 वपन्ति, आपान.
 विपथ, दुर्भाग
 विपद्, आपानि.
 विपदापहा, गानकुळीथ.
 विपर्यय, याय, यास, व्यतिक्रम.
 विपश्चिन्, पंडित.
 विपाक, जो पदार्थ भक्षाना त्याचा मधुर,
 आम्ल, तीक्ष्ण, द्रव्यादि स्वयंकरून परि-
 णाम होतो तो.
 विपांडु, रानतौसेकांकडी.
 विपाटिका, कुठगोग १ पायांस भेगी पडतात
 तो गोग २
 विपाशा, शू, नदी.
 विपिन, रान.
 विपिनद्रु, कालशाक.
 विपुल, विस्तीर्ण.

विपुलस्रवा, कीरकंड.
 विपुला, धामणी १ पृथ्वी २
 विपुषा, थोरशेरणी.
 विपुषा, थोरशेरणी.
 विप्र, विपल १ ब्राह्मण २ चंद्रमा ३ भाद्रप-
 द ४ शिरीषवृक्ष ५
 विप्रकाग, प्रतीकाग.
 विप्रकाट, पागेमा विपल.
 विप्रकृत, हलका केलेला.
 विप्रकृत, क, व्यवहित.
 विप्रतीकाग, पथानाप.
 विप्रप्रिय, पलस.
 विप्रयोग, प्रीतियुकांचा वियोग.
 विप्रलंबा, देववाभुज.
 विप्रलब्ध, वंचित.
 विप्रलम्भ, वंचनायुक्तभाषण.
 विप्रलार, विरुद्धभाषण.
 विप्रश्रिका, शुभाशुभ जाणगारी स्त्री.
 विद्रुप, पाण्याचा विद्रु.
 विद्रुव, उपद्रवविशेष १ प्रलय २
 विद्रुता, योनिगोग.
 विकल, वांसद्रुश.
 विकला, अंतःकेवडा.
 विवंध, मलवद्रुगोग.
 विवध्य, पुत्राग.
 विवुध, बुद्धिवान् १ देव २ पंडित ३
 विभव, द्रव्य.
 विभा, प्रभा.
 विभाकर, सूर्य.
 विभांडिका, भुईतरवड.
 विभांडी, नीलगोकरणी १ सोनासुखी २
 विभात, प्रातःकाल.
 विभावरी, रात्र १ नदी २
 विभावसु, भाद्र १ सूर्य २ चित्रत ३
 विभीतिक, वेहेडा.
 विभीनकी, वेहेडा.
 विभु, जीव १ प्रभु २

विभूति, राख १ ऐश्वर्य २
 विभूषण, अलंकार.
 विभ्रम, शोभा १ भ्राति २ स्त्रियांचा हाव
 विशेष ३
 विभ्राट्, अत्यंत शोभणारा.
 विमनस्, व्याकुलचिन्.
 विमय, मोवदला.
 विमर्दक, टांकळा.
 विमर्दन, मर्दन.
 विमर्शा, वासना शब्दपाहा.
 विमल, रूपे १ पद्मकाष्ठ २ रौप्यमार्शी ३
 मंधव ४ निर्मळ ५ स्वच्छ ६
 विमलमणि, कापुरमणि.
 विमला, सातला.
 विमानृज, सावत्र वंधु.
 विमान, आकाशमार्गकरून जावयाचे दे-
 वांचे यानवि०
 विमुक्त, मधुमाधवी.
 वियद, आकाश.
 वियद्रेगा, भार्गोरीधी.
 वियम, योगसाधनास अंगभूत जो समय तो.
 वियान, अविनीत.
 वियाम, वियमशब्दपाहा.
 विग्ग, कंकुट.
 विग्जनी, झड्डु १ मखमाल २
 विग्जस्मयस्, सखगुणी.
 विग्जा, दुर्वा.
 विग्द, तिलकवृक्ष.
 विग्ति, उपरति.
 विग्ळ, नळचे पातळ दर्हा १ विरळ २
 विग्ळा, टेंभुर्णा १ काळें निशांनर २
 विग्ज, टू, क्षत्रिय.
 विग्जक, अजुनसादडा.
 विग्गव, शब्द.
 विग्चि, चि, ब्रध्देव.
 विग्द, देश. काल. प्रकृती. संयोग. यांस
 विपरित

विरुद्धमणि, शुक्ररोग.
 विरुळ, सर्पभेद.
 विरुडक, अंकुरित धान्य.
 विरूप, पिंपळमूळ.
 विरूपा, कवठ पत्रिका १ झरस २ लघुकु-
 हिली ३ काळें अतिविष ४
 विरूपाक्ष, शिव.
 विरूपा, घुडरा काळा सरडा.
 विरेक, कापूर १ ढाळक २
 विरेकी, कापिला.
 विरेच, दाळ.
 विरेचन, तीक्ष्णशोधन.
 विरेचनफल, लघुपर्णु.
 विरेची, आकोली.
 विरोचन, पीतटेट्ट १ रक्तरोहिडा २ घृतक-
 रंज ३ सूर्य ४ चंद्र ५ अग्नि ६
 विरोध, वैर.
 विरोधन, विरोध.
 विरोधोक्ति, विरुद्रभाषण.
 विरुविका, विपूर्विकाभेद.
 विरुवित, सावकाश.
 विरुवी, सद्योत्रण.
 विरुभ, फारदणें.
 विरुाप, रोदनपूर्वकभाषण.
 विरुाम, स्त्रियांच्या चेष्टा.
 विरुासिनी, शंखपुर्था १ स्त्री २ हळद ३
 विरुिखा, मस्यभेद १ हिलिसा २
 विरुान, पातळ झालेला.
 विरुपन, सुगंधद्रव्यांचे उटणें.
 विरुपा, पारखुता १ तादुळांचे चौपट पाणी
 घालून करितत आटवल ती २
 विरुोचन, डोळे.
 विरुोडित, तारु.
 विरुध, ध्यानादिपर्याहार १ मार्ग २
 विरुधक, वार्तावह.
 विरुद, मोथ १ वीळ २
 विरुर्ण, नीच.

विश्वर्धन, तृप.
 विश्वश, विचलबुद्धि.
 विश्वस्वान्, सूर्य.
 विवाद, देण्या घेण्याचा वगैरे वाद.
 विवाह, लग्न.
 विविक्त, एकांत १ पवित्र २ विचारशील ३
 वेगळा ४
 विविध, नानाप्रकारचा.
 विविधविषापहा, निर्विधी.
 विवेक, विचार १ पृथक्पणा २
 विवेश, बड.
 विवृता, धुटगेग.
 विश, रूप १ मनुष्य २
 विशंकट, विस्तीर्ण.
 विशानि, वीससंख्या.
 विशाद, शुद्धपक्ष १ नीलवर्ण हिमकस २ स्वच्छ ३
 विशादा, थोरडोमली.
 विशार, बध.
 विशान्या, बेहेकळी १ कळलाची २ लघुदे-
 ती ३ गुळवेळ ४ त्रिपुटानामक श्रौतणी ५
 विशान, विशारशब्दपहा.
 विशाख, श्वेतकपुननवा १ पदानन २
 विशाखपत्र, सालगेग.
 विशाखग्रह, वेळ.
 विशाखा, रक्तपुननवा १ श्वेतपुननवा २ का-
 षी गोकर्णी ३ विशाखा नक्षत्र ४
 विशाखिका, काळी गोकर्णी.
 विशाय, पाहायेकरी.
 विशारण, विशारशब्दपहा.
 विशारद, पांडित १ धृष्ट २
 विशारदा, लघुधमामा १ सकृद्वी २ लघु-
 कुहिला ३
 विशाल, विस्तीर्ण.
 विशालता, विस्तीर्णता.
 विशालत्वक, सातवीण.
 विशालपत्र, कामाळं १ श्रीताड २
 विशालकलिका, थोरघेवडा.

विशाला, थोरकांबडळ १ थोरमदाळ २
 सरस्वती नदी ३ एकांगीसुग ४ मोर-
 मांसी ५ राजगीरा ६ नदी ७
 विशालाक्ष, पिंगळपर्धी.
 विशालाक्षी, नागाक्षी १ नाय २
 विशाली, श्वजमोद.
 विशिख, तिरकाडें.
 विशिखा, अययपथ १ अश्वमार्ग २
 विशिष्ट, सिसे.
 विशिष्टपत्र, मद्योग.
 विशिष्टपत्र, धी, कडुनिच.
 विशेषक, कर्मवर्गीयकोचा ठिका.
 विशेषक, अशोक १ तिलक २
 विशेषनी, धिनी, लघुदेती १ लघुनीली २
 नाय ३ नागाक्षी ४
 विश्रंभ, विश्वास १ प्रणय २ कौकिलह ३
 नयना ४ बध ५
 विश्रानन, देणे.
 विश्रान, अयंत प्रसिद्ध.
 विश्रुत, विस्तीर्ण.
 विश्रुष्ट, अश्लिष्टमंग.
 विश्व, सुंठ १ रक्तयात्रेळ २ अतिविष ३ स-
 व ४ देवमणवि ५ ७
 विश्वकद्र, शिकारीचा कुतंग.
 विश्वकर्मन्, देवांचा सुतार.
 विश्वगध, रक्तयात्रेळ १ हमितकांडा २ श्वेत-
 लक्षण ३
 विश्वग्रथि, रक्तयात्रा दृ.
 विश्वशङ्, सर्वत्र गमनकरणांग.
 विश्वपदा, सुंठ.
 विश्ववर्णी, भुयश्ववर्णी.
 विश्वंभन, विष्णु.
 विश्वंभना, भूमि.
 विश्वभेषज, सुंठ.
 विश्वरंजन, राजा.
 विश्वरूप, विष्णु.
 विश्वरूपक, कृष्णामुग १ राजर्णाक्ष २

विश्ववर्गा, भुवशक्ती.
 विश्वसूत्र, ब्रह्मदेव.
 विश्वस्ता, विषवा.
 विश्वा, कुंड १ श्वेतविष २ शतावरी ३ शौ-
 चिनी ४
 विश्वारूपा, लघुशतावरी.
 विश्वाची, वायु.
 विश्वाशि, सूर्य.
 विश्वास, भरवसा.
 विश्वानिन्, भक्तिमान् वर्गा.
 विश्वेदेवा, वा, नागवक्रा.
 विश्वोद्य, आले १ कुंड २
 विष, सामान्यविष १ सर्प २ रक्तवात्रक ३
 पाणी ४ वचनम ५ अमृ ६
 विषकंटक, थोरकटिभनासा.
 विषकंटका, वांसकटोली.
 विषकंटकिनी, वांसकटोली.
 विषकंटकी, वांसकटोली.
 विषकंद, दिगणवेद १ काळें रक्तआळु २
 विषगंधक, लघुमेडिन.
 विषगंधा, कार्जी गोकर्णी.
 विषम, तांदुळजा १ थोरयमासा २ सुगंध-
 आजवळा ३ भुजकंठ ५
 विषप्रका, थोरखेतकिनी.
 विषत्री, थोरकांज १ लघुमेडावग २ लघु-
 जेगी ३ हळद ४ भुवशक्तीदुसरा ५
 लघुमेडाविगी ६ करंजकटी ७ देवडंगरी ८
 रक्तपुनर्वका ९ श्वेतगोकर्णी १० थोरश्व-
 किनी ११ लघुसुगंधकली १२ आग्या १३
 कार्जी गोकर्णी १४ लोखंडी केळ १५
 कटुभी १६
 विषचक्र, क, चक्रवर्ती.
 विषनिंदुक, कुचळा.
 विषनिप्रह, विषउतरण्याचा उपाय.
 विषवेद, वसनाभ १ हागिरक २ सकुक ३
 प्रदीपन ४ सौमंत्रिक ५ शृंगक ६ का-
 लकूट ७ हायहाक ८ ब्रह्मपुत्र ९

महाकूट १ मार्तक २ यागगंध ३ मूत्री
 धृष्टुर्गाथिक ५ मद्याभ ६
 पंचमहाविषे
 शृंगी १ काळकूट २ मुस्तक ३ वसना-
 भ ४ शंखकर्ण ५
 पंचोपविषे,
 स्नुही १ अर्त २ कर्त्रीग ३ लांगली ४
 विषमुष्टि ५
 धोता.

विषदंत, मातर.
 विषदंत, क, मांजर.
 विषदंष्ट्रा, नागदवर्णा.
 विषदृषिका, भूडोडी.
 विषदृषिणा, लघुजेगी.
 विषदुम, कुचळा १ काजरा २
 विषधर, नाग १ सर्प २
 विषध्वंसिन्, नागरमोथ.
 विषनाशन, शिरीषवृक्ष.
 विषनाशिनी, मार्त १ वांसकटोली २
 विषनिप्रह, विषावर उपचारकरणे.
 विषपुष्प, अन्नमीपुष्प.
 विषपुष्पक, गेळ.
 विषप्रशमनी, कटोली १ वांसकटोली २
 विषभट्टा, वृहदंती.
 विषभट्टिका, वृहदंती.
 विषमउदचार, विरुद्रउपचार.
 विषमच्छद, नातवीण.
 विषमच्छर, हिंवाप १ एकाहिक २ द्वाहिक ३
 त्र्याहिक ४ चानुथिक ५ ज्वर ६
 विषमप्रमत्ति, गर्भभावादिक होतो ती.
 विषमपचन, कांहीद्विरे कांहीपिकणे गहणे.
 विषमभोजन, शुधाकालां थोडे खाणे अका-
 लीं अथीकखाणे.
 विषमदिनिका, थोर सुगंधमुंगसकांदा.
 विषमदिनी, थोर सुगंधमुंगसकांदा.
 विषमवेग, अधिकउणावेग.
 विषमाग्नि, जाचाने अन्नाचे पचन होत नाही ती.

विषयमाशन, भलने वेळेस भोजनकरणें.
 विषयमाशुकर, गठानामूल.
 विषयमुक्कक, गोल.
 विषयमुष्टि, वकान्नीनिव १ गोल २ विषयोडी ३
 काजरा ४ कळलाची ५
 विषयमोभयकंदक, चोटीचोर.
 विषयय, शब्द १ पत्र २ रूप ३ रंस ४ गं-
 ध ५ लघुमुंजतृण ६ देश ७ इंद्रियया ८
 आश्रय ९
 विषयाज्ञान, शांपड.
 विषयि, इंद्रिय.
 विषयगो, विषयगो.
 विषयलता, लघुदंशावणी.
 विषयवल्ली, लघुदंशावणी.
 विषयवैद्य, विषयहारकैवद्य.
 विषयवैर्गणा, निर्विशी.
 विषयशोकापह, तांदुळजा.
 विषयसंदर्शनग्लानि, जीवकपक्षी.
 विषयनयोग, वेदुर.
 विषयहंता, शिरीषवृक्ष.
 विषयहंत्री, श्वेतगोक्षणी १ निर्विशी २ देवडं-
 गरी ३
 विषयहग, भट्टंग.
 विषयदा, निर्विशी १ देवडंगरी २
 विषयहारक, भुईकळेंव.
 विषयहागिणी, निर्विशी.
 विषया, कळलाची १ अतिविष २
 विषयाण, शिग १ हस्तिदंत २
 विषयाणिका, पणी, काकडशिगी १ मेडाशिगी
 २ ऋषभक ३ शिगाडे ४ सोनामुखी ५
 सातळा ६ आंठीलवैळ ७ कांकोली ८
 विभांडो ९ हत्तो १० लघुमेडशिगी ११
 आग्या १२ शिग १३ हस्तिदंत १४
 विषादनी, पलाशी १ थोरकांबडळ २
 विषापह, काळा मोवा १ शिरशीचे झाड २
 विषापहा, नागदवणी १ लघुइंद्रवाहणी २
 अलुज ३ सदाव ४

विषाभावा, निर्विशी.
 विषागानि, काळा धोत्रा.
 विषागी, थोरचुंब १ घृतकरंज २
 विषी, सर्प.
 विषुय, जा संक्रांतीत दिनमान रात्रिमान समान
 होते त्या क्ष ० तुला आणि मेष.
 विषुवत, विषुवशब्दपाहा.
 विषुचिका मांडशी.
 विषादग, काळी विष्णुक्रांता.
 विष्किर, पक्षी १ भुई पायानें उकरून धाव्या-
 दिभक्षण करितात ते. वर्तक लाव विष्किर
 कपिजळ तितर कुलिंग कुकुडादि.
 विष्य, जगत्.
 विटंभ, मलवद्रोग १ गर्भजयोग २
 विटंभी, मलावरोधक पदार्थ.
 विटग, साधामणवृक्ष १ आमन २ दर्भमुष्टि ३
 विटगश्रवस्, विष्णु.
 विट्ट, नगकाम ये वलाकारानें टांरणे.
 विट्टा, विट्टा,
 विट्टाभुक्, शी, गांबडकर.
 विट्टेष्टा, हळद.
 विष्णु, नारायण.
 विष्णुकंद, विष्णुकंद.
 विष्णुक्रांता, काळी गोक्षणी १ विष्णुक्रांता २
 वाराही ३ नीलशंखपुष्पी ४
 विष्णुगुप्त, क, चाणात्रय, थोरमुळा १ विष्णुकंद २
 विष्णुपद, आकाश.
 विष्णुपटी, भागीरथी.
 विष्णुपर्णिका, पिठवण.
 विष्णुपर्णी, मूयआंवळी.
 विष्णुद्रिया, तुळसी.
 विष्णुगंध, गरुडपक्षी.
 विष्णुवलभा, तुळसी.
 विष्णुहिता, तुळसी.
 विष्णंद, सपिटी तूप दूध एकत्रकरून पक
 करीत तो १ दही दूध समभाग घेऊन
 अर्धे आटवावे त्यांत तामसाळीचे तांदूळ

तीळ चारीव्या फणसाच्या आठोव्या बेहे-
ड्याचे आंतील विषा मूठभर घालाव्या
व दुधाचे सम तूप. साकर. षड्गुण, विकट्ट,
किंचित् कापूर हीं द्रव्ये सुवासकरितां
मिळवून सिद्ध करावा तो २
विष्य, विषघालून मारण्यास योग्य.
विष्यक, अ० सर्वतः याअर्थी.
विष्यपर्णी, भुयआंवळी.
विष्यकप्रेक्षा, आसमंतात पाहणे.
विष्यकसेन, विष्णु.
विष्यकसेनकांता, डुकरकंद.
विष्यकसेनप्रिया, वराहीकंद.
विष्यकसेना, गहुळा १ गंधप्रियम् २
विष्यकद्वयड, आसमंतात् गमन करणारा.
विसंभंग, पाल.
विस्तर, समूह.
विस्तरजन, दान.
विस्तरप, स्वर्गोग.
विस्तरपण, देहावर रोग चरणे ते.
विस्तरपंगो, विस्तर.
विस्तरपिणी, शंखिणी.
विस्तर, मासा.
विस्तरिणी, मावपर्णी.
विस्तरिन्, प्रसरणशाल.
विस्तर, पत्तरलेला.
विस्तर, } विस्तरिन्शब्दपादा.
विस्तर, }
विस्तर, शब्दविस्तर.
विस्तरा, वृक्षाचा विस्तर.
विस्तराणी, वड.
विस्तराणी, वेळी.
विस्तरा, विस्तराणी.
विस्तरपानि, कोपरापामून मधील शेंटापर्यंत
माजायाचा हात.
विस्तरपट, स्पष्टवाक्य.
विस्तरार, धनुष्याचा टगकार.
विस्तरारक, मन्निपात.

विस्तरुणी, टेभुरणी.
विस्तरुजनी, टेभुरणी.
विस्तरोट, विस्तरोटरोम १ रुष्टरोग २ भु-
द्रोग ३
विस्तरय, आश्चर्य १ अद्भुतरस २
विस्तरयान्वित, आश्चर्ययुक्त.
विस्तरापन, आश्चर्यकारक.
विस्तरिन्, विसरलेला.
विस्तरिन्, निद्रा.
विस्तर, ज्याचा अपक्व मांसा मासवा गंध तो.
विस्तरगंध, धि, गोदंती हरताळ १ हरताळ २
विस्तरगंधा, धोशेरणी १ गोदंती हरताळ २
लक्ष्मेशेरणी ३ वासा ४ आमगंधि ५ आ-
मुसवास येतो ते ६
विस्तरभ, विश्वास १ शंभारप्रार्थना २
विस्तरमा, जरा.
विस्तरा, धोशेरणी १ वसा २
विस्तराव, भाताची पेज.
विस्तरा, पक्षा.
विस्तरा, पक्षा.
विस्तरगम, पक्षा-
विस्तरगमा, खेडी.
विस्तरगका, विस्तरगमा शब्दपादा.
विस्तरासन, मध्यमहास्य.
विस्तरासन, व्याकुळ.
विस्तरापिन, दान.
विस्तरायल, म, आकाश.
विस्तरा, पायांनी जाणे.
विस्तर, भाषणाचे विधानें दोगत दाखविणे.
विस्तरल, व्याकुळ.
विस्तराव, शिक.
विस्तरा, रक्तकट्टे.
विस्तर, पंडित १ कुशल २
विस्तरान, विख्यात.
विस्तरान, शिखादिज्ञान.
विस्तरानैलगर्भ, अंकोल.
विस्तरानिक, निपुण.

वीकाश, एकांत १ प्रसिद्ध २
 वीचि, तरंग.
 वीणा, वाद्यवि०
 वीणावाद, वीणा वाजविणारा.
 वीन, युद्धादिकांचे ठायीं अनुपयुक्त जो हत्ती
 इत्यादि.
 वीनशोक, अशोक.
 वीनि, घोडा.
 वीनिका, मधुयष्टी १ नीलिका २
 वीनिहोत्र, अग्नि.
 वीथि, थंग, पंक्ति १ मार्ग २
 वाघ्र, निमज्ज.
 वीनार, बांधलेले विहीरिचे तोंड ज्यास नं-
 दीपट झ० तो.
 वीर, क, डुकरकंद १ काळा बाळा २ भेत
 कणेर ३ तांडुळजा ४ एकवीरू ५ मिराई
 बालकतृण ७ अर्जुनसादडा ८ कोकीला ९
 पुष्करमूत्र १० पोलाद ११ भेतदभं १२
 लांबड १३ शूर १४ वीरस १५
 काजी १६
 वीरकांडक, वारु.
 वीरण, काळा बाळा.
 वीरणमूलिका, काळा बाळा.
 वीरतर, काळा बाळा १ बालकतृण २
 वीरतर, विस्वा १ वक्रतर २ अर्जुनसाद-
 डा ३ वेळतूर ४ रामबाण ५ काळा
 बाळा ६ विवला ७
 वीरद्रु, वेळतूर.
 वीरनायक, काळा बाळा.
 वीरपत्नी, वीरची स्त्री.
 वीरपत्नी, धर्णाकंद.
 वीरपाण, युद्धकालीं जे शूर मशपानकरितात
 तें.
 वीरपादप, वेळतूर.
 वीरपान, वीरपाणशब्दपाहा.
 वीरपुष्पा, सहदेवी १ चिकणाभेद २ शेंद्री ३
 महाबला ४

वीरभद्र, बाळा.
 वीरभार्या, वीरस्त्री.
 वीरमाता, वीरजननी.
 वीरराज, शेंदूर.
 वीरवती, रोहिणी.
 वीरवली, देवडंगरी.
 वीरवृक्ष, वेळतूर १ विववा २
 वीरवनम, आम्लवेतस.
 वीरशाक, चाकवत.
 वीरस, वीरची आई.
 वीरस्कीर्था, क्षेम.
 वीरदन्, नटाधिक.
 वीरा, भुईअवाळी १ कोरफड २ वीरकांको-
 ली ३ काळे अतिविष ४ महाशतावरी ५
 प्राची ६ कांकोली ७ ज्वेतकणेर ८ म-
 य ९ अतिविषा १० ताली ११ वृहद-
 ला १२ केळ १३ गनकुळीय १४ न-
 दी १५ भुईकोहोळा १६ पतिपुत्रवतीस्त्री १७
 वीरानक, अर्जुनसादडा.
 वीराम्ल, आम्लवेतस.
 वीरायतच्छदा, केळ.
 वीरारण्य, सागरगोटी.
 वीरुथ, जीचे वेलापुढे वरीकतंतु असतात ती.
 वीरुथ, वेला.
 वीर्य, औषधीचा सार १ रेत २ अयुसाह ३
 वरु ४ प्रभाव ५
 वीर्यकार्यसमर्थता, शीत १ उष्ण २ रुक्ष ३
 स्निग्ध ४ तीक्ष्ण ५ मृदु ६ चिकट ७
 स्वच्छ ८
 वीर्यवृत्तिकर, वीर्यवृत्ति.
 वीरथ, विषयशब्दपाहा.
 वीहा, रानकुळीय.
 वृक, लाडगा १ थोरशांखाहुली २ उंदीर ३
 वृकदंती, पहाडमूळ.
 वृकधूपक, कृत्रिमधूप १ सरलद्रव २
 वृकारि, कुतरा.
 वृकी, पहाडमूळ.

वृक्क, कुर्शीतले गोळे.
 वृक्का, नागदवणी १ लूतरोग २
 वृक्कण, खांडित.
 वृजिन, पातक १ वक्र २ क्लेश ३ भुय ४ रक्त ५
 चर्म ६
 वृत्, वरलेला १ इष्ट २
 वृत्, पाने, फळे, फळे, यांचा देठ.
 वृत्ताक, बांगी १ थोरमयाळ २
 वृत्ताकी, बांगी १ थोरडोरल, २
 वृत्ति, वेष्टन.
 वृत्त, अंजीर १ कांसव २ तिधागी थोरगवत ३
 भूतकाळ ४ श्वेतजोधळे ५ भेंड्या ६
 स्तनाय ७ वर्तुळ ८ वगळेला ९ पद १०
 चरित्र ११ अतीत १२ दृढ १३
 वृत्तक, वेत.
 वृत्तककटी, खरवृज.
 वृत्तका, थोरमयाळ.
 वृत्तकोशा, देवडंगरी.
 वृत्तगुंड, थोरतिथारीगवत.
 वृत्तगुंडळ, समान्य जोधळे.
 वृत्तगुंवा, कडुदुधभोपळा.
 वृत्तगुण, कोंचगवत १ गुंठतुंग २
 वृत्तनिष्णाविका, लघुयेवडा.
 वृत्तपत्रा, पुचदायी.
 वृत्तपत्रिका, भोकडी, पुंगळी.
 वृत्तपर्णा, श्वेतगानताग १ पहाडमूळ २
 वृत्तपक्ष, धुडशंग्व.
 वृत्तपुष्प, धूर्तीकदंब १ कळंबपुष्प २ जलंब-
 तस ३ भुयकळंब ४ शिरीषवृक्ष ५ कळं-
 व ६ मोगरा ७ काटे शेवती ८
 वृत्तपुष्पा, नागदवणी १ वटमोगरा २
 वृत्तफळ, मिरें १ साधारणकरंज २ कलिंग-
 ड ३ डालिव ४ कविठ ५ बोर ६ रक-
 आघाडा ७ कलौजीजिरें ८
 वृत्तफळा, आवळी १ बांगी २
 वृत्तबीजका, पांढरफळी.
 वृत्तबीजा, भेंडे १ तुरी २ चवळ्या ३

वृत्तमल्लिका, श्वेतसुई १ वटमोगरा २
 वृत्तपुष्प, वदाम.
 वृत्तशिखा, स्तनाय.
 वृत्ता, सिमिरडा १ रोहिणी २ मोठी घोसा-
 ळी ३ रेणुकबीज ४ गहुला ५ गंधपि-
 यंगु ६ लालपावटे ७
 वृत्तांत, प्रकरण १ प्रकार २ कार्त्त ३ लो-
 कवर्ता ४
 वृत्ताकृष्ण, काजू.
 वृत्ति, जीविका १ मूळसुत्राचे विवरण २
 वृत्तिस्त, सरडा.
 वृत्तवार्ध, खरवृज.
 वृत्त, अंधकार १ शत्रु २ दैववि ३ मेष ४
 दंड ५ पर्वत ६
 वृत्तवृत्त, दंड.
 वृत्था, अः विधिहीन १ निग्रयक २ ह्याअर्थी
 वृत्थानंवा, वाशस्त्रा.
 वृत्त, गळरोग १ समुदाय २
 वृत्ता, वृथावर शक्तिही जी लता ती.
 वृत्ताक, देव १ मुख्य २ मंडरा ३
 वृत्ताका, ताममाळ.
 वृत्तिष्ट, अतिचापितभेष्ट.
 वृत्त, दगडमूळ १ ह्याताग २ पंडित ३
 वृत्तकणिका, पहाडमूळ.
 वृत्तकंटक, दिवागवत.
 वृत्तकाक, डोमकावळा.
 वृत्तकोटगुण्या, वग्धारा.
 वृत्तविक्ता, पहाडमूळ.
 वृत्तव्य, वृद्धपणा.
 वृत्तदागक, वग्धारा.
 वृत्तदारु, कृष्णवग्धारा १ श्वेतवग्धारा २
 फजी ३
 वृत्तधूप, गिरीप १ श्रीवास २
 वृत्तधुमा, गंधाणी.
 वृत्तनाभि, वातादिकककून ज्याची नाभि उं-
 च झाली ती.
 वृत्ताबला, ह्यातारी स्त्री.

वृद्धि, अंडवृद्धिरोग १ वर्षन २
वृद्धिक, वृद्धि सणन वृक्ष आहे १सगलाडीकर २
विशेषधप ३

वृद्धिका, सूर्यपुष्पी १ शंखपुष्पी २
वृद्धिजीविका, व्याजाने जी उपजीविका क-
रितात ती.

वृद्धिद, जीवक १ डुकरकंद २

वृद्धिबला, धोरचिकणा.

वृद्धिला, एलदोडे.

वृद्धोत, सातारा बेल.

वृष्याजीव, व्याजाने उपजीविका करणारा.

वृश्चक, रक्तपुननवा १ श्वेतपुननवा २ विचू ३
उर्णादिभक्षककीटवि० ५ भ्रमर ६ वृक्ष-
वि० ७ वृत्ते ८

वृश्चकर्णी, लघुउंटीरकानी.

वृश्चकविषापाहा, धोरमुंगुसवली.

वृश्चिका, पिटवण १ श्वेतपुननवा २ विचुवा,
विचवा ३

वृश्चकाली, शोरआग्या १ लघुमेडाशिगी २

वृश्चकालीविषापाहा, धोरमुंगुसवली.

वृश्चपत्री, लघुमेडाशिगी.

वृश्चपर्णी, लघुउंटीरकानी.

वृश्चाव, पुननवा.

वृष, अडुळसा १ आर्हालबेल. पांळ. वसु.

ऋषभक २ वृषभगज ३ पुष्य ४ वृ-

षण ५ उंटीर ६ श्रेष्ठ ७ पुरुष ८ महा-

देवाचा नदी ९

वृषउंदरु, गजउंदीर.

वृषकर्णी, लघुउंटीरकानी.

वृषगंधा, बोकडोपुंगली.

वृषगंधिका, वस्तगंधा १ श्वेतबला २ बोकडी ३

वृषण, अंड.

वृषणकच्छु, शूद्रगोग.

वृषना, गाय.

वृषदंता, गाय.

वृषदंताक, मांजर.

वृषदनी, नदी.

वृषध्वज, महादेव.

वृषध्वंशी, नागरभोय.

वृषन्, इंद्र.

वृषनदी, टोणगा.

वृषपर्णी, लघुउंटीरकानी.

वृषपात्रिका, बोकडी.

वृषपत्री, शिमुडी.

वृषपर्व, कचरा.

वृषबीभत्स, गोडी कुहिली.

वृषभ, आंडीलबेल १ पांळ २ ऋषभक.

बैलघाटी औषधि ३

वृषभध्वजा, धोरदाती.

वृषभाक्षी, लघुउंटीरकानी.

वृषल, शूद्र.

वृषलीपान, ऋषभक.

वृषसार, कौंडिन्याक १ देवकुंभा २ श्वेतवड ३

वृषभ्यंती, अतिमैथुनेच्छावती स्त्री.

वृषा, लघुउंटीरकानी १ आसंघ २ धोर

मालकागोणी ३ कुहिली ४ धोरउंदि-

रकानी ५

वृषांक, पाणीविचवी.

वृषाऋषार्था, लक्ष्मी १ पार्वती २ हज्जदोडी ३

शतावर्ग ४

वृषाऋषि महादेव १ विष्णु २ अग्नि ३

वृषाकर, उडीद.

वृषादनी, लघुकावडळ.

वृषा, सन्यासी इत्यादिकांचे आसन.

वृष्टवृ, पावसाचे राणी.

वृष्टि, पाऊस.

वृष्टिका, लघुगजताग.

वृष्टिभू, वेडक.

वृष्णि, किरण १ मेटक २ एडका ३

वृष्णिन्, दुमा एडका.

वृष्य, नामान्य उंस १ दीर्घवृद्धीकरणे २ आंठळे ३

उडीद ४

वृष्यकंदका, भुईकोहोळा.

वृष्यकंदा, भुईकोहोळा १ मूलक २ श्वेत

भुईकोहोळा ३

वृष्यगंधा, अतिबला.

वृष्यचंडी, थोर उंदीरकानी.

वृष्यपर्णी, भुईकोहोळा.

वृष्यफला, आंबळी.

वृष्यबलिका, भुईकोहोळा.

वृष्यवल्ली, भुईकोहोळा.

वृष्या, लघुशतावरी १ भुयआंबळी २ आंब-

ळी ३ भुईकोहोळा ४ अतिबला ५ थो-

रदांती ६

वृक्ष, झाड.

वृक्षक, शेतकुडा १ नांदरुबी २

वृक्षधूप, विशेषधूप १ कुरडु २

वृक्षधूमक, शेवाळ.

वृक्षभक्षा, वादांगुळ.

वृक्षभेटिन, वृक्षच्छेदन करणारे शस्त्र.

वृक्षमर्कट, दुमशय.

वृक्षमन्त्रक, झाडाचा शेडा.

वृक्षराज, महामेदा १ चोपचिनी २

वृक्षरुहा, पुष्करमूळ १ वादांगुळ २ थोरचि-

कण्याचा भेद ३ मनवस्त्रवा ४ अमृत-

वली ५ पापडी ६ काळे डोंगळे ७

जतुका ८

वृक्षवाटिका, घराजवळचा बाग.

वृक्षवान, डोंगर.

वृक्षविडाल, वृक्षमांजर.

वृक्षवीणा, भुयआंबळी.

वृक्षस्मार, कुंभा.

वृक्षदहन, वृक्षभेदिशब्द पाहा.

वृक्षदनी, वादांगुळ.

वृक्षामय, लाव.

वृक्षाम्ल, आमसोल १ अम्लवेतस २

आंबोणी ३

वृक्षारुहा, थोर चिकणा.

वृक्षश्रयी, पिंगळापक्षी.

वेग, त्वरा १ प्रवाह २ विद्यादिकांचा गुढझा-

रा निर्गम ३

वेगानिरोध, मूत्रादि तेरा वेगांचा प्रतिबंध.

वेगपूजिन, खेचर.

वेगवान, चिता.

वेगविघात, वेगविधारण.

वेगविधारण, निग्रहरोध १ मलमूत्रादिकां-

चा वेगांचा रोध करणे २

वेगसर, खेचर.

वेगा, लघुमान्त्रकागोष्ठी.

वेगिन्, बहिरामसाणा १ वेगयुक्त २

वेगहर्णिण, त्रिमिकारी.

वेगि, केशवेश.

वेगिबेथनी, जळु.

वेणी, देवडंगरी १ नदीवि २ वेगिशब्दपाहा ३

वेणीगमूलक, काळा वाळा.

वेणु, भंगिवेळु १ साळी. भात.

वेणुकर्कर, कोव.

वेणुज, वेळुचे बी.

वेणुभ्रम, वेणुवादनकारा.

वेणुनिम्ब, ऊंस.

वेणुपत्री, वंशापत्री १ वया २

वेणुबीज, वेळुचे बी.

वेणुयव, वेळुचे बी.

वेत, थोर्वेत.

वेतन, चाकरी बदल दगमाहा.

वेतस, वेत १ जलवेतस २

वेताल, वेताल.

वेत्र, थोर्वेत.

वेत्रक, गमवाण.

वेत्रजा, काठी.

वेत्रमूला, दांखनी.

वेत्रवनी, नदीविशेष.

वेत्राय, वेताचे कोव.

वेद, ऋग्वेदादिचार वेद.

वेदना, अनुभव.

वेदवेदांगपाग्न, त्रासण.

वेदाग्रणी, सरस्वतीनदी.

वेदि, परिष्कृतधूमि.

वेदिक, दिका, भेतधोत्रा १ उपवेशस्थान २
 वेदी, नदी १ वेदिशब्दपाहा २
 वेध, लांकूड.
 वेधक, धणे १ कापर २
 वेधनिका, छिद्रपाडावयाचे शस्त्र विशेष ज्या-
 स सांमता ७० ती.
 वेधमुख्य, क, कचोरा.
 वेधमुख्या, कस्तूरी.
 वेधम्, वसुदेव १ विष्णु २ पंडित ३
 वुधग्रह ४
 वेधित, छिद्रपाडलेला.
 वेधिनी, मेथी.
 वेधी, सवजा.
 वेपथु, वेपन, कंप.
 वेलतूर, वरवेल.
 वेपन, कोट्याचे धोटे.
 वेला, रोग १ वागा २ वुधग्रहखी ३ सम-
 यांचे भोजन ४ काल ५ मर्यादा ६
 चंद्रोदये करून पाण्याची जी वृद्धि ती ७
 अक्रिष्टमरण ८
 वेल, वावाडिंग.
 वेलांगिका, गडहला.
 वेलज, मिर्री.
 वेलनर, वेलतूर.
 वेलगी, वध्या काडी १ वेली दुर्वा २
 वेला, नदी.
 वेलि, लता.
 वेलिन, वक्र १ ईष्यकंपित २
 वेश, वेद्यग्रह अलंकारानी जी शोभा तो २
 वेशन, अल्पसरोवर.
 वेशवार, शाकादिकांत घालावयाचा मसाला.
 वेश्यकूल, गोडपडवत.
 वेश्यन्, घर.
 वेद्यमभू, घराची जागा.
 वेद्यमरस, मोचरस.
 वेद्यमशकटी, शगडी.
 वेदया, वेद्याला.

वेदयाजनसमाश्रय, कलावंतीचा वाजार.
 वेध, अलंकारानी केलेली शोभा.
 वेपण, कासावेदा.
 वेपणा, ग्या, कोपिवीर.
 वेपवार, वेशवारशब्दपाहा.
 वेपिका, जाई १ चमेली २
 वेष्टक, कोहोळा १ मोचरस २ विशेषभूष ३
 वेष्टन, पागोटे.
 वेष्टनी, खापरपोळी.
 वेष्टमार, विशेष भूष.
 वेष्टा, हिरज्या.
 वेष्टन, वेहदलेला.
 वेष्टर, खचर.
 वेसवार, मसाला प्रा० मेलकट को० मिस-
 लण दे० सांभार को०
 १ सिजलेले पांढ. मांस. गूळ-तूप. सुंठ-
 मिर्री, पिंपळी. ही एकत्र झाळी असता
 ज्यास वेसवार प्रणतान.
 १ पिंपळी मिर्री सुंठ गूळ तूप हेपदार्थ एके
 जागा मिळविले असता वेसवार प्रणतान.
 १ सुंठ मिर्री पिंपळी धणे जिरे डाळिवसा
 पत्रमूळ ही एकत्र केली असता वेसवार
 प्रणतान.
 १ सुंठ मिर्री पिंपळी वडीशोप मेथी धणे
 दाळचिनी तमालपत्र एलची नागकेशर
 डाळिवसात जिरे शाहाजिरे एरंडमूळ
 वाजंतशोप हळद नारळ मिरची राई
 तीळ हिंग कासावेद्याचे पान्याच्या वज्या
 याम मसाला ७०
 १ सिजलेले मांस सुंठ मिर्री पिंपळी तूप
 १ त्रिकटु पिंपळमूळ जिरे धणे कचोरा ना-
 गकेशर.
 १ त्रिकटु हळद सैंधव धणे हिंग डाळिवसा
 ल शाहाजिरे.
 १ कासावेद्याचे पान्याचे चूर्ण वेसवार हिंग
 वेहन, गर्भपत करणारी गाय.
 वै, अ० पादूरस १ निश्रय या अर्थी २

वैकंकन, वेहेकल.

वैकक्षक, उपवीतासारिखी घातलेली माल.

वैकुण्ठ, आजवला १ श्वेतआजवला २ अभ.

क ३ विष्णुचें स्थान ४ विष्णु ५

वैक्रान्त, वैक्रान्तमणि २ तुरमल्ली २

वैगंध, क. गंधक.

वैजनन, प्रसूत होण्याचा महिना.

वैजयंत, इंद्रगृह.

वैजयंतिक, निशाणकरी.

वैजयंतिका, धोरऐरण.

वैजयंती, धोरऐरण १ लघुऐरण २ ठहाक.

क ३ पताका ४

वैडूर्य, वैडूर्यरत्न.

वैणव, वैळूचें बी.

वैणविक, वैणवावाजविणारा.

वैणवा, वंशलोचन.

वैणिक, वैणवावाजविणारा.

वैणुक, मारण्याचा दंड.

वैतनिक, मजुरदार.

वैतग्णिनी, नदीवि०

वैतंसिक, मांस विक्रय करणारा.

वैतालिक, स्तुतिपाठक.

वैदल, वैदला, द्विदल १ शिबी धान्य २

वैदिका, भुयजाभूळ.

वैदेहक, क्रयविक्रयकरून जीविका करणारा १

वैश्यापासून ब्राह्मणीचे टाई झालेला पुत्र २

वैदेहिका, पिंपळी १ भुयजाभूळ २

वैदेही, पिंपळी १ भुयजाभूळ २

वैद्य, चिकित्सक, हकीम हि० डाक्टर इ०

वैद्यक, वैद्यचिकर्म इ० अष्टांग वैद्यक वदशांग

वैद्यक १ द्रव्यभिधान इ० वनस्पत्यादि पदार्थांची नावे जाणणे.

१ गदनश्रय इ० अमुकच गेग अमा निश्रय करणे.

१ काय सौख्य इ० शरीरास सुख होण्याचा उपाय करणे

१ शान्यादि इ० शस्त्रविद्या.

१ भूतनिग्रह इ० पंचाभरीविद्या.

१ विषनिग्रह इ० विषांतर उपचार करणे.

१ बालवैद्य इ० बालांस उपचार करणे.

१ रसायन इ० रसायनविद्या जाणणे.

१ शालास्य इ० शालाकाकर्म, सलईने अंजनादिक घालणे.

१ वृष्य इ० धातुपुष्ट करणे.

वैद्यमाना, अडुळसा.

वैधानु, सनकुमारादिक.

वैधात्री, ब्राह्मी.

वैधेय, मूखं.

वैनेनेय, गरुड.

वैनीतक, पुरुषाने वाहण्याचें यान इ० पाल-
खाट्यादि.

वैपरीत्यलज्जालु, लघुलाजाल.

वैमन्य, चिन्तविशेष.

वैमात्रेय, सावत्रभाउ.

वैमानिक, बुद्धिमान.

वैमेय, मोवटला.

वैर, ट्रेप.

वैर्गनियानन, वैप्रतीकार.

वैर्गशूद्र, ।

वैर्गस्य, मुखविरसता.

वैर्गन्, शत्रु.

वैवर्ण्य, निस्तेजपणा.

वैवस्वन, यम.

वैवाल, जलमृत्ता.

वैशाख, वैशाखमास १ मंथनदंड २ रक्तपुन-
र्नवा ३

वैशाखा, रक्तपुनर्नवा.

वैशय, उदरमा १ वाणा २ जातिवि० ३

वैश्या, हळद.

वैश्रवण, कुंवर.

वैश्रवणालय, वड.

वैश्रवणावाम, वड.

वैश्रुत्य, विपरीतश्रवण.

वैश्वानर, पित्त १ भ्राम २

वैष्णवी, लघुशतावरी.
 वैसागिण, मत्स्य.
 वैज्ञानिक, निपुण.
 वीढ, कलंब.
 वीढा, रूपभक्त १ आंडीलबेल २ नागरांचा
 बेल ३
 वीण्ट, कुंद.
 वीण्ट, अ० देवहविद्यानार्थी.
 वंक्रमेन, आगस्ता.
 वंग, कथील १ सिसे २ वार्गी ३
 वंगमल, सिसे.
 वंगशुद्धत, वामे.
 वंगसदश, जना.
 वंगसेन, अगस्ता.
 वंगार्थ, हस्तोत्त.
 वंस्क, कोल्हा १ वृद्धकोल्हा २ टांकि-
 वणाग ३
 वंचित, टाकविकेला किंवा टाकलेला.
 वंचुक, कोल्हा.
 वंचुक, अशोक १ तिवस २ जलवेत ३
 अम्यनिचुक ४ वेदनी ५ वेत ६
 वंचुलद्रुम, अशोक.
 वंचुलका, पापडी.
 वटक, वाटी.
 वटनी, गोंगोचन.
 वटनीय, पिपली माका.
 वटनीया, गोंगोचन.
 वटाक, वादांगुळ.
 वटाक, वादांगुळ १ वेदनशील २
 वेदिन्, स्तुतिपाठक.
 वंशकला, रक्तसापशी.
 वंशा, गोंगोचन.
 वंध्य, वाझवृक्ष.
 वंध्यककोटिका, वाझकटोळी.
 वंभ्या, वाझकटोळी १ वाझची २
 वंभ्याकापांसां, मनसापशी.
 वंश, मरीचवेळ १ येंचें राळेचा वृक्ष २ सुक ३

पाठीचा कणा ४ कुळ ५ समूह ६
 वंशक, अगस्त १ जंस २
 वंशकंज, कृष्णागर,
 वंशकर्पूर, वंशलोचन.
 वंशकार, गंधक.
 वंशकूटता, काळा कुडी.
 वंशज, वेळूचे बी १ अगस्त २
 वंशजा, वंशलोचन.
 वंशजालक, वेळू.
 वंशजंदल, वेळूचे बी.
 वंशदशा, वंशपत्री.
 वंशधान्य, वेळूचे बी.
 वंशनेत्र, उमाचे मूत्र.
 वंशपत्रक, लघुदेवनेत्र १ देवकंस २ उमा-
 चे मूत्र ३
 वंशपत्री, डिंभमाळी १ वंशपत्री २ गवत ३
 वंशपीत, कृष्णांगुळ.
 वंशमूल, उमाचे मूत्र.
 वंशपल, वेळूचे बी.
 वंशमेखना, वंशलोचन.
 वंशलोचनभेद, गणपत्यानिनी.
 वंशलोचना, वंशपीदम.
 वंशवीदनेन, वंशलोचन.
 वंशशकपा, वंशलोचन.
 वंशलोचनी, वंशलोचन.
 वंशांकुट, वंशाथ, वेळूचे कोव.
 वंशांग, लघुदेवनेत्र.
 वंशास्थि, माडावहाड.
 वंथिक, वासर १ पिपली २ अगस्त ३
 काळा उंस ४
 वंशी, वंशलोचन १ मरीच वेळू २
 वंश्या, वंशलोचन.
 वंक्षण, जगसंधि, आडसंधि, जा जाग्यार
 वद हीतात ते स्थान.
 व्यक्त, स्पष्ट १ विद्वान् २
 व्यक्तगंधा, पिपली १ जुई २ काळी गोक-
 र्णी ३ काळा किर्डी ४

व्यक्ति, घटपटादिरूप जो जातीचा आ-
श्रय तो.

व्यंग, पोलाद १ सुदरोग २ वांग ३

व्यग्र, व्याकुल १ व्यासक २

व्यंजक, हस्ताधिकाराने अभिप्राय मुचविणे.

व्यजन, विज्ञाना, पंगवा.

व्यंजन, चिन्ह १ कठी कोशिवीर इत्यादि २
दमस्तु ३

व्यंजनी, जाचे पुच्छाची चवरी होये तो १
बेल २

व्यंड, पोलाद.

व्यंडवक, श्वेतएरंड.

व्यंडवन, श्वेतएरंड.

व्यंडा, भुयआंवळी.

व्यनिक्रम, उल्लंघणे.

व्यन्यय, व्यनिक्रम.

व्यत्यास, व्यनिक्रमसदृशपाहा.

व्यथा, गोन १ पीडा २

व्यथ, वेदणे.

व्यथ्वा, कंठकाटियुक्तमार्ग.

व्यथ, द्रव्यादिकांचा स्वर्ण १ नाच २

व्यर्त्नाक, पीडा १ अप्रिय २ अकार्य ३ वै-
लक्ष्य ४

व्यरथा, आच्छादन.

व्यरहता, देव्य.

व्यरहार, व्यापार.

व्यवहारिक, हिंमणवेष्ट.

व्यवहारी, वेदय.

व्यवहार्य, वस्तु.

व्यवाय, मैथुन.

व्यवाय्यौपध, जो अपक्वच माया देहाना
आपून मद्य व विष यांचेसारखे पाका-
प्रत जाते ते भाग व अकू इत्यदि.

व्यसन, पाप १ निष्कल जो उद्योग तो २
दुःख ३ कामजदोष ४ क्रोधाजदोष ५

व्यसनार्त, व्यसनाने पीडित.

व्यस्त, व्याकुल.

व्याकुल, शोकादिकाने कर्तव्याकर्तव्य वि-
चारशून्य.

व्याकोश, टवटवीतपुष्प.

व्याघ्र, रक्तएरंड १ वाघ २ तरस ३

व्याघ्रकर, रक्तएरंड.

व्याघ्रखडू, वाघनख.

व्याघ्रघंटी, दला, कटुकंदगी १ लघुवाघाटी २

व्याघ्रनख, रक्तएरंड.

व्याघ्रनल, व्याघ्रनख १ रक्तएरंड २

व्याघ्रनख, निवर्दंग १ वाघनख २

व्याघ्रनखी, वाघाटी.

व्याघ्रपाद, वेहेकल १ हांशादूध २ वाघनख ३

व्याघ्रपुच्छ, रक्तएरंड १ श्वेतएरंड २

व्याघ्रपुष्प, वाघनख.

व्याघ्ररूपा, वाघकटोळी.

व्याघ्रसेवक, कोळा.

व्याघ्रांशित, वाघनख.

व्याघ्राट, भागजाजवरी.

व्याघ्राटिका, वाघाटी.

व्याघ्रापुत्र, वाघनख.

व्याघ्री वाघाटी १ गिंगी २ धूम्रवर्ण सुमेव
कवडी ३

व्याघ्रीपुत्र, गिंगी १ डोग्नी २

व्याज, कपट १ दृष्टसिन्धुर्वा शस्त्रिक अर्थ

गुण ठेकून अर्थाने दाखविणे २

व्याड, अर्थ १ वाघ २ दुष्ट ३

व्याडंत, रक्तएरंड.

व्याटापुत्र, वाघनख.

व्याध, पाथी.

व्याधि कोट १ गोग २ पीडा ३

व्याधियात, थोरवाहवा १ जलवेत २ लघुवा-
हवा ३

व्याधियत्र, थोरवाहवा.

व्याधियंजित, थोरवाहवा.

व्याधिन, गोगी.

व्याधिनाशन, चोपचिनी.

व्याधिरिपु, लघुवाहवा.

व्याधिहता, हंता, वाराहीकंद.
 व्यान, सर्वशरीरस्थवायु.
 व्यापाद, द्रोहचिन्तन.
 व्याप्य, कौष्ठ.
 व्याम, खेचर १ वां २
 व्यायाम, किरणें १ भ्रमकरणें २
 व्याल, वाय १ भेतचित्रक २ रक्तचित्रक ३
 सिंह ४ दुष्टविप ५ सर्प ६ धूर्त ७
 आपद <
 व्यालकरज, वायनस्य.
 व्यालगंधा, लघुमुग्धुमकादा.
 व्यालग्राहिन्, गारुडी.
 व्यालदंष्ट्र, क, गोम्वरुं १ सराटे २
 व्यालनख, वायनस्य.
 व्यालपत्रिका, पत्नी, बालुककाकडी
 व्यालपाणिज, वायनस्य.
 व्यालप्रहरण, वायनस्य.
 व्यालवल, वायनस्य.
 व्यालवलगी, नागबेल.
 व्यालवेणी, देवडंगरी.
 व्यालाकृति, सनिपात.
 व्यालायुध, वायनस्य.
 व्यावृत्त, वेष्टिलेला १ भिन्नकेलेला २
 व्यास, विस्तार १ कृपिवि० २
 व्यासंदीपप्रज्ञा, वांसकटोली.
 व्याहार, भाषण.
 व्युत्थान, तिरस्कार १ विरोधकरण २ भा-
 तं व्येकरुन जे कृत्य ते ३
 व्युष्ट, प्रातःकाल.
 व्युष्टि, साध्य १ संपत्ति २
 व्युष्ट, एकाजार्गी मिलविलेला १ स्थापित २
 विस्तीर्ण ३
 व्युष्टकंकट, कवचधारण.
 व्युष्टि, विणणें.
 व्युष्ट, समूह १ तैन्यरचनावि० २
 व्याकाग, लोहार.
 व्योमकेश, महादेव.

व्योमन्, आकाश.
 व्योमपूर, लघुरोहिस.
 व्योमयान, विमान.
 व्योमवल्लिका, आकाशवल्ली.
 व्योमांबु, पावसाचें पाणी.
 व्योमोदक, पावसाचें पाणी.
 व्योष, त्रिकटु.
 व्रण, व्रणरोग १ क्षत २
 व्रणकृन्, त्रिववा.
 व्रणकेतु, मोठी दुधी.
 व्रणधि, व्री, लघुकारली.
 व्रणजिना, मुंडी.
 व्रणजोधन, कपिला.
 व्रणहागी, कळलावी.
 व्रणहन्, कळलावी.
 व्रणायाम, वायु.
 व्रणाग, आगस्ता १ रन्यावोळ २
 व्रत, नियम.
 व्रतनि, ती, लता १ विस्तार २
 व्रतनि, ज्याणें व्रत केले तो १ यजमान २
 व्रश्चन, शस्त्रविशेष ज्यास कानस ह् ० तो.
 व्रान, समूह.
 व्रान्य, संस्कारहीन.
 व्रीडा लज्जा.
 व्रीहि, साळी, भात.
 व्रीहिकांचन, मसुगा.
 व्रीहिनुंडिका, देवभात.
 व्रीहिवान्य, कुडई आदिकरुन सर्व हळवार.
 भातें षष्टिकादि.
 व्रीहपणिका, सालवण.
 व्रीहिभेद, व्रीहिविशेष.
 व्रीहिश्रेष्ठा, साळी, भात.
 व्रीह्ये, सामान्यसाळी पिकतात ती भूमि.
 श
 श, शंकर १ कल्याण २ सीमा ३ शयन ४
 हिंसा ५ सुख ६
 शकट, तिवस १ शरीर २ गाडा ३

शकटा, कांकडी.
 शकटाख्य, धावडा.
 शकटाक्षक, धावडा.
 शकल, भांवळा १ कमलकंद २ दालचिनी ३
 तुकडा ४
 शकलिन, मासा.
 शकुंत, पक्षी १ भास २ काकभेद ३
 शकुंनि, पक्षी १ गोष्ठुकुटपक्षी २
 शकुन, नि, पक्षी १ काळी चिमणी २ गीध ३
 शकुनाहन्, बालरोग १ साली, भात २
 मत्स्यभेद ३
 शकुल, मत्स्यवि०
 शकुला, कटुकी.
 शकुलादनी, कटुकी १ जल्पिपत्ती २ ग-
 जपिपत्ती ३ गंडरदूर्वा ४
 शकुलार्थक, गरमामा-
 शकुलाक्षक, का. गंडरदूर्वा.
 शकुलाक्षी, गंडरदूर्वा.
 शकुली, मासा.
 शकृत्, विद्या.
 शकृत्कारि, गोवन्म.
 शक्त, समर्थ १ प्रियवोलणारा २
 शक्ति, सामर्थ्य १ पराक्रम २ कासूक्षत्र ३
 शक्तिधर, कार्तिकस्वामी.
 शक्तिहेतिक, शक्तिरूप शस्त्रधारण करणारा.
 शकृन्, प्रियवोलणारा.
 शक्र, श्वेतकुडा १ इंद्र २
 शक्रनाथ, धोरवाहृटी १ इंद्रगोप २
 शक्रचापसमुद्रवा, नागसर दुधभोपळा.
 शक्रदाह, तैल्यदेवदार.
 शक्रद्रु, तैल्यदेवदार १ धोर शळेचा वृक्ष २
 शक्रधनुस्, इंद्रधनु.
 शक्रनेमी, लघुमंडशिगी.
 शक्रपुष्पिका, कळलावी.
 शक्रपुष्पी, कळलावी.
 शक्रबीज, इंद्रजव.

शक्रभूरुह, श्वेतकुडा.
 शक्रमाता, भारंगी.
 शक्रवल्ली, लघुइंद्रावण.
 शक्रवृक्ष, श्वेतकुडा.
 शक्रदाखी, श्वेतकुडा.
 शक्रसृष्टा, हरीतकी.
 शक्राह, इंद्रजव १ इंद्रवारुणी २
 शक्राशन, इंद्रजव १
 शक्र, शकृन्शब्दपाहा.
 शची, स्पृका १ इंद्रस्त्री २
 शटी, कापूरकाचरी १ कचोरा २
 शट, चिबक १ तगर २ श्वेतधोत्रा ३ मुं-
 डली ४ पोलद ५ केशर ६ ताड ७
 सोळा ८ वांकडे मनाचा ९
 शटा, कांकडी १ श्वेतशोप २
 शोट, कचोरा १ कापूरकाचरी २
 शटिका, कापूरकाचरी.
 शटी, कापूरकाचरी १ आवेहलद २ गंध-
 निशा ३ चौरक ४ गरीनाशाड ५
 कचोरा ६
 शटीरूपा, कंदमूलवेत्.
 शण, ताग १ योगताग २ तागाचे शी ३
 शणघंटा, योगताग.
 शणघंटिका, योगताग.
 शणु, कटोळी.
 शणुपर्णी, गोकर्णी.
 शणुपुष्पा, लघुताग.
 शणुपुष्पिका, तुरी १ घंटाखा २ तागभेद ३
 शणुपर्णी, योगताग १ घागरी हिं०
 शणुसूत्र, तागाचे सूत.
 शणिका, योगताग.
 शनकुंत, करीग.
 शनकुंद, श्वेतकणेर.
 शनकोट, तिरा १ वज्र २
 शनकोभ, क, सोनं.
 शनक्रनु, इंद्र.
 शनक्रनुद्रुम, काळा कुडा.

गतक्रणुयव, इंद्रजव.
 गतघ्नथि, नीलदूर्वा.
 गतधी, गलरोग.
 गतदंतिका, नागाकी.
 गतदला, दवणशेवंती.
 गतदु, नदीवि०
 गतधौत, शंभरदां धुतलेके.
 गतनेत्रिका, लघुशतावरी.
 गतपत्र, रक्तकमळ १ मार २ चंद्रनीपोपट ३
 पुष्पवि० ४ कमळ ५
 गतपत्रक, काटुकुट्टकपक्षी.
 गतपत्रा, काटुकुट्टकपक्षिविशेष.
 गतपत्रिका, वडीशोप १ दवणशेवंती २
 गतपत्री, कांटे शेवंता.
 गतपदी, लघुशतावरी १ थोरशेतकिर्ही २
 जळजातिवि ० ३ गोम ४
 गतपत्रेन्, वेळू.
 गतपर्वा, शेतवेवंड १ भरीव वेळू २ कटुकी ३
 काळा ऊंस ४ करंवीशाक ५ वेवंड ६
 नीलदूर्वा ७ वंशलोचन ८
 गतपत्रिका, वेवंड १ नीलदूर्वा २
 गतपदी, थोरशेतकिर्ही १ शेतगोकर्णी २
 गतपत्री, सातपुती लघुशोमाळी १ लघुश-
 तावरी २
 गतपुष्य, सांठेसाळी.
 गतपुण्या, वाळंतशोप १ वडीशोप २
 गतपेरक, डक्षुविशेष.
 गतपोद, क, भगंदररोग १ शुकुरोग २
 गतपींग, ऊंस.
 गतप्रसून, वडीशोप.
 गतप्रास, कणेर १ शेतकणेर २
 गतर्भाक, मोगरी.
 गतमन्यु, इंद्र.
 गतमान, पलपरिमित सोने किंवा रूपे.
 गतमूला, महाशतावरी १ लघुशतावरी २
 नीलदूर्वा ३
 गतमूलिका, थोरउंदीरकानी.

गतमूली, महाशतावरी.
 गतवीर्या, शेतदूर्वा १ महाशतावरी २ का-
 लें द्राक्ष ३ लघुशतावरी ४ द्राक्षा ५
 गतवेधिन्, आम्लवेतस.
 गत-हदा, वीज.
 गतनांग, तिवस १ रथ २
 गतनाद, कुतरे.
 गतनायुष, मनुष्य.
 गतनाक, कुतरोग.
 गतनवरी, महाशतावरी ४० सहस्रमुळी १
 लघुशतावरी ४० शतमुळी २
 गतनाहा, वडीशोप १ लघुशतावरी २
 शत्रु, वेरा.
 गत्रुकंदका, घोटीवेर.
 गत्रुभंग, लघुमुंजतण.
 गत्रुभूमिज, निळा सुरमा.
 गत्रुनाह, टोणगा.
 गत्रेः, अ० मंद त्याअर्थी.
 गत्रेमह, प्रमेह.
 गत्रेश्वर, शनिनामाग्रह.
 गत्रथ,) खगे खोटे याचा निर्णय करण्याचे
 गत्रन,) एक प्रमाण.
 गफ, नयला १ पशूचे पायांचे नख २
 वृक्षमूळ ३
 गफर, मस्यभेद.
 गफरी, शूद्रमस्य १ चुका २ मस्यभेद ३
 गवग, शेतलोत्र १ लोत्र २
 गवगकंदक, डुकरकंद.
 गवरचंदन, किचिभीतचंदन.
 गवरदेशज, शेतलोत्र.
 गवगाहार, गानवेर.
 गवरगिंधा, रानतुळस.
 गवरोद्रव, शेतलोत्र.
 गबल, चित्रक १ लघुरोहिसतृण २ कर्तुरवर्ण ३
 गबलपृष्ठ, हरण.
 गब्द, ध्वनि.
 गब्दग्रह, कर्ण.

शब्दन, शब्दशील.
 शब्दमाल, पोकळ वेळू.
 शब्दरोचन, साधारण गवत.
 शब्दाह्वय, उत्तमकांसो.
 शब्दाज्ञता, वायु.
 शभी, ससा.
 शय, चिनशाति १ हस्त २
 शयड, द्वितीयतदभेद.
 शयडी, कांडीरभेद १ राळे २
 शयथ, शमशब्दपाहा.
 शयन, भात १ शमिवर्ग २
 शयनस्वसृ, यमुना नदी.
 शयल, विष्टा.
 शयिका, धोरशमी १ सवंदड २
 शयिज, रक्तकुळीय.
 शयिजा, शिवीधान्य.
 शयित, शमविलेला.
 शयिला, नेवाळी १ धोरश्वेतजाई २
 शमी, लघुशमी १ जीवक २ धोरशमी ३
 समडी गु० शंग ४
 शमीधान्य, मूग १ उडीद २ राजमाष ३
 कुळीथ ४ हरभरा ५ ताळ ६ वाटाणा ७
 नूर ८ हीं आठ प्रत्येकशमीधान्य आहेत.
 शमीपत्रा, श्वेतगजाळू १ गुलनुरा २
 शमींग, लघुशमी.
 शम्यदा, वृद्धि.
 शम्या, युगकीलक.
 शम्याक, धोरवाहवा.
 शय, हस्त.
 शयन, निद्रा १ विज्ञाना २
 शयनीय, विज्ञाना.
 शयानक, सरडा.
 शयामूत्र, बालरोग.
 शयालु, श्वान १ कोल्हा २ निद्रालु ३ अ-
 जगर ४
 शयित, भजगर १ निद्राशील २
 शयु, सर्पजाति.

शय्या, विज्ञाना.
 शर, शरजातितृण १ तिरकाडे २ लघुमुंज-
 तृण ३ धोरमुंजतृण ४ रामवाण ५
 शरडी, वाघेटी.
 शरजन्मन्, षडानन.
 शरड, सरडा १ शिरड २
 शरण, गृह १ रक्षण २ रक्षणकरणारा ३ वध ४
 शरन्, शरदतु १ वर्ष २
 शरन्व्य, श्वेतकमळ.
 शरन्पुष्प, तरवड १ टुपारी २
 शरन्वीज, शरवीज.
 शरभ, महाशृंग १ काश्मीरे प्र० शरभ २
 मृगभेद ३
 शरपू, नदी.
 शरन्व्य, लक्ष्य.
 शरगाट, आठिनामकपशी.
 शरगाटिका, शरगाटी १ स्वादीरपर्णा २
 जलपक्षिवि० ३
 शरगाने, शरगटिशब्दपाहा.
 शरगारे, वगली १ आठिनामकपशी २
 शरगान, वातुक.
 शरगळे, शरगटिशब्दपाहा.
 शरगव, मातीचा परळ.
 शरगवती, नदी.
 शरगाविका, प्रमेहपाटिका.
 शरगमन, धनुष्य.
 शर्गा, मेथीतृण.
 शर्गा, देह.
 शर्गावरण, श्वा १ चर्म २
 शर्गारिन्, जीव.
 शरगेटिका, लाजाळू.
 शर्करक, साकरनिव.
 शर्करजा, खडीसाकर.
 शर्करा, साकर १ खडीसाकर २ वाळवंट ३
 वस्तिसंमधी रोग ४ वाळू ५ दंतारोग ६
 तुकडा ७
 शर्करान्विन, वाळवंटभूमि.

शर्करायान्, बालुमयदेश.

शर्करासुरभि, शर्करासव.

शर्करावृद्ध, क्षुद्ररोग.

शर्करग्लि, बालवृद्धभूमि.

शर्मन्, हर्ष १ सुख २

शर्मणी, ब्राह्मी.

शर्भ, शिव.

शर्वी, रात्री.

शर्वली, शास्त्रवि०

शर्वाणी, पार्वती.

शर्वाक्ष, रुद्राक्ष.

शल, क, साकशैल १ नाड २

शलभ, टोळ.

शलल, साळयी १ साळशैल २

शलली, साळयी १ साळशैल २

शल्लाट्टु, गोंदणीवृक्ष १ वेळ २ कोंबळे कळ ३

मखमाल ४ हिरवे कळ ५

शलक, शकल १ वकल २

शलकी, मासा.

शल्य, श्वेतचैर १ गेळ २ वेळ ३ खवळे मां-

जर ४ साळयी ५ मस्यभेद ६ आम-

कळ ७ पित्तलोत्र ८ रक्तचैर ९ वज्रशल्य-

क १० वृद्धाधानुकरिषिलेशय ११ वा-

णाश्र १२ शास्त्रवि० उपाम कळ असे ल० ते.

शल्यदा, भेद.

शल्यपार्शिका, भेद.

शल्यपर्णी, भेद.

शल्यमृग, खवळे मांजर.

शल्यलाभ, साळवास १ साळशैल २

शलया, वहेकळी १ नागाळी २

शलयादि, शास्त्रक्रिया ल० शास्त्रविद्या.

शलका, साळयी १ साळयीवृक्ष २

शल्ला, साळयी १ साळयीवृक्ष २

शल, लोह १ प्रेत २

शल्यार्थिन, प्रेतासारखी घाण येते ती पदार्थ.

शश, क, ससा.

शशापी, शशाहरिणी.

शशधर, चंद्र.

शशलोमन् सस्याचा फेव.

शशशिविका, लघुहरणदोडी.

शशांक, कापूर.

शशाडुली, मेकी.

शशाद, न, शर्वरीसमाणा.

शशाकान्त, श्वेताम्बक १ चंद्रकांत २

शशानन, चंद्र १ कापूर २ आंबाडी ३

शशापणा, पडवळ.

शशापुष्प, कमळ.

शशाप्रिय, मोती १ कमोदपुष्प २

शशाशिविका, थोर श्वेत शर्व.

शशाश्लेषा, वावंचा.

शशाशर्ण, शशाशर्णसज्जपावा.

शश्वन्, अ० वाग्वात १ सहित २ भ्रामप-

न ३ मंगळ ४ पुंगरुष्य ५ निव्य ६

व्याधरी.

शशकुली, कर्तवी १ तौरीमस्यभेद २

शशप, मीलदुर्वा १ कोंबळे गवत २

शसन, पतमेविवि श्वे पञ्जहमन ते.

शशन्, कल्याण १ रतन २ प्रशान्त ३

शशन्त्र, पोलाद १ लोह २ आशुप ३

शशन्त्रकोशजत, पेट.

शशन्त्रचूर्ण, लोहोकीट.

शशन्त्रमाज, शिकलकरा.

शशन्त्रांगा, चुका.

शशन्त्रायस, पोलाद.

शश्व, कोंबळे गवत.

शश्वक, मागीक.

शश्वसंवर, सायत्याचे झाड.

शाक, शाकभाजी १ ताग २ आले ३

शाकचूर्शिका, चिच.

शाकट, भोकरे १ शाकभाजी होये ती मु-

मि २ वख्रवि० ३ गाडीचा बैल ४

शाकटमुख, पडवास.

शाकट्टुम, वायवरणा.

शाकरुपत्र, शेगवा.

शाकपाकिन्, देवकुरडू.
 शाकपुष्प, प्या, नेवती.
 शाकभरीभण, सांबरलोण.
 शाकयोग्य, धणे.
 शाकर, आंडील पैल.
 शाकम्ब्री, गाय.
 शाकगज, चारुवत.
 शाकराट, चाकवत.
 शाकरी, थोरभमी.
 शाकवरा, जीवनी.
 शाकवल्ली, करंजवडी.
 शाकविदक, रागी.
 शाकर्याग, चाकवत १ जावशाकर पुनर्नवा ३
 शाकवृक्ष, वायवया १ चरपत्र २
 शाकशाकट, शाक उपल होण्याचे शेत.
 शाकशाकटीन, शाकशाकटशब्दपाहा.
 शाकपाल, वार्नीनिव.
 शाकश्रेष्ठा, रागी १ केलडीडा २ लघुह-
 रणदीडी ३ कृष्णडा ४ कळिंग ५
 शाकांग, निरे.
 शाकाम्ल, आमसोळ १ चिचानार २
 शाकाम्लशेदम, योजीमेद.
 शाकालावु, दुधभोषळा.
 शाकित, गाठिवना.
 शाकनी, पोकळा १ भाजी २
 शाकुनिक, पनिमारयाग.
 शाकुनेय, पिंगळपडी.
 शाकुनिक, शाकिनामक शब्द वाग्यकरणाग.
 शाक्यभूमि,) चौशेद.
 शाक्यावह,)
 शाखा, लहानखाशा १ पारंग्या २
 शाखाकट, निवडुंग.
 शाखानगर, मूळ राजधानी असून दुसरे जे
 राज्याचे शहर ते.
 शाखापिन्त, हस्त, पाद, नेत्रे, मुख, इत्यादि-
 कांचेदार्थी आणि मुख, तालु, आंघ्र,
 यंत्रिटाई, दाह.

शाखामृग, माकड.
 शाखाल, जलवेत.
 शाखाशन, उंट.
 शाखाशिफा, शाखामूळ.
 शाखाम्बि, हातापायाच्या नळ्या.
 शाखिक, कासार.
 शाखिन्, लघुपीळु १ वृध २
 शाखोट, माहोडा १ मुकुनामा २
 शाट, वस्त्र वि०
 शाटी, शाटी १ वस्त्र वि० २
 शाट्य, कपट.
 शाडक, गोथानुकागी.
 शाडाका, चापलेच्या वडी.
 शाडिल्य, शैल.
 शाडल, नीलदुर्वा.
 शाप, का, मातुलीनी १ कावा कोणटा २
 कसेटी ३
 शापी, तागाचे वस्त्र १ कसेटी २
 शान, वाद्य १ हाप २
 शान, मायवी १ जाची वृत्ति शानशाली ती २
 हाप ३ रम वि०
 शानकुंभ, सोने.
 शानकभि, सोने.
 शानला, पाननिवडुंग १ गिटा शिककाई दे०
 शंग्रथ को०
 शाना, आवळी १ नीलदुर्वा २ गणुकरवीज ३
 लघुशर्मा ४ योगशर्मा ५
 शानि, चिन्तोषम.
 शाखव, सडू.
 शाट, कोवळे गवत १ चिखल २
 शाटकरिन, कामलनृणाने जो हिरवा देश ती
 शाटल, शादहरितशटपाहा.
 शाप, आक्रोश.
 शापिन, भोकर.
 शांवर, भेतलोघ्न १ लोघ्न २ सांबर ३
 शावरिक, लोघ्न.
 शावर्ग, उंदीरमारी १ इंद्रजालविद्या २

शाङ्खिक, लघुशिपी.
 शांभव, तेन्यादेवदार १ गुग्गुलु २ कापूर ३
 थोरबकुळ ४
 शांभवी, नीलदूर्वा १ भांग २
 शाम, लघुपीलु १ कृष्णवर्ण २
 शामकद, कोनकळ.
 शामचटक, भोरडगा.
 शामतैल, क, आंवा.
 शामपत्र, राजशुक.
 शामल, निजा माका.
 शामलेक्षु, काळा ऊंस.
 शामशल्प, शेतवेर.
 शामशालि, काळी साल.
 शामा, काळी चिमणी १ रात्रा २
 शामाम्बिल, नीलपिठोडी.
 शामेशु, काळा ऊंस.
 शाम, वायु १ चित्रवर्ण २
 शामंग, चातकपत्री.
 शामद, थोरकसई १ शेतकमळ २ दिग्वि मुग ३
 गम्ना ४ उपलसरी ५ काळे मृग ६ भृसग-
 मृग ७ वोरु ८ आभिनमात ९ वकुलवृक्ष १०
 सातवीग ११ मध १२ शम्भाली पिकते
 ते भात १३ नूतन १४ अमौढ १५
 शामदा, ब्रावी १ शेतउपलसरी २ जळपि-
 पळी ३
 शामदिका, वकुळी १ लघुवाळुककांडी २
 शामदी, शेतउपलसरी १ जळपिपळी २ सा-
 तवीण ३ काळी आवे ४
 शामदीयावनाल, शाळु जोधळे.
 शाम, सोंकटी.
 शामिफल, शारिपट.
 शामिवा, उपलसरी.
 शामर, बालुकामयदेश.
 शामर, साकर व धायटांचे फुलांचे पाणी
 एकरुकरून अर्क काढावा तो.
 शामर, विष्णूचे धनुष्य.
 शामर, विष्णु.

शाङ्खेष्टा, करंजवली १ थोरकरंज २ लघुर-
 ककावडळ ३
 शाङ्खेल, चित्रक १ वायु २ चिन्ता ३
 शाङ्खेलज, वाघनख १ कारिका २
 शाङ्खेर, गाढअंधकार १ घातुक २
 शाङ्खेरी, लोथ.
 शाळ, मागसादडी १ हेद २ अर्जुनसादडा ३
 लघुरालेचावृक्ष ४ धुमकणस ५ बडारफ-
 ल ६ थोरगळेचावृक्ष ७ वृक्ष ८ चागे-
 ली ९ मस्यवि १०
 शाळक, नाडीशाक.
 शाळधागा, करंज.
 शाळनक्षम, शेवगा.
 शाळनयोम, गळ १ थोररालेचावृक्ष २
 शाळपणिका, एकांगीमुग.
 शाळपणी, सालवण.
 शाळमकट, डाळिव.
 शाळम, गळ.
 शाळवेष्ट, मर्तमणि.
 शाळनाक, नाडीशाक.
 शाळा, लहानखांडा १ समागृह २
 शाळाककटक, चाणाभ्यमुळा.
 शाळार्जिन, रागाव.
 शाळामकटक, थोरमुळा.
 शाळामुष्य, व्रीहिधान्य.
 शाळामृग, कुतरे.
 शाळामृक, कोल्हा १ मांजर २ वानर ३
 कुतरे ४
 शाळामृक्ष, कोल्हा १ वानर २ कुत्रा ३
 शाळि, रसालऊंस १ भात २
 शाळिजाहक, गंधमाजर.
 शाळिदला, सालवण.
 शाळिधान्य, तामसाल आदिकरून सर्व गरी
 भाते १ साली २ रायभोग ३ तुषधान्य ४
 शाळिन, कमलकंद.
 शाळिनी, बाळंतशोप १ मेथी २
 शाळिपणिका, मोरमासी.

शालिपर्णी, सालवण १ डाव २ सेंवरा ३
रानगांजा ४ माषपर्णी ५ मेद ६ भाल.

पिठवण, नवरा, नवरी, कों०

शालिप्रवर, तांबसाळ.

शालिहोत्र, घोडा.

शाली, मेथी १ शालिपर्णी २ यवाम ३

शालीन, लज्जायुक्त.

शालूक, जायकळ १ पत्रकंद २

शालूर, वेडूक १ कमळकंद २

शाल्य, चाणाक्षयोरमुळा १ मेथी २ त्राय-
माण ३ धातक्यमूळ ४ वडिशोप ५ साली

पिकतात ती भूमि ६

शालेया, वाळंत शोप.

शाल्मल, क, मोचरस.

शाल्मलि, सावरीवृक्ष.

शाल्मलिक, रकरोहिडा.

शाल्मलिस्थ, गीध.

शाल्मली, सावरी.

शाल्मलीकंद, सावरीकंद.

शाल्मलीनिर्यास, मोचरस

शाल्मलीपत्र, सातवीण.

शाल्मलीवैष्टक, मोचरस १ सावरीचा डोक २

शालक, भसिंडा.

शाव, क, बालक.

शावदन, दंतगोय.

शावफल, सुपारी.

शावण, लोत्र.

शाश्वन, नित्य.

शाष्कुलिक, करंजांचा समूह.

शासन, आज्ञा १ दंड २

शास्त्र, शासनकरणा १ वाद २

शास्त्र, आज्ञा १ व्याकरणादिशास्त्र २

शास्त्रविन्, शास्त्रजाणणारा.

शिक्ष्य, शिके.

शिक्ष्यत, शिक्ष्यावर ठेवलेले.

शिखंड, मोरपीस.

शिखंडक, बालकाची झुलपें.

शिखंडिक, कोंबडे १ शिखंडशब्दपाहा २
शिखंडिका, रकगुंजा.

शिखंडिनी, लघुश्वेतजुई १ धोरश्वेतजुई २

शिखंडिन, रकगुंजा १ पातजुई २ मोर ३
लघुश्वेतजुई ४

शिखर, डोंगराचे शिखर १ झाडाचे अग्र २
लघुदेवनळ ३

शिखरिक, डोंगर १ श्वेतआवाडा २ वृक्ष ३

शिखिंगिंश, नेवाळी.

शिखिंगिंश, शिखरण १ नेवाळी २ द्राक्षांतर

दक्षांतरगाळण्या शिवायकरावी ती ३ रसाला

शिखरिणी क्षणून रकारांतलिहिली आहे ४

शिखरिन्, आवाडा १ वादामुळ २ कांकड

शिमी ३ कंदक ४ साळ्याचा डोक ५

जोयळे ६ मोखावृक्ष ७ आहार्याव ८

शिरीकारि ९ वृक्ष १० पर्वत ११

शिखा, पांढऱ्या १ मयूरशिखा २ धोरडेंदी-

गफानी ३ अग्निज्वाला ४ शेंडी ५ कि-

रण ६ तुळस ७ कळलाची ८ जडामा-

नी ९ शिखंड १० पावाचा चवथा ११

शिखान्दनर्याण, शेंडीला शंदनाचे चूण
लावते ते.

शिखाडिक, शिखंडिकशब्दपाहा.

शिखावल, मोर.

शिखावला, मयूरशिखा.

शिखान्त, मयूर.

शिखान्त, मयूरशिखा.

शिखावान्, काकभेट १ भास २ अग्नि ३

शिखिकेंट, मोरचूक.

शिखिप्रीव, मोरचूक.

शिखिचत्र, मोर.

शिखिन्, मोर १ अग्नि २ वृक्ष ३ केतुग्रह ४

वाण ५ वैक ६ कोंबडे ७ पित्त ८ कर-

डू ९ चित्रक १० मेथिका ११

शिखिनी, मयूरशिखा.

शिखिप्रिय, रानबोर.

शिखिमुखी, कळलाची.

शिखिमूल, लालमुळा.
 शिखिमोटा, अजमोटा.
 शिखियुक्त, काकभेद १ भास २
 शिखिवाहन, पडानन.
 शिखिहिंटी, थोरचिकणा.
 शिख्यकंद, लालमुळा.
 शिशु, क, श्वेतशेगवा १ काळा शेगवा २
 हरितशाक ३ शेगवा ४
 शिशुत्र, श्वेतमिरी १ शेगवाचें बीं २
 शिशुबीज, शेगवाचें बीज १ श्वेतमिरी २
 शिशुद्रव, शिशुबीज.
 शिघाण, काचपात्र.
 शिजित, भूषणांचा शब्द.
 शिजिनी, धनुष्याची टोरी.
 शिनकर, कापूर.
 शिनच्छत्रा, बडीशोप.
 शिनपर्ण, धद्रमोथ.
 शिनपुष्प, बोक १ कसई २
 शिनशिव, संधव १ मिश्रिया २ दगडकूल ३
 शिनशिवा, वाळंतशोप.
 शिनशकू, जव.
 शिनावर, कुरडु.
 शिनावरग, सांचपत्र १ वाकूची २
 शानि, शुक्र १ काळे २ भूजडव ३
 शानिकंड, महादेव.
 शानिवागक, कुरडु.
 शानिसारक, टेंभुरणी.
 शिपानिष्ट, महादेव १ शेगवाने निकेश शिर-
 जा तो २ कुजलेले कातडे ३
 शिपानिष्ट, शिपानिष्ट शब्दपाहा.
 शिफा, बडीशोप १ थोरडेदीरकानी २ हळ-
 द ३ कमळकंद ४ पारंठ्या ५ वृक्षमूळ ६
 आई ७ शेई ८ नदी ९ जटामांसी १०
 शिफाकंद, कमळ कंद.
 शिफारुह, वड.
 शिशा, शेंग.
 शिवि, मोथातण १ अत्रि २ गुंदागवत ३ शेंग ४

शिविका, पालखी.
 शिवित्र, लालकुळथ.
 शिवित्रा, शिविधान्य.
 शिविधान्य, तुरी १ वाटाणें २ लांक ३
 मृग ४ कुळथ ५ उडीद ६ चवळे ७
 मुद्रादि ८ जास सेगा असतात ते धान्य.
 शिविनी, थोरश्वेतअत्रि १ काळी चिमणी २
 शिविपर्णी, गनमृग.
 शिविफल, तरवद.
 शिविग, संप्रवासस्थान.
 शिविगिर्णा, गनमृग.
 शिविगिटिका, योगहरणटोडा.
 शिवी, स्वसंवत्री १ अत्रि २ कुहिली ३
 लघुचेवडा ४ गनमृग ५ शेग ६
 शिवीभवा, शिवीधान्य.
 शिव, मस्तक १ नारळ २ शाडाचें अन्न ३
 पिपळमूळ ४
 शिवःकप, मस्तकाचें कापणें.
 शिवःखंड, कपाळाचें हाड.
 शिवड, डी, भूमीशिरड.
 शिवःपाक, शिवरीगोग.
 शिवःफल, नागळ.
 शिवस्, मस्तक १ अन्न २
 शिवमित्त, केश.
 शिवस्त्र, पागोटें इत्यादि.
 शिवस्त्राण, मस्तकाचें हाड.
 शिवस्थ, निर्मळकेश.
 शिरा, शरीरांतिल नाडी.
 शिराजापीटिका, डोक्यांचे श्वेतबुडुळावरचे
 रोगः
 शिराजाल, डोक्यांचे श्वेतबुडुळावरचा रोग.
 शिरापत्र, थोरताड १ कांटे ताड २
 शिरापूरण, वायु.
 शिरान्दपत्रक, श्रीताड.
 शिराव्यध, शिराकाढणें.
 शिराशकू, डोक्यांचे कृष्णबुडुळावरचा रोग.
 शिरासंग, डोक्यांचे कृष्णबुडुळावरचा रोग

शिरासेनु, खांदा.

शिराहर्ष, डोळ्यांचे बुबुळावरच्या रोग अस-
तो तो.

शिरगे, लघुकर्ष १ थोरहरितदर्भ २ गुंदा-
गवत ३

शिरगीय, शिरिषवृक्ष.

शिरिषपंचक, फळ १ पुष्प २ त्वचा ३
पत्र ४ मूत्र ५

शिरिषपत्रा, थोरभेतकिन्ही १ भेतगोकर्गी २

शिरिषवृक्ष, शिरसी १ दिडिणिका, दां-
दोणी दे०

शिरिषिका, जळाशिरम.

शिरोग्रह, वायुरोग १ मस्तकरोग २

शिरोग्री, तिलपर्णी.

शिरोग्र्यात, डोळ्यावरचे भेतबुबुळावरचा रोग

शिरोग्र, रा, गळा, मान.

शिरोग्रि, गळा, मान.

शिरोग्रला, थोरभेतकावटी.

शिरोग्रान्न, मस्तकभयग.

शिरोग्रजा, सातवींग.

शिरोग्रह, मस्तकावरचे केश.

शिरोग्रंग, मस्तकरोग.

शिरोग्रन्त, मिर्ग १ मिमें २

शिरोग्रन्थि, मस्तकाची कवंटी.

शिर, शेतकन्याने शेतान टाकलेल्या कण-
साचे ग्रहण.

शिरा, नीलिका १ गेरू २ शिराजित ३

कापूर ४ मनशीळ ५ लघुपाषाण ६

शैलेय ७ बहुपर्णी ८ हगितकी ९ राभना १०

भलूर ११ निशा १२ दुर्वा १३ दाग-
च्या चौकटीचे खालचे लाकूड १४

शिरागर्भ, पाचरान्न.

शिराग्र, शिराजित.

शिराज, शिराजित १ शैलेय २ दगडफूल ३

शिराजन्त, शिराजित.

शिरान्त, आपटा.

शिरान्मज, मुंडलोह.

शिरालवक, भेतपाषाणभेद.

शिरादद्र, दगडफूल १ शिराजित २

शिराद्वंद, दगडफूल.

शिराधानु, सोनगैरू १ खडू २

शिरापुष्प, दगडफूल

शिराप्रसून, दगडफूल.

शिराभिषेद, शिराजित.

शिराभेद, हाताजोडीपाषाणभेद.

शिरामल, शिराजित.

शिराम्भा, सोचंडीकेळ.

शिराज, शिराजित.

शिराजडा, मनमोक.

शिरामंथि, गुहा.

शिरामाग, लायंड.

शिराम्बेद, शिराजित.

शिरास्तार, चुना.

शिराध्र, क, केटकळ १ भुंडफोड २

शिरा, गेडूवटी १ चौकटीचे खालचे लाकूड २

शिराध्र, भूतळ.

शिराध्रपुष्प, कटकीपुष्प.

शिराध्रपुष्प, थोरभेत १ बाण २

शिरा, गोपर्णी.

शिराज्ञेय, डोगर.

शिरान्थ, दगडफूल.

शिराद्वय, दगडफूल १ मिचिथीतचंदन २

शिरान्य, कला.

शिरान्नि, नखला १ मुतारडव्यादिक २

शिर, मीठ १ पाग २ गुग्गुळ ३ मीथ ४

सहागीस्वार ५ काळा धोत्रा ६ पाणी ७

टंकरणवार ८ तिलक ९ कुंद १० आं-
वळे ११ कोव्हा १२ रूपे १३ चंदन १४

भाम. कार्कभेद १५ लोह १६ व-

कुर्वा १७ महादेव १८ कन्याण १९

शिवक, गार्डस बांधण्यास पुरलेले काठ

ज्यास भेद झ० तो.

शिवजा, शिवलिंगी.

शिवदाक, तेव्यादेवदार.

शिवद्रुम, बेलवृक्ष.
 शिवद्वेष्टा, श्वेतकवचा.
 शिवधूप, ह्यशागुगुळ.
 शिवपत्र, त्रिव्यवृक्ष.
 शिवपिंड, थोरवकुळी.
 शिवपुत्र, पारा.
 शिवपुष्प, तांबडी रुई १ कमळ २
 शिवप्रिय, श्वेतधोवा १ रुद्राक्ष २ स्फटिक ३
 शिवप्रिया, भांग.
 शिवप्राप्ति, त्रिव्यवृक्ष.
 शिवराज, पारा.
 शिवराक्षी, जंघपुष्पा.
 शिवभक्त, श्वेतकवच.
 शिवमालक, अर्जुनसप्रडा.
 शिवमालिका, श्वेतकवच १ शिवकिर्मा २
 श्वेतकईमंदार ३ थोरवकुळी ४
 शिवमूर्ती, वृहदकुळी.
 शिवगन्ध, तीन दिवसाची पत्र १ वेळण २
 शिवदलभा, दवणशेंवती.
 शिवदर्शी, शिवकिर्मा १ शिकेकाई २
 शिववाहन, आंडीलवेळ.
 शिववीथ, पारा.
 शिवशिव, कक.
 शिवशेखर, श्वेतधोवा १ श्वेतकवच २ श्वेत-
 कईमंदार ३ थोरवकुळी ४
 शिवा, हळद १ श्वेतश्री २ हरीतकी ३
 गोगाचन ४ मालदुर्वा ५ कोळा ६ थो-
 रशनी ७ भयशेंवती ८ शिवाडी ९ मे-
 थी १० पावती ११ नदी १२
 शिवाष्टिका, रक्त श्वेत पुनर्नवा १ गदपूर्णा २
 काळा उंबर ३
 शिवान्धक, ज, संधव.
 शिवाकला, थोरशमी.
 शिवाळ, वृहदकोळा.
 शिवाळ्हाद, थोरवकुळी.
 शिवाळ्हा, पारा १ बेल २ श्वेतकईमंदार ३
 शिवाळ्हाय, वड १ पारा २

शिवाक्ष, रुद्राक्ष.
 शिवेतर, श्वेतश्री.
 शिवेश, कोळा.
 शिवेष्ट, बेलाचे झाड १ थोरवकुळी २
 शिवेष्टा, मालदुर्वा १ ईश्वरी २
 शिशया, काळा शिसव.
 शिशफल, शिशपाफल.
 शिशग, चंदन १ भोगच्या २ काळा वाळा ३
 शिशिरक्रतु ४ थंडी ५
 शिशिरा, गणकवीज १ नागरमोथ २ पहा-
 डमूळ ३ नटुका ४
 शिशु, थळक १ संपत्ता २
 शिशुक, सुसर.
 शिशुम्ब, दालपणा.
 शिशुप्रिय, गुळ १ लोणी २
 शिशुभाग, सुसर.
 शिशु, पुण्याचे उपस्थ.
 शिशुवान, पुण्याकमकरजारा.
 शिशु, शिवा.
 शिशु, शासन.
 शिशु, शिव.
 शिशुन, कुडमान् १ नागाचा श्वेत २ शि-
 वविष्टेका ३
 शिखा, शिकारणे १ शेंद्रीया २
 शिखर, पाण्याचा तुबार.
 शीघ्र, पिण्याचा वाळा १ लाजशेवता २ श्वेत ३
 शीघ्रकार्ग, सनिधात.
 शीघ्रग, गामी, शेंचर.
 शीघ्रजीर्ण, तांदुळजा.
 शीघ्रप्रोही, कळोली १ नागाचे वीज २
 शीघ्रपाक, श्वेतपिकणे.
 शीघ्रा, लघुदंती.
 शीत, कापूर १ पितपापडा २ कडुनिंब ३
 भोकर ४ चंदन ५ श्वेतकचंदन ६ शिशि-
 रक्रतु ७ श्वेतकमिश्रितकमळ ८ कथी-
 ल ९ थंडी १० पयकाड ११ दालचिनी १२
 श्वेत १३ शीतलता १४ आळशी १५

शीतक, आऊशी.
 शीतकणा, श्वेतजिरे.
 शीतकूचिका, लघुचिकणा.
 शीतमात्र, संनिपात.
 शीतघन, शिक्षी पेज.
 शीतच्छाय, बड.
 शीतदीप्य, श्वेतजिरे.
 शीतपत्रा, श्वेतलाजाळू.
 शीतपाकिनी, धोरचिकणा.
 शीतपाकी, रकगुंजा १ लघुचिकणा २
 श्वेतगुंजा ३
 शीतपिन्, शीतपित्तगोग,
 शीतपुष्पा, अतिवला.
 शीतपूनना, वालगोग.
 शीतप्रभ, कापूर.
 शीतप्रिय, पिन्भापडा.
 शीतफल, आंबळा १ उंबर २ भोरकर ३
 शीतभक्ति, काळी निर्गुडी १ सामान्यमाळी २
 मोठी श्वेतजाई ३ मोगरी ४
 शीतमगीचि, चंद्र.
 शीतमलक, काळा वाळा.
 शीतमह, प्रमह.
 शीतरडिम, कापूर.
 शीतरुह, श्वेतरकमिश्रितकमळ.
 शीतरोहण, श्वेतरकमिश्रितकमळ.
 शीतल, पयकाट १ मोती २ राज ३ भी-
 मसेनीकापूर ४ सोनचाका ५ चंद्रन ६
 धोर गळेचा वृक्ष ७ पीतवाळा ८ पीतचं-
 दन ९ वंड १० गोकर्णी ११
 शीतलक, श्वेतोष्ण १ श्वेतमरवा २
 शीतलच्छद, सोनचाका.
 शीतलजल, थंडपाणी.
 शीतलता, अमृतवल्ली.
 शीतलत्व, जडता.
 शीतलरज, कापूर.
 शीतलवानक, गोकर्णीवृक्ष.
 शीतला, पहारकुटुंबी १ आरामशीतला २

वननेवाळी ३ धोरश्वेतजाई ४ नीलदूर्वा ५
 शीतवर, कुरडु.
 शीतवरा, धोरचिकणा.
 शीतवल्लभ, पित्तपापडा.
 शीतवल्ली, नीलदूर्वा.
 शीतवल्लक, उंबर.
 शीतवल्लकल, उंबर.
 शीतवात्क, करंडका.
 शीतवामा, नेवाळी १ धोरश्वेतजाई २
 शीतवीर्य, धोरवापाणभेद १ पित्तपापडा २
 लघुपिपरी ३ पयकाट ४
 शीतवाप्या, नीलदूर्वा १ वेवंड २
 शीतवृक्षा, सुर्धकूलवल्ली.
 शीतांशव, संभव १ शोपा २ फनरकूल ३
 शीतनंभामा, धोरजाई.
 शीतमहा, वनमोगरी १ श्वेतमोटी जाई २
 काळी निर्गुडी ३ लघुपीलु ४
 शीता, आंबळा १ पहारकुटुंबी २ लघुशिंपी
 गवत ३ धोरचिकणा ४ अतिवला ५
 नीलदूर्वा ६ मश ७ चांदणे ८ तेजवल ९
 धोरशमा १० दुग्धी ११ स्थूलकमलिनी १२
 मेथी १३ लघुमालवद्रति १४ भागीरथी १५
 गमखी १६ कळकावी १७ चांदणी-
 गवत १८
 शीताद, दंतमूळगोग.
 शीताय, शिवधर.
 शीतानु, दूर्वा.
 शीताभ, कापूर.
 शीतांशु, कापूर.
 शीताशम्भू, चंद्रकांत.
 शीतेच्छा, पित्तगोग.
 शीतय, नागरलेले शेत.
 शीथु, उंसाच्या रसापासून झालेले मद्य.
 शीर्ष, नागर.
 शीर्षिका, वंशपत्री गवत.
 शीर्षी, कळकावी १ लघुमंजुतृण २
 शीर्षदल, शिव.

शीर्णपत्र, थोरलोभ.
 शीर्णगेम, क, भटोरा.
 शीर्णवृत्त, क, मुववासफळधारपत्र १ गोद-
 शोदाड २
 शीर्ष, कृष्णागर १ मस्तक २ झाडाचें अग्र ३
 शीर्षक, मस्तकाचें हाड १ अग्र २ उष्णी-
 प ३ वकुळी ४ नारळ ५
 शीर्षच्छेद, वयकण्यास योग्य.
 शीर्षण्य, निर्मळकेश १ शीर्षकगच्छपादा २
 शीर्षमंजरी, थोरकदुमरा.
 शील, स्वभाव १ शुद्धाचरण २ सच्चरित्र ३
 शुक, लोभ १ थोरतालीसपत्र २ भटोरा ३
 शुकाचार्य ४ पोपट ५
 शुकच्छद, भटोरा १ थुगेर २ तमालपत्र ३
 रुई ४
 शुकतरु, शिरीषवृक्ष.
 शुकतुंड, हिंगूल.
 शुकनाशन, टांकळा.
 शुकनाम, क, टेट्ट.
 शुकनासा, काठमारी १ शुकनासा २ म-
 लिका ३
 शुकपत्र, पक्ष, गंधक.
 शुकपिच्छ, गंधक १ भटोरा २
 शुकपुच्छक, भटोरा १ थुगेर २
 शुकपुष्प, भटोरा १ थुगेर २ शिरीषवृक्ष ३
 गदासा ४ गंधक ५ शीर्षपर्णी ६
 शुकप्रिय, डार्लिव १ जाल्व २ कदुमिष ३
 शिरीषवृक्ष ४
 शुकहत्या, रुई.
 शुकहर्ष, क, थुगेर १ भटोरा २
 शुकगंग, शुकगंग.
 शुकवर्ण, भटोरा.
 शुकवल्लभ, डार्लिव.
 शुकवृक्ष, शिरीषवृक्ष.
 शुकगालक, वस्त्रांनी निव.
 शुकाशिबी, कांकड.
 शुकर्यार्षा, स्यौगेपक १ तालीसपत्र २

तमालपत्र ३
 शुकाह, य, केवडी मोथा १ शुद्धमोथा २
 शुकैष्ट, शिरीषवृक्ष १ विरणी २ राजणी ३
 शुकोदर, तालीसपत्र.
 शुक्त, कांजी १ कठीण २ आंबट ३
 शुक्ति, नखला १ मोठ्यांची शिप २ आं-
 वळकटा ३
 शुक्तिक, डोक्यांचे अंतःसुव्ळावरचा रोम.
 शुक्तिका, मोठ्यांचा शिप.
 शुक्तज, मोती.
 शुक्तपर्ण, ज, सातवीण.
 शुक्तिपुटोपम, इदाम.
 शुक्तिमणि, मोती.
 शुक्तिमंभव, मोती.
 शुक्त्यंगी, अंतःसुव्ळा.
 शुक, डोक्यांतले कक १ प्रकवि २ रेत ३
 अंघ्रिमाम ४
 शुककाठ्य, वायु.
 शुककृच्छ, मुवज्जु.
 शुकद, बारीक गदु.
 शुकशेष, पंढरीग.
 शुकनासा, वायु.
 शुकपुष्पा, अंतःसुव्ळा.
 शुकवाहय्य, कफरोम.
 शुकमाता, भटोरा.
 शुकमेक, प्रमेक.
 शुकला, अंतःसुव्ळा.
 शुकशाय, दंभ.
 शुकानिप्रवृत्ति, वायु.
 शुक, अंतःसुव्ळा १ शुकपक्ष २ शुभवर्ण ३
 कुंद ४ जकात ५
 शुकुक, विरणी १ राजणी २
 शुकुकंद, अंतःसुव्ळा.
 शुकुकंदा, अंतःसुव्ळा १ अंतःसुव्ळा २
 शुकुधानु, खडू.
 शुकुपुष्पा, पत्ती, नागाजी.
 शुकुफला, थोरशर्मा.

शुक्रफेन, समुद्रफेन.
 शुक्रभंडी, श्वेतनिशोत्तर.
 शुक्रयंत्रगी, श्वेतनिगुंडी.
 शुक्रमूल, श्वेतलसूण.
 शुक्ररोहिन, श्वेतरोहिडा.
 शुक्रवर्ग, श्वेतखड १ शंख २ शिपी ३ कवडी ४
 चुना ५ शंकर ६
 शुक्रवृक्ष, शवडा.
 शुक्रशाल, कल्यानिव.
 शुक्रसीरा, कांकोली.
 शुक्रा, श्वेतखड १ शीमकांकोली २ काको-
 ली ३ श्वेतभुईकोहोजा ४ श्वेतनिगुंडी ५
 शुक्रांग, चोपचिनी.
 शुक्राजाडी, श्वेतजिरे.
 शुक्रापांग, मोर.
 शुक्रार्क, श्वेतकई.
 शुक्रार्मन्, डोव्यांचे श्वेतबुड्यावचा रोग.
 शुच, शोक.
 शुचि, जव १ पत्रस २ भावाड ३ श्वेतमा-
 न ४ अग्नि ५ पवित्र ६ भक्तिमान्गुणी ७
 शुद्धपत्र ८ शुद्ध ९ शंभारगम १० प्रीति
 कर्तु ११
 शुचिद्रुम, पिंपळ.
 शुचिद्रत, पुंडरीकद्रुम.
 शुंठ, गुंठतृण.
 शुंठि, मुंठ.
 शुंठिकास्फोटा, मुर्खी खरज.
 शुंठी, गळशुंठीरोग १ मुंठ २
 गुंडा, नशगृह १ सोड २
 शुंडापान, दाम्बचे दुकान.
 शुंडिनी, चिचुंदरी.
 शुंडिमृषिका, चिचुंदरी.
 शुंडी, चिचुंदरी १ हस्तिशुंडी २
 शुनुट्टि,) शतरुद्रानदी
 शुनुट्ट,)
 शुभ्य, संधव १ रुपे २ गुंठतृण ३
 शुभ्या, तुटी १ कडईबीज २

शुद्धांत, राजादिकांचे खीगृह १ आशीचांतर
 शुद्धिकंद, श्वेतकांदा.
 शुन, क, कुतरे.
 शुनकाचिही, कुतरचील.
 शुनासीर, इंद्र.
 शुनी, कवी.
 शुन्य, रिकामा.
 शुभ, पत्रकाट १ रुपे २ शोकड ३ कल्याण ४
 शुभकर्गी, शारशर्मा.
 शुभगंधक, शंकराचीक.
 शुभद्र, पिंपळ.
 शुभदंती, पुण्यदत्तनीची खी.
 शुभपत्रिका, नावण्या १ गनगांजा २
 शुभय, शुभयुक्त.
 शुभा, मृका १ श्वेतखड २ चकरी ३ श्वेतद-
 वा ४ शंभोचन ५ शंभोचन ६ लघु-
 शमी ७ तवकीर ८ महत्या ९ प्रभा १०
 पहाडमूळ ११
 शुभाकिनी, भयकाचली.
 शुभान्वित, शुभयुक्तपारा.
 शुभाशमानवेगा, टिका, तळाथरेगा.
 शुभक्षण, मासा.
 शुभ्र, सामर्थ्येण १ रुपे २ हिमकन ३
 प्रदीप ४ लटक ५ पत्रकाट ६ भेटोधा-
 त ७ शंभ्यमाशिक ८ संधव ९ शुभयण १०
 शुभ्रपुष्प, खसखस.
 शुभ्रवती, शुभदंतीशुद्धपारा.
 शुभ्रवेष्ट, श्वेतमंडमादार.
 शुभ्रसंपप, श्वेतशिरस.
 शुभ्रा, कर्णी १ फटकी २ भागीरथी ३
 शंभोचन ४ साकर ५ श्वेतवधारा ६
 नावदगाकर ७
 शुभ्रांश, कापूर १ चंद्रमा २
 शुभ्राल, श्वेतभ्रष्टे.
 शुभ्रिका, मधुशकरा.
 शुळ, खीधन १ मान्य २ जकत ३
 शुळ्व, तांबे १ दारी २ भाचार ३ यज्ञकर्म ४

शन्वशक, गंधक.
 शन्वा, चहांट.
 शन्वी, शन्वाशब्दपाहा.
 शन्व्या, कुरडु.
 शश्रुपा, सेवा.
 शशि, लिट्ट.
 शशिर, लिट्ट १ लिट्टयुक्त २
 शश्रुगोभ्रमचूर्ण, कर्णाक.
 शश्रुगोमय, रानशेणा.
 शश्रुमन्थ, सुकटीमन्थ.
 शश्रुमाम, सुहल्ले मास.
 शश्रुशेवती, बालशेव.
 शश्रुक्षण, योनिशुद्धि.
 शश्रुका, योनिशेव.
 शश्रुकांगी, बलाका १ बमली २
 शश्रुकामलकी, ओवळकरी.
 शश्रुकाश, पापण्याचा शेव.
 शश्रुकाशुक, समुद्रशेव.
 शश्रुकाक्षिपाक, तर्वाक्षिरोग.
 शश्रुष्म, पगकम.
 शश्रुमन्, शश्रु १ तेज २ सूर्य ३
 शश्रुक, भटारा १ पुण्य २ कुसळे गवत ३
 शश्रुयादिहाचे कंस ४
 शश्रुकोट, शिचू १ अर्गादिभयशरीर वि २
 शश्रुकज, जववार.
 शश्रुकन्य, कुसळे गवत.
 शश्रुकान्य, यशादिशाय १ आस कुसि आ-
 हेत ते शाय २
 शश्रुकाव्य, जववार.
 शश्रुक, दुहर.
 शश्रुकी, डुकरकंठवरी.
 शश्रुकल, शिमरी.
 शश्रुकाशेवा, कुहिली.
 शश्रुकाश्रु, कुसळे गवत.
 शश्रुकाभुषण, शिरीषशुभ.
 शश्रुद, कुळेवा १ शूद्र २

शश्रुप्रिय, हरितकांदा.
 शश्रुटा, शश्रुवातीची स्त्री.
 शश्रुटी, शश्रुस्त्री.
 शश्रुन, शोफावान्.
 शश्रुकचंचुक, लघुचंचु.
 शश्रुनांतक, चिता.
 शश्रुन्य, सोने १ रिक २
 शश्रुन्यम-य, लघुदेवनक.
 शश्रुन्यवादिन्, नास्तिक.
 शश्रुन्या, भाळका १ शंभ्या स्त्री २
 शश्रुग, शोणित्वा १ ध्व १ चिचक २ चिता ३
 शश्रुकणस ४ बटारकल ५ सिंह ६ कुतरे ७
 शश्रुसदुकर ८ लांडगा ९ लघुगुलेचावृक्ष १०
 शश्रुग, शोणित्वाकोटी.
 शश्रुध, सुप १ परिमाण तव २
 शश्रुधपरी, रानमृग.
 शश्रुद, शलशेव १ भाळा २ मृग्यु ३ ध्वन ४
 शश्रुधेव ५
 शश्रुदहन, हिंग.
 शश्रुदनाशन, सेचक १ हिंग २ पुण्यमृद ३
 शश्रुदपत्री, सुळे गवत.
 शश्रुदशब्द, पाटीतया गुडगुड शब्द.
 शश्रुदशेवा, शोण.
 शश्रुदहग, पुण्यमृद.
 शश्रुदाकृत, लोणनकाकने पक जे मास ते.
 शश्रुदाग, शिमशेवट.
 शश्रुदिक, समा.
 शश्रुदनी, भागाळी १ पुण्यवरी २
 शश्रुदन्, राना १ सुळेगवत २ महादेव ३
 शश्रुदय, शश्रुमि शीचुन शिजिलेले रान.
 शश्रुदक, शिमगा १ शदिभूषण २ सांघट ३
 शश्रुदलक, शेट.
 शश्रुदला, शडशेव १ शेडी २
 शश्रुदक, शीवक १ डोंगराचे शिमर २ मा-
 शाय ३ अगत ४ शंभवे ५ चिच ६
 शिम ७ उक्तर्प ८
 शश्रुदकंद, शिगाडे.

शृंगधूम, होलापक्षी.
 शृंगनाम्ना, कांकडशिगी.
 शृंगबीज, साधारणगवत.
 शृंगभेदिन्, कौचै गेदासारिभ्ये गवत असते
 ते १ गुंठतृण २
 शृंगभूल, शिगाडे.
 शृंगगीटका, लघुहरणदोडी.
 शृंगरोह, सुगंधरोहिणगवत.
 शृंगरोहिण, गवत.
 शृंगवेर, मुंठ १ आले २
 शृंगवेगाम्भूल, गुंठगवत १ गुंठतृण २
 शृंगवेणिका, गोजिज्जामेद.
 शृंगाट, क. शिगाडे.
 शृंगाटी, शिगाडे १ लघुहरणदोडी २
 शृंगाण, क. लवंग १ शेट्ट २ सोने ३ शं-
 गारस ४ कृष्णामर ५
 शृंगानुवृषय, शेट्ट १ हयतळ २
 शृंगानी, मार्गक.
 शृंगानुहा, शिगाडे.
 शृंगाल, वृद्धशोका.
 शृंगालयेंटी, त्रिवण.
 शृंगालवृत्ता, पिटवण.
 शृंगालविन्दा, पिटवण.
 शृंगालिका, पिटवण १ मुंठकोटिका २
 शृंगाली, त्रिवण १ शोली २ मुंठकोटिका ३
 शृंगाल्या, जंबक १ शिगाडे २
 शृंगिका, पिपरी १ मेरुशिगी २ कांकडशिगी ३
 शृंगिण, एडका १ मेदा २
 शृंगिणी, गाय १ नरविड २
 शृंगिन्, काणकदमस्वती १ वैल २
 शृंगी, टोणसा १ आंकाकटी २ विषवड ३
 कांकडशिगी ४ श्रम ५ पिपरी ६ अंत-
 अतिविष ७ आंकाका ८ मस्यभेद ९
 कृपनक १० वोग ११ मंत्रि १२
 अजशृंगी १३ दिस १४ वैल १५ पति-
 का १६ जंबक १७ कांगुची माडी १८
 सोन्याचा अलंकार १९

शृंगीकनक, सोन्याचा अलंकार.
 शृंगि, अंकुश.
 शृंग, पक.
 शृंगशीतलत्रल, कढवून थंड केलेले पाणी.
 शेखर, लवंग १ वेणोतली पुष्पमाळा २
 शेखरी, वादांगुळ.
 शेट, अंडवृद्धि.
 शन, ससाणा.
 शेफम्, शिध.
 पेशम्, शिध.
 शेफालिका, काळी निर्गुंडी १ निर्गुंडी २
 शेफाली, अंतनिर्गुंडी १ काळी निर्गुंडी २
 शननिर्गुंडी ३
 शेषुषी, वृद्धि.
 शैलक, भोकर.
 शैल, भोकर १ शनमेरी २
 शैलक, पीतयोध १ भोकर २
 शैल्य, गोशणी.
 शैवाय, निवि.
 शैवाल, जलमोडक, शैवाल, जलमोडकी.
 शैव, शानामरमरी.
 शैवायिक, का. अंतआयता.
 शैव, शिवायय.
 शैव, शिणवा घोडा.
 शैव, भोकर १ शिलाजित २ शैव ३
 शैवक, दगडफुड.
 शैवमय, किंवि पीतचंदन.
 शैवमभेदा, दावाजे शैवपाणभेद.
 शैवमर्धा, उदा. अंतपाणभेद.
 शैवज, दगडफुड १ गजपिपळी २
 शैवजा, अंतपाणभेद २ निहपिपळी २
 शैवधानुज, शिलाजित.
 शैवनिर्गम, शिलाजित.
 शैववक्रया, अंतपाणभेद.
 शैवमभय, शिलाजित.
 शैवपुता, शैवमालकांगोणी.
 शैवालान्, नरक.

शैलाक्ष, शिलाजित.
 शैलिक, दगडकूल.
 शैल, क, भोंकर.
 शैल्य, विन्ववृक्ष १ नर्तक २
 शैलेष्ट्रजा, भागीरथी.
 शैलेष्ट्रम्ब, भूर्जपत्र.
 शैलेय, शिलाजित १, दगडकूल.
 शैलोद्भवा, लघुवापाणभेद.
 शैल्यमोथका, रामोथी.
 शैव, श्वेतकवच १ श्वेतधोवा २ शीखकुली ३
 शैवपत्र, विन्ववृक्ष.
 शैवल, शेवाल १ कुट्टक २
 शैवालनी, नदी.
 शैवाल, शेवाल १ पयसाय २
 शैशव, बालन.
 शैशव, वीर १ कृतुविशेष २
 शैश्व, भुंजशाकला वट.
 शोक, अशोक १ शोक २
 शोकप्र, अशोक.
 शोकरोपप्र, अशोकवृक्ष.
 शोकनाशन, अशोक.
 शोचिष, अपि १ प्रकाश २
 शोचिष्, अग्नि.
 शोण, शेरु १ विष्ठा टेढ २ उम ३ रकस-
 तु ४ केशव ५ अणोर्षि ६ शोण ७
 रकसर्ष ८ नद विष्णु
 शोणक, दिवा.
 शोणोत्थिका, रकसोपद्रव.
 शोणपत्र, रकसपुनर्नवा.
 शोणपत्र, रकसपत्र.
 शोणपुष्पक, रकसचन.
 शोणपुष्पी, शैली.
 शोणकालिनी, पीलाचन.
 शोणरक्त, मार्णीरुमय.
 शोणरत्न, मार्णीक.
 शोणशालि, तंबसाक.
 शोणसंभव, पिंपळमूल.

शोणा, रककोरांटा १ नदी २
 शोणित, केशव १ रकचंदन २ रकधातु ३
 शोणितकुम्बक, रककोरांटा.
 शोणितसंभव, मांसधातु.
 शोणिताभिध, केशव.
 शोणितामय, रकटोप.
 शोणोपल, मार्णीक.
 शोथ, मूत्र.
 शोथप्र, रकपुनर्नवा.
 शोथर्षी, रकपुनर्नवा १ श्वेतपुनर्नवा २
 शोथजनत्रयाक, सर्वाश्रिगेग.
 शोथजित, पुनर्नवा.
 शोथन, कंकुट १ हिराकस २ ईडनिवृ ३
 दाळक ४ शुद्धि ५
 शोथनाम्भक, निवलीच्या त्रियां.
 शोथनी, ताभवाली १ लघुनीली २ वृद्धि ३
 जेपाळ ४ कृद्धि ५ केरमुष्णी ६
 शोथिका, गळे.
 शोथित, शुद्ध केलेला.
 शोथक, मूत्र १ सर्वाश्रिगेग २
 शोथकण, विषवा.
 शोथकृत, विषा.
 शोथकी, श्वेतपुनर्नवा १ रकपुनर्नवा २
 सालाण ३
 शोथनाशन, नीलवृक्ष.
 शोथहागिन, सुगंधआजवला.
 शोथरि, कंद, हस्तिकंद १ मृत्कंद २
 शोभन, कंकुट १ सुंदर २
 शोभना, शोभनेतजडे १ नेवाली २ गोरी-
 चन ३ हळद ४
 शोभनानन, सुगंधआजवला.
 शोभनीया, महामुंडी १ गोरखमुंडी २
 शोभा, गोरोचन १ प्रभा २ कांति ३
 शोभाजन, शेवगा.
 शोभिका, ला, रामहळद.
 शोष, क्षयरोग.
 शोषकासक्षयहिता, वंशलीचन.

शोषण, मुंठ.
 शोषहन्, पाणी आघाडा.
 शोषापहा, वल्ली १ ज्येष्ठीमधु २
 शौक, शुकसमूह.
 शौकरा, र, डुकरकंद.
 शौक्तिका, मोत्यांची शिंप.
 शौक्तिकेय, मोतीं.
 शौक्तिज, मोतीं.
 शौक्तिय, मोतीं.
 शौक्तिकेय, सोमल.
 शौप्र, शैगध्याचे बीज.
 शौच, शुभ्यत्र.
 शौंड, कौंडे १ उन्मन २
 शौंडिक, पिपळमूळ १ पिपळी २ पिपरी ३
 कलाल ४
 शौंडिकाप्रिय, आवा.
 शौंडिका, पिपळी १ लघुश्वेतकिरिटी २
 शौंडो, पिपळी १ काळी किरीटी २ देवभात ३
 कौंडे ४
 शौट्टोदनि, शाक्यमुनि.
 शौगि, विष्णु.
 शौयं, पगक्रम.
 शौल्विक, तांबट.
 शौक्ल, मन्थमांभक्षक.
 शंक, बेल.
 शंकर, श्वेतकड १ कपोतपक्षा २ कपोता ३
 भीमसेना कापूर ४ महादेव ५
 शंकरा, थोरशर्मा.
 शंकराश्रया, लघुशर्मा.
 शंकरा, लघुशर्मा १ थोरशर्मा २
 शंकु, जा वृक्षान शाखा नाहीत ती १ जल-
 चरवि २ शस्त्रवि ३ वाणाग्र ४
 शंकुकर्ण, गाढव १
 शंकुनरु, चाल.
 शंकुफला, थोरशर्मा.
 शंकुफालिका, थोरशर्मा.
 शंख, नव्व १ नव्वला २ कर्णसर्मापभाग ३

आंख ४ शंख ९ साळी, भात ६ निधि ७
 शंखक, शिरोरोग १ कानातील मळ २ नी-
 लवर्णहिराकस ३
 शंखकुसुमा, शंखपुष्पी.
 शंखद्रावी, साकरानिवृ.
 शंखधरा, वाच.
 शंखधरला, थोरश्वेतजुई.
 शंखनक, खबे १ शुद्धशंख २
 शंखनाभनी, शंखपुष्पी.
 शंखपाल, शंकरपाळे.
 शंखपत्रिका, थोरश्वेतजुई १ श्वेतविष्णुक्रांता २
 शंखपुष्पी, शंखाहुरला १ शंखोशी २
 शंखमालिनी, शंखपुष्पी.
 शंखमूळ, मुळा.
 शंखमौक्तिक, शंखाकार शुक मुक्ताकार
 तंदुल.
 शंखपार्थिका, थोरश्वेतजुई.
 शंखमकाश, शंखालु.
 शंखालु, श्वेतभक्त.
 शंखालुक, श्वेतभक्त.
 शंखावन, मंगंदरनींग.
 शंखावहा, शंखपुष्पी.
 शंखिन, शिरीषवृक्ष.
 शंखिनिका, शरीरना शड.
 शंखिनी, यवतिका, यवोचा १ टिटवी २
 गाववेळ कोः
 शंखिनीफल, शिरीषवृक्ष.
 शंखिनर्ग, गुळतुंग.
 शंखोदधिमल, समुद्रफेन.
 शड, पोळवेळ १ कमळसमूह २
 शंडाका, मोहोव्या, मुश्याचे पाव्याचा रस.
 शिरसेल तेल, तांदुळाचे पीठ, सर्वे
 एकत्र करून त्यात पाणी घालून कढवून
 अवघाचे ती १ कंदमूळ मुश्यादि वटक
 ईर्ष्यकरून कागडी ती २
 शंब, वज्र.
 शंबग, अर्जुनसाददा १ नाळवृक्ष २ पाणी ३

रीहें ४ काळी साल ५ सांघ ६ तावें ७
 शंकरकंद, डुकरकंद.
 शंकरदेशज, शेतलोप्र.
 शंकरपादप, लोप्र १ शेतलोप्र २
 शंकरगणि, मदन.
 शंकरि, आपटा १ बृहदंती २ थोरा व लघु-
 उंदरिकांनी ३ लोप्र ४
 शंकरोद्भव, लोप्र १ शेतलोप्र २
 शंकर, पाथेय.
 शंकरकृत, दानवेळा नांगरलेले शेत.
 शंभु, क, जन्मशिष्य.
 शंभुक, खवे १ क्षुद्रशंभु २
 शंभुका, नर्दाशिष्या १ मोरगा शिष्या २
 शंभुली, कुंडणस्त्री.
 शंभु, जति १ महादेव २
 शंभुकेतन, पातलोप्र.
 शंभुवीज, पाग.
 शंभुबल्लभ, शेतकमळ.
 शंभन, कथन ह्य० सांगणे.
 शंभान, घृतादिकांचे क्षरण.
 शमशान, मसणवर्दी.
 शमशु, मिशा.
 शमशुकर्मज, नाहावी.
 शमशुशेखर, नागळीवृक्ष.
 शमान मिर्ग १ सवि २ लघुगेहिमगवत ३
 निला ४ हरिद्रण ५ कृष्णवर्ण ६ मेघ ७
 घोत्रा ८ आसाणा ९ अथवा विवला १०
 कोकिल ११ सिंधुलवण १२ प्रयागाचा
 वटवृक्ष १३ रायआवळे १४ वरधारा १५
 श्यामकंगु, राले.
 श्यामकंदा, काळे अतिविष.
 श्यामकांडा, गंडरदूर्वा.
 श्यामकृष्णा, टाणगा.
 श्यामश्रीश्र, गंडरदूर्वा.
 श्यामचूडा, काळी चिमणी.
 श्यामपत्रा, थोरजाभळ.

श्यामभूषण, मिर्ग.
 श्यामल, शिरीषवृक्ष १ कस्तूरी रसायभांवली ३
 हरपरिवर्दी ४ पिंपळ ५ काळा ६
 श्यामलचूडा, रकगुंजा.
 श्यामलदलच्छद, पिंपळ.
 श्यामला, आमंद १ मायमुळे २ जांबूळ ३
 काळी किन्ही ४
 श्यामलाल, काळे अळु.
 श्यामल्लिका, लघुनीली.
 श्यामवंत, कर्मादपुष्प.
 श्यामवर्ण, शिरीषवृक्ष.
 श्यामा, लघुनाली १ गहूळा २ पिंपळी ३
 यमुनानदी ४ रात्रि ५ अप्रसूतली ६
 मेढा ७ लकडवा पावागमेद ८ कस्तूरी ९
 गुळवेळ १० हळद ११ गोगेचन १२
 तुळस १३ नीलदूर्वा १४ काळा पुनर्मे-
 वा १५ भूमि १६ वादांगुळ १७ काळे
 निशान १८ खग १९ प्रौढस्त्री २०
 सावली २१ काळी उपलसर्ग २२ शेत
 उपलसर्ग २३ वाघाटा २४ काळा शि-
 सव २५ वरधारा २६
 श्यामाक, सवि.
 श्यामांगी, नीलदूर्वा.
 श्यामावला, पिंपळी.
 श्याल, पर्माचा भाउ.
 श्याव, आरकवर्ण.
 श्यावना, वायु.
 श्याववर्त्या, सांपाय्यांचा रोम.
 श्यावाम्यना, तोंडाचा काष्ठेवणा.
 श्येत, शुभवर्ण.
 श्येन, मसाणा.
 श्येनघंटा, नागार्त्री १ लघुदंती २
 श्येनाहन, थोरसोमवृक्षी.
 श्योनाक, लोप्र १ दिंडा २
 श्यथा, वेळ १ इच्छा २ अतिविशान ३
 श्यद्राल, आस्तीक १ दोहदवती स्त्री २

होतात तो ३

श्वभङ्गनी, नागवेल.

श्वमर्घी, दुधभोपळा.

श्वयण, सेवा १ कान २

श्वय, कान.

श्ववण, कान,

श्ववणशीर्षका, मुंडी.

श्वयर्णा, मुंडी.

श्ववस्, कान.

श्वविष्टा, धनिष्ठा नक्षत्र.

श्वाना, कण्हेरी.

श्वारु, यथाविधि पितृसंबन्धि कर्म.

श्वारुदेव, यम.

श्वारुशाक, नाडीशाक.

श्वाय, सेवा.

श्वारवण, श्वारवणमास.

श्वारवणा, मुंडी.

श्वारवणिक, श्वारवण.

श्वारवणिया, मुंडी.

श्वारवणी, मुंडा १ ऋदि २ लघुउंदीरकानि

नी ३ वृदि ४

श्वारवण्याळा, मुंडी.

श्वारवभू, लघुउंदीरकानी.

श्वारव्य, स्पष्टभाषण १ ऐकण्यास योग्य २

श्वियःप्रिय, हरताल.

श्वी, चंदन १ वेळकळ २ वस्तु ३ वृत्ति ४

प्रभा ५ लक्ष्मी ६ संपत्ति ७ लवंग ८

श्वीक्रेड, महादेव.

श्वीकटा, वांझकटोनी.

श्वीकर, थोररालेचा वृक्ष.

श्वीकारी, शिक्कारी १ मेकर २

श्वीकृत, थोररालेचा वृक्ष.

श्वीखंड, दवणा १ चंदन २ मलयगारचंदन ३

श्वीखंडामगून भक्षणीयपदार्थ आंठ ४

श्वीघन, वृथावतार.

श्वीचमरी, चमरीगाय.

श्वीताल, श्रीताड.

श्वीद, कुंवर.

श्वीनकेत, सुवर्ण १ रक्तकमळ २

श्वीनिवास, कुरडु १ विशेषभूप २

श्वीनिवासक, सरलाडीक.

श्वीपति, विष्णु.

श्वीपदी, रानमोगरी.

श्वीपद्म, कमळ.

श्वीपण, नखेल १ कमळ २

श्वीपणिका, कायकळ.

श्वीपणी, नखेल १ कायकळ २ थोरऐरण ३

थोरशिखण ४ भिसव ५ शालाट्ट ६ गणि,

कारिका ७ सालवण ८ लघुशिखण ९

श्वीपष्ट, भूप.

श्वीपुत्र्य, लवंग १ पुंडरीकवृक्ष २

श्वीप्रसूनक, लवंग.

श्वीकळ, राजर्णा १ विवर्णा, २ थेलकळ ३

आदळे ४ जातकळ ५ पोकळ ६ चंद्रा-

पूर पोकळ ७

श्वीकला, आवळी १ लघुनीला २

श्वीकलिका, थोरनीला १ कटोरी २ लघु-

कारनी ३ लघुनीला ४

श्वीकला, माला.

श्वीवंधु, चंद्रमा.

श्वीवान, ताड.

श्वीश्रवा, घोटा.

श्वीभंजरा, श्वेततुळसी.

श्वीमन, तिलकपुष्प.

श्वीमन, पुंडरीकवृक्ष १ शेट्टर २ हरताल ३

श्वीमनी, साट्टेमांगरा १ मुंडी २

श्वीमदाभरण, उनम अलंकार.

श्वीमान, तिलकपुष्प १ ऋणभक्त २ शेट्टर ३

हळदिवावृक्ष ४ पिंपळ ५ लक्ष्मीवान ६

श्वीरस, विशेषभूप.

श्वीरिणुका, चुंच.

श्वील, लक्ष्मीवान

श्रीवत्स, विष्णुच्या वक्षस्थलाचें एक चिन्ह.
 श्रीवत्सलांछन, विष्णु.
 श्रीवर्णकृत, सरडा.
 श्रीवर्ली, साठईमोगरा १ रानमोगरा २
 शिकेकार्ड ३
 श्रीवास, सरलाडीक १ विशेषधूप २
 श्रीवासक, कुरडु.
 श्रीविभूषण, रांग.
 श्रीवृक्ष, पिंपळ.
 श्रीवृष्ट, क, सरलाडीक १ विशेषधूप २
 श्रीशाह, सरलाडीक १ विशेषधूप २
 श्रीसंज्ञ, लवंग.
 श्रीहस्तिनी, योगकुरंडिका. - *कुरंडिका*
 श्रुन, शास्त्र १ ऐकलेळा २
 श्रुनश्रेणी, उंढरमारी.
 श्रुति, कान १ वेद २ आडकणे ३ वार्ता ४
 श्रुतिष्फोटा, तिलवण.
 श्रेणि, का, निश्रेणीगवत.
 श्रेणि, पंक्ति १ नजातीयशिक्ष्यांचा समूह २
 श्रेणी, योगखजूरी १ पंक्ति २
 श्रेय, जीवक.
 श्रेयस्, कल्याण १ पुण्य २ मोक्ष ३ अयं-
 तशोभन ४
 श्रेयसी, हरितकी १ गजपिंपळी २ श्वेत
 रिंगणी ३ रासना ४ प्रियंगु ५ अंगुठा ६
 आंबाडी ७ पहाडमूळ ८ गहुळा ९ च-
 वरु १०
 श्रेष्ठ, मोर्ती १ अत्यंतशोभणारा २ मोठा ३
 श्रेष्ठकाष्ठ, साग.
 श्रेष्ठगंध, मयुमाधवी.
 श्रेष्ठमग्नद्रव्य, तादलांचें व जवाचें पीठ.
 श्रेष्ठलवण, संधव.
 श्रेष्ठवृक्ष, कृष्णागर.
 श्रेष्ठवधिक्रा, कस्तूरी.
 श्रेष्ठव्रीहि, सांडसाळी.
 श्रेष्ठाक्ष, आमसोल.

श्रौणिकफलक, कमरेची फळी.
 श्रौणी, ऊरुवास्त्यप्रदेश १ मांड्या २ कमर ३
 अधिमंथ ४ पदक ५
 श्रौनस्, शिरा.
 श्रौनःपाक, शिरांचे पिकणे.
 श्रौत्र, कान.
 श्रौत्रविषय, शब्द.
 श्रौत्रिय, वेदान्धयनकरणाग.
 श्रौपट्, अ० देवाकारणे जे हविर्दान तदर्था.
 श्रद्धण, निवळीचा वियां १ मुद्दम २
 श्रद्धणका, सुपारी १ काळी गोकरणी २
 श्रद्धणत्वक, आपटा.
 श्रद्धणापिंडानक, लघुगोळ.
 श्रद्धणशाब्दोदनोपम, कुंद.
 श्राया, स्तुति १ प्रीतिने जे मिथ्या कोलणे २
 श्रिष्ट, अनेक अर्थ असल्यामुळे वास्तवीक अर्थ
 कळत नाहि असे जे वचन तें.
 श्रापद, वाळुरोग १ श्ठीपदरोग २
 श्रौपदापह, पुत्रजीवी.
 श्राल, लक्ष्मीवान्.
 श्राट, आंबा.
 श्रेप. संधि १ आळिगन २
 श्रेष्मत्र, त्रिपुरमालिका.
 श्रेष्मण, व्यास कक जाला तो.
 श्रेष्मन्, कक.
 श्रेष्मफल, भोकर,
 श्रेष्मल, श्रेष्मणशब्दपाहा.
 श्रेष्मलफल, गोधर्णी.
 श्रेष्मसाग, भोकर.
 श्रेष्महंत्री, देवडंगरी.
 श्रेष्मातक, भोकर.
 श्रेष्मातकमदृशपत्र, फणस.
 श्रेष्मिक, ककसंधेची रोग.
 श्लोक, कीर्ति १ अनुष्टुप्छंद २ पद्य ३
 श्वचिह्नी, कुतरचील.
 इवदं, क, गोखरे, सगटे.
 इवदं, क, गोखरे, सगटे. २ चो.

हो दातांचा पशु ३

श्वन्, कुतरे १ लाडगा २

श्वपच, चांडाल.

श्वपाक, चांडाल.

श्वपुच्छक, विचु.

श्वपुच्छा, पिठतण.

श्वभ्र, छिद्र.

श्वपथु, सृज.

श्ववृत्ति, सेवा.

श्वशुभ, सासरा.

श्वशुभ्य, टीर १ मेहुणा २

श्वश्र, सास.

श्वसन, क. गेळ १ वायु २ देवकुंभा ३

कुंभा ४ रोग ५

श्वस्, भ० उद्या व्या अर्थी.

श्वम्नन, भविष्यकालीन.

श्वःश्वेपस्, कल्याण.

श्वानचिल्लिका, कुतरचीळ.

श्वानिन्, साल्ट १ ससा २

श्वाम, दमा.

श्वित्र, श्वेतकुष्ठ.

श्वित्रभेषज, बोखाडा १ माकूटी २

श्वेत, शिथू १ ताक. शिगुणीत पाणी चा-

लून करवि ते २ श्वेतशंस ३ श्वेतपुंज ४

कापूर ५ चंदन ६ श्वेतशिरम ७ श्वेतका-

चन ८ हंसपदी ९ उजमकानि १० श्वे-

तकई ११ रुपे १२ स्वर्गी १३ श्वेतवर्ण १४

पर्यंतवि० १५ श्वेतवि० १६

श्वेतभाजवला, माळी तुळस.

श्वेतकंदक, श्वेतलाजाळुभेद.

श्वेतकंद्या, नागाली.

श्वेतकांडा, श्वेतदूर्वा.

श्वेतकांभोजी, श्वेतगुंजा.

श्वेतकाष्टा, श्वेतपाडळ.

श्वेतकुंभिका, श्वेतपाडळ.

श्वेतकुंभी, श्वेतपाडळ.

श्वेतकुसुमा, श्वेतनिगुंडी.

श्वेतगंडा, श्वेतदूर्वा.

श्वेतगरुत्, हंस.

श्वेतगुंजा, पांदरी गुंज.

श्वेतगंडा, नागाली.

श्वेतघोषा, कडुदोडकी.

श्वेतचणक, श्वेतहरभरे

श्वेतचंदन, चंदन.

श्वेतचाभरा, लघुकसई.

श्वेतचापरपुष्प, लघुकसई.

श्वेतचिल्लिका, श्वेतचिल्ली, लघुचाकवत.

श्वेतचरण, जिरें.

श्वेतचलज, कमांदपुष्प.

श्वेतजिगिक, श्वेतजिरें.

श्वेतजंकाण, स्वर्गी

श्वेततुळस, पांदरी तुळस.

श्वेतदंडा, टी, श्वेतदूर्वा.

श्वेतदंता, नागाली.

श्वेतदंभ, श्वेतदंभ.

श्वेतदूर्वा, श्वेतदूर्वा.

श्वेतद्रुम, वायवगणा.

श्वेतधानु, खडु.

श्वेतधामा, धारश्वेतकिर्ली.

श्वेतनाडी, तरंगक, खडु.

श्वेतनामा, श्वेतगोकर्णी.

श्वेतनिष्पाव, श्वेतपाडटे.

श्वेतपटळ, जस्तभेद १ चपळ २

श्वेतपत्र, लघुश्वेतदंभ.

श्वेतपत्रा, पांदरा शिमव.

श्वेतपशु, श्वेतसमळ.

श्वेतपर्ण, श्वेतभाजवला.

श्वेतपाटला, श्वेतपाडळ.

श्वेतपापावन, कवूतर.

श्वेतपापाण, स्फटिक.

श्वेतपिंगळ, मिह १ शार्दूल २

श्वेतपिंडा, नावदसाकर.

श्वेतपिंडीन, श्वेतगळ.

श्वेतपिंडीतक, पेटें.

श्वेतपुनर्नवा, श्वेतपुनर्नवा.
 श्वेतपुष्प, वायवरणा १ श्वेतकोहाटा २ का-
 चीनिगुंडी ३ थोररुई ४
 श्वेतपुष्पक, लघुकमंड १ श्वेतकणेर २
 श्वेतपुष्पा, गोडसेदाड १ श्वेतराननाग २
 श्वेतनिगुंडी ३ श्वेतगोकर्णी ४ थोरकावड-
 ली ५ थोरश्वेतकिही ६
 श्वेतपुष्पी, पुवदार्या १ नागाली २ श्वेतगो-
 कर्णी ३
 श्वेतफला, श्वेतडोगली.
 श्वेतबवंक, श्वेतकचंदन.
 श्वेतवीज, श्वेतकुर्लीथ १ खतखन २
 श्वेतवहनी, श्वेतडोगली.
 श्वेतभोटिका, पाटगे वागे.
 श्वेतमंत्रगी, चुंच.
 श्वेतमंडाग, थोरश्वेतकड.
 श्वेतमगीच, क, पाटगी मिगे ३ श्वेतपुर्वीज ४
 श्वेतशिमू ३
 श्वेतमहोटिका, श्वेतडोगली.
 श्वेतमूचना, कफगेग.
 श्वेतमूल, ला, श्वेतपुनर्नवा.
 श्वेतपुष्पा, श्वेतउवा.
 श्वेतपुष्पिका, लघुश्वेतजुट.
 श्वेतकक, पाटलवर्ण.
 श्वेतगर्जा, गोडपरवट.
 श्वेतगोहिन, श्वेतगोहिडा.
 श्वेतलक्ष्मणा, श्वेतगिगणी.
 श्वेतलोधि, थोरलोध.
 श्वेतवचा, श्वेतवेखंड.
 श्वेतवणक, श्वेतकचंदन.
 श्वेतवर्णा, श्वेतपाडळ.
 श्वेतयली, वास्तक.
 श्वेतवारिज, श्वेतकमळ.
 श्वेतवानाकिनी, श्वेतडोगली.
 श्वेतवाह, न, अजुनसादडा.
 श्वेतविट्कल, कफगेग.
 श्वेतवृनाक, श्वेतवागे.

श्वेतवृक्ष, वायवरणा.
 श्वेतवेनम, जलवेत.
 श्वेतशाल, पाटगे साळ.
 श्वेतशिमू, श्वेतशेगवा.
 श्वेतशिवा, श्वेतपावट.
 श्वेतशिला, श्वेतपापाणभेद.
 श्वेतशेगवा, पाटरा शिमव.
 श्वेतशक, जव.
 श्वेतश्रेष्ठ, चंदन.
 श्वेतसर्प, श्वेतशिरम.
 श्वेतसार, पाटगे खर.
 श्वेतसिही, श्वेतडोगली.
 श्वेतसुग्मा, श्वेतनिगुंडी १ श्वेतगननिगुंडी २
 श्वेतसुग्ण, गोडा सुग्ण.
 श्वेतस्यंदा, श्वेतगोकर्णी १ थोरश्वेतकिही २
 श्वेतहर, थोरगलेचावुध.
 श्वेता, गाकर १ बगली २ श्वेतदुर्वा ३ वंश-
 लोचन ४ श्वेतगिगणी ५ हाताजोडीपाषाणने-
 द ६ श्वेतनुळम ७ थोरश्वेतकिही ८ श्वेत-
 डोगली ९ कटकी १० पाटव्यापुष्पा ११
 श्वेतनिगुंडी १२ श्वेतउवा १३ श्वेतगो-
 कर्णी १४ लोखंडी कळ १५ थोरश्वेतजा
 ड १६ श्वेतउपलमगी १७ श्वेतगुंजा १८
 श्वेतनिशोम १९ श्वेतवेखंड २०
 श्वेतांगवर्णता, कफगेग.
 श्वेताशटली, लघुश्वेतकिही.
 श्वेतावर, कुरहु.
 श्वेताभट्टा, श्वेतगोकर्णी.
 श्वेताम्ली, श्वेतपिटोडी.
 श्वेताक, श्वेतकडमादार १ थोरकड २
 श्वेतावलोकन, कफगेग.
 श्वेताव्या, श्वेतगोकर्णी.
 श्वेतास्यंदा, श्वेतगोकर्णी.
 श्वेतासुट्टा, श्वेतगिगणी.
 श्वेतशु, पाटगे उंस.
 श्वेतरेड, पाटरा एरंड.
 श्वेतोत्पल, पाटरी लहान कमळ.

प

प, कच १ बिज २ श्रेष्ठ ३ गंभीरलोचन ४
 उपसर्ग ५ परोक्ष ६
 पट्कटु, सुठ १ मिरी २ पिंपली ३ पिंपळ-
 मूळ ४ चिचक ५ चवक ६
 पट्कर्मन्, मी, ब्राह्मण.
 पट्कोण, हिरा.
 पट्गुण, संधि १ विग्रह २ यान ३ आसन ४
 द्रैघ ५ आश्रय ६
 पट्चरण, भ्रमर,
 पट्पद, भ्रमर १ उवा २
 पट्पदधानी, सोनचाफा.
 पट्पददल, उंडी.
 पट्पदप्रिय, उंडी.
 पट्पदप्रिया, वनमोगरी.
 पट्पदमोटिनी, वाभळ.
 पट्पदार्ताथि, सोनचाफा.
 पट्पदाशय, कळंबवृक्ष.
 पट्पदानंदवर्धन, देववाभळ १ केंडी २
 पट्पदानंदा, वनमोगरी १ साठडमोगरी २
 पट्पदालय, गोंडी उंडी १ कडवी उंडी २
 भरिविवेळ ३
 पट्पिंडु, पट्पिंडुकीटक.
 पट्लवण, मीठ १ नेंधव २ संचळ ३ विड.
 लोण ४ रोमक ५ पांसव ६
 पट्लोहसंभव, गिलाजित.
 पटंग, योगगोखं १ लघुगोखं २
 पडभिज, वैद.
 पडानन, कार्तिकस्वामी.
 पडपण, पंचकोल ५ मिरी ६
 पडप्रथ, करंजवृक्ष.
 पडप्रथ्या, योगकरंज १ कापुगकाचरी २ खे-
 तवेवंड ३ वेवंड ४
 पडप्रथि, पिंपळमूळ.
 पडप्रथिका, भावेहळद.
 पड्ज, सतस्वरातीक एक स्वर.
 पडभुजा, खरवृज.

पड्देखा, खरवृज.
 पड्मुखा, खरवृज.
 पटिक, साठेसाळी.
 पटिका, साठेसाळी.
 पटिकानंदुलोद्वय, तवकीर.
 पटिकय, साठेसाळी पिकतात ते शेत.
 पटिजा, साठेसाळी.
 पटिवासगजा, साठेसाळी.
 पटिशाळि, साठेसाळी.
 पटिहायन, साठेसाळी.
 पाणमानुग, पडानन.
 पंड, नपुंसक १ पोट २ कमळाचा समूह ३
 पट, नपुंसक.
 पंडनारी, नपुंसक स्त्री.
 टीवन, पुंसा.

स

स, टेंबर १ कोप २ वण ३ शर्मा ४
 सकल, लघुगोहिसगवत १ अस्थियातु २
 संपूर्ण ३
 सकललक्षण, गळ-
 सकुण्ड, पंचमस १ सायबेड २
 सकुन्, कावळा १ अठ सह २ एकवार खा
 शर्मा ३
 सकुद्रभ, खेचर.
 सकुप्रजा, कावळा.
 सकुफला, केळ.
 सकुद्वार, एकवारा.
 सक्तव, सातु.
 सक्तु, सातु.
 सक्तुक, विपभेद.
 सक्तुफला, शर्मा.
 सक्तुफला, शर्मा.
 सक्थि, मांझ्या.
 सखा, भिन्न.
 सखा, दुती.
 सख्य, मंत्री.
 सगर्था, सखाबंधु.

सगोत्र, एकवंशातील.

सग्धि, सहभोजन.

सचर, श्वेतकोरोटा.

सचविष, सर्प.

सचिव, काळा घोत्रा १ अमात्य २ सखा ३ सहाय ४

सचिदामय, पांडुरोग.

सउज, कवचधारणकेलेला १ सिद्धशालेला २

नउज, साधु १ पाहारा २

सउजना, वसण्यास हत्ता तयार करणे.

सटा, जटा.

सट्टक, सध्नेहृदधि मथनकरून त्यांत नाकर त्रिकुट दाडिम जिरे हे पदार्थयुक्तकरून करावा जो तो.

सट्टिका, आवेहळद.

सटी, कचोग १ कापुरकाचरी २

सनन, कक १ नित्य २ वीणादि वाशासाहत गायन ३

सनी, पतिव्रतास्त्री.

सनीनक, वाटाणे.

सनीथ्य, एकगुरुचे शिष्य.

सनीलक, वाटाणे.

सन्तम, श्रेष्ठ.

सन्थ, चांगला मार्ग.

सन्थ, आम्हा चागुण १ शपथ २ कृतयुग ३ स्वरेपणा ४

सन्थक, व्रक्षदेव.

सन्थकमन, बेलवृक्ष.

सन्थकान, सत्यकरणारा.

सन्थनामा, त्राडी.

सन्थफल, बेलवृक्ष.

सन्थभामा, कृष्णाची स्त्री.

सन्थवचस्, ऋषि १ बोलणारा २

सन्थवती, त्राडी १ शमी २

सन्थवनासुत, व्यासऋषि.

सत्या, सत्यभामा.

सत्याकृति, सत्यकारणशब्दप्राहा.

सत्यानून, वाण्याचे कर्म.

सत्यापन, ना, सत्याकृतिसंश्रयप्राहा.

सत्याव्हा, त्राडी.

सत्र, यज्ञ १ वस्त्र २ नित्यदान ३ अरण्य ४ कपट ५

सत्रा, अ० सह त्या अर्थी.

सत्रिन, गृहपति.

सन्ध, सन्धगुण १ प्राणी २ स्वभाव ३ इत्य ४ प्राण ५ चित्त ६ व्यवसाय ७ वार्यातिशय ८

सन्ध, शीघ्र.

सन्धादिस्थान, हृदय.

सदन, घर.

सदंशक, त्वेखंड.

सदशवदन, कंकपक्षा.

सदस, सभा.

सदस्य, ऋषिग्विशेष.

सटा, अ० सर्वकाल ह्या अर्थी.

सटागति, वायु.

सटानन, नित्य.

सटानंद, व्रक्षदेव.

सटानीग, नटावि०

सटापुग, कवटी मोथा.

सटापुव्य, कुंद १ रुई २ रकरुई ३ वानपिपळी ४

सटापुष्पा, रुई १ कापशी २

सटाप्रसून, रकरोहिडा.

सटाफल, उंबर १ बेलवृक्ष २ नारळ ३

सटाफला, नदीउंबर १ विसंधी २

सटामंडलपत्रक, श्वेतपुनर्मेवा.

सटारुहा, बेलवृक्ष.

सदृश, सारखा.

सदृश,) सारखा.

सदृश,) सारखा.

सदृश, समीप.

सदृश, घर.

सदृश, अ० तक्षणा ह्या अर्थी.

सदृशभाषिव, हितकारक.

सद्यः प्रीणन, आहार.
 सद्योमंडलपत्रक, श्वेतपुनर्नवा.
 सध्यक, दुग्ध्या वगेवर् जाणारा.
 सन्, पंडित १ साधु २ विश्रमान ३ प्रशस्त ४
 पूज्य ५
 मनःकुमार, योगविशेष.
 मनद्रुम, विशेष.
 मनपर्णी, गोकर्णी.
 मना, अ० निव्य ह्या अर्थी.
 मनानन, निव्य १ योगिवि० २
 मनाभा, लघुश्वेतसाडल.
 मनाधि, सात विद्याया पर्यंत जे पुस्तके प्रत्येक.
 मनि, कादिक अर्थी प्रार्थना करत गुहन
 योजणे.
 मनीड, जवळचा.
 मन्त्रकट्ट, चागाचे झाड.
 मन्त्रद्र, सिद्ध १ कवच धारण केलेला २
 मन्त्रय, समूह १ सैन्याचे पाठीमागे जे सैन्य
 असते तो २
 मन्त्रिकर्षण, सात्त्विय.
 मन्त्रिकृष्ट, सत्त्विय.
 मन्त्रिधि, सात्त्विय.
 मन्त्रिवेश, अवयवविभाग १ राहणामध्ये
 केलेली एक वसावयाची जागा तो २
 मग्ध, शत्रु.
 मगड, अ० मीर १ तलर्णी या अर्थी २
 मगर्पा, पूजा.
 मशटमन्थ, गोंडगामास.
 मथिड, सात विद्याविद्या.
 मथीति, दुग्ध्या वगेवर् प्राशन करणे.
 मपकी, कामरपडा.
 मपच्छद, सातविण.
 मपतंतु, यज्ञ.
 मपनाडिका, शिंगाडे.
 मपपत्र, सातविण.
 मपपण, सातविण.
 मपपर्णी, लाजाळू.

सप्लय, घोंडा.
 सप्लला, शेर १ नेवाळी २ शिकेकाई ३
 सप्लगिग, नागवेळ.
 सप्लान्चिय, धुमागि.
 सप्लान्श्व, सूर्य.
 सप्लान्श्व, सातविण.
 सप्लि, घोंडा.
 सप्लर्तका, पतिमनिस्त्री.
 सप्लर्, वग १ सभा २ सभ्य ३ शून ४
 सप्लानन, स्वागतविषयकप्रश्न.
 सप्लामद, सभ्य.
 सप्लाम्भान, सभ्य.
 सप्लिक, शून्यकविभाग.
 सभ्य, सजतन.
 सभ, पुत्र १ समान २ सर्व ३
 समं, अ० सहाय्यी.
 समकश्रवण, लघुगतिचावड.
 समकृत, कफ.
 समगोधिक, काळा वाटा.
 समंगा, लघुचिकणा १ मंत्रिद्र २ लाजाळू ३
 समग्र, इंदियवाह.
 समज, पशुंचा समूह.
 समंजस, नीति.
 समज्या, सभा.
 समंतनः, अ० सर्वतः ह्या अर्थी.
 समंतदग्धा, निवडुग.
 समंतभट्ट, वेद.
 समत्रय, समत्रिनय, हगतकी १ नागर २
 गडुची ३
 समत्रिठाव, वात १ पित्त २ कफ ३
 समद्रुक, सर्वत्र समपारुणाग.
 समटोपत्रय, वात १ पित्त २ कफ ३
 समथिक, अधिकज्ञालेला.
 समत्रिनकारी, आवा.
 समथत्रक, राजकंसवनस्पती.
 समपद, धानुष्कस्थितिवि०
 समय, कालनाम १ शपथ २ आचार ३

सिद्धांत ४ क्रियाकार ५ संभाषण ६
संपत्ति ७ नियम ८ अवसर ९ प्रसंग १०

समया, सामीप्य १ मध्य ह्या अर्थी २
समयानि, कक.
समय, युद्ध.
समर्थ, शक्तिमान् १ संबद्ध २ अनुकूल ३
समर्थन, युक्तायुक्तपरीक्षा.
समर्थक, तरदेणारा.
समर्थान, मर्यादायुक्त १ समीप २
समर्थानिन्, वम.
समर्थाय, समूह.
समर्थिल, कोतुंबा १ गोडा सुग्ण २
समर्थिल्या, नशात्र १ कडुसुग्ण २
समर्थिला, पाणी १ आघाडा २
समसन, संक्षेप.
समस्त, समग्र.
समस्त, अत्रियव्याद्य.
समज्ञा, कीर्ति.
समा, संवत्सर.
समाकाषिन्, अतिसुगंधि.
समाज, पश्चातिरिक्ताया समूह.
समाधि, स्वीकार १ अद्भुतप्रभपरिहार २
नियम ३
समान, नार्तिमभिवतवायु १ सुत्त २ पंडित ३
एक ४
समानोदर्य, एकोदरम्यवैभु.
समावेव, सुगंधरोहिष.
समालोकन, पहाणे.
समावृत्त, समावर्तन केल्ल्या.
समाश्रा, लघुचिह्ना.
समासमाना, जी गति प्रतिवर्षी प्रसृत हो-
ये ती.
समासाय, प्राप्त होण्यास योग्य.
समानार्था, समस्या.
समाहार, एक गम करणे.
समाह्वन, अंगीकृत.
समाह्वनि, संग्रह.

समाह्वय, क्रीडा.
समित्, तभा.
समित, कर्णाक १ थोरगहं २
समित, सभा १ युद्ध २ संगम ३
समितुत्तम, पलस.
समित्, पलम.
समित्, लांकूड.
समीक, युद्ध.
समीप, मन्त्रिदृष्ट.
समार, वायु.
समीप्य, वायु १ अतिमर्या ३ वादुर्गा ३
समीप्यार, वेळ.
समुच्चय, गरीकिरण.
समुच्चय, विरोध १ उच्चय २
समुच्चित, व्यक्त.
समाप्यत, अत्यंतव्याकुल.
समुदक्त, वर आणलेला.
समुदन, आद्रपणा.
समुदय, वाय, समूह.
समुद्र, क, डबा इत्यादि.
समुद्रिण, वसन १ ऊर्ध्वनयन २
समुद्रन, दुर्विनीत.
समुद्र, सागर.
समुद्रकांता, नदी १ मरुका २
समुद्रगा, नदी.
समुद्रण्य, समुद्रकूल.
समुद्रफल, समुद्रकूल, कैथकल हि०
समुद्रफन, समुद्रफण, समुद्रफिण गु०
समुद्रलक्षण, मीठ.
समुद्रशोच, समुद्रशोक.
समुद्रसुभगा, भागीरथी.
समुद्रोता, मरुका १ रक्तमासा २ उमा-
सा ३ रक्तपार्श्वी ४
समुद्भद, गर्विष्ठ.
समुद्भ, अभिनि०
समुद्भ, हरिणविशेष.
समुद्भ, समुदाय.

समूहगंध, जवादि कस्तूरी.
 समूहक्षार, सावण.
 समूह, सुसंपन्न.
 समृद्धि, वृद्धि १ संपत्ति २
 सम्यक्, अ० चांगले ह्या अर्थी.
 सम्यक्दग्ध, अग्निदग्धरोग.
 सम्यक्, सय.
 सम्राट्, राजावि०
 मर, सारकपदार्थ १ बाण २
 मरक, मरुपान.
 मरुक्तपात्रनाल, तुमे जोंधळे.
 मरुज, लोंगो.
 मरुजा, सुंसी.
 मरुचा, मधुमक्षिका.
 मरुट, सरडा.
 मरुण, माथवीमरु.
 मरुणा, री, हणवली १ सुरवली २ चंद-
 वेळ ३ थोरशेतजार्डे ४ अवनिसोनर ५
 मरुणि, मार्ग.
 मरुनि, मुंदाशन.
 मरुथा, कर्ज.
 मरुमा, कुी.
 मरुळ, मरुळदेवदार १ दिग २ मुरुचे शाड ३
 जाचा आशय करु तो ४
 मरुळतण, रोडिसवण.
 मरुळदेवदार, विशेषधून १ मुरुचे शाड ५
 मरुळडव, विशेषधून.
 मरुळनिर्णय, विशेषधून १ मरुळाडीक ५
 मरुळा, अवनिसोनर १ काळे निमोनर २
 काळे दास ३ काळी तुळस ४
 मरुळांग, विशेषधून.
 मरुम्, तळे.
 मरुस, मांस १ काटागर २
 मरुसामांस, रस काटिल्यावांचून दिात्रिवले-
 लेमांस.
 मरुसिज, कमळ.
 मरुसी, तळे.

मरुसीरुह, कमळ.
 मरुस्वत्, समुद्र १ नदवि० २
 मरुस्वती, नदी १ लघुमालकागोणी २ बा-
 ह्या ३ वाचा ४
 मरुहा, राजकंबु.
 मरा, चिच १ चांदबेल २ मरा ३
 मराव, पाववि०
 मरिच, नदी.
 मरिचकामा, कांगले शाड.
 मरिचानि, समुद्र.
 मरिचान्नाथ, समुद्र.
 मरिच, उदक.
 मरीसृप, नागसृप.
 मरुज, कमळ.
 मरुघ्न, मरुघ्नातील पाणी.
 मरुघ्न, मरुघ्नकमळ १ कमळ २
 मरुघ्न, कमळिणी.
 मरु, मृत्ति १ स्वभाव २ व्याग ३ निभाव ४
 सायादिप्रैधातले विश्रामस्थान ५
 मरुज, लोहोपेदीकट १ मरुजेचा वृक्ष २ थोर-
 मरुजेचा वृक्ष ३ अठवकण ४ सायलीवृक्ष ५
 मरुजक, आमाणा १ थोर व लघुमरुजेचा वृक्ष
 मरुजनर्णस, मरु.
 मरुजस, मरु १ थोरमरुजेचा वृक्ष २
 मरुजिका, मरुजाचार.
 मरुजिकाशार, मरुजाचार.
 मरुप, नाग १ मरुप २ मरुपणमरुप ३
 मरुपेककाळका, लघुसुंमरुकाटा.
 मरुपेगांवा, लघुसुंमरुकी १ नागटवणी ५
 मरुपेगंधिनी, थोरसुंमरुपे १ लघु-
 सुंमरुकेल २
 मरुपेदेवा, गोमय चिच.
 मरुपेती, नागाळी.
 मरुपेगना, वाशकटोळी.
 मरुपेष्टा, ष्टा, जनाव १ मेडाशिगी २ मि-
 पिपळी ३ लघुमेडाशिगी ४
 मरुपेष्टिका, मेडाशिगी १ आग्या २

सर्पनेत्रा, थोरसुगंधमुंगुसकांदा १ थोरमुंगु-

सवेळ २

सर्पपुष्पी, नागाळी.

सर्पप्रिय, चंदन.

सर्पभक्षक, मुंगुस.

सर्पघटक, गंधीहिर.

सर्पलोचना, सुगंधमुंगुसवेळी.

सर्पसहा, नागदवणी.

सर्पसुगंधिका, धी, लघुमुंगुसवेळ १ थोर

सुगंधमुंगुसवेळ २ थोरमुंगुसवेळ ३

सर्पाख्य, अंतःप्रलुं.

सर्पागी, सिंहपिपरी.

सर्पादनी, लघुमुंगुसकांदा.

सर्पादि, मुंगुस.

सर्पायाम, चंदन.

सर्पाक्षा, थोरमुंगुसवेळ. १ थोरसुगंधमुंगुस-

कांदा २ इनागुंटा, कर्नाटक ३ तानवडीचे

शाड ३ अंतर्विष्णुकांता ४ रक्तशंखपुष्पी ५

सर्पिका, गोकर्णी.

सर्पिणी, सर्पिणी.

सर्पिगंधे, लोणी.

सर्पिष, तूप.

सर्पिसु, तूप.

सर्पे, रसायन १ शिलाजित २ महादेव ३

सकळ ४

सर्वकारिणी, सन्ध्या.

सर्वग, धर्मी १ शीत २

सर्वप्रोद, विदग्ध.

सर्वश्रवण, नागदवणी.

सर्वजगद्विद्या, सर्वजनविद्या, कृष्ण १ शि २

सर्वतः अ० आसन्नतु त्याभर्थी.

सर्वतन्वज, सधा.

सर्वानुक्ता, ताकसाचा १ लघुकावळी २

सर्वतोभद्र, कडुनिंब १ राजगृहवि० २

सर्वतोभद्रा, टिका, लघुशिवण १ योगशिवण २

सर्वतोमूल, धर्मी १ विद्विर्गचे पाणी २

सर्वदा, अ० सर्वकाल याभर्थी.

सर्वधातुक, तांबें.

सर्वधुगावह, भारवाहणारा वैळ ३०

सर्वधुगीण, सर्वधुगावह शब्दपाहा.

सर्वपाचक, टांफणवार.

सर्वभक्षा, शेळी.

सर्वभूतप्रमदिनी, वांशकटीली.

सर्वभूमिक, टालचिनी-

सर्वमंगला, पार्वती.

सर्वपुत्र, गोरम धान्याभक्त कळाम्ल हे पदार्थ

प्रथेक युक्तकरून जो रोगदा तो क्रमेण-

करून मुक्त होई.

सर्वरस, गाल.

सर्वरसाय्य, पेज.

सर्वल, शस्त्रवि०

सर्वकिंमिन्, वैद १ अरणकडमट्टि २

सर्वलोह, तांबें.

सर्ववर्चस, तांबें.

सर्ववेदस, विधाजन्माक यज्ञकेलेस.

सर्वमन्त्रदन, चतुर्विधसंस्थाचा जमव.

सर्वसह, गुमूळ.

सर्वसहा, भूमि.

सर्वसम्पोडका, भूमि.

सर्वसाधन, सोने.

सर्वसाध, तिसर.

सर्वसने, प्रथाना, वना.

सर्वसिध, मिती.

सर्वसर्प, सारण १ मोनिवृष २

सर्वस, जग १ महादेव २ वृषावकार ३

सर्वसंख्यसहस्री, तांबें.

सर्वसंख्येपाप, सेतान.

सर्वसुभूत, अंतर्निशोतर.

सर्वसुभोतिन्, प्राणशक्ति जातिकेडे जो

सर्वसुखिन, भोजन करितो तो.

सर्वाभिलष, सर्वसहन.

सर्वाभूमि, अंतर्निशोतर.

सर्वायनी, अंतर्निशोतर.

सर्वार्थसद्र, वैदवि०

सस्य

सर्वाक्ष, रुद्राक्ष.
 सर्वाक्षिगोग, नेत्ररोग.
 सर्वाक्षी, दुधी.
 सर्वौष, सर्वसन्नहनशब्दपाहा.
 सर्वौषधिगण, कुष्ठ १ मासी २ हरिद्रा ३
 वेखंड ४ शैलेय ५ मुरा ६ चंदन ७
 कापूर ८ मुस्ता ९
 सर्वष, शिरस १ श्वेतशिरस २ देवशिरसी-
 वृक्ष ३ मोहोगी ४
 सर्वषा, श्वेतशिरस.
 सर्वषिका, प्रमेहपाटिकारोग १ शुकुरोग २
 सर्वषोद्धृत, श्वेतशिरस.
 सल, सलल, सलली, साळपीम.
 सलपत्र, दाळचिनी.
 सल्लि, पाणी.
 सल्लिज, कमळ.
 सल्ल, इमि.
 सल्लकी, साळयीवृक्ष.
 सल्ली, साळयीवृक्ष.
 सव, यज्ञ.
 सवन, सोमार्तिमपत्र.
 सदपम्, समानवपम्.
 सदशण, समानवर्ण.
 सद्विन, रक्तवर्ण ३ सूर्य २
 सद्विध, सर्षप.
 सद्विभाल, नखला.
 सद्वेश, लविध.
 सद्व्य, दामशरीर.
 सद्व्यसार्ची, अर्जुनसादडा.
 सद्व्येष्ट,) सागव्य.
 सद्व्येष्ट,)
 सद्व्रणशुक्र, डोळ्यांचे काळे बुबुळांवरचा रोग.
 सद्व्रण्य, आसवल.
 सद्व्य, धने ५ फळ २
 सद्व्यक, सस्यकामाण.
 सद्व्यमार्गी, धूस.
 सद्व्यसंवत्सर, लघुगळेचा वृक्ष.

सम्यसंवर, सायलीवृक्ष.
 सह, नखला १ मार्गशीर्ष २ पराक्रम ३
 सह, अ० सहवर्तमान व्याअर्थी.
 सहकार, आंबा.
 सहचर, श्वेतकोरांटा १ आंबाडा २ पीतको
 रांटा ३ काळा कोरांटा ४
 सहचरी, पीतकोरांटा १ सन्धी २
 सहज, एकोदरबंधु.
 सहजकानि, सोने.
 सहदेवी, महाबला १ थोरानिला २ सहदेवी
 चवडी हि०
 सहधर्मिणी, पत्नी.
 सहन, साहय्यु.
 सहभोजन, वरोवर जेवणे.
 सहसा, अ० एकाएकी व्याअर्थी.
 सहस, पराक्रम १ बळ २ मार्गशीर्ष
 हेमंतऋतु ४ तेज ५
 सहस्य, पापमास.
 सहस्रकांडा, श्वेतदुर्वा.
 सहस्रजिन, कस्तूरी.
 सहस्रदण्ड, महाभाटानमस्य १ मस्यभेट
 सहस्रपत्र, कमळ.
 सहस्रपत्नी, श्वेतदुर्वा.
 सहस्रमुली, थोरउदारीकानि.
 सहस्रवाया, मालदुर्वा १ महाशतावरी
 श्वेतदुर्वा ३ अश्वकंदक ४
 सहस्रवेध, काजभेद.
 सहस्रवेध, हिम.
 सहस्रवेधिका, कस्तूरी.
 सहस्रवेधिन, हिम १ कस्तूरी २ चुहा
 आम्बवेतम ४
 सहस्रांगी, लघुपीलू.
 सहस्रांगी, लघुपीलू.
 सहस्रांगु, सूर्य.
 सहस्राक्ष, मयूगशिखा १ इंद्र २
 सहस्रान, सहस्र सेन्याने युक्त.
 सहस्रा, आंबाडा १ मयूगशिखा २

सहा, शेवंती गुलाब १ केकई २ रानमूग ३
तरणी ४ मार्गशीर्षमास ५ लघुचिकणा ६
लघुरानशेवंती ७ देवडंगरी ८

सहाखर, श्वेतकोरांटा.

सहाय, अनुचर १ मित्र २

सहायता, सहायसमूह.

सहिष्णु, सहनशील.

सद्दय, प्रशस्तचिन्नाचा.

सहोदर, सख्खाभाउ.

सक्षीरा, त्विरणी १ राजणी २

साकं, अ० सहायी.

साकेत, अयोध्या नगरी.

सानुक, सकुसमूह.

सागर, समुद्र.

सागरक, भीठ.

सागरगा, नदी.

सागरगामिनी, एलची.

सागरज, भीठ.

सागरजमल, समुद्रफेण.

सागरा, मर्यादवेळ.

सागरांबग, भूमि.

सागरोत्थ, भीठ.

सागरोद्भूत, शंख.

साञ्चि, अ० बांक्रडें त्याअर्थां.

साजक, वाजरी.

सातला, निवडुंगाचे भेद. शिकेकार्द दे०
थेर को०

सानि, दान १ समाधि २

सानिसार, अतिसाररोगी.

सानीनक, वाटाणा.

सानु, भजितजवाचे पीठ. सतुवा हिं०

सान्ध्य, प्रकृतीस हितावह.

सान्व, गोडबोलेणें.

सान्वन, प्रेमयुक्तवचन.

साद, कृशता.

साइन, गृह.

सादनी, कर्की.

सादिन्, सारथि १ स्वार २ माहोत ३
सांदाष्टक, तात्कालिकफल.

सांद्र, ताक.

सांद्रमेह, प्रमेह.

साथक, दवणा.

साधन, लिंग १ पुत्रजीववृक्ष २ मारणें ३

मृतसंस्कार ४ द्रव्य ५ दान ६ गमन ७

अर्थनिष्पादन ८ उपाय ९ अनुगमन १०

साधारण, सदृश १ अनेकसंबंधि २

साधारणदेश, शीतउष्णसमान आणि गोधू-

मादिवायें करून युक्त असतो तो १

समदेश २

साधिन, साधनकेलेला.

साधियष्ट, अतिशयैककलन स्वीकारलेला.

साधीयत्, अर्थसत्साधु.

साधु, संत १ अखल ह्य० नाधु २ सुंदर ३

साधु, क, दवणा.

साधुवृक्ष, वायव्यगण.

साध्य, देवयोनिवि० १ साधावयाचा २

साध्वन, भय.

साध्वी, पतिव्रता १ मेदा २

सानंद, गुच्छकरंज.

सानु, लहानडोंगर १ पर्वतावरचा समान भूमि
भाग २

सानुत्र, पुंडरीकवृक्ष १ तुंबक २

सानुनी, लहानडोंगर.

सानुमान, डोंगर.

सानुमानक, पुंडरीकवृक्ष.

सान्नाय, हविर्विशेष.

सान्निपातिक, त्रिदोषसंबंधी रोग.

साप्तपदीन, सख्य.

सांभर, सांभरलोण.

सामत्रय, हरीतकी १ मुंठ २ गुडूची ३

सामधेनी, अर्थांत समिधाटांकून अमिपेटण्या.

करिता जी वेदाची ऋचा ह्य० ती.

सामन्, सांवन.

सामाजिक, सभ्य.

सात्वान्य, साधारण १ घटत्वादिजाति २
 सात्वान्यरस, कपिला १ गैरिक २ कपर्दसौ-
 लेय ३ सिंदूरक ४ बन्दि ५ जार ६ बो-
 दारशृंग ७
 सामि, अ० अर्थ १ निन्दित याधर्यो २
 सामुद्र, समुद्रशोक १ समुद्रफेण २ नारली ३
 सामुद्रक, भीठ १ चोपाचिनी २
 सामुद्रज, पाँवळी.
 सामुद्रजमल, समुद्रफेण.
 सामुद्रजलवण, भीठ.
 सामुद्रिका, तळहाताचा रेषा.
 साम्राज्यी, टीपातनखजुग.
 साम्राजिकर्म, जगदिकर्मवृत्तः.
 साम्प्रपुत्र्या, करवडी.
 साय, सायंकालमंथि १ गाड २
 नाय, अ० सायकाल.
 नायक, योगेश्वरजानितुग १ तिरकाडे २
 नायकपुंखर, उन्हाळी १ शरयुंग २
 सायंकाल, सायंकाळ.
 सायंकाली, गुलशाम.
 सायकेश्वर, लघुमुंजतुण.
 सायसाग, सायंकाळचे खाणे.
 सांयात्रिक, गलवनाचे व्यापारकारणाग.
 सायान्ह, चतुर्थदह्य.
 सायुर्गान, युद्धाविरथी कुशल.
 सार, दाहिल १ चागेळी २ नार ३ नवमा-
 गर ४ काश ५ लोणी ६ चार ७ उर्डीद ८
 सामर्थ्य ० श्रेष्ठ १ अथाय १ १ पाणी २ २
 थन १० स्नानकारणारा पुरुष १ १ गोड-
 चिचेचे पाणी सावर एलची नुष मिरां
 कापूर उर्डीकर्म सिद्धकारते ते १५
 पुढे प्रा० शरवत म०
 सारक, जेपाळ १ तुंबक २ पिचळे मूग ३
 सांग, हरण १ चितळ २ चातकपत्ती ३
 चाषपत्ती ४ हनी ५ चित्रवण ६
 सारघ, मेण १ मधु २
 सारणी, चांदनेळ १ रक्तपुनर्नवा २

सारथि, सहाय.
 सारद्रुम, तैर.
 सारपादप, साराम्ल.
 सारवन्धका, मेथी.
 सारफल, साराम्ल.
 सारभूषिका, देवढंगरी.
 सारभेय, कुतरे.
 सारव, शरयुनदोचे टाई झालेला.
 सारवृक्ष, धामणी.
 सारग्रन्थ, श्वेतसैंग.
 सारग्न, जति १ वमल २ सारसपत्ती ३
 सरोवरगोदक १ साराम्ल ५
 सारग्नजल, नद्याचे पाणी घेउन साचते ते.
 सारग्नन, कमरपट्टा.
 सारग्नमाव, सरोवरगोदक.
 सारग्नमल, साग्नक.
 साग, मान्या.
 सागमुद्र, सात्री.
 सागम्ल, निमुंभेद.
 सागिका, साळवंत.
 सागिणी, महावना १ कपिलशिखर २
 सागिण, साळा सुग्गा.
 सागिवा, श्वेतउपवसरी १ सात्री, भात. २
 साज, शोले.
 साथ, प्राण्याचा समुदाय.
 साथशान्, क्यविक्रये करून जातकारणाग.
 साट, शोले.
 साट्टांगलेद, शोला चंदन.
 साद्र, अ० सह याधर्यो.
 सावं, गुण, मृत्तिकावण.
 सावंभांध, राजा १ उत्तरदिशाच्या हनी
 सावं, मरु, सांगा.
 सावंप, श्वेतशरगम.
 साल, मरुभांधी १ सागजुग २ कुंपण ३ वृक्ष
 सालपर्णी, सालवण.
 सालवेष्ट, गळ.
 सालियकंद, सालमिथी.

सालूर, वेडूक.
 सावर, लोत्र.
 सावित्री, आंवळी.
 सास्ना, मंगुसवेले १ गलकंबल २
 साहस, साहसकर्म.
 साहस्र, सहस्रांचा समूह १ सहस्रकौजेचा
 मालक २
 साक्षान्, अ० प्रत्यक्ष १ तुल्य २ द्वाअर्थी.
 सिकता, वाळू १ साकर २ वाळुकामयदेश ३
 सिकताकाग, वाळू.
 सिकतामय, वाळुवंटभूमि.
 सिकतामेह, प्रमेह.
 सिकतायन्मन्, पापण्यांचा रोग.
 सिकतायान्, वाळुकामयदेश.
 सिकतिल, वाळुवंटभूमि.
 सिकता, वाळू.
 सिक्थ, क, मेण.
 सिश्रुडी, मेगुडी, सेगुडती.
 सिंघाण, नाकातील मळ १ नाक २ अंडव-
 द्वि ३ मिशांचा मध्यभाग ४ लोहोकांट ५
 सिंघिणी, नाक.
 सिंचितिका, फल, बोर १ सेवकल २
 सिंचतीफल, बोर.
 सित, कथील १ श्वेततील २ मुळा ३ वद्र ४
 शुरुपक्ष ५ रूपे ६ शुभ्रवर्ण ७ समाप्त ८
 सितकंगु, राले.
 सितकटुभी, थोरश्वेतकिन्ही.
 सितकंटा, रिका, श्वेतरिंगणी.
 सितकर, भीमसेनी कापूर.
 सितकरा, नालदूर्वा.
 सितकारिका, लघुचिकणा.
 सितकुंभी, श्वेतपाडळ.
 सितगुंजा, श्वेतगुंजा.
 सितचिल्ली, लघुचाकवत.
 सितच्छत्रा, बाळंतशोप.
 सितच्छदा, रक शेगवा.
 सितच्छदा, श्वेतदूर्वा.

सितजलज, लघुकमळ.
 सितजा, खडीसाकर.
 सितत्रिक, त्रिसिता.
 सितदर्भ, श्वेतदर्भ.
 सितद्रुम, अर्जुनसाददा.
 सितधानु, खडू.
 सितपद्म, श्वेतकमळ.
 सितपाटला, श्वेतपाडळ.
 सितपाटलिका, श्वेतपाडळ.
 सितपुण्य, लघुद्वीपांतरखजूरी १ श्वेतरोहिडा २
 शिरिषवृक्ष ३ क्षुद्रमोय ४ केवडी मोया ५
 सितपुण्या, शंखपुण्या १ श्वेतगोकर्णी २ ना-
 गाळी ३
 सितभारु, मोगरी.
 सितभारिच, श्वेतमिरी.
 सितमोघा, श्वेतपाडळ.
 सितरज, कापूर.
 सितराग, रूपे.
 सितलशुन, श्वेतलसूण.
 सितवर्षाभू, श्वेतपुनर्नवा.
 सितवाल्लिज, श्वेतमिरी.
 सितयागिक, सिंहपिपळी.
 सितशिबी, श्वेतवाल.
 सितशिशया, पादरा शिसव.
 सितशृक, जव.
 सितसर्षप, श्वेतशिरड.
 सितसिव, श्वेतलोण.
 सितसिंहि, श्वेतरिंगणी.
 सितसूरण, गोडा सुरण.
 सितक्षार, स्वर्गी.
 सितक्षुद्रा, श्वेतरिंगणी.
 सिता, बावंचा १ तेजनी २ खडीसाकर ३
 मद्य ४ आंवळी ५ कुटुंबिनी ६ पिंगा ७
 प्रिया ८ पूर्णिमा ९ चंद्रिका १० रूपे ११
 त्रायमाण १२ श्वेतगोकर्णी १३ श्वेतत्रि-
 संधी १४ वंशलोचन १५ श्वेतनिशोत्तर १६
 श्वेतदूर्वा १७ श्वेतपुनर्नवा १८ राव १९

सिताख्य, ख्या, श्वेतमिरी १ श्वेतदूर्वा २
 सितांशु, श्वेतरोहिडा.
 सिताजात्रि, श्वेतजिरे.
 सितात्रय, त्रिसिता.
 सितादि, गूळ.
 सितादन, वेल.
 सिताभा, सा, ताका.
 सितांधोज, श्वेतकमळ.
 सिताश्व, कापूर.
 सिताईक, श्वेतहई. ✕
 सिताईक, श्वेतआजवला.
 सितालता, श्वेतदूर्वा १ कांजी २
 सितालका, थोर श्वेतहई मांदार.
 सिताव्हय, श्वेतरोहिडा १ श्वेतशेगवा २
 सिताव्हा, श्वेतनुळस १ श्वेतपाडळ २
 सिताश्रमज, गाराचें पाणी.
 सितांसता, बावंचा.
 सिनिः, कुरडु.
 सिनिवारक, थोरकुरंडिका १ कुरडु २
 सिनेतरा, काळी साळ.
 सिनेशु, श्वेतऊंस.
 सिनेईड, श्वेतएरंड.
 सिनोच्चटा, श्वेतगुंजा.
 सिनोत्पल, श्वेतोत्पल १ कमोदपुष्प २
 सिनोपल, स्फटिक.
 सिनोपला, खडीसाकर १ साकर २
 सिंदी, खजूरी १ सिंदी २
 सिंदुक, कात्री निर्गुंडी १ काळी निर्गुंडी २
 श्वेतनिर्गुंडी ३
 सिंदवार, क, श्वेतनिर्गुंडी १ कात्री निर्गुंडी २
 सिंदुवारच्छदा, राननिर्गुंडी.
 सिंदुर, शेंदूर.
 सिंदुसह, काळी निर्गुंडी.
 सिंदूर, शेंदूर १ वृधावि० २
 सिंदूरकारण, सिसें.
 सिंदूरपुष्पी, शेंद्री.
 सिंदूरा, श्वेतनिर्गुंडी.

सिंदूरी, शेंद्री.
 सिंधु, समुद्र १ सेंधव २ नदवि० ३ गजमद४
 देशवि० ५
 सिंधुक, निर्गुंडी.
 सिंधुज, सेंधव.
 सिंधुजलयण, सेंधव १ मीठ २
 सिंधुजा, मोत्यांची शिंप.
 सिंधुजान, मोती.
 सिंधुपर्णा, थोरशिक्वाणी.
 सिंधुपुष्प, कळंब १ वृकूल २
 सिंधुग, हत्ती.
 सिंधुगथा, नदी.
 सिंधुलताग्र, पोंवळें.
 सिंधुवन्धुग्र, पोंवळें.
 सिंधुवारक, निर्गुंडी.
 सिंधुसंगम, दोननदींच्या संगम.
 सिंधु, स्वागी.
 सिंधुव्य, सेंधव.
 सिंधुनृप, जार.
 सिंधुपल, सेंधव.
 सिंध्य, श्वेतशिरस १ कात्री निर्गुंडी २ काळा-
 धात्रा ३ निष्पन्न ४ देवयोनिवि० ५
 सिंध्यजल, कांजी.
 सिंध्यनामक, आपटा.
 सिंध्यपुल, श्वेतकरणे.
 सिंध्यप्रयांजन, श्वेतशिरस.
 सिंध्यप्रयांजना, आहाळाव.
 सिंध्यमंत्रश्रम, श्रमकरून मंत्रांसिंध्य केली
 आहे जाणें तो.
 सिंध्यमोदक, नावदसाकर.
 सिंध्यसालिल, कांजी.
 सिंध्यसाधन, श्वेतशिरस.
 सिंध्या, ऋधि.
 सिद्धांत, निश्चित.
 सिंध्यापगा, भागीरथी.
 सिंध्यार्थ, श्वेतशिरस १ नदीवड २
 सिंधि, ऋधि १ मूढशेग २

सिन्धुद, थोरराळेचा वृक्ष १ पुत्रजीवीवृक्ष २
 सिन्धुसाधक, दवणा.
 सिन्धु, कुष्ठरोग १ शिबें २
 सिन्धुल, कुष्ठरोगी.
 सिन्धुला, शुष्कमांस १ कुष्ठरोगिणी स्त्री २
 मत्स्यविकृति ३
 सिन्धु, पुष्पनक्षत्र.
 सिन्धुका, वृक्षावै०
 सिन्धीवाली, आमावास्या १ जंत चंद्रदर्शन
 आहे ती.
 सिन्धी, कळलावी १ दर्भविशेष २
 सिन्धीध, सिलंधमत्स्यभेद.
 सिन्धीकी, साळंडवृक्ष.
 सिन्ध, क, शिलारस १ ऊद २
 सिन्धसाग, शिलारस.
 सिन्धिका, शेवई.
 सिन्ध, घाम.
 सिन्ध, सिन्ध १ रक्तशेगवा २ बकुळ ३ सिन्ध-
 राश ४
 सिन्धकेशी, थोरकुरंडिका.
 सिन्धकेसरक, बकुळी.
 सिन्धचित्रा, रानउडीद १ माषपर्णी २
 सिन्धतल, पसरून जोडलेले दोन हात.
 सिन्धुंड, निवडुंग.
 सिन्धपत्रा, रानउडीद १ माषपर्णी २
 सिन्धपर्णी, अडूळसा.
 सिन्धपिंपली, सैहली पिंपली.
 सिन्धपुच्छी, चिक्का, पिठवण.
 सिन्धमुख, अडूळसा.
 सिन्धमुळा, रानउडीद १ अडूळसा २
 सिन्धमूत्र, खारी माती.
 सिन्धल, कधील.
 सिन्धलक, सोनपितळ.
 सिन्धलस्त्रा, सैहली पिंपली.
 सिन्धवलभा, अडूळसा.
 सिन्धवृत्ता, रानउडीद १ माषपर्णी २

सिन्धसंहनन, लावण्ययुक्त व शरीराने जो
 उत्तम तो.
 सिन्हाण, लोहकीट.
 सिन्हान, लोहकीट.
 सिन्हाली, सैहली पिंपली.
 सिन्हासन, लोहकीट १ राजासन २
 सिन्हास्य, अडूळसा.
 सिन्हिका, अडूळसा १ मोतरिंगणी २
 थोरडोरली ३
 सिन्हिकाकुळा, थोरडोरली.
 सिन्ही, अडूळसा १ डोरली २ रानमूग ३
 थोरडोरली ४ बकुळ ५ साधारणनाडी६
 सुवर्णवर्णकवडी ७
 सिन्हुंड, निवडुंग.
 सीकर, जलाचा कण.
 सीन, वेत.
 सीनजाम्ब, अतिथोरसाळ आंबा.
 सीनकेन, रिटा.
 सीनगस, अपकडसांचे रसाचें काढवें तो.
 सीतला, वाळू.
 सीता, लागलपद्धति १ भागीरथी २ जनक-
 राजाची कन्या ३
 सीताफल, सीताफळ.
 सीतांभ, हिमोदक १ बर्फ २
 सीन्य, नागरलेले शेत.
 सीधु, मद्य १ आसव २ उ िचा रस पक
 करून काढावा तो. भयवा अपकरसाचा
 काढावा त्यास ही आसव ह्मणतात.
 सीधुगंध, बकुळी.
 सीधुपुष्प, कळंब १ बकुळ २
 सीधुफला, आंबळी.
 सीधुराक्ष, महाजुंग.
 सीधुराक्षिक, कासीस.
 सीधुवृक्ष, वायवरणा.
 सीधुकफाणित, मोहाचें फुलांपासून होतें तें
 काणित.
 सीधुरस, आंबा.

सीधरसा, आंवळी.
 सीधुसंज्ञ, नकुळ.
 सीमंत, क, शेंदूर १ खियाचा केशवेद्य २
 सीमतिनी, खी.
 सीमन्, मर्यादा.
 सीमा, मर्यादा. •
 सीर, नांगर.
 सीरपाणि, बलराम.
 सीरी, धोरदर्भ १ लांगली २
 सीवन, शिवणें.
 सीख, क, सिसें,
 सीसज, शेंदूर.
 सीसोपधानु, शेंदूर.
 सीहंड, निवडुंग.
 सु, अ० उत्कर्ष १ पूजन ह्याअर्थी २
 सुकंटका, कोरफड १ पिंडखजूरी २
 सुकट्ट, क्षिरीषवृक्ष.
 सुकटी, कोकिया.
 सुकंद, कचरा १ श्वेतकांदा २
 सुकंदक, डुकरकंद १ धरणीकंद २ उलीचा
 कांदा ३ पलांडु ४
 सुकंदकरण, श्वेतकांदा. +
 सुकंदन, वैजयंती तुळस.
 सुकंदा, वांझकटोली.
 सुकंदा, खारा सुरण.
 सुकरा, अक्रोपना.
 सुकर्णक, हस्तिकंद.
 सुकारिका, महाबला.
 सुकर्णी, लघुउंदीरकानी.
 सुकल, दाता १ भोका २
 सुकांडक, का, कांडबेल १ थोरकसई २ लघु
 कसई ३ लघुकारली ४
 सुकामा, त्रायमाण.
 सुकाष्टक, देवदार.
 सुकाष्टा, कटुकावली १ लोखंडी केळ २
 सुकुंद, साळईडीक,
 सुकुमार, क, सोनचांफा १ तमालपत्र २

रसाळजंस ३ चवळ्या ४ पुंडकजंस ४
 श्यामाकषवक ६ क्रोमल ७ सोनपितळ ८
 सुकुमारा, केळ १ स्थका २ जाईचमेली ३
 नेवाळी ४ जंस ५ पुंडालजंस ६
 सुकुमारिका, केळ.
 सुकुमारी, धोरकारली.
 सुकृत, पुण्य.
 सुकृतिन्, भाग्यवान्.
 सुकृशिनी, शंखिनी.
 सुकेसर, महाजुंग.
 सुकोमला, शेंद्री.
 सुकोली, क्षीरकाकोली.
 सुकोगक, लालरानआंबा १ डरसालआंबा २
 सुकोशा, गोडी दोडकी.
 सुकडी, शुष्कचंदन.
 सुन्दा, न्किळा, चिच.
 सुख, क्रोदि १ वृद्धि २ आनंद ३
 सुखकृग, दगडकूल.
 सुखकरी, लघुहरणदोडी.
 सुखकाल, हेमंत त्रिशिर ऋतू.
 सुखदा, थोरशमी.
 सुखदायिनी, राहिणी.
 सुखग, सारसपक्षी.
 सुखवर्च, क, सर्जाखाग.
 सुखवाम, गोडशेंदणी.
 सुखमंदुह्या, सुखकरून दोहन करण्यास
 सुखमंदाह्या, योग्य जी गाई ती.
 सुखा, वृद्धि.
 सुखान्मक, श्वेतमरवा.
 सुखाजिक, संजीखार.
 सुखाह्रवा, सूर्यफूलवली.
 सुजोषिता, मोरवली.
 सुगत, वैद्वि०
 सुगंध, सुगंधरोहिसगवत १ चंदन २ नीलो-
 त्पल ३ गंधक ४ हरभरे ५ तुंबळ ६
 संघळ ७ एलबालक ८ काळा धरवा ९
 शिलारस १० श्वेतकेवडा ११ मधुमाधनी १२

गवत १३ त्रिवळा १४ श्वेतकणेर १५
 कमिरोग १६ यंधिपर्णी १७
 सुगंधक, धरणीकंद १ फांगळा २ साळी, भात. ३
 सुगंधकेसर, तांबडा शोगवा.
 सुगंधगंधक, गंधक.
 सुगंधगंधा, दारुहळद.
 सुगंधचंद्री, कापुरकाचरी.
 सुगंधैतलनिर्यास, जवादिकस्तूरी.
 सुगंधत्रय, चंदन १ बाळा २ केशर ३
 सुगंधत्रिफला, जायफळ १ लवंग २ एल-
 ची ३ जायफळ १ सुपारी २ लवंग ३
 सुगंधन, शाहाजिरे.
 सुगंधपत्रा, ईश्वरी.
 सुगंधपत्री, जायपत्री.
 सुगंधप्रसवा, तांबसाळ.
 सुगंधफल, कंकोळ.
 सुगंधभूतृण, पुदनीगवत.
 सुगंधमुख्या, कस्तूरी.
 सुगंधभूतृणपतन, सुगंधमांजर.
 सुगंधमूला, रायआवळी १ स्थलकमलिनी २
 कापुरकाचरी ३
 सुगंधमूली, कापुरकाचरी.
 सुगंधमूषिका, चिचुंदरी.
 सुगंधमूळक, दालचिनी.
 सुगंधवैरजात्य, लघुरोहिसभवत.
 सुगंधषट्क, कंकोळ १ सुपारी २ बाळा ३
 लवंग ४ कापुर ५ जायफळ ६ महासुगं-
 धषट्क.
 सुगंधसार, सागवृक्ष.
 सुगंधा, बांझकटोली १ ईश्वरी २ वडीशोप ३
 स्पृका ४ श्वेतनिर्गुंडी ५ पिंपळीजुई ६
 मधुमाधवी ७ सालयीवृक्ष ८ गंगावती ९
 नेवाळी १० शाहाजिरे ११ लघुमंगुसवे-
 ल १२ काळी निर्गुंडी १३ आरी १४
 रामभोगरी १५ थोरमयाळ १६ सुस्पृभा-
 ग १७ रासना १८ गठोणावृक्ष १९
 नाई २० तेलिजम २१ मोरबांसी २२

थोरसुगंधमंगुसवेल २३
 सुगंधाढ्य, गवळा.
 सुगंधाढ्या, वटभोगरा.
 सुगंधामलक, जिरे १ मिरे २ सुठ ३ धणे ४
 पिंपळमूळ ५ हळद ६ सर्वोषधी व आं-
 ळकठी १ सर्वोषधी व आंळकठी व
 दालचिनी १
 सुगंधि, बाळक कांकडी १ सुवासिक २
 सुगंधिक, धणे १ भद्रमाय २ सुगंधसाळी ३
 सुगंधआजवला ४ कचरा ५ तृणकेशर ६
 पुदनीगवत ७ श्वेतकचंदन ८ एलबाळू-
 क ९ शिलारस १० सुरपत्री ११ गौर-
 सुवर्णशाक १२ काळा बाळा १३ पुष्पा-
 ग १४ विशेषधूप १५ सोनटका पुष्प-
 विशेष १६ श्वेतकमिश्रितकमळ १७
 काळा विवळा १८ फांगळा १९ पुष्करमू-
 ल २० शाहाजिरे २१ कर्वीठ २२
 सुगंधिका, कस्तूरी १ काळी निर्गुंडी २
 श्वेतउपलमरी ३ नेवाळी ४ सोनकेतकी ५
 सुरपत्री ६
 सुगंधिकुसुम, पिंपळा कणेर.
 सुगंधिकृन्, शिलारस.
 सुगंधिनी, सोनकेतडा.
 सुगंधिपुष्प, राजकंदव.
 सुगंधिमूलक, काळा बाळा.
 सुगंधिमूला, रामना.
 सुगंधिक, त्रिवस.
 सुगंधि, पिंपळमूळ १ गांठिबना २
 सुगंधानिका, कापुरकाचरी.
 सुचंचु, लघुचंचु.
 सुचरित्रा, पतिव्रता.
 सुचर्मा, भूजपत्र.
 सुचक्षु, उंबर.
 सुचित्रा, कडुशेंदाढ.
 सुचुक्रिका, शिखा.
 सुचेलक, चांगले वख.
 सुखिद्रिका, महामेदा.

सुजाता, तुरटी.
 सुजीवंती, पीतहरणदोडी.
 सुठी, गलरोग.
 सुत, शंढाकी १ पुत्र २ राजा ३
 सुतंगी, थोरमयाळ.
 सुतजीवक, पुत्रजीववृक्ष.
 सुननु, स्त्री.
 सुनपादुका, तांबडी लाजाळू.
 सुनश्रेणी, वृहदंती १ थोरदांती २ लघु व थोर
 उंदीरकानी ३ उंदीरमारी ४
 सुना, मागेरी १ कन्या २
 सुतिक्तक, कडनिव १ पिनपागडा २
 सुतिक्ता, कडुदोडकी १ साळईवृक्ष
 सुतिन्निड, चिंच.
 सुतीक्ष्ण, क, अतेश्मश १ काळा मोखावृक्ष २
 सुतीक्ष्णा, मोहोन्ध्या.
 सुतुंग, गा, नारळी.
 सुतृण, कुंदागवत १ पवनतृण २ घोडेसरग-
 वत ३
 सुनेजन, धामणी वृक्ष.
 सुनेजा, सूर्यकूलवृक्षी १ तेजवळ २
 सुनेला, थोरमालकागोर्णी.
 सुन्या, सोमाभिषव.
 सुत्रामन्, इंद्र.
 सुत्रामप्रीतिपात्र, टंडाणी.
 सुत्रन्, स्नानकेलेला.
 सुदग्धिका, कुरुहवृक्ष.
 सुदंड, थोरवत.
 सुदंडिका, गोरखचिंच.
 सुदंडी, ब्रह्मदंडी.
 सुदंतिका, गाय.
 सुदधि, कवित.
 सुदमन, आंबा.
 सुंदर, तिलक १ गोमेदमणि २ सौंदर्ययुक्त ३
 सुंदरदर्शन, पोपट.
 सुंदर्य, चांगली स्त्री.
 सुंदरी, लघुकावळी १ रमणी स्त्री २

सुदर्भा, मुंठे गवत.
 सुदर्शन, ना, नी, सुदर्शन १ तानीचा वेल २
 सुदल, मुचकुंद.
 सुदला, लघुरानशेवंती १ सालवण २
 सुदाय, लघुांत वधूस किंवा मुंजीत बटूस
 दिलेले द्रव्य.
 सुदास, तेन्यादेवदार १ सरळदेवदार २
 देवदार ३
 सुदासज, हळदिवृक्ष.
 सुदीयं, मातरीण १ गोडपडवळ २
 सुदीयंपळा, टरकांकडी.
 सुदूर, अत्यंतदूर.
 सुदृढवृक्ष, थोरशिवण.
 सुदृष्ट, क, गीध.
 सुधर्मन्, देवसभा.
 सुधा, निवडुंग १ सालवण २ अमृत ३ चु-
 ना ४ नागिंग ५ वीज ६ आंवळी ७ अ-
 हिभोजन ८
 सुधापापाण, शिरगोळा.
 सुधामोदक, पवासशंकरा.
 सुधामोदकज, नावदसाख्य.
 सुधावास, लघुखिगा १ लघुकांकडी २
 काकडी ३
 सुधाव्यय, चुना.
 सुधांशु, चंद्र.
 सुधांशुगुल्ल, मोती.
 सुधास्रवा, रुदंती.
 सुधाक्षर, नवसागर.
 सुधी, जोशी १ वैश्य २ नृधिमन् ३
 सुधूम, राळ १ सरलाडीक २ विशेषपुप ३
 सुधुप्य, स्वाहागर.
 सुधाद्रवा, गुळवेल.
 सुनख, कुतरे.
 सुनयना, स्त्री.
 सुनंदा, लघुमुंगुकांदा.
 सुनंदिनी, आरामशीतला.
 सुनाद, क, शंख.

सुनाभा, लघुश्वेतकिन्ही.
 सुनामा, त्राष्मी.
 सुनामिका, वायमाण.
 सुनाल, पिंजळा बाळा १ लामउजक २
 सुनासा, कावळी १ उत्तमनासिका २
 सुनासिका, थोरशेतकाहुंळी १ कावळी २
 सुनिघोषा, जिगिणी.
 सुनिर्यासा, जिगिणी.
 सुनिषण्ण, क, कुगड.
 सुनिषण्णकच्छदा, चुका.
 सुनिषण्णरूपत्रिका, चुका.
 सुनील, क, डाळिव १ नीलमणि २ काळा
 आमाणा ३ काळा माका ४
 सुनीला, जवस १ वण्णातण २ गोडा कोणा
 गवत ३
 सुनेत्रा, स्त्री.
 सुपच्चा, रोहिणी.
 सुपत्र, शोगवा १ पोकळतण २ सुर्यकल ३
 सुपत्रा, ईश्री १ थोरशमी २ सालवण ३
 पालकभार्जा ४ लघुशतावरी ५
 सुपत्रिका, पापडी १ सालवण २
 सुपत्रा, पर्धी.
 सुपत्रिन, चांगला भाग.
 सुपत्र, आंबा.
 सुपथ्या, लघुचाकवत.
 सुपर्ण, गरुड.
 सुपर्णक, भरीव वेळु १ सातवीण २
 सुपर्णिका, वांब्या १ अतिवळा २ पिंजळी
 हरणदोडा ३ सालवण ४
 सुपर्णा, पलाशी १ रेणुकवीज २ गोकर्णा ३
 सुपर्वन, देव १ भरीव वेळु २
 सुपर्वलतिका, कांडबेल.
 सुपर्वा, शेतदूवा.
 सुपाकिनी, आंबेहळद.
 सुपाक्य, विडलोन.
 सुपार्श्व, पिंपरी.
 सुपार्श्वक, पास्तपिंपरी १ लाष्पीपिंपरी २

सुपिंगला, लघुमालकामोषी.
 सुपीत, गाजर.
 सुपुट, कोलकंद.
 सुपुटा, रानमोगरी.
 सुपुष्करा, स्थलकमलिनी.
 सुपुष्य, हळदिवारुष १ पुंडरीकवृक्ष २ श्वेत-
 रुई ३ मुचुकंद ४ तरुड ५ शिरीषवृक्ष ६
 पारसपिंपळ ७ देवदार ८
 सुपुण्या, गोडशिराळी १ द्रोणपुष्पी २ वाळ
 तशाप ३ थोररानशेवती ४ गुलतुरा ५
 सुपुष्पिका, बडीशोप १ लघुरानताग २
 काळी त्रैसेक ३ लघुमेडाशिगी
 सुपुष्पी, पांढरी गोकर्णी १ शंखपुष्पी २
 कटोली ३
 सुपुष्क, महाळुंग.
 सुपुष्णिगा, सांबरी.
 सुप्त, कोमलिलें पुष्प.
 सुप्ति, निद्रा.
 सुप्रनिष्ठ, उंबर.
 सुप्रनिष्ठित, उंबर.
 सुप्रनिष्ठिता, थोरजांबूळ.
 सुप्रतांक, ईशान्यदिशेचा हत्ती.
 सुप्रतीका, मद्य.
 सुप्रभ, पयकाट.
 सुप्रभा, वांब्या.
 सुप्रयोगविशिख, वानसोडण्याविषयी कुशल.
 सुप्रलाप, चांगलें भाषण.
 सुप्रसन्न, क, सुगंधआजवला.
 सुप्रसरा, चांदवल.
 सुरुल, बोर १ दाळिव २ बदाम ३ नेत्रती ४
 सुरुळा, काळें दाख १ केळ २ लघुइंदावण ३
 थोरकोहोळा ४ थोरशिवण ५ थोरख.
 जूरी ६ थोरजांबूळ ७ जलशिरसी
 सुफेन, सुमरफेग.
 सुबीज, लसलस.
 सुभग, सेनचांका १ दगडफूल २ लालको
 रांटा ३ टांकणलार ४

सुभगा, कस्तूरी १ नीलदूर्वा २ शिरोजी ३
गह्वला ४ सोनकेळ ५ तुळस ६ सालव-
प ७ हळद ८ रानमोगरा ९ जाई १०
सुभगासुन, विवाहादि संस्कारयुक्त जी स्त्री
तिचा पुत्र.
सुभंजन, काळा शेगवा.
सुभद्र, कडुनिंब.
सुभद्रा, धोरशिवण १ धोरशमी २ कापुर
काचरी ३ रक्तशंखपुष्पी ४
सुभिक्षा, लघुपायटी.
सुभीष, पळस.
सुभूतिक, बेल.
सुभ्र, स्त्री.
सुम, पुष्प.
सुमकरंद, कुंद.
सुमंगला, लघुहरणवेल.
सुमंगल्य, चिडादेवदार.
सुमंजरी काळी तुळस.
सुमनि, बुद्धिमान् १ साळुंखी २
सुमधुर, जीवशाक १ नारीकगहं २
सुमन, पुष्प १ थोगगहं २ घाणरो करंज ३
जायपत्री ४ मांडा ५
सुमनपत्रिका, जायपत्रां.
सुमनफल, जायफळ.
सुमनस्, पुष्प १ देव २ सज्जन ३ जाई ४
सुमना, धोरकरंज १ दवणशेवंती २ जाई ३
चमेली ४ कागोणी ५ शयनी ६
सुरंगी ७
सुमनोरजस्, पुष्पांतिलपराग.
सुमुख, सुमुखपुरुष १ श्वेतभानवला २
सुगंधभानवला ३ वैजयंतीतुळस ४ भार-
दवाशिविशेष ५
सुमुष्टिका, निषदीडी.
सुमूलक, श्वेतशेवगा १ पुष्करबूळ २
सुमूलक, गालर.
सुमुळा, सालवप.
सुमुळल, लघुभुंजतृण.

सुमेधा, बुद्धिमान्.
सुमेक, मेरुपर्वत.
सुर, देव १ अमरकंद २
सुरकंद, खारा सुरण.
सुरकृता, गुळवेल.
सुरक्त, क, रक्तचंदन १ लालरानआंबा २
सोनगेक ३
सुरंत, क, पतंग १ नारिंग २ हिंगूळ ३
सुरंगद, पतंग.
सुरंगधानु, गेरु.
सुरंगा, शिरोजी १ विलवि० २
सुरंगिका, धोरश्वेतकावळी १ धोरमयाळ २
सुरंगी, धोरश्वेतकावळी १ रक्तशेगवा २ सु-
रंगी ३
सुरंगी, जांचे मुळाचा रंग करितात ती.
आळ गु०
सुरज, लोणारखार.
सुरंजन, पोकाळी.
सुरंजी, धोरश्वेतकावळी.
सुरंश्वेष्ट, ब्रह्मदेव.
सुरत, मैथुन १ दयाळु २
सुरतरु, बहेकळ.
सुरतिलक, तिलक.
सुरतुंग, सुरपुत्राग.
सुरन्ध, सोने १ माणीक २
सुरथकर्णिका, पुत्राग.
सुरदास, तेल्यादेवदार १ देवदार २ सरल
देवदार ३
सुरदीधिका, भागीरथी.
सुरदुंदुभि, तुळसी.
सुरद्रुम, बहेकळ १ स्छुलदेवनळ २ तेल्या
देवदार ३
सुरद्विष्, दैत्य.
सुरधुप, राळ.
सुरनदी, भागीरथी.
सुरनाल, धोरदेवनळ.
सुरनिम्बगा, भागीरथी.

सुरपति, इंद्र.
 सुरपत्नी, सुरपत्नी १ सुरबंद २
 सुरपर्णिका, पुन्नाग १ सुरपुन्नाग २
 सुरपर्णी, पलाशी.
 सुरपुन्नाग, गोडी उंडी.
 सुरप्रिय, अगस्ता.
 सुरप्रिया, जाई १ चमेली २ पिंवळी चमेली ३
 सोनकेळ ४
 सुरभि, राळ १ वकूळी २ कळंब ३ नेवा-
 ली ४ वसंक्रतु ५ पाच ६ मोरमांसी ७
 सोनचांफा ८ जायफळ ९ सोने १० सुंदर ११
 साळईवृक्ष १२ श्वेतारकचंदन १३ थारश-
 मी १४ मुरा १५ सुगंधिपदार्थ १६ गाय १७
 सुरभिका, सोनकेळ.
 सुरभिकांता, नेवाली.
 सुरभिगंधा, तमालपत्र १ जाईचमेली २
 सुरभिच्छद, कविठवृक्ष.
 सुरभिन्निफला, सुगंधनिफळा.
 सुरभित्वक्, एलदोडे.
 सुरभिदारु, क, सरलदेवदार १ सरुचें झाड २
 सुरभिपत्रा, थोरजांबूळ १ राजजंत्र २
 सुरभिभंजरी, श्वेततुळस.
 सुरभिशाक, सागवृक्ष.
 सुरभिस्त्रवा, साळईवृक्ष.
 सुरभी, पुदनीगवत १ तुळस २ साळईवृक्ष ३
 ईश्वरी ४ सुगंधशाली ५ एकांगीमुरा ६
 शलकी ७ एलबालुक ८ रासना ९
 सुरभीजल, गोमूत्र.
 सुरभीरसा, साळईवृक्ष.
 सुरभीरव, पळस.
 सुरभूचह, तेन्यादेवदार.
 सुरभृत्तिका, गोपीचंदन १ तुरटी २ सोर-
 ठी माती ३
 सुरभेदसमुद्गवा, महामेद.
 सुरभेदा, महामेद.
 सुररक्तज, वैक्रांत.
 सुरलता, मोठी माळकागोणी.

सुरलोक, स्वर्गलोक.
 सुरवर्त्मान्, आकाश.
 सुरवल्लभा, श्वेतदूर्वा.
 सुरवाहणी, लघुईद्रावण.
 सुरवृक्ष, तेन्यादेवदार.
 सुरश्रेष्ठ, श्वेतकणेर.
 सुरश्रेष्ठा, ब्राह्मी.
 सुरस, रतयाबोळ १ कलमीदालचिनी २ सुगंध-
 भूतृण ३ पुदनीगवत ४ कणगुगुळ ५ मोचरसे ६
 सुरसंभया, सुर्यफुलवली.
 सुरसर्षप, देवशिरसवृक्ष.
 सुरमा, नाई १ कृष्णतुळसी २ थोरश्वेतजाई ३
 वाळंतशोप ४ लघुमुंगुसकांदा ५ रासना ६
 तुळस ७ श्वेतनिगुंडी ८ महाशतावरी ९
 ब्राह्मी १० श्वेतनिशानर ११ साळईवृक्ष १२
 सुरसाग्रणी, श्वेततुळसी.
 सुरा, शान्यादिपिष्टकृता १ मद्यावि० २ मद्य ३
 सुरागा, मनशीळ.
 सुराचार्य, बृहस्पति.
 सुराज, बारीकगहुं.
 सुरादिनिकेतन, मद्यादिशाला.
 सुरावीज, वीजांभ, मेदक १ जगल २
 सुरामंड, सुरायभाग.
 सुरामेह, प्रमेह.
 सुरार्ह, क, कुंकुमागरचंदन १ वैजयंतीतुळस २
 सुरगल, राळ.
 सुरालय, मेरुपर्वत.
 सुरालिका, सातला.
 सुराह, य, तेन्यादेवदार १ हळदिवारवृक्ष २
 सुराह्या, तेन्यादेवदार १ श्वेतमरवा २ क्षीर-
 कांकोली ३
 सुराष्ट्रज, काळे मूग १ तूर २
 सुराष्ट्रजा, तुरटी १ गोपीचंदन २ रक्तकु-
 ल्लिय ३ सोरठी माती ४
 सुरूप, पारसपिंपळ.
 सुरूपा, रानभोगरी १ सालवण २ भारंगी ३
 भोगरी ४

सुरेज्या, तुळसी १ नाडी २
 सुरेद्र, क, खारा रानसुरण.
 सुरेद्रकंद, खारा रानसुरण.
 सुरेद्रा, लघुडंड्रावण.
 सुरेष्ट, क, सुरपुत्राग १ श्वेतरकवसु २ धोर-
 राळेचा वृक्ष ३
 सुरोद्रव, पप्रकाश्र.
 सुरोहिष, सुगंधरोहिष.
 सुलभा, तुळसी १ रानउंदीर २ गंधाणीरा-
 नमोगरा ३
 सुलोकिनी, भुयआंवळी.
 सुलोचन, हरण १ चकोरपक्षी २
 सुलोणी, उंदीरकानी.
 सुलोमनी, जटामांसी.
 सुलोमशा, कांगवृक्ष १ जटामांसी २
 सुलोमा, ताम्रपर्णी १ मांसरोहिणी २
 सुलोम्या, रोहिणी.
 सुलोह, सोनपितळ.
 सुयक्रा, सुगंधआजवला.
 सुवचन, चागळें भाषण.
 सुवदन, सुगंधआजवला.
 सुवप्रा, नदी.
 सुवया, प्रौढस्त्री.
 सुवर्च, क, सजीखार.
 सुवर्चला, सूर्यकूळवली १ नाडी २ जवस ३
 सुवर्चा, सजीखार.
 सुवर्चिका, सजीखार.
 सुवर्ण, सोने १ नागकेशर २ हळद ३ क-
 णगुळ ४ गौरसुवर्णशाक ५ पिवळा
 धोत्रा ६ बारुणी ७ पिवळा वाळा ८ सु-
 रपुत्राग ९ सोन्याचा १० गुंजाचा तोळा १०
 सुवर्णक, सोनपितळ १ बाहवा २
 सुवर्णकदली, सोनकेळ.
 सुवर्णकेतकी, सोनकेषटा-
 सुवर्णगैरिक, सोनगोंड.
 सुवर्णद्र, कथील.
 सुवर्णजाति, रसवैज १ भूमिज २ वद-

लोहसंकरभव ३ सहजकृति ४ बहिसंभू-
 त ५ खनिसंभव ६ रसेद्रसंजाति ७ रसे-
 द्रवैज ८

सुवर्णनकुली, मालकांगोणी.
 सुवर्णप्रसर, एलवाळुक.
 सुवर्णामित्र, टंफणखार.
 सुवर्णमोचा, सोनकेळ.
 सुवर्णपृथिका, पिवळी जुई.
 सुवर्णपृथी, पिवळी जुई.
 सुवर्णरंभा, सोनकेळ.
 सुवर्णनिलका, लघुमालकांगोणी.
 सुवर्णा, लघुडंड्रावण १ पिसोळा भेद २ ह
 ळद ३ रानमोगरी ४
 सुवर्णाभि, राजावन.
 सुवर्णाण, रककांचन.
 सुवर्णांहा, पिवळी जुई.
 सुवर्णल, कलिगड १ टरवृज २
 सुवर्पा, मंगरी.
 सुवर्षा, पुत्रदार्था.
 सुवर्षि, वावंची.
 सुवर्षिका, पापडी १ वावंची २
 सुवर्षिज, पावळे.
 सुवर्षी, कटुकावळी.
 सुवर्श, श्वेतउंस.
 सुवसंता, मधुमाधवा १ धोरश्वेतगार २
 सुवहा, गसना १ काळी निगुंडी २ साळ
 वृक्ष ३ धोरमुंगसवेल ४ काळी मुसळी
 रकलाजाळ ५ धोरसुगंधमुंगसवेल
 ईश्वरी ८ श्वेतनिगुंडी ९ लघुमुंगसवेल १
 कलीजी जिरे ११ राळ १२
 सुवानका, वेलदोडी,
 सुवास, कदंब १ धुली कदंब २
 सुवासिनी, प्रौढस्त्री.
 सुविद, तिलकवृक्ष.
 सुवीर, बोर १ काळा सरमा २
 सुवीरक, एकवीर.
 सुवीरान्ध, काजी १ सौवीर १

सुवीर्या, महाशतावरी १ डिक्केमाली २
 सुवृत्त, खारा सुरण १ मिरां २
 सुवृत्ता, दवणशेवंती.
 सुवेगा, मोठी मालकांगोणी.
 सुव्रत, श्वेतसुईमांदार.
 सुव्रता, कापुरकाचरी १ थोरवकुळी २ सु-
 शीला गाई ३
 सुशल्य, बैर.
 सुशर्वी, कारली.
 सुशाक, तांदुळजा १ चुंच २ आळें ३
 भेंड्या ४
 सुशिखा, मयूगशिखा.
 सुशिविका, थोरश्वेतआंबे.
 सुशीत, लघुपिंपळी १ थोरजलेवेत २
 सुशीतला, लघुगवरा १ लघुकाकडी २
 काकडी ३
 सुशीता, स्ललकमलिर्षी.
 सुशीम, शीतल.
 सुशुद्धा, थोरश्वेतजाई.
 सुश्रीका, माऊईवृक्ष.
 सुश्वेता, श्वेतरिंगणी.
 सुश्रम, सुदर.
 सुषमा, आंतशांभा.
 सुषवी, उपकोचका १ शीडी २ पिंपळी ३
 धुद्रकारली ४ कटुहंजी ५ लघुकारली ६
 कलंजी जिरे ७ कुळई ८
 सुषवीपुण्य, कुळई.
 सुषि, छिद्र.
 सुषम, } सुशीम शब्दपाहा.
 सुषीम, }
 सुषिमा, प्रभा १ शांभा २
 सुषिर, लवंग १ कोष्ट २ हिमोदक ३ बीळ ४
 विवर ५ छिद्रयुक्त ६ वाद्यावि ७ ४
 सुषिरा, पाकळवेळ १ नलुका २
 सुषेण, करवंदी १ वेत २
 सुषेणा, करवंदी १ काळें निशोत्तर २
 सुषेणिका, काळें निशोत्तर.

सुषेणी, काळें निशोत्तर.
 सुदु, अ० अतिशय १ प्रथंसा २ ह्याअर्थी.
 सुदुग्ंधा, मद्य.
 सुसंस्कृत, चांगलें शिजविलेलें.
 सुसंधिजा, त्रिसंधी
 सुसवी, कारली.
 सुसाग, रकसैर.
 सुसिकता, साकर.
 सुसमाता, दवणशेवंती.
 सुसुमनी, प्रौढकुमारी १ कन्या २
 सुस्रवा, सालईवृक्ष.
 सुस्रवन, शंख.
 सुस्रव, शंख.
 सुहृत्, सन्या १ मित्र २
 सुहृदय, प्रशस्तचिन्ताचा.
 सुहृदय, वायमाण.
 सुकर, गनडकर १ तृकरवर्णपुष्पतंदुल २
 सुकरकंद, डकरकंद.
 सुकरपादा, काळां आवे.
 सुकरपादिका, खरसंवेळी १ काळां आवे २
 गांडी कुहिला ३
 सुकरावहय, गवोना.
 सुकरी, हुकरकंद १ वाराही २ शिशुमारी ३
 सुकरेष्ट, कचरा.
 सुक्त, कांजीभेद. मद्य. कंद. मूळ. फळ.
 स्नेह. लवण. इहाँकरून उत्पन्न झालें तें १
 गुड २ माशिक ३ धान्याम्ल ४ मधु ८
 इक्षुरस १६ हे सर्व एकत्र करून ३ दिवस
 धान्यांत पुरून ठेवावें तें २ सूकाचे भेद ॥
 गुडसूक्त, इक्षुसूक्त, मद्यसूक्त, मार्दिकसूक्त,
 मधुसूक्त; शंढाकी, काळाम्ल, गुड. मधु.
 कांजीक. दधिमस्तु. हे चार पदार्थ एकत्र
 करून धान्याचे राशीत पांच दिवस पुरून
 ठेवावें छणजे व्यासही सूक्त क्षणतात १
 सूचक, पिशुन १ सूचविणारा २
 सूचका, बारिकभात.
 सूचकी. ससा.

सूचि, सुई १ अप २ नृत्यवि० ३
 सूचिकूप्यिका, श्वेतकेवडा.
 सूचिकापुष्प, श्वेतकेवडा.
 सूचिकामुख, शंख.
 सूचिनीखरा, साळयी.
 सूचिपत्र, क, श्वेतऊंस.
 सूचिमल्लिका, नेवाळी.
 सूचिरोमा, डुकर.
 सूचिशालि, बारीक भात.
 सूची, श्वेतदर्भ १ जव २ सूय ३
 सूचीदल, कुरडु.
 सूचीपत्रक, कुरडु.
 सूचीपत्रा, गंडरदुर्वा.
 सूचीपुष्प, श्वेतकेवडा.
 सूचीमुख, श्वेतदर्भ १ हिंग २
 सूचीमुखी, योनिरोग.
 सूचीरदन, मुंगुस.
 सूचीवक्रा, हिरा.
 सूचीवृक, ससा.
 सूच्य, आंबाडी १ स्वल्पगोधूम २
 सूच्यप्र, श्वेतदर्भ १ लघुश्वेतदर्भ २
 सूच्याह, कुरडु.
 सूच्यास्य, घुंघुंड १ चांचड २
 सूत, पारा १ सारथि २ सुतार ३ भाटलोक ४
 ब्राह्मणीचे ठाई क्षत्रियापासून झालेला पुत्र ५
 सूतगट, पाग.
 सूतबलभा, थोरआभ्या.
 सूतसर्प, सरडा.
 सूतिका, बालंतीण.
 सूतिकागृह, बालंतीणची खोली.
 सूतिकागंग, बालंतीरोग.
 सूतियास, प्रसूत होण्याचा महिना.
 सूथान, चतुर.
 सूत्र, तंतु.
 सूत्रखंडमीटक, शेवखंडलाडु.
 सूत्रपुष्प, कापशी.
 सूत्रवेष्टन, गुंडाळलेले सूत.

सूत्रांग, उत्तमकासे.
 सूत्रामनु, इंद्र.
 सूद, सैमपाकी १ व्यंजन २
 सूदज, पडजीभ.
 सूना, जिभेचा खालचा भाग १ कन्या २
 वधस्थान ३
 सूनु, पुत्र १ सूर्य २ कनिष्ठवंधु ३
 सूनुत, सन्य आणि मधुर भाषण.
 सून्माद, उन्मादशील.
 सूप, वरण.
 सूपकार, आचारी.
 सूपधूपन, हिंग.
 सूपश्रेष्ठ, हिरवे मृग.
 सूपांग, हिंग.
 सूप्य, वरण.
 सूप्या, मसुरा १ तुरी २ शिबीधान्य ३
 सूग, ताड माड शिंदी भेर्लीमाड यांच्या
 रस काढितात त्यास द्यणतात १ मसु-
 रा २ सूर्य ३
 सूगण, श्वेतसुरण १ खाग सुगण २
 सूगन, दयाशील.
 सूगन्ध, पंडित.
 सूगसून, सूर्याचा मारथि अरुण.
 सूग, पंडित.
 सूर्य, सप.
 सूर्य, लोखंडाची प्रतिमा.
 सूर्य, सोने १ सूर्य २ अर्कावर्त ४ सूर्यावर्त ५
 सूर्यकांत, सूर्यकांतमाणि.
 सूर्यतनया, यमुना नदी.
 सूर्यनामका, सूर्यफुलवल्ली.
 सूर्यपत्र, सूर्यफुल.
 सूर्यपर्यायनामक, तारें.
 सूर्यपाद, सूर्यकिरण.
 सूर्यपुष्पक, रुई.
 सूर्यथक्ता, सूर्यफुल.
 सूर्यग्रणि, सूर्यकांत.
 सूर्यलता, सूर्यफुलवल्ली.

सूर्यवल्गुभा, माका १ कमलिनी २
 सूर्यवृक्ष, थोररुई.
 सूर्या, लघुइंद्रावण.
 सूर्याख्य, सूर्यकांत.
 सूर्यावर्त्त, निळामाका.
 सूर्यावर्ता, सूर्यकूलवल्ली.
 सूर्याव्ह, य, रकरुई.
 सूर्याव्हा, थोरइंद्रावणी.
 सूर्यालोक, ऊन.
 सूर्यदुसंगम, आमावास्या.
 सूर्या, कासविंदा १ कासमर्दभेद २
 सूक्ष्म, कडुजिरे १ अल्प २ अध्यात्म ३ क-
 पट. ४ परमाणु ५
 सूक्ष्मौषध, रोमरंध्राचेंडायां जें प्रवेशकरितें
 तें १ सेंधव २ मध ३ निंबतैल ४ तेल-
 तितळांचें व एरंड्याचें ५
 सूक्ष्मक, कडुजिरे १ सुपारी २
 सूक्ष्मघंटिका, लघुरानताग.
 सूक्ष्मच्छद, कुकुटपाद.
 सूक्ष्मजिह्वा, पडजीम.
 सूक्ष्मनंदुल, स्वसखस १ गळे २
 सूक्ष्मदला, धमासा.
 सूक्ष्मपत्र, सुरपत्री १ रकऊंस २ धमासा ३
 धणे ४ रानबोर ५ वेळतूर ६ कुकुरबंध ७
 सूक्ष्मपत्रक, पित्रपापडा १ सुगंधभाजवला २
 सूक्ष्मपत्रा, भुषत्रांमूळ १ रकशंखपुष्पी २
 शेंवरी ३ वेळीदांडी ४ लघुधमासा ५
 कडुजिरे ६ वांव ७ काळी वरगारा ८ ल-
 घुमयाळ ९ महाशतावरी १० काळी वि-
 ण्णुकांसा ११ श्वेतविण्णुकांसा १२ उटक-
 टारा १३ लघुकुहिल्ली १४
 सूक्ष्मपत्रिका, महाशतावरी १ वडीशोप २
 रकशंखपुष्पी ३ शेंवरी ४
 सूक्ष्मपत्रा, शतावरी १ आकाशजटामांसी २
 सूक्ष्मपर्णा, लघुरानताग.
 सूक्ष्मपिंडीतक, लघुगेळ.
 सूक्ष्मापिष्पकी, रानपिष्पकी.

सूक्ष्मपुण्या, लघुरानताग १ फोगुची भाजी २
 सूक्ष्मपुष्पी, शंखिनी.
 सूक्ष्मफल, गोंदणी १ रानबोर २
 सूक्ष्मकूला, भुयआंवळी १ लघुमालकांमोणी २
 सूक्ष्मबीज, खसखस.
 सूक्ष्ममाक्षिका, घुंगुडे १ चांचड २
 सूक्ष्ममूला, ब्राह्मी १ शेंवरी २
 सूक्ष्मवल्ली, ताध्रवल्ली १ पापडी २ लघु-
 कारली ३
 सूक्ष्मशर्करा, वाळू.
 सूक्ष्मशाक, लहानवाभूळ.
 सूक्ष्मशालि, वारीकभात.
 सूक्ष्मस्फोटा, वारीकफोडांची स्वरूज.
 सूक्ष्मा, एलची १ आकाशजटामांसी २
 वाळू ३
 सूक्ष्माव्हा, महाभेदा.
 सूक्ष्मा, करवीरणी.
 सूक्ष्मैला, एलची.
 सूक्ष्म, कि, णी, ओष्टमांत.
 सूक्ष्म, ओष्टमांत.
 सूक्ष्म, दगडफेंकण्याची गोकीण.
 सूक्ष्माल, कोव्हा.
 सूक्ष्मि, अंकुश.
 सूक्ष्मिका, लाळ.
 सूक्ष्मिका, लाळ.
 सूक्ष्मि, मार्ग.
 सूक्ष्मि, परिमाणवि० १ नदी २
 सूक्ष्म, मरामूकर १ मस्याकार २
 सूक्ष्म, टेंभुरणी १ प्रचुर २ निर्मित ३ नि-
 श्रित ४ टाकलेला ५
 सूक्ष्म, कृत्धि.
 सूक्ष्मकृन्, पित्तपापडा.
 सूक्ष्म, दा, वृत्धि.
 सूक्ष्मप्रदा, पुनदा.
 सूक्ष्म, पित्तपापडा.
 सूक्ष्म, संचन.
 सूक्ष्मपात्र, पाणीशेषण्याचें पात्रवि०

सौरिक, विवळा.
 सौरिरत्न, नीलरत्न.
 सौरी, सूर्यकुलवल्ली १ विवळा २
 सौरचंद्र, संचंद्र.
 सौविद, ल, भालदार.
 सौवीर, बोर १ जवांची पेज करून आंब
 वितात ते कांजी २ काळा सुग्मा ३
 खोलेजन ४ संधान ५ गळाचे कांजी ६
 रायबोर ७ देश ८
 सौवीरक, कांजी १ बोर २
 सौवीरज, काळा सुरमा.
 सौवीरसाग, लाल सुग्मा.
 सौवीरगा, शीरकांकोली.
 सौवीरिका, बोर.
 सौनुद, कृति.
 सौहित्य, अतिस्वार्ण १ तृनि २
 संकट, कठीण.
 संकटी, थोरमयाळ.
 संकर, संचिपात १ केर २
 संकरुण, बलराम.
 संकलित, संयुक्त.
 संकल्प, मानसध्यापारवि०
 संकसुक, अस्थिर.
 संकाश, सदृश.
 संकीर्ण, मिश्र १ ध्याम २ संकट २ शत्रु ४
 जातिवि०५
 संकुचित, कोमलेले पुंय.
 संकुल, मिश्र १ पूर्वापरविरुद्धभाषण २
 संकोच, केशर १ वायुयोग २ मन्यवि० ३
 संकोचिनी, लाजाळु.
 संकंदन, इंद्र.
 संक्रम, दुर्मार्ग १ दुर्मार्गी संचार २
 संख्य, युद्ध.
 संख्या, ज्ञान १ एकत्वादि संख्या २
 संख्यावान्, पंडित.
 संग, संगम.
 संगत, पूर्वापरसंबंधयुक्तभाषण.

संगम, परस्परमेलन १ संग २
 संगर, युद्ध १ प्रतिज्ञा २ आपत्ति ३ विष ४
 स्वीकार ५ शमीफल ६
 संगी, तुरटी.
 संगीण, अंगीकृत.
 संगूढ, योजित.
 संग्रह, संक्षेप.
 संग्रहणी, संग्रहणी गीग.
 संग्राम, मंनिपात १ युद्ध २
 संग्राह, मुष्टिवंध १ ढालीची मूठ २
 संग्राहिन, श्वेतकुडा.
 संघ, समूह.
 संग्रान, अस्त्रियातु १ कक २ नरकवि०३
 संग्रानपात्रिका, बडीशेप.
 संघय, समूह.
 संघ्न, पादलोण को० गंधवीड दे० सौचर-
 लोन हि० संघ्न गु०
 संचांगिका, दुर्ती.
 संचांगिणी, लाल लाजाळु.
 संचांग, मुग्धी खरुज.
 संचोप, दंगळासारखा स्पर्शानां युक्तहीतो तो.
 संज्ञक, सांज्ञेपोळी.
 संज्ञगर्भ, सांज्ञेपोळी.
 संज्ञवन, चांसेपी.
 संज्ञावन, दूध.
 संज्ञावर्ना, रुदती.
 संज्ञा, संताप.
 संज्ञान, पश्यांचा गतिवि०
 संतन, निरंतर.
 संतानि, वंश.
 संतप्त, तापलेला.
 संतमम, गाढअंधार.
 संतर्जन, निर्भर्सनाकरणे.
 संतर्पण, द्राक्ष १ खजूर २ केळे ३ साकर ४
 लाह्याचे चूर्ण ५ मधु ६ आज्य
 संतान, कल्पवृक्ष १ कुळ २
 संतानच्छेदिका, काळी विष्णुक्रांता.

संताना, विष्णुकांता.
 संतानिका, दुधाची साय १ चारोळी २
 संताप, संताप १ देहेंद्रियादिकांची तप्तता २
 संतापित, तप्तकेलेले.
 संतुष्ट, खेचर.
 संदान, गोवंधनरञ्जु.
 संदानित, बांधलेला.
 संदाव, पलायन.
 संदेश, आज्ञा.
 संदेशवाक्, निरोप.
 संदेशहर, निरोपसांगणारा.
 संदेह, संशय.
 संदोह, समूह.
 संद्राव, पलायन.
 संधा, प्रतिज्ञा १ मर्यादा २ सायंकाल ३
 संधान, हाडे १ मद्यविशेष २ सौराष्ट्री ३
 रुचिदेव ४ मद्यादि ५ कांजीभेद कं-
 दमूलफल इत्यादिकपदार्थांचे क्रमवें ते ६
 शंडाकी ७ आसत त मरा एकत्रकरून
 काढावें जे मद्य ते ८
 संधानिका, आरा.
 संधि, सांधे १ संधान २ सुरंगा ३ सावकाश ४
 संधिक, सन्निपात.
 संधिकलापिनी, रात्र.
 संधिक्रमुमा, त्रिसंधी.
 संधिनाल, नखला.
 संधिनी, बैलाने मैथुनार्थे जी गर्द आक-
 मिळी ती.
 संधिपर्णी, पापडी.
 संधिभंग, अस्त्रिभंग.
 संधिभेद, सांधे फुटणे.
 संधिरुक्, सांध्यास पीडा.
 संधिवल्ली, त्रिसंधी.
 संध्या, सायंकाळसंधि.
 संध्यापुष्पा, जाई.
 संध्याभ्र, सोनगेरु.
 संध्याग, शेंद्र.

संनिधावती, नदी.
 संनिपात, शतपित्तकफांचा समुदाय.
 संनिपातजिन्, हा, नेपालकिराईत.
 संनिपातज्वर, त्रिदोषज्वर.
 संनिपातनाडी, दंतमूलरोग.
 संनिपातहर, पिवला वाळा.
 संनिरुद्धगुद, क्षुद्ररोग.
 संन्याभ, मूर्छाभेद.
 संपत्, न्ति, वृद्धि १ वस्तु २ संपत्ति ३
 संपगाय, क, युद्ध १ आपत्ति २ उत्तरकाल ३
 संपुटक, डवा.
 संप्रति, अ० सांप्रतकाळी ह्याअर्थी.
 संप्रदाय, गुरुपरंपरागतउपदेश.
 संप्रधारणा, युक्तायुक्तपरीक्षा.
 संप्रहार, युद्ध.
 संप्राप्ति, रागदोषयथार्थलक्षण.
 संपुल्ल, टवटवीतपुष्प.
 संवर, उदक.
 संवगाणि, मदन.
 संवल, पाथेय.
 संवाकृत्, दोनवेळ नांगरलेले शेत.
 संवाध, गुह्य १ कारदाटी २
 संभरोद्भव, संभाग, सांभरकोण.
 संभली, कुंठणस्त्री.
 संभेद, नदीचा संगम.
 संभ्रम हर्षाने जी तरा.
 संमद, हर्ष.
 संमार्जनी, फेरसुणी.
 संमिलितद्रुम, रक्तपुनर्नवा.
 संमृद्वर्षाटिका, शुक्ररोग.
 संमूर्छन, सर्वत्र ज्यामि.
 संमृष्ट, शोधित.
 संमोह, सन्निपात.
 संयत, बंद.
 संयत्, युद्ध.
 संयम, योगसाधन.
 संयमन, आटोपणे.

संशाम, संयम.
 संशाय, करंजी १ चूर्मा २
 संयुग, युद्ध.
 संयोगित, संयुक्त.
 संयोजित, संयुक्त.
 संशय, शोध १ गर्व २
 संशय, शब्द.
 संशय, परस्पर जें भाषण तें.
 संयत्, अ० वर्ष.
 संवत्सर, वर्ष.
 संवत्सरोत्पित्त, एकवर्षाचें जुने.
 संवदन, मणिमंत्रादिकानें वशकरणें.
 संवनन, संवदन.
 संवरण, तिवसवृक्ष.
 संवर्त्त, क. देहेडा १ प्रलय २
 संवर्त्तिका, कमळाच्या कोंवळ्या पाकळ्या.
 संवसथ, गांव.
 संवाहन, सर्वकारणें १ चौळणें २
 संवित्, ज्ञान १ कर्मनियम २ युद्ध ३ सेवा ४
 संकेत ५ आचार ६ संताप ७
 संवातिकाफल, संवफल.
 संशत, लघुश्लेष्मिन्ही १ वेष्टित २
 संवीक्षण, शोधणें.
 संवृत्, जलवेत.
 संवृता, योनिरोग.
 संवृतास्थ, तोंडाचा संकुचितपणा.
 संवृग, हषानि स्वराकरण.
 संवेद, अनुभव.
 संवेदन, नाकाशिकर्णा.
 संवेश, निद्रा.
 संवेष्टन, गुंढालणें.
 संव्यान, उत्तरायवस्त्र.
 संशप्तक, प्रथम शपथ करून युद्धांत पराड्-
 मुख होत नाहीं तो.
 संशमन, जें औषध वातादिदोष समान अ-
 मतां त्यांच्या द्वेष व त्यांचें शोधन करीत
 नाहीं. आणि विषमभाव पावोन शरीरांत

माजले जे वातादिदोष त्यांचें मात्र शमन
 करितें तें. जशी गुळवेळ.

संशय, संदेह.

संशयापन्नमानस, संशयकरणास.

संशोधन, आपल्यासंस्थानी वातादिकांचा जा-
 हाला जो संशय त्याला ऊर्ध्वमार्गी नेऊन
 त्यांतें जें औषध तोंडावाटे व नाकावाटे
 बाहेर काढिते. अथवा त्या संशयाला अ-
 धोमार्गी नेऊन गुंढावाटे व शिभावाटे
 दाळा वरोवर व मूत्रा वरोवर बाहेर का-
 ढिते तें. जसे देवडमारीचें फळ.

संश्रव, स्वीकार.

संश्रुत, अंगीकृत.

संश्रय, आलिंगन.

संभक्त, संलग्न.

संनत्, लना.

संमग्न, राजमार्ग १ उष्णानि २ गमन ३

संमगं, संपन्न.

संमगलक्षण, न्यारीमांड.

संमगि, संमज्जन, अत दृग्मया पदार्थांचा
 संशय होतो तें.

संमिद्धि, स्वभाव.

संनृष्ट, संपन्न.

संस्कृत, कृत्रिम १ लक्षणयुक्त २ संस्कारयुक्त ३

संस्कार, यज्ञ १ दध्मण्टि २

संस्वय, परिचय.

संस्वाव, वेदपटण्याचा जागा.

संम्याय, संनिवेश २ तमूह ३

संस्था, व्यायमार्गस्थिति १ आधार २ मरण ३

संस्थान, चतुष्पथ १ मन्त्रिवेश २ आकृति ३

मरण ४ नाभिस्थवायु ५ अवयवविभाग ६

संस्थानान्, बुद्धिमान्.

संस्थित, मृत.

संस्थयां, पापडी.

संस्पष्ट, } युद्ध.

संस्फोट, }

संस्त्रवोपल, चंद्रकांत.

स्वेद, फार वाम.
 स्वेदज्ञ, भुईकोड.
 हत, दृढसंघानयुक्त.
 हतजानुक, ज्याचे गुढगे फार जवळ असतात तो.
 हिनपत्रिका, बडिशोप.
 हिनपुष्पिका, वाळंतशोप.
 हिनल, ज्याचे हात जोडले आहेत तो.
 हनि, समूह.
 हनन, देह.
 हर्षा, पापडी.
 हर्षनि, बहतांचे बोलावणे.
 हर्षप, ग, अविस्तार.
 हंज, संवत्जानुक.
 हंजपन, बध.
 हंजा, डोक्याने खुणावणे १ नृत्याची खी २
 गायत्री ३ बुद्धि ४ नाम ५
 ह्कंद, शरीर १ पाग २ प्रधान ३
 ह्कंदवक्त, नारझीवृक्ष.
 ह्कंदगोर्दणी, हंढगुळबोळ.
 ह्कंदांग, क, पाग.
 ह्कंध, खांदा १ झाडाच्या खाशा मोठ्या २
 समूह ३ राजा ४ व्यूह ५ विज्ञानादिपांचद
 ह्कंधग्रह, बालरोग.
 ह्कंधज, वड.
 ह्कंधकला, साधारणखजूरी १ लघुखजूरी २
 ह्कंधकूट, वड.
 ह्कंधवाह, बैल.
 ह्कंधशाखा, प्रधानशाखा.
 ह्कंधोत्थशाखा, लहानखाशा.
 ह्कन्न, गलित.
 ह्खलन, चालन १ रांगणे २
 ह्खन, स्तन. थान कों०
 ह्खनंधय, बालक.
 ह्खनंधयी, लहानमुलगी.
 ह्खनया, य, लेंकहं, बालक.
 ह्खनमध्य, ऊर.

स्तनमुख, स्तनाचे अग्र.
 स्तनायित्तु, नागरमोथा १ मेघ २
 स्तनगोग, स्त्रियांचे रोग.
 स्तनवक्त्र, स्तनाचे अग्र.
 स्तनशिखा, स्तनाचे अग्र.
 स्तनाग्र, स्तनाचे अग्र.
 स्तनित, मेघगर्जना.
 स्तनितफल, हांशावृक्ष.
 स्तन्य, दूध १ स्त्रीदूध २
 स्तंब, तृणादिगुच्छ १ खुरटे झाड २
 स्तंबक, गुच्छ १ पुष्पांचे घोंस २ नाकशि-
 कणी ३
 स्तंबककंद, गुच्छकंद १ नाकशिकणी २
 स्तंबकफल, तेजवळ.
 स्तंबकमंत्रार, भशोक.
 स्तंबकरि, व्रीह.
 स्तंबकानग, पक्षिविशेष.
 स्तंबयन, धान्यस्तंबवेलेदण्याचे शस्त्र.
 स्तंबव्र, ।
 स्तंबेगम, हनी.
 स्तब्ध, गर्वाने बोलत नाही तो.
 स्तब्धगोमन्, रानडुकर.
 स्तंभ, वायुगोग १ जडन २
 स्तंभक, मत्स्याबोळ.
 स्तंभनोपब्ध, जे रुग्णगुणेकरून व शीतवीर्ये
 करून व तुरटगसेकरून युक्त असते. व
 पाकेकरून ही हलके असते आणि वायु
 उत्पन्न करिते यास्तव ते स्तंभन जाणवते.
 जसे कुडा व टेंटू क्षणजे लोभ.
 स्तंभेरक, हतां.
 स्तव, स्तुति.
 स्तवक, फुलांचा घोंस.
 स्तमित, आर्द्र.
 स्तीर, कधील.
 स्तुटि, भारद्वाजपत्नी.
 स्तुत, स्तवकेलेला.
 स्तुति, स्तवन.

स्तुतिपाठक, स्तवनकरणारा.
 स्तुत्या, तुरटी १ नलुका २
 स्तुभ, बोकड.
 स्तूपक, बटकादिभक्ष्यपदार्थ.
 स्तेन, चोर.
 स्तेय, ओलेपणा.
 स्नेय, चौर्य.
 स्नेयी, रानउंदीर.
 स्नेय्य, स्तेय.
 स्नेमित्य, जडता १ आर्द्रता २
 स्नोक, चातकपत्ती १ रक्त्याबोळ २ अन्न ३
 स्नोकक, वचनाग.
 स्तोत्र, स्तुति.
 स्नोभक, रक्त्याबोळ.
 स्नोम, समूह १ स्तोत्र २ यज्ञ ३
 स्नोमक्षार, सावण.
 स्त्री, गहुला १ स्त्री २
 स्त्रीचिह्नहारिन्, शेरगा.
 स्त्रीधर्मिणी, विटाळशी वायको.
 स्त्रीनिरीक्षणदोहद, तिलकवृक्ष.
 स्त्रीपादहतिदोहद, अशोक.
 स्त्रीप्रिय, आंबा.
 स्त्रीबीज, सांबे.
 स्त्रीमुख, शेरगा.
 स्त्रीमुखमधुदोहद, वकुल.
 स्त्रीस्तंजा, मुंग्या.
 स्थंडिल, यज्ञार्थसंस्कृतकेलेली जागा.
 स्थंडिलशासिन, जो व्रतनिमित्त स्थंडिलाचे
 उई शयन करितो तो.
 स्थपति, ज्याणे विधिवेशेककलन याग केला.
 तो १ शिल्पिवि० २ भालद्वार ३
 स्थल, स्थान.
 स्थलकंद, घामकंद.
 स्थलकमलिनी, स्थलकमल. पोयण्ण गु०
 स्थलजा, वली ज्येष्ठीमधु.
 स्थलपद्मक, स्थलकमल.

स्थलपादिनी, स्थलकमलिनी.
 स्थलपिंडा, पिंडखजूरी.
 स्थलमकट, करवंदी.
 स्थलरुहा, स्थलकमलिनी.
 स्थलशंगाट, गोखहं.
 स्थलेरुहा, कोरफड १ कुरुहवृक्ष २
 स्थलेशय, क्रोड १ रुह २ कुरंग ३
 स्थविर, दगडफूल १ वृद्धपुरुष २ कळंब ३
 स्थविग, गोरखमुंडी १ वृथस्त्री २
 स्थविष्ट, दोंदिल.
 स्थ्यांडिल, स्थंडिलशापी.
 स्थाणु, जाम खांशा नाहीत तो वृक्ष १ महा-
 देव २ अतिस्थिर ३ पिळा ४
 स्थाणुकर्णी, थोमडंदवारुणी.
 स्थान, जागा १ स्थिति २ अवकाश ३
 नित्य ४ सादृश्य ५
 स्थानभृग, सप १ कर्कट १ मकर १ कम-
 ट १ नक्र १
 स्थानीय, नगर.
 स्थाने, अ० युक्त्या अर्थी.
 स्थान्य, भालदार.
 स्थापन, वसिष्ठे.
 स्थापना, पहाटमृत्त.
 स्थामन्, पगळकम.
 स्थायक, ग्रामाधिकारी.
 स्थाल, पात्रवि०
 स्थालिद्रुम, नांदरुखी.
 स्थालिपर्णी, गनगाजा.
 स्थाल्या, रक्तपाडल १ पात्रवि० २
 स्थालीवृक्ष, नांदरुखी.
 स्थावर, अचर.
 स्थावरगगल, वचनाग.
 स्थावरविष, विपरीग.
 स्थाविर, वृद्ध.
 स्थासक, चंदनादिकाचे उटणे.
 स्थास्नु, अतिस्थिर.
 स्थिति, राहणे १ न्यायमार्गानें वर्तणे २

स्थिर, पावडा १ आंडील बैल २ डोंगर ३
 कालनाम ४
 स्थिरक, च्छ, साग.
 स्थिरकुसुम, वक्रुली.
 स्थिरगंध, सोनचांफा.
 स्थिरगंधा, रकपाडळ १ श्वेतकेवडा २
 स्थिरच्छदा, भूर्जपत्र.
 स्थिरजीविका, सांवरी.
 स्थिरनग, अतिस्थिर.
 स्थिरपत्र, थोर ताड १ कांटे ताड २
 स्थिरपुष्प, सोनचांफा १ तिलक २
 स्थिरफला, थोर कोहोळी.
 स्थिरमुद्रा, रककुठीय.
 स्थिरगंगा, लघुनीली.
 स्थिरगंगा, दाहहळद.
 स्थिरराष्ट्र, रानउंदीर.
 स्थिरशाल्मली, सांवरी.
 स्थिरसाधन, क, श्वेतनिगुंडी १ कावी नि-
 गुंडी २
 स्थिरग, सालवण १ रानगांजा २ रानमूग ३
 रानउडीद ४ उंदिरफानी ५
 स्थिरांधि, क, थोर ताड १ कांटे ताड २
 स्थिरायु, सांवरी.
 स्थिरसार, साग.
 स्थूगा, लोहप्रतिमा १ गृहस्तंभ २
 स्थूल, ऊंस १ थोरवकुळ २ मांठा ३ जड ४
 पुष्ट ५ मिर्चुद ६ पर्वतशिखर ७
 स्थूलकंगु, वन्या.
 स्थूलकंटक, लघुवाभूळ.
 स्थूलकंटका, की, थोर डोरली.
 स्थूलकंटफल, फणस.
 स्थूलकंटा, थोर डोरली.
 स्थूलकंटाली, थोर डोरली.
 स्थूलकंटी, थोर डोरली.
 स्थूलकणा, कलौजी जिरें.
 स्थूलकंद, कचौरा १ रकलसूण २ खारा सु-
 रण ३ सुरण ४ हस्तिकंद ५ स्थूलकंद ६

मुखाळुं ७ राजाळुं ८
 स्थूलका, अंबेहळद.
 स्थूलकुमुद, श्वेतकणेर.
 स्थूलप्रांथ, थोर कोळिजन.
 स्थूलघोली, मळेघोळ.
 स्थूलचंचु, थोर चंचु.
 स्थूलचंपक, श्वेतचांफा.
 स्थूलजीवक, कलौजी जिरें.
 स्थूलतंदुला, थोर साळी.
 स्थूलनर, थोर साळी.
 स्थूलनाल, थोर ताड.
 स्थूलनिक्ता, दाहहळद.
 स्थूलनिंदक, काकटेभुरणी.
 स्थूलन्वक, थोर शिवणी.
 स्थूलदंड, थोर देवनळ.
 स्थूलदर्भ, लघुमुंजतृण १ थोर मुंजतृण २
 स्थूलदळा, कोरकड.
 स्थूलनाल, स्थूलदेवनाल.
 स्थूलनामिक, डुकर.
 स्थूलनिवृक, थोर ईडानिवृ.
 स्थूलनीळ, रणगांध.
 स्थूलपत्र, सातवीण.
 स्थूलपर्णी, सातवीण.
 स्थूलपुष्प, थोर शंखाहली १ थोर वकुळ २
 मखमाळ, शेंडू ३
 स्थूलप्रायंगु, वन्या.
 स्थूलफल, थोर ईडानिवृ १ सांवरी २
 स्थूलफला, थोर रानताग १ थोर कांबडळ २
 सांवरी ३ कळंबीवृक्ष ४
 स्थूलभंडाकी, थोर डोरली.
 स्थूलपरिच, कंकोळ.
 स्थूलमूलक, थोर चाणाक्यमुजा.
 स्थूललक्ष,) दानचूर.
 स्थूललक्ष,)
 स्थूलवलकल, श्वेतलोध्र.
 स्थूलवृक्ष, थोर वकुळ.
 स्थूलवृक्षफल, थोर गेळ.

स्थूलवैदेही, गजपिंपली.
 स्थूलशर, थोर तिरकाडे
 स्थूलशाटक, मोठे वख.
 स्थूलशालि, थोर साळी. जाडें भात १
 स्थूलशिबी, थोर भेतभावे १ तांबडे पावटे २
 स्थूलशंगार, क, गोखंड, सरांटे
 स्थूलश्रेष्मताक, भोकर.
 स्थूलसायक, थोर तिरकाडे.
 स्थूलस्कंध, सुद्रफणस.
 स्थूला, थोर मळेंवाठुक १ थोर काकडी २
 काळे डोंगळे ३ आंबेहळद ५ वाळंतशोपे
 काळें द्राक्ष ७
 स्थूलांगा, थोर साळी.
 स्थूलान्न, थोर इरसाल आंवा.
 स्थूलाजाती, कलौजी जिरे.
 स्थूलैला, एलदोडे.
 स्थूलैरंड, थोर एरंड.
 स्थूलोक्षय, स्थूलपाषाण १ हनीची मध्यगति २
 असमप्रता ३
 स्थेयस्, अतिस्थिर.
 स्थौण्य, क, गाजर १ ग्रंथिपर्णीचामेट.
 थुणेर २ गांठिवन ३
 स्थौरिन्, भाड्याचा घोडा.
 मनत्र, खवण.
 मनसा, वनसा.
 म्नातक, सोडमुंजझालेला.
 म्नान, आंधोळ करणे.
 म्नायु, शिरा.
 म्नाय्वर्मा, डोळ्यांचे खेतबुवुळावरचा रोग.
 स्निग्ध, रक्तएरंड १ सरलदेवदार २ दुधाव-
 रची साय ३ मेण ४ सरलाडीग ५ विशेष-
 षधूप ६ विमलमणि ७ आंठ्र ८ मित्र ९
 स्निग्धकरंजक, गुच्छकरंज.
 स्निग्धच्छद, क, वड.
 स्निग्धच्छदा, बोर.
 स्निग्धतंदुला, साठेसाळी.
 स्निग्धदल, गुच्छकरंज.

स्निग्धदारु, क, सरलदेवदार १ थोर राळेचा
 वृक्ष २
 स्निग्धनिर्मल, उत्तम कासे.
 स्निग्धपत्र, आपटा १ पवनागवत २ घृतक-
 रंज ३
 स्निग्धपत्रा, पालकभाजी १ बांब २
 स्निग्धपत्री, लोणाशाक.
 स्निग्धपर्णिका, पिटवण.
 स्निग्धपर्णी, मोरवेल.
 स्निग्धपिंडीतक, थोर गेळ.
 स्निग्धफला, शेतची लघुवाळुककाकडी.
 स्निग्धमज्जक, वदाम.
 स्निग्धा, मेंदा.
 म्नु, लहान डोंगर.
 म्नुक, निवडुंग.
 म्नुकच्छदोपम, डुकरकंद.
 म्नुत, खवण.
 म्नुपा, पत्रभार्या.
 म्नुहा, हि, निवडुंग.
 म्नुही, निवडुंग.
 म्नेह, तेल. तप. ड्यादि १ मुखावरील
 तेज २ दुधाची साय ३ प्रेम ४
 म्नेहकर, थोर गळेचा वृक्ष.
 म्नेहन, दुधावरची साय १ स्निग्धपदार्थ २
 म्नेहापिंडीतक, पिंवेळें गेळ १ गेळ २
 म्नेहपृग्गुल, तीळ.
 म्नेहवाज, चांगळी १ विवडा २
 म्नेहध, कक.
 म्नेहमुग्ध, तेल.
 म्नेहवती, मेंदा.
 म्नेहवृक्ष, मेळ्यांदेवदार.
 म्नेहमार, मज्जा.
 म्नेहायुष, दिवा.
 म्नेहोत्तम, तेल.
 म्पर्श, तक्विषय १ स्पर्शकरणे २ रोग वि० ३
 दान ४ पाषाणवि० ५
 म्पर्शन, वायु १ दान २

स्पर्शालज्जा, लाजाळु.
 स्पर्शलोहितप, धुद्रडांस.
 स्पर्शसंकोचपत्रिका, श्वेतलाजाळु.
 स्पर्शहानि, शुक्ररीषा.
 स्पशा, रोमविकारः १ गुदपूरुष २ युद्ध ३
 स्पष्ट, व्यक्तः.
 स्पष्ट, सैर्वावि०
 स्पृहा, कपूरी शाकविशेषः १ श्वेतलाजाळु २
 ब्राह्मी ३ पाची ४ सुकुमारा ५ नेपाळी ६
 मालती ७
 स्पृगी, रिंगणी.
 स्पृष्टि, स्पर्शशब्दपाहा.
 स्पृष्ट, रोग.
 स्पृहा, इच्छा.
 स्पष्ट, टा, सर्पाची रुणा.
 स्फटिक, कापूर १ स्फटिक २
 स्फटिकाख्या, फटकी.
 स्फटिकोपम, जम्बभेद १ चपळ २ चंद्रकां-
 त ३ कापूर ४
 स्फटिकोपल, स्फटिक.
 स्फाटिक, स्फटिक.
 स्फाटिका, की, तुगडी.
 स्फानि, वाढणें.
 स्फाग, पुष्कळ.
 स्फिकू, च, कुला.
 स्फिर, बहुल.
 स्फुट, टवटवीत पुष्प १ स्पष्ट २
 स्फुटन्वचा, मोती मालकागोणी.
 स्फुटन, फोडणें.
 स्फुटफल, तुंबक.
 स्फुटिका, फटकी.
 स्फुटित, टवटवीत पुष्प.
 स्फुटी, फटकी.
 स्फुरण, वायु १ किंचिचलन २
 स्फुलन, स्फुरण.
 स्फुलिग, अपिकण.

स्फूर्जक, टेंभुरणी १ काकटेंभुरणी २
 चला ३
 स्फूर्जथु, वजाचा शब्द.
 स्फूर्जन, टेंभुरणी.
 स्फूर्जनतक, नांदरुखी.
 स्फोष्ट, पुष्कळ.
 स्फोट, मोती.
 स्फोट, क, फोड १ विस्फोटरोग २
 स्फोटकर, विववा.
 स्फोटन, स्फुटनवाच्यपाहा.
 स्फोटबीजक, विववा.
 स्फोटलता, कानफोडी.
 स्फोटहेतु, क, विववा.
 स्फोटिनी, कांकडी.
 स्फोता, श्वेत उपलसरी.
 स्फोरण, स्फुरण.
 स्म, अर्धनीत १ पादपूरण २ स्वाभर्या.
 स्मय, गर्व.
 स्मर, मदन.
 स्मरमोदर, उपस्थ १ योनि २
 स्मरवृद्धि, कामजवृद्धि.
 स्मरवीथिका, वेड्या खी.
 स्मरहर, महादेव.
 स्मरगांधवान, अशोक.
 स्मरानंदप्रदा, चांदणीरात्र.
 स्मरान्न, इरनाल आंबा.
 स्मरणी, ब्राह्मी.
 स्मित, हास्य.
 स्मृति, स्मरण १ धर्मसंहिता २
 स्मृतिहिता, शंखपुष्पी.
 स्पद, वेग.
 स्पंदन, तिवस १ टेंभुरणी २ अतिमुक्त ३
 वज्रल ४ रथ ५
 स्पंदनारोह, रथावर वसणारा.
 स्पंदनाब्धय, टेंभुरणी.
 स्पंदनी, लाळ.
 स्पंदिता, टेंभुरणी.

स्यन्न, प्रसृत.
 स्याद्वादिक, नास्तिक.
 स्याल, बायकोचा भाऊ.
 स्युत, तंतूने विणलेला.
 स्युति, शिवणे.
 स्योन, पिशवाईत्यादि.
 स्योनाक, दिंडा.
 स्यज, फुलांची माल.
 स्यव, मूत्र २ प्रसवण.
 स्यवण, मूत्र.
 स्यवंती, नदी.
 स्यवत्तोपा, रुदंती.
 स्यवद्रर्भा, जीचा गर्भपात झाला ती गाय.
 स्यवा, हरणदोडी १ मुरवेल २
 स्यष्ट, वैद्य १ ब्रह्मदेव २
 स्यंम, सुपारी.
 स्यंसन, पुढे पाकहोण्याविषयी योग्यअसे जे
 वानादिक दोष ते कोष्टाचे आश्रये करून
 राहिले असता त्यांचा पाक न करिता
 त्यांते जे औषध अधोभागी टडपून गुदा-
 वाटे पाडिते ते जसा वाहाव्याचे जगा-
 तील गार.
 स्यंसिन्, लघुपीतु १ सुपारी २
 स्यन्म, गळालेला.
 स्यक्, अ० शीघ्राधी.
 स्यव, चीक १ रस २
 स्यक्, होमपात्रवि०
 स्युग्री, सजीव्याग.
 स्युत, खवलेला.
 स्युव, लुक.
 स्युवतरु, द्रु, वेहेकळ.
 स्युवा, मोरवेल १ स्युवशब्दपाहा
 स्युवावृक्ष, वेहेकळ १ घोटी २
 स्युतस, पोकळशिरा १ इंद्रिय २ नदीविंग ३
 शरा ४
 स्युतछिद्र, पोकळशिरा.
 स्युवस्वती, नदी.

स्युतीस्वती, नदी.
 स्युतोज, थोरजलवेत १ लाल सुरमा २
 काळा सुरमा ३
 स्युतोजन, काळा सुरमा १ लाल सुरमा २
 स्युतोनिर्दीभव, लाल सुरमा.
 स्यु, जाति १ आत्मा २ आत्मीय ३ धन ४
 आपण ५
 स्युः, अ० स्वर्ग १ परलोक २
 स्युगुप्ता, श्वेतलाजातु.
 स्युग्रह, बालरोग.
 स्युच्छ, रौप्यमाधी १ अभक २ मोती ३
 स्युच्छंद, स्वतंत्र.
 स्युच्छधानु, रौप्यमाधी १ कापुर्मणी २
 स्युच्छमणि, स्फटिक १ कापुर्मणी २
 स्युच्छा, श्वेतदवा १ शिकेकाई २
 स्युजन, समोत्र.
 स्युतंत्र, परार्थीन नाही तो.
 स्युधा, अ० देवास जे हविर्दान व पितरांस
 जे कथ्यदान तदर्थी.
 स्युधिति, कुहाड.
 स्युधन, शब्द.
 स्युधिन, शब्दित.
 स्युधन, निद्रा.
 स्युध्र, निद्रा.
 स्युध्रक, निद्रातु.
 स्युधुष्टा, थोर शिवण.
 स्युधाजन, स्वागत प्रथेकरून झालेला आनंद.
 स्युधाव, शक्ति.
 स्युधु, विष्णु.
 स्युधु, अ० प्रापण ह्याअर्थी.
 स्युधुगुप्ता, कुहिली.
 स्युधुभुज, रान उडीद.
 स्युधुभुवा, गंधाणी १ शिवालिंगी २
 स्युधुभु, रानउडीद १ शिवालिंगी २ ब्रह्मदेव ३
 स्युधुवग, परीक्षाकरून आपणच नवरा क-
 रिये ती.
 स्युधर, सोने १ उदानादिस्वर २

स्वर्णभेद, स्वर्णभेदरोग.
 स्वर्णसा, कपित्थपत्रा.
 स्वर्णसाद, स्वर्णभेद.
 स्वर्णसादि, कषाय.
 स्वर्णहा, गलरोग.
 स्वर्णक्षय, स्वर्णभेद.
 स्वर्णामक, अक्रोड.
 स्वर्णित, स्वर्णवि०
 स्वर्ण, वज्र १ यज्ञ २ यूपखंड ३ वज्रशब्द ४
 बाण ५
 स्वरूप, सुंदर १ पंडित २
 स्वर्णपुष्प, लवंग.
 स्वर्णसर्पिद्रुग, भागीरथी.
 स्वर्णक्षार, सर्जाखार.
 स्वर्णित, सर्जाखार.
 स्वर्णिक, सर्जाखार.
 स्वर्णिकापाक्य, सर्जाखार.
 स्वर्णिक्षार, सर्जाखार.
 स्वर्ण, सोने १ धोत्रा २
 स्वर्णकंडू, राले.
 स्वर्णकण, कणगुगुलु.
 स्वर्णकमल, सोनकमल.
 स्वर्णकार, सोनार.
 स्वर्णकेनकी, सोनकेवडा.
 स्वर्णगैरिक, सोनगरु.
 स्वर्णज, सुवर्णमाक्षी.
 स्वर्णजानिका, स्वर्णजानी, पिक्की चमेला.
 स्वर्णजीविका, पीतहरणदोडी.
 स्वर्णजीवा, पीतहरणदोडी.
 स्वर्णदी, भागीरथी.
 स्वर्णदुग्धा, पिसोळाभेद.
 स्वर्णद्रु, धोरवाहवा १ लघुवाहवा २
 स्वर्णधानु, सोनगेरु.
 स्वर्णनिभ, सोनगेरु.
 स्वर्णपर्णी, पीतहरणदोडी.
 स्वर्णपालेवत, द्वीपातरखजूरी.
 स्वर्णपुष्प, धोरवाहवा १ कपित्थ २ कृष्णांड ३

सोनचांपा ४ नागपुष्प ५
 स्वर्णपुष्पध्वजा, सोनेली.
 स्वर्णपुष्पा, कळलावी १ लघुभेडाशिंगी २
 थोर रानशेवंती ३
 स्वर्णपुष्पिका, कळलावी १ पिक्की जुई २
 स्वर्णपुष्पी, सोनकेवडा १ उटकटारा २
 सातला ३
 स्वर्णफला, सोनकेळ.
 स्वर्णभूमिका, दालाचनी.
 स्वर्णभृपण, धोरवाहवा १ सोनगेरु २
 स्वर्णभृगाग, पिक्की माका.
 स्वर्णभंडन, सोनगेरु.
 स्वर्णमाना, धोर रसाळ जांबळ.
 स्वर्णभासि, का, क्षी, दगडी सोनानुखी.
 स्वर्णमाखी हि० सुवर्णमुखी से०
 स्वर्णपूर्या, पिक्की जुई.
 स्वर्णगर्वा, सोनपितळ.
 स्वर्णलता, पीतहरणदोडी १ लघुमालकांगी-
 णी २
 स्वर्णली, सोनुली.
 स्वर्णवणे, सोनगेरु १ दारुहळद २ मुरदाड-
 शिंग ३ पय्याहरताळ ४
 स्वर्णवर्णा, हळद.
 स्वर्णवर्डी, सोनवेली १ सोनुली २
 स्वर्णवीर्या, पिसोळाभेद १ काटे धोत्रा पि-
 कळे कुलाचा २ कडसरा ३ दारुडी गु०
 शिंदेर को०
 स्वर्णांग, धोरवाहवा.
 स्वर्णांध, हरताळ.
 स्वर्णाभा, पिक्की जुई.
 स्वर्णांगि, सिसे.
 स्वर्णाव्हा, पिसोळाभेद.
 स्वर्धुनी, भागीरथी.
 स्वर्नदी, भागीरथी.
 स्वर्भानव, गंगेदमणि.
 स्वर्भानु, राहु.
 स्वर्वेद्या, अणसरा.

स्ववैद्य, अश्विनीकुमार.
 स्वल्प, नखला.
 स्वल्पकंद, कचरा.
 स्वल्पकाष्ठ, श्वेतअर्ज.
 स्वल्पकेसर, कोरळ.
 स्वल्पकेसरिन्, कोरळ.
 स्वल्पगोधूम, बारीकगहूं.
 स्वल्पघंटा, लघुरानताम.
 स्वल्पचटक, गांजिणी पत्ती.
 स्वल्पजंबुक, कोल्हा.
 स्वल्पतरु, केमुककंद.
 स्वल्पफला, लघुशेरणी.
 स्वल्परूपा, लघुरानताम.
 स्वल्पवर्तुल, वाटाणे.
 स्वल्पगन्धला, तेजवळ.
 स्वल्पव्रिटप, केमुककंद.
 स्वल्पशब्दा, लघुरानताम.
 स्वल्पशृगाल, रोहि.
 स्वल्पसंघानवीर्य, गांजिणी पत्ती.
 स्ववासिनी, कांहीं तरुण जी विवाहित स्त्री ती.
 स्वम्, तेजवळ १ भगिनी २
 स्वम्नि, अ० आशीर्वाद १ क्षेम २
 पुण्य ३ ह्यांअर्थी.
 स्वम्निक, कुरडु १ मुळा २ राजगहवि००
 स्वम्निका, जाडे.
 स्वम्निकाव्हेय, तांदुळजा.
 स्वम्न्ययन, कल्याणदायक.
 स्वाचार, आचारसंपन्न.
 स्वान, मन.
 स्वादु, सैंधव १ दूध २ जीवक ३ जलमोह ४
 चारोळी ५ स्वाहागर ६ गुळ ७ गोड ८
 बेर ९ डाळिव १० लघुकसई ११ गो-
 डमहाळुंग १२ काजू १३ गवत १४
 मीठ १५ मनोहर १६
 स्वादुकंट, क, वेहेकळ १ हांशावृक्ष २ लघु-
 गोखरू ३ खुवाशब्दपाहा ४
 स्वादुकंद, राजाळू १ भुयकोहोळा २ श्वेत-

राताळें ३ केमुककंद ४
 स्वादुकंदक, केमुककंद.
 स्वादुका, नागाली.
 स्वादुकोल, बेर.
 स्वादुकोशातकी, गोडदोडकी.
 स्वादुगंधच्छदा, काळी तुळस.
 स्वादुगंधि, रकशेवगा.
 स्वादुनिक्त, पीलुफल.
 स्वादुनिक्तफल, एरवर्णा.
 स्वादुपटोलिका, ली, गोडपडवळ.
 स्वादुपत्र, गोडपडवळ.
 स्वादुपर्णा, दुर्धा.
 स्वादुपाकफला, लघुतावळी.
 स्वादुपाका, लघुतावळी.
 स्वादुपालेवन, लघुपीपानरखजूरी.
 स्वादुपिंडा, पिंडरखजूरी.
 स्वादुपुष्पा, दुर्धा.
 स्वादुपुष्प, ली, काळी किन्ही.
 स्वादुफला, कटोळी १ गोडदोडकी २ धा-
 मणी ३ काळे द्राक्ष ४ केरळ ५ गोडपड-
 वळ ६
 स्वादुनांज, क, पिंपळ.
 स्वादुमज्जा, गोडमहाळुंग.
 स्वादुमन्मका, खजूरी १ लघुखजूरी २ सा-
 धारणखजूरी धिटी ३
 स्वादुमांसी, कांकोळी.
 स्वादुमाषा, गानडडीद.
 स्वादुमूल, गाजर.
 स्वादुना, लघुसतावरी १ मोरेवेल २ कां-
 कोळी ३ मुट्टिका ४ लघुमोरेवेल ५
 स्वादुल, क्षीरमोरेवेल.
 स्वादुलना, भुंकोहोला.
 स्वादुलुंगी, गोडमहाळुंग.
 स्वादुवीर्य, चारोळी.
 स्वादुशुटी, लघुश्वेतकिन्ही.
 स्वादुसिंचितिकाफल, सेवफल.
 स्वादुमूल, डाळिव १ नारिंग २ राजकंदव ३

स्वादी, साधारणखजूरी शिदी १ काले द्राक्ष २
 धोरवालुककाकडी ३ द्राक्ष ४ लघुखजूरी ५
 स्वाभ्याय, वेदाभ्यास.
 स्वाप, निद्रा.
 स्वापनेय, द्रव्य.
 स्वामिन्, पारा १ प्रभु २
 स्वायंभुवी, ब्राह्मी.
 स्वार्, रोगवि०
 स्वागट्, डंग.
 स्वाहा, अ० देवाचै जे हविर्दान तदर्थी.
 स्वाक्ष, साळईडाक.
 स्विन्, अ० प्रथ १ पितृके २ पादपूरण ३
 स्वाभर्था
 स्विन्न, शिजलेली सुपाई.
 स्वैद, घाम.
 स्वैदत्र, पार गळेचा दूज.
 स्वैदज, उवा १ तातयेहव्यतिचुंबक २
 स्वैदन, स्वैदकारी औषध.
 स्वैदनाश, वायु.
 स्वैदनी, मथानिर्माणोपर्यागिपातर्वि०
 स्वैदयाना, रसयानु.
 स्वैदस्त्राव, भिनरोमा.
 स्वैर, स्वतंत्र १ मंद २
 स्वैरिणी, बडवागुळ १ यनिचारिणी स्त्री २
 स्वैरिता, स्वच्छदता.
 स्वैग्नि, स्वच्छेदी.

ह

ह, शिव १ उदक २ शून्य ३ धारण ४
 भंगल ५ गगन ६ कुलिश ७ रक्त ८
 स्वर्ग ९ कोप १० धारण ११
 ह, अ० संशोधन १ पादपूरण २ नियह ३
 नियोगे ४ क्षेपण ५ कुत्सा ६ स्वाभर्था.
 हट्ट, बाजार.
 हट्टिलीसिनी, लघुनखला १ हळद २
 हठ, ह, शेवाल १ बलाकार २
 हड्ड, हड्ड, हाडें.
 हत, मारलेला १ मनोभंग झालेला २

हतचूर्णक, सोमल.
 हताधिमथ, सर्वाधिरोग.
 हतेष्ट, जव.
 हनु, लघुनखला १ हनुवटी २
 हनुस्तंभ, वायु.
 हन्न, कृतपुरीषोत्सर्ग.
 हन्वन्ती, हनुमंता.
 हपुषा, योगेशरणा १ राजनेतवनस्पति २
 योडेपावळे वनस्पति ३ दक्षिण कों०
 हमल, साडा.
 हय, घोडा.
 हयकाशरिका, योडेकाधर.
 हयगंधा, आसंध.
 हयगंधिका, आसंध.
 हयघ्न, श्वेतकणेर.
 हयघ्नी, श्वेतघ्न.
 हयन, कुण्याची भाडी.
 हयनरुदनी, चांडाली.
 हयपुंजिका, रानउडीद.
 हयगंधा, रानउडीद.
 हयप्रिया, अज १ आसंध २ साधारणखजूरी
 शिदी ३
 हयभला, विडखर्जूरी.
 हयमान, क, श्वेतकणेर.
 हयवराप्रिय, कळंब.
 हयवैरि, टोणगा.
 हया, आमंध.
 हयानंद, हिरवे मृग.
 हयारि, रक्तकणेर १ श्वेतकणेर २
 हयाहया, वहा, आसंध.
 हयी, आसंध.
 हय्य, लोणी.
 हय्यंगवीन, रात्रीचे दुधावरचे लोणी आणि
 दूध काढतांकाढतां वर येतें तें.
 हर, महादेव.
 हरण, सुदायशब्दपाहा १ वेणें २
 हरणदोडी, वेलां, जीवेंती लघु व धोर.

हरतेज, पारा.

हरबीज, पारा.

हरलाख्य, तरबड़.

हरपल्लभ, भेतधोत्रा.

हराक्ष, रुद्राक्ष.

हरि, माकड़ १ वेडूक २ घोडा ३ सिंह ४

पुष्कर ५ कृष्ण ६ चंद्र ७ अर्क ८ शुक्र ९

वासन १० भुजंग ११ उडीद १२ यम १३

किरण १४ वायु १५ कपिलवर्ण १६

परलोक १७ हिरवा १८

हरिकांता, विष्णुकंता.

हरिगंध, कुंकुमागरचंदन.

हरिचंदन, पीतचंदन १ रक्तचंदन २ कुंकु-

मागरचंदन ३

हरिजीवक, हरभरे.

हरिण, हरण १ शुक्रवर्ण २

हरिणी, पिवळी जुई १ मजिष्ट २ लघुश्वेतजुई ३

सुवर्णप्रतिमा ४ हरिणस्त्री ५ हरिणीधन ६

हरिन्, दिशा १ परोज २ हज्जट ३ घोडा ४

हरिद्वर्ण ५ गवत ६

हरित, नीलदूर्वा १ कलिंगड २ भटोरा ३

मुरगें गवत ४ हरिद्वर्ण ५

हरितक, शाक.

हरितच्छद, श्वेतशेगवा.

हरितपत्रिका, पाच.

हरितयव, निःशुकयव.

हरितलता, पाच.

हरितवर्णन्ध, पित्तरोग.

हरितशाक, शेगवा.

हरिता, त्राक्षी १ नीलदूर्वा २ शैवरी ३ का-

ळें द्राक्ष ४ हळद ५

हरिताल, हरताळ १ दूर्वा २

हरितालिका, दूर्वा.

हरिताश्म, परोज १ मोरचुक २

हरित्कंद, स्थूलकंद.

हरित्यर्ण, मुळा.

हरिदध, मूर्ध.

हरिदुर्ध, थोरदुर्ध.

हरिद्रक, हळदिववृक्ष.

हरिद्रव, नागकेशरचूर्ण.

हरिद्रा, हळद १ दारुहळद २

हरिद्रापत्रक, हळद १ दारुहळद २ वेहेकळ ३

कापुरहळद ४ आंवेहळद ५

हरिद्रापत्रकटका, दारुहळद.

हरिद्रापत्रकंदका, आंवेहळद.

हरिद्राभ, पिवळा.

हरिद्रु, दारुहळद.

हरिद्वर्ण, जंगाल १ तुथ २ रस ३ हरिद्रु ४

हरित ५

हरिमेत्र, श्वेतकमळ.

हरिन्मर्ण, पाचरान.

हरिन्मृद, हिरवे मृग.

हरिपण, मुळा.

हरिपंतुल, पत्रिवि०

हरिपांतक, पत्रिवि०

हरिप्रिय, कळंब १ पीतचंदन २ श्वेतकणेर ३

काजा वाळा ४ पिवळा वाळा ५ दुपारी ६

विष्णुकंद ७ शंख ८

हांगप्रिया, तुळसी.

हांगभद्रक, काठ.

हांगभद्रक कोष्ठ.

हांगमंथ, हरभरे १ नरवल २

हांगमंथक, काळे मृग १ हरभरे २

हांगमंथत्र, हरभरे.

हांगमूला, शालिपर्णी १ सालवण २

हांगलाचन, घुवड.

हांगवलभ, भा, जासवंदी १ गणिका २

हरिवालुक, एलवालुक.

हरियास, पिवळा माका १ पिवळ २

हरिहय, इंद्र.

हरितकी, हिरडा. ही सातप्रकारची आहे.

हरेणु, क, वाटाणे १ स्वल्पकलाशभेद २ रे

शुकबीज ३

हरेणुका, रेणुकबीज.

हर्ष्य, धनिकाचे गृह.
 हर्म्यारोहा, सदात्र.
 हर्य, वेहेडा.
 हर्षक्ष, सिंह.
 हर्ष, गेळ १ आनंद २
 हर्षणी, कुहिली.
 हर्षदायि, आनंददायक.
 हर्षमाण, हर्षयुक्त.
 हर्षसंभव, शुकधानु.
 हल, नांगर.
 हलच्छद, काळा शोगवा.
 हलद्री, का, हळद.
 हला, मद्य १ सखीसंबोधनार्थकअव्ययहि-
 आहे २
 हलायुध, बलराम.
 हलाहल, विषविशेष.
 हलिन्, बलराम.
 हलिनी, कळलावी.
 हलिप्रिय, कळंब १ धलीकंदव २
 हलिप्रिया, मद्य.
 हली, कळलावी.
 हलीमक, श्वेतकेवडा १ कावीलरोग २
 हल्य, नांगरलेले शेत.
 हल्या, नांगरांचा समूह.
 हलक, रक्तोत्पल.
 हलिका, कर्णरोग.
 हव, यज्ञ १ आश्वान २ आज्ञा ३
 हविमंडला, रक्तलाजाळु.
 हविर्गंधा, शमी.
 हविष्, भात १ चित्रक २ तूप ३
 हविष्यक, जव.
 हव्य, देवांस दिलेले तें.
 हव्यवाहन, अग्नि.
 हस, हास्यराम.
 हसनी, शोगडी.
 हसनो, शोगडी.
 हसित, टवटवीतपुष्प.

हस्त, हात १ तेरावेनक्षत्र २
 हस्तजोडी, हाताजोडी.
 हस्तधारण, वधोद्युक्ताचे निवारण करणे.
 हस्तपर्ण, रक्तएरंड.
 हस्तपादादिलक्षण, शरीर.
 हस्तधारण, हस्तधारणशब्दपाहा.
 हस्तसंधि, मणगट.
 हस्तांजन, पाचावावृक्ष.
 हस्ति, अजमोद १ हत्ती २ कदली ३
 हस्तिकंद, मुळा १ हस्तिकंद २
 हस्तिकरंज, थोरकरंज १ काकतुंडी २
 हस्तिकर्ण, एरंड १ रक्तएरंड २ हस्तिकंद ३
 हस्तिकर्णा, कांसाळु.
 हस्तिकृष्णा, गजापिंपळी.
 हस्तिकोल, ली, रायबोरी.
 हस्तिकोशानकी, मोठी चोंसाळी.
 हस्तियोषा, मोठी चोंसाळी.
 हस्तिनंद, थोरमुळा.
 हस्तिनंदक, मुळा.
 हस्तिनंदा, थोरडेंद्रवाक्या १ लघुदंती २
 हस्तिनंदफला, थोरवाळुक कांक्रडा.
 हस्तिनख, नगराच्या द्यागचे ठाई आनाया-
 साने उतरण्याकरिता मृत्तिकेचे जें कूट
 उतरते केलेले असते ते.
 हस्तिन्, हत्ती १ आजमोद २
 हस्तिनिका, हत्तीण.
 हस्तिनी, थोरकरंज १ थोरडेंद्रावणी २
 करंडका ३ हत्तीण ४
 हस्तिपक, माहोत.
 हस्तिपत्र, हस्तिकंद.
 हस्तिपर्ण, मोठी चोंसाळी.
 हस्तिपर्णिका, गोडदोडकी.
 हस्तिपर्णिनी, वनतौशीकांकडी १ कांकडी २
 हस्तिपर्णा, कांकडी १ मर्कटी २ शीरमोरबेल ३
 हस्तिवृक्षा, केळ.
 हस्तिमगधा, गजापिंपळी.
 हस्तिमद, हस्तिमद.

हस्तिमयूरका, आजमोदा.
हस्तिमेह, प्रमेह.
हस्तिरोहणक, थोरकरंज.
हस्तिलोधक, लोध.
हस्तिवासणी, थोरकरंज.
हस्तिविषाणिका, केळ.
हस्तिविषाणी, केळ.
हस्तिशुंठी, डी, हस्तिशुंठी १ इंद्रवारुणी २
हस्त्यापोह, हस्तिपक.
हस्त्यालु, कोनकळ.
हा, अ०विषाद १ कोप २ शोक ३ ह्याअर्थी.
हाटक, सोनें.
हाटकमासिक, सुवर्णमासिक १ कांडवेल २
हातव्य, हनुभवदंत.
हायन, चांकुवाक १ शाल्वि० २ क्रिण ३
वर्ष ४
हार, मोत्यांची माला.
हागहूग, काळे दाभ.
हाग, थोरशिबग १ गंभारी २
वाकिंठ, कोकिल.
हागिन, क, तिलशिरुपी.
हागिड, कळंब १ विप २ हळदिवारुध ३
हागिट्ट, हळदिवारुध.
हागिन्, कोकिल.
हारनि, पतिवि०
हार्द, प्रीति.
हार्य, वेहेडा १ लाल मुग्गा २
शार्यवृक्ष, वेहेडा.
हाल, नागर.
हाला, मद्य १ मुरा २
हालाहल, कांतीण १ विप २
हालाहलगणा, मद्य.
हालिक, नांगर वाहणारा बैल.
हाव, विलास १ विबोध २ विभ्रम ३ लालि-
त ४ हेला ५ लीला ६ हे साहा प्रत्येक.
हास, कंकुट १ हास्यरस २
हासा, जाई चमेली.

हासिक, हस्तिमूह.
हास्य, हसणे.
हास्यफल, हांशावृक्ष.
हाडा, देवांचा गायक विशेष.
हा, अ० हेतु १ अवधारण २ ह्याअर्थी.
हाका, उचकी.
हागु, हाग.
हागुनाटिका, डिकेमाली.
हागुनिघांस, कडुनित्र १ कड्यानित्र २
हागुपत्र, हागणपेट.
हागुपत्रिका, वाकळी.
हागुपत्री, वाकळी.
हागुफला, डिकेमाली.
हागुल, हागळ.
हागुली, थोर डोरली.
हागुल, हागुल.
हागुगवाटिका, वंशपत्रनिृण १ डिकेमाली २
हाग, हाग.
हाडत, जळवेत.
हाडतल, पंगळ.
हाडोण, हाडिव १ समुद्रफेण २
हाड, पय १ भेह २ वगळ ३ ताजे
मात ५ क्षीर ६ भोजन ७ तपांभःखान ८
हावाळ, योगताड १ कांटे ताड २
हावावली, हावावली.
हाव, दुमारडका.
हाय, मोती १ कापूर २ रकचंदन ३ पम-
काट ४ कथाल ५ पीतचंदन ६ दवांचे
पाणी ७ थंडी ८ चंदन ९ पिवळ्या
वाळा १०
हायकर, कापूर.
हायकट, शिशिर ऋतु.
हायजा, पिसोळा.
हायदुग्धा, पिसोळा.
हायद्रुम, वक्रानांभिव.
हायपत्रक, पयकाट.
हायपुन, भीमसेनीकापूर.

हिमवान्, हिमालय.
 हिमवालुका, कापूर.
 हिमशंकरा, जोधळी साकर.
 हिमसंहति, मोठी थंडी १ घट्टवर्क २
 हिमा, रेणुकबीज १ एलची २ भद्रमोय ३
 काळें द्राक्ष ४
 हिमागम, हेमंत ऋतू.
 हिमाद्रिजा, पिसोळा.
 हिमानी, हिमसंहति.
 हिमाघ्न, उष्यल.
 हिमालया, भुंयआंबळी.
 हिमाली, जोधळी साकर.
 हिमावती, पिसोळा १ पिसोळाभेद २ ह-
 नुमंती ३
 हिमावह्य, कापूर.
 हिमांशु, रूपें १ कापूर २ इंदू ३
 हिमाश्रया, पीतहरणवेल.
 हिमोत्तरा, काळें द्राक्ष.
 हिमोत्था, हिमोत्पन्ना, जोधळी साकर.
 हिमोदक, वर्फ हिं० दंव कों०
 हिमोद्भव, वर्फ.
 हिमोद्भवा, कापूरकाचरी १ पिसोळा २
 हिमोद्भवा, कापूरकाचरी.
 हिमोपम, पोंवळ.
 हिमोपल, कापूर.
 हिर, क, हिरा १ हिराकस २
 हिरण्य, सोने १ रूपें २ द्रव्य ३
 हिरण्यगर्भ, ब्रह्मदेव.
 हिरण्यपुष्पी, काळी मुसळी १ लघुखजूरी २
 हिरण्यरेतस्, ब्रह्मदेव.
 हिरण्यवाह, शोणानदी.
 हिंरूक, अ० वर्जन १ सामीप्य २ ह्याअर्थी.
 हिलमोचिका, हरहुची १ चाकवत १ ज-
 लब्राह्मी ३
 हिलमोचो, जलब्राह्मी १ वास्तुक २
 हिंसा, नाश इत्यादिकर्म.
 हिंसाकर्मन्, मारणें वगैरें.

हिस्फिज्ज, बृहत्पत्रोमेथिकाभेद.
 हिस्त्र, घातुक.
 हिस्त्रा, जटाभांसी.
 ही, अ० आश्चर्य १ त्रिपाद २ ह्याअर्थी.
 हीन, त्यक्त १ निश २ न्यून ३
 हीरा, लघुशिवण.
 हुं, अ० वितेक १ परिप्रथ २ ह्याअर्थी.
 हुड, दुमाएडका.
 हुडिका, अंकोळ.
 हुडी, मेंढी.
 हुडगोमाश्रयफला, सिंसिडा.
 हुनभुक, चित्रक १ अमि २
 हुनभुकप्रिया, अग्नीची म्नां.
 हुनाशन, चित्रक १ नेवती २ अमि ३
 हुवाली, वृक्षकमळ.
 हुं, अ० लज्जा १ निवारण २ ह्याअर्थी
 हुनि, आमंत्रण.
 हुन्य, तरबड.
 हुं, हाहाशब्दपाहा.
 हुणिया, } निंदा १ करुणारस २
 हुणीया, }
 हुन्, ऊर १ मन २
 हुनगंधा, कोथिंबीर.
 हुनलतागिनी, लघुडोरली.
 हुन्प्राण, श्वास.
 हृद्य, उर १ मन २
 हृदयंगम, पूर्वापरसंबंधयुक्त जें भाषण. तें.
 हृदयादक, कृमि.
 हृदयालु, प्रशस्तचिन्ताचा.
 हृदयिक, हृदयालु.
 हृदयिन्, हृदयिक.
 हृद्रद, हृदयरोग.
 हृद्रंथि, विशाधिरोग.
 हृत्यात्री, हितवली.
 हृद्य, जिरे १ कलमी दालचिनी २ कविठ ३
 माधवी ४ स्पष्टभाषण ५ अभीष्ट ६
 हृद्यगंध, बांगडस्वार १ संचळ २ बेल ३

हृद्यगंधा, अजमोद.
 हृद्या, नागवेल १ कलौजी जिरें २ नेवाळी ३
 मोरमांसी ४ रांजणी ५
 हृदुक, हृद्रोग.
 हृद्रोग, हृद्रोग.
 हृद्व्रण, विद्रधा.
 हृत्क्षमी, कृष्णतुळसी.
 हृत्तेज, ज्ञान.
 हृत्तास, उचकी १ तोंडांतून कडू पाणी नि-
 घते तें २ हृदयव्यथा ३
 हृषीक, कर्मेटिय १ ध्वज २
 हृषीकेश, विष्णु.
 हृष्ट, भास १ कारुभेद २ हर्षयुक्त ३
 हृष्टमानस, ज्याचें अंतःकरण हर्षयुक्त आहे, तो.
 हे, अ० संशोधनार्थी.
 हेति, अभिची ज्ञाळा १ शस्त्र २ सूर्यप्रभा ३
 हेतु, कारण.
 हेमकांचन, नागकेशर.
 हेमकांति, दारुहळद.
 हेमकिंजल्क, नागकेशर.
 हेमकूट, पर्वतवि०
 हेमकेतकी, सोनकेवडा.
 हेमगौर, देववाभूळ.
 हेमंन, हेमंतक्रतु.
 हेमनारक, मोरचुक.
 हेमदुग्ध, उंबर.
 हेमदुग्धक, उंबर.
 हेमदुग्धा, कांचनी १ पिसोळाभेद २ का-
 व्हेरी ३
 हेमदुग्धिका, काळा उंबर.
 हेमदुग्धा, पिसोळाभेद.
 हेमन्, सोने १ चंपक २ नागकेशर ३
 हेमनिधि, पारा. +
 हेमपत्र, पयकाष्ठ.
 हेमपद्मक, पयकाष्ठ.
 हेमपुष्प, सोनचांफा १ अशोक २ तरवड ३
 धारवाहवां ४ पीतजासवंद ५

हेमपुष्पक, लोध्र १ नागकेशर २ सोनचांफा ३
 हेमपुष्पिका, पिंवळी जुई.
 हेमपुष्पी, विंबी १ दुस्पर्शा २ पीतजुई ३
 पीतहरणवेल ४ काळी मुसळी ५ लघु-
 इंद्रावण ६ सोनुली ७ कंगुणी ८
 हेमफला, सोनकेळ.
 हेममाक्षिक, सुवर्णमुखी.
 हेमपूर्यिका, पिंवळी जुई.
 हेमगामिणी, हळद.
 हेमलता, पीतहरणवेल १ सोमा २ ब्राह्मी ३
 महिषवर्ती ४
 हेमवर्णवती, दारुहळद.
 हेमवर्ती, पीतहरणवेल.
 हेमशालि, पांढरी साल.
 हेमशोभिनी, तुगटी.
 हेमक्षीर्णी, पिसोळा १ पिसोळाभेद २
 हेमा, मंजिष्ठ १ पिंवळी हरणवली २
 हेमाख्य, सोनगेरु.
 हेमांगा, पिसोळाभेद.
 हेमाट्टि, मेरुपर्वत.
 हेमाभ, जन्मभेद १ नागकेशर २
 हेमाळ, कल्हारकमळ. ✕
 हेमाळय, नागकेशर.
 हेमाळा, सोनचांफा १ पिसोळा २ पिसोळा-
 भेद ३
 हेमंन, दैस १ हेमवृक्ष २ गणपति ३
 हेला, भावविशेष.
 हेमा, अश्वाचा शब्द.
 हे, अ० संशोधनार्थी.
 हेम, किराईत १ नेपालकिराईत २ बर्फाचे
 पाणी ३ थंडी ४
 हेमक, किराईत.
 हेमकांता, दारुहळद.
 हेमंन, लालगताळ.
 हेमन, पौषमास.
 हेमपुष्पी, मुसळी.
 हेमवत, मार्ती.

हैमवती, काले द्राक्ष १ हरीतकी २ श्वेतवैखं-
ड ३ रेणुकबीज ४ आलशीबीज ५ पि-
सोळा ६ हनुमंती ७ पिंबळी हरणदोडी ८
क्षीरिणी ९ लोमशा १० चवक ११ शि-
वा १२ हळद १३

हैमी, सोनकेवडा १ पिसोळा २

हैप्यंगवीन, दुधावरचे लोणी.

होतानिका, वन्या.

होतृ, ऋत्विग्विशेष.

होम, हवन.

होमधान्य, तीळ.

होम्य, तूप.

होग, मेषादिप्राणींचे अर्थ १ शास्त्रवि० २ रे-
खावि० ३

होलक, हुळा.

हंजका, भारंग.

हंजी, जिगिणी.

हंजे, हे, अ० नीचसखीसंबोधनार्थी.

हंत, अ० हर्ष १ अनुकंपा २ वाक्यारंभ ३
खेद ४ निश्चय ५ दान ६ व्याभर्या.

हंस, घोडा १ रूपे २ हंसपंथी ३ मंत्रवि० ४
निर्लोभ ५ राजा ६ विष्णु ७ परमात्मा ८
मंत्सर ९ पारा १० राजहंसवनस्वती ११
वायुवि० १२ सूर्य १३ योगिविशेष १४
परमहंस १५

हंसक, पादभूषण.

हंसदृश, पक्षिविशेष.

हंसपदी, रकलाजाळू.

हंसपाथोज, कन्हारकमळ.

हंसपाद, क, भतिरकहिंगळ.

हंसपादिका, रकलाजाळू.

हंसपादी, रकलाजाळू १ हंसपादी २ वि-
पादी ३

हंसमाया, रानउडीद.

हंसयोषिता, हंसी.

हंसलोमश, हिराकस.

हंसवाहन, ब्रह्मदेव.

हंसांधि, लघुलाजाळू १ हिंगूळ २

हंसी, कवडी, जी पाण्यावर तरये व पांढरी
व जीचे आंत दांत नाहीत व जी फार
लांबट नाही ती १ रानमूग २ हंस-
योषिता ३

हंसोदक, कोरें मडक्यांत नदीचे पाणी घालू-
न उन्हांत व चांदिण्यांत ठेवावे तें.

ह्यः, अ० गतदिवस ह्या अर्थी.

ह्यस्तन, भूतकाळ.

हृद, खोल जलाशय.

हृदवाग, डोहाचे पाणी.

हृदा, साळईचा वृक्ष.

हृदिनी, नदी.

हृनिष्ट, अतिह्रस्व.

ह्रस्व, गौरसुवर्णशाक १ लघुपिंपरी २ नील
वर्णहिराकस ३ ठेंगणा ४

ह्रस्वकर्कधू, रानबोर.

ह्रस्वकुश, श्वेतदर्भ.

ह्रस्वगवेषुका, नागबला.

ह्रस्वतंदल, राजाज.

ह्रस्वदर्भ, श्वेतदर्भ.

ह्रस्वदृष्ट, दृष्टिरोग.

ह्रस्वपात्रिका, लघुपिंपळ.

ह्रस्वपण, लघुपिंपरी.

ह्रस्वपर्वा, काळा ऊंस.

ह्रस्वपाथोज, कन्हारकमळ.

ह्रस्वपुष्प, जलमोह.

ह्रस्वफल, जलमोह.

ह्रस्वफला, भुयजांबूळ १ मोहाचा नारळ २

ह्रस्वबदर, रानबोर.

ह्रस्वमूल, लाल ऊंस.

ह्रस्वमूला, उटकररा.

ह्रस्वशाखा, लघुखांदा.

ह्रस्वा, भुयजांबूळ १ रानमूग २ नागबला ३
श्वेतविष्णुक्रांता ४

ह्रस्वांग, क, जीवक १ ऋषभक २

ह्रस्वैरंड, तांबडा एरंड.

ह्रस्वोत्पल, कल्हारकमळ.

ह्लादिनी, इंद्राचे आयुध १ बीज २ नदी ३ साळईवृक्ष ४

ही, लज्जा.

हीण, लज्जित.

हीन,)

हीन,) लज्जित.

हीबे, वाळा.

हेषा, अभक्षवद.

ह्लादिनी, साळईवृक्ष.

क्ष

क्ष, क्षेत्र १ हृदय २ शब्दशासन ३

क्षण, क, राळ १ उन्साह २ तीस कलारूप जो काल तो ३ निर्यापारगम्यति ४

क्षणदा, रात्र.

क्षणन, वध.

क्षणप्रभा, बीज.

क्षण, व्रण १ नष्ट २

क्षणकृत्, विववा.

क्षणग्री, लाख.

क्षणत्र, रक्त.

क्षणव्रत, ज्याचे ब्रह्मचर्यादिव्रत नष्ट झाले तो.

क्षनशुक्र, डोळ्याचे काळ्या बुबुळावरचा रोग.

क्षनहरी, लाख.

क्षनक्षम, रक्तसैर.

क्षनक्षीरी, हर्ट.

क्षनोदर, उदररोग.

क्षत्ता, सारथि १ द्वारपाल २ सत्रियस्त्रीचे- वाडे शूद्रा पासून झाला जो पुत्र तो.

क्षंत, सहनशील.

क्षत्र, पिंडीतगर.

क्षत्रपादप, रांजणीभेद.

क्षत्रवृक्ष, मुचकुंद.

क्षत्रिय, रांजणी १ राजा २

क्षत्रियवरा, दुधभोपळी.

क्षत्रियवशा, कडुदुधभोपळा.

क्षपा, रात्र १ दाखलेद २

क्षपाकर, चंद्र.

क्षम, दवणा १ खैर २ लहान चिमणी ३ योग्य ४ समर्थ ५ मित्र ६

क्षमा, खैर १ भूमि २ शांति ३

क्षमिन्, { क्षंतशब्दपाहा.

क्षय, क्षयरोग १ रोग २ प्रलय ३ गृह नाश ५

क्षय, काळी मोहोरी १ शिक २ शेगवा चवळ्या ४ नाकशिकणी ५

क्षयक, श्वेतआघाडा १ चवळ्या २ नाकाचे कृणी ३ मोहोच्या ४ सुकुमार ५ खोला ६ भुताकुश ७ काळे शिरस ८

क्षयका, मोहोच्या.

क्षयकृत्, नाकशिकणी.

क्षयनरु, नादरुखा.

क्षयथु, कास १ नामारोग २ क्षुत ३ र कला ४

क्षवा, मोहरी.

क्षविका, मोतरिंगणी.

क्षान, शान.

क्षान्ति, शक्ति असता ही दुसऱ्याचे अपसाहणे.

क्षान्तिपर, दवणा.

क्षार, नीट १ जवखार २ विडलोण ३ जीखार ४ टांकणखार ५ खारीमीद भ्रम ७

क्षारक, फुलांच्या नव्या कळ्यांचा समुदाय १ नीट २ फुलाची कळी.

क्षारत्रय, जवखार १ सजीखार २ टंकर क्षारत्रिनय, क्षारत्रय.

क्षारदळा, रक्तशील.

क्षारदशक, शेगवा १ मुळा २ पळ विच ४ चुका ५ आले ६ नि

आघाडा ८ ऊंस ९ कदली १०

क्षारद्रुम, मवरसाली.

क्षारपंचक, जवखार १ पुकर २ सजी

पलस ४ तिलनाल ५ यव १ मोखावृक्ष २
सजीखार ३ पलस ४ तीळनाल ५

क्षारपत्र, चाकवत १ पालकी २

क्षारपर्पट, पापड.

क्षारपादप, मोखावृक्ष.

क्षारमृत्, उखरमाती.

क्षारमृत्तिका, खारी माती.

क्षारमूलक, सात्रूण.

क्षारमेह, प्रमेहरोग.

क्षारवास्तुक, रक्तचील.

क्षारवृक्ष, काळा मोखावृक्ष १ चाकवत २

क्षारश्रेष्ठ, पलस १ काळा मोखावृक्ष २ नव-
सागर ३ पुष्कर ४

क्षारवटक, गुळवेळ १ कुडा २ अघाडा ३

कळलाई ४ पुष्करमूळ ५ तिलनाल ६

पलस १ वेखंड २

क्षाराच्छ, सैंधव.

क्षाराष्टक, पलस १ निवडुंग २ सर्जि ३

चिंचा ४ आघाडा ५ रुई ६ तिलनाल ७

जव ८ मोखावृक्ष १ टंकणखार २

क्षारित, लोकापवादामें दूषित.

क्षारी, मोखावृक्ष.

क्षालन, मैथुन.

क्षिति, खैर १ भूमि २ नाश ३ काकवि० ४
वसतिस्थान ५

क्षितिज, गांडवळ १ वृक्ष २ पीतवाजा ३
मंगळ ४

क्षितिनाग, गांडवळ.

क्षितिबदरी, भुयबोर.

क्षितिभृत्, डोंगर.

क्षितिहह, वृक्ष.

क्षितिवासा, चुंच.

क्षिती, भूमि.

क्षिपा, क्षेपण

क्षिप्र, निराकरण करणारा

क्षिप्र, घेरित.

क्षिप्र, क्षिप्रशब्दपाहा.

क्षिप्र, अ० श्रीघाथी.

क्षिप्रगर्भ, कायफळ.

क्षिप्रमूत्रता, वायु.

क्षिप्रा, खीर १ नदी २

क्षिया, अपचय.

क्षीण, शुक्रदोष १ आर्तवदोष २

क्षीर, पाणी १ दूध २ बकाणनिव ३ सद्यः

व्यालेले गाथीचे दूध ४ खीर ५ विशेष-
दूध ६

क्षीरकंद, श्वेतभुईकोहोळा.

क्षीरकाड, क, निवडुंग १ रकरुई २

क्षीरकांकोली, श्वेतकांकोली.

क्षीरकाष्ठ, नदीवड.

क्षीरचारिका, श्वेतपुण्या.

क्षीरज, दही.

क्षीरजीवा, जीवक.

क्षीरनिक्ता, मुंडी.

क्षीरतुंबी, दूधभोपळा.

क्षीरदला, रकरुई १ श्वेतनिशोनर २

क्षीरदाग, साकर १ गुळ २ मधु ३

क्षीरदार्यारसोद्भूत, रसाजन.

क्षीरद्रु, उंबर.

क्षीरद्रुम, पिंपळ.

क्षीरपर्णी, रकरुई.

क्षीरपलांडु, मधुपलांडुभेद १ हिरवा कांदा २

क्षीरपाक, तरंगक, खडू.

क्षीरपादप, पारसपिंपळ १ उंबर २ पिंपळ ३

क्षीरपुष्पिका, श्वेतविष्णुकांता.

क्षीरपुष्पी, शंखपुष्पी.

क्षीरफल, करवंदी १ रांजणीभेद २

क्षीरफला, धोरकोहोळा १ रांजणीभेद २ क-
रवंदी ३

क्षीरफेना, लघुकरवंदी.

क्षीरधर्मा, पितोळाभेद.

क्षीरमूहह, उंबर १ तांबें २

क्षीरभृत्, रांजणी.

क्षीरबधुरा, क्षीरकांकोली.

क्षीरमूला, भेतभुईकोहोळा.
 क्षीरघोरटा, क्षीरघोरवेल १ अंकोटमुष २
 क्षीरपप, शिरगोळा.
 क्षीरलता, भेतभुईकोहोळा.
 क्षीरवल्लिका, क्षीरकांकोली.
 क्षीरवर्णा, भेतभुईकोहोळा २ क्षीरकांकोली २
 क्षीरविदागिका, भेतभुईकोहोळा.
 क्षीरविदारी, भेतभुईकोहोळा.
 क्षीरविषाणिका, क्षीरकांकोली १ लघुमेड
 शिंगी २
 क्षीरवृक्ष, जलवेत १ पिंपळ २ रांजणी ३
 उंवर ४
 क्षीरवृक्षपंचक, वड १ उंवर २ पिंपळ ३
 पिंपरी ४ जांभूळ ५
 क्षीरशाक, क्षीरविका.
 क्षीरशीर्ष, क, विशेषधूप १ सरलाडीग २
 क्षीरशुद्धा, क्षीरकांकोली १ भेतभुईकोहोळा २
 रांजणी ३
 क्षीरशुद्धिका, कांकोली.
 क्षीरस्त्राव, विशेषधूप १ सरलाडीग २
 क्षीरा, क्षीरविदारी १ क्षीरकांकोली २ कांको-
 ली ३ क्षीरशुद्धा ४ क्षीरशंगी ५
 क्षीराध्यतनया, लक्ष्मी.
 क्षीरावली, लघुमेडशिंगी.
 क्षीराविका, दुग्धिका.
 क्षीरावी, दुधी.
 क्षीराव्हा, क्षीरकांकोली.
 क्षीरिका, रांजणीवृक्ष १ वंशलोचन २ दुधी ३
 तबखीर ४ पिसोळाभेद ५ खीर ६ खि-
 रणी ७
 क्षीरिणी, दूधभोपळा १ थोरशिवणी २ पि-
 सोळा ३ पहारकुटुंबी ४ ज्वेतउपलसरी ५
 शंखपुष्पी ६ रांजणी ७ शिरदोडी ८
 दुधी ९ क्षीरकांकोली १०
 क्षीरी, नांदरुखी १ ज्वेतभुईकोहोळा २ उं-
 वर ३ वंशलोचन ४ निवडुंग ५ रक्त-
 हई ६ रांजणी ७ पिंपरी ८ वड ९ कां-

कोली १० शिरगोळा ११ घोरगहू १२
 शिरदोडी १३ क्षीरकांकोली १४ घोर
 सोमवल्ली १५
 क्षीरोत्थ, क्षीरोद्भव, लोणी. दूध घुसळून का-
 टावें तें.
 क्षीरगेद, क्षीरसमुद्र.
 क्षीरोदतनया, लक्ष्मी.
 क्षीब, मत्त.
 क्षुज्जानिका, मोहरी.
 क्षुनु, त, शिक.
 क्षुतक, मोहोऱ्या.
 क्षुनाभिजनक, मोहोऱ्या.
 क्षुनाभिजनन, काळी मोहरी.
 क्षुद्र, रक्तपुनर्नवा १ बारीक २ कृपण ३ ल-
 हान ४ आसरोग ५ क्रूर ६ दरिद्री ।
 अथम ८
 क्षुद्रक, कृमिशंख.
 क्षुद्रकंटकी, रिंगणी.
 क्षुद्रकंटा, रिंगणी.
 क्षुद्रकटागिका, आगीदवणा.
 क्षुद्रकंटिका, रिंगणी.
 क्षुद्रकर्कटक, क्षुद्रकांडक.
 क्षुद्रकारलिका, लघुकारली.
 क्षुद्रकुलिश, वेकांत.
 क्षुद्रगंधी, चार.
 क्षुद्रगोधूम, बारीक गहूं.
 क्षुद्रवांटिका, लांक १ धुंगलं २
 क्षुद्रवालसदृशा, चिबिल.
 क्षुद्रघोली, चिलघोळ.
 क्षुद्रचंचु, लघुचंचु.
 क्षुद्रखंदन, रक्तखंदन.
 क्षुद्रचंपक, नागचांफा.
 क्षुद्रचवण, गांधीलमाशी
 क्षुद्रार्चिभिरा, चिभूड.
 क्षुद्रजंबु, भुईजांभूळ.
 क्षुद्रजातीफल, लघुआंवळा.
 क्षुद्रजीवा, लघुहरणदोडी.

क्षुद्रतंदुल, वावाडिंग.
 क्षुद्रतुलसी, आजवला.
 क्षुद्रदर्भ, लघुश्वेतदर्भ.
 क्षुद्रदंश, गृहमक्षिका.
 क्षुद्रदुगलभा, लघुधमासा.
 क्षुद्रदुःस्पर्शा, आगीदवणा.
 क्षुद्रदोष, विषदोडी.
 क्षुद्रधानी, कांकडाचे झाड.
 क्षुद्रधान्य, सावे १ तृणधान्य २ नाचण्या ३
 क्षुद्रपत्र, लघुश्वेतदर्भ १ आजवला २ श्वेत-
 पुनर्नवा ३
 क्षुद्रपत्रा, घोळ.
 क्षुद्रपत्रिका, श्वेतपुनर्नवा.
 क्षुद्रपत्री, वेखंड.
 क्षुद्रपर्ण, आजवला.
 क्षुद्रपाटली, मोखावृक्ष.
 क्षुद्रपाषाणभेद, लघुपाषाणभेद.
 क्षुद्रापिप्पली, रानापिपळी.
 क्षुद्रपोतिका, माळावरची वेल.
 क्षुद्रफनस, क्षुद्रफणस १ बढारफल हिं०
 आजणुं कां० कोर्णा ऑट क्षणतात.
 क्षुद्रफला, नदीजांबूळ १ लघुकांबडळ २
 रिंगणी ३ चिभूड ४
 क्षुद्रभंटाकी, लघुडोरली.
 क्षुद्रभृंग, लहानभ्रमर.
 क्षुद्रमत्स्य, लघुमत्स्य १ मत्स्यभेद २
 क्षुद्रमाकूली, लाल रान आंबा.
 क्षुद्रमाता, लघुडोरली १ श्वेतरिंगणी २
 क्षुद्रमुष्टी, विषदोडी.
 क्षुद्रमुन्ना, कचरा.
 क्षुद्रमूलक, मुळा.
 क्षुद्रयुवती, वेखंड.
 क्षुद्ररसा, करंज.
 क्षुद्रगोग, अल्परोग.
 क्षुद्रवर्चणा, गांभीलमाशी.
 क्षुद्रवर्षाभ, रक्तपुनर्नवा.
 क्षुद्रवर्ली, माळावरची मयाळ.

क्षुद्रवार्ताकिनी, श्वेतरिंगणी. ✶
 क्षुद्रवास्तुकी, लघुचाकवत १ बथुवा २
 क्षुद्रवैदेही, गजपिपळी.
 क्षुद्रशांख, खवे १ घुले २ खवटे ३ क्षुद्रशांख ४
 क्षुद्रशाणपुष्पिका, लघुरानताग १ खुळ-
 खुळा २
 क्षुद्रशार्करिका, जोंधळी साकर.
 क्षुद्रशार्दूल, चिता.
 क्षुद्रशुक्ति, का, जलशिंप.
 क्षुद्रश्यामा, काळी किर्ही.
 क्षुद्रश्लेष्मानक, गांदणी.
 क्षुद्रश्वाम, दमारोग.
 क्षुद्रश्वेता, लघुश्वेतकिर्ही.
 क्षुद्रसहा, रानमूग १ लघुकांबडळ २
 क्षुद्रसार्गित, क्षुद्रफणस.
 क्षुद्रसुवर्ण, सोनपितळ.
 क्षुद्रस्फोटा, बारीक पिंळे कोडांची खरू-
 ज, पैन.
 क्षुद्रक्षुर, मगाटे, लहानगोखरूं.
 क्षुद्रा, लघुपिपळ १ जोंधळी साकर २ रिंग-
 णी ३ लघुचुंच ४ गांधीणमाशी ५ ल'
 घुकरवंदी ६ उचकी ७ क्षुद्रमधुमक्षिका
 चांगेरी ९ नदी १० वेद्या ११ कांहीं
 अवयवानी न्यून ती १२
 क्षुद्राग्रिमंथ, टहांकळ १ लघुऐरण २
 क्षुद्रादिकारवल्ली, लघुकारली.
 क्षुद्रापामार्ग, रक्तअघाडा.
 क्षुद्रांबुफणम, लकुच.
 क्षुद्रामलक, कांकडाचे झाड १ लघुआंबळा २
 क्षुद्राम्र, लाल रानआंबा.
 क्षुद्राम्ला, घोळ १ मेकी २
 क्षुद्राम्लिका, चुका.
 क्षुद्राशार्करा, गुळी साकर.
 क्षुद्राश्वेता, लघुश्वेतपाडळ.
 क्षुद्राव्हा, विषदोडी.
 क्षुद्रिका, क्षुद्रडांस.
 क्षुद्रेंगुदी, थोर कांटे धमासा.

क्षुद्रेवर्ष, चिभूड १ लघुवाळुककांकडी २
 क्षुद्रेला, एलची.
 क्षुद्रोदुंबर, काळा उंबर.
 क्षुद्रोपादकी, माळावरची मयाळ.
 क्षुद्रोलूक, पिंगळा पत्ती.
 क्षुद्रिवोधन, काळें शिरस.
 क्षुध्, क्षुधा.
 क्षुधा, भूक.
 क्षुधाकुशलसंज्ञक, वेलतूर.
 क्षुधावद्धकारक, वेलतूर.
 क्षुधाभिजनन, क, काळी मोहोरी १ अजयं-
 गी २ चबळ्या ३ मोहोऱ्या ४
 क्षुधाभिजनन, काळी मोहोरी.
 क्षुधिन, दुभुधिन.
 क्षुय, कुंभा १ शेतवड २ तुंबा ३ जा वृक्षा-
 चा शाखा ४ मूळ सूक्ष्म असते तो ३
 क्षुमा, जवस.
 क्षुम, विख्या १ तिलक २ थोरमुंजतृण ३
 पेंडे ४ गोकंट ५ तिरकाडे ६ लघुगो-
 खरं ७ वस्त्रा ८ कोळसुंटा ९
 क्षुमक, कोळिसुता १ तिलकपुष्प २ शोक ३
 गोखरं ४ नाकाशिकणी ५
 क्षुरच्छद, लघुश्वेतदर्म.
 क्षुरपत्र, थोर तिरकाडे.
 क्षुरपत्रिका, पालकी.
 क्षुग्ध, वाणवि०
 क्षुग्ग, गोखरं.
 क्षुगिका, काळी विष्णुकाता १ विख्या २
 क्षुगिकापत्र, तिरकाडे.
 क्षुगिन्, नाहावी.
 क्षुलक, मुद्रांशु १ अल्प २
 क्षेत्र, देह १ पत्ती २ शेत ३ सिद्धस्थान ४
 क्षेत्रकर्कटी, लघुवाळुककांकडी.
 क्षेत्रचिंभटा, कडु शेताड.
 क्षेत्रजा, श्वतरिंगणी १ ताविशीतृण २ लघु-
 शिपीगवत ३ वरणागवत ४
 क्षेत्रद्वानिका, ती, श्वतरिंगणी.

क्षेत्रनाशिनी, थोर कुरवंडिका.
 क्षेत्रभूषा, थोर कुरवंडिका १ चंचु २
 क्षेत्रमंडण, कटौली.
 क्षेत्ररुहा, लघुवाळुककांकडी.
 क्षेत्रलतिका, श्वतरिंगणी.
 क्षेत्रसंभवा, चंच १ भेंडी २
 क्षेत्रसंभृत, कुंदागवत.
 क्षेत्रज्ञ, जीवात्मा १ प्राण २ प्रवीण ३
 क्षेत्राजीव, कृषीवल.
 क्षेत्रिणी, मंजिष्ट.
 क्षेत्रेक्षु, जोंधळे.
 क्षेत्रेण, फेंकणे.
 क्षेत्रिणी, नौकावाहकदंड.
 क्षेत्रिष्ट, फार जे लीहर ते.
 क्षेत्र, किगमणी आंवा १ कन्याण २ मिळा-
 न्या वस्त्रे रक्षण ३
 क्षेत्रक, गडोना.
 क्षेत्र, शेतांचा समूह.
 क्षेत्रेय, दूध घालून केळळा पदार्थ खार
 ड्यादि.
 क्षेत्रिण, गी, भूमि १ जवस २
 क्षौद, चूण.
 क्षौदिष्ट, अतिक्षुद्र.
 क्षौदी, जीवक.
 क्षौध, पूर्वस्थिती सोडणे १ पिनक्षौध २ मनः-
 क्षौध ३
 क्षौध, माडी.
 क्षौद, माशा पिगटवर्ण शरीरक असतात त्या-
 जपामून कृष्णवर्ण मधु होते ते १ साधा-
 रणमधु २
 क्षौद्रज्ञ, मण.
 क्षौद्रज्ञा, मधुशर्करा
 क्षौद्रप्रिय, लालमोह.
 क्षौद्रवर्षणा, गोमंजिष्ममाती.
 क्षौद्रशर्करा, मधुशर्करा.
 क्षौद्रमाह्वय, व्यंजीमध.
 क्षौद्रेय, मेण.

क्षौम, ग्रंथिपर्णी १ दुकूलवस्त्र २
 क्षौर, मुंडन.
 क्षणुत, तीक्ष्णीकृत.
 क्ष्या, भूमि.
 क्ष्याभुक्, राजा.
 क्ष्याभृत्, राजा.
 क्ष्वेड, जीवक १ विष २ कानाचा रोग आहे ३
 क्ष्वेडक, टांकळा.
 क्ष्वेडगज, टांकळा.
 क्ष्वेडा, कडुदोडकी १ सरडा २ सिंहनाद ३
 वेणुशालाका ४
 क्ष्वेडित, सिंहनाद.

ज्ञ

ज्ञ, पंडित १ नुधग्रह २ ब्रह्म ३

ज्ञपित, जाणविलेला.
 ज्ञप्त, बोधित १ जास बोध केला तो २
 ज्ञप्ति, ज्ञान.
 ज्ञात, जाणलेला.
 ज्ञातसिद्धान्त, शास्त्रवेत्ता.
 ज्ञानि, सगोत्र.
 ज्ञातृ, ज्ञानी.
 ज्ञानेय, ज्ञातिन्.
 ज्ञान, पारा १ मोक्षवृद्धि २
 ज्ञानिन्, जोशी १ ज्ञानवान् २
 ज्ञानेन्द्रियपंचक, श्रोत्र १ त्वक् २ रसना ३
 नेत्र ४ नासा ५
 ज्ञानेन्द्रियविषय, शब्द १ स्पर्श २ रस ३
 रूप ४ गंध ५

अथ प्राकृत कोश प्रारंभः

आप

६६

अकल्करा, प्रा० आक्रेकरा. फा० पैरि-
धीरोदिस्स. ल० पलेतरीरुट्. इ०
अक्रोड, प्रा० अखोड. कौ० खरोटनास-
पाती हिं०
अगस्ता, प्रा० हदगा. दे० हतिया. हिं०
अटव्या, प्रा० कटेहली. हिं०
अफू, प्रा० कडवी. दे० अफीम. हिं० अम्यु-
न. फा० लवनुलङ्गवस्खाश. आ० ओप्यस्.
ल० ओप्यम. इ०
अराटी, प्रा० दे० कंटकवृक्ष शिकेकाईसारखी
मोठी वेल असते शेगा बारीक असतात ती.
अर्जुनसादडा, प्रा० काहवृक्ष. हिं० श्वेवर्ण-
वृक्ष सारदोळ. कौ०
आकाशवेल, प्रा० अमरवेल. अंतवेल. कौ०
अळवाचा कांदा, प्रा० कंदकडी. गु०
अळुं, प्रा० अळु. गोडराजाळुं. झ० मोहाळुं.
कासाळुं. झ० खरें अळुं. लालराजाळुं. झ०
फोडाळुं. श्वेत. कृष्ण. रानअळुं. काळें अळुं.
श्वेतअळुं. गोडकासाळुं. अष्टागरप्रांती प्र-
सिद्ध आहे. आरुकंद. हिं० राजाळुंभेद.
अतुई.
आग्या, प्रा० खाजकोलता. कौ०
आघाडा, प्रा० श्वेत. रक्त. चिरचिटा. हिं०
आजवला, प्रा० रानतुळसभेद. कौ० श्वेतव-
र्वरी. हिं०
आडें, प्रा० अंडा. हिं० वैशा. फा० ओवम्.
ल० एग. इ०
आंडीलबेल, प्रा० नागरास धरला नाही तो.
अपेटवेल. सं०
आपटा, प्रा० सिद्ध. कौ० सिरहटा.

आंब, प्रा० हरभयांची. खाटी. कौ०
आंबटवेल, प्रा० कडमडवेल. दे०
आंबवना, प्रा० चांगरीलेणा. आंबोती. दे०
आंबटवेल. कौ०
आंबा, प्रा० आंब. हिं० मोगी. इ०
आंबाडा, आंबचार. अंबाडा. हिं०
आंबेहळद, प्रा० कचोयाचा भेद.
आंबेचा वेल, प्रा० खरसंबळी. कौ० बडम्याचा
वेल. शेगा. दे०
आंबोली, प्रा० कोराच्यासारखी बारीक ला-
लफुलें असतात ती. कौ०
आमसाल, प्रा० कोकंबसालें. कौ०
आळें, प्रा० आदु. गु० आदा. हिं०
आंजळी, जे, प्रा० आंबरे. अमला. हिं०
आसंध, प्रा० असगंध. दे० हिं०
आसवल, प्रा० रीस. दे०
आसाणा, प्रा० पालेअसाणा. कांटे असाणा.
मोरविया. पिवळा. निळा. रक्त. साधारण.
३ प्रकारचा आहे.
आहाळांब, प्रा० आहाळिम. दे० आहाळ-
वीज. गु०
आळवीवीज, प्रा० जवस. दे०
इंद्रजव, प्रा० कुड्याचें बीं. कौ०
इंद्रावण, प्रा० कडुइंद्रावण. गोडइंद्रावण. घु-
लें इंद्रावण. दे० कांबडळ. कौ०
इंद्रावणाचा गीर, प्रा० इंद्रायनका गोंदा. हिं०
मगजेहिंजल. फा० कोलोसियिदिस्पल्या.
ल० प्ल्यओफ् कोलोसिय. प्ल्यओफ्क्विर
आल्यल. इ०
इंडानिंबू, प्रा० मोठें इंडानिंबू. द०

उट्कटारा, प्रा० उताटी दे० उडिंगण. चे-
तघुघुची. हि०
उंडी, प्रा० कडवीउंडी. कों० गोडीउंडी.
पुनावा. कों० सुरपुत्राग. सं०
उंदिरकानी, प्रा० सूसाकणी. हिं० भोपनी. दे०
उंदिरबिबरी, प्रा० उंदीरबिगोत्रा. दे० उदि-
रमारी. कों०
उंदीर, प्रा० चुवा. हिं० पाचावाउंदीर. रानउंदीर.
कों० उदर गु०
उन्हाळी, प्रा० शरपंखी. कों० शरपंखा.
उपलसरी, प्रा० उपटसुळी. शेवेल. कों०
कावळी. काष्टकावळी. सुगंधकावळी. शे-
तकावळी. दे० गावेली. काळीवेल. तुं-
णी. कों०
उपलोट, गु० कोष्ट. प्रा०
उंबर, प्रा० नदीउंबर. झ० लघुउंबर. काळा-
उंबर. झ० बोखाडा. गुलर. हिं० गु०
ऊद, प्रा० लोहीवान. हिं० ऊद. फा० बेशो-
यनम्. ल० बेशोइन इ०
ऊंस, प्रा० पौंडक १ भारुक २ वंशक ३
शतपौरक ४ कांतार ५ तापसेधु ६ का-
प्रेधु ७ सूचिपत्रक ८ नैपाल ९ दीर्घप-
त्रक १० नालक ११ कोशकृत् १२
श्वेत १ मिश्रवर्ण २ रसाळऊंस ३ किंचि-
कृष्णवर्ण ४ काळा ऊंस ५ तांबडा ६
गांडा हिं०
ऊद्धि, वृद्धि, प्रा० केवणी. मुरुडशेग. कों०
एरवणी, प्रा० कंटकवृक्ष. अर्गट. आर्तगल. दे०
एरंड्या, दिवेली पारस झ० मोळ्या एरंड्या आणि
चणादिवेली झ० वारीक एरंड्या गु०
एरंडेल, प्रा० रेंडीकातेल. हिं० रोमनेबेद-
जीर. फा० रिसिनीओल्यम्. ल० कास्त-
रओईल. इ०
एरंडेस, प्रा० बसराई मुलखांतून आणितात
तो ओल्यासारखा असतो खाला सुवास
बिडशाफे सारिखा येतो तो.
एलची, प्रा० लघुवेळा. दे० इलाची. हिं०

हैल. फा० काकिका. आ० कार्दाभोमीसे-
मिना. ल० कार्दममूसीस. इ०
एलदोदे, प्रा० योरवेळा. दे० मोठी एलची. कों०
एळ्याबोळ, प्रा० एल्वा. हिं० सिवर. मुस-
वीर. फा०
ओकशी, प्रा० लाट. कों०
ओडनेलांय, इ० पुदीना. नाणा. कों०
ओध्या, प्रा० ओले गहू भाजून चोळून दाणे
काढावे. त्या. दे०
ओवा, प्रा० अजवान. हिं० अजमोदा. गु०
कायुईसेमिना. ल० कारावेसीस. इ०
कचोरा, प्रा० षट्कचोरा. कों० कचूर. हिं०
नरकचोरा. कों०
कचोरी, हिं० उडदाची पुरी. प्रा०
कटुकावळी, प्रा०
कटुकीकाळी, प्रा० कुटकी. दे० खत्रकेशिया-
ह. फा० कडु. कों०
कटुसरा, प्रा० काटेसर. दे० कोराटा कों०
कटेहली, प्रा० रिंगणी. हिं०
कडुकांकडी, प्रा० आंबला. कों०
कडांजरे, प्रा० रानजिरे. काळे. जिरे खुग-
सनी जिरे. कों० कडुकाळजे. दे०
कडुदोडकी, प्रा० दिवाळी दोडकी. कों०
कडुरानदोडकी. दे०
कडुनिंब, प्रा० वाज्रतनिंब कों० निंब. दे०
कडुशेदा, प्रा० शेदाड. भेलशेदा. शेंदणी.
दे० चिन्हाट. कों०
कडुहुंची, प्रा० कढोंची. दे० धुद्रकारली.
कट्यानिंब, प्रा० याणेरा निंब. कों०
कर्णाक, प्रा० गेंहूका आटा. हिं० आरदे-
गंदुम. फा० फारैना. ल० ज्हीटझौर. इ०
चिल्हारबीज. वा०
कर्थाल, प्रा० कलैकाचूर. हिं० सचिलिमा-
त्युरा. ल० रिचफैलिग्न. इ०
कपोतभस्मांग, प्रा० भस्मवर्णकपोत.
कवावाचिनी, हिं० कवाव. फा० नागके-
शर. प्रा०

कमळ, प्रा० पोशराचीं फुले. धाकटीं कमळें.
 कों० पोयणूं. गु.
 कमळाक्ष, प्रा० कमळकांडी. गु० कमळ
 बीज. दे०
 करंजी, प्रा० कर्जी कों० तिळसांखळी. सं०
 करंजवली. भा०
 करढोंकपक्षी, प्रा० करकोंच. कांडेसरनीर.
 करढोंकपक्षी. कों०
 करवंदी, प्रा० करौदा. हिं० कर्मदा गु०
 कटौली, प्रा० काटली कों० विदाली. हिं०
 कलिंगड, प्रा० कलिंगण. कों० टम्बूज. दे०
 कळौंजीजिरे, प्रा० कांदाचें बियां सारिखें
 असतें तें. हिं०
 कवचबीज, प्रा० कुहिलीचें बीं. कों०
 कवठ, प्रा० कैयफल. हिं० कोंठ. गु०
 कवडी, प्रा० कोडी. गु० कांकोरी. गु०
 कसई, प्रा० कसाड. कों० कौम. दे० कास.
 हिं० कशेड. सं०
 कस्तुरी, प्रा० कस्तुरी. हिं० मुष्क. का० मि-
 स्क. आ० सोस्कमस्. ल० मस्क इ०
 कळंब, प्रा० धारकळंब. राजकदंब. धुळीक-
 दंब. भुईकळंब. कळंबी.
 कळळांब, प्रा० कळांब. दे० खडियानाग.
 कों० कलहीस. हिं०
 कांकड, प्रा० कुडकाचें झाड. कों०
 कांकडाशिगी, प्रा० कांकराशिगी हिं० जंग-
 लीहड्यांचे फुल. कों०
 कांकडी, प्रा० तवई. कों० विंग. तांसाळ-
 गुज०
 कांग, प्रा० कांगाचें झाड धनोपयोगी
 आहे तो. कों० जांगचीलेंची. कामा-
 णी. दे०
 कांगोणी, मालकांगोणी, प्रा० पिंगवी चा
 वेळ. कों०
 कचरा, प्रा० कुचला. दे०
 काजरा, प्रा० सोनकीडे. दे०
 कांजी, प्रा० अनासकांजी.

काजू, प्रा० जांबीचे झाड. कों०
 कांटेवृंदावन, प्रा० घुलेंवृंदावन. कों०
 कांडवल, प्रा० कांडवल तिधारी व चौ-
 धारी. कों०
 काढा, प्रा० त्याचे प्रकार सात.
 १ अर्धावशेष ॥ पाचन करितो.
 २ चतुर्थांश ॥ घाम काढितो.
 ३ पंचमांश ॥ तृप्ति करितो.
 ४ षट्पमांश ॥ अधिदीपन करितो.
 ५ अष्टमांश ॥ रोगाचें शमन करितो.
 ६ द्वादशांश ॥ कोप्रशुद्धी करितो.
 ७ षोडशांश ॥ शोषण करितो.
 कांतीण, प्रा० हवराण. दे० सुतेरा. कों-
 ली. कों०
 काथ, प्रा० चतुर्थ. रंग. सं० कात. हिं०
 कारेक्युएकखाकूटम. ल० काटेक्यु. इं०
 कांदा, प्रा० उळांचा कांदा. पातीचा कांदा.
 कों० प्याज. हिं० गु० श्वेतकांदा. रक-
 कांदा.
 कापशी, प्रा० कापळी. वादी. हिं० कपा-
 स. गु०
 कापर्शाच्या जांनां, कानरीयो. झ० पिवळे
 फुलांचा. नरमो. झ० लाल फुलांचा. गु०
 कापूर, प्रा० कापूर. हिं० का० काफोरा
 ल० कांफर. इं०
 कापूरहळदी, प्रा० हिं० कापुरासागिखा वा
 स येता ती.
 कागला, प्रा० कागला. हिं० गु०
 कालिंगड, प्रा० टम्बूज. दे० तम्बूज. हिं०
 कांबडळ, प्रा० इंद्रावण. कों० घाडेंद्रावण
 घुळेंद्रावण. दे०
 कावळी, प्रा० काकतुंडी काहुंडली. दे०
 कासाविदा, प्रा० कासिदा. दे० कास
 दा. हिं०
 काळा उंबरा, प्रा० बोखाडा. कों० मातु
 टी. दे०
 काळा वाळा, प्रा० नेत्रवाळा. हिं०

काळे जिरे, प्रा० कलौजी जिरे. हिं०
 किन्हाचा वृक्ष, प्रा० श्वेत. कृष्ण. किन्ही.
 गिरिणई. कों०
 किरमार्णा भोंवा, प्रा० सुरवंदीचे फूल. कों०
 ठोहारी अजवान्. हिं०
 किराईत, प्रा० चिराईत. दे० काडेकिराईत.
 फुलकिराईत. कों० नेपालकिराईत. चि-
 रायता. हिं०
 किर्मिज, प्रा० किर्मिशेकिर्मिगी फा० कोक्कास.
 ल० कोशिनील. इं०
 कुचला, प्रा० काजरा. कों० जेरकचोलां गु०
 कुंजीर, प्रा० कुणज. कृष्णजिर्क दे०
 कुटकी कार्जी, प्रा० स्वकेसियाह. फा०हेले.
 बोरीनैचीगेदिस्म. ल० दलाकूहेलेबोर-
 लास्. इं०
 कुतरें, प्रा० कुत्रुं गु०
 कुंदागवन, प्रा० कुंदागवत. दे०
 कुकडु, देवकुकडु. प्रा०रानमाठ. कों०
 कुसर्गाचा बेल, प्रा० राननवाळी. अविमुक्त.
 कुहिली, प्रा० कवांच हिं० काचकुहिली दे०
 खाजकुहिली. कों० कैच्छी. हिं० डोल.
 काप्युविस्. ल० कौडच. इं०
 कुळिथ, प्रा० हुलगे. हुलवाल. कों० कुल.
 थी. गु०
 कुळी, प्रा० कुळई. दे०
 कुवडा, प्रा० श्वेत. पात. केतक. कों०
 कुळ, सानकेळ. मुठेळी केळ. लोखंडी. आंबेळी.
 चवई ह्य० रानकेळ. इत्या०
 कोकंब, प्रा० आमसोल. कों० विषाविला.
 सोलें. कों०
 कोतुंबा, प्रा० कडवणा. कों०
 कोथिबीर, प्रा० ओले धने असतात ती.
 कौबडा, प्रा० मुरगा. हिं०
 कौबी, प्रा० करमला. हिं०
 कोम, प्रा० वांसोते. कों०
 कोरकांड, प्रा० कोरफड. कों० धीवकुमारी.
 हिं० कुवार. गु०

कोगंटा, प्रा० कटसरैया. हिं० कांटेसर. दे०
 सिपडु. गु०
 कोळ्या, प्रा० शियाळ गु०
 कोहोळा, प्रा० कोहळा. दे० भुराकोहोळा
 कों० कोहंडीफल. हिं०
 कोळसा, प्रा० फहम. फा० कोएला. हिं०
 काबोलिधी. ल० चाकोल. इं०
 कोळजन, प्रा० कुलंजन. दे० पाननीज-
 ड. गु०
 कंकोळ, प्रा० कापुरचिनी. दे० शितळचि-
 नी. गु० मरीचकंकोळ. गु० चिनीक-
 वावा. कवावचिनी. हिं० कवाव. फा०
 म्युवावा. ल० जावापेप्पर. म्युवेवूझ. इं०
 कंकी, प्रा० देववाभूळ. दे० कोकई. इं०
 खजूरी, प्रा० द्वीपांतर खजूरी. थोरपालेवत.
 छहारी. हिं०
 खडीसाकर, प्रा० मिर्ची. हिं० नवात. फा०
 नावात साकर. दे० साकरमप्युरिफिके-
 टम्. ल० प्युरिफैदुगुर. इं०
 खडु, प्रा० खडी. शेडू. दे० खरीमट्टी. हिं०
 गिलेसुपीद. फा० क्रीता. ल० चाक. इं०
 खरसंवळी, प्रा० आवैचा बेल. कों०
 खर्वज, प्रा० खर्वज. म० शकराटेटी. गु०
 खवस, प्रा० कावळें दुधांत. ह्य० चिकांत
 साकर. एलचीदाणे घालून करितात तो.
 खवळें मांजरा, प्रा० कोंकणात प्रसिद्ध आहे.
 खाण, प्रा० खाण. दे०
 खांगा, प्रा० डाहव्या. कों० टहाव्या. दे०
 खागा रानसुरण, प्रा० वज्रमुष्टि. लुतीचे
 कांदे. कों०
 खारा सुरण, प्रा० कडवा सुरण. कों०
 खारिक, प्रा० शिलेमानी पिंडखजूरीचा भेद.
 खारीमीठ, प्रा० द्रोणीचे मीठ. उखर भूमी-
 वर पिकते तें.
 खिचडी, प्रा० भूनी खिचरी.
 खिरणा, प्रा० रंजणीवृक्ष व त्याचींफळे कों०
 रायण. गु०

बुरासनी तीळ, प्रा० कान्हेळे तीळ. दे० लां-
 बोडे तीळ. कों०
 बुरासनी भोंवा, प्रा० चोरभोंवा. दे०
 बूबकझा, हिं० खसखसी सारखें लालबीं
 बारीक असतें तो.
 ब्लेण्डे, प्रा० किरवें. चिबोरी. कों०
 ब्लोकड, प्रा० कोकड. कुवा. कोकी. मुंगुसा
 सारखें असतें तें.
 ब्लंगार, हिं० निखारा. कों० विस्तत. कों०
 कोरसा.
 बठोना, प्रा० गाठीवनामळ. चोरवेली. र०
 गठोनाझाड. दे० बठोत्याचा भेद भटोर.
 भंडिउर. ग्रंथिपर्ण. थुणर. चोरवेलीचा
 भेद. चोरक. स्थौण्यक.
 बलघांटी, प्रा० कंठ. टोटरा. कों० दे०
 गवा, प्रा० रानांत असतो त्याचे शिंगाचे
 दाहू भरवायास शिंगडे करितात. तो०
 गहू, प्रा० गेंहू. हिं०
 गळ्हा, प्रा० फुलप्रियंगु. हिं०
 गळ्हाच्या जाती, काठे लाल रंगाचे. पोटे.
 गुळधुवें. कों० हशियाह. सफेत्त० गु०
 गाईचे भेद, गृष्टि. धेनु. वक्रयणी. वस्म. र०
 गाजर, प्रा० गाजर हिं० जदंफ फा० ज-
 जर. आ० दासीरोदिस. ल० कारटनटड. इ०
 गांजा, प्रा० रानगांजा. झालिपर्णी. सालवण.
 सेवरा. डाव. कों०
 गाजरचे बीं, प्रा० गाजरकाबीज. हिं० तु-
 खमेजदंफ. फा० दासीसमिना. ल० कार
 टसीस. इ०
 गांझर्णा, प्रा० वेर. दे०
 गाठीवन, प्रा० गठोना. थुणर. भंडिउर. भा०
 गांडवळ, प्रा० काडु. दवणकाडु. दे०
 गाढव, प्रा० गधेडो. गु०
 गुगुळ, प्रा० गूगर. हिं० भैसगूगर. हिं०
 गुगुळ. गु०
 गुंडागवन, प्रा० पानी. एरकाआपू. कों० दे०
 गुलछधू, प्रा० हिं०

गुलनुरा, प्रा० हिं० शंखासुर. कों० शंखेसरी.
 दे० राजतुरा. कों० कुंकुमकेशर. कों०
 गुलबास, प्रा० रामरक्षा. कों०
 गुलाबाचें फूल, प्रा० गुलाबका फूल. हिं०
 गुलका. वर्द. आ० राझेसेटिफोल्पेटला.
 ल० दामस्करोसपेटलस. इ०
 गुळवेल, प्रा० कंदगुळवेल. गरुडवेल. कों०
 गिलोई. हिं० गलो. गरुळ. गु०
 गुळ, प्रा० गोड. कों०
 गुंडा, प्रा० जाचे शिंगाचे खडकपात्र होते तो.
 गुळ, प्रा० मिठल. गु० मयनकळ. दे०
 गुंडवा, प्रा० विव्याचे आंतील बिया.
 गुंडमहाळुंग, प्रा० मधुकाकडी. कों०
 गुंडाळ, प्रा० मोठे पानाची पाण्यांत बुडाले-
 ली असत्ये आणि जिचा योगाने साकर
 होते ती.
 गुंधर्णा, प्रा० लघुभोकर. झसोडी. गुंदा. गु०
 गुंम, प्रा० कानच्युनुरा. गु० घौण. कों०
 गुंमेट, प्रा० रानपवेर. सं०
 गुंराडु, कर्मादउ. झ० बारीक. गगडी. झ०
 मोठे. गु०
 गुंवारिचा टेंगा, प्रा० वांचा. कों० गुंवारि-
 कां सेग. हिं० गवारमाटिया. गु०
 गुंहाग, प्रा० पाडा. कों० वाडडो. गु०
 गुंक्षुगाडिचमूल, प्रा० पंचमूल.
 गुंखर्णसुवर्णशाक, प्रा० गुंखर्णसुवर्णशाक.
 चित्रकूटे प्रसिद.
 गुंधर्णा, प्रा० धूम्रपत्रिका. सं०
 गुंगुड, प्रा० लाहन कमळाचें बीं नाचण्यासा-
 रिखे आंत असतें तो. कों०
 गुणगमगडा, प्रा० रंगफिरवितो तो. चाफ-
 डा. कों०
 गुणत्या, प्रा० भिन्नत घातलेले दाणे शिज-
 वितान त्या. कों० धूपुनी. हिं०
 गुंस, प्रा० उतळ. कों०
 गुंनकरंज, प्रा० चौपडा करंज. च०
 गुंवहा, प्रा० वारवा. कों० थोरवेवडा. फता-

ज्या शेंगाचा. लघुधेवडा. मुगवारवा. कों०
 बालील. गु०
 घोडेसरगवत, प्रा० अश्ल. ह्य० जिताराग-
 वत. दे०
 घोण, प्रा० गोम. दे०
 घोरपद, प्रा० गोहे. हिं० घा. गु०
 घोसाजी, प्रा० कों० पारोबी. सातपुती. कों०
 पारोसा दोडका. दे०
 घोळ, प्रा० कों० रायघोळ. मळेघोळ. मोठी.
 दे० लोनी. हिं० चिलघोळ. दे०
 चवक, प्रा० मिरवेर्लीचे मूळ. अथवा बेलता-
 णा. कों० चवक. द्र०
 चवगीगाय, प्रा० जीचे पुच्छाची चवरी
 होते ती.
 चयज्या, प्रा० चोला. गु०
 चाईरोग, प्रा० उंदरी. लालकी. कों०
 चाकबत, रानचाकबत, प्रा० कुंजार. गोड
 चाकबत. दे०
 चांगेरलोणा, प्रा० चुका. दे०
 चांचड, प्रा० धुंगुडे. कों०
 चांदपेल, प्रा० राजबला. दे० नितणवेली.
 मसा. हिं०
 चांपा, प्रा० ९ प्रकारचा. श्वेतचांफा. खुरचांफा १
 सोनचांफा २ नागचांफा. नागकडीसारखे
 पिवळे फुल असते तो. ३ भुईचांफा. ४
 थोर नागचांफा. दक्षिणकोकणांत प्रसिद्ध
 आहे तो. ५
 चांगेजी, प्रा० चिरोजां. हिं० चारवृ-
 विज. कों०
 चिकणा, प्रा० चिकडणकडी. कों० तूपकडी-
 लेंचा. कों० बला. सं० काशकि. गु०
 चिच, प्रा० इम्की. हिं० अमिली. हिं० तमरे.
 हिंदी. फा० तमारिपल्या. ल० तमारिंड-
 पल्य. इं०
 चिचुंदरी, प्रा० लुछुंदरी गु०
 चिनळ, प्रा० आंगावर पांढरे टिपके अस-
 तात ते.

चिभुड, प्रा० गोरखकांढी. गोपाळकां-
 कडी. दे०
 चिमण्या, प्रा० चिमण्या. कों० रानचिमण्या.
 ह्य० भोरज्या. दे०
 चिरफळ, प्रा० तिरफळे. कों०
 चिविल, प्रा० चिक्की. बारीक घोळीसारखी,
 असत्य ती.
 चील, प्रा० लघुचाकवत. दे० कुतरचील. दे०
 चुका, प्रा० थोरचुका. आंबवती. दे० आमी-
 टोझ्या. ल० बुदसेरेल. इं०
 चुना, प्रा० ७ प्रकारचा. मोती १ दगड २
 अजुनसादडा ३ शिप ४ स्पटीक ५
 कुडा ६ रुई ७ यांपासून होते तो.
 चोपचिनी, प्रा० रवन. रावन. फा० आ०
 चंचुबीज, प्रा० चुंचभाजीचे बीं. दे०
 चंदनबटवा, प्रा० दे० वडावथवा. हिं० लघु-
 चाकवत. रकचाकवत. दे०
 चंदनपोपट, प्रा० मोठा पोपट लाल चोंची-
 चा असतो तो.
 जपाळ, प्रा० जेपाळ. कों० जमालगोटा. हिं०
 मोगली एरंड. चंद्रजात ह्मणून वृक्ष आहे
 त्यास ही जपाळ ह्मणतात. कों० ने-
 पाली. गु०
 जपाळाचे तेल, प्रा० जमालगोटिका तेल. हिं०
 रोचनेदंद. फा० तिमिळईओल्यम्. ल०
 ओइल्भोकू तिमिलियम्. इं०
 जव, प्रा० जां. हिं० सातू. दे० दाईर. फा०
 होदेईसिमिना. ल० पेरुबाले. इं०
 जवज, प्रा० आळशीचे बीं. दे० अलसीकी-
 बीज. हिं० तुषमेकतान. फा० बुजरक.
 आ० लेनीयुझीता तिसिमिसिमिना. ल०
 लिंसीदकोम्पनप्राक्ससीद. इं०
 जळ्या, प्रा० जळू. जलो. गु०
 जार्ड, प्रा० किंचित् लाल रंग फुलाचे पाक-
 लीचे पाटीवर असतो ती. चमेली. हिं०
 मोठी श्वेतजार्ड. नेवाली दे० पातवर्ण अ-
 सते तिलाही ह्मणतात.

जांबळांचा आसव, प्रा० जांबळांचारस. धाय.
 टीचीं फुलें. मध. गुळ. यांपासून करावा
 तो. म०
 जांबूळ, प्रा० फरेंदवृक्ष. हिं० थोर जांबूळ.
 नदीजांबूळ. दे० जांबूळें. कों० जांबू. गु०
 जांबूळ, प्रा० राझली गु०
 जायपत्री, प्रा० पत्री. कों० जावित्री. दे० जा
 वत्री. हिं०
 जायफल, प्रा० जायफल. हिं० जोझेवुवा.
 फा० औझेतेव. आ० मैरिस्तिमेन्युक्रिई ल०
 नन्वेग्. इं०
 जासवंद, वन, प्रा० रक. श्वेत. सिंदूरवर्ण.
 भगवी. पीत. पांचप्रकारची. शासुत. गु०
 जिगजिगा, प्रा० रानचिमण्या. कों० भोर-
 ज्या. दे०
 जिरे, प्रा० पीतवर्णखंडाईत बारीक आसतें. तें १
 कृष्ण. कलौजीजिरे १ श्वेत. जाडेश्वेतवर्ण १
 धूसरजिरे. शाहाजिरे १ कडुजिरे. कडु-
 काळेळें. रानजिरे १ जिरा. हिं० जीरा
 फा० कमून. आ० कम्पिन्सीझ. इं० इयु-
 मिनीसेमिना. ल० जीरं. गु०
 जुई, प्रा० जुही. हिं० बारीक फुलाची लघुजुई.
 थोरजुई. पिवळें फुलाची पीतजुई.
 जोधळे, प्रा० ज्वारी. अरगड. झाऊ. दे०
 जोधळ्याचा जाति, निरयोद्य० चपटा. वानी.
 निळवा. दादर. वुच्छरी. चिकर्णा.
 वादरडी. गती. चीणां. गामडिया द्य०
 भार. गु० खोडे. झाऊ. दे०
 जंगला, प्रा० पत्राई. हिं० जंगारा. फा० जं-
 जार. आ०
 ज्येष्टीमध, प्रा० जेठीमध. गु० हिं० बेखेम-
 हक. फा० असलुसोस. आ० ग्लिसिरि-
 शरोदिस. ल० लिक्विडरूट. इं०
 झरस, प्रा० झरसी. दे०
 झांपड, प्रा० तंदा. अर्धनिद्रा. चू०
 झिझिरहा, प्रा० झिझुरडी. दे०

टरकांकडी, प्रा० वाळुककांकडी. दे० पडवळ-
 कांकडी. कों० लांबीकांकडी. चीकिन गु०
 टम्बुज, प्रा० पांढरें लांबें कलिगड गु०
 टांकणखार, प्रा० पत्र्याचा व खड्याचा. स्वा-
 गी. कों०
 टांकळा, प्रा० तरोटा. दे० एवाड. परवार.
 हिं० कुवाडिया. गु०
 टांकळी, प्रा० दे० अगौथ. हिं०
 टिट्टी, प्रा० पेंचाचां भेद.
 टेटू, प्रा० लोभ्र. कों० लोभ दे० सोनपा-
 डर. हिं०
 टेंभुरणी, प्रा० टेंभक. दे० तेंदू. हिं० का-
 कटेंभुरणी. कांटे टेंभुरणी. कों०
 टोणगा, प्रा० हेला. हेलगा. दे० सैसा.
 गेडा. कों०
 टाळिब, प्रा० दाळिब. दे० अनार. हिं० दा-
 डम. गु०
 टाळिवसाल, प्रा० नासाल. हिं० पोस्तेअ-
 नार. फा० शोम्वानेट्पीट. इं० प्रायेटीको-
 टेंकस्. ल०
 टिंडे, दे० दिंडे. कों०
 टुकर, प्रा० मुड. गु०
 टुंगळी, प्रा० त्यालमुळा. शेंडीमुळा. दे०
 टोडी, प्रा० दे० हरणदोडी. कों०
 डोमकावळा, प्रा० रानकावळा.
 डोरली, प्रा० गनवांगी. कों० दे० थोर-
 डोरली.
 डांपणी, प्रा० कों० डोंडा. हिं० कमळाचें
 आंत कळा असतो त्यांत कमळास होता-
 त ती.
 डेंकूण, प्रा० मांकूण. गु०
 नरणी, प्रा० सोनेरी. कों० तेरणी. ध० रान-
 शेवंती. कों० लघुरानशेवंती. चू०
 नवखीर, प्रा० ५ प्रकारचें, जब १ गहूं २
 तांदूळ ३ तालवृक्ष ४ वनगाईचें दूध ५
 यांजपासून होतें तें. चू० कचोन्याच्या स-
 न्वासही क्षणतात.

ताग, रानताग, प्रा० श्वेतखुळखुळा. कों०
सण. भिडी. गु०

ताड, प्रा० श्रीताड. कांटेताड. हिंताल. का-
ळा ताड.

तांदुळजा, २ प्रकारचा, प्रा० जलतांदुळजा.
चवळई. दे० चोलाई. हिं० गु० धोरता-
दुळजा.

तार्नीचावेल, प्रा० वासनवेल. वासनी. वास-
नसडा. दे० पातालगहडी. निवळीचा
वेल. भुईपाडळ. सीता. कों०

तार्नीमखाना, प्रा० हिं० विखरबीज. कोळि-
स्याचें बीज. कों०

निधारी कांडवेल, प्रा० हाडसंधी. कों० हाड-
साखळ. दे०

निधारी गवत, लक्ष्म्यासारखें असते ते.

तिरकांडे, प्रा० जाचे नीर करितात ते.

तिलवण. प्रा० कानफोडी. दे०

तिवस, प्रा० तिवर. दे०

तिळवण, प्रा० कानफोडी. दे०

तिळांचा जाति, कावरा ह्म० काळा पादग
मिश्रित वर्ण. खरसाणिया. ह्म० काळा.
आला. ह्म० सफेत. गु०

तिल्या शरीक, प्रा० तोली. गु०

तुतांचें झाड, प्रा० तुवरक. हिं०

तुते, प्रा० शाहातूत. फा० तूत्. आ० मोरी-
वास्से. ल० मळेवेरेंस. इं० तुतीची
फळे. कों०

तुटी, प्रा० फिटकरी. हिं० झाक. फा०
झाज. आ० आत्युमेन. ल० आलम इं०
फडकडी. गु०

तुरी, प्रा० तुवर. गु०

तुरे जोथळे, प्रा० लालजोथळे. दे०

तुळस, प्रा० श्वेत. कृष्ण. वैजगंती. रानतुळस.
कापूर मार्ला तुळस. कों०

तृणकेशर, प्रा०

तेजपत्र, प्रा० माळच्यांत प्रसिद्ध आहे.

तेजवळ, प्रा० तेजवळकल. तेजवती. तिपानी-

तेरडा, प्रा० तेरण. गांवलीचीं फुले. कों०

तेल्यादेवदार, प्रा० चौपडादेवदार. दे०

तोंडली, प्रा० कटूरी. कुंदू. हिं० कडुतोंडली.

घालोडी. पाडावेल. गु०

तोरन, प्रा० तुवरक हिं०

तौशीकांकडी, कों० धोरकांकडी. प्रा०

तंबाखु, प्रा० तंबाकू. हिं० तमाकू. दे० टा-

वसीफोल्या. ल० तोबाकोलीवृक्ष. इं०

थोरमुळा, प्रा० चाणाक्यमुळा. दे०

थोररुई, प्रा० किंचित् श्वेतवर्ण असते तिला-
च रुई मांदार ह्मणतात.

थोरश्वेतरुई, प्रा० लावट फूल असते तिला-
च मांदार ह्मणतात.

दगडफूल, प्रा० पथरफूल. हिं०

दवणशेवती, प्रा० गुलदावरी. गुलचनी. हिं०

दवणा, प्रा० दौना. हिं०

दशांश वृक्षाचें, प्रा० मूळ. साल. पान. फूल.

फळ. रोमि. अथवा. पारंथ्या. चीक.

दांती, प्रा० दांताळी. कों० तिरीफल. हिं०

दालांचनी, प्रा० तज. गु० हिं० दाचिनी.

फा० सिन्नमोमीकोटेक्स. ल० सिन्नमनपा-
क. इं०

दालचिनीचे तेल, दाचिनीकालेल. हिं० सि-
न्नामोमीओलम्. ल० सिन्नमआईल. इं०

दिडशां, प्रा० पेंडशां. टिडोरा. गु०

दिवसरात्रमिळूनऊनू ६ यांचेप्रमाणघटिका.

१० घटिकापर्यंत वसंतऋतु.

११२० पर्यंत ग्रीष्मऋतु

२१३० पर्यंत वर्षाऋतु.

३१४० पर्यंत शरदऋतु.

४१५० पर्यंत हेमंतऋतु.

५१६० पर्यंत शिशिरऋतु.

दिवसाचे अंश, प्राण्ह १ मध्यान्ह १ अप-
राण्ह १ सायान्ह.

दुंदुलसर्प, प्रा० द्विमुखसर्प. सं०

दुधी, प्रा० खिचुकुला. नागार्जुनी. दुधनी.

दुधुली. दार्दुडी. कों० दुधेली. गु० दु-
धफशी. सं०

दुध्या, प्रा० दुधभोपळा. पांढराभोपळा. कों०
तुंबी. कटफुल. गडेल्. हिं०

दुभाएडका, प्रा० जाच्यापुच्छाजवळ मोठा
मासाचा गोळा असतो. तो.

देवकापशी, प्रा० देवपन्हाटी. दे० तांबडी
कापशी कों०

देवडंगरीफल, प्रा० देवदाली. दे० विदाली.
हिं० डंगरी. कों०

देवबाभूळ, प्रा० कंकी. कों० कोकई. दे०
देवमान, प्रा० रानसाली.

दोडकी, प्रा० शिगळी, कों० तोरी. तुरध्या.
हिं० कडू दोडकी, ल० दिवाळी. कों०

धने, प्रा० धनिया. हिं० कोथिव्रिया. कों०
तुखमेखीश्रीझ. फा० जुलंजुलान. आ०

कोथान्दीसेबिना. ल० कोवांदिरसीझ. इं०
धाणा. गु०

धमासा, प्रा० कांटेचुवूक. दे० जवासो. गु०
धापे, प्रा० पाचनकांदे. कों० पायनकांदे. दे०

नदीचे तिरां अथवा समुद्रतिरां भेतपलां-
डू सारखे असतात ते.

धायणी वृक्ष, धामग, प्रा० धुनीन हिं०
धायटीफुल, प्रा० धाईफुल. हिं०

धूण, प्रा० तांदुळांचे धूण.
धूसरमुग, प्रा० धूसरवर्णाचे मुग.

धंडशी, प्रा० दे०
धोत्रा, धतुरो. गु०

नखला, प्रा० कस्तूरी मृगाची नखे अथवा
जापासून अंबर हातो त्याचीं खवळे आ-
हेत असे झणतात.

नवग्रह क्रमाने नवग्रहांचीं नावे.

- १ रविरत्न. मार्णीक.
- २ इंद्ररत्न. मोतीं.
- ३ मंगलरत्न. पांवेळें.
- ४ बुधरत्न. पाच.
- ५ गुरुरत्न. पुंकरराज.

६ शुक्ररत्न. हिरा.

७ शनिरत्न. नील.

८ राहुरत्न. गोमेद.

९ केतुरत्न. वैडूर्य.

नवसागर, प्रा० नौशादर. हिं० आग्नेये-
भ्युर्यास. ल० साल्भाभोग्यक. इं० वज्र-
सार. सं०

नार्द, प्रा० रासनाभेद.

नाकशिकर्णा, प्रा० भूताकेशी. दे०

नागदवणी, प्रा० नागदोण. दे०

नागरमोथा, प्रा० लव्याची मुळें. कों०
केवडीमोथा. दे० क्षुद्रमोथ विंवाचीं मुळें

वाटोळी. राजमोथ. भद्रमोथ.

नांगराचा बैल, प्रा० पेटलाबैल. सं० नांगरास
धरलेला. कों०

नागवेल, प्रा० पानवेल. कों०

नागगुंठी, प्रा० दुधभोपळ्याचा भेद.

नागाली, प्रा० नाय. पेवें. कों०

नाचण्या, प्रा० नागल्या. कों०

नाडीचीं नावें, प्रा० शिरांचीं नावें. सं०

नाडीशाक, प्रा० पटुआभार्जा. भा०

नांदरुखी, प्रा० नांदरुख. कों० नांदरुखी. दे-
शावर प्रसिद्ध आहे.

नाबदसाकर, प्रा० रायपुरी साकर, खडेसा-
करेचा भेद.

नार, प्रा० झाडांताल साड. केत. कों०

नारळ, प्रा० नारियल्. हिं० नालियरु. गु०

नारळीवृक्ष, माड. कों० नारळी. दे०

नारिंगाची साल, प्रा० नारांगीकीछाल.
हिं० पोस्तेनारंज. फा० आसनशईको-

टेंक्स. ल० औरंजपील. इं०

नासपान, हिं० अमृतफल. प्रा०

निवृ, प्रा० लिंबू. हिं० लिंबू. फा० लिमोनेस.
ल० लेमॅझ. इं० कागदी निवृ. म०

ईडनिवृ. चू०

निवृचे तेल, प्रा० निवृका तेल. हिं० रोवने

लिवू. फा० लैमोनम ओल्यम. ल० लेम-
नआईल. ई०
निबूसाळ, प्रा० निबूकी छाल. हिं० पोस्ते-
निबू. फा० लैमोनमकोर्टेक्स. ल० लेम-
नपील. ई०
निबडुंग, कों० सावर. दे० तिधारि निबडुंग.
फडीचे निबडुंग. वहुनभारांचे निबडुंग.
कों० थोर. गु०
निवळीचा बिया, प्रा० निर्मळी. चिन्हार. दे०
निशोनर, प्रा० तेड. दे० निशोय. हिं०
नीव, प्रा० कों० रानकणस. क्षुद्रकणस. दे०
नेवाळी, प्रा० रायनेवाळी. वननेवाळी. दे०
रानमोगरी. कों० नेवाळी. सं०
पडवळ, प्रा० चिंचिडा. हिं०
पडवास, प्रा० साखरंड. कों० छोटीमार्ड. हिं०
परळ, प्रा० परेळ. कों० जलकणेर. दे०
पलंग, प्रा० माचा. कों०
पहाडमूळ, प्रा० पाहाडी.
पहारकुटुंबी, प्रा० कुटुंबिनी. दे०
पळस, प्रा० खाखरो. गु०
पाकड, प्रा० तांदुळांत अमतात ते. कों०
वंटी. गु०
पांगारा, प्रा० पारिंगा. पारंग. कों० कंट-
कीपारिजात. सं०
पागोटें, प्रा० मुंडासें. कों०
पाच, प्रा० पाचीचें झाड. कों० पाचरत्र. सं०
पाचोदा वृक्ष, प्रा० पखोडा. दे० पाचवं-
दा. कों०
पाडळ, प्रा० पाडर. काशपाडर. हिं०
पांडरफळी, प्रा० कों०
पाणी, प्रा० पानी. हिं०
पाणीबिंबवा, प्रा०
पाथरी, प्रा० गोजिब्या १ गोधूमी २
पापडी, प्रा० रंगबाशा. जंतुकारी. मालवदे-
शेप्रसिद्धा. पचावती.
पांपण्याचा रोग, प्रा० नेत्ररोग. सं०
पारवे, प्रा० रानकवृत्तर.

पारसपिंपळ, प्रा० पिंपरी. पायरी. कों०
पारोसापिंपळ. भेंडीचें झाड. दे०
पारा, प्रा० हिं० सिमाव. फा० हैदार्जरम.
ल० मेक्युरी. ई० पारा झणून एक झाड
आहे त्याचे खाखाच्या दोऱ्या होतात तो.
व्यासच घायपात झणतात.
पारोसापिंपळ, प्रा० मणेरवृक्ष. कों०
पाल, प्रा० गरालि. गु०
पाहाडी, प्रा० पाहाडमूळ. कों० पाठक. हिं०
पाहाङ्कुटुंबिनी, प्रा० कुटुंबिनी. दे०
पिंगत्री, प्रा० मालकांगोणी. दे०
पिठवण, प्रा० भाल. डवला. नवरी. कों०
भद्रसेवरा. दे०
पिटींडी, प्रा० श्वेताम्ली. सं०
पितळ, प्रा० पीतल. सं०
पित्तपापडा, प्रा० धरमरें. कों०
पिंपरवृक्ष, प्रा० पिंपडी. गु०
पिंपळ, प्रा० पीपलवृक्ष. हिं०
पिंपळी, प्रा० पीपर. हिं० गु० फिक्फिल्ड-
राज. फा० पिपरिसलोजिफकूटस. ल०
लॉंगपेप्पर. ई०
पिंपळा वाळा, लावजें. जलवाळा. प्रा०
पिसोळा, प्रा० कंडिसरा. त्याचें मुळाचें नाव.
चोक. पिसोळ्याचा भेद स्वर्णक्षीरी. पीत
काटेथोत्रा कों० दाखडी. गु० कडसरा.
चोक. दे०
पीतवाळा, प्रा० लावजें. जलवाळा.
पीतहरणवेल, प्रा० } स्वर्णजीवती. सं०
पीतहरणदोडी,
पुदनगिवन, प्रा० सुगंधतग. सं०
पुदिना, पुदिन. हिं० ओडुतेलाव. फिर्गी०
मेथापिंपरीटा. ल० पेपर्मिट. ई० ना-
णा. कों०
पुरुवांच्या जाति व लक्षणें.
१ शशक ॥ विषयलेपट. गायनाची प्रीति.
परमचतुर. साकथ. शिश्र साहा अंगुळें. या
लक्षणेंकरून एक तो शशक जाणावा.

१ मृग ॥ अल्पवृद्धि. स्वभावशुद्ध. सद्गुणी.

सुगंध व भ्रूषणे यांचेवायीं प्रीति. शिश्रु
आठ अंगुळें याल ० युक्त तो मृग जाणावा.

३ वृष ॥ सरळ. उंच व स्थूल. डोळे पिंग-
टवर्ण. कडु पदार्थावर प्रीति. अतिहास्य.
करणारा. शिश्रु दाहा अंगुळें व उग्रगंधि.
याल ० युक्त तो वृष जाणावा.

४ वाजी ॥ कृपण. लोभी. केशभार. फार
वेळ मैथुन करणारा. निर्भयवृत्ति. मंदप्र-
कृति. कुभोजनी. स्र ० वाईट पदार्थ खा-
णारा. शिश्रु बारा अंगुळें. याल ० युक्त
असतो तो वाजी जाणावा.

पुष्कराज, प्रा ० पीतरत्न. सं ० पुष्पराग. कों ०
पेज, प्रा ० वेळण. दे ०

पेंदरे, प्रा ० पिंडीरा. तुपकेळें. कों ०

पेंवे, प्रा ० नागाळी. कों ०

पैन, प्रा ० बारीक पिवळें फोडाची स्वरुज. दे ०

पोकळ्याची भाजी, प्रा ० नौरापा. हिं ०

पोखरण, प्रा ० पायथ्यांची विहीर. कों ०

पोपट, प्रा ० रांब. दे ० कीर. कों ०

पोपया, प्रा ० वातकुंभफल. सं ०

पोलादजाति, खरसार १ हुंताल २ ताल ३
बळ ४ वज्रक ५ काललाह ६

पोस्त, प्रा ० खसखसीचे झाडाचे फळाचे वोंड.

कों ० पोस्त. हिं ० कोकनार. फा ० पापा-

वरिसकापस्युळे. ल ० पोपीहेस. इं ०

पोस्ततांबडे, प्रा ० रोपदोस. पेटला. ल ०

रेदपोप्पी. इं ०

पोस्तबीज, प्रा ० खसखस.

पोळ, प्रा ० वसु. कों ०

पंखा, प्रा ० विष्णुणा. कों ०

पंचभूते, आणि यांचीं स्वरूपें.

१ पृथ्वी. कठिण. गंध.

२ उदक. रस. द्रव.

३ तेज. रूप. सूक्ष्म.

४ वायु. वृद्धि. स्वर्ग.

५ आकाश. शब्द. छिद्र.

पंधेगवन, प्रा ० कों ०

प्याहा, प्रा ० कवल. कों ० पानथरी. दे ०

प्रमाथीभौषधें, जी औषधें आपल्या प्रभावे-
करून. कान. तोंड. नाक. इत्यादिकाचे
छिद्रामध्ये कफादि दोषांचा संचय झाला
असतां दूर करितात तीं. वेव्हंड. मिरे.
इत्यादि ०

फटकी, प्रा ० स्फटिकासारिखी चकचकीत
असते ती.

फांगळा, प्रा ० फणिञ्जक. सं ०

फांज, जी, प्रा ० कों ०

फालसा, प्रा ० हिंदुस्थानांत प्रसिद्ध भाडे.

फोडाळ, प्रा ० लालराजाळ.

फोफेट, प्रा ० फाफण. दे ०

बकरी, प्रा ० शेळी. कों ०

बकाणीनिव, प्रा ० बकायणी. हिं ० थोर व-
काणनिव. लघुवकाणनिव. कवड्यानिव.
निवारा. दे ०

बकाहली, बगबेल, प्रा ० दे ० कों ०

बकुळ, प्रा ० बकुळी. ओवळी. कों ० थोर

बकुली. बगौळ. दे ० पोवली. गु ०

बगली, प्रा ० बलही. बेलकी. आडी.

बडीमार, छोटीमार, हिं ० शमी.

बडीशोप, प्रा ० हिं ० बर्याळी. गु ०

बदारफळ, प्रा ० सुदफणस.

बदामकडु, प्रा ० कर्बीबादाम. हिं ० बादाम-
तलव. फा ० आसिगदलेआमेरे. ल ० बीट-
रआमंझ. इं ०

बदामगोळे. प्रा ० मीठोबदाम. हिं ० आसि-
गदलेदल्लेस. ल ० सीटआमंझ. इं ०

बहावा, प्रा ० किरवाळा. कणजुवा. गिरिभ-
नोहर. हिं ० गरमाली. गु ०

बहाव्याचे शेंगातील गीर, प्रा ० अलमतास.
हिं ० खियारेशंवर. फा ० काश्यपल्या. ल ०

काश्यपल्य. इं ०

बांगडखार. प्रा ० काचलवण. सं

बाजरी, प्रा ० सजगुरे. दे ०

बादांगुळ, प्रा० बांदगुड दे० विंदुकलि.
बांदड.कांबडस. कों० गुंदी. गु०

बादियाण, प्रा० सुगंधद्रव्य मसान्यांत घालि-
तात तें.

बांब, बांबी. प्रा० जलनाम्बी. सर्पाक्षी. सं०

बांबू, प्रा० वेळू. कों० बांस. हिं०

बाबूळ, प्रा० बाभूळ. कों० कीकरी. हिं०

लघुबाबूळ. देवबाबूळ. द्व० कंकी. कों०

बाबल. गु०

बांबचा, प्रा० बांबची. हिं०

बाहावा, प्रा० गरमाळा. गु० अमलतास. हिं०

बाळंतशोप, प्रा० सुवा. गु०

बिबवा, प्रा० भिलावा. हिं० भिलामा. दे०

त्रिवा. त्रिवे. काळा. कों०

बिबला, प्रा० असाणा. कों०

बुंधे, प्रा० झाडाचे बुंधे. बुडें. कों०

बेचके, प्रा० खांद्या. कों०

बेदुक, प्रा० वेडको. गु०

बेदाणा, प्रा० विसर्पस. कों० द्राक्षामिसर्पस.

हिं० युवेपास्ते. ल० रेड्मस. इं०

बेल, प्रा० बेलाचे झाड व पाला. बेलफळ.

विन्या. हिं०

बेहडा, प्रा० बेहेळा. कों० बेहडा. बेहेर. हिं०

बैल, प्रा० बळद. गु० बळध. हिं०

बोकड, प्रा० बकरो. गु०

बोटकेंभान, प्रा० कोथिर्वेभान. कों०

बोर प्रा० बेर हिं० बोरीचा वृक्ष कों० चणि-

बोर. गु०

बोफ, प्रा० कसईचा भेद.

बोळएळ्या, प्रा० एल्वा. हिं० सिवरमुसञ्जिर

फा० आलोएससौकेटेएकूत्राकूटम. ल०

सोकोवैन. आलोस. इं०

बोळ, रक्त्याबोळ, प्रा० बोल. हिं० बर.

फा० मिरा. ल० मिरा. इं०

भटोरा प्रा० थुणे. यंयपर्णीचा भेद. भा०

भद्रसेवरा, प्रा० झालिपर्णी. सालवण.

भवरसाली, प्रा० दे० भोवरीचा भेद.

भांग, प्रा० जानवली. माया. सं० विजया.
गांजा. कों०

भात. प्रा० अन्न. सं०

भानाच्या जाति, प्रसिद्ध आहेत त्या.

१ पटणी. गरवी. व हळवी २ घुड्यावरंगळ

व बारीक वरंगळ ३ राजावळ. कुसाची व

बोडकी. ४ तांबसाळ. रायभोग. ५ को

थिर्विरे. बोडकेंभान. ६ डांगी ७ आवे-

मोहोर. ८ जिरेसाळ. जिरेवेल. ९ दोड-

की १० घोसाळवेल ११ कृष्णसाळ.

काळीसाळ. १२ निरपुंज १३ तुळबो

भात कुसांचें १४ बंगालवेल १५ एल-

ची १६ कपोद १७ तोरणा १८

पंत्वाळ १९ महाडी २० भुरा २१ वि-

रत्रिदी २२ खारेंभात खारेंत पिकतें.

तें. कों०

१ बारीक पटणी २ चिमणसाळहळवी ३

कुडई ४ गोदवेल खारें जमिनींत ही

होते ५ जोडभात. कों०

१ सकवार दे० १ कंडा २ सुकवेल ३

कवची ४ डाभिल ५ कालवेल ६ राब-

साळ ७ सुनरसाळ ८ मालवेल ९ केळ-

वेल ११ वांकडो. गु०

भांभुरडी, प्रा० महारविडी. कों०

भिर्शां, प्रा० भर्सेड. हिं० कमळकंदासपागो-

रे फुटतात तीं. कों०

भुईफोड, प्रा० कळंबी. कालिम कों०

भुजपत्र, प्रा० भूर्जपत्रवृक्षाची तचा.

भुयआंवळी, प्रा० भौआमली. हिं०

भुयकोहांळा, प्रा० वेंदीचा वेल.

भुयचापा, प्रा० भुयचांपा. कों०

भुयसांबूळ, प्रा० भारजांभूळ. कों०

भुयतरवड, प्रा० सोनामुखी. कों० आहली.

तगडवली. दे०

भुयफोड, प्रा० आळवी. कों०

भेंकर प्रा० हरिणासारखे असते परंतु शिंगें

नसतात तें. कों०

भोंकर, प्रा० शेलवट. दे०
 भोंपळा, प्रा० तांबडा भोंपळा. झ० डांगर.
 कों० गोडदुध्या. कडुदुध्या भोंपळा. तुंबडी.
 दे० दुधियु. गु० कटुवा. हिं०
 भोरड्या, प्रा० रानचिमण्या. दे०
 भंठिउर, प्रा० घंघिपर्णीचा भेद. नेपाल देशां
 प्रसिद्ध आहे.
 मका, प्रा० भुटे. दे०
 मकाणे, प्रा० मखान. हिं०
 मखमाल, प्रा० सेंडु. कों०
 यठ, प्रा० मठक्या. दे०
 मथ, प्रा० मद. हिं० शहद. फा० अंगवीन.
 फा० मेल. ल० हनि. इं०
 मधुमाधवी, प्रा० पुष्पविशेष.
 मयाळ, प्रा० वेळ. पाई. मांडवीवेळ. वसली.
 वसोला. अमृतवलरी.
 मर्यादवेळ, प्रा० मर्यानवेळ. कों०
 मर्वा प्रा० हिं० मिर्जनजोश. फा० ओरिग-
 नम. ल० मार्जरम्. इं०
 मसाला, प्रा० वेसवार. कों० गरममसाला. दे०
 माकड, प्रा० कों० माकडुं. गु०
 माका, प्रा० भांगरा. हिं० भांगरो. गु०
 मांजर, प्रा० बलाडि. गु०
 मातीचे तेल, प्रा० मष्टीकातेल. हिं० नफूत.
 आ० पित्रोल्पम् ल० मिनरटार. इं०
 मायफळ, प्रा० कों० माजुफळ. हिं० गु०
 गालनल. इं० माजु. फा० गाले. ल०
 मायमुळे, प्रा० माइनी. मांगिणी. गरमेल. गु०
 माढारोद्रवाकस्तूरी, प्रा० जवादी कस्तूरी.
 कों० लताकस्तूरी. पाच. कों० मुसकदा-
 णाकस्तूरी. हिं०
 मालकांगोणी, प्रा० करड कांगोणी. पिंग
 वी. कों०
 मिरमुडे, मिरमुडे. प्रा०
 मिरची, लालमिरची. हिं० कायन्नेपर इं०
 काप्सिसीनाक्से. ल० फिल्फिलेसुर्ब. फा०
 मिरे, काळीमिची. हिं० ट्लाकपिपर. इं०

पिपरिसनैदीवाक्से. ल० पिल्लिलेअस्वद. फा०
 मीठ, प्रा० लोन. गु० समुद्रलोन हिं० सी-
 साल्त. इं० नमक. फा० सोदेभ्युयास. ल०
 मुगवणी, प्रा० रानमूग. दे०
 मुंगळा, प्रा० मकोडा. गु०
 मुंगी, प्रा० किडी. गु०
 मुंगुस, प्रा० नोल. गु०
 मुंगुमवेळ, प्रा० कांदा. लघु. थोर. मुंगंध.
 तीन प्रकारचा. कों०
 मुंठगवत, प्रा० अश्वालु. कों०
 मुरगोगवत, प्रा० मंथानतृण. सं०
 मुरदाडाशिंग, प्रा० मुदांराशिंग. हिं० मुदां-
 सिज फा० लियर्ज. इं० प्रंवीवेंकिसदमसेमि
 विन्धम. ल०
 मुरुडशेग. प्रा० केवणीच्या शेगा. कों०
 मुसकटाणाकस्तूरी, प्रा० लताकस्तूरी.
 मुसळी, प्रा० काळी व पांदरी.
 मुळा, मू० मोगरी. गु०
 मृग, प्रा० मग. गु०
 मूळ, प्रा० जड. पाळ. कों०
 मेटशिगां, प्रा० हिं० मेटशिगी. कों० सां-
 नामकाई. गु०
 मेटा, प्रा० भेडपगु. हिं०
 मण पांढरे, प्रा० सफेतप्रोम. हिं० मुमसुफेद.
 फा० सीराआन्वा. ल० जैटवेक्स. इं०
 मोम. हिं० मिण. गु०
 मण पिंबळें, प्रा० पीलामोम. हिं० मुमेजर्द.
 फा० एन्वेक्स. इं० सीराक्रेवा. ल०
 मेद, महामेद, प्रा०
 मोखावृक्ष, प्रा० पळसासारिखा वृक्ष असतो तो.
 मोगलीबेदाणा, प्रा० निर्हीदान. हिं० तुष-
 मेसफर्जल. आ० क्विनससिझ. इं० सौदा-
 न्येसेमिना. ल० ब्रिहीचे फळांतील ती.
 मोनरिगणी, प्रा० चिचोडी. डोळी. म्रेद
 कों० भटकटाई. हिं०
 मोथानृण, प्रा० गुंडागवत.
 मोरचुक, न, द, प्रा० नीलासुतिया. हिं०

- तुतिया, फा० नीलातीता हिं० क्युप्रीस-
ल्कास, ल० लूखोनव्लूवियल, इं०
- मोरमांसी, एकागीमुरा, सुगंधद्रव्य गुर्जरदे-
शीं प्रसिद्ध.
- मंग्रेवेल, प्रा० लघुमोरवेल, कों० भुईपिलु-
डी, गु०
- मोहर्ग, गया, प्रा० राई, हिं० इस्पंड, फा०
खर्दल, आ० सिनेपिसमेमिना, ल० मस्त-
दसांन, इं०
- मोहोवृक्ष, प्रा० महवा, हिं० महडो, गु०
मोहाचा वृक्ष, कों०
- मोळ, प्रा० मोळगवत.
- मोस, प्रा० मोसा, हिं० विश्वामित्रा, सं०
- मोई, प्रा० मोहर्ग, कों०
- गंजणी, प्रा० खिरणीवृक्ष, दे० रायन, गु०
- गजपिंडखजूरा, प्रा० उत्तमखजूरा.
- गताळु, प्रा० राताळ, गताळु, दे० शकर-
कंद, हिं० राताळा, कों० दमर्णाया, झ०
सफेतराताळु, गु०
- गनभावा, प्रा० गनटीआवे, कों०
- गनभाले, प्रा० पेजकडुफला, दे०
- गनउईद, प्रा० मासवण, दे०
- गनकेळ, प्रा० चवई, कों०
- गनचिमणी, प्रा० गनचिडी, भारज्या, कों०
- गनजिरे, प्रा० कडुजिरे, कों० कडुकारेळे दे०
- गनबोर, प्रा० लघुबोर.
- गनभाल, प्रा० पिठवण, डवला, भद्रसेवरा.
- गनमूग, प्रा० मुद्रुपर्णी, सं० मूगवर्णी, हिं०
- गनवांगी, प्रा० डोरलीवांगी, दे०
- गव, प्रा० उसाचे रसाची करितात ती, गु-
ळीसाकर.
- गणभांवळी, प्रा० हरपररेवडी, कों० दे०
- गणबोर, प्रा० इरसालबोर, कों०
- गणभोगसाळी, प्रा० तांबसाळ, कों०
- राळपिवळी, प्रा० रेसिनाळेबा० ल० येलो-
शिन्, इं० राळ, प्रा०
- राळेचा वृक्ष, प्रा० अजकर्ण, अश्वकर्ण,
- रपें, प्रा० रूपा, गु०
- रगामम्मकी, हिं० सुहचे झाडाची साल.
- रायि, प्रा० आकला, हिं० आंकडो, गु०
- रणकबाज, प्रा० मेदीचें बीं, कों० मेवंडो-
बीज, हिं०
- रेवाचिर्ना, प्रा० रेवंडचिनी, हिं० रावंन, आ०
आ० रेवन, फा० रेइरोदिस, ल०
रुवर्व, इं०
- रेवाचिर्नीचा शिरा, प्रा० रेवंडकाशिंग,
हिं० असारेवंड, फा० कांवाज्या, ल०
गांबोज, इं०
- रोहडा, प्रा० रक, श्वेत, मिश्रवर्ण, तुहेरो, हिं०
- रोहें, प्रा० घोड्याहून अधिक चालतो जो
मृगविशेष, तें.
- लघुउंबर, प्रा० लहानउंबर, दे०
- लघुकांकडी, प्रा० खिरा, दे०
- लघुखिरा, प्रा० लघुकांकडी, दे०
- लघुचाकवत, प्रा० चील, चंदनवटवा, व-
युवा, दे०
- लघुबोर, प्रा० गनबोर, कों०
- लवंगाचे तेल, प्रा० लौंगकातेल, मु० दुहने-
करनफुल, फा० कार्योफिल्लोरमओल्यम,
ल० ओइलओफिल्लोवत्, इं०
- लसून, प्रा० लसन, काजुवा, मु० सीर, फा०
- लहानकमळ, उत्पले चंद्रविकासीं.
- लांकधान्य, प्रा० लांग, गु०
- लाजाळु, प्रा० लाजरी, संकोरणी, कों०
- लोखंड, प्रा० लोहा, हिं० आहन, फा० ह-
दाद, आ० फेरम, ल० ऐनर, इं०
- लोणागवत, प्रा० गोडलोणा, जरठी.
- वनगाय, प्रा० रानगाय, कों०
- वनतौशीकांकडी, प्रा० कडुकांकडी, कों०
- वरधारा, प्रा० लोसवेल, कों० जीर्णफंजी,
जीर्णवृद्धदाह, श्वेतरकविधारा, हिं० वा-
ढता देवदार.
- वर्णयागवत, प्रा० चणेगवत, दे०
- वर्षा, प्रा० वरया,

बल, प्रा० बद. दे० वर्धरोग. सं०
 शंकेरीची बेल, प्रा० कौरुणांत प्रसिद्ध आहे.
 वांगी, प्रा० बैंगण. भंटा. हिं० भागरी ह्य०
 मोठेवागे. कांकडीया. ह्य० लांबवागे. गु०
 वागुळ, प्रा० वाघुळ. वागळ. कों०
 वाघचोडा, प्रा० काले सर्पापासून घोरपडी-
 चे पोटीं होतो तो.
 वाघेटी, प्रा० गोविंदी. कों०
 वाजीकरणऔषधें, जीं औषधें घातला वाढ-
 वून स्त्रीसंभोगाविषयी हर्षयुक्त वाकि
 देतात ती. जशी नागवळा. शतावरी.
 साकर. दुध. कवचर्वाज.
 वाघकटोली, प्रा० वनकटोली. वनककों-
 डी. हिं०
 वाटाणें, प्रा० वटाणें. गु०
 वाफ्याचीं औषधें मम्मकरोगास,
 आघाडा. निर्गुंडी. सुंठ. पिंपळमूळ. नि-
 बाचीं पाने.
 वायवरणा, प्रा० भाटवरणा. कों०
 वाळांच्याजाति, मरचला. ह्य० वारीक.
 बकरा. ह्य० मोठे. गु०
 वासनवेळ. प्रा० वासनसडा. दे० नान.
 कों० पाताळगरुडी. सं०
 वालुककांकडी, थोर व लघु वालुके. दे०
 शियाळु. गु०
 वालू, प्रा० रेती. कों०
 वाखरा, प्रा० कोळिस्ता. कोळशी. कों०
 तालिमखाना. हिं०
 वाखु, प्रा० विल्डि. गु०
 वाखुवा, प्रा० विचवा. आग्या. दे०
 वावळ्या, प्रा० रानकुळिथ. कों० चमेड गु०
 वाशिष्ठ, प्रा० धूप. सरलाडींग. दे० तिलकवृक्ष
 वेण्ड, प्रा० वच. वज. गु० अगर. मु० क-
 संबेवा. फा० अकारुन. आ० वच. हिं०
 कालमीरेदिस. ल० स्वीडआगरुट्ट. ई०
 बेलदोडा, प्रा० इलायची. हिं० हेल. फा०
 काकिला. आ०

वेहेकळ, प्रा० गुलघोटी. दे०
 वेळीची भाजी, प्रा० मयाळ. कों० बेलबोंडी.
 बोंडवेळी. पोई. पोतकी. मांडवेळ. दे०
 बसोला. बचलु. हिं०
 बेळू, प्रा० बांजू. चिवा. कों० वास. हिं०
 वैजयंतीतुळस, प्रा० रानतुळसांत एक जा-
 ति आहे. जिचीं मोठीं पानें व मंजरी
 असत्ये व पानाचे भोवतीं करवतीसारखे
 कात्रे असतात ती. कों०
 वैद्य कोणता व कसा असावा, ब्राह्मण
 असावा. व वैद्यशास्त्रांत निपुण. व सांग
 वेद पढलेला. व शुद्ध. व उत्तम कुळांत
 उत्पन्न झालेला. व कुशल. व धैर्यावान्.
 व कालदेश यांत जाणणारा. व गुरू
 आणि शास्त्र यांजवर विश्वास ठेवणारा
 व चतुर. व सर्वकळांमध्ये प्रवीण. व बुद्धि-
 मान्. व धार्मिक व आचारसंपन्न. व सर्वत्र
 समपाहणारा. व दयाळु. व परोपकारी.
 व तपस्वी. व व्याख्या अंतःकरणवृत्ति
 शात आहेत. व लोभरहित. व यशस्वी.
 असा जो तो उत्तम वैद्य जाणावा.
 ॥ अयोग्य वैद्य कोणता तो ॥ रोगी. कठोर
 भाषण करणारा. व भितरा. व अवेलाका.
 व आळशी. व ज्यास सदुरूची शिक्षा
 नाही. असाजो तो अयोग्य वैद्य जाणावा.
 गणपुंखा, प्रा० शरपुंखा. कों० उन्हाळी दे०
 नीलवृक्षाकृतिसुयवंशीशरपुंखा.
 शिंगाडे, प्रा० शिघार हिं० शिघोडा. गु०
 शिप, पा. पी. प्रा० वेम्ने. ल० ऐस्तरसलज्ञ.
 ई० छिप. गु०
 शिर्षागवन, प्रा० थोर व लहान तांबेटीगवन.
 शिन्डोडी, प्रा० शिरवडी. दे० देवभोवरी.
 कों० पहारकुटुंबी. दे० अंधाहुरी. हिं०
 भोवरी सारखा बेल असतो त्यास रुईसा-
 रिखी फुलें येतात. ज्यांचा कळा भक्षिला
 असतां गोड लागतो ती.
 शिम्स, प्रा० देवशिम्स. कों०

शिशली, प्रा० दोंडकी. दे० तुरई. हि०

शिशिकार्णी, प्रा० मृगवि०

शिशोत्री, प्रा० सुरंगी.

शिवण, प्रा० शिवणगंभारी. दे०

शिसव, प्रा० शिशम. गु०

शेगट, प्रा० शेगसा. कों० शेवगा. दे०

शेगव्याच्या शेगा, प्रा० आगासियाकाको-
से. हि०

शेष्पाखेंग, प्रा० क्षुद्रखेंग. घ्राणेशखेंग. कों०

शेतवड, प्रा० गंधप्रसारिणी. देवकुंभा. कुंभा.

कों० तुसा. बाशीप्रांत० दणहवा. हि०

शेदूग, प्रा० गिरिमिंदूर.

शेट्टी, प्रा० पुण्यवि०

शेग, प्रा० चिकाडा. चंदिगा. कों० निवर.

थोर. गु०

शेरणी, प्रा० बोहोवर. हि०

शेराचा चाक, प्रा० शेजकादुध. हि० काळा.

का० कथुन. आ० युकोविटिंगमिरेसिना.

ल० युकोथ्यम ३०

शेवती, प्रा० लवु व थोर गन शेवती. तरणी.

सेनुली. सोनेरी. दणशेवती. कों० कृ-

जाफूळ. हि०

शेवगा, प्रा० बलाभोटा. दे०

शोप, प्रा० बडीशोप. दे० बर्याळी. गु०

बालशोप. प्रा० मौक. हि० बाधान. का०

अनीसुन. आ० आनीश. मु० सेमिना.

ल० आनिसु. तीज. दे० सुवा द्य० वा-

केंतशोप. गु०

शुडा, प्रा० काकीडा. गु०

शुगट, प्रा० लघुगोखर. कों०

साकर, प्रा० खांड. गु० मिसिरी. हि०

शकर. सकर. आ० साकरम. ल०

शुगर. दे०

साकरंड, साखरंड, प्रा० नुरेसाखर. कों०

पडवास. गु०

सागगोष्टी, प्रा० करंजिका तिरिगिच्छ.

दे० काचका. गु०

सागसादडा, प्रा० हेदीचा वृक्ष. अश्वकर्ण.
अजकर्ण.

साडेसाळी, प्रा० टोनमहिच्यांत पिकतात
त्या. माहाडी. विरविटी. इत्यादि.

सांवर, प्रा० सिगास सांटे फार फुटतात तो
पशु. को०

सांवरकंद, प्रा० शास्मलीकंद.

सावुण, प्रा० कठिण. सखतसावुण. हि० सावु-

नेसखत. का० सेपाघूस ल० हाईसोप. दे०

सावुणघड, नरमसावुण. हि० सावुनेनरम का०

सेपासोप. ल० सेपासोप. दे०

सावुणकंद, प्रा० अर्जुनसादडा. कों०

साळवण, प्रा० गनगोजा. भद्रसेवरा.

सांवरि, प्रा० मेर. हि० जेवरी. दे०

सावे, प्रा० सामो. गु०

साहोडा, प्रा० सागभद्र शंतलोके.

साळवंदीक, प्रा० शलकीनियम. कुंदर-

मुंघाटय. महजणा. हि०

साळपी, दे० साळईवृक्ष. शलकी. प्रा० सायी

ल. साळदर. कों० जिचे अंगार साळ-

पिमे बहुत असतात तीं. सावडी. गु०

साळा, भात. कों०

साळोवा, प्रा० मेना. कों०

सुगंधमांजरा, प्रा० जवदीमांजरा.

सुंठ, प्रा० जिजवरीसंगदिका. ल० जिज-

रुटा. दे०

सुनेग, प्रा० कामांज. कोळी. कों०

सुग्वंद, प्रा० सुग्वरी. कों०

सुग्मा, प्रा० अंजन. हि० सुर्म. का० कुहल.

आ० आंतिमोनाडसन्पुगोटम. ल० सन्पु-

रेटशोकआंतिमनी. दे०

सूर्यफल, यक्षा, प्रा० जाड लहान आणि

पिवळे फूल गावडीसारखे असते ते.

सोनटका, प्रा० रुईजीचे झाडासारखे ल-

हान शा० असते ते.

सोनामुखी, प्रा० भुईतरवड. दे० सुनामुखी.

मु० सन्ना. फा० सेनेफोल्या. ल० सेना-
कीवन्न. इ०

सौमल, प्रा० उदीरपाषाण. दे० समुलखार
मु० भिर्गेमूरा. फा०

सौरटीमानी, प्रा० गोपीचंदन.

सौरा, प्रा० सुर्याखार. प्रा० बाजी. हिं०
शौरा. फा० अकर. आ० पोट्टामेनैवास.
ल० नैतरझाल्तपीतर.

स्त्रियांभ्यावाति व त्यांची लक्षणे.

१ पविणी ॥ चंद्रमुखी. सुंदर शोभायमान.
उंच आणि मांसलस्तन. षोडश वर्षाकृति.
आंगमृदु. गौरवर्ण. मुखाससुगंधि. अल्पा-
हार. चतुर. मर्यादशील. मृदुभाषिणी.
विलासकुशला. देव व गुरु यांचे पुजन
करणारी. ओंठ व नेत्र आरक्तवर्ण. उपस्थ
षडंगुल. कमलगंधि. तळहात अतिमृदु.
स्वल्प रति. यालक्षणं करून युक्त. ती.

१ शंखिनी ॥ मुखलांबट. रक्तवर्ण. ओंठ लांब.
कुत्था. केशफार. निचित्रा. स्तन लांब.
जलद चालणारी. आळशी. घोगरा शब्द.
मानरासारिखे डोळे. स्थूल. साहसबुद्धि.
दुर्बुद्धि. फारखाणारी. मदतिव्हेला. गर्दभा-
सारिखी गति. उंच. रुधा. जघन व बाहु
व ऊर व केश हे लंबट. आरक्तवर्णनखें.
उपस्थ दाहा अंगुळें व क्षीरगंधि. यालक्षणं
करून युक्त. ती.

१ चित्रिणी ॥ कमळासारिखें मुख. मृगनय-
ना. षोडशवर्षाकृति. चंचल. समाशील.
चतुर. गायनकला जाणणारी. मंगलरूपा.
उंचस्तनी. मज्जामिनी. गायनाचेठायीं
प्रीति. मर्यादशील. शुभ्रवर्ण. उत्तमबुद्धि.
चित्रासदृश आकृति. मयूरस्वरा. मधुरवाणी.
ओंठ रक्तवर्ण. नेत्र पीतवर्ण. हात व ऊर
मांसल. उपस्थ आठ अंगुळे. व मांसगंधि.
यालक्षणं करून युक्त ती.

१ हस्तिनी ॥ अतिस्थूलशरीर. मंदगमना.

उद्या. ठेंगणां. खांदे व मुख मोठे. केश विं-
गटवर्ण. व निस्तेज. स्तन मोठे. ओंठ लांब.
निर्लज्जा. फारभोजन व भोगकरणारी. कष्ट
करणारी. गौरवर्ण. हस्तिमदासारिखा मुखा-
सुगंध. यौवनमन. उपप्रदार्थ खाणारी. उप-
स्थ बारा अंगुळे. यालक्षणं करून युक्त. ती
जास्त्रिया यालक्षणं करून युक्त असतात
त्या क्रमैकरून पविणी व शंखिनी व चित्रिणी
व हस्तिनी आहेत असे जाणावे.

स्वामीखार, प्रा० सुहागा. गु० हिं० बुरग
फा० सोदेस बोरस. ल० बारीकस. इ०

हत्ती, प्रा० हाथी. गु०

हगणाचें शिंग, प्रा० कौर्युवा. ल०

हरभरे, प्रा० चणे. कों० चणा. गु०

हरीख. प्रा० कोद्र. कों० कोदरा. गु०

हर्तकी, प्रा० सुरवारीहिरडा. हरडे. हिं०

हळद, प्रा० हळदी. हिं० रानहळद. वेडीह-

ळद. कापूर हळद. कों० हलद. गु०

चोराहळद. कारंजी. कुसुबाचे रंगास घेता-

त ती. दे०

हळदिवारुक्ष. प्रा० पिवळे लांकूड असतें.

ती. कों०

हाडसंधी, प्रा० हाडसांखळ. दे० तिथारीकां-

डवेल. कों० हारसिंगार. सिंगारहार. हिं०

हाताजोडी. प्रा० हताजोरी. हिं०

हाशावृक्ष. प्रा० कोंकणात प्रसिद्ध आहे.

हिंग. प्रा० हिं० अंगूझ. फा० आस्ताफेटी

देगिभिरेसिना. ल० आस्ताफेटीदा. इ०

हिंगणबेट. प्रा० इंगुदी. उडिंगण. दे०

हिंगूळ. प्रा० सिंगरफ. हिं०

हिराकस. प्रा० कासीसभात. हिं०

हरडा, प्रा० जौधिव्याची रुणसें भाजून चोळू-

न दाणे काढितात ती.

हुळा, प्रा० ओला हरभरा भाजून चोळून.

दाणे काढितात ती.

हेदक्ष. प्रा० साहोडा. सागाचा भेद.

गुणदोष.

अभ्रक.

अभ्रकस्तुचतुर्धास्त्र्यच्छूतगकोषपीतकः ॥ कृष्णश्चेतिक्रमात्त्रेयःपिना
 कोऽर्द्धुरोगः ॥ यज्ज्येतिद्विविजंयःपरीक्षानस्यकथ्यते ॥ पिनाकोऽग्नौ
 चमेमातामुंचेत्प्राणपनेकथः ॥ अजानादक्षिनश्चायंमहाकुष्ठरुगेम
 तः ॥ रक्तवर्णस्तुचक्षुःशोभेत्तवच्छब्दकारकः ॥ गुटिकाश्चैवजायंते
 सक्षिप्तोयंभृतिप्रदः ॥ पीतवर्णस्तुनासाप्रोक्षोऽधमानोऽक्तकोविच ॥ भ
 गंडरुगरोमेसोमानकीकप्रदःस्पृशः ॥ कृशीटभोर्नाथवानस्तुकृष्णोऽनधिक
 मित्रमेतु ॥ वज्राभ्रकोऽप्येष्टःस्त्र्यञ्जानाव्वाधिहरोमतः ॥ शुद्धोयमति
 शीतःस्त्र्यन्मधुगोऽपिकारकः ॥ पित्तग्न्यश्चास्त्र्यनुव्रभायुःमंशकोम
 तः ॥ भ्रातृद्विकरश्चायंशुक्रमंचयकारकः ॥ प्रजावुष्टिप्रदश्चैवशीषकः
 कांतिकारकः ॥ योगवाहीम् शुद्धरोत्रिदोषत्रयगुष्ठुत्तु ॥ विपरुःकृमि
 मेहघ्नःक्षितिक्षयविनाशनः ॥ उग्रधंधिहाप्रोकोऽगुद्धश्चायुनाशकः ॥
 कक्तवानकृमिकरोनानापीटाक्षयप्रदः ॥ पांडुकांश्वधंशोऽप्यार्धशूलंच
 त्पुत्रं ॥ अक्षिप्तोयंयकुस्तेऽतिप्रोक्षुशीरिक्तं ॥

अर्थ- अभ्रक श्वेत, रक्त, पीत, आग्नि, ज्वर, वा मेहमे, चर, प्रक्षारवा, त्यर्ची
 ककाने, पिनाक, दर्दुर, उग्र, अजाना, अक्षिप्त, पीत, अर्द्ध, अजान, पीत, अर्द्ध, अर्धपर
 वापनका, अमना, अनेकपत्रे से छोटे, त, पातना, पी, अमय, केला अमता, महाकुष्ठ
 उपन करितो, य, रक्तवर्ण, अमय, अर्द्ध, वा, अमता, वेडकाय शिवा शब्द करिता,
 य, रक्तवर्ण, शो, रक्षा, पी, उग्र, पी, अमय, हा, मक्षण केला अमता, शू, उग्रकारक अर्द्ध, आग्नि
 पीतवर्ण, ती, पातना, हा, अमय, पी, अमता, सतिपरिच, उग्र, शब्द करिता, य
 मगदमदि अनेक अमता उपन करितो; आग्नि ज्वर, अमता, धाकान, फुफ्फुला
 अमता, काही, पिनाक, पात, काही, वा, वेड, अर्द्ध, वा, अमय, अमय, अमता, हा मक्षण
 केला अमता, अनेक अमता, श्वर, अमता, अमता, अमता, अमता, अमता, अमता, अमता,
 अतिशीत, मग, क्विकर, पित्त, अमता, अमता, अमता, अमता, अमता, अमता, अमता,
 प्रजा व वृंशय यागां देणारा, दोष, कांतिकारक, योगवाही, शुद्ध, अमता, अमता, अमता,
 मग, अष्ट, विच, कृमि, मेह, क्षीटा, अम, अम, अक्षिप्त, म, योवा, नाश करितो, हा अशुभ
 मक्षण केला तर, आयुष्यावा नाश करितो; आग्नि, कक्त, वा, कृमि, अनेकव्यधि, क्षय,
 पांडु, शोकया, अम, शोष, पार्श्वशूल, अक्षीग, आग्नि अक्षिप्त, वनां उपन करितो.

अडुळसा.

आटरूपःशीतवीर्योऽलघुर्दृढःकटुःस्मृतः ॥ तिक्तःस्वर्यःकासहं
ताकामलारक्तपित्तहा ॥ विवर्णताञ्ज्वरकफश्वासमेहक्षयापहः ॥
कुष्ठारुचितृपावांतिनाशकःपरिकीर्तितः ॥

अर्थ—अडुळसा—शीतवीर्य, लघु, दृढ, तिखट, कटु, स्वर्य आहे, व खोकला, काबीळ, रक्तपित्त, विवर्णता, ज्वर, कफ, श्वास, मेह, क्षय, कुष्ठ, अरुचि तृषा, आणि वांछि, यांचा नाश करितो.

अम्लवेतस.

अम्लवेतस्तुतुवरश्चाम्लस्तिक्तःकटुःस्मृतः ॥ दीपनोऽग्नौलघुर्दृढःपथ्य-
कृन्मलभेदकः ॥ लोहच्छागादिमानांद्रवक्रकपित्तनुत् ॥ चणका
म्लसमःस्वादेकफवातकफार्शुनुत् ॥ गुल्ममूत्राश्मर्यरुचिश्रमतृट्ट
द्रुजापहः ॥ हिक्काशूलह्रीहरोद्यजीर्णानाहवातनुत् ॥ उदावर्ताधमा
नसिध्मकुष्ठवांतिविनाशकृत् ॥

अर्थ—अम्लवेतस—तुरट, आवट, कटु, तिखट, अग्निदीपक, कृष्ण, लघु, दृढ, पथ्य-कारक, मलाचा भेदकरणारा असा आहे, व रक्त, वयरा इत्यादीकांच्या मांसाला द्रवने पारारा, रक्तपित्तकारक, स्वादाने चण्याच्या आंबीसागिखा व कफनात, कफार्शु, गुल्म, मूत्राश्मरी अरुचि, श्रम, तृषा, तृट्टोग, हिक्का, शूल, ह्रीहा, अजीर्ण, आनाहवासु, उदावर्त, आध्मान, कुष्ठः आणि वांछि यांचा नाश करितो.

अक्रोड.

अक्षोटीमधुरःकिंचिदम्लःस्निग्धश्चशीतलः ॥ वर्यवृद्धिकरश्चाणोरुचि
दःकफपित्तकृत् ॥ गुरुःप्रियोवलकरःकफकृन्मलबंधकृत् ॥ वातपित्तक्षयं
वातंत्वेद्रोगंरक्तदोषकं ॥ रक्तवातंचदाहंचनाशयेदितिर्कीर्तितः ॥

अर्थ—अक्रोड—मधुर, किंचित् आवट, स्निग्ध, शीतल, धातुवृद्धिकर, कृष्ण, रुचि प्रद व कफपित्तकर, त्रुट, प्रिय, बलकर, कफकर, मलबंधक, असा आहे; आणि वात पित्त, क्षय, वायु, तृट्टोग, रक्तदोष, रक्तवात, आणि दाह यांचा नाश करितो.

अमृतवल्ली.

अमृतस्यचवल्लीसाहितंकारीविषापहा ॥ किञ्चित्किक्काजराव्याधिहरी
कुष्ठामनाशिनी ॥ कामलत्रणशोफघ्नीऋषिभिःपरिकीर्तिता ॥

अर्थ—अमृतबली—हितकारक, विषनाशक, किञ्चित् कटु, रसायन, अशां आहे, व कांड, आमदाष, काकीळ, वणशाथे यांचा नाश करित्ये.

अमृतफळ,

अमृतस्यफलंधातुवर्धकंमधुरंगुरु ॥

रुच्यंचाम्लंवातहरंत्रिदोषस्यचशामकं ॥

अर्थ—अमृतफळ- नासपात उत्तरदेशी प्रसिद्ध आहे. ते धातुवर्धक, मधुर, जड, रुचि कारक, आंबट आहे, व वायु; आणि त्रिदोष यांचा नाश करिते.

अकलकरा.

अकलकरोष्णोवीर्णेणवलकृत्कटुकोमलः ॥

प्रतिश्यायंचशोथंचवातंचैवविनाशयेत् ॥

अर्थ—अकलकरा- ऊष्णवीर्य, बलकर, तिखट आहे, व पडसें, सूज; आणि वायु यांचा नाश करितो.

अमरुफळ, उत्तरदेशी प्रसिद्ध.

अमरोश्चफलंशीतंमन्दद्रवकरंमत्तं ॥ सरंदाहरंरक्तपित्तकामलांमूत्रक

लूकं ॥ मूत्राश्मरीचहंतीतिऋषिभिःपरिकीर्तितं ॥

अर्थ—अमरुफळ- उत्तरदेशी प्रसिद्ध आहे. ते शीत, मळाला पातळकरणारे, रेषक असे आहे, व दाह, रक्तपित्त, काकीळ, मूत्रकल; आणि मूत्राश्मरी, यांचा नाश करिते.

अलंकार.

अलंकाराधृताःसर्वेसौभाग्यायुःप्रदामताः ॥

पावित्र्यपलभ्मिभोगानांसारकाःपरिकीर्तिताः ॥

अर्थ—अलंकार- कोणतेही अलंकार धारण केले असतां; सौभाग्य, आयुष्य, यांते देणारे व पवित्रता, लक्ष्मी; आणि भोग, यांला करणारे असे आहेत.

सुवर्णाचे अलंकार.

सुवर्णालंक्रुतिधृतिःकल्याणमुत्तदप्रदा ॥

अर्थ—सुवर्णाचे अलंकार धारण केले असतां; कल्याण व सुदृढ यानां करणारे आहेत.

रत्नाचे अलंकार.

रत्नालंकारविधृतिर्देवतातुष्टिकारका ॥

मनसोल्हादिनीप्रोक्तासर्वलोकवशंकरि ॥

अर्थ—रत्नाचे अलंकार धारण केले असता; देतांला तुष्टिकारक, मनाला आनंद देणारे; आणि सर्वलोकवशकारक आहेत.

रत्ने, सुवर्ण, मोत्ये व पोंवळीं यांचे अलंकार.

रत्नादीनामलंकाराःशरीरानंददायकाः ॥

कांतिकल्याणलक्ष्मिदिग्गमिभिःपरिकीर्तिताः ॥

अर्थ—रत्ने, सुवर्ण, मोत्ये; आणि पोंवळी. यांचे अलंकार शरीराला आनंद, कांति; आणि शोभा यानां करणारे आहेत.

एकेरी मोत्यांची माळ.

मौक्तिकैकावलीलक्ष्मीकांतिदायप्रकीर्तिता ॥

अर्थ—एकेरी मोत्यांची माळ लक्ष्मी व कांति यानां देते.

मोत्ये व पद्मराग यांचे अलंकार.

मुक्तानांपद्मरागाणांधारणं देवमुष्टिभ्यं ॥

अर्थ—मोत्ये व पद्मराग यांचे अलंकार धारण केले असता; देवतांना संतुष्ट करितात.

मोत्यांचा हार.

मुक्तानांहारविधृतिर्दाहपित्तविनाशनं ॥

कांतिहर्षनेत्रसुखंदवान्निप्रकीर्तितं ॥

अर्थ—मोत्यांचा हार धारण केला असता; दाह, पित्त यच्या नाश करिता, व कांति हर्ष, नेत्रसुख यानां देते.

इंद्रनील्युक्तमाळ.

इंद्रनीलयुतामालाधानीवत्तहरीमता ॥

चित्तप्रमत्तनानेत्रोत्साहकत्वस्मान्मता ॥

अर्थ—इंद्रनील्युक्त माळ धारण करिताशक आहे, व चित्तप्रसन्न; आणि नेत्रोत्साह यानां करित्ये.

सुवर्णयुक्तसुद्राक्षमाळ.

स्वर्णसुद्राक्षमालायाधारणंशयनाशनं ॥

मनोनंदकरंप्रोक्तमृषिभिःपरिकीर्तितं ॥

अर्थ—सोन्याने बांधलेली सुद्राक्षांची माळ धारण केली असता; पापनाशक आहे; व मनाला आनंद देणारी आहे.

स्वर्णयुक्तकमळाक्षमाळ.

स्वर्णयुक्तमळाक्षाणांधारणमुक्तिकारकं ॥

अर्थ—सुवर्णाने बांधलेली कमळाक्षांची माळ धारण केली असता; मुक्तिकारक आहे.

सोन्याची कंठी.

मुवर्णमालिकायुष्याकांतिदादाहवातनुत् ॥

ग्रहपीडानाशकरीलोकानां वशकारिणी ॥

अर्थ—सोन्याची कंठी—आयुष्य, कांति यांना देणारी व दाह, वायु आणि ग्रहपीडा, यांचा नाश करित्ये; व वशकारक आहे.

कानातील अलंकार.

कर्णभूषणकंहर्षप्रदं कामकरंतथा ॥

स्त्रिंजनकरंचैवदोषाणांनाशकंपरं ॥

अर्थ—कानातील अलंकार- हर्षकारक, कामप्रद, स्त्रियांच्या चिन्नाला आनंद देणारा आणि दोषनाशक असा आहे.

नवरत्नांचा अलंकार.

धारणंनवरत्नानां ग्रहसंतोषकारकं ॥

सर्वपीडाहरंचैवलोकानांप्रीतिवर्धनं ॥

अर्थ—नवरत्नांचा अलंकार—ग्रहाची प्रीति करणारा, संपूर्णपीडानाशक; आणि शोकाची प्रीति वाढविणारा असा आहे.

सुवर्णाचें पवित्रक.

पवित्रकंमुवर्णस्यपुण्यवृद्धिकरंपरं ॥ इहलोकेपरेचैवभोगमुक्तिप्रदं

स्मृतं ॥ आनंदकारकंचैवऋषिभिःपरिकीर्तितं ॥

अर्थ—सुवर्णाचें पवित्रक- पुण्यवृद्धिकारक, भुक्ति, मुक्ति; आणि आनंद यांचे देणारे असे आहे.

नानारत्नयुक्तपादभूषण.

नानारत्नयुतंपादभूषणंवीर्यदंस्मृतं ॥

सौंदर्यकामजनकंग्रहपीडाहरंपरं ॥

अर्थ—नानारत्नयुक्त पादभूषण वीर्यप्रद, सौंदर्यकारक, कामोत्पत्तिकर, ग्रहपीडानाशक आहे.

किंकिणीयुक्त कटिभूषण.

क्षुद्रघंटायुतंकटत्र.भूपणंपारेकीर्तितं ॥

वातपित्तयथास्थानंरक्षयेदितिचस्मृतं ॥

अर्थ—घागऱ्या लाविलेले कटिभूषण—वात व पित्त यांचा स्थानीं संरक्षण करिते.

अगस्त्या चार प्रकारचा.

चतुःप्रकारकश्चैवमुनिवृक्षउदात्तः ॥ रुक्षःशीतोथमधुरोवा

तलश्चत्रिशोपहा ॥ विवर्णताकफहरःश्रमकासव्रणापहः ॥ पि

शाचपीडांपित्तंचजूतंचानुर्थिकाहरेत् ॥

अर्थ—अगस्त्या चार प्रकारचा—तो रुक्ष, शीतळ, मधुर, वातरु, त्रिदोषनाशक असा आहे; व वैवर्ण्य, कसा, श्रम, खोकला, व्रण, पिशाचबाधा, पित्त आणि चातुर्थिक अशा यांचा नाश करितो.

अगस्त्याचें पुष्प.

मुनिपुष्पंतुनवरंतिकिंकिंचिच्चशीतलं ॥ पाकेकटुश्चविज्ञेयंवा

तलंपरिकीर्तितं ॥ नक्तंध्वंचप्रतिश्यायंज्वरंचानुर्थिकंकफं ॥

पित्तंचनाशयतिनदिदनुक्तंमहर्षिभिः ॥

अर्थ—अगस्त्याचें फूल तुगट, कडू, किंचित् शीतळ, पाककालीं तिखट, वातकारक, असे आहे; व रातांधले, पडते, चातुर्थिकअशा, कफ आणि पित्त यांचा नाश करिते.

अगस्त्याच्या शेंगा.

मुनिशिबीसराप्रोक्तावु द्विदाहृचिशालघु ॥ पाककालेनुमधुरा

तिकाचैवस्मृतिप्रदा ॥ त्रिदोषशूलकफत्तृत्पांडुरोगविपापनु

त् ॥ शोषगुल्महराप्रोक्तामापकाःरुक्षापत्तला ॥

अर्थ—अगस्त्याच्या शेंगा सरक, बुद्धिप्रद, हांचकारक, लघु, पाककालीं मधुर, कटु, स्मृतिप्रद अशा आहेत; आणि त्रिदोष, शूल, कफ, पांडुरोग, विष, शोष, गुल्म, यांचा नाश करिते. हिची भाजी रुक्ष व पित्तकारक आहे.

अगस्त्याची पानें.

पर्णतुमुनिवृक्षस्यकटुतिकंगुरुस्मृतं ॥ मधुरंकिंचिदुष्णंचस्वच्छंरुमि

कफापहं ॥ कंडूविपरक्तपित्तनाशयेदितिकीर्तितं ॥

अर्थ—अगस्त्याची पानें तिखट, कटु, जड, मधुर, किंचित् उष्ण, स्वच्छ, अशीं आहेत, व रुमि, कफ, कंडू, विष, रक्तपित्त यांचा नाश करितात.

अशोक.

अशोकोमधुरःशीतश्चास्थिसंधानकृन्मतः ॥ प्रियःमुगांधिःरुमिकृत्तुव
रोष्णश्चतिककः ॥ शरीरकांतिकृच्चैवस्त्रीणामुच्छोकनाशनः ॥ ग्राही
पित्तहरोदाहश्रमगुल्मोदरापहः ॥ शूलाध्मानेविषं चार्शत्रणंसर्वातृषां
तथा ॥ शोथापचीतृषांचैवनाशयेद्रक्तजांरुजं ॥

अर्थ—अशोक मधुर, शीत, अस्थीला सांधणारा, प्रिय, सुगंधि, रुमिकारक, तुरट,
उष्ण, कटु. शरीरची कांति करणारा, स्त्रियांच्या शोकाचा नाशक. ग्राहक, पित्तहर व
दाह, गुल्म, उदर, शूल, आध्मान, विष, अर्श, व्रण, संपूर्णतृषा, शोथ, अपची, तृषा,
रक्तरोग यांचा नाश करितो.

अतिविष ३ प्रकारचें.

त्रिप्रकारंचातिविषंकिंचिदुष्णंचतिककं ॥ अग्निदीप्तिकरग्राहित्रिदोषा
णांचपाचकं ॥ कफपित्तज्वरामातिसारकासविपापहं ॥ यकृद्वातितृषां
चैत्रकृमीनर्शाश्चपीनसं ॥ पित्तोदरंचातिसारंहर्षव्याधिहरंमतं ॥

अर्थ—अतिविष तीन प्रकारचें. किंचिदुष्ण, तीक्ष्ण, अग्निदीपक, ग्राहि, त्रिदोष
पचविणारें. कफपित्तज्वर, आमातिसार, कास, विष, यकृत, वाति, तृषा, रुमि. अर्श,
पदसं, पित्तोदर, अतिसार व सर्वव्याधि यांचें नाशक आहे.

अलिता.

अलितोष्णस्तिककःस्यात्कफवातव्रणापहः ॥ व्यंगारुचोऽकंठरुजव्रण
दोषंचनाशयेत् ॥ अन्येगुणास्तुलाक्षावत्प्रोक्ताःपूर्वमहर्षिभिः ॥

अर्थ—अलिता उष्ण, कटु, आहे; व कफ, वायु, व्रण, वांग, अरुचि, कंठरोग, व्रण
दोष पांचा नाश करितो. वरकडगुण लाखेसारखेच आहे.

अफु.

जारणोमारणश्चैवधारणःसारणस्तथा ॥ आहिनेनश्चतुर्धोक्तोगुणास्तस्य
ब्रवीमिंतं ॥ वृष्योवलकरोग्राहीसप्तधानुविशोषकः ॥ वातपित्तकृदा
नंदकारकोनेत्रमादकः ॥ वीर्यस्तंभकरस्तिकोमधुगश्रपकीर्तितः ॥
सन्निपातकृमिकफांडुक्षयविनाशकः ॥ मेहादन्ध्यासकासंचह्निहा
न्धातुक्षयंतथा ॥ नाशयेदितिचप्रोक्तोविज्ञेयस्तस्यकथ्यते ॥ श्वेतव
र्णोजारणःस्याद्भुक्तमलंचजारयेत् ॥ नृतिप्रदःरुष्णवर्णोमारणस्तुप्र

कीर्तितः ॥ जरानाशकरःपीतोधारणःसप्रकीर्तितः ॥ चित्रवर्णःसार
णःस्यान्मलसारणकार्यतः ॥

अर्थ—अफु- जारण, मारण, धारण, आणि सारण अशी चार प्रकारची आहे. ती वृष्य, बलकर, ग्राहिणी, सात धातूंचा शोषकरणाारी, वातपित्तकर, आनंदकारक, मादक, वीर्यस्तंभकर, कडु, मधुर, अशी आहे; व सन्निपात, रुमि, कफ, पांडु, क्षय, मेह, दमा, खोकला, फ्रीडा, धातुक्षय, यांचा नाश करित्ये. ही श्वेतवर्ण असत्ये. ती भन्नाला जिरायित्ये; तिला जारण झणतात; व काळी असत्ये ती मृत्युकारक झणून मारण झणतात, जी पिवळी ती जरानाशकरणाारी तिला धारण झणतात; आणि चित्रवर्ण ती मळाचे सारण करित्ये; झणून तिला सारण झणतात.

अळु साधारण.

अलुकंशीतलंचैवअग्निदाप्तिकरंतथा ॥ मलस्तंभकरंप्रोक्तंमधुरंतु
जडमंतं ॥ रुक्षंवृष्यंदुर्जंचवलवृद्धिकरंपरं ॥ स्तन्यकृन्मलमूत्रा
णांकफवायोश्ववृद्धिकृत् ॥ रक्तपित्तनाशयतिकंदोधातुविवर्धनः ॥

अर्थ—अळु साधारण—शीत, अग्निदीपक, मलस्तंभक, मधुर, जड, रुक्ष, वृष्य, दुर्जर, बलवर्धक, स्तनांतिल दूध वाढविणारे व मल, मूत्र, कफ; आणि वायु याना वाढविणारे आणि रक्तपित्तनाशक आहे; व याचा कंद धातुवर्धक आहे.

गोड राजाळु.

मधुराजालुकंशीतंमधुरवायुकारकं ॥ पाकेकटुचविज्ञेयंरुचि
दंदाहापित्तनुत् ॥ शोपतृट्कफनुत्प्रोक्तमस्यकंदस्तुशीतलः ॥
अग्निमाद्यंमलस्तंभकफकृत्पित्तनुत्परः ॥

अर्थ—गोड राजाळु- शीत, मधुर, वातकर, पाककाळी तिखट, रुचिकर, असे आहे; आणि दाह, पित्त, शोष, तृषा व कफ यांचा नाश करिते. याचा कंदा थंड आहे; व अग्निमाद्य, मलस्तंभ आणि कफ यानां करणारा व पित्तनाशक आहे.

लाल राजाळु.

रक्तराजालुकंकिंचिदुष्णंचाग्निप्रदीपकं ॥
कफवातहरंचैवऋषिभिःपरिकीर्तितं ॥

अर्थ—लाल राजाळु- किंचित् उष्ण, अग्निदीपक, कफ व वायु यांचे नाशक आहे.

राजाळुभेद अतुई.

राजाळुभेदःसंप्रोक्तश्चातुईइतिनामतः ॥ मलावष्टंभकःस्निग्धोजडो

बलकरोमतः ॥ कफनाशकरश्चैवतैलेपकोरुचिप्रदः ॥

अर्थ—राजाळुभेद अतुई—मलस्तंभक, स्निग्ध, जड, बलकर, कफनाशक, अशी आहे. तेलांत तन्नून भक्षण केली असतां; रुचिकारक अशी ओई.

श्वेतअळु.

श्वेतालुकिंचित्कटुकमुष्णंवातकफापहं ॥

अर्थ—श्वेतअळु—किंचित् तिखट, ऊष्ण, ओह; आणि वायु व कफ यांचा नाश करिते.

काळें अळु.

कृष्णालुकंतुमधुरंशीतवीर्यश्रमापहं ॥

पित्तदाहहरंचैवऋषिभिःपरिकीर्तितं ॥

अर्थ—काळें अळु—मधुर, शीतवीर्य, श्रमनाशक, ओह; आणि पित्त व दाह यांचा नाश करिते.

काळें रानअळु.

कृष्णंवनालुकंरुच्यंमहामिद्विकरंपरं ॥

मुखजाडयहरंप्रोक्तंमुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः ॥

अर्थ—काळें रानअळु—रुचिकर, प्रहासिद्विकर व मुखजाडयनाशक आहे.

रानअळु.

वनालुकंतृप्तिकरंत्रिदोषशमनंपरं ॥

अर्थ—रानअळु तृप्तिकर व त्रिदोषनाशक आहे.

कांसाळु खंवरे.

कांस्यालुकंकेडुकरंमधुरंपथ्यकारकं ॥

दीपकरुचिदंप्रोक्तंकफवातरुजापहं ॥

अर्थ—कांसाळु. खाजकरणारें—गोड, पथ्यकारक, दीपक, रुचिप्रद, ओह; आणि कफवातरोगाचा नाश करिते.

अगरु.

अगरुस्तुमुग्धिःस्यादुष्णस्तिकःकटुःस्मृतः ॥ स्निग्धोमंगलदो

रुच्योधूपयोग्यश्चापित्तलः ॥ तीक्ष्णोवातकफौहंतिकर्णनेत्ररुजाप

हः ॥ कुष्ठनाशकरःप्रोक्तोलेपेचोद्वर्तनेशुभः ॥

अर्थ—अगरु—सुगंधि, उष्ण, कटु, तिखट, किग्ध, मंगलकारक, रुच्य, घृणाविषयी योग्य, पित्तकर, तीक्ष्ण, असा आहे; आणि वायु, कफ, कर्णरोग, कुष्ठ, यांचा नाशक आहे; व लेपाविषयी किंवा आंगास लावण्याविषयी उत्तम आहे.

कृष्णागरु.

कृष्णागरुःकटुस्तिकश्रोष्णोलेपेतुशीतलः ॥ प्राशनेपित्तदृष्टप्रोक्तःपौष्टिकश्चलघुःस्मृतः ॥ चूर्णपित्तकरंप्रोक्तकर्णरुड्नेत्ररोगहा ॥ त्रिदोषदाहत्वग्दोषकफवातविनाशकृत् ॥

अर्थ—कृष्णागरु—तिखट, कटु, उष्ण, लेप केला असतां; पित्तनाशक, पौष्टिक, लघु असा आहे; आणि याचे चूर्ण पित्तकारक आहे, व कर्णरोग, नेत्ररोग, त्रिदोष, दाह, त्वग्दोष, कफ आणि वायु यांचा नाश करितो.

दाहागरु.

दाहागरुःकिंचिदुष्णःसुगंधिःकटुकःस्मृतः ॥
केशवृद्धिकरःकांतिप्रदःकेशविशोधकः ॥

अर्थ—दाहागरु—किंचिदुष्ण, सुगंधि, तिखट, केशाची वृद्धिकरणारा, कांतिकारक आणि केशशोधक असा आहे.

काष्ठागरु,

काष्ठागरुःकटुश्रोष्णोलेपेरुक्षःकफप्रणुत् ॥
मुखरुग्वांतिवातांश्रनाशयेदितिकीर्तितः ॥

अर्थ—काष्ठागरु—तिखट, उष्ण, लेपाविषयी रुक्ष, कफनाशक असा आहे; आणि मुखरोग, वांति, वायु यांचा नाश करितो.

स्वाद्वागरु.

स्वाद्वागरुस्तुतुवरश्रोष्णानस्येमवातहा ॥

अर्थ—स्वाद्वागरु—तुरट, उष्ण, आहे; आणि नस्याने वातनाश करितो.

मांगल्यागरु.

मांगल्यागरुकःशीतःसुगंधिर्योगवाहकः ॥

अर्थ—मांगल्यागरु—शीतल, सुगंध; आणि योगवाहक असा आहे.

अर्कपुष्पी, शिरदोडी.

अर्कपुष्पीचोष्णवीर्यावृष्याच्चमलस्तंभकृत् ॥

कृमिमेहश्चेतकुष्ठकफपित्तविकारनुत् ॥

अर्थ—अर्कपुष्पी, शिरदोडो—उष्णवीर्य, वृष्य, मलस्तंभक भक्षी आहे; आणि रुमि-
मेह, शंखकुष्ठ, कफ आणि पित्तविकार यांचा नाश करित्ये.

अर्गट, कंटकवृक्ष, एरवणी.

अर्गटस्तुवरःशीतवीर्येव्रणविशोधनः ॥ व्रणरोपणकृच्चैवपुष्पम
स्यगधुस्मृतं ॥ तिक्तंचज्वरपित्तघ्नंकफरक्तरुजापहं ॥

अर्थ—अर्गट, कंटकवृक्ष, एरवणी—शीतवीर्य, व्रणशोधक व व्रणरोपक असा आहे; आणि
यांचे कूट गोड व कडु आहे; व ज्वर, पित्त, कफ आणि रक्तगंग यांचा नाश करितो

अम्लपर्णी.

अम्लपर्णीवातकफशूलस्यचविनाशिका ॥

अर्थ—अम्लपर्णी—वायु, कफ आणि शूल यांचा नाश करित्ये.

अर्जुनसादडा.

अर्जुनस्तुवरश्चोष्णोमधुरःशीतलःस्मृतः ॥ कांतिदोषलकृच्चैवलघुव्रण
विशोधकः ॥ अस्थिभंगास्थिसंहारेहितःकफविनाशकः ॥ पित्तश्रमतृ
पादाहमेहवातविनाशकः ॥ त्द्वेगंपांडुरोगंचविषवाधाक्षतक्षयं ॥ मे
दोवृद्धिरक्तदोषघ्नश्चासंक्षतंतथा ॥ भस्मरोगंनाशयतिइतिपूर्वैर्निरूपितं ॥

अर्थ—अर्जुनसादडा—तुरट, मधुर, शीतल, कान्तिकारक, बलकर, लघु, व्रणशोधक.
असा आहे; आणि अस्थिभंग, संधिभंग, कफ, पित्त, श्रम, तृषा, दाह, मेह, वायु, द्वेग, पांडुरोग,
विषवाधा, क्षतक्षय, मेदवृद्धि, रक्तदोष, घाम, दमा, क्षत व भस्मरोग यांचा नाश करितो.

अनुलेपन, उटी.

अनुलेपनकंचवर्त्यतेजःसौभाग्यदायकं ॥ त्वच्यंप्रीतिप्रदंप्रोक्तं
ण्मूर्च्छाश्रमनाशनं ॥ दौर्गंध्यवातहंप्रोक्तंपूर्वाचार्यैरदंस्मृतं ॥

अर्थ—अनुलेपन-उटी—बलकर, सौभाग्य व तेज यांचे देणारे, त्वचला हितावह, प्रीति
कर असे आहे; आणि तृषा, मूर्च्छा, श्रम, दुर्गंध, आणि वायु यांचा नाश करितो.

अजमोद.

अजमोदो रुचिकरो दीपकः कटुरुक्षकः ॥ उष्णो विदाही तृद्यश्च वृष्यो व
लकरो लघुः ॥ तिक्तो मलस्तंभकरो ग्राहकः पाचकः स्मृतः ॥ आध्मानशू
लकफत्वेद्वातारोचकनाशनः ॥ उदराणि रुमिश्चैव वांतिनेत्ररुजं जयेत् ॥
वस्तिशूलदंतरोगं गुल्मं शुक्ररुजं तथा ॥

अर्थ—अजमोदा—रुचिकर, दीपक, तिखट, रुक्ष, उष्ण, विदाहक, तृद्य, वृष्य, बल कर, लघु, कंडु, मलस्तंभक, ग्राहक, पाचक, असा अर्धे; आणि आध्माने, शूल, कफ, वायु, अरुचि, उदरें, रुमि, वांति, नेत्ररोग, बस्तिशूल, दंतरोग, गुल्म आणि शुक्रदोष यांचा नाश करितो.

आजवला, पांढरा व काळा.

आजवल्लःकटुश्चोष्णःशोतीदाहकरःप्रियः ॥ रुक्षोरुच्योदीपकःस्यात्पा
केलघुचपित्तलः ॥ तिक्तश्चमधुरश्चैवमुखप्रसवकारकः ॥ व्रणयोवातह
रश्चैकफनेत्ररुजापहः ॥ मूत्ररुच्छारुचिविपकामलाकुंभकामलाः ॥ आ
नाहवातशूलाग्निमांशत्वग्विपस्कूर्मन् ॥ रक्तदोषश्वासकासदद्रुदृ
त्पार्श्वरुग्ज्वरान् ॥ कंडुकुष्ठवमीश्रैवनाशयेदितिकीर्तितः ॥

अर्थ—आजवला—पांढरा व काळा—तिखट, उष्ण, शीत, दाहक, प्रिय, रुक्ष, रुच्य, दीपक, पाककाळी लघु, पिकतर, कंडु, मधुर, सुखाने प्रसव करणारा, व्रणाविषई हितकर आणि वायु, कफ, नेत्ररोग, मूत्ररुच्छ, अरुचि, विषदोष, कावळ, कुंभकावळ, आनाह वायु, शूल, अग्निमांश, त्वरोग, विरोग, रुमि, रक्तदोष, दमा, खोकला, दद्रु, तृद्रोग, पार्श्वशूल, ज्वर, कंडु, कुष्ठ आणि वांति, यांचा नाश करितो.

सुगंधआजवला.

सुगंधाजवलःप्रोक्तःकटुश्चोष्णश्चतृत्तिठत् ॥ सुगंधःपित्तकृन्निद्राजन
कोवांतिवातनुत् ॥ ग्रहवाधापार्श्वशूलकासश्वासकफान्जयेत् ॥ शोथंचां
गस्यदौर्गंध्यनाशयेदितिकीर्तितः ॥

अर्थ—सुगंधाजवला—तिखट, उष्ण, तृत्तिकर, सुगंध, पित्तकर, निद्रा, वांति, वातरोग, विप, ग्रहवाधा, पार्श्वशूल, खोकला, दमा, कफ, मूत्र, आणि आंगाचा दुग्ंध यांचा नाशक अर्धे.

आग्निदवणा, अग्निदमनी, धमासाभेद.

अग्निदमनकःप्रोक्तोरुच्यश्चोष्णोऽग्निदीपनः ॥ रुक्षःप्रियश्चसंप्रोक्तोवा
तगुल्मकफापहः ॥ स्त्रीहादिनाशकश्चैवऋषिभिःपरिकीर्तितः ॥

अर्थ—आग्निदवणा, अग्निदमनी, धमासाभेद— हा रुचिकर, उष्ण, अग्निदीपक, रुक्ष, आणि वायु, गुल्म कफ, स्त्रीहा, यांचा नाशक अर्धे.

आंबा कोवळा.

बालामस्तुवरश्चोष्णःसुगंधिश्राम्लकःस्मृतः ॥ क्षारस्ययोगाद्दु

विदोऽग्रहीकभाष्यकोशितः ॥ पित्तवातकफान्तरक दोषांश्चैवकरोति सः
 कंडरुणावमेहश्च योनिदोषव्रणतया ॥ अतिसारमेहेषु भाष्येति विदो
 शितः ॥

अर्थ— अंश साधारण कोवळा- तुरट, उष्ण, सुर्मधि, आं बट, क्षतान्ना योग्ये न
 चकर, आहक, रुक्ष, कों मि, पित्त वात कफ, रक्तदोष यानां उत्पन्न करणास; अ-
 णि कंडरोग वातमेह, योनिदोष, व्रण अतिसार व प्रमेह यां चा नाशक आहे.

बांठळलेला आंबा.

स बीजायः पित्तकफ शक्तमांस बल प्रदः ॥

अग्निगुणास्तु बाळाच इव प्रोक्ता श्वि किंत्सकैः ॥

अर्थ— बांठळलेला आंबा - पित्त, कफ, शक्त, मांस व बल वांनां देणारा अस
 आहे. बाकीचे गुण बाळाचा सारिखे आहेत.

झाडावर पिकलेला आंबा.

पक्कान्मोमधुरः शक्तवर्धकः पौष्टिकः स्पृतः ॥ गुरुः कांतिवृत्ति करः किं
 चित् स्लो रुचिप्रदः ॥ तृयो मांस वसानां च वर्धकः कफकारकः ॥ तुवर-
 श्वत्तृषा वात भ्रमाणां नाशकः स्पृतः ॥ कृत्यापक्वः पित्तहंता गुणाश्चान्ये
 सु पूर्ववत् ॥

अर्थ— झाडावर पिकलेला आंबा - मधुर, शक्तवर्धक, जड व पुष्टिकारक, कांति व तृप्ति
 यांनां करणारा, किंचित् आबटरु चकर, मिय मीस वर्धक बल कर कफकारक, तुरट अस
 आहे; आणि तृषा वा यु वथम यांचा नाशक आहे. आरीचा आंबा पित्तनाशक आहे बाकी
 चे गुण वरच्या सारखेच आहेत.

कोंबळा इरसाल आंबा.

रानाद्यकः स बालस्तुकद्वन्द्वः पित्तलोगुरुः ॥ दाहकोमधुरोऽग्रहीरु
 क्षो बुद्धिकफ प्रदः ॥ तथा स्तश्वास वातामृकरोतीत्येव मीरितं ॥

अर्थ— इरसाल कोंबळा आंबा - तिखट, आबट, पित्तकर, जड दाहक, मधुर बाहक,
 रुक्ष, असा आहे; आणि बुद्धिकफ, स्तश्वासा व वायु यांनां करितो.

बांठळलेला इरसाल आंबा.

उत्तमाद्यस्तु बन्दास्थिभ्यो म्लेरु क्षः कषायकः ॥ रक्तदोषमि
 दोषाणां कोपनोन्येतु पूर्ववत् ॥

अर्थ— बांठळलेला इरसाल आंबा - आबट, रुक्ष, तुख असा आहे; आणि रक्तरो
 प, त्रिदोष बांनां कोपविणाय आहे; सरकर गुण पूर्वी सारिखेच आहेत.

आदींत पिकलेला इरसाळ आंबा

पक्षांस्योमधुरः शीतो गुरुर्बलकरो मतः ॥ स्वादुर्धातुपुष्टिकर स्त्रिदोषप्रः
कफप्रदः ॥ अग्निदीप्ति करो वृष्यो मलस्तंभकरः प्रियः ॥ स्निग्धः कषा
यः सुरवदः कान्तिदः परिकीर्तितः ॥ धानुचूडराहशमनः पित्तश्वास श्र
मापहः ॥ अरुचिप्रः सृक्षेचपक्वः किंचित्स्वरः स्मृतः ॥ किंचित्पित्त-
करश्चान्ये गुणाः पूर्ववदीरिताः ॥

अर्थ- आदींत पिकलेला इरसाळ आंबा- मधुर, शीतळ, जड, बलकर, गोड, धातुव
र्धक, पुष्टिकर, त्रिदोषनाशक, कफकर, अग्निदीपक, वृष्य, मलस्तंभक, प्रिय, स्नि-
ग्ध, सुरट, ऋखकारक, कान्तिवर्धक, असा आहे; आणि वायु, तृषा, दाह, पित्त, श्वा-
स श्रम अरुचि यांचा नाश करितो. हा झाडावर पिकलेला - सारक किंचित् पित्तकर-
असा आहे. वरकड गुण पूर्वी सारखेच आहेत.

आम्ररस.

आम्रस्यतुरसः स्निग्धः सुगंधिर्बलकृद्गुरुः ॥ चित्तानंदस्तृप्तिकरः सरो
धातुविवृद्धिकर ॥ कफकृद्भ्रुचिदः प्रोक्तो वातप्रः परिकीर्तितः ॥ सेवदुग्धे
नसंपुक्तः कान्तिदः स्वादुस्मृतः ॥ वृष्यश्चान्ये गुणाश्चेत्तारसेन सरशास्मृताः ॥

अर्थ- आंब्याचारस- स्निग्ध, सुगंधि, बलकर, जड, चित्ताना आनंददेणात, तृप्ति
कारक, सारक धातुवर्धक, कफकर, व रुचिप्रद, व वांतनाशक असा आहे; आणि तो-
च दुधाशीं काढून प्रक्षेप केला तर कान्तिकर, स्वादादायक, वृष्य असा आहे. वरकड
गुण रसासारखेच आहेत.

चोरवून रवाळेच्या आंब्याचे गुण.

चोषिता मोबलरुचि वीर्यवृद्धिकरः परः ॥ लघुताशीनताशीघ्र
पाकता वातपित्तनुत् ॥ मलबंधकरश्चैव पूर्ववैधै रूदीरितः ॥

अर्थ- चोरवून रवाळेला आंबा- बलकर, रुचिप्रद, वीर्यवर्धक बलघुत्व, शीत
त्व, शीघ्र, पाकित्व व वातपित्त यांचा नाशक आणि मलबंधक असा आहे.

पिकलेला कापून रवाळेला आंबा.

पक्वः स्नाच्छ स्त्रिन्नामो जाड्यमाधुर्यशीतकृत् ॥ रुचिकृच्चिर
पाकंच धातुवृद्धिकरो निस्रः ॥ बलकर्ता वातपित्तनाशनः परिकीर्ति
तः ॥

अर्थ- पिकलेला कापून रवाळेला आंबा- जडत्व, मधुरता, शीतत्व, रुचि, चिर-
पाक, धातुवृद्धि आणि बल यांना करणारा व वातपित्ताचा नाशक असा आहे.

आंबोशी.

शुष्का मस्तुवरश्चासुतः स्वादि हो भेदकः स्मृतः ॥

कफवातहरः प्रोक्तो वैद्यैः सूक्ष्मार्थदर्शिभिः ॥

अर्थ- आंबोशी- तुरट, आंबट, स्वादिष्ठ, मलभेदक अशी आहे; व कफ आणि वात यांचा नाश करित्ये.

आंब्याची पोळी.

आम्रस्य पोलि कारुच्या सरालघ्वीतृषाबद्धा ॥

वातपित्तवमीनांचनाशिनीपरिकीर्तिता ॥

अर्थ- आंब्याची पोळी- रुचिकर, सारक, लघु अशी आहे; व तृषा वायु पित्त, आणि वांति यांचा नाश करित्ये.

आंब्याचीकोय.

आम्रबीजंतुमधुरं किंचिदम्लकषायकं ॥ चांत्य-

नीसारत्तद्दाहनाशनचबुधैर्मितं ॥

अर्थ- आंब्याचीकोय- मधुर, किंचित आंबट, तुरट अशी आहे; व वांति, अतिसार तट्ट्याचादाह यांचा नाशकरित्ये.

आंब्याच्याकोईचेतेल.

आम्रतेलं तुतुवरं स्वादु रुक्षं च तिलकं ॥

रुग्गंधिमुखरोगस्यनाशनं कफवातनुत् ॥

अर्थ- आंब्याच्याकोईचेतेल- तुरट, गोड, रुक्ष, कडु आणि रुग्गंधि असे- आहे; व मुखरोग कफ आणि वायु यांचा नाशकरितें.

आंब्याचीअंतसौल.

आम्रांतस्त्वग्राहिणीतुतुवरादाहकारिणी ॥

पित्तमेहकफानांचनाशिनी योनिशुद्धिकृत् ॥

अर्थ- आंब्याचीअंतसौल- ग्राहक तुरट व दाहकारक अशी आहे; व पित्त, प्रमेह कफ यांचा नाश व योनि शुद्धि करित्ये.

आंब्याचेमूळ.

आम्रमूळं तुतुवरं ग्राहिणीतरुचिप्रदं ॥

रुग्गंधिकफवातानां नाशनं परिकीर्तितं ॥

अर्थ- आंब्याचे मूळ - तुरट, ग्राहक, शीतळ, रुचिदेणारे, सुगंधि व कफ आ-
णि वायु यांचा नाश करिते.

आंब्याची कोंवळीं पाने.

आम्बच्छटस्तुवरो ग्राहको रुचि कारकः॥

वातपित्तकफानुहंतीत्येवंच परिकीर्तितं ॥

अर्थ- आंब्याचीं कोंवळीं पाने - तुरट, ग्राहक, रुचिकारक, आहेत; व वायु पित्त,
आणि कफ यांचा नाश करितात.

आंब्याचा मोहोर.

आम्बपुष्पं शीतलस्या द्वातलं ग्राहकं मतं ॥ अग्निदीप्ति करं रुच्यं क

फपित्त प्रमे हनुत् ॥ प्रदरं चातिसारं च नाज्ञायेदिति मे मतं ॥

अर्थ- आंब्याचा मोहोर - शीतळ, ग्राहक, वातकर, अग्नि दीपक, रुचिप्रद, अग्ना-
आहे; आणि कफ, पित्त, प्रमेह, प्रदर आणि अतिसार यांचा नाश करितो.

आंबट आंब्याचा रस.

अम्लाम्रस्य रसश्चाति फलिनो विषम ज्वरं ॥ अग्निमांशं रक्त रु

जं च नू विट्को दरं तथा ॥ त्रैत्ररोगं जनयति त्यतो बहु न भक्षयेत् ॥

कटाक्षिद्रु क्षिते चाथ शंठी जीरकसंचलं ॥ भक्षयेत्तेन तस्या श

विकारो नाशमाप्नुयान् ॥

अर्थ - आंबट आंब्याचा रस - तो अतिभक्षण केला असता; विषमज्वर, अग्निमां-
श, रक्तविकार, मलबंध, उदर, त्रैत्ररोग, यांना उत्पन्न करितो; खूपून अतिभक्षण करूं-
ये. कटाक्षिद्रु भक्षण केला तर; सुंठ, जिरे यांचे चूर्ण सेंधव घालून भक्षण करावे; म्र-
काने त्याचा विकार नाश पावतो.

आंबोली रक्तकोरांच्याचा भेद.

रक्तस्य च कुरंतस्य भेद आंबोलिसंज्ञकः ॥ सति क्लोष्णः शरीरस्य वर्ण

सौंदर्य कारकः ॥ वार्तं शोथं ज्वरं शूलमा ध्मानं श्वासकासकं ॥ सुग्व

रोगं वास्ति रोगं नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ - रक्तकोरांच्याचा भेद - आंबोली ती - कटु, उष्ण, वर्णकर, सुंदरता कारक अशी
आहे; आणि वायु, सूनूज्वर, शूल, आ ध्मान, दमा, रंको कला, सुग्वरोग, वस्ति रोग यांचा नाश
करिते.

अराम शीतला राम शाली .

रामशालिश्च निक्ता स्याच्छीता विस्फोट नाशिनी ॥ व्रणानां रोपणी चैव -

पित्तगोष कफापहा ॥ कफं दाहं रक्त रुजं नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ- आराम शीतला, रामशास्त्री - रुदु, शीतल, विस्फोट नाशक, ग्रण रोपक, अग्नी आहे; अग्नि, पिच, शोष, कफ, कफराह; आणि रक्त रोग यांचा नाश करित्ये.

आकाशवेल.

आकाशवेल्लिका किंचित्कटुकामधुराभियाः। वृष्या जरा व्याधिहं त्रीग्रहि
कापि प्रदीपनी॥ तुवराश्लेष्मसदशीतिक्त्तानेत्र रुजापहा ॥ कफामपि-
त्तहंतीचक्रुषिभिः परि कीर्तिता ॥

अर्थ- आकाशवेल - किंचित् तिरवर, मधुर, भ्रिय, वृष्य, जरा व्याधि नाशक, ग्रहिणी, अधिशीपक, तुरट, बुबुळित, कटु, अग्नी आहे; आणि नेत्ररोग, कफ, आम व पिच यांचा नाश करित्ये.

पांढरा आघाडा.

श्वेतश्चापामार्गकस्तु तिक्तो ष्णोयाहकः सरः ॥ किंचित्कटुकः कानिकरोषा
चकोपिः प्रदीपनः ॥ नस्यैवांतोप्रशस्तः स्यात्कफकंडूदरापहः ॥ दुर्नामानं
रुक्त रुजंमेदोरुगुदरे तथा ॥ वातसिध्मापचीदद्रुवांत्यामाना विनाशकः ॥

अर्थ- पांढरा आघाडा - कटु, उष्ण, ग्राहक, सारक, किंचित् तिरवर, कानिकरक, पांचक, अधिशीपक असा आहे; आणि नस्य, वांति, चाविषयी प्रशस्त व कफ, कंडू, उदर अशा, रक्त दोष, वेदरोग, उदर, वायु, तिबी, अपची, द्रु, वांति आणि आम यांचा नाश करितो.

रक्त आघाडा.

रक्तापामार्गकः किंचित्कटुकः शीतलः स्मृतः ॥ मलावष्टं भवमिह हान वि-
ष्टं भ कारकः ॥ रुक्षो वृणां विषं वातं कफकंडूंच नाशयेत् ॥ बीजमस्य रसे पाकेदु
र्जरं स्वादुशीतलं ॥ मलावष्टं भकं रुक्षं वांतिरुद्रक्तपित्तजित् ॥ कासनाशकरं
प्रोक्तं मुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः ॥

अर्थ- तांबडा आघाडा - किंचित् तिरवर, शीतल, मलावष्ट भक, वांतिकर, वायु व विष्टन यांना करणारा, रुक्ष असा आहे; आणि वृण, विष, वायु, कफ, कंडू यांचा नाश करितो. यांचे बीं रसकाठी व पाककाठी दुर्जर, गोड, शीतल, मलावष्ट भक, रुक्ष, वांति कर, रक्त पिच नाशक आहे; व रवोक त्याचा नाश करितो.

पाण आघाडा.

तोयापामार्गकश्चोक्तः कटुः शीथकफापहः ॥

कासं वातं च शोषं च नाशयेदिति च स्मृतः ॥

अर्थ- तोयापामार्ग - पाण आघाडा - तिरवर आहे; व सूज, कफ, रवोकला, वायु, शोष यांचा नाश करितो.

अश्वगंधाः आसंधः.

अश्वगंधोज्वराव्याधिनाशकस्तुवरः स्मृतः ॥ धातुवृद्धिकरः किंचित्कटु-
को बलदः स्मृतः ॥ कानि प्रदश्वसंप्रोक्तस्तथाचमधुगंधिकः ॥ शरीरपुष्टिका
रीचवृष्यश्रोणोलघुः स्मृतः ॥ वातक्षयश्वासकासं व्रणश्वेतं च कुष्ठकं ॥ कफवृ-
षकृमी-शोथं तथा चैव क्षतक्षयं ॥ कंडूनाशयतीत्येवं पूर्वाचार्यैर्निरूपितं ॥

अर्थ- अश्वगंध, आसंध-रसायण, नुरद, धातुवृद्धिकर, किंचित् निरवद, बलकर, कां-
तिकारक, मधुगंध, शरीराला पुष्टिदेणारा, वृष्य, उष्ण, लघु, असा आहे; च वात क्षय, दमा-
रयो कला, व्रण, श्वेतकुष्ठ, कफ, विष, कृमि, सूज, क्षतक्षय, कंडू यांचा नाश करितो.

आंवळी.

आमलक्यस्थिसंधानकराशक्तविवर्द्धिनी ॥ शीताकेश्या तृषापि

च मेदोरुक्कफनाशिनी ॥ घर्मनाशकरी प्रोक्ता प्राज्ञैर्वैद्यैर्विशेषतः ॥

अर्थ- आमलकी, आंवळी, - अस्थिचे संधान करणारी, शक्तवर्धक, शीत, केश्य अ-
शी आहे; आणि तृषा, पित्त, मेदरोग, कफ, घर्म यांचा नाश करित्ये.

आंवळे.

आमलक्याः फलं किंचि कटुकं स्वादुतिक्तकं ॥ अम्लं चतुर्वं शीतं ज-
राव्याधिविनाशकं ॥ वृष्यकेश्यं सारकंच हितं चारुचिनाशकं ॥ रक्तपि-
त्तं प्रमेहं च विषजूर्तिवमि तथा ॥ आध्मानं च चू विट् कत्वं शोथं शोषं
तृषां तथा ॥ रक्तस्य विकृतिंचैव त्रिदोषंचैव नाशयेत् ॥ आम्लत्वा-
द्वातहं प्रोक्तं माधुर्याच्चैव शीततः ॥ पित्तनाशकरंचोक्तं रुक्मत्वाच्च
कषायतः ॥ कफनाशकरं प्रोक्तं पूर्वेर्विद्याविशारदैः ॥

अर्थ- आमलकी फळे, - आंवळे, किंचित् निरवद, गोठ, कटु, आंबट, नुरद, शीत, +
जरा व व्याधि यांचे नाशक, वृष्यकेश्य, सारक, हित, अरुचिनाशक, असे आहेत; आ-
णि रक्तपित्त, प्रमेह, विष, ज्वर, वात, आध्मान, चू विट् कता, सूज, शोष, वाहा-
न, रक्तविकार, त्रिदोष यांचा नाश करितात, हे आंबट आहेत ह्यणून बायूचा नाशक
रिवाव; च मधुर आणि शीत आहेत या करिता पित्ताचा नाश करितात; व रुक्म आणि
नुरद आहेत म्हणून कफाचा नाश करितात.

आंबळ काठी.

आमलक्यफलं शष्पं तिक्तमम्लं कटु स्मृतं ॥ मधुरंतुवरकेश्यं भग्नसंधान

कारकं ॥ धातुवृद्धि करं नेत्र्ये लेपनात्कातिकारकं ॥ पित्तकफं च वा घर्म मेदो
रोग विषंतथा ॥ त्रिदोषं नाशयेत्येवं पूर्वाचार्यैर्निरूपितं ॥

अर्थ- शक्कामलक, आंबड काठी - कटु, आंबट, तिरवर, मधुर, तुरट, केथ्य
भय, संधान कर, धातुवर्धक, नेत्र्य आहे; व आंगाला लाविली असता; कांति कारक प्रा
णि पित्त कफ, नृषा, घर्म, मेद, विष, त्रिदोष, यांचा नाश करित्ये.

आवळीच्या झाडांतील नार.

आमलक्यास्तु वृक्षस्य मज्जातुतुवरा मधु ॥

वमिहृद्वातपित्तघ्नी चान्येतु फलवद्गुणाः ॥

अर्थ- आमलकी मज्जा, झाडांतील सार, तुरट, मधुर, आहे; आणि वातिक व वा
त पित्त यांचा नाश करित्ये. बरकडगुण आवळ्या सारिखे आहेत.

काष्ठा मलकी लघु आवळी.

लघु धात्रीतुतुवरा मधुरा बलदा कटुः ॥ किंचिदम्लारुचिरक्त दोषंचै
वाग्निमांद्यं ॥ नाशयेच्छीतपित्तं च गुणाश्चान्येतु पूर्ववत् ॥

अर्थ- काष्ठा मलकी, लघु आवळी - तुरट, मधुर, बलदायक, तिरवर, किंचिन्
आंबट अशी आहे; आणि अरुचि, रक्त दोष, अग्निमांद्य, शीतपित्त, यांचा नाशक-
रित्ये. इतर गुण पूर्व आवळी सारिखे जाणावे.

पान आवळे किंचित्काळसर तांबूसवर्ण.

पर्णामलकं मधुरं रुचिप्रदं गुरुश्चोष्णं ॥ विषत्रिदोषशमनं कफतृष्णापि
न वातहं प्रोक्तं ॥ सुतरातदेव पक्वं कफपित्तं करं विशेषतश्चोक्तं ॥

अर्थ- पान आवळे - किंचित्काळसर, व तांबूसवर्ण असतान; ते मधुर, रुचिप्रद,
गुरु, उष्ण आहेत; आणि विषदोष, त्रिदोष, कफ, तृष्णापित्त व वायु यांचा नाश करि-
तान; व ते पिकले असता; विशेषेकरून कफ व पित्त यांचा करणारे आहेत.

राय आवळे हर पर रे वडी.

राया मलंतुवरं रुचिप्रदं प्रियं चाम्लं ॥ तिक्तं रुक्षं विशदं स्वादु रूग्णं धि
वातलं चोक्तं ॥ स्वादिष्ठं लघु चोक्तं कफपित्तहरं च वातपित्तघ्नं ॥ मूत्रा-
श्मयं शीघ्रं मृषिभिश्चोक्तं च पूर्वजैर्ग्रथं ॥

अर्थ- राय आवळे, हर पर रे वडी - तुरट, रुचिकर, प्रिय, आंबट, कटु, रुक्ष, पि-
शद, गोड, रूग्ण ध, वातकर, स्वादिष्ट, लघु भसे आहेत; आणि कफपित्त, वातपित्त,
मूत्राश्मरी अशी यांचा नाश करितान.

भुय आवली.

भूम्या मलकी तु वरा तिका म्बामधुरा गुरुः ॥ शीता रुचि प्रदा चोष्णा पित्तमे
ह कफा पहा ॥ दृष्टि दाह पांडुरोगं मेहं सूत्र रुजंतथा ॥ तृषा कासर रक्त दोषं
पित्तं वातं क्षत क्षयं ॥ श्वासं हि क्वां नाशयति त्वेषं चोक्तं महर्षिभिः ॥

अर्थ- भुय आवली - तुरट, कड, आंबट मधुर, जड, शीत, रुचिकर, उष्ण, मशी आहे; व
पित्त, मेह, कफ, दृष्टि रोग, दाह, पांडुरोग, मेह, सूत्ररुज, तृषा, रक्तोष्ण, रक्तदोष, पि
त्त, वात, क्षत क्षय, दमा, उचकी यांचा नाश करित्ये.

आरी, कंटक वृक्ष.

आरि तिका तु वरा कट्टी चोष्णा च सं स्मृता ॥ रसे पक्के तु चाम्ब्ला स्याद्र
क्तस्य च विकोपनी ॥ वात कास पित्त रुजं नाशयेदिति कीर्तिता ॥

अर्थ- आरी, कंटक वृक्ष - कडु, तुरट, तिरबट, उष्ण, रस काढी व पाक काढी आं-
बट, रक्तकोपन, अशी आहे; आणि वात कास, पित्त रोग यांचा नाश करित्ये.

आरुक अलु बु रवार.

आरुको ग्राहि तु वरो ल्हयः शीतो गुरुः स्मृतः ॥ मला व हंभको ग्राही भेरी चो
ष्णः कफापहः ॥ पित्त लहत्या च कश्चा म्लो मधुरश्च मुरवपियः ॥ मुरव स्वच्छ
करश्चैव मेह गुल्मा र्शानुत्परः ॥ रक्त वात रुजां हंता सपक्षो मधुरो गुरुः ॥ कफा-
पित्तकरश्चोष्णो रुच्यो धातु विवर्धकः ॥ प्रियश्चैव तथा प्रोक्तो बेहार्श ज्वर वा-
नहा ॥

अर्थ- आरुक, अलु बु रवार - ग्राहक, तुरट, ल्हय, शीत, जड, मलसंभक, ग्राही,
भेदक, उष्ण, आणि कफ पित्त, यांचा नाश करणारा, पांचक, आंबट, मधुर, मुरवपिय
मुरवाला स्वच्छ करणारा असा आहे; आणि मेह, गुल्म, अर्श, रक्त वात यांचा नाशक
आहे. तो पित्तला असतो; मधुर, जड, आहे; व कफ, पित्त यांना करणारा, उष्ण, रुच
कर धातु वर्धक, प्रिय व मेह, अर्श, ज्वर, वायु यांचा नाश करितो.

आकोल वृक्ष अंकोल.

अंकोलस्तु वरस्ति चोरसशुद्धि करालपुः ॥ किंचित्कटुः सरः स्निग्धस्ती
क्ष्णश्चोष्णश्च रुक्षकः ॥ रसो वांति करश्चास्य विष दोष कफापहः ॥ वात
शूल शोथकृमिग्रह पीडामपित्तहा ॥ रक्तदोष विसर्पघ्नः श्वानासु विष
नाशनः ॥ औतो विषं कटी शूलमनि सारं च नाशयेत् ॥ पिशाच पीडा
शमनो बीजं चास्यनुशीतलं ॥ धातुवृद्धि करं स्वादु चाग्निभाय करं गुरु ॥

रसेपाकेनुमधुरंबलकृत्कफकृत्सरं ॥ स्निग्धं वृष्यंचदाहग्रंवातपित्तक्षया
पहं ॥ रक्तदोषंकफंपित्तं विसर्पंचैषनाशयेत् ॥

अर्थ— अंकोल, आकोलीवृक्ष-सुरट, कटु, पारदशुद्धी करणारा, लघु, किंविन् तिरवट,
सारक, स्निग्ध, तोषण, उष्ण रुक्ष, असा आहे. याचा रस वांतिकारक, विष, कफ, वातंशूल,
रुमि, सूज, घहपीडा, आम, पित्त, रक्तदोष, विसर्प. आणि कुतरे, उंदीर व मांजर यांचें
विष, कटिशूल, अनिसार, पिशाच पीडा; यांचा नाश करितो, याचें बीज— शीतल,
धातुवृद्धिकर, स्वादु, अधिमांद्यकर, जड, आणि रसकाळीं व पाककाळीं मधुर बलक
र, कफकर, सारक, स्निग्ध, वृष्य, असें आहे; आणि दाह, वायु, पित्त, क्षय, रक्तदोष, कफ, पित्त
न आणि विसर्प यांचा नाश करितें.

आलें.

शुंगवेरंरसेपाके शीतलं मधुरं लघु ॥ कटुकोष्ठांचत्वेद्यंच भेदकंचाग्निदी
पकं ॥ रुक्षं रुचिप्रदं वृष्यं पाचकं सारकं मनं ॥ कंठ्यमग्नेर्मद्यहरं शोथारु-
चिकफापहं ॥ घातंकंठरुजंकासंश्वासमानाहघातकं ॥ मलबंधवमिशूलं
नाशयेदितिर्कारितं ॥ तस्यांकुरारसाभावात्कफवातकरामताः ॥ रक्तदोष
स्यशमनास्तेवृद्धाः कफनाशकाः ॥ कांजिकासैंधयंचार्द्रपाचकंचाग्निदी
पनं ॥ मलबंधामघानानांकफवातविनाशकं ॥ केवलं लवणनाथमिश्रितं
चाग्निदीपनं ॥ रुच्यंप्रियंसरंप्रोक्तं शोथवानकफापहं ॥ भोजनात्सूर्वेत-
श्वात्तंकंठजिह्वाविशोधकं ॥ जंबीरसैंधवयुतं रुचिदं मुखशुद्धिकृतं ॥ मू-
त्रकृच्छ्रं पांडुरोगं रक्तपित्तं व्रणंतथा ॥ मूत्राशमशंजरं दाहं पित्तं प्रीषे शरदपि-
नाशयेदिति च प्रोक्तं शेषा विश्वासमागुणाः ॥

अर्थ— आलें- रसकाळीं व पाककाळीं शीतल, मधुर, लघु, तिरवट, उष्ण, तृद्य, भेदक,
अग्निदीपक, रुक्ष, रुचिकर, वृष्य, पाचक, सारक, कंठलाहितावह, असें आहे,
आणि अधिमांद्य, सूज, अरुची, कफ, वायु, कंठरोग, खोंकला, दमा, आनाहवा
त, मलबंध, वांति आणि शूल यांचा नाश करिते; त्याचे अंकुरांतरसनाहीं स्त्रणून
कफ व वायु यांचा करिनात; व रक्तदोषांचा नाश करिनात. ते जून झाले स्त्रणजे कफना-
शक आहेत, आणि कांजी, सेंधव, आलें, हीं एकत्र भक्षिलीं असतां; पाचक, अग्निदीपक
मलबंध, आमवायु, यांचा नाश करिनात. ते आलें केवळ लवणाशीं मिश्र भक्षण केलें
असतां; अग्निदीपक, रुच्य, प्रिय, सारक आहे; व सूज वायु कफ यांचा नाश करितें.
ते भोजना पूर्वी भक्षण केलें असतां; कंठ व जिह्वा यांची शुद्धि करितें. व लिंबु, सेंधव

याशी मक्षणकेने असतां; मुखशुद्धि करितें; व मूत्रकृच्छ्र, पांडुरोग, रक्तपित्त, व ण, मूत्राशमरी, ज्वर, दाह, पित्त, यांचा नाशकारकी व शीघ्राकारी नाशकरितें.

आम्यातक, आंबाडा.

आम्यातको गुरुश्चाष्णस्तु वरो म्लो रुनिप्रदः ॥ सरः कंठ्यः पित्तकफरक्त-
कारी च संस्मृतः ॥ आमवातस्य वानस्य चामस्य च विनाशनः ॥ मपकस्तु
वरः शीतो गुरुर्वृष्यो बलंकरः ॥ मधुरस्तृप्तिकफकृत्स्निग्धो धातुविवर्धकः
॥ मलस्तंभकरो वानकफपित्तविनाशनः ॥ रक्त रुग्दाहक्षतरुकृक्षयना
शकरो मतः ॥ पर्णतुको मन्त्रास्य रुच्यं ग्रान्द्यधिदीपकं ॥

अर्थ— आम्यातक, आंबाडा— गुरु, उष्ण, तुरट, आंबट, रुचिकारक, सारक, कंठाला
हिनावह, व पित्त कफ आणि रक्त यांनां करणाश आहे; व आमवात, आम यांचा ना
श करितो. तो पित्तना असतां; तुरट, शीत, जड, वृष्य, बलकर, मधुर, तृप्तिकर, कफक
र, स्निग्ध, धातुवर्धक, मलस्तंभक आहे; आणि वायू कफ, पित्त, रक्तदोष, दाह, क्षतरोग,
क्षय यांचा नाशक आहे. त्याचें कोबडें बान, रुचिकर, याहक, व अधिदीपक असें आहे.

आमटवृक्षफळ, कोकंब.

आम्लवृक्षफलचामंतुवंगं रुचिकारकं ॥ आम्लं चोष्णं चाग्निदीपिकं पि
नकं गुरु ॥ कफकृत्कटुकं चिं चिद्रातोदगविनाशनं ॥ वषांवातं चानिमा
रं नाशयेदिति कीर्तितं ॥ तस्य क्लंमधुरं रुच्यं ग्राहकं कटुकं लघु ॥ उष्णं-
चा म्लं च तु वंगं रुक्षं चाग्निप्रदीपकं ॥ कफवाततृषामातिसारजिदूग्रह
णाहकं ॥ आमवातरक्तदोषं पित्तं चार्शं च शूलकं ॥ गुल्मं व्रणं कृमींश्चैव
न्द्रोगं चैव नाशयेत् ॥ वातोदग्रहरं चैव वृक्षस्यापि गुणा इमे ॥

अर्थ— आमटवृक्षफळ, कोकंब— तें हिरेवें फळतुरट, रुचिकारक, आंबट, उष्ण, अ-
ग्निक्षेपक, पित्तकर, गुरु, कफकर, निम्बट, असें आहे; आणि वातोदर, वण, वायु, अतिसा
र, यांचा नाश करितें; तें पित्तकें असतें ग मधुर, रुच्य, याहक, निम्बट, लघु, उष्ण, आं
बट, तुरट, रुक्ष, अधिदोषक, असें आहे; व कफ, वायु, ताहान, आमातिसार, संयद्दणी,
आमवात, रक्तदोष, पित्त, अर्श, शूल, गुल्म, व्रण, कृमि, न्द्रोग, आणि वातोदर, यां
ंचा नाश करितें; व वृक्षाचे ही असेंच गुण आहेत.

अशमंतक, आपटा.

अशमंतकस्तु नुवरश्चा म्लः शीतश्च ग्राहकः ॥ वानपित्तकफान्मेहं हाहं
तृष्णाविषं तथा ॥ वांतिपिशाचबाधां च गंडमानां व्रणं तथा ॥ विषमंच

ज्वरं कंठरोगं रक्तविकारकं ॥ गलगंडं चानिसारं चाशयेच्च फलं तथा ॥ तु
वरं शीतलं माहि स्वादुरुक्षं गुरुस्मृतं ॥ दोषाणां द्रावकं चैव मलरोधकं
तथा ॥ आध्मानकारकं चैव कफवानविनाशकं ॥

अर्थ- अशमंतक, आपटा-तुरट, आंबट, शीतळ, याहक असा आहे; आणि वान,
पित्त, कफ, मेह, दाह, तृषा, विषरोग, वांमि, पिशाचबाधा, गंडमाला, व्रण, विषम-
ज्वर, कंठरोग, रक्तविकार, गलगंड, अनिसारयांचा नाश करितो. याच्या शेंगा तुरट,
शीतळ, याहक, स्वादु, रुक्ष, गुरु, दोषद्रावक, मलरोधक, आध्मानकारक, आहृत; व
कफ, वायु यांचा नाश करितात.

आलतु, अलुक.

अलुकं तुरमेशीतं स्वादुचाम्लं च मंस्मृतं ॥
वानपित्तहरं चैव ऋषिभिः परिकीर्तितं ॥

अर्थ- आलतु, अलुक- रसकाळीं शीत, गोड, आंबट, असें आहे; आणि वा
यु, पित्त, यांचा नाश करितें.

आहाळींच.

आहाळींचं प्रतंचोष्णं तिक्तं च रोगोपनाशनं ॥
वानं गुल्मं चाशयित्येवं प्रोक्तं चिकित्सकैः ॥

अर्थ- आहाळींच, उष्ण, कडु असें आहे; वानं चं चा दोष वायु आणि गुल्म यांचा नाश करितें

आंब, हरभऱ्यांची.

चणकाम्लं चाग्निदीपिकं रूक्षं पटुस्मृतं ॥ अत्यम्लं शूलशमनं दंतदह
र्षणकारकं ॥ अजीर्णं चाग्निमांसं च नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ- आंब हरभऱ्यांची, चणकाम्ल, -अग्निदीपक रुक्ष, खारट, अति आंबट, व
दंतानां आंबविणारी असी आहे; व शूल, अजीर्ण, अग्निमांस, यांचा नाश करित्ये.

लहान व मोठी कंवडळ.

लघ्वींद्रवारुणी प्रोक्ता पाके कट्टी च तिक्तका ॥ जीनामरोष्णवीर्याचक्षुः
चैव प्रकीर्तिता ॥ गुल्मपित्तोदरकफकुम्भकुष्ठज्वरव्रणान् ॥ श्वासकास
ग्रंथिमेहमूत्रगर्भककामलाः ॥ प्लीहानंशुश्च गर्भं च गलगंडं विषं तथा
॥ आनाह्वानमपचींचामदूष्यादरं तथा ॥ सर्वोदराणि पांडुं च नाशयेदिति
कीर्तिता ॥ अन्येंद्रवारुणीं कंठरुजं च श्लेष्मिपदं तथा ॥ नाशयेदिति

संभोक्ता गुणाश्चान्ये तु पूर्ववत् ॥ रसेवीर्ये च पाके चाधिकोक्ता गुणैरियं ॥
 अर्थ— इन्द्रवारुणी, लहान व मोठी कंबुडळः पाककाळीं निरवट, कडु, शीत, सार
 क, उष्णवीर्य, लघु अशी आहेत, आणि गुन्म, पित्त, उदर, कफ, कृमि, कुष्ठ, ज्वर, वण,
 श्वास, अम, ग्रंथि, मेह, मूदगर्भ, कावीळ, पीडा, शुष्कगर्भ, गलगंड, विष, आनाइवायु
 अपची, आमदोष, दूष्योदर, संपूर्णउदरं, पांडुरोग यांचा नाश करित्ये. आणि मोठी
 इन्द्रवारुणी कंठगर्भ, स्त्रीपद यांचा नाश करित्ये. व रसकाळी आणि पाककाळीं गुणा
 नीं लहान इन्द्रवारुणीहून अधिक आहेत.

इंद्रजव, कुड्यांचे बीं.

वत्सकस्थतुबीजं च कटुतिक्तं च शीतलं ॥ ग्राहकं पाचकं चोष्णं चाग्निदो
 मिकरं परं ॥ वातरक्तकफदाहं पित्तना नाज्वरं मथा ॥ अमर्शं चाग्निमा
 रं त्रिदोषं गुदकीलकं ॥ कुष्ठकृमिवि सर्पा मरुत्ताशांश्च रुजा अभमान् ॥
 श्रमंचैव निहत्याशुपुष्पं चास्य तु शीतलं ॥ तुवरं लघुतिक्तं च वानलं चा
 ग्निदीपकं ॥ रक्तरुक्कफकुष्ठातिमारपित्तकृमीन्जयत् ॥

अर्थ— इंद्रजव, कुड्यांचे बीज— ते निरवट, कडु, शीतल, ग्राहक, पाचक, उष्ण, अ-
 ग्निदीपक असे आहेत; आणि वातरक्त, कफ, दाह, पित्त, अनेक प्रकारचे ज्वर, शूल, अ-
 र्श, अतिमार, विदोष, गुदकील, कुष्ठ, कृमि, वि सर्पा, आम, रुजाशी, रक्तगर्भ, अम,
 व श्रम यांचा नाश करिते; आणि कुड्याचीं फुले, शीतळ, तुवर, लघु, कडु, वातरक्त,
 अग्निदीपक, रक्तदोष, कफ, कुष्ठ, अतिमार, पित्त आणि कृमि यांचा नाश करिते.

ईश्वरी, रुद्रजटा.

ईश्वरीकटुकाशेवामकामन्दोगनाशिनी ॥

भूतबाधांशक्षमांशोपोडांचैव विनाशयेत् ॥

अर्थ— ईश्वरी, रुद्रजटा— निरवट आहेत; वटमारवांकळा, मन्दोग, भूतबाधा, शक्ष
 मांचो पोडा. यांचा नाश करित्ये.

उरफटाग, उताठी.

उत्करावृचिदाचोष्णानिक्तावृष्याप्युदाहता ॥ सूत्रकृच्छं पित्त
 वानं मेहं तूष्णांच न्दुजं ॥ विस्फोटकं नाशयति बीजमभ्यास्तु
 शीतलं ॥ वृष्यं तृमिकरं चैव मधुं च प्रकीर्तितं ॥

अर्थ- उदकदाग उताही- रुचिदायक उष्ण कटु दृष्य अशी आहे. वसूत्रकृच्छ्रपित्त वायु मेह तृषा तृडोग विस्फोट यांचा नाश करिते हेचें बीज शीतळ दृष्य तृमिकर आ- णि मधुर असें आहे.

उंबराचें झाड.

उदंबरः शीतल स्याद्गर्भसंधानकारकः ॥ वणरोपणकृद्द्रोक्षो मधुरस्तृच्य रोगुरुः ॥ अस्थिसंधानकृद्दण्यैकफपित्तातिमारकान् ॥ योनिरोगं नाशयति वल्कलैश्चाम्यशीतलं ॥ दुग्धदंतुय रंगभ्यं व्रणनाशकरं स्मृतं ॥ कोमलं चास्यत्र फलं स्तंभकं नुवरं मतं ॥ हिनकाग्नि तृषापित्तकफरक्त रुजापहं ॥ मध्यमं कोमलं स्यादुशीतलं नुवरं मतं ॥ पित्ततृषामोदकरं रक्तस्त्रीवमोहकं ॥ प्रहरं प्रसमाहृष्टमपक्वं नुवरं मतं ॥ रुच्यं चाम्लं दीपनं स्यात्सोमो वृद्धिकरं मतं ॥ रक्तकृष्णकं चैव दोषलं च जडं मतं ॥ तस्य क्वं च कषायं ज्यान्मधुरं हृमिकारकं ॥ जडं रुचिप्रदं चातिशीतलं कफकारकं ॥ रक्तकृष्णपित्तदाहक्षत्तृषाश्रमप्रमेहहं ॥ शोषमूर्च्छाहरं योक्तं पूर्वैः स्वैर्ये निघण्टके ॥

अर्थ- उंबरदृक्ष- उंबराचें झाड, शीतळ गर्भसंधानकारक वणरोपक रुक्ष मधुर तुरट गुरा अस्थिसंधानकारक वणिकर असा आहे. वकफपित्त अतिमार योनिरोगयांचा नाश करितो. वयाची साल शीतळ दुग्धप्रद तुरट गर्भाला हिनावह व व्रणनाशक आहे. याचें कोवळें फळ स्तंभक तुरट हिनकर आहे; व तृषापित्तकफरक्त विकारयांचा नाश करितो. मध्यम कोवळें फळ- गोड शीतळ तुरट आहे; व पित्त तृषा मोह यांना करिते व रक्त स्याव वांति प्रदर यांचा नाश करिते; त्याचें जून फळ तुरट रुचिकर आंबट दीपनमोम वृद्धिकर रक्तदोषकारक दोषल व जड असें आहे; आणि पिकें फळ- तुरट मधुर हृमिकर जड रुचिकर अतिशीतळ कफकर असें आहे; व रक्तदोषपित्तदाह क्षत्तृषाश्रम प्रमेह शोष मूर्च्छा यांचा नाश करिते.

नदी उंबर.

नद्यंबरो गुणैः सर्वै सदृशस्तस्मृती बुधैः ॥
परंतु तस्माद्द्वार्ये चरसे पाकेत्यका स्मृताः ॥

अर्थ- नदी उंबर गुणांनी उंबरासारखाच आहे. परंतु वीर्य व पाक यां विषयी अत्य- काको दुंबरीका काळा उंब.

द्विधाणां प्रसादका ॥ त्वग्दोषकामलापिनरक्तपिनकफान्नजयेत् ॥ श्वेतकुष्ठं व्रणपांडुरक्तगोचं च शोथकं दुर्नीमान् चोर्ध्वदोषनाशयेदिति कीर्तितं ॥ फलमस्याः स्वादुशीतं तु वरं तृप्तिकारकं ॥ गुरुधातुवृद्धिकरं पाके च मधुरं स्मृतं ॥ स्निग्धं मलसंशुद्धं पौष्टिकं ग्राहिवातलं ॥ कफरक्तविकारग्रंथदाहविषं जयेत् ॥ अस्यास्तत्त्वज्ञातिसारनाशिकापरिकीर्तिता

अर्थ- काकोदुंबरिका गांठ्या उंबर किंवा काळा उंबर शीत कटु आवट मलसंशुद्ध निश्वेत तुरट ग्राहक इंद्रियप्रसादक अशी आहे, वग्दोष, कारीळ, पिनरक्त, पिन, कफ, श्वेतकुष्ठ व्रण पांडुरोग, रक्तदोष मूत्र अर्श ऊर्ध्वगतदोष यांचा नाश करित्ये. दोषे फल गोड-तुरट शीतळ वृद्धिकारक. गुरु धातुवृद्धिकर पाककाळीं मधुरस्निग्ध मलसंशुद्ध पौष्टिक ग्राहक, वातकर, वकफ रक्तविकार क्षतदाह विषदोष यांचा नाश करितं हीची मान्य अतिसारनाशक आहे.

उंदिरकानीथोर.

आरबुकणीं चिह्नहृत्कान्ताशीतलामधुरं स्मृता ॥ रसबंधकरीगंन्या रसायन्यथशूलनुत् ॥ ज्वरं कृमिं व्रणं चारबुविषं चैव चिनाशयेत् ॥

अर्थ- शूल, ज्वर, कृमि, व्रण, उंदिगने विष, यांचा नाश करिते.

रुघु उंदिरकानी.

रुघ्या रबुकणीं कटुकानिक्तावीष्णा च शीतला ॥ रसायनी मगनध्वी कषायां कफपित्तनुत् ॥ शूलज्वरकृमिग्रंथि मूत्ररुद्धप्रमेहदृत् ॥ आनाहोदरदृष्टो गविषपांडुभगंदरान् ॥ कुष्ठाभिनाशयेदोषं पूर्ववैद्यैर्निरूपिता ॥

अर्थ- रुघु उंदिरकानी- निरबट कटु उष्ण शीतल रसायण सा उक. रुघु तुरट अशी आहे. वकफ पित्त शूल ज्वर कृमिग्रंथि रोग मूत्ररुद्ध प्रमेह आनाह वगैरे यांचा नाश करित्ये.

उंदिरमारी, उंदिरबिबबी, उंदिरबिगोळी.

मूषकारिस्तकटुकानेन्याचारबुविषापहा ॥

व्रणदोषनेत्ररोगं नाशयेदिति च स्मृतं ॥

अर्थ- उंदिरमारी- उंदिरबिबबी- उंदिरबिगोळी- निरदनेत्रांनां हितावह आहे व उंदराचें विष व्रणदोषनेत्ररोग यांचा नाश करित्ये.

श्वेतउपलसरी उपरसाळ. उपदसळी.

श्वेतातुसारिवाशीतामध्वशक्ततागुरुः ॥ स्निग्धातिक्तासुगंधिश्वकुष्ठ

कंडूज्वरापहा ॥ देहदोषे गर्ध्याग्निमांशुश्वासकासारचिह्नरा ॥ आमत्रिदोषविषट्कृत्कृत्प्रदरापहा ॥ कफानिसारवृद्धदाहरक्तपित्तहरापरा ॥ वातनाशकर्वाचोक्ताऋषिभिः सन्वदर्शिभिः ॥

अर्थ- श्वेत उपलसरी- उपर मीळ, उपट मळी, शेंबळेक. ही शीतल मधुर शकृत ज इ स्निग्ध, कंडू मृगंधी अशी आहे. आणि कुष्ठ कंडू ज्वर देहान्नादुर्गंध अग्निमांशु दाह र्शोकला अरुची आमदोष त्रिदोष विष रक्त, रोग प्रद कफ, अनिसार वृषा दाह रक्तपित्त आणि वायू यांचा नाश करित्ये.

काळी उपलसरी.

कृष्णानुस्मरिवाशीतारुष्याचमधुराचृता ॥

कफघ्नित्वेवसंशोक्तागुणाश्चान्येनूपूर्वेवतु ॥

अर्थ- काळी उपलसरी शीतल रुष्य मधुर कफनाशक आहे. बरकडगुणपाट-चा उपर मळी स्मरित्ये आहेत.

गन उर्दीद, माषपर्णी

माषपर्णी शकृत्कृत्कृत्कारुष्याचनित्तका ॥ बलदापोष्टिकानित्तारुसाक फकरामता ॥ रक्तऋद्धनाशिर्नाग्राही त्रिदोषज्वरपित्ता ॥ रक्तपित्तस्य कामंवातंशोषंचदाहत्वं ॥ वातपित्तंरक्तदोषं नाशयेदित्तस्मृतं ॥

अर्थ- गन उर्दीद- माषपर्णी, शकृत्कृत्कृत्, रुष्य कंडू बलदायक, पुष्टिकर शीत, रुसाकफकारक व ग्राहक अशी आहे. आणि रक्तदोष, त्रिदोष, ज्वर, पित्त, रक्तपित्त, स्य, र्शोकला, वायू, शोष, दाह, वातपित्त, रक्त, रोग यांचा नाश करित्ये.

उत्तरिणी.

उत्तरिणी तु कटुककाशीतानेत्र्यालघुस्मृता ॥ उष्णस्निग्धासारकाच सुवरात्रणरोपणी ॥ कामघ्न कृमिशवासज्वरपित्तप्रमेहकाच ॥ कफ कुष्ठप्रलापंश्चवातंतंद्रांचदद्भुक्तं ॥ स्यकासंमूत्ररुच्छयोनिरोगंचशोथकं ॥ नाशयेदितिसंशोक्तास्तखप्रसवकारिणी ॥ शाकालस्यश्चोष्णवो र्शानित्तारुम्यशकुष्ठत्वं ॥ कफवातहरप्रोक्ताफलंत्वस्याःपटुः स्मृतं नित्तमुष्णंचकटुकंलघुचाग्निप्रदीपकं ॥ पित्तकोपकरं चैव शिथदं विषनाशनं ॥

अर्थ- उत्तरिणी- तिखट, श्वेत, नेत्रालाहितावह, उष्ण, उष्ण, स्निग्ध, सारक, तुरट, वणरोपण, र्शोकला, वण, कृमि, दमा, ज्वर, पित्त, प्रमेह, कफ, कुष्ठ, प्रलाप, वायु, तंद्रा, दद्भु, स

यकास, मूत्ररुद्ध, योभिर्गो, सूजयांचानाशकरित्ये, वस्त्रस्वाने प्रसवकरणाग्रा आहः हीचीशाक-उष्णवीर्यवकडूआहः. वरुमी, अर्श, कुष्ठ, कफवातयांचानाशकरित्ये हीचेंफकरारतकडू उष्णतिग्बटठघु अग्निदीपकपित्तकोपनविशदआणिविषनाशकआहः.

उद्धर्तन उरणं.

उद्धर्तनं तु साखदं चाग्निदीपिकरं परं ॥ त्वक्स्वच्छकरणं चैव त्व्यंगमादिवकारकं

॥ त्वग्दोषपिटिकाकंडूव्यंगवातश्रमान्जयेत् ॥

अर्थ- उद्धर्तन उरणं- स्खकारक, अग्निदीपक, त्वचेंतास्वच्छकरणारे अंगानामुदकरणां वस्त्रदोषपाठका, कंडूवांगवायु आणि श्रमयांचानाशकरित्ये.

ऊंस साधारण.

इस्रदंडोरसे पाके मधुगेवातकारकः ॥ स्निग्धो गुरु मूत्रलश्वशीतो वृष्यो व

रुप्रदः ॥ कफपुष्टिवृत्तिरुमिकांत्या नंदकरः सरः ॥ रक्तसुखातपित्ताना-

नाशनो मनिभिः स्मृतः ॥ चूले चानिमधुः प्रोक्तो मध्ये च मधुरः स्मृतः ॥ उ

ग्रै परं सक्षारः स्यान्न्यूनमाधुर्यदायकः ॥

अर्थ- ऊंस साधारण रमकाळी व पाककाळी मधुर, वातकर स्निग्ध गुरु मूत्रल-

शीत वृष्य बलकर, वकफ, पुष्टिवृत्ती रुमीकांत्या आणि आनंदयानां करणाग्राकारक असा आहः, रक्तदोष वायु व पित्तयांचानाशकरित्ये. उंसार्थे मूळ- अति मधुर, मध्यमधुर, शोडयाला व पेरगत रवारत किंचिन्न्यून व मधुर असा आहः.

पांढरा ऊंस.

श्वेतेक्षुः कठिनश्चाग्निदीपकश्च गुरुः स्मृतः ॥ रुचिप्रदश्चाममूत्रकफ-

मेदप्रमेहकान् ॥ बलं च वर्धयत्येव पाके चोष्णो रमे मधुरः ॥ अतिशी-

तः पौष्टिकश्च स्निग्धो वृष्यः सरः स्मृतः ॥ पित्तदाहक्षानं ब्रानं रक्त-

पित्तं च नाशयेत् ॥

अर्थ- पांढरा ऊंस कठीण अग्निदीपक गुरु रुचिकर, व आमदोष मूत्रकफमे-

दप्रमेह आणि बळयांना वाढवितो; व पाककाळी उष्ण रसाविषयी मधुर अतिशीतपुष्टिकर स्निग्ध वृष्य सारक असा आहः, व पित्तदाहक्षानवायुरक्तपित्तयांचानाशकरित्ये.

पुंडुकचित्रवर्णा ऊंस.

पौंडुकः श्वानिमधुरः शीतो रुक्षः कफप्रदः ॥

रमस्त्वितिप्रदः प्रोक्तो दाहपित्तश्रमान्जयेत् ॥

अर्थ—पुंड्रक—चित्रवर्ण ऊंस—अतिमधुर, शीत, रुक्ष, कफकर, आहे. याचा रस तृप्तिकारक व दाह, पित्त, आणि श्रम, यांचा नाशक आहे,

करंकशाली, रसाळ ऊंस.

करंकशालीमधुरोशीतलो रुचिकारकः ॥

मृदुर्वृष्यस्तेजबलवर्धनःपित्तदाहजित् ॥

अर्थ—करंकशाळी, रसाळ ऊंस—मधुर, शीतळ, रुचिकारक. मृदु, वृष्य आहे; व तेज, बल, याना वाढवितो; व पित्त, दाह यांचा नाश करितो.

काळा ऊंस.

रुष्णोक्षुश्चमधुःपाकेमधुरोऽकटुकःप्रियः ॥

मरुतोधातुवल्कृत्रिदोषघ्नश्चसंस्मृतः ॥

अर्थ—काळा ऊंस—पाककाळी मधुर, तिखट, प्रिय, सरस. धातुवर्धक, बलकर; आणि त्रिदोषनाशक आहे.

तांबडा ऊंस

रक्तक्षुःशीतलःपाकेमधुरोमृदुवृष्यकः ॥ बलकांतिप्रदश्चैवधातुवृद्धि

करोगुरुः ॥ तुवरःपित्तदाहघ्नोवातविस्फोटनाशकः ॥ मूत्राघातंमूत्रकृ

च्छंरकदोषंचनाशयेत् ॥

अर्थ—तांबडा ऊंस शीतळ, पाककाळी मधुर, मृदु, वृष्य, बलकर, कांति व धातुवर्धक, गुरु, तुगट, असा आहे; व पित्तदाह, वायु, विस्फोट, मूत्राघात, मूत्रकृच्छ्रंरकदोष यांचा नाश करितो.

दातानीं चाऊन खाल्लेला ऊंस.

चोपितेक्षुस्तुशीतःस्याद्वृष्यस्निग्धोरुचिप्रदः ॥ अविदाहीहर्षलःस्यात्प्रि

यःकिंचित्कफप्रदः ॥ मूत्रशुद्धिकरःकांतिवलकृद्घातुवर्धकः ॥ तृप्तिकरोर

क्तदोषरक्तपित्तात्रिदोषह ॥ अस्यप्रभावोमरुत्स्यंडयाःसमोमुनिभिरोरितः ॥

अर्थ—दातानीं चाऊन खाल्लेला ऊंस—वृष्य, स्निग्ध, रुचिप्रद, अविदाही, हर्षकर, प्रिय, किंचित्कफकारक, मूत्रशुद्धिकर, कांतिकर, बलकर, धातुवर्धक, तृप्तिकारक, असा आहे; व रक्तदोष, रक्तपित्त, त्रिदोष, यांचा नाश करितो, बाकी गूण खडीसाखरसारखा आहे.

चरकांत काढलेला उसाचा रस.

यंत्रनिष्पीडितश्चेशुरसोदाहविनाशकः ॥

मलस्तंभकरश्चाम्लोस्वादुःक्षारोगुरुःस्मृतः ॥

एकवीरा.

एकवीरास्मृतातिकाचात्युष्णावातहास्मृता ॥

पक्षाघातंपृष्ठकटीशूलंचैवविनाशयेत् ॥

अर्थ—एकवीरा—कडु, अतिउष्ण, वातनाशक, अशी आहे; आणि पक्षाघात, पृष्ठशूल यांचा नाश करित्ये.

एलान

आममेलानम्लंस्यात्सरंचोष्णगुरुस्मृतं ॥ वातघ्नंचैवसंप्रोक्तंपक्वंतं

च्छीतलमधु ॥ बलरुद्धातपित्तघ्नमृषिभिःपरिकीर्तितं ॥

अर्थ—एलान—हिरवे फळ—आंबट, सारक, ऊष्ण, गुरु, वातनाशक आहे; व ते पिकले असतां शीतळ, मधुर, बलकर, वातपित्तनाशक आहे.

पांढरा सुतीं एरंड.

श्वेतोरुबूकःकटुकस्तीक्ष्णश्चोष्णोगुरुःस्मृतः ॥ मधुरस्तिकृकांवृष्योगु

रुःस्वादुःसरःस्मृतः ॥ वातोदावर्तकफत्तद्वज्ज्वरकासोदरापहः ॥ शोथ

शूलकटीवस्तिशिरोरुहनाशनःस्मृतः ॥ श्वांसानाहकुष्ठवर्ध्मगुल्मघ्नी

हामपित्तहा ॥ प्रमेहोष्मावातरक्तमेदांन्नावर्धनप्रणुत् ॥ अस्यभेदोवृ

हच्छेतोरसेपाकेगुणाधिकः ॥

अर्थ—पांढरा सुतींएरंड—तिखट, तीक्ष्ण, उष्ण, गुरु, मधुर, कडु, वृष्य, जड, स्वादु, सारक, असा आहे; व वायु, उदावर्त, कफ, ज्वर, खोकला, उदर, सूज, शूठ व कमर, ब- स्ति, मस्तक यांतील शूल, दमा, आनाहवायु, कोड, वर्ध्मरोग, गुल्म, छीहा, आमपित्त, प्रमे- ह, ऊष्णता, वातरक्त, मेद व अंत्रवृद्धि यांचा नाश करितो. याचा भेद मोठा पांढरा एरंड रसकाली व पाककाली गुणानी अधिक आहे.

तांबडा सुतीं एरंड.

रक्तोरुबूकस्तुवरोरसेकटुर्लघुःस्मृतः ॥ तिकोवातकफश्वासकासरुग्ध्य

र्शवर्धहा ॥ रक्तशेषंपांडुहृजभ्रांत्यरोचरुनाशनः ॥ प्रायस्स्वन्येगुणा

श्वास्यश्वेतवच्चसमीरिताः ॥ पर्णद्वयोस्तुसंप्रोक्तंवातपित्तस्यवर्धकं ॥

मूत्ररुद्धंवातकफंरुमींश्चैवविनाशयेत् ॥ एतयोश्चांकुरोगुल्मबस्तिशू

लकफरुमन् ॥ वातंसप्तप्रकारंतुवृत्तिरोगंविनाशयेत् ॥ पुष्पंनुवात

कफत्तद्वत्पित्तमूत्ररुजापहं ॥ रक्तपित्तवर्धयतिफलमज्जाग्निदीपनी ॥ अ

त्युष्णाकटुकास्वादुपटुस्निग्धासरामता ॥ मलभेदकरालध्वीगुल्म
शूलकफापहा ॥ यकृततोदरप्लीहावाताशानांविनाशिनी ॥

अर्थ—तांबडा सुर्ती एरंड—तुरट, रमकाळी तिखट, लघु, कटु, अमा आहे; व वायु, कफ, दमा, खोकला, कृमि, अर्श, वर्ध्मरोग, रक्तदोष, पांडुरोग, भ्रान्ति, अरुचि, यांचा नाश करितो; वरकड गुण पांढऱ्या एरंडामारिखे आहेत; व या दोहोंची ही पाने वातपित्ताला वाढविणारी, व मूत्रकृच्छ्र, वायु, कफ, कृमि, यांचा नाश करितात, याचे कोतळे अंशुर गुल्म, वमिन शूल, कफ, कृमि, वायु मान प्रहारचा वृद्धिरोग, यांचा नाश करितात. याचे कूल वायु, कफ, पित्त, मूत्रकृच्छ्र, यांचा नाश करिते; व रक्तदोष, पित्त, यानां वाढविते यांचे विंयांचे गोळे भिदीपक, अनिउष्ण, तिखट, गोड, खारट, स्निग्ध, मारक, मलभेदक, लघु, अमे आहेत. व गुल्म, शूल, कफ, यकृत, वातोदर, प्लीहा, आणि वाताशं यांचा नाश करितात.

एरंडतेल.

एरंडतेलंमधुरंसरंचोष्णंगुरुस्मृतं ॥ अरुच्यंचस्मृतंस्निग्धंतिक्तं
धोदरापहं ॥ गुल्मवातकफांश्चैवशोथंचविषमंज्वरं ॥ कटिपृष्ठको
ष्ठगुह्यशूलनाशकरंपरं ॥

अर्थ—एरंडाचे तेल—मधुर, सारक, उष्ण, गुरु, अरुचिकर, स्निग्ध, कटु, अमे आहे. व वर्ध्म, उदर, गुल्म, वायु, कफ, मुज, विषमज्वर व कफ, पाठ, पोटा, गुद, यांतिल शूल यांचा नाश करिते.

एलची सूक्ष्मैला, इलाची.

त्रुष्टिस्तिकाचशीताचरसेकट्वीलघुस्मृता ॥ सुगंधिःपित्तलाचैवमु
खमस्तकशोधिनी ॥ गर्भपातकरीरुक्षावातश्वासकफापहा ॥ का
साशक्षयविषक्त्रास्तिकंठरुजंहरेत् ॥ मूत्राशमरीव्रणंकंडुनाशयेदि
तिकीर्तिता ॥

अर्थ—एलची. सूक्ष्मैला इलाची—कटु, शीतळ, रमकाळीतिखट, लघु, सुगंधि, पेत्तकर, आहे; व मुख व मस्तक यांचे शोधन करणारी, गर्भपातकारक, रुक्ष, अशी आहे. व वायु, दमा, कफ, खोकला, अर्श, क्षय, विरदोष, वस्तिरोग, कंठरोग, मूत्रकृच्छ्र, अशमरी, व्रण, आणि कंडु यांचा नाश करित्ये.

एलदोडे (स्थूलैला.)

स्थूलैलाकटुकारुक्षारुचिकारीलघुस्मृता ॥ रसेपाकेचकटुकामु
खशुधिकरीमना ॥ सुगंधिःपाचकाशीताचाभिदीप्तिकरामता ॥
कफपित्तश्वासकंडूररक्तक्लासहद्वयथाः ॥ विषदोषतृषावस्तिमु
खमस्तकशूलनुन् ॥ वातिनाशकरीप्रोक्ताऋषिभिस्तत्वदर्शिभिः ॥

अर्थ—एलदोडे स्थूलैला—निम्बट, रुध्र, रुचिकर, लघु, रसकाळी व पाककाळी निम्ब-
ट, मुखशुद्धिकर, सुगंधि, पाचक, शीत, अभिशीतन, अशी आहे; व कफ, पित्त, दमा,
कडु, रक्तोग, खोकला, वृद्धोग, विषदोष, तृषा, व वस्ति, मुख, मस्तक यांचा शूल, वाति
यांचा नाश करिये

एकांगी मुरा. (मोरमांसी.)

एकांगीकटुकानिक्तानुवराशित्लामना ॥ लघुस्वादुसुगंधास्यार्दि
द्वियागांचहरेदा ॥ कफपित्तज्वानगतरक्तशोषविपापहा ॥ दाह
धमनृषामूत्रांज्वरकृष्टविनाशिनी ॥ पिशाचराक्षसालक्ष्मीत्राधाना
शकरीमता ॥

अर्थ—एकांगीमुरा मोरमांसी—निम्बट, कडु, तुरट, शीतळ, लघु, स्वादु, सुगंध.
इंद्रियांना तृनि देणारी, अशी आहे; व कफ, पित्त, दमा, वातरक्त, रक्तदोष, विषदोष, दाह,
ज्वर, तृषा, मूत्रां, ज्वर, कृष्ट, विनाश, यथा, यांची बाधा, अलक्ष्मी, यांचा नाश करिये.

थोरऐरण (अग्निमंथ व टाकळा.)

अग्निमंथोत्रहृत्प्रोक्तःकटुश्लेष्णोमधुःस्मृतः ॥ तिक्तस्तुनुवरश्चाग्नि
दीपकोवाननाशनः ॥ प्रतिश्यायंरुफंशोधमर्शचैवामवातकं ॥ मल
रोधं चाग्निमांश्यांदुरोगंविपिनथा ॥ आमं चमेदोरोगं चनाशयेदिति
कीर्तितः ॥

अर्थ—थोरऐरण, अग्निमंथ, टाकळा—निम्बट, उष्ण, मधुर, कडु, तुरट, अभिदीपक, अ
ना आहे; व वायु, उडवे, कफ, मूत्र, अर्श, आनान्त, मलरोध, अग्निमांश, पांडुरोग, विषदो
ष, आम, आग्नि मेदोरोग, यांचा नाश करितो.

लघुऐरण (टाकळी. अग्निमंथ.)

लघ्वग्निमंथस्यगुणाःप्रोक्तावृत्थाग्निमंथवत् ॥

विशेषाल्लेपनेचोपनाहेशोफेचकीर्तितः ॥

अर्थ—लघुऐरण टाकळी अग्निमंथ—याचे सर्व गुण थोर ऐरणी मागिखे आहेत; परंतु-
विशेषे करून लेपन, पेंडबांधणे विषयी हितकर आणि भुज याचा नाश करितो.

तेजोमंथ ऐरणीचाभेद नरवेल.

तेजोमंथगुणाःप्रोक्ताश्चाग्निमंथसमानुधैः ॥

विशेषाद्वातशोफेचप्रोक्तःपूर्वैश्चसूरिभिः ॥

अर्थ—तेजोमंथ, ऐरणीचा भेद, नरवेल, याचे गुण अग्निमंथागारिखेच आहेत. परंतु
विशेषेकरून वातशोफेचा नाश करितो.

ऐरावती.

ऐरावतीरसेपाकेत्वम्लोष्णाचसुगंधिका ॥

वातंकासंशवासरुजंनशयेदितिकीर्तिता ॥

अर्थ—ऐरावति-रसकाळी व पाककाळी आवट, उष्ण, सुगंध अशी आहे. व वायु.खोकला
दमा याचा नाश करितो.

ओवा (यवानी. अजवान.)

यवानीकटुकातिक्त्वारुच्याचोष्णाग्निदीपनी ॥ पाचनीपित्तलाती

क्ष्णालघुहृद्याचसारका ॥ वृष्यावातार्शकफरूक्षूलाध्मानवमिकृ

मीन् ॥ शुक्रदोषोदरानाहहृद्रोगप्लीहगुल्मकान् ॥ द्वंद्वरोगामवा

तांश्वनाशयेदितिकीर्तिता ॥

अर्थ—ओवा. यवानी: अजवात—तिखट, कडु, रुचिकर, उष्ण, अग्निदीपक, पाचक, पित्तक
र, तीक्ष्ण, लघु, दृढ, सारक, वृष्य, असा आहे. व वातार्श, कफ, शूल, आध्मान, वात, कृमि, शु
क्रदोष, उदर, आनाह, हृद्रोग, प्लीहा, गुल्म, द्वंद्वरोग, आणि आमवात, यांचा नाश करितो.

किरमाणी ओवा. (चौहार. चोरओवा. पारसीक यवानी.)

पारसीकयवानीतुत्तिकोष्णाकटुचोषणा ॥ अग्निदीतिकीरिवृयाळ

ध्वीचैवप्रकीर्तिता ॥ त्रिदोषार्जीर्णकृमिनुच्छूलामस्यचनाशिनी ॥

विशेषात्तुगुणास्त्वन्येयवानीइवकीर्तिताः ॥

अर्थ—किरमाणी ओवा. चौहार. चारओवां. पारसां कयवानी. कटु, उष्ण, तिखट, तीक्ष्ण अग्निदीपक वृष्य, लघु, अशी आहे, व त्रिदोष, अजीर्ण, कृमि, शूल. आम. यांचा नाश करितो. बार्कीचे गुण भोव्या सारखे आहेत.

खुरासनीओवा. (खुरमाण.)

खुरासनीयवानीतुकटुरुक्षाचपाचका ॥ ग्राहकोष्णामादकाचगुर्वी

वातकरीमता ॥ कफनाशकरीप्रोक्तागुणास्त्वन्येयवानिवत् ॥

अर्थ—खुरासनी ओवा खुरमाण—तिखट, रुक्ष, पाचक, ग्राहक, उष्ण, मादक, गुरु, वातकारक कफनाशक आहे. बार्कीचे गुण यवानी सारखे आहेत.

अंजीर.

अंजीरः शीतलः स्वादुर्गुरुरक्तरुजाहरः ॥

दाहंदातंचपित्तंचनाशयेदितिकीर्तितः ॥

अर्थ—अंजीर. शीतल, स्वादु, गुरु, आहे, आणि रक्तरोग, दाह, वायु, आणि पित्त यांचा नाश करितो.

अन्नवर्ग.

भोजनं ब्रह्मकृत्तृत्तिकारकं देहधारकं ॥ उत्साहंचस्वरं कांतिं शुक्रधा

तुं करोति च ॥ द्रुत्थिधैर्यं स्मृतीनांचकारकं संप्रकीर्तितं ॥

अर्थ—आहार, जेवण (ब्रह्मकर), तृप्तिकारक, देहधारक आहे. व उत्साह, स्वर, कांति, शुक्रधातु द्रुत्थि, धैर्य, आणि स्मृति याना करिते.

धुतलेल्या तांदळांचा वेळलेला भात.

धौतानामर्धपक्वानां कंडितानांच सर्वतः ॥ निःसारितजलानांच भक्तो

पथ्योग्निदीपनः ॥ तृप्तिकृन्मूत्रलः स्वच्छोल्लुघुहृद्योष्णवीर्यकः ॥

कफवातहरश्चैव मुनिभिः परीकीर्तितः ॥ अधौतानामहृतोदानांशी

तोऽरुच्योगुरुःस्मृतः ॥ शुक्रवृत्तिकरोवृष्योमधुरोग्राहितृतिदः ॥
क्षयरोगहरश्चैवहं ताचकफवातयोः ॥

अर्थ- धुतलेल्या तांदळांचा वेळलेला भात—मडीक स्वच्छ तांदूळ घेऊन माफ धुवावे. आणि त्याचा अर्धकच्चा भात झाला ह्मणजे त्याची वेळून माफ पेज कढावी. तो भात. पथ्यकर, अग्निदीपन, तृप्तिकर, मूत्रल, स्वच्छ, लघु, रुचिप्रद, उष्णविष्यं व कफ, वात यांचा नाश करितो. धुतल्यावांचून व पेजकाढल्यावांचून तांदळांचा भात शीत, अरुचिकर, जड, शुक्रवर्धक, वृष्य, मधुर, ग्राही, तृप्तिदायक व क्षय, कफ, वायु, यांचा नाश करितो.

भाजलेल्या तांदळाचा भात. (सोजी.)

भर्जितानांतंडुलानांभक्तोरुच्योलघुःस्मृतः ॥ सुगंधिरुष्णःसंप्रोक्तो
रेचक्रेवमनेतथा ॥ अस्थापनेचसंप्रोक्तोहितःकंठरुजापहः ॥ अ
रुचिचकफचैवनाशयेदितिकीर्तितः ॥ सचनूत्नजलेपक्तोलघुश्च
पचतेक्षणात् ॥ जलेपर्युपितेपक्तोमूत्रलोमलकारकः ॥ रुक्षोमेदक
फस्वेदोद्धेदोदोषवर्धनः ॥ मांसस्नेहवसायाश्चवर्धकःपरिकीर्तितः ॥

अर्थ—भाजलेल्या तांदळाचा भात. सोजी—रुचिकर, लघु, सुगंधि, उष्ण, व रेचक, वमन, व आस्थापन यांविषयी श्रेष्ठ असा आहे—कंठरोग व अरुचि, कफ यांचा नाश करितो. तोच ताजापाण्यांत केला असता लघु व लौकर पचन होतो. शिथ्या पाण्यांत केला असता मूत्रल, मलकारक, रुक्ष, आहे. व मेद, कफ, स्वेद, छेददोष, मांस, स्नेह, वसा, यानां वाढवितो

शाक, कंद, फळे, तेल, दूध, मांस, आंबट पदार्थ,

व डाळी घालून केलेला भात.

शाककंदतैलफलदुग्धमांसैश्वदालिभिः ॥ अम्लैश्वयुक्तःपक्तोसौ
बलतृप्तिकरःप्रियः ॥ धातुवृत्तिकरोवृष्योगुरुश्चैवकफप्रदः ॥

अर्थ—शाक, कंद, फळे, तेल, दूध, मांसरस, आंबट पदार्थ व डाळी घालून केलेला भात बलकर, तृप्तिदायक, धातुवर्धक, वृष्य, गुरु, आणि कफकर, आता आहे.

धान्याम्ल घालून केलेला भात.

धान्याम्लेपाचितोभक्तोलघुश्चाग्निप्रदीपकः ॥ रुचिप्रदश्चसंप्रोक्तोवै
द्यैःपाकविशारदैः ॥

अर्थ—धान्याग्न घालून केलेला भात—लघु, अग्निदीपक, हृषिक्र, अग्ना आहे.

मृदाघातलेला भात.

भक्तोमथिनयुक्तश्चस्वादुःशीतःप्रियःस्मृतः ॥ रुच्योमिदीपकश्चैव
पाचकःपौष्टिकःस्मृतः ॥ ग्रहण्यशामशूलानानाशकःसंप्रकीर्तितः
॥ सचरात्रैभक्षितश्चेद्रुच्यस्मृत्तिकरःपरः ॥ दीपनोर्शश्रमाणांच
नाशनःपरिकीर्तितः ॥

अर्थ—मृदा घातलेला भात—स्वादु, शीत, प्रिय, रुच्य, अग्निदीपक, पाचक, पौष्टिक, अग्ना आहे. व ग्रहणा, अर्श, आमशूल, पांचा नाश करतो; योगाचा भक्षण केला अग्ना हृषिक्र, तृत्तिकर, दीपन, अग्ना आहे. व अर्श व श्रम यांचा नाश करितो.

मुद्गूपमिश्रित भात.

मुद्गूपपृनोभक्तोशस्तोक्तश्चकफञ्जरे ॥ शर्करामिश्रितश्चायंशीत
पित्तञ्जरोहितः ॥

अर्थ—मुद्गूपमिश्रित भात—कफञ्जरे प्रशस्त आहे. व शर्करा घालून दिल्या अग्ना शीत पित्त ज्वरावर हित कारक होतो.

लाह्याचा भात.

लाजाभक्तोलघुःशीतश्चाग्निदीपकरोमधुः ॥ वृ. योनिद्रारुचिकरः
कफपित्तविनाशकः ॥ व्रणशोधनकारीस्यादृषिभिःपरिकीर्तितः ॥

अर्थ—लाह्याचा भात—लघु, शीत, अग्निदीपक, मधु, रुच्य, योनिद्रारुचिकर, अग्ना आहे. व कफ, पित्त, पांचा नाश करितो. व व्रण शोधन आहे.

जवांचाभात.(यावक.)

यावकोतिगुरुःस्वादुर्वृष्यःस्निग्धःप्रकीर्तितः ॥

गुल्मञ्जरप्रतिश्यायकंटरुक्कासमेहहा ॥

अर्थ—जवांचा भात. यावक—गुरु, स्वादु, वृष्य, स्निग्ध, अग्ना आहे. व गुल्म ज्वर, पेटणे, कंठरोग, खोकला, आणि मेह, पांचा नाश करितो.

खिचडी.(कृशरा.)

कृशरातृप्तिजननीगुरुर्वृष्याप्रियामता ॥

धातुवृत्तिकरीप्रोक्तावृतयुक्ताचसर्वदा ॥

अर्थ—श्विचडो. कृशरा—ही तुपाशीं भक्षण केली असतां तृप्ति जनक, गुरु, वृष्य, प्रिय धातुवर्धक, अशी आहे.

जौधळ्यांचा भात.(कण्या.यौगंधर.)

यौगंधरोगुरुघनःकासश्वासप्रवृत्तिकृत् ॥

अर्थ—जौधळ्यांचा भात(कण्या. यौगंधर—गुरु, घन, अमा आहे. व खोकला, दमा, यानां करणारा आहे.

हरकांचा भात.

कौद्रुभक्तोरुचिकरोमधुरस्तुप्रमेहहा ॥

मूत्रदोषतृपाच्छर्दिकफवातामदाहनत् ॥

अर्थ—हरकांचा भात—रुचिकर व मधुर, आहे. आणि प्रमेह, मूत्रदोष, तृपा, छर्दि रुफ, वात, आम, आणि दाह; यांचा नाश करितो.

सांव्यांचा भात.

श्यामाकभक्तोरुचिदोलघुरुक्षश्चदीपनः ॥

बलवातकरोमेहगलरुडूमूत्रकृच्छ्रहा ॥

अर्थ—सांव्यांचा भात—रुचिकर, लघु, रुक्ष, दीपन, बलकर, वातकर, भसा आहे. व मेह, गलरोग, आणि मूत्रकृच्छ्र; यांचा नाश करितो.

नीवारान्न. देवभात.

नीवारभक्तोरुचिदोलघुर्दीपनकृद्गुरुः ॥

वातकारीयकृतश्वासपीहामत्रणनाशनः ॥

अर्थ—नीवारान्न. देवभात—रुचिकर, लघु, दीपन, जड, वातकर, अमे आहे. आणि यकृत, दमा, ग्रीहा, आमदोष, आणि व्रण; यांचा नाश करितो.

कुलित्यान्न.

कुलित्यान्नंतमधुरंतुवरंरुक्षमुष्णकं ॥ लघुतृप्तिकरंपाकेकटुकंचा

भिदीपकं ॥ कफवातकृमिश्वासनाशनपरिकीर्तितं ॥

अर्थ—कुलित्यान्न—मधुर, नुरट, रुक्ष, उष्ण, लघु, तृप्तिकर, पाककाळीं तिखट, अग्निदीपक, अमे आहे. व कफ, वायु, कृमि, दमा, यांचा नाश करितो.

माषान्न.

माषान्नदुर्जरंप्रोक्तं मांसवृद्धिकरंगुरु ॥

वातनाशकरंवृष्यं मुनिभिः परिकीर्तितं ॥

अर्थ—माषान्न—दुर्जर, मांसवर्धक, गुरु, वातनाशक, वृष्य, अमें आहे.

शिवान्न. (उकडलेल्याशेंगा.)

शिवान्नं मधुरं रुक्षं वातपित्तप्रकोपनं ॥

अर्थ—शिवान्न (उकडलेल्याशेंगा)—मधुर, रुक्ष, व वात, पित्त, यांचा कोप करितात.

वैदलान्न. डाळीचें अन्न.

वैदलान्नं रुचिकरं गुरुद्रव्यगुणैः समं ॥

अर्थ—वैदलान्न. डाळीचें अन्न—रुचिकर, गुरु, अमें आहे. वरकड गुण द्रव्या सारिखे-
आहेत.

आढक्यन्न. तुरीचें अन्न.

आढक्यन्नं विशेषेण गुरुः पित्तकफापहं ॥

अर्थ—आढक्यन्न. (तुरीचें अन्न)—विशेष जड व पित्त, कफ यांचें नाशक आहे.

मत्स्योदन.

मत्स्योदनं कफकरं त्रिदोषकरणं तथा ॥

अग्नेर्मांसकरं प्रोक्तं चतुरैर्मत्स्यभक्षकैः ॥

अर्थ—मत्स्योदन—कफकर, त्रिदोषकारक व अग्निमांसकर असें आहे.

शाकांचे ओदन.

शाकान्नं लेखनं चोष्णं रुक्षं वैदोपद्रावकं ॥

अर्थ—शाकान्न—लेखन, उष्ण, रुक्ष, आणि दोषाला द्रावणकार आहे.

मांसोदन.

मांसोदनं धानुवृद्धिकरं स्निग्धं गुरुस्मृतं ॥

अर्थ—मांसोदन—धानुवर्धक, स्निग्ध, आणि गुरु अमें आहे.

फलान्न फलांचें अन्न.

फलान्नं स्याद्रुचिकरं गुरुः फलसमं गुणैः ॥

अर्थ— फलान्न (फळांचें अन्न) रुचिकर व गुरु आहे. वाकीचे गुण फळाप्र-
माणें जाणावे.

मांस, शाक, वसा, तैल, घृत, मज्जा व फळे
एकत्र करून केलेलें अन्न.

मांसशाकवसानैलघृतमज्जाफलैर्युतं ॥
बलतृप्तिकरं धातुवर्धकं च गुरुप्रियं ॥

अर्थ— मांस, शाक, वसा, तैल, घृत, मज्जा आणि फळे याणीं युक्त अन्न बलकर,
तृप्तिदायक, धातुवर्धक, गुरु आणि प्रिय असें आहे.

उडीद, तीळ, दूध, मूग हे एकत्र करून
केलेला भात.

माथैर्मुद्गैस्तिळैर्दुग्धैर्मिश्रितंचोदनं मृतं ॥
बल्यं तृप्तिकरं धातुवर्धकं परिकीर्तितं ॥

अर्थ— उडीद, मूग, तीळ, दूध हे पदार्थ एकत्र करून केलेलें अन्न बलकर, तृप्ति-
दायक आणि धातुवर्धक असें आहे.

साठेतांदळांचें व साधारण साळीचें अन्न.

पष्टिकानांचशालीनामोदनं दीपनं मनं ॥ बल्यं नेत्र्यं पाचनं च
त्रिदोषप्रमनं मनं ॥ अयरोगं विषं चैव नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ— साठेतांदळांचे व साधारण साळीचें अन्न दीपन, बलकर, नेत्र्य, पाचन, त्रिदो-
षनाशक आहे, व अयरोग, विष यांचा नाश करितें.

नवान्न (नवें) अन्न .

नवान्नं मधुरं स्निग्धं कफवृद्धिकरं गुरु ॥
मलावष्टंभकं वातरक्तपित्तविनाशकं ॥

अर्थ— नवान्न (नवें अन्न) मधुर, स्निग्ध, कफवर्धक, गुरु, मलस्तंभक असें आहे व
वात, रक्त आणि पित्त यांचा नाश करितें.

उष्णान्न.

अन्नमुष्णं दीपकं स्यात् लघुभ्रमकरं मनं ॥ मदाख्ययं रक्तपित्तं प्रमेहं वातरोगं
कं ॥ करोतीति च संप्रोक्तं कासं श्वासं कृमींस्तथा ॥ आध्मानं गुल्मरोगं च

जाडचंहिकाचनाशयेन् ॥ क्षतकासंनाशयतीत्येवमुक्तंभिषग्वरैः ॥

अर्थ— उष्णान्न अग्निदीपक, लघु, भ्रमकारक असे आहे व मदात्यय, रक्तपित्त, प्रमेह, वातरोग यांना उष्ण करिते आणि खोकला, दमा, कृमि, आध्मान, गुल्मरोग, अंगजाड्य, उचकी, क्षतकास यांचा नाश करिते.

शीतान्न (निवालेलें अन्न).

शीतान्नशीतलं प्रोक्तंलालास्त्रावकरंपरं ॥ अग्निमांद्यंमलस्तंभंश्चासंवातंच
कारयेन् ॥ मेहमूर्च्छाभ्रमूर्च्छादिरक्तपित्तमदात्ययान् ॥ नाशयेदितिसंप्रोक्तं
सुजैवैद्यविशारदैः ॥

अर्थ— शीतान्न (निवालेलें अन्न) शीतल, लालास्त्रावक, अग्निमांद्य, मलस्तंभ, दमा, वायु यांना करिते व मेह, मूर्च्छा, भ्रम, वात, रक्तपित्त, मदात्यय यांचा नाश करिते.

अत्युष्ण अन्न.

अत्युष्णमीदनंप्रोक्तंवलनाशकरंचुधैः ॥

गुणाश्चान्यंचुधैः प्रोक्ता उष्णान्नसदृशा अपि ॥

अर्थ— अत्युष्ण अन्न वलनाशन आहे, वरकड गुण ताच्या अन्नासारखे आहेत.

अतिशीत व शुष्क अन्न.

अतिशीतंचानिशुष्कमन्नं दुर्जरकंमनं ॥

अर्थ— अतिशीत व शुष्क अन्न अतिदुर्जर आहे.

द्विन्नान्न ह्य ० पातळ अन्न.

दृष्ट्वाग्निधुतान्नंचदुर्जरंमंप्रकीर्तितं ॥

द्विन्नमन्नंसमृष्टिष्टमृषिभिर्ग्लानिकारकं ॥

अर्थ— द्विन्नान्न (पातळ अन्न) दुर्जर व ग्लानिकारक असे आहे.

अतिद्रवान्न (फार पातळ अन्न).

अन्नंचानिद्रवंकासमेहश्चासाग्निमांद्यहं ॥ बलवर्णप्रनिश्यायहरं

त्वग्रौक्ष्णकरं ॥ मलस्यचैववानस्यरोधकंपरिकीर्तितं ॥

अर्थ— अतिद्रवान्न (फार पातळ अन्न) खोकला, मेह, दमा, अग्निमांद्य, बल, वर्ण, पदसे यांचा नाश करिते व त्वचेला रुक्षता देते आणि मलरोधक, वातकर असे आहे.

स्निग्धान्न.

स्निग्धान्नं रुचिदं प्रोक्तमालस्यस्य चकारकं ॥ लालात्वावकरं चैवं
हृद्गौरवकरं परं ॥ वलाससंचयकरं पूर्ववैद्यैर्निवेदितं ॥

अर्थ— स्निग्धान्न रुचिकर, आलस्यकारक, लालात्वावकर, हृदयगौरवकारक, कफसंचय-
कारक आहे.

अभीष्टान्न (आवडनें अन्न).

अभीष्टान्नं हर्षरुचीवलोत्साहकरं परं ॥ मनःप्रसन्नकरणं पुष्टिदं च
प्रकीर्तितं ॥ अनिष्टान्नं चोक्तगुणनाशकं परिकीर्तितं ॥

अर्थ— अभीष्टान्न (आवडनें अन्न) हर्ष, रुचि, उत्साह, मनाला प्रसन्नता, पुष्टि यांना
उत्पन्न करिते, व न आवडणारे अन्न वर सगितलेल्या गुणाचा नाश करिते.

भूतौदन.

तिललाजादधियवहरिद्रायुक्तमोदणं ॥

भूतौदनं तु संप्रोक्तं गुणाः सर्वपदार्थवत् ॥

अर्थ— भूतौदन तिल, लाजा, दही, यव, हरिद्र हीं एकत्र करून करावें ते व पार्थ
गुण यांतील पदार्थांसारखे आहेत.

भानाची कृति.

जले चतुर्दशगुणं तदुलानां चतुःपलं ॥ विपचेत्प्रावयेन्मंडसभ
क्तो मधुरो लघुः ॥ तदुलानां दशगुणे तथापि च गुणे जले ॥ सि
धो भक्तो भवति क्वचित् जडो बहुजले कृतः ॥ तथा तथा लघुतरौ
भवंति तद्विनिश्चितं ॥

अर्थ— तांदुळाचे चौदापट पाणी घालून पेज काढून भात करावा तो लघु व मधुर
होतो, किंवा तांदुळाचे दशपट अथवा पांचपट पाणी घालून करावा तो किंचित् जड हो-
तो. तात्पर्य जमने पाणा अधिक घालून करावा तसातसा हलका होतो, असे जाणवें.

वैठा भात.

भक्तं स्यात् त्रिगुणे जले सुपाचिताः स्थूलाश्चेत्ते तदुलास्ते चैः सूक्ष्मतरा
स्तदा च सुधियासार्थैकभागे जले ॥ ते चैः स्थूलतरास्तथासमधि
केन रिरचसंपाचितास्तद्भक्तं विदुषा विलोक्य च धिया कायं च
लोकाप्रियं ॥

अर्थ— तांदुळांचे दुप्पट पाणी घालून युक्तीने पेज काढिल्यावाचून करावा तो वैठा भात, ही गोष्ट सामान्य जाड तांदुळांची आहे. फार बारीक असल्यास पाणी दिढी घालावे, जसजसे तांदुळ जाडे असतील तमतसे पाणी अधिक ठेवावे व जस बारीक अम कमी करावे, आंबेमोहोर, जिरेसाळ इत्यादिकांस ढोडपटच पाणी घालावे.

यवागू (पातळ भात).

यवागूःप्रदुग्णेनोयेमांसिहाविरलद्रवा ॥ यवागूग्राहिणीनृष्णा
ज्वरघ्नीवन्निशोधनी ॥ पिचक्षेत्रमज्वरेदेयामध्यन्हेसाप्रकीर्ति
ना ॥ वातज्वरेप्रगण्हेसागेधमजलनिर्मिता ॥

अर्थ— तांदुळांचे साहाय्य पाणी घालून पात्रावर राही तो शिजवून दाट करावा ती यवागू ग्राहिणी आहे व नृष्णा, ज्वर यांच्या नाशक, वन्निशोधनी अर्था आहे ही पिच-ज्वर, श्लेष्मज्वर यांवर मध्याधी रात्री, वातज्वराला, अपराह्नी रात्री. ही गव्हां-दिकांचीहि होते.

कृत्तरायवागू.

निलनंदुलमाप्राणामथवानिलनंदुलान् ॥ प्रदुग्णेचजलदत्वामा
थनीवायवागुका ॥ साजडादुर्जगवन्यामदपुष्टिप्रदाना ॥ कफ
पिचमलम्नेभशुककृद्दाननाशिनी ॥

अर्थ— निल, तांदुळ, उडीद किंवा निल, तांदुळ, यांच्या साहाय्य पाणी घालून पातळ भात सिद्ध करावा त्याचे नाव कृत्तरायवागू. ती जड, दुर्जर, बलकारक, मद, कफ, पिच, मलम्नेभ व शुक याना करणारी, आणि वातनाशक अर्था आहे.

विलेपी (आटवल).

चतुर्गुणेजलेसिहाविलेपीवनमिक्थका ॥ विलेपीदीपनीवृथाहृद्यासंग्रा
हिल्लघुः ॥ व्रणास्त्रिगोणिणांपथयानपर्णीनृदज्वरपहा ॥ आमशूलहृग
स्वादुदंशनीरुचिपुष्टिकन ॥

अर्थ— तांदुळ भरडून त्याचे चौपट पाणी घालून यवागूपेक्षा काही धरणसर करावी ती अग्निदीपक, पथ्य, प्रिय, प्राहक, लघु आहे व व्रण, नेत्ररोगी याना पथ्यकारक व तृप्तिकारक, तृषा, ज्वर यांच्या नाशक; आमशूल हरण करणारा; गोड, दीपनी, रुचिकारक, पुष्टि देणारी अर्था आहे.

भाजून भरडलेल्या तांदुळांचें आटवल.

कृताचप्रदुग्णेजलेविलेपीभ्राष्टनदलैः ॥

साचाग्निदोषनीलध्वीहितामूर्छाज्वरापहा ॥

अर्थ— साहापट पाण्यांत भाजलेले तांदुळ घालून, हा पूर्वी सांगितलेल्या त्रिलेपासारखीच करावी, ती अग्निदोषक, हितावह व लघु आहे. आणि ज्वर, मूर्छा यांचा नाश करिते.

पेया (पेज).

पेयासिक्थान्वितानोयेचनुर्दशगुणेकृता ॥ पेयाकुत्तिगदक्कानिज्वरम्भंभानिसारजित् ॥ रुच्यग्निक्कल्युर्दोषमलस्वेदानुगामिनी ॥ हितावहापाचनीचपिपासानाशनीपरा ॥ क्षुधाग्लानिश्रमहराप्रोक्तापाकविशारदैः ॥

अर्थ— तांदुळाचे चौदापट पाणी घालून वाटीने प्यावयासारखी उतरून घ्यावी ती कुक्षिरोग, ग्लानि, ज्वर, शर्माग्भंभ, अतिमार यांची नाशक व रुचिकर, अग्निदोषक, लघु, दोष, मल, स्वेद यांचे मार्गाने गमन करविणारी, शरीराला हितावह, पाचक, तृषा नाश करणारी. व क्षुधा, ग्लानि, श्रम यांची नाशक असे पाकवेव्यानी सांगितले आहे.

साळींच्या लाह्यांची पेया.

पूर्ववच्चकृतालाजपियालध्वीम्भृतायनः ॥ गुणैःप्रशस्ताविज्ञेयापूर्वाक्तायागुणाधिका ॥ त्रिकटुसैध्वैलाभिर्युक्तानिगुणदामना ॥

अर्थ— पूर्वपेयेसारखी केलेली लाह्यांची पेया लघु, पूर्वपेयेपेक्षा अतिप्रशस्त आहे. आता यवागू, त्रिलेपा व पेया यांत सुठ, मिर्री, पिपळी, सैध्व आणि एलची यांचे चूर्ण घालून घेतले असता विशेष गुण होतो.

सामान्यमंड (शिथांवांचून पेज).

नंडुलानांसिक्थहीनापेयाचाग्निप्रदीपनी ॥ ग्राहिणीलघुशीताचपाचनीवानलोमनी ॥ धातृनांचैवनाडीनामृदुस्वस्वेदकृन्मता ॥ तृषाश्रमाश्मरीपित्तातीसारकफदोषहा ॥

अर्थ— तांदुळाचे चवदापट पाणी घालून शिथावाचून जी पेज काढितात ती अग्निदोषक, ग्राहक, लघु, शीत, पाचक, वायूचे अनुलोमन करणारी व धातु आणि नाडी यांना मृदुत्व देणारी, स्वेदकर अशी आहे, व ताहान, श्रम, अश्मरी, पित्तातिसार, आणि कफदोष यांचा नाश करिते.

वाच्यमंड (यवमंड).

वाच्यमंडोयवैभ्रष्टैमुनिभिःपरिकीर्तितः ॥ वाच्यमंडोलघुग्राहीशूलानाहत्रिदोषनुत् ॥ नवज्वरेपिपथोयंपटोलमगधान्वितः ॥

अर्थ— भाजलेल्या यवांचा पूर्ववत् मंड करावा तो वाच्यमंड. हा लघु व ग्राहक आहे,

आणि शूल, आनाह, त्रिदोष यांचा नाश करितो, व हा कडुपडवळ व पिंपळी, यांचे चूर्ण घालून दिला असतां, नवज्वरावर पथ्यकारक आहे.

भाजलेल्या तांदुळांचा अष्टगुण मंड.

भ्राष्ट्रैर्यवैस्तंदुलैश्चतुर्दशगुणेजले ॥ हिंसित्थ्रथ्यधनिकानत्रत्रिक

टुसंयुतः ॥ पक्तेनस्यावलेपीचगृहीतासिक्थकैर्विना ॥ ज्ञेयःसोष्ट

गुणोमंडोज्वरदोषत्रयापहः ॥ रक्तक्षुर्दुर्धनःप्राणप्रदोवस्तिविशोधनः ॥

अर्थ— किंचित भाजलेले तांदूळ, आणि मूग हे समान घेऊन आत चौदापट पाणी घालून शिजवावे. त्यांत शिजतेवेळीं हिंस, सैधव, धणे, मुंड, मिरां, पिंपळी हे पदार्थ घालून नंतर वरची पेज शितकण न पडतां ओतून घ्यावी त्याला अष्टगुण मंड व्णतात. हा ज्वर व त्रिदोष यांचा नाशक व रक्त, क्षुधा, यांना वाढविणारा, बलकर, वस्तिशोधक असा आहे.

साळीचे लाह्यांचा मंड.

शालिलाजकृतोमंडोलघुर्ग्राहीप्रयस्तथा ॥ पाचनोदोपनश्वापिपि

रंकेतुसुखावहः ॥ वायोर्मर्गिणेनेताचविश्वापिप्पलिसंयुतः ॥

अर्थ— हा साळी लाह्यांचा मंड लघु, ग्राहक, त्रिय, पाचक, अपिदीपक व ज्यास रेच जाले त्यास हितावह, आणि आत मुंड, पिंपळी यांचे चूर्ण घातल्यास वायूला पथ्यमार्गाने नेणाग आहे.

गोधूममंड.

मंडोर्गोधूमजोवापिशीघ्रपाकीच उष्णकः ॥

ग्राहकोमधुरश्चैवसभवेपित्तनाशनः ॥

अर्थ— गोड्यांचा मंड तीघ्रपाकी, उष्ण, ग्राहक, मधुर, आणि पित्तनाशक आहे.

जौधळ्यांचा मंड.

आग्नालकृतोमंडोग्राहकोमृत्रलस्यतथा ॥

वातश्लेष्मकरश्चापिभवेपित्तस्यनाशनः ॥

अर्थ— जौधळ्यांचा मंड ग्राहक, मृत्रक, वात व श्लेष्मकांशक व पित्तनाशक आहे.

धुद्रधान्यमंड.

नृणधान्यकृतोमंडोवातकृमउदाहृतः ॥

अर्थ— नृणधान्याचा मंड फार वातकारक आहे असें जाणावे.

कोद्रुचा मंड.

कौद्रवाणांकृतोमंडोमृच्छांग्लानिकरःस्मृतः ॥

अर्थ— हरकांचा मंड मूर्छा व ग्लानि यांना तात्काळ करणारा आहे.

सर्वद्विधान्ययूष.

यूषःकृतोद्वैदलानामष्टादशगुणंभस्ति ॥ सएवत्रिकटूयुक्तःसार्पिःसैधवसंयु
तः ॥ भवेदगुरुतरश्चैवकृतमित्येवतंविदुः ॥ भिषैर्द्रव्यैर्विनासिद्धमकृतंतुल
धुंवदेत् ॥ फलाम्लधान्यतकैश्चकृतागुरुतरामताः ॥ वानघ्नारुचिदाःप्रोक्ताः
पूर्वपाकविशारंदः ॥

अर्थ— ज्या धान्याचा यूष करवावाचा त्याचे अठरापट पाणी घालून कढवावे आणि वरचे काट काढून घ्यावे, त्यास यूष म्हणतात. यामध्ये सुंड, मिरां, पिंपळी, सैधव व तूप ही घालून कढवावा त्याचे नांव कृत, तो गुनू होतो व पदार्थ घातल्यावांचून करावा तो भकृत, तो लघु आहे व फलाम्ल, धान्याम्ल, ताक ही पृथक् घालून करावा तो उत्तरोत्तर गुरुतर, वातघ्न, रुचिकर असा होतो.

मुद्गयूष.

मौद्गोयूषोदीपनश्चहृद्यःशीतोन्निदीपनः ॥ रक्तपित्तकफक्षुण्णा

ज्वरोदाहस्नथात्रणः ॥ शिरारुक् जायतेयेषांनेषामुक्तोहिनावहः ॥

अर्थ— मुगांचा यूष दीपन, हृद्य, शीत, अग्निदीपक व रक्तपित्त, कफ, तृष्णा, ज्वर, दाह, व्रण, मस्तकरोग, ज्यांस आहेत त्यांस हितावह. हा सर्व यूषांत उत्तम आहे.

दुसरे प्रकारचा मुद्गयूष.

अर्धाढकजलेमुद्गद्विपलेप्रक्षिपेत्ततः ॥ पादावशेष उच्चार्यमुद्गान्दर्व्याविघाटये
त् ॥ वस्त्रपूतंतु तत्तृणान्स्मिन्दाडिमसंभवां ॥ खर्वंसैधवधान्याकपिप्पली
नारंजस्तथा ॥ विश्वाजरणयोःशाणप्रमाणंचूर्णमावपेत् ॥ तद्यूपसेवनात्स
द्यःपित्तक्षेपमगदान्जयेत् ॥

अर्थ— अर्धाढक जलांत दोन पले मूग घालून चतुर्थांश राही तो कढवावा, आणि त्यांतले मूग पळीने घेऊन नंतर वस्त्राने गाळावा, आणि त्यांत डाळिवसाळ, सैधव, धने पिंपळी, सुंड, जिरे या प्रत्येक द्रव्याचे चूर्ण शाणप्रमाण घालून घ्यावा. तो पित्तरोग, कफरोग यांचा नाश करितो.

पंचामृत यूष.

कुलित्थमुद्गादकिमाषकाणानिष्यावयुक्तश्चकृतोहियूषः ॥

संदीपनःपाचनधानुवृद्धिकरोलघुःस्यादरुचिप्रणाशकृत् ॥

ज्वरंबलासंक्षयमंगमर्दक्षीयेतपंचामृतयूपकोयं ॥

अर्थ— पंचामृत यूष हा कुष्ठीय, मूग, तुर्गेची डाळ, उडीद, पावटे याणीं केलेला अग्निदीपक, पाचक, धातुवृद्धिकर, लघु असा आहे व अरुचि, ज्वर, पडसें, क्षय, अंगमर्द यांचा नाशक आहे.

रानमुगांचा यूष.

आरण्यमुद्गयूषस्तुवृष्योधानुविवर्धनः ॥

रक्तापित्तज्वरस्तापपित्तकृच्छ्रादिनाशनः ॥

अर्थ— रानमुगांचा यूष वृष्य, धातुवृद्धिकर आहे व रक्तापित्त, ज्वर, संतप, पित्त मूत्रकृच्छ्र यांचा नाश करितो.

कुलित्थयूष.

कुलित्थयूषोवीर्योष्णोमधुरोऽग्निप्रदीपनः ॥ कषायोऽगुन्मकफहृडा

ध्वशश्चासकासहा ॥ वानानुलोमनस्तृनीमेहमेदविनाशनः ॥

अर्थ— कुलित्थांचा यूष ऊष्णवीर्य, मधुर, अग्निदीपक, तुरट आहे. व गुल्म, कफ, वायु, अर्श, दमा, खोकला, तृनी, प्रतृनी, मेह, मेद यांचा नाशक आणि वायुचे अनुलोमन, करणारा असा आहे.

नवांगयूष.

शुष्कामलकमूलकविश्राककैश्वपिप्पलीमुद्गैः ॥

तंडुलकुलित्थनीरैर्नैर्दभिर्युप्रस्तुपित्तकफहारी ॥

अर्थ— भावळकाठी, मुळे, मुंद, वेरें, पिपळी, मूग, तंडुल, कुळीथ आणि पाणी या नऊ पदार्थांनीं मिदर केलेला यूष पित्त व कफ यांचा नाश करितो.

पंचमुष्टिकयूष.

वदरकुलित्थमुद्गमूलकयवमुष्टिमात्रकाश्राद्याः ॥ तेषामब्धिगुणंभसिसि

होयूषस्तुपित्तकफदाने ॥ अयगुन्मकामशूलश्चासज्वररोगिषुप्रशस्ततरः ॥

अर्थ— वेरें, कुळीथ, मूग, मुळे, यव हे पाच पदार्थ एक एक मूठ घेऊन त्यांच्या चौपट पाण्यांत यूष मिदर करावा. तो कफ, वायु, क्षय, गुल्म, खोकला, शूल, दमा, ज्वर यांवर प्रशस्त आहे.

शूकधान्ययूष.

नित्तपटोलंभागैकंदिभागःपित्तमंदकः ॥ शूकधान्यत्रिभागस्यादे

षांयूषःप्रदीपनः ॥ हृद्यःकुष्ठज्वरवशीपित्तघ्नःकफमेदहा ॥

अर्थ— कडू पडवल एकभाग, कडू निंब दोन भाग, शूकधान्य तीन भाग, याणीं

केलेला यूष अभिदीपक, हृदयास हितकर, कुष्ठ, ज्वर, ओकारा, पित्त, कफ, मेद यांचा नाशक आहे.

मुळ्याचा यूष.

मूलकयूषोहरनिलालाम्बावंगलग्रहंजूर्ति ॥

मेदारोचकपीनसकासकफव्याधिनाशनश्चापि ॥

अर्थ— मुळ्याचा यूष लाल त्रवते त्याचा व गळा धरतो त्याचा नाशक, ज्वर, मेद, अरुचि, पडसे, खोकला, कफव्याधि यांचा नाशक आहे.

दाडिमामलकयूष.

दाडिमामलकाभ्यांनुमुद्गयूषःसुसाधिनः ॥

पित्तवानहरःपथ्योलघुगुग्निप्रदःसरः ॥

अर्थ— दाडिंब, आवळे व मूग, यांचा यूष केला अनतां तो पित्तवायूचा नाश करितो. व पथ्यकारक, लघु, अग्निप्रद, मारक असा आहे.

मसूर व तुरी यांचा यूष.

मसूरयूषःसंग्राहीबृंहिस्वादुःप्रमेहजित् ॥ तथाकपायोमधुरश्चयूषोविशेषणो

वानहरोढकीनां ॥ पिप्पापहःश्लेष्महरो ज्वरान्तकःकृमीन्निहन्यात्गुददारकोयं ॥

अर्थ— मसूरयूष संग्राही, वृद्धिकर, मधुर, प्रमेहनाशक असा आहे. तुरीयाचा यूष तुरट, मधुर, शोषक, वातनाशक, पित्तनाशक, कफ, ज्वर, जंतु यांचा नाशक व गुददारक असा आहे.

खल्यूष.

चित्रकवित्त्वक्रपित्थकृष्णाजाजीमुकुण्णमरिचानां ॥

सिद्धःखल्यूषोयंहृद्यःकफवाननाशकृप्रोक्तः ॥

अर्थ— चित्रकमूळ, बेलफळ, कंबूठ, पिंपळी, जिरे, मिथ्ये हे पदार्थ एकत्र करून यूप करवा तो खल्यूष. हा दृश्य व कफ, वात, वाति यांचा नाशक आहे.

मसूरादियूष.

मसूरामुद्गोधूमकुलिःथानांससंधवः ॥ यूपंस्तुपित्तकफकृत्त्वर्तनेवातना

शनः ॥ सैवद्राक्षादाडिमाम्बांसाधिनोतिरुचिप्रदः ॥ अग्निदीप्तिकरोहृद्य

स्तिक्तःपाकेचदानहा ॥

अर्थ—मसूरा, मूग, गहू, कुळीथ हीं मिश्र करून बांघा संधवयुक्त यूष पित्त व कफ यांना करणारा, वातनाशक आहे. तोच यूप द्राक्ष, दाडिंब घालून सिद्ध केल्यास फार रुचि देणारा, अग्निदीपक, हृदयास हितकर, पाककार्थी तिखट, वातनाशक आहे.

माषयूप.

माषयूषोगुरुर्नृष्यईषत्पवमपिन्नकृत् ॥

अनल्पकंकफं कृर्वन्मलं कोशे विवर्धयेत् ॥

अर्थ— माषयूष गुरु, नृष्य, किञ्चित् वायु व पित्त यात्रा करणार्थ व रुफाला कार कोषिवणारा आणि कोळ्यात मलवृद्धि करणारा असा आहे.

लवणोदकयूप.

लवणोदकयूपस्तुच्चैर्गन्धस्ननरोमनः ॥

अर्थ— मिठाचे पाण्याचा यूप उरवार प्रशस्ननर आहे.

निष्पावयूप.

यूषोनिष्पावजःस्तन्यंभृशमुत्पादयेत्स्नने ॥

क्षेत्रमाणं दृष्टिगंगंचनाशयेत्समुत्पासितः ॥

अर्थ— पावसाचा यूप स्ननामध्ये दूध उत्पन्न करितो व कफ, नेत्ररोग यांचा नाश करितो.

मुद्गामलकयूप.

मुद्गामलकयूपस्नभेदनःकफपिन्नजित् ॥

तृट्दाहदमनःशीतोमूर्च्छाभ्रममदापहः ॥

अर्थ— मूग आणि भावळे यांचा यूप मळाचा भेद करणारा, कफ, पित्त, तृण, दाह, भ्रम, मद यांचा नाशक आणि शीत आहे.

चणकयूप.

चणकैर्विहितोयूपोनुष्णस्तुवर्गकोलयुः ॥ रक्तापिन्नप्रतिश्यायकाम

पिन्नकफापहः ॥ तिक्तःश्वानहरश्चैवत्रिदोषघ्नःप्रकृतीनेनः ॥

अर्थ— चण्यांचा यूप शीत, तुम्हट, लघु, तिक्त आहे, आणि रक्तापिन्न, पडमे, खोकला, पित्त, कफ, श्वान, त्रिदोष यांचा नाशक आहे.

दध्यादियूप.

दध्यम्ललवणमेहनिलनापिःमुसाधिनः ॥

यूपस्तुक्काम्लकाष्ठार्दिकफदानहरःप्रियः ॥

अर्थ— दही, अम्ल, लवण, मेह, तिल, उडीद, यांचा यूप करावा तो काम्लिका, वांति, कफ, वात यांचा नाशक आहे.

कांचनसूप.

वस्यद्विदलधान्यस्यसूपःकर्तव्यतांगतः ॥ तत्धान्यंऋष्यशिरससैलेनोदृतं
येन्नतः ॥ उष्णशुष्काद्दिनिष्काश्यत्वग्धीनांशुद्धदालिकां ॥ शीतोदकेन
मंदाग्नौपचेत्सूपःसकांचनः ॥ रलघुःकफपित्तघ्नोकासश्वासनिक्कननः ॥

अर्थ— कांचन या नांवाचें प्रसिद्ध जें वरण तें ज्या द्विदल धान्याचें करावयाचें अनेल
धान्य काढ्या शिरसाचें तेल लावून उन्हांत सुकवावें, त्याची सोळाव डाल काढून
वें थंड पाण्यांत मंदाग्नीवर शिजवून वरण करावें तो कांचनसूप. तो लघु आहे व कफ,
पित्त, कास, उवास यांचा नाश करिता.

भाजलेल्या द्विदलांचें वरण.

शमीधान्यस्यभ्राष्टस्यदालिकृत्वासुनिस्तुषां ॥ पक्तत्रोदकेमुसिडासा
वरान्मितिचक्षते ॥ कुरुतेनमलस्तंभंसतुषुंकुरुतेजरां ॥

अर्थ— भाजलेल्या द्विदल धान्याचें वरण. ज्या द्विदल धान्याचें वरण करावयाचें तें धा-
किंचित् भाजून त्याची सडीक डाल करावी, आणि त्या डालींत पाणी घालून शिज-
वरण करावें तें मलावरोध करित नाही. जर असज्ये डालीचें वरण केले तर तें जरा
पक्व करिते.

सामान्य वरणाची कृति.

गृहीत्वाद्विदलधान्यंपेषिष्यामुविपेषयेत् ॥ तच्चूर्णंसतुषेक्षिष्वानिशादधिघृ-
तानिच ॥ तथैवपिहिनंस्थाप्यपश्चाद्दालींविनिर्हेत् ॥ चतुर्गुणोदकेपक्त्वा
तस्मिन्गमत्सैंधवे ॥ सा ज्यांहरिद्रांन्निष्वायत्क्रियतेनद्रान्नकं ॥ रुचिकृदो
पनंपक्त्स्निग्धंपथ्यंवलप्रदं ॥ कफवाताभयान्हेतितद्दिनाभोजनंनृथा ॥

अर्थ— ज्या द्विदल धान्याचें वरण करावयाचें तें धान्य भरडून डोल करून त्याला कि-
त् तूप, हळद, दही चोपडून काहीं वेळ दडपून ठेवावा. नंतर उन्हांत वाळवून कांडून
ची सडीक डाल करावी आणि चौपट पाणी घालून शिजवावी व शिजतेवेळीं मीठ,
, हिंग, हळद हे पदार्थ नेमस्त घालून फार पातळ व फार जाड नव्हे अशा वेताचें
ग करावें तें रुचिकर, पाचक, अग्निदीपक, स्निग्ध, पथ्य, वलप्रद असे आहे व कफरोग,
रोग यांचें नाशक, किंवाहना यावांचून भोजन व्यर्थ आहे.

मकुष्टसूप.

मकुष्टसूपोल्पवलःपाचनोदीपनोलघुः ॥

चक्षुष्योब्रूह्णोवृष्यःपित्तक्षेभास्त्ररोगनुत् ॥

अर्थ— मठाचें वरण बलकर, पाचन, दीपन, लघु, नेत्राला हितकारक, धातुवर्धक, वृष्य, असें आहे व पित्त, कफ, रक्तविकार यांचा नाश करितें.

मसूरसूप.

मसूरसूपःसंग्राहीशीतलोमधुरोलघुः ॥

कफपित्ताम्लजिहृण्योविभ्रमज्वरनाशनः ॥

अर्थ—मसुरांचे वरण वाहक, शीत, मधुर, लघु असें आहे. आणि कफ, पित्त, रक्तविकार, विषमज्वर यांचे नाशक आणि शरीराचा वर्ण चांगला करणारे असें आहे.

राजमापसूप (चवळ्या).

राजमाषभवःसूयःस्वादुरूक्षःकषायकः ॥

ग्राहीगुरुर्वानकरःस्तन्यकृदुचिकारकः ॥

अर्थ— चवळ्यांचे वरण गोड, रुक्ष, तुरट, संग्राही, जड असें आहे. आणि वायु स्तनांत दुग्ध, रुचि यांना उत्पन्न करितें.

निप्पावसूप (पावटे).

निप्पावसूपःपित्ताम्लसूत्रस्तन्यानिलप्रदः ॥

विदाद्युष्णोगुरुःशोफकफहृच्छुक्लःस्मृतः ॥

अर्थ— पावट्यांचे वरण रक्तपित्त, मूत्र, स्तनांत दूध, वायु, यांना करितें आणि विदाही उष्ण, जड असा आहे व कफ, मूत्र यांचा नाशक आणि शीपांचा वृद्धि करणारा असा आहे

कुळित्थसूप.

कुळित्थसूपोवानघ्नःकटुःपाकेकषायकः ॥ कफाविरोधीशुक्राम्लक

रोन्माश्रासकामनु ॥ शुक्राठमरीहरःपित्तकारकःकथिनोन्मिः ॥

अर्थ— कुळ्यांचे वरण वातनाशक, कटु, पाककाली तुरट असें आहे. आणि कफ, शुक्र, रक्तपित्त यांचा करितें व उष्ण, श्वास, कास, मूत्रबद्धा यांचा नाश करितें.

मुगांचें वरण.

मुद्गसूपोलघुर्ग्राहीकफपित्तहरोहिमः ॥ स्वादुर्नेत्र्योनिलहरःकुल्माषःशुक्रव

र्धनः ॥ रक्तापित्तज्वरहरस्तुवरस्तृप्तिकारकः ॥ सान्निपातज्वरहरोग्ला

नेर्नाशकरःस्मृतः ॥

अर्थ— मुगांचें वरण लघु, ग्राही, कफपित्तनाशक, शीत, स्वादु, नेत्राला हितकर, वा

शक असे आहे व त्या घुग्यांच्या कुल्माष म्हणतात. त्या शुक्रवर्धक, रक्तपित्त व
नाशक, तुरट, तृप्तिकारक आहेत व मन्निपातञ्जर व ग्लानि यांचा नाश करितात.

उडिदांचें वरण.

माषसूपश्चकुल्माषःस्निग्धोवृष्योनिलापहः ॥ उष्णःसंतर्पणोवह्यः
सुम्वादूरुचिकारकः ॥ धातुवृद्धिकरश्चासैकफपित्तकरोगुरुः ॥
भजितैरपिमाषैस्तुक्ततःसूपोजडःस्मृतः ॥

अर्थ— उडिदांचें वरण व त्यांच्या घुग्यांच्या स्निग्ध, वृष्य, वातनाशक, उष्ण, तृप्तिकारक,
प, गोड, रुचिकर, धातुवृद्धिकारक, कफ, पित्त यांना करणारें जड असे आहे आणि
जलेच्या उडिदांचें वरणही जड आहे.

आढकी (तुरी).

सूपश्चाढकीजोवातकरःश्लेष्महर्गहिमः ॥
रुजःकषायोर्भक्षकृत्साज्येदोपत्रयप्रणुत् ॥

अर्थ— तुरीचें वरण वातकर, कफनाशक थंड, रुज, तुरट, रुचिकर असे आहे.
ति घालून भक्षल्यास विदोषनाशक आहे.

चणकसूप.

चाणकःसूपआख्यानेगेचनःपाचनःपरः ॥
वलासपित्तनुद्वन्योगक्तजिन्वानिवातलः ॥

अर्थ— हरभयांच्या डाळीचें वरण रुचिकर, पाचक, कफ, पित्त यांचें नाशक, वस्त्र-
रक्तविकारनाशक, किंचित् वातुक्त असे आहे.

कलायसूप (वाटाणे).

कलायसूपःकथितोल्घुर्ग्राहीसुधीतलः ॥ रुजोमेध्यःपाककाले
स्वादुस्त्रगदपित्तनुत् ॥ अरोचकहरश्चासैकफनाशकरोमतः ॥

अर्थ— वाटाण्याचे वरण लघु, ग्राही, शीतल, रुज, मेध्यकर, पाककालीं गोड असे
हे आणि रक्तहर, पित्त, अनाच, कफ यांचें नाशक आहे.

त्रिपुटकलाय (लांखसूप).

त्रिपुटानांकलायानांसूपःस्वादुश्चवानलः ॥
आध्मानशूलजनकःपित्ताल्लारुचिवांतिहा ॥

अर्थ— लांखांचें वरण गोड, वात, आध्मान, शूल यांना करणारें, आणि पित्तरक,
रुचि, वांति यांचा नाश करितें.

दोन तीन प्रकारच्या डाळींचें वरण.

सूपश्चानेकदालीनांगुरुर्वलयःकफप्रदः ॥

पाकेतुमधुरःशुककारकोरुचिवानहा ॥

अर्थ—अनेक द्विदल डाळींचें वरण जड व बल, कफ यांचें कारणें, पाककाळ मधुर, वीर्यवर्धक असे आहे व अरुचि, वायु यांचें नाशक आहे.

भरड्याचें वरण,

सनुषानानुदालीनांसूपोज्वरहरोगुरुः ॥

आध्मानकृल्लयककारुचिहृत्संप्रकीर्तितः ॥

अर्थ—डाळीच्या भरड्याचें वरण ज्वरनाशक, जड, उदर कुगविणारें असे आहे. क्षय, कफ, अरुचि यांचें नाशक आहे.

कुल्माप ह्य ० घृग्न्या त्यांची कृति.

यस्यधान्यस्यकुल्माषास्तदान्यंहिगुमैधवैः ॥ युक्तंजलेनसंपाच्यंयथासम्य

कनपाचितं ॥ तेकुल्माषागुणैर्धन्यसदृशाःपरिकीर्तिताः ॥ सामान्यतो

गुणाद्यस्यवानलामलभेदकाः ॥ रुक्षाश्चगुरवज्जेयाःकरुमेदत्रलप्रदाः ॥

पुष्ट्यग्निमांशदाश्चैवऋषिभिःपरिकीर्तिताः ॥

अर्थ—ज्या धान्याचे कुल्माप कगवयाचे ते धान्य, भात हिंग, मैधव, घाम अर्थे उमळे तोंपर्यंत शिजवावे त्याला कुल्माप म्हणतात. ते कुल्माप ज्या धान्याचे करावे धान्यासारखे गुण होतात. अतां कुल्मापमात्राचे सामान्यगुण वातल, मलभेदक, क गुरु असे आहेत व कफ, मेद, वरु, पुष्टि आणि अग्निमांश यांना करितात.

कट्टी.

नात्यम्लंनमधुगंतकंमैधवेनतथायुतं ॥ पिष्टंभरीचंचाणक्यंनिद्रिप्यसुनि

धायच ॥ तप्रस्थान्यायुतंवाथनैलतपवाचानिद्रिपेत् ॥ तस्मिन्निशंरामटंच

प्रश्नास्थालीपिधायच ॥ तकार्थानिद्रिपेत्स्योपिधायचपुनःनिद्रिपेत् ॥ वृ-

द्वुदोत्पानिपर्यंतंपक्तासाकार्थकाभिधा ॥ कथिकापाचनीरुच्यालध्वीव

वन्हिप्रदीपिनी ॥ कफानिलविवंधघ्नोकिंचित्पिचप्रकोपिनी ॥

अर्थ—ताकाची कठी करण्याची कृति. ताक कार भावट व फार गोड नव्हे असे घेत आंत मोठ व मिरपूड, चण्याचे पीठ हे पदार्थ नेमस्त घालून कालवून ठेवावे. नंतर ए यालीत योग्य तूप किंवा तेल घालून ती चुलीवर ठेवावी. तूप चांगलें तापलें झणजे त हिंग, हळद हीं घालून पळभर वर झांकण ठेवावे. नंतर तें ताक चांगलें दबळून आंत भोतन पुनः वर क्षणभर झांकण ठेवून मग सगळें भोतावे आणि पळीने दबव

द्वलता मंदापीवर नुडबुडे येत तोंपयंत कढवावें. खाला कढां ह्यगतात. ती पाचन, रुचिकर, लघु, अग्निदीपक, व कफ, वायु, मलावष्टंभ यांची नाशक व किंचित् पित्तकारक अशी आहे.

पंचकोलादिकथिका.

शुंठीमरीचानियवानिचव्यंसापिप्लीपिप्पलीमूलचित्रकं ॥ ससैधवंदाडि
मत्वक्समेतेधान्यंसहिंजरणद्वयंच ॥ हरीतक्रीद्यामलक्रीचनेषांचूर्णसु
पिप्लुचणकोद्भवंच ॥ साध्याविनिक्षिप्यसुतक्रमध्येसापंचकोलाकथिका
चपूर्ववत् ॥ श्वासाग्निहृद्दानकफप्रणाशिनीहृद्यामशूलानिलगुल्मकासजिन् ॥

अर्थ— पंचकोलादि कथिका. सुंठ, मिरी, भोंवा, चवक, पिपली, पिपलीमूळ, चित्रक, सेंधव, डाळिंबाची साल, धने, हिंग, जिरे, शाहजिरे, हरडा, आवळकठी यांचें चूर्ण व हरभण्यांचें पीठ हीं नेमस्त ताकांत घालून कालवून तें पूर्ववत् फोडणीस टाकून कढी करावी, ती पंचकोलादि कथिका. ही श्वासकर व अग्निदीपक, दृश व वायु, कफ, आमातिसार, शूल, वातगुल्म, खोकला यांची नाशक आणि प्रिय अशी आहे.

ताकाचें सांभारें.

यस्ययस्यफलैर्युक्तापूर्ववच्चप्रसाधिना ॥ कथिकासाफलगुणारुचि
कृत्वाचनीमना ॥ अग्निदीपिकरावानकफश्रमहरापरा ॥

अर्थ— कथिका. ताकाचें सांभारें कोणतेही फळाच्या फोडी घालून पूर्ववत् कढीसारखेंच करावें तें जे फळाचे गुण असतात तसे गुण करितें. आणि रुचिकर, पाचक, अग्नि प्रदीप करणारे आणि वायु, कफ, श्रम यांत नाश करणारे भसे होतें.

रागखांडव द्व० मुरांबा.

आममाम्नंत्वचाहीर्नंद्दिस्त्रिर्वाखंडिनंततः ॥ भ्राष्ट्रमाश्रयेमनागस्तंखंडपाकेथ
युक्तितः ॥ सुपक्वंचसमुच्चार्यमरीचैलेंदुवासितं ॥ स्थापितंस्निग्धमृद्गांडे
रागखांडवसंजितः ॥ पुष्टिदोषलदःपित्तवातालारुचिनाशनः ॥ स्निग्धो
गुरुस्तरपणश्चसुस्वादूरागखांडवः ॥

अर्थ— रागखांडव मुरांबा. हिरवा आंबा सोलून त्याचे तुकडे करावे, आणि ते तुपांत किंचित् भाजून साखरेच्या पंकांत टाकून काहीं वेळ तसेच चुलीवर असूं द्यावे, नंतर त्यांत मिरी, एलची, कापूर यांचें चूर्ण नेमस्त घालून चांगल्या मातीचे भांड्यांत ठेवावे, त्याचें नांव रागखांडव, तो पौष्टिक, बलप्रद आहे व पित्तवायु, रक्तविकार, अरुचि यांचा नाश करितो आणि स्निग्ध, गुरु, तृमिजनक, स्वादिष्ट आहे. पाप्रकारें आवळे, माहाळुंग इत्यादीकांचा रागखांडव करावा, तो गुळाच्याहि पंकांत होतो.

दुसऱ्याप्रकारचा रागखांडव.

वालाम्बस्यत्वचंतिप्लवासुत्सखंडानिकारयेन् ॥ गुडेक्षिप्लवाकरेणा
द्वंविश्वाचूर्णसतैलकं ॥ निक्षिप्यभांडेनद्रव्यंनान्नानद्रागखांडवं ॥

अर्थ—दुसरे प्रकारचा रागखांडव. हिरवा आंबा सोलून त्याच्या फोडी त्रारीक कराव्या आणि गुळांत घोळून हाताने मर्दोव्या नंतर त्यांत तेल, मुंठीची पृड घालून भांड्यांत ठेवाव्या त्यालाही रागखांडव म्हणतात.

सामान्यराग.

सिनारुचक्रसिंधुत्थैःसवृक्षाम्लपक्तुषकैः ॥ जंबूफलरसैर्युक्तोरगोगोजिक
साधिनः ॥ खांडवोमधुगम्लादिरससंयोगसंभवः ॥ दीपनोवृंहणोरुच्यस्ती
द्रव्योहृद्यःश्रमापहः ॥ रुचिकृच्छुकजनकस्निक्तःक्षारश्चसंस्मृतः ॥ मुखजि
व्हाशुदिकरोरक्तपित्तविवर्धनः ॥ जडःकफकरःकुष्ठकोपनोम्लोद्यवृष्यकृ
न् ॥ आध्मानकृच्चनेत्राणामहितोमेदरोगहा ॥ तृणामूर्च्छाभ्रमच्छर्दिकार
कोल्यश्चभक्षयेन् ॥

अर्थ—साखर, मैथव, मावाळंगाच्या फोडी, चिंचेचे पार्णा, फालसाच्या फोडी, जांभळी-
चे फळांचा रस, मोहोव्या वाटलेल्या ही नव एकत्र करावी, त्याचे नांव राग. तो दीपन,
वृंहण, रुचिकर, तिखट, हृद्य, भ्रम घालविणारा, रुचिकर, द्रुक वाटविणारा, कडु व
खारट, आदि भागि मुख, त्रिच्छा यांची शुद्धि करणारा, रक्त पित्ताला वाटविणारा व जड,
कफकारक, कुष्ठकोपन, आंबट, अवृष्य, पोष्ट फुगीवणारा, नेत्राचा अहित, मेदरोगना-
शक व तृणा, मूर्च्छा, भ्रम, ओकारी याना करणारा. हा थोडा भक्षण करावा.

खांडव.

चिंचांकपित्थं वृक्षाम्लं मानुलिगंचदाडिमं ॥ एषामन्यतरस्यापिचिकीर्षा
खांडवंप्रति ॥ तत्तृणंहीवाविनिक्षिप्यनग्निन्मैथवशर्करं ॥ गुडंवाहिगुम
हितंद्रपदाचमुपेयन् ॥ गुणाम्नस्यतुसर्वंपिकथिताउक्तगगवन् ॥

अर्थ—चिंच, केंवट, आंबसोल, महाळुंग, डालिव यांतून ज्याचा खांडव करावयाचा
असेल ते घेऊन त्यांत मिर्री, मैथव, हिंग, गूळ किंवा साखर ही घालून वाटून चटणी
करावी, तो खांडव. त्याचे गुण पृथी रागाचे सांगितले आहेत त्याप्रमाणे जाणवे.

आम्लेह (रायते).

तरुणाम्बं वज्रियत्वामर्दयेत्तृणुडशर्करं ॥ सैधवं मरिचं हिं गुर्भाजतंतत्र

निक्षिपेत् ॥ रुचिकृच्चाभ्रलेहोयमधुरस्तृप्तिकारकः ॥ हृद्यःस्निग्धो
गुरुश्चोक्तःपाकविद्याविशारदैः ॥

अर्थ— आंबा भाजून कुसकुरावा आणि त्यांत साखर किंवा गूळ घालून त्यांत सैंधव, मिर्री, भाजलेला हिंग हीं नेमस्त घालवीं आणि कालवून नेमस्त करावा तो रुचिकारक, मधुर, तृप्ति देणारा, प्रिय, स्निग्ध, गुरु असा आहे. याला आभ्रलेह म्हणतात.

मडिजकाशिखरिणी.

सांसतंदधिमन्वाज्यंमरीचैलादिसंस्कृतं ॥ नागकेशरखगतरतमालार्द्रक
चूर्णकं ॥ कर्पूरवासितेभांडेलघुहस्तनोपयन्त् ॥ ऐक्यनांसमनुप्राप्तिसिद्धा
स्यान्मडिजकाभिधा ॥ रसालाशुककृत्वल्यारोचनावानपिनाजित् ॥ गुरुः
स्निग्धाप्रतिशयायांविशेषेणविनाशयेत् ॥ पुष्टिदाकानिक्तृत्वृष्याककृच्छ
विनाशिनी ॥

अर्थ— मडिजकाशिखरिणी. साखर, घट्ट दही, मध, तूप, मिर्री, एलची, नागकेशर, दालचिनी, तमालपत्र, अर्कें किसलेले यांचे चूर्ण एकत्र करून कर्पूरवासित निष्कलंक भांड्यांत घालून हळूहळू एकरूप होई तोंपर्यंत हातानें घासावें. याला मडिजकाशिखरिणी म्हणतात, ती शुककारक, मधुर, बलकारक, रुचिकर, वातपित्तनाशक, स्निग्ध, गुरु, प्रतिशयायनाशक, पुष्टिकर, कांतिकारक, वृष्य, कफकर, श्रमनाशक अशी आहे.

रसालाशिखरिणी (श्रीखंड).

वत्सवध्वाथगलितंदधिटिप्रस्थमानकं ॥ तस्मिन्घृतंमासिकंचप्रत्येकंचप
लंपलं ॥ निक्षिप्यशर्करांतस्मिन्मानिकाद्रितयंतथा ॥ नागकेशरमेलाव
क्पत्रंनामालसंज्ञकं ॥ अर्धकर्षत्रिपेद्विश्रामरिचट्टिपलेतथा ॥ सर्वमेकी
कृतंतनुभांडेकर्पूरवासिते ॥ गृहीत्वाचैववत्थेणमुखंवध्वाथगालयेत् ॥ हस्ते
नालोडचयनेनसारसालाभिधाम्मृता ॥ गुणैस्तुल्यामडिजकायाःशिखरि
ण्याःमृतावुधैः ॥ अनीवतापितेभांडेमृन्मयेनिक्षिपेत्ततः ॥ स्थलेचशीतले
स्थाप्यायावत्शीतत्वमाप्नुयात् ॥ इयंवासवतीप्राक्तागुणैर्लघ्वोऽस्मृतावुधैः ॥

अर्थ—दही फडक्यात बांधून पाणी निथळून गेलेले असे घट्ट दोनप्रस्थ झणजे १२८ तोळे असेल तर त्यांत मध, तूप चार चार तोळे व साखर दोन मानिका झणजे ६४ तोळे व दालचिनी, नाकेशर, एलची, तमालपत्र हीं अर्ध अर्ध तोळा व मिर्यें, सुंठ हीं दोन दोन तोळे याप्रमाणें सर्व पदार्थ घालून तें दही कर्पूरवासितभांड्याचे तोंडावर पांढरें स्वच्छ फडकें बांधून त्यावर हळू हळू घासावें. याला रसालाशिखरिणी झणतात. हिचे गुण म-

ज्जिकाशिखरिणीसरिखे होतात, असें जाणावें. ती रसाला शिखरिणी फार तापवून लाल झालेल्या मातीच्या भांड्यांत घालून तें भांडें थंड होईपर्यंत ओल्या जाण्यावर नेऊन ठेवावें. तिचें नांव वासवती, ती फार हलकी आहे.

फलवृष्याशिखरिणी.

मधुगयाश्चाम्लिकायामज्जाप्राद्याचनिम्बुप्रा ॥ नम्यभिलांसितांचंद्रं
मरीचानियथारुचि ॥ निद्रिप्यहस्तेनालोडचघृततप्रेविनिक्षिपेत् ॥

फलवृष्याशिखरिणीहृद्यावृष्यासरागुरुः

अर्थ— गोड चिचेचा जाड बलक करून त्यांत साखर, एलची, मिर्ची, कापूर याची पृढ नेमस्त घालून हातातें कालवावें आणि तुपाची फोडणी घागे, तिचें नांव कलवृष्या शिखरिणी. ती हृद्य, वृष्या, सारक, गुरु अशी होते.

दुधाची खीर.

दुधाष्टमांशभागेनतंदुलान्धृतसंस्कृतान् ॥ शुद्धैर्धूपक्रे दुग्धेनृन्निष्वांसिदाहिनी
रिका ॥ पायसंशर्करेगयुक्तघृतप्रक्षेपणाद्भवेत् ॥ सागुरुर्धानुक्तवन्व्यामलाव
ष्टंभकानथा ॥ अरुचिमेदवृद्धिचक्रफमग्नेश्वमंदतां ॥ कृत्वाचरुक्तपिचंदित्रा
नपिचंचनाशयेत् ॥ केचिदभ्यांकुंकुमैलान्निष्वाकर्त्तुनिपायसं ॥

अर्थ— दुधाचे अष्टमांश तांदूळ घेऊन त्यांना तुपाचा हात चोळावा. आणि दूध घालून पळोने वाटतां येईं उतकें पातळ शिजवावें. आणि त्यात तूप व साखर घालावी, त्याला क्षीर क्षणतात. हांत कोणी विलाची व केशर घालितात. ती जड, धातुवर्धक, बलकारक, मलावष्टंभक, आहे व अरुचि, मेदोवृद्धि, कफ, अधिमास, यांना कर्णारी व रसायनी अशी आहे व रक्तपित्त, वानपित्त यांचा नाश करिते.

नारळाची खीर.

नारिकेलंतनृःकृत्यच्छिन्नंपयसिगोःपचेत् ॥ सितागव्याज्यसंयुक्ततपचंन्मृदु
वह्निना ॥ नारिकेलोद्भवाक्षीरीरिन्निग्धाक्षीतानिपुष्टिदा ॥ गुर्वीसुमधुरावृष्या
रुक्तपिचानिलापहा ॥

अर्थ— चांगला आगरी रसाचा नारळ भाणून वारीक किमून गाईचे दुधांत घालावा आणि तें दूध फार पातळ व फार घणसर न होई असें मंदाप्यंतर शिजवावें आणि त्यांत साखर, तूप नेमस्त घालून पुनः क्षणभर कढवून उतरावें, तिला नारळाची खीर क्षणतात. ही शीतळ, त्रिग्ध, गुरु, पुष्टिकारक, मधुर, धातुवर्धक अशी आहे व वायु, रक्त, पित्त यांचा नाश करिते.

गळ्हांची खीर.

गोधूमपायसाबळाकफमेदकरागुरुः ॥

शीतलापित्तशमनीवातकृत्शुक्रवर्धनी ॥

अर्थ—पूर्वी गळू चांगले सहन त्यांची पूर्वी सांगितल्याप्रमाणे खीर करावी. ती बळ, कफ, मेद यांना करणारी व गुरु, शीतल, पित्तनाशक, वातकर आणि धातुवर्धक अशी आहे.

पंचसाराख्यपानक.

काश्मरीमधुखजूरमृद्रीकाफालसाफलं ॥ तंत्रांजलंगृहीखानुएकीकृत्यक्षि
पेदमून् ॥ चानुर्जानेंदुमरिचशर्कराचार्द्रकादिकान् ॥ वल्लेणगालयिखान
त्पंचसाराख्यपानकं ॥ गुरुवृष्यधातुकरंपित्तनृश्रमदाहनुत् ॥

अर्थ— शिवन, मोह, खजूर, दासै व फालशाची फळे यांचे पाणी करून चानुर्जात, कापूर, मिरी, साखर, आले हे पदार्थ नेमून लावून गालावे, याचे नांव पंचसाराख्यपानक. हे गुरु, वृष्य, धातुकर असे आहे व पित्त, तृषा, श्रम, दाह यांचा नाश करिते.

द्राक्षांचे पानक.

द्राक्षायाःपानकंमूर्छांरक्तपित्तनृषाहं ॥ श्रमदाहग्लानिहृमथफा
लसपानकं ॥ वदरीफलपानंचहृद्यंचमलरोधकृन् ॥

अर्थ— पूर्वी सांगितल्याप्रमाणे तयार केलेले द्राक्षांचे पानक मूर्छा, रक्तपित्त, तृषा, श्रम, दाह, ग्लानि यांचा नाश करिते, व फालसाचे व वदरीचे पन्हें हृद्य, मलावरोधक आहे.

दुसरे प्रकारचे पन्हें.

खजूरीफालसाद्राक्षाटेंभुर्णांकोलदाडिमी ॥ आसांफलरसश्चेद्गुरसेंदुमरि
चंगुडं ॥ चानुर्जानंचयोग्यंहनिक्षिपेत्तद्रसेभिषक् ॥ एतद्विपानकंयोग्यंहृद्यं
प्रिकरंगुरु ॥ विष्टंभिमूत्रलंचैवग्लानिश्रमनृषाहरं ॥ तत्तत्फलैस्तुसद्गुणागुण
शेषाड्नीरितं ॥

अर्थ— खजूर, फालसा, दास, टेंभुर्णा, बोर, डाळिव यांच्या फळांचा रस व उसाचा रस, गूळ, चानुर्जात, कापूर, मिर्चे हे पदार्थ यथायोग्य घालावे त्यालाही पन्हें झणतात. ते हृद्य, तृषिकर, गुरु, विष्टंभि, मूत्रल आहे आणि ग्लानि, श्रम, तृषा यांत नाश करिते. हे पन्हें ज्या ज्या फळांचे करावे त्या त्या फळांप्रमाणे गुण जाणावे.

पानक ह्यणजे पन्हें.

फालसाम्लिकद्राक्षादिपक्वानिचफलपुनैव ॥ गृहीखानुज्जलंकार्यतस्मि

चाद्रकचंद्रकौ ॥ चातुर्जातमरीचानिशर्करांचयथारुचि ॥ त्रिप्लवावस्त्रेगा
लितंस्यात्पानकंतच्चमूत्रलं ॥ हृद्यंतृपिकरंपित्तश्रमनृग्लानिछादिहन् ॥ वा
नंदाहंमदंमोहंनशाशयेत्तन्निश्चास्मृतं ॥ अम्लं चमधुरं चैव नदगुणाः स्युर्यथाफले ॥

अर्थ— फालसाफले, चिंच, शंखे इत्यादि फळांचें पाणी करून त्यांत साखर, मिर्री, आले, कापूर, चातुर्जात हे पदार्थ यथायोग्य घालून कालवून फडक्यानें गाळावे. तें पान-क क्षणतात. हें मूत्रल, हृद्य, तृपिकारक व पित्त, श्रम, तृषा, ग्लानि, वाति, वायु, दाह, म-द, मोह यांचा नाश करितें. हें आवट व गोड अशा भेदानें दोन प्रकारचें आहे आणि ह्या पदार्थांत ज्या ज्या फळाचा रस असेल त्या त्या फळाचे गुण होतात असें जाणावें.

प्रमोदान्य सद्रुक.

सांद्रेदधिमरीचंपिप्पलीशुंठीलवंगकर्पूरं ॥ एषांचूर्णसाकंशर्करायामशुंडव
स्त्रेण ॥ गालयित्वात्रिपेत्तस्मिन्प्रकृदाडिमबीजकं ॥ प्रमोदसद्रुकं घेत नवर्ध
मानगुणैःसमं ॥

अर्थ— घट्ट दद्यात मिर्री, पिप्पळी, सुंठ, लवंग, कापूर यांचे चूर्ण व साखर हीं घालून घोंटावें आणि फडक्यानें गाळून त्यांत पिकल्या डाळिंबाचे दाणे घालावे त्याला प्रमोदान्य सद्रुक क्षणतात. त्याचे गुणही वर्धमानसद्रुकासारखेच आहेत.

वर्धमानसद्रुक.

सांद्रेदधिगृहीत्वानुकिंचिन्मथ्नाचसंथयेत् ॥ शर्करामरिचंशुंठीपिप्पलीजी
रचूर्णकं ॥ निक्षिप्यश्चयथायोग्यं हस्तेनालांडचयन्तः ॥ वस्त्रेण गालयेत्त
स्मिन्प्रकृदाडिमबीजकं ॥ निक्षिप्यसिद्धमेतच्चुसद्रुकं वर्धमानकं ॥ गुरुदो
पिकरं रुच्यं बलदंतृपिकारकं ॥ कंठंशानंचपित्तं च श्रमं ग्लानि नृपांजयेत् ॥

अर्थ— सायूसुद्धां घट्ट दहीं घुसळून त्यात साखर व सुंठ, मिर्री, पिप्पळी, जिरे यांची पुड नेमस्त घालून भाज्यात घोंटावें आणि फडक्यानें गाळून त्यात पिकल्या डाळिंबाचे दाणे घालावे त्याचें नांव वर्धमानसद्रुक. तें जड, आग्निदीपक, रुच्य, बलप्रद, तृपिकारक, कंठा-ला हितावह आहे आणि वायु, पित्त, श्रम, ग्लानि यांचा नाश करितें.

सोमसद्रुक.

दधिवीचीविनिष्काश्यनास्मिन्विश्वामरोचयोः ॥ कृष्णाचिन्नकयो
श्चूर्णक्षिप्त्वाभांडेसुशालयेत् ॥ वक्ष्यपंतनस्तस्मिन्बीजंदाडिमजं
क्षिपेत् ॥ सोमसद्रुकनामासौवर्धमानगुणैःसमः ॥

अर्थ—सोमसट्टक. दखांची वरची साई काढून टाकून मग त्या दखांत सुंठ, बिरिं, पिंपळी, चित्रक यांचे चूर्ण घालून भांड्यांत घोंटावे. नंतर फडक्याने गालून त्यांत पिकलेल्या डाळिंबाचे दाणे घालावे. तो सोमसट्टक गुणांनीं वर्धमानसट्टकासारखा आहे.

वांग्यादिकांचें भरित.

वृत्ताकंभर्जयित्वात्सुखड्निष्काश्याम्ययन्नतः ॥ हस्तेनसृष्टमंसमर्थसैंधवंचा
मिगमठं ॥ वृहदाद्रिमरीचंचतथाकुम्बुंवरीक्षिपेत् ॥ सूक्ष्मीकृतंश्रीफलंचद
धिवातिन्नडीफलं ॥ क्षिप्त्वाहस्तेनसंसमर्थघृतेतप्रेत्रिनिक्षिपेत् ॥ एवंसर्वफ
लानांचक्रंदानांचभरित्रकं ॥ कार्यतत्तद्गुणकरंप्रोक्तंपाकविशारदैः ॥

अर्थ— वांग्यांचे भरित. वांगीं अर्धावर भाजून त्यांचे वरची साल काढून टाकावी आणि तीं कुमकगवें त्यांत मीठ, चित्रक, हिंग, भोली मिरची, ओली कौथिंबीर, आणि नारळाचा कीस व दही किंवा चिंच घालून हानाने कालवावे आणि फोडणी शक्ती, यांचे नांव भरित. याप्रमाणे सर्व फळांचे व सर्व क्रंदाचे भरित करावे. त्याचे गुण त्या त्या फळासारखे व त्या त्या क्रंदासारखे जाणावे.

कूप्मांडवटक (सांडगे).

कूप्मांडकर्तयित्वास्यजलंनिष्काश्याम्ययन्नतः ॥ कुम्बुंवुरुनिशामाप्रचूर्णसति
लसैंधवं ॥ निक्षिप्यवटकाःकार्याआतंप्रगोप्रयेन्नतः ॥ रुचिदावानहंनार
मितलंतेलेमुपाचिताः ॥ कर्काश्रलाब्वादीनांतुकार्वाश्वैवंविशारदैः ॥

अर्थ— कोदाळा वारीक चिखून त्याचे पाणी काढून नंतर धने, हळद, तिळ, मीठ, उडदांचे भरड पीठ हीं यथायोग्य घालून पोकळाएवढे गोळे करावे आणि उन्हांत कालवावे त्यांचे नांव कूप्मांडवटक, हे तेलांत तळून घ्यावे, हे रुचिकर व वातनाशक आहेत. याच प्रमाणे कांकडी, भोंपळा इत्यादिकांचे सांडगे करावे.

कूप्मांडवटक.

कूप्मांडकफलंगृह्यकर्तयित्वाप्रयन्नतः ॥ तस्माज्जलंचनिष्काश्याम्ययन्नतः
चूर्णविनिक्षिपेत् ॥ चणकानांभाषकानांधान्यानांमरिचस्यच ॥ निशायारा
मठस्यापिलवणंचयथारुचि ॥ कोलप्रमाणावटकाःकूप्मांडस्येनिसंज्ञिताः
तेसौरभयेप्रभेप्यारुचिदावानहारकाः ॥

अर्थ— कोदाळा किसून त्यांतिल पाणी निघळून त्यांत हरभरे, उडीद यांचे भरड पीठ;

धने, मिरण्या, हळद, हिंग मीठ हीं यथायोग्य घालून बोरएवच्या गोळ्या कराव्या आणि उन्हांत वाळवाव्या. ह्या सांभाऱ्यात घालितात. याचे नाव बडबडें. ही रुचिकर, वातनाशक आहेत.

मिरगुंडें.

आढकीमाषचणकतंदुलानांनुपिष्टके ॥ हिंगूलवणधान्याकानक्षिप्वानो
येनमेलयेन् ॥ संमद्यंचनतःपश्चान्गृह्येकंमरीचकं ॥ तद्भभृतांगुटिकां
कृत्वोष्णेनविशोषयेन् ॥ मरीचगर्भसंज्ञेयंगुटिकाघृतपाचिता ॥ वातगुन्मह
राहृद्यारुचिदासाचभक्षिना ॥

अर्थ—तुरीची डाळ, उडीद, चणे, तदुळ इत्यादिकांचे पीठाने हिंग, मीठ, ओस्की कोथिंबीर ही घालून पाण्याने कालवून चांगले मळवे आणि त्या पिठाने एकेक मिरंगी घालून हरभऱ्याएवढ्या गोळ्या कराव्या, आणि उन्हांत वाळवाव्या. ह्याच मिरगुंडें सजतात. तीं तुपांत तळून खावीं अमता वायु, गुन्म याचा नाश करितात. तीं दश व रुचिकारक आहेत.

सुरणवटक.

सुरणंखंडशःकृत्वास्वेदायत्वाचोपयेत् ॥ नर्मिश्वलवर्णांहिंगुजी
रकंवाभरीचकं ॥ निक्षिप्यवटकानकृत्वाघृतेनप्रेचपाचयेत् ॥ मंच
दादीपनाःप्रोक्तावानदुर्नामनाशनाः ॥

अर्थ—सुरणाच्या वारिक फोडी कळून शिजवण्या आणि घटून त्यात मीठ, हिंग, किंवा जिरे, मिये ही नेमस्त घालून बड्या कराव्या आणि त्या तुपांत तळाव्या. त्या रुचिकर, दीपन आहेत आणि वायु, अर्श याचा नाश करितात.

तांदुळांचे पापड.

तंदुलानारुचिकरावल्याधानविवर्धकाः ॥

कफवानहरावृथाःपाचकालघवःसुराः ॥

अर्थ—तांदुळांचे पापड रुचिकर, बलकर, धानवर्धक व कफ, आणि वात, याचा नाश करणारे, वृथ्य, पाचक, लघु, सारक असे आहेत.

उडदांचे पापड.

धूमसीमाषजांहिंगुहरिद्रालवणैर्युतां ॥ जीरकस्वजिकाभ्यांचमरीचैनजले

नच ॥ आलोडचलोष्टं कृत्वा तु द्विदिनं स्थापयेत्तथा ॥ पश्चान्दृषादिनिष्कृत्वा
तनुःकृत्य च वेष्टिताः ॥ पर्पटास्ते स दंगार भ्राष्ट्राः परमरोचनाः ॥ दीपनाः पाचना
रुक्षा गुरवः किंचिदीरिताः ॥ माषजाः पर्पटावल्या रोचनाः पाचनाः सराः ॥ गुर
वोरक्तपिनामिकफदावहुवर्चसः ॥ चणकानां गुणैर्युक्ताः पर्पटाश्चणकौड
वाः ॥ स्नेहे विभजितास्ते तु भवेयुर्मध्यमा गुणैः ॥

अर्थ—उडदांचे डाळीचे पीठ, हिंग, हळद, भीठ, जिरे, पापडम्बर, मिथे हे पदार्थ घालून पाण्यांत गोळा होई तोपर्यंत भिजवाते, आणि एक दोन दिवस तसेच ठेवून मंतर दगडावर ठेंचून पराकाष्ठेचे मऊ करावे. त्याची लहान लहान लाटून पातळ पापडी करावी. त्यांचे नांव पापड. ते भाजून सेवन केले असतां अत्यंत रुचिकारक, दीपन, पाचन, रुक्ष, किंचित् जड आहेत. उडदांचे पापड वलकर, रुचिकर, पाचक, सारक व जड आहेत व रक्तपिन, अपि, कफ व मळ यांना नाशकारिण आहेत आणि चण्यांचे पापड चण्यांचा गुणांमारिथे आहेत. हे सर्व प्रकारचे पापड तेलांत तळून सेवन केले असतां गुणानां मध्यम होतात.

मुगांचे पापड.

मुद्गजाः पर्पटाः पथ्या ज्वराक्षिश्रवणामये ॥

अरोचकछिदः स्निग्धालघवो दीपनाशनाः ॥

अर्थ—मुगांचे पापडांची कृति उडदांचे पापडांप्रमाणे जाणावी. हे पथ्यकारक, ज्वर, नेत्ररोग, रुग्णरोग, अरुचि यांचे नाशक व स्निग्ध, लघु, दीपनाशक आहेत.

सांड्या, चिकवड्या, कुरवंड्या.

धौनास्तुतंडुलाः शुष्काः कृत्वा पिष्टं विनिर्हरन्ते ॥ तस्मिन्मरीचलवणे निक्षिपे
द्रामतं तथा ॥ उदके सुविपक्रंनत् गृहीत्वानस्य पर्पटाः ॥ कर्तव्याः सांडिकाभि
ल्याः पक्त्वा नैले घृते पिवा ॥ भक्षिनावलदाह्याः कफवानविदारणाः ॥ कृतास्त
स्यैव वटिकाः शुष्काश्चिवटिसंज्ञिताः ॥ घृते नैले विपक्ताः स्युर्गुणैः पूर्वादिनाय
था ॥ पक्तं तदं व पिष्टं हि काष्ठयंत्रे विनिक्षिपेत् ॥ मर्दिनेनेनयंत्रेण पतं त्यं गुलिस
न्निभाः ॥ शुष्की कृत्वा भक्षितास्ते रुचिदाः पीनसापहाः ॥ त्रिदोषशमनाश्चैव
कुरवंड्या इति स्मृताः ॥

अर्थ—सांड्या. तांदूळ धुऊन चांगले वाळवून दळून पीठ करावे आणि त्यांत मिर्री, भीठ, हिंग हे पदार्थ घालून त्यांची उकड करावी; त्या उकडीचे पापड करावे, त्यांना

सांझ्या म्हणतात. त्या तेलांत किंवा तुपांत तळून खालचा असतां बलकर, प्रिय आहेत व कफ, वात यांचा नाश करितात.

त्याच उकडीच्या वड्या करून वाळवाच्या, त्याला चिकवड्या म्हणतात. ह्या तळून सेवन केल्या असतां गुण सांझ्यासारखे आहेत.

वर सांगितलेली उकड, सांझ्यानामक लांकडाचे शेवण्यासारखे पत्र आहे त्यांत घालून टावून बोटाएवढे जाडे लांबट तुकडे पडतात ते वाळवून, तळून भक्षण केले असतां हाचिकर व पडसे, त्रिदोष यांचा नाश करितात. ह्याचें नांव कुम्बल्या. ह्या गव्हांच्याही होतात.

उडदांचे वडे.

लवणमरिचिंहिगुशंगुवेरंगःसमुपचिनोवरमाषजःसुपक्रः ॥ अनिसुराभिवृते
थवासुनैलेविशनिमुखेवटकःसुपुण्यभाजां ॥ पवनारुचिदैन्यजयेभटकःस
यकार्दिनकंपमरुत्कटकः ॥ रसनातलरंगधगेनटकःकफपित्तविकारकरो
वटकः ॥ दधिमध्येकृतश्चेत्यात्मणववटकःशुभः ॥ स्त्रीप्रसंगेहितोवत्यःपुं
सांधानुविवर्धकः ॥ वातपीडांजयेद्रक्तपित्तक्षेमकरोक्षसौ ॥

अर्थ— उडदांची डाल पाण्यांत भिजत घालून वाटावी आणि त्यांत मीठ, मिर्ये, हिंग, आले हे पदार्थ घालून त्या वाटलेल्या डालीचे वडे करावे. ते तुपांत किंवा तेलांत तळावे. ते वडे पुण्यवानाला नेहमी मिळतात. हे वायु, अनाचि, दुर्बलपणा, क्षय, आर्देतवायु यांचे नाशक व कफ, पित्तविकार यांना करणारे असे होतात.

तीच डाल वाटून दव्यांत कालवून वडे करून तळावे. ते सेवन केले असतां उत्तम होतात व स्त्रीप्रसंगां पुरुषास हितवान, बलकारक, धातुवर्धक, वातनाशक आणि रक्तपित्त व कफ यांना करणारे असे आहेत.

मुगांचे वडे.

भौद्रोवटोगुरूरुच्योवातपित्तान्प्रदोमतः॥श्लेष्मलःपुष्टिवलकृतशुक्र
लोवलदोल्पनृट् ॥ मुद्रानांवटकास्त्रक्रेमज्जितालयवोहिमाः ॥ सं
स्कारजप्रभावेनत्रिदोषशमनाहिनाः ॥

अर्थ— मुगांचे वडे जड, हाचिकर आहेत व वात, रक्तपित्त, कफ यांना करणारे आणि पुष्टि, धातुवृद्धि, बल यांना देणारे व अल्पतपाकारक असे आहेत.

तेच उन्न असतांच पुढे सांगितल्याप्रमाणे ताकांत हिंगादिक घालून त्यांत सोडावे. ते लघु, शीत, संस्कारप्रभावाने त्रिदोषशामक, हितकारक असे होतात.

कांजिकवटक (कांजिवडे).

मंथनीनूननाधार्याकटुनैलेनलेपिता ॥ निर्मलेनांबुनापूर्यतस्यांचूर्णविनिः

क्षिपेत् ॥ राजिकाजीरलवणांहिंगुशंठीनिशाकृतं ॥ निःक्षिपेद्वटकांस्तत्रभांड
स्यास्यंचमुद्रयेत् ॥ ननोदिनत्रयादूर्ध्वमम्लाःस्युर्वटकाध्रुवं ॥ कांजिकवट
कोरुच्योवानहरःश्लेष्मकारकःशीतः ॥ दाहंशूलमजीर्णहरनेत्रामयेष्वहितः ॥

अर्थ— मानीचा कोण डेग घेऊन त्याला हिंगादिकांचा धूम देऊन, आंतून मोहोऱ्यांचें तेल लावून त्यांत निर्मळ स्वच्छ पाणी घालून त्यांत मोहोऱ्या, जिरे, मीठ, हिंग, मुंठ व हळद यांचें चूर्ण व उडदांचे केलेले ताजे वडे घालून त्या मडक्याच्या तोंडास घट्ट दाटगा बांधून तसेच तीन दिवस ठेवावे. ते आंवट झाल्यावर काढून सेवन करावे. ते रुचिकर, वातहारक, श्लेष्मकारक, शीत आहेत, आणि दाह, शूल, अजीर्ण यांचे नाशक आणि नेत्रगोगाळा अप-
थ्य असे आहेत.

तत्रवटक ध्वांसी (पुष्पवटी).

बाल्हीकचूर्णयुननिर्मलनकचूर्णकुंभेयथाचितपटून्मराजिकाद्ये ॥ पूर्वोप
दिट्कृतिनासुकृताश्वपक्ताःरिडाश्वनककवटाहदिनोषिनाःस्युः ॥ हृद्याल
धूरुचिकराःकफकारकाश्चपित्तप्रदाःशुककृतोतिपौष्टिकाः ॥ वातापहारक्त
विवर्धनाश्चध्वांसीतिनाम्नाप्रथिताश्वलोके ॥

अर्थ— उडदांची डाळ धुवून बालवून तिचें चांगले पीठ करावें त्याचे पूर्वप्रमाणें वडे करून तेजात किंवा तुपांत तळून ऊन असतांच हिंग, मीठ, मोहरां लावलेल्या ताळांत सोडून कोऱ्या मानीचे मडक्यांत घालून झाकून ठेवावे. ते एक दिवस गेल्यावर दुसरे दिवशीं मूट्ट झाल्यावर सेवन करावे. ते प्रिय, लघु, रुचिकर, कफकारक, शुक कृताश्विगार, पित्तकर पौष्टिक, वातनाशक, रक्ताळा वाढविगार असे आहेत, हे लोकांमध्ये ध्वांसी या नांवानें प्रसिद्ध आहेत.

खंडितवटी (पातवड्या).

चणकानांपिष्टकेचसाम्येनजलमिश्रिते ॥ लवणांहिंगुमरिचंधान्यचसहरिद्र
कं ॥ चूर्णश्रीफलजंजिप्यलोडयित्वापचेत्तनः ॥ भंदाग्रौविधृतेभांडेयावत्त
स्मांद्रतांत्रजेत् ॥ भांडादुर्धृत्यपश्चान्मदाज्याक्तेपीठकेलिपेत् ॥ वच्च्यस्तस्यच
तूरम्रास्रैलेवाद्यधृतपचेत् ॥ शुकंत्रोर्थवल्कांतिकंफंपुष्टिरुचितथा ॥ कुर्वति
नाम्नावच्च्यस्ताःकथिताःखंडिताभिधाः ॥ मलस्रंभकरागुट्योवातपित्ता
सनाशनाः ॥

अर्थ— चण्याचे पिडांत समान पाणी व भिरां, मीठ, हिंग, धणे, हळद, कितलेका नारळ घालून कालवावें; आणि भांड्यांत घालून भंदासीवर युक्तीनें शिजवून घण सालें

णजे खाली उतरून तूप लावलेल्या पाटावर उपसून काढावे. नंतर हळूहळू तळहाताने थापटून भाकरीसारखे करावे, आणि अगदी निटून थंड झाले असता त्याच्या सुरीने चौकोनी थापच्या कापून तुपांत किंवा तेलांत तळाव्या. त्या दुरूधातु, वीर्य, बल, कफ, कांति, पुष्टि यांना वाढवतात व गुरू, रुचिकर व पित्त, रक्तदोष, वायु यांचा नाश करतात.

चण्याचीं भर्जी.

चणकानां हि धूमस्यानिशाधान्याकरामटाः ॥ लवणं मरिचं जीरं मकत्रपरि मर्दयेत् ॥ जलेन तस्य वटिकालव्यः कार्याः प्रयत्नतः ॥ उपस्करं च लवणं न केन त्रिप्ययः नतः ॥ वस्त्रो घृते पाचिनाश्वनस्मिन् तं कर्त्तव्यं निक्षिपन् ॥ ताम्बुशुक रुचिस्थान्य कर्त्तव्यं दावाननाशनाः ॥ कफपित्तभयकरालव्यो मृदु यो बलप्रदाः ॥

अर्थ—चण्याच्या पिटांत हळद, धने, हिंग, मीठ, मिथ्ये, जिरे हे पदार्थ घालून ते पीठ पाण्याशी चांगले मळावे आणि त्याच्या लहान लहान चकल्या कराव्या. त्या तुपांत तळून वेसवार, मीठ घातलेल्या ताकांत कढत अनतात ते सोडाव्या. त्या दुरूक, रुचि, स्थूलता, कांति यांला देणाऱ्या व वात, कफ, पित्त यांचा नाश करणाऱ्या आणि लघु, मृदु, बल देणाऱ्या अशा आहेत.

शिजवलेलीं व तळलेलीं कडवोळीं.

माषाणां धूमसी हिं गुलवणां द्रुक संयुता ॥ जलेन निविडं मर्दये कार्याः पृथुलवर्चयः ॥ तामां च वतुलं कृत्वा जले संविदये नतः ॥ गृहीयादंष्टनीनाम्नाशुक लावलकारिणी ॥ गुर्वी कफकरीपाके मधुगपित्तकोपनी ॥ मार्गस्थानां हि तकरीवाननाशकरी स्मृता ॥ पाचिनाचघृतं सैव कचवल्लीति विश्रुता ॥ गुरुवृष्यापुष्टिकरी बलदानुप्रकारिका ॥ पित्तनेजकफानां च कारिणी वाननाशिनी ॥

अर्थ—उडटांचे पीठ, हिंग, मीठ, बारीक केलेले आले हे सर्व पदार्थ पाण्यात एकत्र नुकसुके मळून व नंतर त्याच्या लठ वाती कढत त्याचीं वतुळे करावी. आणि वाफेवर शिजवावी. त्याचे नांव वेष्टनी. त्या दुरूकर, बलकारक, जड, कफकर, पाककारी मधुर अशा आहेत आणि पित्ताला कोपवणारी मार्गस्थानास हितदायक, वातनाशक अशी आहेत. तींच तुपांमध्ये तळली असतां त्याचे नांव कचवल्ली. ही जड, पृथु, पुष्टिकारक, बलदेणारी, तृप्तिकारक आणि पित्त, तेज, कफ यांना करणारी, वातनाशक अशी आहे.

मार्पेंड्या (उंड्या).

माषपिष्टे जीरकं च लवणां हि गुचार्द्रकं ॥ यथा योग्यं भेलयित्वा जलेनापि विभ

दंयेत् ॥ तस्यलंबाकृतीः कार्यागुटिकाः शोभनाकृतीः ॥ दोलायत्रेणमंदाप्रौ
पाचिनाश्वघृतेपुनः ॥ पाचनीयाश्वनाः सर्वांबल्याः शुक्राविवर्धनाः ॥ पृष्टिदागु
रवश्चैव वानाराचकनाशनाः ॥ अर्दितग्राश्वविज्ञेयाएवं मूत्रभवा अपि ॥ ल
घट्योल्पबलदाः प्रोक्तानाम्नामपिंडयामनाः ॥

अर्थ— उडदांच्या पिठास जिरे, मीठ, हिंग आले हे पदार्थ नेमस्त वाटून लावावे व पा-
त सुरुसुके मळून त्याची मुटकळी करावी व ती भांड्याच्या तोंडावर फडके बांधून
व पाणी घालून बाकेवर मंदाप्रौने शिजवावी. ती तेलाला किंवा तुपात तळावी किंवा
च्या मुरीने कापला काढून तळाव्याः त्या मापिंड्या बलकर, शुक्रवर्धक, पृष्टिप्रद, गुरु,
॥ आहेत व वायू, अरुच आणि अर्दितवायू यांचा नाश करितात.

पातवज्या (अळवज्या).

मरीचिद्विनयंधान्यंशुक्लंश्रीफलबाल्हिके ॥ जीरकंत्वक्द्वयंचार्द्राकुस्तंबुरु
लवंगकं ॥ एतानितैलेपक्त्वाचतस्यचूर्णससैधवं ॥ पिष्टेनिक्षिप्यचाणक्ये
जलेनार्द्रतुकाग्येत् ॥ लेपनेयोग्यकं कृत्वानागवल्लग्लवकेदले ॥ मुंध्याः पत्रे
थवाल्लिप्त्वानिविडंतस्यचोपरि ॥ पर्णद्वितीयं लिप्त्वैव अंगुलीपरिमाणके ॥
घनेजानेतनोवेष्ट्यवालकाजलसंयुते ॥ मुखेवस्त्रेणसंयुक्तेनिक्षिपेच्चतथो
परि ॥ अपरंमजलंपात्रंनिक्षिप्यसुविपाचयेत् ॥ मंदाग्राचतनोऽधृत्यखंडा
अंगुलसंनिभाः ॥ कृत्वानैलेघृतेवापिपक्त्वारुचिबलप्रदाः ॥ शुक्रस्थौल्या
श्रमतिदाकार्तिदाबाननाशनाः ॥ कफपित्तहरानृनवंटिकाः पत्रिक्राभिधाः ॥

अर्थ— धणे, भिरच्या, भिसे, मुचे खोबरे, हिंग, जिरे, किंचित दालचिनी, कवाचिनी,
बंग, ओळी कायिबीर हीं सर्व तेलाला घुळीने तळून कुटून बुकी करावी. नंतर बुकी व मीठ
प्याच्या पिठात घालून ते पीठ पाण्याने नेमस्त कालवावे आणि अळ, नागवेल किंवा
पिळी इत्यादिकांचे पानांवर त्या पिठाचा लेप करावा. नंतर दुसरे पान लावावे. पुनः लेप
ावा. असे करितां करिता बोटा उत्तरे जाड झाले झणजे त्याची गुंडाळून बळकटी क-
ावी आणि विस्तीर्ण भांड्यांत पाणी घालून तोंडावर फडके बांधून त्यावरती बळकटी
चुन वर पाणी घालून झाकण ठेवून मंदाप्रौवर शिजवावे आणि बळकच्या बाहेर काढून
पिठाले आंगुळभर जाड असे मुरीने नुकेडे करून तेलाला किंवा तुपात तळावे. त्या अतिरुचि
र, व बल, शुक्र, स्थौल्य, आर्षी, काति, बुद्धी, यांत देणाऱ्या व वात, पित्त, कफ यांचा
नाश करणाऱ्या आहेत.

मोहनभोग (लापशी).

त्रिंशः कर्षघृततप्त्वातस्मिन्गोधूमचूर्णकं ॥ निस्तुंधंघृतमानेनक्षिप्त्वादव्या

विचालयेत् ॥ गृहीत्वाचसमंदुग्धमल्पमल्यांविनिक्षिपेत् ॥ तिष्ठेतालीडयन्
तावद्यावत्प्रस्ताज्यदर्शने ॥ पक्तेततःक्षिपेत्तस्मिन्शर्करांसममानतः ॥ एला
लवंगमरिचचूर्णक्षिप्त्वाविलोडयेत् ॥ क्षणेनचनतोनार्यसिद्धोयंभोगमोहनः
बल्योवृष्योगुरुःस्निग्धःकफकृद्धानुवर्धनः ॥ रसेपाकेचमधुरोवानपिचाविनाशनः ॥

अर्थ— मोहनभोग, शेरभर तूप चांगले कढवून त्यात बारीक गव्हांचा रवा तुपाचे
समान घालून किंचित् पर्जन्ये दवळावा आणि तुपाचे समान दुग्ध घेऊन थोडे थोडे क्षिपावे
आणि चालवीत राहावे, अने करिता करिता दुग्ध त्याचे आर्गां जिहून बाहेर तूप दिसे
तोपर्यंत शिजवावे. नंतर साखर रव्याचे समान घालवी आणि एलची, लवंगा, मिये
यांचे चूर्ण नेमस्त घालून चांगले चालवून क्षणभर तसेच ठेवून नंतर उतरावे, त्याला
मोहनभोग म्हणतात. तो बलकर, वृष्य, गुरु, स्निग्ध, कफकर, धानुवर्धक व रसकार्जी
व पाककार्जी मधुर आणि वायु, पित्त यांचा नाशक आहे.

मोहनभोग (मैत्री लापशी).

गोधूमपिष्टेत्ताम्येनघृतंन्यस्यसुभर्जयेत् ॥ शर्करांपिष्टमानेनसमानप्रजलंन्य
सेत् ॥ लोडयित्वातनोवस्त्रपूनांपिष्टेविनिक्षिपेत् ॥ मंदाग्नौविपचेत्तावत्प्रज
लंपीत्वाघृतंभरेत् ॥ शुष्कश्रीफलचूर्णमैलाशुंठीमरीचनिर्वाजाः ॥ केतकिकफ
लखंडांश्चक्षिप्त्वादट्यांविचालयेत्कुशलः ॥ पक्त्वाचरक्तनांयानेसिद्धोयंभो
गमोहनः ॥ शीतकालेनुभोक्त्वांप्रःप्रोक्तःसुखावहः ॥

अर्थ— गव्हांच्या रव्यांत समान तूप घालून भाजवा, आणि रव्याचे समान साखर आद्य
आलेल्या पाण्यांत घालून दवळून ते पाणी गाळून त्या रव्यांत घालावे, आणि खाली नेमस्त
अपि लावून ते पाणी आर्गां जिहून बाहेर तूप दिसे तोपर्यंत शिजवावा, आणि त्यात सुखे
किसलेले खोबरे व एलची, भुट, मिरी, वेदाणा, खारकाचे तुकडे ही घालून पर्जन्ये चाल-
वून चालवून तांबडा रवा झाला म्हणजे उतरावा, तो शीतकाळा भक्षिन्यास कारकित्वावह आहे

चंद्रहासा (लापशी).

तप्रेवृत्तेनैत्ताम्येनासिनंगोधूमचूर्णकं ॥ क्षिप्त्वादट्यांसुनिर्वृत्यतत्समांक्षीरश
र्करां ॥ गालिनांशुद्वल्येणतस्मिन्चूर्णेविनिक्षिपेत् ॥ मंदाग्नौविपचेत्तावत्
क्षीरपीत्वाघृतंभरेत् ॥ पश्चाच्चंद्रमरीचैलाचूर्णक्षिप्त्वाविलोडयेत् ॥ उना
र्यभक्षितोवृष्यःकफकृन्धानुकृन्गुरुः ॥ पित्तवानानेहंताचचंद्रहासाभिधस्त्वयं ॥

अर्थ— चंद्रहासालापशी, तापलेल्या तुपांत त्याचे समान चांगला शुभ्र गव्हांचा रवा घा-

सुन परतावा आणि तुपाचे व रव्याचे समान दूध, साखर ही एकत्र मिळवून गाळून त्या रव्यांत गाळून दूध आगीं मुरून बाहेर तूप दिसू लागे तोंपर्यंत मंदाग्नीवर शिजवावा, नंतर त्यांत तापूर, मिर्च, एलची यांचे चूर्ण नेमस्त घालून ढवळून खाली उतरावा, तो भासिल्यास वृष्य, बलप्रद, धातुकर, जड, कफकारक, व पित्त, वायु यांचा नाशक आहे.

घृतपूर (धिवर).

गोधूमचूर्णसूक्ष्मं चम्बच्छंतस्मिन्घृतं क्षिपेत् ॥ यावत्क्षिपिडतां गच्छेत्पश्चात्तदु
ग्धे विमर्दयेत् ॥ फेलयित्वा द्वीभृतेतनः पात्रे घृतं न्यसेत् ॥ सशब्दे सुघृतेन त्रे
तस्य धारामपासृजेत् ॥ यावच्चट्यायनत्पात्रं प्रसरेत् घृतपूरकः ॥ यत्किञ्चि
त्ताम्रनांयाने खंडपंकेनि मज्जयेत् ॥ सर्वद्योगुरुहृद्यश्च बलकृत्वा तु वर्धनः ॥
कफासृङ्मांसलकरो वानपि च क्षयं हरेत् ॥

अर्थ— बारीक स्वच्छ असा गव्हाच्या रवा घेऊन त्यांत मुटूकळें होईपर्यंत तूप घालून सारखे करून नंतर दूध घालून मोठे कंदा भांड्यांत खूब फेसून पातळ करावे आणि धि-
वरपात्रांत तूप घालून चुलीवर उठवून सळसळू लागले म्हणजे त्यांत त्या पिटाची बारीक
व सारखी धार पात्रभर धिवर पमरे तोंपर्यंत धरावी, नंतर तो किंचित् लाल शाला झणजे
साखरेचे पंकात दोहों वाजने वुडवावा, तो गुरु, वृष्य, दृश, बलकारक, धातुवर्धक, आहे
व कफ, रक्त, पुष्टि, यांना करणारा आणि वायु, पित्त, क्षय यांचा नाश करितो.

नारळाचे धिवर.

नारिकेलफलं चार्द्रसूक्ष्मं यत्नेन कर्तयेत् ॥ सूक्ष्मगोधूमचूर्णं तु शर्करा
मिश्रितेन्यसेत् ॥ दुग्धसंमर्द्यं प्राग्वच्चकारयेत् घृतपूरकं ॥

अर्थ— गव्हाच्या रव्यांत साखर, किसलेला ओला नारळ आणि दूध ही घालून परा-
तेत चांगल्या फेसून त्याचे वर सांगितल्या प्रमाणे धिवर करावे.

तांदुळाचे धिवर.

अर्धे विपक्वपयसिनंदुलजं वम्बगालितं चूर्णं ॥ संमर्द्यं शर्करया दुग्धेना
स्यापि पूरकः प्राग्वत् ॥ साध्यः सुधियायना दुक्तश्चायं च शालिघृतपूरः ॥

अर्थ— दूध निमे आठवून त्यांत धुतलेल्या चांगल्या तांदुळाचे वम्ब्रांत गाळलेले पीठ व
साखर ही घालून परातेत फेसून त्याचे धिवर करावे. ते शालिघृतपूर.

खव्याचे धिवर.

दुग्धंबहुशः पक्त्वा तस्माद्दुत्तार्यपिष्टिकांसकणां ॥ शर्करया संमिश्रां मंदे

मौसाधयेत्घृतेचाल्पे ॥ प्राग्बत्सुधियायलान्नाम्नाचायंचदुग्धघृतपूरः ॥

अर्थ— दुधाचा खवा करावा आणि त्यांत साखर घालून फेंसावा. नंतर ब्याचे धिवर करून मंदाघीवर थोडक्या तुपांत युक्तीने भाजावे. त्यांचें नांव दुग्धघृतपूर.

कचन्याचे धिवर.

उच्छोषायित्वापयसश्वर्णेपिष्टंकरसेरवं ॥ मशकरंविनिक्षिप्यमर्दयेद्

टकांसनथा ॥ कृत्वाघृतेसुविपचेत्कसेरुघृतपूरकाः ॥

अर्थ— दुधाचे खव्यांत कचन्याचें पीठ व साखर घालून मळून बड्यासारखे करून तुपांत फार युक्तीने तळावे. ते कसेरुघृतपूर.

आंब्याच्या रसाचे धिवर.

पक्वाम्रस्तरसेघृतेनविपचेन्मंदानलेयनतोयावत्प्यात्सुधनस्तथापुनरयंपाच्यः
सिनापंकके ॥ संजातेसुधनेनतःपृथुत्तरेविस्नोर्णपत्रेनुतंसंलिपेत्तुयथांगुलं
घनतरंनखंडशःकरयेत् ॥ सोयंचाम्रसोद्भवोघृतपुरोहृद्योगुरुदीपकोरुच्यःपि
नमरुत्प्रणाशनकरोवल्योतिवृष्यांभवेत् ॥ एवंचान्यपदार्थजांघृतपुस्तत्तद्
णैरन्विताभीमेनप्रियभोजनेनचपुराकृग्यार्थमुत्पादितः ॥

अर्थ— आम्ररसजघृतपूर. पिकले आंब्याचारस तुपांत घालून मंदाघीवर शिजवून जाड खवा करून साखरेचे पाकांत घालून चांगला चालवावा, आणि उतरून पाटावर आंगुळ-जाड लिपून थंड जाहाऱ्यावर चौकोनी बड्या कापाव्या. त्यांचे नांव आम्रघृतपूर. असेच शिंगाडे, मकाणे इत्यादिकांचे धिवर करावे. परंतु या आम्ररसाच्या धिवराचे गुण हृद्य, गुरु, दीपक, रुच्य, वातपित्तनाशक, बलकर आणि अतिवृष्य आहेत. वाकी इतर धान्याचे धिवराचे गुण त्या धान्याचे गुणांप्रमाणे जाणवे.

अपूप (घारगो).

गोधूमसूक्ष्मपिष्टंगुंडनयुक्तंजलेनसंमृदिने ॥ तद्देल्योवर्तुलानिभाघृतेविपक्वा
भवंतिचापूपाः ॥ बल्याहृद्यारुचिदागुरवोतृप्याश्वनुष्टिदाःप्रोक्ताः ॥ पिप्पानि
रुशमनकरामधुराप्रोक्ताश्वसूरिभिःकुशलैः ॥

अर्थ— गव्हांचा चांगला बारीक रवा घेऊन त्यांत गूळ घालून पाण्याशीं मळावा, आणि त्याचे वाटोळे तळहाताएवढे अपूप करावे आणि तुपांत तळावे. ते बलकारक,

पिय, रुचिकर, जड, वृष्य, पुष्टि करणारे आणि वात, पित्त यांचा नाश करणारे, असे पूर्वाचार्यांनी सांगितले आहे.

शालिपूप (अनारसे),

प्रक्षाल्यतेन्दुलांश्चित्रिशोषीयत्वाच्चपेषयेत्॥तल्पिष्टंघृतनाशुकिंचिच्चाल्यगु
डोदकैः॥मर्दयित्वाचवटक्रान्त्रुत्वातेपोस्तवीजकैः॥एकतोषोलायित्वाच
तान्घृतेनपचेत्ततः॥शालिपूपाम्बुतेसिद्धाःशोनावृष्यारुचिप्रदाः॥स्निग्धानी
सारशमनानाम्बुनारससंज्ञिताः॥

अर्थ— तांदूळ तीन वेळां धुऊन वाळवावे, आणि त्याचे पीठ करून त्यात मोहन व गुळ घालून मळावे आणि त्याचे वडे करून ते एक वाजून घेतल्यानंतर त्यात तुपांत तळावे, त शीत, वृष्य, रुचि देणारे व स्निग्ध, अर्तिसारनाशक असे आहेत. यांना अनारसे ह्मणतात.

गुळपोळी.

गोधूमचूर्णाभिप्राज्यंजलनाद्रविमर्दयेत् ॥ मृदोस्नग्मात्संप्रगृह्यतुल्यांक्रमुक
पीलुना ॥ रुत्वापप्राटक्रान्तम्यशर्कराचूर्णगभिनां ॥ गुटिवत्वापिधायास्यवे
ल्लयेत्पूर्णपीठक ॥ पर्यटनतमांक्रवाघृतेनसुविपचेत्ततः ॥ मागुडोगेगुरुवृष्या
शुक्लावातापचननुत् ॥ एतादृशीगुडस्यापिभवतीनिमुनिश्चिंतं ॥

अर्थ— गोड्यांच्या रव्यांत मोहन घालून पाण्याने भिजवून मळून मऊ करावा आणि सुपारीएवढी गोळी घेऊन तिची लहान पापडी करून आंत वाटलेल्या मासरेचे पुरण नेमस्त घालून तोंड मिळवून पुनः युक्तीने गोळी करून पोळपाटावर लादून पापडाएवढी जाहल्यावर तुपांत तळावी, ती गुरु, वृष्य, वीर्यवृद्धिकर, वातपित्त यांचा नाश करिते. पापकारे गुळाच्याही गुळाच्या होतात असे जाणवे.

दधिपूपक.

तेन्दुलानांसंमिनांतुदध्नासंमर्द्यकारयेत्॥वटक्रान्वभुलाकारान्घृतेपवत्वा
चेतततः॥मज्जेच्छर्करापंकेतेनृष्याधानुवर्धकाः ॥ रुचिदावानपित्त
घनाग्निमांद्यकफपृष्टिदाः॥

अर्थ— सुंदर तांदूळांचे पीठ दही घालून मळावे, त्याचे वडे करून तुपांत तळावे आणि साखरेच्या पंकांत बुडवावे, ते वृष्य, धातुवर्धक, रुचिकर, वायु, पित्त यांचे नाशक आणि अग्निमांदा, कफ, पुष्टि यांना देणारे असे आहेत.

संयाव (करंजा).

गोधूमानांसून्मपिष्टंघृतभ्रांशंसनायुने ॥ तस्मिन्चूर्णेक्षिपेदलालवंगमरिचा
निच ॥ नारिकेलंसकपूरंचारीबीजानिभिश्चयेत् ॥ दुग्धेनधूमसीमर्द्यतस्याः
पर्पाटकासुच ॥ तत्पूरणंतुनिक्षिप्यकुर्यान्मुद्रांदृढांसुधीः ॥ सर्पाषिप्रचुरेतां
तुपचेन्नपुणयुक्ततः ॥ पश्चाच्चशर्करापाकेनिक्षिप्यचसमुद्धरेत् ॥ प्रकारज्ञैः
प्रकारोयंसंयावज्ञानकीर्तितः ॥ धातुवृद्धिकरोवृष्योहृद्यश्चमधुरोगुरुः ॥ सा
रकोभग्नसंधानकारकःपित्तवानहन् ॥

अर्थ— संयाव—गुह्यक—करंजा. गव्हांचा रवा तुपांत भाजन त्यांत साखर, एला, लवंग, मिरां, बारीक किसलेला नारळ भाजन, कापूर, चारोच्या हे पदार्थ एकत्र करून ठेवावा. नंतर दुसरा चांगला बारीक गव्हांचा रवा घेऊन दुधाने भिजवून चांगला मळावा आणि त्याच्या सुमारे टीचभर लांब पापड्या लाटून त्या रव्याचे पुरण भरून कान-वल्यासारखे तोंडे मिळवून मुरड घालावी आणि तुपांत तळून साखरेच्या पाकांत बुडवाव्या. यांना संयाव म्हणतात. ते धातुवर्धक, वृष्य, हृद्य, मधुर, गुरु, सारक, मोडलेल्या हाडांना साधणारे व बाय व पित्त यांचा नाश करितात.

कुंडलिका (जिलबी).

गोधूमप्रस्थद्वितयस्यकृत्वासून्माःकणाःप्रस्थमिताःसुनिस्तुषाः ॥ दुग्धेनाङ्गि
चास्तुनेथैवभांडियावत्सदम्लत्वमंप्रयुगीयन् ॥ उन्धृयदुग्धेनद्रवंसुधृप्यसच्छि
द्रपात्रेणचश्रीफलस्य ॥ धारांघृतेकुंडलिकाङ्गितिसृजनपचेन्नतोन्धृयसुश
करायाः ॥ पाकेनिमाज्जनामाहुःसर्वकुंडलिकाभिधां ॥ साशुकलाहृद्यवृ
ष्याडंड्रियाणांसुत्प्रदा ॥ पाष्टिकानिकरीवल्याद्वितीयास्याङ्गितिमता ॥ युक्तं
घृतेनगोधूमपिष्टमाद्र्ततर्दभसा ॥ पिंडिकास्तम्यनिक्षेप्यायावदम्लत्वमापृ
युः ॥ उन्धृयप्रयसाद्र्तनयुक्त्यापूर्वाक्तियापचेन् ॥

अर्थ— दोन प्रस्थ गहू असले तर त्यांचा एक प्रस्थ चांगला शुभ्र रवा करावा, आणि दुधाने भिजवून आंबट होई तोंपर्यंत तसाच दाबून ठेवावा, नंतर पुः दूध घालून परांतेत फेंसून सच्छिद्र नारिकेर पात्रांत घालून तापलेल्या तुपांत वांगडीसारखी वाटोळी धार मोडून तळावी, नंतर बाहेर काढून साखरेचे पाकांत बुडवावी, तिला कुंडलिका म्हणतात. ती धातुवृद्धिकर, वृष्य, हृद्य, इंद्रियाला तुमिकारक व पाष्टि, कांति, बल यांला देणारी आहे. दुसरा प्रकार. गव्हांचे रव्यांत मूटकळें होई इतकें मोहन घालून पाण्याने भिजवून आंबट होई पर्यंत दाबून ठेवावा, नंतर दूध घालून चांगला फेंसून वर सांगितल्या प्रमाणे जिलव्या कराव्या.

कुंडलिनी (जिज्ञासा). दुसरी रीत.

नूतनघटमानीयतस्यांतःकुशलोजनः॥प्रस्थार्धपरिमाणेनदध्नालिप्रेनलेपयेत्॥
द्विप्रस्थांसमितांतत्रदध्यम्लंप्रस्थसंमितं॥घृतमर्धशरावंचयोलयित्वाघटेष्विपेत्॥
आतपेस्थापयेत्तावद्यात्रद्यातितदम्लतां ॥ ततस्तत्प्रक्षिपेत्पात्रेसच्छिद्रेभाजनंनु
तन् ॥ परिभ्राम्यपरिभ्राम्यतस्संतप्रेघृतेक्षिपेत् ॥ पुनःपुनस्तदावृत्त्याविदध्या
न्मंडलाकृतिं ॥ तांसुपक्कांघृताचींवासितापाकेतनुद्वे ॥ कर्पूरादिसुगंधे
चमज्जयित्वात्थरेत्ततः ॥ एषाकुंडलिनीनाम्नापुष्टिकांतिबलप्रदा ॥ धानुवृ
द्धिकरीवृध्यारुच्याचेंद्रियतर्पणी ॥

अर्थ—कोरें मडकें घेऊन त्यास आंतले बाजूने अच्छेर दह्यांचा लेप करावा आणि
गव्हांचा रवा दोन शेर व दही शेरभर आणि तूप अर्धशराव घालून, कालवून मडक्यांत
घालून उन्हांत आंबट होई तोंपर्यंत ठेवावा. नंतर पातळ करून सच्छिद्र पात्रांत घालून
तुपाचे तापते कढईत वाटोळी फिरवून फिरवून धार पाडावी क्षणजे वाटोळी जिलगी हो-
ते. ती चांगली पक्क सली म्हणजे कर्पूरवासित साखरेचे पाकांत बुडवावी आणि काढून
ध्यावी, ती काति, बल यांना देणारी. धातुवर्धक, वृष्य, रुच्य, इंद्रियांना तृप्त करणारी
अशी आहे.

इंदुरसा (अपूप).

पष्टिकानांचशालीनांपिष्ट्रंशं चशर्करां॥किंचिदध्नाचसंमर्द्यद्वितीयेदिवसेन
तः ॥ वर्तुलान्वटकान्कृत्वाघृतेपक्त्वाप्रयत्नतः॥तेतिशीनाश्चहृद्याश्चबलपु
ष्टिकरामनाः ॥ कफवातप्रहर्तारोनाम्नाचेंदुरसाभिधाः ॥

अर्थ—साठेसाळीचें पीठ, आंत तिसरा हिंसा साखर व किंचित् दही घालून पुष्कळ
मळून एक दिवस ठेवावे. नंतर दुसरे दिवशी त्याचे बडे करावे. ते तुपांत तळून भक्षण
केले असतां कफ घंड, प्रिय, बल, पुष्टि यांना करणारे आणि कफ, वात यांचे नाशक
आहेत. यांस इंदुरसा असे म्हणतात.

विंदुमोदक (बुंदीचे लाडू).

चणकानांसूक्ष्मपिष्ट्रंषोडशशं चशालिजं ॥लेहनार्थेघृतंदेयंयावाप्यिडवमाशु
यात् ॥ पश्चाज्जलेनसंघ्राव्ययावस्यादतनुद्वे॥ अनेकच्छिद्रभांडानुघृतेत

प्रेतुपातयेत् ॥ पश्चाच्चिष्कासयेद्यत्नाङ्गण्डेषविततेन्यसेत् ॥ कपूरीलादियु
क्तनुशर्करापंकमावपेत् ॥ दर्वांसंचाल्यबहुशःसंत्यूष्णेचविवंधयेत् ॥
लड्डुकान्बिल्वतुल्यांस्तुतेवृष्याधानुवर्धकाः ॥ शीतलालघवोरून्नामधु
रास्तृप्तिकारकाः ॥ त्रिदोषघ्नाःस्मृताःपूर्वैश्चापूर्वाब्दिदुमोदकाः॥

अर्थ- चुण्यांचें काजळासारिलें पीठ घेऊन त्यांत तांदुळांची पिठी सोळावा हिसा घालून मुटकळें होईपर्यंत मोहन घालून मळावें. नंतर पाणी घालून पातळ करावें, आणि बारीक छिद्रांच्या झान्यांत घालून तुरांत जोधक्याएवढ्या कड्या पाडून तळून काढाव्या, नंतर मोळ्यापरातेंत घालून साखरेचा पंक वर आतून व कापूर, एलची यांची पड घालून पळीनें सारख्या चालवाव्या आणि ऊन अगतांच त्यांचे वेळफळाएवढे लाडू बांधावे. ते लघु, वृष्य, धानुवर्धक, तृप्तिकार, शीतल, रुज, मधुर आहेत व पित्त, कफ, वायु यांचे नाशक आहेत.

मूग व उडीद यांचे लाडू.

मुशनांवाथमाषाणांस्थूलंपिष्टंममाहेरत् ॥ तस्मानेधनेपक्वकिंचिदारुक्त
नांगेत् ॥ मध्येनध्येनुदुग्धस्यमेकंकिंचित्प्रकारयेत् ॥ कणाकरिचसं
जानेनउत्तार्यनेलेयेत् ॥ द्विगुणांशर्करामेलांपिष्टंवादासकंतथा ॥ म
रिचंदेवकुमुमंयकिंचिच्चघृतांक्षपेत्॥वन्नीयान्लड्डुक्रांतस्यनेशीतालघ
वःस्मृताः ॥ वातपित्तप्रशमनामाषाणांगुरवोमताः ॥ उष्णाःस्निग्धाश्चवृ
ष्याश्चनृप्रिदावाननाशनाः ॥ एवंगीत्याप्रकर्तव्याश्चणकानांचितद्गुणाः ॥

अर्थ-मुगांचे किंवा उडदाचे सडोक डाळीचे मध्यम बारीक पीठ घेऊन, त्यांचे समान तूप घालून भेदाग्नीवर पळीनें ढवळीत असावें. किंचित् लाल होऊं लागलें म्हणजे मध्ये मध्ये दूध शिंपावें, असें करितां करितां टाणा पडला म्हणजे खाली उतरून त्यांत दुग्धट साखर, एलची, पिरते, वदाम, लवंग, थोडे तूप, घालून त्यांचे लाडू बांधावे. ते मुगांचे लाडू शीत, लघु, वातपित्तनाशक. आणि उडदाचे लाडू जड, उष्ण, निग्ध, वृष्य, तृप्ति-कारक, वातनाशक आहेत. याच रीतीनें वेगवेगळे वेगळे केव्यास त्या त्या धान्याचे गुणा-प्रमाणे गुण जाणावे.

चुर्मा व दहित्रा.

गोधूमचूर्णोनिद्रियवसृभागेनवैघृत्तं ॥ पाणिभ्यांघर्षयेत्पश्चान्जलेनार्द्रविम
दयेत् ॥ यावन्मुष्टिकनांयायादथमुष्ट्योघृतेपचेत् ॥ पक्तानांचूर्णकंठ

वानस्मिन्बादामशर्करे ॥ पोस्तबीजमरीचैलाचूर्णाक्षिप्तवाग्नेनच ॥ वर्तुला
लड्डुकाःकार्याःप्रोक्तास्तेचूर्णकाभेधाः ॥ अपरोविधिःसुदृशेगोधूमानांवि
चूर्णकेनसमं ॥ सूःमांपष्टयोऽयंनस्याशंशेनगोधृतंदयं ॥ पयसार्द्रविमर्द्या
धपुरिकास्तस्यकारयेत् ॥ घृतेपक्त्वाविगृह्येषांचूर्णहस्तेनकारयेत् ॥ ततः
कणान्शर्करयाघृतनिर्बीजसंयुतान् ॥ बदामखर्जूरफलसूहमाःश्रीफल
खंडकाः ॥ मरीचैलादयःपिष्ट्वाचूर्णानिक्षिप्यलड्डुकाः ॥ पूर्वोक्तागुरवःस्नि
ग्धाःसारकाःशीतलामनाः ॥ अग्निमांशंकफंवीर्यकृत्वापिचंनुदंयुत ॥

अर्थ— गव्हाचे रव्यांत रव्याचे अष्टमांश मोहन घालून हातानें चोळावा, आणि पाणी
घालून मूटकळें होईइतका मळून त्याचीं मूटकळीं तुपांत तळावीं, नंतर काढून कुटून चुरा क-
रून त्यांत साखर, बदाम, खसखस, मिथ्ये, एलवीदाणि यांचें चूर्ण व तूर घालून लाडू क-
रावे. त्याचें नांव चूर्ण लाडू. दुसरा प्रकार. गव्हाची सपिटी, व रवा हीं समभाग एकत्र मि-
ळवून अष्टमांश मोहन घालून मळावा व आंत दूध घालून पुनः बळकट मळून त्याच्या
लाहानशा जाड्या पुऱ्या करून लाल होऊं न देतां तळून न्यांचा हातानें कुसकुरून
चुरा करावा आणि तो चालून त्याचा युक्तानें खालीं दाणा पाडून त्यांत साखर, तूप, ब-
दाम, वेदाणा, खारका, नारळाच्या फोडी; मिथ्ये, एलवी यांची पूड नेमस्त घालून ला-
डू बांधावे. याला दहिचा लाडू म्हणतात. हे व बर लिहिलेले लाडू त्रिगुण, गुण, सारक, शी-
तल आहेत व कफ, शुक, अग्निमांश यांला करणारे व पित्त यांचा नाश करणारे आहेत.

मास्यांचे लाडू.

मत्स्योर्ध्वास्थीनिनिर्हृत्यकृत्वाखंडानितकृतः ॥ प्रक्षाल्यकंटकान्हत्यपुनस्त
क्रेणमर्दयेत् ॥ त्रिकेणैकत्वमापन्नेवत्प्रेणचविशोधयेत् ॥ सुपक्ताःपद्मकं
दास्तुमर्द्यकलंकंतुकारयेत् ॥ दृषदाचपुनःपिष्ट्वासूहमसूत्राणिकारयेत् ॥
खंडानिपक्त्वासुघृतेसितापंकेनघोलयेत् ॥ कृताहिलड्डुकाबल्यागुरवः
कफकारकाः ॥ वृष्यावाननुदःकिंचित्प्रदिशःपित्तकोपनाः ॥ एवमेवसु
पक्त्रस्यमांसस्यान्यस्यलड्डुकाः ॥ विनिर्मितागुणंकुर्युस्तच्चन्मांसेनसन्निभं ॥

अर्थ— मास्यांचे बरचीं खवळें काढून त्यांचे तुकडे करावे आणि ताकानें धुवावे, नंतर
त्यांतील कांटे काढून पुनः ताकांत चुरडून एकरूप जाहंग्यावर वखानें गाळून ते व
शिजविलेले कमळाचे कांदे आंत घालून मर्दन करून कंक्र करावा आणि तो पाऱ्यावर
वाटून त्याच्या शेवळेडासारख्या लांबट वळ्या करून तुपांत तळाव्या आणि साखरेचे
पंकांत घोळवून त्यांचे लाडू करावे. ते बन्ध, गुरू, कफकर, वृष्य, किंचित् पित्तकोपक
व वायुनाशक आहेत, याप्रमाणें शिजलेले अन्य मांसाचे लाडू करावे. या लाडूांचे गुण
या या भासासारखे जाणावे.

दधिलड्डुक (दहिंलाडू).

निर्जलं दधिसंगृह्यवस्त्रे ब्रध्वाचशोषयेत् ॥ तत्समानं तंडुलानां पिष्टं किंचिच्चसैधवं ॥ निक्षिप्य मर्दनं कृत्वा तस्य ब्रध्वाथलड्डुकान् ॥ घृते संपाच्य यत्ने शर्करा पंक आवपेत् ॥ तत्र ल्यारुचिदावृष्या धातुवृष्टिकराः प्रियाः ॥ वातपित्तनृषादाहनाशनादधिलड्डुकाः ॥

अर्थ— दही फडक्यांत बांधून पाणी सर्व निधळून घालवें आणि त्यांत तांदुळांचें पीठ समान मेलवून त्यांत किंचित् सैधव घालून मर्दन करावें, आणि नंतर पोफळाएवढ्या गोळ्या करून तुपांत तळून साखरेचे पंकांत घोलवा. त्या वष्य, रुचिकर, वृष्य, धातुवर्धक, प्रिय अशा आहेत व वायु, पित्त, तृषा, दाह यांचा नाश करितात. यांना दधिलड्डुक ह्मणतात.

बीजमोदक (बियांचे लाडू).

भूमद्रुकूमांडकादिबीजानिनिस्तुषाणिवै ॥ घृते किंचिद्भर्जयित्वा शर्करापंक आवपेत् ॥ संशैल्यलड्डुकान् कृत्वा भक्ष्यान्तगुरवो मताः ॥ वृष्याः शीताः स्थौल्यकराः कफशुक्रबलप्रदाः ॥ वातपित्तहरावर्ण्यारक्तदोषहराः स्मृताः ॥ बीजलड्डुकानां वै प्रसिद्धामधुराः स्मृताः ॥

अर्थ— भुयमूग, कोहळा, भोपळा इत्यादिकांच्या बिया सोलून त्या तुपावर किंचित् भाजव्या आणि त्या साखरेच्या पाकांत घालून त्यांचे लाडू करावे, ते भक्षण केले असता गुरु, वृष्य, शीतल आहेत. व स्थूलता, कफ, शुक्र, बल यांत देणारे व वायु, पित्त, रक्तदोष, यांचा नाश करितात. यांना बीजलाडू ह्मणतात. हे अतिगोड होतात.

शालूक लड्डुक (कमळकंदांचे लाडू).

पद्मकंदांनिम्बवचश्वगृहीत्वा चैव पाचयेत् ॥ युक्तनस्तं यपिष्टं च कृत्वा सृत्राणि कारयेत् ॥ घृते तानि विनिष्पच्य शर्करापंक आवपेत् ॥ घोलयित्वा च नेषां तुलड्डुकान् कारयेत् सुधीः ॥ तेरूक्षादुर्जराः किंचित्चवराः शूलहारकाः ॥ मलावष्टंभकाः शीताः श्लेष्मपित्तविनाशकाः ॥ कसेर्वशोघ्नकूमांडशृंगाटकमलाक्षकैः ॥ एवं कदलकांद्रीदिलड्डुकान् द्रव्यवत्तुणाः ॥

अर्थ— कमळाच्या कांदावरची साल चाकूने काढून ती शिजवावा, आणि त्याचे पुतीने

पीठ करून आर्ची होवखंडें करून तळाशीं भाणि साखरेचे पंकांत घोलून साचे लाडू बांधावे. ते रुक्ष, दुर्जर, किंचित् तुरट, मलावष्टंभक, शूलनाशक आहेत व शीत, कफ, पित्त यांचे नाशक. याप्रमाणे सुरण, शिंगाडे, कचरा, कमळाक्ष, कोहळा, आलें, केळें यांचे लाडू करावे आणि ज्यांचे लाडू करावे त्यांसारखे गुण जाणावे.

घडीची पोळी.

कुर्यासंमितयानीवत्तन्वीर्षपटिकांततः ॥ तस्याश्चोर्ध्वंघृतंदेयंद्दिगुणांका
रयेत्ततः ॥ अनेनैवविधानेनपुनःकार्याच्चतुर्गुणा ॥ पुनश्चवैत्यतन्वीनां
भर्जयेत्पुर्व्वत्ततः ॥ बहुपत्रापौलिकासागुणाभ्तस्याभ्तुमंडवत् ॥

अर्थ— गव्हाचे सपीठांत अष्टमांश मोहन चोळून पाण्याने ठीक भिजवून चांगले मळून त्यातील पोफळाएवढा गोळा घेऊन त्याची पातळ रूंद पापडी लाटून तीवर पातळ तूप लावून घडी करावी, पुनः सावर तूप लावून पुनः घडी करून युक्तीने साखरी लाटून पातळ करावी, आणि तव्यावर भाजावी, तिचे नांव घडीची पोळी. हिचे गुण मांड्यासारखे आहेत.

पांढरी पोळी.

कुर्यासंमितयानीवत्तन्वीर्षपटिकांततः ॥ त्रैदयेत्तत्रकेतांतुपौलिकां
जगदुर्बुधाः ॥ तांखादेल्लप्सिकायुक्तांस्थुस्तस्यामंडवत्गुणाः ॥ गो
धूमपौलिकावत्याकफकृद्धाननुत्गुरुः ॥ शुक्लामधुराशक्रेपित्तघ्नी
वृंहणीसरा ॥

अर्थ— गव्हाचे सपीठांत किंवा रव्यांत अष्टमांश मोहन घालून पाण्याने भिजवून मळावा, त्याची लिंबाएवढी गोळी घेऊन पोळपाटावर लाटून पातळ पोळी करून तव्यावर भाजावी, तिचे नांव पोळी. ती लापसीसी भक्षण केली असता तिचे गुण मांड्यासारखे आहेत. गव्हाची पोळी बलकर, कफकारक, वातनाशक, जड, धातुवर्धक, पाककारी मधुर, पित्तनाशक, वृंरण, सारक अशी आहे.

पूरणगर्भपौलिका (पुरणपोळी).

गोधूमानांसितेसुश्मेपिष्टेशंघृतंक्षिपेत् ॥ किंचिदुदकमासिच्यशुक्लंशु
क्लंविमर्दयेत् ॥ गृहीत्वातुगुटितस्मात्समानिकुचपीलुना ॥ तलहस्तेनस
दृशांपर्पटींकारयेत्ततः ॥ हरिमंथकपूर्णस्यगुटींतस्यानिधायच ॥ मुखंपिधा

यपिठकेवर्हयेहेत्यसृक्षिमकां ॥ पर्णेनसमतांयातांभर्जेदायसमत्रके ॥
सापूर्णगर्भानिर्दिशालघ्वीस्वाहीसुशीतला ॥ अग्निमांशकरीप्रोक्ताक्षयस्य
सुविनाशिनी ॥

अर्थ— गव्हांची चांगली सफेत सपिठी काढून तीत अष्टमांश मोहन घालून पाण्याने भिजवून सुखी सुखी मळावी, आणि तिची सुभारे लिवाएवढी गोळी घेऊन तिची तळहाताएवढी पापडी करून, तीत चण्याचे पूरण घालून तोंड मिळवून वाटोजा गोळा करून पोळपाटावर वाटावी. आणि पानाइतकी पातळ लाटून तथ्यावर भानावी. ती लघु, स्वादु, शीतल व अग्निमांशकर आणि क्षयरोगनाशक आहे.

पुरण.

चनुर्गुणेजलेदालीचणकानांविवाचयेत् ॥ ननोजलंचनिःशेषंशोषायत्वा
चयन्ननः ॥ सार्धभागोगुंडोदेयश्चाण्यांशर्करापिवा ॥ पाषाणपट्टिका
यांचपेप्रयेन्ननुपुरणं ॥

अर्थ— सडाक चण्याची दाल घेऊन चौपट पाण्यात घालून शिजवावा. नंतर वेळून निःशेष पाणी वाटून टाकून तीत दिटी साखर किंवा गुळ गरम आहे तोच मिळवावा, आणि पाहिजे तसतशी पाळ्यावर योगिक वाटावी, त्याला पुरण म्हणतात.

सांजुरी (सांजेपोळी.)

गोधूमानांसूक्ष्मचूर्णादिगुणेचजलेपचेत् ॥ मंदाशैतनउत्थुत्यसार्धमानेन
शर्करां ॥ गुडंवादेवकुसुमैलाचूर्णंचादिनिक्षिपेत् ॥ दध्यांचैकत्वमापाद्य
सम्भितांचसुशोधितां ॥ मोहनांक्षिप्यसंमर्द्यंपर्पटींनम्यकारयेत् ॥ तस्यांन
त्पूरणंन्यस्येवलेयेद्भुविस्तृतां ॥ कृत्वाविभर्जयेत्प्रश्वात्तैलेवाथघृतेपचेत् ॥

अर्थ— गव्हांचे रव्यात दुपट्ट पाणी घालून मंदाशैतन शिजवावा, मग खाली उतरून त्यात दिटी साखर किंवा सवाइच्या मानाने गुळ व लवंगा, एलची याची पूड घालावी व पोळीने चांगला घाटून मोजा करून ठेवावा, नंतर गव्हांची सपिठी मूटकाळें होईपर्यंत अष्टमांश मोहन घालून चालून पाण्याशी खव मळावी, व त्यांतून गोळी घेऊन तिची पापडी करून तीत त्या तयार केलेल्या सांज्याचे पुरण घालून पोळी लाटून तथ्यावर भानावी, किंवा तुपांत अथवा तेलात तळावी. ती सांजेपोळी.

अंगारकर्कटी (रोटगे).

शुष्कगोधूमचूर्णानुसांबुगाढविमर्दयेत् ॥ विधायवटकाकारान्निधूमैर्ग्रीश
नैःपचेत् ॥ अंगारकर्कटीद्वेषाबृंहणीशुकलालघुः ॥ दीपनीकफहृत्वल्या
पीनसश्वासकासजित् ॥

अर्थ— गव्हांचा रवा, सपीठ किंवा कणीक घेऊन मुटकले होईपर्यंत मोहन घालून पाण्याशी चांगली मळावी, नंतर त्याचे वटकाकार जाड, मध्ये खोलगट असे वडे करून निर्धूम अग्नीवर नावकाश भाजावे, यांचे नांव अंगार द्यणजे अंगारकर्कटी. ही पौष्टिक, धातुवर्धक, लघु, दीपन, कफनाशक, वचकर आहे व पीनस, श्वास, खोकला, यांचा नाश करिते.

रोटी (भाकरी).

शुष्कगोधूमचूर्णानानिश्चेवचसुवर्धिता ॥ पोलिकानप्रकेभ्राश्वभाभूयोगारेष्व
वनयेत् ॥ सिद्धेशरोटिकाप्रोक्तागुणानम्याःप्रचक्ष्महे ॥ रोटिकावलक
द्रुच्याबृंहणीधानुवर्धनी ॥ वानग्नीकफकुटुर्वादीप्राग्नीनांप्रपूजिता ॥

अर्थ— गव्हांची कणीक पाणी घालून मळावी आणि तिच्या भाकरी करून तव्यावर भाजून पुनः निखाऱ्यावर परतून भाजावी द्यणजे चांगली फुगते. ती बल्य, रुचिकर, पौष्टिक, धातुवर्धक, कफकारक, गुरु व वायुनाशक आहे. ही रोटी ज्याचा जठराग्नि प्रदीप्त आहे त्याणे भक्षायी.

हस्तपूरीका (हातपुरी).

उदकेनविमिश्रयसंमिनांघृतमासिच्यकरेणमर्दयेत् ॥ ननएवसुप्ररिकांविधा
यकृतनिर्धूमसुशुष्कगोमयेर्ग्री ॥ प्रभर्जितासाकफहृत्वलप्रदाद्द्रोगवानं
शमयेद्दिर्भाक्षिता ॥

अर्थ— गव्हांची कणीक मोहन चोळून पाणी घालून मळावी आणि तिच्या हातानी चापव्या जाड्या अशा पुऱ्या करून सुक्या गोंवऱ्याच्या निखाऱ्यावर भाजाव्या. सा बल्य, कफ, हृद्रोग, वायु यांचा नाश करितात.

माषरोटिका.

चूर्णयच्छुष्कमाषाणांचमसीसाभिधीयते ॥ चमसीरचितारोटीकथ्यते

बलभद्रिका ॥ रूक्षोष्णावातलात्रल्यादीप्राग्नीनांप्रपूजिता ॥ माषाणां
दालिकातोयेस्थापितात्यक्तकंचुका ॥ आनपेशोभनायंत्रेपिष्टासाधूम
सीस्मृता ॥ धूमसीरचितासैवप्रोक्तागर्गरिकावृधैः ॥ गर्गरीकफपित्तग्री
किंचिद्वातकरीस्मृता ॥ .

अर्थ— उडीद वाळलेले दळून पीठ करावे, त्याचे नांव चमसी, त्या चमसीची भाकरी
भाजावी, तिचे नांव बलभद्रिका. ती रुक्ष, उष्ण, वातल, क्ल्य अशी आहे. दुसरा
प्रकार—उड्याची डाळ पाण्यांत भिजवून वरचे साल काढून टाकून उन्हांने वाळवून
दळून पीठ करावे त्याचे नांव धूमसी. त्या धूमसीची भाकरी करावी. ती किंचित् वातकर,
रूफ, पित्त यांची नाशक आहे. या रोटीचे नांव गर्गरीक आहे.

वेटी (रोटी).

माषदालिचोदकेन अर्द्रानि काव्यतचचः ॥ आनपशोयनिष्येयपिष्टंपक्त्वा
चविन्यसेत् ॥ संमितायाः सुपर्पट्यांपूरणं तद्विनिक्षिपेत् ॥ धनांभास्करिकां
भर्ज्यसोद्विष्टवेटीनिच ॥ वन्यावृथ्यारुचिकरागर्वीसोऽग्यामुत्प्रदा ॥ पु
ष्टिदाधानुकर्त्रीचमूत्रविट्भेदिनीमता ॥ स्तनेदुग्धकरीमेदश्लेष्मपित्तविवधि
नी ॥ गुदकीलादितश्चासवानान्दग्यान्मश्लकान् ॥

अर्थ— उड्यांचा डाळ पाण्यांत भिजवून वरचे साल काढून उन्हांत वाळवावी; आणि
वारीक पिटी करावी. आणि कणवीचे पापडीत त्याचे पूरण घालून जाड भाकरीसारखी
करून तयार भाजावी. ती वन्य, वृथ, रुचिकर, गुरू, उष्ण, तृप्तिकर, पौष्टिक, धातुव-
र्धक, मळमूत्राचा भेद करणारी व स्तनात दुग्ध, मेद, पित्त, कफ यांला करणारी व गुद-
कील, अर्दितवायु, श्लान, परिणामशून्य आणि वयु यांचा नाश करिते.

साखरपाण्याच्या वड्या.

गोधूमधूमसींप्रसूनिप्रस्थेचभर्जयेत् ॥ सार्धभागमितां स्फुपंकैचैलादिवा
सिते ॥ संमिश्येत्श्चान्मर्वथद्वयित्वापुनःपुनः ॥ वनीभूनेतुतःसर्वीलपे
त्यात्रेनुविमृत्तं ॥ खंड्याच्छुगिकयासम्यक्वस्त्रःसुचतुरलकाः ॥ शर्करार
सवस्त्रमतागुणैस्तुल्यास्तुपूर्ववत् ॥

अर्थ— गव्हांचा रवा घेऊन त्याचे समान तूप घालून भाजावा आणि
रव्याचे दिही साखरेचा पंक करून त्यांत भाजलेला रवा ओतावा. त्यांत एलचीदाणे घा-
लून पुनः घाटून घाटून वड्या व्हावयाजोगा जाड जाहला म्हणजे संद भांड्यांत पाहिजे

तितका नेमस्त जाड लिंपून निवाल्यावर चतुष्कोण वज्या सुरीने कापून काढाव्या, यांस साखरेपारा म्हणतात, त्यांचे गुण पत्रवज्यांसारिखे जाणावे.

कागदी वज्या.

गोधूमधूमसीप्रस्थाघृतेप्रस्थेचभर्जयेत् ॥ सार्धभागसितापक्रपंकैलादिसुवा
सिते ॥ संमिश्रपश्चान्तसर्वविस्तीर्णामत्रकोपरि ॥ पत्रैलिपेच्चतसर्वप
श्चादूर्ध्वपिधानकं ॥ दत्वानिधायचांगरिपश्चासम्यक्तुनचतः ॥ उचा
र्यतस्यवाटिकाःकृत्वाच्छुरिकयानुताः ॥ स्निग्धाःकिंचित्पिचकराःकफदार
चिदामनाः ॥ मलस्तंभकरागृह्योवानहावटिकामनाः ॥

अर्थ— शेरभर तुपांत शेरभर गव्यांचा रवा चांगला सावकाश भाजावा आणि रव्याचे दिवा साखरेची कचा चाचणी करून तीव तो रवा व एलची, लवंग इत्यादि घालून द-
वळून परातेत कागदावर थापून केवळ निवाऱ्यांवर ठेवून सावर दुसरी परात झांकण
घाल्यावी. नंतर युकीने शिजवून उतरून त्याच्या सुरीने वज्या कापाव्या. या स्निग्ध, पिचकर,
कफहर, रुचिकर, मलावष्टंभक, गुरू, वातनाशक अशा आहेत.

फेनिका (फेणी).

माजितानानं डुलानांमृमंपिष्टेचकारयेत् ॥ जलेनगोलकं कृत्वास्थायःसो
न्दिडितीयके ॥ दिवसेतुद्वीकृत्वाघृतमृष्टेपलाशके ॥ पत्रैलिप्वान्तसदृशं
घनंतानिसुभांडके ॥ वधिणाच्छादितमुखंसजलेचैलकोपरि ॥ निधाय
चापरंपात्रंन्यम्यतस्मिन्पचेःसुधीः ॥ उहत्यपर्णाचिर्हृत्यपश्चादुष्णेनिशोषयेत् ॥
घृतेपुनःसुपक्त्वासाव्यालघ्वीतुवाननुत् ॥

अर्थ— तांदूळ धुऊन घाल्यावे आणि त्यांचे वारीक पीठ करून पाण्याने भिजवून
एक रात्र ठेवून दुसरे दिवशी सकाळी पुनः आत पाणी घालून मध्यम प्रतीचे पातळ
करून त्याचा तूप लावलेल्या पत्रांमध्ये किंवा वडाचे पातावर कागदा इतका जाड लेप
करावा, आणि एका भांड्यांत पाणी घालून तोडास फडक्याचा दादण कोपून साखर
उताणी पाणे ठेवून वा दुसरे झांकण पाण्याचे भाडे ठेवून उकडून शिजवून काढाव्या. या.
पानापामून युकीने सोडवून काढून उन्हात सुकवून तुपांत किंवा तेलांत तळाव्या. या वृष्य,
लघु, वातनाशक अशा आहेत.

तंतुफेनिका (तारफेणी).

गोधूमानांधूमसीचकिंचिल्लवणसंबुतां ॥ जलेनबहुशोमर्द्यकुत्स्वकुत्स्वपुनः

पुनः ॥ हस्तेनावर्तितंचैवघृतमन्यदमत्रके ॥ स्थाप्यंपश्चान्नुभूमस्याःसूक्ष्म
सूत्राणिकारयेत् ॥ हस्तेघृतंलापयित्वायथासूक्ष्मंभवेत्तुनन् ॥ तथाकृत्वा
चहस्तेनुवेष्टचसूत्राणितानिनु ॥ पश्चात्किंचिद्विस्मृतंनक्तृत्वात्तन्प्रेघृतेपचेत् ॥
तृणानामुष्टिनावर्त्यस्यात्कोशानकिजालवन् ॥ वृष्याधानुकरीवानश्लेष्म
जिन्तारफेनिका ॥

अर्थ—यहांचा रवा किंचित् मीठ घालून पाण्याने भिजवून कुटून कुटून मळून तारयेईप-
रंत मऊ करून ठेवावा. नंतर चांगले थिजलेले तूप घेऊन परतित घालून लोण्यासारखे होई-
परंत परतित फेसून ठेवावे. नंतर मऊ केलेल्या रव्याची गोळी घेऊन तीहि पाटावर
दोहो हातांनी चोळून दोहो वाज्जनीं वारीक सुते पाडावी आणि फेसलेले तूप हातास
लावून ती सुते एकेजागी घेऊन चांगे करून सावर तूप ठावून जानव्यासारखे फेरे
घालून युक्तीने ताणून तुपांत तळावे. तळतेवेळीं चोयांच्या तुडीने हलवावे म्हणजे साच्या
दोह्याच्या शिष्यासारख्या तारफेया होतात. त्या वष्यधानुकरा आहेत व वायु, कफ
यांचा नाश करितात.

घावन (आयने).

त्रिवारं कंडिनानांचनं दुलानांचपिष्टकं ॥ अष्टमांशघृतेनाशुसंमद्यंतदनंतरं ॥
जलेनचद्रवीकुर्याद्घ्रावचघनधारया ॥ पतिप्यनितनश्चुल्ल्यांचाउमपात्रेप्र
नापिते ॥ किंचित्घृतंलापयित्वापश्चात्पिष्टंप्रसारयेत् ॥ यवप्रमाणंपश्चा
नज्जानेसच्छिद्रकेतनः ॥ पिधानंचोपरिन्यस्यपक्वेनिष्कासयेत्तनः ॥ दु
ग्धशर्करयाभक्षयाघावनाःशालिवन्गुणाः ॥

अर्थ— तीनदां मदलेल्या तांदुळाचे काजळामागिखे वारीक पाठ करून सात अष्ट-
मांश मोहन घालून हातांनी चोळून पाणी घालून काळवून फार पातळ करावे. नंतर
चुलीवर तवा ठेवून खाली थोडा जाळ लावावा. तवा तापला म्हणजे सावर तुपाचा
बोळा फिरवून पातळ केलेले पाठ वर ओतून छिट्टे पडू लागल्यावर टापण ठेवावे. पक
झाला म्हणजे युक्तीने काटून चौघडी करून ठेवावा. आणि दुग्धसाखरेची भक्षण करा-
वा. त्याचे मर्जासारखे गुण आहेत.

शाकुली, करज्या, कानवले किंवा मोदकें.

सुधौतानांतंदुलानांपिष्टंसूक्ष्मंविधायच ॥ तत्प्रमाणंतत्रजलंस्थाप्यंचुल्ल्यां
नुतनूपचेत् ॥ अल्पमल्पंकिर्याथमेलयित्वाघनंपचेत् ॥ घनीभूतेततो

चार्यतःपर्वत्वांसुयुक्तितः ॥ पूरणंचविधायथसिताश्रीफलजंतथा ॥ त्रि
वृप्तांतामर्धचंद्रसमानांकारयेत्सुधीः ॥ एवंशंकुलयःकार्याःपाच्याःखेदनम
त्रके ॥ एवंचमोदकाःकार्यास्तेवृथ्यागुरवोमताः ॥ वानपिन्नप्रशमनामला
वश्रंभकारकाः ॥ कफदागुरवःप्रोक्तास्तथानृत्तिकरामताः ॥

अर्थ— वारीक शुभ्र तांदूळ चांगले तीनदा धुऊन, कारंडे करून, दळून वारीक पीठ
करावे. आणि चुलीवर पाणी ठेवावे, त्याला आधण आल्यानंतर ज्या मापाने जितकें
पाणी घातले असेल त्या मापाने तितकेंच त्यांत पीठ घालून सारखें चाळवून चाळवून घट्ट
होईपर्यंत शिजवावे, त्याचें नांव उकड. त्या उकडांच्या पातळ पापळा चांगल्या पाना-
सारख्या करून त्यांत गूळ व खोबऱ्याचें पूरण घालून दुडून नखानें मुरड घालून अर्धचं-
द्राकार कानवले करावे, आणि करड्यांत किंवा दांथर घातलेल्या भांड्यांत शिजवावे.
याप्रमाणेच तांदूळाची उकड काढून तिचे मोदक करून कानवल्यासारखे शिजवावे, हे
मोदक व कानवले वृष्य, गुरु, वातपिन्नाशक, मळस्तंभकारक, कफकर, जड आणि तृप्ति-
कारक, असे आहेत.

शिविका (शैव्या).

गोधूमचूर्णनिस्तुक्कंदुग्धेनसहमर्दयेत् ॥ तंतुयोग्यंभवंचावत्दूषदोपरिकुट्टये
त् ॥ हस्तेनतस्यसूत्रेणसमाःकृत्वामुनेतवः ॥ शुक्लीकृतास्तुशिविकाय
दच्छाभक्षणंभवेत् ॥ उदकेताविपवत्वाच्चदुग्धेशर्करायाम्ने ॥ क्षिप्त्वाशिना
स्तृप्तिकराबलदागुरवोग्रहाः ॥ रुचिगाम्थिमुसंधानकर्त्र्यपिचानिलापहाः ॥

अर्थ— गव्हांच्या फुलगा दुधांत मळून तार येई तोपर्यंत कुटावा आणि त्याचे हातानें
सुतासारखे तंतु करावे अथवा पाटावर करावे. ते वाळवून ठेवावे आणि भक्ष्याच्या वेळेस
पाण्यांत शिजवून दूध साखरेंत घालून त्याबरोबर खाच्या, त्या शैव्या तृप्तिकर, वृष्य, गुरु,
वाही, रुचिकर, हाड सांधणाऱ्या व पिन्न, वायू यांचा नाशकरणाऱ्या भक्षा आहेत.

श्वेतपूरिका (पांढऱ्या पुऱ्या).

गोधूमसत्वेचघृतंयावल्पिंडवमाप्नुयात् ॥ तावद्वत्वाजलेनाथमर्दनीयंप्रय
जनः ॥ तस्यवैपूरिकाःकार्याघृतेपाच्याश्वताःमृताः ॥ शर्करासहिताजा
ड्यादर्जराधानुवर्धकाः ॥ स्निग्धाश्चगुरवःपिन्नदाननाशकरामताः ॥

अर्थ— गव्हांचे रव्यांत मुटुकळें होईपर्यंत तूप घालून सारखा चोळून पाण्याशीं खून

मळावा आणि त्याच्या पुऱ्या करून तुपांत तळाच्या आणि साखरेसीं भक्षण कराव्या. त्या दुर्जर, धातुवर्धक, निग्ध, जड आहेत आणि पित्त, वात यांचा नाश करितात.

चिरोटे.

गोधूमधूमसींचालपघृतेनाक्तांजलेनच ॥ मर्दयित्वानुनस्याक्षग्राह्यंपूगप्रमा
णकं ॥ गोलकं च गृहीवानुवेन्यकुर्याच्चपोलिकां ॥ द्वितीयांचनृनीयांच
कृवास्थाप्यास्तथोपगि ॥ एकांगृहीवानस्यांनुघृतंदवादिनीयकां ॥ नम्या
श्वोपरिसंस्थाप्यएवंस्थाप्यानृनीयका ॥ तस्योपरिघृतंदवाघटीकार्यात्रिरं
गुला ॥ तेघृतेनाचिनानाम्नाचिरोटेडतिविश्रुताः ॥ तेनुशर्करयाचाह्या
व्यावल्यास्तुशुकलाः ॥ गुरवःपित्तवानघ्नाश्चोक्ताःयाकविशारदैः ॥

अर्थ— गव्हांचा रवा थोडे मोहन घालून चोळावा, नंतर पाणी घालून मळून कुटून कुटून मऊ करावा, आणि त्याच्या कागदासारख्या पातळ पोळ्या कराव्या, आणि त्यांतिल एका गोळीवर नव लावून वर दुसरी पोळी घालावी, पुनः तूप लावून वर तिसरी पोळी घालून नंतर दुडून सुमारे तीन आंगळे रुंदीची पटी करून तिचे सुनिंदोन दोन दोन आंगळे तक्रडे पाडावे, ते पुनः पातळ लाटून चौकोनी करून तुपांत तळून साखरेवगेवर खावे. ते वृष्य, वल्य, धातुवर्धक, गुरू व पित्त, वायु यांचे नाशक असे आहेत.

खाजा.

गोधूमानांशुदूर्णेजलंक्षिप्वासुगोलकं ॥ पात्राणेनसुकुत्र्याथमृदुकृत्वा
चविन्यसेन् ॥ आर्द्राकृतांस्तुत्रिदिनेनंदुलांस्थिप्रमार्जयेन् ॥ विशोध्यवत्ये
णततःसुक्राणांपिष्टमाहरेन् ॥ तत्समंमुघनंसांपिःक्षिप्वापेव्यनिधायच ॥
गोलकस्यघनांकृवापरपटींचसुविस्तृतां ॥ अंगुलीभिश्चनम्यांतर्गतान्कृत्वा
सुपूर्यच ॥ सांपिथापूर्वसिद्धेनगर्भैःसार्धविलिप्यच ॥ विधायवल्जिकांभूयोदृष
दासुविकृष्टयेन् ॥ पुनरेवैविधयाथपरपटींवलिकांतथा ॥ त्रिवारंलिप्यसंकु
त्र्यनस्मात्पूगेनवैसमां ॥ गुट्टिगृह्येषद्विस्तार्यपंचभोरंगुलैःसमं ॥ गर्तान्क
चिद्विधयाथघृतेसर्वाविपाचयेन् ॥ ताभुक्ताःसितयागुडयोर्व्याधानुविवर्ध
नाः ॥ पित्तवानुदःप्रोक्ताःखाजाइत्यभिधानतः ॥

अर्थ— गव्हांच्या शेरभर रवांत पाणी घालून सुखसुखा कालवून घट्ट गोळा करून

पाह्यावर वरवंध्याने कुटून मृदु करून ठेवावा, आणि तीन दिवस भिजत घातलेले तांदूळ चांगले तीनवेळ धुवन पुसून बालवून त्याचें वख्खगाल पीठ करून त्यांत समभाग घट्ट धिजलेले तुप घालून चांगले फेंसून एका भांड्यांत भरून ठेवावे. नंतर त्या मृदु केलेल्या गोळ्यावर वरवंटा फिरवून त्याची तड्याएवढी जाडी चकती करून तिजवर बोटानीं खळ्या करून नंतर फेंसलेले तुपाचा लेप खळ्या भरून असा देऊन त्या चकतीची गुंडालून बळकटी करून कुटावी, असें तीन वेळां करून कुटून नंतर न्यांतील पोफळाएवढी गोळी घेऊन हातांनी चपटी करून तिजवर पांचां बोटानीं खळ्या पाडून तुपांत तळावी. याप्रमाणें सगळ्या कराव्या, त्याचें नांव खाजा. या ताखरेवगेवर खाव्या, त्या गुरु, धातु-वर्धक आहेत व वृष्य, पित्त, वायु यांचा नाश करितात.

भ्राष्ट्रजा (खापरपोळी.)

नंदुलानांसुसूहमाणांकंडितानांपुनःपुनः ॥ पिष्टंसुसूहमंनिर्मायअष्टमांश
घृनश्रितं ॥ जलेनाकिंचिसंलोळ्यथानुघनधारया ॥ पतिष्यतितनस्तत्तु
चुल्ल्यांमृन्मयग्वपरि ॥ भस्मनालोडिनेसम्यक् अर्धागुलमितंन्यसेत् ॥ मंदा
श्रौतुपचेसम्यगुपर्याच्छादनंददेत् । पक्वायांचगृहीवातुशर्करादुग्ध आवपेत् ॥
नारिकेरस्यवाक्षोरेसावृष्यावातुवर्धका ॥ गुट्युण्यादुर्जराक्षरानाम्नात्रै
भ्राष्ट्रजास्मना ॥

अर्थ— चांगले बारीक तांदूळ तिसड करून जायानें दळून काजळामारखें बारीक पीठ करावें, आणि न्यांत अष्टमांश मोहन घालून दोहों हातांनी चांगले चोळून नंतर पाणी घालून कालवून मध्यम पातळ करावें आणि मातीचें खापर चुलीवर ठेवून खालीं अग्नि मंद पेटवावा, आणि तें खापर तापलें क्षणजे त्याचे आंतून पुरचुंडीनें राखेचें जाड पाणी लावून नंतर तें पीठ कालवून ठेववलेलें त्या खापरांत अर्धे आंगुळ जाड पोळी होई इतकें ओतावें आणि त्या पिठास छिद्रें पडत्यां क्षणजे वर डाकण ठेवून ती पोळी शिजली क्षणजे ऊन असतांच साखर घातलेल्या दुधांत किंवा नारळाचे रसांत सोडावी, ती धातुवर्धक, वृष्य, क्षार, उष्ण, दुर्जर, गुरु अशी आहे.

दुग्धमंडक (दुधाचे मांडे).

विस्तीर्णमुखेपात्रेक्षिप्वार्काप्रासबीजसलिलानि ॥ नप्वोच्छिन्नेनथोपरि
निधायपात्रंसुविस्तरंतस्मिन् ॥ दुग्धघनतापत्रेक्षिप्व्वाविस्वारयेसुदर्व्या
च ॥ शुष्केतस्मिन्नन्यत्क्षिप्व्वाविशोषयेद्विस्तृतं ॥ यवघनतामा

पञ्चश्लेणोपाट्यमंडकोदौग्धः॥एलासितासमेतोभक्ष्यःकर्पूरवासितोरुच्यः ॥

अर्थ— हंद तोडाच्या भांड्यांत कापसाच्या विया व पाणी घालून खाली जाळ लावावा, आणि वर पितळी किंवा पितळेचे ताट ठेवून त्यावर तापलेले जाड दूध पलीने विस्तारवें, तें वाळले झणजे पुनः विस्तारवें, याप्रमाणें करून करून तांदुळा इतकें जाड झाले झणजे चाकूने हळूहळू युक्तानें काढावे, त्याचें नांव दुग्धमंडक. त्यावर साबर, एलचीपूड, किंचित् कापूर लावून खावा. तो रुचिकर आहे.

मांडे.

गोधूमानांजलंक्षिद्यतथैवचपिधापयेत् ॥ तेषांपिष्टेवच्यपूनेषोडशांशंघृतंति
पेत् ॥ वारिणामृदुलाङ्गुवासासितांसाधुमर्दयेत् ॥ उद्दुत्यांगुटंगृह्यनोचा
नेनमुपाणिना ॥ सुकंदत्तचयानुव्योवर्धितोंगारभ्राष्टके ॥ मृदुनावहिनाभ्रा
ष्टःकथितोमंडकम्वसा ॥ सितायुक्तेनपयसाभक्षितःकुशलैर्नरः ॥ मंडको
वृहणोवृश्वोवश्वोरुचिकरोभृशं ॥ पाकेपिमधुरोग्राहीलघुर्दोषत्रयापहः ॥

अर्थ— गव्हाला पाणी लावून काहीवेळ दडपून ठेवावे, नंतर भरडून बारीक व शुभ्र अशा वस्त्रानें गाळून रवा काढावा, आणि त्यांत साळावा हिसा मोहन घालून पाण्याने मळावा, मळून मळून व कुटून फारच मृदू करावा, आणि त्याची लिवाएवढी गोळी घेऊन हातांनी पोळीसारिखा व टोळा व कांशाच्या पापशा सारिखा पातळ, असा उल-
च्या हातावर मोटा विस्तार करून खाली निखार घालून चुकीवर ठेवलेल्या महक्याचे बुडावर घालून भाजावा, नंतर त्याची चौघडी करून शंकरामिश्रित दुग्धांत बुडवून खावा. तो वलकारक, धातुर्वधक, वृष्य, रुचिकर, पाककार्त्वी मधुर, ग्राहक, लघु, आहे व विशेषनाशकही आहे.

साखरभात (केशरीभात).

नेंदुलान्मप्रतिःकर्षान्सुधौतान्विमलेजले ॥ भक्तादीषदपक्त्रांस्तान्उत्ता
र्थजलमाहरेत् ॥ वादामबीजानिदशाष्टकर्षाण्यादायतावत्परिमाणश्लाः ॥
एलासुबीजंपिष्टितंचकर्षंघृष्टंजलेकर्षमिनेचकुंकुमं ॥ सितांचतुःप्र
स्थमितांप्रगृह्यविलेपिरुधृत्यसुभक्तकान्त ॥ विस्तीर्णपात्रेसुविकीर्यत

स्मिन्पूलादिकंक्षिप्यसुपाचितेषुने ॥ सार्धप्रस्थे लवंगचक्रर्धप्रथमं त्रि
पेत् ॥ पश्चाद्भक्तैर्विनिश्चित्यदर्व्यानुसुविचालयेत् ॥ पिधानंन्यस्यचनन
उध्वयपुनरेवहि ॥ विचाल्यचपिधायामुईप्रकालाःसमुदरेत् ॥ मस्यंडी
प्रस्थपादाचलवंगमर्धकर्षकं ॥ मेलयिवाकृतंसस्यकृभाजनाथंनुनिर्ह
रेत् ॥ सधानुक्कडातहरोपुष्टिक्कन्मधुरःस्मृतः ॥ कफनाशकरश्चैवभर्करा
भक्तसंज्ञितः ॥

अर्थ— चांगले चांगीक तांदूळ पका शेर घेऊन चांगले धूऊन त्यांचा भात किंचित् कच्चा
राखावा आणि भाऊ्याचे तोंडावर घट्ट रुडका बांधून परतेवर दोन लांकडे सगळ ठेवून त्या-
जवर तें भांडें पालथें घालून निथळत ठेवावा आणि वदामाचे मोलेले पांढरे गर पावशेर
व मनुका पावशेर, एलचा दाणे एक तोळा व केशर पाऊण तोळा पाण्यांत खेलेले, व पिठीसाखर
मापी चार शेर हें सर्व सामान तयार करून ठेवून नंतर त्या भातांतली पेंजसाळी निथळून
कोरडा झाला घगजे विस्त्रीण परतेंत उपमून, विस्कळ पोकळा करून ठेवावा, पोकळा जाहा-
ल्यानंतर त्यांत सामान लवंगावाचून सगळे जिन्नस घालून मितळावे आणि एक मोठे
भांडे चुलीवर ठेवून त्यांत सुमार वजनी दीडशेर तूप घालून सळसळ होईपर्यंत ताप-
वून त्यात अर्धतोळा लवंगा टाकून पळभर वर टाकण ठेवून नंतर तो भात कोडणीस
टाकून पर्लीचे दाड्याने सारखा चालवून पुनः वर जांभण ठेवून तसाच घट्टकाभर
राखून नंतर खर्ली उतमून आंत पावशेर खडीसाखर, अर्धतोळा लवंगा मिनटून वाडावा.
त्याचे गुण धातुवर्धक, वातनाशक, पौष्टिक, मधुर, कफहारक आहे.

शालिपिट्टभक्ष्य (तांदूळांच्या पिटाचे पदार्थ).

शालिपिट्टकृताभक्ष्याः किंचित्त्वन्व्याविदाहिनः ॥

अव्यागुरवश्लोणाः कफपित्तप्रकोपनाः ॥

अर्थ— भाताचे पिटाचे पदार्थ किंचित् बलकर, विदोही, अद्रव्य, गुळ, उण, भसे
आहेत व कफ, पित्त यांना कोषयितात.

घृतपक्वभक्ष्य (तुपांत तळलेले पदार्थ).

घृतपाचिताः पदार्थावर्ण्यालघवश्चदृक् प्रसादकराः ॥

पित्तानिलशानिकरात्रव्याश्रौक्ताश्चपाकशास्यज्ञैः ॥

अर्थ— तुपांत तळलेले पदार्थ वर्णकारक, लघु, दृष्टि प्रसन्न करणारे, वातपित्तनाशक
आणि बलकारक भसे आहेत.

गोधूमपिष्टभक्ष्य (गव्हांचे पदार्थ).

गोधूमविहिताभक्ष्याबन्ध्याःपित्तानिलापहाः॥

अर्थ— गव्हांचे पदार्थ वल्कारक व पित्त, वायु यांचा नाश करणारे असे आहेत.

गौडिकभक्ष्य (गुळाचे पदार्थ).

दाहिनीं गुरवो वानपित्तनाशकरामताः ॥

गौडाः पदार्थाविज्ञेयाः कफशुकविवर्धनाः ॥

अर्थ— गुळाचे पदार्थ विदाही, जड व वायु, पित्त यांचे नाशक आणि कफ, व शुक-
धातु, याला वर्धक असे आहेत.

मोड आलेल्या धान्याचे भक्ष्यपदार्थ.

ईशनि पञ्चाङ्गणाधिन्यानांभक्ष्यकंगुरु ॥

किञ्चिदपित्तकृदाहिक्रेशदेर्दाष्टदृषकं ॥

अर्थ— मोड आलेल्या धान्याचे पदार्थ गुरु, किञ्चित् पित्तकर, विदाही, केशोत्पादक,
दृष्टीला दोष करणारे असे आहेत.

वदलभक्ष्य.

वदलावानलाभव्यागुरवस्तुवराहिमाः ॥

अर्थ— शित्रीधान्याचे पदार्थ वातल, जड, तुरट, शीत आहेत.

तेलपक्कभक्ष्य.

तेलेनपक्वाहपदार्थजानाविदाहिनोगुरवःपाकनीष्णाः ॥

उष्णाश्चनेत्रामयदाश्चनाशनावातस्यपित्तालविदूषणाःस्मृताः ॥

अर्थ— तेलात तळलेले पदार्थ विदाही, गुरु, पाककालीं तिखट, उष्ण, नेत्रस वि-
कार करणारे, वातनाशक व रक्तपित्ताला दूषितकारे असे आहेत.

माषपिष्टभक्ष्य,

माषपिष्टकृताभक्ष्यावल्याःपित्तकफप्रदाः ॥

गुरवोमलधानुनां वृद्धिदाननाशनाः ॥

अर्थ— उडिदांचे पिठाचे पदार्थ बलकर व पित्त, कफ यांना वाढविणारे, जड, आणि मल व धातु यांना वाढविणारे, आणि वातनाशक असे आहेत.

दूध घालून केलेले गःहांचे व तांदुळांचे पिठाचे भक्ष्य.

गोधूमानांनंदुलानांभक्ष्यंदुग्धेनसाधितं ॥ विदाहिदीपकंहृद्यं

शुक्रतृष्टिवलप्रदं ॥ पुष्टिदानपित्तघ्नपाककृद्धिप्रकीर्तितं ॥

अर्थ— गोधून व तांदूळ यांच्या पिठाचे दुग्धने केलेले पदार्थ ते किंचित् विदाही अपिदीपक, भिय व शुक्रधानु, बल, पुष्टि. तुष्टि यांला वाढविणारे व वातपित्ताचा नाश करणारे आणि कफकारक असे आहेत.

पोहे.

भूर्पशुहासुशालीपुसुनपंचजलंक्षिपेत् ॥ श्रोभूतेभ्राष्टकेक्रिचाभ्रशःस्युःस्फु

टिनास्तनः ॥ कुट्टिताश्चिपिटाःप्राक्तास्नेस्मृताःपृथुकाअपि ॥ पृथुकागुर

वोवातनाशनाःश्लेष्मलाअणि॥सजीरावृंहणावृष्यावृष्याःस्निग्धाःसराश्चने ॥

अर्थ— साळी चांगल्या पाखडून घेऊन त्यावर गरम आधगाचे पाणी घालून भिजवून दावून ठेवाव्या, आणि दुसरे दिवशी पुनः तसेच गरम पाणी घालून नंतर खापरांत भाजून कुटून पातळ होतात, त्यांचें नाव पोहे. ते जड, वातनाशक, कफकारक आहेत व ते दुधांत भिजवून सेवन केले असतां धातुवर्धक, वृष्य, बलकारक, निग्ध आणि सारक असे आहेत.

होलक (हुळा).

अर्धपक्वैःशमीधान्यकणिसैस्नुणभर्जितः ॥ सहोलकोनिगदितोवातभेद

कफेकरः ॥ अमाजिन्गुरुरुक्षश्चमलावष्टंभकोमतः ॥ दुर्जरःशीतकृशा

न्यैःकृतस्तचद्गुणीभवेत् ॥

अर्थ— अर्धपक्व शिबी धान्याच्या शेंगा आणून त्या गवताचे अर्धांत भाजाव्या, त्याचें नांव हुळा. तो किंचित् वात, मेह, कफ यांना करणारा, श्रमनाशक, रुक्ष, जड, विष्टंभ-कारक, दुर्जर, शीत असा आहे. आणि ज्या ज्या धान्याचा होलक केला असेल त्याचे गुण त्या त्या धान्यासारखे जाणवे.

उंबी (औंढ्या.)

मंजरीस्वर्धपक्कायायवगोधूमयोर्भवेत् ॥ तृणानलेनसंभृष्टाच्चुधैरुंबी
निसास्मृता ॥ उंबीककप्रदालघ्नीवन्यापिचानिलापहा ॥

अर्थ— वन, गहू यांचीं केंसरे ओंढीच आणून तृणाच्या अर्धाने भाजावी. त्याचे नांव उंबी, ती कफकारक, लघु, वस्य आहे. व पित्तवायूचा नाश करिते. जोषण्याची व वाजरीचीं कणसे भाजून करितात त्याला हुगडा व निबोव म्हणतात.

लाज (लाह्या.)

येषांभ्यन्तंदुलास्तानिधान्यानिमनुष्याणिच ॥ अशानिस्फुटितान्याह्लाजा
निनिमनीप्रिणः ॥ लाजाभ्युर्मधुगःशीतालघवांदीपनाश्वने ॥ स्वल्पमूत्र
मलारूक्षावन्याःपिचकफच्छिदः ॥ उर्ध्वनीसारदाहश्लेभर्मदनुषापहाः ॥

अर्थ— ज्या धान्याचे तोंदुळ होताने त्याला भात म्हणवे. तें भात त्यापरांत भाजून चांगले फुटले म्हणजे त्याला लाह्या असे म्हणतात. त्या मधुर, शीत, लघु, दीपन, आर्हत व मूत्र, मल यांना अल्प करणाऱ्या, रुक्ष, वलकारक व पित्त, कफ, ओंकारी, अतिसार दाह, रक्त, मेह, मेद, तृषा यांचा नाश करितात.

तिलकुटी-पल्ल, (तिलचूर्ण.)

पललंतुसमाख्यानमंक्षवंतिलपिष्टकं ॥ पललंमलकृतवृष्यंवानघ्नंकफपिच
कृत् ॥ वृंहणंचगुरुवृष्यंस्त्रिभ्यंमूत्रनिवर्तकं ॥

अर्थ— गूळ व तिलांचें चूर्ण एकत्र केले म्हणजे त्याचे नांव पल्ल. तें मलकारक, वृष्य, वातनाशक व कफ, पित्त यांना करिते व धातुवर्धक, जड, पौष्टिक, स्निग्ध, आहे व मूत्राचा नाश करिते.

कुल्माष (घुगऱ्या).

धान्यानिचैवगाधुमान्तथाचचणकादयः ॥ हिगुसेधवयुक्ताश्चजलेद्वर्थाविपा
चितः ॥ कुल्माषाइनिकथ्यंतेद्याभ्रमांशककप्रदाः ॥ शुक्रदागुरवोरुत्तावा
नलाभिन्नवर्षसः ॥ बलमेदाध्मानकराःपुष्टिदाश्चप्रकीर्तनाः ॥

अर्थ— इतरधान्ये, किंवा गहू, जणे अमतील यांत हिंग, मोठ घालून पाण्यात कच्ची
शिनवरी, त्यांका कुल्माष अणवत. या अधिमांशकर, ककप्रद, शुक्रकर, जड, मध, वा-
तूट, मळमेदक, व बळ, मेद, अध्मान यंका करणाऱ्या व पुष्टि देणाऱ्या असे.

धाना (भ्रष्टयव).

उभयवाशतकगदुर्जगश्चतथाजडः ॥ अक्षानृषस्तुष्टिकरालेखना
नलवंधकाः ॥ कफमेदं चवांविचहन्तुःतुविगवांकुराः ॥ भाजितान्ते
दिगुर्वोअमंकुर्युगितरुटे ॥

अर्थ— प्रष्टयव वातकर, दुर्जग, जड, रुध, तुर, तुष्टि यंका करणारे, लेखन, यथा-
ट्रेमह, असे आहेत व कफ, मेद, ओकागि यांचा नाश करितात व मोठ आलेके जव
मात्रले अमनां गुरू व भाजित करणारे होतात.

त्याजसक्तु (त्याह्यांचें पीठ).

लाजाद्वदासकवतुलधयानृदिदानताः ॥ शीतलाशीतलाश्चभ्र
वान्नाशप्रचनानाः ॥ पथ्याश्चच्छर्दिरेतानानां लालयवतया ॥

अर्थ— त्याह्यांचे सक्तु लघु, तुष्टिकारक, संघाही, विप, पथ्यकर, असे आहेत. व कफ
वात, ओकागी, रुध, पित्त, यांचा नाश करितात.

सक्तु (भाजलेल्या धान्यांचें पीठ).

धान्यानिभ्रष्टप्रथमियनासिधानिसक्तवः ॥ शीतलाशारकाल्वा
बलशुक्रप्रदाःस्मृताः ॥ कफश्चमग्लानिदाहभ्रमापिचनिवारणाः ॥

अर्थ— धान्ये भाजून ढाल करून तींचे पीठ करितात, त्यांचे नांव सक्तु. ते शीतल,
मारक, रुध, आहेत. व बल, शुक्र यंका देणारे व कफ, भ्रम ग्लानि, दाह, घम, पित्त,
यांचा नाश करितात.

यवसक्नु (भाजलेल्या यवांचें पीठ).

यवजाःसक्तवःशीनालघवोरोचनाःसराः ॥ कफपित्तहराःसूक्ष्मालेखनाश्च
प्रकीर्तिनाः ॥ नेपीनावलदावृज्यावृंहणाभेदनास्तथा ॥ तर्पणामधुरारुच्याः
परिणामेवलावहाः ॥ कफपित्तश्रमस्तुन्तृद्रवणनेत्रामयापहाः ॥ प्रशस्ता
घर्मदाहाध्वत्यापृनानांशरीरिणां ॥

अर्थ— यवांचे सक्तु शीत, लघु, रोचक, सरक असे आहेत आणि कफ, पित्त यांचे नाशक, रुक्ष, लेखन, अमे आहेत. ते पाण्याशीं प्राशन केले असतां बलकार, वृष्य, धातु-वर्धक, भेदक, तर्पण, मधुर, रुचिकर, बलदायक आहेत. आणि कफ, पित्त, श्रम, शुष्क, तृषा, व्रण, नेत्ररोग यांचा नाश करितात. आणि घर्म, टाह, मार्ग यांमध्ये श्रमलेल्या मनुष्यांना प्रशस्त आहेत.

चणकयवसक्नु.

निस्तुप्रैश्चणकैर्भ्रष्टस्तुयीभिःश्रयवैःकृताः ॥ सक्तवःशर्करासपिर्युक्ता
ग्रीभेतिपूजिता ॥ शुक्लालघवांवन्याःशीनास्तृप्ररुचिप्रदाः ॥

अर्थ— हरभयांचे टाळीचे चतुर्थांश यव पिळवून ती भाजून दळावी, ते यवचणक-सक्तु. ते साखर व तूप घालून ग्रीभकृतूमध्ये भक्षण करण्यास फार उत्कृष्ट आहेत, आणि धातुवर्धक, लघु, बलकारक, शीत, तृप्ति, रुचि यांचे देणारे असे आहेत.

शालिसक्नु (भाजलेल्या तांदुळांचें पीठ),

सक्तवःशालिसंज्ञावन्दिदालघवेदिहताः ॥ मधुराग्राहिणांरुच्याःपथ्याश्च
बलशुक्रदाः ॥ नमुक्त्वानरंदांश्छिखानानिशाधानवावहृन् ॥ नजलांतरिनात्र
द्विःसक्तूनश्राभकेवलान् ॥ पृथक्पानंपुनःपानंसाभिषेपयमानिशि ॥ दं
तच्छेदनमुष्णंचसप्रसक्तुपूवर्जयन् ॥

अर्थ— भाताचे सातू अग्निदीपक, लघु, शीत, मधुर, ग्राहक, रुचिकर, पथ्यकारक, बल, शुक्र यांना करणारे असे आहेत. हे भोजनानंतर दातांनी चावून किंवा रात्री अथवा केवळ पाण्यांत घोळवून किंवा दिवसांत दोन वेळ व पुष्कळ मांसांशीं, दुधांशीं, किंवा रात्री उन पदार्थांशीं हे सातू सातू भक्षणाने वर्ज करवा.

चणकसक्तु.

चाणकाःसक्तवःशीतारूक्षास्तृप्तिकरामताः ॥ ग्राहिणोवातलाश्चैवरक्त
स्वच्छकरामताः ॥ पित्तघ्नाश्चकफघ्नाश्चस्मृताःपाकविशारदैः ॥

अर्थ— चणकांचे सातु शीत, रुक्ष, तृप्तिकारक, संप्राही, वातक, रक्त स्वच्छ करणारे आणि पित्त व कफ यांचा नाश करणारे असे आहेत.

पेढे, वरफी, वासुंधी इत्यादि.

पयसःकेवलध्यापिपदार्थाविलयःपदाः ॥

हिनाःसुगंधिनःपुष्टिधानुवृद्धिकरामिदाः ॥

अर्थ— पेढे, वरफी, वासुंधी इत्यादिके सुध्द दूधाचे पदार्थ, ते कल्प, वृष्य, पिय, सुगंधी, पुष्टि, धानुवृद्धि यांला करणारे व निदाही असे आहेत.

मंथ.

सक्तूनघृतेघोलयित्वाजलेनसहघोलयन् ॥ नानिद्रवंनानिघनंसमंथोविलद-
स्मृतः ॥ परिणामेविलहरोमधुरःशीतलःस्मृतः ॥ वर्णपुष्टिस्थैर्यकारोदाह-
नृदश्रमछदिहा ॥ प्रमेहक्षयकुष्ठानानाशकःपरिक्रीनितः ॥ सगुडाम्लघृतैःसा-
र्थभक्षितोमूत्रकृच्छहा ॥ उदावर्तहरश्चवसमितेऽरुसैर्धुतः ॥ द्राक्षाभिर्भ-
क्षितोऽनिर्यंवातरक्तविनाशनः ॥ पित्तघ्ननाशकश्चोक्तःनद्रात्रामर्धुभिःसह ॥
जलेनघोलितश्चाक्तःकफनाशकरोमतः ॥ अम्लैर्घृतैःरितनाभिश्चसुमधुदा-
क्षागुडैःसह ॥ भक्षितश्चमलान्दोषान्पथ्यामार्गेणवाहकः ॥

अर्थ— मंथ सातूला चागले तुपांत घोलून नंतर पाणी घालून फार पातळ व फार जाड नव्हे असा करावा. तो बलकर, परिणामी बलहर, मधुर, शीतल असा आहे. व वर्ण, पुष्टि, स्थैर्य यांना करणारा व दाह, तृषा, श्रम, छादी, प्रमेह, क्षय, कुष्ठ यांचा नाश करितो. तोच गुळ, चिंच, तूप यांशीं भक्षण केला असता मूत्रकृच्छ, उदावर्त यांचा नाश करितो. तोच पांढऱ्या उसाचा रस व द्राक्षे यांशीं भक्षण केला असता वातरक्त, पित्त यांचा नाश करितो आणि द्राक्षे, मध, पाणी यांशीं भक्षण केला असता कफनाश होतो व आंवट, तूप, साखर, उसाचा रस, मध, द्राक्षे आणि गुळ यांशीं भक्षण केला असता मल व दोष यांना यथामार्गाने नेणारा असा आहे.

निष्पद.

दधिदुग्धसमेष्ट्यायाच्यं चार्धवशेषकं ॥ तस्मिन्तिलांसेन्दुलांश्च चारोली
पलसाम्थिच ॥ भानुलिंगप्यखंडानितस्मिन्दुग्धसमंभृतं ॥ भित्तानिभित्थ
विपचेत्तस्मिन्त्वोधिंस्तचंद्रकं ॥ निक्षिप्योत्तार्यनिष्पदोधातवृद्धिक्रमो गुरुः ॥
४ अथवातपित्तानानाशकः परिकीर्तितः ॥

अर्थ— निष्पद. दही व दूध समभाग घेऊन अर्ध शेष राहा तो पचन करवा. त्यात
तिला, तांदूळ, चारोली, कणसाच्या अंळा, माणालुंगाचे तुकडे व दुग्धादतकी साखर, तूप
घालून पचन करावा, कात तुंड, मिर्च, विपळी व कापूर घालून उभारावा त्याचे नांव नि-
ष्पद. हा धातुवर्जित, जड, दृढ असा अग्नि व वात, पित्त यांचा नाश करितो.

दुग्धकृषिका.

दुग्धचर्दा निक्षिप्यदधियावन्नजायते ॥ ताव तस्मिन्तं दुलानांभित्तं निक्षि
प्यमर्दयेत् ॥ कृष्णातुदनांभित्तं विदुदुर्दीकृतं ॥ घृतेविपाच्यतां कुर्यात्
घनदुग्धेन दुग्धेत् ॥ पश्चान्निषिद्धं भस्मस्य निगोधयेत् ॥ पुनश्च न
स्य भस्मस्युत्था घृतेन प्रार्थयेत् च धातुना ॥ पश्चान्निषिद्धं भस्मस्य निगोधयेत् ॥
भावन्यादी तस्मात्तु धातुर्विदुदुर्दीकृतं ॥ तत्रिणो भस्मिदानेन त्रयपुट्टिदा
वातपित्तहा ॥

अर्थ— दुग्धाने चर्दा घालून जो विरजले नाही तो त्यात तांदूळाचे पीठ घालून पळवि,
ते चांगले मऊ झाले म्हणजे त्यातच तांदूळाच्या अशा कोडेदार कृष्णा
कृष्णाच्या तुपात तळून त्या कुर्यात दाट कोळसे दूध घालवि. मंतर दुग्धे पीठ कुर्याच्या
तोडावर लावून वेवेवे घुळीने तळून काढवे. मंतर ती तळलेली कुर्या साखरेच्या पाकात
बुडवावी. ती बळकारक, शीतल, पित्त, गुण, सुककर, तर्पण, रुचिकर, नेत्र्य, पुष्टिकर, वात
व पित्त यांचा नाश करणारी अशी अने.

क्षीरशाक.

दुग्धं त्राद्यैवानकं समभागेन मेलयेत् ॥ पश्चान्निषिद्धसदृशं म्यानावदिवि
पाचयेत् ॥ शर्करापूरणेनैव तस्य कार्याचचक्रिका ॥ घृतेविपाचितासानु

क्षीरशाकेनिकथने ॥ कफदापुष्टिदागुर्वीवृष्याहृद्याप्रकीर्तिना ॥ वानाम्निना
शिनीचोक्तादीभाश्रीनांहितामता ॥ व्यवायिनामनिद्राणांहिनेतिपरिकीर्तिना ॥

अर्थ— दूध किंवा दही ताकांत समभाग भिळविले नंतर त्याचा गोळा होईपर्यंत पचन करावे. नंतर त्यांत नाचगेचे पुरण घालून त्याचे बडे करावे, ते तुळात तळवि, त्यांचे नांव क्षीरशाक. ती कफकफ, पुष्टिदायक, मूत्र, वृष्य, हृद्य आहे व वायु, अप्पि यांचा नाश करणारी व दीनामि, व्यवायि, जागरण करणारी वांता हितकारक आहे.

वेसवार.

ऋषणं जीरकद्वंदंशनपुष्पाचधान्यकं ॥ खगोलापत्रकं नागकेशरंचनिलान्
तथा ॥ दाडिभवकृन्निशाकानसर्दपत्राणिहिंगुकं ॥ रुद्रं चार्द्रनारिकेलं
सिद्धार्थरंडमूलकं ॥ बृहद्रक्तंचमरिचं द्वाविंशं वाफलीफलं ॥ एते सर्वे यथा
योग्यं चूर्ते भर्ष्यन्ति चूर्ण्य च ॥ यथायोग्यं मेलिताश्चेत्सवारः सवानश ॥ य
स्मिन्पदार्थं दत्तं चोयं सोमैर्वीर्यं भवार्थकः ॥

अर्थ— मूत्र, जिरे, मिरची, मिर्चे, शाकानिरे, घोब, धने, दालचिनी, एलची, नमाल-
पत्र, नागकेशर, तिल, डाळीवाची साक, हळद, कामिवाची पांसे, हिंग, नारळाचे तुकडे,
मोहिया, एंडमूळ, मिरच्या, मिरी, वाक्रीची फळे २५. हे सर्व पदार्थ यथायोग्य
तुषार भाजून कुटून पुष्प कडून घेविले, यांचे नांव वेसवार, हा यवनशाक, आहे व
या पदार्थांत घाल्यावा तो पदार्थ प्रविर्वाक होतो.

सांभार । दुसरा वेसवार ।

गोधूमानं दुलाश्चैवसर्धपामरिचानिच ॥ निशाचणकदालिश्चकर्षपट्ट
कमिताः कुरु ॥ धान्यकरकमरिचंसार्धपट्टपलसंमिने ॥ कलायमाष
तुवरी जीरमुद्राश्चिकाशिकाः ॥ चिरफलंशनपुष्पाचवक्चोक्ताकर्षसंमि
ता ॥ कर्षे मादोगमउः स्यात्सर्वं नैलेविभर्ष्यच ॥ चूर्णयन्क्रियतेनचुवेसवा
राभिधंमनं ॥ एतत्प्रक्षिप्यक्रियतेषट्हादशंरुचिप्रदं ॥

अर्थ— सांभार, गहू, तांदूळ, मोहिया, मिर्चे, हळद, चण्याची डाळ हे सर्व
साहा तोळे व धने, मिरच्या हे प्रथेक २६ तोळे व वाटागे, उडीड, तुरी, जिरे,
मूग, यांची डाळ हे तीन तोळे व चिरफळ, बडीशेप, दालचिनी हे एकेक तोळा व

हिंग पावतोळा, हे सर्व तेलावर भाजून खाचें चूर्ण एकत्र करावें, याला वेसवार झणतात. हा वेसवार सांभान्यांत घातला असतां अति हचिकर होतें.

सौरभ (गरममसाला).

षट्पलंधान्यकंप्रोक्तंसर्षपाश्चट्टिकाषिकाः ॥ निपलंरक्तमरिचंचिकर्षवे
ल्लकंमनं ॥ निशात्रिकाषिकाप्रोक्ताकंकोलंदेवपुष्पकं ॥ शिलाजंत्वक
चिरफलंप्रत्येकंचार्धकाषिकं ॥ नारिकेलफलंशुक्रं बहुशःसूदमखंडितं ॥
हिंगुशाणमितं ग्राह्यं किंचिदेरंडकाष्टकं ॥ तैलभ्रष्टं च नःसर्वपात्राणिसूदमपे
षितं ॥ सौरभाख्यंचनयोक्तं नृनाकादिषुयोजयेत् ॥

अर्थ— धने १ शेर, मोहान्या २ तोळे, मिरच्या १ २ तोळे, मिथे ३ तोळे, हळद ३ तो-
ळे, व कंकोळ, लसंगा, दगडफूल, दालचिनी, तिरफळ, हे प्रत्येक अर्धा तोळा, मुख्या
खोवण्याचे तुकडे, हिंग ३ मासे, एरंडाचा कोळसा, हा संपूर्ण तेलावर तळून वारीक
वांटायीं. याला सौरभ किंवा गरम मसाला झणतात. हा वांगीं इत्यादिकांवर घालावा.

सांभारिं.

अंथयोलुकपर्णानांसांकुगश्चकलायकाः ॥ नारिकेलस्यखंडानिनिपात्रा
द्रांचदालिका ॥ समभागमितंग्राह्यंपाच्यंलवणयुक्त्विदं ॥ पश्चादिच्छा
मितंदेयंजलंसाभ्लंविपाचयेत् ॥ पश्चात्तुनारिकेलस्यरसंचसजलंनथा ॥
सौरभंचाणकंपिष्टंनंदुलानांनुचान्वकं ॥ धौलयित्वाचपूर्वोक्तेनिविष्यवि
निपाचयेत् ॥ ददर्शविचाल्यवहुशाद्रवंलंहोयथाभवेत् ॥ उचार्यनारिकेलस्य
स्वरसंचप्रदापयेत् ॥ प्रदीप्रांनिलनैलंचहिंगुसर्षपमंथुनं ॥ तस्मिन्देयंचन
इज्यंषट्शतशयमनुचमं ॥

अर्थ— अळवाच्या पानाचे गाठे, मोड आलेले वाटाणे, नारळाचे तुकडे, पा-
वण्याची ओळी हाळ, हे पदार्थ समभाग घेऊन मीठ घालून शिजवावे, नंतर पाहिजे तेवढें
चिचेचें पाणी घालून आटें द्यावे, नंतर नारळाचा पाणरस, गरम मसाला, चण्याचें पीठ,
व किंचित् तांदुळाचें पीठ एकत्र कालवून याला लावून कढवावें, तें नेमस्त पळीवाढें
झाल्यावर उतरून खांत नारळाच्या पाण्यावांचून रस घालावा, आणि हिंग, मोहान्या यांची
कोडणी द्यावी, याला सांभारिं झणतात. हे उत्तम होतें.

दुसरें सांभारें.

रक्तान्यलावृखंडानिचार्द्राचणकदालिका ॥ लवणेनयुतासम्यक्पाच्या
चसजलापुनः ॥ तस्मिन्चिचोदकंपिष्टंचणकानांचसौरभं ॥ गुडंचक
टुकंचैवदत्वादर्थाविचालयेन् ॥ पाच्यं पश्चान्दुत्तार्यनैलनंप्रसहिगुकं ॥
दत्त्वासिंहंचनज्ञैर्यंप्रद्व्यादध्यसुसंमनं ॥

अर्थ— तांबड्या भोपल्याचे तुरुडे व चण्याची भिजलेली डाळ, हे मीठ घालून
शिमवावे, नंतर त्यांत चिंचेचे पाणी, चण्याचे पीठ, मसाला, गुळ, तिखट, हे पदार्थ
नेमस्त घालून पळीने दबळून शिमवावे, नंतर उतहून हिंग घालून तेच तापून त्याची
कोडणी शक्ती, त्याच्या सांभार वणनात, हे फार उत्तम होते.

पंचामृत.

पटुर्कषमार्द्रमरिचंकिचिच्छिन्नंचकारयेन् ॥ तैलपक्वंचनकार्यनथामेष्य
र्थटंकिका ॥ निशाशाणमिनाचैनदप्रितैलेविपाच्यच ॥ कञ्जलेनसमं
पिष्टंरसोजलयुनमनथा ॥ चिचाहिगुश्चलवणंसर्वसंभलयेन्नतः ॥ तत्र
तैलविनिक्षिप्यमंडंदत्त्वाविचालयेन् ॥ किचिद्विपाच्यपश्चान्नुनारिकेलरसं
पुनः ॥ दत्त्वाशुणेनचोत्तार्यनपंचामृतमुच्यते ॥

अर्थ— पावशेर ओल्या मिरच्या घेऊन त्याचे तुरुडे करावे, नंतर अर्धशेकळी मेशी,
हळद ३ मासे, ही तेलात तळून काजळासगिखी करीक वाटून नारळाच्या पाण्यांत
घोलून तयार करावी, नंतर एक नारळाचा आंगूरस व बाकी पाणूरस तयार करून त्यांत
मिरच्याचे तुरुडे कोडणीस टाहून त्यांत ते मगाल्याचे पाणी, चिंच, हिंग, मीठ, हे सर्व
एकत्र करून त्यात घालून त्या तयार कोडणीवर ओतणे, नंतर पळीने दबळून क्षणभर
शिजू शक्ती, नंतर नारळाचा आंगूरस घालून क्षणभर-वर दावण ठेवून उतरावे. त्याचे
नावं पंचामृत.

दुसरें पंचामृत.

निलाश्चसर्षपाधान्यंप्रत्येकंमुष्टिसंमितं ॥ एलालवंगार्थकर्षसर्वतैलेविभ
जयेन् ॥ संकृष्यगालयित्वाचरक्ष्यं पश्चाद्विभजितं ॥ नारिकेलफलंशुक्रं
हिंगुकुसुंबरीयुतं ॥ अर्थप्रस्थंचमरिचंरक्तंसाद्रंविखंडितं ॥ मेष्यार्द्रासा
र्थपलिकानप्रतैलेविपाच्यच ॥ किंचिन्निशापटुयुंतरक्ष्यंपश्चाच्चसंशृणु ॥

गुडचिचापटुयुनंजलं चाक्षीनिटककं ॥ क्वाथयिवाचपूर्वोक्तं सर्वतस्मिन्
प्रदापयेत् ॥ दूर्वाचाल्यंचवहुशःपाच्यमंगुलमानकं ॥ सहिगुनप्रनैलंचत
स्योपरिविनिज्जियेत् ॥ एतत्पंचामृतं पक्षस्थीयनेचोत्तमोत्तमं ॥

अर्थ— तिक्त, शिरस, धने हे प्रत्येक मूठभर व अर्धा तोळा एलची, अर्धा तोळा लं-
गा घेऊन सर्व तेलावर भाजून त्याची यस्त्रगाळ पड करून ठेवावी. नंतर सुकें खोबरे व
हिंग भाजून कोथिंबीरीसहवर्तमान वारिक कुटून तयार करून ठेवावे. व अच्छेर ओ-
ल्या मिरच्यांचे तुकडे व भिजलेल्या मध्या ६ तोळे तेलावर तळून त्याला हळद व
मोठ लावून ठेवाव्या. नंतर गुळ व चिंचचे पाणी पका शेर त्यात नेमस्त मीठ घालून
कढवावे. त्यांत वर तयार करून ठेविलेले सर्व पदार्थ घालून आंगुळभर भाटे तों कढवावे.
नंतर हिंग घालून तेलाची फोडणी करावी. हे पंचामृत पंधरा दिवस पर्यंत टिकते व
रुचीने फार उत्तम हेने.

आंघ्यांचें लोणचै.

मध्यंचाम्रफलं प्राशंगतमानंचलेदितं ॥ पटुपूर्णचन्द्रदिनेस्थाप्यं पश्चाच्चयु-
क्तितः ॥ वीजनिष्काश्यपश्चाच्चसूर्यनपिचतुर्दिने ॥ शुक्रंचैतनं नृजावात-
स्मिन्प्रस्थमितानिशा ॥ सर्षपाश्च तथाप्रस्थामरिचंचार्थप्रस्थकं ॥ चतुःक-
र्षमितौ हि मुद्दिप्रस्थं लवणं भवं ॥ लवणेन दिनासर्वतैलं भ्रष्टंच कुट्टितं ॥ सार्धं
प्रेणचतैले च पटुयुक्तेन वैलितं ॥ तच्चूर्णनीलकंठवाद्यांघ्यांचा प्रोदयेतथा ॥
तेचा म्राः सार्धयेतैले मध्ययिवाघेऽप्यमेत् ॥ पूर्वस्मृतं चाम्रजलं नमिजेचयटे
न्यमेत् ॥ आम्रमज्जनपर्यंतं तैले च सार्धपंचयमेत् ॥ पश्चान्मृत्वं च यथिवा
स्थाप्यंचैतत्प्रयत्नतः ॥ अयंचाचारकश्चाग्निदीपकः पाचकां मनः ॥ रुच्यः
प्रोक्तो विभेषेण दग्धवर्षाग्निवृत्ति ॥

अर्थ— मधुम व जेव्याने उचकेले असे शंभर भावे घेऊन उभे चिहून त्यात
मीठ भरून तीन दिवस ठेवावे, नंतर त्यातील भाडी पुकीने काढून उन्हात पांढरे होत
तोपर्यंत चार दिवस वाळवावे, नंतर त्यात हळद एक शेर, मोहोण्या एक शेर, मिरच्या
अर्धा शेर, हिंग ४ तोळे, मोठ दोन शेर हे पदार्थ मिटावाचून सर्व तेलावर भाजून वारिक
कुटून एकत्र कराने, नंतर शिरसांचे तेल व मीठ घालून काळवून ते त्या आंघ्यात भरून
आंबा त्यामुद्धां शिरसांचे तेलांत बुडवून बरगीत ठेवावा, याप्रमाणे सर्व भावे भरून
तयार झाल्यावर पूर्वी काढलेले आंघ्यांचे पाणी सर्व आंत घालावे, नंतर भावे सर्व बुडवत
तों शिरसांचे तेल ओतून तोंडावर घट्ट दादरा बांधून ठेवावे, हे अग्निदीपक, पाचरु,
रुचिकर असे आहे. हे लोणचै दाहा वर्षेपर्यंत टिकते.

कूष्मांडरस.

कूष्मांडखंडखंडानिमरिचंजीरकंतथा ॥ निशाधान्यंमेथिकाचतथारक्तम
रीचकं ॥ सर्वसंयकृमेलयित्वातैश्चकूष्मांडखंडकैः ॥ सार्धंनलानांसंत
प्रेतैलेसर्धविभार्यच ॥ लवणंचजलंदत्वाचार्यपक्वानिपाचयेत् ॥ पश्चा
च्चिचौदकंदत्वासम्भृत्पक्वंचकारयेत् ॥ उन्नारान्वायटिकापूर्वन्नारिकेरसं
क्षिपेत् ॥ पश्चादाच्छादनंदत्वाकिचित्कालंरिस्थच ॥ निलनैलयथायोग्यं
दत्वाचोच्चारयेदयः ॥ अयंकूष्मांडकरसोद्व्यवच्चगुणाःस्मृताः ॥

अर्थ— फोडणीच्याचें तुकडे करून त्याचा मिरा, जिरे, कळक, धने, मध्या व मिरच्या, यांचा मसाला लावून तिळाच्या तेलात फोडणीवर टाकावे, मंतर त्यांत मीठ व पाणी घालून अर्धकचे शिवावे, मंतर चिचेचे पाणी घालून चांगले शिजूं गावे, चुल्हावरून उतरण्याच्या एक घटका पूर्वी नारळाचा रस घालून वर झाकण ठेवून तसेच शिजूं गावे, मंतर तिळाचे कचे तेल वर घालून उतरावे. याचा कूष्मांडरस त्पणतात. याचे गुण द्रव्यासारखे आहेत.

सर्वरस (स्वभस्वतले).

उवांशदंवाकपथेलतुरणाःककोटकीनाकविशेषकादीन् ॥ कूष्मांडका
लावुयुगांनुमश्वस्याकारवेलंचार्धविप्रदिश ॥ इत्यादिसर्वश्वलुमेलयित्वा
तेषांचखंडानिचकारयित्वा ॥ पूर्वोदितेनैवचवसवारसंज्ञेनकुस्तुंचरिखंड
केन ॥ चिचादिपिष्टेनचनारिकेलरसेनसर्वश्वलुमेलयित्वा ॥ निक्षिप्यतै
लेचपुनस्तदूर्ध्वनैर्नलानामथपाचयेच्च ॥ पक्वेरसंक्षिप्यचनारिकैरंवि
श्राम्यकिंचिच्चपिथापरजयेत् ॥ उन्नार्यपश्चादनिकच्यउत्तमनीत्रिभिःसर्व
रसःप्रसिद्धः ॥ द्रव्यसमानास्तुगुणाःप्रदिष्टाद्वर्षादिग्राह्यश्वलुसाध्येषः ॥

अर्थ— काकडी, वांगे, पडवल, मुगण, कटोली, भाजीचे देट, फोडळा, भोंपळ्याच्या वेलाचे कोंकळे तुकडे, गोवाया, कारिते, दांडके, मुळे इत्यादिक मेलवून त्याचे तुकडे करून त्याला पूर्वी संगितलेला बेसवार व धन्याची वुकी, चिचेचे पाणी, पीठ, मीठ, नारळाचा रस, हे सर्व एकत्र करून तिळाच्या तेलाच्या फोडणीवर ओतून त्यावर कचे तिळाचे तेल सुमारभे ओतून शिजवावे, शिजल्यावर नारळाचा आंगरस घालून वर ढांपण ठेवून तसे काहीवेळ ठेवून उतरावे, याचा सर्वरस त्पणतात. हा अतिरुचिकर होतो. याचे गुण द्रव्यासारखे. हे पळीवाढे पातळ असोवे.

दुसरे प्रकारचें आंब्यांचें लीणचें.

आम्रं च मध्यमं ग्राह्यं शनमानं विशेषतः ॥ नस्य ग्रंथिविनाखं डान्कृत्वा च ख
लुनस्यतु ॥ सार्धं प्रस्थं राजिकाचभेथिकानवकाशिका ॥ त्रिप्रस्थं रक्तम
रिचं सार्धं प्रस्थानि भामना ॥ त्रिकर्पौरामटो ग्राह्यः सर्वनैले विभर्ज्य च ॥
चूर्णं कृत्वा कुट्टयित्वा पटुचत्वारिमानिकाः ॥ सर्वसंमेल्य पश्चाच्च आम्रखंडै
श्च भेलयेत् ॥ घट्टेभूत्वा पिधायथ हि तीर्थोदवसेपनः ॥ त्र्यंजलीनिलनैलं
च नमं वै राजिकायुतं ॥ तस्मिन् दवापिधायथ रक्षेदाचारकोद्यथं ॥

अर्थ— चांगले शनर आवे घेऊन त्याचे काप काढावे व दीडशेर मोहत्या, मेथी
तोळे, मिरच्या ३ शेर, हळद दीडशेर, हिंग ३ तोळे हे पदार्थ सर्व नेलावर भाजून
कुटून तयार करावे, व चार शेर मीठ घेऊन त्यांत पूर्वीचें सर्व कूट मिसळून कालवावे,
नंतर आंब्याचे काप व ती सर्व मनाला एकत्र कालवून घागरीत भरून त्यावर टापण ठे-
वावे, दुसरे दिवशी तीन शेर तिळांच्या तेलाची मोहत्या घालून फोडणी तयार करावी,
ती त्यावर ओतावी, आणि घट्ट घागरीचे तोंड बांधून ठेवावे, याला लीणचें म्हणतात.

कर्कोटकी (कर्टोली फाकली).

कर्कोटकी लचिकरगकट्टीचाग्निप्रदीपनी ॥ निक्तोष्णावानकफहृदिषपिचं
विनाशयेत् ॥ फलमस्यास्नुमधुरं लघुयककट्टुस्मृतं ॥ अग्निदीपिकरं गुल्मश
ल्पिचं त्रिदोषनुत् ॥ कफकुट्टकासमेहश्वासज्वरकिलासनुत् ॥ लाला
न्वाशरुचिर्धानिकिलासहृदयदथाः । नाशयेत्पर्णमस्याश्च रुच्यं वृथात्रिदो
षनुत् ॥ कृमिज्वरत्रयश्वासकामाहृकाशनाशनं ॥ कंदोमाक्षिकसंयुक्तः
शीघ्ररोगे प्रशस्यते ॥

अर्थ— कर्टोली रुचिकर, तिखट, अग्निदीपक, कट्ट, उष्ण अशी आहे आणि
वायु, कफ, विष, पित्त यांचा नाश करिते, हिचें फळ मधुर, लघु, पाककालीं तिखट,
अग्निदीपक आहे आणि गुल्म, शूल, पित्त, विदोष, कफ, कुट्ट, खोकला, मेह, दमा,
ज्वर, किलासकूट, लालास्त्राव, अरुचि, किलास, हृदय यांचा नाश करिते, हिचें पान रुचि-
कर, वृष्य, विदोषनाशक आहे व कृमि, ज्वर, क्षय, दमा, खोकला, हिका, अर्श यांचा
नाश करिते; हिचा कंद मध्याशीं मस्तकरोगावर प्रशस्त आहे.

वंध्याकर्कोटकी (वांझकर्तोली).

वंध्याकर्कोटकीनिक्ताकट्टीचोष्णालघुःस्मृता ॥ रसायनीशोधनी

चस्थावरादिविषापहा ॥ कफनेत्रशिरोरोगत्रणवीसर्पकासहा ॥ रक्तदोषंसर्पविषनाशयेदितिकीर्तिना ॥

अर्थ— वाङ्मकटोली कडू, तिखट, उष्ण, लघु, रसापनशोधन अशी आहे व स्थावरादिविष, कफ, नेत्ररोग, शिरोरोग, त्रण, विषर्ष, श्लोकण, रक्तोष, सर्पविष यांचा नाश करिते.

करंज.

करंजःकटुकःपाकेनेत्र्योष्णस्निक्तकोरंभ ॥ कप्रयोदावर्तवानानांपोनिदो
 प्रापहःस्मृतः ॥ वातगुल्मार्शत्रणहृःकंडुककफविषापहः ॥ विचर्चिकापित्त
 कृमिदोषदोषोदरमेहहा ॥ शीहाहरश्चसंप्रोक्तःफलमुष्णलघुस्मृतं ॥ शिरोर
 ग्वातकफहृःकृमिकुशशमेहनुत् ॥ पर्णपाकेकटुष्णस्यद्धिकंपित्तलंल
 घु ॥ कफवानार्शकृमिनुत्त्रगंशोथंचनाशयेत् ॥ पुष्पमुक्तंवीष्णवीर्योपिन
 वातकफापहं ॥ अस्यांकुरारसेपाककटुकाश्चाग्नेदीपकाः ॥ पाचकाःकफ
 वानार्शकुशकृमिविषापहाः ॥ शोथनाशकगःप्रोक्तावीजनैलंचवानुत् ॥
 कृमिनाशकरंचानिस्त्रिभ्यंदीपेनुशीतलं ॥

अर्थ— करंज पाककार्त्री तिखट, नेत्र्य, उष्ण, रसकार्त्री कटु, तुरट, असा आहे व उदावर्त, वायु, योनिदोष, वातगुल्म, अर्श, त्रण, कंडू, कफ, विष, विचर्चिका, पित्त, कृमि, तग्दोष, उदर, मेह, शीहा यांचा नाश करिते. याचे फळ उष्ण व लघु आहे आणि मस्तकुरोग, वायु, कफ, कृमि, कुश, अर्श, मेह यांचा नाश करिते. याचे पान पाककार्त्री तिखट, उष्ण, भेदक, पित्तल, लघु आहे व कफ, वायु, अर्श, कृमि, त्रण, शोथ यांचा नाश करिते. याचे फूल उष्णगर्भ, कडू आहे व पित्त, वायु, कफ यांचा नाश करिते. याचे अंकुर रसकार्त्री व पाककार्त्री तिखट, अग्निदापक, पाचक आहेत व कफ, वायु, अर्श, कुश, कृमि, विष आणि सृज यांचा नाश करितान. यांच्या विषचे तेल वातनाशक, वृषिनाशक, अति त्रिभ्य आहे व द्विव्यत्या जालण्याविषयी थंड आहे.

महाकरंज.

महाकरंजकक्षीक्ष्णःकटुश्चोष्णश्चानिक्तकः ॥

कंडूविचर्चिकाकुशलगुर्विषत्रणापहः ॥

अर्थ— महाकरंज तीक्ष्ण, तिखट, उष्ण, कडू असा आहे व कंडू, विचर्चिका, कुश तग्दोष, विषदोष आणि त्रण यांचा नाश करितो.

घृतकरंज.

प्रोक्तो घृतकरंजस्तुकुक्रोशोत्रणापहः ॥ वानंचसर्वस्वदोषविना
चाशीविनाशयेत् ॥ करंजइवसंप्रोक्तागुणास्त्वन्येभिषग्वरैः ॥

अर्थ— घृतकरंज तिखट व उष्ण आहे. आणि त्रण, वायु, सर्व स्त्रीदोष, विष आणि अर्श यांचा नाश करितो. इकड गुण करंजासारखे आहेत.

गुच्छकरंज.

गुच्छानामाकरंजस्त्यादुःखसिक्तःकटुःसूतः ॥ विचचिकायातवि
पकंडूकृशार्शनाशनः ॥ पद्मदोषनाशकश्चैवःकृशभिःपरिकीर्तितः ॥

अर्थ— गुच्छकरंज उष्ण, कडू, तिखट असले आहे आणि विचचिका, वायु, विष, कंडू, कृश, अर्श, स्वदोष यांचा नाश करितो.

पृत्तिकरंज (घणेरडा करंज).

पृत्तिकरंजकःप्रोक्तो गुच्छपूर्वकरंजवत् ॥

अर्थ— पृत्तिकरंज याचे गुण गुच्छकरंजासारखे आहेत.

करंजिका (कांटेकरंज).

कंटयुक्तःकरंजस्तुपाकेकटुश्चतुर्वरः ॥ ग्राहकश्चोष्णवीर्यः ॥ या
न्निक्तःप्रोक्तश्चमेहहा ॥ कृशार्शत्रणवानानां कृमीणां नाशनः
परः ॥ पुष्यंतुर्दीर्घेचोष्णान्निक्तदानकफापहं ॥

अर्थ— कांटेकरंज पाकपार्ज तिखट, तुरट, ग्राहक, उष्णवीर्य व कडू आहे. आणि मेह, कृश, अर्श, त्रण, वायु, कामि यांचा नाश करितो. याचे फूल उष्णवीर्य व कडू आहे आणि वायु व कफ यांचा नाश करितो.

करवीर (कण्हेर).

ह्यारिःपंचाप्रोक्तःश्वेतोरक्तश्चपाटलः ॥ पीनःकृष्णःसमुद्रिष्टःश्वेतस्यैवानुगु
णानुशृणु ॥ कटुस्निक्तश्चतुर्वरस्त्रीदोषोर्वीर्यणचोष्णदः ॥ ग्राहोमेहकृमीन्

कुष्ठव्रणाशंवातनुषरः ॥ भक्षितोविषवृत्तेयोनेऽथोल्घुविषापहः ॥ विस्फोटकुष्ठमिनुत्कंडूव्रणकफापहः ॥ ज्वरनेत्ररुजंचैववाहप्राणांश्वनाशयेत् ॥ रक्तवर्णःशोधकःस्यात्कटुःपाकेचतित्तकः ॥ कृशदिनाशकोलेपादथपाटलवर्णकः ॥ शीर्षपीडांकफंवातनाशयदतिकीर्तिनः ॥ रक्तादिचतुर्गोभेदगुणाःश्वेतहयारिवत् ॥

अर्थ— कण्ठेर ही श्वेत, रक्त, पाटल, पीत आणि कृष्ण अशी पांच प्रकारची; त्यांत श्वेतकण्ठेर तिखट, कडू, तुरट, तीक्ष्ण, उष्णवीर्य, पाहक अशी आहे व मेह, कृमि, कुष्ठ, व्रण, अर्श, वायु यांचा नाश करिते व भक्षण केली असतां विष आहे आणि नेत्रांला हितावह, लघु व विष, विस्फोट, कुष्ठ, कृमि, कंडू, व्रण, कफ, ज्वर, नेत्ररोग आणि घोंडा यांचा नाश करिते. रक्तवर्ण कण्ठेर शोधक, तिखट, पाककार्त्री कडू व लेपकेत्या असतां कुष्ठनाशक आहे. आणि पाटलवर्ण कण्ठेर मम्वकडूळ, कफ, वायु यांचा नाश करिते. यांचे विशेष गुण व बाकी राहिलेल्या कण्ठेरींचे गुण पाठ्या कण्ठेरीसारखेच आहेत.

कपिला (कंपिल्लक).

कंपिल्लकःसरश्चासिदीपकःकटुकःस्मृतः ॥ व्रणम्यरोपणश्रोण्यांलघुर्भेदी कफापहः ॥ व्रणगुल्मादराध्मानकासपित्तप्रमेहहा ॥ आनाहंचविषंचैव मूत्राश्मरिरुजापहः ॥ कृमिचरक्तदोषंचनाशयेदतिकीर्तिनः ॥

अर्थ—कपिलाः कंपिल्लक सरक, अमिदीपक, तिखट, व्रणरोपण, उष्ण, लघु, भेदक आणि कफनाशक, आहे व व्रण, गुल्म, उदर, अध्मान, श्लोकला, पित्त, प्रमेह, आनाह, विष, मूत्राश्मरी, कृमि, रक्तदोष यांचा नाश करितो.

कटुकी (कुटकी).

कटुकीशीतलानिक्ताकटुवीचांमृप्रदीपनी ॥ भेदकाचसराक्षालम्वीरक्त रुजापहा ॥ शीतपित्तश्वासकफदाहारुचिज्वरान्जयन् ॥ प्रमेहकुष्ठविषम ज्वरकासक्षयापहा ॥ कामलाविषहृद्रोगनाशिनीतिप्रकाशिता ॥

अर्थ— कटुकी-कुटकी शीतक, तिखट, कडू, अमिदीपक, भेदक, सारक, रुक्ष, लघु अशी आहे व रक्तरोग, शीत, पित्त, दमा, कफ, दाह, अरुचि, ज्वर मेह, कुष्ठ, विषमज्वर, श्लोकला, क्षय, काषीळ, विष, हृद्रोग यांचा नाश करिते.

कचूर (कचौरा).

संतीनित्ताचकटुकाचोऽग्नातीक्ष्णाग्निदीपनी ॥ सुगंधिरुचिरालघ्वीमुख
स्वच्छकरीमता ॥ क्चोपनीरक्तपित्तस्यगलगंडादिरोगहा ॥ कुष्ठार्शोत्रण
कासघ्नोश्वासगुल्मकफापहा ॥ त्रिदोषकृमिवानानांज्वरस्त्रीहादिनाशकृन् ॥

अर्थ— कचूर— कचौरा कडू, तिखट, उष्ण, तीक्ष्ण, अभिदीपक, सुगंधी, रुचिकर, लघु, मुख
स्वच्छ करणारा व रक्तपित्ताला क्चोपवितो आणि गलगंड, गंडमालादिक, कुष्ठ, अर्शो,
त्रण, खोकला, दमा, गुल्म, कफ, त्रिदोष, कृमि, वायु, ज्वर आणि स्त्रीहा इत्यादिकाचा
नाश करितो.

सुगंधकचौरा (कापुरकचरी).

ससुगंधकचूरकस्त्रीऽगोदाहीकटुऽमृतः ॥ तिक्तश्चतुरश्रैवरीत
वीर्योऽलघुऽमृतः ॥ किंचित्पित्तंक्रोशयनिकासश्वासज्वरापहा ॥ शूल
हिक्कागुल्मरक्तुरुजंवातंत्रिदोषकं ॥ मुखवैरस्यदौर्गंध्यत्रणामच्छादिहि-महा ॥

अर्थ— सुगंध कचौरा- कापुर कचरी तीक्ष्ण, दाहक, तिखट, कडू, तुरट, शीतवीर्य,
लघु, किंचित् पित्तकर आहे व खोकला, दमा, ज्वर, शूल, हिक्का, गुल्म, रक्तुरोग, वायु, त्रिदो-
ष, मुखविरसता, दुर्गंध, त्रण, आम, वात, अणि हि-मरोग याचा नाश करितो.

कस्तूरी (मृगमद).

कस्तूरिकानुचक्षुःश्याकट्वोनिक्तासुगंधिका ॥ उष्णाशुकप्रदागुर्वीवृथा
क्षारारसायनी ॥ किलासकृष्टमुखरुक्कफदौर्गंध्यनाशिनी ॥ अलक्ष्मी
मलवानतृच्छदिशोषविषापहा ॥ गीनेचनाशयत्येवदेशरूपोद्भवांशु ॥
उत्तमासाकृणवर्णनिपालस्थानुमध्यमा ॥ ताम्रवर्णात्सज्ञेयाकाश्मी
रस्थाधमामता ॥ वर्णेनकपिशसानुज्ञेयासृजैश्चर्पांडिनैः ॥

अर्थ— कस्तूरी चक्षुष्य, तिखट, कडू, सुगंधी, उष्ण, शुकप्रद, गुरू, वृष्य, क्षार, रसायन
अग्नी आहे व किलासकृष्ट, मुखरोग, कफ, दुर्गंध, अलक्ष्मी, मल, वायु, तृषा, वांति, शोष, विष
आणि शैत्य यांचा नाश करिते. हा काश्मीर देशात उत्पन्न झालेली कृष्णवर्ण, ती उत्तम
व नेपाळात होणारी ताम्रवर्ण, ती मध्यम आणि काश्मीरांत होणारी कश्मिळवर्ण, ती
अधम जाणावी.

लताकस्तूरी.

लताकस्तूरिकास्वादुव्याशीतलघुःस्मृता ॥ नेत्र्यातिक्लच्छेदनीचनीलगा
वस्त्रिविशोषिणी ॥ वस्त्रिगोमंकरंशृणांमुखगोमंचनाशयेत् ॥ लालान्ना
वंवामिवानंदौर्गंधोचमदंजयेत् ॥ अलक्ष्मीनाशिनीप्रोक्तोदोषचदान्नेभवेत् ॥

अर्थ— लताकस्तूरी स्वादु, उष्ण, शीतल, लघु, नेत्रालाहितकारक, कटु, छेदक, तीक्ष्ण,
वस्त्रिशुद्धि करणारी आहे आणि वस्त्रिगोम, कफ, तृणा, मुखगोम, लालान्नाव, वाति, वायु,
दुर्गंध, मद आणि अलक्ष्मी यांचा नाश करिते. ही दक्षिण देशात होते.

जवादीमाजरा माजरीद्वय कस्तूरी.

ओतूद्रवाकस्तूरिकाचक्षुषोणामुखावहा ॥ सुगंधिकाचमुष्निग्धावातेज
स्वाचवांतिदा ॥ शुक्रवृद्धिकरंवृथाअंगकान्तिकरंमता ॥ कंडूंकटिभ
कुट्टेचघर्मगंधविप्रेतथा ॥ कंठगोमंचकुट्टेचनाशयेदितिकीर्तिता ॥

अर्थ—जवादीमाजरा माजरीद्वय कस्तूरी चक्षुष्य, उष्ण, मुखावह, सुगंधि, क्षिप्य,
अप्युक्त प्रशस्त, वतिकर, शुक्रवृद्धिकारक, शूल, कान्तिकर, अंश व कंडू, भिदिमकुट्ट, घाम,
दुर्गंध, विष, कंठगोम, कुट्ट यांचा नाश करिते.

कलिकारी-कळत्वावी खड्यानाग.

कलिकारीवृत्तचक्रद्वीपद्वीचपिचल ॥ तीक्ष्णोष्णानुशरलक्ष्मीकफ
वान्तःशोथ ॥ वस्त्रिशूलविप्रेतवाजिकुट्टेकंडूव्रणंतथा ॥ शोथोशयेचशूलं च
नाशयेदितिकीर्तिता ॥ शुक्रगर्भचगर्भचपातयेदितिकीर्तिता ॥

अर्थ— कलिकारी- कळत्वावी खड्यानाग सारक, कटु, तिपट, खाट, पित्तकर, तीक्ष्ण,
उष्ण, शूल, लघु आहे व कफ, वायु, कृमि, वस्त्रिशूल, विष, आणि कुट्ट, अंश, कंडू, व्रण,
मूत्र, शोथ, शूल, शुक्रगर्भ व गर्भ यांचा नाश करिते.

कमई-काश-कसाड.

काशमृतपेणःशीतोर्गोन्योरुचिकरंमतः ॥ बलहृन्पधुरोवृथमित्तःपा
केमधुःस्मृतः ॥ सरःस्त्रियोपिचदाहमूत्रकृच्छ्रक्षयापहः ॥ मूत्राश्मरीरंक्त
दोषैरक्तपिचंक्षतत्रयं ॥ पित्तरोगंनशयतीत्येवंपूर्वंनिवेदितः ॥

अर्थ—कमई—काश—कसाड तर्पण, शीत, गौल्य, रुचिकर, बलकारक, मधुर, वृष्य, कडू, पाककाळीं मधुर, सारक, जिग्घ असा आहे व पित्त, दाह, मूत्रकृच्छ्र, क्षय, मूत्राश्मरी, रक्तदोष, रक्तपित्त, क्षतक्षय, पित्तरोग यांचा नाशक आहे.

कमळसाधारण-पोसराचें फूल-सूर्यविकासी.

कमलं शीतलं स्वादुसुगंधिभ्रान्तिनापहं ॥ वृष्यं नृपिकरं चैव रक्तपि
त्तश्रमापहं ॥ कफपित्तं नृषां दाहं विस्फोटं रक्तदोषकं ॥ विसर्पं च वि
षं चैव नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ—कमळसाधारण-पोसराचें फूल—सूर्यविकासी शीतळ, स्वादु, सुगंधि, भ्रान्ति-
हारक, तापनाशक, वृष्यकर, तृप्तिकर, असें आहे व रक्तपित्त, श्रम, कफ, पित्त, तृषा, दाह,
विस्फोट, रक्तदोष, विसर्प आणि विष यांचा नाश करितें.

उवेतकमळ (पांढरे पोसराचें फूल).

श्वेतं नुकमलं शीतं स्वादुनिक्तकषायकं ॥ मधुरं वर्णकृञ्चेत्त्र्यं रक्तदो
षनृषाहरं ॥ कफपित्तश्रमं दाहं नृणां शोषं व्रणं ज्वरं ॥ सर्वविस्फोट
कं चैव नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ—उवेतकमळ—पांढरे पोसराचें फूल शीतळ, स्वादु, कडू, तृट, मधुर, वर्णकर,
नेत्र्य असें आहे व रक्तदोष, तृषा, कफ, पित्त, श्रम, दाह, तृणा, शोष, व्रण, ज्वर, संपूर्ण
विस्फोट यांचा नाश करितें.

नीलकमळ (निळें कमळ).

नीलात्पलं स्वादुशीतं सुगंधिरुचिकारकं ॥
रसायनं केशहितं पित्तनाशकरं मनं ॥

अर्थ—नीलकमळ—निळें कमळ स्वादु, शीत, सुगंधि, रुचिकर, रसायन, केशांत
हितावह आणि पित्तनाशक आहे.

स्वर्णकमळ (सोनकमळ).

सुवर्णकमलं शीतं मधुरं वर्णकारकं ॥ कफपित्तनृषादाहरक्तदोषवि
सर्पकान् ॥ विषविस्फोटकादींश्चनाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ—स्वर्णकमळ—सोनकमळ शीत, मधुर, वर्णकारक आहे व कफ, पित्त, तृषा, दाह, रक्तदोष, विसर्प, विस्फोट इत्यादिकांचा नाश करिते.

कल्हार-सौगंधिक-उत्पेतरक्तमिश्रवर्ण कमळ.

कल्हारंग्राहिविष्टंभिचानिशीतंनथामनं ॥

गुरुरुक्षंसमुष्टिष्टंश्लिभिश्चरकादिभिः ॥

अर्थ—कल्हार—सौगंधिक—उत्पेतरक्तमिश्रवर्ण कमळ ग्राहक, विष्टंभकर, अतिशीतळ, गुरु, रुक्ष असे आहे.

कमळिनी-पद्मिनी-सूर्यप्रिया.

पद्मिनीमधुराशीतानित्ताचतुवरागुरुः ॥ वातस्तंभकरीरुक्षास्तनदा

ह्यकरिमत ॥ कफपित्तंरक्तुरुजंविषशोषवमिक्कृभीन् ॥ संताप

मूत्रकृच्छ्रचनाशयेदिनिकीर्तिता ॥

अर्थ—कमळिनी—पद्मिनी—सूर्यप्रिया मधुर, शीत कटू, तुरट, गुरु, वातस्तंभक, रुक्ष, स्तनदाहोकारक आहे व कफ, पित्त, रक्तदोष, विष, शोष, वात, कृमि, संताप, मूत्र-कृच्छ्र यांचा नाश करिते.

कमळाक्ष-कमळशीज-कमळकांकडी.

कमलाक्षःस्वादुरुच्योपाचनःकटुकःस्मृतः ॥ शीतलस्तुवरस्निक्तोगुरुर्वि

ष्टंभकारकः ॥ गर्भस्थानिकरोरुक्षोदृष्ट्योवातकरोमतः ॥ कफकृच्छ्रेखनो

ग्राहीबल्यःपित्तविनाशकः ॥ रक्तसुग्धमिदाहालापित्तनाशकरोमतः ॥

अर्थ—कमळाक्ष—कमळशीज—कमळकांकडी स्वादु, रुच्य, पाचन, तिखट, शीतल, तुरट, कटू, गुरु, मलस्तंभक, गर्भस्थापक, रुक्ष, वृष्य, वातकारक, कफकारक, लेखन, ग्राही, बलकर, आहे व पित्त, रक्तदोष, वात, दाह, आणि रक्तपित्त यांचा नाश करिते.

कमलनाल-भिशीं-विशीं.

विसंचनुवरंशीतंवृष्यंनिक्तंगुरुस्मृतं ॥ संग्राहदुर्जरपाकेस्वादुरुक्षं

मधुस्मृतं ॥ कफानिलस्तन्यदानृपिचदाहवमीहरं ॥ मूत्रकृच्छरक्त
रुजंनाशयेदितिचस्मृतं ॥

अर्थ— कमलनाल- भिर्षी—विर्षी तुरट, शीतल, वृष्य, कडू, गुरु, संघाही, दुर्जर, पाककाञ्ची स्वादु, रुक्ष, मधुर, कफकर, वातकर, स्न्यदायक आहे. व पिच, दाह, वांति, मूत्रकृच्छ्र आणि रक्तदोष यांचा नाश करितात.

कमलकंद.

शालूकःकटुकश्चोक्तस्तुवरोमधुरोगुरुः ॥ मलस्तंभकरोरुक्षोने
त्र्योवृथश्चशीतलः ॥ दुर्जरोग्राहकौरक्तपिचदाहंतृषांकफं ॥ पिच
वानंचगुल्मंचपिचंकासंक्रमीक्ष्णथा ॥ मुखरोगंरक्तदोषंनाशयेदि
तिचस्मृतः ॥

अर्थ— कमलकंद तिखट, तुरट, मधुर, गुरु, मलस्तंभक, रुक्ष, नेत्रांला हितावह, वृष्य, शीतल, दुर्जर, ग्राहक असा आहे व रक्तपिच, दाह, तृषा, कफ, पिचवायु, गुल्म, पिच, सोकला, कृमि, मुखरोग, रक्तदोष यांचा नाश करितो.

कमलकेसर-किंजल्क.

किंजल्कःशीतलोग्राहीक्रानिदम्तुवरोमधुः ॥ कटूरुक्षोरुचिकरोगर्भ
स्थैर्येकरोमतः ॥ त्रणंपिचंनृषांदाहंमुखरोगंजयंकफं ॥ विपंगवना
शंसिंशोपंचदरवानंचनाशयेत् ॥

अर्थ— कमलकेसर—किंजल्क शीतल, ग्राहक, कांतिद, तुरट, मधुर, तिखट, रुक्ष, रुचिकर, गर्भस्थैर्यकारक असा आहे व त्रण, पिच, तृषा, दाह, मुखरोग, क्षय, कफ, विष, रक्तार्श शोष, ज्वर आणि वायु यांचा नाश करितो.

सामान्य उत्पल (लघुकमळ),

सामान्यनोत्पलंशीतस्वादुदाहरंमतं ॥
रक्तदोषंश्रमंवांतिभ्रानिजृन्निर्कृमीन्जयेत् ॥

अर्थ— सामान्य उत्पल—लघुकमळ शीतल, स्वादु, दाहहारक असे आहे व रक्तदोष, श्रम, वांति, भ्रान्ति, ज्वर आणि कृमि यांचा नाश करितो.

श्वेतोत्पल (पांढरें लघुकमळ).

पुडरीकंस्वादुशीतंतिक्तरकरुजापहं ॥

कफदाहंश्रमंपित्तनाशयेदिनिक्रीनितं ॥

अर्थ— श्वेतोत्पल— पांढरें लघुकमळ स्वादु, शीतळ, कडू, आहे व रक्तरोग, कफ, दाह श्रम, पित्त यांचा नाश करितें.

रक्तोत्पल (तांबडें लघुकमळ).

कोकनदमुक्तमधुरंशीतंवर्णकट्टस्निक्तं ॥ वृष्यंतृप्रेःकरणंविस्फोट

करक्तदोषदाहहरं ॥ नृत्कफपित्तविस्पर्षविषसंतापवाननाशकरं ॥

अर्थ— रक्तोत्पल— तांबडें लघुकमळ मधुर, शीतल, वर्णकारक, तिखट, कडू, वृष्य, तृपिकर आहे. व विस्फोटक, रक्तदोष, दाह, तृषा, कफ, पित्त विस्पर्ष, विष, संताप आणि वायु यांचा नाश करितें.

नीलोत्पल (निळें लघुकमळ).

नीलोत्पलमनिस्वादुशीतंसुखकरंमनं ॥

पाकेनित्तंचसुरभिरक्तपित्तस्यनाशकं ॥

अर्थ— नीलोत्पल— निळें लघुकमळ स्वादु, शीतळ, सुखकारक, पाककाळीं कडू, सुरभि आणि रक्तपित्तनाशक असें आहे.

उत्पलिनी (लघुकमलिनी.)

उत्पलिन्युच्यतेशीतातिक्तरक्तविकारहा ॥

पित्तसंतापश्रमनृत्कफकासवमीहरा ॥

अर्थ— उत्पलिनी— लघुकमलिनी शीत व कडू आहे. आणि रक्तविकार, पित्त, संताप, श्रम, तृषा, कफ, खोकला व वाति यांचा नाश करिते.

कुमुद (चंद्रविकासि.)

कुमुदं मधुरं स्निग्धं कफकृच्छ्रोतलं मनं ॥ आल्हादिउक्तंबीजं नुवात
लं हर्षकारकं ॥ रक्तपित्तानिसारघ्नं पूर्ववैद्यैरुदीरितं ॥

अर्थ— कुमुद— चंद्रविकासि मधुर, स्निग्ध, कफकर, शीतल, आल्हादकारक आहे.
याचे बीज वातल, हर्षकारक आहे. व रक्तपित्त, अतिसार यांचा नाश करिते.

कुमुदिनी (चंद्रप्रिया).

कमलिन्या गुणायेने कुमुदिन्यापित्नेऽमृताः ॥

अर्थ— कुमुदिनी— चंद्रप्रिया. हिचे गुण कमलिनीसारखेच आहेत.

स्थलकमल.

स्थलजं कमलं निकतं सुगंधिर्मोहनाशकं ॥

अपस्मारहरं ज्ञेया गुणान्ये स्थलजाडिव ॥

अर्थ— स्थलकमल कडू, सुगंधि, मोहनाशक, व अपस्मारहारक आहे, वरकड
गुण स्थलकमलिनीसारखे आहेत.

स्थलकमलिनी (पद्मचारिणी),

शीतानिकनाचतुवगस्तनदाढ्यकरीमना ॥ लघ्वीकट्वीचविज्ञेयाकफपित्त
स्यनाशिनी ॥ मूत्राग्मगीमूत्रकृच्छ्रवातशूलानिसारहा ॥ वांतिदाहंमोहमेहौ
रक्तरुकृश्वसहामना ॥ अपस्मारविषकांभनाशयेत्पद्मचारिणी ॥

अर्थ— स्थलकमलिनी— पद्मचारिणी शीतल, कडू, तुरट, स्तनांला घट्ट करणारी
लघु, तिष्ठत अशी आहे व कफ, पित्त, मूत्राग्मगी, मूत्रकृच्छ्र, वायु, शूल, अतिसार, वांति,
दाह, मोह, मेह, रक्तविकार, दमा, फेफें, विष, भाण खोकला यांचा नाश करिते.

कमालनाचीं पानें.

कमलिन्याश्छदःशीतस्तुवरोमधुरोमतः ॥ निकतः पाकेतिकटुकोलघु
वैग्राहकोमतः ॥ वातकृत्कफपित्तानानाशकोमुनिभिः स्मृतः ॥

अर्थ—कमलिनीची पाने शीतल, तुरट, मधुर, कडू, पाककाळी तिखट, लघु, दाहक, वातकर, असीं आहेत व कफ, पित्त यांचा नाश करितात.

संवर्तिका (कमळाच्या पाकळ्या.)

संवर्तिकानुत्तुरानिक्ताशीनानृषाहरा ॥

दाहार्शमूत्रकृच्छ्राणिरक्तपित्तनाशयेत् ॥

अर्थ—संवर्तिका-कमळाच्या पाकळ्या तुरट, कडू, शीतल, अशा आहेत व ताहान, दाह, अर्श, मूत्रकृच्छ्र, आणि रक्तपित्त यांचा नाश करितात.

कमळकर्णिका- व्रीजकोश (कमळाची ढापणी).

व्रीजकोशस्तुमधुरस्तुवरःशीतलोलघुः ॥ तिक्तोमुखस्वच्छकारी

रक्तदोषनृषाहरः ॥ कफपित्तेनाशयतीत्येवमुक्तमनीषिभिः ॥

अर्थ—कमळकर्णिका- व्रीजकोश-व्यगने कमळाची ढापणी मधुर, तुरट, शीतल, लघु, कडू, मुखस्वच्छकारक आहे. व रक्तदोष, ताहान, कफ, पित्त यांचा नाश करते.

वनोत्पल (लहान रक्तवर्ण वनकमळ असतें तें).

वनोत्पलंनिदोषघ्नंनेत्ररोगहरंपरं ॥ वृद्धिमांश्रमंदाहंपित्तसं

ग्रहणींतथा ॥ कृष्टंज्वरंनाशयतीत्येवमुक्तमनीषिभिः ॥

अर्थ—वनोत्पल-लहान रक्तवर्ण वनकमळ निदोष, नेत्ररोग, वृद्धिमांश्र, प्रम, दाह, पित्त, संग्रहणी, कृष्ट, आणि ज्वर यांचा नाश करिते.

कर्णिकार (वृक्षकमल).

कर्णिकारःकटुस्निक्तःशोधकस्तुवरोलघुः ॥ संजनःसुंदरःशोथ

कफरक्तुरुजांहरः ॥ कुष्ठव्रणौनाशयतीत्येवमुक्तमनीषिभिः ॥

अर्थ—कर्णिकार—वृक्षकमल तिखट, कडू, शोधक, तुरट, लघु, संजनन, सुंदर आहे व सूज, कफ, रक्तदोष, कुष्ठ आणि व्रण यांचा नाश करिते.

कदंब (कळंबाचें झाड).

कदंबः कटुकस्त्रिको मधुरस्त्वरः प्रटुः ॥ शुक्रवृद्धिकरः शीतो गुरां विष्टंभका
रकः ॥ रुजः स्तन्यप्रदो ग्राही वर्णकृद्योनिदोषहा ॥ रक्तरुग्मूत्रकृच्छ्रं च वानं
पित्तकफत्रणं ॥ दाहं विषं नाशयति हं कुराश्चास्य त्वराः ॥ शीतवीर्यादीप
काश्चलघवोरोचकापहाः ॥ रक्तपित्तानिसारघ्नाः फलं रुच्यं गुरुस्मृतं ॥
उष्णवीर्यकफकरं तत्पक्वं कफपित्तकृत् ॥ ज्ञाननाशकरं प्रोक्तं ऋषिभिस्त
त्तदांशभिः ॥

अर्थ—कदंब—कळंबाचें झाड तिखट, कडू, मधुर, तुरट, खारट, शुक्रवर्धक, शीतळ,
गुरू, विष्टंभकारक, रुज, स्तन्यप्रद, घ्राहक, वर्णर असे आहे, व रक्तरोग, मूत्र-
कृच्छ्र, वायु, पित्त, कफ, त्रण, दाह, विष यांचा नाश करितें, याचे अंकुर तुरट, शीत-
वीर्य, दीपक, लघु आहेत व अरुचि, रक्तपित्त, अतिसार यांचा नाश करितें. याचें
फल रुचिकर, गुरू, उष्णवीर्य, कफकारक, आहे. तेंच पिकले असता कफ, पित्त, यांना
वाढवितें. व वात नाश करितें.

कदंबिका (कळंबीचें झाड).

कदंबिकानुमधुराशीतलान्वरागुरुः ॥ मलस्तंभकरीक्षारारुक्षान्
न्यकफप्रदा ॥ वानलामुनिभिः प्रोक्ता फलं त्वम्यास्तु शीतलं ॥ तुव
रं मधुरं पित्तरक्तदोषहरं मतं ॥

अर्थ—कदंबिका—कळंबीचें झाड मधुर, शीतळ, तुरट, गुरू, मलस्तंभक, खारट,
रुज, स्तन्यकारक, कफकर, वातल अशी आहे, हिचें फळ, शीतळ, तुरट, मधुर, पित्त-
नाशक व रक्तहारक असे आहे.

धाराकदंब.

धाराकदंबकस्त्रिको वर्णः शीतः कषायकः ॥ कटुकोवीर्यकृच्छ्रोथ
विषपित्तकफत्रणान् ॥ ज्ञाननाशयतीत्येव मुक्तं च ऋषिभिः किल ॥

अर्थ—धाराकदंब कडू, वर्णकर, शीत, तुरट, तिखट, कषायकारक असा आहे
मूत्र, विष, पित्त, कफ, त्रण, आणि वायु यांचा नाश करितो.

राजकदंब(नीप).

नीपस्तुचाम्लस्तुवरोमधुरःशीतलःस्मृतः ॥ विषंरक्तज्वरपित्तकफं
चैवविनाशयेत् ॥ फलंनुमधुरंचास्यशीतलंगुरुपित्तहृत् ॥ रक्त
दोषहरंप्रोक्तंऋषिभिस्तःवदांशभिः ॥

अर्थ - राजकदंब-नीप आवट, तुरट, मधुर, शीतल, आहे व विष, रक्तविकार, पित्त, कफ यांचा नाश करितो. याचे फळ मधुर, शीतल, गुरु असं आहे व पित्त, रक्त-दोष, यांचा नाश करितो.

भूमिकदंब.

भूमेःकदंबकस्मिन्तोवर्ण्यःशीतःकटुःस्मृतः ॥ वीर्यवृद्धिकरश्चैवनुव
रोविपशोथहा ॥ पित्तंऋमीश्वसर्वाश्वमेहान्नाशयतीरितं ॥

अर्थ - भूमिकदंब कटु, वर्णकारक, शीतल, तिखट, वीर्यवर्धक, तुरट असा आहे व विष, सृज, पित्त, कृमि, आणि संपूर्ण मेह यांचा नाश करितो.

धूलिकदंब.

धूलोकदंबकस्मिन्तोःस्तुवरःकटुकोहिमः॥वीर्यवृद्धिकरोवर्ण्योविषशो
थविनाशकः ॥ वानंपित्तकफंरक्तदोषंचैवविनाशयेत् ॥

अर्थ - धूलिकदंब कटु, तुरट, तिखट, हिम, वीर्यवर्धक, वर्ण्य असा आहे व विष, सृज, वायु, पित्त, कफ, आणि रक्तदोष यांचा नाश करितो.

कदली (केळ).

कदलीशीतलागुर्वातृध्यास्निग्धामधुःस्मृता॥ पित्तरक्तविकारंचयो
निदोषंनथाश्मरीं ॥ रक्तपित्तनाशयतीत्येवमाचार्यभाषितं ॥

अर्थ - कदली-केळ शीतल, गुरु, वृष्य, जिग्ध, मधुर आहे व पित्त, रक्तविकार, यो-निदोष, अश्मरी, रक्तपित्त यांचा नाश करिते.

कौबळें केळें.

कीमलंकदलंशीतंमधुरंचकषायकं ॥
रुच्यमम्लंसमुद्दिष्टंपित्तनाशकरंचतन् ॥

अर्थ—कौबळें केळें शीत, मधुर, कषाय, रुच्य, आंबट, आणि पित्तनाशक असें आहे.

मध्यम केळें.

मध्यमंकदलंकिञ्चित्त्वरंमधुरंगुरु ॥
अग्निमांद्यकरंचैवऋषिभिःपरिकीर्तितं ॥

अर्थ—मध्यम जून केळें किञ्चित् तुरट, मधुर, गुरु, आणि अग्निमांद्य करणारे असे आहे.

जून केळें.

अपक्वकदलंचैवमलम्लंभकरंमनं ॥ तिक्तंक्रषायंरुक्षंचरक्तपित्त
तृषाहरं ॥ मेहाक्षिरोगरक्तानिसारज्वरविनाशकृत् ॥

अर्थ—जून केळें मलम्लंभक, कडू, तुरट, रुक्ष, व रक्तपित्त, ताहान, मेह, नेत्ररोग रक्तातिसार, ज्वर यांचा नाश करिते.

पिकलेलें केळें.

पक्वकदलंबल्यंतुवरंमधुरंगुरु ॥ शीतंमृद्यंशुक्रवृद्धिकरंसंतर्पणंमनं ॥
मांसक्रांयरुचीनांचवर्धनंदुर्जरंमनं ॥ कफकृत्त्वत्प्राग्लानिपित्तरक्तुरुज
स्तथा ॥ मेहस्तुधानेत्रोगनाशकंपरभंमनं ॥ मंदाग्नीनांविहृतिदंऋषिभिः
परिकीर्तितं ॥

अर्थ—पिकलेलें केळें बलकर, तुरट, मधुर, गुरु, शीत, मृद्य, शुक्रवर्धक, संतर्पण मांस, कांति, अदाचे यांना वाढविणारे. दुर्जर, कफहारक, असें आहे व तृषा, म्ल पित्त, रक्तपिकार, मेह, मृद्या, नेत्ररोग यांचा नाश करिते, आणि मंदाग्नि पुढेवार्ने भ केळें अमत्ता विकार करिते.

सामान्य केळें.

सामान्यकदलं प्रोक्तं कफकृन्मधुरंगुरु ॥ स्निग्धं विष्टं भिवृष्यं
चरुच्यं किंचिच्च शीतलं ॥ रक्तपिन्चपिन्चं च तृषां दाहंशनं
ज्ञयं ॥ वानं च नाशयत्येव वल्कं निक्तं लघुः कटुः ॥

अर्थ— सामान्य केळें कफकर, मधुर, जड, स्निग्ध, मलस्तंभक, वृष्य, रुचिकर, किंचित् शीतल, असे आहे व रक्तापत्त, पित्त, तृषा, दाह, क्षतक्षय, आणि वायु यांचा नाश करिते, त्याची माल कडू, लघु, व तिखट अशा आहे.

केळफूल.

पुष्पकदल्याः सुस्निग्धं मधुरं तुरंगुरु ॥ ग्राही निक्तं चाग्निदी
प्रिकरं वानविनाशनं ॥ किंचिदुष्णं च वीर्यं स्याद्रक्तपिन्चं ज्ञयं
कृमोन् ॥ पिन्चं कफं नाशयतीति वं च ऋषिभिर्मनं ॥

अर्थ— केळफूल स्निग्ध, मधुर, तुरट, गुरु, ग्राहक, कडू, अग्निदीपक, वातनाशक, किंचिदुष्णवायं असे आहे. व रक्तपित्त, क्षय, कृमि, पित्त, कफ यांचा नाश करिते.

कदलीसार (कालें).

सारं कदल्याः संग्राही चाप्रियंगुरु शीतलं ॥ तृदाहमूत्रकच्छ्नाति सा
रमेहांश्च सोमकं ॥ अस्थिस्त्रावरं रक्तपिन्चं विस्फोटं श्वैव नाशयेत् ॥

अर्थ— कदलीसार- कालें ग्राहक, अप्रिय, गुरु, शीत असे आहे, व तृषा, दाह, मूत्रकृच्छ्र, अतिसार, सोमरोग, अस्थिस्त्राव, रक्तपित्त, आणि विस्फोट यांचा नाश करिते.

कदलीकंद.

कंदः कदल्यारुक्षः स्याद्दानलक्ष्णुवरो गुरुः ॥ शीतो बल्यो मधुः
केऽथो रुच्योऽग्निमांद्यकारकः ॥ कर्णशूलं चाम्लपिन्चं दाहं
क्षरुजंतथा ॥ सोमदोषं रजोदोषं कृमीन्कुष्ठं च नाशयेत् ॥

अर्थ— कदलीकंद रुक्ष, वातल, तुरट, गुरु, शीत, बलकर, मधुर, केश्य, रुच्य, अ-

भिमांशकर, आहे, व कर्णशूल, आम्लपित्त, दाह, रक्तदोष, सोमरोग, रजोदोष कृमि, आणि कुष्ठ यांचा नाश करितो.

केळीचें पाणी.

कदल्यास्तुजलंशीनंग्राहकंमूत्रकृच्छ्रहन् ॥ मेहंतृषांकर्णरो
गंचानिसारंचनाशयेन् ॥ अस्थिस्रावंरक्तपित्तंविस्फोटंरक्त
दोषकं ॥ दोनिदोषंचदाहंचनाशयेदिनिक्रीनिता ॥

अर्थ—केळीचें पाणी शीतल व ग्राहक, आहे, आणि मूत्रकृच्छ्र, मेह, तृषा, कृ
रोग, अतिसार, अस्थिस्राव, रक्तपित्त, विस्फोट, रक्तदोष, योन्यदोष, आणि दाह यांच
नाश करितें.

वनकदली (रानकेळ).

अरण्यकदलीशीनामधुराबलवर्धिनी ॥ वीर्यवृद्धिकरोरु
च्यादुर्जराचगुरुःस्मृता ॥ नृदाहशोषपित्तानानाग्निोश्चप्र
कीर्तिता ॥ फलं नुनुरंचास्यामधुरंचगुरुस्मृतं ॥

अर्थ—वनकदली- रानकेळ शीतल, मधुर, बलवर्धक, वीर्यवर्धक, रुच्य, दुर्जा
जड, अशी आहे, आणि तृषा, दाह, शोष, पित्त यांचा नाश करिते. हिचे फळ तुरत
मधुर, आणि गुरु, असे आहे.

काष्ठकदली (लोखंडीकेळ).

काष्ठस्यकदलीग्राहीहृद्यारुच्याचशीतला ॥ अग्निमांशकरी
गुर्वीदुर्जराचानिमाधुरी ॥ नृदाहमूत्रकृच्छ्रणारंरक्तपित्तस्य
नाशिनी ॥ विस्फोटंचास्थिरोगंचनाशयेदिनिक्रीनिता ॥

अर्थ—काष्ठकदली- लोखंडीकेळ ग्राहक, हृद्य, रुच्य, शीतल, अग्निमांशकारक
जड, दुर्जर, अतिमधुर, अशी आहे. व तृषा, दाह, मूत्रकृच्छ्र, रक्तपित्त, विस्फोट
आणि अस्थिरोग यांचा नाश करिते.

सुवर्णकदली (सोनकेळ-मुठेळीकेळ).

सुवर्णकदलीशीनामधुराचाग्निदीपनी ॥

बल्यावृष्याचगुर्वीचनृदाहकफनाशिनी ॥

अर्थ—सुवर्णकदली—सोनकेळ शक्तिळ, मधुर, आग्निदीपक, बलकर, वृष्य, गुरु हे. व तृषा, दाह, आणि कफ यांचा नाश करिते.

महेंद्रकदली (ह्यशिकेळ).

महेंद्रकदलीचोष्णावानस्यचविनाशिनी ॥

प्रदरंपित्तरोगंचनाशयेदितिकीर्तिना ॥

अर्थ—महेंद्रकदली—ह्यशिकेळ उष्ण, आहे व वायु, प्रदर, पित्तरोग, यांचा नाश करिते.

कृष्णकदली (काळी केळ).

कृष्णातृकदलीरुच्यानुवरामधुरालघु ॥

वानोर्धनोर्बृडिकरीमेहपित्तनुषाहरा ॥

अर्थ—कृष्णकदली—काळी केळ रुचिकर, तुरट, मधुर, लघु, वातकर, धानुर्वर्धक आशी आहे. व मेह, पित्त, आणि तृषा यांचा नाश करिते.

कटभी मोठी श्वेतकिन्ही ।

कटभीकटुकाचोष्णानुवरानित्तकामना ॥ नाडीव्रणरक्तुरुजंप्रमेहंचविषं
कृमोन् ॥ श्वेतकृष्णकफंचैवत्रिदोषंचव्रणंतथा ॥ शिरोरोगमजोर्णचनाश
येदितिकीर्तिना ॥ फलंचाम्याधानुवृडिकरंचकफवर्धकं ॥ निर्यासोम्या
गुरुर्वृष्योवन्योवानाविनाशकः ॥

अर्थ—कटभी—मोठी श्वेतकिन्ही तिखट, उष्ण, तुरट, कडू अशी आहे व नाडीव्रण, कफदोष, प्रमेह, विष, कृमि, श्वेतकृष्ण, कफ, त्रिदोष, व्रण, शिरोरोग आणि अजीर्ण यांचा नाश करिते. हिचे फळ धानु व कफ यांना वाढविणारे आहे. हिचा चोक गुरु, वृष्य, लघु आणि वातनाशक आहे.

शुद्धकटभी (लघु श्वेतकिन्ही).

शुद्धाचकटभीचोष्णाकटुकाकुश्लामना ॥ कफहारक्तदोषघ्नीमेद

पिमांशकर, आहे, व कर्णशूल, आम्लपित्त, दाह, रक्तदोष, सोमरोग, रजोदोष, कृमि, आणि कुष्ठयांचा नाश करितो.

केळीचे पाणी.

कदल्यास्तुजलंशीतं ग्राहकं मूत्रकृच्छ्रहन् ॥ मेहं तृषां कर्णरो
गंचानिसारं च नाशयेत् ॥ अस्थिस्त्रावरं क्तपिचं विस्फोटं रक्त
दोषकं ॥ दोनिदोषंच दाहं च नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ—केळीचे पाणी शीतल व ग्राहक, आहे, आणि मूत्रकृच्छ्र, मेह, तृषा, कर्ण रोग, अतिसार, अस्थिस्त्राव, रक्तपित्त, विस्फोट, रक्तदोष, योनिदोष, आणि दाह यांचा नाश करितो.

वनकदली (रानकेळ).

अरण्यकदलीशीतामधुराबलवर्धनी ॥ वीर्यवृद्धिकरोरु
च्यादुर्जराचगुरुःस्मृता ॥ नृदाहशोषपित्तानानाशिनोऽप
कीर्तिना ॥ फलं नुनुवरंचास्यामधुरंचगुरुस्मृतं ॥

अर्थ—वनकदली- रानकेळ शीतल, मधुर, बलवर्धक, वीर्यवर्धक, रुच्य, दुर्जर, जड, अशी आहे, आणि तृषा, दाह, शोष, पित्त यांचा नाश करिते. हिचे फळ तुरट, मधुर, आणि गुरु, असे आहे.

काष्ठकदली (लोखंडीकेळ).

काष्ठस्यकदलीग्राहीहृद्यारुच्याचशीतला ॥ अग्निमांशकरी
गुर्वदुर्जराचानिमाधुरी ॥ नृदाहमूत्रकृच्छ्राणं रक्तपित्तस्य
नाशिनी ॥ विस्फोटंचास्थिरोगंचनाशयेदिति कीर्तिना ॥

अर्थ—काष्ठकदली- लोखंडीकेळ ग्राहक, हृद्य, रुच्य, शीतल, अग्निमांशकारक, जड, दुर्जर, अतिमधुर, अशी आहे. व तृषा, दाह, मूत्रकृच्छ्र, रक्तपित्त, विस्फोट आणि अस्थिरोग यांचा नाश करिते.

सुवर्णकदली (सोनकेळ-मुठेळीकेळ).

सुवर्णकदलीशीतामधुराचाग्निदीपनी ॥

बल्यावृष्याचगुर्वीचनृदाहकफनाशिनी ॥

अर्थ—सुवर्णकदली—सोनकेळ शक्तिळ, मधुर, आग्निदीपक, बलकर, वृष्य, गुरु आहे. व तृषा, दाह, आणि कफ यांचा नाश करिते.

महेंद्रकदली (ह्यशीकेळ).

महेंद्रकदलीचोष्णावानस्यचविनाशिनी ॥

प्रदरंपित्तरोगंचनाशयेदितिकीर्तिना ॥

अर्थ—महेंद्रकदली—सशीकेळ उष्ण, आहे व वायु, प्रदर, पित्तरोग, यांचा नाश करिते.

कृष्णकदली (काळी केळ).

कृष्णात्कदलीरुच्यानुवरामधुरालघु ॥

वानोर्धनोर्ध्वदिकरीमेहपित्ततृषाहरा ॥

अर्थ—कृष्णकदली—काळी केळ रुचिकर, तुरट, मधुर, लघु, वातकर, धानुवर्धक अशी आहे. व मेह, पित्त, आणि तृषा यांचा नाश करिते.

कटभी मोठी उवेतकिन्ही ।

कटभीकटुकाचोष्णातुवरानिक्तकामना ॥ नाडीव्रणंरक्तजंप्रमेहंचविषं
कृमोन् ॥ श्वेतकृष्णकफंचैत्रिदोषंचव्रणंतथा ॥ शिरोरोगमजोर्णचनाश
येदितिकीर्तिना ॥ फलंचाम्याधानुवृद्धिकरंचकफवर्धकं ॥ निर्यासोम्या
गुरुवृष्योवन्धोवानविनाशकः ॥

अर्थ—कटभी—मोठी उवेतकिन्ही तिखट, उष्ण, तुरट, कडू अशी आहे व नाडीव्रण, रक्तदोष, प्रमेह, विष, कृमि, श्वेतकृष्ण, कफ, त्रिदोष, व्रण, शिरोरोग आणि अजीर्ण यांचा नाश करिते. हिचे फल धानु व कफ याना वाढविणारे आहे. हिचा चोकर गुरु, वृष्य, कष्य आणि वातनाशक आहे.

भुद्रकटभी (लघु उवेतकिन्ही),

सुशचकटभीचोष्णाकटुकाकुश्लामना ॥ कफहररक्तदोषघ्नीमेद

रोगहरापरा ॥ नाडीव्रणांविषंमेहंङ्गमींश्चैवविनाशयेत् ॥ कटभी
वरकलगुणाज्ञेयाविद्वज्जनैःसदा ॥

अर्थ—क्षुद्रकटभी— लघु श्वेतकिन्ही उष्ण, तिखट आहे आणि कुष्ठ, कफ, रक्तदोष, मेदोरोग, नाडीव्रण, विष, मेह आणि हृमि यांचा नाश करिते. हिच्या फळाचे गुण कटभीसारखेच आहेत.

कृष्णकटभी (काळी किन्ही).

कृष्णानुकटभीचोऽणाकट्टकागुल्मनाशिनी ॥
आध्मानशूलशमनीगुणाध्वान्येनपूर्ववत् ॥

अर्थ— कृष्णकटभी—काळी किन्ही उष्ण व तिखट आहे. आणि गुल्म, आध्मानशूल यांचा नाश करिते. वरकड गुण कटभीसारखेच आहेत.

कालिंगड-कालिंगण (टरवृज).

कालिंगंशीतलंबल्यंमधुरंतृप्तिकारकं ॥ गुरुवृष्टिकरंज्वरंमलस्तंभकरं
था ॥ कफकृत्तृष्टिपित्तेशुक्रधानेश्रनाशकं ॥ नत्पक्वंपित्तलंत्तरंचोष्णं
वानकफप्रणुत् ॥ पर्णानिक्तरक्तवृद्धिकरंचैवप्रकाशितं ॥

अर्थ— कालिंगड—कालिंगण—टरवृज शीतल, बलकर, मधुर, तृप्तिकर, गुरु, पाष्टिकर, मलस्तंभक, कफकर व दृष्टि, पित्त आणि शुक्रधाने यांचा नाश करिते. ते पिकलेले खारट, उष्ण आहे व वायु, कफ यांचा नाश करिते. याचे पान कडू आणि रक्तवृद्धिकारक असे आहे.

कपित्थवृक्ष (कंवठीचें झाड).

कपित्थंमधुरंचाम्लंनुवरंग्राहिशीतलं ॥ वृष्यनिक्तंपित्तवानव्रणनाशकरं
मनं ॥ फलमामंकापित्थस्यग्राहिचोष्णचरुक्षकं ॥ लघ्वम्लंनुवरंचैवलेख
नंवानपित्तकृत् ॥ जिह्वाजाड्यकरंरुच्यांषस्वरकफप्रणुत् ॥ नत्पक्वं
रुचिदंचाम्लंकषायंग्राहिमाधुरं ॥ कंठग्राहिकरंशीतंगुरुवृष्यंचदुर्जरं ॥
श्यांसंक्षयरंक्तरुजंवांतिवातश्रमंतथा ॥ हिध्मानंश्चावषंग्लानितृषांदोषत्रयं
तथा ॥ हिक्कांकासंनशयतिवीजंचहृदयथापहं ॥ श्लार्धव्यथांविषंचैवविस

पंचैवनाशयेत् ॥ बीजनैलंचनुवरंग्राहकंस्वादपित्तनुत् ॥ आखोर्विषकफं
चैवहिक्रांवांतिचनाशयेत् ॥ विषनाशकरंपुष्पंपर्णवांत्यनिसारनुत् ॥
हिक्रांनाशयतीत्येवंप्रोक्तंपूर्वैर्मर्हाषभिः ॥

अर्थ— कपित्थवृक्ष—कवठाचें झाड मधुर, आंबट, तुरट, ग्राहक, शीतळ, वृष्य, कडू
आहे व पित्त, वायु, व्रण यांचा नाश करिते. याचें हिरवें फळ पाहि, उष्ण, रुक्ष, लघु,
आंबट, तुरट, लेखन व वायु, पित्त, जिक्काजाड्य यांना करणारें, रुचिकर असें आहे.
व विष, स्वर, कफ यांचा नाश करिते. पक्क कवठ रुचिकर, आंबट, तुरट, ग्राहक,
मधुर, कंठशुद्धिकर, शीतळ, गुरु, वृष्य, दुर्भर आहे व श्वास, शय, रक्तरीग, वांति, वायु,
श्रम, हिष्मा, विष, ग्लानि, तृषा, त्रिदोष, उचकी, खोकला यांचा नाश करिते. याचें
बीज दन्तोग, मस्तकशूल, विष, त्रिभयं यांचा नाश करिते. याचे त्रियाचें तेल तुरट, ग्राहक,
गोड आहे. व पित्त, उंदराचें विष, कफ, उचकी, वांति यांचा नाश करिते. याचें फूल
विषनाशक व याच्या पानें वांति, अतिसार आणि उचकी यांचा नाश करितात.

करमर्दी (करवंद) मोठें व लहान दोन प्रकारचें.

करमर्दफलंचामंतिक्तंचाग्निप्रदीपकं ॥ गुरुपित्तकरंग्राहोचाम्लमुष्णरुचि
प्रदं ॥ रक्तपित्तकफंचैववर्धयेत्तृविनाशकं ॥ तत्पक्कंमधुरंरुच्यंलघुशी
तंचपित्तहं ॥ रक्तपित्तत्रिदोषंचविषवानंचनाशयेत् ॥ तच्छुक्रंपक्कतद
शंगुणैर्जैयंविचक्षणैः ॥ अत्यम्लस्यगुणाश्चैवज्ञेयामकरवंदवत् ॥

अर्थ— करमर्दी—करवंद मोठें व लहान दोनप्रकारचें. तें हिरवें कडू, अधिदीपक, गुरु,
पित्तकर, ग्राहक, आंबट, उष्ण, रुचिप्रद, रक्तपित्त, कफ, यांना वाढवणारें. व तृषानाशक
असें आहे. तें पिकलें असता मधुर, रुचिकर, लघु, शीतळ, आहे. व पित्त, रक्तपित्त, त्रिदोष,
विष, वायु यांचा नाश करिते. शुष्करवृंदाचे गुण पिकलेल्या करवंदासारखे आहेत व
आंबट करवंदाचे गुण हिरव्या करवंदासारखे आहेत.

कर्मार-कर्मराचें झाड (त्याचीं फळें करमरें तीं).

कर्मारस्यफलंचामंग्राह्यम्लंवातनाशकं ॥ उष्णंपित्तकरंचैवतत्पक्कं
मधुरंमंतं ॥ अम्लंचबलपुष्टीनारुचेश्चैवतुवर्धकं ॥

अर्थ— कर्मार— कर्मराचें झाड- त्याचीं फळें करमरें तीं हिरवीं असतां ग्राहक, आंबट,
वातनाशक, उष्ण व पित्तकारक आहेत तीं पिकलीं असतां मधुर, आंबट, बलकर, पुष्टिका-
रक आणि रुचिकर अशीं आहेत.

खर्परी (कलखापरी).

खर्परीकटुकानिक्तानेत्र्याचैवाग्निदीपनी ॥ रसायनीचतुवरावलपुष्टि
करालघुः ॥ लेखनीशीनलाचैवधानूनांचैवद्राविणी ॥ स्वच्छाभेदक
रीनारावांनिदाकफपित्तहा ॥ कुष्ठज्वरकृमिविषकंडूत्वग्दोषनाशिनी ॥

अर्थ— खर्परी— कलखापरी तिलवट, कडू, नेत्र्य, अग्निदीपन, रसायन, तुरट, बलकर, पुष्टिकारक, लघु, लेखन, शोथ, धानूना पातळ करणारी, स्वच्छ, भेदक, क्षार, वांति-कर अशी आहे व कफ, पित्त, कुष्ठ, ज्वर, कृमि, विष, कंडू आणि त्वग्दोष, यांचा नाश करिते.

कुसुंभ (कडईचें झाड).

कुसुंभोवानलोरुन्नोविदाहीकटुकःस्मृतः ॥
मूत्रकृच्छ्रकफरक्तपित्तंचैवविनाशयेत् ॥

अर्थ— कुसुंभ कडईचें झाड वातल, रुक्ष, विदाही, तिलवट, अम्ल आहे व मूत्रकृच्छ्र, कफ आणि रक्तपित्त यांचा नाश करिते.

कडईचीं फुले.

कुसुंभपुष्पंमुश्वाद्युन्निदोषघ्नंभेदकं ॥ रुक्षमुष्णंपित्तलंक्वेशरं
जनकारकं ॥ कफनाशकरंचैवलघुप्रोक्तंमनीषिभिः ॥

अर्थ— कडईचीं फुले स्वादु, विदोषनाशक, भेदक, रुक्ष, उष्ण, पित्तकर, केशरंजन-कारक, कफनाशक आणि लघु अशी आहेत.

कडईची भाजी.

कुसुंभपत्रंमधुरंनेत्र्यमुष्णकटुस्मृतं ॥ अग्निदीपिकरंचानि
रुच्यंरुक्षंगुरुस्मृतं ॥ सरंपित्तकरंचाम्लगुदरोगकरमनं ॥
कफविण्मूत्रमेदानांनाशकंपरमंमनं ॥

अर्थ— कडईची भाजी मधुर, नेत्र्य, उष्ण, तिलवट, अग्निदीपक, अतिरुचिकर, रुक्ष,

गुरु, सारक, पित्तकर, आंबट, गुदरोगकारक आहे, आणि कफ, मळ, मूत्र आणि मेद यांचा नाश करिते.

कर्डईचें बीज.

कु.सुंभवीजंमधुरंस्निग्धंशीतं कषायकं ॥

अवृष्यंगुरुचप्रोक्तंकफवानालपित्तनुत् ॥

अर्थ— कर्डईचें बीज मधुर, स्निग्ध शीतळ, तुरट, अवृष्य, गुरु असें आहे आणि कफ, वायु, रक्तपित्त यांचा नाश करिते.

लघुलड्वा (लघुकर्डई),

लघुलड्वापित्तलास्यादुक्षोण्यास्वादुकालघुः ॥

कफकारीविषंचैवनाशयेदितिकीर्तिना ॥

अर्थ— लघुलड्वा- लघुकर्डई पित्तल, रुक्ष, उष्ण, स्वादु, लघु, कफकर व विषनाशक अशी आहे.

रानकर्डई.

वनलड्वादीप्रिकरीपाक्रेकट्ट्रीकफापहा ॥

अर्थ— रानकर्डई- दीपक, पाककार्ळी तिखट, आणि कफनाशक अशी आहे.

करंवी.

करंवीमधुराचैवशुक्रस्तन्यवित्रिणी ॥

अर्थ— करंवी मधुर, शुक्रवर्धक व स्तन्यवर्धक अशी आहे.

कवला भाजी.

कवलाभेदकाचोष्णानिक्तादोषत्रयापहा ॥

अर्थ— कवलाभाजी भेदक, उष्ण, कडू आणि त्रिदोषप्र अशी आहे.

कसेरु- कचरा- फुरड्या (लहान व मोठ्या).

कसेरुमधुराशीतारसेचनुवरागुरुः ॥ ग्राहकाशुक्रवातानांकारकास्तन्यदाम

ना ॥ मलस्तंभकरीरुच्यावृष्याकफकरीमता ॥ कृमिकृद्रक्तपित्तघ्नीदाह
श्रमनृषाहरा ॥ रक्तद्वेषनेत्ररोगप्रमेहंचविनाशयेत् ॥ पुष्पंचास्याःकाम
लाघ्नपित्तनाशकरमतं ॥

अर्थ— कसेरू— कचरा- फुरड्या लहान व मोठ्या मधुर, शीत, तुरट, गुरू, घाहक,
शुक्रवर्धक, वातकर, स्तनांत दूध वाढविणाऱ्या, मलस्तंभक, रुचिकर, वृष्य, कफकारक,
कृमिकर अशा आहेत व रक्तपित्त, दाह, श्रम, तृषा, रक्तदोष, नेत्ररोग, प्रमेह यांचा
नाश करितात. यांचे फूल काशीळ व पित्त यांचा नाश करिते.

कपर्द-कवडी.

कपर्दःकटुकश्चोष्णोवृष्यश्चाग्निप्रदीपनः ॥ तिक्तःशीतःकर्णशूलव्रणनेत्र
रुजापहः ॥ ग्रहणीगुल्मशूलानिपरिणामंशयंतथा ॥ वानंकफंनाशयनी
त्येवंप्रोक्तोमनीषिभिः ॥

अर्थ— कपर्द— कवडी तिखट, उष्ण वृष्य, अग्निदीपक, कटू, शीत अनी आहे. व
कर्णशूल, व्रण, नेत्ररोग, नेत्रहर्णा, गुल्म, शूल, पाण्यामशूल, क्षय, वायु, कफ यांचा
नाश करिते.

कंवठपत्री- कपित्थपत्रा-सरसी.

कपित्थपत्रानीक्ष्णाऽग्नापाकेकट्वीचनूवरा ॥ रसेतिक्ताकृमिकफमे
दमेहविषंजयेत् ॥ क्षायुरोगंनाशयनीःत्येवमाचार्यभाषितं ॥

अर्थ— कंवठपत्री— कपित्थपत्रा— सरसी तीक्ष्ण, उष्ण, पाककार्त्वी तिखट, तुरट, रस-
कार्त्वी कटू अशी आहे. व कृमि, कफ, मेद, मेह, विष आणि क्षायुरोग यांचा नाश
करिते.

कडमडवल्ली (आंबटवेल).

आम्लवल्लीदीपनीस्यानीक्ष्णाम्लारुचिदामना ॥

कफशूलगुल्मवातप्लीहानाशकरीमता ॥

अर्थ—कडमडवल्ली- आंबटवेल दीपन, तीक्ष्ण, आंबट, रुचिप्रद, अशी आहे. व कफ,
शूल, गुल्म, वायु, आणि प्लीहा यांचा नाश करिते.

कटुकवल्ली.

कटुकवल्लीरुचिकराशीताकट्टीकफापहा ॥
सर्वान्ज्वरांश्चश्वासंचनाशयेद्राजयक्ष्मकं ॥

अर्थ— कटुकवल्ली रुचिकर, शीत, तिखट, आहे व कफ, संपूर्ण ज्वर, दमा आणि राजयक्ष्मा यांचा नाश करिते.

कटुकंदरी (लघुवाघाटी).

कटुकंदरिकाचोष्णानिक्तावातकफापहा ॥
विपूच्यादीनाशयनीत्येवंवैश्वभाषनं ॥

अर्थ— कटुकंदरी- लघुवाघाटी उष्ण, कटू, आहे व वायु, कफ, विपूची इत्यादिकांचा नाश करिते.

शुद्धकारली (मुळास कांदा होतो ती).

शुद्धकारलीकाचोष्णाकट्टीरुच्याग्निदीपनी ॥ कोपनीरक्तवातानानि
क्तात्रण्यासरामना ॥ फलंचाम्याःपित्तकरंरुच्यंकंदोशहामनः ॥ म
लरोधंगलग्रंथयोनिदोषचनाशयेत् ॥ गर्भस्त्रावकरश्चैवऋषिभिः
परिकीर्तितः ॥

अर्थ—शुद्धकारली उष्ण, तिखट, रुचिकर, आमिदीपक, रक्तवातकोपन, कटू, त्रण्य, मारक, भर्षा आहे. हिचे फळ पित्तकर, रुचिकारक, आहे. हिचा कंद अर्श, मलरोध, गलग्रंथि, योनिदोष यांचा नाश करितो व गर्भाचा प्त्वन करितो.

करवीरणी.

निक्ताचोष्णाचकट्टीचकफवातविषापहा ॥ आध्मानवातंछर्द्विचउ.
ध्वंश्वासंक्वमीनूजयेत् ॥ इत्येवंकरवीरण्यागुणाःप्रोक्ताभिषक्तमैः ॥

अर्थ—करवीरणी कटू, उष्ण, तिखट आहे आणि कफ, वायु, त्रिप, आध्मानवायु, ओकारी, कर्ध्वंश्वास, कृमि यांचा नाश करिते.

कर्पूरमणि (कापूरमणि).

मणिःकर्पूरकस्तिकःकटुश्चोष्णोव्रणापहः ॥

त्वग्दोषवातदोषादीन्नाशयोदितिकीर्तिनः ॥

अर्थ—कर्पूरमणि- कापूरमणि कडू, तिखट, उष्ण, आहे आणि व्रण, त्वग्दोष, वायुदोष यांचा नाश करितो.

कांकोली.

काकोलीशीतलावृष्यामधुराशुक्रकारिणी ॥ तिक्ताकफकरीगुर्वी
क्षयपित्तनृषाहरा ॥ रक्तदोषंरक्तपित्तंपित्तंदाहंज्वरंविषं ॥ वानपित्त
रुजंचैवनाशयोदितिकीर्तिना ॥

अर्थ—कांकोली शीतल, वृष्य, मधुर, धातुवृद्धिकर, कडू, कफकर, गुरु, अग्नी आहे आणि क्षय, पित्त, तृषण, रक्तदोष, रक्तपित्त, दाह, ज्वर, विष, वायु व पित्तरोग यांचा नाश करिते.

क्षीरकांकोली.

क्षीरकाकोलिकावृष्यास्तन्यवृद्धिकरीमधुः ॥

हृद्रोगनाशनकरीगुणाद्यन्येतुपूर्ववत् ॥

अर्थ—क्षीरकांकोली वृष्य, स्तन्यवर्धक, मधुर, व हृद्रोगाला नाश करणारी आहे. वरकड गुण काकोलीसारिखे आहेत.

कांकडशिंगी-कर्कटशृंगी (हरड्याचें बोंड).

कर्कटस्यचशृंगीस्यान्तिकोष्णानुवरागुरुः ॥ वानहिक्कानिसारग्रीबालानांष
हिनावहा ॥ कामंश्रासंरक्तदोषंपित्तंजृत्तिकफक्षयं ॥ वांतिहिध्मांचोर्ध्व
वानंङ्गमिन्तृष्णांक्षनजयं ॥ अरुचिनाशयत्येवन्मृषिभिःपरिकीर्तिना ॥

अर्थ—कांकडशिंगी—कर्कटशृंगी—हरड्याचें बोंड कडू, उष्ण, तुरट, जड असे आहे व वायु, उचक्री, अतिसार यांचा नाश करणारे, बालकाला हितकारक आहे व

दमा, खोकला, रक्तदोष, पित्त, ज्वर, कफक्षय, वायु, हिष्मा, ऊर्ध्ववात, कृमि, तृष्णा, क्षतक्षय आणि अरुचि यांचा नाश करितें.

कट्फल (कायफळ).

कट्फलं रुचिदं चोष्णं कटुनिक्तं च तूवरं ॥ कासंश्वासं चोग्र
दाहं मुखरोगं ज्वरं तथा ॥ कफवानप्रमेहांशारुचिगुल्मगला
मयान् ॥ अग्निमांद्यपांडुरोगग्रहणीचैव नाशयेत् ॥

अर्थ— कायफळ रुचिकारक, उष्ण, तिखट, तुरट आहे व खोकला, दमा, उग्रदाह, मुखरोग आणि संग्रहणी यांचा नाश करितें.

श्वेतपलांडु (पांढरा कांदा).

श्वेतः पलांडुर्वल्यः स्यात्कटुर्वृष्यो गुरुर्मधुः ॥ रुच्यः स्निग्धः
कफकरो धानुवृद्धिकरो मनः ॥ निद्राकरो दीपकः स्यात्क्षय
हृद्रोगनाशनः ॥ वांत्यारुचीरक्तपित्तवानपित्तकफांशसि ॥
वानांशं श्वेदशोथं च शोषं रक्त रुजं हरेत् ॥

अर्थ— कांदा बलकर, तिखट, वृष्य, गुरु, मधुर, रुचिकर, स्निग्ध, कफकर, धातुवर्धक, निद्रापद, दीपक असा आहे आणि क्षय, हृद्रोग, कंति, अरुचि, रक्तपित्त, वात, पित्त, कफांश, वातांश, घाम, सूत्र आणि रक्तदोष यांचा नाश करितो.

हरित्पलांडु (हिरवा कांदा).

हरित्पलांडुस्तु गुणैः श्वेतवत्परिकीर्तितः ॥

अर्थ— हरित्पलांडु— हिरवा कांदा. याचे गुण श्वेतपलांडूसारखे आहेत.

रक्तपलांडु (तांबडा कांदा).

रक्तः पलांडुः शीतः स्यात्स्निग्धश्चाग्निप्रदीपकः ॥ गुरुः कटुश्च मधुरः
किंचिदुष्णश्चापि नलः ॥ वृष्यो बलकरः प्रोक्तः कफं वातं च शोथकं ॥
अशां कृमीन्नाशयतीत्येवं प्रोक्ता गुणाः खलु ॥

अर्थ— तांबडा कांदा शीतल, स्निग्ध, अग्निशीपक, गुरु, तिखट, मधुर, किंचित् उष्ण, पित्तकर, वृष्य, बलकारक आहे व कफ, वायु, सूज, अर्श, कृमि यांचा नाश करितो.

कांदाचें बीज.

बीजंपलांडोवृष्यंस्यादंतकीटप्रमेहजिन् ॥

अर्थ— कांदाचें बीज वृष्य आहे व दांतांतील कृमि आणि प्रमेह यांचा नाश करितें.

कापूर साधारण.

कर्पूरोमधुरस्तिक्तःशीतलःसुरभिर्लघुः ॥ नेत्र्योलेखनकृत्वृष्यःकटुःप्रीति
करोमृदुः ॥ मदकारीचसंप्रोक्तःकफदाहत्तृषापहः ॥ रक्तपित्तकंठरोगनेत्र
रोगविशंतथा ॥ पित्तचमुखवैरम्यंदौर्गन्ध्यमुदरंतथा ॥ मूत्रकृच्छ्रप्रमेहंच
मलगंधंचनाशयेन् ॥ सएवनूननःस्निग्धस्तिक्तश्चोष्णश्चदाहकृन् ॥ सोपि
जीर्णोदाहशोषनाशनःपरिकीर्तितः॥सोपधौनोगुणैःश्रेष्ठःप्रोक्तोवैद्यैःपुराननैः ॥

अर्थ— कापूर मधुर, कडू, शीतल, सुगंध, लघु, नेत्र्य, लेखन, वृष्य, तिखट, प्रीति-
कारक, मृदु, मदकर, असा आहे आणि कफ, दाह, तृषा, रक्तपित्त, कंठरोग, नेत्ररोग,
विष, पित्त, तोडाची विरसता, दुर्गंध, उदर, मूत्रकृच्छ्र, प्रमेह आणि मलाचा गंध यांचा
नाश करितो. हा ताजा असतां स्निग्ध, कडू, उष्ण, दाहकर, आहे व जुना झाला असतां
दाह, शोष यांचा नाश करितो. तोच स्वच्छ केला असतां गुणार्नी अधिक होता.

ईशावास- कापुराचा भेद.

ईशावासःकर्पुर्गोक्तोभेदीवृष्योमदापहः ॥ अतिशुभ्रोन्मादनृषाश्रम
कासकृमिभयान् ॥ श्वेदंचैवांगदाहंचनाशयेदिनिकीर्तितः ॥

अर्थ— ईशावास भेदक, वृष्य, मदनाशक, अतिशुभ्र असा आहे आणि उन्माद,
तृषा, श्रम, खोकला, कृमि, क्षय, घाम, अंगदाह यांचा नाश करितो.

हिम-कापुराचा दुसरा भेद.

हिमकर्पूरकःशुभ्रोवृष्यःशीतौरसेकटुः ॥

नृद्दाहमोहस्वेदानांशकःपरमोमतः ॥

अर्थ—हिम शुभ्र, वृष्य, शीत, रसकार्की तिखट, असा आहे आणि तृषा, दाह, मोह, आणि स्वेद यांचा नाश करितो.

पोताश्रय-भीमसेनी-बरास कापूर.

पोताश्रयःस्वादुशीतोवृष्यस्तिक्तःकटुःस्मृतः ॥ नृद्दाहरक्तपित्तानां
कफस्यचविनाशकः ॥ त्रयोप्येतेनुकर्पूराःपक्वपक्वाविभेदनः ॥ द्वि
प्रकारःसमुद्दिष्टःयक्त्रेनिगुणदःस्मृतः ॥

अर्थ—पोताश्रय गोड, शीतल, वृष्य, कडू, तिखट, आहे, आणि तृषा, दाह, रक्तपित्त, कफ यांचा नाश करितो. हे तिन्ही कापूर पक्व व अपक्व या भेदानें दोन प्रकारचे आहेत, त्यांत पक्व गुणांनी अधिक आहे.

उदयभास्कर कापूर पक्व सदल निर्दल भेदानें दोन प्रकारचा.

कर्पूरोदयभास्करोनिगदिनःपीतःसरःस्वच्छकःसप्रोक्तःकठि
नःकटुःसमुदितःस्याद्रीरकोग्नेर्लघुः ॥ श्रीदःपित्तकरःकफ
कृमिविशान्वानचनासास्त्रुनिलालाम्बावगलग्रहौचशमयेत्
जिह्वाजडःवापहः ॥

अर्थ—उदयभास्कर कापूर—पक्व सदल निर्दल भेदानें दोन प्रकारचा. तो पीत, सारक, स्वच्छ, कठिण, तिखट, दीपक, लघु, श्रीकर, पित्तकर असा आहे आणि कफ, कृमि, वायु, नासाम्बाव, लालाम्बाव, गलग्रह, आणि जिह्वेचें जाड्य यांचा नाश करितो.

पानकापूर.

पर्णकपूरकरितक्तःशुद्धचुन्मादकरोमतः॥

मूत्रकूपीनसंदाहंशशयेदितिक्रीनेतः ॥

अर्थ—पानकापूर कडू, शोधक, उन्मादकारक, असा आहे आणि मूत्र, पानस, दाह यांचा नाश करितो.

चिनी कापूर.

वाणासुरपुरेजातःकर्पूरःकटुकःश्मृतः ॥ निक्तोष्णःशीतलःकिंचित्
कफकंठरुजङ्गमोन् ॥ कफक्षयंवाभिकुष्ठकंडूचैवविनाशयेन् ॥

अर्थ— चिनी कापूर तिखट, कडू, उष्ण, किंचित शीतल असा आहे, आणि कफ, कंठरोग, कृमि, कफक्षय, वांति, कुष्ठ, आणि कंडू यांचा नाश करितो.

तांबडा कांचन.

रक्तस्तुकांचनःशीतःसरोह्यग्निप्रदीपनः ॥ तुवरोग्राहिसंप्रोक्तःकफ
पित्तव्रणकृमोन् ॥ गंडमालारक्तपित्तकुष्ठवानांश्वनाशयेन् ॥ गु
दश्रंगरक्तपित्तनाशयेत्पुष्पमस्यच ॥ शीतलं तुवरंरुक्षंसंग्राहिमधुरं
लघु ॥ पित्तक्षयंचप्रदरंकासंरक्तुरुजंहेत् ॥

अर्थ— तांबडा कांचन शीतल, सारक, अग्निदीपक, तुरट, ग्राहक असा आहे, आणि कफ, पित्त, व्रण, कृमि, गंडमाला, रक्तपित्त, कुष्ठ, वायु, गुदवंश, रक्तपित्त यांचा नाश करितो. आणि याचें फूल शीतल, तुरट, रुक्ष, ग्राहक, मधुर, लघु, असे आहे. पित्तक्षय, प्रदर, खोकला, आणि रक्तविकार यांचा नाश करितो.

श्वेत कांचन.

श्वेतस्तुकांचनोग्राहीतुवरोमधुरःश्मृतः ॥ रुच्योरुक्षःस्वातकासपित्त
रक्तविकागहा ॥ जनप्रदग्नुप्रोक्तो गुणाश्चान्येतु रक्तवन् ॥

अर्थ— श्वेतकांचन ग्राहक, तुरट, मधुर, रुचिकर, रुक्ष, असा आहे, व दमा, खोकला, पित्त, रक्तविकार, क्षत, प्रदर यांचा नाश करितो, वरकडू गुण तांबड्या कांचनाप्रमाणे आहेत.

पीत कांचन.

पीतस्तुकांचनोग्राहीदीपनोव्रणरोपणः ॥
तुवरोमूत्रकृच्छ्रस्यकफवायोश्वनाशनः ॥

अर्थ— पीतकांचन घ्राहक, दीपन, व्रणरोपण, तुरट, आहे, व मूत्रकृच्छ, कफ, आणि वायु यांचा नाश करितो.

कांचनी.

कांचन्युक्ताशीर्षरुजंजिदोषंचैवनाशयेत् ॥

स्तन्यस्यवर्धनकरीऋषिभिःसूदमदर्शिभिः ॥

अर्थ— कांचनी शार्परीग, जिदोष, यांचा नाश करिते, आणि स्तनांतील दूध वाढविते.

कांचनभेद-कोविदार-कोरळ.

कोविदारोदीपनःस्यात्कषायोव्रणरोपणः ॥ संग्राहीसारकः

स्वादुःपर्णशाकेषुचोत्तमः ॥ मूत्रकृच्छंजिदोषंचशोषंदाहं

फंतथा ॥ वातंहेरपुष्पगुणारक्तकांचनपुष्पवत् ॥

अर्थ— कांचनभेद- कोविदार- कोरळ दीपन, तुरट, व्रणरोपण, संग्राहक, सारक, स्वादु, आहे व पालेभाज्यांमध्ये उत्तम आहे, आणि मूत्रकृच्छ, जिदोष, शोष, दाह, कफ आणि वायु यांचा नाश करितो, याचे फुलाचे गुण रक्त कांचनासारखे आहेत.

कार्पासी (कापशी) रक्त व पीतवर्ण.

कार्पासीमधुराशीनास्तन्यवृद्धिकरीमता ॥ किञ्चिदुष्णाचवत्याच

कषायाचलशुःस्मृता ॥ कफपित्तनृषादाहभ्रमश्रमवर्माहरा ॥ मू

र्छाहारीचसंप्रोक्ताचायुर्वेदविशारदैः ॥

अर्थ— कार्पासी—कापशी मधुर, शीतळ, स्तन्यवर्धक, किञ्चित् उष्ण, बलकर, तुरट, लघु अशी आहे व कफ, पित्त, तृषा, दाह, भ्रम, श्रम, वाते, मूर्छा यांचा नाश करिते.

कापसीचें फळ (बोंड).

कार्पासिकाफलं प्रोक्तं मूत्रस्यचविवर्धकं ॥ वातरक्त रुजं कर्णपिष्टं

कांकर्णनादकं ॥ कर्णपूयंचशमयेदितिपूर्वैर्निरूपितं ॥

अर्थ— कापशीचे फळ वृषवर्धक आहे व वायु, रक्तधिकार, कानातील कोर, कर्णनाद आणि पुतिकर्ण यांचा नाश करिते.

कापशीचे बीज (सरक्या).

कार्पासबीजंस्तन्यस्ववर्धकं वगुरुस्मृतं ॥

वृष्यं कफकरं स्निग्धं पूर्वाचार्यैर्निरूपितं ॥

अर्थ— कापशीचे बीज स्तन्यवर्धक, गुरु, वृष्य, कफकर व स्निग्ध, असे आहे.

कार्पास (कापूस).

कार्पासः किञ्चिदुष्णः स्याद्वातनाशकगोलपुः ॥

मधुरश्चैव संप्रोक्तोऽग्निभिस्तत्त्वदाक्षिभिः ॥

अर्थ— कार्पास—कापूस किञ्चित् उष्ण, वातनाशक, लघु, मधुर वसा आहे.

कालांजनी-कृष्ण कार्पासी.

कृष्णकार्पासिकाचोष्णा कट्वीहृद्रोगनाशिनी ॥

मलं चामं कृमींश्चैव उदरं चार्शकं हरेत् ॥

अर्थ— कालांजनी-कृष्णकार्पासी उष्ण, तिक्त, अमी आहे आणि हृद्रोग, मल, आम, कृमि, उदर, आणि अर्श यांचा नाश करिते.

अरण्यकार्पासी (रानकापसी.)

वनकार्पासिकाशीना किञ्चिदुष्णारुचिप्रदा ॥ तृवगमधुगालघ्नी

व्रणशस्त्रक्षनापहा ॥ गन्तगेगंचवानंचनाशयेदिदिकीर्तिना ॥

अर्थ— अरण्यकार्पासी— रानकापसी शीत, किञ्चित् उष्ण, कान्तिप्रद, तुरट, मधुर, लघु अशी आहे. व व्रण, शस्त्रक्षत, रक्तुरोग, आणि वायु यांचा नाश करिते.

कांडबेल साधारण.

कांडवल्लीनुकटुकानिकाचींणासरामता ॥ पित्तलाचकफंगुल्यं
लूनांदुष्टप्रणंतया ॥ स्त्रीहोदराभिमांधानिशूलंवानंचनाशयेत् ॥
मलस्तंभहराचैवकीर्तिनामुनिभिःपुरा ॥

अर्थ— कांडबेल साधारण तिखट, कडू, उष्ण, सारक, पित्तल अशी आहे, व कफ, म, लूता, दुष्टप्रण, क्षीरा, उदर, अग्निमाद्य, शूल, वायु आणि मलस्तंभ यांचा नाश करिते.

चौधारी कांडबेल.

चतुर्धाराकांडवल्लीभूतोपद्रवशूलहा ॥ अत्युष्णाध्मानवानंचनिमि
रंवानरक्तकं ॥ अपस्मारंवानरोगंनाशयेदितिकीर्तिना ॥

अर्थ— चौधारी कांडबेल भूतोपद्रव, शूल, यांचा नाश करिते व अतिउष्ण, आध्मान-
यु, तिमिर, वातरक, अपस्मार, वातरोग यांचा नाश करिते.

तिधारी कांडबेल.

त्रिधागकांडवल्लीनुसगलच्छयिन्नदीपनी ॥ रुजोष्णामधुरावानक
म्यर्शकफनाशिनी ॥ गुणास्वन्येनाविज्ञेयाःपूर्वोक्तकांडवल्लीवत् ॥

अर्थ— तिधारी कांडबेल सारक, लघु, अग्निदीपक, रुक्ष, उष्ण, मधुर, आहे, व वात,
मि, अर्श, कफ यांचा नाश करिते, वरकड गुण कांडवेलीसारखे आहेत.

काकमाची-कामोणी-लघुकावळी-कावळी.

काकमाचीरसेचोष्णानिकाकट्वीरसायनी ॥ वृज्यास्त्रिधाचस्व
र्याचहृद्यात्रानुविवाधिनां ॥ नेत्र्यारुच्यासरालघ्वीकफशूलार्शशो
फहा ॥ त्रिदोषकुष्ठकंडूनिकर्णकीटानिसारहा ॥ हिक्काछर्दिश्वास
कासज्वरहृद्रोगमेहहा ॥

अर्थ— काकमाची- कामोणी- लघुकावळी- कावळी रसकाळीं उष्ण, कडू, तिखट,
सायन, वृष्य, स्निग्ध, स्वर्य, हृद्य, धातुवर्धक, नेत्र्य, क्षतिकर, सारक, लघु, अशी आहे
कफ, शूल, अर्श, सूज, त्रिदोष, कुष्ठ, कंडू, कर्णकीट, अतिसार, उचकी, वांति, दमा,
बोकला, ज्वर, हृद्रोग, आणि बेह, यांचा नाश करिते.

काहुंडली (थोर श्वेतकावळी).

श्वेतातुकाकमाचीस्यान्मधुराचरसायनी ॥ शीताकवायाकट्वीच
तिकाचोष्णावमिप्रदा ॥ तनोदीह्वं करी प्रोक्त ककरोत्थार्शनाशि
नी ॥ वर्त्तापलिनापिचघ्नांश्वेतकुट्टायहामना ॥

अर्थ— काहुंडली- थोर श्वेतकावळी मधुर, रसायन, शीत, तुरट, तिबट, कडू, उष्ण
वांतिकर, शरीरदृढताकारक, अर्शा आहे भागे कक, मूत्र, अर्शा, रक्तीपलित, कि
आणि श्वेतकुट्ट यांचा नाश करिते.

रक्तकाहुंडली (लघुरक्तकावळी).

रक्ताचक्राकमाच्युक्तातुवरोग्यारसायनी ॥ कट्वीनिकाकृचिक
रीवानकुट्टविनाशिनी ॥ पांडुप्रनेस्ककहाछर्दिह्मिज्वरप्रदा ॥
पालितस्यचहंतीत्यादिनिपूर्वविदोजगुः ॥

अर्थ रक्तकाहुंडली— लघुरक्तकावळी तुरट, उष्ण, रसायन, तिबट, कडू, अस्विक
कारक, अर्शा आहे भागे वत, कुट्ट, पांडु, ज्वर, कक, श्वेत, हृदि, ज्वर, आणि पलित
यांचा नाश करिते.

काकजंघा (कांग अवाद्याच्या झाडासारखी व क्षतोपयोगी).

काकजंघातुवरकट्वीचोष्णाचनिकका ॥ वन्याकफत्रणकृमी
नृत्वाविर्यविषमज्वरं ॥ जीर्णज्वरजीर्णचरक्तापिचज्वरप्रदा ॥
कंडुकुट्टेवर्षपित्तनाशयेदितिकीर्तिना ॥

अर्थ— काकजंघा— कांग अवाद्यासारखी व क्षतोपयोगी आहे. ती तुरट, तिबट
उष्ण, कडू, बलकर, आहे व कक, त्रण, कृमि, वधिरपणा, विषमज्वर, जीर्णज्वर, अजीर्ण
रक्तपित्त, ज्वर, कंडू, कुट्ट, विष आणि पित्त यांचा नाश करिते.

कांग- कंगुधान्य (काळे, पांढरे, पिवळे असे ४ प्रकारचे राळे).

कंगुधान्यधानुशुद्धिकरं वानकरंगुरु ॥ आस्थिसंधानकृद्दुक्षमस्थानां

चहितावहं ॥ कफघ्नश्चगुणाधिक्यपीतंमुनिभिरीरितं ॥

अर्थ— काग- कंगुधास्य- काले, पाठरे, तांबडे, पिथले असे चार प्रकारचे धातुवर्धक, वातल,
अस्थिसंधानकारक, रुक्ष, घोड्यांना हितावह आणि कफनाशक आहेत व पीत-
गुणानी अधिक आहेत.

कालशाक.

कालशाकःकटुस्निक्तःपटुग्निप्रदीपनः ॥ पाचकोभेदको
रुच्योवानलोष्णोसरःस्मृतः ॥ कफशोथविषाशानानाश
नःपरिर्कीर्तितः ॥

अर्थ— कालशाक तिखट, कडू, खारट, अग्निदीपक, पाचक, भेदक, रुचिकर, वात-
र, उष्ण, मारक, असा आहे व कफ, शोथ, विष, आणि अर्श यांचा नाश करितो.

कासविंदा (कासमर्द- कासिंदा).

कासमर्दःकटुस्निक्तोमधुरोष्णोरुचिप्रदः ॥ पाचकोदीपनःकंठशो
थनोग्राहकोलघुः ॥ रुक्षःकफाजीर्णवानकासपित्तविप्रकृमीन् ॥
विषचिघ्नश्चसंप्रोक्तःपर्णपाकेकटुस्मृतं ॥ वृष्यमुष्णंलघुप्रोक्तंज्वा
सकासारुर्चाजयेत् ॥ पुष्पंतज्वासकासघ्नमूर्ध्ववानविनाशनं ॥

अर्थ— कासविंदा- कासमर्द- कासिंदा तिखट, कडू, मधुर, उष्ण, रुचिकर, पाचक,
दीपक, कंठशुद्धिकर, ग्राही, लघु, रुक्ष, असा आहे व कफ, अजीर्ण, वायु, कास, पित्त,
विष, कृमि, विपृर्चा यांचा नाश करितो. याचे पान पाककाळी तिखट, वृष्य, उष्ण, लघु
से आहे व दमा, खोकला, अरुचि यांचा नाश करिते. याचे फूल दमा, खोकला,
विष उर्ध्ववात यांचा नाश करिते.

कांकडी.

कंकटीमधुराशीनारुच्यालघ्वीचमूत्रला ॥ त्वचायांकटुकानिक्ता
पाचकाग्निप्रदीपनी ॥ अवृष्याग्राहिणीप्रोक्तामूत्ररोधाश्मरीहरा ॥
मूत्रकृच्छ्रमिंदाहंश्रमंचैवविनाशयेत् ॥ सापक्कारक्तदोषस्यकारि
ण्युष्णाबलप्रदा ॥

अर्थ— कांकडी— कर्कटी मधुर, शीत, रुचिकर, लघु, मूत्रल, सालेध्याठायी तिखट, कडू, पाचक, अपिप्रदीपक, अवृष्य, घ्राहिणी, मूत्ररोध, अश्मरी, मूत्रकृच्छ्र, वमि, दाह, भ्रम, यांचा नाश करिते. ही पिकली असता रक्तदोषकर, उष्ण आणि बलकर अशी आहे.

तीसैं कांकडी.

द्वितीयाकर्कटीरुच्यामधुरात्रातकारिणी ॥ शीतामूत्रप्रदागुर्वीकफ
कृदाहनाशिनी ॥ वमिपिचंभ्रमंमूत्रकृच्छ्रंमूत्राश्मरीहेरत् ॥

अर्थ— तीसैंकांकडी रुचिकर, मधुर, वातकर, शीतल, मूत्रल, गुरु, कफकर, दाह-नाशक आहे, व वाति, भ्रम, मूत्रकृच्छ्र, आणि मूत्राश्मरी यांचा नाश करिते.

रानतवसैं (कांकडी).

अरण्यकर्कटीचोष्णारसेत्तिक्ताचभेदका ॥
पाकेकट्वीकफकृमापिचकंडुज्वरापहा ॥

अर्थ— रानतवसैं— कांकडी उष्ण, रसकाळी कडू, भेदक, पाककाळी तिखट, कफकर, कृमि, पित्त, कंडू आणि ज्वर यांचा नाश करिते.

कडू तवसैं (कांकडी).

तिक्तकर्कटिकाप्रोक्तारसेपाकेकटुःस्मृता ॥ तिक्तामूत्रकरीवांति
कारकामूत्रकृच्छ्रा ॥ आध्मानवातचाष्ठीलांनाशयेदितिकीर्तिता ॥

अर्थ—कडू तवसैं— कांकडी रसकाळी व पाककाळी तिखट, कडू, मूत्रल, वातिकर, अशी आहे, व मूत्रकृच्छ्र आध्मानवायु, अष्टीला यांचा नाश करिते.

एवार्सुक-थोर वालुक कांकडी.

एवार्सुकंतुमधुरंरुच्यंरुद्रंश्रीतलं ॥ तृप्तिकृन्ग्राहकंप्रोक्तमत्यंत
वातकारकं ॥ गुरुवातज्वरकफकारकंतापकारकं ॥ पिचंमूर्छां
मूत्रकृच्छ्रंनाशयेदितिकीर्तितं ॥ कोमलैवार्सुकंतिक्तंलघुस्वाहाति
मूत्रलं ॥ शीतरुद्रंरक्तपिचमूत्रकृच्छ्रालदोषजित् ॥ तत्पक्वपिच

लंचामिदीपनंचतृषापहं ॥ उष्णत्रिदोषशमनंक्लमदाहहरंमनं ॥
गृहेजीर्णतनुतज्ञेयमुष्णपित्तकरंमनं ॥ कफवायोर्नाशकरंप्रोक्तमायु
विदैर्जनैः ॥

अर्थ— घोरवाळूक कांकडी मधुर, रुचिकर, रुक्ष, शीतल, तृप्तिकारक, प्राणी, अत्यंत वातुल, गुरु, वातकर, उरकर, कफकारक, तापनाशक, आहे. भाण पित्त, मूर्छा, मूत्रकृच्छ्र यांचा नाश करिते. तीच कोंबळी असतां कडू, लघु, अस्वादु, अतिमूत्रल, शीत, रुक्ष, असी आहे आणि रक्तपित्त, मूत्रकृच्छ्र, रक्तदोष यांचा नाश करिते. तीच पिकली असतां पित्तल, भ्रमिदीपक, तृषाहर, उष्ण, त्रिदोषशमक, क्लमनाशक, दाहहारक, असी आहे. तीच घरांत काढून पिकली असतां उष्ण, पित्तकारक आहे व कफ, वायु, यांचा नाश करिते.

क्षुद्रैर्वारुक (लहान वाळूक कांकडी).

क्षुद्रमैर्वारुकंशीतमधुरंरुचिकारकं ॥ कामपीनसकारोम्यात्पाचकं
श्रमपित्तहं ॥ आध्मानवायोःशमनंमुनिभिःपरिकीर्तितं ॥

अर्थ— लघुवाळूक कांकडी शीत, मधुर, रुचिकर, खोकेला, पीनस, यांना करणारी, पाचक, आहे, व श्रम, पित्त, आध्मान वायु यांचा नाश करिते.

टरकांकडी-चीनाकर्कटी-पडवळासारखी लांब असते ती.

चीनाकर्कटिकाशीतामधुरारुचिदागुरुः ॥ कफवानतृप्तिकरीद्वा
पित्तरुजापहा ॥ दाहशोषहराप्रोक्तामुनिभिश्चरकादिभिः ॥

अर्थ— चीनाकर्कटी शीतल, मधुर, रुचिकर, गुरु, कफकर, वातल, तृप्तिकारक, हृद्य, अग्ना आहे, व पित्तरोग, दाह, शोष यांचा नाश करिते.

सर्व जातीच्या कांकड्या.

सर्वाकर्कटिकागुर्वीदुर्जरावातरक्तहा ॥ अग्निमांद्यकरीप्रोक्ताऋ
षिभिःशास्त्रकोविदैः ॥ वर्षाशरदिचोत्पन्नानोहितानचभक्षयेन् ॥
हेमंतजारुचिकरापित्तहाभक्षिताहिता ॥ सैवार्धपक्वसंप्रोक्तापीन
सोत्पादिनीमता ॥ सम्यक्पक्वाचमधुराकफनाशकरीमता ॥

अर्थ— सर्व जातीच्या कांकड्या गुरु, दुर्जर, वातरक्तनाशक, अग्निमांद्यकर अग्ना

आहेत, ज्या वर्षाकाळीं व शरत्काळीं उत्पन्न होणाऱ्या त्या हितकारक नाहींत, त्या भक्षण करूनये, व हेमंत ऋतूंत होणाऱ्या त्या रुचिकर, पित्तनाशक आहेत, त्या भक्षण केल्या असतां हितकारक आहेत. ती अर्धपक्व असतां पीनस उत्पन्न करिते, व चांगली पिकली असतां मधुर व कफनाशक आहे.

कारवल्ली-लघुकारली तिचें फळ.

कारवेळंचातिन्निक्तमग्निदीप्तिकरंलघु ॥ उष्णशीतभेदकं
चत्वादुपथ्यंसमीरितं ॥ अरुचिचकफंवांतरक्तदोषंज्वरं
मीन् ॥ पित्तपांडुंचकुष्ठचनाशयेदिनिकीर्तितं ॥

अर्थ—लघुकारलीचें फळ आतकडू, अपिदीपक, लघु, उष्ण, शीत, भेदक, स्वादु, पथ्यकर असें आहे व अरुचि, कफ, वायु, रक्तदोष, ज्वर, कृमि, पित्त, पांडुरोग, कुष्ठ यांचा नाश करितें.

थोरल्या कारळीचें फळ.

बृहद्दुक्तंकारवेळंकटुनिक्तंचदीपकं ॥ अवृष्यभेदकंस्वादुरुच्यंज्ञारं
लघुस्मृतं ॥ अवातलंपित्तहरंरक्तरुकूपान्दुरोगहन् ॥ अरोचकं
कफंश्वासंत्रणंकासंकृमींस्तथा ॥ कोठकुष्ठंज्वरंचैवप्रमेहाध्माननाश
नं ॥ कामलानाशयत्येवगुणाम्बन्धेनपुर्ववन् ॥

अर्थ— थोरल्या कारळीचें फळ तिखट, कडू, अपिदीपक, अवृष्य, भेदक, स्वादु, रुचि-
कर, खारट, लघु, अवातल, पित्तनाशक आहे. व रक्तरोग, पांडुरोग, अरुचि, कफ,
श्वास, त्रण, कास, कृमि, कोठरोग, कुष्ठ, ज्वर, प्रमेह, आध्मान आणि कामला यांचा
नाश करितें. वरकडू गुण पूर्व कारंभासारखेच आहेत.

जळकारळीचें फळ.

जलजंकारवेळंस्यानिक्तंभेदकरंमनं ॥

कफंकुष्ठंपांडुरोगंकृमीन्पित्तचनाशयन् ॥

अर्थ— जळकारळीचें फळ कडू व भेदक आहे. आणि कफ, कुष्ठ, पांडुरोग, कृमि
आणि पित्त यांचा नाश करितें.

वनकारळीचें फळ.

वनजंकारवेळंतुदीपनतिकर्कमनं ॥

हृद्यंज्वरार्शकासघ्नंकफवानकृमीहरं ॥

अर्थ—रानकारळीचें फळ दीपक, कडू व प्रिय आहे. आणि ज्वर, अर्श, खोकला, कफ, वायु, आणि कृमि यांचा नाश करिते.

कांजीची कृति व गुण.

नूतनंमृन्मयंकुंभंकटुनैलेनलेपयेत् ॥ निर्मलंचजलंतरिमनूराजि
काजाजिसैधवं ॥ हिंगुविश्वानिशाचैवओदनंवंशपल्लावाः ॥ ओद
नस्यकृलित्थानांजलंवटकस्वांडवं ॥ सर्वानस्मिन्निधायथमुद्रांद
त्वादिनत्रयं ॥ रक्षयित्वाततोवस्त्रेगालिनंकांजिकंमनं ॥ तद्देदकं
वास्तिशुद्धिकरमुष्णंचनीक्षणकं ॥ रुच्यमम्लंपाचकंचलघुलेपेच
दाहकं ॥ ज्वरनाशकरंप्रोक्तंरूपीनंकफवानहं ॥ शूलंशोथंभ्रमंदा
हंमूर्छापित्तज्वरं तथा ॥ अजीर्णाध्मानविट्स्नंभानामनाशकरंम
नं ॥ कांजिकेसंस्थिनाश्चैववटकास्तुचिदामनाः ॥ शीताःकफ
करादाहशूलाजीर्णविनाशकाः ॥ नेत्ररोगेहिनानोक्ताःश्लिभिः
पाककोविदैः ॥

अर्थ— कोरा मातीचा घडा घेऊन झाला आंतून शिरसांचें तेल लावावें. त्यांत निर्मळ स्वच्छ पाणी घालून त्यांत मोहण्या, जिरे, सैधव, हिंग, सुंठ, हळद, भात, बेळ-
शचा पाला, पेज, कुळ्यांचें काट. व बड्यांचे तुकडे हे सर्व पदार्थ घालून तोंडावर दादरा
वांधून तीन दिवस झांकून ठेवावी. नंतर वस्त्रावर गाळावी तिला कांजी म्हणतात. ती
भेदक, वास्तिशुद्धिकर, उष्ण, तीक्ष्ण, रुच्य, आंवट, पाचक, लघु, आहे. व लेप केला असतां
दाह, ज्वर यांची नाशक आहे आणि प्राशन केली असतां कफ, वायु, शूल, शोथ, भ्रम,
दाह, मूर्छा, पित्तन्वर, अजीर्ण, आध्मान, मलस्तंभ यांचा नाश करिते. आणि कांजींत घा-
तलेले वडे फार रुचिकर, शीत, कफकर, दाह, शूल, अजीर्ण यांचा नाश करितात,
आणि नेत्ररोगावर अहित आहेत असें पाकवेत्ते सांगतात.

फाणित (काकवी).

फाणितं क्षारमुष्णचतीक्ष्णकफकरंगुरु ॥ बस्तिशुद्धिकरं मूत्रशोध
नंधानुवर्धकं ॥ वातपित्तश्रमंचैव नाशयेदितिकीर्तितं ॥

अर्थ— काकवी खारट, उष्ण, तीक्ष्ण, कफकर, गुरु, बस्तिशुद्धिकारक, मूत्रशोधक,
धातुवर्धक आहे व पित्त, श्रम यांचा नाश करिते.

खदिरसार (कात).

खादिरस्तुवरश्चोष्णस्निक्तोरुचिकरोमतः ॥ अग्निदीप्तिकरो ग्राहीदं
तदृढकरोमतः ॥ कटुकः कफवानानांत्रणस्य च विनाशकः ॥ कंठ
रोगं सर्वमेहं कृमीन्मुखरुजं तथा ॥ अश्रुदशैव कुशानि स्थूलानि चार्शच
नाशयेत् ॥ रात्रौ दुग्धप्राशकानानां हितस्नद्विरोधतः ॥ कषायस्तुर
सश्वास्यसंश्लेषापयसस्मृतः ॥

अर्थ— खदिरसार तुरट, उष्ण, कटुक, रुचिकर, अपिदीपक, घाहक, दंताना दृढ,
करणारा, तिखट आहे. व कफ, वात, व्रण, कंठरोग, सर्व प्रमेह, कृमि, मुखरोग, अष्टादश
कुष्ठे, स्थूलता, अर्श यांचा नाश करितो आणि रात्री दुग्धप्राशन करणाऱ्याला हितकारक
होत नाही व याचा रस तुरट तो, दुधाचा नाशक आहे.

कातगोळीची कृति.

जानीफलंचकंकोलं कर्पूरंच लवंगकं ॥ चतुर्भागंच प्रत्येकं कस्तूरी
चैकभागिका ॥ खादिरः शतभागः स्यात्सर्वसंचूर्ण्यमेलयेत् ॥ आ
म्लनिर्यासके मर्द्यत्रिगुं जांगुटिकां कुरु ॥ सावृष्यामुखदौर्गन्ध्यनाशि
नीरुचिदामना ॥ कामदांप्रिकराचैव सौभाग्यस्य च कारका ॥ खादे
रस्य गुणैर्युक्ता सागत्रौ भक्षितासती ॥ आवुर्लक्ष्मीं वृद्धिकरं दुग्धेव
ज्याप्रयत्नतः ॥

अर्थ— कातगोळीची कृति. जायफल, कंकोल, कापूर, लवंगा हे प्रत्येक ४ भाग, कस्तूरी
१ भाग व कात १०० भाग, या सर्वांचे चूर्ण करून एकत्र मिल्बवावे आणि आठव्याध्या
यिकांत खलून तीन गुंजाभार गोळी करावी. ती वृष्य, मुखदुर्गंधनाशक, रुचिकर,

टीपक, सौभाग्यकारक, आहे. बरकड गुण खदिरासारखे आहेत. ही रात्री भक्षण अमता आयुष्य व लक्ष्मी यांची वृद्धि करिते व दुग्ध प्राशन करणारानें ही कुरुं नये.

दुसरी कातगोळीची कृति.

चंदनैलाजानिफलकंपूरंचलवंगकं ॥ ककोलंचैवप्रत्येकंचैकभा
गंप्रकल्पयेत् ॥ षट्भागःखादिरःकल्प्यःसर्वसंचूर्ण्यमेलयेत् ॥ सु
गंधपुष्पकस्तूरीवासितेनजलेनह ॥ मर्दयित्वाचतैलेनसुगंधेनवका
रयेत् ॥ त्रिगुंजाप्रमिताचैवसावृथाधातुवर्धनो ॥ अग्निदांप्रकरो
वृष्यावृद्धेश्वेतुवर्धका ॥ नांजुलिभक्षितासैवदंतदोर्वल्यनाशिनी ॥
वानरोगंशयंचैवमुखदौर्गन्धनाशिनी ॥

अर्थ— चंदन, एलची, जायफल, कापूर, लवंग, कंकोळ, हे प्रत्येक १ भाग व क्वत ६
या सर्वांचें चूर्ण करून मिलावें. नंतर सुगंध फुलें व कस्तूरी यांच्या पाण्यांत मळून
तेल हाताम लावून तीन गुंजांची गोळा करावी ती वृष्य, धातुवर्धक, अग्निदीपक,
वृद्धिवर्धक आहे. ही विज्ञात खाली अमतां दात घट्ट होतात. व वायु, क्षय, आणि
दुग्ध याचा नाश करिते.

कामजा कर्नाटकांत प्रसिद्ध, तिचें बीज.

कामजामधुरावल्याकामवृद्धिकरीमता ॥

इंद्रियाणांत्प्रकरोरुच्याचैवप्रकीर्तिता ॥

अर्थ—कामजा. कर्नाटकांत प्रसिद्धा, तिचें बीज मधुर, बलकर, कामवर्धक, इंद्रियांना तृप्ति
रे आणि रुचिकर भसे आहे.

कारी, सकंठक व निष्कंठक या भेदेंकरून.

कारितुग्राहकारुच्यातुवरात्राग्निदीपनी ॥ कंठशुद्धिकरागुर्वामधुरा

पित्तनाशिनी ॥ फलंचास्यारन्तुवरंपट्टम्लंदोषनाशकं ॥

अर्थ— कारी ग्राहक, रुचिकर, तुरट, अग्निदीपक, कंठशुद्धिकारक, गुरू व मधुर
हे. आणि पित्तनाश करिते. हिचें फळ तुरट, खारट, आंबट, आणि त्रिदोषनाशक,
हें आहे.

थोरकांकडाचें झाड- कुडकाचें झाड, व त्याचें फळ.

फलं बृहत्काकडस्य तु वरं चाग्निदीपकं ॥ अम्लं शीतलघूष्णं च चक्षु
ष्यं रक्तपित्तकृत् ॥ कफकृत्सारकं चैव वातनाशकरं मनं ॥ तत्पक्वं
शीतलं रुच्यं गुरुपित्तहरं मनं ॥ रक्तदोषं कफं चैव नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ— थोरकांकडाचें फळ तुरट, अग्निदीपक, आंबट, शीतळ, लघु, उष्ण, नेत्रांला
हितकारक व रक्तपित्त, कफ यांला करणारी व वातनाशक आहे. तेंच पिकलें असतां
शीतळ, रुचिकारक, जड आहे व पित्त, रक्तदोष, कफ यांचा नाश करितें.

लघुकांकडाचें फळ.

फलं लघुकाकडस्य ग्राह्यम्लं पित्तलं मनं ॥ अग्निदीपिकरं चोष्णं लघु
क्तं मुनिभिः पुरा ॥ तत्पक्वं मधुरं स्निग्धं तु वरं वातनाशकं ॥ कफपित्त
हरं चैव मुनिभिः कीर्तितं पुरा ॥

अर्थ— लहान कांकडाचें फळ ग्राहक, आंबट, पित्तल, अग्निदीपक, उष्ण, लघु,
असे आहे. व तें पिकलें असतां मधुर, स्निग्ध, तुरट, वातनाशक व कफ, पित्तकारक
असे आहे.

ज्योतिष्मती (कांगोणी).

ज्योतिष्मती नुकटुकानिक्ता चाग्निप्रदीपनी ॥ अत्युष्णा दाहकामे
धाप्रज्ञापुष्टिकरामता ॥ वृष्यावांनिकरीनीन्णावर्ण्याचनुवरामता ॥
कफं वानं व्रणं पांडुं विसर्पं चाविनाशयेत् ॥ उदरस्य च पीडां च नाशये
दिति कीर्तिता ॥

अर्थ— कांगोणी तिषट, कडू, अग्निदीपक, अतिउष्ण, दाहक अशी आहे व मेधा,
प्रज्ञा, पाुष्टि यांला करणारी, वृष्य, वांतिकारक, तीक्ष्ण, वर्षकर, तुरट, आहे. आणि कफ,
वात, व्रण, पांडु, विसर्प, आणि उदरपीडा यांचा नाश करिते.

कांच-वांगड्या, इत्यादिकांची.

काचानुसारकालध्वीव्रणनेत्रहितावहा ॥

लेखनीगूलहृत्प्रोक्तावैद्यशास्त्रविशारदैः ॥

अर्थ— कांच सारक, लघु आहे. व व्रण आणि नेत्र यांला हितकारक, लेखन व शूल-
क आहे.

काचलवण (बांगडखार).

काचं तुलवणं क्षारमत्युष्णं चाग्निदीपकं ॥ पित्तचरकपित्तचवर्ध
योदितिकीर्तितं ॥ नेत्र्यं दाहकरं शूलवातगुल्मकफापहं ॥

अर्थ— काचलवण अतिउष्ण, अग्निदीपक व पित्त, रक्तपित्त, यांना वाढविते. व नेत्रांला
वह, दाहकारक असे आहे. आणि शूल, वायु, गुल्म, कफ यांचा नाश करिते.

कर्णस्फोटा (कानफोडी),

कर्णस्फोटान्कटुकात्किंकाशीताविषापहा ॥
सर्वव्याधिपिशाचानां ग्रहपीडांचनाशयेत् ॥

अर्थ—कानफोडी तिखट, कडू, शीतल आहे व विष, संपूर्ण व्याधि, पिशाचपीडा आणि
पीडा यांचा नाश करिते.

कंटकारिद्रुम (काकई),

कंटकारिद्रुमस्तिक्तः सरोद्दयः प्रकीर्तितः ॥ वर्णबुद्धिवलानां
चकारकः सृतिदोषहन् ॥ वातनाशकरः प्रोक्तः फलंचमधुरं
मतं ॥ मलावष्टंभकरं कपित्तनाशकरं गुरु ॥

अर्थ— काकई कडू, सारक, दृढ व वर्ण, बुद्धि, बल यांना वाढविते आणि आहे. व वा-
तरोग, वायु यांचा नाश करिते. हिचे फळ मधुर, मलस्तंभक, कपित्तनाशक आणि
ह असे आहे.

काजूतक (जांबीचे झाड).

काजूतकस्तनुवरोमधुरोष्णोलघुः स्मृतः ॥ धातुवृद्धिकरे वा
तकफगुल्मोदरज्वरान् ॥ कृमिव्रणाग्निमांद्यानि कुष्ठंच श्वेत
कुष्ठकं ॥ संग्रहण्यर्शमानाहाननाशयोदितिकीर्तितः ॥

अर्थ— काजू तुरट, मधुर, उष्ण, लघु, धातुवर्धक असा आहे. वायु, कफ, गुल्म,
दर, ज्वर, कृमि, व्रण, अग्निमांद, कुष्ठ, श्वेतकुष्ठ, संग्रहणी, अर्श आणि आनाह यांचा
नाश करितो.

अंधकार (काळोख).

अंधकारःपित्तकफकृममोहभयावहः ॥

अर्थ— काळोख पित्त, कफ, कृम, मोह आणि भय यांना करिते.

कारस्कार (काजरा-कुचला).

कारस्करोमदकरस्तुवरोग्राहकःस्मृतः ॥ कटुस्तिक्तोत्वृश्चोष्णःकु
ष्ठरक्तविकारहा ॥ कंडूकफंवातरोगंत्रणं चार्शज्वरंजयेत् ॥ अस्य
चामफलं ग्राही तुवरं वातकृच्छु ॥ शीतलंचसमुद्दिष्टं तत्पक्वविष
दंगुरु ॥ पाकेचमधुरंप्रोक्तंकफंवातंप्रमेहकं ॥ पित्तरक्तविका
रंचनाशयेदिनिकीर्तितं ॥

अर्थ— काजरा मदकर, तुरट, ग्राहक, तिम्बट, कडू, लघु, उष्ण व कुष्ठ, रक्तविकार
कंडू, कफ, वातरोग, त्रण, अर्श आणि ज्वर यांचा नाश करितो. याचें हिरवें फळ ग्राहक
तुरट, वातकर, लघु, व शीतल असे आहे. आणि पिकलें फळ विषद, गुरु, पाककाळ
मधुर, व कफ, बायु, प्रमेह, पित्त, आणि रक्तविकार यांचा नाश करिते.

यष्टि-काठी-दांडा.

यष्टिकाश्वापिशाचानांचोरस्यभयनाशिनो ॥

विशेषतोनिशायांनुहितकर्त्रांप्रकीर्तिना ॥

अर्थ— काठी कुतरा, पिशाच, आणि चोर यांच्या भयापामून संरक्षण करिते, आणि
विशेषकरून रात्रीं हितकारक आहे.

भृनिंब (किराईत).

भृनिंबोवातलक्ष्तिक्तोत्रणरोपणकारकः ॥ सरःशीतःपथ्य
करोलघूरुन्नस्नृषापहः ॥ कफंपित्तंज्वरंकुष्ठंकेडुंशोथं कृमींस्त
था ॥ सन्निपातज्वरंदाहंशूलंमेहंत्रणंनथा ॥ श्वासंकासंच
प्रदरंशोषं चार्शरुचीजयेत् ॥

अर्थ— किराईत वातळ, कडू, त्रणरोपक, सारक, शीत, पथ्यकर, लघु, हृद्य
तृषा, कफ, पित्त, ब्वर, कुष्ठ, कंडू, सृज, कृमि, सन्निपातज्वर, दाह, शूल, मेह, त्रण, श्वा
कास, प्रदर, शोष, अर्श, आणि अरुधि यांचा नाश करिते.

नेपाल किराईत.

नेपालनिक्तंकिंचिच्चउष्णयोगवहंलघु ॥ निक्तपिक्तंरक्तपित्तंरक्त
कन्तृज्वरान्जयेत् ॥ अन्येगुणास्तुभूनिवसदृशाःकविभिर्मनाः ॥

अर्थ— नेपाल किराईत किंचित उष्ण, योगवाहक, लघु, कडू, व पित्त, रक्त, शोथ, रक्तरोग, तृषा, ज्वर यांचा नाश करिते, बरकड गुण किराईतासारिखे आहेत.

किंकिराट (कंकीचें झाड-कोकई-ढेववाभूळ-कासेवाभूळ).

किंकिराटंतुनुवरंनिक्तंशीतोऽगदमनं ॥ कफपित्ततृषारक्तदोषदाह
ज्वगन्वभि ॥ मोहंविषंनाशयनोत्थेवमुक्तंभिषग्वरैः ॥

अर्थ— कंकी तुरट, कडू, शीतळ, उष्ण, व रक्त, पित्त, तृषा, रक्तदोष, दाह, ज्वर, मोह, व विष यांचा नाश करिते.

कुहिली (जिचे कुसांनीं खाज पडते ती.)

मर्कटोमधुगवृष्याशीताधानुविवर्धिनी ॥ बल्यागुर्वीचनित्ताचक्षय
ज्ञानहर्गमना ॥ शीतपित्तंरक्तदोषंघ्नंविषंविषंविषंविषंविषंविषंविषंविषं
नाशयानितन्त्रांजंभानुवर्धकं ॥ वृष्यंचभोतलंस्वादुगुरुवानहरंमनं ॥
दुष्टघ्नंरक्तपित्तनाशयेदिनिकीर्तिता ॥ अन्येगुणास्तुसंप्रोक्तामात्र
स्यसदृशाश्चैः ॥

अर्थ— कुहिली मधुर, वृष्य, शीत, धातुवर्धक, बलकर, गुरू, कडू, व भय, वायु, शीत, पित्त, रक्तदोष, घ्न, पित्त, रक्त, रक्तपित्त, यांचा नाश करिते. हिचे बीज धातुवर्धक, वृष्य शीतळ, स्वादु, गुरू, व वात, दुष्टघ्न, आणि रक्तपित्त यांचा नाश करिते. बरकड गुण, उडिदासारिखे आहेत.

कच्छूरा (लघु खाजकुहिली).

कच्छूरानुवरानित्तायोनिदोषापहामता ॥

कोष्ठघ्नंरक्तकोपंशमयेदिनिकीर्तिता ॥

अर्थ— लघुकुहिली तुरट, कडू, व योनिदोष, कोठरघ्न, रक्तकोप, यांचा नाश करिते.

दधिपुष्पी (गोड कुहिली- काकांडोला).

दधिपुष्पीनुमधुराकट्वीशीतोष्णदामता ॥ वृष्याहृद्यागुरुर्झयामल
श्रंभाम्निमांघकृत् ॥ रुचिशुक्रप्रदाप्रोक्तासंतापारोचकान्जयेत् ॥
त्रिदोषशमनीप्रोक्तापूर्ववैद्यैर्मनीषिभिः ॥ बीजमस्यागुरुर्हृद्यरुचिदं
मलस्तंभकं ॥ कफाम्निमांघकरणंवातंपिचंचनाशयेत् ॥

अर्थ— गोड कुहिली मधुर, तिखट, शीतोष्ण क्षणजे समधात, वृष्य, हृद्य, गुरु, व
मलस्तंभ, अग्निमांघ, रुचि, व शुक्र यांना करणारी, व संताप, अरुचि, त्रिदोष, यांचा नाश
करिते. हिचे बीज गुरु, प्रिय, रुचिकर, मलस्तंभक, कफकर, अग्निमांघकारक, व वायु,
आणि पित्त, यांचे नाशक आहे.

कुंदुरु (साळईचे झाडाचा चीक).

कुंदुरुर्मधुरस्तीक्ष्णस्तिकोरुच्यःकटुःभृत् ॥ स्निग्धस्त्वच्यस्तथा
चोष्णो ज्वरस्वेदकफापहः ॥ रक्तरुक्प्रदरंवातमलःश्रीग्रहपीडनं ॥
रक्तानिसारंयुकांचनाशयेदिनिकीर्तितः ॥

अर्थ— कुंदुरु मधुर, तीक्ष्ण, कटु, रुचिकर, तिखट, स्निग्ध, त्वचला हितावह, उष्ण
व ज्वर, घाम, कफ, रक्तविकार, प्रदर, वायु, अलक्ष्मीपीडा, ग्रहवाधा, रक्तानिसार आणि
उवा यांचा नाश करितो.

पांदरा कुडा.

श्वेतस्तुकुटजस्तिकःकटुश्चोष्णोऽग्निदीपकः ॥ पाचकस्तुवरोरुशोभ्रा
हकोरक्तदोषहा ॥ कृष्टानिसारपित्तार्शकफनृद्वृग्भिहामनः ॥ ज्व
रंचामंचदाहंचनाशयेदिनिकीर्तितः ॥

अर्थ— पांदरा कुडा कटु, तिखट, उष्ण, अग्निदीपक, पाचक, तुरट, रुक्ष, ग्राहक,
व रक्तदोष, कुष्ठ, अतिसार, पित्तार्श, कफ, तृषा, कृमि, ज्वर, आम आणि दाह यांचा
नाश करितो.

कुड्याचीं फुलें.

पुष्पंनुवत्सकस्योक्तंनुवरंचाम्निदीपकं ॥ तिक्तंशीनंवातलंच
लघुपित्तानिसारनुत् ॥ रक्तदोषकफंपिचंकुष्टंचैवानिसारकं ॥
कृमींश्चैवहरेदेतदुक्तंपूर्वैश्चसुरिभिः ॥

अर्थ- कुड्याचीं फुलें तुरट, अभिदीपक, कडू, शीतल, वातल, लघु व पित्तातिसार, रक्त-
दोष, कफ, पित्त, कुष्ठ, अतिसार व कृमि यांचा नाश करितात.

काळा कुडा.

कृष्णस्तुकटुजश्चोक्तोरक्तदोषार्शनाशनः ॥

त्वग्दोषपित्तशमनोगुणस्त्वन्येनुपूर्ववत् ॥

अर्थ- काळा कुडा रक्तदोष, अर्शरोग, त्वग्दोष व पित्त यांचा नाश करितो. वरकड
ण कुड्यासारखे आहेत.

ककुंदर (कुकरबंध).

ककुंदरःकटुस्तिक्तो ज्वरघ्नश्चोष्णकृन्मतः ॥ रक्तरुक्कफदाहानांतु

षायाश्चविनाशनः ॥ अस्यार्द्रमूलंचमुखेधारितंमुखदोषनुत् ॥

अर्थ- ककुंदर तिखट, कडू, ज्वरनाशक, उष्ण व रक्तविकार, कफ, दाह, तृषा यांचा
नाश करितो. याचे ओले मूल तोंडांत धरिले असतां मुखदोषनाशक आहे.

कुरंडिका (लघुकलगी).

कुरंडिकासरारुच्यागुर्वांचाभिप्रदीपनी ॥

नाशिर्नाकफत्रानानावैद्यैस्तुपरिकीर्तना ॥

अर्थ- कुरंडिका सारक, श्विकर, गुरु, अभिदीपक व कफ, वायु यांचा नाश करिते.

थोर कुरंडिका (मोठी कलगी).

बृहत्कुरंडिकाशीतापाकेमाध्वीकटुःस्मृता ॥ तिक्तानाराच

रुन्नाचसरारुध्याजडामता ॥ वातलापित्तलाबस्तौवानका

रीकफापहा ॥ रक्तदोषंमूत्रकृच्छ्रनाशयेदितिकीर्तना ॥

अर्थ- थोरकुरंडिका शीत, पारुकाळीं मधुर, तिखट, कडू, खारट, रुक्ष, सारक,
वृष्य, जड व वातल, पित्तकर, बस्तींत वायु करणारी व कफ, रक्तदोष, मूत्रकृच्छ्र यांचा
नाश करिते.

कुक्कुटक- कुरडू(सुणसुणा रानमाठ).

कुक्कुटोक्तस्तुवरीग्राहकोष्णोरसायनः ॥ मेधारुचिकरःशीतो

रुक्षश्चाग्निप्रदीपकः ॥ अविदाहीलघुःस्वादुर्हृद्योवृष्यत्विदोषाजि
त् ॥ ज्वरमेहश्वासदाहमेदकुष्ठभ्रमापहः ॥ अरोचकं नाशयतीत्ये
वमुक्तंपुराननैः ॥

अर्थ— कुरडू तुरट, ग्राहक, उष्ण, रसायन व मेधा रुचि यातें करणारा, शीत रुक्ष
अग्निदीपक, अविदाही, लघु, स्वादु, हृद्य, वृष्य व त्रिदोष, ज्वर, मेह, श्वास, दाह, मेद,
कुष्ठ भ्रम, अरुचि यांचा नाश करितो.

देवकुक्कुट (देवकुरडू).

देवकुक्कुटकःशीतोवृष्योमूत्ररुजापहः ॥

अभ्रमर्यानाशकःप्रोक्तःपूर्ववैद्यैर्मनीर्षिभिः ॥

अर्थ— देवकुरडू शीत, वृष्य व मूत्ररोग, अभ्रमरो यांचा नाश करितो.

शतपत्री (कुब्जक- पांढरी कांटे शेवती).

शतपत्रीसरावृष्याशीताहृद्याचक्षुकला ॥ लघ्वीचतुवरास्वादुःसु
रभिर्ग्राहिणीमना ॥ वर्ण्यकट्वीचतिकाचरुच्यार्चाग्निप्रदीपनी ॥
त्रिदोषंमुखपाकंचरक्तपित्तंरुफंनथा ॥ पित्तंरक्तविकारंचदाहं
चैवतुनाशयेत् ॥ पुष्पंनुशीनलं वर्ण्यवानपित्तविदाहनुत् ॥

अर्थ— रक्तकुब्जक सारक, शीतळ, हृद्य, शुक्रकर, लघु, तुगट, स्वादु, सुरभि, ग्राहक,
वर्ण्य, तिखट, कडू, रुचिकर, अग्निदीपक व त्रिदोष, मुखपाक, रक्तपित्त, रुफ, पित्त, रक्त-
विकार आणि दाह यांचा नाश करितो. याचें पुष्प शीतळ, वर्णकर व वातापित्त, दाह,
यांचा नाश करितें.

रक्तकुब्जक (तांबडी कांटे शेवती-गुलाबी शेवती).

रक्तमुकुब्जकोरक्तविक्रान्तोर्नाशकोमनः ॥ वृश्चिकाणांवि
षंचैत्रिदोषंचैवनाशयेत् ॥ अन्येगुणाःसमुद्दिष्टाःश्वेतकु
ब्जकवद्वृधेः ॥

अर्थ— रक्तकुब्जक रक्तविकृति, विषवाचें विष, त्रिदोष, यांचा नाश करितो. वरकडू
गुण श्वेतकुब्जका सारिलेथ आहेत.

कुंद (कागडा).

कुंदःशीतोतिमधुरस्तुवरःसारकोलघ्नः ॥ पाचकोदीपकोहृद्यःकटु
कस्तिक्तकःस्मृतः ॥ पित्तरोगशिरोरोगविषशोथामनाशनः ॥ र
क्तदोषंचवानंचनाशयेदितिकीर्तितः ॥

अर्थ— कुंद शीत, अतिमधुर, नुरट, सारक, लघु, पाचक, दीपक, हृद्य, तिखट,
कडू, व पित्तरोग, शिरोरोग, विष, सूज, रक्तदोष आणि वायु यांचा नाश करितो.

द्रोणपुष्पी (कुंभा- तुंवा- शेतवड).

द्रोणपुष्पीरुचिकराकटीचोष्णाचभेदका ॥ पथ्यास्वादःसरारु
ज्ञागुर्वीक्षाररसामना ॥ वानपित्तकरावानकरुनाशकरीमना ॥
वानंचैवाग्निमांथंचकफंचामंचशोथकं ॥ कामलांतमकश्वासंकृ
मीनशूलंचनाशयेत् ॥ पर्णत्वम्याःस्वादुरुक्षंपित्तलंचगुरुस्मृतं ॥
भेदकंकटुकंचैवकामलायाश्चनाशकं ॥ मेहंज्वरंचशोथंचनाशये
दितिकीर्तितं ॥

अर्थ— द्रोणपुष्पी रुचिकर, तिखट, उष्ण, भेदक, पथ्यकर, गोड, सारक, रुक्ष, गुरु,
खारट, वातपित्तकर, व वात, कफ, वायु, अग्निमांथ, कफ, आम, सूज, कावीळ, तमकश्वास,
कृमि, आणि शूल यांचा नाश करिते, हिचे पान स्वादु, रुक्ष, पित्तल, गुरु, भेदक, तिखट,
व कावीळ, मेह, ज्वर, शोथ यांचा नाश करिते.

देवकुंभा (देवतुंवा).

देवकुंभाकटुस्तिक्तोमेध्यःपारदशोधकः ॥ पिशाचवाधा
कफहृद्धानाग्निमांथनाशकः ॥ अन्येगुणाःसमुद्दिष्टाद्रोणपु
ष्पीसमागुणैः ॥

अर्थ— देवकुंभा तिखट, कडू, मेध्य, पारदशोधक, व पिशाचवाधा, कफ, वायु, अग्नि-
मांथ यांचा नाश करितो. वरकडू गुण द्रोणपुष्पीसारखे आहेत.

कुटुंबिनी (पाहारकुटुंबी).

कुटुंबिनीनुमधुराग्राहकाचरसायणी ॥ शीतलाच

व्रणंपिचंकरुंकरुजंतथा ॥ तिक्तस्यनाशनक
रीमुनिभिःपरिकीर्तिता ॥

अर्थ—कुटुंबिनी मधुर, पाहक, रसायन, शीतल, व व्रण, पित्त, कफ, रक्तुरोग, कडू-
रस यांचा नाश करिते.

कुलयी (कुळी).

कुलयीशीतलास्वादीवातलाकफकृत्गुरुः ॥

अर्थ—कुळी शीतल, स्वादु, वातकर, कफकर, गुरु, असी आहे.

कुक्कुटपादी (देवशिरस).

सराकुक्कुटपाद्युक्तामूलैरक्ताचरुजदा ॥

गंधेचोप्रासन्निपातकफवातविनाशिनी ॥

अर्थ—कुक्कुटपादी सारक, मूलाचे टापीं आरक, रुस, उग्रगंध, व सन्निपात, कफ,
आणि वायु यांचा नाश करिते.

कुळिंजन (कोळिंजन.) लहान व मोठें.

कुळिंजनं कटुस्निक्तमुष्णं चाग्निप्रदीपनं ॥ रुच्यं स्वर्ध्वं च हृद्यं च मुखकं
टविशुद्धिं कृन् ॥ मुखदोषं कफचैव कासं वातकफं हरेत् ॥ बृहत्कृ
ष्टं गुणैर्ज्ञेयं न्यूनमस्मार्दितास्मृतं ॥

अर्थ—कोळिंजन तिखट, कडू, उष्ण, अग्निदीपक, रुचिकर, स्वर्ध्व, हृद्य, व मुख,
कंठ यांची शुद्धि करणारे, मुखदोष, कफ, त्वोकला, वायु, कफ, यांचा नाश करिते. मो
ठें कृष्ट पाहून गुणांनी कमी आहे.

कुटिंजर (पत्रशाक).

कुटिंजरः स्वादुपाकेदारोरुक्षश्चशीतलः ॥

गुरुर्मलस्तंभकरो दोषोत्पादनकारकः ॥

अर्थ—कुटिंजर फाककार्जी स्वादु, त्वारट, रुस, शीत, गुरु, मलस्तंभक, आणि दोषो-
त्पादनकारक असा आहे.

कुणिजर-अरण्यवास्तुक (रान चाकवत).

अरण्यवास्तुकं रुच्यं मधुरं चाग्निदीपनं ॥ पाचकं पथ्यकृच्छी
नेबल्यं धातुविवर्धकं ॥ पित्तनाशकरं चोक्तं शाकास्यमधुरा
लयुः ॥ रुच्या किञ्चित् तुरट्, दोपन, ग्राहक, व
पित्तनाशयतीत्येवमाहर्मुनीषिणः ॥

अर्थ— कुणिजर रुच्य, मधुर, अग्निदीपक, पाचक, पथ्यकर, शीत, बलकर, धातुव-
र्धक, पित्तनाशक आहे. याची शाक मधुर, लघु, रुच्य, किञ्चित् तुरट्, दोपन, ग्राहक, व
कफ, पित्त यांचा नाश करिते.

दग्धरुहा (कुरुहीवृक्ष).

निक्तादग्धरुहाचोक्तातुवरोष्णाग्निदीपनी ॥
पित्तप्रकोपनकरीकफवानविनाशिनी ॥

अर्थ— कुरुहीवृक्ष कडू, तुरट्, उष्ण, अग्निदीपक, पित्तकोपन आणि कफवात-
नाशक आहे.

कुंभीवृक्ष (कुंभ्याचें झाड).

कुंभीतुकटुकश्चोष्णस्त्वरोग्राहकः स्मृतः ॥ वानंपित्तज्वरं दाहं कफं
रक्तानिसारकं ॥ योनिदोषविषं चैव कृमींश्चैव विनाशयेत् ॥

अर्थ— कुंभ्याचें झाड तिखट. उष्ण, तुरट्, ग्राहक व वात, पित्त, ज्वर, दाह, कफ,
रक्तातिसार, योनिदोष, विष आणि कृमि यांचा नाश करिते.

केशर.

कुंकुमं सुरभिस्त्रिकंकटुकं रुचिकारकं ॥ आनंदकारकं चोष्णं कां
तिकृच्छुवर्गमनं ॥ स्निग्धं कंठरुजं वानंकफं कासं च नाशयेत् ॥ शि
रःशूलं विषं वानि त्रणं व्यंगं कृमींस्तथा ॥ हिक्कां निदोषं कुण्टं च नाशये
दितिकीर्तितं ॥ काश्मीरभूमातुः पत्रं सूक्ष्मं रक्तं प्रकीर्तितं ॥ पद्म
गंधिचविज्ञेयमुत्तमं त्रकीर्तितं ॥ बाल्हीकजंपांडुसूक्ष्मं केतकीगं
धकृन्मतं ॥ तन्मध्यमं पारसिकं पांडुरं मधुगंधिकं ॥ अधमं त
त्समुद्दिष्टं सुज्ञैः कुंकुमवैदिभिः ॥

अर्थ— केशर सुगंध, कडू, तिखट, हाचिकर, आनंदकारक, उष्ण, कातिकर, तुरट, जिग्घ व कंठरोग, वायु, कफ, खोकला, मस्तक, शूल, विष, वाति, वण, व्यंग, कृमि, हिक्का, त्रिदोष, कुष्ठ यांचा नाश करिते. काश्मीरदेशोत्पन्न केशर सूक्ष्म, रक्तवर्ण व पद्मगंधि असते. हे उत्तम व वाल्हीकदेशोद्भव पांढरसर, सूक्ष्म, केतकगंधि असते. ते मध्यम व पारसिकोद्भव केशर पांढरे, मधुगंधि असते. हे अधम जाणावे.

तृणकेशर.

तृणकेशरकंचोष्णभास्वरंकटुकमनं ॥

कफवानामशोफानांकुष्ठदद्वादिनाशनः॥

अर्थ— तृणकेशर उष्ण, भास्वर, तिखट व कफ, वायु, आम, सृज, कुष्ठ आणि दद्रु यांचा नाश करिते.

केतकी (पांढरे फुलांची वोंडगी).

अवेनानुकेतकीकटीस्वाडीनिक्तालघुःस्मृता ॥ विशंकफेनाशर्यानि
पुष्पमस्थालघुस्मृतं ॥ कटुनिक्तंकांतिकरमुष्णवानकफापहं ॥
केशदुर्गंधनापघ्नंकेसरोसिध्मकंदुहा ॥ किंचिदुष्णफलंस्वादुवानमे
हकफापहं॥

अर्थ— श्वेतकेतकी तिखट, गोड, कडू, लघु, व विष, कफ, यांचा नाश करिते. हिचे फूल लघु, तिखट, कडू, कातिकर, उष्ण व वायु, कफ, केशांचा दुर्गंध यांचा नाश करिते. त्याचा केसर शिथ्यांचा नाशक, किंचित् उष्ण असा आहे. हिचे फळ गोड व वायु, मेह आणि कफ यांचा नाश करिते.

सुवर्ण केतकी - पिवळे फुलांची वोंड.

सुवर्णकेतकीनिक्तनित्र्याचोष्णालघुःस्मृता ॥ कटुकामधुराचैववि
षरुक्कफनाशिनी ॥ अस्याःपुष्पंसखकरं कामोदीपनकारकं ॥ किं
चिदुष्णचकटुकंनिक्तंनेत्र्यसंगधिकं ॥ स्तनोस्याश्चातिशिशिरोदेहे
दार्ढ्यकरःकटुः ॥ बल्योरसायनःपिनकफस्यचविनाशकः ॥ फ
लकेसरयोश्चैवगुणाःपूर्वोक्तवन्मताः ॥

अर्थ— सुवर्णकेतकी कडू, नेत्राला रितारह, उष्ण, लघु, तिखट, मधुर व विषदोष, कफ यांचा नाश करिते. हिचे फूल सुखकर, कामोदीपन, किंचित् उष्ण, कडू, तिखट,

त्रिहिताबह, सुगंधि असे आहे. हिच्या पारंब्या म्हणजे तिचे स्तन ते अतिथंड, देहाला ठूट करणारे, तिखट, बलकर, रसायन व पित्त, कफ यांचा नाश करितात. हिच्या फळाचे केसराचे गुण श्वेतकेतकीचे फळ व केसर यांसारखेच आहेत.

केमुका (कोबी, जिचे पानाचा गडा होतो ती).

केमुकामधुरावृष्यापाकेकट्टीचातिक्तका ॥ ग्राहिणोशीनलालघ्नी
पाचकाभिप्रदीपनी ॥ दद्याचवानलाचैवकफपित्तज्वरान्जयेत् ॥
प्रमेहकष्टकासघ्निरक्तरोगविनाशिनी ॥ पित्तजन्यंभ्रमंचैवनाशयेदि
निकीर्तिना ॥

अर्थ— कोबी मधुर, वृष्य, पाककार्ळी तिखट, कडू, याहक, शीतळ, लघु पाचक, अपिदीपक, दृढ, वातकर व कफ, पित्त, ज्वर, प्रमेह, कुष्ठ, खोकला, रक्तदोष, आणि पित्त-जन्य भ्रम यांचा नाश करिते.

**केलूट (कोबी जिला भुई बरोबर कंद,
असतो ती).**

केलूटकंनुमधुरंरुद्रमच्छंचशीतलं ॥ भेदकंग्राहकरुच्यंगु
रुपित्तकफापहं ॥ वाननाशकरंचैवकंदेप्येतेगुणाःस्मृताः ॥

अर्थ— केलूट मधुर, रुक्ष, स्वच्छ, शीतळ, भेदक, याहक, रुचिकर, गुरु व पित्त, कफ, वायु यांचा नाश करिते. ह्याच्या कंदाचेहि तेच गुण आहेत.

केना (केनी भाजी).

केनानुमधुराशीनारुच्यास्तन्यविवर्धिनी ॥

अर्थ— केना मधुर, शीतळ, रुचिकर आणि स्तनांत दूध वाढविणारी अशी आहे.

केविका (पुष्पविशेष),

केविकामधुराशीतादाहपित्तश्रमापहा ॥

पित्तछर्दिकफंवाननाशयेदिनिकीर्तिना ॥

अर्थ— केविका मधुर, शीत व दाह, पित्त, श्रम, पित्तज्वर, कफ, वायु यांचा नाश करिते.

कैवर्त्तिका.

कैवर्त्तिकानुनुरावृथ्यालध्वीकफापहा ॥

कासंश्वासंचाग्निमांथंनगयेदिनकीनिता ॥

अर्थ— कैवर्त्तिका तुरट, वृष्य, लघु व कफ, खोकला, दमा, अग्निमांश यांचा नाश करिते.

कोष्ठ (कुष्ठ- उपलोठ- चोग्व.)

कोष्ठमुष्णंकटुभित्तंस्वादुवृथ्यंचगकलं ॥ रसायनंकांनि
करंलघुवातकफापहं ॥ कुष्ठविषंविमर्षचकंडुदंष्ट्रिदोष
कं ॥ पामारक्तविकारंचकासंशांनृयांतथा ॥ नागयेदिनि
चप्रोक्तेलेपनादानव्याधिजित् ॥

अर्थ— कोष्ठ उष्ण, तिखट, कटु, गोह, वृष्य, युक्तल, रसायन, कातिकारक, लघु, वातकफनाशक व कुष्ठ, विष, विमर्ष, कंड, दंष्ट्र, त्रिदोष, पामा, रक्तदोष, खोकला, वांति, तादान यांचा नाश करिते. हे केसांने वातव्याध नाशक आहे.

श्वेतकुण्डक पांदरा कोरांटा).

श्वेतःकुण्डकमित्तःकेडयःस्निग्धोमधुःस्मृतः ॥ कटुश्चोष्णो
दंतद्वितोवलीपलितनाशनः ॥ कुष्ठंवातरक्तदोषंकरंकरं
विषंनथा ॥ नागयेदारुणंचैवकृपिभःपरिकीर्तितः ॥

अर्थ— पांदरा कोरांटा कटु, केडय, स्निग्ध, मधुः, तिखट, उष्ण, दंताना हिनाकर व वलीपलित, कुष्ठ, वात, रक्तदोष, कफ, कंड, विष आणि दारुणा यांचा नाश करिते.

रक्तकुण्डक (तांबडा कोरांटा).

रक्तःकुण्डकमित्तोवर्णश्चोष्णःकटुःस्मृतः ॥ शोथंश्चगंधानरोगंकरं
फेरक्तारुजंतथा ॥ पित्तमाध्मानकंशूलंश्वासंकासंचनाशयेत् ॥

अर्थ— तांबडा कोरांटा कटु, वर्णकारक, उष्ण, तिखट व शोथ, उग्र, वातरोग, कफ, रक्तविकार, पित्त, आध्मान, शूल, दमा व खोकला यांचा नाश करितो.

किकिरात (पात कोरांटा).

पीतः कुरंटक खीष्णास्तकानुवरः स्मृतः ॥ अग्निदीप्तिकरोवातक
फकंडुहरः स्मृतः ॥ शीथरक्तविकारं चत्वग्दोषं चैव नाशयेत् ॥

अर्थ- पीतकोरांटा लज्ज, कडू, तुरट, अग्निदीप्तक व वायु, कफ, कंडू, सूज, रक्तवि-
कार आदि लक्ष्णों यांचा नाश करितो.

आर्तगल (नील कोरांटा).

नीलः कुरंटकरितक्तः कटुर्वानिकफाप्रहः ॥
शीथकंडूशूलकुष्ठव्रणत्वक्दोषनाशनः ॥

अर्थ- नीलकोरांटा कडू, तिखट, वात, कफ, सूज, कंडू, शूल, कुष्ठ, व्रण आणि
त्वग्दोष यांचा नाश करितो.

नीलाक्षिटी (काळा कोरांटा).

नीलाक्षिटीनुकटुकानिक्तात्वग्दोषनाशिनी ॥
दंतगोगंकफशूलवानंशीथचनाशयेत् ॥

अर्थ- काळा कोरांटा तिखट, कडू, त्वग्दोषनाशक व दंतरोग, कफ, शूल, वायु
आणि सूज यांचा नाश करितो.

कोहळीचें फळ- कोहोळा.

कूष्मांडकफलेष्यंपुष्टिक्रिथातुवर्धकं ॥ वास्तिशुक्लिकरंबल्यमनिस्वा
दुश्चशीतलं ॥ गुरुरुर्दसार्कचहृद्यंकफकरंमतं ॥ मूत्राघातंप्रमेहं
चमूत्रकृच्छ्रस्मरीनृषां ॥ अरोचकं वातपित्तं पित्तं रक्तलज्जाया ॥
वातरेतेविकारं चनाशयेदितनन्मतं ॥ तत्कोमलं चातिशीतं दोष
कृत्पित्तहारकं ॥ तन्मध्यमं कफकरं पक्वं केशिचशीतलं ॥ दीपकं
चलघुस्वादुभारं बस्तेश्चशुद्धिदं ॥ सर्वदोषहरं पथ्यंपक्वमज्जाचमाधु
री ॥ वास्तिशुक्लिकरीवृज्यापित्तनाशकरीमता ॥

अर्थ- कोहोळा वृष्य, पुष्टिकर, भातुवर्धक, वास्तिशुक्लिकारक, बलकर, अतिशीत,
शीतल, गूढ, दृढ, सारक, दृढ, कफकर, मूत्रघात, प्रमेह, मूत्रकृच्छ्र, मज्जा,

तृषा, अर्वाचि, वातापित्त, रक्तविकार, वायु अग्नि रेतोविकार यांचा नाश करितो. तो कोंबळा असता अतिशीत, दोषकर, पित्तहर, असा आहे. तोच जून असता कफकारक आणि पिकला असता किंचित् शीतल, दीपक, लघु, स्वादु, खारट, वस्तिशुद्धिकारक, सर्व दोषनाशक व पथ्य आहे. आणि त्याचा गीर मधुर, वस्तिशुद्धिकारक, वृष्य आणि पित्तनाशक असा आहे.

लघु कोहळीचें फळ (कोहळा).

लघुकूष्मांडकरुध्रंमधुरंम्राहिशीतलं ॥ दोषलंरक्तपित्तघ्नं
मलसंभकरंगुरु ॥ तपक्रंपित्तलंचाम्निदीपकंकफकार
कं ॥ कफवायोर्नाशकरंशारंचकार्वाभिर्मतं ॥

अर्थ—लघु कोहळा रुध्र, मधुर, ग्राहक, शीतल, दोषल, रक्तपित्तनाशक, मलसंभक, गुरु, असा आहे व तो पिकल्या असता पित्तल, अग्निदीपक, कफकर, कफवातनाशक आणि खारट, असा आहे.

कोंब वेळू, वांबू इत्यादिकांचे.

करींरंकटुकंविचाममलंचलघुनवरं ॥ रुच्यंचशीतलंलेपंविष्वक्कार
जापहं ॥ दाहचसृजकृच्छ्रंचत्रिदोषंचैवनाशयेत् ॥

अर्थ—कोंब तिखट, कडू, आवट, लघु, तुष्ट, रुचिकर, शीतल व पित्तकर, दाह, मूत्र-
कृच्छ्र, आणि त्रिशेप यांचा नाश करितो.

नद्यात्र-कोतुंबा (कडवणा).

नद्यात्रःकटुकश्चोष्णोरुच्यश्चमुग्धशोधनः ॥
दाहकृदोषकश्चैवकफवातंचनाशयेत् ॥

अर्थ—कोतुंबा तिखट, उष्ण, रुचिकर, मुग्धशोधन, दाहकर, दीपक, व कफवात-
नाशक असा आहे.

कोलकंद.

कोलकंदःकटुश्चोष्णोविषत्रांतिकृमीनृजयेत् ॥

अर्थ—कोलकंद तिखट, उष्ण, व विष, वानि, आणि कृमि यांचा नाश करितो.

कुमारी (कोरफड-कोरकांडें).

कुमारीशीतलानिक्तामदगंधिरसायनी ॥ अग्निदीपिकरीभेदीमधुरा
पुष्टिक्रमता ॥ बलयावृष्याविषघ्नीचक्रफपित्तज्वरापहा ॥ कफं
पित्तंश्चासकासंक्लोहांकुष्ठंचनाशयेत् ॥ गुल्मानिलयकृज्जूर्निग्रं
थित्त्वग्दोषनाशना ॥ विस्फोटकरंरक्तहर्जंवाग्निदग्धव्रणंतथा ॥
रक्तपित्तनाशयनिपुष्पमस्यागुरुर्मतं ॥ वातपित्तं कृमींश्चैवनाशये
दितिकीर्तिन ॥

अर्थ— कुमारी शीतल, कडू, मदगंधि, रसायन, अग्निदीपक, भेदक, मधुर,
पुष्टिकर, बलकर, वृष्य, विषघ्नी, कफपित्तज्वर, कफ, पित्त, दमा, खोकला,
श्रीहा, कुष्ठ, गुल्मवत, यकृत, ज्वर, ग्रंथि, मग्धोप, विस्फोट, रक्तविहार, अग्निदग्धव्रण,
रक्तपित्त यांचा नाश करिते. हिचे कृक गुन व वत, पित्त, कृमि यांचा नाश करिते.

कोकिलाक्ष (कोलिस्ता-विरवर).

कोकिलाक्षोमधुःशीनोरुच्योबल्योगुरुःस्मृतः ॥ वृष्योम्लस्वर्षण
स्तिक्तःस्वादुःस्निग्धश्चक्रणः ॥ आमवानानवातानिसारतृणाश्म
रीरुजः ॥ वानाम्भेद्दंशोथामरक्तहृकनाशनोभवः ॥ पित्तंचदृष्टि
रोगंचनाशयेदितिकीर्तिनः ॥ पर्णंचस्वादुनिक्तंस्याच्छोथशूलविषा
पहं ॥ आनाहृवातमुदरं पांडुरोगंचनाशयेत् ॥ वंथंचमलमूत्राणां
वातस्यैवचनाशयेत् ॥ वृद्धस्यकोकिलाक्षस्यगुणास्वस्यसमाभताः ॥

अर्थ— कोकिलाक्ष मधु, शीतल, कंचिकर, बलकर, गुरु, वृष्य, आंबट, तर्षण, कडू,
गोड, स्निग्ध, चिकण, व आपवात, आम, वानातिसार, नहान, अश्मरीरोग, वातरक्त, मेह,
सूज, आंवरक्त, पित्त, दृष्टिरोगा यांचा नाश करितो. पाचें पान गोड, कडू, व सूज, शूल,
विष, आनाहवात, उदर, पांडुरोग, मलावशंभ, मूत्रावशंभ, वातावशंभ यांचा नाश करिते. थोर
कोलिस्त्याचे गुण यासारखेच आहेत.

कोलिस्त्याचें बीज (तालीमखाना).

कोकिलाक्षस्यबीजंनुशीतेस्वादुकषायकं ॥ तिक्तं वृष्यं गु
रुबल्यं ग्राहकं गर्भस्थापनं ॥ कफवातकरं चैव मलसंभकरं
तथा ॥ रक्तदोषंचदाहंचपित्तंचैव विनाशयेत् ॥

अर्थ— ताळीवखाना शीत, स्वादु, तुरट, कडू, वृष्य, गुरु, बलकर, ग्राहक, गर्भस्थापन-
कर, कफनाशकारक, मलक्षतंभक, व रक्तदोष, दाह, पित्त यांचा नाश करितो.

कोशिवृक्ष.

कोशिवृक्षश्चाम्लःस्यात्गुरुःशोषकरोमतः ॥ विदाहीपिनलश्चैवक
फळत्कोष्ठशोधनः ॥ वातकुशार्भशोधनापिन्नव्रणाविनाशनः ॥
रक्तपिन्नरक्त रुजंनाशयेदितिकीर्तितः ॥ फलंमेध्यंभ्राह्मिचोष्णंपि
नलं चगुरुर्मनं ॥ अम्लं चैवविनिर्दिष्टवाननाशकरंमनं ॥ किंचिं
पक्वंपटुश्चाम्लं रुच्यं चाग्निप्रदीपनं ॥ बलपंचपौष्टिकं ज्ञेयं सम्यक्प
क्वलं धूमृतं ॥ अग्निदीपिकरं रुच्यं स्निग्धं चोष्णं मधुस्मृतं ॥ वन्यं
हृद्यं च वृष्यं च कफवानविनाशकं ॥ रसः पक्वफलम्यापिसरः स्निग्ध
श्च रोचनः ॥ बलवर्धनकृत्प्रोक्तः फलमज्जाग्निदीपनी ॥ वन्याच
ग्राहिणी चैव वातपिन्नविनाशिनी ॥

अर्थ— कोशिवृक्ष आंबट, गुरु, शोषकर, विदाहा, पिनल, कफकर, कोष्ठशोधक,
व वायु, कुष्ठ, अर्श, सूज, पित्तव्रण, रक्तपिन्न, रक्तरोग यांचा नाश करितो. याचे फळ मेध्य,
ग्राहक, उष्ण, पिनल, जड, अंबट, वातनाशक आहे. तेंच अर्धपक्व असता ग्यारट, आंबट,
रुचिकर, अग्निदीपक, बलकर, पौष्टिक आदि. तेंच चांगलें विकें असता लघु, अग्निदीपक,
रुचिकर, स्निग्ध, उष्ण, मधुर, बलकर, हृद्य, वृष्य, व कफवाननाशक आहे. पिक्या फळाचा
रस सारक, स्निग्ध, रुचिकर, बलवर्धक, आहे. याच्या फळाचा गौर अग्निदीपक, बलकर,
ग्राहक, व वातपित्तनाशक आहे.

कंकोळ (शीतळ चिनी

कंकोळकटुकान्क्तमुष्णदीपनपाचकं ॥ रुच्यं हृद्यं सुगंधिश्च लघु
श्च कफनाशकं ॥ मुखजाड्यं वातरोगं हृद्रोगं च कृमिंस्तथा ॥ अंध
त्वं मुखदौर्गंध्यमामं चैवाग्निमांशकं ॥ नाशयेदित्तिचप्रोक्तं ऋषिभिः
सुहृद्मदं शिभिः ॥ एते गुणास्तु सुवृहत्कंकोळस्यापि गद्यने ॥

अर्थ— कंकोळ तिखट, कडू, उष्ण, दीपन, पाचन, रुचिकर, हृद्य, सुगंधी, लघु,
कफनाशक व मुखजाड्य, वातरोग, हृद्रोग, कृमि, अंधत्व, मुखदुर्गंध, आम, अग्निमांश यांचा
नाश करितो. व वृहत्कंकोळाचे गुण याप्रमाणेच आहेत.

कंकुष्ट, श्वेत व पीत दोन प्रकारचें.

कंकुष्टसारकंचोष्णानिक्तकान्तिकरकट्ट ॥ सारकंभेदकंचैवव्रणरो
पणकारकं ॥ वांतिक्कन्मूत्रक्कृष्णांप्रमेहस्यचकारकं ॥ कफंवानं
व्रणंशूलमुदरंक्कमिशोथकं ॥ आध्मानवानंगुल्मंचआनाहंशोफजंज्व
रं ॥ उदावर्तनाशयनीत्येवमाहर्मनीषिणः ॥

अर्थ— मुहदाडशिग सारक, उष्ण, कट्ट, कान्तिकर, सारक, भेदक, व्रणरोपण, वांति, मल व मूत्र, प्रमेह यांना करणारे व कफ, वायु, व्रण, शूल, उदर, कृमि, मज, आध्मानवायु, गुल्म, आनाह, मुजेपासून आलेला ज्वर आणि उदावर्त यांचा नाश करिते.

कंटकत्रितय (गोखरू रिंगणी डोरली).

कंटकत्रितयंप्रोक्तत्रिदोषभ्रमनाशकं ॥
अरंपिनंचर्हिक्कांचतद्रालापंचनाशयेत् ॥

अर्थ— कंटकत्रितय त्रिदोष, भ्रम, ज्वर, पिन, उचकी, श्वापड आणि बडबड यांचा नाश करिते.

कंदपंचक (तैलकंद, मुकंद, कोडकंद रुढंती.
अहिनेत्रकंद).

कंदस्यपंचकंप्रोक्तताम्रादिगसमारकं ॥
सर्वरोगहरंप्रोक्तमेतद्द्वैतमध्यपंचकं ॥

अर्थ— कंदपंचक ताम्रादि सप्त धातु व पायड यांना मारणारे व सर्वरोग-नाशक आहे.

कडवीकंकोळी.

निक्तकंकोलकीग्राहिण्यग्नारुचिकमीमना ॥ मलावश्रेभकरणीपि
चलाचाग्निदीपनी ॥ कफंप्रमेहंक्कुष्ठंजंतुंश्वैरयिनाशयेत् ॥

अर्थ— कडवी कंकोळी घाहक, उष्ण, रुचिकर, मलस्तंभकारक, पिनल, अग्निदीपक व कफ, प्रमेह, कुष्ठ व जंतु यांचा नाश करिते.

कंचुकशाक (बोबके).

कंचुकीशाकवृक्षस्तुवानलाग्राहिणीमना ॥

सुहृकरीकफपित्तानानाग्निनीपरिकीर्तिना ॥

अर्थ— कंचुक शाक वातक, ग्राहक, धुधाकारक व कफ, पित्त यांचा नाश करणारी अग्नी आहे.

क्राथ (काढा).

क्राथःसप्तविधश्चोक्तःपाचनःशोधनोभनः ॥ क्लेदनःशमनश्चैवदी
पनस्तर्पणस्तथा ॥ शोषकश्चैवभेदैस्तुगुणास्तस्यब्रवीमिने ॥ अर्था
शःपाचनश्चेत्कोरव्यांशःकोष्ठशुद्धिं कृत् ॥ चतुर्थांशोघर्मकारोत्वष्टां
शोरोगनाशनः ॥ षष्टांशश्चाग्निजनकःषोडशांशस्तुशोषणः ॥ पंच
मांशस्तृप्तिकारीमूर्निभिःपरिकांचिनः ॥

अर्थ— काढा पाचन, शोधन, क्लेदन, शमन, दीपन, तर्पण, शोषक व भेदक, असा सात प्रकारचा. अर्था उरवावा तो पाचन करितो. बरवा हिसा उरवावा तो कोष्ठ-
शुद्धिकारक. चतुर्थांश ठेवावा तो घाम काढितो. अष्टमांश उरवावा तो रोगाचे शमन क-
रितो. साहावा अंश ठेवावा तो अपिदीपन करितो. पंचवा हिसा उरवावा तो तृप्ति करितो.
सोळावा अंश ठेवावा तो शोषण करितो.

खसखशीचे झाड- ज्यापामून अफू हंते तें.

खसखसंग्राहकंबल्यंगुलवृंथंजकफप्रदं ॥ पाकेचमधुरंवीर्यकांतिदंब
लदंमनं ॥ वातंपित्तनाशयनिफलंरुजंघ्राहकं ॥ रक्तशोषकरंघ्नो
क्तंफलवल्कंतुशीतलं ॥ लघुग्निकंघ्राहकंचतुषंडानकृन्मनं ॥ रु
च्यंचसप्तधातूनांशोषकंपंश्वनाशकं ॥ रुजंभदकरंवाग्निवर्धनंमो
हकंमनं ॥

अर्थ— खसखशीचे झाड घ्राहक, बलकर, गुल, वृथ, वफप्रद, पाककार्त्री मधुर,
वीर्यप्रद, कांतिकारक, रुजकर व वात, पित्त यांचा नाश करणारे आहे. गन्ते फळ रुक्ष,
ग्राहक, रक्तशोषक आहे. व फळाची साल शीतळ, लघु, कडू, ग्राहक, तुष्ट, वातकार-
क, रुच्य, सप्तधातुशोषक, पंश्वनाशक, रुक्ष, भदकर, अग्निवर्धक आणि मोहक
असे आहे.

खसखस.

खसखशीजंकफकरंबल्यंगुलवृंथंजकंमनं ॥

मधुरंग्राहकंवातनाशकंपरिकीर्तिनं ॥

अर्थ— खसखस कफकारक बल्य, वृष्य, गुरु, मधुर, घ्राहक आणि वातनाशक मसी आहे.

पिकलेले स्वर्ज.

पक्कंनुस्वर्जंतृप्तिकारकंपौष्टिकंमनं ॥ कफकृन्मूत्रलंबल्यकोष्ठशु
द्धिकरंगुरु ॥ स्निग्धंसुम्वादुशीतंचतृष्यंदाहश्रमापहं ॥ वातपित्तंच
उन्मादनाशयेदितिनन्मनं ॥ तत्कोमलंमधुस्निक्तंकिंचिदम्लंचत
न्मनं ॥ तत्तृवृहंचमधुरंरसेदारंचअम्लकं ॥ रक्तपित्तंमूत्रकृच्छं
करोतीनिवृधाजगुः ॥

अर्थ— पिकलेले स्वर्ज तृप्तिकार, पौष्टिक, कफकर, मूत्रल, बल्य, कोष्ठशुद्धिकर, स्निग्ध, सुस्तादु, शीत, वृष्य व दाह, श्रम, वायु, पित्त, उन्माद यांचा नाश करिते. तें कोंबळे असता मधुर, कडू, किंचित् आवट असं आहे. व तें जून असता मधुर, रसकाळी खारट, आवट व रक्तपित्त व मूत्रकृच्छ्र याना करिते.

साधारण खजुरी (शिंदी).

खजूरीनुवराज्ञेयासापक्वामधुरामना ॥ नुवराशीतलानृत्याउल्लेष्म
शुक्रविविधिनी ॥ लघ्वीचकृमिकृश्नेयावातपित्तमदापहा ॥ मूर्छा
मदात्ययंदाहंक्षयंचैवविनाशयेत् ॥

अर्थ— खजुरी पिकली असता मधुर, तुरट, शीतल, वृष्य, व कफ, गुरू यांतें वादविणारी, लघु, जंतुकारक, वात, पित्त, मद, मूर्छा, मदापय, दाह, आणि क्षय यांचा नाश करिते.

पिंडखजुरी.

पिंडखजूरीकावृष्यास्वादीशीतागुरुर्मता ॥ अग्निमांद्यंकृमींश्चैवक
गेतींनवृधंमना ॥ धानुवृद्धिचतृप्तिचपुष्टिचैवकरोनिहि ॥ हृद्यात्र
न्यादुर्जराचग्निश्रापकेरसेमधुः ॥ रक्तपित्तंचपित्तंचदाहंश्रासंक
फंश्रमं ॥ क्षतक्षयांश्वनृग्णांशोषंचैवविनाशयेत् ॥ अम्लपित्तंना
शयतीत्येवमाहर्मनीभिणः ॥

अर्थ— पिंडखजूरी वृष्य, स्वादु, शीत, गुरु व अग्निमांद्य, कृमि, धानुवृद्धि, तृप्ति, पुष्टि यांना करणारी, हृद्य, बल्य, दुर्जर, स्निग्ध, पाककाळी व रसकाळी मधुर व रक्तपित्त, पित्त, दाह, श्वास, कफ, श्रम, क्षतक्षय, विष, सृष्णा, शोष आणि अम्लपित्त यांचा नाश करिते.

थोर खजूरी.

वृहत्खजूरीकायास्तुगुणाःखजूरीवन्मताः ॥

राजौन्नराचखजूरीपिंडखजूरीवन्मता ॥

अर्थ— थोरखजूरी हिचे गुण खजूरीसारिखे आहेत. आणि राजखजूरीचे गुण पिंड-
खजूरीसारिखे आहेत.

मधुखजूरी (गोड शिंदी).

मधुखजूरीकावृष्यामधुगशीतलागुरुः ॥ जंतुकारीनृत्तिकारीधातु
वृद्धिकरगमता ॥ स्निग्धारुच्याचहृद्याचपौष्टिकीमलबंधिनी ॥ ज्ञान
अयंरक्तापित्तंकोष्ठवातंकरुंज्वरं ॥ वातंशुधांचाभिघातंनृणांक्रामं
मदंजयेत् ॥ उवासंमूर्च्छावातपित्तंपित्तंचैवाधनाशयेत् । मद्यजन्यं
चरोगंचनाशयेदिति कीर्तिना ॥

अर्थ— मधुखजूरी वृष्य, मधुर, शीतल, गुरु, जंतुकर, नृत्तिकारक, धातुवर्धक, स्निग्ध,
रुच्य, हृद्य, पुष्टिकर, मलबंधक व अतक्षय, रक्तापित्त, कोष्ठगतवायु, करुण, ज्वर, वायु, शुधा,
अभिघात, तृष्णा, स्त्रोकला, मद, दमा, मूर्च्छा, वातपित्त, पित्त आणि मद्यविकार यांचा
नाश करिते.

भृग्वजूरी (लघुशिंदी).

भृग्वजूरीनुमधुगशीतापित्तविनाशनी ॥

दाहनाशकरीप्रीक्तागुणास्वन्येतुपूर्ववत् ॥

अर्थ— भृग्वजूरी मधुर, शीतल, पित्तनाशक, दाहनाशक अशी आहे. वरकड गुण
मधुखजूरीसारिखेच आहेत.

द्वीपांतरस्थ खजूरी-लघुपालेवन.

द्वीपांतरस्थखजूरीवृष्याहृद्याचमधुरी ॥ स्निग्धारुच्याधातुवृत्ति
कारिणीकृमिनाशनी ॥ वातंनृपांज्वरंदाहंभ्रमंशोषंश्रमापह ॥ मू
छांचनाशयत्येवगुणास्वन्येतुपूर्ववत् ॥

अर्थ— लघुपालेवन वृष्य, हृद्य, मधुर, स्निग्ध, रुचिकर, धातुवर्धक, कृमिनाशक
व वायु, तृषा, ज्वर, दाह, भ्रम, शोष, श्रम, मूर्च्छा यांचा नाश करिते.

महापालेवत-थोर द्वीपांतरस्थ खर्जूरी.

बृहद्द्वीपांतरस्थायाखर्जूरीपुष्टिकृन्मता ॥ बल्यावृष्याचमधुराशीत
लाकफकारिणी ॥ अग्निमांद्यकरीगुवीमूर्च्छान्तं च्वरं जयेत् ॥ सा
पक्कारुचिकृद्वल्याचाग्निदीपिकरामता ॥ गुणाम्बन्धेनुविज्ञेयालघु
पालेवनाधिकाः ॥

अर्थ— महापालेवत पुष्टिकारक, बलकर, वृष्य, मधुर, शीतल, कफकारक, अग्निमांद्य-
कर, गुरु व मूर्च्छा, वात आणि ज्वर यांचा नाश करितो. तोच पिहला असतां रुचि-
कर, बन्ध, अग्निदीपक आहे. वरकड गुण लघुपालेवनामारिखे आहेत.

सिलेमानी स्वारीक.

द्वीपांतरस्थामंशुष्काखर्जूरीभ्रान्तिनाशिनो ॥
अमंमूर्च्छारक्तापित्तदाहं चैव विनाशयेत् ॥

अर्थ— सिलेमानी स्वारीक भ्रान्ति, अम, मूर्च्छा, रक्तपित्त आणि दाह यांचा
नाश करितो.

खर्जूरीचा मस्तक (मडजा, हाडी, पांजर).

खर्जूरीशीर्षमंज्जानुवृष्यास्वाडीकफापहा ॥
रक्तदोषस्यशमनीभूनिभिःपरिकीर्तिता ॥

अर्थ— खर्जूरीच्या शेंड्यांचा गीर वृष्य, स्वादु व कफ, रक्तदोष यांचा नाश
करितो.

खर्जूरीवृक्षाचें पाणी.

खर्जूरोवृक्षजानंनुजलं चाग्निप्रदापकं ॥ रुच्यंबन्धंभ्रानुवृद्धिकार
कंपित्तलंमनं ॥ मादकं कफशानानाशनंसंप्रकोत्तिनं ॥

अर्थ— खर्जूरीवृक्षाचें पाणी अग्निदीपक, रुच्य, बन्ध, भ्रान्त्यर्थक, पित्त, मादक व
कफ, वायु यांचा नाश करितो.

तांबडी खरसंबळी (आवईची शेंग).

रक्तखर्संबलीशिबीगुरुःशीताकफप्रदा ॥

रसेनुमभ्रसबल्लाधिचवाप्तविनाशनी ॥

अर्थ— तांबडी खरसंबळी जड, शीतळ, कफकर रसकाळी मधुर, बलकर व पित्त, वायु यांचा नाश करिते.

पांढरी खरसंबळी.

शुक्रस्वसंबळीप्रोक्तागुणैरक्तावडंसमा ॥

अर्थ— पांढरी खरसंबळी ही गुणांनी रक्तखरसंबळीस गिरीय आहे.

काळी खरसंबळी.

ऊष्णस्वसंबळीचोष्णागूर्ध्वव्यारुचिप्रदा ॥ शुक्राग्निमाद्यजनशी
मलस्तंभकरीमता ॥ त्वरामादकावातकफनुत्पापचलामता ॥

अर्थ— काळी खरसंबळी उष्ण, गुरू, बल्य, रुचिप्रद, शुक्रवृद्धिकारक, अग्निमाद्यजनक, मलस्तंभक, तुरट, मादक व कफवातनाशक आणि पित्तकर अशी आहे.

खड्डी (खड्ड),

खटिकामधुर्गान्क्ताशीतलात्रणदोषहा ॥

पिचंदाहंकफरक्तदोषनेत्ररुजंजयेत् ॥

अर्थ— खड्ड मधुर, कडू, शीतळ व त्रणदोष, पित्त, दाह, कर्क, रक्तदोष व नेत्ररोग यांचा नाश करितो.

उवेत खड्ड.

श्रैतायाःखाटिकायाःसुगुणित्तिप्राम्त्पूर्ववत् ॥

अर्थ— उवेत खड्डचे गुण साधारण खट्ट्यासिधे आहेत.

वृश्चिकाली (खाज्जकुहिली, खाज्जकोलती, आग्या).

वृश्चिकालीनुबल्लास्यान्तिक्ताकट्टीविबधनुत् ॥ हृद्याचोष्णाबस्निशु
दिकारिणीरक्तापचहा ॥ अरोचकंनाशयनीत्येवमाहृर्मनीषिणः ॥

अर्थ— खाज्जकोलती बलकर, कडू, तिखट, विबंधनाशक, हृद्य, उष्ण, वस्तिशुद्धिकारक, व रक्तपित्त, अरोचक यांचा नाश करिते.

साधारण खैर.

खदिरःपाचकःशीतोरसेतिक्तःकषायकः ॥ रक्तप्रसादनो
दंत्यःकफपित्तकृमिघ्नान् ॥ कृष्टकंडूंज्वरंशोथंकासंमेदं
प्रमेहकं ॥ आमंचारीवकंपांडुरंक्तदोषचनाशयेत् ॥

अर्थ— खैर पाचक, शीत, रसकली कड़ू, तुरट, रक्तशुद्धिकारक, दंताला हितावह व
रक्त, पित्त, कृमि, घ्न, कुष्ठ, कंडू, ज्वर, शोथ, खोकला, मेद, प्रमेह, आम, अरोचक,
पांडुरोग आणि रक्तदोष यांचा नाश करितो.

श्वेत खैर.

श्वेतारिमेदस्तुवरस्निक्तश्वाणःकटुःस्मृतः ॥ विशदःशीतलःप्रोक्तः
कफवानघ्ननापहः ॥ भूतवाथांप्रमेहंचसर्वकुष्ठानिनाशयेत् ॥ कं
डूंमेदंरक्तदोषंपांडुरोगंज्वरंतथा ॥ अरोचकंचाम्लपित्तमामंशोथं
चनाशयेत् ॥

अर्थ— श्वेतखैर तुरट, कडू, उष्ण, तिक्त, विशद, शीतल व कफ, वायु, घ्न, भूत-
वाथा, प्रमेह, संपूर्ण कुष्ठ, कंडू, मेद, रक्तदोष, पांडुरोग, ज्वर, अरुचि, आम्लपित्त, आम
आणि सृज यांचा नाश करितो.

रक्त खैर.

रक्तारिमेदस्तुवरकिंचिदुष्णश्चशीतलः ॥ तिक्तोऽगुरुदंतहितोत्रण
वानविनाशनः ॥ आमवातंज्वरंमेहंमेदंरक्तरुजंतथा ॥ भूतवाथां
कृमीन्शोथंश्वेतकुष्ठमरोचकं ॥ आमंपित्तंपांडुरोगंकफंशीतंवि
नाशयेत् ॥ पित्तकासंचशुकंचकंडूंचैवविनाशयेत् ॥

अर्थ— रक्तखैर तुरट, किंचित् उष्ण, शीतल, कडू, गुरु, दंताला हितावह व घ्न,
वायु, आमवात, ज्वर, मेह, मेद, रक्तविचार, भूतवाथा, कृमि, सृज, श्वेतकोड, अरुचि,
आम, पित्त, पांडुरोग, कफ, शीत, पित्त, खोकला, शुकधातु आणि कंडू यांचा
नाश करितो.

खैराचा डोक.

अरिमेदस्यनिर्यासोमधुरस्तुबलप्रदः ॥

धानुवृद्धिकरश्चैवमुनिभिःसंप्रभाषितः ॥

अर्थ— खैराचा डीक मधुर, बलकर, धातुवर्धक असा आहे.

खैराचा सार (नार, साड).

सारस्तुखादिरस्याथव्रण्यश्चविशदोमतः ॥

रक्तदोषं कफं चैव मुखगोगंचनाशयेत् ॥

अर्थ— खैराचा सार व्रण्य, विशद, व रक्तदोष, कफ, आणि मुखरोग यांचा नाश करितो.

लघुखैर-शोण्या खैर-गांधियाहिंवर.

लघुस्तुखादिरः प्रोक्तस्मिक्तोष्णश्चकषायकः ॥ कटुस्तीक्ष्णश्चअम्ल
श्चरुन्नः कृमिकफापहः ॥ मुखगोगंदंतरोगरक्तदोषप्रमेहकं ॥ मर्दं
कंडूंवि सर्पचवस्तिगोगांविषंज्वरं ॥ पिशाचवाधामुन्मादंकुष्ठदाहं
पानंथा ॥ आध्माननाशयत्येवकलंचाम्यमधुस्मृतं ॥ स्निग्धंकटुं
चमनंकफवानविनाशकं ॥

अर्थ— लघुखैर कडू, उष्ण, तूट, तिखट, तीक्ष्ण, आवट, रुक्ष, व कृमि, कफ, मुखरोग, दंतरोग, रक्तदोष, प्रमेह, कंडू, विमर्ष, वांस्तरोग, विषमज्वर, पिशाचवाधा, उन्माद, कुष्ठ, दाह, व्रण, आणि अध्मान यांचा नाश करितो. याचे फळ मधुर, स्निग्ध, तिखट, उष्ण आहे. व कफ, वायु, यांचा नाश करितो.

वल्लीखदिर (वेल्याखदिर, आरि).

वल्लीखदिरकस्मिक्तः कटुश्चोष्णः कषायकः ॥

रसेम्लः श्वासकामघ्नः पिच्छरक्तत्रिदोषजित् ॥

अर्थ— वल्लीखदिर कडू, तिखट, उष्ण, तूट, रसकार्की आवट व दमा, खोकला, पित्त, रक्तविकार, आणि त्रिदोष यांचा नाश करितो.

गजपिंपळी (मिरवेलीची पिंपळी).

गजपिंपळिकाचोष्णा कटुशीरुक्षाग्निदीपनी ॥ त्वराभनकणानां व
धिनीघ्राहिणामना ॥ कासज्वरातिसारग्रीकफश्वासरुजापहा ॥
कंडरोगं वानरोगं कृमींश्चैव विनाशयेत् ॥

अर्थ— गजपिप्ली उष्ण, तिखट, रुक्ष, अग्निदीपन, तुरट, व स्तन, आणि कान यांना वाढ-
णारी, घ्राहक, व खोकला, ज्वर, अतिसार, कफ, दमा, कंठरोग, वातरोग, आणि कृमि,
या नाश करिते.

गंधप्रियंगु (गवहला, फुलफेन).

गंधप्रियंगुस्तुवरस्तिक्तो वृष्यश्चशीतलः ॥ केश्यांवांनिभ्रानिदाह्पि
त्तरक्तरुज्मनथा ॥ ज्वरमोहस्वेदकुष्ठमुखजाड्यनृपाहोत् ॥ वातं
गुल्मविषमेदमेहंचैवविनाशयेत् ॥ रक्तपित्तनाशयान्वीजमस्यक
षायकं ॥ मधुरंशीतलंरुद्रंनृवरंग्रहकंगुरु ॥ मलस्त्रंभकरंवन्यपि
चघ्नंरुफनाशकं ॥ आत्मानकारकंचैवमानाभिःपरिकीर्तितं ॥

अर्थ— गवहला तुरट, कडू, वृष्य, शीतल, केशांशु, क्लिपाण, वात, अग्नि, दाह,
पित्त, रक्तारोग, ज्वर, मोह, घर्म, कुष्ठ, मुखजाड्य, तृषा, वात, गुल्म, विष, मेद, मेह,
कापित्त यांचा नाशक आहे. याचे बीज तुरट, मधुर, शीतल, रुक्ष, घ्राहक, मलस्त्रंभ-
र, वन्य, पित्तनाशक, कफनाशक, आत्मानकारक असे आहे.

दुसरा सुगंध गवहला.

सुगंधफलिनीशीतासुगंधिःकुष्ठदाहनुत् ॥
ज्वरंरक्तविकारंचनाशयेदितिकीर्तितः ॥

अर्थ— सुगंधगवहला शीतल, सुगंधि, व कुष्ठ, दाह, ज्वर, रक्तविकार यांचा
नाश करितो.

भृत्तूण (गवत साधारण).

भृत्तूणकटुकंतिक्तनीलवर्णचोष्णलघुम्बुतम् ॥ रुच्यंदाहकरंवाग्निदी
पकरुक्षमीरितम् ॥ नेत्राणामहिनं चैवमुखशुद्धिकरंनथा ॥ रक्त
पित्तकरं चैवावृष्यमुक्त्रेकारकं ॥ उदरं चकफंचैवकामंश्वासम
रौ चकं ॥ कफजन्यकृमींश्चैववांनिपित्तंचनाशयेत् ॥ पिशाचग्रह
पीडांचवानंदाहंविषंनथा ॥ रक्तदोषंचददृचनाशयेदितिकीर्तितं ॥

अर्थ— गवत साधारण तिखट, कडू, तीक्ष्ण, लघु, रुच्य, दाहकारक, अग्निदीपक,
रुक्ष, नेत्रांशु अहितकारक, मुखशुद्धिकारक, रक्तपित्तकारक, वृष्य, उदरकारक, व
उदर, कफ, खोकला, दमा, अरुचि, कफजन्यकृमि, वांति, पिशाच, महपीडा, वात, दाह,
विष, रक्तदोष, ददृ यांचा नाश करिते.

इक्षुदर्भा (अश्वालु, मुठेंगवत).

इक्षुदर्भानुमधुरास्निग्धाकिंचिकषायका ॥

लघुःसंतर्पणीरुच्याकफपित्तविनाशिनी ॥

अर्थ— इक्षुदर्भा मधुर, स्निग्ध, किंचित् तुरट, लघु, संतर्पण, रुच्य व कफ, पित्त यांचा नाश करिते.

गोमूत्रिका (तांब्रेटी गवत, थोर शिपी गवत).

गोमूत्रिकानुमधुगव्यागोःस्वन्यवर्धिनी ॥

अर्थ— गोमूत्रिका मधुर, वृष्य, आणि गाईचें दुध वाढविणारे आहे.

सुगंध नृण (पुढिनी गवत).

सुगंधिकनृणकिंचित्तिलंस्निग्धंरसायनं ॥

सुगंधिमधुग्भीतंकफपित्तश्रमापहं ॥

अर्थ— सुगंधनृण किंचित् कटु, स्निग्ध, रसायन, सुगंधि, मधुर, शीत व कफ, पित्त, आणि श्रम यांचा नाश करिते.

अश्वल (घोडेसर, जिताग गवत).

अश्वलंचनृणंचन्यरुच्यंयशुहितावहं ॥

अर्थ— घोडेसर बलकर, रुचिकर, व पंगला हितावर, असे आहे.

शिल्पिका (लहान शिपी गवत).

शिल्पिकामधुग्भीतावीजमभ्याबलप्रदं ॥

वृष्यमुनिभिराख्यातंपूर्वैर्वैद्यकशिक्षकैः ॥

अर्थ— शिपीगवत मधुर, शीत आहे. त्याचें बीज बल देणारे, वृष्य असे आहे.

निःश्रेणि गवत.

नृणनिःश्रेणिसंज्ञंतुशुनांबलनाशकं ॥

रसेचोग्गंसमुद्दिष्टंवृधैर्वैद्यप्रपूजितैः ॥

अर्थ— निःश्रेणि गवतः पशुश्या बलाच्चा नाश करणारै व रसकार्जि उष्ण, असे आहे.

जरटी (गोडा लोणा गवतः).

तृणजरटिसंज्ञं तु मधुरं शीतलं मरुं ॥

रुच्यं पशुश्लेष्मिन् यकरं दाहरक्त रुजाकरं ॥

अर्थ— गोडा लोणा गवतः मधुर, शीतल, मारक, रुचिकर, पशूना दूध वाढविणारै. रुचिकर व दाह, रक्तदोष यानै करणारै असे आहे.

मउजर (पवना गवतः).

तृणमउजरसंज्ञं तु मधुरं स्तन्यदंगवां ॥

अर्थ— मउजर गवतः मधुर, गाईचे स्तन्य वाढविणारै असे आहे.

मृगप्रिय (टोंडें गवतः).

तृणमृगप्रियं वन्यं रुच्यं पुष्टिकरं मरुं ॥

सर्वकाले पशूनां च दितुं मुक्तं मर्नाथिभिः ॥

अर्थ— मृगप्रिय बलकर, रुच्य, पुष्टिकर, व सर्वकाली पशूना हितकर असे आहे.

वेणुपत्री गवतः.

वेणुपत्री तृणशान्तिं मधुरं रुचिकरकं ॥

पशूनां स्तन्यदं योक्तुं रक्त रुजात्तनाशकं ॥

अर्थ— वेणुपत्री गवतः शीत, मधुर, रुचिकरक, पशूना स्तन्य वाढविणारै व रक्तविकार आणि पित्त यांचा नाश करिते.

मंथानक (मुणें गवतः).

मंथानकं तृणं श्लिग्धं धेनूनां च प्रियं मरुं ॥

दुग्धस्योत्पादकं धातुवर्धकं मधुरं मरुं ॥

अर्थ— मंथानक गवतः श्लिग्ध, गाईना प्रिय, दूध उत्पन्न करणारै, धातुवर्धक व मधुर असे आहे.

पल्लीवाह (पोकळी गवत, तांबडे पातीचें).

पल्लीवाहनृणंप्रोक्तमदृढंबलनाशकं ॥

अर्थ— पल्लीवाह गवत अदृढ व पशूंच्या बळाचा नाश करिते.

कुंदरू (कुंदा गवत).

कुंदरुर्मधुरंशीतंबल्यंपुष्टिकरंमनं ॥

गोःप्रशस्त्रंसमुद्दिष्टं पिचानिसारनाशकं ॥

अर्थ— कुंदरू मधुर, शीत, बलकर, पौष्टिक, गुग्गुला प्रशस्त आणि आमामिसार याचा नाश करिते.

चणिका (चणेगवत, वर्णया गवत).

चणिकंमधुरंमृत्तयंबल्यंदुग्धप्रदंमनं ॥

अतिनीलचवर्णेनपशूनांचहितावहं ॥

अर्थ— चणेगवत मधुर, मृत्तय, बलकर, दुग्धप्रद, अतिनीलवर्ण व पशूंच्या हितावह असे आहे.

शूली (सुळेंगवत).

शूलानृणांकिंचिदुष्णं गुरुस्निग्धंमधुस्मृतं ॥

दुग्धवृष्टिकरंबल्यंरुन्ध्रं वैपिचदाहनृन् ॥

अर्थ— सुळेंगवत उष्ण, गुरु, स्निग्ध, मधुर, दुग्धात्ता वाढविणारे, बलप्रद, रुन्ध्र व पिच, दाह यांचे नाशक असे आहे.

लवणतृण (लाणा गवत),

तृणं नुलवणं शारमल्लंचतुवरंमनं ॥

स्तन्यनाशकं चाश्वपुष्टिकृदृषिभिर्मनं ॥

अर्थ— लवणतृण खारट, भांबट, तुरट, स्तन्यनाशक आणि घोड्याला पुष्टि देणारे असे आहे.

शूकतृण (कुसळें गवत).

शूकयुक्तं तृणं प्रोक्तं दुर्जरं च चतुष्पदां ॥

तच्छूकरहितं प्रोक्तं हितं च महिषीगवां ॥

अर्थ— शूकतृण गुरांना दुर्जर आहे. व तेच कुसावांचून महिषीला व गाईला हितावह असे आहे.

पण्यंध (पेंधेंगवत).

तृणं पण्यंधकं नित्कं सारकं च मतं पट्ट ॥ शस्त्रभतनाशकं ह्रस्वदीर्घं

मध्यमभेदनः ॥ त्रिप्रकारं समुद्रिष्टमेतन्नज्ञैश्चर्याडनैः ॥

अर्थ— पेंधेंगवत कडू, सारक, खारट, शस्त्रभतनाशक आहे. हे ह्रस्व, दीर्घ व मध्यम या भेदांनी तीन प्रकारचे आहे.

असिपत्र (गुंडा गवत-निधारी).

असिपत्रतृणं शीतं मधुरं कफवानुनू ॥ रक्तदोषानिसाराणां

नाशकं दाहनुत्परं ॥ द्विप्रकारं दीर्घलघुभेदैर्दीर्घगुणाधिकं ॥

अर्थ— गुंडा गवत शीत, मधुर व कफ, वायु, रक्तदोष, अतिसार, दाह, यांचा नाश करिते. हे दीर्घ व लघु या भेदांनी दोन प्रकारचे.

कटूतृण (सुगंध रोहिस तृण).

कटूतृणं कटुकं नित्कं तु वरं च सुगंधिकं ॥ उष्णपित्तं रक्तदोषं कफकं

डुंऊमीं तथा ॥ हृद्रोगंश्वासकामं च अरुं शूलमजीर्णकं ॥ अरु

चिचिषुचिचिचिप्रीहांकंठरुजंतथा ॥ शस्त्रशल्यादिदोषं च वानरक्तं

तथा मतं ॥ बालग्रहाचाशयनोयितप्रोक्तं मनीषिभिः ॥

अर्थ— कटूतृण तिखट, कडू, तुरट, सुगंधि, उष्ण, पित्त, रक्तदोष, कफ, कंडू, कृमि, हृद्रोग, दमा, खोकला, ज्वर, शूल, अजीर्ण, अरुचि, विषुचिका, प्रीहा, कंठरोग, शास्त्राचे अत, शस्त्रभत, वातरक्त अणि बालग्रह यांचा नाश करिते.

मोठें सुगंध रोहिस तृण- दीर्घनाल,

दीर्घनालतृणं नित्कं कटुश्चोष्णं कफापहं ॥ पिशाचं ग्रहपीडां

चत्रातंचैवविषजयेन् ॥ उपदंशत्रणांश्चान्वान्त्रणांश्चैववि
नाशयेन् ॥

अर्थ— मोठें रोहिसतृण कडू, उष्ण व कफ, पित्ताच, ग्रहपीडा, वायु, विष, उपदंश-
त्रण आणि अन्य त्रण यांचा नाश करितें.

गुद्रा (गोंदपटेर, पानीगवत आपू).

गुद्रानुवुरानिक्तास्वाद्दीकट्टीचसंमता ॥ किंचिदुष्णास्त
न्यशुक्ररजमूत्रविशोधिनी ॥ पशूनांनहितापिचदाहश्रमवि
नाशिनी ॥ रक्तदोषमूत्रकृच्छ्रंत्रणदोषंचनाशयेन् ॥

अर्थ— गुद्रा गवत तुरट, कडू, स्वादु, तिखट, किंचित् उष्ण व स्तन्य, शुक्र, रज, मूत्र,
यांचें शोधन करणारें, पशूना हितावह व पित्त, दाह, श्रम, रक्तदोष, मूत्रकृच्छ्र आणि त्रण
दोष यांचा नाश करितें.

त्रत्वजा- मोळतृण.

त्रत्वजामधुराशीनाकंठशुद्धिकरीमना ॥
वानकोपकरीरुच्यापिचदाहन्त्रांजयेन् ॥

अर्थ— मोळतृण मधुर, शीत, कंठशुद्धिकारक, वातल, रुचिकर व पित्त, दाह आणि
त्रणा यांचा नाश करितें.

मुंजतृण- दर्भविशेष- लघु व तीक्ष्ण.

मौंजनुमधुरंशीतं वृष्यंचतुवरंमनं ॥ कफपित्तविसर्पघ्नंघ्नहृपीडावि
नाशकं ॥ भूतरात्रसबाधांचदाहन्तृणांचशूलकं ॥ रक्तदोषमूत्र
रोगंवास्तिरोगेनथैवच ॥ नेत्ररोगांन्निदोषंचनाशयेदितिनीकीर्तितं ॥

अर्थ— मुंजतृण मधुर, शीत, वृष्य, तुरट व कफ, पित्त, विसर्प, ग्रहपीडा, भूतबाधा,
एकसनाधा, दाह, तृषा, शूल, रक्तदोष, मूत्ररोग, वास्तिरोग, नेत्ररोग, आणि त्रिदोष
यांचा नाश करितें.

मोथीतृण- एरका पानलव्हाळा.

एरकंशीतलं वृष्यंचक्षुष्यंवातकोपनं ॥
मूत्रकृच्छ्राश्मरीदाहपित्तरक्तुरुजंजयेन् ॥

अर्थ— मोषीतृण शीतल, वृष्य, चक्षुष्य, वातकोपन व मूत्रकृच्छ्र, अश्मरी, दाह, पित्त आदि रोग यांचा नाश करिते.

गर्भदवृक्ष.

गर्भदोमधुरःशीतोर्गर्भस्थापनकारकः ॥

पित्तदाहश्रमरजोदोषंचैवविनाशयेत् ॥

अर्थ— गर्भदवृक्ष मधुर, शीत, गर्भस्थापनकारक व पित्त, दाह, श्रम, रजोदोष, यांनाश करितो.

गणेरुक-गणिकारी.

गणेरुकाकटुस्निक्तासुगंधिस्तुवरामना ॥ लघ्वीचशोथीशीथेया

शोषग्नकरुजापहा ॥ त्रिदोषत्रणशोफाश्वकफदाहज्वरान्तथ ॥ र

क्तपित्तचक्रुष्टचनाशयेदिनिकीर्तिना ॥

अर्थ— गणेरुक तिखट, कडू, सुगंधि, नुरट, लघु, शोथन व शोष, रक्तदोष, त्रिदोष, त्रण, कफ, दाह, ज्वर, रक्तपित्त, कृष्ट यांचा नाश करिते.

गजकर्णी.

गजकर्णांस्वादुपाकेनिक्ताचोष्णाकफापहा ॥ शीतज्वरंच

वानंचनाशयेदिनिकीर्तिना ॥ कंदोस्याःपांडुशोथा कृमि

गुल्मोदरापहः ॥ आनाहवानंप्लीहांचग्रहणीमापिनाशयेत् ॥

अर्थ— गजकर्णां पाककर्णीं स्वादु, कडू, उष्ण व कफ, शीतज्वर, वात, यांचा नाश करिते. गज कंद पांडुरोग, सूत्र, अर्श, कृमि, गुल्म, उदर, आनाहवायु, प्लीहा आणि ग्रहणी यांनाश करितो.

ग्रंथिपर्ण-गटोनावृक्ष.

ग्रंथिपर्णःकटुस्निक्तालघुस्तीक्ष्णोऽग्रगंधिकः ॥

भिदीप्रिकरश्चोष्णोरुच्योवानकफापहः ॥ स्वातंत्रि

षंचदीर्घाध्यंक्रमींस्निक्तंचनाशयेत् ॥

अर्थ— गटोनावृक्ष तिखट, कडू, तीक्ष्ण, उग्रगंध, अपिदीपक, उष्ण, चिकर व वायु, भिदी, दमा, विष, दुर्गंध, कृमि आणि तिखट यांचा नाश करितो.

गठोन्याचा भेद-चोरक भटीर.

चोरकस्तीव्रगंधोऽग्नीमधुस्तिक्तोऽलघुःस्मृतः ॥ पाकेकटुश्चतीक्ष्ण
श्चहृद्योवातविकारहा ॥ कंडूकुष्ठकफस्वेदत्वग्दोषविषनाशनः ॥
व्रणंभेदंरक्तदोषंमुखनासारुजंजयेत् ॥ कृमीनजीर्णदौर्गन्ध्यमल
कृमीनाशनंविदुः ॥ कव्यादत्राधांशमयेदिति वैधैर्निरूपितः ॥

अर्थ— चोरक तीव्रगंध, उष्ण, मधुर, कडू, लघु, पाककालीं तिखट, तीक्ष्ण, हृद्य, व वायु, कंडू, कुष्ठ, कफ, भेद, त्वग्दोष, विष, व्रण, भेद, रक्तदोष, मुखरोग, नासारोग, कृमि, जीर्णज्वर, दुर्गंध, अलक्ष्मी, राक्षसवाधा यांचा नाश करितो.

गृजन (गाजर).

गृजनंमधुरंरुच्यंग्राहकंतिक्तकंकटु ॥ रक्तपित्तकरं चोष्णं हृद्यं च
क्षिप्रदीपनं ॥ नेत्राहितंविदाहिस्यदुःसंपित्तकरंमनं ॥ हृद्यमाध्मान
शूलार्भक्त्रिमसंग्रहणोहरं ॥ वानंकफं तृषांशुकं नाशयेदिति कीर्तितं ॥
बीजं चोष्णंमनं चास्य वृष्यं वै गर्भपातकृत् ॥

अर्थ— गाजर मधुर, रुच्य, ग्राहक, कडू, तिखट, व रक्तपित्तकारक, उष्ण, हृद्य, क्षिप्रदीपन, नेत्रांला विकार करणारे, विदाहि, रुक्ष, पित्तकर, हृद्य, व आध्मानशूल, मूलव्याध, कृमि, संग्रहणी, वान, पित्त, कफ, तृषा, शुक यांचा नाश करिते. याचे बीज उष्ण, वृष्य, गर्भपात करणारे असे आहे.

भूनाग (गांडवळ-काडू).

भूनागेवज्रहंतास्याद्रसजारणकृन्मतः ॥
संहरसायनं चास्यविषनाशकरंमनं ॥

अर्थ— गांडवळ ब्रिय्यात्या मारणारा, पारहाला जारण करणारा आहे. याचे संहरसायन आणि विषनाशक असे आहे.

गुग्गुळ-गुग्गुळ.

गुग्गुळुःपंचयात्रेक्तोमहिषाक्षोमहानिलः ॥ कुमुदपद्महिगण्याश्चभे
दारनेसमीरताः ॥ सामान्यतो गुग्गुळुश्चकटुस्तिकोरसायनः ॥
विशदोष्णःपित्तलक्ष्णसारकस्त्वरीलघुः ॥ भग्नसंधानकृत् वृष्यःपा
चकश्चाग्नेदोपनः ॥ सूक्ष्मःस्वर्यश्चमधुरोबल्याश्चक्षणकृन्मतः ॥

तीक्ष्णःस्निग्धःसुगंधिश्चपुष्टिकृत्कांतिकारकः ॥ भेदकश्चैवसंप्रोक्तः
 कफवानाशनाशकः ॥ वातोदरकृमीकासकृदशोधप्रमेहकान् ॥
 मेदोग्रंथ्यपचीगंडमालाव्रणविनाशकः ॥ वातरक्तरक्तदोषपिटि
 कांचामवातकं ॥ अश्मरीकुष्ठकंडामच्छर्दिचैवविनाशयेत् ॥
 नूतनःसतुवृष्यःस्याह्यतुवर्धनकारकः ॥ जीर्णपुलेखनश्चोक्तोमु
 निर्भिःपाग्दांशभिः ॥ महिषाक्षोमहानीलोगजरोगविनाशकः ॥
 कुमुदःपद्मकश्चैवहयरोगविनाशकौ ॥ हिरण्यमनुमनुश्याणामुपयो
 गकरोमतः ॥ महिषाक्षोपित्रिजेयानग्योगेवृधैःपुनः ॥ गुग्गुलुर्म
 धुरत्वाच्चवाननाशकरोमतः ॥ नुवरत्वाच्चपित्तभ्यतिक्रत्वात्कफ
 नाशकः ॥ अथास्यपर्णजाशाकामधूरुत्तात्रशोभला ॥ कट्टीवि
 श्रंभनीगुर्वामूत्रलाकफवातकृत् ॥

अर्थ— गुग्गुळ हा महिषाक्ष, महानील, कुमुद, पद्म व हिरण्य असा पांच प्रकारचा. ती
 खट, कडू, रसायन, विशद, उष्ण, पित्तल, सारक, तुरट, लघु, भद्रसंधानकारी, वृष्य,
 चक्र, अपिदीपक, सूक्ष्म, स्वर्य, मधुर, बल्य, चिकण, तीक्ष्ण, स्निग्ध, सुगंधि, पुष्टिकर,
 तिकारक, भेदक, व कफ, वायु, अर्श, वातोदर, कृमि, खोकला, कृद, सूज, प्रमेह, मेद,
 ये, अपचि, गंडमाला, व्रण, वातरक्त, रक्तदोष, पिटिका, आमशय, अश्मरी, कुष्ठ, कंडु,
 व आणि ओकारी यांचा नाश करितो. हा नूतन असतो वृष्य व अतुवर्धक आहे. जुना
 बनकारक आहे. महिषाक्ष व महानील नामक गुग्गुळ हत्तीचे रोग नाश करितात. व
 मुद आणि पद्मक घोड्याच्या रोगांचा नाश करितात. आणि महिषाक्ष व हिरण्य हा
 ल मनुष्यांच्या रोगांचा नाश करितो. गुग्गुळ मधुर आहे ह्यणून वातनाश करिता.
 ट आहे ह्यणून पित्ताचा व कडू आहे ह्यणून कफाचा नाश करतो. याच्या पात्रांचे
 जी मधुर, रुक्ष, शीतल, तिखट, विष्टंभकारक, गुरु, मूत्र, आणि कफवातकरणारी
 ती आहे.

कणगुग्गुळ.

कणगुग्गुळकश्चोष्णःसुराभश्चरसायनः ॥

कटुर्वातोदरंगुल्मंशूलाध्मानौचनाशयेत् ॥

अर्थ— कणगुग्गुळ उष्ण, सुगंध, रसायन, तिखट व वातोदर, गुल्म, शूल आणि
 ध्मान यांचा नाश करितो.

भूमिजगुग्गुळ.

भूमिगुग्गुळकस्त्रिकःकटुश्चोष्णःकफापहः ॥

पिशाचबाधाशमनोवातनाशकरोमतः ॥

अर्थ— भूमिजगुगुल कडू, तिखट, उष्ण व कफ, पिशाचबाधा भाषि वायु या-
चा नाश करितो.

गुंजा श्वेत व रक्त.

गुंजाहयंस्वादुतिक्तबल्यंचोष्णकषायकं ॥ त्वच्यंकेश्यंच
रुच्यंचशीतंवृष्यमंतंबुधैः ॥ नेत्ररोगविषंपित्तमिद्रुलुप्रंत्रणं
कृमीन् ॥ राक्षसग्रहपीडांचकंडुकुष्ठकफंज्वरं ॥ मुखशी
र्षरुजंवातंभ्रमंश्वासंतृषांतथा ॥ मोहंमदंनशयनिबोजंवां
तिकरंमनं ॥ शूलनाशकरंमूलंपर्णंचविषनाशकं ॥ श्वे
तगुंजाविशेषेणवशीकरणकृन्मता ॥

अर्थ— गुंजा स्वादु, कडू, बलकर, उष्ण, तुरट, त्वचेला हितावह, केडय, रुच्य, शीत, वृष्य,
व नेत्ररोग, विष, पित्त, इंद्रुलुन, व्रण, कृमि, राक्षस, ग्रहपीडा, कंडू, कुष्ठ, कफ, ज्वर, मुख-
रोग, शीर्षरोग, वायु, भ्रम, दमा, तृषा, मोह, मद यांचा नाश करिते. हिचे बीज वाति-
कारक, शूलनाशक आहे. हिचे पर्ण विषनाशक आहे. श्वेतगुंजा विशेषकरून वशीकरण
आहे. वरदान गुण गुंजेसारखेच आहेत.

गुड (गूळ).

नूनोगुडोमधुःक्षारोगुरुश्चोष्णश्चसंमनः ॥ रक्तुरुक्त्पित्तदोषीणाम
हितोमूत्रशोधनः ॥ वृष्यःस्निग्धःसरःप्रेक्तःकृमिभेदकरोमतः ॥ शुक्र
भुज्जामांसरक्तकारकश्चाग्निदीपनः ॥ पित्तलोभेदकोवातश्वासका
सकफापहः ॥ सशुद्धोरक्तकफकृत्स्वादुःस्निग्धश्चवानहा ॥ मलमु
त्रेयथामार्गं प्रवर्तयतिचांजसा ॥ सचैकहायनोरुच्योपथ्यश्चाग्निप्रदी
पकः ॥ मूत्रांत्राशुद्धिकरोहृद्यःस्वादुश्चपौष्टिकः ॥ रसायनोल्घुः
स्निग्धोवृष्योभेदह्रमापहः ॥ त्रिदोषपांडुसंतापपित्तवातापहोमतः ॥
संयोगेन ज्वरहरत्त्वद्दजीर्णोल्घुःस्मृतः ॥ सर्वदोषहरःश्रेष्ठःपुराणे
धुचउत्तमः ॥ अरिष्टादिषुयोज्यःस्यादूर्ध्वहीनगुणःस्मृतः ॥ आर्द्र
केभक्षितश्चासौकफनाशकरोमतः ॥ हरीतक्यामायुहंताशुं क्यावात
स्यनाशकः ॥

अर्थ— गूळ नव्य मधुर, क्षार, गुरु, उष्ण व रक्तदोष, पित्तविकार यांना अहितक-

रणारा, मूत्रशोधनकारक, वृष्य, क्षिग्ध, स्मरक व कृमि, वेद, क्षुक्क, मग्ना, वांस आणि रक्त यांना करणारा, अपिदीपन, पित्तल, भेदक, वात, श्वास, खोकला, कफ यांचा नाश करितो. हा शुद्ध करून घेतला असता रक्त, कफ यांना करणारा, स्वादु, क्षिग्ध, वातनाशक, मलमूत्रांना यथामार्गाने नेणारा असा आहे. हा एक वर्षाचा जुना असला तर, रुचिकारक, पथ्य, अपिदीपक, मूत्र व मल यांची शुद्धि करणारा, इय स्वादु, पौष्टिक, रसायन, लघु, क्षिग्ध, वृष्य, बेह, भ्रम, त्रिदोष, पांडुरोग, संताप, पित्त, वायु यांचा नाश करितो व संयोगाने ज्वरनाश करितो. हा तीन वर्षांचा जुना असला तर लघु, सर्वदोषनाशक, श्रेष्ठ, संपूर्ण जुन्या गुळांत उत्तम हा अरिष्टादिकांत योजावा. तीन वर्षांवर राहिलेला गुळ हीनगुण होतो आणि आल्याशी भक्षण केला असता कफाचा नाश करितो व हरीतकीशी पित्ताचा आणि सुंठीशी भक्षण केला असता वायूचा नाश करितो.

गुडूची (गुळवेळ, गरूडवेळ, गरूळ).

गुडूचीनुवगतिक्तावीर्येचोष्णाचउश्रणा ॥ ग्राहीरसायनीबल्याम
धुराचाग्निर्दीपनी ॥ लक्ष्मीहृद्यायुःप्रदाचज्वरदाहनुषाहरी ॥ रक्त
दोषवामंवानंभ्रमंपांडुंप्रमेहकं ॥ त्रिदोषकामलांचामंकासंकुष्ठंन
थाकृमीन् ॥ रक्ताशैवान्तरक्तचकंदूमेदविसर्पकं ॥ पित्तकफनाश
यतिघृतेनसहवानहा ॥ गुडेनबन्धविट्कत्वंसितयापिचनशाका ॥
मधुनाकफहाप्रोक्तावानंवानारिनैलके ॥ शुक्यामवानशमनीमुनि
भिःपरिकीर्तिता ॥

अर्थ— गुळवेळ तुरट, कडू, वीर्याने उष्ण, तिखट, पाहक, रसायन, बळकर, मधुर, अपिदीपक, लघु, इय, आयुःप्रद व ज्वर, दाह, तृषा, रक्तदोष, वमि, वात, भ्रम, पांडुरोग, प्रमेह, त्रिदोष, काशीळ, आम, खोकला, कुष्ठ, कृमि, रक्ताशै, वातरक्त, कंडू, वेद, विसर्प, पित्त आणि कफ यांचा नाश करिते. ही तुषाशी वायूचा, गुळाशी मलत्रंशाचा, साखरेशी पित्ताचा, मधाशी कफाचा, एरंडवेळशी वायूचा आणि सुंठीशी आमवायूचा नाश करिते.

गुळवेलीच्या पाह्याची भाजी.

गुडूचीपर्णशाकानुवरोष्णालघुःस्मृता ॥ कटुस्निक्तापाक
कालेमधुराचरसायनी ॥ अग्निदीप्तिकरीबल्याग्राहिणीच
त्रिदोषहा ॥ वानरक्तंनृषांदाहंमेहंकुष्ठंचकामलां ॥ पांडु
रोगनाशयतीत्येवमाचार्यभाषिनं ॥

अर्थ— गुळवेलीच्या पान्याची भाजी तुरट, उष्ण, लघु, तिखट, कडू, पाककाळीं मधुर, रसायन, अभिदीपक, बलकर, ग्राहक व त्रिदोष, वातरक्त, तृषा, दाह, मेह, कुष्ठ, कामला आणि पांडुरोग यांचा नाश करिते.

गुळवेलीचें सत्व.

गुडूचिसत्वंसुखादुपथ्यंलघुचटीपमं ॥ चक्षुर्ध्यानुक्त्स्नेध्यवयःस्था
पनकारकं ॥ वानरक्तंत्रिदोषंचर्पादुंतीत्रज्वरंतथा ॥ वमिर्जीर्ण
ज्वरंपित्तकामलांचप्रमेहकं ॥ अरुचिंश्वासकासौचाहिकांचाभक्ष
यंतथा ॥ सदाहंमृत्रकृच्छ्रंचप्रदरंसीमरोगकं ॥ नाशयेदितिंसंप्रोक्तं
पित्तमेहंसर्करं ॥

अर्थ— गुळवेलीचें सत्व खादु, पथ्य, लघु, दीपन, चक्षुष्य, पातुवर्धक, मेध्य, वयःस्था-
पक व वातरक्त, त्रिदोष, पांडु, तीव्रज्वर, वमि, जीर्णज्वर, पित्त, काशिल, प्रमेह, अरुचि,
दमा, खोकला, उचकी, अर्श, क्षय, दाह, मृत्रकृच्छ्र, प्रदर आणि सोमरोग यांचा
नाश करिते.

कंदोडवा गुडूची (कंदगुळवेल).

कंदोडवागुडूच्युष्णाकशीचैव ज्वरापहा ॥ सन्निपातंविषं चै
ववर्लीपलितनशिनी ॥ पिशाचानांचर्पाडाग्नीगुणास्वने
गुडूचिवत् ॥

अर्थ— कंदगुळवेल उष्ण, तिखट व ज्वर, सन्निपात, विष, वर्दीपलित आणि पिशाचना-
ं यांचा नाश करिते.

गुच्छकंद.

गुच्छकंदोनिशीतःस्यान्मधुरस्तृप्तिकारकः ॥

दाहनाशकरश्चैवमुनिर्भःपरिकीर्तितः ॥

अर्थ— गुच्छकंद अतिशीत, मधुर, तृप्तिकर व दाहनाशक असा आहे.

गुळवास (नक्ता, संध्याकाळीं फुलत्ये ती).

नक्तानुवातलाशीतागलगंडविनाशिनी ॥

अपक्राशस्यशमनीमुनिभिःपरिकीर्तिता ॥

अर्थ— गुलनास वातल, शीत व गलगंड यांची नाशक व अपक अर्शाला शमवि-
णारी अशी आहे.

नलिका (गुलछत्रू)

नलिकानुवरास्त्रिधा लघ्वी कुशविनाशिनी ॥

गलगंडहराप्रोक्तामुनिभिःशास्त्रकोविदैः ॥

अर्थ— गुलछत्रू तुरट, स्निग्ध, लघु व कुष्ठ, गलगंड यांचा नाश करितो.

शंखोदरी (गुलतुरा-शंखेसरी-शंखासुर-शंकर).

शंखोदरीमताचोष्णाकफवानविनाशिनी ॥

शूलामवानशमनीसंप्रोक्तापूर्वसूरिभिः ॥

अर्थ— गुलतुरा उष्ण अहे व कफ, वायु, शूल, आमवायु यांचा नाश करितो.

गुंठतृण (कोंचें).

गुंठसंज्ञं नृणं प्रोक्तं नुवरं स्वादुशीतलं ॥ मधुरं च वैखी पुष्पदुग्धशुद्धिक

रंमनं ॥ शोधकं शुक्रमूत्राणां कृच्छ्रं पित्तान्मकं हरेत् ॥

अर्थ— गुंठतृण तुरट, स्वदु, शीतल, मधुर, खीचें दूध, रज व मूत्र, शुक्र याची शुद्धि
करणारे व कृच्छ्र, रक्तपित्त यांचा नाश करणारे असे आहे.

वज्रभृंगी (गुडाग्वू).

वज्रभृंगीनुकट्टुक्ताचोष्णाशवासरुजापहा ॥ हिक्रांकफंकंठरोगिवा

नंगुलमंचपीनसं ॥ प्लीहांजं नूश्चामशूलमुदरस्थं रुजं जयेत् ॥

अर्थ— गुडाग्वू तिखट, उष्ण, दमा, खोकला, उचकी, कफ, कंठरोग, वायु, गुल्म, पी-
नस, प्लीहा, जंतु, आमशूल, उदररोग यांचा नाश करितो.

मदनवृक्ष (साधारण गेळ).

मदनःकटुकस्तिक्तो मधुश्लोष्णश्चलेखनः ॥ लघुरुक्षोवां

निकारीवस्तिकर्मणिषोत्तमः ॥ कफवातेत्रणंशोथमनाहं
विद्वधीस्तथा ॥ गुल्मंकुष्ठंप्रतिश्यायविषंचारशंज्वरंजयेत् ॥

अर्थ— गोळ तिखट, कडू, मधुर, उष्ण, लेखन, लघु, दृढ, वातिकारक, वस्तिकर्मा-
विषयी उत्तम हितकारक व कफ, वायु, त्रण, शोथ, आनाह, विद्राधि, गुल्म, कुष्ठ, पदसै,
विष, अर्श आणि ज्वर यांचा नाश करितो.

काळा व पांढरा थोर गोळ.

कृष्णःश्वेतश्चमदनःशीतलोमधुरःस्मृतः ॥ कटुस्तिक्तश्चतुवरोवां
तिकृत्कफनाशनः ॥ पक्वामाशयशुद्धेश्वकारकःपित्तनाशकः ॥
हृद्रोगनाशकश्चैवपूर्वस्मादुत्तमोगुणैः ॥

अर्थ— काळा व पांढरा थोर गोळ शीतळ, मधुर, तिखट, कडू, तुरट, वातिकर, कफ-
नाशक, पक्वामाशय व आमामाशय यांची शुद्धि करणारा. आणि पित्त व हृद्रोग यांचा नाश
करणारा. गुणांनी सामान्य गोळाहून अधिक आहे.

पिवळा लघु गोळ.

पीनस्तुमदनःप्रोक्तोगुणैःपूर्वसमोबुधैः ॥

अर्थ— पिवळा लघु गोळ गुणांनी पांढऱ्या गोळापमाणेच आहे.

सुवर्णगैरिक (गेरू-रक्तगैरिक-सोनगेरू).

सुवर्णगैरिकंस्निग्धंमधुरंनुवरंमत्तं ॥ चक्षुःश्रीतलंबल्यंत्र
णरोपणकारकं ॥ विशदंकांतिकृत्प्रोक्तंदाहंपित्तकंजये
त् ॥ हिक्कारंरुजंजृतिविषंविस्फोटकंवमि ॥ अग्निदग्ध
त्रणंचारशंरक्तपित्तचनाशयेत् ॥

अर्थ— सोनगेरू निग्ध, मधुर, चक्षुःश्रीतलंबल्यंत्र
वातिकारक, व दाह, पित्त, कफ, हिक्का, रक्तदोष, ज्वर, विषदोष, विस्फोट, वाति, अग्नि
दग्धत्रण, अर्श, आणि रक्तपित्त यांचा नाश करिते.

गोरोचन.

गोरोचनंवातिशीतंरुच्यंमंगलदायकं ॥ वक्षीकरंकांतिक

रं वृष्यतिक्तं सतीरितं ॥ पिशाचग्रहपीडांश्च विषं कुष्ठं कृमींस्तथा ॥ अलक्ष्म्यन्मादश्मनं गर्भलावहरंपरं ॥ दन्तरं क्वि कारं च नेत्ररोगं च नाशयेत् ॥

अर्थ—गोरोचन अतिशीत, रुचिकर, मंगलदायक, वसकर, कांतिकारक, वृष्य, कडू, व पिशाचनाशा, ग्रहपीडा, विषदोष, कुष्ठ, कृमि, अलक्ष्मी, उन्माद, गर्भलाव, शत, रक्तविकार, आणि नेत्ररोग यांचा नाश करिते.

गोखरू-सराटे, मोठे व लहान दोन प्रकारचे.

गोक्षुरः शीतलो बल्यो मधुरो ब्रंहणो मतः ॥ वस्तिशुद्धिकरो वृष्यः पौष्टिकश्च रसायनः ॥ अग्निदीपिकरः स्वादुर्मूत्रकृच्छ्रशमरीपहः ॥ दाहमेहश्चासकासहृद्गोर्शविनाशनः ॥ वस्तिवातं त्रिदोषं च कुष्ठं शूलं च नाशयेत् ॥ वातं वैनाशयत्येवमीरितं चानघंटके ॥

अर्थ—गोखरू शीतल, बलकारक, मधुर, ब्रंहण, वस्तिशुद्धिकारक, वृष्य, पौष्टिक, रसायन, अग्निदीपक, स्वादु, व मूत्रकृच्छ्र, अशमरी, दाह, मेह, दमा, खोकला, हृद्गो, अर्ध, वस्तिवात, त्रिदोष, कुष्ठ, शूल, आणि वायु यांचा नाश करितो.

श्वेत गोकर्ण (सुपली).

श्वेता गोकर्णिका कद्रुशीनातिक्ता च बुद्धिदा ॥ चक्षुष्यानुवरा चैव सराविषविनाशिनी ॥ त्रिदोषं शीर्षशूलं च दाहं कुष्ठं च शूलकं ॥ आमपित्त रुजं चैव शोथं जंतून् व्रणं कफं ॥ ग्रहपीडां शीर्षरोगं विषं सर्पस्य नाशयेत् ॥

अर्थ—श्वेतगोकर्ण तिखट, शीत, कडू, बुद्धिप्रद, चक्षुष्य, तुरट, सारक, विषनाशक व त्रिदोष, मस्तकशूल, दाह, कुष्ठ, शूल, आम, पित्तोपद्रव, सूज, कृमि, व्रण, कफ, ग्रहपीडा, शीर्षरोग आणि सर्पविष यांचा नाश करिते.

काळी गोकर्णी (सुपली).

ऋणगोकर्णिका तिक्तारसेस्त्रिभ्रान्निदोषहा ॥ शीतवीर्यावानपि न ज्वरदाहश्रमापहा ॥ पिशाचबाधारक्तानिसारोन्मादमदापहा ॥ अतिकासश्वासकफकुष्ठजंतुशयापहा ॥ अन्ये गुणास्तु सुश्वेतगोकर्णी सदृशमताः ॥

अर्थ—सुपली रसकाळीं कडू, ज्विग्ध, त्रिदोषनाशक, शीतवीर्य, व वायु, पित्त, कफ, ज्वर, दाह, श्रम, पिशाचबाधा, रक्तातिसार, उन्माद, मद्य, भक्तिकाष्ठ, दमा, कफ, कुष्ठ, जंतु, क्षय यांचा नाश करिते. वरकडू गुण श्वेत गोरुर्णीसारिखे आहेत.

गोपीचंदन (सोरटी माती).

गोपीचंदनकंदाहक्षतरक्तविकारान् ॥ पित्तकफचप्रदरंशाशयेदि
निकीर्णितं ॥ तुव्यास्तुगुणायचेनेसर्वेगोपिचंदने ॥

अर्थ—गोपीचंदन दाह, क्षत, रक्तविकार, पित्त, कफ, प्रदर यांचा नाश करिते. वरकडू गुण तुरटीसारिखे आहेत.

गोरक्षी (गोरखाचिंच).

गोरक्षीमधुरानिक्ताशीनादाहज्वरापहा ॥

पित्तविफोडव्यानिसारनाशकरापरा ॥

अर्थ—गोरखाचिंच मधुर, कडू, शीत, दाह, ज्वर, पित्त, विस्फोट, वमि, भतिसार यांचा नाश करिते.

गुंडाळा (गोंडाळ-तळ्यांत असत्ये ती).

गुंडालाकटुकानिक्ताचोग्नाशोथत्रणापहा ॥

कृमिनाशकग्रीष्मापूर्ववैद्यैर्मनीषिभिः ॥

अर्थ—गुंडाळा तिखट, कडू, उष्ण, सूत, त्रण, कृमि, यांचा नाश करिते.

गोडंबी (भिलाव्याचे आंतील गोळे).

भल्लानकस्यर्वाजंतुकानिन्प्रिकरंमत्तं ॥ गुरुवृथ्यंचाम्नदोषि

करंदाहकफापहं ॥ शोषंवातं कृमान्पित्तमरुचंचैवनाशयेत् ॥

अर्थ—गोडंबी कांतिकारक, तृप्तिकर, गुरु, वृष्य, अग्निदापक, व दाह, कफ, शोष, वायु, कृमि, पित्त, आणि अक्षि यांचा नाश करिते.

गोमेठी-गैठिका-रान परवरें.

गोमेठमधुरंशीतलघुदंतरुजापहं ॥

अर्थ— गोमेठी मधुर, शीतल, लघु, व दंतपीडानाशक आहे.

गोंवारीच्या शेंगा.

वाकूचिकाशिबीरूक्षावानलामधुरागुरुः ॥

सराकफकरोचाग्निदीपनीपिचनशिनी ॥

अर्थ— गोंवारीच्या शेंगा रुक्ष, वानकर, मधुर, गुळ, सारक, कफकर, अग्निदीपक, आणि पिचननाशक अशा आहेत.

गौर सुवर्ण शाक.

गौरासुवर्णभाकानुभीतलापथ्यकारका ॥ कफपित्तारुचीदाहज्वर

भ्रान्तिश्रमापहा ॥ रक्तदोषहरीप्रेक्तामुनिभिन्नत्वदांशभिः ॥

अर्थ— गौर सुवर्णशाक शीतल, पथ्यकारक व कफ, पित्त, अरुचि, दाह, ज्वर, भ्रान्ति, श्रम, व रक्तदोष यांचा नाश करिते.

गंधकोकिला व गंधमालती.

गंधकोकिलकाम्निग्धानिक्ताचोष्णकफापहा ॥

अर्थ— गंधमालती म्लिग्ध, कडू, उष्ण, व कफनाशक अशी आहे.

गंधक.

गंधकस्नात्रगंधःस्थितकटुश्चोष्णःसरःस्मृतः ॥ अत्याग्निदीपकरस्ति

क्तस्तुवरःपिचलश्चसः ॥ रसायनप्राचकश्चलोहसूनमृत्प्रदः ॥

मधुरोर्वार्यवृधेश्वकारकोविषकृष्टहा ॥ कंडूत्वग्दोषकंपामांश्वेतकु

श्रंत्वसर्पकं ॥ कृमिक्षयकफप्लीहावातांश्चामंचनाशयेत् ॥ श्वेतः

प्रशस्तोत्रणकुशकादौरक्तस्तुलेहिषुमनःप्रशस्तः ॥ पीतस्तुसूनस्य

विधौप्रशस्तोरसायनेकृष्णर्जातप्रदिष्टः ॥ सुदुर्लभोभाग्यवशाद्यदातो

स्वर्णक्रियादौविनियोजनीयः ॥

अर्थ— गंधक तीव्रगंध, तिखट, उष्ण, सारक, अति अग्निदीपक, कडू, तुरट, पित्तक

रसायन, पाचक, लोह व पारा यांला मरणांश, मधुर, शीतवर्धक, व विष, कुष्ठ, कडू, त्वग्दोष, कंप, आम, श्वेतकुष्ठ, विसर्प, कृमि, क्षय, कफ, प्रीहा, वायु, आणि आम यांचा नाश करितो. श्वेतगंधक व्रण, कुष्ठ इत्यादिकांवर, रक्तगंधक लोहमारणाविषयी, पिंपळा पायाच्या कृतीविषयी, आणि कृष्णगंधक रसायनाविषयी उत्तम आहे, कृष्ण गंधक दुर्लभ आहे. तो भाग्यवशात् मिळतो व तो किमप्याविषयी योजितात.

गंगावती (वटगंधारी, वनबावरी).

गंगावतीकटुश्चोष्णावानहात्रणरोपणी ॥

अर्थ— गंगावती तिखट, उष्ण, वातनाशक, आणि व्रणरोपणी प्रशी आहे.

घृतवर्ग.

गाईचें तूप.

गोघृतंनुरसेपाकेस्वादुशीतंगुरुस्मृतं ॥ अग्निदोषिकरंस्निग्धंमुगं
ध्रिचरसायनं ॥ रुच्यंनेत्र्यंक्रान्तिदं च वृष्यंमेधाकरंमनं ॥ लाव
ण्यतेजवलकृद्द्वयःस्थापनकारकं ॥ बुद्धिप्रदंशुक्रलंचस्वर्यहृद्यंनृणां
हिनं ॥ बालवृद्धजनक्षीणान्चाग्निदग्धव्रणान्जयेत् ॥ शस्त्र
नंवानपिचं कफभ्रमविषान्जयेत् ॥ त्रिदोषनाशयत्येवंऋषिभिः
परिकीर्तितं ॥

अर्थ— गाईचें तूप रसकार्ळी व पाककार्ळी स्वादु, शीत, गुरु, अग्निदीपक, स्निग्ध, मृगांधि, रसायन, रुच्य, नेत्र्य, क्रान्तिकारक, वृष्य व मेधा, लावण्य, तेज, बल यांना देणारे, वयःस्थापक, बुद्धिप्रद, शुक्रल, स्वर्य, हृद्य, मनुष्याला हितावह व बाल, वृद्ध, क्षतर्षीष अग्निदग्धव्रण, शस्त्रघत, वात, पित्त, कफ, भ्रम, विष आणि चिदोष यांचा नाश करिते.

अजाघृत (शेळीचें तूप).

अजाघृतं च चक्षुष्यं दीपनं बलवर्धनं ॥ वृष्यं पाके कटुप्रोक्तं कास
श्वासक्षयापहं ॥ कफशिराजयद्दमाणां नाशनं परमं मतं ॥

अर्थ— शेळीचें तूप चक्षुष्य, दीपन, बलवर्धक, वृष्य, पाककार्ळी तिखट व कास, श्वास, क्षय, कफ, अर्ध, राजयक्ष्मा यांचा नाश करणारे असं आहे

आविषृत (मेंढीचें तूप).

आविषृतकटुक्षोष्णकफवातरुजापहं ॥

योनिदोषपित्तेशोषेचैवप्रशस्तकं ॥

अर्थ— मेंढीचें तूप तिखट, उष्ण, कफ, वात, योनिदोष, पित्त आणि शोष यांचा नाश करिते.

महिषाघृत (ह्यशीचें तूप).

घृतचोक्तमाहिव्यास्तुसौख्यदं वर्णकारकं ॥ हृद्यंकांतिकरंरुच्यं

कफकृत्स्वादुशीतलं ॥ विष्टंभकारकं बल्यं धृतिदं च गुरुस्मृतं ॥

अर्शासंग्रहणीवांतरक्तपित्तं भ्रमंतथा ॥ पित्तं च नाशयत्येवं ऋषि

भिःपरिकीर्तितं ॥

अर्थ— ह्यशीचें तूप मौल्यद, वर्णकारक, हृद्य, कांतिकर, रुच्य, कफकट, गोड, शीतल विष्टंभकारक, बलप्रद, शैत्यदेणारे, गुरु व अर्शा, संग्रहणी, वात, रक्तपित्त, भ्रम, आणि पित्त यांचे नाशक आहे.

हस्तिनीघृत (हत्तिणीचें तूप).

हस्तिन्यास्तुघृतं निःकलं शुभ्रतुवरं मनं ॥ अग्निदीपिकरं प्रोक्तं कुष्ठकृ

मिविनाशनं ॥ मलमूत्रस्तेभकारकं कफपित्तविनाशनं ॥ विषं रक्तवि

कारं च नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ— हत्तिणीचें तूप कडू, लघु, तुरट, अग्निदीपक व कुष्ठ, कृमि यांचे नाशक आणि मल व मूत्र यांचे स्तेभक, कफनाशक, पित्तहारक व विष, रक्तविकार यांचा नाश करणारे असे आहे.

अश्वाघृत (घोडीचें तूप).

अश्वाघृतं तु मधुरं किंचिच्चाम्निप्रदीपकं ॥ तुवरं कटुकं चैव मलमूत्रा

वरोधकं ॥ किंचिच्च वातलं चोष्णं पाककालेलघुस्मृतं ॥ गुरुचक

फमूर्छानां नाशनं परमं मनं ॥

अर्थ— घोडीचें तूप किंचित् मधुर, अग्निदीपक, तुरट, तिखट, मलमूत्रावरोधक, किंचित् वातल, उष्ण, पाककालीं लघु, गुरु आणि कफ, मूर्छा यांचे नाशक असे आहे.

औष्ट्रघृत (उंटिणीचें तूप).

औष्ट्रघृतं चाम्निदीपिकारकं चपटुस्मृतं ॥ पाककाले च कटुकविषा
शकृमिनाशकं ॥ श्लेथं वातं कफं चैव क्रोष्टुशीर्षं तथोदरं ॥ कुष्ठगुल्मी
न्मादमोहमूर्छापस्मारजूर्निहं ॥

अर्थ— उंटिणीचें तूप अपिदीपक, खारट, पाककालीं तिखट व विष, अर्शां, कृमि
सृज, वायु, कफ, क्रोष्टुशीर्ष, उदर, कुष्ठ, गुल्म, उन्माद, मोह, मूर्छा, अपस्मार आणि,
ज्वर यांचा नाश करितें.

गर्दभीघृत (गाढवीचें तूप),

गर्दभ्यास्तुघृतं बल्यं बुद्धिदं वामकं मनं ॥ अग्निदीपिकरं चोष्णवीर्यं
पाके लघुस्मृतं ॥ कषायग्लानिदं प्रोक्तं मूत्रदोषकफापहं ॥

अर्थ— गाढवीचें तूप बलकर, बुद्धिद, वामक, अपिदीपक, उष्णवीर्य, पाककालीं
लघु, तुरट, ग्लानिकारक, मूत्रदोष व कफ यांचें नाशक असे आहे.

स्त्रीघृत.

स्त्रीघृतं रुचिदं नेत्र्यं पाके लघ्वग्निदीपनं ॥

वातपित्तकफं चैव विषं चैव विनाशयेत् ॥

अर्थ— स्त्रीघृत रुचिद, नेत्र्य, पाककालीं लघु, अपिदीपक व वात, पित्त, कफ आणि
विष यांचा नाश करितें.

दूध घुसलून काढलेल्या लोण्याचें तूप.

दुग्धमथनजोषयन् घृतं तृप्तिकरं मनं ॥ शीतं च प्राहकं चैव सांकुमार्यं
करं मनं ॥ भ्रममूर्छानेत्रोगापित्तरक्तविकारनुत् ॥ वातं कफं मदं दा
हं नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ— दुधाच्या लोण्याचें तूप तृप्ति कर, शीतल, प्राहक, सांकुमार्यकारक व भ्रम, मूर्छा,
नेत्ररोग, पित्त, रक्तविकार, वायु, कफ, मद, दाह यांचा नाश करितें.

घृत-सर्व साधारण तूप.

घृतं शीतं रसेपाके मधुरं जीवनं मनं ॥ स्त्रेष्टुचोत्तमं वृष्यं कान्तिदत्तं ॥

नुवर्धकं ॥ कंठ्यंस्वर्यं चेंद्रियाणां तृप्तिकृद्भेदकं मतं ॥ व्रण्यं वयःस्थापकं च भेदकं च मृदुस्मृतं ॥ चक्षुष्यं कफकृत्प्लीक्तमग्निदीप्तिकरं गुरु ॥ बुद्धिमैधास्मृतिप्रज्ञातेजौजबलपुष्टिकृत् ॥ सौकुमार्यस्य मेदस्य लावण्यस्य च वर्धकं ॥ श्लेष्मकृद्बालवृथानां हितकृद्बुचिदं मतं ॥ स्निग्धं रसायनं चैव क्षनशीणेहितं मतं ॥ विसर्पचाम्निदग्धं च शस्त्रक्षीणेहितं मतं ॥ अजीर्णान्मादशूलानि उदावर्तयंत तथा ॥ आनाहंरक्तपित्तं च वातापित्तं व्रणं तथा ॥ रक्तदोषक्षनं दाहं योनिनेत्रश्रुतीरुजं ॥ दहं शिरोरुजं शीथं त्रिदोषचैव नाशयेत् ॥ निरामवानज्वरिणां हितं चामि विशेषमं ॥

साधारण तृप रसकार्ठी शीत, पाककार्ठी मधुर, जीवन, ज्वेहनाविषयी उत्तम, वृष्य, कांतिकर, धातुवर्धक, कंठ्य, स्वर्य, इंद्रियाणां तृप्तिकारक, भेदक, व्रण्य, वयःस्थापक, भेदक, मृदु, चक्षुष्य, कफकर, अग्निदीपक, गुरु व बुद्धि, मैधा, स्मृति, प्रज्ञा, तेज, ओज, बल, पुष्टि यांना करणारे, व सौकुमार्य, मेद, लावण्य यांना वाढविणारे, श्लेष्मकारक व बाल, वृद्ध यांना हितकारक, रुचिप्रद, स्निग्ध, रसायन, क्षतक्षय, विसर्प, अग्निदग्धव्रण, शस्त्रक्षत, क्षीण यांना हितकर व अजीर्ण, उन्माद, शूल, उदावर्त, क्षय, आनाहवायु, रक्तपित्त, वातापित्त, व्रण, रक्तदोष, क्षन, दाह, योनिरोग, नेत्ररोग, कर्णरोग, दह, शिरोरोग, भूज, त्रिदोष यांचा नाश करिते, व निरामवातज्वराला हितकारक आणि आमज्वरावर विषासारिखे आहे.

हृद्यंगवीनंचक्षुष्यं रुच्यं चाम्निप्रदीपकं ॥

बन्धं वृथं धातुकर्तृविशेषानज्वरनाशकं ॥

हृद्यंगवीन चक्षुष्यां हितवाह, रुचिकर, अग्निदीपक, बलकर, वृष्य, धातुकर, आणि विशेषकरून ज्वरनाशक असे आहे.

नूनंतुगृतं तृप्तिकारकं दुर्बलेहितं ॥ भोजनेन्याददं प्रोक्तं नेत्र्यं पांडुरुजापहं ॥ कामलायां प्रशस्तं स्याद्द्विषुच्यमग्निमांशके ॥ बाले कृधे क्षये चामेकं रुगे मदायये ॥ वृध्विद्वे ज्वरे चैवान्पालपंचैव प्रदीयते ॥

लोगकृद्धं तृप तृप्तिकारक, दुर्बल मनुष्याला हितवाह, भोजनामध्ये आस्वाद देणारे, नेत्र्य व पांडु, काबील यांवर प्रशस्त आणि विषुची, अग्निमांश, बाल, वृद्ध, क्षयरोग, आमव्याधि, कफरोग, मदायय, बद्धाविट्क आणि ज्वर यांला अल्प दावे.

पुराणंनुघ्नंतीर्णंसरंचाम्लंलघुस्मृतं ॥ कटूष्णवार्धवर्ण्यंचछेदकं
लेखनमंतं ॥ स्रोतोविवर्धनंचामिदीपकंव्रणशोधकं ॥ व्रणसंधा
नकृद्गुल्मयोनिशीर्षरुजापहं ॥ नेत्रकर्णरुजंशोथमपस्मारंमदंज
येत् ॥ मूर्छांज्वरंश्वासकासौग्रहपीडाशपीनसान् ॥ कुष्ठेन्मादकृमि
विषालक्ष्मीदोषत्रयानूहरेत् ॥ वस्तिकर्मणिनस्येचप्रशस्तंसमुदाहृतं ॥
यद्दानुदशवर्षीध्वंपुराणंनुघ्नंमंतं ॥ शतवर्षसहस्रंवास्थितंकौभमि
तीरितं ॥ एकादशशताद्यंचमहाघ्नमितिरीरितं ॥ यथायथाजीर्णत
रंगुणैश्चाधिवयमुच्यते ॥

जुनें तूप तीक्ष्ण, सारक, आंवट, लघु, तिखट, उष्णवार्ध, वर्णकारक, छेदक,
लेखन, स्रोतसाला वाढविणारे, अग्निदीपक, व्रणशोधन, व्रणाला सांधणारे व गुल्म, योनिरोग,
ग, मस्तकरोग, नेत्ररोग, कर्णरोग, सूज, अपस्मार, मद, मूर्छा, ज्वर, श्वास, कास, संग्रहणी,
मुळव्याध, पीनस, कुष्ठ, उन्माद, कृमि, विष, अल्क्ष्मी, दोषत्रय यांचा नाश करिते. हे वस्ति-
कर्म व नस्य यांविषयां प्रशस्त. हे दाहा वर्षीपर्यंत जुनें समजावे. दाहा वर्षांउपरांत जुनें शाले-
ले ते शंभरसहस्र वर्षेपर्यंतचे ते कौभ जाणावे. अकराशे वर्षांचे उपरांतचे ते महाघ्न
जाणावे. हे जसे जुनें होईल तसे गुणांनी अधिक जाणावे.

घ्नमंडस्तुवर्ण्यःस्याल्लघुस्नीःणांमिदीपनः ॥ किंचिसरोधानुवृत्ति
कागकश्चद्रवःस्मृतः ॥ रुक्षःसुःसोयोनिकर्णनेत्रमस्तकशूलके ॥
वभ्यादिनाहितःप्रोक्तोगुणास्वन्यंतुहृत्यवत् ॥

तुपाची माय वर्णकर, लघु, तीक्ष्ण, अग्निदीपक, किंचि-सारक, धातुवृद्धिकारक,
द्रव, रुक्ष, सूक्ष्म व योनि, कर्ण, नेत्र, मस्तक यांचे शूल यावर, वस्तिद्रेण्यांविषयी हितकार-
क अशी आहे, बाकी गुण तुपासारखे आहेत.

शतधौतघ्नं प्रोक्तं दाहमोहज्वरापहं ॥ गुणैर्दुग्धम्यसदृशनव
नीनंघ्नदधि ॥ पूर्वोक्तेषुघ्नेषुक्तं गद्यं श्रेष्ठमंबुधैः ॥
आविकंतुघ्नं प्रोक्तं नैद्यं सर्वबुधोत्तमैः ॥

शतधौतघ्न दाह, मोह, ज्वर यांचा नाश करिते. वरकड गुण दुधासारखे
व लोणी, तूप, दाह, इत्यादिक गाईचे फार उत्तम आहे. आणि शेळीचे फार निंद्य आहे.

ग्रामजावानलारुच्यानुवरामधुरामता ॥ मुखप्रियाकंठशुद्धिकारिणी
ग्राहिणीमना ॥ अग्निदीपिकरीचैवकफपित्तविनाशका ॥

घेवडा वातकर, रुच्य, तुरट, मधुर, मुखाला प्रिय, कंठशुद्धिकारक, ग्राहक, अग्निदीपक व कफ, पित्त यांचा नाशक असा आहे.

बृहत्पुत्रामजारुच्यावानलाचाग्निदीपनी ॥

मुखप्रियाचसंप्रोक्ताशाकाज्ञानविशारदैः ॥

थोर घेवडा रुचिकर, वातल, अग्निदीपक आणि मुखाला प्रिय असा आहे.

कृष्णानुग्रामजाकेऽग्रामेऽध्याचाग्निप्रदीपनी ॥

तुवराचरमेमाध्वीरुच्याचग्राहिणीमता ॥

काला घेवडा कंठ्य, मध्य, अग्निदीपक, तुरट, रमकालीं मधुर, रुचिकर आणि ग्राहक असा आहे.

प्रोक्तांगुलिफलावानकारिणीकफकारिणी ॥ विष

नाशकरीप्रोक्तागुणास्वन्येतुकृष्णवत् ॥ पीतायास्तद

धिकज्ञेयापूर्ववैद्यैर्विचार्गिभिः ॥

पांढरा घेवडा वात, कफ यांना करणारा, विपनाशक, असा आहे. बरकड गुण नाख्या घेवड्यासारखेच आहेत. पिवळा घेवडा याहून गुणांनी अधिक आहे.

गोनसीशीतलागुर्वीशूलहिक्रापहामता ॥

जीर्णविषंसर्पविषमुन्मादंचविनाशयेत् ॥

पणसकांडं शीतल गुरु, व शूल, उचकी, जीर्णविष, सर्पविष, आणि उन्माद यांचा नाश करिते.

शीलकारुचिदापदीपिललाचाम्लिकामता ॥ सर्गकफकरीचोष्णा

वानस्वदोषनाशिनी ॥ गुन्मव्रणश्वासकासनेत्ररुड्भेशोथहा ॥

घोळ रुचिकर, खारट, पिनल, आवट, सारक, कफकर, उष्ण व वायु, स्वदोष, गुन्म, व्रण, श्वास, कास, नेत्ररोग, भेह आणि सूज यांचा नाश करिते.

राजपूर्वाशीलकानुरुक्षाचाम्लापटुःस्मृता ॥ रुच्याकटीचगुर्वीचदी

पकाग्नेःकफापहा ॥ वानंचार्शचाग्निमांद्यंविषंशुकंचनाशयेत् ॥

पोठी घोळ रुक्ष, आवट, खारट, रुचिकर, तिखट, गुरु, अग्निदीपक, कफनाशक व वायु, अर्श, अग्निमांद्य, विष आणि शुक यांचा नाश करिते.

सुद्रघोळिकापित्तलासराकफकरीकटूजीर्णजूतिहा ॥ श्वासकास
हागुल्मनाशिनीमेहशोथहासारसायनी ॥ वातहामताचौष्णकारिणी
चाम्लिकामनानेत्ररोगहा ॥ चर्मदोषहाव्रणहरीमतापूर्ववैद्यकैःसा
निरूपिना ॥

सुद्रघोळ पित्तल, सारक, कफकर, तिखट व जीर्णज्वर, श्वास, कास, गुल्म, मेह,
शोथ यांचा नाश करणारी, रसायन, वातनाशक, उष्ण, आंबट, व नेत्ररोग, चर्मदोष,
आणि व्रण यांची नाशक अशी आहे.

प्रातःकोशानकीस्निग्धावृष्याचमधुरामता ॥ कृम्याभ्मानक
गिन्नात्रणरोपणकारिणी ॥ सराकफकरीगुर्वीबल्याचैव
प्रकीर्तिना ॥ वातपित्तज्वरहगक्रभिभिःपरिकीर्तिना ॥

पानेगी टोडकी स्निग्ध, वृष्य, मधुर व कृमि, आभ्मान यांना करणारी, कटू-
व्रणरोपण, सारक, कफकर, गुरू, बलकर व वातपित्तज्वरनाशक अशी आहे.

राजकोशानकीशीतानामधुरावानलामता ॥ अग्निदीपिकरीचैवकफ
कृपित्तहामता ॥ कासश्वासज्वरहगकृमीणांचविनाशिनी ॥

शिग्देडकी शीतल, मधुर, वातल, अग्निदीपक, कफकर, पित्तल व दमा, खो-
कला, ज्वर, आणि कृमि यांचा नाश करिते.

अनपुत्रीशीतलाम्यानुह्यापकेकटुःस्मृता ॥

तिक्तापित्तत्रिप्रकीर्णं ज्वरंवातंचनाशयेत् ॥

मातपुत्री घोंगाळी शीतल, हस, पाककारी तिखट, कटू व पित्त, विष, खोकला,
ज्वर आणि वायु यांचा नाश करिते.

घोडेकाथगिकानिक्तावानहाचाग्निदीपनी ॥

घोडेकाथग कटू, वातनाशक व अग्निदीपक अशी आहे.

गुल्घंटकानुमधुराकट्टीचौष्णाग्निदीपनी ॥ पाचकाकामलारक्त
दोषशोथकफापहा ॥ वातपित्तत्रणकुष्ठकंडूचैवविनाशयेत् ॥

घोंटीशाह मधुर, तिखट, उष्ण, अग्निदीपक, पाचक व कार्बल, रक्तदोष, सज,
कफ, वायु, पित्त, व्रण, कुष्ठ, कंडू यांचा नाश करिते.

चवकंकटुकचोष्णरुच्यंचाम्निदीपनं ॥ लघुक्तचकृमिश्वासका
सत्रातकफापहं ॥ ज्वरार्शशूलशमनंऋषिभिःपरिकीर्तितं ॥ अन्ये
गुणास्तुविज्ञेयाःपिप्पलीमूलवद्वुधैः ॥

चवक—मिरवेलीचें मूळ तिखट, उष्ण, रुच्य, अभिदीपक, लघु व कृमि, श्वास,
कास, वायु, कफ, ज्वर, अर्श आणि शूल यांचा नाश करितें. बाकचे गुण पिंपळीमूळा-
सारखे आहेत.

चतुर्वीजभवंचूर्णवानाजीर्णविनाशकं ॥

आध्मानपाठर्वशूलघ्नकटिरुकशूलनाशनं ॥

चतुर्वीजचूर्ण वायु, अजीर्ण, विष, आध्मान, पार्श्वशूल आणि कटिशूल यांचा
नाश करितें.

चतुरूपणकंप्रोक्तंमेदोघ्नंचाम्निदीपनं ॥ गुन्मत्वग्दोषमेहांश्चकफंका
संविनाशयेत् ॥ पौनसश्लीपदश्वासनाशकंपरिकीर्तितं ॥

चतुरूपण म्हणजे सुंठ, मिरी, पिंपळी आणि पिंपळमूळतें मेदनाशक, अभिदीपक
व गुन्म, वादोष, मेह, कफ, कास, पौनस, श्लीपद, श्वास यांचा नाश करितें.

चणपत्रंरुचिकरंदुर्जरंकफकारकं ॥ मलावष्टभकंचाम्लमधुरं
पित्तनाशकं ॥ दंतशोफहरंचैवऋषीणांबहुसंमनं ॥

चण्याचीं पानें रुचिकर, दुर्जर, कफकारक, मलावष्टभक, आवट, मधुर, पित्त-
नाशक, दंतशोफाहर असीं आहेत.

वास्तुकंमधुरंशीतंऋरंरुचिकरंसरं ॥ पाचकंमलमूत्राणांशोधकं
चाम्निदीपनं ॥ लघुशुकप्रदंबन्यंहृद्यंचज्वरनाशनं ॥ त्रिदोषार्शऋ
मिष्ठीहारत्तरुकुष्ठपित्तनुत् ॥ उदावर्तभवंचान्नाशयेदितिकीर्तितं ॥

चाक्रवत मधुर, शीत, खारट, रुचिकरं; सारक, पाचक, मल व मूत्र यांना
शुद्ध करणारा, अभिदीपक, लघु, शुकप्रद, बलकर, हृद्य, ज्वरनाशक व त्रिदोष, अर्श,
कृमि, शीहा, रक्तविकार, कुष्ठ, पित्त, उदावर्तवायु यांचा नाश करितो.

चानुर्जातरुचिकरंपित्तलंचाम्निदीपनं ॥ रुक्षोष्णंचमुग्धि
स्यात्तीक्ष्णंबण्यंलघुश्मृतं ॥ कटुकृत्यंबलकरंकफघ्नं चर

सायनं ॥ स्वरभेदंविषवातंमुखरोगंचनाशयेन ॥ श्वासंका
संनाशयनोत्येवमाहुर्मनीषिणः ॥

चानुर्जात ह्मणने दालचिनी, एलची, तमालपत्र, नागकेशर हचिकर, पित्तल,
असिदीपक, रुस, उष्ण, सुगंधि, तीक्ष्ण, वर्ध, लघु, तिखट, वृष्य, बलकर, कफनाशक,
रसायन व स्वरभेद, विष, वायु, मुखरोग, श्वास, कास यांचा नाश करिते.

चानुर्भद्रं पाचकं स्याज्ज्वरजीर्णज्वरापहं ॥

त्रिदोषकं टरुक् शोथारुचिशूलामनाशनं ॥

चानुर्भद्र पाचक, व ज्वर, जीर्णज्वर, त्रिदोष, कंठरोग, सूज, अरुचि, शूल,
आणि आम यांचा नाश करिते.

चाग्मूलं तु नुवरं रक्त रुक्फापि नहं ॥ चारमज्जानुमधुगवृष्यास्त्रि
म्याचशीतला ॥ मलस्तंभकरीचामवर्धकादुर्जरामना ॥ ह्याचशु
कलावातपित्तनाशकरीमना ॥

चाग्मूलाचे मूल म्हणजे जिच्या चारोळ्या होतात ते तुरट, रक्तरोग, कफ, पित्त
यांचा नाश करिते; व चाराच्या वृक्षाची मज्जा मधुर, वृष्य, म्लिग्ध, शीतल, मलस्तंभक,
आमवर्धक, दुर्जर, दृश, शुक्ल आणि वातपित्तनाशक भर्शा आहे.

चागिलीमधुगवृष्याचाम्लागुर्वासगमना ॥ मलस्तंभकरीम्लिग्धा
शीतलाधातुवर्धिनी ॥ कफकृतदुर्जरात्रत्याप्रियावातविनाशिनी ॥
पित्तदाहवृष्यतृषाघ्नतरुक्करक्तदोषनुत् ॥ क्षतअर्शनाशयतिनन्म
ज्जामधुरामना ॥ वृष्याचदाहपित्तघ्नान्तैलंमधुरंगुरु ॥ किंचिदु
ष्णं कफकरं पित्तवानविनाशनं ॥

चागोळ्या मधुर, वृष्य, आंबट, गुरु, सागरक, मलस्तंभक, म्लिग्ध, शीतल, धातुवर्धक,
कफकारक, दुर्जर, बलकारक, प्रिय व वात, पित्त, दाह, ज्वर, तृषा, क्षतरोग, रक्तदोष,
क्षतक्षय यांचा नाश करितात. फळांतील गोळे मधुर, वृष्य, व दाह, पित्त यांचा नाश
करितात. चाराचे तेल मधुर, जड, किंचित् उष्ण, कफकारक, व पित्त, वात यांचा नाश
करणारे आहे.

सुवर्णचंपकश्चोक्तम्लिक्तः कटुचशीतलः ॥ तुवरोमधुरोवृष्योहृद्यश्चै

वसुगंधिदः ॥ भ्रमराणांघानकरोदाहपित्तकफापहः ॥ रक्तदोषमूत्र
कृच्छ्रंवानंकुष्ठंविषंनथा ॥ कृमिकंडूत्रणांश्वैवनाशयेदितिकीर्तितः ॥

सौनर्चांफा कडू, तिखट, शीतल, तुरट, मधुर, वृष्य, हृद्य, सुगंधि, भ्रमरांर्चांनाश
करणारा व दाह, पित्त, कफ, रक्तदोष, मूत्रकृच्छ्र, वात, कुष्ठ, विष, कृमि, कंडू, व्रण
यांचा नाश करितो.

नागनामाचंपकस्तुवृष्यंश्वोष्णःकटुःस्मृतः ॥ व्रणरोपगकारीचच
क्षुध्यःकरुवानहा ॥ वस्वंतरस्यसंयोगादभिस्तंभकरोमनः ॥

नागर्चांफा वृष्य, उष्ण, तिखट, व्रणरोपण, चक्षुष्य व कफ, वायु यांचा नाश
करितो. व दुसऱ्या वस्तूच्या संयोगाने अभिस्तंभक आहे.

श्वेनस्तुचंपकःप्रोक्तःसरस्तिक्तःकटुःस्मृतः ॥ तुवरोष्णःकुष्ठकंडूत्र
णशूलकफापहः ॥ वानंचोदरगोचआध्मानंचैवनाशयेत् ॥

श्वेनर्चांफा सारक, कडू, तिखट, तुरट, उष्ण व कुष्ठ, कंडू, व्रण शूल, कफ,
वायु, उदर आणि आध्मान यांचा नाश करितो.

भूमिजश्वंपकश्चोष्णःकटुःशोथरुजापहः ॥

गलगंडंउत्रगंचैवनाशयेदितिकीर्तितः ॥

भुयर्चांफा उष्ण, तिखट व सुत, गलगंड, व्रण यांचा नाशक असा आहे.

प्रसारिणीगुरुश्चोष्णानिक्तावत्यासरामना ॥ भग्नास्थिसंधान
करीकांनिःकृधान्त्वर्धका ॥ वातार्शशोथकफहामलस्तंभक
रामना ॥ वानरक्तत्रिदोषंचनशयेदितिकीर्तितः ॥

चांटेवेल गुरु, उष्ण, कडू, बलकर, सारक व मोडलेल्या हाडाला सांधणारी वि
कांतिकारक, धातुर्धक, आहे. व वातार्श, सुज, कफ, वातरक्त, त्रिदोष यांचा नाश करिते.
व मलस्तंभक आहे.

श्वेनचिल्लीसराशीनापथ्याज्वरत्रिदोषहा ॥

पांढरी चील सारक, शीतल, पथ्यकारक आणि ज्वरनाशक अशी आहे.

रक्तचिल्लीसरालघ्वीपट्टीमेध्याचशीतला ॥ रुचिप्रदाबलकरीरु
क्षात्त्राग्निप्रदीपनी ॥ रुग्णापथ्याचमधुरागकैःकट्टीकषायका ॥ क

फवानप्रमेहांश्चपिचरक्तरुजंतथा ॥ मूत्रकृच्छ्रव्यकृतरक्तदोषक
मीनहेरत् ॥

तांबडी चीळ सारक, लघु, खारट, बेध्य शीतळ, हाचिकर, बलकारक, रुक्ष, अपि-
दपिक, रुक्ष, पथ्यकारक, मधुर, पाककार्ळी तिलट, तुरट व कफ, वायु, प्रमेह, पित्त,
रक्तरोग, मूत्रकृच्छ्र, पकृत, रक्तदोष आणि कृमि यांचा नाश करिते.

चिल्लीभेदःपत्रशाकःसरःशीतोमधुःस्मृतः ॥ शारोरुक्त्रोगुरूरुच्योम
लस्तंभकरोमनः ॥ वानंपिचंनकफंचैवनाशयंदिनिकीर्तितः ॥

पत्रशाक सारक, शीतळ, मधुर, खारट, रुक्ष, गुरु, रुच्य, मलस्तंभक व वायु
पित्त, कफ यांचा नाश करिते.

शुनचिल्लीतुनीरुणोक्ताकट्टीकंडुव्रणापहा ॥

कुनरुचील तीक्ष्ण, तिलट व कंडू, व्रण यांची नाशक अशी आहे.

निक्तामुमधुगवत्यावीर्यदावृष्यशीतला ॥ स्निग्धापिचकफघ्नोचि
अतिसारंक्षनेज्वरं ॥ रक्तापिचंनिदोषंचहत्यातृनागवलाभिधा ॥ अ
स्यास्वचायाशृण्वचदग्धशर्करयायुतं ॥ मूत्रातिसारंजयनिविज्ञेयं
नत्वनोबुधैः ॥

लघुचिकणा कडू, मधुर, बलकर, वीर्यप्रद, वृष्य, शीतळ, स्निग्ध व पित्त, कफ,
अतिसार, क्षत, ज्वर, रक्तपित्त, त्रिदोष यांचा नाश करितो. याच्या मुळांच्या सालाचे चूर्ण
दूध व साखर यांसी घेतले असता मूत्रातिसाराचा नाश करिते.

वृहत्त्रागवलाचाम्लामधुगचत्रिदोषहा ॥

दाहज्वरहराप्रोक्तापूर्ववैद्यैर्मनीषिभिः ॥

थोर चिकणा आवट, मधुर व त्रिदोष, दाह, ज्वर यांचा नाशक असा आहे.

चिर्भटःशीतलोग्राहोगुरुश्चमधुगःस्मृतः ॥ मलस्तंभकरःपित्तमूत्र
कृच्छ्राश्मरीहरः ॥ दाहंप्रमेहंवातंचशोषंचैवविनाशयेत् ॥ तत्कौम
लफलंवातकोपनं कफपित्तनुत् ॥ तत्पक्वंपित्तलंचोष्णंमुनिभिः
परिकीर्तितं ॥

चिर्भट-चिर्भट-गोपालककट्टी शीतळ, पाहक, गुरु, मधुर, मलस्तंभक व पित्त,

मूनरुद्ध, अक्षरी, दाह, प्रमेह, वायु, शोष यांचा नाश करिते. ती कोंबळी असतात तातकर, व कफ, पित्त यांची नाशक आहे, व पिकलेली पित्तकर, उष्ण, असी आहे.

कुलिंजरं तुरुक्षं स्याच्छीतलं भेदकं मतं ॥ तुवरं मधुरं क्षारं तिक्तं पाके कटुस्मृतं ॥ स्वादिष्टं वातकृन्श्वासकासश्लेष्मविनाशनं ॥

कुलिंजर- चिरफोटी- कुंतली रुक्ष, शीतल, भेदक, तुरट, मधुर, त्वारट, कडू, पाककाली तिखट, स्वादिष्ट, वातकर व दमा, खोकला आणि क्रूर यांचा नाश करिती.

चिचा वृक्षो गुरुश्चोष्णश्चाम्लः पित्तकफप्रदः ॥ रक्तकोपनकारो च वातनाशकरो मतः ॥ चिचा पुष्पं तु तुवरं स्वादुम्लं च रुचिप्रदं ॥ विशदं चाग्निजनकं लघुवातकफापहं ॥ प्रमेहघ्नं समुद्रिष्टं पर्णशोथहरं मतं ॥ रक्तदोषहरं चैव फलं वास्यनुकोमलं ॥ अत्यम्लं ग्राहकं चोष्णं रुच्यं चाग्निप्रदीपकं ॥ रक्तपित्तस्य पित्तस्य कफरक्तस्य कोपनं ॥ वातनाशकरं प्रोक्तं तत्पक्वं वातलं मतं ॥ कफपित्तकरं चैव तत्पक्वं मधुरं सरं ॥ अम्लं हृद्यं भेदकं च मलस्तंभकरं मतं ॥ दीपनं रुचिदं चोष्णं रुक्षं वस्तिविशोधनं ॥ व्रणदोषं कफवानं जंतून्श्चैव विनाशयेत् ॥ शुक्रं चिचाफलं हृद्यं लघुभ्रान्तिश्रमापहं ॥ नृपाहरं क्रमहरं क्रमिनाशकरं मतं ॥

चिचेचें द्राइ गुरु, उष्ण, आंबट, पित्तकर, कफप्रद, रक्तकोपन, वातनाशक असे आहे. चिचेची फुले तुरट, स्वादु, आंबट, रुचिकर, विशद, अग्निदीपक, लघु व वायु, क्रूर, प्रमेह यांचा नाश करितात. चिचेचीं पानें सूज व रक्तदोष यांचा नाश करितात, कोंबळ्या चिचा अति आंबट, ग्राहक, उष्ण, रुचिकर, अग्निदीपक व रक्तपित्त, पित्त, कफ, रक्त, यांचा कोपविनाश्या, वातनाशक आहेत. जून चिचा वातल व कफ, पित्त यांना करणाऱ्या अशा आहेत. पिक्या चिचा मधुर, सारक, आंबट, हृद्य, भेदक, मलस्तंभक, दीपन, रुचिकर, उष्ण, रुक्ष, वास्तशोधक व व्रणदोष, क्रूर, वायु, जंतु यांचा नाश करितात. सुक्या चिचा हृद्य, लघु व भ्रम, भ्रान्ति, तृषा, क्रम आणि कृमि यांचा नाश करितात.

चिचानूतनाशनकफस्यकारिणी मता ॥

सावार्षिकी वातपित्तनाशिनी परिकीर्तिता ॥

नवी चिच वात, कफ करणारी आहे. ती एक वर्षाची. वातपित्तनाशक अशी आहे.

चिचाक्षरश्चाग्निमांद्यशूलनाशकरोमनः ॥

चिचचे सुकलेल्या सालीचा खार अग्निमांद्य, शूल यांचा नाश करितो.

पक्वचिचारसश्चाम्लोमधुरोरुचिङ्गमतः ॥

व्रणनाशकरश्चैत्रलेपनाच्छोथपक्तिहृत् ॥

पिक्या चिचांचा रस ह्यणजे बरबट आंबट, मधुर, रुचिकर, व्रणनाशक व लेपाने सृज. पक्तिशूल यांचा नाशक आहे.

चिचासारंदाहकफकारकंचानिअम्लकं ॥ वाननाशकरंप्रो

क्तंममानर्करायुतं ॥ दाहपित्तकफं चैवनाशयेदिति कोनिनं ॥

चिचचें सार दाह, कफ याना करणारे, अतिआंबट, वातनाशक आहे. तेंच वराचरीने साखर घालून केलेले दाह, पित्त आणि कफ यांचा नाश करिते.

चित्रकः पाचकोरुक्षोलघुश्चाग्निप्रदीपनः ॥ पक्वकटुग्राहकश्चनि

क्तोष्णे रुचिदोमनः ॥ रसायनोऽग्निमदशःशोथकुटुर्शकासहा ॥

ङ्गीमन्वानोदरकं दुंयकृतं ग्रहणी तथा ॥ आमंक्षयंचोदरचनाशयेदि

तिक्रीर्णमः ॥ कटुत्वात्कफहप्रोक्तमिक्तत्वात्पित्तनाशकः ॥ उ

ष्णत्वाद्दानहाप्रोक्तोमुनिभिर्मन्वदशिभिः ॥

चित्रक पाचक, रुज, लघु, अग्निदीपक, पाककार्ळी तिबट, पाहक, रुडू, उष्ण, रुचिप्रद, रसायन, अग्निमारिखा पराकमी, सृज, कुटु, अर्श, खोहला, रुषि, वातादर, कंडू, पकृत, संप्रहणी, आम, क्षय आणि उदर यांचा नाश करितो. हा तिबट आहे म्हणून कफाचा नाश करितो. व रुडू आहे पाकरिता पित्ताचा नाश करितो. आणि उष्ण आहे म्हणून वातनाश करितो.

रक्तचित्रकोरुच्योपाग्दस्यनियामकः ॥ रसायनोऽलोहवैधोकुष्ट

नाशकरोमनः ॥ शरीरनूलकरणोभितोवैद्यकपांडुनैः ॥

रक्तचित्रक रुचिकर, पारदबंधक, रसायन, लोहाला वेध करणारा, कुष्ठनाशक आणि शरीराला ताजे करणारा असा आहे.

चिल्लिकानुवराकट्टीरसायनकरामता ॥

वमौजीर्णज्वरेचैवहितेतिपरिकीर्तिना ॥

चित्रिल-चिल्लिका-चील-शुद्धोळीसारिखी असते ती नुरट, तिखट, रसायन, वांति, अजीर्ण, ज्वर यांवर हितकारक आहे.

चुक्रोभिदीपनश्चोष्णोरुचिकारीलघुःस्मृतः ॥ पित्तलःसारकःपथ्यो
ह्यत्यम्लःशूलनाशकः ॥ गुल्माभिर्मांघ्रहृपीडावडविट्कामवान
हा ॥ श्वादुतृष्णावांतिकफवानगुल्मापहोमतः ॥ वानंचमुखवैरस्यं
नाशयेदितिकीर्तिनः ॥

चुक्रा अपिदीपक, उष्ण, रुचिकर, लघु, पित्तल, सारक, पथ्यकर, गोड, तिआंबट व शूल, गुल्म, अपिमांश इदपपीडा, वडविट्क, आमवात, तृष्णा, वांति, कफ, त, गुल्म, वायु, तोंडाचा पचपर्वतपणा यांचा नाश करितो.

लघुचुक्रोरसेचाश्लश्रोणश्चाग्निप्रदीपकः ॥ मुखशुद्धिकरोरुच्यः
पित्तलस्तुरःस्मृतः ॥ रक्तपित्तकरोग्राहीसंग्रहण्यर्शनाशनः ॥ वानं
कफंचामवानंकुट्टंचानिसृतिजयेत् ॥

लघुचुक्रा-आंबटनी. रसकाळी आंबट, उष्ण, अपिदीपक, मुखशुद्धि करणारा, रुचिकर, पित्तल, तुरट, रक्तपित्तकारक, ग्राहक व संग्रहण, अर्श, वायु, कफ, आमवात, कुप आणि अतिसार यांचा नाश करितो.

अर्जुनोर्केश्वकुटजोमौक्तिकंचाशिलाभवं ॥ कारंजंस्फाटिकंशुक्तं
श्रृर्णमश्र्विधंमनं ॥ सुधाह्यर्जुनजाप्रोक्ताकफस्यचविनाशिनी ॥
अर्कजागुल्मरोगस्यकौटजाशोषनाशिनी ॥ मौक्तिकीपित्तशमनी
बल्यारुच्याग्निदीपनी ॥ शिलाजापित्तलाचोष्णाकफवानविनाशि
नी ॥ अग्निदीपिकरीचैवकारंजोतुरुचिप्रदा ॥ वाननाशकरीप्रो
क्तास्फाटिकीदेनदाढ्यंक्रुत् ॥ शुक्तिजानुमनारुक्षाजंतुनाशकरीमता ॥

चुना अर्जुनवृक्ष, रुई, कुडा, मोती, शिला, करंजवृक्ष, स्फटिक आणि शिपी या आठांपासून होतो, यांत अर्जुन वृक्षाचा चुना कफनाशक आहे. रुईचा गुल्मनाशक आहे. कुड्याचा शोषनाशक. मोळांचा पित्तशामक, वन्य, रुचिकर, अपिदीपक, अता आहे. शिलेचा पित्तल, उष्ण, कफ, वायु यांचा नाशक व अपिदीपक आहे. करंजवृक्षाचा रुचिप्रद,

वातनाशक आहे. स्फटिकाचा दंत दूह करणारा. शिंपीचा रस, जंतुनाशक असा आहे.

द्वीपांतरवचातिक्वाचोष्णाचाग्निप्रदीपनी ॥ धानुवृद्धिकरीत्रल्यामल
मूत्रविशोधिनी ॥ तारुण्यदापौष्टिकोच्चवृष्याचैत्रसायनी ॥ गर्भ
प्रदावद्विट्कमाध्मानेन्मादनाशिनी ॥ वातंशूलमपस्मारधानुस्र
यविनाशिनी ॥ अंगग्रहंफारंगोपदंशंमांघ्रकटिग्रहं ॥ पक्षाघात
मुरुस्तंभंराजयश्मत्रणौतथा ॥ गंडमालानेत्ररोगंशुकगोणितदो
षकं ॥ सर्वांगकंपवातंचकुब्जवातंचनाशयेत् ॥

द्वीपांतरवचा—चौपचिनी कडू, उष्ण, अग्निदीपक, धातुवर्धक, बलकर, मल व मूत्र
याना शोधन करणारी, तारुण्यदायक, पुष्टिकर, वृष्य, रसायन, गर्भप्रद, वद्विट्क भा-
ध्मान, उन्माद, वायु, शूल, अपस्मार, धातुक्षय, अंगग्रह, फारंगोपदंश, माघ, कटिग्रह,
पक्षाघात, उरुस्तंभ, शय, व्रण, गंडमाला, नेत्ररोग, शुक व शोणित यांचे दोष, सर्वांगवात
कंपवात आणि कुब्जवात यांचा नाश करिते.

चौरवल्लीनुमधुरानिक्वापाकेकटुःस्मृता ॥ लघ्वीनीष्णाचहृद्याच
सुगंधाशीतलामना ॥ भक्षणात्लेपनेनैवदेहदौर्गन्धशोथहा ॥ अ
ग्निदग्धव्रणंकुश्रंश्वप्रजंचकफंतथा ॥ वातंकंठूरक्तदोषमेदंस्वेदंज्वरं
तथा ॥ विश्वव्रणंभूतवाथानाशयेदतिकीर्तिना ॥

चौरवल्ली मधुर, कडू, पाककाली तिखट, लघु, तीक्ष्ण, हृद्य, सुगंध, अतिशी-
तळ, भक्षणाने शोधनाशक, व लेपनाने दूरीयनाशक आहे व अग्निदग्धव्रण, कुष्ठ, ज्वरे-
चा रोग, कफ, वायु, कंडू, रक्तदोष, मेद, स्वेद, ज्वर, विष, व्रण आणि भूतवाथा
यांचा नाश करिते.

श्रीषुंउःकटुकस्मिक्तोवृष्यःशीतःकषायकः ॥ कांतिक्वामजन
कोहृद्यश्चसुरभिर्मतः ॥ आन्हादनोल्घूरुक्षपित्तभ्रंतिज्वरापहः ॥
छांदेत्तृक्वामसंतापदाहश्रमाविनाशनः ॥ मुखरोगंरक्तदोषनाशये
दतिकीर्तिनः ॥

पांडगाचंदन तिखट, कडू, वृष्य, शीतळ, तुरट, कांतिकारक, कामजनक, हृद्य,
सुरभि, आनंदकारक, लघु, रस व पित्त, भ्रम, ज्वर, शांति, तृषा, कृषि, संताप, दाह, भ्रम,
मुखरोग, रक्तदोष यांचा नाश करितो.

श्रीखंडोयंद्वितीयःस्यादतिशीतश्चतिक्तकः ॥ दाहपित्तज्वरच्छार्दिमो
हत्पृष्णाविनाशकः ॥ रक्तरुक्कुष्ठनिमिरकासांश्वैवविनाशयेत् ॥

चंदन अति शीतल, कड़ू व पित्तज्वर, वांति मोह, ताहान, रक्तदोष, कुष्ठ,
र आणि खोकला यांचा नाशक आहे.

मृत्तश्च चंदनःशीतःसुगंधिस्तिक्तकोमनः ॥

रक्तरुक्मूत्रकृच्छ्रघ्नःपित्तदाहविनाशकः ॥

मृत्तचंदन (जाग्यावर म्हणून व्यापोग्राह दुष्क झाला तो.) शीत, सुगंधि, कड़ू व रक्त-
र, मूत्रकृच्छ्र, पित्त आणि दाह यांचा नाश करितो.

श्रीखंडोयंथिभिच्छिद्रैर्युक्तश्चैवजडःस्मृतः ॥ उत्तरःश्वेतवर्णश्चउ
दनेरक्तवर्णकः ॥ वर्षणेपीतवर्णश्चभक्षितस्तिक्तकःस्मृतः ॥ शी
तश्चानिसुगंधश्च उत्तमःपरिकीर्तितः ॥ एनैर्गुणैस्तुन्यूनोयमध्यमः
परिकीर्तितः ॥ एनैर्गुणैर्हीनतमःश्रीखंडश्चाधमःस्मृतः ॥

जो चंदन गाठाल लहरे पदलेला, तो जड, उत्तर, श्वेतवर्ण, माल काढल्यावर
वर्ण, उगाळिला. अमता पिवला, स्वादाने कड़ू, शीतल, अतिसुगंध तो उत्तम व जो या
हीं लक्षणानी युक्त तो मध्यम. आणि ही लक्षणे ज्यांत मुळीच नाहीत तो अधम जाणावा.

कैरातकःशीतलश्चतिक्तःपित्तकफापहः ॥ विस्फोटपामाकंडूनिश्च
मवानविनाशकः ॥ गजकर्णादिकुष्ठानिल्लानातृमोहनाशनः ॥

गवचंदन शीतल, कड़ू व पित्त, रक्त, विस्फोट, पामा, कंडूति, श्रम, वायु,
गजकर्णादिकुष्ठे, लूण, तृषा आणि मोह यांचा नाशक आहे.

पीतश्च चंदनःशीतस्तिक्तःकांतिकरोमनः ॥ वित्रचिक्राकुष्ठकंडूक
फदद्विधापहः ॥ रक्तपित्तवृमिव्यंगपित्ततृश्वरदाहहा ॥

पीतचंदन—मलवाग्य शीतल, कड़ू, कांतिकरक्त व विचार्थिका, कुष्ठ, कंडू, क-
फ, ददु, विष, रक्तपित्त, कृमि, व्यंग, पित्त, तृषा, ज्वर आणि दाह यांचा नाश करितो.

रक्तश्च चंदनःश्वादुरतिशीतोःगुरुःस्मृतः ॥ चक्षुश्चस्तिक्तकोवृष्यो
वर्ष्यःकफकरोमनः॥नेत्ररुक्कृत्तदोषघ्नःपित्तकासज्वरापहः ॥ वां

निम्नातिंतृषांदाहं व्रणं जंतून्विषतथा ॥ व्यंगंचवातपित्तं चरक्तपित्तं
चनाशयेन् ॥ राक्षसानांपिशाचानांवाधायाश्चविनाशनः ॥

रक्तचंदन गोड, अतिशीतल, गुरु, चक्षूना हितवह, कडू, वृष्य, कर्णकर, कफकर
व नेत्ररोग, रक्तदोष, पित्त, कास, ज्वर, वाति, प्राति तृषा, दाह, व्रण, कृमि, विष, व्यंग,
वातपित्त, रक्तपित्त, राक्षसवाधा आणि पिशाचवाधा यांचा नाश करितो.

बर्बरचंदनः शीतस्तिक्तो वातकफापहः ॥

कंडुकुष्टैर्व्रणं पित्तं रक्तदोषं च नाशयेन् ॥

बर्बरचंदन—श्वेतरक्तवर्ण शीतल, कडू व वायु, कफ, कंडू, कुष्ट, व्रण, पित्त, आणि
रक्तदोष, यांचा नाश करितो.

कुंकुमागरुकः शीतस्तिक्तो पित्तश्रमापहः ॥ शोषंचद्वथुंचैव ना
शयेदिति कीर्तितः ॥ स्वर्गिभोग्यो मनुष्याणां दुर्लभः परिकीर्तितः ॥

कुंकुमागरु—हरिचंदन—पीतरक्तवर्ण शीतल, कडू व पित्त, श्रम, शोष, दमा यांचा
नाश करितो. हा देवाना भोग्य आहे. मनुष्याला दुर्लभ आहे.

चंचुशाकानुमधुगतीः शोणितोऽप्रायका ॥ सराग्निदोषनी
रुच्यावत्याधानोश्चर्वाधिनी ॥ स्निग्धारसायनाप्रोक्ता गुन्मी
दरकफापहा ॥ त्रिदोषवानग्रही मलबंधार्शनाशना ॥ मू
त्रकृच्छ्रं रक्तदोषं वास्तवानंचनाशयेन् ॥

चंचुक मधुर, तीक्ष्ण, शीत, नुरट, सारक, अप्रदीपक, रुष्य, बन्ध, वातुबंधक,
स्निग्ध रसायन व गुल्म, उदर, कफ, त्रिदोष, वायु, संघर्षा, मलबन्धता, अर्श, मूत्रकृच्छ्र,
रक्तदोष, वास्तवात यांचा नाश करिते

महाचंचुस्तुवगकटुष्णामलरोधिनी ॥

रसायनी गुल्मशूलविश्राशां दरनाशिनी ॥

शोरचंचु नुरट, तिखट, उष्ण, मलरोधक, रसायन व गुल्म, शूल, विष, अर्श,
आणि उदर यांचा नाश करिते.

कुद्राचंचुस्तुमधुगतीः शोणितोऽनुवगमता ॥ अग्निदोषिकरी गुल्मम
लक्ष्मं भविनाशिनी ॥ शूलार्शनाशिनी प्रोक्ता पूर्वैः सुरिजनैरियं ॥

क्षुद्रचंचु मधुर, तीक्ष्ण, उष्ण, तुरट, अधिदीपक व गुल्म, मलस्तंभ, शूल, अत्र पांचा नाश करिते.

चंचुशाकाभवंबीजंकटूष्णंचोदरापहं ॥ त्रग्दोषगुल्मशूलानिकंडूं
पामादिकुष्ठकं ॥ आखोविषंनिहंत्यागुड्निपूर्वजनैर्मनं ॥

चंचुशाकाबीज तिखट, उष्ण व उदर, त्रग्दोष, गुल्म, शूल, कंडू, पामादिक कुष्ठ, उदराचें विष पांचा नाश करितें.

चंडालकंदोमधुरोरसायनकरःस्मृतः ॥
कफपित्तंरक्तदोषंभूतबाधांविषंजयेत् ॥

चंडालकंद मधुर, रसायन व कफ, पित्त, रक्तदोष आणि भूतबाधा यांचा नाशक आहे.

चंद्रकान्तमणिःशीतःस्निग्धोःरक्तदोषप्रहापहः ॥
दाहपित्ताल्निहरोग्रहपीडाविनाशकः ॥

चंद्रकान्तमणि शीत, स्निग्ध व रक्तदोष, दाह, पित्त, अलक्ष्मी आणि ग्रहपीडा यांचा नाश करितो.

चंद्रसःकटुकःस्वादःस्निग्धश्चेऽणश्चशुकलः ॥ लघुवृष्यः
कान्तिकरःकंडुस्वेदज्वरापहः ॥ ग्रहपीडाकुष्ठदाहान्नाशये
दितिकान्तिनः ॥

चंद्रस तिखट, स्वादु, स्निग्ध, उष्ण, शुकल, लघु, वृष्य, कातिकारक, व कंडू, घाम, त्वर, ग्रहपीडा, कुष्ठ, दाह, यांचा नाश करितो.

जीवितिकःपटुश्चैवपाकैस्वादुर्वलप्रदः ॥
त्रिदोषनाशनकरोविशेषात्त्वयमीरितः ॥

चंद्रनष्टत्रा त्वारट, पाककारी स्वादु, वलप्रद व विशेषकरून त्रिदोषनाशक आहे.

हिमांशुःशोथलःप्रोक्तःस्त्रीणामान्हादकारकः ॥
दाहनाशकरश्चैवकामोटीपनकारकः ॥

चंद्र शीतल, स्त्रियांना आनंद देणारा, दाहनाशक व कामोदीपक असा आहे.

अनसीमधुरास्निग्धागुर्वीचीष्णाबलप्रदा ॥ पाकेकट्टीचतिकाच
कफवातव्रणापहा ॥ पृष्ठशूलचशोथचपित्तंशुकंदृशंजयेत् ॥ पर्ण
मस्याःकासकफवातनुत्बीजकंतथा ॥

जवस-भ्रूलसी मधुर, स्निग्ध, गुरु, उष्ण, बलप्रद, पाककार्त्वी तिखट, कडू, व
कफ, वात, व्रण, पृष्ठशूल, सूज, पित्त, शुकधातु आणि दृष्टि यांचा नाश करिते. हिची
पाने व बीज खोकला, कफ, वायु यांचा नाश करितात.

जटामांसीतुनुवराशीनलाकांतिकारका ॥ बल्याकट्टीस्वादु
निकाकफांतर्दाहपित्तहा ॥ विसर्पकुष्ठत्वदोषभूतबाधाज
गपहा ॥ दाहंनिदोषवानंवरक्तदोषविप्रंहेत् ॥

जटामांसी तुरट, शीतल, कांतिकारक, बलकर, तिखट, गोड, कडू व कफ,
भंतर्दाह, पित्त, विसर्प, कुष्ठ, त्वदोष, भूतबाधा, जरा, दाह, त्रिदोष, वात, रक्तदोष आणि
विष, यांचा नाश करिते.

कृष्णासुगंधामांसीतुकेय्यासुगभिनिकाका ॥ वर्ण्या चशीनलाप्रोक्ता
कफकंठरुजाहग ॥ भूतबाधारक्तपित्तगन्नाबाधाश्वरापहा ॥ विष
वानहराचान्येगुणामांभीवदीरिनाः ॥

काळी सुगंध-जटामांसी केय्य, सुगंध, कडू, वर्णकर, शीतल व कफ, कंठरोग,
भूतबाधा, रक्तपित्त, राक्षसबाधा, ज्वर, विष आणि वायु यांचा नाश करिते.

आकाशमांसीवर्ण्यानुशीनलाव्रणशोथहा ॥ जालगर्दभकंलूनावि
स्फोटंचमसृष्टिकां ॥ नाडीव्रणाविसर्पादिनाशयेदिनकार्त्विना ॥

आकाशजटामांसी वर्ण्य, शीतल, व्रणशोथ, जालगर्दभनामक धुदरोग, लूता,
विस्फोट, देखी, नाडीव्रण, आणि विसर्प इत्यादीकांचा नाश करिते.

यवज्वारःसगश्चोष्णःकटुराक्षप्रदीपकः ॥ सुःशोलेधुर्वानकफशला
श्मरिज्जापहः ॥ वानगोगंकटगोगमामशलाश्मरिहगः ॥ यकृतर्त्नी
हमृत्तकृच्छ्रगुल्मव्यासांशंभशनः ॥ आनाहवानंहद्रेगमामपांडुरुजं
तथा ॥ ग्रहणीनाशयत्येवंपूर्वाचार्यैर्निरूपितं ॥

यवज्वार-जवज्वार सरक, उष्ण, तिखट, अधिदीपक, सूक्ष्म, लघु व वायु, कफ,

शूल, अउमरी, वातरोग, कंठरोग, आमशूल, यकृत, प्रीहा, मूत्रकृच्छ्र, गुल्म, श्वास, अर्श, आनाहवात, हृद्रोग, भ्रम, पांडुरोग आणि प्रहणी यांचा नाश करिता.

जलपिपळिकाहृद्याचक्षुष्याशीतलामता ॥ रसकालेचक्रटुकाग्राहि
णीशुकलालघुः ॥ रुजानीक्षणाचतुवरामुखशुद्धिकरीमता ॥ रुच्या
भिदीपनीवानकारिणीरक्तदोषहा ॥ रसदोषं कृमीन्दाहं व्रणं श्वासं क
फं तथा ॥ वानं विषं भ्रमं मूर्च्छां तृषापिचि ज्वरं हरेत् ॥

जलपिपळी हृद्य, चक्षुष्य, शीतल, रसकाली, तिष्यट, घ्राहक, शुकल, लघु, रक्ष, तीक्ष्ण, तुरट, मुखशुद्धिकारक, रुचिकर, अग्निदीपक, वातकर, रक्तदोषनाशक व रसदोष, कृमि, दाह, व्रण, श्वास, कफ, वायु, विष, भ्रम, मूर्च्छा, तृषा आणि पित्तज्वर यांचा नाश करिते.

वलमोटातुकटुकानिक्तोऽणामदगंधिका ॥ मूत्रकृच्छ्रं कफं वानं विषं
कंठरुजंतथा ॥ भूतवायां च पित्तं च नाशयेदिति कीर्तिना ॥

जयंती तिष्यट, कडू, उष्ण, मद्गंधि व मूत्रकृच्छ्र, कफ, वात, विष, कंठरोग, भूतवाया आणि पित्त यांचा नाश करिते.

अमिनावलमोटातुगसायनकरगीमना ॥

गुणाश्चान्यजयंतीवन्मृताः पूर्वेर्महेशिभिः ॥

काजी जयंती रसयुक्त आहे, काहीचे गुण जयंतीसारखेच आहेत.

जंबूवृक्षमनुचरोग्राहीमधुचपाचकः ॥ मलस्तंभकरोरुलोर्हाचक्र
पित्तदाहहा ॥ अम्लः कंठ्यः कृमिश्वासशोषानीसारकासहा ॥ रक्त
दोषं कफं चैव व्रणं चैव विनाशयेत् ॥ फलं चतुर्वर्गं चाम्लं मधुरं शीतलं
मनं ॥ रुच्यं रुग्णग्राहकं चलेखनं कंठदूषकं ॥ मलस्तंभकरं वानकार
कं कफपित्तनुत् ॥ आध्मानकारकं प्रोक्तं पूर्ववैद्यैर्मनीषिभिः ॥

जाम्बूल तुरट, घ्राहक, मधुर, पाचक, मलस्तंभक, रक्ष, रुचिकर व पित्त, दाह यांचा नाशक व भ्रांचट, कंठाला हितावह व कृमि, श्वास, शोष, अतिसार, कास, रक्तदोष, कफ, व्रण यांचा नाशक आहे. याचे फळ तुरट, आंबट, मधुर, शीतल, रुच्य, रक्ष, घ्राहक, लेखन, कंठदूषक, मलस्तंभक, वातकारक, व कफ, पित्त, आध्मानवायु यांचा नाश करिते.

राजजंबूतुमधुराचौष्णाचतुवरामता ॥ स्वर्गामलस्तंभकरीश्वास

शोषश्रमापहा ॥ मुखजाड्यानिसारघ्नीकफकासविनाशिनी ॥
फलं चास्यास्तुरुचिदंमधुरं स्तंभकं गुरु ॥ दोषनाशकरं स्वादुऋषिभिः
परिकीर्तितं ॥

राजजंबूवृक्ष मधुर, उष्ण, नुरट, स्वर्य, मलस्तंभक व उवास, शोष, श्रम, मुख-
जाड्य, अतिसार, कफ, खोकला यांचा नाश करितो. याचें फळरुचिकर, मधुर, स्तंभक,
गुरु, दोषनाशक आणि स्वादु असे आहे.

जलजंबूतुवराशीनातिक्तागुरुः स्मृता ॥ पात्रे च मधुगचाम्लापुष्टि
कृद्ग्राहिणो मना ॥ वीर्यवृद्धिकरी बल्याश्रमदाहानिसारहा ॥ रक्त
दोषकफं पित्तं व्रणं चैवाविनाशयेत् ॥

जलजंबूवृक्ष नुरट, शीत, कडू, गुरु, पाककालीं मधुर, आंबट, पुष्टिकर, पाहक,
वीर्यवृद्धिकारक, बलकर व श्रम, दाह, अतिसार, रक्तदोष, कफ, पित्त आणि व्रण
यांचा नाश करितो.

द्रुद्रजंबूतुवराहद्याचमधुरामना ॥ वीर्यप्रदाग्राहिणी च पुष्टिकृत्
कफपिच्छा ॥ हृद्रोगं कंठं गंघदाहं चैवाविनाशयेत् ॥ अस्याः फलं गु
णाः प्रोक्ता गजजंबूफलैः समाः ॥

भुयजंबूवृक्ष नुरट, शीत, मधुर, वीर्यप्रद, पाहक, पुष्टिकारक व कफ, पित्त, हृद्रोग,
कंठरोग आणि दाह, यांचा नाश करितो. हिच्या फळाचे गुण राजजंबूफळासारखे-
च आहेत.

जानाफलं तु नुवरं कटुवृष्यं च दीपनं ॥ रसेन क्लृप्तं घृग्नाहृद्यं चोष्णं
स्वरेहितं ॥ कंठरोगं कफं वान्मेहं वानानिसारकं ॥ मलदौर्गंध्यशम
नं मुखवैरस्यकारकं ॥ कृष्णनाचकृमिकामंछादं श्वांसंचपीनसं ॥
हृद्रोगशोषशमनमृषिभिः परिकीर्तितं ॥

जायफल नुरट, तिखट, वृष्य, दीपन, रसकालीं कटु, लघु, पाहक, हृद्य, उष्ण,
स्वराविषयां हितकर व कंठरोग, कफ, वायु, मेह, वानानिसार, बलदौर्गंध्य यांचें शामक
व मुखवैरस्यकारक व कालेपणा; कृमि, खोकला, वाति, दमा, पीनस, हृद्रोग, शोष यांचा
नाश करणारे आहे.

जानिपत्रीचकटुकानिक्ताचमुरभिर्मता ॥ मुखवैशद्यजनकास्वादी
वर्णकरालीघुः ॥ कानिप्रदाचरुष्योष्णाचांगजाड्यकफापहा ॥ रक्त

दोषश्वासकासछर्दिन्तृष्णात्रिषापहा ॥ वानंकृमीनूनाशयतीत्येवमायै
निरूपितम् ॥

जायपत्री तिखट, कड़, सुरभि, मुखाला स्वच्छ करणारी, गोड, वर्णकारक, लघु, कातिकर, रुचिकर, उष्ण व भंगजडता, कफ, रक्तदोष, दमा, खोकला, वांति, तृष्णा, विष, वायु, कृमि यांचा नाश करिते.

जानीतुनुवरात्कालध्वीचोष्णाकटुःस्मृता ॥ मुखपाकं कफं वानं मु
खदंतशिरोरुजं ॥ अक्षिरोगं विषं कुष्ठं रक्तदोषं व्रणं तथा ॥ पित्तं कृ
मीचाशयनिकलिकास्यात्रणापहा ॥ विस्फोटनेत्ररुक्नुष्टनाशिनीति
जगुर्वृधाः ॥ पुष्पसुगंधिसंप्रोक्तं मनोजं कफपित्तनुत् ॥

जाई तुरट, कड़, लघु, उष्ण, तिखट व मुखपाक, कफ, वायु, मुखरोग, दंतरोग, मस्तकरोग, नेत्ररोग, विष, कुष्ठ, रक्तदोष, व्रण, पित्त, भाण्डि कृमि यांचा नाश करिते. हिच्या कळ्या व्रण, विस्फोट, नेत्ररोग, कुष्ठ, यांचा नाश करितात. हिचें फूल सुगंधि, मनोज व कफ, पित्त यांचा नाश करिते.

स्वर्णजानीचसंप्रोक्तादंतशूलरुजापहा ॥ रक्तदोषंचपुंयंचकर्णशूलं
चनाशयेत् ॥ गुणाम्बन्धेनूजानीवज्ञेयाःपूर्वमर्नाप्रिभिः ॥

सोनजाई दंतशूल, रक्तदोष, पुंय, कर्णशूल यांचा नाश करिते. वरकड गुण जाईसारि-
खंच आहेत.

जपाशीताचमधुरास्निग्धापुष्टिप्रदामना ॥ गर्भवृद्धिकरीभ्राह्मिकेश्याजं
नृप्रदामना ॥ वांतिजंतुकरादाहप्रमेहार्शविनाशिनी ॥ धातुरुक्प्रदरं
चंद्रलुप्रचैवविनाशयेत् ॥ जपापुष्पं लघुग्राहिनित्तं केशविचर्कं ॥

जामवंद शीतल, मधुर, स्निग्ध, पुष्टिकारक, गर्भवृद्धि करणारी, ग्राहक, केश्य, व वांति, कृमि यांना करणारी व दाह, प्रमेह, अर्श, धातुरोग, प्रदर, इंद्रलुप यांचा नाश करिते. हिचें फूल लघु, ग्राहक, कड़, भाण्डि केश वाढविणारे असे आहे.

अग्निजारःकटुश्चोष्णवीर्यःपित्तकरोमतः ॥ वानंकफमेदरोगान्निदो
षंचैवनाशयेत् ॥ दुर्नामकंचशूलंचनाशयेदिति कीर्तितः ॥

अग्निजार (समुद्रतीरीं वारेसारिवा तांबूस असतो तो) तिखट, उष्णवीर्य, पित्तकर व वायु, कफ, मेदरोग, त्रिदोष, मुलव्याध भाण्डि शूल यांचा नाश करणारा आहे.

शुभ्रजीरंकटुग्राहिपाचकदीपनं लघु ॥ किंचिदुष्णंचमधुरंचक्षुष्यं रु
चिकृन्मतं ॥ गर्भाशयशुधिकरं रुक्षं बल्यं सुगंधिकं ॥ तिक्तवामिदया

ध्मानवान्तंकुष्ठंविषंज्वरं ॥ अरोचकरक्तदोषमतीसारं कृमीस्तथा ॥
पित्तंचगुल्मरोगंचनाशयेदितिकीर्तितं ॥

पादरे जिरे तिखट, पाहक, पाचक, दीपन, लघु, किंचित् उष्ण, मधुर, चक्षु-
ना हितावह, रुचिकारक, गर्भाशयाला शुद्ध करणारे, रुक्ष, बलकर, सुगंधि, कडू व वाति,
क्षय, आध्मानवायु, कुष्ठ, विषदोष, ज्वर, अरुचि, रक्तदोष, अतिसार, कृमि, पित्त, गुल्म-
रोग यांचा नाश करिते.

पानाजाजीदीपनाचकट्टीचोष्णानिसारहा ॥

आध्मानवान्तंगुल्मंचभ्रह्णींचकृमीन्जयेत् ॥

पित्रजे जिरे दीपन, तिखट, उष्ण व अतिसार, आध्मानवात, गुल्म, संघर्षणा,
भागि कृमि यांचा नाश करिते.

कृष्णाजीरंचचक्षुःरुच्यंचोष्णं सुगंधिकं ॥ ग्राहकंकटुकंरुक्षंदीप
कंजीर्णजृतिनुत् ॥ कफंभोथंशिरोरोगंकुष्ठंचैवविनाशयेत् ॥

शाहजिरे—काळे जिरे चक्षुना हितावह, रुच्य, उष्ण, सुगंधि, पाहक, तिखट,
रुक्ष, दीपक व अजीर्णज्वर, कफ, सूज, शिरोरोग आणि कुष्ठ यांचा नाश करिते.

उक्तोपकुंचिकानिक्ताकट्टीचोष्णाचदीपनी ॥ वृष्याचाजीर्णशम
नीगर्भाशयविशोधिनी ॥ अध्मानवान्तंगुल्मंचरक्तपित्तंकृमींस्त
था ॥ कफंपित्तंचामदोषंवान्तंशूलंचनाशयेत् ॥

कलौजीजिरे—काळे कडू, तिखट, उष्ण, अपिदीपक, वृष्य, अजीर्णनाशक, गर्भाशया-
ला शुद्ध करणारे व आध्मनवायु, गुल्म, रक्तपित्त, कृमि, कफ, पित्त, आमदोष, वायु आणि
शूल यांचा नाश करिते.

भागण्यजीरकंचोष्णंनुवर्कटुकंमत्तं ॥

स्तंभवान्तंकफंचैवव्रणंचैवविनाशयेत् ॥

गनजिरे (सुक्ष्म व कटू अमते ते) उष्ण, तुष्ट, तिखट व स्तंभकवायु, कफ आणि व्रण
यांचा नाश करिते.

सामान्यंजीरकरुच्यंपाकेकट्टिमिदीपकं ॥

जीर्णज्वरणाध्मानकृमींश्चैवविनाशयेत् ॥

सामान्य सर्व जिरे रुचिकर, पाककार्ळी तिखट, अपिदीपक व अजीर्णज्वर, व्रण,
आध्मान वायु आणि कृमि यांचा नाश करिते.

मोदकीमधुराचोष्णानुवरायोनिशोधिनी ॥ कट्टीहृद्भोगवातातिसार
व्रणविनाशिनी ॥ निर्यासोस्याबाहुरुजोनाशकःपरिकीर्तितः ॥

गुडमंडरी- त्रिगिणी मधुर, उष्ण, तुरट, योनिशोधक, तिखट व हृद्भोग, वातातिसार,
व्रण यांचा नाश करिते. हिचा चीक बाहुरोगनाशक आहे.

जीवनीशीतलामाध्वीलिग्धास्वादीरसायनी ॥ चक्षुष्याग्राहकाव
ल्यालघ्वीधानुविवर्धिनी ॥ वृष्याकफकरीसूतवंधिनीरक्तपित्तहा ॥
वातंक्षयज्वरंदाहंनेत्ररोगंनिदोषकं ॥ रक्तदोषंभूतवाधांपित्तंचैववि
नाशयेत् ॥ फलंचास्याधानुवृद्धिकारकंमधुरंगुरु ॥

जीवनी (लघु व थोरा हरणवेल) शीतल, मधुर, त्रिग्ध, स्वादु, रसायन, चक्षुष्य, ग्राहक,
बलकर, लघु, धातुवर्धक, वृष्य, कफकर, पारदबंधक व रक्तपित्त, वायु, क्षय, ज्वर, दाह,
नेत्ररोग, निदोष, रक्तदोष, भूतवाधा आणि पित्त यांचा नाश करिते. हिचें फळ धातुवर्धक,
मधुर व गुरु असे आहे.

जीविकामधुयष्टीचमाषपर्णांचजीवकः ॥ मुद्गपर्णीमहामे
दामेदाकाकोलिकानथा ॥ क्षीरकाकोलिऋषभोर्जावंत्या
दिगणःस्मृतः ॥ अयंगुरुःपुष्टिकरःकफकृच्छुकलःस्मृतः ॥
वृष्यःशीतःस्नन्यगर्भप्रदःशोषनृषाहगः ॥ रक्तपित्तंमूत्रदोषं
ज्वरंदाहंविषंनथा ॥ वातंपित्तंनाशयतिजीवनीयगणस्त्वयं ॥

जीव-यादिगण जीविका, ज्येष्ठमध, रानउडीद, जीवक, रानभूग, महामेदा, मेदा,
काकोली, क्षीरकाकोली, आणि ऋषभक, हा जीवंत्यादिगण. हा गुरु, पुष्टिकर, कफकारक,
शुक्रकर, वृष्य, शीतल, दुग्धाला वाढिवणारा, गर्भप्रद व शोष, ताहान, रक्तपित्त, मूत्रदोष,
ज्वर, दाह, विष, वायु आणि पित्त यांचा नाश करितो.

जीवकर्षभकौमेदाक्षीरकाकोलिकानथा ॥ महामेदाचकाकोली
पर्णाह्वयमथापिच ॥ मुसलीद्वयमुक्तंचजीवकादिगणस्त्वयं ॥
गुणास्त्वस्यनुसंप्रोक्ताजीवनीयेननेसमाः ॥

जीवकादिगण जीवक, ऋषभक, मेदा, क्षीरकाकोली, महामेदा, काकोली, मुद्गपर्णी,
माषपर्णी, मुसळी आणि काळी मुसळी हा जीवकादिगण. याचे गुण जीवंत्यादि गणासारि-
षेच आहेत.

जीवंतकोरसेपाकेमधुरश्चशुभप्रदः ॥
सर्वदोषहरोवृष्योमुनिभिःपरिकीर्तितः ॥

जीवंतक रसकार्क्षी व पाककार्क्षी मधुर, शुभपद, सर्वदोषहारक, आणि वृष्य, असा आहे.

जीवकर्षभकौवीराजीवतीचाभिर्मुना ॥ जीवनपंचमूलैतन्न्येवा
तकफापहं ॥ वानपित्तप्रशमनंमुनिभिःपरिकीर्तितं ॥

जीवनपंचमूल जीवरू, ऋषभरू, वीरा, जीवती व अभीरू हे जीवनपंचमूल नेत्र्य व वायु, कफ आणि वातपित्त यांचा नाश करिते.

जीवशाकस्तुमधुरोवस्तिगुडिकगेमतः ॥ धातुवृद्धिकरोव
त्यःपाचकोमेश्वदीपकः ॥ वृष्यःपित्तहरःप्रोक्तोमुनिभिस्त
वदर्शभिः ॥

जीवशाक मान्द्रव्यां प्रसिद्ध मधुर, वस्तिगुदिकर, धातुवर्धक, बलकर, पाचक, अपिदीपक, वृष्य, पित्तहारक असा आहे.

जीवकीमधुरःशीतःशुक्लःकफकृन्मतः ॥ रक्तपित्तहरोवन्वयोवा
नपित्तज्वरापहः ॥ कृशताक्षयदाहानारक्तदोषस्थनाशकः ॥

जीवक मधुर, शीत, शुक्लरू, कफरू, रक्तपित्तनाशक, वृष्य व वात, पित्त, ज्वर कृशता, क्षय, दाहा आणि रक्तदोष यांचा नाशक आहे.

युथिकान्निप्रकारास्याम्वाह्योत्तिकाचर्षातला ॥ कट्टीलघ्वीचमधु
राहद्याचतुवगमता ॥ मुग्धिवातकफकृत्पित्तदाहत्षापहा ॥ मूत्रा
ग्मरीचःवग्दोषरक्तदोषत्रणंतथा ॥ दंताग्निमुखरोगंचशिरोरोगं
विषंतथा ॥ नवज्वरनाशयनीत्येवमायुर्विदोःजगुः ॥

जुई (तीन प्रकारची) स्वादु, कडू, शीतल, तिखट, लघु, मधुर, हृद्य, तुरट, मुग्धि व वायु, कफ यांना करणारी आणि पित्त, दाह, तृषा, मूत्राग्मरी, त्रग्दोष, रक्तदोष, त्रण, दंतरोग, नेत्ररोग, मुखरोग, शिरोरोग, विष व नवज्वर यांचा नाश करिते.

जेपालश्चसरस्तिक्तःकटुश्चाम्निप्रदोपनः ॥ वांतिक्लृत्कटुकश्चैवाऽयु
ष्णःपित्तकरःस्मृतः ॥ भेदीकफामजंतूनामुदराणांविनाशकः ॥

जेपाल सारक, कडू, तीक्ष्ण; अपिदीपक, वांतिकारक, तिखट, भतिउष्ण, पित्तकर, भेदक व कफ, आम, जंतु, आणि उदरें यांचा नाश करितो.

निकैरंडस्यबीजंनुरसेपाकेगुरुमधु ॥ स्निग्धरेचकरंवृष्यबृहणचव

लप्रदं ॥ कफपित्तप्रदं चैव वामकं वानदाहहत् ॥ गुल्मं कासरं कटौषं
विषं शोथं क्षतक्षयं ॥ उपस्थितं च वमननाशयेदिति कीर्तितं ॥

कोंकणी जेपाल सगजे मोंगली एरंड याचे बीज रसकाळीं व पाककाळीं गुरु,
मधुर, क्षिप्र, रेचक, वृष्य, वृंहण, बलप्रद, कफकर, पित्तल, वातिकारक व वायु, दाह,
गुल्म, खोकला, रक्तदोष, विष, सूज, क्षतक्षय व उपस्थित वमन यांचा नाश करिते.

मधुवल्लीद्विप्रकाराजलजाचस्थलोद्भवा ॥ सात्र्यामधुगुरुच्याव
त्यागुर्वचशीतला ॥ चक्षुःश्यावर्णदास्वर्यास्त्रिग्याकेसहिनामता ॥
शुक्लारक्तपित्तघ्नीत्रणशुक्तिकरिमता ॥ शोथं वित्रं वातरक्तं त्रं वां
निर्षान्तथा ॥ ग्लानिक्षयरक्तदोषरक्तपित्तं च पित्तं ॥ सद्योत्रणं
वानपित्तनाशयेदिति कीर्तितं ॥

दोन प्रकारची मधुवल्ली (एक जलज व एक स्थलज) ती वृष्य, मधुर, रुच्य, वन्य,
गुरु, शीतल, चक्षुष्य, वर्णकर, स्वर्य, क्षिप्र, केशांला हितावह, शुक्ल, रक्तपित्तनाशक,
व्रणशुद्धिकरणी व सूज, विष, वातरक्त, व्रण, वांति, तृषा, ग्लानि, क्षय, रक्तदोष, रक्तपित्त,
पित्त, सद्योत्रण आणि वातपित्त यांचा नाश करिते

मधुयथीनुमधुराकिंचित्क्वाचशीतला ॥ चक्षुःश्यावृक्छोषापि
चतृत्रणनाशिनी ॥ अन्येगुणास्तु विज्ञेयामधुवल्लीसमाबुधैः ॥

मधुपट्टी-दुमरी चंपट्टी मधु मधुर, किंचित कडू, शीतल, चक्षुष्य, रुचिकर व शोष,
पित्त, तृषा, व्रण यांचा नाश करिते. बरकड गुण मधुवल्लीसारखेच आहेत.

क्षिमुडींतुवराकट्टीशीतानृत्यावलप्रदा ॥ महिष्यास्तन्यकृष्णोक्ता
रक्तानीसारनाशिनी ॥ तृप्तिकारी च संप्रोक्ता पूर्वैरायुर्विदर्जनैः ॥

क्षिमुडीं नुट, तिखट, शीतल, वृष्य, बलप्रद, स्त्रियांचे दूध वाढविणारी, रक्ताति-
साराला नाशक, तृप्तिकारक अशी आहे.

मुंशुरुःकिंचिदग्णः स्यादानश्चासकफापहः ॥

मुंशुरुः किंचित् उष्ण व वायु, दमा, कफ, यांचा नाशक असा आहे.

टंकणोभेदकोरुजःकटुश्चोष्णोमिदीपनः ॥ पित्तलोष्णोवानकर
स्तिकरनीरुणःपटुःस्मृतः ॥ धानुद्वावीज्वरं वान्तं कफं जंगमजां वि
षं ॥ रथावरं च विषं वान्तं वानरक्तं च नाशयेत् ॥ कासंश्चासं नाश
यनीत्येवमाहर्मनीषिणः ॥

चौबया टांकणखार भेदक, रुघ, तिखट, उष्ण, अग्निदीपन, पित्तकर, उष्णवायुला करणारा, कडू, तीक्ष्ण, खारट, धातूला पातळ करणारा व ज्वर, वायु, कफ, जंगमविष, स्थावरविष, वांति, वातरक्त, खोकला आणि दमा यांचा नाश करितो.

सुश्वेतशुक्रःस्निग्धःकटुरुष्णःकफापहः ॥ आमंश्वासंच
वानंचविषंकासंचनाशयेत् ॥ बद्धिष्टकंनशयनीत्येवमा
हुक्त्रुधाःपुरा ॥

स्वागी-पांडरा टांकणखार स्निग्ध, तिखट, उष्ण व कफ, आम, दमा, वायु, विष, खोकला, आणि मलबद्धता यांचा नाश करितो.

प्रपुत्राटःस्वादुरुक्षोल्गुस्निक्तःकटुःस्मृतः ॥ हृद्यःशीतःपटुश्चैववान
पित्तकफापहः ॥ ददुकुटुकृमिश्वामशिरोरुद्ध्रणनाशनः ॥ मेदो
रोगंचपामांचत्रिदोषंचारुचिज्वरं ॥ मलमृजस्तंभनंचमेहंक्रामंच
नाशयेत् ॥ प्रपुत्राटस्यबीजंतुग्राहिषोऽणकटुस्मृतं ॥ कफकृष्टश्वास
कासदद्दुकंर्द्धविषापहं ॥ शीथंगुल्मवानरक्तनाशयेदितिकीर्तितं ॥
चक्रमर्दकपर्णानांशकालध्वांचापित्तला ॥ अम्लोष्णाकफवानश्री
ददुकुशपहामता ॥ पामांकंर्द्धंचकासंचश्वासंचैवविनाशयेत् ॥

टांकळा गोड, रुघ, लघु, कडू, तिखट, हृद्य, शीतल, खारट व वायु, पित्त, कफ, दद्रु, कुष्ठ, कृमि, दमा, मस्त्रकृशूल, व्रण, मेदोरोम, पामा, त्रिदोष, अरुचि, ज्वर, मल व नृत्र, यांचा स्तंभ, मेह, खोकला यांचा नाश करितो. याचे बीज ग्राहक, उष्ण, तिखट व कफ, कुष्ठ, दमा, खोकला, दद्रु, कंठ, विष, मृज, गुल्म व वातरक्त यांचा नाश करिते. याच्या पान्याची भाजी लघु, पित्तकर, आवट, उष्ण व कफ, वायु, दद्रु, कुष्ठ, पामा, कंठ, खोकला आणि दमा यांचा नाश करिते.

स्थोनाकस्तुवर्गस्तक्तःकटुश्चाग्निप्रदीपनः ॥ ग्राहकःशीतलांनृषो
वलदोवानपित्तहा ॥ सन्निपातज्वरकफत्रिदोषारुचिनाशनः ॥
आमवातकृमिवमीकासानोसारनाशनः ॥ नृणांकुश्रंनशयनीत्येव
माहृर्मनीषिणः ॥ पृष्ठाकविधानेनरसोनिष्कास्यभक्षितः ॥ चिरं
तनमनीसारंनशयेदतिकीर्तितः ॥ कोमलंनुफलंचास्यनृवरंमधुरं
लघु ॥ हृद्यंरुच्यंपाचकंचकण्ठेचाग्निप्रदीपकं ॥ उष्णंचकटुकं
सारंगुल्मवातकफार्शनुत् ॥ अरुचिचकृमीश्चैवनाशयेदितिकीर्तितं ॥
दीर्घवंतफलंचामंगुरुवानप्रकीपनं ॥

टेंदू तुरट, कडू, तिखट, अग्निदीपन, घ्राहक, शीतक, वृष्य, बलप्रद व वात, पित्त, सन्निपातज्वर, कफ, त्रिदोष, अरुचि, आमवात, कृमि, वांति, खोकला, अतिसार, ताहान, कुष्ठ यांचा नाश करितो. पुटपाकानें याचा रस काढून भक्षण केला असतां फार दिवसांच्या अतिसाराचा नाश करितो. याचें कौबळें फळ, तुरट, मधुर, लघु, दृढ, रुच्य, पाचक, कंठाला हितानह, अग्निदीपक, उष्ण, तिखट, खारट व गुल्म, वायु, कफ, अर्शा, अरुचि व कृमि यांचा नाश करितें. याचें जून फळ गुरू व वायूला कोपविणारें असें आहे.

तिंदुकस्तुवरस्निक्तःस्निग्धश्चोष्णोमधुःस्मृतः ॥ वायुं व्रणंहरत्यस्यफलं चामं कषायकं ॥ लेखनं ग्राहकं शीतं स्वादु रुक्षं लघु स्मृतं ॥ मलस्तंभारुचिकरं वातकृत्स्निक्तकं मनं ॥ तत्पक्वं च गुरु स्वादु मधुस्निग्धं च दुर्जरं ॥ कफकृत् मेहपित्तघ्नं रक्तगुवातनाशकं ॥ तिंदुकाष्टस्य सारस्तुपित्तरो गहरो मतः ॥

टेंदुरणी तुरट, कडू, स्निग्ध, उष्ण, मधु व वायु, व्रण यांचा नाश करिते. हिचें हिरें फळ तुरट, लेखन, घ्राहक, शीत, स्वादु, रुक्ष, लघु, मलस्तंभक, अरुचिकारक, वातकारक, कडू असें आहे. याचें पिकें फळ गुरू, स्वादु, मधुर, स्निग्ध, दुर्जर, कफकर व मेह, पित्त, रक्तरोग, वायु यांचा नाश करितें. टेंदुरणीचा नार पित्तरोगनाशक आहे.

टंकागीनामको वृक्षो लघुश्चाग्निप्रदीपनः ॥

तिक्तो वातकफं शोथं विसर्पचांदं गहरेत् ॥

टंकागीघाड लघु, अग्निदीपन, कडू व वायु, कफ, मृज, विसर्प आणि उदर याचा नाश करितें.

राजास्नानक वृक्षस्तु नुवरो मधुरगिरुः ॥ ग्राहको विशदः शीतो रुक्षश्चा

ध्मानकारकः ॥ मलस्तंभकरश्चैव कफपित्तविनाशनः ॥

टंकु (भांवाड्याचा भेद) तुरट, मधुर, गुरू, घ्राहक, विशद, शीत, रुक्ष, आध्मानकारक, मलस्तंभक व कफ, पित्त यांचा नाशक आहे.

नाडिहिं गुस्तुकटुकस्तोष्णश्चोष्णश्च दोषकः ॥

कफवानमलस्तंभमनोमोहामनाशनः ॥

डिकेमाली तिखट, तापण, उष्ण, अग्निदीपक व कफ, वायु, मलबंध, मनाचा मोह आणि आम यांचा नाश करिते.

वाराहकंदः कटुकस्तिक्तो बल्यश्च पित्तलः ॥ रसायनः शुक्लश्च वृष्य

आग्निप्रदीपकः ॥ मधुरोष्णीवर्णकरःस्वयंश्चायुविवर्धनः ॥ कुष्ठंमे
ह्निदोषंचकफंशतंक्रमीस्तथा ॥ मूत्रकृच्छ्रहरःप्रोक्तोवैद्यैर्विद्या
विशारदैः ॥

डुकरकंद तिखट, कडू, बलकर, पित्तल, रसायन, शुक्ल, वृष्य, अपिदीपक, मधुर,
उष्ण, वर्णकर, स्वयं, आयुष्यवर्धक व कुष्ठ, मेह, त्रिदोष, कफ, वात, कृमि, मूत्रकृच्छ्र
यांचा नाश करितो.

बृहतीकटुकाचोष्णानिक्ताहृद्याचपाचका ॥ ग्राहिण्यग्नेर्दिपिकरीक
फवानज्वरापहा ॥ कुष्ठंचारोचकंछर्दिश्वासंकासंक्रमीस्तथा ॥
मुखवैरस्यह्लासकंडूशूलामदोषहा ॥ ह्रद्रोगंचाग्निमांशंचनाशयेदि
निकीर्तिना ॥

डोलीं-मोठी रानवांगी तिखट, उष्ण, कडू, हृद्य, पाचक, प्राही, अपिदीपक, व
कफ, वायु, ज्वर, कुष्ठ, अगेचक, वांति, दमा, खाकला, कृमि, मुखवैरस्य, ह्लासक, कडू,
शूल, आमदोष, ह्रद्रोग, अग्निमांश यांचा नाश करिते.

लघ्वीबृहतिकावानश्वासशूलकफापहा ॥

अग्निमांशंचज्वरंछर्दिहृद्रोगामंचनाशयेन् ॥

लघुडोलीं-लघु रानवांगी-वायु, दमा, शूल, कफ, अग्निमंश, ज्वर, छर्दि, ह्रद्रोग,
आग्नि आम यांचा नाश करिते.

श्वेनावृहतिका रुच्याकफवानचिनाशिनी ॥

अंजनानेत्ररोगघ्नीगुणास्वन्येनुपूर्ववत् ॥

श्वेनबृहती-पांढरी डोलीं रुच्य, व कफ, वायु, व अंजनाने नेत्ररोग यांचा नाश करि
ते. वरकड गुण लघुडोलींसारिवे आहेत.

मोनिरिंगणिकानिक्ताकट्टीचोष्णाचपित्तला ॥ रुक्षारुच्याभेदकाचपा

चिन्यग्निप्रदीपनी ॥ कफवानहरीप्रोक्तापूर्ववैद्यैर्मनीषिभिः ॥

डोलींचा भेद-चिचारटी-मोनिरिंगणी कडू, तिखट, उष्ण, पित्तकर, रुक्ष, रुचिकर,
भेदक, पाचक, अपिदीपक व कफगतनाशक अशी आहे.

नगरंशीतलंपथानिक्तंमधुलघुस्मृतं ॥ सिग्धंपाके

चकटुकंनुवरंविषनाशकं ॥ नेत्रमस्तकरोगंचरक्त

दोषंनिदोषकं ॥ भूतोन्मादमपस्मारंभूतवाधांचना
शयेत् ॥

तगर—पिंडतगर—गोंडे तगर शीतल, पथ्यकर, कडू, मधुर, लघु, स्निग्ध, पाकका-
रि तिखट, तुरट, विषनाशक, नेत्ररोग, मस्तकरोग, रक्तदोष; भूतोन्माद, अपस्मार,
तवाधा, यांचा नाश करितें.

तमालपत्रस्त्रीश्लोष्णोमुखशुद्धिकरोमतः ॥ लघुःपित्तकरःकिंचि
न्मधुरस्तिक्तकःस्मृतः ॥ शीर्षशुद्धिकरोवातकफकंडूविषापहः ॥
हृद्गोपीनसंचार्शनिदोषंचैवनाशयेत् ॥

तमालपत्रवृक्ष तीक्ष्ण, उष्ण, मुखशुद्धिकारक, लघु, पित्तल, किंचित् मधुर, कडू, मस्तकशुद्धि-
कारक, व वायु, कफ, कंडू, विष, हृद्दोग, पीनम, अर्श, आणि त्रिदोष, यांचा नाशक आहे.

तमालपत्रीकफहृच्छिरोरुग्वातपित्तहा ॥

तमालपत्री कफ, मस्तकरोग, वायु, आणि पित्त यांचा नाश करिते.

आहूलीतिक्तकाशीताचक्षुःयापित्तदाहनुत् ॥ मुखरुकुष्ठ
जंतूनांनाशिनीचानिसारहा ॥ शीथंशूलंत्रणंज्वरिनाशये
दितिकीर्तिना ॥

नरवड कडू, शीत, चक्षुंनाहिताबह, व पित्त, दाह, मुखरोग, कुंष्ट, जंत, अतिसार, सूज,
शूल, वण आणि ज्वर यांचा नाश करितो.

भूमेस्तुननयानिक्ताकट्टीचाग्निप्रदीपनी ॥ मृदुरेचकरिदेह
शीथिनीकृमिनाशिनी ॥ उदरानाहकुष्ठामसिध्मशोथामश
लहा ॥ दौर्गंध्यविषगुल्मघ्नोकासज्वर्यनिलापहा ॥ मूलं
चाग्नास्तुनुवरंवर्यंचाग्निप्रदीपकं ॥ पाकेस्त्राद्वयकुरुकुष्ठ
धातुक्षयविनाशकं ॥ वानंक्रमोन्माशयनीत्येवमार्यैर्निरूपितं ॥

भुयनरवड कडू, तिखट, आमिदीपक, मृदुरेचक, देहशोधक, कृमिनाशक व उदर, आ-
नाह, कुष्ठ, आम, शिबी, सूज, आमशूल, दुर्गंध, विष, गुल्म, खोकला, ज्वर, वायु यांचा नाश
करितो. याचें मूल तुरट, वर्षकर, आमिदीपक, पाककार्त्री स्वादु व पकूत्, कुष्ठ, धातुक्षय,
वायु, कृमि यांचा नाश करितो.

रक्ताहूलानुनुवराशीताभ्लानिक्तकासरा ॥ भेदिनीगुल्मशो

धातिसारपित्तविषापह ॥ त्रिदोषकुष्ठज्वरहाश्वासानाहृक्
मोहरा ॥ रक्तरोगं तृषांदाहमुदरंचविनाशयेत् ॥ पुष्पंचा
स्याःकांतिकरंमेहनाशकरंमंतं ॥ बालमस्याःफलरुच्यंदुर्ज
रंतुवरंमंतं ॥ वांनिकृमिन्तृषामेहनेत्ररुड्नाशनंमंतं ॥ फल
बोजंतुरक्तातिसारघ्नंचविषापहं ॥ मधुमेहहरंप्रोक्तंमूलमुष्णं
मधुस्मृतं ॥ शुक्रक्षयरंक्तपित्तंश्वासंमेहंचनाशयेत् ॥

रक्ततरवड—बंदरी सोनामुखी (फुलें व पातें नांवडीं भसनान तो) तुरट, शीत आंव.
ट, कडू, सारक, भेदक, व गुन्ध, शोथ, अतिसर, पित्त, विष, त्रिदोष, कुष्ठ, ज्वर, श्वास,
आनाह, कृमि, रक्तरोग, तृषा, दाह, उदर याचा नाश करितो. याचीं फुलें कांतिकर, व
मेहनाशक अहेत. याचीं कौवळीं फळें रुचिकर, दुर्जर, तुरट, वाति, कृमि, तृषा, मेह, ने-
त्ररोग यांचा नाश करितान. याच्या फळाचें बीज रक्तातिसर, विष, मधुमेह यांचा नाश करि-
ते; याचें मूळ उष्ण, मधुर, शुक्रक्षय, रक्तपित्त, श्वास, आणि मेह यांचा नाश करितें.

नकाह्मूषणंप्रोक्तंपित्तत्रणकृमीन्हरेत् ॥

प्रमेहंप्रदरंचापिनाशयेदितिकीर्तितं ॥

नकाह्मा—नाकाझाड तिखट व पित्त, त्रण, कृमि, प्रमेह, प्रदर यांचा नाश करितें.

नवक्षीरंतुमधुरंशुभ्रंशीतंसुगंधिकं ॥ बल्यं वृष्यं पौष्टिकंच धानुवृद्धि
करंलघुं ॥ सुस्निग्धंक्षयपित्ताग्निपित्तदाहारुचीहरं ॥ कासश्वास
ज्वरतृषाकामलापांडुकुष्ठं ॥ मूत्राग्निमूत्रकृच्छ्रमेहत्रणकफा
पहं ॥ रक्तदोषहरंचान्यजानंस्वल्पगुणंमंतं ॥

नवक्षीरी—नवखीर (गव्याच्या दुधापासून होतें तें) मधुर, शुभ्र, शीत, सुगंधि, बल-
कर, वृष्य, पौष्टिक, धातुवर्धक, लघु, स्निग्ध व क्षय, पित्तारक, पित्तदाह, अरुचि, खोकला,
दमा, ज्वर, तृषा, कामला, पांडु, कुष्ठ, मूत्राग्नि, मूत्रकृच्छ्र, मेह, त्रण, कफ, आणि रक्त-
दोष यांचा नाश करितें.

नरटीमधुरानिक्तागुरुर्वल्यकफापहा ॥

नरटीचें झाड मधुर, कडू, गुरु, बलकर व कफनाशक असे आहे.

कालस्कंधश्चमधुरोबल्योवृष्योगुरुःस्मृतः ॥ धानुवृद्धिकरःशीतःश्र

मदाहकफापहः ॥ पित्तशोथंचविस्फोटंपित्तंचैवविनाशयेत् ॥

नयालवृक्ष मधुर, बलकर, वृष्य, गुरु, धातुवर्धक, शीत व श्रम, दाह, कफ, पित्त,
शोथ, विस्फोट आणि पित्त यांचा नाश करितो.

द्राक्षदाडिमखर्जूरपानकंसितयायुतं ॥ लाजचूर्णमधुयुतंतच्छीतं
चरसायनं ॥ बल्यं वृष्यं धातुकरं नैर्घ्यं संतर्पणं मतं ॥

तर्पणं संतर्पणं—द्राक्षं, डाळिंब, खजूर यांचें पन्हें, साखर मध व लाजाचें चूर्ण घालून करतात तें शीत, रसायन, बलकर, वृष्य, धातुकर, नेत्रांला हितावह असें आहे.

तक्रवर्ग.

तक्रं सुदश्विन्मथिनंदं डाहंतं चतुर्थकं ॥ कालशेयं करकृतं ज्वेतमथं
चसप्रमं ॥ घोलं मलिनसंज्ञं च खांडवं चार्भिदादश ॥ तक्रं साधारणं
स्वादुग्राह्यं म्लं तुवरं लघु ॥ अग्निदीपिकरं चोष्णं पाके च मधुरं मतं ॥
कटुरुभमवृष्यं च बलदंतृपिकारकं ॥ हृद्यं विकासि रुच्यं च शरीरकृ
शनाकरं ॥ कामलामेहमेदार्शपांडुसंग्रहणीहरं ॥ मलमूत्रस्तंभक
ग्मनोसागरुचीहरं ॥ भगंदगोदरप्लीहगुल्मशोथकफापहं ॥ कोष्ठ
कुष्ठमिस्वेदघृताजीर्णहरंपरं ॥ वानत्रिदोषविषमज्वरशूलहरंपरं ॥
तक्रं मधुरपाकिवाचपित्तप्रकोपनं ॥ रुजोष्णतुवरवाचकफना
शकरं मतं ॥ अम्लत्वान्मधुरवाचवाननाशकरं मतं ॥ मधुरं त
क्रमुक्तं तु कफकृत्वातपित्तनुत् ॥ तदम्लं रक्तपित्तस्य कृमीणां कोप
कारकं ॥ सैंधवेन युतं चाम्लतक्रं वातहरं मतं ॥ मधुरं शर्करायुक्तं
पित्तघातिकरंपरं ॥ सैंधवद्र्यप्रणयुतं रुक्कफविनाशकं ॥ पिप
लीसैंधवयुतं तक्रं वातोदरेहितं ॥ शर्करामरिचैर्दुक्तं तु पित्तोदरेहि
तं ॥ व्योषाज्जामोदाजाजीभिः सैंधवेन युतं मतं ॥ कफोदरे प्रशस्तं च
सन्निपातोदरेऽणु ॥ त्रिकटुसैंधवयुतं यदजारयुतं हितं ॥ क्षतदुर्व
लमृधांसुप्रसवहृत्प्राप्तुव ॥ रक्तपित्ते च तक्रं तु न च देवं कदाचन ॥
नवनीतयुतं तनुनिशाज्जातकरं गुरु ॥ नवनीतविनिर्मुक्तं लघुपथ्य
करं मतं ॥ मथिनं च त्रिदोषघ्नमुष्णं मुनिभिरीरितं ॥ उर्ध्वज्वत्कफ
कृद्दुर्न्यग्निदोषघ्नमतं मतं ॥ दंडाहने कालशेयतकालघुचसंस्मृतं ॥
मलिनहस्तमथिनं बल्यं नृपिकारं मतं ॥ स्निग्धं च संग्रहण्यर्शश्रमानी
सारनाशकं ॥ ज्वेतमथं लघुस्वादुपीनसश्वासनाशकं ॥ अग्निदी
पिकरं कासररक्तपित्तविनाशकं ॥ वानपित्तहरं घोलं खांडवं च रुलै
र्युतं ॥ गुणैस्तत्तत्फलसमं मुनिभिः परिकीर्तितं ॥

ताक १ ताक २ उदाश्वित् ३ मथित ४ दंडाहत ५ कालशेष ६ करमथित ७ श्वेत. मंथ ८ घोळ ९ मलिन आणि १० खांडव या भेदानां वाहा प्रकारचे. खांतून साधारण ताक स्वादु, माहि, भग्न, तुरट, लघु, अग्निदीपक, उष्ण, पाककार्की. मधुर, तिखट, रुक्ष अवृष्य, बलप्रद, तृप्तिकार, इत्य, विकासि, रुच्य, शरीराला कृश करणारे, व कामला, मेह, मेद, अर्श, पांडु, संग्रहणी, मलस्तंभ, मूत्रस्तंभ, अतिसार, अरुचि, भगंदर, उदर, ग्रीह, गुल्म, सृज, कफ, कोष्ठ, कुष्ठ, कृमि, घाम, तुपाचे अजीर्ण, वायु, त्रिदोष, विषमज्वर, आणि शूल यांचा नाश करिते. ताक मधुरपाकि आहे म्हणून पित्ताला कोप करीत नाही. व रुक्ष, उष्ण, आणि तुरट आहे म्हणून कफनाश करिते. व आंवट आणि मधुर आहे म्हणून वातनाश करिते. मधुर ताक कफकारक व वातपित्तनाशक आहे. आंवट ताक रक्तपित्त व कृमि यांते करिते. आंवट ताक सेंधवाशां घेतले असता वातनाश करिते. मधुर ताक साखरेशां घेतले तर पित्तनाश करिते. व सेंधव आणि ज्युषण याणां युक्त ताक रुक्ष व कफनाशक होते. पिंपळी व सेंधक घालून वातोदरावर दावे. व साखर आणि मिरां यांशां पित्तोदरावर दावे आणि ज्योष, भोवा, जिरे आणि सेंधव घालून कफोदरावर दावे. व सन्निपातोदरावर त्रिकटु, सेंधव, यवक्षार घालून दावे आणि भत, दुबळ, मूर्छा, भ्रम, दाह, तृषा व रक्तपित्त यांवर देऊ नये. कोण्यासाहत ताक निद्रा व अंगजाड्य यांते करणारे आणि जड असे आहे. व लोणी काढलेले ताक लघु, पथ्यकर, असे आहे. मृदा उष्ण, त्रिदोषनाशक असा आहे. उदाश्वित् कफकर, रुच्य, आणि त्रिदोषनाशक असे आहे. दंडाशय हे कालशेष ताकाहून लघु आहे. मलिन व हस्तमथित ही वृष्य, तृप्तिकारक, स्निग्ध, संग्रणी, अर्श, भ्रम, अतिसार यांचा नाश करितात. श्वेत व मंथ ही लघु, स्वादु व पानस, इत्यां यांचा नाशक, अग्निदीपक व त्वोक्ला, रक्तपित्त यांचा नाश करितात. आणि घोळ वातपित्तनाशक आहे. आणि खांडव ज्या ज्या फलांनी युक्त अमता त्यांचे तसे तसे गुण जाणावे.

गोनकं चाग्निजनकं त्रिदोषार्शविनाशनं ॥

गार्डेचे ताक अधिकारक, त्रिदोष, अर्श यांचा नाश करिते.

नकं माहत्याः कफकृन्मांद्रं शोफकरं गुरु ॥ गुन्मानिसारुर्लहाशप्रमेह

ग्रहर्णाहरं ॥ पांडुमेदंच त्रिषमज्वरं मूत्ररुजांहरं ॥

माहिपीनक—स्यशीचे ताक कफकर, मांद्र, शोफकारक, गुद व गुल्म, अतिसार, श्राहा, अर्श, प्रमेह, संग्रहणी, पांडुरोग, मेद, विषमज्वर, आणि मूत्ररोग यांचा नाश करिते.

अजानकं लघुस्निग्धं दाहगुन्मांशनाशनं ॥

त्रिदोषशोथग्रहणीपांडुरोगहरंपरं ॥

अजातक—बकरीचे ताक लघु, स्निग्ध व दाह, गुल्म, अर्श, त्रिदोष, सृज, संग्रहणी आणि पांडुरोग यांचा नाश करिते.

अवितक्रमपध्वस्यादम्लं दुर्गंधकारकं ॥ दीपनकटुकं चोष्णलेखनं
लघुपित्तकृत् ॥ रक्तदोषकरं चैव कफवातविनाशकं ॥

अधिनक्र—मेंढीचें ताक अपथ्य, आंबट, दुर्गंध, दीपन, तिखट, उष्ण, लेखन, लघु,
पित्तकर, रक्तदोषकारक व कफ, वायु यांचा नाश करणारे आहे.

हस्तिन्यास्तुस्मृतं तक्रमग्निमांशकरं गुरु ॥

उष्णं चतुर्वरं तेजवर्धकं कफवानहं ॥

हस्तिनीतक्र—हस्तिनीचें ताक अग्निमांश करणारे, गुरु, उष्ण, तुरट, तेजवर्धक व कफ
वायु, यांचें नाशक आहे.

अश्वानकं तु नुवरं किंचिद्दानकरं मनं ॥

अग्निदीपिकरं रुक्षं नेत्र्यं मूर्छाकफापहं ॥

अश्वानक्र—घोडीचें ताक तुरट, किंचित् वातल, अग्निदीपक, रुक्ष, नेत्र्य व मूर्छा,
आणि कफ यांचा नाश करिते.

औष्ट्रं तक्रं तु विरसं गुरु हृद्यं च दोषलं ॥

पीनसश्वासकसिषुशस्तमुक्तं मनीषिभिः ॥

औष्ट्रक्र—उंटिणीचें ताक विरस, गुरु, हृद्य, दोषकारक व पीनस, श्वास, काम. पांवर
प्रशस्त आहे.

गदंभ्यास्तुस्मृतं तक्रं मधुरं दीपनं मनं ॥

रुक्षमम्लं च उष्णं च वातनाशकरं परं ॥

गदंभीतक्र—गाढवीचें ताक मधुर, दीपन, रुक्ष, आंबट, उष्ण आणि वातनाशक असं आहे

स्त्रीतक्रं ग्राहकं चाम्लं च क्षुध्यं तर्पणं गुरु ॥

पाके च मधुरं बल्यं त्रिदोषस्थ च नाशकं ॥

स्त्रीतक्र—बापकांचें ताक ग्राहक, आंबट, चक्षुष्य, तर्पण, गुरु, पाककालीं मधुर, बलकर
आणि त्रिदोषनाशक आहे.

तक्रापंडो गुरु बल्यो वृष्यो हृद्यो बलासकृत् ॥ धानुवृश्चिकरश्चैव शोषनृट्
दाहनाशनः ॥ दीप्राग्नीनामनिद्राणां हिनः पित्तविनाशकः ॥ रक्तपि
चंज्वरं वातनाशयोदानेकीर्तितः ॥ एते एव गुणाः प्रोक्तास्तक्रकृचो
किलाटयोः ॥

तक्रपिण्ड गुरु, बलकर, वृष्य, हृद्य, कफकारक, धातुवर्धक, व शोष, तृषा, दाह यांचा नाश करितो, व दोषाणि आणि अनिद्र यांना हितकारक व पित्त, रक्तपित्त, ज्वर, वायु यांचा नाश करितो. हेच गुण तक्रकृषी आणि क्लिाट यांचेही आहेत.

तक्रमस्तुस्तुसंप्रोक्ताचानिलघ्वीवृधैःपुरा ॥

गुणास्त्वन्येनुसंप्रोक्तास्तकस्यचसमावृधैः ॥

तक्रमस्तु-ताकाची निवळी अंतःकषु आहे, वरकड गुण ताकासारखेच आहेत.

नालीसपत्रंमधुरंनिकंतचौष्णंलघुस्मृतं ॥ तीक्ष्णंस्वर्यं चहृद्यंचअग्निदोष
प्रिकरंमनं ॥ उवांसंक्रासंकफंवानंक्षयगुल्मारुर्चास्तथा ॥ रक्तदोषं
वार्मेचामग्निमांशंचनाशयेत् ॥ मुखरोगंचापित्तंचनाशयोदितिकी
र्तितं ॥

नालीसपत्र मधुर, कडू, उष्ण, लघु, तीक्ष्ण, स्वर्य, हृद्य, अग्निदीपक व दमा, खोकला, कफ, वायु, क्षय, गुल्म, अरुचि, रक्तदोष, वाति, आमदोष, आमंश, मुखरोग आणि पित्त यांचा नाश करिते.

बृहन्नालीसपत्रंनगुणैस्नालीसपत्रवत् ॥

थोर नालीसपत्र गुणांनी नालीसपत्रासारखे आहे.

शणस्वम्लःकषायश्चमलपानकरोमतः ॥ गर्भपातंरक्तपा
तंवांनिकृच्छामपानकृत् ॥ उष्णवातकफप्रश्चअंगमदर्क
जापहः ॥ अस्यप्रसूनंप्रदररक्तदोषहरंस्मृतं ॥

शण- सामान्यताग आंबट, तुरट, मळपातन करणाग, व गर्भपात, रक्तपात यांना करणारा, वांतिकारक, आमला पाडणाग व उष्ण आहे. आणि वायु, कफ, आंगमांडे यांचा नाश करितो. यार्ची फुळे प्रदर, आणि रक्तदोष यांचा नाश करितात.

घंटारवानुकटुकावांनिकृत्कफपित्तहत् ॥

घंटारवा- लघुताग तिखट, वातिहर व कफ, पित्त यांचा नाशक आहे.

शणघंटारसेनिक्तानुवृगंवाग्नीमृता ॥ अजीर्णकफवान
ग्रीरक्तदोषंज्वरंजयेन् ॥ कंठाम्यरोगहृद्दोगापित्तकृत्सन्नि
पानहत् ॥

शणघंटिका-थोर ताग रसकालीकडू, तुरट, वामक, व अजीर्ण, कफ, वायु, रक्तदोष, म-
र, कंठरोग, मुखरोग, हृद्दोग, पित्तरोग, आणि सन्निपात यांचा नाश करितो.

सूक्ष्मपुष्पात्तुत्तिकास्यान्वातिदारसंबंधनी ॥

सूक्ष्मपुष्पा-राननाग-खुलखुला कडू, वतिकारक, आणे रसबंधक, असा आहे.

महाश्वेतातनुवराचोष्णासूतनियामिका ॥

मोहनेस्त्रंभने चैव प्रशस्ताऋषिभिःस्मृता ॥

महाश्वेता-श्याम श्वेत राननाग-खुलखुला तुरट, उष्ण, पारदैन्यामक, व मोहन, स्त्रंभन याविषयी प्रशस्त आहे.

शीतलंशणवीजंस्यान्ग्राहकं चगुरुस्मृतं ॥

इतरास्तुगुणाःसर्वेऽणवत्यरिकोर्तिनाः ॥

तागाचें वीज शीतल, मादक, गुरु, वरकडू सर्व गुण शणासारखे आहेत.

नालवृक्षस्तुमधुरःशीतलोमदकृतगुरुः ॥ पुष्टिकृच्छुककफकृन्मेद
कृन्बलकारकः ॥ वृष्यश्वसारकःपित्तदाहशोषविषश्रमान् ॥ वि
षकुटुर्कमीरक्तदोषवानाश्वनाशयेत् ॥ आममभ्यफलंप्रोक्तस्त्रिभ्यं
स्वादुगुरुस्मृतं ॥ मलावरोधकंव्यंशीतलंधातुवर्धकं ॥ वृष्यंतृप्ति
करंमांसकफोत्पत्तिकरंस्मृतं ॥ वानंश्वासंरक्तपित्तत्रणंदाहंघ्ननंत
था ॥ पित्तक्षयरक्तदोषनाशयेदितिकोर्तिनं ॥ पक्वंचास्यफलंप्रो
क्तंदुर्जरंमूत्रलंनथा ॥ शुक्रनंद्रापित्तकफाभिर्यंदरक्तकारकं ॥
आर्द्रंतुफलवीजंचमूत्रलंशीतलंस्मृतं ॥ रसेपाकेचनधुरंकफकृडा
नपित्तहत् ॥ तरुणाफलमज्जातुकफकृन्मदकारिका ॥ लक्ष्मीस्त्रि
धाचमधुरासारकावानापित्तहा ॥ नालवृक्षस्यशीर्षस्थःपंजरोधानु
वर्धकः ॥ वानपित्तहरश्चैववस्त्रिशुद्धिकरःस्मृतः ॥ तोयंतुनालजं
स्त्रिभ्यंवृष्यंगुरुचभादकं ॥ नञ्चेदम्लंपित्तलंस्थादाननाशकरंमनं ॥
नन्मूलंतुभवेत्स्वादुपाकेचरक्तपित्तहं ॥

साधारण ताडवृक्ष मधुर, शीतल, मादक, गुरु, पुष्टिकर, शुक्रल, कफकर, बलकर, मेदकारक, वृष्य, सारक व पित्त, दाह, शोष, विषश्रम, विष, कुष्ठ, कामि, रक्तदोष, वायु, यांचा नाशक आहे. याचें कोंवळें फल स्त्रिभ्य, स्वादु, गुरु, मलावरोधक, बलकर, शीतल, धातुवर्धक, वृष्य, तृप्तिकारक, मांसल, कफकर व वायु, श्वास, रक्तपित्त, त्रण, दाह, क्षत, पित्त, क्षय, रक्तदोष, यांचा नाश करितें. याचीं पिळीं फळें दुर्जर, मूत्रल व

शुक, क्षापक, पित्त, कफ, नेत्राभिष्यंद आणि रक्त यांचा करणारे आहे. पाचें ओलें, खोवें मूत्रल, शीतल, रसकाली व पाककाली मधुर, वातपित्तनाशक आहे. पाचें, जून खावें कफकर, मदकारक, लघु, क्षिप्र, मधुर, सारक, व वातपित्तनाशक, आहे. ताडाच्या मस्तकांतिल पांजर धातुवर्धक, वात, पित्त, यांचा नाशक, बस्तिशुद्धि-करणारा असा आहे. ताडाचे पाणी म्हणजे ताडी ती अतिमादक. क्षिप्र, गुरु, वृष्य, अग्नी आहे. तीच आवट झाली असतां पित्तकर, वातनाशक अग्नी आहे. त्याचें मूल पाककालीं स्वादु व रक्तपित्तनाशक असे आहे.

श्रीनालश्चानिमधुरःकफकृद्धानकोपनः ॥

किंचिच्चतुवरःपित्तनाशकःपरिकीर्तितः ॥

श्रीनाल अतिमधुर, कफकर, वातल, किंचित् तुरट आणि पित्तनाशक असा आहे.

हितालीमधुरश्चाम्लःशैत्यकृद्धानकोपकृत ॥

तृटदाहपित्तश्रमहन्मुनिभिःसमुदाहृतः ॥

थोर ताड मधुर, आवट, शैत्यकर, वातल व तृपा, दाह, पित्त आणि श्रम यांचा नाश करितो.

वत्सादनीतुमधुरावृःयान्तिकर्गमता ॥ रुच्याकफकर्षात्

क्तापित्तदाहविषजयेत् ॥ शान्तचरुक्तदोषचनाशयेदिति

धन्वके ॥

तानीचा वेल—वत्सादनी—पाताळगरुडी—भुयपाहळ मधुर, वृष्य, तृप्तिकारक, रुच्य, कफकर, काडू, व पित्त, दाह, विष, वाय, रक्तदोष यांचा नाश करितो.

मेघनादोमधुःशान्तिरुच्यश्चाग्निप्रदीपनः ॥ लघुक्षौमूत्रलक्षपथ्यकृ

च्चसरोमनः ॥ विषपित्तश्रमदाहरक्तदोषमदंतथा ॥ रक्तपित्तंशीत

पित्तत्रिदोषचज्वरंतेथा ॥ कफकासंचानिसारनाशयोदानकीर्तितः ॥

मेघनाद—नांदुळजा मधुर, शीतल, रुचिकर, अग्निदीपक, लघु, हृद्य, मूत्रल, पथ्यकारक, सारक, व विष, पित्त, श्रम, दाह, रक्तदोष, उन्माद, रक्तपित्त, शीतपित्त, त्रिदोष, ज्वर, कफ, खोकला आणि अतिसार यांचा नाश करितो.

तंदुलीयकदलंहिमवर्षापित्तरक्ताविषकासविनाशि ॥ ग्राहकं

समधुरंचविपाकेदाहशोषशमनंरुचिदायि ॥

नांदुळजाचीं पानें शीत, पाऊस व पित्त, रक्तविकार, विष, खोकला, यांचा नाश कर-

णारी; पाककार्त्वी मधुर व दाह, शोष यांचा नाश करणारी आणि रुचिकर अशी आहेत.

जलतंदुलकोरक्तपित्तहानिककोलबुः ॥

जलतांदुलजा -कंठक रक्तपित्त यांचा नाशक, कडू आणि लघु असा आहे.

नाम्रवल्लीतुदुवरामुखकंठरुजापहा ॥

कफनाशकरीप्रेक्षापूर्वाचार्यैस्तुभूमिकैः ॥

नाम्रवली चिचकुटी प्रसिद्ध आहे तो तुट, वमुष्ण, कफ यांचा नाशक असे

कंकोलचंद्रकामुगीकमुकंदेवप्रयक ॥ पक्वतां वृत्तिर्णानियथाये
 यंसुगमता ॥ जातो रुलं पानेखतां वृत्तमितिभयने ॥ किंवा
 णानिमुथयाकमुथयादिरेणच ॥ युक्तानियेनां ह्येतच्चोणकटु
 कंमने ॥ तिचंचनभुंजां मुं विकारक ॥ कापोदीपिकंकां
 तिकरंनवृथकंमने ॥ धृतिमेवावृथिकरंविचैर्चाशदापकं ॥ मुख
 शुथिकरंपित्तजान्तेःकाणपरं ॥ आलथकुंभिकंशकफवान
 निवारणं ॥ तालुशोषकंठगेदं कंठरुगीतथा ॥ पीनसंमुखदो
 गंथनाशनेकारणपरं ॥ कमुकथियानां वृलंकफकारकमागितं ॥
 चूर्णाधिबेपित्तकंखदिरेणुफभाचक ॥ तां वृलंनहिनेत्रेगेच
 रक्तपित्तके ॥ शोषोत्रिषेचमुर्थांभेदगोहेप्रोत्तके ॥ अजीर्णंमु
 खपकेचलालानेत्रजुनांतथा ॥ पांद्दमगीमंअहणीदाहश्वासज
 येषुच ॥ रक्तदोषेपित्तर्जाविशेषात्तरुगध्वरे ॥ अतितांडुलाच
 रणंदंतदोर्वन्यकारकं ॥ नेत्रगेगकरंथयमुखनेजांगकेषुच ॥ पी
 ननाकारकंप्रोक्तंमुखरुक्तज्ञोपनाकरं ॥ तच्चगभिण्णालस्यप्रश
 स्तंनैवमोर्गिनं ॥ निद्रोत्थितस्यभुक्तस्यज्ञानस्यवमिनत्त ॥ तां
 लंनप्रशमंतंमुहूर्तेध्वंनुदरं ॥

नांबूल - कंकोल, कापू, तसुरी, सुपारी, लवंग, विडवाची, तिर्की पाने, यथायोग्य चूना, जायफल, आणि कात पाला तांबूल छणाचे, किंवा पान, चूना, सुपारी, कात हे मिलावून तांबूल तें उष्ण, तिबट, किंचित् कडू, मधुर, खारट, तुरट, रुचिकर, कामोदीपक, तामेतिर, वृष, व धृति, मेधा, बुद्धि यांना करणारे, विशद, अमदीपक, मुखशुद्धिकारक, पित्तनाशक, तामुत करणारे, व आलस, कृमि, शोक, रुफवात, तालुशोष, कंठरोग, दंतरोग, विद्रधि, पीनस, मुखदुर्गंध यांचा

नाश करितें; विडम्बंत सुपारी जास्ती घांतली असतां कफकारक होतो. चुना अधिक झाला असतां पित्त करितो, व कात अधिक झाला असतां शुकनाश करितो; आणि विडा, नेत्ररोग, रक्तपिती, शोथ, विष, मूर्च्छा, मद, मोह, अरुग्नि, अजीर्ण, मुखपाक, लालासाव, नेत्रसाव, पांडु, अक्षरी, संधहणी, दाह, श्वास, क्षय, रक्तदोष, पित्तरोग, आणि विशेषेकरून तस्योच्चर यांचर देऊनये; हा फार भक्षण केल्या असतां दंतदुर्बलता, नेत्ररोग, मुखरोग, व अगला शीतता, क्षीणता यांना करितो; व ह्य गर्भिणी, बालक, यांचा देऊनये. तिनिशमूल उठलेला, मुकस्नात, गति झालेला, यांचा लागलाच देऊं नये; दोन घटका गेव्यावर दावा.

तिनिशमूलरश्मिःश्लेष्मोऽप्राहकःकफवानहा ॥ रक्तातिसारंकु
ष्टचनेहंभेदं व्रणं तथा ॥ रक्तदोषचपित्तंचाश्वत्रकृष्टकूर्मी
स्तथा ॥ दाहंचयांडुरोगंचनाशयेदितिकीर्तितः ॥

तिनिशमूल—तिनन तुरट, उष्ण, पाकक, व वायु, वान रक्तातिसार, कुष्ट, मेह, मेद, व्रण, रक्तदोष, पित्त, पांडुरो कोड, कृमि, दाह, पादरोग, यांचा नाश करितो.

कर्णस्फोटानुक्कुकाचोऽप्यावाभ्रप्रक्षीपनी ॥ वानगुल्मोदरगृहीहाकं
र्णव्रणवंप्राह ॥ कर्काशचत्वगनाशकशूलविनाशिनी ॥ सा
नुशानावुर्ध्वेऽप्यावाजनेचप्रशक्तिका ॥

कानकोटी—तिनवण तिषट, उष्ण, अग्निशीलक, व वायु, गुल्म, उदर, ग्रीहा, कर्ण
व्रण, विष, कफ, पित्तव्रण, आवाहवायु, कफ, शूल, यांचा नाश करणारी अशी आहे. पित्त
कीर्तितनविषयी प्रशस्त आहे.

तिलकोमधुमःश्लेष्मःपौष्टिकोऽवलभेदकृत ॥ हृद्योऽलघुसंशुष्णःपा
केचोऽश्वकर्मृत ॥ रसायनसर्वशुग्ण श्लेधंनरुकृद्दामकुष्टहा ॥ वा
नपित्तकफप्रश्विपकं वृत्रणापहः ॥ रक्त रुक्दुग्धरुकृवन्तिरुजाना
शकरःस्मृतः ॥ तिलकःशारयोगेनगुल्मशूलोदरापहः ॥ त्वगम्यनु
वगचोऽप्यापुंस्वप्रादेनदोषहा ॥ रक्तदोषकृमिप्रणशोफायाश्चविनाशिनी ॥

तिलकवृक्ष मधुर, श्लिथ, पौष्टिक, बलकारक, मेदघ्न, दृढ, लघु, रसकार्त्वी अति
उष्ण, पाककार्त्वी तिषट, रसायन, तीक्ष्ण, रुध, व दंतरोग, कृमि कुष्ट, वायु, पित्त, कफ,
विष, कंडू, व्रण, रक्तोग, दुग्धरोग, वस्त्ररोग, यांचा नाश करितो. हा क्षाराभ्या योगानें
गुल्म, शूल, उदर यांचा नाश करितो. याची साल तुरट, उष्ण, पुंस्त, दंतरोग, रक्तदोष,
कृमि, व्रण आणि शोफ यांचा नाश करितो.

तिलपर्णीकटूष्णाचलध्वीरुच्याचतिलक्का ॥ ग्राहिणीसन्निपात
घ्नीशोथकुष्ठविषापहा ॥ आंध्यनाशकराप्रोक्ताबीजं चोष्णकफाप
हं ॥ आनाहगुल्मशूलघ्नवातज्वरविनाशन ॥

तिलपर्णी तिष्ठत, उष्ण, लघु, रुचिकर, कटु, पाहक व सन्निपात, मूत्र, कोष्ठ, विष,
अंधता, पांचा नाश करिते. हिचें बीज उष्ण व कफ, आनाहवात, गुल्म, शूल, आणि
वातज्वर, पांचा नाश करिते.

त्रिकांडंमधुरनिर्त्तकचिदुष्णंवल्लवहं ॥ वीर्यवृद्धिकरंकेचिद्वात
लंचकफापहं ॥ पित्तभ्रान्तिमदान्हांततनुबालंचवाननुत् ॥ शोफदा
हनृषाच्छदिनाशनंपरमंमतं ॥

त्रिकांडें (लहान व थोर भेदानें दोन प्रकारजें) मधुर, कटु, किंचित् उष्ण, बलकर,
वीर्यवर्धक, किंचित् वातल व कफ, पित्त, भ्रान्ति, मदापाचा नाश करिते. तें शोफजें वा
मतां वायु, सूज, दाह, तृषा, शक्ति पांचा नाश करिते.

नैतानिपक्वानिगुरुशीनानिमधुराणि व ॥ ग्राहकं विरक्तदोषदा
नपित्तहराणि च ॥ कोमलादिचनानियुर्गुरैचकराणि च ॥ अ
म्लानिचोष्णवीर्याणिरक्तपित्तहर्गाणि च ॥

नूतीचे झाडाचीं फळे—तुनें तीं पिकलीं असतां गुरू, शीत, मधुर, पाहक व रक्तदीप,
वायु, पित्त, पांचा नाश करितात. तीं कोमलीं असतां गुरू, रचम, आंबट, उष्णवीर्य,
आणि रक्तपित्तनाशक अशीं आहेत.

नुवरकस्तुनुवरश्लोष्णःपाकेचतिलक्कः ॥ कफत्रणकमीनेकृष्टज्व
रविनाशनः ॥ आनाहमर्शशोफघ्ननाशथेदितेनेज्जगुः ॥

नुबरक—ज्याचीं पानें व फळे वाटाण्यासारखीं व गुण तिष्यासारखे आहेत, त
जां पश्चिमसमुद्रतीरीं होतां तो तुरट, उष्ण, पाकालीं कटु, कफत्रण, कृमि, वेद, कुष्ठ,
ज्वर, आनाहवायु, अर्श व सूज, पांचा नाश करितो.

नुवरुर्मधुगस्तिक्तउष्णश्च श्रिदीपनः ॥ वीर्याणि कृच्छ्रनुदुज्जःस्ती
क्ष्णोरुचिकरोलघुः ॥ विदाहिद्यःकफनुद्वातगुल्मोदरापहः ॥ शू
लाध्मानकृमीन्नेत्रकर्णभस्तरोगानुत् ॥ कंठरोगांतांतकुष्ठप्लीहा
श्वासारुचीहरेत् ॥ अपतंत्रकनामानवातंचैवविनाशयेत् ॥

तुंबुरुवृक्ष (ज्याचीं फळे काळ्या भिऱ्यासारिखीं असतात तो) निरफळीचे झाड मधुर, कडू, तीक्ष्ण, अग्निदीपक, उष्णकीर्य, कृच्छ्रनाशक, कफ, तिखट, रुचिकर, लघु, विदाही, इत्य, व कफ, वायु, गुल्म, उदर, शूल, पोटफुगणें, कृमि, नेत्ररोग, कर्णरोग, मस्तकरोग, कंठरोग, वाति, कुष्ठ, प्रीहा, श्वास, अरुचि, आणि अपतंत्रक वायु यांचा नाश करितो.

तृषोदकंदीपनंचहृद्यंतीक्ष्णंचपित्तलं ॥ उष्णंरक्त
करंपांडुवृषिहृद्वस्तिशूलनुत् ॥

तृषोदक -जवांचे कोंड्याचें पात दीपन, इत्य, तीक्ष्ण, पित्तल, उष्ण, रक्तकारक फल. कृमि, आणि वातिसूल यांचा नाश करितें.

तुलसीनिक्तकाचोऽग्न्यासुगभिश्चोषणागुणैः ॥
रुच्यावानकफौशोकंशमीन्छादिनिवारयेत् ॥

तुळस साधारण कडू, उष्ण, सुगंधि, तिखट, रुचिकर व वायु, कफ, मूत्र, कृमि, आणि वाति यांचा नाश करते.

श्वेताग्नाचतुलसीकटुष्णाचोषणाजगुः ॥ दाहपित्तकराहृद्या
तुवगन्धप्रदीपना ॥ लघ्वीवानकफश्वासकासहिष्माकृमीन्ज
येत् ॥ वातदौर्गन्ध्यकुष्ठानिषाग्नेशूलविषापहा ॥ मूत्रकृच्छ्ररक्तदो
षंभूतवाय्वचनाशयेत् ॥ शूलंश्वरं चहिक्रांचनाशयेदिकीर्तिता ॥

तुळस—श्वेत व कृष्ण तिखट, उष्ण, तीक्ष्ण, दाहकर, पित्तकर, इत्य, तुरट, अग्नि-दीपक, लघु व वायु, कफ, श्वास, कास, उचकी, कृमि, वाति, दौर्गन्ध्य, कुष्ठ, पाशवंशूल, विष, मूत्रहृच्छ, रक्तदोष, भूतवाया, शूल, ज्वर, उचकी यांचा नाश करिते.

आरण्यतुलसीचोऽग्न्याकटुकाचसुगंधिका ॥
वानरवदोषधामर्षविषचैत्रविनाशयेत् ॥

वैजयंती तुळस—काळी वायरी रानतुळस उष्ण, तिखट, सुगंधि व वायु, त्र्यदोष, आणि विष यांचा नाश करते.

आरण्यतुलसीकुद्राकटीचोऽग्न्याचनिक्तका ॥ रुच्याग्नेर्दापर्नाहृद्या
विदाहीलघुपित्तल ॥ रुक्षाकंडूविषउर्दिकुष्ठश्वरांविनाशिनी ॥
वानंकृमीन्कफंदूररक्तदोषंचनाशयेत् ॥ बीजं चास्याः दाहसोषनाश
कंपरिकीर्तिनं ॥

सुहरानतुळस- साधारण भाजवला-पांढरा भाजवला माळीतुळस-काळा भाजवला-काळी माळी तुळस तिखट, उष्ण, कडू, अचिकर, अपिदीपक, दृढ, विदाही, लघु, पित्तल, रुध व कंडू, विष, वाति, कुष्ट, ज्वर, वायु, कृमि, कफ, दद्रु, रक्तदोष, यांचा नाश करिते. हिचे बीज दाह आणि शोष यांचा नाश करिते.

सुगंध्यारण्यतुळसीकट्टीचोष्णासुगंधिका ॥

पिशाचबाधावर्मिहन्मुनिभिःपरिकीर्तिता ॥

भाजवल्याचा भेद- सुगंध गनतुळस तिखट, उष्ण, सुगंध, पिशाचबाधा व वांति यांचा नाश करिते.

नेजोवनीकट्टूष्णाचनिकाचाग्निप्रदीपनी ॥ पाचकारुचिदाकंठ्या
कफवानविनाशिनी ॥ कंठशुद्धिकरीपित्तकासश्वासविषापहा ॥ हि
क्राग्निमांशमर्शांसिमुखगेगम्यनाशिनी ॥

नेजोवनी-नेजवळ तिखट, उष्ण, कडू, अपिदीपक, पाचक, अरुचिकर, कंठाला हितावह, कंठशुद्धिकारक व कफ, वायु, पित्त, श्लेष्मला, दमा, विष, उचकी, अपिमांश, भर्शा, मुखगेग यांचा नाश करिते.

नेरणानिक्तकास्वादीशीनावांतिविनाशिनी ॥

त्रणविस्वरतांचापिनाशयेदितनेजगुः ॥

नेरणा-नेरडा कडू, स्वादु, शीतल व वाति, त्रण आणि विस्वरता यांचा नाश करितो.

तेजोफलःकट्टुस्निक्तःसुगंधश्चाग्निदीपनः ॥

कफवानारुचीर्हनीत्येवंप्राज्ञैर्निरूपितं ॥

तेजोफल-कंठकवृक्ष तिखट, कडू, सुगंध, अपिदीपक व कफ, वायु व अरुचि यांचा नाश करितो.

तैलवर्गः

तिलतैलचमधुरंवीचोष्णं चापित्तलं ॥ कफकृत्तिककंकेशंयुतुव
रंवलकांतदं ॥ तीक्ष्णविकासिवृष्यचगुरुरुजंसुसूदमकं ॥ स्पर्श
शीतलेखनं चरक्तपित्तकरंमतं ॥ मलमूत्रस्तंभकरंत्वग्गर्भाशयशो
धकं ॥ मेध्यंबुद्धिप्रदं चाग्निदीपकं चसरंमतं ॥ व्यवायिवर्धकं धातो

रभ्यंगाच्चक्षुषोर्हीनं ॥ अचक्षुष्यंभक्षणात्तुविज्ञदंपरिकीर्तितं ॥ छि
 नाभिञ्च्युनोत्पद्यमथितक्षतपिच्छिते ॥ भग्मस्फुटिमविक्षिष्टविद्वाभि
 हतदारिते ॥ निर्भुग्नास्थिन्यभिदग्धेव्याघ्रदंतक्षनेतथा ॥ बस्तिकर्म
 णि चाभ्यंगेनस्येपानेतथाश्रुतौ ॥ नेत्रैसेकावगहिषुप्रशस्तंवाननाश
 कं ॥ भगमस्तककर्णानांशूलघ्नव्रणनाशकं ॥ मेहेनेत्ररुजंजंतृन्पा
 मांकं डूंचनाशयेत् ॥

तिलतैल ह्य० तिळांचें तेल मधुर, उष्णवीर्य, पित्तकर, कफकारक, कडू, केशांना हिता
 वह, तुरट, बलकर, कांतिकारक, तीक्ष्ण, विकासि, वृष्य, गुरु, रुक्ष, सूक्ष्म, स्पर्शाला शीतल,
 लेखन, रक्तपित्तकारक, मल, मूत्र, यांचा स्त्रंभ करणारे, व त्वचा, गर्भाशय यांला शोधणारे,
 मेध्य, बुद्धिपद, अग्निदीपक, सारक, व्यवायि, धानुवर्धक, अभ्यंगानें नेत्रांला हितावह, भक्षणानें
 अचक्षुष्य, विशद व छिन्नाभिन्न, सुटलेलें, उपळलेलें, मथित, क्षत, पिच्छित, मोडलेलें, फुटलेलें
 सुटलेलें, वेधलेलें, अभिहत, दारित आणि निर्भुग्ना असें आस्थ, अग्निदग्धव्रण, वाघानें चावले-
 ला व्रण, बस्तिकर्म, अभ्यंग, नस्य, पान, कानांत घालणें, नेत्रांला सेचन करणें आणि अवगा-
 हन याविषयीं प्रज्ञास्त आहे व वायु, योनिशूल, मस्तकशूल, कर्णशूल, व्रण, मेह, नेत्रगंग,
 कृमि, खरुज आणि कंडू यांचा नाश करितें.

नैलं तुमार्धपंश्वर्यदीपनं लेखनं कटु ॥ तिक्तनीत्वांपचलंच उष्णं र
 क्तस्य दृषकं ॥ लघुवातविकारघ्नं कृमिकुष्ठकफापहं ॥ शिरोग्रहं क
 र्णशूलकं डूंमेदरुजं जयेत् ॥ कर्णमस्तकरोगघ्नमर्भकौठव्रणापहं ॥
 श्वित्रघ्नंचैव मुद्दिष्टं वस्तिकर्मणिशस्तकं ॥

मधुपतैल- शिरसांचें तेल स्वर्ध, दीपन, लेखन, तिखट, कडू, तीक्ष्ण,
 पित्तकर, उष्ण, रक्तदृषक, लघु, वातविकारनाशक व कृमि, कुष्ठ, कफ, शिरोग्रह, कर्ण-
 शूल, कंडू, मेदरोग, कर्णगंग, मस्तकरोग, कौठ, व्रण, शंढरें कौठ यांचा नाश करितें.
 व वस्तीविषयीं उत्तम आहे.

श्वेनायाश्चैव रक्तायाराजिकायामुनैलकं ॥ केश्यंच तिक्तंकटुकं मु
 त्रकृच्छ्रकरं मनं ॥ त्वग्दोषं वानदोषं च पूयं चैव विनाशयेत् ॥ गुणा
 स्त्वन्येसर्धपानानैलं नृन्याडवीरिनं ॥

रक्त व कृष्ण राजिकातैल- तांबड्या व काळ्या मांढोऱ्यांचें तेल केश्य, कडू,
 तिखट, मूत्रकृच्छ्र, त्वग्दोष, वातदोष, आणि पूय यांचा नाश करितें. वरकडू गुण ति-
 लांच्या तैलासांगिचें आहेत.

कुसुंभनैलं बलदंशारंकटुविदाहकृत् ॥ अचक्षुष्यं गुरुस्तीक्ष्ण

मुष्णांवेदस्तंभकारकं ॥ रक्तापिचकरं चाम्लंनिदोषानां च
कारकं ॥ कृमिवातहरंप्रोक्तं पूर्वाचार्यैर्महाभिः ॥

कुसुमनैल- कर्हं चै तेल बलकर, सारक, कडू, विदाहि, अचक्षुष्य, गुरु, तीक्ष्ण, उष्ण, मलस्तंभक, रक्तापिचकारक, आंबट, त्रिदोषकारक व कृमि, वायु यांचे नाशक आहे.

मधुरंचानसीनैलं श्लेष्मवन्मदगांधिकं ॥ वीर्यंचो गंधनं स्नि
ग्धं तु वरंबलकारकं ॥ कफकृत्पिचलं ग्राहिकटुत्वदोषना
शकं ॥ अचक्षुष्यं गुरु श्लैवनस्येश्रोत्रस्य पूरणे ॥ पानेभ्यंगे
च वस्त्रौ चिवातव्याधौ प्रशस्तकं ॥

अनसीनैल-अलशीचं तेल मधुर, कफकर, मदगांधि, उष्णवीर्य, घन, स्निग्ध, तुरट, बलकारक, कफकर, पित्तल, ग्राहक, तिखट, त्वदोषनाशक. अचक्षुष्य व गुरु, आहे. आणि नस्य, कानांत घालणे, प्राशन, अभ्यंग, वस्त्रिकर्म आणि वातव्याधिन्यां-विषयी प्रशस्त आहे.

गोधूमयावनालादिधान्यनैलं कफापहं ॥
नेत्र्यंकुष्ठं वार्तापत्तेकं डूचैव विनाशयेत् ॥

गोधूम, यावनाल, व्रीहि, पत्र इत्यादि धान्यांचे तेल कफनाशक, नेत्र्य व कुष्ठ, वायु, पित्त, आणि कडू यांचा नाश करते.

एरंडनैलंकटुकं तिक्तं शुक्रविवर्धकं ॥ अग्निदीपिकं स्वादुगुरुपिच
प्रकोपनं ॥ रसायनोत्तमंचोष्णं स्त्रोतसांशोधकं मनं ॥ मधुरं कफकृ
द्वृष्टं त्वन्यं शुद्धिकरं मन ॥ वयसःस्थापकं मेध्यं तु वरंबलकांतदं ॥
सूक्ष्मं सरंपिच्छलं च विषमज्वरगुल्मनुत् ॥ मलस्तंभकं फंशो हंवातं
वातोदरं तथा ॥ आनाहंकोष्ठशूलं च अष्ठीलांचकटिग्रहं ॥ पृष्ठशूलं
च हृद्दोगं वातरक्तंच विद्रधि ॥ योनिशूलं वर्ध्मरोगं शूलं शोथंच कुष्ठ
कं ॥ सर्वांगशूलं च तथा नाशयेदिति कीर्तितं ॥

एरंडनैल-एरंडल तिखट, कडू, शुक्रवर्धक, अग्निदीपक, स्वादु, गुरु, पित्तल, रसाय-
नामध्ये उत्तम, उष्ण, स्त्रोतःशोधक, मधुर, कफकर, वृष्य, त्वक्ष्य, शुद्धिकारक, वयस्थाप-
क, मेध्य, तुरट, बलकर, कांतिकारक, सूक्ष्म, सारक, पिच्छल व विषमज्वर, गुल्म, मलस्तंभ,
कफ, शीहा, वायु, वातोदर, आनाह, कोष्ठशूल, अष्ठीला, कटिग्रह, पृष्ठशूल, हृद्दोग,
वातरक्त, विद्रधि, योनिशूल, वर्ध्मरोग, शूल, सूज, कुष्ठ, सर्वांगशूल यांचा नाश करिते.

करंजनैलंतिक्तस्यादुष्गंचव्रणपूरकं ॥ नेत्ररोगांविचर्षीष
ज्ञानंकुष्ठं व्रणं तथा ॥ कंडुं गुल्ममुदावर्तयोनिदोषं चनाशये
त् ॥ अर्शांघ्रिलेपनाच्चैव नानात्वग्दोषनाशनं ॥

करंजनैल—करंजाचें तेल कडू, उष्ण, व्रणांला भरणारें व नेत्ररोग, विचर्षी, वायु, कुष्ठ, व्रण, कंडू, गुल्म, उदावर्त, योनिदोष, अर्शरोग, व लेपनानें अनेक त्वग्दोष यांचा नाश करितें.

इंगुद्यास्तुस्मृतं तैलं स्निग्धं शीतं चक्रानिदं ॥ मधुरं कफकृत्स्वल्पं चक्षु
ष्यधातुवर्धकं ॥ केशवृद्धिकरं चैव पित्तनाशकरं मत्तं ॥

इंगुदीतैल—हिंमणवेटतैल लिग्ध, शीतल, कांतिकार, मधुर, कफकर, बलकर, चक्षु-
ष्य, धातुवर्धक, केशवृद्धिकारक आणि पित्तनाशक असें आहे.

निबनैलं किंचिदुष्णं तिक्तं कृमिकफापहं ॥ कुष्ठं व्रणं वातपित्तं पित्तं
चाशं च्वरं तथा ॥ शोफोदरं रक्त रुजं कफपित्तं जरं जयेत् ॥

निबनैल—ऋडुनिबाच्या वियांचें तेल किंचित् उष्ण, कडू व कृमि, कफ, कुष्ठ, व्रण, वातपित्त, पित्त, अर्श, ज्वर, शोफोदर, रक्तदोष व कफ, पित्त आणि जरा यांना जिक्रितें.

अक्षनैलं स्वादुशीतं वृष्यं केयं गुरुस्मृतं ॥
कांतिप्रदं कफकरं वातं पित्तं चनाशयेत् ॥

अक्षनैल—बेहेड्याचें तेल स्वादु, शीतल, वृष्य, केय, गुरु, कांतिकारक, कफकर, व वायु, पित्त यांचा नाश करितें.

शिथुनैलं चकटुकंचोष्णमुक्तं च पिच्छलं ॥ त्वग्दोषं च व्रणं वातं कफं
कंडुं चनाशयेत् ॥ शोथनाशकरं चैव मुनिभिः परिकीर्तितं ॥

शिथुनैल—शिवग्याच्या वियांचें तेल तिखट, उष्ण, पिच्छल व त्वग्दोष, व्रण, वायु, कफ, कंडू आणि सूत्र यांचा नाश करितें.

ज्योतिष्मत्याः स्मृतं तैलं वामकं तिक्तकं मत्तं ॥ अयुष्णं सारकं नीष्णं
पित्तलं स्मृतिवृद्धिदं ॥ मेधाकरं लेखनं च रसायनकरं मत्तं ॥ अभि
दीपिकरं वातं त्रिदोषं च कफं जयेत् ॥

ज्योतिष्मतीतैल—कांगण्याचें तेल वांतिकारक, कडू, अतिउष्ण, सारक, तीक्ष्ण

पित्तल व स्मृति, बुद्धि, मेधा यांना करणारे, लेखन, रसायन, अप्रिदीपक व वायु, त्रिदोष आणि कफ यांचा नाश करिते.

हरितक्याःस्मृतंतैलंशीतलंनुवरंमधु ॥

कटुपथ्यंसर्वरोगनानात्वग्दोषनाशकं ॥

हरितकीर्तितैल - हिरड्यांच्या द्वियांचें तेल शीतल, तुरट, मधुर, तिखट, पथ्यकर व सर्वरोग, अनेक त्वचेचे दोष यांचा नाश करिते.

कोशास्रतैलंनिकंतस्यादम्लंबल्यंचमाधुरं ॥ पथ्यंरुचिकरंचैवपाच
कंचसंरंमतं ॥ कृमिकुष्ठव्रणानांचनाशकंपरिकीर्तितं ॥

कोशास्रतैल - कांगिबशीततैल कडू, आवट, बलकर, मधुर, पथ्य, रुचिकर, पाचक, सारक व कृमि, कुष्ठ, आणि व्रण यांचा नाश करिते.

कर्पूरतैलंकटुकंचौष्णंपित्तकरंमतं ॥

दंतदारुप्रदंचैवकफवानविनाशकं ॥

कर्पूरतैल - कापराचें तेल तिखट, उष्ण, पित्तकर व दंताला दृढ करणारे व कफ, वायु यांचा नाश करिते.

त्रपुसैर्वारुकृष्णान्द्वारबीजादितैलकं ॥ केश्यंकफप्रदंशीतंमधुरं
गुरुचस्मृतं ॥ वानिकृहातपित्तस्यनाशकंपरिकीर्तितं ॥

कांकडी, वालुक, चारोळ्या, कोहळा इत्यादिकांचें तेल केश्य. कफकर, शीतल, मधुर, गुरु, वातिकारक. व वायु, पित्त, यांचें नाशक आहे.

भल्लानतैलंकटुकंस्वादुचौष्णंचपित्तलं ॥ निकंतीष्णंचनुवरंउ
र्ध्वधोमार्गशोधकं ॥ त्रिदोषचकृमीन्मेहमेदंशुकंकफंतथा ॥ अ
शैवानंचकुष्ठचकंडूचैवविनाशयेत् ॥ गुणास्तुंबरकस्यापित्तैलस्यै
नेत्रुधैःस्मृताः॥

भल्लानतकतैल - बिबध्याचें तेल तिखट, स्वादु, उष्ण, पित्तकर, कडू, तीक्ष्ण, तुरट, व अधोर्ध्व, दोषाला शोधक, व त्रिदोष, कृमि, मेह, मेद, शुक, कफ, अर्श, वायु, कुष्ठ, कंडू यांचा नाश करितो. तुंबरकाच्या तैलाचेही असेच गुण जाणावे.

त्रिवृत्तैलंनुशीतंस्याहातपित्तकफापहं ॥

त्रिवृत्तैल - निशोत्तरबीजतैल शीत व वायु, पित्त आणि कफ, यांचा नाश करिते.

तैलं नुदेवदारस्य कटुतिक्तं कषायकं ॥

व्रणशुद्धिकरं वातकृमिकुष्ठविनाशकं ॥

देवदारुतैलं निखट, कडू, तुरट, व व्रणशुद्धिकारक व वायु, कृमि, कुष्ठ, यांचा नाश करितें.

सर्जनैलं नुविस्फोटकुष्ठदद्रुविनाशकं ॥

कृमीन्कफं च वानं च नाशयेदितिकोर्नितं ॥

सर्जरसतैलं—राळेचें तेल विस्फोट, कुष्ठ, दद्रु, कुष्ठ, कृमि, कफ, आणि वायु यांचा नाश करितें.

आम्रबीजभवंतैलं सुगंधिमधुरं मनं ॥ रुझां किंचित्पिचलं चानिक्तं च

विशदं मनं ॥ कफवानहं चैव मुनिभिः परिकीर्तितं ॥

आम्रतैलं—आंब्याच्या कोरेंचें तेल सुगंधि, मधुर, रुक्ष, किंचित् पिचल, कडू, विशद, कफ, वायु यांचा नाश करितें.

मुद्गतैलं नुविस्फोटविचर्चीनाशनं मनं ॥

विमर्षनाशनकरं पूर्वाचार्यैरुद्दरितं ॥

मुद्गतैलं—मुगांचें तेल विस्फोट, विचर्ची, विमर्ष, यांचा नाश करितें.

मधूकनैलं मधुरं पिच्छलं नुवरं मनं ॥ कफपिचज्वरं चैव दाहोपनं च

नाशयेत् ॥ पलाशपाटलायास्तुनैलस्यैते गुणामताः ॥

मधूकनैलं—मोहट्यांचें तेल मधुर, पिच्छल, तुरट, व कफ, पित्तज्वर, दाह, पित्त, यांचा नाश करितें; पलस आणि पाडळ, यांच्या बीजांच्या तैलाचे असेच गुण जाणवे.

वंदाकनैलं मधुरं गुरुः कटुरसं मनं ॥

वंदाकनैलं—वादांगुलतैलं मधुर, गुरु, व तिखट. असे आहे.

अंकोलनैलं वातघ्नमभ्यंगाच्च युजापहं ॥

कफनाशकरं प्रोक्तं पूर्वैश्चैर्महाभभिः ॥

अंकोलनैलं—आंकोलीचे बियांचें तेल वातनाशक, अभ्यंग केला असता लघुदोष आणि कफ यांचा नाश करितें.

दंत्यास्तैलं स्वादुकेऽर्थे लेपनात्सर्वकुष्ठं ॥

वातहंप्राशनेनैवपित्तस्यालस्यनाशकं ॥

दन्तीतैल—दातीचें तेल स्वादु, केश्य, लेपानें सर्व कुष्ठनाश व प्राशनानें वातनाशक, व पित्तरक्त, यांचा नाश करितें.

कपित्थतैलं तुवरं स्यादुचाखुविषापहं ॥

कपित्थतैल—गोड कुंवठाचें तेल तुष्ट, गोड, व उंदराच्या विषाचा नाश करितें.

खसबीजस्यतैलं तुबल्यं वृष्यं गुरुमनं ॥

स्वादुशीतंकफकरं वातनाशकरमनं ॥

खसबीजतैल—खसखसीचें तेल बलकर, वृष्य, गुरु, स्वादु, शीत, कफकारक, व वातनाशक असें आहे.

नैलं तुवर्यास्नीरुणोऽण्णलघुग्राहिचदीपनं ॥ कफरक्त रुजं कंडूविषं

कुष्ठं कृमींश्च तथा ॥ मेदोदोषत्रयं शोथं कौठं चैवाविनाशयेत् ॥

तुवरीचें तैल—तुरीचें तेल तीक्ष्ण, उष्ण, लघु, ग्राहक, दीपन, व कफ, रक्तरोग, कंडू, विष, कुष्ठ, कृमि, मेदोदोष, व्रण, सृज आदि कौठ यांचा नाश करितें.

पुत्रजीविभवंतैलं कफवातविनाशकं ॥

पुत्रजीवितैल—कफ व वायु यांचा नाश करितें.

त्रायमाणभवंतैलं सर्वव्याधिविनाशकं ॥

त्रायमाणतैल—संपूर्ण व्याधिविनाशक आहे.

नारिकेलभवंतैलं रसेपाक्चि मधुस्मृतं ॥

बल्यं केश्यं वातहरमुष्णं नेत्ररुजापहं ॥

नारिकेलचें तेल—रसकाळी व पाककाळी मधुर, बलकर, केश्य, वातनाशक, उष्ण, आहे व नेत्ररोगनाशक आहे.

शंखिनीसंभवंतैलं तीक्ष्णानिक्तं कटुस्मृतं ॥ रक्तपित्तकरं चै

वसारकंच मनं लघु ॥ कृमिकुशं मेहघ्नं कफवातहरंपरं ॥

शुकमेदहरंप्रोक्तं पूर्वैर्वैद्योत्तमैः पुरा ॥

शंखिनीतैल—तीक्ष्ण, कटु, तिखट, रक्तपित्तकर, सारक, लघु व कृमि, कुष्ठ, अर्श, मेह, कफ, वायु, शुक, मेद, यांचा नाश करितें.

पुष्पागतैलंकटुकं सरंतिक्तं चलेखनं ॥

पिचलं वातरक्तघ्नं दाहनाशकरं मतं ॥

उंड्याचै नैल—तिखट, सारक, कडू, लेखन, पिचल, वातरक्तनाशक, आणि दाहकारक
भसे आहे.

पीलुनैलं सरं चोष्णं कुष्ठवातक्षतापहं ॥ शोथं पिचरुजं कंडुं

गंडमालां विनाशयेत् ॥ अत्र वृश्चिरक्तदोषं नाशयेदित् चरम्

नं ॥ अम्लवेतस नैलस्याप्येन एव गुणामताः ॥

पीलुनैल सारक, उष्ण व कूट, वायु, क्षत, सृज, पित्तरोग, कंडू, गंडमाला, भ्रू-
वृद्धि, रक्तदोष यांचा नाश करिते. आणि यासारखेच अम्लवेतसाच्या तैलाचे गुण
आहेत.

शिशपागरुगंडीरनिगुंडीसरलादिजं ॥ नैलं तु नु सरंतिक्तं कटुकं वा
तरक्ताजित् ॥ विषकंडूवातकफकुटुष्टव्रणान्जयेत् ॥

शिशपा, अग्ररू, गंडीर, निगुंडी, सरलदेवदारु यांचे तैल कूट, कडू, तिखट
व वातरक्त, विष, कंडू, वायु, कफ, कुष्ठ आणि दृष्टव्रण यांचा नाश करिते.

पृथ्वीकानीपजोमृतहृत्किर्णकिमूलजं ॥ कांपिलकंच नैलं तु नी

ष्णपाके कटुस्मृतं ॥ सरमुष्णं तिक्तकंच लघुकुष्ठकफापहं ॥ मेह

मूर्छामदकृमिनाशनं परमं मतं ॥

पृथ्वीका, जीमूत, मूलक, अर्कहृत्किर्ण, नीप, कांपिल यांचे तैल तिखण, पाक-
कार्ळी तिखट, सारक, उष्ण, कडू, अयु व कुष्ठ, कफ, मेह, मूर्छा मद, आणि कृमि यांचा
नाश करिते.

नैलकंदः कटुश्चाष्णः पारदस्य च बंधकः ॥

पुष्टिर्कृद्दिषवातापस्मारशोथविनाशनः ॥

नैलकंद तिखट, उष्ण, पारदबंधक, पौष्टिक व विप, वात, अपस्मार, आणि सृज
यांचा नाश करिते.

बिंबिकामधुराशीताकफवांतकरामता ॥ रक्तपिचक्षयश्वासका

मलापिचशोफकान ॥ रक्तरुग्निषकासांश्च रक्तपिचज्वरान्हरत ॥

फलमस्याः गुरुस्वादुशीतलं लेखनं मतं ॥ मलम्लंभकरं स्तन्यमुदरे वा

तसंचकं ॥ रुच्यपित्तरक्तदोषवातानश्वासंचनाशयेत् ॥ शोथबुद्धिदाहकासश्वासनाशकरंमत्तं ॥ पुष्पमस्या.कंडुपित्तकामलानाशकारकं ॥ अस्याःपर्णीइवाशाकाशीतलामधुरालघुः ॥ ग्राहकानुवरातिक्तापाकेकद्रीचवानला ॥ कफपित्तहराप्रोक्तापूर्ववद्यवरैः स्फुटं ॥ मूलमस्याहिमंमेहनाशनंधातुवर्धकं ॥ हृन्दाहहरंभ्रानिवातिनाशकरंमत्तं ॥

नोडली- मधुरविंबी- गृहविंबिका मधुर, शीतल व कफ, वाति यांचा करणारी, आणि रक्तपित्त, धय, उवास, काबिल, पित्तशोक, रक्तविकार, विषदोष, खोकला, रक्त, पित्तज्वर यांचा नाश करिते. हिचें फळ म० नोडलें तें गुरु, स्वादु, शीतल, लेखन, मलस्तंभक, स्तन्यकारक, पोटांत वातमंचक करणारें, रुचिकर, पित्त, रक्तदोष, वायु, दमा, सूज, बुद्धि, दाह, खोकला, दमा यांचा नाश करिते. हिचीं फुलें कंडू, पित्त, काबिल यांचा नाश करितात. हिच्या पाण्याची भाजी शीतल, मधुर, लघु, घ्राहक, तुरट, कडू, पाककाळी तिखट वातुळ व कफ, पित्त यांचा नाश करिते. हिचें मूल उष्ण, मेहनाशक, धातुवर्धक, व हानपायांचा दाह, भ्रान्ति आणि वाति यांचा नाश करिते.

तिक्तविंबीवातिकरपित्तरक्तविकारनुत ॥ कफपांडुहराप्रोक्तामुनिभिःसुश्रुतादिभिः॥फलमस्यागुरुस्निकं वामकं वानकोष्णं॥ शोथरुविषपित्तघ्नंरक्तकफपांडुहं ॥

कडवी नोडली वातिकारक व रक्तविकार, कफ, पांडु यांचा नाश करिते. हिचें फळ गुरु, कडू, वातिकार, वायुला कोपविणारें व सूज, विष, पित्त, रक्तविकार, कफ यांचा नाश करिते.

नोदनग्राहकंचाम्ललघुष्णचाम्निदीपकं ॥ पित्तलचफलंचास्याःपक्रंतुमधुरंमत्तं ॥ स्निग्धंचतुवरंप्रोक्तंकफवातहरंस्मृतं ॥

नोदन- नोष्ण घ्राहक, आंबट, लघु, उष्ण, अग्निदीपक व पित्तल अर्शा आहे. हिचीं फुलें तीं तोरणें. तीं पिकलीं अमता मधुर, स्निग्ध, तुरट, आणि कफ, वायु यांचा नाश करणारी आहेत.

गांगेरुकंतुतुवरंमल्लचोष्णंगुरुस्मृतं ॥ रक्तपित्तकफकरंमारकंवातहारकं ॥ पक्कंगांगेरुकफलंरुचिरंचगुरुस्मृतं ॥ वातरक्तहरंपित्तनाशकंमुनयोजगुः ॥

श्वेतिक- दुसरे प्रकारची श्वेतिक तुरट, बसिड, उष्ण, कडू व रक्तपित्त, कफ यांचा कारणी, सारक आणि वातवायक अर्ध आहेत. पिकलेली श्वेतिक कोरले हाचे कर, गुठ, सारकनाशक व पित्तनाशक अशी आहेत.

तमाखुःपित्तलक्ष्मीश्णक्षौणोवस्त्रिविशोधनः ॥ मदकृत्भ्रामकस्ति
कोष्ठष्टमांघकरःसरः ॥ वामकःकटुकोरुच्यौवातस्यानुविक्षौम
कः ॥ कफकासश्वासवातकोष्ठवातकृमीनजयेत् ॥ दंतशुकदृष्टि
रुजौलिष्ठायूकादिकान्गदान् ॥ वृश्चिकादित्रिषंशोधनाशयेदिति
कीर्तितः ॥

तमाखु पित्तल, लीक्षण, उष्ण, वस्त्रिशोधक, मदकर, भ्रामक, कडू, दृष्टि मांघकारक
सारक, वामक, तिखट, श्विकर, वातानुलोमन व कफ, खोकला, दमा, वायु, कोष्ठ
कृमि, दंतरोग, शुकुरोग, दृष्टिरोग, लिखा, उषा, विचवाचें विष आणि सूत्र यांचा
नाश करितो.

त्रायमाणानुत्तराशीतलामधुरासरा ॥ तिक्तापित्तरुजंछर्दिव्जरगु
लमंकफविषं ॥ शूलभ्रमंरक्तुरुजंछयंलानितृषान्थथा ॥ हृद्रोगंरक्त
पित्तंचदुर्नामानांविनाशयेत् ॥ त्रिदोषनाशिनोप्रोक्तापूर्ववैद्यैर्महर्षिभिः ॥

त्रायमाण तुरट, शीतल, मधुर, सारक, कडू, पित्तरोग, शांति मर, गुल्म, कफ,
विष, शूल, भ्रम, रक्तरोग, क्षय ग्लानि, ताहान, हृद्रोग, रक्तपित्त, मुलव्याध, त्रिदोष यांचा
नाश करिते.

न्यषणंचोष्णवीर्यस्याद्भुच्यंत्त्राग्निप्रदीपकं ॥ छेदनंरसकालेतुकटु
कंस्थौल्यनाशकं ॥ श्वापदंवातकासाग्निमांघपानसगुल्मनुत् ॥ त्र
युग्मेहकफान्भेदंवातशूलंविनाशयेत् ॥

त्रिकटु-न्यूपण (सुंठ मिरिंग, पिपली उष्णवीर्य, हाचकर, अग्निदीपक, छेदन, रसका-
ळ तिखट व स्थूलता, श्वापद, दमा, खोकला, आग्नि घा, पडवें, गुल्म, नचेचा रोग, मेह,
कफ, मेद, वायु, शूल यांचा नाश करिते.

त्रिकलादीपनीरुच्याचक्षुत्र्याचरसायना ॥ वयसःस्थापकानृश्वा
सराइद्यावलप्रदा ॥ पित्तंकफंत्रिदोषचक्षुष्टंमेहंचनाशयेत् ॥ नेत्रो
गंरक्तदोषंभेदंक्षेदंविनाशयेत् ॥ अरंचविषमंवाग्नाशयेदिति
कीर्तिता ॥

त्रिफला हिमदा, नेत्रदा, श्रांशुलकादी, दीपन, रुचिहर, चक्षुःश्रितावर, रसायन, उष्ण-
स्थापक, वायु, सागक, दश, बलकर व पित्त, कफ, त्रिदोष, कुष्ठ, मंह, मेवरोग, रक्तदोष,
पेट, जेट, ज्वर, विषमज्वर याचा नाश करितो.

मधुगत्रिफलाव्याधिजदामधुगमना ॥

धानुवधिकरीत्रैल्लोकरुवाधिविनाशिनी ॥

मधुगत्रिफला ज्वरं च त्रिक्रिच पांत मधुग क्रिया शिथलीची कले मिकून
रुगावा तो वायु, विशद, मधुग, धानुवधिक, त्रैलोक्य, वायु याचा नाश करितो.

मुग्धत्रिफलाव्यामुग्धशुद्धिकरीमना ॥

हृद्यारुचिकरचैश्चकसायचविनाशिनी ॥

मुग्धत्रिफला रुग्ण, मुग्धी, ज्वररूप, वायु, मुखशुद्धिकर, दश, रुचिहर
भाण कानामात्र आहे.

त्रिजानेपंचकलकशस्येक्षामिप्रियमे ॥ शोकेष्वोष्णलघुवृण्यक
द्वेष्येवलप्रदं ॥ गलायनेककेवाभावसज्वासेचपीनसे ॥ मृगदे
चक्रामंचसुखदेपंचनाशयेत् ॥

त्रिजाने टाळविनी, लघुपी, तालकाम, त्रिजानेपित्त, मध, रुचिकर, अग्निदी-
पक, नीच, उष्ण, कटु, वर्षाकारक, विशद, दश, वायु, रसायन, कफ, वायु, विष,
आम, पित्त, स्वरभेद, खोकरा, अणु मुखशुद्धिकर याचा नाश करितो.

त्रिसंशोशीतलासुखयतिव्याधिप्रविनाशिनी ॥

खग्दोषकासदद्दुग्नावतिलकफापदा ॥

त्रिसंशो काळी, फोदनी, तारुशी नीच वायु, शीतल, रुचिहर, रुडु व विष,
ज्वरदोष, खोकरा, दद्दु व वायु, पित्त आणि कफ याचा नाश करिते.

त्रिपर्णीमधुगशीताश्वासकासत्रणापहा ॥

शीतपित्तविपचैवनाशयोदितकीर्तिना ॥

त्रिपर्णी—तिपानी मधुग, शीत व दमा, खोकरा, वण, शीतपित्त आणि विष याचा
नाश करिते.

सितात्रयंतुमधुगमुग्धकंठरुजापहं ॥

शोकेतंद्राकफपित्तनाशयोदितकीर्तिना ॥

सितान्नय-त्रिसिता मधुर, उष्ण व कंठरोग, शोक, संद्रा, कफ आणि पित्त यांचा नाश करिते.

त्रिकाषिकं ज्वरं शोथं पित्तं वानं भ्रमं तथा ॥

आमं शूलमतीसारं ग्रहणीचविनाशयेत् ॥

त्रिकाषिक ह्यणजे भ्रन्निविष, नागसंशया, सुंड हे समभाग ज्वर, सूज, पित्त, वायु, भ्रम, आमशूल, अतिसार आणि संत्रहणी यांचा नाश करिते.

स्थौणियकं कटुस्तिक्तं च न्यंपृष्टिकरं मनं ॥ सुगंधिमेत्थं सुस्वादस्ति
श्वंशुक्रकरं गुरु ॥ त्वच्यं वृष्यं शीतलं च कफवानज्वरापहं ॥ त्रिदो
षकुट्टजनुग्रं रक्तदोषनुषापहं ॥ व्यंगदौर्गन्ध्यदाहघ्नं कंठुत्वदोषना
शनं ॥ अलक्ष्मीरात्रमहरं तिलनाशकरं मनं ॥

धुंगर- स्थौणियक-गटान्याचा भेद तिखट, कटु, त्वच्य, पृष्टिकारक, सुगंधि, मधु, सुस्वादु, त्विग्ध, शुक्रकर, गुरु, त्वच्य, वृष्य, शीतल व कफ, वायु, ज्वर, त्रिदोष, कुट्ट, कृमि, रक्तदोष, तृषा, व्यंग, दुर्गन्ध, दाह, कंठ, ज्वरदोष, अलक्ष्मी, राक्षसबाधा आणि आगावरील तडि यांचा नाश करिते.

शालिपर्णी पृष्टिपर्णी वृहती वृषगोक्षुरः ॥ त्रिस्वोप्तिनंथस्योनाकका
श्मरीपाटलायुतं ॥ दशमूलमिदं तं द्रात्रिदोषश्वासकामहं ॥
ज्वरशोथानाह्वानदिक्रापी नननाशनं ॥ पाश्चमभक्तर्षाडांचारुचि
स्वेदं च नाशयेत् ॥ अपतंत्रकवानं च अग्निमांथं च नाशयेत् ॥

दशमूल-शालवण, पिटवण, त्रिपर्णी, डाली, गोखर, वेत, टाकला, वेतु, शि
वण, पाडळ यांची मुळे एकत्र करवी ते जापड, त्रिदोष, दमा, शोकात्या, ज्वर, सूज,
आनाहवायु, उचकी, पीनस, पाश्चंपाडा, मस्तकशूल, अग्नि, घाम, अपतंत्रकवायु आणि
अग्निमांथ यांचा नाश करिते.

दमं शीतोत्तुचिकरोमभुरस्तुवरोमनः ॥ म्निग्धः कफकरः शुक्ररक्त
शुग्धिकरोमनः ॥ कफे रक्तपित्तं पित्तं श्वासं तृषानं तथा ॥ मूत्रकृ
श्वंमिश्रं शूलं कानलां प्रदेवं तथा ॥ रक्तदोषं विमर्षं च छादं मूर्च्छां तथा
श्मरीं ॥ नाशयेदतिचप्रेक्तो मूले तस्य नुशातले ॥ कच्यं च मधु
रं रक्तज्वरं तृश्वामकामलां ॥ पित्तं च नाशयेत्तु निभिः परिक्तीनं ॥

शुद्धश्चतुर्थ-लहान पायाचा व थोर मोठया हरिदुर्ण पायांचा शीतल, कफहर, मधु
र, तुरट, त्विग्ध, कफकर, शुक्रशुद्धिकारक, रजःशोधक व कफ, रक्त, रक्तपित्त, पित्त, दमा,

नाहान, मूत्रकृच्छ्र, वस्तिशूल, कार्वाल, पदर, रक्तदोष, विमर्ष, छर्दि, मूर्च्छा, तृषा, अश्वरी, यांचा नाश करितो. याचे मूळ शीतल, रुचिकर, मधुर व रक्त, ज्वर, तृषा, दमा, खोकला, काशील आणि पित्त यांचा नाश करिते.

दमनःकटुकःशीतस्निक्तश्चतुर्वर्गेमतः ॥ तृयोहयःसुगंधिश्चकुट्ट
विस्फोटकं दुहा ॥ द्विदोषं त्रिदोषं च विप्रेक्षेदं तथा शकं ॥ भूतवाथां
संग्रहणीं ग्रहणीं च नाशयेत् ॥

दमनक— दाणा निखट, शीतल, कडू, तुग्द, अथ, हय सुगंधि व कुट्ट, विस्फोट, कडू, द्विदोष, त्रिदोष, विप, केद, अश, भूतवाथा, संग्रहणी आणि ग्रहणीडा यांचा नाश करितो.

वन्यजोदमनःप्रोक्तोवीथ्यंस्तंभनकारकः ॥

बलप्रदश्चामदोपनाशकःपरिकीर्तितः ॥

वन्यदमनक— गुनदवणा वीथ्यंस्तंभक, बलप्रद आणि आमदोपनाशक असा आहे.

अग्नेर्दमनकश्चोष्णःकटुकस्तोऽग्निदीपनः ॥

रुच्योहयोवातकफगुन्मप्रीहाविनाशकः ॥

अग्निदमनक— अग्नादवणा उष्ण, निखट, रुध, अग्निदीपक, रुचिकर, हय व वायु, रक्त, गुन्म आणि प्रीहा यांचा नाश करितो.

खकृदीपित्तलाम्वाडीकंठशुटिकरीलघुः ॥ रुक्षान्निक्तावस्तिशुटि
कारिणी चोष्णदासता ॥ कफहिक्रवातकासकंदूहद्रोगनाशिनी ॥
आमं च वान्तरोनेचपीनमेच विप्रेतथा ॥ शुक्रं तर्गि कृमोश्चैदनाश
येदितिकीर्तित ॥

नक्त— दाळचिनी निखट, पित्तक, गोड, कंठशुटिपारक, लघु, रुध, कडू, वस्तिशो-
पक, उष्ण व कफ, उचनी, वायु, खोकला, कडू, हरीस, आम, वस्तिरोग, पीनस, विप,
शुक्र, अश आणि कृमि यांचा नाश करितो.

तनुवकमुग्धभिन्निकास्वाडावलकरामता ॥

वातवृटिकरीवातापत्तन्मुग्धदोषनुत् ॥

तनुवक— पातल साक्रीची दुसरी दाळचिनी गोड, कडू, स्वादु, बलकर, वातवर्ध-
क व वायु, पित्त, तृषा आणि मुग्धदोष यांचा नाश करितो.

दाडिमंतवरंचाम्लंमधुरंतृप्तिकारकं ॥ म्निग्धचदोषनं प्राहिहृक्षं चो

ष्णंरुचिप्रदं ॥ लघ्वन्नदीपकंप्रोक्तंकफकासश्रमापहं ॥ मुखकंठ
 रुजंपिचनानाशयेदितिकीर्तितं ॥ मधुरंतन्त्रिकरंध्रात्तृद्विहरंलघु ॥
 तुवंग्रंघ्राहृत्त्रिधंमेथ्यंवल्यंचमाधुरं ॥ पथ्यांजदोषनृत्दाहच्वर
 हृद्रोगनाशनं ॥ मुखरोगकंठरोगनाशयेदितिकीर्तितं ॥ मधुग
 म्लंतनुरुच्यंदीपनंचमत्तंलघु ॥ वातापचप्रशमनंतदम्लंपिचलं
 मतं ॥ रक्तपित्तकरं चैवकफदातविनाशकं ॥ शुक्रंवालचत
 थ्योक्तंरुच्यचहृदयाप्रियं ॥ वातानुलंभनकरंमुनिभिःपरिकीर्तितं ॥

दाडिम—डाडिच तुरट, आकड, मधुर, त्रिविकारक, म्लिग्ध, दीपन, वाहि, दश, उष्ण,
 रुचिकर, लघु, अमिर्दीपक, व कफ, श्लेष्मका, शम, मुखरोग, कंठरोग, आणि पित्त, पाचा
 नाश करित्ते, रोडे डाडिच त्रिविकारक, धातुशुद्ध, लघु, तुरट, घ्राहक, म्लिग्ध,
 मेधाकर, वदप्रद, मधु, मधुर, त्रिविकार, साहान, दाह, वात, श्लेष्म, मुखरोग, कंठरोग
 पाचा नाश करित्ते, रोडे मधुगम्ल डाडिच रुचि, र, दीपन, लघु, व वायु, पित्त, पाचा
 नाश करित्ते, आकड, दश, त्रिविकार, रक्तपित्त, कफादि, व कफ, लघु, वाचा नाश करित्ते
 कौबले तु, रोगेडे डाडिच रुचिकर, दश, वायुदा, अमिर्दीपक, शम, श्रमे, अदि

दंत्युष्णाकटुकाचारिप्रदीपने मध्योत्थनी ॥ सगती नाशचकाच
 लक्ष्मीशोभनसारिणी ॥ अमदोप, शूल, अमदोप, शूल, अमदोप, शूल ॥
 उदरगणनाशहृदयतंत्रोत्थरदाकुर ॥ दंत्युष्णाकटुकाचारिप्रदीपने मध्योत्थनी
 कर्मानलथ ॥ वातचयइतकोदंनानशयेदितिकीर्तितं ॥

दंतयण— दंतकाट—दितचयो प्रकथी पाहवे, लघु, पानी, उष्ण, तिग्ध, अमिर्दीपन
 शल्यशोधक, सारक, तीक्ष्ण, पाचक, लघु, शोषक, आमदोप, शमदोप, शूल, अर्धा, उष्ण,
 अमरी, कफ, व उदर, पित्त, आनाहृदय, मूत्र, मूत्राहृद, दाह, वात, रक्तदोष, कृष्ट, गुल्म,
 कृमि, भय, वायु, यकृत, अणि रोडे पाचा नाश करित्ते.

नागदेवीसगचोष्णाकटुकाङ्गमिनाशिनी ॥ शूलकृष्णामदोपश्रीमे
 देगेगाडमगेहग ॥ मुखरोगहृत्तान्येगुणाम्लवृदतिवत ॥

नागदेवी— शोमदांती सारक, उष्ण, तिग्ध, अमिनाशक, व शूल, कृष्ट, आमदोप, मंदो
 ग, अमरी, मुखरोग, पाचा नाश करित्ते, वरकड गुण लघुदातीसारिण्येच अहेत.

भूमिदुमःशुक्रलःस्यात्स्निग्धोऽङ्गुलरुजापहः ॥ वात
 पिचहरःप्रोक्तोमुनिभिस्तद्वदाशिभिः ॥

भूमिदुम—दिहा शुक्रकारक, म्लिग्ध, व रक्तविकार, वात, आणि पित्त पाचा नाश करितो

नागार्जुनीनुमधुरानृप्यारुक्षाचग्राहिणी ॥ तिक्ताचवानलागर्भस्था
पर्णाकटुकापटुः ॥ धातुवृद्धिकगोहृद्याचोष्णपारदबंधिनी ॥ मल
स्तंभकगीमेहकफकुटुक्रमीनहरेत् ॥

दुग्धी- दुग्धुर्द्धी- नागार्जुनी-गोरोक्षदुग्धी मधुर, वृष्य, रुक्ष, व्याहक, कटु, वातल, गर्भ-
स्थापक, तिक्वट, खारट, धातुवर्धक, हृद्य, उष्ण, पारदबंधक, मलमंभक व मेह, कफ, कुष्ठ
आणि कृमि यांचा नाश करिते.

स्यात्वंधुजीवकोग्रार्दीर्किंचदुग्धोऽगुरुर्मतः ॥ कफकुतुञ्जरहृद्धान
पिप्पेर्चैवविनाशयेत् ॥ पिशाचप्रहवाधांचनाशयेदितिकोनिता ॥

दुग्धी- व्याहक, किंचित उष्ण, गुरु, कफहर, वंजर, वात, पित्त, पिशाचवाध, ग्रह-
बीजा, यांचा नाश करिते.

दूर्वानुनवराशीनामधुगन्तुनिदायिनी ॥ पिप्पनृट्वांतिदाहाल्लदो
पश्रमकफापटा ॥ मूर्च्छारुचिविषर्पांश्चभूतवाधांचनाशयेत् ॥

दूर्वा- माथारग तुग्द, शीतल, मधुर, तुनिकारक, आहे, व पित्त, तृषा, वाति, दाह, रक्तदोष,
श्रम, कफ, मूर्च्छा, भ्रूचि, विषर्ष आण्ण भूतगधा यांचा नाश करिते.

ध्वेनादूर्वानुमधुगरुच्याचतुवरासता ॥ तिक्तातिशीतलावांतिविस
पिप्पकफापटा ॥ पिप्पदाहमातिसृतिरक्तपिप्पहरामता ॥ कासंच
नाशयथैवंपूर्ववैद्यैर्निरूपिता ॥

ध्वेनदूर्वा- मधुर, तिक्कर, तुग्द, कटु, शीतल, आहे व वाति, विषर्ष, तृषा, कफ,
पित्त, दाह, आमासितार, रक्तपित्त, खोसला यांचा नाश करिते.

नालादूर्वानुमधुगान्तिक्ताशीतारुचिप्रदा ॥ संजावनीचतुवरारक्त
शुद्धिकरामता ॥ रक्तपित्तांतसारघ्नीज्वरपिचवमीहरा ॥ कफंर
क्तरुजंतृष्णांविषर्षचविनाशयेत् ॥ दाहंचर्मदोषंचनाशयेदितिकोनिता ॥

नालदूर्वा- अतिमधुर, कटु, शीतल, तिक्कर, संजावन, तुग्द, रक्तशोधक आहे, व रक्त-
पित्त, अतिसार, ज्वर, पित्त, वाति, कफ, रक्तरीम, ताहान, विषर्ष, दाह व चर्मदोष यांचा
नाश करिते.

स्निग्धदारुःकटुःपाकेस्त्रयोष्णस्त्रिकोऽलुः ॥ कफवातप्रमेहार्श
मलमंभामदोषहा ॥ ज्वराध्मानश्वासकामशोथकंठविनाशकः ॥
द्विकान्तिद्वारक्तदोषपीनसंचैवनाशयेत् ॥

नेल्यादेवदार- चोपडादेवदार- सिग्धदारु पाककार्की, तिखट, स्निग्ध, उष्ण, कडू, लघु व कफ, वात, प्रमेह, अर्श, मलस्तंभ, आमदोष, ज्वर, आध्मान, दमा, खोकला, मूत्र, कंडू, उचकी, तंद्रा, रक्तदोष आणि पीनस यांचा नाश करितो.

देवकाष्ठंमनंचोष्णानिक्तरुक्षकफापहं ॥

वानंचभूतवाधांचलेपनान्द्व्यंगनाशनं ॥

काष्ठदेवदार. उष्ण, कडू, रुक्ष व कफ, वायु, भूतवाधा आणि लेपने तोंडावरील व्यंग यांचा नाश करितो.

सरलःकटुकस्तिक्तोमधुरोष्णालघुःस्मृतः ॥ कोष्ठशुद्धिकरःस्निग्धः
कफवर्णदोषवानहा ॥ कर्णरोगव्रणशौथकंडूकंठरुजंतथा ॥ अग्नि
रोगमलसर्मांचकामंस्वेर्दवनाशयेत् ॥ रक्तःपीडांचयूकांचनाशये
दिनिकीर्तितः ॥

सरल देवदार. तिखट, कडू, मधुर, उष्ण, लघु, कोष्ठशोधक, स्निग्ध, व स्वर्णदोष, वायु, कर्णरोग, व्रण, मूत्र, कंडू, कंठरोग, नेत्ररोग, अलक्ष्मी, खोकला, आम, राक्षसपीडा आणि उवा यांचा नाश करितो.

ज्ञेयोदेवनलःशीतोसूच्यश्चतुर्वेगसमुः ॥ वीर्यवृद्धिकरस्तिक्तोदोष
नोमूत्रशोधनः ॥ विसर्पकुल्लादाहान्दोषपित्तकफापहः ॥ हृद्रोगव
स्तिशूलैश्चयोनिकृयक्तपित्तज्ञः ॥

देवनल शीतल, सूच्य, तुवर, मधुर, वीर्यवर्धक, कडू, दीपन, मूत्रशोधक, व विसर्प, मूत्रकुल्ला, दाह, रक्तदोष, पित्त, कफ, हृद्रोग, वस्तिशूल, योनिरोग, आणि रक्तपित्त यांचा नाश करितो.

देवदारीर्वात्मिकर्गानिक्ताचोष्णाचउष्मणा ॥ तीक्ष्णापांडुकफश्वा
सकासारशूलयनार्शगिनी ॥ कामलाकुर्महिक्राग्नीज्वरशोथविषाप
हा ॥ भूतवाधारुचिहराचोंदुरोविषनाशिनी ॥ फलमन्याःसरंति
क्लंगुन्मकुर्मकफापहं ॥ शूलार्शकामलावातनाशकंपरिक्तीर्तितं ॥

देवदागरी- देवदाली आंगावर कुमवे असून फळे पोफळाएवढी व बिया कुळ्यासारख्या चपट्या असतात ती वातकारक कडू, उष्ण, तिखट, तीक्ष्ण, आर्द्र, व पांडुरोग, कफ, दमा, खोकला, मुळव्याध, क्षय, कावीळ, कुर्म, उचकी, ज्वर, मूत्र, विषदोष, भूतवाधा, अरुचि, उंदराचे विष यांचा नाश करिते. हिचे फळ सारक, कडू, व गुल्म, कुर्म, कफ, शूल, अर्श, आणि कावीळ यांचा नाश करिते.

दोडीतुकटुकाचोष्णानिक्ताचाग्निप्रदोषनी ॥ रक्तपित्तकरारुच्या

दाहकाकफरोगहा ॥ वानचकंठरोगं चनाशयोदीनिकीर्तिता ॥

दोडी— वेलदोडी तिखट, उष्ण, कडू, अप्रिदीपक, व रक्तपित्तकारक, रुचिकर, दाहक, व कफरोग, वायु, कंठरोग यांचा नाश करिते.

विषदोडोभवेत्तिक्ताकक्षीचाग्निप्रदीपनी ॥ मलस्त्रंभकरीग्राहोपिच
लोष्णान्नापिचकृत् ॥ लघ्वीवृष्याचरुच्याचदाहकारीकफापहा ॥
कंठरुग्वातगुन्मार्शकृमिकुष्ठविषापहा ॥ श्वासप्रमेहाखुविषना
शिनीपरिकीर्तिता ॥

विषदोडी—विषगांठी—विषमूट्टा कडू, तिखट, अप्रिदीपक, मलस्त्रंभक, दाहक, पित्तल, उष्ण, रक्तपित्तकारक, लघु, उष्ण, रुचिकर, दाहकारक, आणि कफ, कंठरोग, वायु, गुन्म, भ्रंश, कृमि, कुष्ठ, विष, दमा, प्रमेह, आणि उदरगात्रे विष यांचा नाश करिते.

तिक्ताक्रीगानक्रीगोनाकिंचिस्कृष्टीकपायका ॥ तिक्तापक्वाशया
ध्मानमलामाशयशुद्धिदत्त ॥ लघ्वीरुक्षादानकफपित्तपांडुविषा
पहा ॥ यकृतकुशार्शशीथग्नाकासोदरविनाशनी ॥ कामलागुन्म
शमनीफलं चाभ्याम्बुभेदकं ॥ कटुनिक्तं चगीतं चस्निग्धं हृद्यं चदी
पनं ॥ कामारोचकमहंश्चरु कृष्टकफापहं ॥ श्वासपित्तचत्रानं
चनाशयोदीनिकीर्तिता ॥ फलवोजंमस्तकस्यशोधनं पारिकीर्तिता ॥

दिवाली— कडू दोडका. शीत, किंचित तिखट, तुरट, कडू, व पकाशय, अध्मानवायु, आणि मलाशय यांची शुद्धि करणारी, लघु, रुक्ष, व वायु, कफ, पित्त, पांडुरोग, विषदोष, पकृत्, कुष्ठ, भ्रंश, सूज, खोकला, उदर, कथिल, गुन्म यांचा नाश करिते. हिचे फळ भेदक, तिखट, कडू, शीतल, स्निग्ध, हृद्य, दीपन व खोकला, अरुचि, मेह, उदर, कुष्ठ, कफ, दमा, पित्त, वायु, यांचा नाश करिते. याच्या फळाचे बीज मस्तकशुद्धि करणारे आहे.

दंतधावनकंतेउयंमुखशुद्धिकरंमनं ॥

स्रोतसांचैवनाडोनांशोपकंठकफपित्तहत ॥

दंतधावन— दांतवणाने दांत घासणे नेत्र, मुख, स्रोतस, आणि नाडी यांची शुद्धि करणारे, व कफ, पित्त, यांचे नाशक आहे.

पक्वद्राक्षाफलंस्वयंमधुरंनृप्रिकारकं ॥ पक्वस्निग्धं चानिरुच्यंचक्षु
ष्यंमुत्रलंगुरु ॥ तुवरंचसरंचाम्लं वृष्यंशीतंश्रमापहं ॥ पित्तंश्वा
संचकासंचछर्दिशोथंभ्रमंज्वरं ॥ दाहंमदात्ययवानं वानपित्तंक्षतक्षयं ॥

कामलांवातरक्तचरकपित्तचिनाशयेत् ॥ आध्माननाशकंतच्चश
लाटुकफकारकं ॥ गुर्वम्लंपित्तलं चोष्णरक्तपित्तकरमंतं ॥ रु
च्यंचदीपनंचैववातनाशकरमंतं ॥ तद्बालंविशदंचोष्णकटुकंपि
त्तलमंतं ॥ रक्तदोषकरंप्रोक्तंपक्वशुष्कंचतन्मतं ॥ वृष्यंसंतर्पणं
बल्यंपौष्टिकंपरिकीर्तितं ॥

द्राक्षे (पिकलेलीं द्राक्षे) स्वराला हितकारक, मधुर, तृप्तिकारक, पाककाळीं स्निग्ध, अति-
रुचिकर, चक्षुष्य, मूत्रल, गुरु, तुरट, सारक, आंवट, वृष्य, शतिल, भ्रमनाशक, व पित्त,
श्वास, खोकला, वांति, सूज, भ्रम, ज्वर, दाह, मदात्यय, वातपित्त, क्षतक्षय, काबिल,
वातरक्त, रक्तपित्त, आणि आध्मान यांचा नाश करितात, तीं हिरवीं कफकारक, गुरु,
आंवट, पित्तल, उष्ण, रक्तपित्तकारक, रुचिकर, दीपन, आणि वातनाशक अशीं आहेत,
तीं कौबळीं विशद, उष्ण, तिग्बट, पित्तल, रक्तदोषकारक अशीं आहेत, तीं पिकून
सुकलीं असतां वृष्य, संतर्पण, बलकर, पौष्टिक अशीं आहेत.

द्राक्षानुगोस्तेनीशीताहृद्यवृष्यागुरुमना ॥ वातानुलोमनीस्निग्धाह
र्षेदाश्रमनाशिनी ॥ दाहमूर्च्छादवाप्तकासकफपित्तज्वरापहा ॥ र
क्तदोषंतृषांवातंहृद्यथांचैवनाशयेत् ॥

काळीं, द्राक्षे (गोस्तेनी, सवीज)शीत, हृद्य, वृष्य, गुरु, वातानुलोमन, स्निग्ध, हर्षप्रद,
भ्रमनाशक, व दाह, मूर्च्छा, दमा, खोकला, कफ, पित्त, ज्वर, रक्तदोष, तृषा, वांति, हृदय-
व्यथा, यांचा नाश करितात.

लघ्वीद्राक्षानुमधुगशीतावृष्यारुचिप्रदा ॥ अम्लारमालासंप्रोक्ता
श्वाप्तकासज्वरापहा ॥ हृदयथारक्तपित्तघ्नीजनक्षयविनाशिनी ॥
स्वरभेदंतृषांवातंपित्तंचैवविनाशयेत् ॥ तिक्ततांचमुग्धस्यापिनाश
येदिनिकीर्तिना ॥

लघुद्राक्षे (वेदाणा निर्वाज) मधुर, शतिल, वृष्य रुचिकर, आंवट, रमाल आणि दमा,
खोकला, ज्वर, हृदयव्यथा, रक्तपित्त, क्षतक्षय, स्वरभेद, तृषा, वायु, पित्त आणि तोंडाचा
कडपणा यांचा नाश करितो.

धान्यकंमधुरंहृद्यंतुवरं दीपनंमंतं ॥ स्निग्धंतिक्तंकिंचिदुष्णमवृष्यंमू
त्रलंलघु ॥ पाचकंग्राहकंरुच्यंतृषादाहानसारनुत ॥ कासंपित्तज्व
रंछर्दिकफंश्वासंनिदोषकं ॥ अशान्कूर्मांश्चैवहन्यादिदोषापित्तनाशकं ॥

धने (कुस्तुंबरु) मधुर, हृद्य, तुरट, दीपन, स्निग्ध, कडू, किंचिदुष्ण, अवृष्य,

मूत्रल, लघु, पाचक, पाहक, रुचिकर व तृषा, दाह, अतिसार, खोकला, पित्त, ज्वर, वांति, कफ, दमा, त्रिदोष, अर्श, कृमि आणि विशेषकरून पित्त यांचा नाश करितात.

वासस्तुमधुरस्निक्तोवल्यश्चाग्निप्रदपिकः ॥ सरःशीनोलघुश्चैवतुवरः
कफपिचजिन् ॥ रक्तरुक्छृवीसर्पमेदध्रममदापहः ॥ वातरक्तंतृषां
छर्दिकासंदाहंज्वरंहरेत् ॥

धमासा लणजे वास (शरपुंखेसारिखा मथुरेत होतो तो) मधुर, कडू, बलकर, अग्नि-दीपक, सारक, शीतल, लघु, तुरट, व कफ, पित्त, रक्तकुष्ठ, विसाप, मेद, ध्रम, मद, वातरक्त, ताहान, वांति, खोकला, दाह, आणि ज्वर यांचा नाश करितो.

दुरालभाकटुस्निक्तामधुरारक्तशुद्धिकृत ॥ शीनाचोग्णाविसर्पघ्नी
विषमज्वरनाशिनी ॥ तृच्छर्दिमेहगुल्मघ्नीमांहरक्तरुजापहा ॥ वान
पिचकफकुष्ठंज्वरंचैवविनाशयेत् ॥

दुरालभा नांवडा धमासा तिखट, कडू, मधुर, रक्तशुद्धिकारक, शीत, उष्ण, व विसर्प, विषमज्वर, तृषा, वांति, मोह, रक्तदोष, वातपित्त, कफ, कुष्ठ, आणि ज्वर यांचा नाश करितो.

कंदोधरण्यामधुरःकफरक्तरुजापहः ॥ पिचकं डूकु
ट्टहरोमुनिभिःपरिकीर्तितः ॥

धग्गीकंद-मधुर, व कफ, रक्तरोग, पित्त, कंदू, कुष्ठ, यांचा नाशक भसा आहे.

धातकोकटुकाशीनातुवरामदकारिणी ॥ निक्तालव्वीचसंप्रोक्ता
गर्भस्थापनकारिणी ॥ रक्तप्रवाहिकापित्तनृदविसर्पत्रणापहा ॥
कृम्यर्तासारहननीरक्तदोषरुजापहा ॥ पुष्पमम्याःस्वादुरुक्षरक्तपि
चानिसारहं ॥ विषनाशकरंचोक्तंमुनिभिस्त्वदाक्षिभिः ॥

धापटीचे ब्राड तिखट, शीतल, तुरट, मादक, कडू, लघु, गर्भस्थापन, व रक्तप्रवाहि-का, पित्त, तृषा, विसाप, व्रण, कृमि, अतिसार, रक्तदोष, यांचा नाश करितो, याचीं फुलें स्वादु, रुक्ष व रक्तपित्त अतिसार आणि विष यांचा नाश करितात.

धवस्तुवरःशीतोमधुरःकटुकोमनः ॥ दीपनोरुचिकृच्चैवपांडुरो
गप्रमेहजिन् ॥ कफपित्ताशंवातानानाशनःपरिकीर्तितः ॥ फलंचा
स्यहिमंस्वादुरुक्षंचतुवरंमने ॥ मलस्त्रंभकरंचैवज्ञानलंकफपिचजिन् ॥

धावडा तुरट, शीतल, मधुर, तिखट, दीपन, रुचिकर, व पांडुरोग, प्रमेह, कफ, पित्त, अर्श, वायु, यांचा नाशक भसा आहे, याचे फळ हिम, स्वादु, रुक्ष, तुरट, मलस्त्रंभक, वातल, व कफ, पित्त यांचे नाशक आहे.

धर्मणस्तुवरोवृष्योमधुरःकटुकोमनः ॥ बल्योरुष्णो लघुश्चैव धातुवृ
 ङ्करोमनः ॥ किंचिदुष्णश्चसंप्रोक्तो व्रणरोपणकारकः ॥ कफ
 वातहरोदाहशोषकंठरुजापहः ॥ रक्तरुक्पिचकासघ्नःपीनसस्यवि
 नाशकः ॥ फलं चास्य स्वादुशीतं तुवरं कफवानहं ॥

धामणीचं झाड तुरट, वृष्य, मधुर व तिखट, बलकर, रुक्ष, लघु, धातुवर्धक, किंचित
 उष्ण, व्रणरोपण, व कफ, वात, दाह, शोष, कंठरोग, रक्तरोग, पित्तकास, आणि पीनस
 यांचा नाश करिते. याचे फल स्वादु, शीतल, तुरट, कफ, आणि वात यांचा नाश करिते.

शूकधान्यंनेजबलवीर्यवृद्धिकरंमनं ॥ मधुरंतुवरंस्निग्धंरुच्यंचम
 लबंधकं ॥ स्वर्यं वृष्यं शीतलं च मृत्रलं वातलं मनं ॥ किंचिदुष्णं कफकरं
 ज्ञेयं ज्वरं पिचंच नाशयत् ॥

धान्यवर्ग— साधारण शूकधान्य नेज, बल, वीर्य, यांना वाढविणारे, मधुर, तुरट,
 निग्ध, रुचिकर, मलबंधक, स्वर्य, वृष्य, शीतल, मृत्रल, वातल, किंचित कफकारक, व
 ज्वर, पित्त यांचा नाश करिते.

गजाक्षशालिकास्निग्धामधुराचाग्निदोषनी ॥ बलकांतिधातुपथ्य
 कारकाचत्रिदोषहा ॥ लघ्वीगुणैरभ्यधिकज्ञेयाचैवांचरान्तरः ॥
 ज्वेताग्नात्तथा कृष्णाज्ञेयाचगुणदर्शिभिः ॥

रायभोगमाळी गजाक्षशाली त्या पाटण्या, काळ्या व तांबड्या अशा तीन प्रकारच्या
 निग्ध, मधुर, अग्निदोषन, बलकर, कांतिकर, धातुवर्धक, पथ्यकारक, त्रिदोषनाशक,
 लघु, अशा आहेत, या एकाहून एक गुणांनी अधिक आहेत.

रक्तशालीलघुःस्निग्धामधुरापथ्यकारका ॥ रुच्यावल्याचवर्ण्याच
 चक्षुःशाल्याचाग्निदोषनी ॥ मृत्रलाशुक्रलास्वर्याहृद्यापुष्टिकरीमना ॥
 त्रिदोषरुक्तरुदाहत्प्रणविनाशिनो ॥ वानंविषंचपिचंचश्वा
 संकासंज्वरंहरेत् ॥

तांबडी माळी लघु, निग्ध, मधुर, पथ्यकारक, रुचिकारक, बलकारक, वर्ण-
 कारक, चक्षुष्य, अग्निदोषक, मृत्रल, शुक्रल, स्वर्य, हृद्य, पुष्टिकारक, त्रिदोष, रक्तरोग,
 दाह, तृषा, व्रण, वायु, विष, पित्त, श्वास, कास, आणि ज्वर, यांचा नाश करितगत.

शालीतुवाधिकज्ञेताकृष्णाचद्विप्रकारका ॥ सारुच्याशीतलाव
 ल्यापथ्यार्वाथ्यस्वर्धनी ॥ ग्राहिणीदोषनीस्वाज्ञी ज्वरदोषत्रयापहा ॥
 कृष्णागुणैरभ्यधिकज्ञेयाचैधैर्मनीषिभिः ॥

पांढऱ्या साठेसाळी रुचिकर, शीतल, बलकर, पथ्य, वीर्यवर्धक, माहक, दीपन, गोड, व ज्वर विदोष, यांचा नाश करितात. काढ्या साठ्या साळी गुणांनी अधिक आहेत.

स्थूलाशालीनुमधुरास्वाहीशीताबलप्रदा ॥ वीर्यप्रदादीपनीचदाहजी
र्णज्वरापहा ॥ पित्तहाबालवृथानांसर्वदाहिनकारिणी ॥

स्थूलशाली मधुर, स्वादु, शीत, बलप्रद, वीर्यप्रद, दीपन, व हाह, जीर्णज्वर, पित्त, यांचा नाश करिते. व बाल, वृथ्य यांना सर्वकाळ हितकारक आहे.

भ्रष्टस्थानभवाशालीनुवराभूत्रलासरा ॥

लघ्वीरुक्ताकफघ्नीचपूर्ववैद्यैःप्रकीर्तिता ॥

भात्रलेल्या जमिनीचे भान तुरट, मूत्रल, सारक, लघु, रुक्ष, व कफनाशक, असे आहे.

केदारशालिकागुर्वीक्षेऽमलाशुकलामना ॥ तुवगमधुरावल्यावान
पित्तविनाशिनी ॥ अल्पवर्चप्रदाप्रोक्ताऋषिभस्तत्त्वदर्शिभिः ॥

केदारसाळी— काढ्या जमिनीत पिकलेल्या साळी गुरु, कफकर, शुक्ल, तुरट, मधुर, बलकर, व वायु, पित्त, यांचा नाश करणाऱ्या व अल्प वीर्य देणाऱ्या अशा आहेत.

देवसंज्ञात्राहयस्तुकृष्णापाटलसंज्ञया ॥ शालामुखाकुक्कुटांडजंतुभे
दैश्वपंचथा ॥ सापाकेमधुराशीतामलावष्टंभकारिणी ॥ अभिष्यंदक
रंप्रोक्ताकृष्णाश्रेयगुणैर्मना ॥

देवभान. हे कृष्ण, पाटल, शालामुख, कुक्कुटांड, आणि जंतुभेद, असे पांच प्रकारचे ते पाकसाळी मधुर, शीतल, मलस्तंभक, व अभिष्यंदकारक असे आहे, यांत कृष्ण गुणांनी अधिक आहे.

महागोधूमकःस्निग्धोमधुरःशीतलोगुरुः ॥ धातुवृद्धिकरोबल्यःक
फकृतसारकोमनः ॥ वण्यैरुच्योजीवनश्चभग्नसंधानकारकः ॥ व
ण्यःस्थैर्यकरश्चामकारकोवानपित्तहा ॥ जीर्णश्वैतेकफघ्नाश्चमुनि
भिःपरिकीर्तिताः ॥

महागोधूम— थोर गहूे स्निग्ध, मधुर, शीत, गुरु, धातुवर्धक, बलकर, कफकर सारक, वण्य, रुच्य, जीवन, भग्नसंधानकारक, वणाला हित, स्थिरताकारक, आमाला करणारे, व वायु, पित्त यांचे, नाशक, असे आहेत, हे जुने कफनाशक आहेत.

लघुगोधूमकःस्निग्धोवृष्यःकफकरोगुरुः ॥ आमदोषकरोबल्यो

मधुरोधानुवर्धकः ॥ पुष्टिकृच्चगुणाश्चान्येमहागोधूमवन्मताः ॥

लघुगोधूम—बारीक गहं लिग्ध, वृष्य, कफकारक, गुरु, आमदोषकारक, बलकर, मधुर, धातुवर्धक, पौष्टिक आहेत, बरकड गुण महागोधूमासारिखेच आहेत.

यवःसशूकानिःशूकहरितभेदैस्त्रिधामनः ॥ सशूकस्तुभवेनृष्यःशीत
श्चतुवरःसरः ॥ रुक्षोमेध्यक्षमधुरोव्रणेशस्तोमिवर्धनः ॥ स्वर्षोव
प्योलेखनश्चमूत्रबंधकरोगुरुः ॥ मृदुःकटुःस्थैर्यकरोमेदतृपित्त
वानहा ॥ कर्करक्तुरुजंश्वासंकासंचत्वग्रुजंतथा ॥ पीनसंकंठरो
गंचप्रमेहंचैवनाशयेत् ॥ ऊरुस्तंभहरःप्रोक्तोनिःशूकोल्यगुणोमनः ॥
हरिद्रुणोहोनगुणोमुनिभिःपरिकीर्तितः ॥

यव—जव सशूक, निःशूक, आणि हरित या भेदाने तीन प्रकारचा, सात सशूक यव, वृष्य, शीत, तुरट, सारक, रुक्ष, मेध्य, मधुर, व्रणा विषयी हितकर, अपिवर्धक, स्वर्ष, वर्ण्य, लेखन, मूत्रबंधकारक, गुरु, मृदु, तिखट, स्थैर्यकर, व मेद, तृषा, पित्त, वायु, कफ, रक्तरोग, श्वास, कास, त्र्योग, पीनस, कंठरोग, प्रमेह, आणि ऊरुस्तंभ यांचा नाश करितो, याहन निःशूक अल्पगुण आहे.

वेणोर्व्यस्तुतुवरोरुक्षश्चमधुरोमनः ॥ पुष्टिकृद्दीर्घकृत्वल्पःकफपित्त
हरोमनः ॥ विषप्रमेहशमनोमुनिभिःपरिकीर्तितः ॥

वेणुयव ह्य० माणग्याचे बीज तुरट, रुक्ष, मधुर, पौष्टिक, वीर्धकारक, बलकर, व कफ, पित्त, विष, प्रमेह यांचा नाश करिते.

गुणावंशयवानानुमनावेणुयवाइव ॥

वंशयव क्षणजे कळकचिं बीज याचे गुण माणग्याच्या बीजासारिखे आहेत.

यावनालोगुरुःशीनोरुक्षोप्राहीरुचिप्रदः ॥ वृष्योमलस्तंभकरःस्वा
दुःपित्तकफापहः ॥ रक्तरोगप्रशमनोऋषिभिःपूर्वमीरितः ॥

यावनाल—साधारण जोंधळे गुरु, शीत, रुक्ष, घाटक, नाचिकर, वृष्य, मलस्तंभक, स्वा-
दु, व पित्त, कफ, रक्तरोग, यांचा नाश करितात.

धवलयावनालस्तुपथ्योवृष्योबलप्रदः ॥ त्रिदोषार्श
व्रणहरोगुल्मारुचिविनाशकः ॥

धवलयावनाल—पांढरे जोंधळे पथ्यकर, वृष्य, बलप्रद, व त्रिदोष, अर्ध, व्रण, गुल्म,
आणि अरुचि यांचा नाश करितात.

शारदोयावनालस्तुश्लेष्मलःपिच्छलोगुरुः ॥ शीतलोमधुरोवृथ्यो
बल्यःपुष्टकरोमतः ॥ त्रिदोषशमनश्चैवपूर्ववैद्यैर्निरूपितः ॥

शारदयावनाल—शालू जोंधळे कफकारक, पिच्छल, गुरु, शीतल, मधुर, वृष्य, बलकर, पुष्टिकारक, आणि त्रिदोषनाशक असे आहेत.

शिविधान्यंनुमधुरंशीतरुक्षकषायकं ॥ पाकेकटुवानलचमूत्रलं
मलस्तंभकृत् ॥ मसूरासुदूरहितंगुरुचाभ्मानकारकं ॥ लेपादिना
रक्तदोषमेदपित्तकफापहं ॥

शिविधान्य— साधारण चणक मुद्गादिक ते— शौगा येणारे धान्य मधुर, शीतल, रुक्ष, तुरट, पाककार्त्वी तिखट, वातल, मत्रक, मलस्तंभक आहे, व मसूरा, मूग, यांबांचून सर्व शिविधान्य गुरु, आभ्मानकारक, व लेपादिकानी रक्तदोष, मेद, पित्त, व कफ यांचा नाश करिते.

चणकोवानलःशीतलवृकलःकषायकः ॥ विष्टंभोमधुरोरुच्योव
प्योवन्थोच्चरापहः॥ आभ्मानकारकोक्तपित्तकफापहः ॥ रक्तदो
षंचपित्तं चनाशयेदितिकीर्तितः

चणक— चणे, हरबो, ग लामष्ट वातल, शीत, लघु, रुक्ष, तुरट, विष्टंभकारक, मधुर, रुचिकर, वर्णकारक, बलकर, व उग्रनाशक, आभ्मानकारक, व रक्षित, कफ, रक्तदोष, आणि पित्त यांचा नाश करितात.

गौरस्तुचणकोरुच्योमधुमश्चवलप्रदः ॥ श्वेतस्तुवान
लोरुच्यःशीतर्षपचहरोगुरुः ॥

पिवळे व पांढरे चणे रुचिकर, मधुर व बलकारक आहेत, आणि पांढरे चणे वातकर, रुचिकर, शीत आणि पित्तनाशक असे आहेत.

कृष्णस्तुचणकःशीतोमधुरश्चरनायनः ॥ बलकृत्
व्वासकासत्रोपिचानीसारपित्तहा ॥

कृष्णचणक— काळे चणे शीतल, मधुर, रसायन, बलकारक, व उग्र, खोकला, पित्तातिसार, आणि पित्त यांचा नाश करितात.

आमस्तुचणकःशीतोरुच्यश्चतुवरोमधुः॥ संतर्पणःकफकरोधातुवृ
धिकरोगुरुः ॥ किंचित्कटुस्तृषादाहशोषाश्मरिविनाशकः ॥

आमचणक— ओले चणे शीतल, रुचिकर, तुरट, मधुर, संतर्पण, कफकारक, धातुव-

धक, गुरु, किंचित् तिषट, व तृषा, दाह, शोष, आभि अशमरी (मूत्ररुछ) यांचा नाश करितो.

भ्रष्टस्तुचणकश्चोष्णोरुच्योरुक्तरुजाकरः ॥ लघुर्बल्यः शुक्लश्चेतजसः कार
कोमनः ॥ स्वेदशैत्यामकफहृद्दातकृमाविनाशकः ॥ विनाजलेनचभ्रष्ट
श्वातिरुक्षाश्चवातलाः ॥ कुष्ठप्रवर्धनाः प्रोक्तागुणास्त्वन्येतुपूर्ववत् ॥

भ्रष्टचणक—कुटाणे उष्ण, रुचिकर, रक्तकोपन, लघु, बलकर, शुक्ल, शरीराला तेज
देणारे, व स्वेद, शैत्य, आम, कफ, वायु, क्रम यांचा नाश करितात, हे पाणी लावल्या-
शिवाय भाजले असतां अतिरुक्ष, वातळ, व कुष्ठाला वाढविणारे. बरकड गुण पूर्वोक्तारिखेच
आहेत.

चणकानांदलं चाम्लं किंचिद्दानप्रकोपिनं ॥ मलस्तंभकरं रुच्यंतर्पणं
चाम्निकारकं ॥ कफनाशकरं प्रोक्तं पर्ववैद्यैः कृपालुभिः ॥

चणकदल—चण्यांची डाळ आंबट, किंचित् वायुला कोपाविणारी, मलस्तंभक, रुचिकर,
तर्पण, आमिकारक, कफनाशक, अक्षी आहे.

आढकीमधुराकिंचिद्दानलाचकषायका ॥ गुर्वोरुच्याग्राहिणीचरु
भावर्ण्याचशीतला ॥ कफपित्तज्वरविषरुक्तरुग्न्मवानुन ॥
अर्शनाशकराप्रोक्ताघृतयुक्ताचवानहा ॥ कफपित्तहरालेपैः सेकैमें
दकफापहा ॥ तुवरीदालिकापथ्याकिंचिद्दानकरामना ॥ कृमिचि
दोषशमनीघृतयुक्तात्रिदोषहा ॥

साधान्ण आढकी—तुगे किंचित् मधुर, वातल, तुरट, गुरु, रुचिकर, घ्राहक, रुक्ष,
वर्णकर, शीतल, व कफ, पित्तज्वर, विष, रक्तदोष, गुन्म, वायु, अर्श, यांचा नाश करिते
ही तुपाशी, वायूचा नाश करिते, व लेपनाने कफ, पित्त यांचा नाश करिते, व सेच-
नाने कफ, व मेटे यांचा नाश करिते. तुरीची डाळ पथ्यकर, किंचित् वातळ, व कृमि,
त्रिदोष, यांचा नाश करिते, आणि ही घृतयुक्त असता त्रिदोषनाशक आहे.

श्रेतानुतुवर्गागुर्वीवानपित्तप्रकोपदा ॥ अम्ल
पित्तकराग्राहिण्यपथ्याध्मानकारिणी ॥

श्रेतानुवरी—पांढऱ्या तुरी गुरु, व वायु, पित्त, अम्लपित्त यांचा करणारी, घ्राहक, पथ्यकर,
आणि अध्मान घाना करणारी आहे.

रक्तातुतुवरीरुच्याबल्यापथ्याज्वरापहा ॥
पित्तसंतापादिनारोगनाशकरीमना ॥

तांबड्या तुरी रुचिकर, बलकर, पथ्य, ज्वरनाशक, व पित्त, संतापादि नानारोग, यांचा नाश करितात.

कृष्णानुतुरीबल्याचाग्निदीप्तिकरामता ॥

पित्तदाहप्रशमनीऋषिभिःपरिकीर्तिता ॥

काळी तुरी बलकर, अग्निदीपक, व पित्त, दाह यांचा नाश करणारी आहे.

मुद्गाःसाधारणाःशीताग्राहकालघवोमताः ॥ किंचिद्दानकगनेव्याः

कफपित्तज्वरापहाः ॥ स्वादवश्चैवऋषिभिर्निर्घंटेभुनिरूपिताः ॥

मुद्ग— मूग साधारण शीत, ग्राहक, लघु, किंचिद्दातकारक, नेत्राला हितावह, व कफ, पित्त, ज्वर, यांचे नाशक, आणि खाद्य असे आहेत.

मुद्गःकृष्णोबलकरोवीर्यंजनपुष्टिकृन्मनः ॥

पथ्योलघुर्दीपनश्चदाहदोषत्रयापहः ॥

कृष्णमुद्ग— काले मूग बलकर, वीर्यकर, पुष्टिकर, पथ्य, लघु, दीपन, व दाह, आणि दोषत्रय यांचा नाश करितात.

पीनोमुद्गस्तुनवरोमधुरोरुचिकारकः ॥

वातबंधकरश्चैतेरक्तस्यापिगुणामताः ॥

पीनमुद्ग—पिवळे मूग तुरट, मधुर, रुचिकारक, वयूला प्रतिबंध करणारे असे आहेत, तांबड्या मुगाचेही याच सारखे गुण आहेत.

शाकानमुद्गपर्णानानिक्ताश्रेष्ठामतावुधः ॥

मुगांच्या पाल्याची भाजी कडू व श्रेष्ठ अशी आहे.

माषः साधारणःस्निग्धःशोषणोष्णोऋकफप्रदः ॥ वृष्यःपित्तकरः

पित्तकोपनोरोचकोगुरुः ॥ वल्यःसंतर्पणःस्वादुःपुष्टिकृन्मूत्रशुक्लः ॥

मलभेदकरोदुग्धकारकोमांसवर्धकः ॥ मेदवृद्धिकरश्चैव

श्वसत्रमनिवारणः ॥ परिणामभवंशूलमर्दितंचविनाशयेन ॥ वा

नंचार्शनाशयंतोऽथैवमार्थैर्निरूपितं ॥

उडीद— स्निग्ध, शोषक, उष्ण, कफकारक, वृष्य, पित्तल, पित्ताला कोपविणारा, रोचक, जड, बलकर, संतर्पण, स्वादु, पौष्टिक, मृचल, शुक्ल, मलभेदक, दुग्ध उत्पन्न करणारा, मांसाला वाढिवणारा, मेदवर्धक, व दमा, श्रम, परिणामशूल, अर्दितवायु, वायु आणि अर्श यांचा नाश करितो.

कृष्णमाषो बलकरो रुच्यो दोषत्रयापहः ॥

कृष्णमाष— काले उडीद बलकारक, रुचिकर आणि त्रिदोषनाशक असे आहेत.

राजमाषः स्वादुरुक्षः कषायस्तर्पणोगुरुः ॥ ग्राहीवानकफौदुग्धवर्च
स्त्वं चकरोति वै ॥ शीतः पित्तकरो वृष्यः सरश्चाध्मानकारकः ॥ अमहा
रीचविज्ञेयस्त्रिधा ज्वेतादिभेदनः ॥ तेषु वृद्धशिबी प्रोक्ता गुणैश्च श्रेष्ठवत्तराः ॥

राजमाष — साधारण शेवचवळ्या स्वादु, रुक्ष, तुरट, तर्पण, गुरू, ग्राहक, व वायु, कफ, दुग्ध, वर्चस, यांना करणाऱ्या, शीतल, पित्तकारक, वृष्य, सारक, आध्मानकारक, व अमहारक अशा आहेत. या श्वेत, रक्त, आणि कृष्ण या भेदाने तीन प्रकारच्या त्यांत मोठ्या शेंगाच्या चवळ्या गुणानी अधिक आहेत.

गृहे भवाचवलिका स्वादी रुच्या कषायका ॥ मधुरानर्पणी स्तन्यप्रदा
चमुनिर्भिमता ॥ तुवरावान्नृत्रक कमलानां वर्धिनानच ॥

दाग्धवळ्या— अठेभेदे स्वादु, रुचिकर, तुरट, मधुर, तर्पण, स्तन्य दुग्ध वाढविणारे, आहेत. हे तुरट आहेत जणून मुत्र, रक्त, आणि मळ यांचा वाढवीत नाहीत.

मकुटस्त्वरः पथ्यो मधुरो विकारकः ॥ वानलो ग्राहको रुक्षो लघुः
शीतः प्रकीर्तितः ॥ पित्तं कंठं कफपित्तवर्निदाहं कृमिंश्चरं ॥ सर्वदोषं
रक्तं श्वमृन्मादं च विनाशयेत् ॥

मकुट-मठक्या— मठ तुरट, पथ्यकारक, मधुर, रुचिकर, शीतल, ग्राहक, रुक्ष, उष्ण, लघु, शीतल आहेत, व पित्त, रक्त, रक्तमल, वात, दाह, कृमि, ज्वर, सर्वदोष, रक्तदोष आणि उन्नाद यांचा नाश करितात.

लांकस्तु शीतलो रुच्यो मधुरो वातकारकः ॥ गुरुश्च तुवरो रुक्षः कफ
पित्तावा नाशकः ॥ वृषभाणां हितः प्रोक्तः पर्णशाकानुवातला ॥ रुच्या
पित्तकफानां तु हननी प्ररिकीर्तिता ॥

लांक—खंडिक व त्रिपुट या भेदाने दोन प्रकारच्या शीतल, रुचिकर, मधुर, वातकारक, गुरू, तुरट, रुक्ष, व कफ, पित्त यांचे नाशक आहेत, व बैलाला हितकारक आहेत. यांच्या पानांचा भाजी शीतल, रुचिकर, व पित्त, कफ, यांचा नाश करणारी आहे.

कलायो वातलो रुच्यः पुष्टिकृच्छीतलो मतः ॥ पाके च मधुरः प्रोक्त
स्तवरश्चामदापेकृत् ॥ रुक्षो वृष्यो ग्राहकश्च लघुः पित्तकफापहः ॥ शा
काया अपिसंप्रोक्ता गुणास्ते विशारदैः ॥

बारीक व मोठे वाटाणे शतल, रुचिकर, पौष्टिक, शीतल, पाककालीं मधुर, तुरट, आमकारक, रुक्ष, वृष्य, घ्राहक, लघु व पित्त, कफ यांचे नाशक आहेत. यांच्या पानांच्या भाजीचे गुण यांसारिलेच आहेत.

मसूरा मधुराशीताग्राहिणीवातकारका ॥ लघ्वीरुक्षाचवर्ण्याचव
ल्याबृंहणकारिणी ॥ रक्तदोषकफपित्तंरक्तपित्तंज्वरं तथा ॥ नाश
येत्पणजाशाकानिक्तालघ्वीप्रकीर्तिता ॥

पांढऱ्या व तांबड्या मसूरा मधुर शीत, घ्राहक, वातकारक, लघु, रुक्ष, वर्ण-
कर, बलकर, बृंहण, व रक्तदोष, कफ, पित्त, रक्तापन आणि ज्वर यांचा नाश करितात.
यांच्या पानांची भाजी कडू व लघु अशी आहे.

निष्यावोमधुरोरुक्षःपाकेऽम्लःसारकोगुरुः ॥ उष्णःशोषकरोबल्यः
पृष्टिकृत्तुवरोमनः ॥ वातविश्रंभकरीस्याद्विदाहीशुकनाशनः ॥ वि
षदृष्टिहरःप्रोक्तःपूर्ववैद्यैःकृपालुभिः ॥

निष्याव— पावटे साधारण मधुर, रुक्ष. पाककालीं भांबट, मारक, गुरु, उष्ण, शोष-
कारक, बलकर, पौष्टिक, तुरट, व वायुविष्टंभ, याना करणारे, विदाही, व शुक, विष,
आणि दृष्ट यांचा नाश करितात.

निष्यावस्त्वरोमेधे दीपनोमधुरोरसे ॥ कंठशुद्धिकरोरुच्योग्राहको
मुनिभिर्मनः ॥ निष्यावसदृशास्त्वन्येगुणज्ञेयाचिकित्सकैः ॥

श्वेत व नील निष्याव मेध्य, दीपन, रसकालीं मधुर, कंठशुद्धिकारक, रुच्य, घ्राहक,
अमे आहेत, वरकडू गुण पावत्यांसारिलेच आहेत.

रक्तनिष्यावकोरुच्योमधुरःशीतलोगुरुः ॥ किंचित्त्वषायोबल्यश्च
वातलःपुष्टिकृन्मतः ॥ अध्मानकृद्गुणास्त्वन्येनिष्यावसदृशामताः ॥

रक्तनिष्याव—मोठे तांबडे पावटे रुचिकर, मधुर, शीतल, गुरु, किंचित् तुरट, बलकर,
शतल, पौष्टिक, अध्मानकारक आहेत, वरकडू गुण निष्यावासारिलेच आहेत.

नदीनिष्यावकरिक्तःकटुवीतकरौगुरुः ॥ रक्तप्रदःकफकरोरुचिकृ
त्तुवरोमनः ॥ विषदोषहरश्चैवमुनिभिःपरिकीर्तितः ॥

नदीनिष्याव—रुडवे, पावटे, वर्णे कडू, तिखट, वातकारक, गुरु, रक्तप्रद, कफकर,
रुचिकर, तुरट, आणि विषदोषनाशक असे आहेत.

कुलिथोमधुरःस्त्रीदणोरक्तपित्तकरःसरः ॥ वर्मशोषकरश्चोष्णःपा
केम्लःकटुकीमनः ॥ विदाहीनुवरोरुक्षःपित्तलश्चलघुर्मनः ॥ हि
क्काफश्वासकासवाताश्मरिचिनाशकः ॥ दृष्टिरुकूपोनसानाह
शुकगुल्माशहामनः ॥ ज्वरमेदकृमिघ्नश्चोष्णश्चाप्युदाहृतः ॥

कुळीथ मधुर, तीक्ष्ण, रक्तपित्तकारक, सारक, घर्माला शोषण करणारा, उष्ण, पाककालीं आवट, तिखट, विदाही, तुरट, रुक्ष, पित्तल, लघु, व उचकी, कफ, श्वास, कास, वात, अश्मरी, दृष्टिरोग, पानस, आनाह, शुक, गुल्म, अश, ज्वर, मेद, कृमि, आणि सूज यांचा नाश करितो.

कृष्णःकुलिथकोप्राहीरक्तपित्तकरोमनः ॥ रसेचनुवरःपाकेकटुः
कफहरोमनः ॥ वानशुकाश्मरीगुल्मपीनसश्वासकासजित् ॥
आनाहगुदकीलाशमेदधानुविनाशकः ॥

काळ कुळीथ प्राहक, रक्तपित्तकारक, रसकालीं तुरट, पाककालीं तिखट, व कफ, वायु, शुकाश्मरी, गुल्म, पानस, टमा, खेकळा, आनाह, गुदकील, अश, मेद, आणि धातु यांचा नाशक आहे.

वन्योद्भवःकुलिथस्तुकटुस्तिक्तश्चशीतलः ॥ त्रणरोपणकारीचच
स्तुथ्योर्शविनाशकः ॥ कफशूलविषस्फोटकंडाहक्काविनाशकः ॥
नेत्ररोगमलम्लेभमाभमानंचविनाशयेत् ॥

वन्यकुळीथ—गनकुळीथ तिखट, कडू, शीतल, त्रणरोपण, नेत्राना दिनावह, व अश, कफ, शूल, विष, विस्फोट, कंडू, उचकी, नेत्ररोग, मलम्लेभ, आणि आभमान यांचा नाश करितात.

मधुरंचानर्सावीजस्निग्धनिक्तंबलप्रदं ॥ पाकेकटुगुरुप्रोक्तवानलं
कफकारकं ॥ उष्णंदृष्टिचशुकंचपृष्ठशूलंचनाशयेत् ॥ पित्तघ्नंचा
स्यशाकानुवानिकासेकफहिना ॥

अनसोबीज—भलशी—जवत मधुर, स्निग्ध, कडू, बलकारक, पाककालीं तिखट, गुरु, वातकर, कफकारक, उष्ण, दृष्टि, शुकरोप, पृष्ठशूल, आणि पित्त यांचा नाश करितात, याच्या पानांची बीजी वात, कास, कफ यांवर हितकारक आहे.

तिलोबलकरःस्निग्धोगुरुश्चाग्निप्रदीपनः ॥ स्तन्यकृत्पित्तलश्चोष्णः
केथ्योमूत्रालपनाकरः ॥ त्रणेपथ्योग्राहकश्चकषायोमधुरोगुरुः ॥

तिक्तःपाकेकटुःप्रोक्तःस्पर्शशीतोमतिप्रदः ॥ दंत्योवर्ष्यःकफकरो
 व्रणवातंचनाशयेत् ॥ तिलःकृष्णोगुणैःश्रेष्ठोहीनःश्वेतोमतोबुधैः ॥
 रक्ततिलोवन्यजश्चगुणैर्हीनतरोमतः ॥

तीळ साधारण बलकारक, स्निग्ध, गुरु, अग्निदीपक, स्तनांत दूध वाढविणारा, पित्तल, उष्ण, केशाला हितावह, अल्पमूत्रकारक, व्रणाविषयी पथ्यकारक, ग्राहक, तुरट, मधुर, गुरु, कडू, पाककार्ळी तिखट, स्पर्शानें शीत, मतिप्रद, दंताना हितकारक, वर्णकर, कफकारक, व व्रण, वायु, यांचा नाश करितो. काळे तीळ गुणांनी अधिक आहेत, पांढरा हीनगुण आहे, व तांबडे, आणि आरण्या तीळ हे गुणांनी हीन आहेत.

सर्षपःकटुकस्तिक्तस्तीक्ष्णश्चोष्णोभिदीपनः ॥ किंचिदुक्षःपित्तल
 श्वरक्तपित्तकरोमतः ॥ रुक्षोवातंकफकंडुकुष्टशूलं कृमान्जयेत् ॥
 ग्रहपीडांचपीडांचनाशयेदितिक्तीर्णतः ॥ पर्णशाकासगाम्लापि
 चलानुवरागुरुः ॥ स्वाडीचोष्णाचपट्टीचकफनाशकरामना ॥

सर्षप—साधारण तांबडे शिरस तिखट, कडू, तीक्ष्ण, उष्ण, अभिदीपक, किंचिदुक्ष, पित्तल, रक्तपित्तकारक, रुक्ष, व वायु, कफ, कंडू, कुष्ठ, शूल, कृमि, ग्रहपीडा, आणि पीडा यांचा नाश करितात, याच्या पानांची भाजी सारक, भावट, पित्तल, तुरट, गुरु, स्वादु, उष्ण, खारट, आणि कफनाशक अशी आहे.

राजसर्षपकश्चोष्णःपित्तलोदाहकारकः ॥ कटुस्तिक्तां गुल्मकुष्ठ
 कंड व्रणरुजापहः ॥ व्रतशूलनाशयनीत्येवंपूर्वनिवेदितः ॥

राजसर्षप—काळे शिरस उष्ण, पित्तल, दाहकारक, तिखट, कडू, आहे व गुल्म, कुष्ठ, कंडू, व्रण, आणि वातशूल यांचा नाश करितात.

सिद्धार्थःकटुकस्तिक्तांरुच्यो ग्णोवातरक्तकृत ॥
 ग्रहपीडांश्वग्दोषशोफव्रणविश्रापहः ॥

सिद्धार्थ—श्वेत सर्षप तिखट, कडू, हृत्तिकर, उष्ण, व वातरक्तकारक, व ग्रहपीडा, अर्श, त्वग्दोष, सूज, व्रण, आणि विष यांच नाशक आहे.

राजिकोष्णादाहकारीपित्तलाकटुकामता ॥ तिक्ततीक्ष्णरक्तपि
 त्तकारकाग्निप्रदीपनी ॥ रुक्षागुल्मकफस्त्रीशूलवातव्रणापह ॥
 कृमिकंडुकोठुकुष्ठनाशिनीतिप्रकीर्तिना ॥

भासूरी—राजिका—तांबड्या मोहऱ्या उष्ण, दाहकारक, पित्तल, तिखट, कडू, तीक्ष्ण,

पथ्यकृत् ॥ वर्षैर्नृतीयेविरसंतस्मिन्माषायवास्तिलाः ॥ गौधूमाश्च
विशेषेणविरसत्वंभज्जिते ॥ अतोद्भ्राःपूर्वकाग्राह्यास्नेवैहितकरामनाः ॥

सर्व नवीन धान्य (एक वर्षाचे आंत) गुरु, स्नादु, कफकर, मलसंभक, असे आहे, ते दोन वर्षांचे लघु, पथ्यकारक, असे आहे, तीन वर्षांचे धान्य विरस होते. आंत उडीद, यव, ताल, गहू हे तर फारच विरस होतात, याकरिता हे एक वर्षापूर्वीचे ध्यावे, ते हितकारक होतात.

धूमस्तुनुवरास्तिक्तःपटूरुतःकटुर्मनः॥उष्णस्त्रिदोषजनकःप्रतिश्या
यकरामनः ॥ नेत्राहितःकासकरोवर्णवैषम्यकारकः ॥

धूम- धूर तुरट, कडू, खारट, रस, तिखट, उष्ण, त्रिदोषकारक, प्रतिश्यायकारक, नेत्राला अहित, व खोकला, वर्षवैषम्य यांना करणारा भसा आहे.

डिंडिशवानलरूतंमूत्रवृद्धिकरंमतं ॥
अश्मरीनाशकंप्रोक्तंमुनिभिस्तत्वदाशीभिः ॥

डिंडिश- भेंडशी वातल, रस, मूत्रवर्धक, अश्मरीनाशक, अशी आहे.

धन्तूरःकांनिकृशोष्णःकटुश्चाग्निप्रदपिकः ॥ नुवरोमधुरास्तिक्तोमद
कृन्वानिकृद्गुरुः ॥ वर्ण्यकुष्ठत्रणश्लेष्मज्वरकंडूकृमीनजयेत् ॥
यूकालिक्षाश्रमविषपामात्वग्दोषनाशनः ॥ एषुकृष्णोगुणैःश्रेष्ठामु
निभिःपरिकीर्तितः ॥

धन्तूर- ज्वेतादिभेदाने पांच प्रकारचा धोत्रा कातिकर, उष्ण, तिखट, अपिदीपक, तुरट, मधुर, कडू, मदकारक, वातिकर, गुरु, वर्णकर, व कुष्ठ, त्रण, कफज्वर, कंडू, कृमि, उवा, लिखा, श्रम, विष, पामा, आणि त्वग्दोष यांचा नाश करितो. हा काळा गुणांनी श्रेष्ठ आहे.

नखमुष्णंसुगंधिश्चकटुमेध्यंचशुक्रलं ॥ लघुवर्ण्यंस्वादुहृद्यंकफश
तविषप्रणुत् ॥ दौर्गंध्यस्वेदकुश्रादिज्वरालक्ष्मीत्रणापहं ॥ मुखदौ
र्गंध्यकंडूघ्नभूतग्रहनिवारणं ॥ वातरक्तंचपित्तंचनाशयेदितिकीर्तितं ॥

नखला उष्ण, सुगंधि, तिखट, मेधाकर, शुक्रल, लघु, वर्णकर, स्वादु, हृद्य, व कफ, त्रि, विष, दुर्गंध, स्वेद, कुष्ठ, ज्वर, अलक्ष्मी, त्रण, मुखदुर्गंध, कंडू, भूतनाशा, महपीडा, तारक, आणि पित्त, यांचा नाश करितो.

व्याघ्रस्यनखरास्तिक्तोवर्ण्यश्चाष्णःकषायकः ॥ सुगंधिःकुष्ठकंडूति

कफवातग्रहान्जयेत् ॥ गुणास्वन्येतुनखवन्मुनिभिःपरिकीर्तिताः ॥

वाधनख कडू, वर्णकर, उष्ण, तुष्ट, सुगंधि, व कुष्ठ, कंडू, कफ, वायु, ग्रहपीडा, यांचा नाश करितो, वरकडू गुण नखन्यासारिबे आहेत.

नलिकाकटुकातिक्रान्तीक्ष्णाचमधुरासरा ॥ लघ्वीशीतोष्णदाप्रो
क्ताचक्षुष्यावानपिचहा ॥ रक्तपित्तकृमिविषकफवानोदरापहा ॥
शूलाभ्ररीमूत्रकृच्छ्ररक्तदोषनृषाहरा ॥ कंडुकुष्ठज्वरत्रणदुर्नामानं
चनाशयेत् ॥

नलिका तिखट, कडू, तीक्ष्ण, मधुर, साररू, लघु, समधात, नेत्रांला हितकर, व वातपित्त, रक्तपित्त, कृमि, विष, कफ, वातादर, शूल, अभ्ररी, मूत्रकृच्छ्र, रक्तदोष, ताहान, कंडू, कुष्ठ, ज्वर, व्रण, अर्शरोग, यांचा नाश करिये.

नस्यंनृकंठ्यंचक्षुष्यंदेहदाह्वकरंमनं ॥

हिनंदंनेषुपालितवलेश्वैवविनाशकं ॥

नस्य—नय कंठाला व नेत्रांला हितवह, देहाला दूढ करणारे, दांतांला हितकारक, बली. आणि पलित यांचा नाश करणारे असे आहे.

नक्षत्रवृक्षाःक्रमशोविषमुष्टिरथामली ॥ औदुंबरोजंजवृक्षस्वदि
रश्वागरुर्मतः ॥ वेणुश्चपिप्लःप्रोक्तश्चंपकश्चवटोमतः ॥ पला
शःपायरीजातीबिल्वकश्चार्जुनःस्मृतः ॥ बम्बुलीनागपुष्पंचमो
चाचरालवृक्षकः ॥ वेत्रोनिचूलश्चार्कश्चशमोचैवकदंबकः ॥ आ
म्लोरिष्टोमोहवृक्षोज्ञेयाजन्मर्शनस्त्वमी ॥ एतेषांपालनकार्यंनच्छ्रेय
स्करमुच्यते ॥ हननंनाशकंप्रोक्तमेतेषांपूर्वसूरिभिः ॥

नक्षत्र वृक्षनाम—नक्षत्रवृक्षांचीं नावे. १ अधिनी— कांजरा, कुचला. २ भरणी— आंबळी, ३ कृत्तिका— उंबर, कांठेपोत्रा, दाहडी. ४ रोहिणी— जांभूळ. मृग— खैर. ६ आरद्रा— कृष्णागरू. ७ पुनर्वसु, वेणु, बांबू. ८ पुष्य— पिंपळ. ९ आश्लेषा— नागचाफा. १० मघा— वड. ११ पूर्वा— पळस. १२ उत्तरा— पांयरी. १३ हस्त— पिंपळी जाई. १४ चित्रा— बेलाचें झाड. १५ स्वाति— अर्जुनसादडी. १६ विशाखा— देवनाभूळ. वेहेकळ. १७ अनुराधा— नागकेशर. १८ ज्येष्ठा— सांबर. १९ मूळ— रालेचें झाड. २० पूर्वाषाढा— बेत. २१ उत्तराषाढा— फणस. २२ श्रवण— हई. २३ धनिष्ठा— शमी, सबदड. २४ शततारका— कळंब. २५ पूर्वाभाद्रपदा— आंब. २६ उत्तराभाद्रपदा— कडुनिंब. २७ रेवती— मोहाचा वृक्ष.

नागकेशरकंतिककषायं चामपाचकं ॥ किंचिदुष्णलघुरुदांपित्त
छादिकफापहं ॥ खुडवातरत्तरुजंवातंकंडूं चहृदयथां ॥ स्वेददौ
गंधविषनृत्कुष्ठवीसर्पनाशनः ॥ बस्तिपीडावातरक्तकंठमस्तक
शूलनुत् ॥

नागकेशर—कषाचिनी कडू, तुरट, आमपाचक, किंचिदुष्ण, लघु, रुक्ष, व पित्त,
मांति, कफ, खुडवात, रक्तरोग, वायु, कंडू, हृदयव्यथा, स्वेद, दुर्गंध, विष, तृषा, कुष्ठ,
बिसाप, बस्तिपीडा, वातरक्त, कंठरोग, आणि मस्तकशूल यांचा नाश करिते.

नागवल्लीनुकटुकातीक्ष्णारुच्याचतिक्तका ॥ अग्निदीपिकरीदाह
कारिणीकामवर्धका ॥ सरोष्णानुवरापट्टीविशदावश्यकारिणी ॥
रक्तपित्तकराबल्यालघ्वीरुक्षास्वरप्रदा ॥ मुखशुद्धिकरीचैवमुखा
भरणकारिणी ॥ लंसिनीपीनसंकासंकफवानंश्रमकृमीन ॥ वा
तरक्तंमलंक्लेदकंडूं चैवविनाशयेत् ॥

नागवेल—पानवेल तिखट, तीक्ष्ण, रुचिकर, कडू, अग्निदीपक, दाहकारक, काम-
वर्धक, सारक, उष्ण, तुरट, खारट, विशद, वध्यकारक, रक्तपित्तकारक, बलकर, लघु, रुक्ष,
स्वरप्रद, मुखशुद्धिकारक, मुखाला भलंकार करणारी, स्विसिनी, पीनस, खोकला, कफ, वात,
श्रम, कृमि, वातकारक, मल, क्लेद, कंडू, यांचा नाश करिते.

समुद्रतीरजानागवल्लीहृद्यारुचिप्रदा ॥

दीपनीपाचनीतीक्ष्णाकटुकाकफवानहा ॥

समुद्र तीरचीं पानं हृद्य, रुचिप्रद, दीपन, पाचन, तीक्ष्ण, तिखट, व कफ, वायु
यांचा नाश करितात.

वृत्तजानागवल्लीनुमुखपीडाकरामना ॥ दोषलाचजडावांतिमल
शंभारुचीकरा ॥ दाहरत्तरुजाकारीजीर्णपर्णरुचिप्रदं ॥ अत्युत्त
मवर्णकरं त्रिदोषशमनंमनं ॥

झाडावरचीं नाडीं व नाशीं पाने मुखपीडाकारक, दोषल, जड, व वातिकारक,
बलस्वंबक, व अरुचि, दाह, रक्तरोग, यांना करणारी अशी आहेत, हां जुनीं पाने रुचि-
कारक, अति उत्तम वर्णकारक आणि त्रिदोषनाशक अशी आहेत.

कृष्णानांबूलवल्लीनृत्तिकोष्णाकटुकामता ॥ कषायाचमल्लस्तंभ
कारिणीदाहकारिणी ॥ मुखजाड्यकराशोक्तामुनिभित्स्वदक्षिभिः ॥

काठी पाने कडू, उष्ण, तिखट, तुरट, स्तंभकारक, दाहकारक, आणि मुलजाड्य-
कारक अशी आहेत.

श्वेतातुतांबुलीपथ्यारुच्यादोपनकारणी ॥

पाचकाकफवातानांनाशिनोतिप्रकीर्तिता ॥

देटीपाने पथ्यकारक, रुचिकर, दीपनकारक, पाचक, आणि कफवातनाशक आहेत.

नागीनिकाचकट्व्युष्णाकफवातविप्रापहा ॥

योनिदोषं कृमीन्शूलवर्मिचैवविनाशयेत् ॥

नागी—नागपुष्पी कडू, तिखट, उष्ण, व कफ, वायु, विष, योनिदोष, कृमि, शूल,
आणि वांति यांचा नाश करित्से.

प्रोक्तानागबलाचाम्लामधुरानुवरागुरुः ॥ कट्व्युष्णाचत्र

णवातंपित्तंकुष्ठचनाशयेत् ॥ कंडूचनाशयत्येवंमुनिभिः

परिकीर्तिता ॥

नागबला—लेचा (चिकण्याचा भेद) आंबट, मधुर, तुरट, गुरु, तिखट, उष्ण, व व्रण,
वायु, पित्त, कुष्ठ, आणि कंडू यांचा नाश करित्से.

प्रोक्तानागदमन्युःणानिक्तालध्वीरुचिप्रदा ॥ कोष्ठशुद्धिकरीती

श्याकटुकायोनिदोषजित ॥ लूतांसर्पविषंवातंकफंवांतिकृमीन्

व्रणं ॥ मूत्रकृच्छ्रंचोदरंचजालगर्दभकंनथा ॥ त्रिदोषंचप्रमेहंच

कासंकंठरुजंनथा ॥ शूलं गुल्मंरक्तदोषंज्वरंसर्वविप्राणिच ॥ आ

ध्मानंग्रहपीडांचनाशयेदितिकीर्तिता ॥

नागदमनी—नागदोष उष्ण, अतिकडू, लघु, रुचिकर, कोष्ठशुद्धिकारक, तीक्ष्ण, तिखट,
व योनिदोष, लूता, व सर्प यांचे विष, वायु, कफ, वांति, कृमि, व्रण, मूत्रकृच्छ्र, उदर,
जालगर्दभ, त्रिदोष, प्रमेह, खोकला, कंठरोग, शूल, गुल्म, रक्तदोष, ज्वर, सर्व विष, आध्मान,
आणि ग्रहपीडा यांचा नाश करित्से.

नारिकेलं गुरुस्निग्धंशीतं वृष्यं चदुर्जरं ॥ वरितशुद्धिकरंबल्यं

बृहणंकफकारकं ॥ स्वादुविष्टंभक्रप्रोक्तंशौषण्टपित्तनाश

नं ॥ वातपित्तंरक्तदोषंदाहंचैवविनाशयेत् ॥ क्षनक्षयना

शयतीत्येवमुक्तंकृपालुभिः ॥

नारळ साधारण गुरु, स्निग्ध, शीत, वृष्य, दुर्जर, वस्त्रसोपक, बलकर, बृहण, कफ.

कारक, स्वादु, विष्टंभकारक, व शोष, तृषा, पित्त, वातपित्त, रक्तदोष, दाह, आणि क्षतक्षय वांचा नाश करितो.

कोमलंनारिकेलंनुवि शेषात्पित्तनाशनं ॥

पित्तञ्जरहरंप्रोक्तविशेषज्ञैःकृपालुभिः ॥

शाळें— कोंवळा नारळ विशेषें करून पित्तनाशक, पित्तञ्जर, वांचा नाश करितो.

पक्वंचनारिकेलंनुदाहकंपित्तलंगुरु ॥ वृष्यंमलस्तंभकरं

चिदंमधुरंमनं ॥ दीपनंबलकृत्प्रोक्तंवीर्यस्थचविवर्धकं ॥

पिकलेला नारळ दाहक, पित्तकारक, गुरु, वृष्य, मलस्तंभक, रुचिप्रद, मधुर, दीपन, बलकारक, आणि वीर्यवर्धक असा आहे.

नारिकेलफलंशुष्कंदुर्जरंदाहकंगुरु ॥

स्निग्धंमलस्तंभकरंबलवीर्यरुचिप्रदं ॥

नारळाचा सुका गोटा दुर्जर, दाहक, गुरु, स्निग्ध, मलस्तंभक, बलकर, वीर्यप्रद, आणि रुचिकारक, असा आहे.

दुग्धंनुनारिकेलस्यबल्यंरुच्यंगुरुस्मृतं ॥ पाकेस्वादुसमुद्दिष्टंस्निग्धं

वृष्यंचदाहकं ॥ किंचिदुष्णंवातकफगुल्मकासाविनाशकं ॥

नारळाचें दूध (रस बलकर, रुचिकर, गुरु, पाककाळीं स्वादु, स्निग्ध, वृष्य, दाहक, किंचित् उष्ण, व वायु, कफ, गुल्म, आणि खोकला वांचा नाश करितें.

रसंतुमृत्तिकाभांडेनारिकेलभवंक्षिपेत् ॥ मुखंपिधायवस्त्रेणरात्रौ

स्थाप्यंगृहान्बहिः ॥ प्रातःकालेनुनिर्मथ्यनवनीतंतुकारयेत् ॥ तत्प

क्वातदूघृतंनमवृंहणंबलवर्धनं ॥ केउर्यरसेचपाकेचमधुरंचरु

चिप्रदं ॥ हृद्यंचवानापित्तघ्नंउजीर्णगुरुवातहं ॥

नारळाचें तूप—हिंबतेल नारळाचा रस काढून मातीच्या भांड्यांत भरून त्याचें तोंड बळानें बांधून, रात्रीं दशांत ठेवावा, प्रातःकाळीं घुसळून त्याचें लोणी काढावें त्याचें तूप करावें तें वृंहण, बलवर्धक, केशांना हितकर, रसकाळीं व पाककाळीं मधुर, रुचिप्रद, हृद्य, वातपित्तनाशक, असे आहे. तें जुनें झालें असतां गुरु आणि वातनाशक असें आहे.

नारिकेलस्यपुष्यंनुशीतंरक्तातिसारहं ॥ रक्तपित्तप्रमेहचसौमरोगंच

नाशयेत् ॥ मलस्तंभकरंचापिप्रोक्तंपूर्वमनीषिभिः ॥

नारळाचीं फुलें शीत, व रक्तानिसार, रक्तपित्त, प्रमेह, सोमरोग, यांचा नाश करितात आणि मलस्तंभक आहेत.

नारिकेलशिरोमज्जारसेपाकेमधुःस्मृता ॥

कफकृत्वातपित्तघ्नीरक्तदोषस्यज्ञामका ॥

माडाचा पांजरा रसकाळी व पाककाळी मधुर, कफकर, वातपित्तनाशक आणि कदोषशामक असा आहे.

नारिकेल पुष्पजलं गुरुवृष्यं प्रकीर्तितं ॥ तत्कालमदकृत्प्रोक्तं च
निस्त्रिगुणमुदीरितं ॥ तच्चैदम्लं कफकरं पित्तलं कृमिवातनुत् ॥

माडी गुरु, वृष्य, कामोत्पादक, अतिस्त्रिगुण, आंवट, कफकारक, पित्तल, व कृमि आणि वायु यांचा नाशक करते.

मोहजानीयकं नाम नारिकेलं च शीतलं ॥ मधुरं पुष्टिकृत्बल्यं रुच्यं चा
भिप्रदीपकं ॥ कान्तजंतुकं रंस्त्रिगुणं कफस्यामस्य कापनं ॥ कामवृ
द्धिकरं देहस्थैर्यं कृद्वाहनाशनं ॥ तृषांपित्तश्रमं वातमनिसारं च नाशयेत् ॥

मोहा नारळ शीतल, मधुर, पुष्टिकर, बलकर, रुचिकारक, अभिदीपक, कांतिकर, तुकारक, स्त्रिगुण, कफला कोपित्तणारा, आमकारक, कामवर्धक, देहस्थैर्यकारक, वाहनाशक, व ताहान, पित्त, श्रम, वायु, आणि अनिसार यांचा नाशक असा आहे.

तूणी वृक्षः कटुस्त्रिगुणः पुष्टिकृच्छीतलो लघुः ॥ वीर्यप्रदश्च मधुरस्नुव
रोग्राहको मतः ॥ वृष्यस्त्रिदोषहृत्प्राक्तो व्रणकुष्ठं च नाशयेत् ॥ र
क्तपित्तं श्वेतकुष्ठं शीर्षपीडां विनाशयेत् ॥ कंडूंपित्तं रक्तदोषं दाहं चै
व विनाशयेत् ॥

तूणीवृक्ष— नांदरुखी तिखट, कडू, पुष्टिकर, शीतल, लघु, वीर्यप्रद, मधुर, तुरट, आहक, वृष्य, त्रिदोषनाशक, व व्रण, कुष्ठ, रक्तपित्त, श्वेतकुष्ठ, शीर्षपीडा, कंडू, पित्त, रक्तदोष, आणि दाह यांचा नाश करिते.

छिकिनीकटुकारुच्यापित्तलाचाभिदीपनी ॥ लघ्व्युष्णानुवराती
व्रगंधावगोषनाशिनी ॥ कफवातश्वेतकुष्ठकृमिरक्त रुजस्तथा ॥
ग्रहपीडां भूतबाधां दृष्टिचैव विनाशयेत् ॥

नाकाशीकणी— छिकणी तिखट, रुचिकर, पित्तल, अभिदीपक, लघु, उष्ण, तुरट, पगंध, व त्वग्दोष, कफ, वायु, श्वेतकुष्ठ, कृमिरोग, रक्तविकार, ग्रहंशी पीडा, भूतबाधा, आणि दृष्टिदोष यांचा नाश करिते.

नागदंतीकटुस्तिक्तारुक्षारुच्याचतीक्ष्णका ॥ उष्णावातकफपित्तं
गुल्मशूलंतथोदरं ॥ योनिदोषविषवांतिकंठदोषकृमीन्जयेत् ॥

नागदंती—पेवें तिखट, कडू, रुख, रुचिकर, तीक्ष्ण, उष्ण, व वात, कफ, पित्त,
गुल्म, शूल, उदर, योनिदोष, विष, वांति, कंठदोष, आणि कृमि यांचा नाश करिजे.

नारिंगकफपितामकारकंदुर्जरसरं ॥ अत्यम्लंवातहरकंचात्युष्णं
चमतंबुधैः ॥ मधुरंतच्चामधुरंहृद्यमम्लंबलप्रदं ॥ विशदंगुरुरुच्यं
चसरंचोष्णंसुगंधिकं ॥ स्वादुचामंकृमीन्वातंश्रमंशूलंचनाशयेत् ॥

नारिंग (कवले गोड व भांबट दोन प्रकारचे) कफ, पित्त, आम, यांना करणारें,
दुर्जर, सारक, अतिभांबट, वातहारक, आति उष्ण, मधुर, असें आहे, तेंच भांबट असेल
तर, हृद्य, भांबट, बलप्रद, विशद, गुरु, रुचिकर, सारक, उदर, सुगंधि, स्वादु, व आम,
कृमि, वायु, श्रम, आणि शूल यांचा नाश करिते.

सेहंडःकटुकस्तिक्तश्चोष्णस्तीक्ष्णःप्रदीपनः ॥ सरोगुरुवांतिकरःकु
ष्टोदरत्रिनाशकः ॥ प्लीहांवातंप्रमेहंचशूलामकफशोथनुत् ॥ गु
ल्माष्ट्रीलाध्मानपांडुकफोदरत्रणज्वरान् ॥ उन्मादवातंमेदंचवृ
श्चिकस्याविषंतथा ॥ दूषीविषार्शाभमरिघ्नोमुनिभिःपरिकीर्तितः ॥

निवडुंग (साबर, स्नुही, सेहंड, निवल कांडे लहान, व थोर) तिखट, कडू, उष्ण,
अग्निदीपन, सारक, गुरु, वांतिकर, व कुष्ठ, उदर, प्रीहा, वायु, प्रमेह, शूल, आम, कफ,
सृज, गुल्म, अष्ट्रीला, अध्मान, पांडुरोग, कफ, उदर, त्रण, ज्वर, उन्माद, वायु, मेद, विच-
वाचें विष, दूषविष, भर्श, आणि भडमरी यांचा नाश करिते.

सुहीदुग्धंचोष्णवीर्यक्षिग्धंकटुसरंलघु ॥ कुष्ठीगु
ल्मीचोदरीषुगेचनेचोत्तमंमंत ॥ विषोदराध्मान
वातवातगुल्मांश्चनाशयेत् ॥

स्नुहीदुग्ध— निवडुंगाच्या चीक उष्णवीर्य, क्षिग्ध, तिखट, सारक, लघु, व कुष्ठी,
गुल्मी, उदरी, यांला रेशाविषयीं उन्नव, विष, उदर अध्मानवायु, आणि गुल्म यांचा
नाश करितो.

सुहासुपर्णरुचिदंकटुकंचाग्निदीपनं ॥ कुष्ठाष्ट्रीला
ध्मानवातशूलश्लोथोदराणिच ॥ अन्यानि सर्वोद
राणिनाशयेदितिकीर्तितं ॥

स्नुहीपर्ण—निवडुंगाची पाने रुचिकर, तिखट, अपिदीपन, व कुष्ठ, अष्टीला, आध्मान-
गतशूल क्षोथोदर, आणि सर्व उदरे यांचा नाश करितात.

त्र्यरस्नुहीविशेषणज्ञेयापारदबंधिनी ॥

रंजनादेशसौर्धकरीगुणास्त्वन्येस्नुहीसमाः ॥

निधारी निवडुंग पादबंधक, रंजनादिकाविषयी सिद्धि देणारे आहे, वरकड गुण
निवडुंगासारखे आहेत.

कंथारीदीपनीरुच्याकट्ट्युग्णानिक्तकामना ॥ रक्तदोषकंफवानं
ग्रंथिरोगंचनाभयेत् ॥ स्नायुरोगंचशोफचनशयेदिानकीर्तिना ॥

कंथारी—फणीनिवडुंग (ज्याची पाने मोठी व जाड असून पानावर मोठे कांटे असतात ते)
दीपन, रुचिकर, तिखट, उष्ण, कडू, व रक्तदोष, कफ, वायु, ग्रंथिरोग, स्नायुरोग, सूज
यांचा नाश करिते.

त्रिवृच्चमधुरंरुद्रंनवरंस्वादुरं चकं ॥ उष्णंचपाकेकट्टकंवातकोप
नकारकं ॥ कफपित्तंज्वरंश्लीहांव्रणंपांडुरोगंशयेत् ॥ शोफपित्तो
दरंहनिहानिपित्तभवंज्वरं ॥

त्रिवृत्—श्वेतनिशोत्तर—पट्टे तेड मधुर, रुद्र, तुरट, स्वादु, रंजक, उष्ण, पाककोळी
तिखट, वातकारक, व कफ, पित्त, ज्वर, प्रीहा, व्रण, पांडुरोग, शोफोदर, पित्तोदर. आणि
पित्तज्वर यांचा नाश करिते.

कृष्णंत्रिवृत्कट्टस्तिक्तमुष्णंरंचनीतंप्रशस्तकं ॥ मूर्च्छादाहमदभ्रान्ति
कुष्ठकं कृकफव्रणान् ॥ उलेभ्रोदरं कंठरुजं कृमिश्वैत्रिविनाशयेत् ॥
एतच्चान्यगुणं श्वेतत्रिवृत्तानिदीर्घादीर्घानि ॥

काळं निशोत्तर तिखट, कडू, उष्ण, रंजनाविषयी प्रशस्त, व मूर्च्छा, दाह,
रुद, भ्रान्ति, कुष्ठ, कंठ, कफ, व्रण, कफोदर, कंठरोग, कृमि, यांचा नाश करिते, हे
गुणान्ये तेदाहून गुणांनी कमी आहे.

रक्तत्रिवृत्तमधुरंरुद्रंवातकरंमनं ॥ नवरंचरमेतिकंकट्ट्योष्णं चरे
चकं ॥ हितकृच्चमलस्तंभंभ्रहणांचकफोदरं ॥ शोथंपांडुकृमीन्
श्लीहांज्वरं पित्तकंफं तथा ॥ वातरक्तमुदावर्तहृद्रोगंचविनाशयेत् ॥

रक्तनिशोत्तर मधुर, रुद्र, वातकारक, तुरट, रसकाळी कडू, तिखट, उष्ण,
रंजक, हितकारक, मलस्तंभक, व भ्रंशहणी, कफोदर, सूज, पांडुरोग, कृमि, प्रीहा,
ज्वर, पित्त, कफ, वातरक्त, उदावर्त, आणि हृद्रोग, यांचा नाश करिते.

कतकःकटुकस्तिक्तोलेखनोरुचिकृच्छुः ॥ चक्षुष्यस्तुवरःश्रीतोवि
 श्वदश्विकासकः॥ छेदनोमधुरश्चैवतृषादाहविषापहः ॥ गुल्मशू
 लकृमोन्मेहेनेत्ररुक्जलजंमलं ॥ नाशयेदित्तिचप्रोक्तःफलंतस्य
 चकोमलं ॥ चक्षुष्यंवातकृच्छीतरक्तपित्तंतृषाविषं ॥ मोहंचनाश
 यत्येवतरुणंतनुदुर्जरं ॥ रुचिदंकरुपित्तघ्नंरुक्पित्तलंमंतं ॥
 छदेंःस्वेदस्यजनकंशोफंपांडुंविषंजयेत् ॥ प्रतिश्यायंकामलांचना
 शयेदित्तीक्रीनितं ॥ कतकस्यचवीजंतुचक्षुष्यंनुवरंगुरु ॥ जलप्र
 सादनंशीतमधुरंचाश्मरीहरं ॥ वातंकरुंमूत्रकृच्छ्रंतृषानेत्ररुजंवि
 षं ॥ प्रमेहंशोषरोगंचनाशयेदित्तीक्रीनितं ॥ कतकस्यचमूलंनुस
 र्वकृष्टहरंपरं ॥

कतकवृक्ष—निर्मळी वृक्ष-निर्मळीचें सार तिखट, कडू, लेखन, रुचिकर, लघु,
 चक्षुष्य, तुरट, शीत, विशद, विकासी, छेदन, मधुर, तृषा, दाह, विष, गुल्म, शूल, कृमि,
 मेह, नेत्ररोग, पाय्वांतील मल, यांचा नाश करिते, त्याचें कोवळें फळ चक्षुष्य, वातकारक,
 शीत व रक्तपित्त, ताहान, विष, मोह यांचा नाश करिते. जून फळ, दुर्जर, रुचिकर व
 रुफ, पित्त, यांचें नाशक आहे, तें पिकले असतां पित्तकारक, वांतिकारक, घर्मजनक
 व सूज, पांडुरोग, विष, प्रतिश्याय आणि कामला यांचा नाश करिते. निर्मळीचें शीज
 नेचाला हितावह, तुरट, गुरु, जलाला सच्छ करणारे, मधुर, व अश्मरी, वायु, रुफ, मूत्र-
 कृच्छ्र, ताहान, नेत्ररोग, विष, प्रमेह, मस्तकरोग, यांचा नाश करिते. निर्मळीचें मूल,
 संपूर्ण कुष्टांचा नाश करिते.

निंबूश्यापाचकंचाम्लं दीपनंनेत्रयोर्हितं ॥ अनिरुच्यंचकटुकंनुवरं
 चमंतलघु ॥ कफंवातंवांमकासंकरोगंक्षयंतथा ॥ त्रिंशूलंत्रि
 दोषंचमलस्तंभंविषृचिकां ॥ बडोदरंचामवातंगुल्मंचैवकृमान्
 जयेत् ॥ नरुक्चगुणैःश्रेष्ठंप्रोक्तंवैद्यविशारदैः ॥

निंबू व कागरी निंबू उष्ण, पाचक, आंबट, दीपन, नेचाला हितावह, अति
 रुचिकर, तिखट, तुरट, लघु व रुफ, वायु, वांति, खोकला, कंठरोग, क्षय, पित्त, शूल,
 त्रिदोष, मलस्तंभक, विषृचिका, बद्ध गुदोदर, अमवात, गुल्म, कृमि, यांचा नाश करिते.
 हे पिकले असतां गुणांनी श्रेष्ठ आहे.

शर्करानिंबुकंस्वादुमधुरंतर्पणंगुरु ॥ शीतवृथ्यंपुष्टिकृच्छ्रग्रहकंधानु
 वर्धकं ॥ वातंपित्तंकरुंशोषंविषदोषंश्रमंतथा ॥ विषरोगंचारुचि
 चछादिरुक्जंजयेत् ॥

साकरनिंबू- राजानिंबू स्वादु, मधुर, तर्पण, गुरु, शीत, वृष्य, पुष्टिकारक, पाहक, धातुवर्धक व वायु, पित्त, कफ, शोष, विषदोष, श्रम, विषरोग, अरुचि, छादि, रक्तरोग यांच्या नाश करिते.

बृहज्जंबीरकं चाम्लं तुवरं निक्तकं सरं ॥

उष्णपित्तकफघ्नं च मुनिभिः पूर्वमीरितं ॥

शोर इंड निंबू आंबट, तुरट, कडू, सारक, उष्ण व पित्त, कफ यांचे नाशक असते आहे.

निंबवृक्षस्य पंचांगरक्तदोषहरं मतं ॥

पित्तकंडू व्रणकुष्ठदाहं चैव विनाशयेत् ॥

निंब पंचांग -- निंब पंचक रक्तदोष, पित्त, कंडू, व्रण, कुष्ठ आणि दाहयांच्या नाश करिते.

पारिभद्रोलघुः शीतस्त्रिकोयर्हा कटुः स्मृतः ॥ अग्निमांशकरश्चैव व्रण
शोधनकारकः ॥ शोथपक्वकरोवालेहिनो हृद्यो मनोवृधैः ॥ कृमि
वांति व्रणकफशोथपित्तविषापहः ॥ वानंकुष्ठचहृदहंश्रमंकासंज्व
रंतृषां ॥ अरुचिरक्तदोषंचर्महंचैव विनाशयेत् ॥ कामलः पल्लवश्चा
स्यग्राहको वानकारकः ॥ रक्तपित्तनेत्ररोगकुष्ठचैव विनाशयेत् ॥
जीर्णपर्णविशेषेण व्रणनाशकरं मतं ॥ निंबस्य सूक्ष्मशाखानुकास
श्वासार्शगुल्महा ॥ कृमिमेहहराप्रोक्ता फलं चामलं घृस्मृतं ॥ स्निग्धं
चभेदकंचोष्णमेहकुष्ठविनाशकं ॥ तत्पक्वं मधुरं स्निग्धं तिक्तं गुरुचपि
च्छलं ॥ कफरोगं नेत्ररोगं रक्तपित्तक्षतक्षयं ॥ नाशयोदेति च प्रोक्तं
बीजमज्जातुकुष्ठहा ॥ कृमिनाशकरं प्रोक्तं निषेदं शुचोक्तं रसकैः ॥

कडुनिंब- बाळं ननिंब शीत, कडू, पाहक, तिखट, अग्निमांशकारक, व्रणरोपण, मुज्जला पिकविणारा, वालाना हितकर, दृश व कृमि, वांति, व्रण, कफ, सूज, पित्त, विष, वायु, कोर, हृदयदाह, श्रम, खोकला, ज्वर, तृषा, अरुचि रक्तदोष आणि मेह यांचा नाश करितो. याचा कोंबळा पाला ग्राहक, वातकर व रक्तपित्त, नेत्ररोग यांचा नाश करितो. याचा जून पल्लव, विशेषकरून व्रणनाशक आहे. निंबाच्या काड्या, खोकला, श्वास, अर्शा, गुल्म, कृमि आणि मेह यांचा नाश करितात. याचे कोंबळे फळ (निंबोळ्या) स्निग्ध, भेदक, उष्ण, मेह व कुष्ठ यांचे नाशक आहे. पिकलेलीं फळे मधुर, स्निग्ध, कडू, गुरु, पिच्छल व कफरोग, नेत्ररोग, रक्तपित्त, क्षतक्षय यांचा नाश करिते. याच्या वियाचे गोंळे कुष्ठ व कृमि यांचा नाश करितात.

महानिबःकटुस्निक्तःशीतश्चतुवरोमनः ॥ रुक्षोप्राहीकफंदाहं व्रणं
 क्तरुजंतथा ॥ पित्तं कृमींश्चविषमज्वरंचहृदयव्यथां ॥ सर्वकुष्ठा
 निछर्दचप्रमेहंचविषूचिकां ॥ मूषिकायाविषं गुल्मंशीतपित्तंचना
 शयेन् ॥ कोठरोगंचार्शरोगंश्चासंचाविनिवारयेत् ॥

महानिबः—बकानिब तिखट, कडू, शीत, तुरट, रुक्ष, ग्राहक व कफ, दाह, व्रण,
 रक्तदोष, पित्त, कृमि, विषमज्वर, हृदयव्यथा, सर्व कुष्ठे, वांति, प्रमेह, विषूचिका, उदराचे
 विष, गुल्म, शीतपित्त, कंठरोग, अर्शरोग व दमा यांचा नाश करितो.

कैडर्यःशीतलास्निक्तःकटुश्चतुवरोलघुः ॥ दाहार्शकृमिशूलघ्नःसंता
 पविषनाशनः ॥ शोफंकुष्ठंभूतवाधांनाशयंदिानकर्तितः ॥

कैडर्य—कडीनिब—गोडानिब शीतल, कडू, तिखट, तुरट, लघु व दाह, अर्श, कृमि,
 शूल, संताप, विष, सूज, कोड, भूतवाधा यांचा नाशक आहे.

निर्गुंडीकटुकानिक्त्तरुक्षाचोष्णाकषायका ॥ स्मृतिप्रदानेत्रहिना
 केअ्याल्लघ्याग्रदीपनी ॥ मेध्यावर्ण्याचसंप्रोक्तागुदवानक्षयापहा ॥
 संधिवातंचवानंचशोफंचामं कृमींस्तथा ॥ कुष्ठकफं व्रणं प्लाहांगु
 ल्मंकंठरुजंतथा ॥ विषेशूलचारुचिचज्वरंभेदीरुजंतथा ॥ गृध्र
 सींचप्रतिश्यायकासंश्रासचनाशयेत् ॥ पित्तनाशकरोप्रोक्तापर्ण
 मशालगुस्मत् ॥ कृमिनाशकरंप्रोक्तंपूर्ववैद्यैःकृपालुभिः ॥

निर्गुंडी—निगुड पांढरं फुलांची तिखट, कडू, रुक्ष, उष्ण, तुरट, स्मृतिप्रद, नेचाला
 हेतावह, केशाना हित, लघु अपिदीपक, मेधाकारक, वर्णकर व गुदवात, क्षय, संधिगत,
 पात, सूज, आम, कृमि, कुष्ठ, कफ, व्रण, प्रीहा, गुल्म, कंठरोग, विष, शूल, अरुचि, ज्वर,
 दोरोग, गृध्रसीवायु, पडमे, खोकला, दमा, पित्त, यांचा नाश करिते. निर्गुंडीची पाने
 लघु व कृमिनाशक आहेत.

नीलानिर्गुंडिकानिक्त्तरुक्षाचोष्णाकटुःस्मृता ॥ अध्मानवानं प्रद
 रंकासंशोथंकफंहरन् ॥ वाननाशकगीप्रोक्तामुनिभिर्गुणपागमैः ॥

नीलनिर्गुंडी—नीलपुष्पा— काळी निर्गुंडी कडू, रुक्ष, उष्ण, तिखट व अध्मानवायु,
 दर, खोकला, सूज, कफ आणि वायु यांचा नाश करिते.

निर्गुंडीकर्तरीयुक्ताकट्टीनिक्ताकफापहा ॥
 वानंक्षयंचशूलंचकुष्ठं कुष्ठचनाशयेत् ॥

काशीनिगुड तिखट, कडू, कफनाशक व वायु, शय, मूल, कंडू आणि कुष्ठ, यांचा नाश करिते.

प्रोक्ताचारप्यनिगुंडीपथ्यापिचंज्वरंहरेत् ॥ विषंचगृप्रसीवातना
शयेद्वर्णकारिणी ॥ पर्णचास्यास्तुकटुकंचामिदीपिकरंलघु ॥ कृ
मीनकफंचवातंचनाशयेदितिकोतितं ॥ पुष्पंचास्याःकटुश्लोष्णं
तिक्तकृमिकफापहं ॥ प्लीहांगुल्मंचवातंचकुष्ठंशोथंचनाशयेत् ॥
अरुचैर्नाशकंप्रोक्तकंडूंचैवविनाशयेत् ॥

वर्णं श्वेत व कृष्ण— रान निगुड पथ्यकारक व पिनज्वर, विष, गृप्रसीवायु
यांची नाशक, वर्णकारक, अशी आहे. हिचीं पानें तिखट, अग्निदीपक, लघु व कृमि,
कफ, वायु यांचा नाश करितात. हिचीं फुले तिखट, उष्ण, कडू व कृमि, कफ, शीहा,
गुल्म, वायु, कुष्ठ, मूल, अरुचि आणि कंडू, यांचा नाश करितात.

निर्विषीकटुकाशीनात्रणरोपणकारिणी ॥
कफंचांतरक्तदोषविषदोषंचनाशयेत् ॥

निर्विषी— कचन्या सारखे झाड असते ती तिखट, शीत, वण व कफ, वायु,
रक्तदोष आणि विषदोष यांचा नाश करिते.

निद्राहितकरीपुष्टिवलारोग्यप्रदामना ॥
अग्निदीपिकरीचैवश्रमस्यचविनाशिनी ॥

निद्रा—शोष हितकर, पुष्टिकारक, बलप्रद, आरोग्यकारक, अग्निदीपक आणि श्रम-
नाशक अशी आहे.

नीलीनुकटुकातिक्ताकेश्याचोष्णासुरामना ॥ व्यंगंश्लेष्मोदरंमो
हंद्द्रोगंचभ्रमंतथा ॥ वातरक्तमुदावर्तमामवानंकफंचयेत् ॥ मदं
कासंविषंचामंत्रांतंगुल्मंज्वरंतथा ॥ कुष्ठंकृमीनचोदरंचप्लीहां
चैवविनाशयेत् ॥

नीली—गुळीचें झाड—जिचा काळा रंग होतो ती तिखट, कडू, केश्यांना हितावह,
उष्ण, सारक व वांग, श्लेष्मा, उदर, मोह, हृद्रोग, भ्रम, वातरक्त, उदावर्त, आमवात, कफ,
मद, श्लोकला, विष, आमवात, गुल्म, ज्वर, कुष्ठ, कृमि, उदर आणि शीहा यांचा नाश
करिते.

नीलांजनं कटुकं तिक्तं च मधुरं गुरुः ॥ चतुर्थ्यं तु वरं क्षिप्रं सुवर्णरेख
चमारकं ॥ रसायनं च लोहस्य मृदुना कारकं मतं ॥ कफं वातं विषं
गुल्मं वमिने च रुजं तथा ॥ रक्तपित्तं चानिसारं नाशयेदिति कीर्तितं ॥

नीलांजन—काष्ठ्या सुरम्याचा भेद तिखट, कडू, मधुर, गुरु, चक्षूना हितावह, तुरट, क्षिप्र, सुवर्णमारक, रसायन, लोहाला मृदु करणारे व कफ, वायु, विष, गुल्म, वांति, नेत्ररोग, रक्तपित्त व अतिसार यांचा नाश करिते.

करीरस्तु वरं श्वोष्णः कटुश्चाध्मानकारकः ॥ रुच्यो भेदकरः स्वादुः कफ
वानामशोथजित् ॥ विप्रार्शं व्रणशोथघ्नः कृमिपा माहरो मतः ॥ अरो
चकं सर्वशूलं श्यातं चैव विनाशयेत् ॥ फलं चास्य कटुस्तिक्तमुष्णं च
तुवरं मतं ॥ विकासिमधुरं ग्राहिमुखवैशद्यकारकं ॥ हृद्यं रुक्षं कफं मे
हं दुर्नामानं च नाशयेत् ॥ पुष्पवानकरं प्रोक्तं तु वरं कफपित्तनुत् ॥

करीर—नेवनी तुरट, उष्ण, तिखट, अध्मानकारक, रुचिकर, भेदक, स्वादु व कफ, वायु, आम, सृज, विष, अर्ध, व्रणशोथ, कृमि, खरुज, अवाचि, सर्व शूल आणि श्वास यांचा नाश करिते. हिचे फळ तिखट, कडू, उष्ण, तुरट, विकासि, मधुर, ग्राहक मुखाला स्वच्छ करणारे, हृद्य, रुक्ष व कफ, मेह, अर्शरोग यांचा नाश करिते. हिचे फूल वातकारक, तुरट व कफ, पित्त यांचे नाशक आहे.

नेत्राली कटुका तिक्ताशीता च सुगर्भलघुः ॥ त्रिदोषनेत्ररोगघ्नक
र्णाननरुजापहा ॥ सर्वरोगहरा प्रोक्ता गुणज्ञैः पूर्वकां विदुः ॥

नेत्राली—रान मोगरी तिखट, कडू, शीतल, सुगर्भ, लघु व त्रिदोष, नेत्ररोग, कर्णरोग, मुखरोग आणि सर्व रोग यांची नाशक आहे.

पत्रांगस्तिक्तकः शीतोरुक्षो म्लोमधुरः कटुः ॥ व्रणशुद्धिकरो वष्यः
सुगंधिः पित्तवानहृत् ॥ उन्मादज्वरविस्फोटमूत्रकृच्छ्रव्रणानजये
त् ॥ कफाश्मरीरक्तदोषभृतबाधानिवारणः ॥

पत्रांग—कडू, शीत, रुक्ष, आंबट, मधुर, तिखट, व्रणशुद्धिकारक, वर्णकर, सुगंधि व पित्त, वायु, उन्माद, ज्वर, विस्फोट, मूत्रकृच्छ्र, व्रण, कफ, अश्मरी, रक्तदोष आणि भूतनाशा यांचा नाशक असा आहे.

पद्मकं शीतकं तिक्तं गर्भरथैर्यकरं लघु ॥ वातलं तुवरं रुच्यं रक्तपित्त
 अरौ जयेत् ॥ मोहदाहभ्रांति कुष्ठविस्फोटविषण्टप्रणुन् ॥ रक्तदो
 षं व्रणं वांतिदद्दुपित्तविसर्पकं ॥ कफचनाशयेदेवं पूर्वाचार्यैरुद्रोरितं ॥

पद्मकाष्ठ शीतल, कडू, गर्भाला स्थिर कणारे, लघु, वातुल, तुरट, रुचिकारक व
 रक्तपित्त, अर, मोह, दाह, भ्रांति, कुष्ठ, विस्फोट, विषदोष, तृषा, रक्तदोष, व्रण, वांति, दद्दु,
 पित्त, विसर्प आणे कफ यांचा नाश करिते.

शैलेयंकटुकं शीतं सुगंधिलघु हृद्यकं ॥ रुच्यं च कफपित्तघ्नं दाहनुष्णा
 वमिप्रणुन् ॥ उवासं व्रणचकंडूचकुश्राग्मरिविषअवरान् ॥ रक्तदो
 षं वातरोगं रक्तांशं चैव नाशयेत् ॥

शैलेय-दगडफूल तिखट, शीतल, सुगंधि, लघु, हृद्य, रुचिकर व कफ, पित्त, दाह,
 तृष्णा, वांति, दमा, व्रण, कंडू, कुष्ठ, अग्मरी, विष, अर, रक्तदोष, वातरोग आणि रक्तांश
 यांचा नाश करिते.

पर्पटी शीतला वर्ण्या तु वगतिक्त्कालघुः ॥ अग्निदीपिकरारुच्यारक्त
 पित्तकफान्जयेत् ॥ पित्तचरक्तदोषचकुश्टं दाहं शमित्प्रां ॥ कुष्ठ
 रोगं विषं कंडू व्रणं चैव विनाशयेत् ॥

पर्पटी-रंग वांशा-जंतुकार-पापडी शीतल वर्णकारक, तुरट, कडू, लघु, अग्निदीपक,
 रुचिकर व रक्तपित्त, कफ, पित्त, रक्तदोष, कुष्ठ, दाह, वांति, तृषा, कुष्ठरोग, विष, कंडू
 आणि व्रण यांचा नाश करिते.

उष्णः पलाशस्तु वरो वृष्यो दीपिकरः सरः ॥ तिक्तः स्निग्धो ग्राहकश्च
 भ्रमसंधानकारकः ॥ व्रणगुल्मकृमिप्लीहासंग्रहण्यशं वानहा ॥
 कफयोनिरुजं पित्तनाशयेदिति कीर्तितः ॥ पुष्पभेदादयं रक्तपीत
 शुभ्रकनीलकः ॥ पुष्पाणि स्वादुतिक्तानि उष्णानि तु दराणि च ॥
 वातलानि ग्राहकानि शीतलान्युष्णानि च ॥ तृषादाहपित्तकफान्
 रक्तदोषचकुष्ठकं ॥ मूत्रकृच्छ्रांतरयति फलं रुक्षं लघुस्मृतं ॥ उ
 ष्णं च कटुकं पाके कफवातोदरकृमीन् ॥ कुष्ठगुल्मप्रमेहांशुलानां
 चैव नाशकं ॥ फलजीजं च स्निग्धोष्णं कटुकफकृमीन्जयेत् ॥
 नूनाश्वपल्लवाश्वास्यकृमिवातविनाशकाः ॥

पलस उष्ण, तुरट, वृष्य, अपिदीपक, सारक, कडू, श्लिग्ध, घ्राहक, भ्रमसंधान-कारक व वण, गुल्म, कृमि, प्रीहा, संपहणी, अर्श, वायु, कफ, योनिरोग आणि पित्तरोग यांचा नाश करितो. हा रक्त, पित्त, शुभ्र, नील, या भेदानें चार प्रकारचा. याचीं फुलें स्वादु, कडू, उष्ण, तुरट, वातल, घ्राहक, शीतल, तिखट व तृषा, दाह, पित्त, कफ, रक्तदोष, कुष्ठ आणि मूत्रकृच्छ्र यांचा नाश करितात. याचीं फुलें रुक्ष, लघु, उष्ण, पाककाळीं तिखट व कफ, वायु, उदर, कृमि, कुष्ठ, गुल्म, प्रमेह, अर्श आणि शूल यांचा नाश करितात. याच्या फळांतिल बिया श्लिग्ध, उष्ण, तिखट व कफ, कृमि यांचा नाश करितात. याचा कोंवळा पाला कृमि आणि वायु यांचा नाशक आहे.

परूषकोम्लस्नुवरोलघुश्वकफवातहा ॥ पित्तलंचामफलकंलघु
ष्णतुवराम्लकं ॥ वातनाशकरंप्रोक्तंपक्वमस्यफलमधु ॥ स्वादु
रुच्यंतर्पणं चशीतमलविबंधकृत् ॥ हृद्यंधानुकरंचाम्लंवातपित्त
प्रापहं ॥ रक्तरुक्दाहशोफांश्चपित्तजृनिक्षतत्रयान् ॥ नाशयेदि
तिनेब्रूयुर्गुणविद्याविशागदाः ॥

परूषक वृक्ष—कालसा तुरट, आंबट, लघु व कफ, वायु यांचा नाशक व पित्तकर असा आहे. याचे हिरवें फळ लघु, उष्ण, तुरट, आंबट, वातनाशक, असे आहे. याचे पिके फळ मधुर, स्वादु, रुचिकर, तर्पण, शीतल, मलबन्धताकारक, दंश, धातुकर, आंबट व वात, पित्त, तृषा, रक्तदोष, दाह, शोफा व पित्तज्वर, भ्रतभय यांचा नाश करितो.

पट्टशाकस्नुविष्टंभीरक्तपित्तहरोश्रुवं ॥

वैद्यैर्भावप्रकाशेचर्मप्रोक्तावातकोपना ॥

पट्टशाक—पट्टियाशाक विष्टंभकारक, रक्तपित्तनाशक आणि वातकोपन अशी आहे.

पर्वरंपाचनेहृद्यं वृष्यं वन्धिकरंलघु ॥ दीपनंश्लिग्धमुष्णंचकासरक्त
त्रिदोषहं ॥ कृमिजन्मदंनंप्रोक्तंवैद्यैर्विद्याविचक्षणैः ॥ कफनाश
करीवल्लीपत्रंपित्तस्यनाशकं ॥ मूलं तु रेचकं चायमुनिभिः परिकीर्तितं ॥

पर्वरें पाचन, हृद्य, वृष्य, अपिदीपक, लघु, दीपन, श्लिग्ध, उष्ण व खोकला रक्तदोष, त्रिदोष, कृमिरोग यांचा नाश करितात. याची वेळ कफ नाशक. पारं पित्त नाशक आणि मूल रेचक असे आहे.

पटोलीवलकृतम्व्वादुपथ्यादीपनपाचनी ॥ रुच्यापुष्टिकरीज्ञेयाक्वत
पित्तज्वरापहा ॥ शोषात्रिदोषशमनीफलं वृष्यं रुचिप्रदं ॥ मधुरं स्वादु
पथ्यंचपाचकं लघुदीपकं ॥ हृद्यं श्लिग्धं च उष्णं च कफरक्तत्रिदोष

नुत् ॥ कासज्वरकृमिन्हन्तिपर्णवैपित्तनाशकं ॥ मूलरेचकरंप्रोक्तं
वल्लीचैवकफापहा ॥

पटोली—पडवल, (लाहान व थोर), बलकर, स्वादु, पथ्य, दीपन, पाचन, रुचिकर, पुष्टिकर व वात, पित्त, ज्वर, शोष आणि, त्रिदोष यांचा नाश करिते. पडवलफळ, वृष्य, रुचिकर, मधुर, स्वादु, पथ्य, पाचक, लघु, दीपक, दृश, स्निग्ध, उष्ण व कफ, रक्तदोष, त्रिदोष, खोकला, ज्वर, कृमि यांचा नाश करिते. याचीं पानें पित्तनाशक, मूल रेचक, बेल कफनाशक अशीं आहे.

तित्क्तापटोलीकटुकासारकोष्णाकटुःस्मृता ॥ भेदनीपाचनीचैव अ
ग्निदी करायरा ॥ पित्तकफचकंडूचकुंठरक्तविकारकं ॥ ज्वरं
दाहंतृषांकोऽरोगकृमिचनाशयत्यलं ॥ फलमस्याःकटुस्तिक्तपाके
स्वादुलघुस्मृतं ॥ दीपनंपाचनं वृष्यंमललोमनकारकं ॥ ज्ञानपि
त्तकफानांतुयथास्थानेनिवेशकं ॥ सारकंश्वासज्वरहन्त्रिदोषकृ
मिनाशकं ॥ पित्तनाशकरंपर्णमूलकफविनाशकं ॥ कफनाशक
रीवल्लीनैलंज्ञानकफापहं ॥

तित्क्ता पटोली— कडू पडवल तिखट, सारक, उष्ण, तिखट, भेदक, पाचक, अपिदीपक व पित्त, कफ, कंडू, कुष्ठ, रक्तविकार व ज्वर, दाह, तृषा, कोठरोग, कृमि यांचा नाश करिते. हिचे फळ तिखट, कडू, पाककाळीं गोड, लघु, दीपन, पाचन, वृष्य, मलानुलोमन व वायु, पित्त, कफ यांना यथास्थानीं ठेवणारें, सारक व उवास, ज्वर, त्रिदोष, कृमि यांचा नाश करिते. हिचीं पानें पित्तनाशक, मूल कफ नाशक, वल्ली कफ नाशक आणि हिचें तेल, कफ नाशक असें आहे.

हिज्जुलःकटुरुष्णश्चतुवरस्तित्तशोफहन् ॥ मेदमेहकफान्वा
युमुदरंभूतदोषकं ॥ कृमिन्ग्रहाणांपीडांचविषनाशयनेश्रुवं ॥

हिग्गुल— जल कण्ठेर— परेळ तिखट, उष्ण, तुरट, कडू व सृज, मेद, मेह, कफ, वायु, उदररोग, भूतदोष, कृमि, ग्रहपीडा आणि विष यांचा नाश करितो.

पलाशीमधुराम्लाचमुखदोषविनाशिनी ॥

अरोचकहरापथ्यापित्तकोपकरीचसा ॥

पलाशी— पळशी मधुर, अंबट व मुखदोष, अरोचक यांचा नाश करणारी आणि पित्तला कोपविणारी अशी आहे.

पटवासोरुचिकरस्तुवरोदीपनोल्घुः॥शीतीरुक्षीग्राहकश्चस्वरजन
कारकः ॥ पित्तवातकफानांचनाशकःसमुदाहृतः ॥

पटवास- साखंड रुचिकर, तुरट, दीपन, लघु, शीतल, रुक्ष, ग्राहक, बखाल रंग-
विणारा व पित्त, वायु भाणि कफ यांचा नाशक आहे.

परेणीरुचिरानृश्यादाहभ्रमहलीमकान् ॥ कामलापांडुरुक्पित्तर
क्तदोषविषज्वरान् ॥ मूत्रकृच्छ्रं च कंडूंचकासंचैवाविनाशयेत् ॥

परेणी (हस्तपरिभित नारीक प.नाचें श्वाड गोरखनांत उच्यन्त होते तें). रुचिकर
व ताहान, दाह, भ्रम, हलीमक, कामला, पांडुरोग, पित्त, रक्तदोष, विषज्वर, मूत्रकृच्छ्र,
कंडू, खोकला यांचा नाश करिते.

पाठातिकाकटूश्याचभ्रमसंधानकारका ॥ तीक्ष्णालघुःपित्तदाहशू
लानीसारनाशिनी ॥ वानपित्तज्वरछर्दिविषाजीर्णत्रिदोषकान् ॥
हृद्रोगछर्दिंकटूशानिकंडूश्वामकृमीनजयेत् ॥ गुल्मोदरत्रणकफ
वाननाशकरोमना ॥

पाठावली- पहाडमूळ कडू, तिखट, उष्ण, भयसंधानकारक, तीक्ष्ण, लघु व पित्त,
दाह, शूल, अतिसार, वात, पित्त, ज्वर, वाति, विषदोष, अजीर्ण, त्रिदोष, हृद्रोग, वाति,
कुष्ठ, कंडू, श्वास, कृमि, गुल्म, उदर, त्रण, कफ भाणि वायु यांचा नाश करिते.

पनूरस्निक्तकःपित्तजीर्णज्वरविनाशकः ॥

दृग्विकारेभुजेधार्यःशीतोऽणोच्छ्रुषिभिःस्मृतः ॥

पनूर- पाचोदा कडू व पित्त, जीर्णज्वर यांचा नाश करितो. व हा हाताला बांधावा,
हृणजे नेत्रविकारनाशक व समयात असा आहे.

मंचकौवल्लङ्घनिद्राप्रदस्तनुविकारनुत् ॥

मंचक- माचा- पलंग बलकर, निद्राकारक व शरीराचे विकार घालविणारा असा
आहे.

पानीयवर्ग.

जलंचमधुरंशीतंरुचिदंपाचकंमनं ॥ नृप्तिऋद्ध्यंबलदंबुद्धिदृष्टिप्र
दंमनं ॥ हृद्यंहितावहंस्वच्छंपौष्टिकंजीवदंलघु ॥ शोषमोहभाति
निद्राविषालस्यविनाशनं ॥ पित्तचाजीर्णकंश्लानिदाहंमूर्छानृषानं

था ॥ तंद्रांछदिमदवातंश्रमंभैवमदात्ययं ॥ रक्तरुक्तमकश्वास
रक्तदोषविनाशनं ॥ दिव्यभौमंजलंहेधादिव्यंज्ञेयंचतुर्विधं ॥
धारंकारं चहैमंचतौषारंतच्चकीर्तितं ॥ भौमंनूकौपंताडागंसारसं
चौड्भिदंमंतं ॥ चौड्भिंप्राखवर्णवाप्यंनादेयंवसुसंख्यकं ॥

जल—पाणी मधुर, शीत, रुचिप्रद, पाचक, तृप्तिकारक, वीर्यप्रद, बलकारक, बुद्धिप्रद, दृष्टिदायक, हृद्य, हितावह, स्वच्छ, पौष्टिक, जीवन, लघु, व शोष, मोह, भ्रांति, निद्रा, विष, आलस्य, पित्त, अजीर्ण, म्लानि, देहा, मूर्छा, तृषा, तंद्रा, छादि, मद, वायु, श्रम, मदास्य, रक्तदोष, तमकश्वास, रक्तविहार, यांचा नाश करिते— हे दिव्य, व भौम असे दोन प्रकारचे, यांत दिव्य चार प्रकारचे— ते धार, कार, हैम, तौषार, असे आहे, व भौम ते कौप, ताडाग, सारस, उद्विद, चौड्भि, प्राखवर्ण, वाप्य आणि नादेय असे आठ प्रकारचे आहे.

पर्जन्यजंजलंवल्यंलघुचैवरसायनं॥समधातकरंप्रोक्तंनृत्तिकृत्वाच
कंमंतं ॥ आनंदजनकंपथ्यंमतिदंजीवनंमंतं ॥ त्रिदोषमूर्छा
तंद्राग्रंदाहश्रमनृषाहरं ॥ ग्लानिहंतुविशेषेणप्रशस्तंवर्षकालजं ॥
नचुधारोदकंहेधागांगंसामुद्रकंमंतं ॥ गांगंतुचाश्विनेमासिस्वानि
जंसर्वदोषनुनु ॥ सामुद्रमृगशीर्षादिनक्षत्रेपनिंधृतं ॥ तच्छी
नंवातलंभारंकरुद्ररुदोषलं ॥ विलंसिकटुकंप्रोक्तंसर्वकर्मसुनि
दितं ॥ दृष्टिशुकवलानानुनाशकंपरिकीर्तितं ॥

धारोदक—पावसाचे पाणी बलकर, लघु, रसायन, तमधात, तृप्तिकारक, पाचक, आनंद-
दायक, पथ्य, मतिप्रद, जीवन, व त्रिदोष, मूर्छा, तंद्रा, दाह, श्रम, ताहान म्लानि, यांचा
नाश करिते. हे वर्षा ऋतूतले प्रशस्त आहे, हे धारोदक गांग, व सामुद्र या भेदांनी दोन
प्रकारचे, यातून गांग क्षणजे आश्विनमासी स्वातिच्या पावसाचे धरून ठेवावे ते
सर्वदोष नाशक आहे; आणि मृगादि नक्षत्राच्या पावसाचे पाणी धरवे ते सामुद्र; ते शीतल,
वातल, खारट, करुकारक, गुरु दोषल, विलंसि, तिखट, असे आहे. याचा उपयोग करू
नये. हे दृष्टि, शुक आणि बल यांचा नाश करिते.

कारोदकंनुविशदंगुरुरुक्षस्थिरंवनं ॥

करुद्रज्ञातलंघ्नातिभीतांपेचविनाशकं ॥

कारोदक — धारांचे पाणी विशद, गुरु, रुक्ष, स्थिर, घन, करुकर, वातल, अतिशीत
आणि पित्तनाशक असे आहे.

हेमंशतिंगुरुर्धातुवर्धकंपित्तनाशकं ॥

वातवृद्धिकरं चैव मुनिभिः परिकीर्तितं ॥

हेमोदक—पर्वतापासून वर्धक पाप्तून येते ते शीत, गुरु, धातुवर्धक, पित्तनाशक, वातवर्धक, असे आहे.

नीहारजंजलं शीतं रुक्षं वातकरं मतं ॥ कफपित्तमुरस्त्रं भंकंठरोगं

विनाशयेत् ॥ जठराग्निमेदरोगं गलगंडादिकं जयेत् ॥

तौषाणोदक—दवाचे पाणी शीत, रुक्ष, वातकारक व कफ, पित्त उरस्तंभ, कंठरोग, जठराग्नि, मेदरोग आणि गलगंड यांचा नाश करिते.

कौषोदकं पित्तलं च दीपनं च पटुर्मतं ॥ लघुस्वादुत्रिदोषघ्नं कफवा

नहरंपरं ॥ वसंतग्रीष्मयोर्मध्ये प्रशस्तमिति च स्मृतं ॥

भौषाणोदक—भूमिसंबंधी उदक कौषोदक—भाडाचे पाणी पित्तल, दीपन, त्वाट, लघु, स्वादु व त्रिदोष, कफ, वायु यांचा नाश करिते. हे वसंत व ग्रीष्मकाल यांमध्ये अतिप्रशस्त आहे.

सारसोदं वलकरं मधुरं तृप्तिप्रदं लघु ॥

तुवर्गपित्तनृणां ग्रहे मने च हि नावहं ॥

सारसोदक—सरोवराचे पाणी बलकारक, मधुर, तृप्तिकर, लघु, तुरट व पित्त, नृणां यांचा नाश करणारे असे आहे.

नडागजंजलं स्वादु वातलं तुवरं मतं ॥ मलमूत्रस्त्रं भंकं च

पाकैश्च कटुकं मतं ॥ रक्त रुक्कफपित्तग्रहे मने सुखकारकं ॥

नडागोदक—तळावाचे पाणी स्वादु, वातल, तुरट व मल, मूत्र यांचे स्त्रंभक, पाककाळी तिखट व रक्तोग, कफ, पित्त यांचा नाश करणारे, हंमंतकृतं सुखकारक, असे आहे.

चौड्योदकं स्वादु शीतं रुक्षं चाग्निप्रदीपनं ॥ पाचकं मधुरं रुच्यां विश

दं च लघु स्मृतं ॥ कफपित्तं ज्वरं हिक्कानाशयेदिति कीर्तितं ॥ प्रावृ

ट्काले हितकरं मुनिभिः परिकीर्तितं ॥

चाड्योदक—भाड्यालाचे पाणी गोड, शीत, रुक्ष, अग्निदीपक, पाचक, मधुर, रुचिकर विशद, लघु व कफ, पित्त, ज्वर, उष्की यांचा नाश करिते. हे प्रावृट्काळी हितावह होते,

नैर्झरं चोदकं हृद्यं मधुरं चाग्निदीपनं ॥ पाकैश्च तुर्वातलं च कफपित्त

हरं लघु ॥ वसंतग्रीष्मयोः शस्तं मुनिभिः परिकीर्तितं ॥

प्रस्रवणोदक—सन्ध्यायै पाणी दद्यात्, मधुर, अग्निदीपन, पाककार्त्वीं तिखट, वातुल व कफ, पित्त यायै नाशक, लघु असे आहे व वसंत ऋाणि पोष्य यामध्ये रित करिते.

नादेयंशीतलंस्वादुवातलंसारकंहिमं ॥ लघुरुक्षंचाग्निदीपिकारकं
विशदमनं ॥ लेखनंकटुपित्तघ्नंकफहृच्छरदीहिनं ॥

नादेय—सर्वं नद्यायै पाणी स्वादु, वातल, सारक, हिम, लघु, रुक्ष, अग्निदीपक, विशद, लेखन, तिखट, पित्तनाशक, कफनाशक व शरत्कार्त्वीं शितावह असे आहे.

भागोरथीजलंशीतंस्वच्छंस्वाद्गतिपथ्यकृत् ॥ पवित्रंचानिरुच्यं च
पाचकंचामृतोपमं ॥ लघुप्रज्ञाकरंप्रोक्तंत्रिदोषघ्नंरुजाहरं ॥ देश
भेदैश्चसंप्रोक्तागुणभेदामनोषिभिः ॥

भागोरथीचें पाणी शीत, स्वच्छ, स्वादु, अतिपथ्यकारक, पवित्र, अतिरुचिकर, पाचक, अमृतोपम, लघु, प्रज्ञाकारक व त्रिदोष, रोग यांचे नाशक आहे. याचे देशभेदाने गुणभेद होतात.

यामुनेतुजलंस्वादुवातलं गुरुरोचनं ॥ अग्निदीपिकरंरुक्षंवलदंपावनं
मनं ॥ पित्तदाहंश्रमंचैवनाशयेदिनिकीर्त्तितं ॥

यामुनेचें पाणी स्वादु, वातल, गुरु, रोचन, अग्निदीपक, रुक्ष, वनप्रद, पावन व पित्त, दाह, श्रम यांचा नाश करिते.

जांगलंतुजलंरुक्षंलघुसूक्ष्मंपटुर्मनं ॥

अग्निदीपिकरंपथ्यंकफादिवहुरोगनुत् ॥

जांगलदेशज जल—जंगलातलें पाणी रुक्ष, लघु, सूक्ष्म, त्वारट, अग्निदीपक, पथ्यकर व कफादि अनेक व्याधि यांचा नाश करिते.

आनूपंतुजलंस्निग्धघनंस्वादुगुरुर्मनं ॥

कफाग्निमांद्यकृत्प्रोक्तंनानारोगकरंमनं ॥

अनूपदेशांतलें पाणी स्निग्ध, घन, स्वादु, गुरु व कफ, अग्निमांद्य व अनेकव्याधि यांना उत्पन्न करिते.

प्रणाल्यास्तुजलंप्रोक्तंत्रिदोषाणांचकारकं ॥

अन्येगुणाःसमुद्दिष्टःकेदारजलवनबुधैः ॥

प्रणालीजल—पाटाचें पाणी त्रिदोषकारक, आहे वरकड गुण केदारोदकासारिले आहेत.

क्षारोदकं पित्तलं स्यात्सरं चाग्निप्रदीपनं ॥
कफघातहरं प्रोक्तं पूर्वं वैजयिकिस्तकैः ॥

क्षारोदकं पित्तलं सारकं, अग्निदीपकं व कफ, वायु वाचं नासकं असे आहे.

सामुद्रं दोषजनकं दाहकरं रक्तदोषकृत् ॥
अग्निमांशं क्षीपदं च त्वक्दोषं च कफं जयेत् ॥

समुद्राचें पाणी दोषजनक, दाहक व रक्तदोषकारक व अग्निमाद्य, श्लीपद, त्वक्दोष आणि कफ यांना जिंकितें.

ज्वरकुष्ठेने त्रोरोगे उदरे चाग्निमांशके ॥ अरोचके प्रतिश्याये लाला
स्त्रावेक्षये त्रणे ॥ मधुमेहे च शोथे च जलं चाल्पप्रदापयेत् ॥

कोणत्या रोगास थोडे पाणी घ्यावे ते रोग. ज्वर, कुष्ठ, नेत्ररोग, उदर, अग्निमांश, अरुचि, पडसे, लालाखाव, शय, व्रण, मधुमेह, सूज, या व्याधि शान्त्या असतां पाणी प्राशनार्थ घावे घावे.

तृषितानेनाधिकं पीतं जलं पित्तकफप्रदं ॥
ज्वरिणा चानिपीतं तत्कफपित्तप्रकोपकृत् ॥

तृषितानें फार पाणी प्याले असतां काय होतें तें. तृषितानें फार पाणी प्याले असतां पित्त व कफ यांना उत्पन्न करितें. आणि ज्वरितानें फार पाणी प्याले असतां कफ व पित्त यांना अति कोपवितें.

पार्श्वशूले प्रतिश्याये सद्यःशुद्धेन व ज्वरे ॥ गलग्रहवानरोगे चाध्माने
चकफेरुचौ ॥ संग्रहण्यां विद्रथौ च गुल्मे श्वासे चाहक्रिधु ॥ कासे च
स्नेहपीने च जलं शीतं न दापयेत् । नत्तत्रं च कृतं शीतं देयं नैव विवर्जयेत् ॥

थंड पाणी कोणत्या रोगांवर देऊं नये ते. पार्श्वशूल, पडसे, सद्यःशुद्धि केली असतां, नवशर, गलग्रह, वानरोग, अध्मान, कफ, अरुचि, संग्रहणी, विद्रधि, गुल्म, श्वास उचकी, खोकला, यावर आणि स्नेहपान केशानंतर, थंड पाणी देऊं नये, तेंच तापवून, गार करून घावे. मूर्च्छा व वर्म करूं नये.

उष्णं जलं वानकफज्वरीषु दत्तं तृषायां यदि चाग्निदीपनं ॥ क्षेषस्थना
डेश्वमदुःखकारी स्याच्छोभनां पित्तकफानुलोमनं ॥ वानापित्तकफ
स्वेदमलनिःसारणंपरं ॥ मूत्रनिःसारणकरं कफकृष्टज्वरनाशनं ॥
वानापित्तं च कासं च मेदो वृद्धितथावर्धं ॥ एतन्न्यं शं चतुर्थांशं पक्रंदो
षत्रयापहं ॥

उष्णोदक— आधुन येईतों तापविलेले पाणी वातरुफश्वरी मनुष्यास दिलें असता अपिदीपक करितें. व दोष, नाडी, यांना मृदुत देतें, शोथन करितें. व पित्त, कफाला अनुमन करितें. व वायु, पित्त, कफ, घाम आणि मल यांचें निःसारण करितें. व वायु, पित्त, खोकला, मेदोवृद्धि, वाति, कफ, तृषा, ज्वर यांचें नाशक, व मूत्रनिःसारक आहे. हें तृतीयांश, चतुर्थांश राह्ये तो आटविलें असतां त्रिदोष नाश करितें.

प्राशनाथं चरात्रौतुतत्रचार्थवशिष्टकं ॥ चतुर्थांशं चाष्टमांशंगुणैरु
चरनाधिकं ॥ साधारणं चामिदोषिकरं वस्त्रिदोषशोधनं ॥ कफवात
श्वासकासमेदामाजोर्णजूर्निनुत् ॥ रात्रौचोष्णं जलं पीतं लघुचामि
प्रदीपकं ॥ वस्त्रिशुद्धिकरं चैव पार्श्वपीडांचपोनसं ॥ आध्मानेतृषि
हिक्रायांकफेवनेनवज्वरे ॥ रेकेश्वासेचशोथेचहितमुक्तमनीषिभिः ॥

रात्रीं प्यावयाचें उष्णोदक तापवून निमे, चतुर्थांश किंवा अष्टमांश करून प्यावे. तें उत्तरोत्तर गुणांनीं अधिक आहे. व साधारण अग्निदीपन व वस्त्रिशुद्धिकारक आणि कफ, वायु, दमा, खोकला, मेद, आम, अजीर्ण, ज्वर यांचा नाश करितें. रात्रीं ऊन पाणी प्यालें असतां तें लघु, अग्निदीपक, वस्त्रिशुद्धिकारक व पार्श्वपीडा, पीनन, आध्मान, ताहान, उचकी, कफ, वायु, नवज्वर, रेच, श्वास, शोक यांवर हितकारक होतें.

चतुर्थांशावशिष्टंच आग्नेयांश्चुमंतं चतुः ॥ पाचकं ग्राहकं तनुदोषनं
सर्वदाहितं ॥ लघुश्वासंचकासंचकफंजूर्निचनशयेत् ॥ आनाह
वानंपांडुंचशूलंचाशंतथोदरं ॥ गुल्मं शोथं नाशयन्तियेवमाचार्यभाषिनं ॥

आग्नेयांश्च (तीन भाग आटवून एक भाग राहिलेले चतुर्थांश शेष राखवें तें) पाचक, ग्राहक, दीपन, सर्व काळामध्ये हित, लघु व दमा, खोकला, कफ, ज्वर, आनाहवात, पांडुरोग, शूल, अर्श, उदर, गुल्म, शोथ यांचा नाश करितें.

चतुर्थांशावशिष्टंच पेयं भूमिभरद्यपि ॥

हेमंतवर्षांशिशिरवसंतेश्वर्धशेषितं ॥

ऋतु भेदाने पाणी आटवून पिण्याचा प्रकार. ग्रीष्म व शरदृतु यामध्ये चतुर्थांश राखून तें प्यावे आणि हेमंतऋतु, वर्षाऋतु शिशिरऋतु आणि वसंतऋतु यामध्ये अर्धे आटवून तें प्यावे.

तप्तशीतजलंचैवदाहेवानानिसारके ॥ पित्तेचरक्तदोषेषमूर्छायांच
मदात्यये ॥ विषेपित्तमूत्रकृच्छ्रपांडुरोगैतृषारुजि ॥ वमौषधमेमदेचै
वपित्तजन्यरुजौतथा ॥ सपिपाते चपेयं स्यादिति त्रिप्रोक्तं पिकरसकैः ॥

पाणी तापवून थंड करून पिण्याचे रोग. तापवून निघालेले पाणी दाह, वातातिसार, पित्त, रकरोग, मूर्छा, महाशय, विष, पित्त, मूत्रकृच्छ्र, पांडुरोग, तृषारोग, वांति, भ्रम, मद्य, पित्तजन्य रोग आणि सन्निपात यांवर प्यावे अणजे हितकारक होते.

ज्वरेवान्तातिसारेचसंग्रहण्यांजणेनथा ॥ कफानिसारिशोथेचप्रमेहे
चामवातके ॥ उवासेकासेविसर्पेचअभिमाद्येकफोदरे ॥ वातोदरेने
त्ररुजिकुष्ठरोगेगलग्रहे ॥ मसूरिकायांशूलेचनवसूनौक्षयेनथा ॥
अर्दिनेगृध्रसीदानेहिक्रायांचभगंदरे ॥ वांतौचसन्निपातेचप्रत्याध्मा
नेनथाहितं ॥ आध्मानेचैवपेयस्यादुष्णनीरंहितंमनं ॥ रात्रौतत्रं
चशीतंचनपेयंदिवसेजनैः ॥ दिवानत्रंचशीतं चनपेयंनिशिमवदा ॥
पीनंचेदंगजडनांकरोतीनिबुधैर्मनं ॥

गरम पाण्या कोणत्या रोगांवर द्यावे ते ज्वर, वयु, अतिसार, संग्रहणी, व्रण, कफातिसार, सूज, प्रमेह, आमवात, दमा, खोकला, विसर्प, अधिमद्य, कफंदर, वातोदर, नेत्ररोग, कुष्ठरोग, गलग्रह, मसूरिका, शूल, नूतनवाळंत, क्षयी, अर्दितवायु, मूत्रमौत्रवायु, उचकी, भगंदर, वांति, सन्निपात, प्रत्याध्मान आणि अध्मान यांवर द्यावे ते हितकारक होते. रात्री जपलेले पाणी कधीहि दिवसामध्ये पिऊनये आणि दिवसास तापविलेले रात्री पिऊनये, याले असतां अंगाला जडता करिते.

द्विःपाचितंजलंपीतंविषन्त्यंभवेत्सदा ॥

घृतंनैलंकषायश्चशाकाद्यन्नंथास्मृतं ॥

द्विःपाचितं जल.— दोनवेळ तापविलेले पाणी विपत्तुस्य होते, ते गहान करूं नये, तेंपेच घृत, तेल, कषाय आणि शाकादि भक्ष्य हेंही द्विः-पाचित भक्षण करूं नये. ते भक्षण केले असतां विपत्तुस्य होते.

रक्तदोषेचमूर्छायांदाहेपिनेश्रमेभ्रमे ॥ ऊर्ध्वगामीरक्तपिचैवमौच
नमकेनथा ॥ मुखकंठजशोषेचविदग्भार्जाजीर्णकेनथा ॥ विदग्धे
चतथोद्गरेदयंशीतंजलंबुधैः ॥ एनेषुज्वरयुक्तेषुतत्रशीतंहितंमनं ॥

वाजें शीतोदक कोणत्या रोगांवर द्यावे ते. तापवून थंड झालेले पाणी रक्तदोष, मूर्छा, दाह, पित्त, भ्रम, भ्रम, ऊर्ध्वगामी रक्तपित्त, वांति, तमकशय, मुखशोष, त्रुशोष विदग्भार्जाजीर्ण, करपट हेंकरा आणि जरित यांना द्यावे ते हितकारक होते.

शीतंचयामाप्रचतितरंशीतार्धग्रामकात् ॥

तदेवौष्णंमुहूर्तेनपचनीत्येवमीरितं ॥

जलपचनकाल. थंड पाणी एक प्रहराने पचन होतें, व तापवून निवालेले चार घटकांत पचते. आणि गरम पाणी मुहूर्ताने पचन होतें.

वलिपाटलिकाचोष्णावानारोचकपित्तहा ॥

रक्तदोषंचशोफंचनाशयेदिनिकीर्तितं ॥

बली पाटला— पाडल उष्ण व वायु, अरुचि, पित्त, रक्तदोष आणि सूज यांचा नाश करिते.

श्वेनानुपाटलाचोष्णानिक्तागुर्वीसुगंधिका ॥ रक्तदोषारुचीशोफ

श्वामनुश्र्वानिनाशिनी ॥ हिक्रांकफंचवातंचनाशयेदिनिकीर्तितं ॥

श्वेत पाडल उष्ण, कडू, गुरू, सुगंधि व रक्तदोष, अरुचि, सूज, दमा, ताहान, वांति, उचकी, करु आणि वायु यांचा नाश करिते.

क्षुद्रानुपाटलाश्वेनान्निग्रवाचप्रयभोधिनी ॥

कफमेदकुश्रविषमंडलानिविनाशयेत् ॥

क्षुद्र श्वेत पाडल तिग्व, कणशोधक व करु, मेद, कुश्र, विष आणि मंडले यांचा नाश करिते.

रक्तपाटलिकानिक्ताकट्टीचोष्णाकफग्रहा ॥

सन्निघानश्वामिसर्वशोफानिनाशयेत् ॥

रक्तपाडल— तमसुष्णी कडू, तिखट, उष्ण, ककनशक व सन्निघान, दमा, वांति, सूज आणि अधमान यांचा नाश करिते.

भूपाटलाकट्टीष्णाचवत्यावीर्यांववधिनी ।

भूपाडल—भुरगडल तिखट, उष्ण, कडकर आणि वीर्यवर्धक अशी आहे.

पुण्यामिपाटलायाम्नुश्र्वानितुवगणिच ॥ हृद्यानिशीतवीर्याणिर

रक्तदोषवृणचिच ॥ दाहकफंपित्तरोमेषिचानिसारहाणिच ॥

पाडलीचीं फुले— स्वादू, तुरट, दृश, मतिरीर्य व रक्तदोष, दाह, कफ, पित्तरोग, पिनातिसार यांचा नाश करितात.

फलानिपाटलायास्तनुशीतानिचगुरूणिच ॥ तुवगणिचनिकानि

मधुराणिबुधाजगुः ॥ मूत्रकृत्रं रक्तपित्तहिक्कावातहराणिच ॥

पादुकीचां कळें शीतल, गुड, तुरट, कडू, मधुर व मूत्रकृच्छ्र, रक्तपित्त, उचकी आणि वायु यांचा नाश करितात.

पाषाणभेदोमधुरोवर्ण्यस्ति रक्तश्वशीतलः ॥ नुवरोभेदकोवस्ति शोधनो
भेदकः स्मृतः ॥ मेहनृत्दाहगुल्मार्शमूत्रकृच्छ्राश्मरीजयेत् ॥ योनिरु
क्लिहशूलांश्च त्रिदोषत्रणहद्रुजः ॥ नाशयेच्चापि पित्तस्य हाताजोडी
तिवैजगुः ॥

पाषाणभेद मधुर, वर्णकर, कडू, शीतल, तुरट, भेदक, वस्तिशोधक, रचक, व मेह, तृषा, दाह, गुल्म, अर्श, मूत्रकृच्छ्र, अश्मरी, योनिरोग, क्लिहा, शूल, त्रिदोष
त्रण, हृदीग यांचा नाश करितो. यालाच हाताजोडी पाषाणभेद क्षणतात. कोणी
दुसरे प्रकारचा आहे असे क्षणतात.

शिलावल्कंहिमंस्वादुचोऽणं मेहरं तथा ॥

मूत्ररोधाश्मरीशूलापित्तत्रयहरं नृपे ॥

उत्त, पाषाणभेद-पाषाणचाकू हिम, स्वादु, उष्ण व मेह, मूत्ररोध, अश्मरी,
शूल आणि पित्त. त्रय यांचा नाशक असा आहे.

वटपत्र्यश्मभित्तीनोमधुरस्तुवल् प्रदः ॥ किंचिदग्नेदाग्निकरोत्रणकृच्छ्र
प्रमेहांजन ॥ अश्मरीमूत्रयान्त्रभगंदरं विनाशयेत् ॥

वटपत्रीपाषाणभेद शीत, मधुर, वरुप्रद, किंचित् अग्निदीपक व त्रण, कृच्छ्र,
प्रमेह, अश्मरी, मूत्राघात आणि भगंदर यांचा नाश करितो.

गोजिह्वाकटुकानिक्ताशीतलात्रणरोपणी ॥

पित्तंसर्वविषहंनिकासारुचाविनाशिनी ॥

गोजिह्वा-पाथरी तिखट, कडू, शीतल, त्रणरोपण व पित्त, सर्व प्रकारचीं विषे,
स्वाकला आणि अरुचि यांचा नाश करिते.

गोध्मीकटुकानिक्ताशीताचग्राहिणीपरा ॥ वातलापाचकाचाम्नि
दीपनीनुवगलघुः ॥ स्वादुहृद्यामृदुकफपित्तदोषत्रयापहा ॥ का
सारुचिश्वासमेहरक्तदोषत्रणज्वरान् ॥ अर्शासिनाशयत्येषाव्यंज
नंकुष्ठमेहहन् ॥ रक्तदोषहरंचैव तृषाघ्नं ज्वरनुल्लघु ॥

गोधूमपाथरीचा भेद— तिखट, कडू, शीतल, ग्राहक, वातल, पाचक, अपिदीपक तुरट, लघु, स्वादु, इत्य, मृदु व कफ, पित्त, विदोष, खोकला, अकचि, दमा, मेह, रक्तदोष व्रण, ज्वर, अशरीरोग यांचा नाश करते. हिची भाजी कुष्ठ, मेह, रक्तदोष, तृषा आणि ज्वर यांचा नाश करणारी व लघु अशी आहे.

पालकमधुरंपथ्यं किंचित्कटुचशीतलं ॥ रुक्षं स्त्रारं वानलं च ग्राहिभे
दकतर्पणं ॥ पिच्छलं गुरुविशंभिस्वादुः श्वासकफान्जयेत् ॥ रक्तपि
त्तमदं चैव विषदोषं च नाशयेत् ॥

पालक्य—पालक भाजी मधुर, पथ्यकर, किंचित् तिखट, शीतल, रुक्ष, शार, वातल, ग्राहक, भेदक, तर्पण, पिच्छल, गुरु, विष्टभकारक, स्वादु व श्वास, कफ, रक्तपित्त, मद, विषदोष यांचा नाश करते.

पार्श्वकटुगानिक्ताचक्रायावानरंगहा ॥ ग्रहभूतव्रणघ्नी
तिखटदोषापरहान्प्रे ॥ दाहन्तृग्णाविषघ्नीनिद्रद्व्यरत्नाकरं स्मृता ॥

पाच— मरकतपत्री पाच येतो ती तिखट, उष्ण, कडू, तुरट, तुगधी, वायु, ग्रहदोष, भूतवाधा, व्रण, विदोष, दाह, तृग्णा आणि विष यांचा नाश करिते.

पारिभद्रः कटुष्णश्च पथ्यश्चाग्निप्रदापकः ॥ अरोचकः कफकृमिमेद
शोफहरः स्मृतः ॥ पुष्पपित्तरुजं हनि कर्णव्यार्थीश्च नाशयेत् ॥

पारिभद्र—पांगारा तिखट, उष्ण, पथ्य, अपिदीपक, अकचिकारक व कफ, कृमि, मेद, शोफा यांचा नाश करितो. पार्श्वी फुलें विनरोग व कर्णव्याधि यांचा नाश करितात.

पर्जन्यस्यागमेशीतं मूत्रोत्सर्गः पुनः पुनः ॥

निद्रालस्यो जृम्भणं च रोमांचश्चैव जायते ॥

पाऊस पडनांच काय होतें तें. पाऊस पडतांच धंडी वाजते. पुनः पुनः लक्ष्मीला होतें, निद्रा, भालस्य, जांभया आणि रोमांच, हे होतात.

प्लक्षस्तिक्तः कटुः शीतस्नुवरो व्रणनाशनः ॥ योनिदोषविसर्पचदाह
पित्तकफान्हरन् ॥ रक्तदोषं रक्तपित्तं मेदो रोगं च नाशयेत् ॥ प्रलापशो
षमूर्छाश्च भ्रमशोफानसारहा ॥ लघुप्लक्षो गुणैश्चैवाधिकः प्रोक्तो म
नीषिभिः ॥

प्लक्ष— पिंपरी तिखट, शीत, तुरट, व्रणनाशक, व योनिदोष, विसर्प, दाह, पित्त, कफ, रक्तदोष, रक्तपित्त, मेदो रोग, प्रलाप, शोष, मूर्छा, भ्रम, सृज, अ-
तिसार, ह्यांचा नाश करिते. लघुपिंपरी गुणानां अधिक आहे.

पांडुःफलीं तु मधुरा बल्या वृश्वा च शीतला ॥

मूत्राघातं पित्तरीगं मूत्रे कृद्वा लरुक जयेत् ॥

पांडुरफळीवृक्ष - पांढरफळी मधुर, बलकर, वृष्य, शीतल, व मूत्राघात, पित्तरीग, मूत्रकृच्छ्र आणि रक्तदोष यांचा नाश करिते.

पिप्पलीस्निग्धकटुकाचोष्णा वृश्वा च दीपनी ॥ निक्कारसायनी भेदी

लघुहृद्या च सारका ॥ पाचकापिनलानोष्णावानश्वासकफापहा ॥

क्षयंकासंज्वरं कुष्ठमरुचिं गुल्ममावच ॥ अर्शप्रमेहं प्लीहां च उदरंचै

वनाशयेत् ॥ त्रिदोषंच तृषांचैव कृम्यजीर्णामपांडुहृत ॥ कामलाशू

लहर्त्रांच सैवाद्र्शास्निग्धशीतला ॥ मधुराकफदाचैव पित्तनाशकरीगुरुः ॥

पिप्पली स्निग्ध, तिक्वट, उष्ण, रतिकालीं हितकारक, अपिदीपन करणारी, कटु, रसायन, सारक, लघु, हृदयप्रिय, रेचक, पचनकारक, पित्तकर्त्री, दुः सह, वात, दमा, कफ यांची नाशक; क्षय, खोक्त्या, ज्वर, कृष्ट, अरुचि, गुल्म, मूलव्याधि, प्रमेह, कौल, उदर आणि, त्रिदोष, तहान, कृमिरीग, अजीर्ण, भ्रामंश, पांडुरोग, काबील आणि शूल यांची नाशक आहे. आणि ही भोली असतां स्निग्ध, शीत करणारी, मधुर, कफकर, पित्तनाशक, गुरु, अशी आहे.

सैहलीपिप्पलीचोष्णाशीतनीकटुकानता ॥ कोटुशुद्धिकरीचैवजं

तुपीडाविनाशिनो ॥ कफघातश्चामहगमुनिभिः परिकीर्तिता ॥

सैहली पिप्पली उष्ण, अपिदीपक, तिक्वट, कोटुशुद्धिकारक व रुमि, कफ, वात आणि दवाम यांची नाशक आहे.

मर्कटीपिप्पलीनिक्कानुवरासुरसाम्भृता ॥

मूत्रकृद्वाग्मरीयोनिशूलविस्फोटकानजयेत् ॥

मर्कट पिप्पली - रात्र पिप्पली कटु, तुगठ, गोड व मूत्रकृच्छ्र, अग्नी, योनिशूल, विस्फोटक यांचा नाश करिते.

वनस्थापिप्पलीरुच्याकटुष्णादीपनीतथा ॥ आर्द्रभावे गुणाढ्यात्

शुष्काम्बल्यगुणाम्भृता ॥ तीणानिभियजानार्थैः प्रोक्तराजनिघंटके ॥

वनपिप्पली रानापिप्पली रुचिकर, तिक्वट, उष्ण, दीपन, अशी आहे, ही भोली गुणांनी आहे, शुष्क अल्पगुण आहे, व अतितीक्ष्ण अशी आहे.

पापपलीमूलकंचामिदीपकरुचिरमतं ॥ पित्तलंपाचकरुक्षभेदकं

तीक्ष्णातिक्तकं ॥ लघुष्णं चामशूकघ्नं प्लीहागुल्मीदरापहं ॥ कफवा
तश्वासकामकृम्यानाहक्षयप्रणुत् ॥ कफवातोदरं चैव नाशयेदिति कीर्तितं ॥

पिंपलीमूले— पिंपलीमूल अग्निदीपक, रुचिका, पित्तल, पाचक, रुक्ष, भेदक, तीक्ष्ण, कडू, लघु, उष्ण व आम, शूल, क्षीबा, गुल्म, उदर, कफ, वायु, दमा, स्त्रोकला, कृमि, आनाह, क्षय, कफ, वातोदर यांचा नाश करिते.

अश्वत्थो मधुरः शीतः कफप्रयोदुर्जरोगुहः ॥ रुशोवर्ण्यस्ति कृशयो
निशोधनकारकः ॥ योनिदोषरक्तदोषं दाहपित्तकफान्जयेत् ॥
व्रणं च नाशयत्येव फलपक्वं च शीतलं ॥ हृद्यं रक्त रुजोपित्तं विषदोषं च
नाशयेत् ॥ दाहं वानिच शोषं च भरुचिचैत्रनाशयेत् ॥

अश्वत्थ— पिंपळ मधुर, शीत, तुरट, दुर्जर, गुण, रुक्ष, वर्णकर, कडू, येनिशुद्धिकारक व योनिदोष, रक्तदोष, दाह, पित्त, कफ, व्रण यांचा नाश करितो. याचें पित्त फळ शीतळ, हृद्य व रक्तदाय, पित्त, विषदोष, दाह, वांति, शोष, अरुचि यांचा नाश करितो

ब्रह्मवृक्षस्तु मधुरो वृष्यो म्लानुवसेमनः ॥ दुर्जरः कफकृस्त्रिभ्यः शुक्ल
लोजं त्कारकः ॥ वानिचिचं च हृद्यं गंदहं कंठरुजं तथा ॥ नाशयेदि
तिसंश्रोक्तः फलमम्लं मधुः स्मृतं ॥ मूलं तु पुनरंशेषं मज्जास्वाशोश्मृनावुधैः ॥

ब्रह्मवृक्ष— पागोसा पिंपळ मधुर, वृष्य, अंचट, मुष्ट, दुर्जर, कफकारक, स्त्रिभ्य, शुक्ल, वंतुकारक व वानि, पित्त, हृद्य, गंदह, कंठरुज यांचा नाश करितो. याचें फळ मधुर, मूल तुरट, मार गोड भसा आहे.

पर्पटः शीतलस्तिक्तः संप्राहीवानकोपनः ॥ लघुः राकेचकटुकोहेरेत्
पित्तकफज्वरान् ॥ रक्तदोषरुचिदाहम्लानममदान्जयेत् ॥
प्रोहवाग्निदूरक्तपित्तानांचविनाशकः ॥ अस्थशाकानुसंप्राहीवी
तावानकरालघुः ॥ तिक्तारक्तरुजं पित्तं ज्वरं तृणांचनाशयेत् ॥
कंठभ्रमं च दाहं च नाशयेदिति कीर्तितं ॥

पर्पट— पित्त पापडा शीतळ, कडू, पाहक, वातकारक, लघु, पककाळी तिखट, व पित्त, कफ, ज्वर, रक्तदोष, भ्रमचि, दाह, म्लानि, भ्रम, पद, प्रमेह, ओकारो, तृषा, आग्नि रक्तपित्त, यांचा नाश करितो. याची भाजी संप्राही, शीतल, वातकारक, लघु, कडू, व रक्तविकार, पित्तज्वर, ताहान, कफ, भ्रम, दाह, यांचा नाश करिते.

क्षीरिणीसारकाशीतातिकाङ्गमिहरापरा ॥ रुचिहीनाशोफनापकफ
पित्तज्वरंतथा ॥ वातरक्तविषकंडूमानाहंपित्तरक्तकं ॥ कुष्ठप्रणं
त्रिदोषचरक्तपित्तचकामलां ॥ नाशयोदतिसंप्रोक्तावैद्यैःशास्त्रविशारदैः ॥

क्षीरिणी—खिरणी सारक, शीतल, कडू, कृमिनाशक, रुचिहीन व सूज, ताप, कफ,
पित्त, ज्वर, वातरक्त, विष, कंडू, आनाह, पित्तरक्त, कुष्ठ, वण, त्रिदोष, रक्तपित्त, काशीळ,
यांचा नाश करित्ये.

स्वर्णक्षीरीहिमानिकासराकंडुविनाशका ॥ वातरक्तकृमीनपित्तकं
फंक्कुञ्चनाशयेत् ॥ जूर्यश्मरोशोफदाहज्वरकोठावनाशिनी ॥ मू
लंचास्याचोखडिनिगुणाःपूर्वाक्तवत्स्मृताः ॥

स्वर्णक्षीरी—कांठधोत्री, दाहडी, कडसरा, पिसोऱ्याचा भेद हिम, कडू, सारक, व कंडू,
वातरक्त, कृमि, पित्त, कफ, मूत्रकृच्छ्र, ज्वर, अश्मरी, सूज, दाह, ज्वर, कोठ, यांचा नाशक
आहे. याच्याच मूळाला चौख ढगतात, त्याचे गुण वर सांगतल्या प्रमाणेच आहेत.

पित्तनुतिक्तमम्लंस्यान्नाङ्गंतेजोमयंसरं ॥ ज्वरपाकनृषाशोषकार
कंविशदंमनं ॥ उष्णद्रवंनीलवर्णहृत्पादगतिप्रगुन् ॥ तिक्तंनि
शीथेशरदिमध्यान्हेचप्रकुप्यात् ॥

पित्त कडू, आंबट, तीक्ष्ण, तेजोमय, सारक, व ज्वरपाक, ताहान, व शोष, पाना
करणारे, विशद, उष्ण, द्रवरूप, नीलवर्ण, हात पाय मोडन्याःसारखे करणारे, कडू, व
बभ्यरात्री, शरदतमध्ये, आणि मध्यान्ह या समर्थी कोप पावते.

निकोचकंगुरुस्त्रिभ्रं वृष्योष्णंधातुवर्धकं ॥ रक्तप्रसादनंस्वा
दुबल्यंपित्तकंमन ॥ तिक्तंसरंचक्रफहृत्वातगुल्मात्रिदोषजिन ॥

निकोचक—पित्ते गुरु, जिग्ध, वृष्य, उष्ण, धातुवर्धक, रक्ताला स्वच्छ करणारे,
स्वादु, बलकारक, पित्तकर, कडू, सारक, व कफ, वायु, गुल्म, आणि त्रिदोष, यांचे
नाशक आहेत.

नीलाम्ळीमधुरारुच्याकफवानज्वरापहा ॥
ग्राहकाचैवसंप्रोक्ताराजनामानघंटके ॥

नीलाम्ळी मधुर, हृत्तिकर, व कफ, वायु, ज्वर, यांचा नाश करणारी आणि पाहक
बधी आहे.

पृष्ठिपर्णीकटुस्तिक्ताचाम्लोष्णामधुरालघुः ॥ वृथाकासमतीसारं
रक्तातीसरणंपरं ॥ वातरोगनृषांदाहंनिदोषंचवामतथा ॥ उन्मादंच
उ्वरंश्वासं व्रणं चैत्रविनाशयेत् ॥

पृष्ठिपर्णी—पिठवण, रानभाल, खैररा तिखट, कडू, आंबट, उष्ण, मधुरा, लघु, वृष्य,
व कास, अतिसार, रक्तातिसार, वातरोग, तृसां, दाह, विशेष, वांति, उन्माद, उ्वर,
दमा, व्रण यांचा नाश करिले.

लघुपीलुस्तुकटुकःकषायोमधुरोम्लकः ॥ सरःस्वादुर्दीपनश्चतिल
स्तीक्ष्णश्वभेदकः ॥ रक्तपित्तकरश्चण्णोविदाही चार्शगुल्मनुत् ॥
स्निग्धःकफंवातरक्तंप्लीहानाहूरुजंतथा ॥ उदरंविषवाधांचनाश
येदितिकीर्तितं ॥

लघुपीलु—पीलुक्ष तिखट, तुरट, मधुर, आंबट, मारक, स्वादु, दीपन, कडू, तीक्ष्ण,
भेदक, रक्तपित्तकर, उष्ण, विदाही व अर्श, गुल्म, यांचा नाशक, स्निग्ध, व कफ,
वातरक्त, प्लीहा, आनाह, उदर, आणि विषवाधा यांचा नाश करितो.

बृहत्पीलुस्तुमधुरोवृष्यःपित्तविषापहः ॥ आमहादीपनोरुच्य
स्नैलं चास्यलघुस्मृतं ॥ कफवातरुजंहेनिङ्गितपूर्वमुत्रैःस्मृतं ॥

पद्मापीलु—थोर पीलु मधुर, वृष्य, व पित्त, विषनाशक, आमदोषनाशक, दीपन, आणि
पाचकर, आमा बाहे, याचें तेल, लघु, व कक, वायु यांचे, नाशक अंत आहे.

अधपक्करमूलंतुकटुष्णभेदितिलकं ॥ कफंवांउ्वरंशोथंकासं
श्वासमरोचकं ॥ हिक्कांपांडुंपार्श्वशूलं नाशयेदितिकीर्तितं ॥

पक्करमूल तिखट, उष्ण, भेदक, कडू व कक, वायु, उ्वर, सूज, शोकला, दमा,
भ्रूचि, उचकी, पांडुरोग, आणि पार्श्वशूल, यांचा नाश करिते.

श्वेतापुनर्नशानिक्ताचोष्णाकक्षीचतूवरा ॥ रुच्याग्निदीपनरिक्ता
मधुरावटुसारका ॥ हृद्याशोफकफंवांनकासमर्शव्रणंजयेत् ॥
पांडूनविषोदरंशूलं दद्वेगोरःस्तपहा ॥ घृतेनमूलकंचास्याह्वंजितं
हृदिप्लवकं ॥ मधुनासहमूलंतुह्वंजितंलावनाशकं ॥ अंजितंमार्क
वरसैर्नै चकडुनिवारणं॥ केवले नजले नैव अंजितंतिभिरापहं॥ जले
नगोःश्रुताचपिप्लयाचांजितंयदा ॥ रात्र्यांध्यंनश्यतेतेन चोष्णः
वर्णरसःस्मृतः ॥

पांढरा पुनर्नवा कटु, उष्ण, तिखट, तुरट, हृषिकर, अपिदीपक, हृद्य, मधुर, खारट, सारक, हृद्य, व सृज, कफ, वायु, खोकला, अर्श, व्रण, पांडुरोग, विष, उदर, शूल, हृदोग, उरक्षत, यांचा नाश करितो, याच्या मुळीचें तुपाशीं अंजन केलें असतां नेत्रांतील फुलाचा नाश करितें. मधाशीं अंजन केलें असतां स्त्रियांचा नाश करितें, माक्याच्या रसाशीं अंजन केलें असतां नेत्रांचा कंडू दूर करितें, केवळ पाण्याशीं अंजन केलें असतां निगिरोग जातो, आणि गाईच्या क्षणाच्या रसांत पिंपळी व हें मूळ उगाळून अंजन केलें असतां रातांधळें जात. पुनर्नवाच्या पाल्याचा रस उष्ण आहे.

रक्तापुनर्नवानिक्तासारकाशीनलालधुः ॥ वानलाग्राहकाचैवपा
केकशिरसायनी ॥ कफापत्तेरक्तदोषप्रदरंशोफपांडुनुत ॥

रक्त पुनर्नवा कटु, सारक, शाबल, लघु, वायु, ग्राहक, पाककार्त्वी तिखट, रसायन, व कफ, पित्त, रक्तदोष, पांडुरोग, वदर, सृज यांचा नाश करितो.

क्रायापुनर्नवानिक्ताकट्टीचोग्यारसायनी ॥
हृद्रोगपांडुरोगयथुश्वासवानकफापहा ॥

क्राया पुनर्नवा कटु, तिखट, उष्ण, रसायन, व हृदोग, पांडुरोग, सृज, दमा, व पु, आणि कफ यांचा नाश करितो.

पौनर्नदीपर्णशकाचानिरुजकफपहा ॥
दानाभिर्वाप्रगुग्नीर्लाशशूलविनाशिका ॥

पुनर्नवाची भाजा भतिकर, ककुभाशक, व वायु, अभिनादा, शीतल, आणि शूल, यांचा नाश करितो.

पुनर्नवाकट्टरश्चुद्योगर्भदोहः ॥ वृषोवानकरीरुक्षःस्वा
दाश्वसनाक ॥ मूत्रलश्चमलसंभीषितवाहृत्पापः ॥

पुनर्नवाकट्टरश्च कफकारक, चतुष्प, गर्भप्रद, पिम, वृष्य, वतकारक, हृद्य, स्वादु, खारट, तंदय, मूत्रक, मरुतभास, व पित्त, दाह तृण यांचा नाश करितो.

पुष्पद्रवःसरोशीनस्वरःश्रमदाहदा ॥
वांनिर्दृषित्तोगघ्नोमुखरोगविनाशकः ॥

पुष्पद्रव- फुलांचें पाणी सारक, शीत, तुरट, व श्रम, दाह, वांति, तृषा, पित्तरोग, आणि मुखरोग यांचा नाश करितो.

लक्ष्मणासुरभिश्चोष्णाचौषणापथ्यकारका ॥

वातकफश्वेदध्यात्वंनाशयेदिनिकीर्तितं ॥

लक्ष्मणा—पुत्रदात्री सुरभि, उष्ण, तिखट, पथ्यकारक, व वायु, पित्त, कफ आणि बंध्यात्व, यांचा नाश करिते.

पुत्रदामधुराशीतानारीपुष्यादिदोषहा ॥

पित्तदाहार्तर्वदोषश्रमंचैवविनाशयेत् ॥ .

पुत्रदा मधुर, शीतल, स्त्रियांचे पुष्पादि दोषांना दूर करणारी व पित्त, दाह, अतुदोष आणि श्रम यांचा नाश करिते.

पुष्यादित्रिनयंचैतःपुष्पंचैवैकभागिकं ॥ एकस्तुचंदनोभागःकुंकु

मंचत्रिभागिकं ॥ एतद्दानुत्रयंवातमुष्णतांचविनाशयेत् ॥

पुष्यादित्रय एक भाग लवंगा, एक भाग चंदन आणि केशर तीन भाग मिलून करावे ते घातुष्य, वायु आणि उष्णता यांचा नाश करिते.

पुदिनस्तुगुरुःस्वादुरुच्योद्दिद्यःसुखावहः ॥ मलमूत्रस्तंभकरःकफका

समदापहः ॥ आग्नेमांद्यविषूचिघ्नःसंग्रहण्यतिसाग्हा ॥ जीर्णज्वरंकृ

मीश्वैवनाशयेदिनिकीर्तितं ॥

पुदिना गुरु, स्वादु, रुचिकर, हृद्य, सुखावह व मल, मूत्र यांका स्तंभकरणारा आणि कफ, प्लेकला, अपिमांश, विषुचि, संग्रहणी, भतिसार, जीर्णज्वर, आणि कृमि यांचा नाश करितो.

पुत्रागोमधुरःशीतःसुगंधीरक्तदोषहा ॥ देवप्रसादजनकोरक्करुक

रक्तपित्तजित् ॥ कफपित्तभूतवाधांनाशयेदिनिकीर्तितं ॥ पुष्पं

वृष्यंवातशूलकफदोषानजयत्यलं ॥

पुत्राग— कडवी उंडीण—उंडीण वृक्ष मधुर, शीतल, सुगंधि, रक्तपित्तनाशक, देवप्रसाद-कारक व रक्तदोष, रक्तपित्त, कफ, पित्त, भूतवाधा यांचा नाश करितो. यांचीं फुले वृष्य, शतशूल, व कफदोष यांचा नाश करितात.

नमेरुस्तिक्तपुत्रागादधिकश्चगुणैःस्मृतः ॥

नमेरु—सुरपुत्राग—सुरगंधि साड कडू व उंडिणीहून गुणांनी अधिक आहे.

पुष्पस्थधारणंकांतिवर्धनंकामकारकं ॥

औजःश्रीवर्धकंचैवपापप्रहविनाशनं ॥

पुष्पधारण कान्तिवर्धक, कामोत्पत्तिकारक व ओज, श्री यांना वाढविणारे आणि पाप-ग्रह यांची पीडा दूर करणारे असे आहे.

रीतिपुष्पंतु चक्षुष्यंशीतंपित्तकफापहं ॥

हिक्रांदाहंविषंका संनेत्ररोगंचनाशयेत् ॥

रीतिपुष्प-पुष्पांजन- पित्तजीव फूल चर्धना हितावह. शीत व पित्त, कफ, उचकी, दाह, विष, खोकला, नेत्ररोग यांचा नाश करिते.

प्रपौंडरीकोमधुरोवर्ष्यश्चत्रणरोपणः ॥ तिक्तःशीतश्चक्षुष्यःशुक
लःपित्तनाशनः ॥ रक्तदोषं त्रणंदाहं कफं नृणां ज्वरं जयेत् ॥

प्रपौंडरीक-पुंडरीकवृक्ष मधुर, वर्णकर, त्रणरोपण, कडू, शीत, नेत्राला हितावह शुक्र-
क, पित्तनाशक व रक्तदोष, त्रण, दाह, कफ, ताहान आणि ज्वर यांचा नाश करितो.

तनोमृतफलंस्वादुनुवरंचानिशीतलं ॥ तीक्ष्णं गुरुकफकरं
वानलंमादनाशकं ॥ वृष्यंरुचिशुक्रकरं त्रिदोषघ्नं प्रकीर्तितं ॥

भ्रमृतफल- नामपाता-पेठ स्वादु, तुरट, अतिशीतल, तीक्ष्ण, गुरु, कफकारक, वातल,
उन्मादनाशक, वृष्य, रुचिकर, शुक्रकारक आणि त्रिदोषनाशक असा आहे.

विष्याकंमधुरंरुच्यंनोःणनेत्रविकारकृत् ॥ मलावष्टंभकंरूक्षंविषघ्नं
वानप्रमेहनुत् ॥ तिक्तालबलपुष्टिचदानीतिभिषकमनं ॥

विलाष्याक-तिळाची पेठ मधुर, रुचिकारक, तीक्ष्ण, नेत्राला विकार करणारी,
मलावष्टंभक, रुक्ष व कफ, वयु, प्रमेह, पित्तक, वल आणि पुष्टि यांना देते.

पिंडीरंनुवरं ग्राहिवानलंशीतलंमधु ॥ वन्यंरुचिकरंरूक्षंविषघ्नं
रुजापहं ॥ रक्तदोषं कफं पित्तं त्रिदोषंच त्रिनाशयेत् ॥

पिंडीर-तुष केळ- पेठ तुरट, ग्राहक, वातनाशक, शीतल, मधुर, बलकर, रुचिकर,
रुक्ष व विष, चर्धरोग, रक्तदोष, कफ, पित्त आणि त्रिदोष यांचा नाश कारतात.

पेद्रुवादारकोधान्वर्धकःसर्वमेहजित् ॥ विषकफपित्तरागनेत्रमेदो
रुजापहं ॥ वानशूलहरंतश्चकस्तूरीकुंकुमान्वितं ॥ घृतमादूरसंवाथ
यथायोग्यंप्रकल्पयत् ॥ अथवापिप्पलीमद्यजानीकूलसमन्वितं ॥

भक्षयेत्सपुमानदृष्टोयबलस्तरुणायते ॥

पेद्रुवादार (बकरीचे मक्षकांत खडा उत्पन्न होतो तो.) धातुवर्धक, संपूर्णमेह, विष,

रूफ, विक्त्रोम, नेचरोम, मेदोरोम, वातशूल यांच्या नाश करितो. हा कस्तूरी, केशर, तूप, अश्वत्था रस किंवा यथायोग्य अनुपातार्शी अथवा पिंपळी, मद्य, जातीफल यांशी भक्षण केला असतां झायारा मनुष्य तद्वण पुरुषाप्रमाणें होईल.

शाकिनी शीतलाबल्यासारकारुचिकारिका ॥
मधुराज्वरहृत्हृद्यावातपित्तकफापहा ॥

शाकिनी— पोकळ्याची भाजी शीतल, बलकारक, सारक, अरुचिकारक, मधुर, अरनाशक, हृद्य व वात, पित्त, रूफ यांच्या नाश करिते.

वातकुंभफलं ग्राहिकफवातप्रकोपनं ॥
तत्पक्रमधुरं रुच्यं पित्तनाशकरं गुरु ॥

वातकुंभफल— पेण्या ग्राहक व रूफ, वायु यांना कोपविगारा असा आहे. तो विकला अमता मधुर, रुचिकर, पित्तनाशक आणि गुरु भसा आहे.

स्वसानिल्लघुशीतं च ग्राहिकं कषायकं ॥ वातकुंभकफासघ्नं
तुशोषकरंध्रुवम् ॥ रूक्षं मदकरं चैव वृद्धिं मुहुर्मुहुर्हृत् ॥ रुच्यं
पुंस्त्वविनाशं च प्रोक्तं भावप्रकाशके ॥

स्वसनीचे फळावरची चर्चा—पेन्स लघु, शीतल, ग्राहक, कटु, तुरट, वातकारक, व रूफ, खोकला, यांचें नाशक, धातुशोषकारक, रुक्ष, मदकर, अभिर्धक, बारंवार मोहो-
त्पादक, रुचिकर, आणि पुंस्त्वन शक असे आहे.

व्यजनं श्रमनृत्घ्नं मूर्च्छा नाशकरं मनं ॥ नालजंतुत्रिदोषघ्नं वंशजं
क्तकोपनं ॥ उष्णपित्तकरं प्रोक्तं चामरं वस्त्रपौच्छिकं ॥ वेत्रजं व्य
जनं प्रोक्तं त्रिदोषघ्नं प्रयं मन ॥ स्निग्धं चैव प्रशस्तं च मानिभिः परिकीर्तितं ॥

व्यजन—पेन्सा श्रम, तृप्ता, घम, मूर्च्छा यांच्या नाश करितो, ताडाचा पेन्सा त्रिदोष-
नाशक आहे, वेळ्याचा रक्तकोपन, उष्ण, पित्तकारक आहे, व चंवरी, वस्त्र, पित्तें, आणि
वेत यांच्या पेन्सा त्रिदोषनाशक, पिय, स्निग्ध, असा आहे.

पंचकूलं रुक्षमुष्णं रुच्यं दीपनं चानम ॥ रसेपाके चोषणं च गुल्म
प्लीहोदरं जयेत् ॥ आनाहंकरुक्षूळं च वानापचि त्रिदोषनुत् ॥ स्वरभे
दारुचो विषनाशकं मुनयो जगुः ॥

पंचकोश हृत्, उष्ण, क्षयिकर, दीपन, पाचन, रसकाली व पाककाली तिलक, व मुल्ल, शीहा, उदर, आनाह, कफ, शूल, वायु, अपाचि, त्रिदोष, स्वरभेद, अहाचि, आधि विष यांचा नाश करिते.

पंचमूलं लघुस्वादुबल्यं च धातुवर्धकं ॥ किञ्चिद्गुणं लघुप्रोक्तं ग्राहकं
निक्तकं तथा ॥ वातपित्तकफं पित्तं वातं श्वासं ज्वरं जयेत् ॥ कासाश्म
रीन्निदोषघ्नं शूलारुच्याग्निमांद्यहं ॥

लघुपंचमूलं स्वादु, बलकर, धातुवर्धक, किञ्चिन् उष्ण, लघु, ग्राहक, कडू, व वातपित्त, कफ, पित्त, वायु, दमा, ज्वर, खोकला, अरमरी, त्रिदोष, शूल, अहाचि, आणि आधिमाद्य यांचा नाश करिते.

सिद्धानां चौषधोनां नुपंचकं रोगनाशकं ॥

रसस्य भस्मकरणे प्रोक्तं पूर्वं भिषकवरैः ॥

सिद्धौषधिपंचक रोग नाशक, पारदादिकांचे भस्म करणारे असं आहे.

पंचमूलं नृहन् प्रोक्तं तीक्ष्णं चाग्निप्रदीपकं ॥ नुवरं मधुरं चोष्णं पाकेल
गुचिनिक्तकं ॥ मेदोवृद्धिकफं वातं श्वासं कासं च नाशयेत् ॥

बृहत्पंचमूलं तीक्ष्ण, अग्निवर्धक, तुरट, मधुर, उष्ण, पाककाली लघु, कडू व मेदोवृद्धि, कफ, वायु, दमा आणि खोकला यांचा नाश करिते.

जीवनं पंचकं नृष्यं चक्षुष्यं धातुवर्धकं ॥

बल्यं दाहकं कफपित्तं ज्वरं नृग्यां च नाशयेत् ॥

जीवनपंचक वृष्य चक्षुषां हितावह, धातुवर्धक, बलकर व दाह, कफ, पित्त, ज्वर आणि तृणा यांचा नाश करिते.

शनातर्षादिपंचानां मूलं भ्रन्त्यं गुरुभृत् ॥

नृष्यं बल्यं च क्षीतं च मेघाभिकानिकाशकं ॥

शनातर्षादिपंचमूलं गुरु, वृष्य, बलकर, क्षीतल, मेघाकर, अग्निवर्धक व कांशिकारक असं आहे.

नृगादिपंचमूलं नृपित्तज्वरनृषापहं ॥ रक्तदोषाम्बुपित्तच

क्षीरोगरक्तपित्तकं ॥ प्रमेहनाशयेत्तदग्निमुज्ज्वलितं ॥

नृपंचमूलं पित्त, ज्वर, ताहान, रक्तदोष, अम्बुपित्त, क्षीरोग, रक्तपित्त आणि प्रमेह यांचा नाश करिते.

बलापुनर्नवैरैडशूर्पपर्णाद्वयंतथा ॥ बलाख्यपंचमूलंतुभेद
कंच प्रकीर्तितं ॥ शोफज्वराणांशमनंपूर्वाचार्यैरिहोदितं ॥

बलापंचमूल—त्रिकणा, पुनर्नवा, एरंडमूल आणि शूर्पपर्णांचें द्वय, मिळून होतें तें भेदक व सृज, ज्वर याचें नाशक असें आहे.

निशामृताभेषशृंगीगोपवल्लीविदारिका ॥
एतासांचैवमूलंतुबलत्याख्यंदोषनाशकं ॥

बल्याख्यपंचमूल हळद, गुळवेळ, मेषशृंगी, गोपवल्ली आणि विदारिका यांचीं मुळे एकत्र करावीं तें बल्याख्यपंचमूल दोषनाशक आहे.

पंचगव्यंदहशुद्धिकरं कफविनाशनं ॥
अजोर्णापश्मृतिज्वरंभूतवाधांचनाशयेत् ॥

पंचगव्य देहान्त्य शुद्ध करणारें व कफ, अजोर्ण, अपश्मार, ज्वर आणि भूतवाधा यांचा नाश करितें.

पंचचोपविषंप्रोक्तंमादकंवांतिकारकं ॥
प्राणहानिकरं प्रोक्तंभावाधिकनिघंटके ॥

उपविषपंचक मादक, वांतिकारक व प्राणहानिकारक आहे.

पंचनिघंतुवरंतिक्तंशीतंमधुमृतं॥लघुज्वरहरंकुश्रपिचनाशकरंम
ने ॥ वातरक्तचकं दृढिदाहंमेहंविषंज्वरं ॥ वातचनाशयेदितिपृ
र्वैर्निरूपितं ॥

निषपंचक—निघाचे पंचांग तुरट, कडू, शीतळ, मधुर, लघु, ज्वर, कुष्ठ, पित्त, वातरक्त, कडू, दाह, मेह, विष, ज्वर आणि वायु यांचा नाश करितें.

तृणानांपंचमूलंतुपिचनाशकरंमनं ॥

तणपंचमूल पिचनाशक आहे.

फलाभ्यपंचकरुच्यंकफकृत्कासकारकं ॥ तिक्तंजाड्यकरंचैववि
श्रंभिश्चूलवाननुत् ॥ शुकगुन्मार्शसांनाशंकरोतीतिबुधाजगुः ॥

फलाभ्यपंचक क्लिंकर, कफकारक, खोकला करणारें, कडू, नाड्यकारक, विष्टंभकारक व शूल, वायु, शुक, गुन्म, अर्श यांचा नाश करितें.

पंचकंचफलानांतुश्चुलुगुल्मकृमीहरं ॥

वातपीनसहृद्गमलकासाविनाशनं ॥

फलपंचक शूल, गुल्म, कृमि, वायु, पडमें, हृद्ग, मल आणि खोकला यांचा नाश करिते.

सुगंधपंचकंशीनरक्तपित्तकफान्जयेत् ॥

पीनसंमुखदौर्गंध्यकफरुजंजयेत् ॥

पंचसुगंध शीत व रक्तपित्त, कफ, पीनस, मुख्याचा दुर्गंध, कफ आणि रक्तविकार यांचा नाश करिते.

पंचभृंगकषायभुरोगिस्नानेप्रशस्यते ॥

पंचभृंग तुरट व सेंग्याच्या स्नानाविषयी व पानाविषयी देण्यास प्रशस्त आहे.

फलाम्लपंचकंचान्यच्छोफकृन्मदकारकं

विष्टंभशूलगुन्मार्शशुक्रवानविनाशकं ॥

दुसरे फलाम्लपंचक मूत्र करणारे, मादक व विष्टंभ, शूल, गुल्म, अर्श, शुक्र आणि वायु यांचा नाश करिते.

लवणानापंचकंनुशोषकंचाम्बिप्रदं ॥ मलानुलोमकंदाहिनेत्र्यं

वातकफहरेत् ॥ शूलचनाशययेत्तमुक्तंपूर्वैर्महर्षिभिः ॥

पंचलवण शोषक, भ्रूचिकारक, मलावलीपन, दाहक, नेत्राला हित व वायु, कफ आणि शूल यांचा नाश करणारे असे आहे.

पंचामृतंनुष्टिपुष्टिवलदंचप्रकीर्तितं ॥

पंचामृत बुष्टि, पुष्टि व बल यांचा देणारे असे आहे.

मांसरोहिणिकात्रण्याचोवणारक्तपित्तजित ॥

सर्वासंप्रहणींहिनिनात्रकार्याविचारणा ॥

मांसरोहा-प्रहाग्वल्ली प्रणाचा क्लिप्तवह, निरुद्ध व रक्तपिन, संपूर्ण संप्रहणीयाची नाशक अशी आहे.

निचुलस्यफलंचामंमलावष्टंभकृन्मनं ॥ मधुरंदोषलंबल्यंतुवरंगु
रुवातलं ॥ कोमलंतस्यसधुरंगुरुबल्यंकफप्रदं ॥ मेदोवृद्धिकरंचै
वदाह्वानप्रपित्तनुन् ॥ तत्पक्वंशीतलंदाहिलिग्ध्वैतृत्रिकारकं ॥ धा
तुवृद्धिकरंस्वादुमांसलंबकफप्रदं ॥ बलवंपुष्टिकरंजनुकारकदुर्जरं

वृषं ॥ शान्तघ्नतभयंरक्तपित्तं वाञ्छुव्यपोहाने ॥ तस्यबीजंनुमधुरं
 प्यविष्टंभकंगुरु ॥ तस्यपुष्पंगुरुस्तिक्तंमुखशुद्धिकरंमतं ॥ पाउनु
 मधुरावृष्यान्निदोषशमनीमता ॥

त्रिचुलफल- फणस तो हिरवा असतां मलावष्टंभक, मधुर, दोषल, बलकर, तुरट, गुरु, वातल, असा आहे. तोच कोवळा असतां मधुर, गुरु, बलकारक, कफप्रद, मेदोवृद्धि-कारक व दाह, वायु, पित्त यांचा नाश करितो. तो पिकला असतां शान्तल, विदाही, म्लिग्ध, तृप्तिकारक, धानुवर्धक, स्वादू, मांसल, कफप्रद, बलकर, पुष्टिकर, जंतुकारक, दुर्जर, वृष्य व वायु, क्षतक्षय, रक्तपित्त, यांचा नाश करितो. फणसांभ्या आज्ञा मधुर, वृष्य, विष्टंभ-क, गुरु, अशा आहेत. फणसाचें बीज गुरु, तिक्त, मुखशुद्धिकारक आहे. याची पाव मधुर वृष्य भाणि त्रिदोषनाशक अशी आहे.

मध्यमंपंचमूलं तृव्यंवातकफापहं ॥
 किंचित्पित्तकरं प्रोक्तं पूर्वाचार्यैश्चसूरिभिः ॥

मध्यमंपंचमूल वृष्य व वायु. कफ यांचें नाशक, किंचित् पित्तकारक आहे.

गोक्षुरादिमपंचानांमूलंकुष्टार्शनाशकं ॥
 तृव्यंवातंकफं गुन्मं व्रणंचामंचनाशयेत् ॥

गोक्षुरादिपंचमूल कुष्ट, अर्श यांचे नाशक. वृष्य व वायु, कफ, गुल्म, व्रण आणि आम यांचा नाश करिते.

अर्शोघ्नपंचकंसर्वांशानांचैवविनाशनं ॥

सुरगपंचक मर्त मुळव्याधीचा नाश करिते

वल्लीजंपंचमूलं तृदोषनाशकरंमतं ॥

वर्षापंचमूल दोषनाशक आहे.

गणानांपंचकंप्रीक्तं प्लीहानाहप्रमेहजित् ॥

भगदरंपांडुरोगंकुष्टशूलोदरंजयेत् ॥

पंचगण ग्रीहा, आनाह, प्रमेह, भगदर, पांडुरोग, कुष्ट, शूल, आणि उदर यांचा नाश करिता.

कंटकीनांपंचमूलं त्रिदोषशमनंपरं ॥

कंटकपंचमूल त्रिदोषनाशक असे आहे.

पिप्पलीदुंबरःप्लुक्षोवनसःपंचमोवटः ॥ एषामूलैर्हिमंरुक्षंवर्यैस्त

न्यविशोधकं ॥ तुवरं योनिरोगघ्नं व्रणमेदविसर्पजित् ॥ शोफपित्तं क
फरक्तदोषदाहं च नाशयेत् ॥

क्षीरवृक्षपंचक (पिंपल, उंबर, प्रक्ष, बेत आणि वट यांचे मूल) हिष, रुक्ष, वर्णकर, स्तन्यशोधक, तुरट व योनिरोग, व्रण, मेद, विसाप, मूत्र, पित्त, कफ, रक्तदोष आणि दाह यांचा नाश करिते.

पंचक्षीरीवृक्षकलं नुशीतलं ग्राहकं लघु ॥ तुवरं व्रणजिहृष्यं शोफवीसर्प
दाहनुत् ॥ तृष्णां कफं योनिदोषं नाशयेदतिक्रीनितं ॥

पंचक्षीरीवृक्षवृक्षकल शीतल, ग्राहक, लघु, तुरट व व्रणनाशक, वर्णकारक व मूत्र, विसाप, दाह, तृष्णा, कफ आणि योनिदोष यांचा नाश करिते.

पंचक्षीरदुपत्रं नुशीतं स्वादुचानिककं ॥ तुवरं स्नेहकं ग्राहिलेखनकं
फवाननुत् ॥ वानरक्तं मलस्नेहमाध्मानं चानिसारकं ॥ नाशयेत्पित्त
रोगंच लघु प्रोक्तं मनीषिभिः ॥ तेषां फलं तु विथंभिर्ग्राहकं गुरुतुवरं ॥
अम्लं च मधुरं वृष्यं रक्तपित्तविनाशनं ॥ कफं वानचहृत्लासं शोषं वा
नंच गुन्मकं ॥ अरुचिश्वासकासौ च नाशयेदतिक्रीनितं ॥ पक्कं गु
णाधिकं ज्ञेयमिति पूर्वैर्निवेदितं ॥

पंचक्षीरीवृक्षपत्रं च शीतल, स्वादु, कटु, तुरट, स्नेहक, ग्राहि, लेखन व कफ, वायु, वातरक्त, मलस्नेह, अध्मान, अतिव्रण आणि पित्तरोग यांचे नाशक, लघु असे आहेत. यांची फळे विष्टंभकारक, ग्राहक, तुरट, आवट, मधुर, वृष्य व रक्तपित्त, कफ, वायु, हृत्लास, शोष, वायु, गुन्म, अरुचि, दमा, खोकला यांचा नाश करितात. ती पिकली असता गुणांनी अधिक आहेत.

महाविषाणि पंचैव मादकानि तथा पुनः ॥

सद्यः प्राणहरण्येव शुद्धानि च मूत्रं जगुः ॥

पंचमहाविषे मादक, सद्यः प्राणनाशक आहेत. तीच शुद्ध केली असता अमृता-
सारणी आहेत.

उपपूर्वं पंचविधं मादकं प्राणहारकं ॥

शोथितं तच्चुवलदं वीर्यं वृद्धिकरं मतं ॥

पंचोपविषे मादक, प्राणहारक आहेत. व शुद्ध केली असता वलपद आणि वीर्य-
वर्धक अशी आहेत.

पंचमूत्रपटूष्णं च शोधनं वृष्यमीरितं ॥

रसमारणकार्येनुपयोगकरंपरं ॥

पंचमूल खारट, उष्ण, शोधन, वृष्य व रस मारणाविवर्षी उपयुक्त भर्षी आहेत.

पंचामृतंस्त्रीषत्रिजंतीऽपुष्टिवलप्रदं ॥

वीर्यवृद्धिकरं चैव प्रोक्तं पूर्वं मर्हतिभिः ॥

औषधिपंचामृत तुष्टि, पुष्टि, वरु आणि वीर्य यांच्या वाढविणारे आहे.

पंचशीतप्रहणिकांकं दुर्निचाग्निमांथकं ॥ वातं शोथकं चैव विवृणुचीं

श्यामकासकं ॥ शीतगंगंचामशूलं नाशयिश्चिकीर्तितं ॥

पंचशीत प्रहणी, कंडू, अग्निमंथ, मयू, सूत्र, कफ, तरल, उष्ण, खोकला, शीतरोम आणि आमशूल यांचा नाश करिते.

फणिज्जकोलवन्निचोत्सोऽद्येत्त्रिदीपकः ॥ पित्तलंशककाले

तरसकाले च उच्यते ॥ उच्यते वा द्यौः शक्रकृशान्तरस्यर्जकुर

हा ॥ वृश्चिकस्य च सर्पस्य विप्रनाशकरो मतः ॥

फणिज्जक— मरुत्याद्या भेद— फणिका कपू, कंडू, सूत्र, हृद्य, अग्निदीपक, पाककाली पित्तक, रसकाली सुरक, तिखट, रुचिकर, वीर्यण, उष्ण, कफहर, वातरोग व अर्शा, कुष्ठ वृश्चिक व सर्प यांचे त्वय यांचा नाश करितो.

फंजीतुशीतलसुश्याग्राहकानवराकटुः ॥ उष्णामधुराव

ल्यास्त्रिभाकककरानुशुः ॥ विष्टंभकारिणीवातपित्तहरो गका

सहा ॥ क्लेशानदो भगमनोऽतिपूर्वेति श्वराः ॥

फंजी (पश्याव व मेती मर्जा) शीतल, वृष्य, ग्राहक, तुष्टि, तिखट, उष्ण, मधुर, बलकर, क्षिप्र, कफघारक, गुह, विष्टंभकारक व वात, पित्त, हृद्यण, खोकला, श्लेश, आमदाष यांचे शमन करिते.

फंजादिपंचं ह्येतत्फंजीपद्मचर्जवनी ॥ तर्कारीचमहाचंचुपत्रशा

काचदीपनी ॥ ग्राह्यं ह्यरुचिश्चानरीगागांहरकामना ॥ फंजादि

पंचं कण्वक मज्जिपुष्टं तथा ॥ भंडिकापल्लवैर्निश्रादी मनोपाचनो

मना ॥ रुच्यं च ल्याचदर्पणं वपथ्याग्राहो मुखं सदा ॥ त्रिदोषजमनी

प्रोक्ता कोमोऽन्ये प्रवैद्यके ॥

फंजादिविचक्र—फंजी, पद्म, जीवनी, तर्कारी, आणि महाचंचु, यांच्या पाल्यांची भाजी दीपन, ग्राहक, रुचिकारक, वातरोग, यांचा उन्मत्त करिते, त्या फंजादि पंचकाव्या पाल्यांच्यात

मेहा, कुणज, भाणि विपुट, यांचा पाला मिळवून भाजी केली असतां, दीपन, पाचन, दृश्य, क्लर, वर्णकारक, पथ्यकर, ग्राहक, सुखप्रद, आणि त्रिदोषशामक असे आहे.

ब्राह्मीशीनाकषायाचतिक्ताबुद्धिप्रदामना ॥ मेधायुरभिजननी
सारकास्वादुल्लघुः ॥ कंठशुद्धिकरीहृद्यास्मृतिदाचरसायना ॥ ह
द्यामेहंविषंकुष्ठंपांडुकासंज्वरंजयेत् ॥ शोफकंडूझीहवातरक्तापिचारु
चीर्जयेत् ॥ श्वासंशोषंसर्वदोषंकफत्रानामयानजयेत् ॥ सर्वेप्येतेगु
णाब्रह्ममंडूक्यामपिसंस्थिताः ॥

ब्राह्मी (कारिवना, भाणि ब्रह्ममंडूकी) शीतल, तुरट, कडू, व बुद्धि, मेधा, आयुष्य
आणि अपि यांना वाढविणारी, सारक, स्वादू, लघु, कंठशोधक, हृद्य, स्मृतिप्रद, रसायन,
हृद्य, व मेह, विष, कुष्ठ, पांडुगेग, खोक्ला, ज्वर, सूज, कंडू, झीडा, वातरक, पित्त, भ्रूचि,
दमा, शोथ, संपूणदोष, कफ, वायु, यांचा नाश करित्ये, ब्रह्ममंडूकीचे हे असेच
गुण आहेत.

ब्रह्मदंडीभवेदुष्णानिक्ताकफविनाशिनी ॥
वातरोगंचश्लोफचनाशयेदिनीकीर्तितं ॥

ब्रह्मदंडी उष्ण, कडू, व कफ, वायु, सूज, यांचा नाश करित्ये.

बकुलःशीतलंहृद्योमधुरश्चकषायकः ॥ हर्षप्रदोमदाह्यश्चपाके
कटुचग्राहकः ॥ बलप्रदोगुरुश्चैवविषदंतरुजंतथा ॥ कफपित्तोश्च
त्रकुटंक्रमीनाशयनेतथा ॥ नफलेमधुरंनिग्यंगुरुशीतंकषायकं ॥
वानलंग्राहकंदंतहितकारिनिगद्यते ॥ तपुःसंरुचिरंशानंश्रिगिह्यं
मधुरंमते ॥ सुगंधिन्मधुंकाषायंदंतरोगेप्रशस्तकं ॥

बकुल (ओवर्लीपेन्नाड) शीतल, हृद्य, मधुर, तुरट, हर्षप्रद, मदाह्य, पाककार्त्ती
तिष्ठट, ग्राहक, बलप्रद, गुरु, व विषदोष, दंतरोग, कफ, पित्त, शिक्चकुट, क्रामि, यांचा
नाश करित्ये, हर्षक फल मधुर, निग्य, गुरु, शीत, तुरट, वातल, ग्राहक, दंतार्हतकारक
आहे, हिचीं फुले, हाचेकारक, शीत, क्षीराह्य, मधुर, सुगंधि, निग्य, तुरट, आणि दंत-
रोग यांचा नाश करितात.

स्थूलपुत्रश्चबकुलोदीपनोमधुरःकटुः ॥ पित्तदाहकश्वासमृत्र
रुद्धविषश्रमान् ॥ अश्मरीनाशयत्येवमदगंधिश्चविद्यते ॥

स्थूलपुत्र— धारवकुल दीपन, मधुर, तिष्ठट, श्लि, दाह, कफ, श्वास, सूचरुद्ध, विष,
श्रम, अश्मरी यांचा नाश करितो. व मदगंधि आहे.

बादामःसारकश्चीष्णोगुरुर्मलःकफप्रदः ॥ स्निग्धःस्वादुस्तुवरश्चशु
 क्लोवातनाशनः ॥ उष्णवीर्यंचामफलंसारकंगुरुपित्तलं ॥ कफ
 पित्तकरं चैववातनाशकमुत्तमं ॥ तत्पत्रंमधुरंवृष्यंमुस्निग्धंपौष्टिकं
 मत्तं ॥ शुक्लकफकारीचरक्तपित्तं व्यपोहति ॥ शामकंवातपित्त
 स्यपूर्ववैद्यैरुदीरितं ॥ शुष्कंचनःफलंप्रोक्तंमधुरंधातुवर्धकं ॥ स्निग्धं
 वृष्यंचबल्यंचपौष्टिककफकारिच ॥ वातपित्तस्यशमनंप्रोक्तंगुण
 विशारदैः ॥

बादाम सारक, उष्ण, गुरु, अम्ल, कफकारक, स्निग्ध, स्वादु, तुल्य, शुक्ल, वातनाश-
 क, उष्णवीर्य असा अ.हे. यच्चै हिरण्ये फल सारक, गुरु, पित्तल, व कफ, पित्तविकार
 आणि वायु यांचा नाश करिते, ते पिकले असता मधुर, वृष्य, स्निग्ध, पौष्टिक, शुक्ल,
 कफकारक, व रक्तपित्त, वातपित्त यांचा नाश करिते. ते सुके असता मधुर, धातुवर्धक,
 स्निग्ध, वृष्य, बलकर, पौष्टिक, कफकारक, आणि वातपित्तनाशक असे आहे.

आरग्वधोनिमधुरःशीतलोमदुरचकः ॥ कटुर्भेदकरःप्रोक्तोगुरुः
 खंसनकारकः ॥ शूलज्वरंचकुष्ठचकडुंमेहकफंतथा ॥ वानोदा
 वर्तहृद्दोगान्बलविटकं कृमित्रणं ॥ कफोदरमूत्रकृच्छं गुल्मपीडांच
 नाशयेत् ॥ पर्णानिरचकानिस्युःकफमदोहराणच ॥ पृथ्याणि
 स्वादशीतानिनिक्तानिग्राहकाणिच ॥ तुवरगिवजानीयानाशय्या
 श्चापिगुणानशृणु ॥ पाकेकटीचमधुराबन्याखंसनकारिणो ॥ रेच
 कारुचिदाकोष्ठश्राहकनकफपित्तजित ॥ मलदोषंज्वरघ्नाचकोति
 तामुनिभिःसदा ॥ मञ्जाचमधुरापकेस्निग्धाचाभावावर्दिनी ॥ रेच
 कापित्तवानानांनाशकासमुदाहृता ॥

बाहवा अतिमधुर, शीत, मृदु, रेचक, तिखट, भेदक, गुरु, खंसन, व शूल ज्वर,
 कुष्ठ, कंडू, मेह, कफ, वयु, उदावर्त, हृद्दोग, बद्धावट्कता, कृमि, त्रण, कफोदर, मूत्रकृच्छ,
 गुल्म, यांचा नाश करिते. यांची पाने रेचक, व कफ, मेद, यांची नाशक आहेत.
 यांची फुले स्वादु, शीत, कडू, ग्राहक, तुल्य, अशी आहेत, यांचा शौग पाककार्त्तीतिखट,
 मधुर, बलकर, खंसनकारक, रेचक, अद्यापिमेद, कोष्ठशुद्धिकारक व कफ, पित्त, मलदोष,
 ज्वर यांचा नाश करिते. यांचा नार पाककार्त्ती मधुर, स्निग्ध, अधिवर्धक, रेचक व
 पित्त, वायु यांचा नाश करिते.

कर्णिकारःसरस्निकःकटूष्णःकफशूलहा ॥

उदरकृमिमेहघ्नोत्रणगुल्महरीनृपे ॥

लघुसहस्रक सारक, कडू, तिखट, उष्ण व कफ, शूल, उदर, कृमि, मेह, व्रण आणि गुल्म यांचा नाश करितो.

वाक्चिपाकेकटुकानिकाशीतारसायनी ॥ मधुरारुचिदारुसाह
 द्याग्राह्यमिदोपनी ॥ बल्याचतुवरालघ्वीमेध्यावैरक्तपिचजि
 त् ॥ कफकुष्ठकृमिश्वासकाममेहउदरव्रणान् ॥ त्रिदोषवानतुग्दो
 षविषकंडुश्चनाशयेत् ॥ फलंचाल्याःकटुस्तिक्तकेऽयंत्वय्यंचसा
 रकं ॥ पिचलकफवानानांयांद्दुःशोथार्शसामपि ॥ मध्यासकासकु
 ष्ठानांऋणानांशनिमनं ॥

वाक्चि- वायुचांचें द्राह पाककारी तिखट, कडू, शीत, रसायन, मधुर, रुचिप्रद, हस, हृद्य, ग्राहक, अपिदीपक, बलहर, तुग्द, लघु, मेध्य व रक्तपित्त, कफ, कुष्ठ, कृमि, श्वास, कास, मेह, उदर, व्रण, त्रिदोष, वायु, ज्वरोदर, विष, कंडू यांचा नाश करितो. हिचे फळ तिखट, कडू, केसर, वनेरा हिमालय, भारत, पिचल व कफ, वायु, पादुगांग, सृज, बुळवाध, हस, शोला, कुष्ठे आणि कृष्ण यांचा नाश करिते.

हिंगुपत्रीकटुस्तिग्नातिकोष्णापाचकामना ॥ रुन्यापध्यादीपनी
 चहृद्यार्मैंगंधकारिणी ॥ तुवगकफक्षानामवन्तिपीडाश्चनाशयेत् ॥
 बह्विदकार्शुग्नादिष्ठोदामेदोपचोविदान ॥

हिंगुपत्री- वाफळी तिखट, तिखट, अतिप्रद, उष्ण, पाचक, रुचिहर, पथ्यकारक, दीपन, हृद्य, सुगंध, तुग्द व कफ, वायु, आमदोष, वस्तिपिडा, मजबुती, भर्ष, गुल्म, शीहा, मेट, अपाच आणि विष यांचा नाश करिते.

वज्ज्वलस्तिक्तमधुरस्त्रिधःशीतोऽग्न्युवरः ॥ अमरक्तानिसारणांना
 शनोऽग्राहकोपनः ॥ कफकांतचिचिचदाहरक्तानिसारकं ॥ वा
 नं प्रमेहंशमयेपथेनुग्राहकंमनं ॥ रुन्यकटुष्णकासप्रव्रतपुंश्चक
 फर्कनुत् ॥

वाभूळ कडू, मधुर, त्रिध, शीत, उष्ण, तुग्द व आम, रक्तानिसार यांची नाशक, ग्राहक व कफ, खोकला, पित्त, दाह, रक्तानिसार, वायु, प्रमेह यांचा नाश करिते. हिची पाने ग्राहक, रुचिकर, तिखट, उष्ण व खोकला, वायु, पुंसं, कफ, आणि अर्श यांचा नाश करितात.

जलवज्ज्वलकक्षोऽग्न्युवरःपिचदाहकृत् ॥
 वानरोगकफव्याधिनाशनःपरमोपनः ॥

अलवम्बुलक—लघुवाभूळ उष्ण, तुरट व पित्त, दाह, वातरोग आणि कफ यांचा नाश करिते.

किंकिराटोभवेच्छीतेभेदकोग्राहकोमनः ॥

कफकुष्ठकृमिविषनाशकःसमुदाहनः ॥

किंकिराट—कंकरीचे झाड— देवनाभूळ शीतळ, भेदक, पाहक व कफ, कुष्ठ, कृमि आणि विष यांचा नाश करिते.

बंदाकःकटुकःशीनोवड्योवृष्यश्चतुवरः ॥ रसायनोमंगलदोग्राहको
मधुरोरसे ॥ व्रणरोपणकर्ताचरक्षीवाधानिवारणः ॥ कफवानंर
क्तदोषग्रहपीडांचनाशयेत् ॥ विषव्रणश्रमानुहंनिड्निध्र-वंतरेर्मनं ॥

बंदाक—बंदागुळ तिखट, शीतळ, वड्यकर, वृष्य, तुरट, रसायन, मंगलप्रद, ग्राहक, रसकार्ठी मधुर, व्रणरोपण व राक्षसवाधा, कफ, वात, रक्तदोष, ग्रहपीडा, विष, व्रण आणि श्रम यांचा नाश करिते.

वांवातान्कारसेचोष्णासरामानिलहानृपे ॥

शोफकुष्ठव्रणघ्नीचपीतापित्तकफापहा ॥

वांब तलव्राह्मी रसकार्ठी कडू, उष्ण, सारक व आमवायु, सृज, कुट, व्रण, पित्त आणि कफ यांचा नाश करिते.

भस्मतकःकटुश्चिक्तःकषायोष्णश्चशुक्लः ॥ मधुरश्चलघुःप्रोक्तःक
फवानाशनाशनः ॥ आनाहकृमिमेहघ्नोग्रहण्युदरनाशनः ॥ कुष्ठचत्रे
तकुष्ठचगुल्मव्रणविकारनुत् ॥ रक्तरुक्ज्वरहनप्रोक्तोश्चाग्निमांश
विनाशकः ॥ फलंतुतुवरं प्रोक्तं वृष्यंधानुबलप्रदं ॥ लघूष्णंमधुरंप
क्तस्निग्धंचाम्निप्रदोपकं ॥ तीक्ष्णंचछेदनभेदिमेध्यंकफहरंविदुः ॥ व्रण
श्र्वासश्र्मानाहाआध्मानमलबद्धताः ॥ कृमिशूलंज्वरंशोफंरक्तपित्तं
चनाशयेत् ॥ फलत्वचामुमधुरास्निग्धालघुकषायका ॥ रसेकट्टीपा
चकाचलघुतीक्ष्णाचभेदका ॥ उष्णाछेदनकर्त्रीचदोषनीकफना
शिनी ॥ मेध्यावानंश्चकुष्ठचव्रणंशोदरमेवचः ॥ अशंसंमहणीगुल्म
श्लोफानाहज्वरकृमीन् ॥ नाशयेत्फलजामज्जामधुराब्रूहणीतथा ॥
वृष्यादीपनकर्त्रीचतर्पणीशोफनाशिनी ॥ अरोचकंचदाहंचपित्तं

वातं च नाशयेत् ॥ फलवृत्तं च सुखाद्दुःखं च मग्निप्रदीपकं ॥ पित्त
नाशकरं प्रोक्तं वैद्यविद्याविशारदैः ॥

भस्मातकवृक्ष—विष्याच्चैः श्लाघ तिस्रट, कडू, तुरट, उष्ण, शुक्रकर, मधुर, लघु व कफ, वा
अर्श, आनाह, कृमि, मेह, ग्रहणी, उदर, कुष्ठ, श्वेतकुष्ठ, गुल्म, व्रणविकार, रक्तविकार, ज्व
आग्निबाध यांचा नाश करितें. त्याचें फळ तुरट, वृष्य, धातुप्रद, बलद, लघु, उष्ण, मधु
पाचक, क्षिप्र, अधिवर्धक, तीक्ष्ण, छेदन, भेदक, मेधाकर व कफ, स्वास, श्रम, आना
आध्मान, मलवद्धता, कृमि, शूल, उदर, व्रण, अर्श, संप्रहणी, कुष्ठ, गुन्म, ज्वर, शो
आणि रक्तपित्त यांचा नाश करितें. त्याच्या फळाची साल मधुर, क्षिप्र, लघु, तीक्ष्ण, भेदक
उष्ण, छेदक, क्षीपन, कफनाशक, मेधाकर व वायु, कुष्ठ, व्रण, उदर, अर्श, संप्रहणी, गुल्
सज, आनाह, ज्वर, कृमि यांचा नाश करितें. याच्या फळाच्या बिया मधुर, बृंहण, वृष्य
दीपन, तर्पण व शोफ, अरुचि, दाह, पित्त आणि वायु यांचा नाश करितात. याच्या फळा
बोंड स्वादु, केश्य, अधिदीपक आणि पित्तनाशक असें आहे.

वृषांकस्तुभवेत्तिक्तः कृष्णवामधुरोहिमः ॥ संग्राही
वानलश्चैव कफरक्तादिपित्तहा ॥ व्रणहेनिभिषक्
श्रेष्ठैः प्रोक्तः कैयनिघंटके ॥

नदीभस्मानक—पाणविवधी कडू, तुरट, मधुर, हिम, ग्राहक, वातकर, रक्तकारक
रक्तपित्त, पित्त, व्रण यांचा नाश करितें.

बिल्वस्तुमधुरोद्दयः कपायोष्णोऽगचिप्रदः ॥ दीपनो ग्राहको रुजःपि
त्तलस्तिक्तकः कटुः ॥ गुरुः पाचनकर्ता च वानानीसारजृनिहा ॥
बालंबिल्वफलं क्षिप्रं गुरु रुच्यं च दीपनं ॥ ग्राहकं पाचकं तिक्तं लघु
चोष्णं च नृवरं ॥ शूलामवानग्रहणीकफानीसारनाशनं ॥ तरुणं नुफलं
बैल्वं ग्राही नृवरममूलकं ॥ क्षिप्रं च कटुनीत्णं च उष्णं च लघु दीपनं ॥
पाचकं कफवायोश्चनाशकं हृदयप्रियं ॥ पक्वं वैल्वं दाहकरं मधुरं गुरु
नृवरं ॥ विष्टं भकारि तिक्तोष्णं ग्राहकं कटुदोषलं ॥ दुर्जरं वानलं चाग्नि
मांद्यकृद्ग्राभिर्मनं ॥ बिल्वमूलं नुमधुरं त्रिदोषहृदिशूलनुत् ॥ ल
घुक्लृष्टं वानकफपित्तस्थनाशकं ॥ पर्णानि ग्राहकाणि स्युवांत
नाशकराणि च ॥

बिल्व—बेल मधुर, द्रव्य, तुरट, उष्ण, रुचिकर, दीपन, ग्राहक, रुक्ष, पित्तल, कटु
तिस्रट, गुरु, पाचक व वातातिसार, ज्वर यांच्या नाश करितो. बेल्याचें कोंबळें फळ, क्षिप्र

गुड, रुचिकर, दीपन, घाहक, पाचक, कडू, लघु, उष्ण, तुरट व शूल, आमवात, ग्रहणी, कफातिसार यांचा नाश करिते. याचें जून फळ, घाहक, तुरट, आंबट, झिग्ध, तिखट, तीक्ष्ण, उष्ण, लघु, दीपन, पाचक, हृद्य, रुफ, वायु यांचें नाशक असे आहे. त्याचें पिकें फळ दाहक, मधुर, गुड, तुरट, विष्टंभकारक, कडू, उष्ण, घाहक, तिखट, दोषल, दुर्जर, शतल आणि अपिमांशकारक असे आहे. वेलाचें मूळ मधुर व त्रिदोष, वांति, शूल, यांचें नाशक, लघु व कृच्छ, वायु, रुफ, पित्त यांचा नाश करिते. याचीं पानें, घाहक आणि शतनाशक अर्शा आहेत.

त्रिभीनकःकटुस्तिक्तस्त्वरोष्णोऽलघुःसरः ॥ पाकेचमधुरोरुक्षश्च
 क्षुध्यःकेशवृद्धिकृत ॥ हिमस्पशंभेदकश्चपलिनस्वरभंगजित् ॥ ना
 सारोगंरक्तदोषकंठरोगंचनेत्ररुक् ॥ कासहृद्दोगजंतूनांशकी
 मुनिभिःस्मृतः ॥ फलमज्जामदकरानुवगचलघुस्तथा ॥ कफवान
 तृषाछर्दिभ्वासहिक्राविनाशना ॥

बेहेडा तिखट, कडू, तुरट, उष्ण, लघु, सारक, पाककारी मधुर, रुक्ष, चक्षुष्य, केश-
 वर्धक, शीतस्पर्श, भेदक व पलित, स्वरभंग, नासारोग, रक्तदोष, कंठरोग, नेत्ररोग, खाक्या,
 हृद्दोग आणि जंतु यांचा नाशक आहे. फळाचा गीर मादक, तुरट, लघु व रुफ, वायु,
 तृषा, वांति, दमा आणि उचकी यांचा नाश करितो.

काशभेदोभवेच्छीनोमधुरोरुचिकारकः ॥ तृप्तिकृद्व
 लदोवृध्यःपित्तदाहश्रमापहः ॥ शोषंचराजयश्माणं
 नाशयेदिनिकीर्तितः ॥

काशभेद— गोरू शीतल, मधुर, रुचिकर, तृप्तिकर, बलकर, वृष्य व पित्त, दाह, श्रम,
 शोष, राजयक्ष्मा यांचा नाश करितो.

बदगंशीतलरुक्षानिक्तापित्तकफापहा ॥ फलमस्यास्तुमधुरंनुवरंचा
 म्लमीरितं ॥ तक्षपकंनुमधुरमम्लमुष्णकफप्रदं ॥ ग्राहकंलघुरुच्यं
 चवाय्वनीसारशोषहत ॥ रक्तश्रमहरंप्रोक्तंपंडितैश्चरकादिभिः ॥
 अस्यास्तुपर्णलेपश्चज्वरदाहविनाशनः ॥ वल्कूलस्यनुलेपोहिविस्फो
 टकविनाशनः ॥ फलमज्जांजनेनाग्निनेत्ररोगश्चगच्छति ॥

बदरी— बोरीचे साठ शीतल, रुक्ष, कडू व पित्त, रुफ यांचा नाश करिते. हिचीं फळे,
 मधुर, तुरट, आंबट, अर्शा आहेत. तीं पिकलीं असतां, मधुर, आंबट, उष्ण, कफकारक,
 घाहक, लघु, रुचिकर व वायु, अतिसार, शोष, रक्तदोष, श्रम यांचा नाश करितात. हिच्या

पानांचा लेप ज्वर, दाह यांचा नाश करितो. हिष्या सालीचा लेप विस्कोटनाश करितो. याच्या फळाच्या गिराच्या अंजनाने नेत्ररोग शांत होतो.

गजकोलं दुर्जरं स्याच्छीतं स्वादु गुरु स्मृतं ॥ ग्राहकं लेखनं श्लिष्यं पौष्टिकं
मलबद्धकृत् ॥ आध्मानकारकं चैव पित्तवातविनाशनं ॥

हांस्कोला— हस्तिबीरे दुर्जर. शीतल, स्वादु, गुरु, ग्राहक, लेखन, श्लिष्य, पौष्टिक, मलबद्धकृत्, आध्मानकारक व पित्त, वायु यांचा नाश करणारी अशी आहे.

भेदकं शुष्कबदरं लघु चाग्निप्रदीपनं ॥

कफवाननृषापित्तकृमश्रमनिवाणं ॥

शुष्कबदरं— सुकी बीरे भेदक, लघु. अग्निदीपक व कफ, वायु, ताहान, पित्त, कृम, श्रम यांची नाशक आहेत.

वटरीफलमज्जानुनुवरामधुरामना ॥ शुक्रदाबलदा
वृष्याकासश्वासतृषापहा ॥ वातघ्नीछादंदाहघ्नीपित्त
हामुनिभिर्मेना ॥

बोगाचा भातला गीर तुरट, मधुर, शुक्रल. बलप्रद, वृष्य व कास, दमा, तृषा, वायु, वात, दाह आणि पित्त यांचा नाश करितो.

रक्तबोलः कटुस्निग्धस्त्वरोष्णश्चपाचनः ॥ मेध्योभिदीपको गर्भाशय
स्थचित्रिधिनः ॥ सुगंधिरक्तदोषघ्नः कफपित्तत्रिदोषणुत् ॥ प्रदरा
उमरिभेद्घ्नो योनिशूलज्वरप्रणुत् ॥ कृशप्रस्माररक्तातीसारम्वेदनि
वारणः ॥ ग्रहबाधांपौरुषत्वनाशयतिनिकीर्तितं ॥

रक्तबोलः तिखट, कटु, तुरट, उष्ण, पाचन, मेधाकर, अग्निदीपक, गर्भाशयाला शूद्र करणारा, सुगंधी व रक्तदोष, कफ, पित्त, त्रिदोष, प्रदर, अश्मरी, मेह, योनिशूल, ज्वर, कुष्ठ, अस्मार, रक्तातिसार, स्वेद, ग्रहबाधा, पौरुषत्व यांचा नाश करितो.

कृष्णबोलः कटुः शीतेभेदकोरसशोधनः ॥

शूलाध्मानकफान्वातकृमिगुल्मीचनाशयेत् ॥

काळा बोलः—कुमारीपासून हांतो तो (एकपाबोल) तिखट, शीत, भेदक, रसशोधन व शूल, आध्मान, कफ, वायु, कृमि आणि गुल्म यांचा नाश करितो.

अजांत्रीतुभवेत्तिलासनीधानुवर्धिका ॥ गर्भोत्पत्तिकरीलघ्वी
तुवराशीतलामधुः ॥ रसेपाकेचक्रटुकावातलाकासगुल्महा ॥
रुच्याकृच्छ्रकफपिचंहृद्रोगंचविषंजयेत् ॥

अजांत्री—पुंगळीचें झाड— बोकडी कडू, लंसन, धानुवर्धक, गर्भोत्पत्तिकारक, लघु,
तुरट, शीतल, मधुर, रसकार्ळी व पाककार्ळी तिखट, वातल व खोकला, गुन्म यांची
नाशक, रुचिकर व कृच्छ्र, कफ, पित्त, हृद्रोग आणि विष यांचा नाश करिते.

क्षुद्रक्षेष्मातकंवातकोपनंमधुरंमनं ॥

किंचिच्चशीतलंज्ञेयंक्रमिघ्नस्वर्णमारकं ॥

क्षुद्रक्षेष्मातक—शोलबंटी—गोधणी—रघुभोंकर वातकारक, मधुर, किंचित् शीतल,
पित्तनाशक आणि स्वर्णमारक असे आहे.

क्षेष्मातकटुशीतलं चतुवरंस्यात्पाचकंमाधुरंस्निग्धंकेयवलासदं व
थक्रमीन्शूलामरुत्तापहं ॥ विस्फोटत्रणपित्तनाशनकरंवीसर्प
सर्वविषंहंतिह्यस्यफलंनुशीतमधुरंतिक्तलघुस्तुवरं ॥ वायोवृद्धि
करंचपित्तशमनंविश्रंभिरुच्यंतथासुकदृष्टिकफनाशनचगदिनंपक्कं
नथामाधुरं ॥ स्निग्धंशीतलं वृंहणंनिगदिनंविश्रंभिरुक्षं गुरुवायो
नाशनकरंचपित्तशमनंस्याद्रुक्तदोषापहं ॥

क्षेष्मातक— भोंकरीचें झाड तिखट, शीतल, स्वादु, तुरट, पाचक, मधुर, केयव, स्निग्ध,
रुत्कारक व कृमि, शूल, आमदोष, रक्तविकार, विस्फोट, त्रण, पित्त, विमर्ष, संपूर्ण विषे
यांचा नाश करिते. याचें फल शीत, मधुर, कडू, लघु, तुरट, वातल, पित्तनाशक,
लस्तंभक, रुचिकर व रक्तदोष, कफ यांचा नाश करिते. पिकें भोंकर मधुर, स्निग्ध,
तिल, वृंहण, विष्टंभकारक, हृत्, गुरु व वायु, पित्त आणि रक्तदोष यांचा नाश करिते.

भृनुंबिकाकटुगणाश्चसन्निपातरुजापहा ॥ दंतार्गलंदंतरोधेधनुर्वा
नंचनाशयेत् ॥ फलेप्येतेगुणाःश्रोक्तावैद्यैःसुज्ञैःपुरातनैः ॥

भृनुंबी— नागसरदुधभोंपळी तिखट, उष्ण व सन्निपात, दंतार्गलरोध, दांतखिळी,
नृगपु यांचा नाश करिते. कळाचेहि याच प्रमाणें गुण आहेत.

कुंभनुंबीनुमधुराशीतलानर्पणीगुरुः ॥ रुच्यापुष्टि
करीशुकवर्धिनीनुबलप्रदा ॥ पित्तनाशकरीगर्भ

पोषणीपित्तनाशिनी ॥ फलेनुवलिदःप्रोक्तागुणा
श्रगुणवक्तृभिः ॥

कुम्भतुंबी बाटोळे मोठे दुधभोपळीचा बेल मधुर, शीतल, तर्पणकारक, गुरु, रुचिकर, पौष्टिक, धातुवर्धक, बलप्रद, पित्तनाशक, गर्भपोषक, पित्तनाशक आहे. हेच फळामध्येहि गुण आहेत.

कटुतुंबीरसेपाकेकटूहृद्याचशीतला ॥ तिकावांतिकरीशवास
कासहृच्छोधनीमना ॥ वानशीफत्रणविषशूलपित्तज्वराप
हा ॥ पर्णपाकेनुमधुरंमूत्रशोधनमुत्तमं ॥ पित्तशान्तिकरं
ज्ञेयंफलेपर्णसमागुणाः ॥

कटुतुंबी कडू, दुधाभोपळी रसकाळी व पाककाळी तिखट, हृद्य, शीतल, कडू, वामक व दमा, खोकला यांची नाशक, शोधनकारक व वायु, सृज, त्रण, विष, शूल, पित्तज्वर यांचा नाश करिते. हिचीं पर्णे पाककाळी मधुर, मूत्रशोधक, पित्तशामक अशी आहेत. याच प्रमाणे फळाचेहि गुण आहेत.

तुंबीनुमधुरास्निग्धागर्भपोषणकारिणी ॥ वृष्यावानप्रदाबल्यापौष्टि
कारुच्यशीतला ॥ मलस्तंभकरीरुन्नाभेदकागुरुपित्तनुत् ॥ क
फदाचफलंप्रोक्तंगुरुरुधंचशीतलं ॥ हृद्यंकफकरंआहिरुचिदं
धानुवृद्धिदं ॥ पौष्टिकंचक्रमविषयमपित्तनिवारकं ॥ कांडमस्या
श्रमधुरंवातलंकफकारकं ॥ स्निग्धंशीतंभदकंचपित्तनाशकरंजगुः ॥

तुंबी— दुधभोपळी मधुर, स्निग्ध, गर्भाला पोषण करणारी, वृष्य, वातकारक, बलकर, पौष्टिक, रुचिकर, शीतल, मलस्तंभक, रुध, भेदक, गुरु, पित्तनाशक, कफप्रद अशी आहे. हिचे फळ गुह्य, रुध, शीतल, हृद्य, कफकारक, पाहक, रुचिप्रद, धातुवर्धक, पौष्टिक व क्रम, विष, श्रम, पित्त यांचा नाश करिते. हिच्या बेल्याचे कांड मधुर, वातल, कफकारक, स्निग्ध, शीतल, भेदक आणि पित्तनाशक असे आहे.

डंगरीशीतलारुच्यातृभिःकुम्भधुरास्मृता ॥ शोषंजाखंमूत्रोर्धदाहं
रक्तरुजंतथा ॥ ह्रतेस्याबालफलंशीतलंचातिमाधुरं ॥ रुचिकृत्त
र्षणंपुष्टिबलवीर्यस्यकारकं ॥ अमभ्रंयोनैर्जाशकरमथपक्वंगुरु
स्मृतं ॥ मधुरंकफहृदाहरकरुक्नुदधिकारनुत् ॥

डंगरी—तांबड्ये भोंपळीचा बेल शीतल, हचिकर, तृत्तिकारक, मधुर व शोष, जाड्य, मूषरोष, दाह, रक्तदोष यांचा नाश करितो. ह्याचें कोंवळें फळ शीतल, अतिमधुर, हचिकर, तर्पण, पौष्टिक, बलप्रद, वीर्यकारक व श्रम, प्रांति यांचें नाशक आहे. पिका भोंपळा गुळ, मधुर, कफकारक व दाह, रक्तविकार आणि तृषा यांचा नाश करितो.

भेंडोत्वम्बरसाचोष्णाग्राही चरुचिकारका ॥

राजनामनिर्घंटेचद्रव्येवृष्यापरास्मृता ॥

भेंडी अंस्ट, उष्ण, प्राहक, हचिकर आणि वृष्य अशी आहे.

सुरमाडोरुचिकरःशीतस्निक्तश्चवानलः ॥

कफकृत्पित्तदाहनृत्श्रमाणांचविनाशकः ॥

धोर्लीमाड—सुरमाड हचिकर, शीतल, कडू, वातल, कफकारक व पित्त, दाह, तृषा, आणि श्रम यांचा नाशक आहे.

क्षत्रकस्त्रीव्रगंधश्चकषायोष्णःकटुस्तथा ॥ भूनग्रहादिदोषघ्नःकफ
वानहरोनृपे ॥ अग्निक्लृत्कफवानघ्नःकैयेकुष्ठकुमिघ्नकः ॥ त्वग्वान
चित्रकृष्टघ्नःकफहाद्रव्यरत्नके ॥

भूनाकशोमी—भूनांकुश तीव्रगंध, तुरट, उष्ण, तिखट व भूतबाधा, ग्रहपीडा, कफ, शय यांचा नाशक, अपिकारक, कटु, कृमि, त्वगत, पादरें कोड आणि कफ यांचा नाश करितो.

भूर्जस्निक्तःकषायोष्णोभूनरत्नाकरःसरः ॥ पथ्योरूक्षस्त्रिदोषघ्नो
मंत्रकार्येषुसिद्धिदः ॥ ग्रहपीडाभूतबाधाकफकर्णरुजाहरः ॥
पित्तरक्तुरुजाहंताविषमेदोविनाशनः ॥

भूर्जपत्रक वृक्ष—भूर्जपत्र कडू, तुरट, उष्ण, भूतापासून रक्षण करणारा, सारक, पथ्यकर, रक्ष, त्रिदोषनाशक, मंत्रकार्ये सिद्ध करणारा व भूतबाधा, कफ, कर्णशूल, पित्तविकार व रक्तविकार, विष व मेदरोग यांचा नाशक आहे.

प्रेक्ताक्षीरविदारीनुमधुराम्लाकषायका ॥ वृष्याचशुकजननी
पृष्टिदुग्धप्रदाकटुः ॥ रसायनीचबल्याचशीतामूत्रकफप्रदा ॥
स्निग्धावर्ण्यागुरुःस्वर्यापित्तुरुग्रक्तदोषहा ॥ पित्तशूलहरावातदाह
जिन्मूत्रमेहजित् ॥ श्लेयाकंदगुणास्यस्थाःसद्दृशावस्त्रिवृणैः ॥

क्षीरविदारी—सावरी भुयकोरळी मधुर, अंस्ट, तुरट, वृष्य, कुळोभादक, पौष्टिक,

दुग्धप्रद, तिखट, रसायन, बलकर, शीत, मूत्रल, कफकारक, स्निग्ध, वर्णकारक, गुरु, स्वर्य व पित्तरोग, रक्तदोष, पित्तबुल, वायु, दाह, मूत्रमेह यांचा नाश करिते. हिष्णा कंदाचेही गुण वेलीसारखेच आहेत.

विदारीमधुराशीनावृष्यास्त्रिधाचपौष्टिका ॥ धातुवृद्धिकरीबल्या
कफदुग्धप्रदागुरुः ॥ रसायनीमूत्रलाचस्वर्यारूक्षाचगर्भदा ॥
पित्तवानहरास्वादुरक्तगुदाहवांतिहा ॥ ज्ञेयाह्येनेगुणाःकंदेपुष्पंवृष्यं
चशीतलं ॥ रसेपाकेचमधुरंकफकृद्धानलंगुरु ॥ पित्तनाशकरं
ह्येनदुक्तंमुनिवरैःपुरा ॥

विदारी—भुयकोहळा मधुर, शीतल, वृष्य, स्निग्ध, पौष्टिक, धातुवर्धक, बलकर, कफकारक, दुग्धोपादक, गुरु, रसायन, मूत्रल, स्वर्य, रुद्ध, गर्भप्रद व पित्त, वायु यांचा नाशक, स्वादु, रक्तदोष, दाह, वांति यांचा नाशक आहे. हे गुण कंदाचे जाणवें. याची फुले वृष्य, शीतल, रसकाळीं व पाककाळीं मधुर, कफकर, शीतल, गुरु, पित्तनाशक अशी आहेत.

शीताबल्यासुनेसानीगुरुभेदकरामधुः ॥ त्रिदोषकारिणीवृष्याकफ
दाचमतावुधैः ॥ भेदाख्यःसमाख्यानाःकृष्णोक्तश्चपांडुरः ॥ कृ
ष्णारसेचपाकेचमधुरोऽग्रागुरुःसमृता ॥ अवेतानुपाककालेचगुर्वी
रन्काल्यदोषदा ॥

भुयकोड—अळंबी—भूमिष्ठव शीत, बलकर, गुरु, भेदक, मधुर, त्रिदोषकारक, वृष्य, कफप्रद अशी आहेत. याचे रक्त, कृष्ण आणि पांडुर, असे तीन भेद आहेत. त्यांत काळी अळंबी मधुर, उष्ण, गुरु अशी आहेत. आणि पांडुरी पाककाळी गुरु आहेत. आणि काळ असतात तीं अल्प दोषकारक आहेत.

विजयापित्तलानीत्यानिकोष्णाम्राहकालघुः ॥ कर्षणीचाम्निजन
नीरुच्यामदकरामता ॥ वाग्वाधिनीमोहकारोकफवानविनाशिनी ॥

विजया—भाग पित्तल, तीक्ष्ण, कडू, उष्ण, पाहक, लघु, कर्षणकारक, अधिदोषक, रुचिकर, मादक, वाणीची वर्धक, मोहकारक, व कफ, वायु, यांची नाशक अशी आहे.

भार्गानुकदुतिकोष्णाकासश्वासभ्रमापहा ॥ शोफत्रणकृमिहरादाह
हाराजनामकै ॥ द्रव्यैसमीराजिरप्रोक्ताभावेस्याद्रक्तगुल्महा ॥ वा
तज्वरप्रहर्त्रोचगणेहिक्राविनाशनी ॥ गुल्मज्वरसृक्वर्दानघ्नीवत्स

पिचसहाधने ॥ कषायाचैवसंप्रोक्तालघुदीपनपाचनी ॥ रुक्षाशो
फहराचैवकफवानारुचिघ्निका ॥ गुल्माशयश्महाप्रोक्तावैद्यैःक्रेयनि
घटके ॥ पर्णमस्याज्वरंदाहंहीक्रांदोषत्रयंहरेत् ॥

भागी-भागी तिखट, कडू, उष्ण, खोकला, दमा, भ्रम, सूज, व्रण कृमि, दाह, वायु, रक्तगुल्म, वातज्वर, उचकी, गुल्म, ज्वर, वातरक्त, क्षय, पीनस, यांची नाशक, तुरट, लघु, दीपन, पाचन, रुक्ष, शोफनाशक, कफ, वायु, अरुचि, गुल्म, अर्श, राजयश्मा, यांचा नाश करित्ये. हिचीं पाने ज्वर, दाह, उचकी, दोषत्रय, यांचा नाश करितात.

भृंगाच्छाकटुकाचोष्णानिक्कारुच्याभिदीपनी ॥

कठ्याचसर्वदोषघ्नीप्रोक्तापूर्वैर्भिषक्वरैः ॥

भृंगाच्छा-भंवरसाली-भोवरी तिखट, उष्ण, कडू, रुचिकर, भयिदीपक, व कंठरोग, आणि सर्वदोष यांचा नाश करित्ये.

भृंगमारीतुनिक्तास्याज्ञानक्षेत्रज्वरापहा ॥

शोफकंडूव्रणहराकुष्ठघ्नीचास्थिदोषहा ॥

भृंगमारी-काटेभोवरी कडू, व वायु, कफ, ज्वर, सूज, कंडू, व्रण, कुट्ट, आणि अस्थि-दोष यांचा नाश करित्ये.

मत्स्याक्षीग्राहिणीशीतारुच्याचतुव्रालघुः ॥ निक्तास्वादी

पाककालेचोषणालेहद्राविर्णा ॥ वातप्रदाव्रणत्रयकुष्ठपि

चकफापहा ॥ रक्तदोषनुषादाहज्वरनाशकरीमना ॥

मत्स्याक्षी (कर्नाटकी होन्मगुंदी, तैलंगी पोन्नगंडी) पाहक, शीतल, रुचिकर, तुरट, लघु, कडू, स्वादु, पाककाली तीक्ष्ण, लोहाला द्रावण करणारी, वातल, व व्रण, क्षय, कुट्ट, पित्त, कफ, रक्तदोष, तृषा, दाह, ज्वर यांचा नाश करित्ये.

माधवीकटुकानिक्तानुवराभदगंधिका ॥ मधुराशीनलाल्त्वेषि

चकासव्रणापहा ॥ दाहशोषत्रिदोषघ्नीस्मृतापूर्वैर्मुनीश्वरैः ॥

माधवी (जिचीं फुल्ले पांढरीं व सुगंध असतात तीं.) - मधुमाधवी तिखट, कडू, तुरट, भदगंधि, मधुर, शीतल, लघु व पित्त, खोकला, व्रण, दाह, शोष, आणि त्रिदोष, यांचा नाश करित्ये.

मरुवकःकटूष्णश्वदीपनास्तिक्ततीक्ष्णकः ॥ हृद्यःपिचकरोरुच्यो

रूक्षोऽलघुसुगंधिकः ॥ पाचकःपिचकफहृत्तरक्तदोषविषज्वरान् ॥

कुष्ठकंदुरुचीवानस्यासशोफकमीन्जयेत् ॥ हृद्रोगवृश्चिकविषविड्
बंधाध्मानशूलहा ॥ मांघ्रत्वग्दोषशमनःश्वेतकृष्णविभेदनः ॥ श्वेत
स्त्वौषधकृत्येषुयोग्यःप्रोक्तःपुरातनैः ॥

मरुबक—मरुवा तिखट, उष्ण, दीपन, कडू, तीक्ष्ण, हृद्य, पित्तकर, रुचिकर, हृद्य, लघु, सुगन्धि, पाचक व पित्त, कफ, रक्तदोष, विषज्वर, कुष्ठ, कंडू, अरुचि, वायु, ब्रमा, सज, कृमि, हृद्रोग, विंचवाचै विच, मरुबद्धता, पोटफुगण, शूल, मांघ्र आणि त्वग्दोष यांचा नाश करिता. याचे श्वेत व कृष्ण असे भेद आहेत, यांत पांढरा हाच औषधा-मध्ये घेतात.

मानुलुंगफलं चाम्लमुष्णकंठविशोधकं ॥ तीक्ष्णं लघुप्रियं चाग्निदी
पकरुचिकारकं ॥ स्वादुश्च जिह्वाहृदयशोधकं पित्तवाननुत् ॥
कफश्वासनृषाकासानहिकांचैविनाशयेत् ॥ अरुचिरक्तपित्तचिना
शयेदिनिकीर्तितं ॥ तच्च बालं मानुलुंगं पित्तवानतकफप्रदं ॥ रक्तरु
क्कारकंचैनेमध्यमस्यापिनेगुणाः ॥ पक्कं महावर्णकरं हृद्यं बल्यं च
पौष्टिकं ॥ शूलार्जोर्णविबंधघ्नं वानं श्वासंकफं जयेत् ॥ अग्निमांघ्रं
चशोफंचकासारोचकनाशकं ॥ फलत्वक्दुर्जरानिक्तातीक्ष्णोष्णा
स्त्रिभ्यक्तागुरुः ॥ कृमिघ्नानकफानहंति त्वग्द्रवःसाधुशीतलः ॥
गुरुर्धानो वृद्धिकरः स्त्रिभ्यः कफकरः स्मृतः ॥ ज्ञानपित्तहरः प्रोक्तः प्रोक्तो
नर्भागकोमधुः ॥ वानं शूलकफछर्दिमरोचस्य चिनाशकः ॥ केसरं
दीपनं मेध्यं लघुग्राहिरुचिप्रदं ॥ गुल्मोदरश्वासकासहिकावान
मदात्ययान् ॥ मदशोषविबंधाशैवानोश्चनाशयत्यलं ॥ केसरस्य
रसः पार्श्वस्त्रिशूलकफारुचीन् ॥ वानं च श्वासकासंचछर्दिचैव
विनाशयेत् ॥ वीजं नुमानुलुंगस्य गर्भदं दुर्जरं गुरु ॥ उष्णं तिक्तं
दीपनं च बल्यमर्शरुजापहं ॥ ज्ञानपित्तशोककफाननाशयेदिनि
कीर्तितं ॥ फलमज्जागुरुः शान्तास्वादीस्त्रिभ्यावलप्रदा ॥ ज्ञान
पित्तेनाशयेच्चमूलमर्शकृमांहरं ॥ विषुचीं मलबंधं च शूलं चैव विना
शयेत् ॥ पुष्यं नुमानुलुंगस्य दीपनं ग्राहिशीतलं ॥ लघुवानं रक्तपित्तं
नाशयेदिति कीर्तितं ॥

मानुलुंगाचै फल मांघ्र, उष्ण, कंठशुद्धिकारक, तीक्ष्ण, लघु, पित्त, अग्निदीपक, रुचिकर, स्वादु-व जिह्वा, हृदय, यांना कुष्ठ करणारे व पित्त, वायु, कफ, ब्रमा, तृषा,

खोकला, उचकी, अरुचि, रक्तपित्त यांचा नाश करितें. तें कोंबळें असतां पित्त, वायु, कफ, रक्तदोष यांला उत्पन्न करितें. व मध्यम जून महालुंगाचो हे कोवल्यासारिलेच गुण आहेत. पिकें महालुंग उत्तमवर्णकारक, हृद्य, बलकर, पौष्टिक व शूल, अजीर्ण, विबंध, वायु, दमा, कफ, अग्निपांड, सूज, खोकला, अरुचि यांचा नाश करितें. याच्या फळाची साल, दुर्जर कडू, तीक्ष्ण, उष्ण, स्निग्ध, गुरु, व कृमि, वायु आणि कफ यांचा नाश करितें. याच्या सालीचा रस स्वादु, शीतल, गुरु, धातुवर्धक, स्निग्ध, कफकारक, वातपित्तनाशक असा आहे. याच्या सालीचा आंतला भाग मधुर व वायु, शूल, कफ, वाति आणि अरुचि यांचा नाश करितो. महालुंगाचा आतील केशर दीपन, मेध्य, लघु, घ्राही, रुचिकर व गुल्म, उदर, दमा, खोकला, उचकी, वायु, मदास्य, ऊषाद, शोष, विबंध, अर्श आणि वाति यांचा नाश करितो. केशराचा रस पार्श्व, बन्धित यांतील शूल, कफ, अरुचि, वायु, दमा, खोकला आणि वाति यांचा नाश करितो. महालुंगाच्या त्रिया गर्भप्रद, दुर्जर, गुरु, उष्ण, कडू, दीपन, बलकर व अर्श, वायु, पित्त, सूज, कफ यांचा नाश करितात. त्रियांच्या आतील गोळे गुरु, शीत, स्वादु, स्निग्ध, बलप्रद व वायु, पित्त यांचा नाश करितात. महालुंगाच्या झाडाचें मूळ अर्शरोग, कृमि, विषूची, मलबंध आणि शूल यांचा नाश करितें. महालुंगीचें फूल दीपन, घ्राहक, शीतल, लघु व वायु, रक्तपित्त यांचा नाश करितें.

मधुरमानुलुंगं तु शीतं रुचिकरं मधु ॥ गुरु वृष्यं दुर्जरं च स्वादिष्टं च
त्रिदोषनुत् ॥ पित्तदाहरक्तदोषान्विबंधञ्चासकासकान् ॥ क्षयं
हिक्रानाशयेच्च इति पूर्वैरुदाहृतं ॥

मधुरमानुलुंग—गोड महालुंग शीतल, रुचिकर, मधुर, गुरु, वृष्य, दुर्जर, स्वादिष्ट व त्रिदोष, पित्त) दाह, रक्तदोष, मलबंध, दमा, खोकला, क्षय, उचकी यांचा नाश करितें.

वनमध्वबीजपूरं च त्राक्ष्णोष्णं च रुचिप्रदं ॥

अम्लं वानामदोषांश्च कृमिञ्चासकफान्जयेत् ॥

वनमध्वपूर—रान महालुंग तीक्ष्ण, उष्ण, रुचिकर, आंबट, व वायु, आमदोष, कृमि, दमा, आणि कफ, यांचा नाश करितें.

मन्नेशिकारसेपाके चाम्लाशीनाचतूवरा ॥ लघ्वीरक्तविकारग्रीपक्त्रा
निसारपित्तहा ॥ कंठरोगं कफं चैव नाशयेदिति कीर्तिता ॥

मन्नेशिकार (पन्थ्रिबदोशी) बोझ्या या नावे प्रसिद्ध आहे.) रसकाळी व पाककाळी आंबट, शीतल, तुरट, लघु, रक्तविकारनाशक, व पक्कतिसार, पित्त, कंठरोग, आणि कफ यांचा नाश करिते.

मर्यादवल्गिकास्त्रीनाम्नाहिणीसारकागुरुः ॥ पाककालेषोषणास्यान्
वातलागर्भकार्षिणी ॥ विषूचिकांश्शूलं चवांतिचामंचनाशयेत् ॥

मर्यादवल्ली—मर्यादवेल क्षीतल, ग्राहक, सारक, गुरु, पाककालीं तिखट, वातुल,
गर्भाला सुकविणारी, व विषूचिका, शूल, वाति, आणि आम पांचा नाश करिये.

मखान्नेपद्मबीजस्यगुणैःमृत्युंविनिर्दिशेत् ॥

मखान्न—पकाजे याचे गुण कमळाक्षामारिखेच आहेत.

महिषीकंदकश्चोष्णश्चोषणःसिद्धिकारकः ॥

रुच्यश्चवातकफहनमुखजाड्यहरामनः ॥

महिषीकंद उष्ण, तिखट, सिद्धिकारक, रुचिकर, वायु, कफ, आणि मुखजाड्य पांचा
नाश करितो.

महाबलानुमधुराधानुवृद्धिकरीमता ॥ वत्यावृथात्रिदोषघ्नाज्वरह
द्रोगदाहनुन ॥ वानार्शशोषविप्रमज्वरानमेहगणतथा ॥ बहुमूत्रना
शयेच्चइतिवैद्यैर्निरूपितम् ॥

महाबला मधुर, धानुवर्धक, बलकर, वृष्य, व त्रिदोष, ज्वर, द्रोग, दाह, वात, अर्श,
शोष, विषमज्वर, संपूर्ण मेह, आणि बहुमूत्र यांचा नाश करिये.

मत्स्यवर्गः.

साधारण मत्स्यः.

मत्स्यःसाधारणःस्निग्धोरक्तपित्तविवर्धकः ॥ गुरुश्चोष्णश्चमधुरःक
फपित्तकरोमनः ॥ गुरुश्चोष्णोरुचिकरोबल्योधानुविवर्धकः ॥
वृष्योवातहरश्चैवदीपनामौचहिनावहः ॥ मार्गस्थस्यहितःप्रोक्तोमुनि
भिस्तत्त्वदर्शिभिः ॥

अर्थ—स्निग्ध, रक्तपित्ताला वाढविणारा, गुरु, उष्ण, रुचिकर, बलकर, धानुवर्धक, वृष्य,
वातनाशक, दीपनाला हितावह, आणि मार्ग चालवाराला हितावह असा आहे.

नदीमत्स्योगुरुःस्निग्धोधानुवृद्धिकरोमनः ॥

स्वादुश्चाम्लोवातहरोऽपिभिःपरिकीर्तितः ॥

नदीतले घांसे गुरु, स्निग्ध, धानुवर्धक, स्वादु, आवट, वातनाशक, मसे आहेत.

कूपमत्स्योगुरुःस्निग्धःशीतलःश्लेष्मलोमतः ॥ वृष्योमलस्तंभक
रोमूत्रकृच्छ्रविनाशकः ॥ गुल्माश्रीलावानकुष्ठानाह्वातस्यकारकः ॥

कूपमन्स्य गुरु, स्निग्ध, शीतल, श्लेष्मल, वृष्य, मलस्तंभक, व मूत्रकृच्छ्र, गुल्म, अश्री-
ला, वायु, कृष्ट, आनाह्वायु योला उपपन्न करितो.

समुद्रजोमनोमत्स्योगुरुःस्निग्धोमधुःस्मृतः ॥ अतिपित्तकरश्चाशो
मलवृद्धिकरोमतः ॥ वृष्यःकफकरोबल्योवाननाशकरोमतः ॥

सामुद्रमन्स्य गुरु, स्निग्ध, मधुर, अतिपित्तकर, उष्ण, मलवर्धक, वृष्य, कफकारक,
बलकर, आणि वाननाशक असा आहे.

विशेष मत्स्य सांगतो.

नेत्रिनमन्स्य.

यस्यादंरमुखनेत्रेपक्षौ चरन्तवर्णकौ ॥ किवापक्षौकृष्णवर्णौकृष्णौ
श्वेताप्रकीर्तिता ॥ अंगचर्मभवेनकृष्णंमुखं चवर्तुलंमनं ॥ सरो
हितंगुरुवृष्यमनुवरोमधुरःस्मृतः ॥ किञ्चिपित्तकरःस्वादुर्वल्यो
रुचिकरोमतः ॥ स्निग्धश्चविशदोधातुवर्धकःकफकारकः ॥ वानं
चादितवानंचनाशयेच्छेष्टैरितः ॥ अस्यशीर्षभक्षणो नजत्रोर्ध्व
गदनाशनः ॥

अर्थ—ज्याचे पांढ, तोंड, डोळे, व पाख अंगवर्ण असतात, किंवा पाख कृष्णवर्ण
आणि कृष्ण श्वेतवर्ण, आंगावर काळी खवळे, व तोंड वाडोळे असा असतो तो गुरु, वृष्य,
तुरट, मधुर, किञ्चित् पित्तकारक, स्वादु, बलकर, रुचिकारक, स्निग्ध, विशद, धातुवर्धक,
कफकारक, व वायु, अदितवायु, यांचा नाशक, आणि श्रेष्ठ असा आहे. यांच्या मस्तकाचे
भक्षण केले असता जत्रुवरच्या भागाचे ज्याधि नाश पावतात.

अंगं गीतं भवेत्प्रस्यंश्च मधुवत्पक्षीर्डीरितः ॥ रेखाभिःसुदृशुक्ताभिर्यु
नांगर्गरेवैगवान् ॥ सगर्गरो गुरुःशीतःकफकृद्धानलोमतः ॥ पित्त
नाशकरश्चैवतज्ञैःपूर्वमुदाहृतः ॥

गर्गरमन्स्य ज्याचे आंग पिवळे, बुजबुजित, पाठीवर रेखा, आंगावर बारीक, खवळे
असतात, व गभनकाळीं गर्गर शब्द करितो तो गुरु, शीत, कफकर, वातुळ, आणि
पित्तनाशक असा आहे.

यस्य पृष्ठे च श्रीवायां द्वौ द्वौ पक्षौ भवति हि ॥ आकृतिः सर्पसदृशी मुखं सूक

रनुडवन् ॥ लंबचसोबीरुकःस्वास्त्रिधोवातकरोमनः ॥ दुर्जरश्च
भवेत्तृष्णइतिपूर्वरुदाहंतः ॥

धीरुकमन्त्र—ज्याच पाठीवर व मानेशीं दोन दोन पाव असतात, आकाराने सर्पासारखा आणि तोंड डुकराच्या तोंडासारखे लांब असते तो त्रिध, वातुळ दुर्जर, आणि तृष्ण, असा आहे.

इमश्रुदंतरक्तवर्णीमुखर्वर्तुलकंभवेत् ॥ नानिस्थूलोभवेत्तंबोगौ
त्यश्चरतिसंध्योः॥वालचुंवालक्रीमत्योवत्योपथ्यःप्रकीर्तितः॥

वालचुंवाल—ज्याचं मिशी, दांत, हीं आरकवर्ण, तोंड वाटोळे, व शरीराने फार लांब, वाटोळा, व संध्याकाळीं आणि पहाटेन फिरणारा तो बलकारक, आणि पथ्यकर असा आहे.

यस्यपृष्ठेचकुशौचएकैकःकंटकोभवेत् ॥ आङ्गुथामर्षत
दशोमुखंव्यस्यचलंबकं ॥ सवर्जरःस्मृतोमत्योगुरुःस्त्रिध
श्चवानलः ॥ वीर्यकूनदुर्जरोवत्योमत्यज्ञैःपरिकीर्तितः ॥

वर्जरमन्त्र—ज्याच पाठीवर, व कुशीवर एकैक कांटा असतो, व आङ्गुलीने सर्पासारखा, तोंड लांबट, असा असतो तो गुरु, त्रिध, वातुळ, वीर्यकर, दुर्जर, आणि बलकर असा आहे.

लंबश्चवर्तुलोयवैनांगेऽनुद्राश्चशुक्तिकाः ॥ श्रीवायांकंटकोऽहोहिपृष्ठे
चैकःप्रकीर्तितः ॥ सच्छागलःपथ्यकरोरुचिदोबलकारकः ॥

छागलमन्त्र—तो लांबट, वाटोळा, आंगावर त्वळे नसणारा, ज्याच्या मानेवर दोन व पाठीवर एक असे कटे असतात तो पथ्यकारक, रुचिप्रद, व बलकारक असा आहे.

यस्यांगंचभवेत्ताम्रमध्यमंचस्मृतंबुधैः॥ नलंबोनबृहःश्रस्वःसरक्तोम
त्यईरितः ॥शीनलःपुष्टिरुचिकूनत्रिदोषघ्नोऽग्निदीपनः ॥

नांबडा मासा—ज्याचं अंग तांबडें, व फार मोठा व लांब नव्हे, आणि आरकवर्ण असतो तो शीतल, पुष्टिक, रुचिकर, त्रिदोषनाशक, आणि अग्निदीपक असा आहे.

यस्यांगंकृणवर्णस्यालंबश्चैवबलाधिकः ॥ अनुद्राशुक्तियुतःसोथम
हिपीसंज्ञकःस्मृतः ॥ सवीर्यवर्धकीबल्यश्चाग्निदीपिकरोमनः ॥

होसाळु मासा—ज्याचं अंग काळें, लांब, बलकट, आंगावर त्वळे असा असतो तो वीर्यवर्धक, बलकर, आणि अग्निदीपक असा आहे.

यस्य देहो भवेत्स्वल्पः शुभ्रौपद्मौ च रक्तकौ ॥ सप्ताबिलो भवेन्मस्यो
रुचिकृन्मधुरो मतः ॥ त्रीर्यवृद्धिकरो बल्यः पुष्टिकृच्च मनोबुधैः ॥

आत्रिलमासा—जो शरीराने अल्प, पांढरा, पाख तांबडे, असा असतो तो रुचिकर, मधुर, त्रीर्यवर्धक, बलकर, आणि पौष्टिक असा आहे.

माहिषीवदनिस्थूलः श्वेतवर्णश्च नालुनि ॥

अग्निदीपिकरो वृष्यो त्रीर्यदो वाडसुनामकः ॥

वाडसुमासा—जो शरीराने हशासरिखा अतिस्थूल, ज्याची तळ श्वेतवर्ण असले तो, अग्निदीपक, वृष्य, त्रीर्यपद, असा आहे.

विनस्तिमात्रं लंबश्च श्वेतवर्णः शरीरके ॥ दुद्रुगुक्तियुनः सोवैबल्य
श्चाग्निप्रदीपनः ॥ पुष्टिकृद्रीर्यकृच्चैव लोके सोलमोसनामकः ॥

अलमासा—जो शीतभर लांब, शरीराने पांढरा व आंगावर खवळे असतात तो बलकर, अग्निदीपक, पुष्टिकर, त्रीर्यकारक असा आहे.

शरीरं वर्तुलं गौल्यं कृष्णं दुद्रुगुत्वावृत्तं दीपनः पाचनः पथ्यो वृष्यः पुष्टि
करो मतः ॥ बलप्रदः स्मृतः कर्णवशो मस्यश्च नामनः ॥

कर्णवशमस्य—जो शरीराने वाटोळा, काळा, व आंगावर शरीक खवळे असतात तो दीपन पाचन, पथ्यकारक, वृष्य, पौष्टिक, बलकर, असतो.

निद्रामुक्तो मांसभुक् स्यात्सपाठीनः स्मृतो बुधैः ॥ कफकृत्
वरो बल्यो गुरूरक्त रुजाकरः ॥ कुशेत्पान्चकरश्चैव पित्तस्य
च विकोपनः ॥

पाठीन—जो निद्रालू, व मांसभक्षण करणारा, असा असतो तो कफकारक, तुरट, बलकर, गुरू व रक्त रोग, कोंड आणि पित्त यांना करितो.

वर्मी मस्यो रुचिकरो लघुः पित्तविनाशकः ॥

वातनाशकरश्चैव मस्य जैः समुदाहृतः ॥

वर्मी—वधी रुचिकर, लघु, पित्तनाशक आणि वातनाशक असा आहे.

जलेपक्तः स्मृतो मस्यः पित्तलोऽणोलघुः स्मृतः ॥

वस्तिशुद्धिकरश्चैव प्रियो मेहविनाशकृत् ॥

शिजवलेले मासे पित्तल, उष्ण, लघु, वस्तिशुद्धिकारक, मेहनाशक असे आहेत.

तैले घृतेवा संपक्वो मत्स्यः स्निग्धः प्रकीर्तितः ॥

मृध्यः स्वादुः पथ्यकरः सर्वदोषापहारकः ॥

तेलांत व तुपांत तळलेले मासे स्निग्ध, वृष्य, स्वादु, पथ्यकारक आणि सर्व दोष-
हारक असे आहेत.

मत्स्यश्च भर्जितो बल्यो गुणैः श्रेष्ठश्च पुष्टिकृत् ॥

भाजलेला मासा पुष्टिकर व गुणानी श्रेष्ठ, आहे.

हेमंते कृपसंभूना शिशिरेनुसरोद्भवाः ॥ नदीवाप्युद्भवाश्चैव वसंतग्री
ष्मयोर्हिताः ॥ नैर्झरस्थाश्च शरदिमत्स्याश्चोक्ताः प्रशस्तकाः ॥ सर्व
मत्स्यास्तु वर्षायां प्रशस्ताः परिकीर्तिताः ॥

ऋतुपरन्ते मन्स्य हेमंतऋतूंत कुपांतले, शिशिरऋतूंत सरोवरांतले, वसंत आणि
ग्रीष्म यामध्ये नदी, विहिरी यांतले, शरदऋतूंत झऱ्यांतले, मासे हितकारक होतात आणि वर्षा-
ऋतूंत संपूर्ण मन्स्य हितकारक होतात.

मत्स्यस्यां डंचानि वृष्यं स्निग्धं स्थौल्यकरं गुरु ॥ मेदकृच्छलेष्मलं
प्रोक्तं वन्यं रुच्यं च भेदकं ॥ मेहनाशकरं चैव प्रोक्तं ग्लानिकरं वर्षैः ॥

मागाची भांडी वृष्य, स्निग्ध, स्थूलताकारक, मेदकारक, श्लेष्मल, बलकर, रुचि-
कर, भेदक, मेहनाशक आणि ग्लानिकारक, आहेत.

मद्यवर्ग.

साधारण मद्य.

मद्यं साधारणं सुभ्रं सारकं दाहकं कटु ॥ सुस्वादुनिक्तं च रसेपकिम्लं
चलघुमृतं ॥ अग्निदीप्तिकरं रुच्यं हृद्यं चोष्णकषायकं ॥ तीक्ष्णं
विक्रामी च ममं मूत्रलं तुष्टिकृन्मनं ॥ मलासर्गकरं नाडीवास्तिशुद्धि-
करं मनं ॥ वन्यं पुष्टिकरं स्वर्षं प्रतिभाकारकं मनं ॥ आरोग्यकारकं
वर्ष्यं रुच्यं कफवातं शूलं चैव विनाशयेत् ॥
विषशोकानं पुरुषं स्वल्प्याग्नीचहितावहं ॥ सात्विकैः पुरुषैः प्रीतं गीतं
हास्यादिकारकं ॥ राजसैर्भक्षितं चेत्यासाहसादिकरं मनं ॥
तापसैर्भक्षितं च निद्रालस्यादिकारकं ॥ बलं कालं च संज्ञात्वा
पीतं तदमृतोपमं ॥ अन्यथा भक्षितं चेत्याद्विषवशापकारकं ॥

अनीवमादकं नश्चदुर्गंधिविरसंगुरु ॥ कृमिजुष्टंचानितीक्ष्णं घनं
मृदुचदाहकं ॥ दुष्टभांडस्थितं नूनमहृद्यमपिचक्रणं ॥ उष्ण
मुष्णपदार्थैस्तुमिश्रितं मलिनं तथा ॥ तीक्ष्णैर्द्रवैर्युतं तश्च न गृणी
यान्नरः क्वचित् ॥ स्त्रीद्विजैर्नैव न दग्राह्यं बुद्धिभ्रंशकरं यतः ॥

अर्थ—मूषम, सारक, दाहक, तिखट, सुखादु, कडू, रसकाळीं व फरुकाळीं भांड, लघु, अपिदीपक, रुचिकर, हृद्य, उष्ण, दुरट, तीक्ष्ण, विकारि, मूत्रल, तुष्टिकारक, मलोन्मार्कारक, व नाडी, वस्ति यांची शक्ति करणारे, वृष्य, पुष्टिकर, स्वर्ध, प्रतिभाकारक, आरोग्यकारक, वर्णकर, रक्तदोषक, व आनाहवायु, कफ, वायु, दाल यांचे नाशक व विषान, व शोकार्त, अनाग्नि अशा पुरुषांच्या विनाश, मानिक पुरुषांनी घेतले असता गीत, हास्य इत्यादि करतात, राजागुणयुक्त पुरुषांनी घेतले असता साहसादि कृत्ये करितात, आणि तामस पुरुषांनी घेतले असता, निद्रा भाऊस यांना उत्पन्न करिते, व बल, आणि काल यांचा विचार करून घेतले असता भ्रमनासारखे गुण करिते, भलत्याच रीतीने घेतले असता विषासारखा मत्तप करिते आणि अभिमादक, दुर्गंध, विरस, गुरु, मिडे पडलेले, अनितीक्ष्ण, घन, मृदु, दाहक, वाईट भांड्यात ठेविलेले, नूतन काढलेले, अपिच, चिकट, उष्ण, उष्ण पदार्थ मिळालेले, मलिन, आणि तीक्ष्णद्रव्यांशी मिसळलेले असे मद्य कधीहि घेऊं नये, व ब्राह्मण, श्रिया यणीं तर कर्णिके घेऊं नये, ते घेतले असता बुद्धीला भ्रष्ट करते.

नूनं मद्यं मत्तं शीतं वातलं पित्तलं तथा ॥ त्रिदोषजनकं दाहिकं कफ
द्विशदं गुरु ॥ अहृद्यं वरुचैव दुर्गंधं बृहणं मत्तं ॥

नाजे मद्य शीतल, वातल, पित्तल, त्रिदोषकारक, दाहक, कफकर विशद, गुरु, अहृद्य, मत्त, दुर्गंध, आणि बृहण असे आहे.

जीर्णमद्यं आमकं म्यादीपनं रुचिक्रलघु ॥ सुगंधिवृष्यहृद्यंच स्त्रीनसां
च विशोधकं ॥ लवणे नहिना सर्वरसैर्युक्तं कफनाहं ॥ वातं कृमीन्
सर्वरोगान्नाशयेदिति कीर्तितं ॥

नूतने मद्य आमक, दीपन, रुचिकर, लघु, सुगंधि, वृष्य, हृद्य, शोतोविशोधक, लवण रसावाचून सर्व रसांनी युक्त व कफ, व ग, कृमि आणि सर्व रोग, यांचा नाश करिते.

गौडमद्यं तु कटुकं च न्यंचोष्णं च दीपनं ॥ कांतिं कृन्मधुरं पथ्यं तर्पणं
बृहणं सरं ॥ स्वादिष्टं मूत्रलं तिक्तं पित्तकृद्वातनाशकं ॥

गौडीमद्य—गौडीसुरा तिखट, बलकर, उष्ण, दीपन, कातिकारक, मधुर, पथ्यकर, तर्पण, बृहण, सारक, स्वादिष्ट, मूत्रल, कडू, पित्तकर आणि वातनाशक असे आहे.

माध्वीसुरानुमधुराकिंचिदुष्णाकषायका ॥ तीक्ष्णालघ्वीचहृद्य
रुष्णचच्छेदिनीमता ॥ पित्र्वातं चपांडुंचकामलांच प्रमेहकं ॥ गु
ल्मं चार्शं प्रतिश्यायं विषं कुष्ठं चनाशयेत् ॥

माध्वीसुरा—मोहाधी दारू मधुर, किंचित् उष्ण, दुरट, तीक्ष्ण, लघु, हृद्य, रुक्ष, छेदक,
पित्त, वायु, पांडुरोग, काशीळ, प्रमेह, गुल्म, अर्श, पडसें, विष आणि कुष्ठ, यांचा नाश
करिते.

पैथीसुरानुमधुरातीक्ष्णाम्लाकटुकागुरुः ॥
दीपनीस्तन्यकफदामेहपुष्टिकरीमता ॥

पैथीसुरा मधुर, तीक्ष्ण, आंबट, तिखट, गुह, दीपन, स्तन्यकारक, कफकर व मेह,
आणि पुष्टि, यांचा कारणी भाहे.

मद्यंतुचैक्षवंशीनंमदकृच्चसमीरितं ॥ यवमद्यंभकंचरुद्रं चैव नृदी
पकं ॥ मोहकं चाग्निजनकं वृथ्यं वानकफापहं ॥

दक्षयमद्य शीतल, मादक आहे व यवांचे मद्य, स्तंभक, रुक्ष, दीपन, मोहकारक,
अग्निवर्धक, वृथ्य, व वायु, कफ यांचे नाशक आहे.

सर्ववृक्षभवंमद्यंशीतलंगुरुमोहनं ॥
वृथ्यं वृथ्यंचहृद्यंचतृष्णा संतापनाशकं ॥

सर्व वृक्षांचे मद्य शीतल, गुह, मोहन, बलकर, वृथ्य, हृद्य व तृष्णा, संताप यांचे नाशक
असे आहे.

द्राक्षासुरानुमधुराश्रेष्ठालिग्धारुचिप्रदा ॥ विशदादीपनीलघ्वीकिं
चिदुष्णाबलप्रदा ॥ पुष्टिकृल्लेखनीवर्ण्याशुकलाचसरामता ॥ किं
चिपित्तकरीमृद्धीवानलाशोषमेदनुत् ॥ क्लेदं पांडुंकफं चार्शं कृमीन्
मेहं चकामलां ॥ रक्तपित्तं च कुष्ठं चनाशयेदिति कीर्तिना ॥ विषमंच
ज्वरंचैवरक्तार्शंचैवनाशयेत् ॥

द्राक्षासुरा मधुर, श्रेष्ठ, लिग्ध, रुचिप्रद, विशद, दीपन, लघु, किंचित् पित्तकर, मृदु,
वातल व शोष, मेहरोग, क्लेद, पांडुरोग, कफ, अर्श, कृमि, मेह, काशीळ, रक्तपित्त, कुष्ठ,
विषमन्वर आणि रक्तार्श, यांचा नाश करिते.

खर्जूरमद्यंशीतं स्यादुच्यं वानकरं गुरु ॥

खर्जूरसुरा शीत, रुचिकर, वातल आणि गुह अशी आहे.

सुरासवःस्नेहनःस्याद्गुरुर्वल्यश्चदीपनः ॥ ग्राहकःपुष्टिकृत्दुग्धरक्तमां
सकफप्रदः ॥ मेदकृद्ग्रहणीगुल्ममूत्राघातार्शेशोफहृत् ॥

सुरासव स्नेहन, गुरु, बलकर. दीपन, ग्राहक, पुष्टिकारक व दुग्ध, रक्त, मांस, कफ, मेद, पांसा करणारा, व संपहणी, गुल्म, मूत्राघात, अर्श आणि मूज पांसा नाश करितो.

शर्करायाःसुराहृद्यारुच्याचाग्निप्रदीपनी ॥ पाकेरसेस्वादुरुक्तासुगं
धिश्वमुखप्रिया ॥ किंचिन्मृद्धीचगुर्वीचपाचकेंद्रियबोधिनी ॥ वृष्या
चामृननुल्याचकफघातविनाशिनी ॥ वस्तिरुक्शोषशमनीप्रोक्ता
पूर्वैश्वकिरसकैः ॥

शर्करासुग हृद्य, रुचिकर अग्निदीपक, पाककाळी व रसकाळी स्वादु, सुगंधि, मुख-
प्रिय, किंचित् मृदु, गुरु, पाचक, इंद्रियबोधक, वृष्य, अमृततुल्य, व कफ, वायु, वस्तिशूल,
आणि शोष, पांसा नाश करितो.

कृष्णान्डस्यसुरागुर्वीधानुवर्धनकारिणी ॥

अग्निमांशकरीवृष्याप्रोक्तादृष्टिप्रदावुधैः ॥

कृष्णान्डसुग गुरु, धातुवर्धक, अग्निमांशकारक, आणि वृष्य, अर्शा आहे.

गुडासवःकटुस्निक्तोचन्यश्चाग्निप्रदीपनः ॥ सुम्वाद्गूर्मत्रलोवण्योचूंह
णस्नर्पणोमृदुः ॥ सृष्टिवद्रूक्षवैप्रोक्तोमुनिभिःसून्मदशिभिः ॥

गुडासव तिषट, कटु, बलकारक, अग्निदीपक, सुम्वादु, मूत्ररु, वर्णकर, वृंहण, तर्पण,
मृदु, मलात्सर्जक, असा आहे.

मध्वासवोल्घुस्नीत्णोमधुरस्नुवरोमनः ॥

छेदीरुक्नःप्रतिउयायकुष्ठमेहविनाशनः ॥

मध्वासव लघु, तीक्ष्ण, मधुर, तुरट, छेदक, रुक्ष, व प्रतिउयाय, कोड आणि मेह
पांसा नाशक आहे.

द्राक्षासवःकामकारीरक्तपिच्छांशकुष्ठहा ॥

द्राक्षासव कफकारक, व रक्तपिन, अर्श. कुष्ठ, पांसा नाश करितो.

शर्करायाश्वासवन्नुपाचकोग्निप्रदीपनः ॥ रोचनश्चलघुःस्वादुर्वृष्यो
वस्तिविकारहा ॥ वानंशोषंनाशयनीत्येवमाचार्यभाषिनं ॥

शर्करासव पाचक, अग्निदीपक, रोचन, लघु, स्वादु, वृष्य, व वस्तिविकार, वायु, शोष,
पांसा नाश करितो.

जांबवम्यासवश्चापितुवरीग्राहकीमनः ॥

वानकोपनकारीचमुनिभिःसमुदाहृतः ॥

जांबवासव तुरट, ग्राहक, वानकोपन असा आहे.

साधारणंनुसृक्तंस्यादम्लं चोष्णंमनंबुधैः ॥

अतितीक्ष्णं चाग्निदीपिकरं वैद्यैः प्रकाशितं ॥

साधारणसृक्त आंबट, उष्ण, अतितीक्ष्ण अपिदीपक असे आहे.

इतुद्राभोद्धवसृक्तं रुचकं भेदकं लघु ॥

रुद्रं पांडुकफग्रंम्याद्रक्तपित्तविनाशकं ॥

इक्षु व द्राक्षा यांचे सृक्त रुचक, भेदक, लघु, रुद्र व पांडु, कफ आणि रक्तपित्त यांचे नाशक असे आहे.

गुडमध्वोःसृक्तं कंतुगुरुत्वं कफकारकं ॥

गुडसृक्त व मधुसृक्त गुरु व कफकारक असे आहे.

गंडाकिकालाम्लयोऽनुसृक्तं गुरुकफप्रदं ॥

गंडाकी व कालाम्ल यांचे सृक्त गुरु व कफकारक असे आहे.

प्रतक्षानामकंमद्यदीपनंभेदकं गुरु ॥ तृप्यं वानांशहृदोगकुक्षिशूल

वमीर्जयेत् ॥ आनाहवानमाध्मानंमलबंधं चनाशयन् ॥ अरोचक

हरंप्रोक्तं पूर्वैश्चैवाचिकित्मकैः ॥

प्रसन्ना मद्यभेद दीपन, भेदक, गुरु, तृप्य व वानांश, हृदोग, कुक्षिशूल, शक्ति, आनाहवायु, अध्मानवायु, मलबंध आणि अरोचक यांचा नाश करितो.

वैकृत्संचस्मृतंमद्यं वानलं ग्राहकं गुरु ॥

अश्यानांचहितं प्रोक्तं चाडवगिन्वाविशारदं ॥

वृकृत्समद्य वानल, ग्राहक, गुरु, घोड्याना हितकारक असे आहे.

मधुलकीद्रवंमद्यं निग्धं चमधुरं गुरु ॥

शुकलं कफकृच्चैव मुनिभिः परिकीर्तितं ॥

मधुलकमद्य निग्ध, मधुर, गुरु, शुकल, कफकारक असे आहे.

मैरेयकं तु मद्यं स्यात्तन्वृथं धानुविबर्धकं ॥ सरं तृणिकरं चैव गुरुतीव्रमत-
प्रदं ॥ मुखप्रियं च मधुरं कटुप्रोक्तं कफप्रदं ॥ बलवर्धनकारी च मे-
दवान्कृमीन् जयेत् ॥

मैरेयमद्य इत्य, धानुवर्धक, सारक, तृणिकर, गुरु, तीव्र, मद्यप्रद, मुखप्रिय, मधुर,
तिखट, कफकारक, बलवर्धक, व मेद, वायु, कृमि यांचा नाश करितें.

वारुणीपौष्टिकी हृद्यानोत्प्लादुग्धप्रदामता ॥ लघ्वी च श्लेष्मला शूल-
कासवांतिविबन्धहा ॥ आध्ना नपीनसंश्चासंमृत्रकृच्छं च नाशयेत् ॥
गुल्मं चार्शनाशयनीत्येवमुक्तं चिकित्सकैः ॥

वारुणीमद्य पुष्टि कारक, हृद्य, तीक्ष्ण, दुधाला वादविणारें, लघु, कफकारक व शूल,
खोकला, वांति, मज्जांश, पोष्ट रुग्णें, पडमें, दमा, मृत्रकृच्छ, गुल्म, आणि अर्श यांचा
नाश करितें.

अरिष्टं दीपनं हृद्यं तुवरं पाचनं लघु ॥ सरं च कटुकं चैव पित्तवानकफा-
पहं ॥ कुष्ठगुल्मार्गशोषघ्नं शोफसंग्रहणीहरं ॥ पांडुं प्लीहां चोदरं च
ज्वरं शूलं कृमीन् क्लमं ॥ आनाहं नाशयेत्प्रोक्तं सर्वमद्ये गुणाधिकं ॥

अरिष्ट दीपन, हृद्य, तुरट, पाचन, लघु, मारक, कडू व पित्त, वायु, कफ कुष्ठ,
गुल्म, अर्श शोष, सृज, संधहणी, पांडुरोग, प्लीहा, उदर, ज्वर, शूल, कृमि, क्लम, आनाह-
वायु यांचा नाश करितें.

गौडीतुशिशिरेपेयापैष्टीवर्षाहिमालयोः ॥

शरतग्रीष्मवसंतेषु माध्वीचहिनकारका ॥

गौडीसुरा-होणःया ऋतंत कोणते मद्य प्यावें तें. शिशर ऋतंत गौडी ध्यावी, पैष्टी वर्षाऋतु
व हेमंत ऋतु यांत ध्यावी आणि माध्वी शरदृतु, ग्रीष्मऋतु, व वसंतऋतु, यांत ध्यावी
वर्षा ऋतु हिनकारक होत्ये.

धान्याम्लं नर्पणं प्रोक्तं लघु चाग्निप्रदीपकं ॥ निरूहवस्तियोगेन सर्वं
वातविकारनुत् ॥ दाहनाशकरं लेपानपीतवानकफापहं ॥

धान्याम्ल तृणिकारक, लघु, अग्निदीपक व निरूहवस्ति केला असतां संपूर्ण वातवि-
कार, लेपानें दाहनाशक, व प्राशन केलें असता वायु, कफ यांचें नाशक असें आहे.

सौवीरभेदकं चाग्निदीपकं ग्रहणाहरं ॥ अंगमर्दास्थिशूलघ्नं कफो-
दावर्तनाशनं ॥ आनाहं शिहरं प्रोक्तं गुणास्त्वन्ये तु कांजिवत् ॥

सौवीर भेदक, अपिदीपक, व संघर्षणी, भंगमर्द, आस्थिशूल, कफ, उदावर्त, आनाह; मुत्रव्याध, यांचा नाश करितें. वरकड गुण काजीसारिखे आहेत.

मधुवर्ग.

सामान्यमध.

मधुशीतलघुस्वादुरुक्षंस्वर्यचग्राहकं ॥ चक्षुष्यंलेखनंचामिदीपकं
व्रणशोधकं ॥ नाडीशुद्धिकरंसूक्ष्मरोपणमृदुवर्णकृत् ॥ मेधाकरं
चविशदंवृष्यंरुचिकरंसनं ॥ आनंदकृच्चतुवरंचाल्पवानप्रदंसनं ॥
कुशार्शकासपिचघ्नंरक्तदोषकफापहं ॥ मेहकृमिमदग्लानितृष्णा
वांत्यनिसारनुत् ॥ दाहंक्षतक्षयंमेदंक्षयंहिक्रांत्रिदोषकं ॥ आश्रमं
नवानंचविषमलवंचनाशयेत् ॥ तन्माक्षिकंभ्रामरंचसौद्रंछात्रंच
पौतिकं ॥ अर्घ्यमौडालकंदालमिनिभेदैस्नुचाष्टथा ॥ सर्वमेतद्ब्र
णानानुरोपणंशोधकंसनं ॥ अग्निबंधानकृत्तनुत्तुनप्रंचविषवन्मनं ॥
उष्णद्रव्यैश्चोष्णकालेभिर्जनितंतापदायकं ॥

अर्थ—शीत, लघु, स्वादु, रुक्ष, स्वर्य, ग्राहक, नेत्रांला हितावह, अपिदीपक, व्रणशोधक, नाडीची शुद्धि करणारा, सूक्ष्म, रोपण, मृदु, वर्णकारक, मेधाकर, विघ्नह, वृष्य, रुचिकारक, आनंदकारक, तुरट, अल्पवातकर, व कुष्ठ, अर्श, खोकला, पित्त, रक्तदोष, कफ, मेह, कृमि, मद, ग्लानि, तृष्णा, वांति, अतिसार, दाह, क्षतक्षय, मेद, क्षय, उच्चकी, त्रिदोष आप्मानवायु, विष, आणि मलत्रय, यांचा नाश करितें. ते माक्षिक १ भ्रामर २ क्षौद्र ३ छात्र ४ पौतिक ५ अर्घ्य ६ औडालक आणि ७ दाल, असे आठ प्रकारचे आहे. हे सर्व जातीचे मधु व्रणरोपण, शोधक, अस्यांला सांधणारे, असे आहे. आणि हे तापविले असता किंवा उष्ण कालामध्ये उष्ण पदार्थाशी भक्षण केले असता विषासारिखा संताप करितें.

माक्षिकंमधुरंरुक्षंलघुकिंचिच्चशीतलं ॥ नेत्ररोगंव्रणंकासंकाम
लांचक्षतक्षयं ॥ वानंभ्रामंचहिक्रांचवांनिभेदंक्षयंहरेत् ॥ एतच्चनै
लवर्णस्यादित्याचार्यमनंभवेत् ॥

माक्षिकमधु मधुर, रुक्ष, लघु, किंचित शीतल, व नेत्ररोग, व्रण, खोकला, कामला, क्षतक्षय, वायु, दमा, उच्चकी, वांति, मेद, आणि क्षय यांचा नाश करितें. हे वर्णने तेल-धारिते असते.

अपक्वं मधुसंप्रोक्तमामगुल्मकरं मतं ॥ वातं पित्तं रक्तदोषं दाहं शीघ्रं
करोति वै ॥ मेदनाशकरं प्रोक्तं मुनिभिस्तत्त्वदाशीभिः ॥

अपक्वमधु आंत्र, गुल्म, वायु, पित्त, रक्तदोष, दाह, शोष, आणि मेदोनाश यांना करिते.

कथितं मधुसंप्रोक्तं रुच्यं धृतिमतिप्रदं ॥ शीघ्रं वृद्धिकरं बल्यं त्रिदोष
मुखरोगनुत् ॥ जिह्वारोगं चांगजाड्यं नाशयेदिति कीर्तितं ॥

कढविलेला मधु रुचिकर, धृति, मति, वीर्य, व बल यांना करणारा, व त्रिदोष, मुखरोग
जिह्वारोग, आणि आंगाची जडता, यांचा नाश करितो.

नूनं मधुस्थौल्यकरं किंचित्कलेऽमकरं गुरु ॥ सरं च पौष्टिकं स्निग्धम
भिष्यं द्रविमाधुरं ॥ धानुवृद्धिकरं चैव मुनिभिः परिकीर्तितं ॥

नाजा मधु स्थूलताकारक, किंचित् कककारक, गुरु, सारक, पौष्टिक, स्निग्ध, अभिष्यंदी
आतिमधुर, आणि धानुवर्धक, असा आहे.

त्रयोषितं मधुप्रोक्तं ग्राहकं लेखनं मतं ॥

रुसंस्थौल्यं त्रिदोषं च नाशयेदिति कीर्तितं ॥

जुने एक वयांचे मधु ग्राहक, लेखन, रुस, व स्थूलता, त्रिदोष, यांचे नाशक असे
आहे.

निदोषं मधुसंप्रोक्तं हिक्कां व्रणनाशकं ॥

रसायने च योग्यं स्यात्कफशोथविनाशकं ॥

निदोष मधु उचकी, अर्श, व्रण, रसायन, व कफ, आणि सूज, यांचे नाशक असे
आहे.

दोषलं मधुयत्प्रोक्तं तद्दोगोत्पात्तिकारकं ॥

दोषलमधु रोगोत्पात्तिकारक असे आहे.

माचिकानुरसेपाके चाम्ला चतुर्वरालघुः ॥ शीतलादीपनीरुच्यापि
चरत्करुजापहा ॥ पक्वानिसारकफहृत्कंठरुग्वाननाशिका ॥

माचिका—माथेलवृक्षः रसकाळी व पाककाळी आंबट, तुरट, लघु, शीतल, अपिशी-
पक, रुचिकारक, व पित्त, रक्तदोष, पक्वानिसार, कफ, कंठरोग आणि वायु यांचा नाश
करितो.

मार्कवस्तिक्तकश्चोष्णश्च क्षुब्धः केशरंजनः ॥ त्वष्ट्योरुतश्चनीरुश्च

दंतीमेधोरसायनः ॥ शोफकामंषां नृत्तिशिशोनेत्ररुजंतथा ॥
कफं वानंचकासंचश्वासकुष्ठकृमीनजयेन् ॥ आमंचपांडुरोगंचहृद्रो
गं वकरुजंतथा ॥ विषंचनाशयत्येवकंडूनाशकरोमनः ॥

माका कडू, उष्ण, नेत्राला हितावह, केशाला रंगविणारा, स्वचला हितावह, रुक्ष, तीक्ष्ण, दंताला हितावह, मेधाकारक, रसायन व सूज, कामोत्पत्ति, आंत्रकृत्ति, शिशोरोग, नेत्ररोग, कफ, वायु, खोकला, दमा, कुष्ठ, कृमि, आमदोष, पांडुरोग, हृद्रोग, तचंचा रोग, विष आणि कंडू, यांचा नाश करितो.

नीलसुमार्कवश्लोष्णः पाके तन्निःकट्टः स्मृतः ॥
रसायनः कृमीन्वानंचकफंचैव विनाशयेत् ॥

निळा माका उष्ण, पाककार्की तीक्ष्ण, तिखट, रसायन, व कृमि, वायु आणि कफ यांचा नाश करितो.

कृष्णामृत्स्नारक्तदोषप्रदरक्षनदाहहा ॥

मूत्रकृच्छ्रकफंचिन्ननाशयेदिनिक्रीतं ॥

कृष्णमृत्तिका—काठी माती रक्तदोष, प्रदर, क्षतदाह, मूत्रकृच्छ्र, कफ, आणि पित्त, यांचा नाश करितो.

मारीषोमधुरोरुक्षः शार्कः शीतो गुरुः सरः ॥

उलेभ्रमलोवानकृत्तिपित्तरक्तपित्तमदापहः ॥

श्वेतमारीष—माठाची भाजी मधुर, रुक्ष, खारट, शीतल, गुरु, सारक, कफकर, पित्त, वातकारक व रक्तपित्त, पित्त, मद यांचा नाश करितो.

रक्तमारीषकः शार्कः किंचित् गुरुः सरोमधुः ॥

उलेभ्रमलोष्णकः पाके चाल्पदोषकरोमनः ॥

रक्तमारीष—तांबडा माठ किंचित् गुरु, सारक, मधुर, कफकारक, खारट, पाककार्की तीक्ष्ण व अल्पदोष उत्पन्न करणारा असा आहे.

हृदिद्रुक्तं मारीषः स्वादुः पित्तकरः पटुः ॥

विश्ववर्ण माठ स्वादु, पित्तकर, खारट, असा आहे.

अम्लमारीषकोदोषकोपनोमधुरः पटुः ॥

धांस्यमाठ दोषाला कोषविणारा, मधुर, आणि खारट असा आहे.

जलमारीषकधैवरक्तार्शनाशनीमतः ॥

पाण्यांतला माठ रक्तार्शाला नाश करितो.

मायिर्नानिक्तकानिदणामधुराग्निप्रदापनी ॥ रुच्याबलकरीचैव
प्लीहवानकफान्जयेत् ॥ गुल्मोदरानाहशीतउवरनाशकरीमता ॥
कंदस्नुपाकेमधुराविकासीपांडुशोफजित् ॥ कृमिप्लीहानाहगुन्म
संग्रहण्युदरार्शहा ॥

मायिनी—मायंगमुळाचे झाड तीक्ष्ण, मधुर, अग्निदीपक, रुचिकर, कडू, बलकारक व शीत, वायु, कफ, गुल्म, उदर, आनाह, शीतज्वर, यांचा नाश करिते. याचा कांडा पाक-
कार्त्वी मधुर, विकासी, व पांडुरोग, सृज, कृमि, प्लीहा, आनाह, गुल्म, संग्रहणी, उदर
आणि अर्श यांचा नाश करितो.

उष्णमायफलंप्रोक्तनीःणशैथिल्यनाशकं ॥

प्रशस्नवानहन्प्रोक्तपूर्वैर्नैर्घटकारकैः ॥

मायफल उष्ण, तीक्ष्ण, शैथिल्यनाशक, प्रशस्न, वातनाशक असे आहे.

मांसवर्ग.

साधारणं नृमांसं स्याद्द्रुमेपाके च माधुरं ॥ पुष्टिकृतनात्रिकृतद्वयं गुरुवृ
थ्यंबलप्रदं ॥ रुच्यंचवृंहणंचैव ज्ञाननाशकरं मतं ॥

साधारण मांस रसकार्त्वी व पाककार्त्वी मधुर, पुष्टिकारक, तृपिकर, दृश, गुरु, वृष्य,
बलकारक, रुचिकर, वृंहण आणि वातनाशक असे आहे.

हरिणादिपशोर्मांसं ग्राशं तन्नरुणस्य हि ॥ हितावहं सुगंधिस्यात्तनवाल्
म्वनवं हितं ॥ गुरुर्वलकरंप्रोक्तं विशेषज्ञैश्चिकित्सकैः ॥

प्राह्यमांस हरिणादि पशूंचे मांस प्राह्य ते तरुणांचे असवे ते हितावह, सुगंधि असे
आहे. तेच बालकांचे ताजे मांस हितकारक, गुरु, बलकर असे आहे.

वृहस्यविषदुष्टस्य कृशस्याग्नीमृत्स्य च ॥ जले मृत्स्यरुणस्य हरिणा
देस्नुयन्मलं ॥ नग्राह्यं यच्चुदुर्गंधं शुष्कं बहुदिनोषितं ॥

प्राह्यमांस ह्यातारा विस्वारलेला कृश अर्पीने भाजून मेलिला, जलात मेलिला
रोगी अशा हरिणादिकांचे मांस व दुर्गंध शुष्क फार दिवस राहिलेले असे मांस
रुधीहि घेऊं नये.

पक्कंमांसहिनकरंबल्यवैवीर्यवर्धकं ॥

शिजलेले मांस हितकर, बलकारक, आणि वीर्यवर्धक असे आहे.

वेसवारांविनामांसंभजितंतुविदाहकृत् ॥

अश्रुपातादिदोषाणांकारकंनुमुनेर्वचः ॥

वेसवारावाचून भाजलेले मांस दाहक, अश्रुपातादिकाला कारणे असे आहे.

अपक्वंतुभवेन्मांसंरक्तदोषकरंमनं ॥

वातादिदोषजनकमितिमांसविदामनं ॥

कच्चे मांस रक्तदोष, वातादिक दोष यांला उत्पन्न करिते.

घृतपक्कंनुयन्मांसंरुच्यंद्दंडंवलप्रदं ॥ अपिचलमनुष्णंचलघुदृष्टिप्र
सादनं ॥ अग्निदीपिकरंप्रोक्तंमांसज्ञैश्चिकित्सकैः ॥

घृतपक्कंमांस रुचिकर, हृद्य, बलप्रद, अपिचल व उष्ण नव्हे. लघु, दृशीला स्पष्ट
करणारे, अपिदीपक असे आहे.

नैल्पक्कंचोष्णवीर्यमांसंपिचकरंगुरु ॥

नैल्पक्कंमांस उष्णवीर्य, पिचकर व गुरु असे आहे.

निर्धूमाग्नीभूलविहंभोजितंवेसवारयुक्तं ॥ सर्वोत्तमंपथ्यकरंलघुस्नि
ग्धंचगेचनं ॥ स्थिरंनर्पणकृत्धानुवर्धकंऋषिभिर्मनं ॥ तदेवभ
जितंचानिदीपनंचलकारकं ॥ मृदुपक्कंचनश्जेयंलघुदीपनकारकं ॥

शून्यमांस निर्धूम अग्नीवर, शूलाला टोचून वेसवार लावून भाजलेले मांस उत्तम
पथ्यकारक, लघु, स्निग्ध, गेचन, स्थिर, नर्पण, धातुवर्धक असे आहे. तेच भाजून कुरकुरीत
केले अमतां दीपन, बलकर, मृदु असे होते. तेच मऊ ठेविले असता लघु व दीपन
असे आहे.

दाडिमत्वक्संधवंचमरिचंराजिकांत्वचं ॥ पाषाणजंकवावांचच

र्णयित्वाममंत्विटं ॥ अपूपाश्चक्रुनास्नेवैशून्यमांससमागुणैः ॥

बडे तळावयाचे मांस डाळंबाची साल, सेंधव, मिरी, मोहरी, दाडमिनी, दगडफूल,
कवावाशिनी हे पदार्थ समान घालून त्या मांसाचे बडे करावे, याचे गुण शून्याने टोचून
भाजलेल्या मांसासारिलेच आहेत.

गोरसःसिंहधान्याम्लफलाम्लादियुतंचयन् ॥ कटुद्रव्यादिसंयुक्तं
पत्रंमांसंवलप्रदं ॥ रुच्यंस्निग्धंचाग्निदीप्तिकारकंचमनंगुरु ॥

गोरसादिकांत सिद्धकेलेले मांस गोरस, केह, धान्याम्ल, फलाम्ल आणि तिखट, ह्यादि मिलून सिद्ध केलेले मांस बलकारक, रुचिकर, स्निग्ध, अग्निदीपक आणि गुड, असे आहे.

आनिपक्रंतुयन्मांसंविणसंवातलंगुरु ॥

कार शिवाविलेले मांस विणस, वातकारक आणि गुड असे आहे.

साधारणोमांसरसोहृद्यस्त्वर्पणकारकः ॥ स्वरहीनाल्पवीर्याणांस्त्रीणां
नामंदचक्षुषां ॥ भस्मास्थिमंदश्चवसांप्रशस्नइतिनैर्मनः ॥ वेसवारे
णसंयुक्तोदोषघ्नोत्रिलकारकः ॥

साधारण मांसरस हृद्य, र्पण व हानस्वर, अल्पवीर्य, स्त्रीण, मंदनेत्र, हाड मोडलेला, बहिरी यांना प्रशस्त. तोच वेनवार घालून घेतला असतां दोषनाशक असा आहे.

निश्चान्निकटुकंचैवसैंधवांहगुधान्यकं ॥ दाडिमत्वक्जीरकंचसर्वं
नैलविभजितं ॥ चूर्णीकृतंकुट्टयित्वासस्मृनोवेसवारकः ॥

अर्थ— हळद, चिकटु, सैधव, हिंग, धने, डाळिंबाची साल आणि जिरे, हे सर्व जिनस तेलावर भाजून बारीक चूर्ण करावे त्याचें नांव वेसवार.

चतुष्पारसुचसर्वेषुस्त्रीमांसंचोत्तमंमनं ॥ तत्तुपूर्वार्धभागस्थंपुंसामु
चरभागजं ॥ श्रेष्ठशेषांगजंमांसंज्ञेयंत्विनरमांसवत् ॥

अर्थ— संपूर्ण चतुष्पादांमध्ये स्त्रियांचें मांस उत्तम व तें पूर्वार्धांतलें ध्यावे व पुरुष जातीचे उत्तर भागीचें मांस ध्यावे तें उत्तम आहे. बाकीच्या अंगांचें मांस इतर मांसासारिखेंच आहे.

जांगलानांचग्राम्याणांपशूनांपक्षिणांतथा ॥ मांसंनुमभुरंबन्व्यंरुस्तं
चतुवरंलयु ॥ धानुवृद्धिकरंवृयंचाग्निदीप्तिकरंमनं ॥ गद्गदत्वंवा
धिरत्वंमूकमिर्मिणसादिनान् ॥ वांतिप्रमेहमरुचिमुखरोगंचर्षी
पदं ॥ गलगंडं चवातं चनाशयेदितिकीर्तितं ॥

अर्थ— जांगल व ग्राम्य असे पशु आणि पक्षी यांचें मांस मधुर, बलकर, रुत, तुरट, लघु, पातुवर्धक, हृष्य अग्निदीपक आहे व गद्गदत्व, बधिरत्व, मूक, मिर्मिण, आर्दीतवायु, वांति, प्रमेह, अर्हाक्षि, मूत्ररोग, श्नीपद, गलगंड आणि वायु यांचा नाश करितें.

आनूपजंतुयन्मांसंमधुरंवाह्निमांश्चकृत् ॥ स्निग्धंगुरुश्लेष्मलंचपि
च्छिलंमांसपुष्टिदं ॥ चिक्रणंचसमुद्दिष्टमपथ्यंचकफात्मनां ॥

अर्थ— आनूपज मांस मधुर, अमोला मंद करणारे, स्निग्ध, गुरु, श्लेष्मकारक, पिच्छल, मांसाला पुष्टि देणारे, चिक्रण आणि कफरोग्याला अपथ्यकारक असे आहे.

जंघालमांसंकफपित्तनाशकंवल्यंतथावातकरंलघुस्यात् ॥

अर्थ— जंघालमांस (ज्यांच्या मांड्या लांब ज्यांचे.) कफ, पित्त यांचे नाशक, बलकर, वातकारक आणि लघु असे आहे.

विलेशयानांमांसंतुरसेपाक्रेमधुस्मृतं ॥ धातुवृद्धिकरंचैवमलावृष्टंभ
कारकं ॥ मूत्रशोषकरंचोष्णवीर्यपित्तकरंमनं ॥ दाहकंश्वासका
सघ्नंवातस्यचविनाशकं ॥

अर्थ— विलेशयांचे मांस (गोधा, शशक, दिविलांत राहणाऱ्यांचे मांस) रसकाली व पाककाली मधुर, धातुवर्धक, मलावृष्टंभक, मूत्रशोषक, उष्णवीर्य, पित्तकारक, दाहक व दमा, श्लोकला आणि वायु यांचा नाश करिते.

गुहाशयानांमांसंतुमधुरंतुगुरुस्मृतं ॥ उष्णंस्निग्धंबलकरंनेत्राणां
चरुजापहं ॥ गुह्यरोगंचशानंचनाशयेदितिकीर्तितं ॥

अर्थ— गुहेत राहणाऱ्यांचे मांस मधुर, गुरु, उष्ण, स्निग्ध, बलकर व नेत्ररोग, गुह्यरोग आणि वायु यांचा नाश करिते.

मांसंपर्णमृगानांतुवृथ्यंमूत्रकरंसरं ॥

चक्षुष्यंश्वासकासघ्नमर्शशोषविनाशकं ॥

अर्थ— पर्णमृग मांस (मकंटादि मांस) वृथ्य, मूत्रकारक, चक्षुष्य व दमा, श्लेकला, मुलव्याध आणि शोष यांचा नाश करिते.

पादिकानांतुयन्मांसंयुक्तंशंखादिवत्गुणैः ॥

अर्थ— पादिक (कर्बनकादि) मांस गुणांनी शंखाच्या गुणासारखे आहे.

कोशस्थप्राणिमांसंतुमधुरंशीतलंमनं ॥ स्निग्धंशुक्रकरंचैवव्यंबहुवि
द्वैर्धकंमनं ॥ बलवृद्धिकरंचैववातपित्तविनाशकं ॥

अर्थ— कोशस्थ प्राणी (शंखशुक्रिज) मांस मधुर, शीतल, स्निग्ध, शुक्रकारक, वृथ्य, बलवर्धक, बलकर व वात, पित्त यांचे नाशक असे आहे.

प्लवमांसं गुरुभिर्गन्धमधुरं शीतलं मनं ॥ वानलं कफकृद्बल्यं धातुवृ
द्धिकरं सरं ॥ पिप्पलाशकरं चैव मुनिभिः परिकीर्तितं ॥

अर्थ—प्राण्यावर हंसादि तरणारे या प्राण्याचे मांस गुरु, बिग्ध, मधुर, शीतल, वातुल, कफकारक, बलकर, धातुवर्धक, सारक, पिप्पलाशक असे आहे.

प्रतुदानांतुयन्मांसं मधुरं तु वरं लघु ॥ मलबंधकरं शीतं किंचिद्वातकरं
रं मनं ॥ पिप्पलकफनाशयत्तियेव माहुश्चिकित्सकाः ॥

अर्थ—प्रतुदमांस चौचौने मारून खायान्यांचे मांस मधुर, तुरट, लघु, मलबंधक, शीतल, किंचिद्वातकारक, व पिप्पल, कफ, यांचा नाश करिते.

श्राम्याणां च प्रशूनां च मांसं चाग्निप्रदीपकं ॥ रसे वाके च मधुरं बल्यं धा
तुवर्धकं ॥ जलं मलं पिप्पलकृच्चैव ज्ञाननाशकरं मनं ॥

अर्थ—प्राण्य पशूंचे मांस अग्निदीपक, व रसकार्की व पाककार्की मधुर, बलकर, धातुवर्धक, श्लेष्मक, पिप्पल, कफ, वाननाशक असे आहे.

सिंहमांसं मधुरं मृदुचौणं प्रकीर्तितं ॥

कुश्रामवातघ्नं च नेत्ररोगविनाशकं ॥

अर्थ—सिंहाने पस मधुर, मृदु, उष्ण, व केड, अपतक्यु, मृदु आणि नेत्ररोग यांचा नाश करिते.

शरभस्य च नांसं तु सिंहमांससं गुणैः ॥

अर्थ—शरभ मांस ने गुणानी सिंहाच्या मांसासारखे आहे.

शाटेलमांसं तु लघुचौण्यं शीतं कफनाशकं ॥

अनाहवातं चान्त्रनेत्ररोगं च नाशयेत् ॥

अर्थ—शाटेल मांस लघु, उष्णशीत, कफनाशक, अनाहवायु, आणि नेत्ररोग यांचा नाश करिते.

व्याघ्रमांसं चोष्णवीर्यगुरुस्वयं मतं बुधैः ॥

नेत्ररोगं च वानं च नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ—व्याघ्राचे मांस उष्णवीर्य, गुरु, स्वरकारक, व नेत्ररोग, वायु, यांचा नाश करिते.

सुदुःख्याघ्रस्य मांसं तु स्वयंचौष्णं मतं बुधैः ॥

वानं च नेत्ररोगं च नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ—चिसाचें मांस सरला हितावह, उष्ण, वायु, नेत्ररोग, यांचा नाश करितें.

आस्वलस्यनुमांसस्यादुष्णंबल्यंगुरुमत्तं ॥

अतिस्निग्धंवातनाशकरंमुनिभिरीरितं ॥

अर्थ—आस्वलाचें मांस उष्ण, बलकर, गुरु, अतिस्निग्ध, आणि वातनाशक असें आहे.

तरक्षुमांसंनुगुणैर्व्याघ्रमांसवदीरितं ॥

अर्थ—तरसाचें मांस गुणांनी व्याघ्राच्या मांसासारखेंच आहे.

जंबुकस्यचमांसंनुवृष्यंबल्यंचवाननुन् ॥

अर्थ—जम्बेखाचें मांस वृष्य, बलकारक, आणि वातनाशक असें आहे.

गोमायुमांसंवीर्योष्णस्वर्यनेत्ररुजापहं ॥

वातनाशकरंचैवमुनिभिःपरिकीर्तितं ॥

अर्थ—गोमाड्याचें मांस उष्णवीर्य, स्वर्य, व नेत्ररोग, वायु यांचा नाश करितें.

पाकेचाष्णंश्वानमांसंवातनाशकरंमत्तं ॥

अर्थ—श्वानमांस (कुत्र्याचें मांस) पाककार्त्वीं उष्णवीर्य, आणि वात यांचा नाश करितें.

वृक्षमार्जारादिभवंमांसंभानुविवर्धकं ॥

मुगांधिचसमुद्रिट्ठपूर्वैश्चैवचिकित्सकैः ॥

अर्थ—उद धातुवर्धक, मुगांधि असें आहे.

विडालमांसंरुच्यंस्यादबल्यंचाग्निप्रदीपकं ॥

वानंचार्शरुजंहंतिगुणाश्चान्येत्पूर्ववन ॥

अर्थ—घरमानगाचें मांस रुचिकर, स्वादु, बलकर, अधिदीपक व वायु, अर्शरोग यांचा नाश करितें वरकड गुण वगच्यासारखेंच आहेत.

हस्तिमांसंगुरुस्निग्धंबल्यंकफकरंमत्तं ॥

पुष्टिकृतदुर्जरंचप्रभ्रमांद्यकृत्वातनाशकं ॥

अर्थ—हत्तीचें मांस गुरु, स्निग्ध, बलकारक, कफकर, पौष्टिक, दुर्भ्र, अपीला मंद करणारें आणि वातनाशक असें आहे.

उष्ट्रमांसंनुमधुरंशीतंबल्यंचपुष्टिकृत् ॥ रुच्यंमेदकरंस्वादुचक्षुष्यं

कफकृद्भु ॥ वीर्यवृद्धिकरंप्रोक्तंवातघ्नंचनिदोषनुत् ॥

अर्थ— उंटाचें मांस मधुर, झीतल, बलकर, पौष्टिक, रुचिकारक, वेदोत्पादक, स्वादु, चक्षुष्य, कफकारक, लघु, वीर्यवर्धक, वातनाशक आणि त्रिदोषनाशक असे आहे.

गवयस्यचमांसंतुवृष्यंबल्यंरुचिप्रदं ॥

धानुवृद्धिकरंचैवमुनिभिःपरिकीर्तितं ॥

अर्थ— गव्याचें मांस वृष्य, बलकारक, रुचिकर आणि धातुवर्धक असे आहे.

सूकरस्यनुमांसंस्याद्गुरुनृत्तिकरंमनं ॥ वृष्यंबल्यंस्वेदकरंस्निग्धंचोष्णं
रुचिप्रदं ॥ धानुवृद्धिकरंस्वाद्गुनिद्रास्थूलत्वदंमनं ॥ गात्रदाढ्यं
करंचैवश्रमंवातंचनाशयेत् ॥

अर्थ— आरग्य डुकराचें मांस गुरु, तृत्तिकर, वृष्य, बलकर, स्वेदकारक, स्निग्ध, उष्ण, रुचिप्रद, धातुवर्धक, स्वादु, निद्राजनक, स्थूलताकारक, गात्रदाढ्यक व श्रम, वायु यांचा नाश करितें.

ग्राम्यसूकरमांसंतुमेदकृतबलदंगुरु ॥

वीर्यप्रदंचसंप्रोक्तंपूर्वैःसुजाचिकिरसकैः ॥

अर्थ— घरडुकराचें मांस मेदकारक, बलप्रद, गुरु व वीर्यप्रद असे आहे.

अश्वमांसंतुचक्षुष्यंमधुरंबलकारकं ॥ पाकेकटुरसंचोष्णंवृष्यंचा
ग्निप्रदीपनं ॥ श्लेष्मलंपित्तलंचैवधानुवृद्धिकरंलघु ॥ वातनाश
करंचैवअभ्यासादाहकंमनं ॥

अर्थ— घोड्याचें मांस नेत्राला हितावह, मधुर, बलकर, पाककाळीं तिखट व रसकाळीं उष्ण, वृष्य, अपिदीपक, कफकर, पित्तल, धातुवर्धक, लघु आणि वातनाशक आहे व रोज सेवनानें दाह करितें.

खरमांसंतुमधुरंपाकेकटुमनंलघु ॥ धानुवृद्धिकरंबल्यंरुच्यंवीर्यप्र
दंमनं ॥ कफपित्तहरंचैवमुनिभिःपरिकीर्तितं ॥

अर्थ— गाढवाचें मांस मधुर, पाककाळीं तिखट, लघु, धातुवर्धक, बलकर, रुचिकर, वीर्यप्रद, व कफ, पित्त, यांचें नाशक असे आहे.

खेचरस्यनुयन्मांसंबल्यंधानुविवर्धकं ॥

वृष्यंपित्तकरंचैवश्लेष्मकृच्छमंतंबुधैः ॥

अर्थ— खेचराचें मांस बलकर, धातुवर्धक, वृष्य, पित्तकारक, आणि कफकर असे आहे.

अजमांसं गुरुस्निग्धं गाके लघुभिदोषनुत् ॥

धानुषुद्धिकरं किंचिच्छीतं पीनसहलघु ॥

अर्थ— बोकडाचे मांस गुरु, स्निग्ध, पारुकाळी लघु, विदोषनाशक, धातुवर्धक, किंचित शीतल, पीनसनाशक आणि लघु, असे आहे.

अजामांसं लघुस्निग्धं किंचिच्छीतं रुचिप्रदं ॥

मधुरं पुष्टिकृत्स्वल्पं निर्दोषं पिप्पलवाननुत् ॥

अर्थ— शेळीचे मांस लघु, स्निग्ध, किंचित शीतल, रुचिकर, मधुर, पौष्टिक, बलकर, निर्दोष, व पिप्प, वायु यांचे नाशक असे आहे.

वस्त्रमांसं गुरुस्निग्धं मधुरं बलकारकं ॥ कफप्रदं पिप्पकं वृष्यं हृद्यं

श्रमापहं ॥ वाननाशकरं चैव पूर्वैरुक्तनिघंटके ॥

अर्थ— वेष्ट्याचे मांस गुरु, स्निग्ध, मधुर, बलकारक, कफकर, पिप्पक, वृष्य, हृद्य, श्रम आणि वायु यांचा नाश करिते.

कृत्तम लभवं मांसं मधुरं ग्राहकं लघु ॥ अग्निदीपिकरं शीतं हृद्यं श्वा

मेज्वरं हरेत् ॥ रक्तदोषत्रिदोषं च नाशयति कीर्तितं ॥

अर्थ— चितकभेद याचे मांस मधुर, ग्राहक, लघु, अग्निदीपक, शीत, हृद्य, व दमा, ज्वर, रक्तदोष, आणि त्रिदोष यांचा नाश करिते.

बहुशुभं भवं मांसं गुरुस्निग्धं कफप्रदं ॥

बल्यं वृष्यं पुष्टिकरं वानकृत्स्नात्रिदोषनुत् ॥

अर्थ— मावराचे मांस गुरु, स्निग्ध, कफकर, बलकर, वृष्य, पौष्टिक, धातुल, आणि त्रिदोषनाशक असे आहे.

भेकरस्य तु मांसं स्यात् कृत्तमालसं गुणैः ॥

अर्थ— भेकराचे मांस हे चितक्याच्या मांसासारखेच गुणाने आहे.

कस्तूरीहरिणस्योक्तं मांसं चाग्निदीपकं ॥ मलस्रं भकरं स्वादु लघु

रक्तरुजापहं ॥ ज्वरं श्वासं च कासं च भयं चैव विनाशयेत् ॥

अर्थ— कस्तूरीमृगमांस अग्निदीपक, मलस्रंभक, स्वादु, लघु, रक्तदोषनाशक, व ज्वर, दमा, खोकला, आणि क्षय यांचा नाश करिते.

रोहीमासंगुरुस्निग्धं दुर्जरं बलकारकं ॥ कृष्यां किंचिद्वातलं च लेहनं
मधुरं मतं ॥ तुवरं कांतिकृष्णोष्णमिति प्रोक्तं पुराविदैः ॥

अर्थ—रोहीमास गुरु, स्निग्ध, दुर्जर, बलकारक, कृष्य, किंचित् वातल, लेहन, मधुर, तुल, कांतिकारक, उष्ण असे आहे.

श्रीकरीमृगमासंतुहृद्यं लघुबलप्रदं ॥

अर्थ—श्रीकरीमृगाचे मास हृद्य, लघु, व बलकर, असे आहे.

हरिणस्य तु यन्मासं तृष्यं शीतं मतं लघु ॥ मधुरं ग्राहकं बल्यं पथ्यं षड्भुजं
युद्धं मतं ॥ अग्निदीपिकरं हृद्यं मलमूत्रविबंधकं ॥ सुगंधिरुचिकृ-
त्किं त्रिदोषघ्नं च वानहं ॥ धातुवृद्धिकरं चैव पित्तघ्नं कफनाशकं ॥
रक्तदोषं ज्वरं चैव नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ—हरिणाचे मास तृष्य, शीतल, लघु, मधुर, ग्राहक, बल्य, पथ्य, षड्भुज, अ-
ग्निदीपन, हृद्य, मल आणि मूत्र यांचे स्तंभन करणारे, सुगंधि, रुचिकर, कडू, त्रिदोष
नाशक, वातनाशक, धातुवृद्धि करणारे, पित्तनाशक, रक्तदोष आणि ज्वर यांचे
नाशक
असे आहे.

चिचलस्य तु यन्मासं स्निग्धं तृष्यं मधुलं लघु ॥

अर्थ—चिचलाचे मास स्निग्ध, तृष्य, मधुर, आणि लघु, असे आहे.

वानरस्य च मासं तु पांडुरोगकृमीहरं ॥ श्वासं मेदं च वानं च नाशयेदि-
तिकीर्तितं ॥ नलनीलमर्कटानां गुणावानरवन्मताः ॥

अर्थ—वानरमास पांडुरोग, कृमि, दमा, मेदरोग, वायु, यांचा नाश करिते. व नल,
नील, मारुड, यांच्या मासांचेहि असेच गुण आहेत.

शशकस्य च मासं तु ग्राहकं स्वादुशीतलं ॥ लघुपथ्यं वानलं च बल्यं
चाग्निप्रदीपनं ॥ सन्निपातं ज्वरं श्वांसं रक्तपित्तं कफजयेत् ॥

अर्थ—शशाचे मास ग्राहक, स्वादु, शीतल, लघु, पथ्यकारक, वातल, बलकर, अग्नि-
दीपक, व सन्निपातघ्नर, दमा, रक्तपित्त, आणि कफ यांचा नाश करिते.

खड्गीमार्जारमासंतु गुरुशीतं कफापहं ॥

पित्तनाशकरं प्रोक्तं मासं शैवाधिकैः ॥

अर्थ—सकृदा पाजराचे मांस गुरु, क्षीतल, कफनाशक, आणि पित्तनाशक असे आहे.

प्रोक्तं साल इमांसंतु श्वासंकासं त्रिदोषकं ॥
रक्तदोषं च शोषं च नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ—सालईचे मांस दमा, खोकला, त्रिदोष, रक्तदोष, शोष, यांचा नाश करिते.

मांसंतु खोकडस्यापि ग्राहकं दुर्जरं गुरु ॥
मदकृच्च मनसर्वैः पूर्वैश्चैव चिकित्सकैः ॥

अर्थ—खोकडाचे मांस ग्राहक, दुर्जर, गुरु, मदकारक, अमे आहे.

नकुलस्य च मांसंतु पिच्छलं मधुरं मतं ॥ स्निग्धं त्रीणं च कटुकं पित्त
लं कफकारकं ॥ वानं चार्शचकासं च श्वासं चैव विनाशयेत् ॥

अर्थ—मुंगुसाचे मांस पिच्छल, मधुर, स्निग्ध, उष्ण, तिखट, पित्तकर, कफकारक, वायु, मुळव्याध, खोकला, आणि दमा, यांचा नाश करिते.

सर्पमांसं तु च वृष्यंधानुवृद्धिकरं गुरु ॥ अभिर्दापिकरं बल्यं स्नेहनं लेख
नं मतं ॥ वृष्यभेधाकरं म्वादपके कटुकमूत्रलं ॥ सरं च दूषीविष
हृत्कृमिवानं श्रमं तथा ॥ दुर्नामानं नाशयति गोनसादिगुणाः समाः ॥

अर्थ—सर्पाचे मांस चक्षुष्य, धातुवर्धक, गुरु, अभिर्दापक, बलकर, स्नेहन, लेखन, वृष्य, भेधाकारक, पाककार्ळी खादु, तिखट, मूत्रल, सारक, व दूषीविष, कृमि, श्रम, आणि मुळव्याध यांचा नाश करिते, व घणसादिकांचे या सारिखेच गुण आहेत.

आखुमांसं च मधुरं वृष्यंधानुविवर्धनं ॥ मूत्रबंधकरं स्निग्धं मलसं
भकरं तथा ॥ वानघ्नं च समुद्रिष्टं गुणैर्दीर्घमुखीसमं ॥

अर्थ—उंदिराचे मांस मधुर, वृष्य, धातुवर्धक, मूत्रबंधक, स्निग्ध, मलसंभक, वातनाशक, असे आहे, याचप्रमाणे चिचुंदीच्या मांसाचेहि गुण आहेत.

गंडुपद्यास्तु यन्मांसं पाकेशानरसे मधु ॥
चक्षुष्यं पिच्छलं वृष्यं सर्वरोगविनाशकं ॥

अर्थ—गंडुपदीमांस पाककार्ळी खादु, रसकार्ळी मधुर, चक्षुष्य, पिच्छल, वृष्य, आणि सर्व रोग नाशक असे आहे.

गृहगोधाभवमांसं बल्यं चाग्निप्रदीपनं ॥ वृष्यपाकैश्च मधुरं सं चक

दुकंमत्तं ॥ धातुवृद्धिकरं चैव तुवरं वानपित्तनुत् ॥ श्वासंकासं सर्वं
विषं नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ— घेरपडीचें मांस बलकर, अग्निदीपक, वृष्य, पाककाळी मधुर, रसकाळी तिखट, धातुवर्धक, तुरट, व वातपित्त, दमा, खोकला, सर्व विषे, यांचा नाश करितें.

कुलोरस्य च मांसं तु शीतं धातुविवर्धकं ॥

वृष्यं रक्तप्रवाहं च स्त्रीणां शमयति क्षणान् ॥

अर्थ— खेकड्याचें मांस शीतल, धातुवर्धक, वृष्य, व स्त्रियांचें रक्तप्रदर यांचें नाशक आहे.

ददरस्य च मांसं तु स्निग्धं च तुवरं मनं ॥ बलं पित्तकफं चैव ददातीति मु
नेर्वचः ॥ पीनस्य ददरस्यापि गुणाददरवन्मनाः ॥

अर्थ— वेडुकाचें मांस स्निग्ध, तुरट, थळकर, पित्तक, कफकर, असें आहे, यासारखेच पिवळ्या वेडुकाचेहि गुण आहेत.

ग्राहमांसं स्मृतं बल्यं वृष्यं हृद्यं च वाननुत् ॥

आमशूलहरं प्रोक्तं मांसज्ञैश्च चिकित्सकैः ॥

अर्थ— सुसर्गाचे मांस बलकर, वृष्य, व वान, आमशूल यांचा नाश करितें.

कच्छपस्य च मांसं तु पुंस्वकृतबलकारकं ॥

स्निग्धं वानहरं प्रोक्तं पूर्वैः मुञ्जचिकित्सकैः ॥

अर्थ— कांसवाचें मांस पुंस्व व बल करणारें, स्निग्ध, वातनाशक असें आहे.

सारसकौशहंसादिमांसं शीतं मनं गुरु ॥ स्निग्धं स्वादुं त्रिदोषघ्नं कफ
वानहरं मनं ॥ लावति त्तिरमायूरमांसं वृष्यं मनं लघु ॥ पथ्यं त्रिदोष
शमनमिति प्रोक्तं पुराविदैः ॥

अर्थ— साधारण हंसादि जलसमीपवर्ती पक्ष्याचें मांस शीतल, गुरु स्निग्ध, स्वादु, त्रिदोषघ्न, व कफ, वायु, यांचा नाश करितें. लावति त्तिर, इत्यादि आरण्य पक्ष्याचें मांस, वृष्य, लघु, पथ्यकारक, त्रिदोषघ्न, असें आहे.

पश्चिमांगभवं मांसं श्रेष्ठं पुंसः स्मृतं वृधैः ॥ स्त्रीणां पूर्वांगजचैव गुण
कारीति कथ्यते ॥ शेषांगजं च यस्मांसं स्मृतं साधारणं गुणैः ॥ मन्या
गलभवं मांसं मंडं चैव जडं मतं ॥

अर्थ—पतिजातीमध्ये पुरुषाचे मांस उत्तरभागाचे श्रेष्ठ, व स्त्रीजातीचे पूर्वांगाचे श्रेष्ठ आहे, वरकड जागेचे मांस गुणानी इतर मांसासारखे आहे. मान, गळा व आडे यांचे मांस जड आहे.

पारावनभवंमांसबल्यवीर्यप्रदंगुरु ॥ सुखादुनुवरंस्निग्धंमधुरंशीत
लंमनं ॥ पाकेलघुसमुद्दिष्टंरक्तपित्तहरंपरं ॥ कफपित्तंरक्तदोषं
दाहंचैवविनाशयेत् ॥

अर्थ—खवूतराचे मांस बलकर, वीर्यप्रद, गुड, स्वादु, तुरट, स्निग्ध, मधुर, शीतल, पाककार्ळी लघु, रक्तपित्त, कफ, पित्त, रक्तदोष, आणि दाह यांचा नाश करिते.

काकमांसंनुचक्षुष्यंलघुचाग्निप्रदीपनं ॥ धानुवृद्धिकरंबल्यंक्षनरोगं
क्षयंहेरत् ॥ कृष्णकाकस्यमांसंनुज्ञेयंकाकसमंगुणैः ॥

अर्थ—कावळ्याचे मांस चक्षुष्य, लघु, अग्निदीपक, धातुवर्धक, बलकर, व क्षतरोग, क्षय यांचा नाश करिते. कृष्ण कावळ्याच्या मांसाचे असेच गुण आहेत.

उलूकजंतुयन्मांसंपित्तलंभ्रानिकारकं ॥

वानप्रकोपनंचैवमुक्तपूर्वैश्चक्रितसकैः ॥

घुबडाचे मांस पित्तल, भ्रान्तिकारक, व वातल, असे आहे.

मयूरमांसंमुस्निग्धंबल्यंधानुविवर्धनं ॥

मेधाकरंनेत्ररोगंवातंचैवविनाशयेत् ॥

अर्थ—मोराचे मांस स्निग्ध, बलकर, धातुवर्धक, मेधाकर, व नेत्ररोग, आणि वायु यांचा नाश करिते.

ग्रास्यकुक्कुटजंमांसंस्निग्धंचाग्निप्रदीपनं ॥ धानुवृद्धिकरंवृष्यं

बल्यंचौष्णमनंलगु ॥ इंद्रियाणांदाह्यंकरंस्वर्यगुन्महरंपरं ॥

वाननाशकरंचैवमुक्तंमांसविदैनरैः ॥

अर्थ—कोवळ्याचे मांस स्निग्ध, अग्निदीपक, धातुवर्धक, वृष्य, बलकर, उष्ण, इंद्रियाना दृढ करणारे, स्वर्य, व गुल्म, वायु, यांचा नाश करिते.

वनकुक्कुटमांसंनुहृद्यंचनुवरंमनं ॥

धानुवृद्धिकरंरुक्षंचक्षुष्यंकफनाशनं ॥

अर्थ—वनकुक्कुटमांस हृद्य, तुरट, धातुवर्धक, रुक्ष, चक्षुष्य, आणि कफनाशक असे आहे.

जलकुक्कुटजंमांसवीर्यंचौष्णमनंगुरु ॥

स्निग्धवातहरचैवमुक्तपूर्वैर्निघंटुके ॥

अर्थ—पाणकौबडा स्वयं, उष्ण, गुरु, लिग्ध, वातनाशक, असा आहे.

होलापक्षिभवंमांससर्वदोषकरंमत् ॥

गुरुदारंमत्पूर्वैश्चिक्रिस्ताकारकैर्नैः ॥

अर्थ—होला पक्ष्याचें मांस सर्व दोष करणारें, गुरु, आणि क्षार असें आहे.

चटकस्य चमांसस्याच्छीनलचबलप्रदं ॥ वृष्यंचमधुरंस्निग्धंकफ

कृद्धानुवर्धकं ॥ सन्निपातंचवानंचनाशयेदिनिकीर्तितं ॥

अर्थ—चिमण्याचें मांस शीतल, बलकारक, चक्षुष्य, मधुर, लिग्ध, कफकर, धातुवर्धक व सन्निपात, वायु यांचा नाश करितें.

गृहीद्भवस्तुचटकोरक्तपित्तविनाशकः ॥

अतिशुक्रकरश्चैवगुणास्त्वन्येनुपूर्ववत् ॥

अर्थ—गृहचटकमांस रक्तपित्तनाशक, अतिशुक्रकारक आहे. वरकड गुण चटकासारिलेच आहेत.

आरग्यचाटकंमांसंलघुचैवहिनावहं ॥

गुणास्त्वन्येनुविज्ञेयाश्चटकस्यसमागुणैः

अर्थ—आरग्यचटकमांस लघु, हितावह, आहे. वरकड गुण चटकमांसासारिलेच आहेत.

लावमांसंम्राहकस्यात्पथ्यहृद्यंचशीनलं ॥ लघुस्निग्धंचोष्णवीर्यपु

ष्टिकृच्चामिदीपकं ॥ धातुवृद्धिकरंचैवहृद्रोगंचविनाशयेत् ॥ रक्त

पित्तकफवानंनाशयेदिनिकीर्तितं ॥ गुणास्त्वन्येनुविज्ञेयानित्तिरेण

समाबुधैः ॥

अर्थ—लाव्या पक्ष्याचें मांस म्राहक, पथ्यकारक, हृद्य, शीतल, लघु, लिग्ध, उष्णवीर्य, पीष्टिक, अपिदीपक, धातुवर्धक, हृद्रोग, रक्तपित्त, कफ, वायु, यांचा नाश करितें. वरकड गुण तित्तिर पक्ष्यासारिलेच आहेत.

तिन्निरस्यचमांसस्याद्बुध्यवीर्यप्रदंलघु ॥ बल्यंचनुवरंशीतंमधुरंम्रा

हकंमत् ॥ कान्तिशुक्लनिदोषघ्नहिक्कांश्वासंविनाशयेत् ॥ वानना

शकरंचैवविशेषाद्गौरतिन्निरेः ॥

अर्थ—तिन्निर पक्ष्याचें मांस बुचिकर, वीर्यप्रद, लघु, बलकर, तुरट, शीतल, मधुर,

पाहक, कातिकर, व त्रिदोष, उचकी, दमा, वायु, यांचा नाश करितें. गौरसित्तिरमांस
याहून गुणनीं अधिक आहे.

मरिचंकटुकंनिकंलघुचोष्णंरुचिप्रदं ॥ अग्निदीपिकरंतीक्ष्णमवृ
ष्यछेदिशोषकं ॥ रुक्षंपित्तकरंचैवकफवानंकृमीजयेत् ॥ श्वांसं
कासंचहृद्रोगंशूलंचैवविनाशयेत् ॥ प्रमेहंचाशरोगंचपथ्यप्रोक्तं
पुराविदैः ॥

अर्थ—काळीं मिथ्यें तिखट, कडू, लघु, उष्ण, रुचिकर, अग्निदीपक, तीक्ष्ण, वृष्य,
छेदि, शोषक, रुक्ष, पित्तकर, व कफ, वायु, कृमि, दमा, खोकला, हृद्रोग, शूल, यांचा
नाश करितात व प्रमेह, अशरोग यांचा नाश करितात.

आर्द्रनुमरिचंचिचोष्णंपाकेरसेमधु ॥ अपित्तलंचकटुकंगुरु
चाग्निप्रदीपनं ॥ निकंचरुचकंस्वादुकफवानहरंपरं ॥ हृद्रोगंचकृ
मींचैवनाशयेदिनिकीर्तितं ॥

अर्थ—ओळीं मिथ्यें किंचित उष्ण, पाककाळीं व रसकाळीं मधुर, अपित्तक, तिखट, गुरु,
अग्निदीपक, कडू, रुचक, स्वादु, व कफ, वायु, हृद्रोग, आणि कृमि यांचा नाश करितात.

शुभ्रंनुमरिचंचोष्णंकटुकं चरसायनं ॥ किंचिद्बुभ्रंसारकंचत्रिदो
षघ्नमवृष्यकं ॥ विशेषेणेत्रोगघ्नंविषभृतविनाशनं ॥

अर्थ—पांढरीं मिथ्यें उष्ण, तिखट, रसायन, किंचित रुक्ष, सारक, त्रिदोषनाशक, अवृष्य,
विशेषेकरून नेत्ररोग व विष, भृतवाधा यांचा नाश करितात.

स्याद्यस्तकर्दमःशीतःसुगंधिःकांतिदायकः ॥
त्वग्दोषंचाशरोगंविषंचैवविनाशयेत् ॥

अर्थ—यक्षकर्दम शीतल, सुगंधि, कांतिकारक, व त्वग्दोष, मस्तकरोग, आणि विष यांचा
नाश करितो.

समत्रयंरुचिकरंचक्षुष्यंमलशोधकं ॥
वानंपित्तनाशयनीत्येवमाहुर्मनीषिणः ॥

अर्थ—समत्रय रुचिकर, क्षुष्य, मलशोधक, व वायु, पित्त यांचा नाश करिते.

मधुरन्नितयंचाग्निदीपनंकांतिदायकं ॥
विषदीर्घरक्तपित्तंनृष्णांचैवविनाशयेत् ॥

अर्थ—मधुराद्य अपिदीपक, कांतिकारक, व विषदोष, रक्तपित्त, आणि तृष्णा, यांचा नाश करिते.

द्वारिषद् वानगर्भगुल्मरक्त रुजाहरं ॥

अर्थ—द्वारिषद् वायु, गर्भ, गुल्म, आणि रक्तरोग यांचा नाश करिते.

द्वारिषद् चाग्निमंशूलं गुल्मं च नाशयेत् ॥

अर्थ—अग्नीसारिषे, व शूल, गुल्म, यांचा नाश करिते.

मधुरादिरसाः षड्वैचाग्निदीपिकरामनाः ॥

पौष्टिकालघवश्चैव वाननाशकरामनाः ॥

अर्थ—मधुरादिषडस अपिदीपक, पौष्टिक, लघु, आणि वाननाशक असे आहेत.

विदारिगंधात्त्वगुणावानपिचहरामनाः ॥

अर्थ—विदारिगंधा आर्यगुण व वाननाशक आहे.

षड्रूपगमनंचोष्णरुक्षंचैवमनंचुथैः ॥

गुणारत्वन्येनुविज्ञेयाः पंचकोलसमाचुथैः ॥

अर्थ—षड्रूप उष्ण, रुक्ष असे आहे. वररुड गुण पंचकोलासारिषे आहेत.

कंटकारि त्रयंतद्राप्रलापभ्रमनाशनं ॥

पित्तं च्वरं त्रिदोषं च नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ—कंटकारिष तंद्रा, प्रलाप, भ्रम, पित्तचर, आणि त्रिदोष यांचे नाशक आहे.

सुगंधिषद् तच्चिह्नहृद्यदाहविनाशकं ॥

अर्थ—सुगंधिषद् रुचिकर, हृद्य व दाहनाशक असे आहे.

महासुगंधिषद् नुवृष्यंचैव सुगंधिहृत् ॥

भूतवाधांकफंदाहनाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ—महासुगंधिषद् वृष्य, सुगंधि, व भूतवाधा, कफ, दाह यांचा नाश करिते.

जीवनीयोगणः प्रोक्तो बल्यश्चैव रसायनः ॥

शुकधातुहरश्चैव मूत्रदोषविनाशकः ॥

अर्थ—जीवनीयोगण बलकर, रसायन, शुकधातु, आणि मूत्रदोष यांचा नाश करिते.

अष्टवर्गगणः शीतः शुक्ललोधामुषर्धकः ॥ स्तन्यकृष्णकफदक्षैवगर्भ
स्थापनकारकः ॥ पित्तदाहरक्तदोषशीथंचैवविनाशयेत् ॥

अर्थ—अष्टवर्गगण शीतल, शुक्ल, धातुवर्धक, स्तन्यकारक, कफकर, गर्भस्थापन व पित्त
दाह, रक्तदोष, आणि सूज यांचा नाश करितो.

सर्वौषधिगणश्चैवसुगंधिश्चरसायनः ॥ रुच्यंहृद्यां त्रिदोषघ्नमूत्रकृच्छ्र
ज्वरापहं ॥ मुखरोगंचपित्तंचदाहंचार्शविनाशयेत् ॥

अर्थ—सर्वौषधिगण सुगंधि, रसायन, रुचिकारक, हृद्य, त्रिदोषनाशक, मूत्रकृच्छ्र, ज्वर
मुखरोग, पित्त, दाह, आणि अर्थ यांचा नाश करितो.

त्रिकंटकानांकाथः स्यात्पित्तज्वरविनाशनः ॥ नेत्ररोगवार्मिचैवम
स्तकस्यरुजंतथा ॥

अर्थ—त्रिकंटक काढा पित्तज्वर, नेत्ररोग, वाति आणि मस्तकरोग यांचा नाश करितो.

नवागजम्बुकाथः स्यात्पित्तवानज्वरान्जयेत् ॥

कफंहिकांचास्यरोगमुदरंचविनाशयेत् ॥

अर्थ—नवागकाढा पित्त, वातज्वर, कफ, उचसी, मुखरोग आणि उदर यांचा
नाश करितो.

त्रिलोहस्यगुणाः प्रोक्ताः पंचलोहसमागुणैः ॥

अर्थ—त्रिलोह याचे गुण पंचलोहासारखेच आहेत.

वाञ्छपुष्पस्तुसंप्रोक्तो मुखकान्तिकरोवुर्ध्वः ॥

अर्थ—वाञ्छपुष्पक मुखकान्तिकारक आहे.

परार्धकः सुगंधिः स्यात्कान्तिकरो मुनिभिर्मनः ॥

मेधाकरो मनोहारी ऋषिभिः परिकीर्तितः ॥

अर्थ—परार्धक सुगंधि, कान्तिकारक, मेधाकर, आणि मनोहारी असा आहे.

मुसलीमधुरावृष्याधानुवृद्धिकरागुरुः ॥ त्रिक्तापुष्टीबलकरीपित्तच्छ

लाभेऽभलामता ॥ रसायनाशीतलाक्षपित्तदाहहरीमता ॥ रक्त

दोषश्रमंचैवविनाशयेदितिकीर्तितः ॥ ऋष्याधिकमुणाप्रोक्ताश्चेता

चाल्पगुणामता ॥

अर्थ—मुसळी मधुर, कष्य, भातुवर्धक, मुद्द, कडू, पौष्टिक, बलकर, पिच्छल, श्लेष्मल, रसायन, क्षीतल, व पित्त, दाह, रक्तदोष, श्रम, यांचा नाश करिते. याहून काळी मुसळी गुणानी अधिक आहे.

मृद्रपर्णीहिमाकासवातरक्तज्वरान्जयेत् ॥ स्वादुर्लघुत्वदोषघ्नीग्रह
णीकृमिनाशिनो ॥ अतीसारकफाशांसिपित्तनाशकरीमता ॥
रक्तस्तंभकरारूक्षाचीक्तावैद्यैर्नघंटके ॥

अर्थ—रानमृग हिम, व खोकला, वातरक्त, ज्वर, स्वादु, लघु, त्रिदोषनाशक, ग्रहणी, कृमि, अतिसार, कफ, अर्श, पित्त, रक्तस्तंभक, रुध्र असे आहेत.

श्रावणीनुकषायोष्णापाकेनीःणाचनिकका ॥ मधुराभेदकाल
ध्वीमेध्याबल्यारसायना ॥ गलगंडंगंडमालामपचीकफवानकं ॥
प्लीहामेदमपस्मारंक्षीपदंपांडुरोगकं ॥ अरुचियोनिशूलचकासम
शं चकृच्छकं ॥ पित्तचाममपस्मारं कृमिन्वांसंचकुष्ठकं ॥ विषदोषं
चानिसारंछद्वैचैवविनाशयेत् ॥

अर्थ—मुंडी तुरट, उष्ण, पाककाळी तिःण, कडू, मधुर, भेदक, लघु, मेधाकारक, बलकर, रसायन, व गलगंड, गंडमाला, अरुचि, कफ, वायु, श्लेष्मा, मेद, अपस्मार, श्लीषद, पांडुरोग, पित्त, आमरोग, अपस्मार, कृमि, दमा, कुष्ठ, विषदोष, अतिसार, आणि वाति यांचा नाश करिते.

महामुंडीतुमधुरानिक्ताचीगारसायनी ॥ रुच्यास्वर्याप्रमेहश्रोत्रान
नाशकरीमता ॥ अन्येगुणास्तुमुंडोवज्ञेयावैद्यैश्चसूरिभिः ॥

अर्थ—महामुंडी मधुर, कडू, उष्ण, रसायन, रुच्य, स्वर्य, व प्रमेह, वायु, यांचा नाश करिते. बरकड गुण मुंडीसारिले आहेत.

मृषुकुंदोषणक्षोणस्निक्तःस्वर्यःकफापहः ॥ कासत्वग्दोषशोफघ्नः
शीर्षपोडानिवारकः ॥ त्रिदोषंरक्तपित्तंचपित्तनरक्तविकारानुत् ॥

अर्थ—मृषुकुंद वृक्ष तिःण, उष्ण, कडू, खराला हितावह, व कफ, खोकला, त्वग्दोष, सूत्र, वस्तकपीडा, त्रिदोष, रक्तपित्त, आणि पित्तनरक्तविकार यांचा नाश करितो.

मूलकंतीःणमुःणंचातिकंभ्राह्मिदीपनं ॥ गुरूरुचिप्रदंभ्राहिपाच
कंषार्शनाशकं ॥ गुल्मनिदोषहृद्दोगकफवानज्वरप्रणुत् ॥ आस
नासाकंठरोगनाशकंपारेकीर्तितं ॥

अर्थ—मुक्ता तीक्ष्ण, उष्ण, कटु, पाहक, अपिदीपक, गुद, क्षतिकारक, पाहक, वाचक, व अर्शा, गुल्म, विदोष, हृद्रोग, कफ, वायु, ज्वर, दमा, नासारोग, कंठरोग, यांचा नाशक आहे.

बालं तु मूलकं तिक्तं पटूष्णं च रुचिप्रदं ॥ लघ्वग्निदीपकं हृद्यं तीक्ष्णं
तुपाचकं सरं ॥ मधुरं ग्राहकं वल्यं मूत्रदोषार्शनाशनं ॥ गुल्मक्षय
श्यासकासनेत्ररोगविनाशकं ॥ नाभिशूलकफवार्तकं उरोगविना
शकं ॥ त्रिदोषदद्गुशूलघ्नमुदावर्तमनुत्परं ॥ पीनसंचत्रणंचैव
नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ—कोबला मुक्ता कटु, खारट, उष्ण, क्षिप्रद, लघु, अपिदीपक, हृद्य, तीक्ष्ण, पा-
चक, सारक, मधुर, पाहक, बलकारक, व मूत्रदोष, अर्शा, गुल्म, क्षय, दमा, खोकला,
नेत्ररोग, नाभिशूल, कफ, वायु, कंठरोग, विदोष, दद्गु, शूल, उदावर्त, पीनस, आणि व्रण,
यांचा नाश करितो.

जीर्णमूलं चोष्णवीर्यशो प्रदं दाहपिचकृत् ॥

गन्तदोषकरं चैव ऋषिभिः परिकीर्तितं ॥

अर्थ—जूनमुळे उष्णवीर्य, व शोष, दाह, पित्त व रक्तदाह, यांचा नाश करितात.

पक्वमूलं तु कटुकं चोष्णभक्षिकरं मतं ॥ भाक्षनेमीचनीत्पूर्वापिचदा
हप्रकोपनं ॥ भोजनोत्तमं वेलायां भक्षितं बलदं हितं ॥ वेसवारयु
तंचार्शशूलहृद्रोगनाशकं ॥

अर्थ—पक्वमुळा तिक्त, उष्ण, अपिहारक, आहृत व भोजनापूर्वी भक्षण केला असता
पित्त, दाह, यांचा कोपवितो. भोजनानंतर भक्षण केला असता बलकारक, हित, असा
आहे. हा वेसवार लहून भक्षण केला असता अर्शा, शूल, आणि हृद्रोग, यांचा नाश
करितो.

किंचिदुग्यां मूलं शिबीकफवार्तविनाशनी ॥

अर्थ—मुळ्याच्या शेगा किंचित् उष्ण, व कफ, वायु, यांचा नाशक असा आहे.

मूलपुष्पं कफकरं पिचकृत्परिकीर्तितं ॥

मुळ्याची फुले कफकर, व पित्तकारक अर्शा आहेत.

मुद्गरपुष्पं मधुरं शीतं मुरभिकामवृश्चिकरं ॥

सुखदायकं पिचक्षमनं ऋषिभिः परिकीर्तितं निजानुभवैः ॥

अर्थ—मुद्गरपुष्प मधुर, शीत, सुरभि, कामवर्धक, सुखदायक, पित्तशामक, आणि अनु-
पान भेदाने गुण करणारे आहे.

नकूलवल्लिकाचोष्णानिक्ताकट्टीलघुःस्मृता ॥ तुवराचन्निदोषघ्नी
कृमि व्रणहरामना ॥ त्रिदोषभूषकसर्पलूनादिविषनाशिनी ॥ वृश्चि
कादिविषहंति कंदेव्येनेगुणाःस्मृताः ॥

अर्थ—लघुमुंगूसवेक उष्ण, कट्ट, तिखट, लघु, तुम्हट, व त्रिदोष कृमि, व्रण, त्रिदोष,
उदिर, साप, लूतादिकृमि, विंचू यांच्या विषाचा, नाश करणारी अशी आहे. हिच्या
कांशांतहि हे गुण आहेत.

मुकूलकगुणाःसर्वत्रादामवप्रकीर्तिनाः ॥

अर्थ—मुकूलक याचे गुण वद.मासागिणे आहेत.

मूत्रसाधारणप्रीक्तस्वेदलेपनवस्त्रिपु ॥ प्रशस्तंनस्याल्लघुणंचरुशंती
श्लेष्मचपित्तल ॥ निक्तं चकटर्ककचित्तस्तरं चाम्नि प्रदीपनं ॥ शोधनं भेद
नंदंशपाचकं वानलोमकं ॥ कंकवानंभेदरोगं कुष्ठगुल्मं कृमिान्ज
येन ॥ विषे शोथं चोदरं वज्रैतकुष्ठं च शूलकं ॥ वर्मरोगं पांडुरोग
मानाहं चालचिजयेन ॥ अर्शनाशकरं प्रीक्तं मुनिभिस्तददाशिभिः ॥
नयंचोष्ट्रचपाने तु गवांचाव्याः प्रशस्तकं ॥ तैलयोगे गर्दभस्य वस्तस्य
महिषेस्तथा ॥ दद्रुकं ड्रावसर्पाणां नाशनेहस्मिन्मुत्रकं ॥

अर्थ—साधारण मूत्र शेद, लेप, वस्त्रि याविषयी प्रशस्त, लघु, उष्ण, रुश, तीक्ष्ण,
पित्तल, कट्ट, तिखट, किंचित् खारट, अपिदीपक, शोधक, भेदक, दृश, पाचक, वायु-
ला अनुलोमन करणारे व रुक, वायु, भेदरोग, कुष्ठ, गुल्म, कृमि, विष, सृज, उदर, श्वेत,
कुष्ठ, शूल, र्धमरोग, पांडुरोग, आनाह, अरुचि, मुल्लव्याय याचा नाश करिते. नस्याला
उंटाचे मूत प्यावे. प्राज्ञानार्थं गाईचे प्रशस्त व गाडव, वकरा, महिष यांचीं मुते तेलान्त
आटवून लेप केला असता दद्रु, कंदू आणि विसर्प यांचा नाश करिते.

गवांमृत्कषायस्याकट्टुनिक्तलघुस्मृतं ॥ क्षारं चोष्णं च तीक्ष्णं च पा
चनं चाम्निदीपनं ॥ भेदकं पित्तलं मेध्यं किंचिच्च मधुरं सरं ॥ लेखनं
वृश्चिदोषोक्तकफवानविनाशनं ॥ कुष्ठगुल्मं चोदरं च पांडुरोगं किला
सकं ॥ शूलं चाश्वकं डूचश्वासं चामंज्वरं तथा ॥ आनाहवानं

कासंचमलस्तंभचशोधकं ॥ मुखसिरोमंस्कुरोगंकामिन्याच्चाति
सारकं ॥ मूत्ररोधनाशयनिहिनश्चैवगुणाधिकं ॥

अर्थ—गार्हर्षे मूत्र तुरट, कडू, तिखट, लघु, खारट, उष्ण, तीक्ष्ण, पाचन, अभिदी-
पन, भेदक, पित्तल, मेधाकारक, किंचित् मधुर, सारक, लेखन, बुद्धिपद व कफ, वायु,
कुष्ठ, गुल्म, उदर, पांडुरोग, किलासकुष्ठ, शूल, अर्श, कंडू, दमा, आम, व्रण, आनाहवायु,
खोकला, मलस्तंभ, सूज, मुखरोग, नेत्ररोग, तग्दोष, स्त्रियांश्चा भविसार आणि मूत्ररोध,
यांचा नाश करिते हे गुणानी अधिक आहे.

मूत्रमहिष्यास्तुवरंनिकंक्षारंचपित्तलं ॥ उष्णचकटुकं चैवशूला
शौदरनाशनं ॥ कुष्ठंमेहंविषूचींचशोधचानाह्वानकं ॥ पांडुरोगं
चगुल्मंचकंडूंचैवविनाशयेत् ॥

अर्थ—महिषीमूत्र तुरट, कडू, खारट, पित्तकर, उष्ण, तिखट, व दूत, अर्श, उदर, कुष्ठ,
मेह, विषूची, सूज, आनाह, पांडुरोग, गुल्म आणि कंडू यांचा नाश करिते.

अजामूत्रंचकटुकंलघुचोष्णंचनिककं ॥ रुक्षंस्वादुकंवायंचनी
दणंपथंचवानकुन ॥ त्वासंकासंचशोधचकामलामुदरंनथा ॥
पांडुरोगंकफंश्वासंगुल्मंप्रीहांचनाशयेत् ॥ नाडीव्रणंविषंचैवकर्ण
शूलंचनाशयेत् ॥

अर्थ—अजामूत्र तिखट, लघु, उष्ण, कडू, रुक्ष, स्वादू, तुरट, तक्षिण, पथ्यकर,
वातुल व दमा, खोकला, सूज, काशील, उदर, पांडुरोग, कफ, गुल्म, श्रीहा, नाडीव्रण,
विष आणि कर्णशूल यांचा नाश करिते.

मूत्रंचोक्तंवस्तपन्यास्त्रिकंचकटुकंलघु ॥ स्निग्धमुष्णंपटुश्चैवशूला
शंश्वासकासनुत् ॥ मलस्तंभंच्रणंचैववानंमहंचशोधकं ॥ श्रीहांकु
ष्टंचौदरंचनाशयेदिकीर्तितं ॥

मोहर्षे मूत्र कडू, तिखट, लघु, स्निग्ध, उष्ण, खारट व शूल, अर्श, दमा, खोकला,
मलस्तंभ, व्रण, वायु, पमेह, सूज, श्रीहा, कुष्ठ, आणि उदर यांचा नाश करिते.

हस्तिन्यास्तुस्मृतंमूत्रंक्षारंनिकंचभेदकं ॥ पित्तलंनुवरंनीदणंसंरंच
कटुकंमत्तं ॥ विदारणंशूलहिक्लाश्वासवातकिलासनुत् ॥ कंडूंम
डूकुष्ठंचकमीन्चाशंविषंतथा ॥ गुल्मंकफंनाशयनीत्येवमुक्तं
चिकित्सकैः ॥

अर्थ— हृत्पिण्डे मूत्र खारट, कडू, भेदक, पित्तल, तुरट, तीक्ष्ण, सारक, तिखट, विदारण व शूल, उग्रकी, दमा, वायु, किलासकुष्ठ, कंडू, मंडलकुष्ठ, कृमि, अर्श, विष, गुल्म, आणि रूफ यांचा नाश करिते.

अश्वमूत्रं चोष्णवीर्यं क्षारं च कटुकं मत्तं ॥ रुक्षं तीक्ष्णं पित्तलं च कुष्ठं
उन्मादकृमीन् जयेत् ॥ मोहं कफं च वानं च ददुं शूलं विषं तथा ॥ किला
सकुष्ठं मोहं च नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ— घोंड्याचे मूत्र उष्णवीर्य, खारट, तिखट, रुक्ष, तीक्ष्ण, पित्तल, व कुष्ठ, उन्माद, कृमि, मोह, कफ, वायु, ददु, शूल, विष, किलासकुष्ठ आणि मोह यांचा नाश करिते.

खरमूत्रं चाग्निदीपिकारकं तिक्तकंपटु ॥ कटुतीक्ष्णकफवानग्रहणीं
च कृमीन् हरेत् ॥ भूतबाधां च कं पंच उन्मादं च विनाशयेत् ॥ मानसं
नुचिकारं च नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ— गाढवाचे मूत्र अग्निदीपक, कडू, खारट, तिखट, तीक्ष्ण व कफ, वायु, संग्रहणी, कृमि, भूतबाधा, कंप, उन्माद आणि मानसविकार यांचा नाश करिते.

उग्रमूत्रं तु कटुकं तिक्तं चोष्णं च दीपनं ॥ पित्तप्रकोपनं क्षारं तीक्ष्णं च
व्यंमत्तं वृथैः ॥ कुष्ठं शोफं विषं चाशं जठरं च कृमींस्तथा ॥ उन्मादं वानं
रोगं च मनोव्याधिं च नाशयेत् ॥

अर्थ— उंटाने मूत्र तिखट, कडू, उष्ण, दीपन, पित्तकोपन, खारट, तीक्ष्ण, बलकर, व कुष्ठ, शोफ, विष, अर्श, उदर, कृमि, उन्माद, वातरोग, आणि मनोव्याधि यांचे नाशक आहे.

नरमूत्रं रेचकं स्यात् क्षारं चोष्णं रसायनं ॥ तिक्तं रुक्षं च मंत्रेण तिक्तं विषं चा
मं कृमींस्तथा ॥ रक्तदोषं व्रणं चैव भूतबाधां च चोरुजं ॥ वानं मोहं
कफं पित्तं च नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ— नराचे मूत्र रेचक, खारट, उष्ण, रसायन, कडू, रुक्ष व विष, आम, कृमि, रक्तदोष, व्रण, भूतबाधा, व्रणशोफ, वायु, मोह, कफ, आणि पित्त यांचा नाश करिते.

मेथीनुकटुकाश्चोष्णारक्तपित्तप्रकोपनी ॥ दीपनी चरसेतिक्ताभ
लावष्टंभकालधुः ॥ रूक्षाद्वाबलकरीज्वरारोचकवातिहा ॥
वातरक्तकफं कासं वातमर्शं कृमीन् क्षयं ॥ शुक्रं च नाशयत्येषा
प्रोक्ता पूर्वाधिकः स कैः ॥

अर्थ— वैषीची भाजी तिखट उष्ण, रक्तपिनाला कोषपिणारी, दीपन, रसकाली कडू, मलावष्टंभक, लघु, रुच, हृद्य, बलकारक व ज्वर, अरोचक, शोथ, वातरक्त, कफ, श्लोकला, वायु, अर्श, कृमि, क्षय आणि शुक्र यांचा नाश करिते.

अजशृंगोरसेनित्कारूक्षापाकेकटुःस्मृता ॥ चक्षुष्याशीतलास्वादी
बल्याभेदकरोमना ॥ रसायनानुनुवरादाहपित्तकफापहा ॥ निमि
रंरक्तुरुक्कासंश्वासव्रणविप्रापहा ॥ कृम्यशेशूलहृद्रोगनाशिनीशोथ
हास्मृता ॥ कुष्ठवानंनाशयनिफलमस्यास्तानिक्तकं ॥ कटुष्णदो
पनंहृद्यंरुच्यंचाम्लंपटुस्मृतं ॥ स्तंसनंकुष्ठमेहघ्नकासकृमिकफप्रणु
न ॥ विषदोषप्रणवानंनाशयेदिनिक्रीनितं ॥

अर्थ— मैदाशिगी रसकाली कडू, रुच, पाककाली तिखट, मेवांचा हितान्त, शीतल, स्वादु, बन्धकर, भेदक, रसायन, तुरट व दाह, पित्त, कफ, निमिर, रक्तुरोग, दमा, व्रण, विष, कृमि, अर्श, शूल, हृद्रोग, मृज, कुष्ठ आणि वायु यांचा नाश करिते. हिचे फल कडू, तिखट, उष्ण, दीपन, हृद्य, आंबट, खारट, स्तंसन व कुष्ठ, मेह, श्लोकला, कृमि, कफ, विषदोष, व्रण आणि वायु यांचा नाश करिते.

सिक्थकंपिच्छलंस्वादुकटुस्निग्धंमृदुस्मृतं ॥ अस्थिसंधिकरं व्रणयंचा
नकुष्ठविसर्पनुन ॥ रक्तदोषंवातरक्तंभूतदोषंचनाशयेत् ॥ रक्षुटि
तंगिलेपनेनैवचःसंधिकरंमनं ॥

अर्थ— मेण पिच्छल, स्वादु, तिखट, अग्नि, मृदु, अस्थिसंधानकारक, व्रणाला हित व वायु, कुष्ठ, विसर्प, रक्तदोष, वातरक्त, भूतदोष व लेपाने खचा कुठते तिचा नाश करिते.

रक्तंरंगादाहंत्रिवांतिक्लेश्चेत्तमकुष्ठहा ॥ बीजमस्याग्राहकंनुशोष
कंचप्रकीर्तितं ॥ भूतग्रहाणादोषंचज्वरंचैवविनाशयेत् ॥

अर्थ— बेदी दाहनाशक, वांतिकर व कफ, कुष्ठ यांचा नाश करणारी आहे. हिचे बीज घाहक, शोषक व भूतबाधा, ग्रहदोष आणि ज्वर यांचा नाश करिते.

शशांडुलीनुकटुकानिक्तापाकंम्लिकास्मृता ॥ विदाहीदीपनीरुच्या
मधुराकफवातहा ॥ कामलारक्तदोषघ्नीभिषकश्रेष्ठैःप्रकीर्तिता ॥

अर्थ— मैदी तिखट, कडू, पाककाली आंबट, दाहक, दीपन, रुचिकर, मधुर व कफ, वायु, काशीक, रक्तदोष यांचा नाश करिते.

मेदातुमधुराशीतावृष्यास्वादीगुरुःस्मृता ॥ शुक्रवृद्धिकरीस्तन्यालि
ग्धाचक्षेष्मलास्मृता ॥ वातंपिचरक्तदोषंक्षयंचैवविनाशयेत् ॥
ज्वरंदाहंचकासंचनाशयेदितिकीर्तितं ॥

अर्थ— मेदा मधुर, शीतल, वृष्य, स्वादु, गुरु, धातुवर्धक, स्तन्यकारक, लिग्ध, क्षेष्मल
व वायु, पित्त, रक्तदोष, क्षय, ज्वर, दाह आणि खोकला यांचा नाश करिते.

महामेदाहिमारुच्याकफशुक्रविवर्द्धनी ॥ रक्तदाहहराचैवपित्तत्रय
निवारिणी ॥ वातज्वरहराम्वादीप्रोक्ताराजनिर्घटकै ॥

अर्थ— महामेदा हिम रुचिकारक, व कफ, शुक्र, याला वाढविणारी व रक्तदाह,
पित्त, क्षय, वात, ज्वर, यांचा नाश करणारी आणि स्वादु अशी आहे.

मैथुनंनशरीरस्यसुखदंचप्रकीर्तितं ॥

आंत्यत्रयोरोगाणांकारकोभिषजैःस्मृतः ॥

अर्थ— मैथुन शरीराला सुखकारक, आहे, तें अति केले असता रोगाला उत्पन्न करिते.

मोचारसस्तुनुत्रोग्राहीबलकरःस्मृतः ॥ पुष्टिकृद्धानुकृद्गुण्योवुद्धिदः
शीतलःस्मृतः ॥ वयसःस्थापनोवृष्योगुरुःस्वादूरसायनः ॥ स्निग्धः
कफकरोगर्भस्थापकोवातनाशकः ॥ अनिसारप्रवाहिग्नोरक्तरुक्
पित्तदाहहा ॥ आमानिसारशमनोरक्तानीसारनाशनः ॥

अर्थ— मोचारत तुरट, प्राहक, बलकर, पुष्टिकारक, धातुवर्धक, वर्गकारक, बुद्धिप्रद,
शीतल, वयःस्थापन, वृष्य, गुरु, रसायन, स्निग्ध, कफकर, गर्भस्थापक, वातनाशक,
व अनिसार, प्रवाहिका, रक्तदोष, पित्तदाह, आमानिसार, आणि रक्तानिसार यांचा नाशक
आहे.

मुद्गरोमधुरःशीतःसुगंधिश्चसुखप्रदः ॥

कामवृद्धिकरश्चैवपित्तनाशकरोमतः ॥

अर्थ— मोगरा शीत, सुगंधि, सुखप्रद, कामवर्धक, आणि पित्तनाशक असा आहे.

मल्लिकाकटुकानित्तालध्वीचोष्णाचशुक्रंला ॥ चक्षुःश्याकुश्रुचि
स्फीटमुखरुक्कंडुनापहा ॥ विषदोषत्रणंवातंपिचरक्तुरुजंनथा ॥ ह
द्रीगारुचिदुर्नाभनाशिनीपारिकीर्तिता ॥

अर्थ— मोगरी तिळट, कडू, लघु, उष्ण, शुक्रल, चक्षुष्य व कुश्रु, विस्फोट, मुखरोग,

कंडू, विषदोष, व्रण, वायु, पित्त, रक्तविकार, क्षीरोग, अरुचि, ज्वर, वांछा नाश करित्ये.

वृत्तमल्लीनुकटुकाषोष्णां चातिसुगंधिकां ॥

व्रणदृक्मुखरोगघ्नीऋषिभिःपरिकीर्तना ॥

अर्थ— वट ओगरा तिखट, उष्ण, अतिसुगंध, व व्रण, दृष्टिदोष, मुखरोग यांचा नाश करितो.

वाषिकीमल्लिकाशीताहृद्याकट्टीलघुःस्मृता ॥ पित्तकफं वानदोषं विषं
विस्फोटकं कृमिन् ॥ कर्णगेगने नरोगं मुखरोगं च नाशयेत् ॥ मल्लिका
यास्तुनैलेपि गुणाश्चेत्स्थिताः खलु ॥

अर्थ— बनमोगरी शीतल, हृद्य, तिखट, लघु, व पित्त, कफ, वातदोष, विस्फोट, कृ-
मि, कर्णरोग, नेत्ररोग, मुखरोग यांचा नाश करित्ये, हिष्या तेलाचेहि बसेच गुण आहेत.

भद्रमुस्तानुवराशीतानिक्वाचपाचका ॥ कट्टिमिदीपनीग्राहीचा
म्लापित्तकफापहा ॥ अनीसांरक्तदोषं ज्वरं चैव विनाशयेत् ॥ अ
रुचिचतृषांचैव कृमीनपि विनाशयेत् ॥

अर्थ—भद्रमोथा तुरट, शीतल, कट्ट, पाचक, तिखट, अपिदीपक, घाहक, भावट व
पित्त, कफ, अतिसार, रक्तदोष, ज्वर, अरुचि, तृषा, आणि कृमि यांचा नाश करितो.

मुस्तानुवरागतिक्वाशीनलाकफपित्तनुत् ॥

ज्वरानि सागनुत्दाहश्रमामारुचिविनाशिका ॥

अर्थ— नागरमोथा तुरट, कट्ट, शीतल, व कफ, पित्त, ज्वर, अतिसार, तृषा, दाह,
श्रम, आणि अरुचि यांचा नाश करितो.

कुड्मुस्तानुकटुकांमध्याकानिप्रदाहिमा ॥ सुगंधिकानुवराकट्टी
रक्तरुजापहा ॥ कफपित्तज्वरकृमिवाय्वतीसारनाशिनी ॥ रक्त
रुगव्रणदाहघ्नीकं द्वाभमशूलवर्महा ॥

अर्थ— कुड्मुस्ता तिखट, मेध्य, कांतिप्रद, हिम, सुगंधि, कुरट, तिखट व रक्तदोष, कफ,
पित्त, ज्वर, कृमि, वायु, अतिसार, रक्तदोष, व्रण, दाह, कंडू, आमशूल आणि आम, यांचा
नाश करितो.

मौरटानुवरातिकास्वाहीचीं ज्वागुरुःस्मृता ॥ पाककाकेनुकटुकासा
रकाचानिदोषहा ॥ रक्तदोषं मेदरोगं कृष्टमेहं ज्वरं तथा ॥ वांतिचमु

खशोषंचभ्रमकंडूतृषानथा॥ हृद्दीर्गचक्रफंपित्तवानंचविषमज्वरं॥
नाशयेदितिनैरुक्तकंदोस्थाःकृमिनाशकः॥ कृमिकीलकरांगंच
विषदोषंचनाशयेत्॥

अर्थ—मोरवेल तुम्ब, कडू, स्वादु, उष्ण, गुरु, पारुकाळी तिखट, मारक व विदोष, रक्तदोष, मेदरोग, कुष्ठ, मेह, ज्वर, वाति, मुखशोष, भ्रम, कंडू, तृषा, हृद्दोष, कफ, पित्त, वायु, विषमज्वर, यांचा नाश करित्ये, हिचा काढा कृमि, कृमिकीलकरांग, व विषदोष यांचा नाश करितो.

मधुकोमधुरःशीतःइलेष्मलोवीर्यदःस्मृतः॥ पुष्टिऋतुधरस्तिक्तःपि
नदाहप्रणश्रमान॥ त्रिमिदोषंचवानंचनाशयेदितिकीर्तितं॥ पुष्यं
चमधुरंशीतं धानुवृथिकरंगुरु॥ स्निग्धंविकाशिशब्दंचदाहपित्तभरु
प्रणुत॥ फलमस्यगुरुशीतमहृद्यंशुकलंमनं॥ स्निग्धंरसेचपाके
चमधुरंधानुवृथिकं॥ मलावृष्टभक्तवन्धरक्तगुग्वादपित्तकं॥ तृषां
दाहंश्व.मकासंजनय न.पहंस्मृतं॥ नदेवपक्वंवलदंपित्तवानविनाशनं॥

अर्थ— मोरवेलें झाड मधुर, शीत, रक्तकर, वीर्यकारक, पौष्टिक, तुम्ब, कडू, व पित्त, दाह, वण, भ्रम, कृमिरोग, वायु यांचा नाश करितो. याची फुले मधुर, शीत, धातुवर्धक, गुरु, स्निग्ध, विकाराणि, उदर, व दाह, पित्त, वायु, यांचा नाश करितात. याची फळे, गुरु, शीत, अहृद्य, शक्कर, स्निग्ध, रक्तकारक व पारुकाळी मधुर, धातुवर्धक, मलस्तंभक, बलकर व रक्तरोग, वायु, पित्त, तृषा, दाह, दमा, विकला शतशय,राजयक्ष्मा, यांचा नाश करितात, तीच पिकली असता बलकारक व पित्त, वायु यांची नाशक अशी आहेत.

मुक्ककःकटुकश्चाम्लोरुचिऋत्पाचनःस्मृतः॥ ब्राह्मकोष्णःपटुस्ति
क्तःफलीदगुन्मोदरापहः॥ विषदोषंचकफवानंचभेदरुग्वास्निशूलहा॥
शुकदोषंचकर्णमज्जपित्तकंडूऋमीनुजयेत्॥ पुष्यंकुष्ठहर्त्रेयंवातपि
क्तकफप्रणुत॥ फलमग्नेदीपिकरंभेदकंरोचकंमनं॥ गुल्ममेहार्श
पांडुशुकदोषोदरंजयेत्॥

अर्थ— मोरवेलें झाड तिखट, आवट, रुचिकर, पाचन, ब्राह्मक, उष्ण, खारट, कडू, व शीता, गुल्म, उदर, विषदोष, रक्त, वायु, मेदरोग, वास्तशूल, शुकदोष, कर्णरोग, पित्त, कंडू, कृमि, यांचा नाश करिते. याची फुले कुष्ठ, वायु, पित्त, रक्त, यांचा नाश करितात. याची फळे अपिदीपक, भेदक, रोचक व गुल्म, मेह, अर्श, पांडुरोग, शुकदोष, आणि उदर यांचा नाश करितात.

कृष्णमुष्कोकटुश्चाम्लोरुचिकृतपाचकःस्मृतः ॥

यकृतगुल्मोदरहरोगुणाश्चान्येष्वेववत् ॥

अर्थ—काला मोक्षा तिखट, भावट, रुचिकर, पाचक, व पकृत, गुल्म, उदर, याचा नाश करितो. बाकी गुण पांढऱ्या मोक्ष्यासारिवेच आहेत.

मंजिष्टानुवगचोष्णावर्ण्यास्वर्थागुरुःस्मृता ॥ निक्तालध्वीचमधुरा
व्रणमेहकफापहा ॥ विषनेत्ररुजशोफियोनिदोषं च्वरन्तथा ॥ शूलं
कर्णरुजंचैवकुष्ठचाशोऽकृमीनजयेत् ॥ रक्तातिसारवोसर्पनाशिनी
चप्रकीर्तिना ॥ शाकाभ्यामधुगलध्वान्निग्यादीप्रिकगमना ॥ वा
नपिचहरीप्रांक्ताच्छ्रिभिःसत्यवादिभिः ॥

अर्थ—मंजिष्टा नुरट, उष्ण, वर्णकारक, स्वर्ण, गुरु, कटु, लघु, मधुर, व व्रण, मेह, कफ, विष, नेत्ररोग, रुज, योनिदोष, च्वर, शूल, कर्णरोग, कुष्ठ, अर्श, कृमि, रक्तातिसार, विसर्प, याचा नाश करितो. याच्या पानाची भाजी मधुर, लघु, तिनग्य, दीपन, व वायु, पित्त याचा नाश करणारी आहे.

राजाकंःकर्तान्कोष्णःसारकःकफमदहा ॥ विषवानंत्रणकुष्ठकंडु
शोऽकवि सर्पकान ॥ उदावर्तंलीटगुल्माननाशयेदितर्कानिनं ॥

अर्थ—मंदार तिखट, कटु, उष्ण, नारक, व कफ, मेद, विष, वायु, व्रण, कुष्ठ, कंडु, मुत्र, विमाप, उदावर्त, व्रीहा, गुल्म, याचा नाश करितो.

एवेतमंदारकोऽयुष्णामिनक्तोमलविशोधनः ॥

मृत्रकृच्छ्रकृमि व्रणदारुणरोगनाशनः ॥

अर्थ—पादरा मंदार अतिउष्ण, कटु, मलशोधक, व मृत्रकृच्छ्र, कृमि, व्रण, आणि दारुणा याचा नाश करितो.

मंचपत्रीकफघ्नीम्यान्मन्नाशमर्गविनाशिनी ॥

विषमज्वरहंतीचच्छ्रिभिःपरिकीर्तिना ॥

अर्थ—सुगंध कफ, मृत्र, कृच्छ्र, अशमरि, आणि विषमज्वर, याचा नाश करिये.

दार्वाक्राथोद्भवतोष्णकटुकंचरसायनं ॥ छेदनंचरमेचोष्णं चक्षुष्यं
कफनाशकं ॥ वृष्यंविषेरक्तपित्तछादिद्विक्राविनाशनं ॥ श्वासघ्नंमु
त्तरागघ्नंपूर्वाचार्यैर्निरूपित

अर्थ— रसांजन तीक्ष्ण, तिखट, रसायन, छेदन, रसकाळी उष्णवर्ध, चक्षुष्य, कफनाशक, वृष्य व विष, रक्तपिन, छादि, उचका, दमा आणि मुखरोग याचा नाश करिते.

मधुरःशीतलक्ष्वैधातुवृद्धिकर्गेमतः ॥ वल्यःस्तन्यश्चक्षुष्यःकं
 क्यःकेड्योगुरुर्मतः ॥ मलकानि वृद्धिकरःकरणानाहितावहः ॥ वा
 लवृद्धन्नतक्षीणास्तेपुचोक्तःप्रशस्तिनः ॥ वानपिनेनाशयानभाषि
 तःसममात्रया ॥ अस्यातिसेवनेनैवज्वरउवामगलमयाः ॥ कुम्य
 वेदाग्निमांशंचभेदमेदकफान्जयेत ॥

अर्थ— मधुरादिसमानतक, धातुधर, बलकर, स्तन्यकारक, चक्षुष्य, कंठ्य, केड्य, गुरु व मल, कानि याचा वर्ध, शिंपासा तुन करणारा व बाल, वृद्ध, क्षतक्षीण, याना प्रशस्त. हा मतेने मद्यम केला असता याने रक्तपिन, याला नाश करितो. याच्या अतिसेवनेने ज्वर, दमा, यालासेवनेरोग, शक्ति, अर्बुद, आग्निमद, मेह, मेटा, व कफाचा नाश करितो.

आम्लमृदाचनोरुच्योऽलुपाचकफप्रदः ॥ लेखनीष्णःछेदनश्च
 चालेशीतलताकरः ॥ स्निग्धोपणःसारकश्चभूमिकोपनकारकः ॥
 द्विजगंगाहर्षदश्चवाननाशकगेमतः ॥ शुक्रधातुमलसंभमानाह
 दकाविनाशकः ॥ अस्यातिसेवनेनैवानिमग्दाहन्तुभ्रमाः ॥ ज्वर
 कंडुपांडुगंगाविमर्षस्फोटकुटुकृत् ॥

अर्थ—आम्लरस—धान्य पाचन, नचिकर, कटु व पिन, कफ, याना करणारा, लेखन, उष्ण, छेदन, बाहेरून शीतल करणारा, स्निग्ध, उपण, सारक, भूमिकोच करणारा, दंत, गेमाच याना हर्ष करणारा, याननाशक, व शुक्रधातु, मलसंभ, आनाहवायु, शाष्ट, याचा नाशक बना आहे. याच्या अतिसेवनेने विमर्ष, दाह, तुषा, ज्वर, कंडू, पांडुगेय, विमर्ष, स्फोट, आणि कटु याचा करणारा असा आहे.

लवणःशोधनोरुच्यःपाचकश्चकफप्रदः ॥ मुखेजलोत्पत्तिकरस्त
 नुमादवापनकृत् ॥ शैथिल्यकारकश्चकठाननविदहकृत् ॥ बलं
 वानंपौरुषवंनाशयेदितिभाषितं ॥ अस्यातिसेवनेनैवज्वरक्तपित्ताग्नि
 पाकना ॥ वलीप्रालनस्वालयज्ञयकुटुत्तृषादिकाः ॥ विमर्षश्चभ
 वत्येवंपूर्वाचार्यैर्निवेदितं ॥

अर्थ—लवणरस शोधन, नचिकर, पाचक, कफकर, तोंडाला पाणी उत्पन्न करणारा, तनूला मृदु करणारा, पित्तल, शैथिल्यकारक, व तोंड, गळा यांचा दाह करणारा, बल,

अर्थ—पाच शीतल, रुचिकारक, रसकार्ळी मधुर, पौष्टिक, विषनाशक, वृष्य, व भूत-
नाशा, आणि अम्लपित्त, पाचा नाश करिये.

पुष्परागोम्लः शीतः स्याद्दानलोभ्रेश्वदीपनः ॥ वृष्योवयः स्थापकश्च प्र
ज्ञानुद्धिविवर्धनः ॥ ज्ञाननाशकरः प्रोक्तो मुनिभिः परदंशिभिः ॥

अर्थ—पुष्पराग आवट, शीतल, वातुल, अपिदीपक, वृष्य, वयःस्थापक, प्रज्ञा, बुद्धि
पाचा वर्धक, वातनाशक, असा आहे.

नीलोष्णः कटुकः प्रोक्तो वातपित्तकफापहः ॥

अर्थ—नील उष्ण, तिखट, वे वायु, पित्त, आणि कफ पाचा नाश करितो.

गोमेदोम्लः पाचकश्च चतुर्व्याणोऽग्निदीपनः ॥ लघुर्वातस्य
कामस्य नाशकारि प्रकीर्तितः ॥

अर्थ—गोमेद आवट, पाचक, नेत्राचा हिनाह, उष्ण, अग्निदीपन, लघु, वे वायु, खोमला
पाचा नाशक आहे.

वैडूर्यमष्णमम्लं स्यादाग्निदं च रसायनं ॥ शूलगुन्मोदरकफवातनाश
करं मतं ॥ अन्ये गुणाहारकवाट्टिजेयाविबुधैः किल ॥

अर्थ—वैडूर्य उष्ण, आवट, अपिदीपक, रसायन व शूल, गुन्म, उदर, कफ, वायु,
पाचा नाश करिते, वरकड गुण हिण्यासारखे आहेत.

उपरत्नवर्ग.

स्फटिकः शोषदाहघ्नः पित्तघ्नः समवीर्यकृत् ॥

अर्थ—स्फटिक शोष, दाह, पित्त पाचा नाशक, व समधान आहे.

सूर्यकांतं च्चिदोषघ्नो मेध्योष्णश्च रसायनः ॥

कफवातहरः प्रोक्तः पूर्वैरायुर्विदं रैः ॥

अर्थ—सूर्यकांत त्रिदोषनाशक, मेधाकारक, उष्ण, रसायन, व कफ, वायु, पाचा नाशक
असा आहे.

चंद्रकांतस्तु शीतः स्यात्स्निग्धोरक्त रुजाहरः ॥

पित्तदाहमलक्ष्मीचग्रहपीडांचनाशयेत् ॥

अर्थ—चंद्रकांत शीतल, स्निग्ध, व रक्तदोष, पित्त, दाह, अलक्ष्मी, आणि ग्रहपीडा
पाचा नाश करितो.

पारदःकांतिदोषव्यश्चक्षुष्यश्चरसायनः ॥ स्निग्धोयोगवहोवृष्यःप्रदूर
सैश्वयुनःस्मृतः ॥ त्रिदोषसर्वकुष्टघ्नःसर्वरोगानिञ्जितनः ॥

अर्थ— पारा कांतिकारक, बलकर, चक्षुष्य, रसायन, स्निग्ध, योगवाही वृष्य, षड्सा-
नी युक्त व त्रिदोष, सर्व कुष्टे आणि सर्व रोग यांचा नाश करितो.

हिंगुलःपारदोमल्लोवैक्रान्तःकांतलोहकः ॥

अभ्रंदिद्विधमात्रीकंतनःप्रकरणस्थितं ॥

अर्थ—अष्टमहारम— हिंगुल, पारद, मल, वैक्रान्त, कांतलोह, अत्रक आणि दोन प्रकारचे
माश्रीक मिलून अष्टमहारम होतात. यांतील प्रत्येक जित्तम या त्या स्थळां सांगितला आहे.

शैलजंकटुकंतिक्तमेहघ्नं चरसायनं ॥ उष्णमुन्मादशोफघ्नं त्र्यकुश
उमरीहरं ॥ शोफोदगपश्मारघ्नं वृश्निरोगार्शनाशनं ॥ कंदूचपांडुरोगं
चछर्दिवातं कफं जयेत् ॥ बलीपलितकामघ्नं ज्वाममृत्ररुजापहं ॥

अर्थ— शिलाजित तित्खट, कडू, मेहनाशक, रसायन, उष्ण व उन्माद, सूज, क्षय,
कुष्ठ, अष्टमरी शोफ, उदर, अपश्मार, वृश्निरोग, मुल्लयाय, कंदू, पांडुरोग, वांति, वायु,
रक्त, तन्वीपलित, खोसला, दमा, आणि मृत्ररोग यांचा नाश करिते.

चपलोल्लेखनःस्निग्धोदिहदा र्छिकरःकटुकः ॥ मधुरोष्णस्नुवृष्यःस्थान
रमबंधकरोमनः ॥ त्रिदोषनाशकः प्रोक्तःपूर्वैः ऋषिर्वरं वृधैः ॥

अर्थ—चपल -तस्तभेद लेखन, स्निग्ध, देहाला दृढ करणारा, खारट, मधुर, उष्ण, वृष्य,
संबंधक आणि त्रिदोषनाशक असा आहे.

हिंगुलोमधुरोवृष्योदीपनश्चरसायनः ॥ नुरटःकटुकस्तिक्तोनेत्रो
गहरःपगः ॥ हृद्यथाकफपित्तघ्नःकामलाज्वरकुटुहा ॥ प्रीहामवा
नेचविषं सर्वरोगांश्चनाशयेत् ॥

अर्थ—हिंगुल मधुर, वृष्य, दीपन, रसायन, नुरट, तित्खट, कडू व नेत्ररोग, दंश्रोग,
रक्त, पित्त, काशीज, ज्वर, कुष्ठ, प्रीहा, आमवात, विष, आणि सर्व रोग यांचा नाश करितो.

लोतो जनेकषायं स्याच्छीतलंकटुकंमनं ॥ स्तनवृद्धिकरंस्निग्धंस्वा
दनेच्यंरसायनं ॥ लेखनंविषदोषघ्नं हिक्काछादीनवारणं ॥ कफं पित्तं
नेरक्तदोषं नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ—लोतीजन तुरट, शीतल, तिखट, स्तनवर्धक, स्निग्ध, स्वादु, नेत्रहित, रसायन, लेखन, व विषदोष, उचकी, बांति, कफ, पित्त, रक्तदोष, यांचा नाश करितें.

कांतपाषाणकःशीतोलैखनोविषदोषहा ॥

मेदंपांडुदंत्यकंडुमोहंमूर्च्छाचनाशयेत् ॥

अर्थ—चुंबक—कांतपाषाण शीतल, लेखन, व विषदोष, मेद, पांडु, भय, कंडू, मोह, आणि मूर्च्छा, यांचा नाशक आहे.

शंखस्नुपौष्टिकोवत्योरसकालेकटुःस्मृतः ॥ पटुःशीतोब्राह्मकश्च
क्षुध्योवर्णकृन्मनः ॥ नेत्रपुष्पं पक्लिशूलं गुल्मसंग्रहणी ॥ नारु
प्यपीटिका गुन्मशूलं वासहरः स्मृतः ॥ दक्षिणावर्तशंखस्नुत्रिदो
षकामलापहः ॥ विषदोषक्षयने त्रग्रहपीडाविनाशकः ॥

अर्थ—शंख पौष्टिक, बलकर, रसकाली तिखट, त्वारट, शीतल, ब्राह्मक, चक्षुष्य, वर्ण-
कर, व नेत्रपुष्प, पक्लिशूल, गुल्म, संग्रहणी, नारुप्यपीटिका, गुन्म, शूल, दमा, यांचा
नाशक आहे. दक्षिणावर्तशंख त्रिदोष, कार्बीळ, विषदोष, भय, नेत्ररोग, ग्रहपीडा, यांचा
नाश करितो.

कासीमंतुवरंशीतंचक्षुष्यंकांतिवर्धनं ॥ अम्लमुष्णचरिक्तचक्रैःशुभ्रं
शारंविषप्रणुत् ॥ वृष्यं चंद्रिचक्रुःटग्रंमूत्रकृच्छ्राश्मरहरं ॥ कफंवा
नेत्रणकंडुदंत्यंचैवविनाशयेत् ॥

अर्थ—हिराकस तुरट, शीतल, चक्षुष्य, कांतिवर्धक, भावट, उष्ण, कडू, केड्य, त्वारट,
विषनाशक, वृष्य, आहे. व पाढरं कोड, मूत्रकृच्छ्र, अश्मरी, कफ, वायु, व्रण, कंडू, आणि
क्षय यांचा नाश करितो.

पुष्पकामीसकंतिक्तचक्षुष्यंविशदंमनं ॥ शीतलंनेत्ररोगग्रंलेपा
त्कुश्रदिनाशनं ॥ खगदोषघ्नं तथा सर्वगुणाः कासीसवन्मनाः

अर्थ—हिराकस—पुष्पकामीस कडू, नेत्राला हितावह, विशद, शीतल, व नेत्ररोग,
नेपाने कूट, खगदोष, यांचे नाशक आहे. खकड गुण हिराकसापमाणे आहेत.

मिकतामधुगशीनालेखनातापनाशिनी ॥ आम्रदग्धत्रणंचैवत्रणो
रःस्तननाशिना ॥ अमकुश्रहं चास्यास्वेदनंवातनाशनं ॥

अर्थ—वाळू मधुर, शीतल, लेखन, तापनाशक, व अग्निदग्धत्रण, व्रण, उरःक्षत, अम,
कूट यांचा नाश करिते, हिरा शैक वातनाशक आहे.

तुवरीकटुकातिक्तानुवरोष्णापटुःस्मृता ॥ लेखन्यम्लाग्राहिणीचच
 क्षुत्प्यारसरंजनी ॥ केश्याकंठ्याव्रणघ्नीचयोनिंसकोचकारका ॥
 विषूचीशिवत्रकुष्टघ्नीनेत्ररुक्विषनाशिनी ॥ त्रिदोषकुष्टपित्तघ्नी
 वामिबीसर्पनापहा ॥

अर्थ—तुरदी तिखट, कडू, तुरट, उष्ण, खारट, लेखन, आंवट, ग्राहक, नेत्रांला हित,
 पाण्डुरंजक, केश्य, कंठ्य, व्रणनाशक, योनिंसकोचकारक, व विषूची, पांढरें कोड,
 नेत्ररोग, विष, त्रिदोष, कुष्ट, पित्त, वाति, विसर्प आणि ताप, यांचा नाश करित्से.

म्फाटकीनुवरास्निग्धाकट्टीरंगप्रदामता ॥ रसबंधकर्णकुष्टव्रणप्र
 दरनाशिनी ॥ विषदोषमूत्रकृच्छ्रंवांतिशोषत्रिदोषकं ॥ मेहचना
 शयत्येवंपूर्वाचायैर्निवेदिनं ॥

अर्थ—फटकी तुरट, स्निग्ध, तिखट, रंगप्रद, रसबंधक व कुष्ट, व्रण, प्रदर, विषदोष,
 मूत्रकृच्छ्र, वाति, शोष, त्रिदोष आणि मेह यांचा नाश करित्से.

रसकर्पूरकःस्निग्धस्नेजग्ल्युष्णश्वलेखनः ॥

उपदंशादिकान्गैगान्नाशयेदतिकीर्तितः ॥

अर्थ—रसकर्पूर स्निग्ध, तेजस्वी, उष्ण, लेखन, व उपदंशादि व्याधींचा नाशक आहे.

राम्नातिक्तानुवरोष्णापाचन्यामविनाशिनी ॥ वातरक्तविषंश्वासं
 कासंचविषमज्वरं ॥ शोफहृक्कांचामवानंकफेशूलविनाशयेत् ॥
 ज्वरकंपंचोदरंचसर्वान्वातांश्चनाशयेत् ॥

अर्थ—राम्ना कडू, गुरू, उष्ण, पाचक, आमनाशक, व वातरक्त, विष, दमा, खोकला,
 विषमज्वर, मूत्र, उचकी, आमघात, रुफ, शूल, ज्वर, कंप, उदर, आणि सर्व वायु, यांचा
 नाश करित्से.

नाकुलीनुवरातिक्तानुवरोष्णाविषापहा ॥ सर्पलूनावृश्चकाना
 माखीश्वविषनाशिनी ॥ ज्वरं कृमान् व्रणंचैवनाशयेदतिकीर्तितं ॥

अर्थ—नाकुली तुरट, कडू, तिखट, उष्ण, व विष, सर्प, लूतादिकीट, विंचु, आणि
 उदर, पाथी विषे, ज्वर, कृमि, आणि व्रण, यांचा नाश करित्से.

सजंभूकःकटुस्निक्तःशीतलोष्णश्चतुर्वरः ॥ व्रणरोपणकारीचरुक्षीव
 ष्योनिंसारजित् ॥ पित्तंरक्तंरुजं कुष्ठं कफं कंडूंचनाशयेत् ॥ विस्फो

टकंचवातंचस्वेदत्रणकृमीन्जयेत् ॥ वर्ध्मविद्रधिवाधिर्ययोनिशु
लहरःपरः ॥ कर्णशूलं प्रमेहंचनाशयेदितिकीर्तितः ॥

अर्थ— सर्जवृक्ष तिखट, कड़ू, शीतल, उष्ण, तुरट, व्रणरोपण, रुक्ष, वर्णकारक व अ-
तिसार, पित्त, रक्तरोग, कुष्ठ, कफ, कंडू, विस्फोट, वायु, घाम, व्रण, कृमि, वर्ध्मरोग, विद्रधि,
बेहरेपणा, योनिशूल, कर्णशूल, आणि प्रमेह, यांचा नाश करितो.

अश्वकर्णःकटुस्तिक्तोरुक्षःकांतिकरोमतः ॥ स्निग्धोष्णोक्कफपां
डान्तिपित्तकर्णरुजाहः ॥ रक्तरुद्धमेहकुष्ठघ्नो व्रणोरःक्षतकंडुहा ॥
विषदोषंवातरोगांशिरोगेगंचनाशयेत् ॥ फलंचमधुरंरुक्षंशीतमंभ
नकृद्गुरु ॥ मलावष्टंभनकरंनुवरंलेखनमंतं ॥ आध्मानशूलघना
नांकारकंपित्तनाशकं ॥ रक्तदोषतृपादाहक्षनक्षयविनाशनं ॥

अर्थ—योग रज्जिचा वृक्ष तिखट, कड़ू, रुक्ष, कांतिकारक, स्निग्ध, उष्ण, व कफ, पांडु-
रोग, पित्त, कर्णरोग, रक्तरोग, मेह, कुष्ठ, व्रण, उगःक्षत, कंडू, विषदाप, वातरोग, शिरो-
रोग, यांचा नाश करितो. याचे फल मधुर, रुक्ष, शीतल, स्नेहक, गुरु, मलावष्टंभक,
तुरट, लेखन व आध्मान, गुरु, वायु, यांना करणारे, पित्तनाशक, व रक्तदोष, तृपा, दाह,
क्षनक्षय, यांचा नाश करिते.

सर्जनियांसकःशीतःस्निग्धश्चतृवर्गोगुरुः ॥ ग्राहकमंभनमित्तकःस्वा
दुश्चत्रणरोपणः ॥ भग्नसंभानकरणोमधुरंवातपित्तहा ॥ त्रिदोषर
क्तुरुक्कंडूविस्फोटत्रणशूलनुत् ॥ स्वेदज्वरविमर्षाणांग्रहवाधावावना
शनः ॥ त्रिपादिकाग्निदग्धम्यभूतवाधाविप्रम्यच ॥ अतिसारम्यश
मनोऋषिभिःपरिकीर्तितः ॥

अर्थ—राल शीतल, स्निग्ध, तुरट, गुरु, ग्राहक, स्नेहन, कड़ू, स्वाद, व्रणरोपण, भग्न-
संभानकारक, मधुर व वात, पित्त, त्रिदोष, रक्तदोष, रक्तविकार, कंडू, विस्फोट, व्रण, शूल,
स्वेद, ज्वर, विमर्ष, ग्रहवाधा, विपादिका, अग्निदग्धवर्ग, भूतवाधा, विष, अतिसार, यांचा
नाश करिते.

गजादनमनुमधुरोगुरुमनर्पणकारकः ॥ तृयःस्थौन्यकरोहृद्यःमु
स्तग्धःशीतलःभृमनः ॥ ग्राहकःस्वादनुवर्गःपाकेम्लोधातुवर्धकः ॥
मलसंभकरारुच्यःपुष्टिकृच्चत्रिदोषहा ॥ कृमिमूर्छामोहमदतृषामेह
विनाशनः ॥ क्षतक्षयंरक्तपित्तंदाहंपित्तंचनाशयेत् ॥ फलंचतृव
रंचाम्यस्निग्धंवृष्यंगुरुमृमंतं ॥ स्वादुबल्यंचशौतंचतृषमूर्छामदनाश
नं ॥ भ्रान्तिक्षयंचत्रिदोषंचरक्तदोषंचिनाशयेत् ॥

अर्थ— राजादनवृक्ष मधुर, गुरु, तर्पण, वृष्य, स्थूलताकारक, हृद्य, स्निग्ध, शीतल, ग्राहक, स्वादु, तुरट, पाककार्त्वा आवट, धातुवर्धक, मलस्र्भक, रुचिकर, पौष्टिक, वत्रिदोष, कृमि, मूर्च्छा, मोह, मद, तृषा, मेद, अतक्षय, रक्तपित्त, दाह, पित्त, यांचा नाश करितो. याचे कळ तुरट, स्निग्ध, वृष्य, गुरु, स्वादु, बलकर, शीत व तृषा, मूर्च्छा, मद, भ्रान्ति, भय, त्रिदोष, आणि रक्तदोष यांचा नाश करितो.

गंफलं स्वादुमधुरं वातलं कफकारकं ॥

अम्लं विरुच्यं दाहं तृट्पित्तश्रमस्तुधापहं ॥

अर्थ—गमकल स्वादु, मधुर, वातल, कफकारक, आवट, रुचिकर, व दाह, तृट, पित्त, श्रम, आणि, शुषा यांचा नाश करितो.

गमवाणोरुचिकरः किंचिदुष्णः कषायकः ॥

रसेम्लः पित्तलश्चैव कफवानविनाशनः ॥

अर्थ—गमवाण —वायोक्त्या लघ्वाचे मूळ रुचिकर, किंचित उष्ण, तुरट, रसकार्त्वा आवट, पित्त व कफ, वायु यांचा नाश करितो.

बृहद्रामस्य वाणोऽयं तिक्तोऽणो मधुः स्मृतः ॥ किंचिद्दानकरो वन्यो

वीर्यदः कफपित्तहा ॥ भ्रान्तिक्षयमदानांचनागक्रः पृष्ठीकानिनः ॥

एनेगुणांस्त्रिविज्ञेयाल्लघुवाणस्य विचर्मैः ॥

अर्थ—घोररामवाण—तिघारी लघ्वा कडू, उष्ण, मधुर, किंचित् वातल, बलकर, वीर्यपद, व कफ, पित्त, भ्रान्ति, भय, मद, यांचा नाश करितो. लघुवाणाचे गुण असेच आहेत.

पिडालुकं तु मधुं शीतं वृष्यं च तर्पणं ॥

गुरुदाहप्रमेहघ्नं शोषकृच्छ्रविनाशकं ॥

अर्थ—पांढरे गतालू मधुर, शीतल, वृष्य, तर्पण, गुरु व दाह, प्रमेह, शोष, आणि मूत्रकृच्छ्र यांचा नाश करिते.

रक्तपिडालुकं शीतमम्लं च मधुं गुरु ॥

बल्यं वृष्यं पौष्टिकं चापित्तदाहश्रमान्जयेत् ॥

अर्थ—तांबडे गतालू शीत, आवट, मधुर, गुरु, बलकर, पौष्टिक, व पित्त, दाह, आणि श्रम, यांचा नाश करिते.

लघुगजगिरः प्रोक्तः कफकृत्सारको गुरुः ॥ निद्रालस्यकरः पथ्यो

मलावष्टभकारकः ॥ शीतोरुचिकरः पित्तनाशनोऽऋषिभिः स्मृतः ॥

बृहद्राजगिरःपथ्यःसारकश्चानिशीतलः ॥ मलावष्टंभकरणोरुचि
दोनिगुरुःस्मृतः ॥ पित्तनाशकरश्चैव ऋषिभिःपरिकीर्तितः ॥

अर्थ—राजगिरा—लघुराजगिरा कफकर, सारक, गुरु, निद्रा, आलस्य, पथ्यकर, मला-
वष्टंभक, शीत, रुचिकर, पित्तनाशक, आहे. मोठा राजगिरा पथ्य, सारक, अतिशीतल,
मलावष्टंभक, रुचिकर, अतिगुरु, आणि पित्तनाशक, असा आहे.

रिंगणीकटुकाचोष्णादीपन्यग्नेश्वभेदका ॥ कट्टीरुक्षापाचनीच
लज्वातिकाचसारका ॥ उवांसंकासंकफवानपीनसंच ज्वरं जये
त् ॥ हृद्रोगारुचिकृच्छ्रीपावर्जशूलम्यनाशनी ॥ आमंक्रमांजा
शयानिफलमम्याश्वभेदकं ॥ रनेपाकेचकटुकंरुच्यंहृद्यंचपित्तलं ॥
निक्तचाग्नेदीपिकरंलघुवानकफापहं ॥ कंडूश्वामज्वरकृमिमेहशु
कविनाशनं ॥

अर्थ—रिंगणी भयरिंगणी तिखट, उष्ण, दीपन, भेदक, तिखट, रुधा, पाचन, लघु, कडू,
सारक, दमा, खोकला, कफ, वायु, पीनस, ज्वर, हृद्रोग, अरुचि, कृच्छ्र, पावर्जशूल, आम, कृमि,
यांचा नाश करित्ये. हिची फळे भेदक, रसकाली व पाककाली तिखट, रुचिकर, हृद्य,
पित्तल, कडू, भ्रमिदीपक, लघु, व वायु, करु, कंडू, श्वाम, ज्वर, कृमि, मेह, आणि शुक
यांचा नाश करितात.

लज्मणाकटुकाचोष्णाचद्रुप्याचाग्निर्दापनी ॥ गर्भस्थापनकर्त्री
चपारदम्यनियामिका ॥ रुचिकृतकफवानानांशनीचपरामना ॥
शेषाश्चाम्यागुणाः प्रोक्ताः फलम्यापिचपूर्ववत् ॥

अर्थ—ज्वेतरिंगणी तिखट, उष्ण, नेत्रादित, अग्निदीपक, गर्भस्थापक, पारदबंधक, रुचि-
कर, व कफ, वायु, यांचा नाश करित्ये. हिचे वरकड गुण व फळाचे गुण रिंगणी-
सारखे आहेत.

अरिष्टःकटुकःपाकेर्नाशनश्चोष्णश्चलम्बनः ॥ गर्भपातकरःप्रोक्तो
लघुःस्निग्धश्चदोषहा ॥ ग्रहपाडादाहशूलनाशनश्चप्रकीर्तितः ॥

अर्थ—रिडावृज—रिंगीचे शाई तिखट, पाककाली तीक्ष्ण, उष्ण, लम्बन, गर्भपात-
कारक, लघु, स्निग्ध, व विदोष, पट्टपीडा, दाह, शूल, यांचा नाश करिते.

रुद्रांशोम्लश्चरुच्यश्चउष्णोवानहरःपरः ॥

कफग्रहशिरःपीडाभूतवाधाविनाशनः ॥

अर्थ—रुद्राक्ष आंवट, रुचिकर, उष्ण, व वायु, कफ, शिरःपीडा, आणि भूतबाधा यांचा नाश करितो.

स्रवंतीनुवरातिक्ताकट्टीचोष्णारसायनी ॥
रक्तपित्तकृमिकफश्वामेहविनाशिनी ॥

अर्थ—रुद्रंती (निर्भी पाने हरमन्व. मारुती असतात ती.) तुरट, कडू, तिखट, उष्ण, रसायन, व रक्तपित्त, कृमि, कफ, दमा, आणि मेह, यांचा नाश करिये.

रंणुकाकट्टकाशीतामुखैवमन्यकारका ॥ तिक्ताचपित्तलालव्यो
चाभिमेधाकर्ममत ॥ पाचनीगर्भपातस्यकारणीदद्रुकंडुहा ॥ तृ
ण्णादाहविप्रेष्ट्रद्वयकफवानविनाशिनी ॥ दौर्बल्यगुन्महरिणीवीजे
चापिगुणाडेमे ॥

अर्थ—रंणुका (मेहसंज्ञा) तिखट, शीत, मुखला मच्छ करारी, कडू, पित्तकर, कडु व अपि, मेहा पाना, चरणी, पाचक, गर्भपातकारक, व दद्रु, कंडू, तृणा, दाह, वेध, नपुंसकत्व, कफ, वायु, दुर्बलत्व, गुन्म, पाचनी व हरिण्ये, तिक्ता वीजाचे अमेच गुण आहेत.

गोहिणाडितथैवत्येकपित्तप्रसादनं ॥ पापिकेशीतलंकंडुगुडिका
गकपायकं ॥ कृमिप्लेहाहृक्तदोषप्रणकर्णरुजापहं ॥ विधनेत्ररजं
गुन्मयकृत्कफविनाशिनी ॥ वानेविवंशेमांसचभेदंशूलचनाशयेत् ॥
आनाहंभनवापिचिनाशयेदितिक्तीनितं ॥

अर्थ—गोहिणा व कटु, रक्तपित्तप्रसादन, पेटिह, शीतल, कंडुगुडिका, क, रुचिकर, मारक, मधुर, उष्ण व कृमि, वायु, पाचनी नाश करिये.

गोहितकटुथैवत्येनुवरंकटुकर्मनं ॥ रक्तप्रसादनंतिक्तंशीतलं चस
रंमनं ॥ कृमिप्लेहाहृक्तदोषप्रणकर्णरुजापहं ॥ विधनेत्ररजं
गुन्मयकृत्कफविनाशिनी ॥ वानेविवंशेमांसचभेदंशूलचनाशयेत् ॥
आनाहंभनवापिचिनाशयेदितिक्तीनितं ॥

अर्थ—गोहिण विषय, कडू, तिखट, रक्तप्रसादन, कडू, शीतल, मारक, व कृमि, प्लीहा, कटुोप, व्रण, कर्णरोग, विष, नेत्ररोग, गुन्म, यकृत, कफ, वायु, विबंध, मांस, मेद, शूल, तानाह आणि भूतबाधा, यांचा नाश करितो.

ब्रह्मराक्षसकःश्लोहागुन्मोदरविनाशनः ॥

आनाहवानंशूलचनाशयेदितिक्तीनितं ॥

अर्थ—रोहिडाभेद श्लोहा, गुन्म, उदर, आनाह, वायु आणि शूल, यांचा नाश करितो.

लवणवर्ग.

सैधवरुचिदं वृष्यं च क्षुप्यं चाग्निदीपनं ॥ शुद्धं स्वादुलं गुस्मिर्गन्धपाचनं
शीतलं मनं ॥ अविदाहितं सूतमंच हृद्यं चैव त्रिदोषहं ॥ त्रणदोषं मल
मंभेद्द्रोगे चैव नाशयेत् ॥

अर्थ—सैधव रुचिकर, वृष्य, चक्षुष्य, अग्निदीपक, दृढ, स्वादु, लघु, स्निग्ध, पाचन,
शीतल, अविदाहित, सूतम, हृद्य, त्रिदोषनाशक व त्रणदोष, मलस्तंभ आणि हृद्योग, यांचा
नाश करिते.

सर्वैर्वलं च करं त्नागं कटुलं गुग्मं ॥ अपिचलभेदकं च रुचिं कृश्या
ग्निदीपनं ॥ पाचकविशदं चोष्णं सूतमस्निग्धं सुगन्धिकं ॥ उद्गारशुद्धि
दं नोत्पन्नं मलावष्टं भगूलानुत् ॥ जन्तुर्ध्वं ज्ञानं गुग्मानानामशूलस्य ना
शकं ॥ आनाहारे च कचैव नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ—पाटलोण रचक, खारट, तिखट, लघु, भविनर, भेदक, रुचिकर, अग्निदीपन,
पाचक, विशद, उष्ण, सूतम, स्निग्ध, सुगन्धि, उद्गारशुद्धिकारक, तीक्ष्ण, मलस्तंभक, शूल-
नाशक, जन्तु, ऊर्ध्वज्ञान, गुग्म, अना, शक, आनाह, अशय अशयक यांचा नाश करिते.

काचलोणापिचकरमोपतन्नागचरुक्षकं ॥ अग्निदीपिकरं चोष्णं च
क्षुप्यदाहकारकं ॥ शूलगुग्मकफानां च वायोश्चापिचनाशकं ॥

अर्थ—काचलोण पिचकारक, किंचित खारट, मध, अग्निदीपक, उष्ण, चक्षुष्य, दाह-
कारक, व शूल, गुग्म, कफ, वायु, आणि पित्त यांचा नाश करिते.

विडलागैलं वृश्चां णो मुख्यं मनादोषां प्रदीपनः ॥ वानानुलोमनोरुक्षं
व्यवायोशूलनाशनः ॥ वाननाशकरं मेहगुग्मजीर्णाविनाशनः ॥
मलावष्टं भगूलानुत् हृद्यं नाशः ॥ जाल्बं कफचदद्दं च हृद्यं च
विनाशयेत् ॥

अर्थ—विडलोण लघु, उष्ण, रुचिकर, तीक्ष्ण, अग्निदीपक, वानानुलोमन, रुक्ष, व्यवा-
यि, शूल, वायु, मेह, गुग्म, अजीर्ण, मलावष्टंभक, आनाह वायु, हृद्योग, जडता, कफ, दद
आणि हृद्योग यांचा नाश करिते.

सावर्गदीपनं चोष्णं कौशुद्धिकरं लघुं ॥ किंचिदम्लमभिर्यदिपाके च
कटुकं मनं ॥ नोत्पन्नं पिचकरं भेदित्यत्रायकफनाशकं ॥ सूतमंचा
शकफनाहमलवानांश्च नाशयेत् ॥

अर्थ—गडलोण—सावरमाठ दीपन, उष्ण, कोष्ठशुद्धिकारक, लघु, किञ्चित् आंबट, अभिष्यंदि, पाककारी तिखट, तीक्ष्ण, पित्तकारक, भेदक, व्यवायि, कफनाशक, सूक्ष्म, व अर्श, कफ, अनाहवायु, मल, आणि वायु, यांचा नाश करिते.

सामुद्ररुचिदह्यमग्निदीपिकरंमनं ॥ केशशौक्यकरंभेदिह्यविदाहि
बलामकृन् ॥ पाकेनुमधुरं प्रोक्तं कटुतिक्तं गुरुमृत्तं ॥ किञ्चिदुष्णपि
चलं चत्वारिंश्विंशं च शूलनुत ॥ वातनाशकरं स्वादुःकृत्प्रिभिः प्रारकीर्तितं ॥

अर्थ—माठ रुचिप्रद, दृश, अभिदापक, केशनाशक, करणारं, भेदक, भविदाहक, रक्तकर, पाककारी मधुर, तिखट, कटु, गुरु किञ्चित् उष्ण, पित्तक, खारट, विष्य, व शूल-नाशक, वातनाशक, आणि स्वादु अर्श आहे.

द्विगोप्यंभेदनां किञ्चिन्निग्न्यमुष्णं च शूलनुत ॥
किञ्चिन्पित्तकरं चैव विदाही च प्रकीर्तितं ॥

अर्थ—दोषांचे माठ भेदन, किञ्चित् निग्न्य, उष्ण व शूलनाशक, किञ्चित् पित्तकर, हिदाहि, अर्श आहे.

श्रीस्वर्गपित्तलं ग्राहिन्नरिक्तं च मूत्रलं ॥
शोषकञ्च विदाही च कफवातम्यनाशकं ॥

अर्थ—श्रीस्वर्गपित्तलं—खारीमाठ पित्तक, घाहक, खारट कटु, मूत्रक, शोषकारक, विदाही व कफ, वायु, यांचे नाशक आहे.

श्रीद्विदेलवणं तीक्ष्णमयुष्णं च कटु ॥ तिक्तमग्निदीपिकरं सूक्ष्मं
क्षारं लघुमृत्तं ॥ दाहकञ्छोषकं ग्राही वातनुतपित्तकोपनं ॥ प्ली
हामूर्छामूत्रकृच्छ्रं च रुग्वातगन्तनुत् ॥ कुंभकामलनुतकासनासा
पाकं च पीठिकां ॥ शिरःपाकं च शूलं च आध्मानं चैव नाशयेत् ॥

अर्थ—श्रीद्विदेलवणं—माठ तीक्ष्ण, अति उष्ण, रेचक, तिखट, कटु, अभिदापक, सूक्ष्म, खारट, लघु, दाहक, शोषक, घाहक, वातनाशक, पित्तकर, व पीडा, मूर्छा, मूत्रकृच्छ्र, नेत्ररोग, वात-रक्त, कुंभकामला, दमा, नासापाक, पीठिका, शिरःपाक, शूल, आणि आध्मान यांचा नाश करिते.

लवणं रुचिं च क्षीणं च क्षुब्धं लघुतिक्तं ॥ पाकं च मधुरं चोष्णं पा
चकं चाग्निदीपनं ॥ हृद्यं स्निग्धं च वृष्यं च विशदं ज्ञाननाशनं ॥ पित्तं
कफसंयंकासं शूलमानाहवातनुत् ॥ आमंश्वासं च हिक्कां च छर्दिं चैव

क्षतक्षयं ॥ विषंतृष्णांपीनसंचकासंरक्त रुजंतथा ॥ आध्मानवानं
यत्प्रमाणं नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ—लवंगा रुचिकर, तीक्ष्ण, चक्षुष्य, लघु, कडु, पाककार्त्वी मधुर, उष्ण, पाचक, अपिदीपक, हृद्य, स्निग्ध, वृष्य, विशद, व वायु, कफ, पित्त, क्षय, कास, शूल, आनाहवायु, आम, दमा, उचकी, वांति, क्षतक्षय, विष, तृष्णा, पीनस, श्लोकला, रक्तविकार, आध्मानवायु, राजयक्ष्मा, यांचा नाश करितात.

लघुनापाककाले चरत्काले कटुम्भृतं ॥ रसायनं गुरुप्रोक्तमुष्णं च
प्यंचवीर्यदं ॥ तीक्ष्णं स्निग्धं पाचकं च भद्रसंधानकारकं ॥ मधुरं पि
त्तलं कंठ्यं रक्तकोपकरं मनं ॥ वन्यं मेधाकरं वर्ण्यं चक्षुष्यं स्वादुसा
रकं ॥ अग्निदीपिकं केशं कफकार्त्वी च विनाशकं ॥ हृद्योग्गमिवा
तग्रं शोफहिक्राविनाशनं ॥ आमरुक्कश्चानजृतिघ्नं कुष्ठपीनसनाशनं ॥
त्रिभ्रं गुन्मं च शूलं च अजीर्णं चाग्निमांशकं ॥ कांसं मलावटं भ्रं च कु
ष्ठिशूलं क्षयं जयेत् ॥ मूलमस्य कटुप्रोक्तं पणित्तं च संभृतं ॥
नालं तु तुवरं प्रोक्तं नालाग्रं च पटुम्भृतं ॥ बीजं च मधुरं चाम्यनेवनं
यैर्नकारयेत् ॥ अतिमांसं च मूत्रं च गार्भिण्यां रक्तपित्तके ॥ शोथे च
द्यां विभेषणं लघुने म्लं पलं तथा ॥ मद्यं हिनकरं प्रोक्तं व्यायामात्प
कं गुडः ॥ दृग्दं कंधो व हजलं चैते विकृतिकारकाः ॥

अर्थ—लसूण पांढरी पाककार्त्वी व रसकार्त्वी तिखट, रसायन, गुरु, उष्ण, वृष्य, वीर्यप्रद, तीक्ष्ण, स्निग्ध, पाचक, भद्रसंधानकारक, मधुर पित्तल, कंठप्रिय, रक्तकोपकारक, वलकर, मेधाकारक, वर्णकर, चक्षुष्य, स्वादु, मांस, अपिदीपक, केश्य, व कफ, भ्रुचि, हृद्योग, कृमि, वायु, मूत्र, उचकी, आम, दमा, उचर, कुष्ठ, पीनस, डिवत्र, गुन्म, शूल, अजीर्ण, चाग्निमांश, श्लोकला, मलावटंभ, कुष्ठिशूल आणि क्षय यांचा नाश करितसे, आणि हिचा कंद, तिखट, पात्या कडु, दांडा तुट, दांड्याचे अथ खारट, व बीज मधुर अस आहे. ही लसूण, आतिसार, मेह, गर्भिणी, रक्तपित्त, शोथ, अंकार्गी, या व्याधि असता देऊं नये. व हीं रक्त आंबट, वांस, मद्य, हे पदार्थ हिनकारक होतात. आणि मेहेनत, उन, गूल, दूध, क्रोध, आणि फार पाणी यांचे सेवन केलें असता विकृति करितात.

रक्तगृजनकं प्रोक्तं श्वेतगृजनवतबुधैः ॥

अर्थ—तांबडी लसूण हिचे पांढरीसारखेच गुण आहेत.

लक्ष्मणाकंदकः शीतो मधुरश्च रसायनः ॥

गर्भप्रद, श्वरूप्यश्च त्रिदोष व्रणवा नाश ॥

अर्थ- लक्ष्मणाकर, शीत, मधुर, रसायन, गर्भप्रद, श्वरूप्य आणि त्रिदोष नाशक असा आहे. लाक्षातु, तिक्ता, तुवरा, भयसंधानकारका ॥ स्निग्धाल, त्वीच, बन्ध्याच, शीतावर्णप्रदामना ॥ कफपित्तचशोषच विषरक्त वि कारक ॥ हि, क्का, कास, ज्वर, चैव विषमच विनाशयेत् ॥ उरःक्षतचर्बी सर्पनासागे, गकुमीनथ ॥ कुष्ठ व्रणचत्वग्दोषदाह चैव विनाशयेत् ॥

अर्थ- लागव, कटु, तुरद, भयसंधानकारक, स्निग्ध, लघु, बलकर, शीतल, वर्णप्रद, ज कफ, पित्त, शोष, पिष, रक्तविकार, रक्तकी, रक्तकला, ज्वर, विषमज्वर, उर, क्षत, वि सर्प- नामारोग, कृमि, कुष्ठ, व्रण, त्रिदोष आणि दाह यांचा नाश करिते

लज्जानुककटुतिक्तशीतलतुवरेषु ॥ स्वादुरुक्षवानपित्तकफे
रक्तरुजतथा ॥ यानिदोषरक्तपित्तमतिसारश्चमनथा ॥ शोफदाह
व्रणश्वासकुष्ठचैव विनाशयेत् ॥

अर्थ- लाजाबू, तिरबट, कटु, शीतल, तुरद, स्वादु, रुक्ष व वायु, पित्त, कफ, रक्तरी ग, योनिदोष, रक्तपित्त, अतिसार, श्म, दाह, दाह, व्रण, दसा आणि कुष्ठ यांचा नाश कर- रिते.

नपुलज्जानुकं तिक्तमुष्णामृतनियामकं ॥
कफामनाशकं प्रोक्तं नानाविज्ञानकारकं ॥

अर्थ- नपुलाजरी, कटु, उष्ण, मृतनियामक व कफ, आम, यांची नाशक व अनेक विज्ञानकारक अशी आहे

अलंबुषालपुः स्वादुः कृमिपित्तक-
फान् जयेत् ॥

अर्थ- अलंबुषा, लघु, स्वादु, व कृमि, पित्त आणि कफ यांचा नाश करिते. हेमपार्टानु, कटुका, चोष्णा, प्रोक्ता रसायनी ॥ भूतबाधा विषचैवापस्मारश्चमनाशिनी ॥

अर्थ- रक्तलाजाक, तिरबट, कटु, उष्ण, रसायन व भूतबाधा, विष, अपस्मार- आणि श्म यांचा नाश करिते

लोध्रद्वयतुवरेचक्षुष्यशीतलं लघु ॥ ग्राहकं वान
कफनुत् रक्त रुक् शोफपित्तनुत् ॥ अतिसारा रुचि
विषप्रदराणि विनाशयेत् ॥ रक्तपित्तहरं प्रोक्तं पु

ष्य पाकेकदु स्मृतं ॥ तुवरं मधुरं शीतं तिक्तं च ग्राहकं
मत्तं ॥ कफपित्तहरं चैव ऋषिभिः परिकीर्तितं ॥

अर्थ- दोन प्रकारचे लोध तुरट नेत्रांबा हितावह, शीत, लघु, ग्राहक, व वायु कफ रक्त दोष, सूज, पित्त, अतिसार, अरुचि, विष, प्रदरें, आणि रक्तपित्त यांचा नाश करिते याचीं फुले पाक काढीं तिरवट, तुरट, मधुर, शीत, कटु, ग्राहक, व कफ पित्त यांची नाशक-अशी आहेत.

लघन पाचनं प्रोक्तं दीपन वातल लघु ॥ कफ मेढा मवातानां जूर्ते रा मस्य
शामकं ॥ लघनेनि प्रयुक्ते नु मूर्च्छां ग्लानिं बभितथा ॥ तृषांश्चासंच जन-
ये देतेषां लघन न च ॥ गर्भिणी रिक्त कोष्ठश्च शोकी क्रोधी भ्रमी तथा ॥
कासी क्षयी च रुन्ध श्यांषु देये कटाचन ॥

अर्थ- लघन, पाचन, दीपन, वातकर, लघु व कफ, मेढा, आमवात ज्वर आणि आम याची शांती करणारे असं आहे, हें फार केंले असना, मूर्च्छा, ग्लानि, वांति, तृषा, द-मा यांना उत्पन्न करिते, व गर्भिणी, रिक्त कोष्ठ व शोक करणारा क्रोधी, भ्रमी, रोक-ले करी, क्षयी आणि रुन्ध यांला कधीही लघन देऊं नये.

यटस्नु मधुरः शीतस्त्वुरो ग्राहको गुरुः ॥ वर्ष्यः स्तभन कारी च रुक्षः
पित्त कफा पहः ॥ योनि दोष ज्वर राहं तृषा छर्दि व्रण तथा ॥ मूर्च्छा च र-
क्तपित्तं च शुक वि सर्पे च नाशयेत् ॥

अर्थ- वट, मधुर, शीत, तुरट, ग्राहक, गुरु, वर्ष्य, स्तभक, रुक्ष व पित्त कफ, यो-नि दोष, ज्वर, राह, तृषा, छर्दि, व्रण, मूर्च्छा, रक्तपित्त शोक, आणि वि सर्प यांचा नाश-करितो.

नदी वट स्नु वरोग मधुरः शीतनो गुरुः ॥

तृषां पित्त ज्वर राहं श्वास छर्दि च नाशयेत् ॥

अर्थ- नदी वट, तुरट, मधुर, शीत, गुरु, व तृषा, पित्त, ज्वर, राह, श्वास आणि वांति यांचा नाश करितो.

वट पत्री नु तु वरा योनि रोग हरा परा ॥ ऊष्णा च मूत्र दोष प्री फले चास्या
स्नुमा धुरं ॥ तुवरं स्तभन रुक्षं लेखनं शीतलं मत्तं ॥ विबं धा ध्मानवानस्य
कारकं कफ पित्त नु न ॥

अर्थ- वटवती- वटाचा भेट तुरट, योनि रोग नाशक, उष्ण, मूत्र दोष नाशक आहे, हिचे फळ मधुर, तुरट, स्तभन, रुक्ष, लेखन, शीतल, व विबं ध, आध्मानवायु, यांना करणारे व कफ, पित्त यांचा नाश करिते.

वसुः प्रोक्ता पाककाले शीतलोष्णा कटुः स्मृता ॥ तिक्ता रसायनी चोष्णो दी-
पनी वानगुल्महा ॥ अजीर्ण नाशिनी प्रोक्ता गुणाः स्येते ह्ये रपि ॥

अर्थ- श्वेतवसु, पाककाळी, शीतळ, ऊष्ण, तिखट, कटु, रसायन अग्निदीप-
क व वायु, गुल्म, अजीर्ण याचा नाश करित्ये. यासारखेच लाल वसूचे गुण आहेत.
स्त्री धृत वसन शौर्य हानिदोर् भांग्य दायक ॥ सधितं वृद्धितं चैव टण्णं चान्य-
धृततथा ॥ टारिद्र्य कारकं प्रोक्तं रोगकृच्च मतवुधे ॥

अर्थ- वर्ज्य वस्त्र- स्त्रियांनी धारण केलेले वस्त्र शौर्य हानि, दोर्भाग्य, यांना क-
रिते, व साधलेले, फाटके जळके, आणि दुसऱ्याने धारण केलेले, असे वस्त्र धारण
कले असना, टारिद्र्य व रोग यांना करिते.

वृद्ध दाह, कटुस्निक्तश्लोष्णा स्त्रीक्ष्णश्च पाचनः ॥ दीपनं पित्तजनकं तु-
वाश्च रसायनं ॥ वृष्णाद्यन्यः सारकश्च वातरक्तमवातकं ॥ वात-
शोफं प्रमेहं च कफकारकं नाशयेत् ॥ आमदोषस्य आमनो अरुषि-
भिः परिकीर्तितः ॥

अर्थ- वरधारा, सैसवेव, तिखट, कटु, ऊष्ण, तीक्ष्ण पाचन, दीपन, पित्तकारक, तु-
रट रसायन, वृष्ण बलकर, सारक, व वातरक्त, आमवात, वायु, सूज प्रमेह, कफ र्जो कला,
आणि आमदाष याचा नाश करित्ये.

साधारणो वृद्धदाहः कटुस्निक्तः कषायकः ॥ रसायनोष्णो मधुरो
षेधः स्वर्यः सरोष्णितः ॥ कानि धातुकरो बन्धो रुच्यः पुष्टिकरो-
लघुः ॥ उपदेशं पांडुरोगं क्षयं कांसं प्रमेहकं ॥ वातरक्तं चामवा-
तं वातशोफं कफं जयेत् ॥

अर्थ- साधारण वरधारा, तिखट, कटु, तुरट, रसायन, उष्ण, मधुर, मधाकर, स्वर्य-
सारक अग्निदोर्धक, कानि कारक, बलकर, रुच्य, पोष्टिक, लघु व उपदेश, पांडुरो-
ग, क्षय, र्जो कला, प्रमेह, वातरक्त, आमवात, वायु, सूज आणि कफ याचा नाश करित्ये.

विटगं कटुकं तिक्तं मुष्णं रुच्यं लघुं स्मृतं ॥ दीपनं वातकफत्वरग्निमां-
षारुचीर्जयेत् ॥ श्रान्तिं क्रमचशूलं च आध्मानमुदरं तथा ॥ प्लीहाजी-
र्णेश्वासकासोत्तद्वोगं विषटोषकं ॥ आममलावृष्टं च मेतं मेहं च ना-
शयेत् ॥

अर्थ- वाढिग, तिखट, कटु, उष्ण, रुचिकर, लघु, दीपन व वायु, कफ, अग्नि

मांस, अरुचि, भ्रान्ति, रुमि, शूल, आध्मान, उदर पीडा, अजीर्ण, दमा खोकला, त्द-
द्रोग, विषदोष, आंव, मलसंभ, मेरु आणि मूत्र यांचा नाश करिते.

वरुणोष्णः कटुः स्निग्धो दीपनामधुरः स्मृतः ॥ लघुस्निक्तः स्तुतुवरः पि-
त्तलोभे दकः स्मृतः ॥ याने कफ विद्रधिच मूत्ररुच्छं च नाशयेत् ॥ अशम-
री वात रक्तच गुल्मं रक्त रुजकृमीन् ॥ रक्तदोष शीर्ष वानं मूत्रा पानच
त्दद्रुजं ॥ त्दद्रोगं नाशयत्येव पुष्यचा स्यच ग्राहकं ॥ रक्तदोष हरचैव-
फलचास्य सरं गुरु ॥ पाके तुम धुर स्वादु स्निग्धोष्ण वान नाशकं ॥ पि-
त्तं कफनाशयतीत्येवंच मुनिभिर्मतं ॥

अर्थ- वायवर्णा, उष्ण, तिग्ध, दीपन, मधुर, लघु, कटु, तुरत, पित्तल,
भेदक व वायु, कफ, विद्रधि व मूत्ररुच्छं, अशमरी व वातरक्त, मुन्म, रक्तविकार,
रुमि, रक्तदोष, शीर्षवान, मूत्रपान, त्दद्रोग, उदर शूल यांचा नाश करितो. याची फळे
ग्राहक रक्तदोषनाशक असी आहेत. याची फळे मरक, गुरु पाक, कार्बी मधुर, स्वा-
दु, स्निग्ध, उष्ण, व वायु, पित्त, कफ यांचा नाश करणारी आहेत

वानकः शीतलस्निक्तः केउयः पाचनरुन्मधुः ॥ दीपनालघु रुक्षश्च कफ-
पित्तवर्माहः ॥ नृषाकुष्टाति सारग्नो ज्वरश्चासा रुचीहरः ॥ व्रणवीर्य-
र्षत्दद्रोग लालाश्राव हंगमतः ॥ रक्तदोष रक्त पित्त कटु दाहच नाशयेत् ॥

अर्थ- वाळाशीतल, कटु, केउय, पाचन, मधुर, दीपन, लघु, रुक्ष, व कफ, पि-
त्त, वात, नृषा कुष्ट, अतिसार, ज्वर, श्वांस, अरुचि, व्रण, विसर्प, त्दद्रोग, लाला
श्राव, रक्तदोष, रक्तपित्त कटु आणि दाह यांचा नाश करितो.

उशीरः पाचनः शीतः रूग्धस्निक्तकः स्मृतः ॥ मधुरः स्नभनारुक्षो-
लघुर्दाहः श्रमापह ॥ पित्तज्वर नृषा रक्त दोष छर्द्दि विषापहः ॥ पि-
त्तं कफच दौर्गंधं मूत्ररुच्छं ज्वरं जयेत् ॥ कुष्ठं मत् वि सर्पंच व्रणंचैव
विनाशयेत् ॥

अर्थ- काळा वाळा पाचन, शीत, रुग्ध, स्निक्तक, स्मृतः ॥ मधुर, स्नभन, रुक्ष, ल-
घु व दाह, श्रम, पित्तज्वर, नृषा, रक्तदोष, अति, विष, पित्त कफ, दौर्गंध्य, मू-
त्ररुच्छं, ज्वर कुष्ठ, मत्, विसर्प व्रण यांचा नाश करितो.

लामज्जके तुम धुगं तिक्त शीतच पाचके ॥ स्नभन लघु पित्तघ्नं वात-
नृद दाह नाशनं ॥ त्रिदोष श्रम मूर्च्छांश्च शान्ति विनाशनं ॥ ज्वरं च

ऋदोषच च्चिदं कृच्छं मरं कफं ॥ व्रणविषवि सर्पंच नाशयेदि
ति कीर्तितं ॥

अर्थ- पिंवळा वाळा मधुर, कटू, शीत, पाचक, स्तंभन, लघु, पित्तघ्न, ववा-
यु, तृषा, दाह, त्रिदोष, श्रम, मूर्च्छा, रक्तशूल, वाति, ज्वर, रक्तदोष, स्वेद, कृ-
ल, मर, कफ, व्रण, विष, विसर्प यांचा नाश करितो.

वार्ताकीकटु रुच्यामधुरागुरुषौष्टिका ॥ व्रत्यान्वद्याच तिका
च उष्णाच्या पित्तला मना ॥ दीपनीशुक्रलाक्षारकफपित्तापवी
हरा ॥ पूाहोतरं कृमीन्वानं नाशयेदि ति कीर्तितं ॥

अर्थ- वांगीचे झाड तिखट, रुचिकर, मधुर, गुरु, शौष्टिक, बलकर, लह-
द्य, कटू, उष्ण, पित्तशामक, दीपन, शकृद, रवारट व कफ, पित्त, अपवी,
प्लीहा, उदर, कृमि, आणि वायु यांचा नाश करिते.

वृताकं स्वादुतीक्ष्णेषां पाके कटुच दीपनं ॥ अपित्तलं लघुक्षारं शकृ-
लं ज्वरनाशनं ॥ कफवातोशामयति नटबालंपथ्यकारकं ॥ रसे पाके
तु मधुरं रुच्यं ज्वरविनाशनं ॥ त्रिदोषपित्ताशं कफनाशनं परमं म-
नं ॥ न न्यध्यमं पित्तकरं लघु पकूलघु स्नया ॥ वातकोपकरं प्रो-
क्तं क्षिपण्णिशां च्चदं शिभिः ॥

अर्थ- वांगे, स्वादु, तीक्ष्ण, कृष्ण, पाककाळी तिखट, दीपन, पित्तशामक-
लघु, रवारट, शकृदकारक, ज्वरकफ, वायु यांचा नाश करिते, ते कोवळे अस-
ता पथ्यकारक, रसकाळी व पाककाळी मधुर, रुचिकर, ज्वरनाशक, त्रि-
दोषपित्ताशं, कफ यांचा नाश करिते. मध्यम कोवळे पित्तकारक, लघु, अ-
से आहे. पिके वांगे लघु वायूला कोपविणारे असे आहे.

वृताकतुबृहत्प्रोक्तं कफकृन्मूत्रलं मतं ॥ शीतलं गुरुवृष्यं च धानु
वृद्धिकरं सरं ॥ वातलपित्तकृत्प्रोक्तं मुनिभिर्वैद्यकोविदैः ॥

अर्थ- मोठे वांगे कफकारक, मूत्रल, शीतल, गुरु, वृष्य, धानुबर्धक, सारक-
वातल, पित्तकर असे आहे.

श्वेतमुक्तं तु वृताकमशंसु गुणकारकं ॥

अन्ये गुणास्तु विज्ञेयाः साधारणवृत्तचतुर्बुधैः ॥

अर्थ- पाटणे वांगे अशी नाशक आहे. वरकड गुण साधारण वांग्यासारखे आहे त-
वृताकं भर्जनं किंचित्पित्तलं दीपनमतं ॥

कफमेदो वातहरं मामनाशकरं लघु ॥

अर्थ- भाजलेसे बागे किंचित् पित्तकर, दीपन, कफ, मेद, वायु आम यांचे नाशक व लघु असे आहे.

वासंतीहीतत्वातिक्तात्रिदोषप्रालघुः स्मृता ॥

कंदोस्यास्तुरसे किंचिन्कटुधैवानिशीतलः ॥

अर्थ- यांसेही शीतल, कटु, त्रिदोष नाशक, लघु आहे. हिचा कंदो रस काढी किंचित् तिरवट, आणि अतिशीतल आहे.

आम्ना नुतुवरं स्यादृष्णांस्त्रिगुणिककं ॥

अर्थ- वानु नुरट, स्वादु, उष्ण, त्रिगुण आणि कटु असे आहे.

व्याघ्रघंटापित्तनीष्णारुच्याविषकफापह्लाफलेचास्यास्तु

तिक्रोष्णांविषुचीकफवानुन ॥ त्रिदोषहार्गिणीशोक्ताचैरुशा

स्य विज्ञारहेः ॥

अर्थ- वापेदीपित्तल, उष्ण, रुचिकर, व विष, कफ, यांचा नाश करित्ये हिचे फल कटु, उष्ण व विषुची, कफ, वायु आणि त्रिदोष यांचा नाश करिते.

कटुदरीविषुचिमीकटुष्णाकफवानहा ॥

अर्थ- लघुवापेदीपित्तनाशक, तिरवट व कफ, वायु यांचा नाश करित्ये.

वृश्चिकाम्नास्येहकारिचोत्रचृद्धादिनाशका ॥

अर्थ- विन्वुवा स्येह कारक व अत्रयुद्धादिकांचा नाश करणारी अशी आहे.

विष्णुक्रांतादयंनिकं कटुपाचनकारकं ॥ उग्रप्रदंबु-

न्टिसेधास्युत्तिदंनुवरमनं ॥ विषदोषव्रणकृमिकफ-

वानहरंपरं ॥ शाकानुविपराहर्मापित्तवानहरीगुरुः ॥

अर्थ- विष्णुक्रांतादयं श्वेतवनीसपुष्पा, कटु, तिरवट, पाचन, उग्रप्रद, व बुद्धि, सेधा, स्मृति यांना देणारे नुरट, व विषदोष, व्रण, कृमि, कफ-वायु यांचा नाश करिते. यांच्या पास्युचीभात्री विषदाहपित्त, वायु यांचा नाश करणारी, व गुरु अशी आहे.

श्रीवेष्टः कटुकस्तिक्तः त्रिगुणः स्तुतु वंगमधुः ॥ सारकाष्ठाः पित्त-

कफ उक्तदोषनिवारणः ॥ व्रणरोगणकृत्तानयानिदोषनिवारणः ॥ ग्रह-

पीडापमनकरुक्नेत्रकंठानिनाशनः ॥ व्रणरोगसमपीडाग्रः पीनसा

जीर्णनाशनः ॥ आध्मानवातदौर्गन्ध्यं स्वेदं कंडूंचिबंजयेत् ॥

वातरक्तं पित्तसर्पिचकुष्ठकासविनाशनः ॥

अर्थ- विशेष धूप, तिर्यक्त, कटु, स्निग्ध, तुरत, मधुर, सारक, उष्ण द्रवण-रोपण व पित्त, कफ, रक्तदोष वायु, योनिदोष, ग्रहपीडा, मस्तकशूल, नेत्ररोग, कंडरोग द्रवण, राक्षसपीडा, पीनस, भजीर्ण, अध्मानवायु, दुर्गन्धघाम, कंडू, विष, वातरक्त, विसाप, कुष्ठ आणि कास यांचा नाश करितो.

विष्णुकंदस्तु मधुरोरुचिकृन्शीतलः स्पृतः ॥

तर्पणपित्तदाहप्रशोफानाशकरो मतः ॥

अर्थ- विष्णुकंद, मधुर, रुचिकर, शीतल, तर्पण व पित्तदाह, आणि सूज यांचा नाश करितो.

वचोष्णातीक्ष्णकटुकानिक्तावातिकरामता ॥ दीपनीवाक्प्रदाकं
ठ्याशकृन्मूत्रविशोधिनी ॥ मेध्याकफामहाग्रंथिशोफवानज्वरा
पहा ॥ अतिसारोन्मादभूतबाधापस्मारनाशिनी ॥ रात्रिचराणापी-
डाचमलावष्टमहाभवेत् ॥ आध्मानकृमिशूलानां नाशिनीपरमा
मता ॥

अर्थ- वेखंड, उष्ण, तीक्ष्ण, तिर्यक्त कटु, वातिकारक, दीपन, वाणीप्रद व कंद, मत्सृज यांचे शोधक, मेधाकारक व कफ, आम, ग्रंथि, सूज, वायु, ज्वर, अति-सार, उन्माद, भूतबाधा, अपस्मार, राक्षसपीडा, मलस्तम, आध्मान, कृमि आणि शूल यांचा नाश करितो.

वचाश्वेतामतिर्मेषाप्रिदीप्ति करीमता ॥ आयुष्यदागुणास्याच

वृष्याकफविनाशिनी ॥ वातभूतकृमिहरास्वितरापूर्वेवद्रुणाः ॥

अर्थ- श्वेत वेखंड, मति, मेधा, यानां देणारी, अग्निदीपक, आयुःप्रद, गुणाढ्य, वृष्य व कफ, वायु, भूतबाधा, कृमि यांचा नाश करितो. वरकरुण वेखंडासारिखे आहेत.

बंशोन्मस्तुवरस्निक्तः शीतलः सारको मतः ॥ बस्तिशुद्धिकरः स्वादुउच्छेदनो भे
टको मतः ॥ कफं रक्तं रुजं पित्तं कुष्ठं शोफं द्रवणतथा ॥ मूत्रकृत् प्रमेहार्शान्दं
हं चैव रिनाशयेत् ॥ वंशांकुराः कवर्णोतु बीजधान्येचकीर्तितं ॥

अर्थ- वेडू आंबट, तुरत, कटु, शीतल, सारक, बस्तिशोधक, स्वादु, छेदन, भेदक, व कफ, रक्तविकार, पित्त, कुष्ठ, सूज, द्रवण, मूत्रकृत्, प्रमेह, अर्श, राह, यांचा नाश करितो. वंशांकुर कवर्णान व बीज धान्यवर्गांत सांगितले आहे.

र भ्रवं शौरुचिकरो दीपनः पाचकः स्मृतः ॥ तृणो जीर्णहरः शूल गुल्मस्य-
चविनाशनः ॥ अन्ये गुणाः पूर्ववंश सदृशाः समुदात्तताः ॥

अर्थ- पोकळवेळू रुचिकारक, दीपन, पाचक, लट्टय, व अजीर्ण, शूल, गु-
ल्म, यांचा नाश करितो. परकड गुण वेळू सारखेच आहेत.

वेत्रस्तुतुवरः शीतस्निक्तः कटुकफापहः ॥ घातपित्तं च दाहं च शो-
फो शोश्मरिच्छुक्कान् ॥ विसर्पानि स्मृतिरक्तं योनिरोगं तृषाजये
त् ॥ रक्तदोषं व्रणं मेहं रक्तपित्तं च कुष्ठकं ॥ विषं वैनाशयत्येवांकु-
रः क्षारोलघुः स्मृतः ॥ कटूष्णः कफवातघ्नः पर्णो भेदकरं मतं ॥ तु-
वरं लघुशीतं च तिक्तं कटुचवातलं ॥ रक्तदोषं कफं पित्तं नाशयेदिति
कीर्तितं ॥ वेत्रबीजं तुतुवरं स्वादुस्लं रुक्षपित्तलं ॥ रक्तदोषं कफं चै-
व नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ- वेन, तुरट, शीत, कटु, तिरवट, व कफ, वायु, पित्त, दाह, सूज, मूळव्या-
ध, अश्वरी, मूत्ररुद्ध, विसर्प, अनिसार, रक्तदोष, योनिरोग, ताहान, रक्तकोप,
व्रण, मेह, रक्तपित्त, कुष्ठ विष यांचा नाश करितो. याचा अंकुर रवारट, लघु, ति-
रवट, उष्ण, व कफ, वायु, यांचा नाशक असा आहे. वेनाचीं पाने भेदक तुरट, ठपु
शीतल, कटू, तिरवट, वातनाशक व रक्तदोष, कफ, पित्त, यांचा नाश करितात.
याचें बीज तुरट, स्वादु, आंबट, रुक्ष, पित्तल, व रक्तदोषकफ यांचा नाश करितें.

बृहद्वेत्रस्तु शीतस्यादूनपित्तामकपहा ॥

अन्ये गुणाः पूर्ववेत्र सदृशाः समुदात्तताः ॥

अर्थ- थोरवेत शीतल, व भून बाधा, पित्त, आम आणिकप, यांचा नाश
करितो. परकड गुण वेता सारखेच आहेत.

वार्नीरः शीतलस्निक्तो व्रणशोथो मरुतः ॥ तुवरो वातलूनघ्नो रूक्षः
पित्तहरो मतः ॥ रक्तदोषं व्रणं कफं क्वयाद्ग्रहनाशनः ॥

अर्थ- जलवेत, शीतल, कटू, व्रणशोधक, तुरट, वातकर, ग्राहक, रुक्ष, व पित्त,
रक्तदोष, व्रण कफ, राक्षसबाध, ग्रहपीडा यांचा नाश करितो.

स्थूलवार्नीरकः शीतो रूक्षो व्रणविशो धनः ॥

तिक्तस्तुतुवरो रक्तदोषपित्तकफान्नजयेत् ॥

अर्थ- थोरजलवेत शीत, रुक्ष, व्रणशोधक, कटू, तुरट, व रक्तदोष, पित्त आणिक
कफ यांचा नाश करितो.

उपोदकी द्रव्यं निरुचं तुवरं मधुरं पटु ॥ निद्राल स्या रुचिकरं मलाचष्टभक-
न्यतं ॥ श्लेष्मलं पौष्टिकं पथ्यं शीतलं चानिस्त्रिगंधकं ॥ स्त्रिगंधं बल्यं मरु-
तं च वातपित्तमदापहं ॥ रक्तपित्तं हरत्येवं ऋषिभिर्माषितं सुरा ॥

अर्थ- मयाळ दोन प्रकारची (थोर व लहान) कडू, तुरट, मधुर, खारट, व निद्रा, आरुस, भरुचि, मलाचष्टभ, यांना करणारी, कफकर, पौष्टिक, पथ्यकर, शीतळ अतिस्त्रिगंध, स्त्रिगंध, बलकर, कंडनाशक, व वायु, पित्त, मरु, रक्तपित्त, पांजी-नाशक अशी आहे.

पोतकी कटुकांतिका रुचिराच मता बुधैः ॥

अर्थ- राममयाळ, तिरवट, कटु, आणि रुचिकर अशी आहे.

भूम्युपोदकी निरुचरसे पाके मधुः स्मृता ॥

वातलाकफदा वृष्या कृमिकृत्पित्तनाशिनी ॥

अर्थ- भुयमयाळ, कडू रसकाठी व पाककाठी, मधुर, वातल, कफकर, वृष्य, हृमिकारक, आणि पित्तनाशक अशी आहे.

मूलपोतीपुष्टिकरी रूच्यावल्याग्निदीपनी ॥

वृष्यालपुस्त्रिदोषाणां शमनी परमा मता ॥

अर्थ- माळावरील मयाळ, पौष्टिक, रुचिकर, बलकर, अपिरीपक, वृष्यल ३, आणि विदोषनाशक अशी आहे.

वेत्तोतरुस्तु कटुकः पथ्यश्चोष्णाग्निदीपनः ॥ रसे पाके च निरुचः

द्रव्याहको वातरोगहा ॥ मूत्ररुद्धाशमरीसंधिशूलघ्नो योश्चि रोगहा ॥

मूत्राघातस्य शमनेऽऋषिभिः परिकीर्तितः ॥

अर्थ- वेत्तूर, तिरवट, पथ्य, उष्ण, अपिरीपन, रसकाठी व पाककाठी हे, ग्राहक, व वायु, मूत्ररुद्ध, अशमरी, संधिरुद्ध, योनि रोग, आणि मूत्राघा-याचा नाश करिते.

विकंकतो मधुश्चा म्लो लघुर्दीपनपाचकः ॥ पाककालेति मधुरो

रक्तदोषार्शनाशनः ॥ कामलापित्तशोषं च दाहं पित्तं च नाशयेत् ॥

अर्थ- वेदकळ, मधुर, आंबट, लघु, दीपन, पाचक, पाककाठी, अतिमधुर रक्तदोष, अर्श, काशील, पित्तशोष, दाह, आणि पित्त यांचा नाश करिते.

विशल्या रक्तदोषघ्नी व्रणलूता विनाशिनी ॥

अर्थ- वेदकळ, रक्तदोष, व्रण व नूता यांचा नाश करिते.

तुगारुक्षानुवरासधुरारक्तशब्दिकृत् ॥ शीतलशभाचहागार्हाचृष्या
धातुविवर्धिनी ॥ बल्याक्षयश्वासकासरक्तदोषारुचीहरा ॥ रक्तपित्त-
ज्वरकुष्ठकामलापांडुरोगकं ॥ दाहवृषावणमूत्रकृच्छ्रंदाहंचनाशये-
त् ॥ वातघ्नीचैवविसेयावैद्यशास्त्रविशारदेः ॥ गंधपालाशिकायास्तु
वंशलोचनवद्वृणाः ॥

प्रर्थ - बंशलोचन, रुक्ष, नुरट, मधुर, रक्तशब्दिकारक, शीतल, शभाच
ह, गार्हा, चृष्या, धातुवर्धक, बलकरचक्षय, श्वास, कास, रक्तदोष, अपची, र
क्तपित्त, ज्वर कुष्ठ, कामला, पांडुरोग, दाह, नृषा, व्रण, मूत्रकृच्छ्र, दाह आणि वा
यु, यांचा नाश करिते, गंधपालाशिकेचे वंशलोचनासपरिवेचगुण आहेत.

शरपुखानुकटुकानिकोष्णानुवरात्पुः ॥ यकृत्कृमिपूहागुल्मव्रण-
कासविषापहा ॥ श्वासाग्निरक्तदोषघ्नीत्तद्वोगकफजूर्निहा ॥ वातकफो
टरं व्यंगं गलत्कृष्टंचनाशयेत् ॥ श्वेतायाः शरपुखायारक्तानोत्पथि-
कागुणाः ॥

अर्थ - शरपुखा, - उन्हाडी, श्वेत व रक्त निरवट, कटू, उष्ण, नुरट, लघु व य-
कृत, कृमि, पूहा, गुल्म, व्रण, रबोकला, विष, दमा, अग्नी, रक्तदोष, तद्वोग, क-
फ, ज्वर वायु, कफोटर, वांग, गलत्कृष्ट यांचा नाश करिते यांच्या शरपुखेचे गु-
ण अधिक आहेत.

कटकीशरपुखानुकटुष्णाकृमिशरानुत् ॥

अर्थ - कटक शरपुखा - कट उन्हाडी, निरवट, उष्ण व कृमिशरानुत्तानाश
करिते.

शर्मानुवराक्षुशीतलघ्वीचनिकका ॥ कटुकारेचनीचैवरक्त-
पित्तानिसारहा ॥ कुष्ठाग्निरासकासघ्नीकफत्रमकृमीहरा ॥ कं
पश्रमानांशमनीफलनीष्णंचपित्तलं ॥ मेध्यगुरुस्वादुरुक्षमुष्ण
केशहरंपं ॥

अर्थ - शर्मा, नुरट, रुक्ष, शीतल, लघु, कटू, निरवट, रेचक, व रक्तपित्त-
अनिसार, कुष्ठ, अग्नी, दमा, रबोकला, कफ, त्रम, कृमि, कप, श्रम यांचा नाश क-
रिते त्रिचीकले नीष्ण, पित्तकर, त्रिधाकारक गुरु, स्वादु, रुक्ष, उष्ण, आणि केशनाशक
अशी आहेत.

कूर्वीशर्मानुवराक्षुशीतलपुःस्पृना ॥ रक्तपित्तानिशागर्शकुष्ठश्वासकफापहा ॥
श्वेतकुष्ठस्यशमनीफलकटुहरगुरु ॥ स्वादुरुक्षपित्तत्रमेध्योष्णं वणकेशनुत् ॥

अर्थ- लघुशमी तुरट, रुक्ष, शीत, लघु व रक्तपित्त, अति सार, अर्श, कुष्ठ, आस, कफ, श्वेत कुष्ठ यांचा नाश करित्ये. द्विचें फळ कंडुहारक, गुरु, स्वादु, रुक्ष, पित्तल, मेधाकारक, उष्ण व ग्रण, केश यांचा नाश करितें.

शतावरी तुम धुरा शीतावृष्याच्च निक्तका ॥ रसायनी गुरुः स्वादुः स्निग्धा दुग्धप्रदामता ॥ अग्निदीप्ति करी बल्या मे ध्या शक्र करी मता ॥ चक्षुष्या पुष्टिकृत्पित्तकफवातक्षयापहा ॥ रक्तदोषंच गुल्मंच शोधानी सारनाशनी ॥ नैलेघृते प्रयोगार्थं प्रशस्तान्ना मुनिभिर्मता ॥

अर्थ- शतावरी मधुर, शीत, वृष्य, कडू, रसायन, गुरु, स्वादु, स्निग्ध, दुग्धप्रद, अग्निदीपक, बलकर, मेधाकारक, शक्रकर चक्षुष्य, पुष्टिकर व पित्तकफ, वायु, क्षय रक्तदोष, गुल्म, सूज, अतिसार यांचा नाश करित्ये.

महाशतावरी तु या मे ध्याचाग्निप्रदीपनी ॥ शक्रला शीतवीर्या च बल्या वृष्यारसायनी ॥ अर्शसंग्रहणी रोगनेत्ररोगविनाशिनी गुणात्पस्यास्तु विज्ञेयाः पूर्वायाः सहशागुणैः ॥ शतावरी त्वं कुरस्तु निको वृष्यो लघुः स्मृतः ॥ दृद्यस्त्रिदोषपित्तप्रोवातरक्ताशीसाहरः ॥ क्षयसंग्रहणी रोगनाशनस्तिकको लघुः ॥

अर्थ- महाशतावरी, तृद्य, मेध्य, अग्निदीपन शक्रकल, अति शीत, वीर्यावान् बलकर, वृष्य, रसायन, च अर्श, संग्रहणी, नेत्ररोग यांचा नाश करित्ये. वरकटगुण शतावरी सारिरेवच आहेत. शतावरीचे अंकुर कडु, वृष्य, लघु, तृद्य-त्रिदोष, पित्त, वातरक्त, अर्शरोग, क्षय, संग्रहणी, यांचे नाशक षडुल्लघु असे आहेत.

शाळिपर्णीरसे निक्ता गुरूष्णा धानुवर्धिका ॥ रसायना स्वादु वृष्या विषमज्वरवातहा ॥ मेहाशं शोध संताप ज्वरश्वासविषकामीन् ॥

श्रिदोषशोषछर्दिमीक्षनकासानिसारहा ॥

अर्थ- शाळिपर्णी - साळवण (यानगांजा) रसकावी, कडू, गुरु, उष्ण, धानुवर्धक रसायन, स्वादु, वृष्य, व विषमज्वर, वायु, मेह, अर्श सूज, संताप, ज्वर दमा कृमि, श्रिदोष, शोष, यांति, क्षन, रबीकना, आणि अति सार यांचा नाश करित्ये.

शुंगाटकश्चातिवृष्यो लघुर्ग्रीही रुचिप्रदः ॥ शक्रले वातकफहृत् गुरु वैहनदात्पं कृत् ॥ नवगोमधुरः शीतस्पर्णः स्वादुपित्तजित् ॥ दाहत्रिदोषमैहप्रो रक्तदोषत्र्यमापहः ॥ शोपसंतापहामोक्षः पूर्ववैद्यैर्महर्षिभिः ॥

अर्थ- शिंशे, अति वृष्य, लघु, ग्राहक, रुचिप्रद, शक्कर, वातकारक
कफकर, गुरु, मेहदाहर्षकारक, तुरट, मधुर, शीत, तर्पण, स्वादु, वपिस, दाह
त्रिदोषमेह, रक्तदोष, भ्रमसृज, संनाप योत्रा नाश करितात.

धीवस्त्रिकाभ्याकट्टीचशोफ वातबलासह ॥ फलवास्याः रुचिकर
मत्यम्लनेत्रलेपहं ॥ अस्या भेदो नि कुंजीच गुणास्याः सदृशामता ॥

अर्थ- शिकेकार्द, आंबट, तिरवट, सृज व वायू, कफ योत्रा नाश करित्ये-द्विचं
फळ रुचिकर, अति आंबट, तेलाचा चिकटा घालविणारे भस्म आहे, व हिचा भे-
द निकुंजी तिचे ही असेच गुण आहेत.

शिंशिनी कटु काचोष्णा दुर्गंधाचरसायनी ॥ सर्वसिद्धिप्रदा
लेहस्तंभिनीसूतबंधिनी ॥ सिद्धिनाश करी वश्य व... गुण
च प्रकीर्तिता ॥

अर्थ- शिबिंशी, तिरवट, उष्ण, दुर्गंध, रसायन, सर्वसिद्धिप्रद, जोहूस्तंभक-
सूतबंधक, व शिष्याचा नाश करणारी, आणि वश्य कारक अशी आहे.

नुरुष्करः कानिकरो वृष्योष्णः स्वादु शक्करलः ॥ वर्ण्यः स्रग्धिः
कटुक स्निक्तः स्निग्धश्च कृषहा ॥ कफपित्ताश्रयीभूतबा-
धाज्वरविनाशनः ॥ मूत्रापातश्चेदकटूदाहहाचात्रिदोष-
जित् ॥

अर्थ- शिबारस, कानिकारक वृष्य, उष्ण, स्वादु, शक्कर, वर्णकर, सुमंघि
तिरवट, कटु, स्निग्ध आहे, व कृष कफ, पित्त, अश्रयी, भूतबाधा, ज्वर, मूत्रा
घात, श्वेत, कटू, दाह, आणि त्रिदोष योत्रा नाश करितो.

जलशक्तिः कटुः स्निग्धादीपनीपाचकामता ॥ रुच्या बलप्रदा
गुल्मनाशिनीचक्षुषोर्हिता ॥ विषदोषंचशूलच नाशयेदिति की-
र्तितं ॥

अर्थ- शीपी तिरवट, स्निग्ध, दीपन, पाचक, रुचिकर, बलप्रद, व गुल्मनाश
क, नेत्राचा हितावह, विषदोष, आणि शूल, योत्रा नाशक अशी आहे.

मुक्ताशुकीतुमधुरास्निग्धा रुच्याचदीपनी ॥

कट्टीच कासशूलघ्नीत्तदोगस्य च नाशिनी ॥

अर्थ- श्वेतशीपी मधुर, स्निग्ध, रुचिकर, दीपन, तिरवट, व रक्तनाश, शूल
ददोग, योत्रा नाश करित्ये.

शिरीषोमधुरः स्निक्तः शीतलस्तुधरकटुः ॥ दण्डीमधुरादीसर्वशो-

फकासविषव्रणान् ॥ त्वग्दोषपामाकंडू निकुष्ठवातान् विनाशयेत् ॥
रक्तदोषत्रिदोषंच श्वासंचैव विनाशयेत् ॥

अर्थ- शिशिरबृक्ष, मधुर, कडू शीतल, तुस्ट, तिरवट, वर्णकर लघु, य वि सर्प, सूज, रोकला, विष, ब्रण, त्वग्दोष, पामा, कंडू, कुष्ठ, वायु, रक्तदोष, त्रिदोष आणि श्वास यांचा नाश करितो.

दंशोत्रिशेषः कटुकस्त्रीक्ष्णोरुक्षश्च तिक्तकः ॥ लघुः शिरोरेचनश्च रुच्यः कफविनाशकः ॥ पित्तवातकृमींश्चैव मुरवरोगविनाशकम् ॥

अर्थ- देवशिरसि, देवशिरसि, तिरवट, तीक्ष्ण, रुक्ष, कडू, लघु, शिरोरेचन, रुचिकर व कफ, पित्त, वायु, कृमि, आणि मुरवरोग यांचा नाशक आहे.

टिटिणीनु सरोष्णाच कफकुष्टार्द्रापि नहा ॥

सन्निपातंविषंचैव त्रिदोषंच विनाशयेत् ॥

अर्थ- जलशिरसि, सारक व कफ, कुष्ठ, अर्द्र, पित्त, सन्निपात, विष आणि त्रिदोष यांचा नाश करितो.

धवलः शिशपा वृक्षो वर्णयः शीत कटुः स्मृतः ॥ रुचिकृदूलकृच्चैव पित्तराहविनाशनः ॥ शोफरी सर्पहा प्रोक्तः पूर्व वैद्यैश्चिक्तिकैः ॥

अर्थ- पाटला शिसपा वर्णकर, शीतल, तिरवट, रुचिकर, बलकारक व पित्तराह; सूज आणि विसाप, यांचा नाशक असा आहे.

कृष्णानुशिशपानिक्ता कटुचोष्णाग्निदीपनी ॥ तुवरा कफवातघ्नी शोफानीसारकुष्ठहा ॥ विबत्रंभेदकृमीन् छुर्दि वस्तिरोगं प्रमेहकं ॥ रक्तदोषत्रिदोषंच ब्रणपीनस गर्भनुत् ॥ अजीर्ण नाशिनी प्रोक्ता मुनिभिः शास्त्रदृशिभिः ॥

अर्थ- काळा शिसपा, कटु, तिरवट, उष्ण, अग्निदीपक, तुस्ट व कफ, वायु, सूज, अनिहार, कुष्ठ, श्वेत कुष्ठ, भेद, कृमि, वांति, वस्तिरोग, प्रमेह, रक्तदोष, विष, ब्रण, पीनस, गर्भ आणि अजीर्ण यांचा नाशक आहे.

काशपरीकटुका तिक्ता स्वादूष्णा तुवरा गुरुः ॥ मधुरा दीपनी मेध्या पान्त्री भेदकामता ॥ स्त्रियांश्चामशूलघ्नी कफशोफत्रिदोषहा ॥ विषं दाहं त्वरं रक्तदोषार्शश्चमनाशिनी ॥ शोषनाशकरी प्रोक्ता फले

शिशुस्तु कटु तिक्तोष्णः स्त्रीक्ष्णो रुच्यो विट्पीपनः ॥ पाचकः सारकोत्
 घोर्लघुः क्षारः कफापहः ॥ पित्तको यत्र कृदात कफव्रणविनाशनः ॥ सु-
 खजाड्य कृमि विषदोषामप्लीहविद्रधीन् ॥ गुल्मशोथं च कंजं च मेदो
 रोगो पदं शकं ॥ गंडमाला पचीनेत्र रोगं च गल गंडकं ॥ नाशयेदिति च-
 प्रोक्तं शिबीचास्या विट्पीपनी ॥ तु वरा स्वादु मधुरा कफपित्तज्वरक्ष-
 यान् ॥ कुष्ठशूल श्वासगुल्म-क्षिणी च प्रकीर्तिता ॥ बीजं च कटुकं-
 चोष्णं च कृष्यं च कफापहं ॥ आरुष्यं वातशोथानां नाशनं विद्रधी
 हरं ॥ मेदगुंडाप बीगुल्म विषव्रणकृमीन् जयेत् ॥ बीजघर्षण जं-
 नस्यं शीर्षं शूलनिवारणं ॥ पुष्पकटूष्णां तीक्ष्णं च क्षुध्यं स्त्रायुरो
 गनुत् ॥ कृमीन् शोथं कफं वातं गुल्मं विद्रधिप्तीहहा ॥ पर्णमुष्णं
 च कटुकं रुच्यं दीपन पाचनं ॥ पथ्यं सरं वातकृमिकफज्वरविनाशकृत् ॥

अर्थ- शेवगा, कटु, तिरवट, उष्ण, तीक्ष्ण, रुचिकर, अपिटीपक, पाचक, समक,
 रटय, लघु, रवारट, व कफ, पित्त, याना को पविणारा, वात, कफ, व्रण, यांचा नाशक र
 सुखजाड्य, कृमि, विषदोष, आम, प्लीहा, विद्रधी, गुल्म, शोथ, कटु, मेदो रोग उप
 दंश, गंडमाला, अपची, नेत्ररोग, गल गंड यांचा नाश करितो. याची शींग अपिटी-
 पक तुवर, स्वादु, मधुर, कफ, पित्त, ज्वरक्षय, कुष्ठ, शूल, श्वास, गुल्म, यांचा ना
 श करित्ये. याचें बीज तिरवट, उष्ण, च कृष्य, कफनाशक, अरुष्य, वायु, सूज,
 विद्रधी, मेद, गंड, अपची, गुल्म, विष, व्रण, कृमि, यांचा नाश करितें. याचें बी
 ज उगाडून नस्य केले असतां वस्तक शूल जातो. याचीं फुले, तिरवट, उष्ण, तीक्ष्ण
 च क्षुष्य, च स्त्रायुरोग, कृमि, सूज, कफ, वायु, गुल्म, विद्रधि आणि प्लीहा यांचा
 नाश करितात. याचीं पात्रें, उष्ण, तिरवट, रुचिकर, दीपन पाचन पथ्य क्षारक,
 य वायु, कृमि, कफ आणि ज्वर यांचा नाश करितात.

सौभाग्यजनः कटु स्त्री क्ष्णो रुच्यो विट्पीपनः ॥ विटा ही पाच-
 नेघाही तिक्तः क्षारश्च पित्तलः ॥ रक्तकोपन कारी च घृष्यः क-
 फकृमीहरः ॥ विषदोषं विद्रधिं च वातप्लीहां च नाशयेत् ॥ गु-
 ल्मं शूलं स्त्रायुकं च नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ- काळा शेवगा तिरवट, तीक्ष्ण, अतिउष्ण, रुचिकर, अपिटीपन, विटा
 ही पाचक, आहक, कटु, रवारट, पित्तकर, रक्तकोपन, घृष्य व कफ, कृमि वि
 षदोषविद्रधि, वायु, प्लीहा, गुल्म, शूल, आणि स्त्रायुक यांचा नाशक आहे.
 ध्रुवतः शिशुकस्तीक्ष्णस्तिक्तो रुच्यो विट्पीपनः ॥ कटुः सरश्च धुरो-

मुखजाड्यहरोमतः ॥ अंगव्यथाचवानंचशोफंचैवविनाशयेत् ॥
 पुष्पंतुशीतस्वयस्थानुवरं ग्राहकं लघु ॥ चक्षुष्वरक्तपित्तस्य प्रसाद
 नकरं मतं ॥ कफपित्तंचवानंचशीर्षिशूलं कृमी नजयेत् ॥ पत्रंचशी
 तलं स्वादुचक्षुष्यं शुक्रलं गुरु ॥ स्निग्धमेदं कृमींश्चैव वानंचपित्तंचनाशयेत् ॥

अर्थ—पांडुरा शोषणा शीतल, कडू, रुचिकर, अपिदीपन, तिखट, सारक, मधुर,
 मुखजाड्यनाशक, व अंगव्यथा, वायु, मूत्र यांचा नाश करितो. यार्ची फुलें शीतल,
 स्वयं, तुरट, पाहक, लघु, चक्षुष्य, रक्तपित्तप्रसादन, व कफ, पित्त, वायु, मस्तकशूल,
 कृमि यांचा नाश करितात. यार्ची पानें शीतल, स्वादु, नेत्रहिन, शुक्रकारक, गुरु,
 स्निग्ध, व मेद, कृमि, वायु, आणि पित्त यांचा नाश करितात.

रक्तशिशुर्महावीर्यो मधुरश्चरसायनः ॥

शोथं वानंचपित्तंच आध्मानंच कफं जयेत् ॥

अर्थ—रक्तशिशु महावीर्यवान, मधुर, रसायन, व शोथ, वायु, पित्त, आध्मान, आणि
 कफ यांचा नाश करितो.

वनोत्थाशनपुष्पानुत्तुवगकफकारका ॥ चक्षुष्याहर्षदाहद्व्यासुगं
 धिर्धानुवर्धका ॥ लघुर्वर्ण्यादीपनीचग्राहकाचत्रिदोषनुत् ॥ पि
 त्तदाहन्षावानिमुखपाकम्यनाशिनी ॥

अर्थ—लघुरानशोवती तुरट, कफकर, चक्षुष्य, हर्षपद, दद्य, सुगंधि, धातुवर्धक, लघु,
 वर्णकारक, दीपन, पाहक, व त्रिदोष, पित्त, दाह, तृषा, वांति आणि मुखपाक यांचा नाश
 करितो.

सिद्धः कटुकस्तिक्तो भ्रमसंधानकारकः ॥ व्रणरोपणकारीत्यादु
 षणः कंडूविषापहः ॥ विसर्पकुष्ठत्वग्दोषव्रणनाशकरो मतः ॥

अर्थ—सोदर तिखट, कडू, भ्रमसंधानकारक, व्रणरोपण, उष्ण, व कंडू, विष, विसर्प, कुष्ठ,
 त्वग्दोष, आणि व्रण यांचा नाश करितो.

मृगाभीभेदकास्वादीलघूष्णाचामिदीपनी ॥ कट्टीपित्तकरीतिक्तापा
 केचाम्लापट्टः स्मृता ॥ रुच्यापीनसवानंच अंशुलांचविनाशयेत् ॥
 त्रिदोषनाशका प्रोक्तासैवतिक्तानुदीपनी ॥ किंचिदम्लारुचिकरा
 स्वादीप्रोक्तामनीषिभिः ॥ सैवशुक्रादीपनीस्यान् रुच्याकट्टीकफा
 पहा ॥ वानारुचीजाड्यहराश्लेषिभिः परिकीर्तेता ॥

अर्थ—शैदाही भेदक, खादु, लघु, उष्ण, अपिदीपक, तिखट, पित्तकर, कडू, पाक-
कार्की आंबट, खारट, रुचिकर, व पीनस, वायु, अग्नीला, त्रिदोष, यांचा नाश करिले,
ती कडू असली तर दीपन, किंचित् आंबट, रुचिकर, खादु, अशी आहे, ती मुकवून
तयार केलेली दीपन, रुचिकर, तिखट, व कफ, वायु, अरुचि, जाड्य, यांचा नाश करिले.

शोषालिग्नाचलध्वाचनिकाकटुभिदीपनी ॥ उष्णामेध्याव्रित्त
कर्मप्रशस्ताकफनाशिनी ॥ वानं ज्वरं चशूलं चदाहंनेत्ररुजंनृषां ॥
वानित्रणमनीसारमामंचैद्यविनाशयेत् ॥ पत्रत्रयंजनकंचाभिदीप
नंमधुरंमनं ॥ दुग्धवृद्धिकरं वृष्यपथ्यमुष्णंचवानहं ॥ गुल्मशूल
ज्वरांश्चैवनाशयेदतिकीर्तिनं ॥

अर्थ—शैदशोष विन्ध, लघु, कडू, तिखट, अपिदीपक, उष्ण, मेध्य, वस्नीविपयीप्रश-
स्त, व कफ, वायु, ज्वर, शूल, दाह, नेत्ररोग, तृषा, वाति, व्रण, अतिसार, आणि आम या-
चा नाश करिले, हिच्या पाल्याची भाजी अपिदीपक, मधुर, दुग्धवर्धक, वृष्य, उष्ण,
पथ्यकर, व वायु, गुल्म, शूल, ज्वर, यांचा नाश करिले.

वनशोषानुमधुरान्निग्नाचलप्रदा ॥ कटुवृष्याचहृद्याचन्वाही
पाचनकारिणी ॥ किंचिदुष्णावानपित्तकफघ्नोहाकुर्मान्जयंत् ॥
नेत्ररुक्तदोषघ्नीक्षतत्रयविनाशिनी ॥ क्षयांशयोनिशूलघ्नमला
वट्टमकामहा ॥ त्रिदोषउर्ध्वनिमांघ्र्याशिनीचप्रकांतिना ॥

अर्थ—शालेतशोष मधुर, विन्ध, कडू, वल्प्रद, तिखट, वृष्य, हृद्य, स्वादु, पाचनकारक,
किंचित् उष्ण, व वायु, पित्त, कफ, शीहा, कृमि, नेत्ररोग, रक्तदोष, क्षतशय, क्षय, अर्श,
योनिशूल, मलमूत्रंभ, स्वाकत्या, त्रिदोष, वाति, अपिमांश, यांचा नाश करिले.

शुभ्राचंशंखिनीमेध्यार्शातलावश्यामिहृदा ॥ रसायणीसराश्वयी
किंचिदुष्णाचतृवग ॥ स्मृतिकानिबलाग्नीनांशदिनीकटुकामता ॥
पाचकायुग्धिःकर्रीमांगल्यापित्तनाशिनी ॥ विप्रदोषमपभ्मारक
फकृमिविपापहा ॥ कुष्ठलृतात्रदोषघ्नीअहृदोषभ्यनाशिनी ॥ स
वोंपद्रवहाप्रोक्तारक्तानीलागुणैःसमा ॥

अर्थ—श्वेतशंखपुष्पी मेधाकर, शीतल, वश्यकारक, सिद्धिदायक, रसायन, सख्य, किंचित्
उष्ण, तुरट, व स्मृति, कांति, बल, आणि अग्नि यांना वाढविणारी, तिखट, पाचक, आयु-
स्थापक, मांगल्यप्रद, व पित्त, विपक्षोष, अपभ्मार, कफ, कृमि, विष, कुष्ठ, लृता, त्रिदोष,
ग्रहदोष आणि सर्वोपद्रव यांचा नाश करिले, व हिच्यासारिखेच रक्तशंखपुष्पी व नीलशंखपु-
ष्पी यांचेहि गुण आहेत.

यवनिक्कानुकट्टुकारुचिराचाभिदीपिनी ॥ सराम्लाकट्टुकानीत्णा
स्त्रिग्रोष्णाच्चिदोषहा ॥ कुष्ठामविषदोषघ्नोरक्तदोषकर्मस्तथा ॥
शोकं जयेच्चोदरं च नाशयेदितिकीर्तितं ॥

अर्थ—शंखिनी तिष्ठ, रुचिहर, अपिदीपक, सारक, आवट, तिष्ठ, तीक्ष्ण, स्निग्ध, उष्ण, व चिदोष, कुष्ठ, अम, विषदोष, रक्तदोष, कृमि, मूत्र, आणि उदर कचा नाश करित्से.

अधिरफेनोरुचिकरोलेखनम्बरोलघुः ॥ चक्षुष्यःशीतलश्चैवपट
लाद्भिरुजादरः ॥ मरुश्चविषदोषघ्नःकर्मशूलहरःपरः ॥ कफंचकं
टगेमंचपित्तं चैवविनाशयेत् ॥

अर्थ—समुद्रकृष्ण कानिहारक, केपन, नुष्ट, लघु, चक्षुष्य, शीतल, पटलादिदोषनाशक, नारक, विषघ्न, व कर्मशूल, कफ, कंटयोग, आणि पित्त यांचा नाश करितो.

समुद्रायफलं चोष्णं तिक्तं चैर्वाविदोषनुता ॥ वातं च मूत्रघातार्थं च कफं भ्रां
तिभिरुज्जं ॥ दोषदाहान्प्रत्येचनोपदेशितिकीर्तितं ॥ जलन
मुद्रपित्तं चैव विनाशकरं परं ॥

अर्थ—समुद्रकृष्ण उष्ण, तिक्त, चक्षुष्य, व मूत्रघना, वात, मूत्र, शिरोरोग, दाह-
नवायुदोष, पाचक, व विषघ्न, तिक्त, मूत्रघन, पटलादोष, असमं कृमिचा नाश
करिते.

समुद्रशोऽर्वाप्रोक्तो वातलो ग्राहको भवतः ॥
अतिपित्तकारश्चैव कट्टुश्च मधो दुग्धैः ॥

अर्थ—समुद्रशोः उष्ण, तिक्त, शाठ, घसनेनी, गलक, प्रकट, अतिपित्तकारक, आणि
कट्टु, मधु, आदि.

पर्वकाट्टुमुव्वरं ग्राहकं शीतलं परं ॥
कफं पित्तं च नाशयतीत्येवमाचार्यभाषितं ॥

अर्थ—सहृष्ट नुष्ट, ग्राहक, शीतल, व कफ, पित्त यांचे नाशक आहे.

दपकः पाककाले तु भ्वाद्दुश्चैव प्रमेहहा ॥
अग्निमांशकरो पित्तनाशकश्च मतो बुधैः ॥

अर्थ—मवजा पाककार्त्वी स्वादु, प्रमेहनाशक, अग्निमांशकर, आणि पित्तनाशक, असा
आहे.

सर्पिण्युक्ताविषघ्नीषस्तन्यवृद्धिकरीमना ॥

अर्थ—सर्पिणी—नागफणी (सर्पाच्या आंगासारखी वर खाले असतात ती) विषनाशक, व स्तनांत दूध वाढविणारी अशी आहे.

सर्पाक्षीकटुकानिक्ताचोष्णाकृमि व्रणापहा ॥

आखुवृश्चिकसर्पाणांविषनाशकरीमना ॥

अर्थ—सर्पाक्षी तिखट, कडू, उष्ण, व कृमि, व्रण, व उंदिर, विंचू, सर्प, यांच्या विषाचा नाश करणारी अशी आहे.

सर्पदंष्ट्रासराचोष्णानिक्ताकफविनाशिनी ॥

वाननाशकरीप्रोक्तावि चारुशैश्चिकित्सकैः ॥

अर्थ—सतप मारक, उष्ण, कडू, कफनाशक, वातनाशक, असा आहे.

समुद्रपुष्पंनुवरंमधुरंशीतलंमनं ॥ रक्तदोषं कफपित्तं कामलां च वि
नाशयेत् ॥ गर्भिणीकण्टशमनं मुनिभिः परिकीर्तितं ॥

अर्थ—समुद्रफूल तुरट, मधुर, शीतल, व रक्तदोष, कफ, पित्त, कामला आणि गर्भिणीचे कष्ट, यांचे नाशक आहे.

शाकवृक्षस्तुवरःशीतलोरक्तापिचहा ॥ गर्भस्थैर्यकारश्चैव गर्भसंधान
कारकः ॥ वानपित्तं तथा शोसिकुष्ठं चानिमुनिजयेत् ॥ अस्य पुष्पं
नुवरं तिक्तं च विशदं लघु ॥ वानप्रकोपनं रुक्षं कफपित्तप्रमेहनुत् ॥
वन्कलं चाम्यनधुरं रुक्षं च नुवरं मनं ॥ कफनाशकरं चैव मुनिभिः प
रिकीर्तितं ॥

अर्थ—सागाचे झाड तुरट, शीतल, रक्तपित्तनाशक, गर्भस्थैर्यकारक, गर्भसंधानकारक, व क्यु, पित्त, मुळव्याध, कांड, अतिसार, यांचा नाश करिते. याची फुले तुरट, कडू, विशद, लघु, वातप्रोपन, रुक्ष, व कफ, पित्त, प्रमेह, यांचा नाश करितात. याची साल मधुर, रुक्ष, तुरट, आणि कफनाशक, अशी आहे.

कौशिक्यापित्तलाचोष्णानिक्तावानविनाशिनी ॥

अर्थ—हेदाचे झाड पित्तकारक, उष्ण, कडू, आणि वातनाशक असे आहे.

शान्मलीमधुरावृथ्यावन्याचनुवरा मना ॥ शीतलापिच्छलालध्वीमि
ग्धास्वादीरसायना ॥ शुक्लाश्लेष्मला चैव धानुवृद्धिकरीमना ॥ र
क्तपित्तं च पित्तं च रक्तदोषं च नाशयेत् ॥ वग्रसोऽथाम्राहकः स्यान्नुवरः

कफनाशनः ॥ पुष्यं तु शीतलं तिक्तं गुरुस्वादुकषायकं ॥ वातलं
ग्राहकं रुक्षं कफपित्तविनाशकं ॥ रक्तदोषहरं चैव गुणाहोते फलस्य
च ॥ कंदो म्यामधुरः शीतो मलसंभकरो मतः ॥ शोफं दाहं च पित्तं च
संतापं चैव नाशयेत् ॥

अर्थ—सावरीचें शाड मधुर, वृष्य, बलकर, तुरट, शीतल, पिच्छल, लघु, निग्ध, स्वादु, रसायन, शुककारक, कफकर, धानुवर्धक, व रक्तपित्त, पित्त, रक्तदोष, यांचा नाश करिते. याच्या सालीचा रस ग्राहक, तुगट, कफनाशक, भ्रमा भाहे. हिचीं फुलें शीतल, कडू, गुरू, स्वादु, तुरट, वातक, ग्राहक, रुध, व रुक, पित्त, रक्तदोष, यांचा नाश करितात. याचप्रमाणे फळाचे गुण आहेत. हिचा कांदा मधुर, शीतल, मलसंभक, व शोक, दाह, पित्त, आणि संताप यांचा नाश करितो.

कूटशान्मलीकान्ताकट्टीभेदकर्गमना ॥ उष्णकफंचवानंच
प्लाहां गुन्मं यकृद्गुजं ॥ विषदोषं भूतवायां मलसंभविनाशयेत् ॥
मेढं च रक्तदोषं च शूलं चैव विनाशयेत् ॥

अर्थ—कूटशान्मली (सावरीचा भेद) कडू, तिग्ध, भेदक, उष्ण, व कफ, वायु, शिवा, गुन्म, यकृत, विषदोष, भूतवाया, मलसंभ, मेढ, रक्तदोष, आणि शूल यांचा नाश करिते.

मत्प्रपर्णः स्तनस्तिक्तश्चाग्निदीपिकरः सरः ॥ उष्णश्चतुर्वर्श्वैव मद्गं
धिः सुगंधितः ॥ निग्धश्चतुर्वर्गे हृद्योरक्तदोषत्रणापहः ॥ कृमिश्वा
सात्रिदोषघ्नः कुष्ठशूलरुजाहरः ॥ गुन्मनाशकरश्चैव मुनिभिः परिकीर्तितः ॥

अर्थ—मातकीय कडू, अग्निदीपक, सारक, उष्ण, तुरट, मद्गंधि, सुगंधि, निग्ध, तुरट, हृद्य, व रक्तदोष, त्रण, कृमि, दमा, त्रिदोष, कुष्ठ, शूल, आणि गुन्म, यांचा नाश करितो.

तेजः शीतलः स्याद्भ्रमसंथानकारकः ॥
वानं कफं नाशयतीत्येवमाहुश्चिकित्सकाः ॥

अर्थ—साताक्ष शीतल, भ्रमसंथानकारक, व वायु, कफ यांचा नाश करितो.

लनाकरं जस्तुवरस्तिक्तश्चोष्णश्च शोषकः ॥ कफपित्तांशुशूलघ्नः
शोफान्मानत्रणापहः ॥ प्रमेहकुष्ठकृमिहृद्भिरक्तशिनाशनः ॥
वानांशुस्कंदोषघ्ननाशयेदिति कीर्तितः ॥

अर्थ—सागरयोदी तुरट, कडू, उष्ण, शोथक, व कफ, पित्तार्श, शूल, सूज, आघ्मान, व्रण, प्रमेह, कुष्ठ, कृमि, रक्तार्श, वाताश, आणि रक्तदोष यांचा नाश करिते.

साराभ्लंपित्तलंघाम्लंशाननाशकरंगुरु ॥

कफकृच्चैवसंप्रोक्तंमुनिभिश्चाचिकित्सकैः ॥

अर्थ—साराभ्ल (निंबूमेद) पित्त, आंबट, वातनाशक, गुरु, कफहर, असे आहे.

शर्करामधुराशीनावल्याव्यासारामना ॥ स्निग्धाकफकराचैवतत्र
कासंतृणजयेत् ॥ विशदोषमदंज्वासंमोहंमूर्च्छावमिनथा ॥ अति
सारंरक्तदोषपित्तंवातं कृमींस्तथा ॥ भ्रान्तिदाहंश्रमंचार्शनाशयेदिति
कीर्तिना ॥ नथायथाचर्धोनास्यान्तथागुणकरीमना ॥

अर्थ—साखर मधुर, शीतल, बलकर, वृष्य, सारक, श्लिग्ध, कफहर, व शोथ, खोकला, ताहान, विषशोथ, मद, इतसे, मोह, मूर्च्छा, वमि, अतिमार, रक्तदोष, पित्त, वायु, कृमि, भ्रान्ति, दाह, श्रम, अर्श, यांचा नाश करिते. ही जमजमा गुद अमल व्याप्रमाणे अधिक गुण करिते.

खंडोपलाचचक्षुव्याग्निग्धाधानुविवाधिनी ॥ मुस्वप्रियाचमधुराशी
नाव्यावलप्रदा ॥ संगेद्रयतृप्तिकरीलच्चीनृग्याविनाशिनी ॥
जनशयंरक्तपित्तंमोहंमूर्च्छाकफंनथा ॥ वातंपित्तंचदाहंचशोथंचै
वविनाशयेत् ॥

अर्थ—खडीसाखर नेत्राला हितावह, श्लिग्ध, धानुवर्धक, मुस्वप्रिय, मधुर, शीत, वृष्य, बलकारक, सारक, इद्रियांना तृप्ति देणारी, लघू, व तृष्णा, शनशय, रक्तपित्त, मोह, मूर्च्छा, कफ, वायु, पित्त, दाह, आणि शोथ यांचा नाश करिते.

शैवनोपलानुवगरुच्याचैवमुस्वप्रिया ॥

गुणास्त्वन्येनूविज्ञेयावृधैःखंडोपलाइव ॥

अर्थ—नःबदसाखर—गयपूर्णा—कूलदाणा तुरट, हाचकर, मुस्वप्रिय, अक्षी आहे. वरकड गुण खडीसाखरप्रमाणे आहेत.

सुद्रानुशर्कराकिंचदुष्णानिक्तानापिच्छला ॥ स्निग्धाचमधुरारु
च्यासारादाहविनाशिनी ॥ वातपित्तंरक्तदोषंनाशयेदितिकीर्तिना ॥

अर्थ—गोधळीसाखर किंचित् उष्ण, कडू, पिकट, श्लिग्ध, मधुर, हाचकर, सारक, दाहनाशक, व वायु, पित्त, रक्तदोष, यांचा नाश करिते.

गौडीनुक्कशर्करास्निग्धाचक्षुष्यामधुरामना ॥ पथ्यास्वाडीशीतलाच
पट्टादाहविनाशिनी ॥ क्षतक्षयंरक्तपित्तंनृषांचैवविनाशयेत् ॥

अर्थ—गुळीसाखर स्निग्ध, नेत्रप्रिय, मधुर, पच्यकर, स्वादु, शीतल, खारट, व दाह, क्षतक्षय, रक्तपित्त, आणि तृषा यांचा नाश करिजे.

मलस्यंडंनुचक्षुष्यंमधुरंरक्तदोषनुत् ॥
कृष्टंव्रणंकफंश्वासंपित्तंहिक्रंवाग्मिजयेत् ॥

अर्थ—गुळी खर्हानाखर मेवाला हित, मधुर, व रक्तदोष, कुष्ठ, व्रण, कफ, श्वास, पित्त, उच्यशी, आणि वाग्मि यांचा नाश करिजे.

पेंडिसुजाशर्करानुस्निग्धाहितकरीमना ॥ नृष्याक्षतक्षयंचैवक्षयंचै
वारुधिजयेत् ॥ वंशेक्षुमंभवाचक्षुष्याधातुवर्धिनी ॥ रुक्षाच
मधुगचैवश्याभेत्तृणाविलप्रदा ॥ अमघ्नोन्वर्षणीरुक्ष्यारसेक्षुणांच
शीतला ॥ स्निग्धाकानिकरी प्रोक्तऽक्तेशोऽपित्तनाशिनी ॥

अर्थ—पेंडकादि उंसांची साखर स्निग्ध, हितकारक, वृष्य, व क्षतक्षय, क्षय, अरुचि, यांचा नाश करिजे. वंशेक्षुची साखर बळकर, मेवाला हित, धातुवर्धक, रुक्ष, मधुर, अशी आहे. काळ्या उंसाची साखर बळप्रदा, अमनाशक, तर्पण, रुचिकर, अशी आहे. रसेक्षुची साखर शीतल, स्निग्ध, कानिकारक अशी आहे, व लाल उंसाची पित्तनाशक आहे.

पुण्ड्रवाशर्करानुस्वाडीहृद्याचशीतला ॥
गुर्वापित्तंरक्तदोषनाशयेदिनिकीर्तिना ॥

अर्थ—पुण्ड्रवाशर्करा स्वादु, दृढ, शीतल, गुरू, व पित्त, रक्तदोष यांचा नाश करिजे.

मधुजाशर्कराचक्षुष्यागुर्वीवृष्याचशीतला ॥ मधुगन्वर्षणीरुक्षानुवरा
छेदकामना ॥ पाकेस्वाडीवमिदाहंपित्तंचैवानिसारकं ॥ रक्तपित्तं
नृषांपित्तंनृषांचैवविनाशयेत् ॥

अर्थ—मधुजाची साखर बळकर, गुढ, वृष्य, शीतल, मधुर, तर्पण, रुक्ष, तुरट, छेदक, पाककार्त्ती स्वादु, व वाग्मि, दाह, पित्त, अतिसार, रक्तपित्त, तृषा, पित्त, आणि कफ यांचा नाश करिजे.

यवासशर्कराशीतारसेस्वाडीकषायका ॥ वृष्यातिक्ताचमधुराभ्रमं
पित्तंनृषांचयेत् ॥ कफंदाहंभिश्चूलंअमंचैवविनाशयेत् ॥

अर्थ—धनाद्याची साखर क्षीत, रक्तकाळीं स्नायु, तुरट, वृष्य, कडू, मधुर, व धम, पित्त, तृषा, कफ, दाह, वांति, झूळ, आणि भ्रम यांचा नाश करिते.

शर्करायाजलं चैव शुक्रलं शीतलं सरं ॥ बल्यं रुच्यं लघुस्वादुवात्तापिच
नृषापहं ॥ रक्तदोषत्रयं मूर्छाज्वरं दाहच नाशयेत् ॥

अर्थ—साखरपार्शीं शुक्रकारक, क्षीत, साखर, त्र्य्य, रुचिकर, लघु, स्वादु, व वायु, पित्त, तृषा, रक्तदोष, वांति, मूर्छा, मर, आणि दाह, यांचा नाश करिते.

वृक्षस्तु शलकीसंज्ञः पुष्टिकारीकषायकः ॥ शीतवीर्यं क्षमधुरान्तिक्तो
प्राज्ञलदोषनुत् ॥ त्रणदोषं कफं वानं पिचं चार्शं च नाशयेत् ॥ पक्का
तिसारं कुष्ठं च रक्तपित्तं विनाशयेत् ॥ पुष्यं चाव्ययं कं वानं मर्शं कुश्रा
रुची जयेत् ॥ निर्यासोऽप्यननोनाम्ना कुंदरुः सुज्ञभाषितः ॥

अर्थ—साल्कीवृक्ष पुष्टिकारक, तुरट, क्षीतवीर्य, मधुर, कडू, माही, व रक्तदोष, त्रण, कफ, वायु, पित्त, अर्शा, पक्कातिसार, कुष्ठ, आणि रक्तपित्त यांचा नाश करितो. याचीं फुले कफ, वायु, अर्शा, कृष्ट, अरुचि, यांचीं नाशक आहेत. यांचा चीक ज्याला कुंदरु वणतात तो.

सालिमकंदश्चोष्णवीर्यो वृष्यक्षमधुरो मत्तः ॥ धानुवृष्टिकरान्तिक्तो
गुरुश्चैव रसायनः ॥ पौष्टिकः स्रयहमेहपित्तरक्तविकारहा ॥ आम
दोषकामलांचनाशयेत् कुंभकामलां ॥

अर्थ—सालीमिथ्री उष्णवीर्य, वृष्य, मधुर, धानुवृष्टिक, कडू, गुरु, रसायन, पौष्टिक व क्षय, मेह, पित्त, रक्तविकार, आमदोष, कामला, आणि कुंभकामला यांचा नाश करिते.

सिंहलीचसरावृष्यार्शानावानविनाशिनी ॥

आमं शोथं नाशयतीत्येवमुक्तं चिकित्सकैः ॥

अर्थ—सिंहलीचपिप्ली साखर, वृष्य, क्षीत, व वायु, पित्त, आमदोष आणि सूत्र यांचा नाश करिते.

सेगुडीकटुकाचीं ग्गादेहदाहं करोमना ॥

पृष्टशूलचगुल्मं च वानं शूलच नाशयेत् ॥

अर्थ—सिगुडी तिखट, उष्ण, देहदाहकारक, व शूलशूल, गुल्म, वायु, आणि शूल यांचा नाश करिते.

सीताफलं तु मधुरं शीतं हृद्यं बलप्रदं ॥

वातकं कफकरं स्वादुपुष्टिकृत्पित्तनाशकं ॥

अर्थ—सीताफल मधुर, शीत, हृद्य, बलकारक, वातल, कफकारक, स्वादु, पौष्टिक, माषिं पित्तनाशक असे आहे.

मं च पत्रीस्मृनात्किं पित्तलोष्णाविषापहा ॥

कफवानं ज्वरं कासं कुमीनदुर्गंधतां जयेत् ॥

अर्थ—सुरवेद कडू, पित्तल, उष्ण, विषनाशक व कफ, वायु, ज्वर, ख्वकला, कुमि आणि दुर्गंध यांचा नाश करिते.

सौवीरं चांजनं शीतं नृवरं स्वादुलेखनं ॥ चक्षुःशं कटुकं तिक्तं ग्राहकं म

धुरं मतं ॥ स्निग्धं हिक्कांशयं पित्तं विप्रदोषं कफं तथा ॥ वातंश्चासं रक्त

दोषं रक्तपित्तं च नाशयेत् ॥ नेत्ररोगहरं चैव प्रोक्तं नीलांजनं पुरा ॥

अर्थ—काळा सुरमा शीत, नरुट, स्वादु, लेखन, नेत्रांला हितकर, तिखट, कडू, ग्राहक, मधुर, स्निग्ध, व उचर्का, क्षय, पित्त, विप्रदोष, कफ, वायु, दमा, रक्तदोष, रक्तपित्त, आणि नेत्ररोग यांचा नाश करितो.

श्वेतांजनं समुद्रिष्टं गुणैः सौवीरं तु ल्यकं ॥

अर्थ—पाठरा सुरमा याचे गुण काळ्या सुरम्यासारखेच आहेत.

पूर्णाफलं मोहकरं स्वादु रुच्यं कषायकं ॥ रुक्षं सरंच मधुरं गुरुपथ्यं च

दीपनं ॥ किंचित्कटुकं च संप्रोक्तं मुखवैरस्यनाशकं ॥ वामिच्छेदं त्रिदो

षं च मलवानं कफं तथा ॥ पित्तदुर्गंधतां चैव नाशयेदिति कीर्तितं ॥

आर्द्रपूर्णाफलं प्रोक्तं नृवरं कंठशुद्धिदत् ॥ अभिष्यंदि सरंचैव गुरुदृ

ष्टगन्निमांशकं ॥ रक्तदोषं मुखमलं पित्तं चामं कफं तथा ॥ आध्मा

नमुदरं चैव नाशयेदिति कीर्तितं ॥ शुष्कं पूर्णाफलं रुच्यं पाचकरं च

कं तथा ॥ स्निग्धं च वानलं चैव कंठरुग्हन् त्रिदोषनुत् ॥ पर्णाविनाके

वलं नुभक्षितं शोफपांडुकं ॥ पक्वं चार्द्रपूर्णाफलं छेदकं च त्रिदोष

हत् ॥ शुष्कं पक्वीकृतं तनुस्निग्धं वातकरं मतं ॥ त्रिदोषनाशकं चै

वतद्वालं सर्वदोषहत् ॥

अर्थ—सुपारी साधारण मोहकारक, स्वादु, रुचिकर, तुरट, हल, सारक, मधुर, गुड, वृष्यकर, दीपन, किंचित् तिखट, मुखरैरस्वनाशक, व शक्ति, श्लेद, विदोष, मल, वायु, कफ, पित्त, दुर्गंध यांचा नाश करित्ये, ओली सुपारी तुरट, कंठशुद्धिकारक, अभिष्येदि, सारक, गुड, वृष्य, अधिमांशकारक, व रक्तदोष, मुखमल, पित्त, आम, कफ, आध्मान, उदर, यांचा नाश करित्ये. सुकी सुपारी, रुचिकर, पाचक, रेचक, क्षिग्ध, वातल, व कंठरोग, विदोष, यांचा नाश करित्ये. ही पानांवांचून भक्षण केली असतां सूज, पांडुरोग, यांनां करित्ये. पिकलेली ओली सुपारी छेदक, आणि विदोषनाशक आहे. सुकी पिकली सुपारी क्षिग्ध, वानकारक, आणि विदोषनाशक अशी आहे. कोंबळी सुपारी सर्वदोषनाशक आहे.

आंभ्रोद्भवंपूगफलंपाकेनुमधुरंमनं ॥ किंचिदम्लंचनुवरंकफवा
नविनाशकं ॥ मुखजाड्यकरंचवमुनिभिःपरिकीर्तितं ॥

अर्थ—आंभ्रदेशांतिल सुपारी पाककाळीं मधुर, किंचित् आंबट, तुरट, व कफ, वायु, यांचा नाशक, आणि मुखाला जाड्यता करणारी अशी आहे.

चंपावनिभवंपूगंपाचनंचामिदीपनं ॥
बलप्रदंगसाध्यंचकफनाशकरंमनं ॥

अर्थ—चौकी सुपारी पाचन, अग्निदीपक, बलप्रद, रसाध्य, आणि कफनाशक अशी आहे.

गेंडसंज्ञंपूगफलंरुच्यंचामिदीपनं ॥
कटुकंतुवरंचोष्णपित्तलंमलस्तंभकृतं ॥

अर्थ—गेंडी सुपारी रुचिकर, अग्निदीपक, तिखट, कटु, तुरट, उष्ण, पित्तक, आणि मलस्तंभक अशी आहे.

बलगुलग्रामजंपूगंरुच्यंचामिदीपनं ॥
पाचनंचात्रिदोषघ्नंमलस्तंभाममेदहन् ॥

अर्थ—बलगुलग्रामज सुपारी रुचिकर, अग्निदीपक, पाचक, विदोषनाशक, बलस्तंभ आणि भेद यांचा नाश करित्ये.

चंदापूरभवंपूगरंसेचमधुरंमनं ॥ कटुकंतुवरंरुच्यंस्वादुचामिदीप
नं ॥ पाचनंमुनिभिःप्रोक्तंकफनाशकरंमनं ॥

अर्थ—चंदापूरी सुपारी रसकाळीं मधुर, तिखट, तुरट, रुचिकर, स्वादु, अग्निदीपन, पाचन, आणि कफनाशक अशी आहे.

गुहागरोद्भवपूगंमधुरंतुवरंलघु ॥ कटुकंद्रावकंचैवपाचकंविशदं
मतं ॥ मलस्तंभंतश्चाध्मानवामंचैवविनाशयेत् ॥

अर्थ— गुहागरी सुपायि मधुर, तुरट, लघु, तिखट, द्रावक, पाचक, विशद, मलस्तं-
भक, आणि आध्माननाशक अशी आहे.

नैलवतग्रामजंचकमुकंकंठशुद्धिकृत् ॥ पाचनंमधुरंरुच्यंसंरंकां
निकरंलघु ॥ त्रिदोषनाशकंचैवरसालंचनिगद्यते ॥

अर्थ—नैलवतग्रामज सुपायि कंठशोधक, पाचक, मधुर, रुचिकर, सारक, कातिकारक,
लघु, त्रिदोषनाशक, आणि रसाल अशी आहे.

पूगवृक्षस्यनिर्मसोमोहनःपीतलोगुरुः ॥ पाकेचोष्णःपित्तलक्ष्यप
दुश्वासःप्रकीर्तितः ॥ वातनाशकरश्चैवमुनिभिःपरिकीर्तितः ॥

अर्थ—सुपायिगुण्या शाक वा चीक मोहन, पीतल, गुरु, पाककार्थी उष्ण, पित्तल,
तारट, आवट, आणि वातनाशक असा आहे.

सुरंगीकटुकानिक्ताशोथयांडुकुमीहरा ॥

अर्थ—सुरंगी तिखट, कडू, व सून, पांडू, कृमि यांचा नाश करिये.

सुरपत्रीचाभिदीपिकागिर्णिकटुकामता ॥ वर्ण्यचोष्णाचनिक्ता
चवालानांचिह्नावहा ॥ कृमिवातश्वासकासकफज्वरविषापहा ॥
अश्मरीनाशकश्चैवमुनिभिःपरिकीर्तितः ॥

अर्थ—सुरपत्री अपिदीपक, तिखट, वर्ण्यकर, उष्ण, कडू, वालांना मितावह, व कृमि,
वायु, दमा, खोकला, कफ, ज्वर, विष, आणि अश्मरी यांचा नाश करिये.

शुंठीनूकटुकाचोष्णालिग्धारुच्याभिदीपनी ॥ पाकेचमधुरालघ्वी
मलसंग्रहकार्णि ॥ हृद्यावृज्यापाचकाचस्वर्याशोकविनाशिनी ॥
वातेशूलकफंश्वासमामवातंतथात्रमि ॥ आध्मानंचविबंधंचका
संहिकांचधीपदं ॥ आनाहमुदरंवांशहृद्रोगमरुचिनथा ॥ पांडुसं
ग्रहणीपित्तनाशयेदिनकीर्तितः ॥

अर्थ—शुंठ तिखट, उष्ण, लिग्ध, रुचिकर, अपिदीपक, पाककार्थी मधुर, लघु,
मलसंग्रहकारक, हृद्य, वृज्य, पाचक, स्वर्य, सून, वायु, शूल, कफ, श्वास, आमवात, वांति,
आध्मान, विबंध, खोकला, उचकी, श्धीपद, आनाह, उदर, अर्श, हृद्रोग, अरुचि, पांडु-
रोग, संघर्षी, आणि पित्त यांचा नाश करिये.

सुदर्शनामतास्वाहीशोष्णाशोफकफप्रपहा ॥
रक्तदोषचवानचनाशयैदितिकीर्तिना ॥

अर्थ— सुदर्शना स्वादु, उष्ण, व सूज, कफ, रक्तदोष, वायु, यांचा नाश करिते.

श्वेतस्नुसुरणीरुच्यःकटुशोष्णोभिदीपनः ॥ रुक्षश्चतुवरश्छेदील
घुःपित्तप्रकोपनः ॥ विशदःपाचकश्चैवमलस्तंभकरोमर्तः ॥ शू
लार्शगुल्मकृमिनुकफमेदोविनाशकः ॥ ज्ञानंचारोचकंश्वासंस्ली
हांकासंविमिहरेन् ॥ नोहिनोरक्तपित्तिनांकुष्ठानांददुरोगिणां ॥ दं
डोस्यदीपनोरुच्योलघुर्वानकफार्शहा ॥

अर्थ— गोडा सुरण रुचिकर, तिखट, उष्ण, अग्निदीपक, रुक्ष, तुरट, छेदी, लघु,
पित्तकोपन, विशद, पाचक, मलस्तंभक, व शूल, अर्श, गुल्म, कृमि, कफ, मेद, वायु,
अरोचक, दमा, ग्रीहा, खोकला, वाति, यांचा नाश करितो. हा रक्तपिनी, कुष्ठा, ददुरोगी,
यांना हितकारक होत नाहीं. याचा दांडा दीपन, रुच्य, लघु, व वायु, कफ, आणि अर्श
यांचा नाश करितो.

रक्तस्नुसुरणःप्रोक्तोविष्टंभानुवरोलघुः ॥ रुक्षश्चकटुकोरुच्योविश
दोदीपनःस्मृतः ॥ पाचनपित्तलांदाहीकृमिवानकफापहः ॥ श्वा
संक्रासंविमिशूलगुल्मंस्थूल्यचनाशयेन ॥

अर्थ— खाजेरा सुरण विष्टंभक, तुरट, लघु, रुक्ष, तिखट, रुचिकर, विशद, दीपन,
पाचन, पित्तल, दाहक, व कृमि, वायु, कफ, दमा, खोकला, वाति, शूल, गुल्म, आणि
स्थूलता यांचा नाश करितो.

वज्रकंदःपित्तरक्तकारकःकफनाशनः ॥

अर्थ— खार रानसुरण पित्तरक्तकारक, आणि कफनाशक वसा आहे.

सरलीमधुरस्तिक्तोरसेपाकेकटुर्लघुः ॥ सिग्धशोष्णःकर्णनेत्रकं
उरोगविनाशनः ॥ कफंवातंचयुकांचकासंस्वेदंघ्नन्तथा ॥ रक्षी
बाधामलदग्नीचनाशयैदितिकीर्तितः ॥

अर्थ— सुकपें झाड मधुर, कटु, रसकाळी व पाककाळी तिखट, लघु, सिग्ध, उष्ण, व
कर्णनेत्र, वेवरोध, कंठश्लेष्म, कफ, वायु, उदा, खोकला, घाम, घण, राक्षसवाधा, अग्नि
अक्षयवी यांचा नाश करिते.

सुरप शीतलास्वाङ्गदोषनिदोषहा ॥

अर्थ—सुरपशी- नेवाळीचा भेद शीतल, व रक्तदोष, आणि त्रिदोष यांचा नाश करित्से.

आदित्यभक्ताकटुकाशीनातिकातिपिचला ॥ रुग्णास्वाहीचपट्टी
चकफवानत्रणापहा ॥ शीतज्वरंभूतवाधांग्रहपीडांविनाशयेत् ॥
मेहंकृमींश्चकुष्ठंत्वग्दोषंचविनाशयेत् ॥

अर्थ—सूर्यफुलवली तिल्वट, शीतल, कडू, आतीपत्तिल, रुक्ष, स्नादु, खारट, व कफ, वायु, व्रण, शीतज्वर, भूतवाधा, ग्रहपीडा, मेह, कृमि, कुष्ठ, आणि त्वग्दोष यांचा नाश करित्से.

आदित्यपत्रावीर्योगाकट्टीसंदीपनीमता ॥ स्वयंरसायनानिका
नृवराचसरामता ॥ रुग्णालघ्वीचसंप्रीक्ताकफजातविनाशिनी ॥
रक्तदोषज्वरंश्वासंकासंविस्फोटकंतथा ॥ कुष्ठमेहंचारुचिचयोनि
शूलंतथाऽमरीं ॥ मूत्रकृच्छ्रंपांडुरोगं गुन्मंचैवविनाशयेत् ॥

अर्थ—सूर्यफुलशाड उष्णवीर्य, तिल्वट, अमिदीपक, स्वयंरसायण, कडू, तुरट, सारक, रुक्ष, लघु, व कफ, वायु, रक्तदोष, ज्वर, दमा, खोकला, विस्फोट, कुष्ठ, मेह, अरुचि, योनिशूल, अटमरी, मूत्रकृच्छ्र, पांडुरोग, आणि गुन्म, यांचा नाश करित्से.

सिंचितिकाफलं वृत्त्यंगुरुधानुविवर्धकं ॥

पाकेरसेस्वादशीतं प्रोक्तं कफकरं बुधैः ॥

अर्थ—सेवकळ वृत्त, गुरु, धातुवर्धक, पाककार्त्वी व रसकार्त्वी शीतल, आणि कफकारक असे आहे.

महासिंचितिकायास्तुफलं शीतं कषायकं ॥

गुणास्वल्पे तु विज्ञेयाः सिंचिनीफलवत् बुधैः ॥

अर्थ—— यां सेवकळ शीतल, व तुरट आहे. वरकड गुण सेवकळासारखेच आहेत.

बलमोटानुकटुकातिकाशीताजयप्रदा ॥ कंठशुद्धिकरीलघ्वीमद
गंधिः कफापहा ॥ मूत्रकृच्छ्रं विप्रं पिचं वानं भूतं च नाशयेत् ॥ कृष्णा
ज्ञेया विशेधेण रसायनकरापरा ॥

अर्थ—सोबेरी तिल्वट, कडू, शीतल, जयप्रद, कंठशुद्धिकारक, लघु, मदगंधि, व, कफ, मूत्रकृच्छ्र, विप, विन, शत, आणि भूतवाधा, यांचा नाश करित्से. काळी सोबेरी विशेषेकरून रसायन आहे.

स्वर्णवलीस्तन्यकरीशीर्षशूलत्रिदोषहा ॥

अर्थ— स्वर्णवली स्तन्यकारक, मस्तकशूल, आणि त्रिदोष, पांचा नाश करिये.

हारिद्रुःकानिबलदोषत्रणशोधनरोपणः ॥ तिक्तश्चोष्णःकटुःपाकेतुव
रोवर्णकारकः ॥ लघुःकफंविचैवस्वदोषांश्चविनाशयेत् ॥

अर्थ— हरीद्रिकावृक्ष कान्तिकारक, बलप्रद, त्रणशोधन, त्रणरोपण, कडू, उष्ण, तिखट, पाककाळी तुरट. वर्णकारक, लघु, व कफ, वात, स्वदोष पांचा नाश करितो.

हरिद्राकटुकानिक्तदेहवर्णविधायका ॥ उष्णारुहाशोधनोचक्षि
यानांभूषणंमना ॥ कफंवांतरक्तदोषंकुटुंकंडुप्रमेहकं ॥ स्वदोषं
चत्रणशोकंवांडुरोगंक्रमीनविषं ॥ पीनसंचाकृत्पित्तमपचंचैव
नाशयेत् ॥

अर्थ— हरीद्र तिखट, कडू, देहाचा वर्ण करणारी, उष्ण, रुच, शोधन, स्त्रियांचे भूषण, व कफ, वायु, रक्तदोष, कुटु, कंडू, प्रमेह, स्वदोष, त्रण, तृप्त, पांडुरोग, कृमि, विष, पीनस, अरुचि, पित्त, अग्नि प्रपत्ती पांचा नाश करिये.

दावीनुकटुकानिकारुतापीमाप्रणाप्रदा ॥ अनेक्ष्कर्णरोगंचने
जाननरुजंतथा ॥ कंठुविषमर्षस्वदोषविचैवविनाशयेत् ॥ गुणा
स्वयेत्तुवर्जेषाहृन्नासदशावुधैः ॥

अर्थ— दावुहळद तिखट, कडू, रुच, उष्ण, प्रणनाशक, व प्रमेह, कर्णरोग, नेत्ररोग, मुखरोग, कंडू, विषाप, स्वदोष आणि विष पांचा नाश करिये. वरकड गुण हळदी-सारिवेच आहूत.

आम्रनाम्रीहरिद्रानुतिक्ताचाम्लारुचिप्रदा ॥ लब्ध्यांमदीपनोचो
ष्णानुवराचसगमना ॥ कफंविचैववर्णकासंश्वासंहिकांज्वरंतथा ॥
सन्निधानज्वरंशूलवातंकंठुप्रणंतथा ॥ मुखरोगंरक्तदोषनाशये
दिनिकानिना ॥

अर्थ— आवेहळद कडू, आरुच, रुचिप्रद, लघु, अपिदीपक, उष्ण, तुरट, सारक, व रुच, उषत्रण, र्वाकला, दमा, उचकी, ज्वर, सन्निपातज्वर, शूल, वायु, कंडू, त्रण, मुखरोग, आणि रक्तदोष पांचा नाश करिये.

गंधपचानुकटुकानिष्णास्वास्त्रीमनावुधैः ॥ पित्तप्रकपिनीचोष्णा
कफंवातज्वरंतथा ॥ वांतिकासंनाशयतीत्येवमार्हमनीषिणः ॥

अर्थ—गंधपालाशी तिस्रट, तीस्र, सादु, पित्तकौपन, उष्ण, कफ, वायु, म्ल, शक्ति, लोकला, यांचा नाश करित्ये.

कर्पूरनाम्नीचनिश्नाशीतलावातलामता ॥ तिक्तास्वादीचमधुरा
वृष्यापिचविनाशिनो ॥ सर्वकडूनाशयतीत्येवमाहुर्मनीषिणः ॥

अर्थ—कापूरहळद शीतल, वातकारक, कडू, सादु, मधुर, वृष्य, पित्तनाशक, आणि शैव प्रकारचा कडू यांचा नाश करित्ये.

आरण्यकहरिद्रानुकटुकामधुरामता ॥ रुच्याग्निदीपनीतिक्ताकुष्ठ
वानन्निदोषहा ॥ रक्तदोषविषंश्वासंकासंहिक्कांचनाशयेत् ॥

अर्थ—रानहळद तिस्रट, मधुर, रुचिकर, अग्निदीपक, कडू, व कुष्ठ, वायु, त्रिदोष, रक्तदोष, विष, श्वास, कास, उचकी, यांचा नाश करित्ये.

स्वर्णजीवंतिकावृष्याचशुष्यामधुरामता ॥ बलकृच्छोनलाचैववा
नंपिचंचनाशयेत् ॥ दाहचरक्तदोषचंचनाशयेदितिकीर्तिता ॥

अर्थ—सोनहरणबेल वृष्य, नेत्राला हित, मधुर, बलकर, शीतल, व वायु, पित्त, दाह, आणि रक्तदोष यांचा नाश करित्ये.

हरणवल्लीद्वयंपूर्वजवर्णेलिखिनमया ॥

जीवंतीसंज्ञयान्तुपूर्वमुक्तमनीषिभिः ॥

अर्थ—हरणबेल दोनप्रकारची जवर्णेत जीवंतिसंज्ञेने सांगितली आहे.

हस्तिशुंडीनुकटुकाचोष्णावैसन्निपातहा ॥

अर्थ—हस्तिशुंडी तिस्रट, उष्ण, आणि सन्निपातनाशक अर्शा आहे.

हस्तिकंदःस्मृन्श्चोष्णःकटुकीमधुरोगुरुः ॥ शोफकफरक्तदोषं

वान्तुकुष्ठविमर्षकं ॥ त्वग्दोषनाशयत्येवमुनिभिःपरिकीर्तितः ॥

अर्थ—हस्तिकंद उष्ण, तिस्रट, मधुर, गुळ, व सृज, कफ, रक्तदोष, वायु, कुष्ठ, विमर्ष, आणि त्वग्दोष यांचा नाश करितो.

हस्तिजोडीस्मृतापूर्वपारदस्यनियामका ॥

वर्षकरीस्मृतापूर्वमिद्रजालप्रवर्त्तकैः ॥

अर्थ—हातजोडी—हस्तजोडीबली पारदबधक, आणि वर्षीकरण मधील आहे.

वारणस्यमदःस्निग्धस्निक्तःकेदयोविषापहः ॥ अपस्मारं व्रणकंडूवि
सर्पश्चेतकुष्ठकं ॥ दद्रुवार्तनाशयतीत्येवमाचार्यभाषितं ॥

अर्थ— हस्तिमद—गजदान स्निग्ध, कडू, केशांना हितावह, विपनाशक, व अपस्मार,
व्रण, कंडू, विसर्प, श्वेतकुष्ठ, दद्रु, वायु, यांचा नाश करितो.

अभयाचेतकीपथ्यापूतनाचहरीतकी ॥ जयहैमवतीप्रोक्तासप्रधा
चहरीतकी ॥ अभयारेचकावर्ण्यागुर्वीरुष्णाकफापहा ॥ नेत्ररोग
प्रशमनीवर्तुलांगुलदीधिका ॥ रेखाभिःपंचभिर्युक्ताद्वितीयाचेत
कीमता ॥ दैर्घ्येसप्रांगुलासानुरेखयाचोर्ध्वयायुना ॥ हस्नेस्थिता
रेचकरीवस्तिरोगविनाशिनी ॥ पथ्यानाम्नीवृत्तीयानुदंध्येपंचांगु
लामता ॥ रेखाभिःपंचभिर्युक्तावस्तिव्याधिविनाशिनी ॥ रसाय
नाकृमिहगथचनुर्यानुपूतना ॥ षडंगुलाश्वेतवर्णावयसःस्थापनी
मता ॥ हरितकीपंचमीनुत्रिदोषाऽमग्निनाशिनी ॥ मूत्रकृच्छ्रं प्रमेहंच
नाशयेदुदराणिच ॥ षष्ठीजयादीपनीनुगुन्मरक्तातिसारहा ॥ प्ली
हापिचक्रफंचैवनाशयेदितिकीर्तिना ॥ सप्रमीचैवसंप्रोक्तानाम्नाहै
मवतीवृधैः ॥ बालव्याधिनेत्ररोगंसर्वरोगंचनाशयेत् ॥

अर्थ— हरीतकी, अभया, चेतकी, पथ्या, पूतना, हरितकी, जया, आणि हैमवती
अशी सात प्रकारची, सात अभया ही रेचक, वर्णकर, गुरु, रुक्ष, व कफ, नेत्ररोग, यांचा
नाश करिये; ही वाटोळी व अंगुळभर लांब व पांच रेखांनी युक्त असले, चेतकी ही सात
भागळे लांब, उर्ध्वरेखायुक्त व हातात धरली असता रेच करणारी, आणि बस्तिरोगनाशक
अशी आहे; पथ्या ही पाच आंगुळे लांब, पाच रेखांनी युक्त वस्तीतील व्याधिलाश कर-
णारी, रसायण, कृमिनाशक अशी आहे. पूतना ही साहा आंगुळे लांब, रेखावर्ण, वर-
ग्यायक आहे. हरितकी ही त्रिदोष, अश्मरी, मूत्रकृच्छ्र, प्रमेह, आणि उदरे यांचा नाश
करिये, जया ही दांपन आहे व रक्तगुन्म, रक्तातिसार, प्रीहोदर, पित्त आणि कफ यांचा
नाश करिये, आणि हैमवती ही बालव्याधि, नेत्ररोग, आणि सर्वरोग यांचा नाश
करिये.

हरीतकीनुसंप्रोक्तापंचभिस्तरसैर्युता ॥ लंबणेनचसाहीनायोगवा
हारसायनी ॥ अग्निदांपिकरीलर्ध्वासरामेध्याचलेखना ॥ वानानु
लोमनीहृद्याचक्षुःव्यास्मृतिकारका ॥ वयसःस्थापनीबन्याबुद्धिदा

कुष्ठनाशिनी ॥ विवर्णतानाशिनीचंद्रियाणांप्रसादनी ॥ शिरोरो
गंनेत्ररोगवैस्वर्यविषमज्वरं ॥ पुराणचञ्चरपांडुहृद्दोगकामलांतथा ॥
शोषंशोथंमूत्रघातग्रहणींचातिसारकं ॥ अश्मरीचवमिमेहंक्रामि
श्वासंविषोदरं ॥ कासघर्ममलस्तंभमानाहंकर्णरोगकं ॥ अर्शोप्ली
हांत्रिदोषचगुल्मंहिक्रांघ्रणंनथा ॥ ऊरुस्तंभचशूलचनाशयेदरु
चिंनथा ॥ अम्लत्वान्मधुरत्वाच्चवातनाशकरीमता ॥ तिक्तत्वा
न्मधुरत्वाच्चकषायत्वाच्चपित्तहा ॥ तिक्तत्वात्कटुकत्वाच्चतुवरत्वा
त्कफापहा ॥ ग्रीष्मेगुडेनवर्षामुसैंधवेनसमाहिता ॥ शरदतौश
करयाहेमंनेविश्वयासह ॥ शिशिरेकृष्णयासार्धवसंतमधुनाहिता ॥

अर्थ— हरितकी ही पांच रमानों युक्त आहे, व हीत लवण रस नाही; व योगवाहक,
रसायन, आघेदीपक, लघु, सारक, मेधाकर, लेखन, वातानुलोमनी, दृष्टा, चक्षुष्य, स्मृति-
कारक, वयःस्थायक, बलकर, कुष्ठनाशक, विवर्णनाशक, इंद्रियाना प्रमत्त करणारी, व
शिरोरोग, नेत्ररोग, स्वरभंग, विषमज्वर, पुराणज्वर, पांडु, हृद्दोग, कामला, शोष, मूत्र,
मूत्राघात, ग्रहणी, अतिसार, अश्मरी, वात, मेह, क्रामि, श्वास, विष, उदर, खोकला, घाम,
मलस्तंभ, आनाह, ऋणरोग, अर्श, प्रीहा, त्रिदोष, गुल्म, हिक्रा, घ्रण, उदस्तंभ, शूल, आणि
अरुचि याचा नाश करिजे. ही आंबट, व मधुर आहे क्षयन गतनाशक, व कटु, गोड,
आणि तुरट आहे याकरितां पित्तनाशक, व तिक्त, कटु, तुरट अशी आहे क्षयन कफ-
नाशक आहे, ही ग्रीष्मऋतूंत गुळाशी, वर्षाऋतूंत सैंधवाशी, शरदऋतूंत साखरेशी, हेमंतात
सुंठीशी, शिशिरऋतूंत पिंपळीशी, आणि वसंतऋतूंत मध्याशी प्यायीती हितकारक
आहे.

लघ्विनेदुर्बलेश्रान्तकृशेनृणानुरनथा ॥ गलग्रहेहनुस्तंभेशोपेर्भाणेन
वज्वरे ॥ गभिण्यारक्तमेक्षित्वनचदेयाहरीतकी ॥

अर्थ— हरितकीचा निषेध लघ्वनेकेलेला, दुर्बल, श्रधा, कृश, फार ताहान लागणारा,
गळा धरलेला, हनुस्तंभ झालेला, शोषयुक्त, क्षीण, नवजरी, गभिणी, आणि रक्त काढले-
ला, याला हरितकी देऊ नये.

हरीतक्याःस्मृतंबीजंचक्षुष्यं गुरुवातनुत् ॥

पित्तनाशकरं चैव मुनिभिः परिकीर्तितं ॥

अर्थ— हरितकीच्या बीजा गीर चेवाला हितवाह, गुरु, वातनाशक, आणि पित्तनाशक
असा आहे.

विकटकः कषायक्षकटुरुक्षोरुचिप्रदः ॥ आमिदीपिकरश्चैव वत्सरं

जनकारकः ॥ कफघ्नश्चैव संप्रोक्तः सुहृः पूर्वाचिकित्सकैः ॥

अर्थ— हाशावृक्ष तुरट, तिखट, दध, दचिकर, अधिदीपक, वखरंजक, आणि क-
कम, असा आहे.

बाल्हीकंपिनलंचोष्णहृद्यनिकंसंरंकरु ॥ लघुनीक्षणंरुचिकरंपाच
कंचामिदीपकं ॥ स्निग्धंमलम्लंभकरंश्वासकासकफापहं ॥ आ
नाहाभ्रमानगुल्मघ्नेशूलहृद्रोगनाशनं ॥ वानंचाजीर्णकं जंतुनुदरंचै
वनाशयेत् ॥

अर्थ—हिग—रामड पित्तल, उष्ण, हृद्य, कडू, सारक, तिखट, लघु, लोक्षण,
रुचिकर, पाचक, अधिदीपक, स्निग्ध, मलम्लंभक, दमा, खोकला, कफ, आनाह, भ्राम्हा-
न, गुल्म, शूल, हृद्रोग, वायु, अजीर्ण, जंतु व उदर यांचा नाश करितो.

हिमंशैयकरंस्निग्धंचैवर्ण्यस्यचकारकं ॥
दाहपित्तहरंचैवप्रोक्तंपूर्वचिक्रिसकैः ॥

अर्थ—हि व शीत सारक, स्निग्ध, विवर्ण्यताकारक व दाह, आणि पित्त यांचे नाशक असे आहे

इंगुदीनामकोवृक्षांमदगंधिःकटुर्लघुः ॥ निकश्चोष्णःफेनिलश्चप्रो
क्तश्चैव रसायनः ॥ कृमीन्वानंविषंशूलंशिवंरंकुष्टंव्रणकफं ॥ प्र
हपीडाभूतवाधांनाशयेदितिकीर्तितः ॥ अस्यपुष्पंनमधुरंस्निग्धंचो
ष्णंचनिककं ॥ वानंकफंनाशयनीत्येवमाचार्यभाषितं ॥

अर्थ—हिगणवट मदगंधि, तिखट, लघु, कडू, उष्ण, फेनिल, रसायन, व कृमि, वायु,
विष, शूल, शिव, कुष्ठ, व्रण, कफ ग्रहपीडा, भूतवाधा, यांचा नाश करिते. याची कुले
बधूर, स्निग्ध, उष्ण, कडू, व वायु, कफ, यांचा नाश करितात.

हेरंबवृक्षःकफहावाननाशकरोमतः ॥
हेरंबवृक्षमूलंनुप्रोक्तंवांतिकरं वुधैः ॥

अर्थ—हेरंबवृक्ष कफ, वायु यांचा नाशक आहे आणि याचे मूल वांतिकारक आहे.

हंसपादीनुसंप्रोक्तारक्तलज्जालुसंज्ञया ॥

अर्थ—हंसपादी ही रक्तलज्जालुसंज्ञने पूर्वी सांगितली आहे.

सुहागीटकणश्चैवपूर्वमुक्तौटवर्णके ॥

अर्थ—सुहागी, टारुणसार हे पूर्वी टवर्णांत लिहिले आहेत.

लौण्डारक्षारश्चात्युष्णस्तीक्ष्णःपित्तकरोमतः ॥
वानगुल्मादिरोगाणां नाशकःपरिकीर्तितः ॥

अर्थ—लौण्डार अतिउष्ण, तीक्ष्ण, पित्तकर, व वात, गुल्म इत्यादि रोगांचा नाश करितो.

जवर्णोल्लिखिनःपूर्वनक्षत्रेषामुणाबुधैः ॥

अर्थ—जवर्ण हा पूर्वी जवर्णांत लिहिला आहे.

सर्जिक्षारःकटुश्चोष्णस्नीघ्णोऽगुल्मविनाशकः॥शूलवानंकफचैवकृ
मीनाभ्रानवानकं ॥ उदरस्थचवानंचनाशयेदितिकीर्तितः ॥

अर्थ—सर्जिक्षार तिखट, उष्ण, तीक्ष्ण, व गुल्म, शूल, वायु, कफ, कृमि, आग्निमानवायु, पोटातील वायु यांचा नाश करितो.

औस्वरंलवणंपूर्वलवणैःप्राक्निरूपितं ॥

अर्थ—औस्वरलवण पूर्वी लवणांत मागितले आहे.

सर्वक्षारोवस्त्रिशुद्धिकारकोमलशोधनः ॥ वस्त्रशुद्धिकरश्चैवचक्षु
प्यःकृमिनाशकः ॥ उदावर्तहरश्चैवमुनिभिःपरिकीर्तितः ॥

अर्थ—सर्वूषण वस्त्रिशुद्धिकारक, मलशोधक, वस्त्रशुद्धिकारक, नेत्राच्या हित, कृमिनाशक व उदावर्त, यांचा नाश करितो.

नवसागरकस्नीघ्णःसरोत्रणाविदारणः ॥ रमजारणकारीस्यादानि
चोष्णश्चगुल्मनुन ॥ मलस्तंभेषांदरंचशूलंप्रीहांचनाशयेत् ॥

अर्थ—नवसागर तीक्ष्ण, सारक, त्रणाच्या काडणारा, रमजारण, अतिउष्ण, व गुल्म, मल-
स्तंभ, उदर, शूल, आणि प्रेहा यांचा नाश करितो.

अपार्मागार्कमेदुंडपलाशतिलमुष्ककान् ॥ कदलीदंष्ट्रकानांचला
रक्षाग्निप्रदीपकः ॥ प्रभावादाग्निनृत्यःश्यात्याचकच्छेदनोत्प्लुः ॥
रक्तापित्तकरस्नीघ्णःशुकानाहवत्यापहः ॥ पीनमंयकृतेदृष्टिकफं
प्रीहांकृमीनपि ॥ गुल्ममंप्रहर्णीवानमामंचाशंचनाशयेत् ॥

अर्थ—सर्वसागर भावाडा, निवडुंग, पळस, तिल, इत्यादिकांचीं कांडीं, व केलीचे दाडे,
इत्यादिकांचा स्वार अग्निदीपक, प्रभावाने अग्नीसारिखा, पाचक, छेदन, लघु, रक्तापित्तकारक,
तीक्ष्ण, व शुक, आनाह, बल, पीनम, यकृत, दृष्टि, कफ, शीला, कृमि, गुल्म, संप्रहर्णी, वायु,
आम, आणि अर्ध, यांचा नाश करितो.

क्षारस्तुगोक्षुराणांनुमधुरःश्रीतलोमतः ॥

लोतोविशोधनश्चैवमुनिभिःपरिकीर्तितः ॥

अर्थ—गोखरुचा खार मधुर, शीतल, स्वोतोविशोधन, असा आहे.

क्षाराष्टकंक्षारषट्कंमिश्रवर्गेचलेखितं ॥

अर्थ—क्षाराष्टक, क्षारषट्क ही मिश्रवर्गांत लिहिली आहेत.

सजिंक्षारयवन्नारौक्षारयुग्मंप्रकीर्तितं ॥ टंकणेनचसंयुक्तंक्षारत्रय

भिनीरितं ॥ तत्तिलंबलशुक्रामकांतिशूलोदरापहं ॥ वानं गुन्मं

कफंचैवनाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ—साजेखार व यवखार हे युग्म सांगितले. यांत टांकरणखार मिलावला असता त्याला क्षारत्रय म्हणतात. ते कडू व बल, शुक्र, आम, कांति, शूल, उदर, वायु, गुन्म, आणि कफ, यांचा नाश करिते.

क्षारःपर्यटकःप्रोक्तोयवक्षारतमोगुणैः ॥

अर्थ—पापडखार हा गुणांनी यवशागसारिखाच आहे.

क्षारवर्ग.

दुग्ध साधारण.

दुग्धंनुमधुर्गन्धिगंधसद्यःशुक्रकरंमनं ॥ सरंशीतंपौष्टिकंचसर्वेषांच

हिनावहं ॥ बलप्रदंजीवनंचधानुवृद्धिकरंमनं ॥ वयसःस्थापकंचै

ववार्जाकरणनुत्तमं ॥ रसायनंकांतिकरंशुधितेबालवृद्ध्याः ॥ अ

नित्यवायुधर्णेपुत्रनर्भणेहिनावहं ॥ मधुरंतंनुलंसूक्ष्मंनृप्रिमेषाकरं

मृदु ॥ स्तन्यवर्णकं कफंचैववर्धयेदाधिहन्मतं ॥ जीर्णज्वरेश्रमेशोषेगुल्म

मूर्छानृषासुच ॥ ग्रहण्यांपांडुरोगेचदाहिशूलेगुदांकुरे ॥ उदावर्तेवस्ति

रोगेरक्तपित्तेश्रमेनथा ॥ गर्भस्त्रावियोनिरोगेग्लानौचैवानिसारके ॥

हृद्भोगेचानिशस्नंस्यादिति वैद्यविदांमनं ॥

अर्थ—दुग्ध मधुर, गन्धि, सद्यःशुक्रकारक, सारक, शीत, पौष्टिक, संपूर्णाला हितावह, बलप्रद, जीवन, धानुवर्धक, वयःस्थापक, उत्तमवार्जाकरण, रसायन, कांतिकारक, व शुधित, बाल, वृद्ध, अस्तिमेषुन करणारा, आणि क्षतधीण यांला हितावह, व मधुर, बुलबुळीत, सूक्ष्म, तृप्तिकारक, मेधाकर, मृदु व स्तन्य, वर्ण, कफ, आणि मेद यांला नाशविणारे, आधिनाशक,

आणि जीर्णमर, भ्रम, शोष, गुल्म, मूर्छा, ताहान, वृषहणी, पांडुरोग, दाह, शूल, मूळव्याध, उदावर्त, वस्तिरोग, रक्तपित्त, भ्रम, गर्भस्वाध, योमिरोग, ग्लानि, अतिसार आणि इद्रोग, पांशु अतिप्रशस्त आहे.

गोक्षीरचमत्स्वादुरुच्यंस्निग्धं बलं प्रदं ॥ अतिपथ्यकानि बुद्धिप्रज्ञा
मेधाकफप्रदं ॥ नृष्टिपुष्टिवीर्यवृद्धिभुक्त्रैवकरोत्विदं ॥ वयसःस्था
पकंहृद्यंरसायनकरंगुरु ॥ पुंस्त्वप्रदंचमधुरं वानं पिच्छं विषंतथा ॥
वानरं क्तरक्तपिच्छं दाहं चैवानिसारकं ॥ उदावर्तं भ्रमं कासं मंदं श्वासं
मनोव्यथां ॥ जोर्णज्वरंचहृद्रोगंपिपासा मुदरं तथा ॥ अपस्मारं
मूत्रकृच्छ्रं गुल्मं चाशंप्रवाहिकां ॥ पांडुशूलं चाम्लपिच्छं तय रोगमनि
श्रमं ॥ विषमाग्निगर्भपातं योनि रोगं विनाशयेत् ॥ नेत्ररोगं घानरोगं
नाशयेदिति कीर्तितं ॥ गोः कृष्णाया विश्लेषेण वाननाशकरं मतं ॥ पी
नायास्तु विश्लेषेण पिच्छवानविनाशनं ॥ उवेनायास्तु विश्लेषेण ज्ञेयंक
फकरंगुरु ॥ रक्तायाश्चित्रवर्णायादुश्चं वातविनाशनं ॥ मृतवत्साबा
लवत्साभवंदोषत्रयापहं ॥ वृष्कयिण्याघनं वल्यंतर्पणंकफवर्धकं ॥
त्रिदोषनाशकंचैव मुनिभिः परिकीर्तितं ॥ पिण्याकाम्लात्रभोक्तृणां
गवांदुग्धंकफप्रदं ॥ गुरुचैव समुद्रिष्टं पलालादनशालिनां ॥ गवां
दुग्धंसमुद्रिष्टं सर्वरोगहिनावहं ॥

अर्थ—गाईचे दूध स्नाहु, रुचिकर, स्निग्ध, बलकर, अतिपथ्य, कातिकारक, बुद्धि, प्रज्ञा, मेधा, कफ, नृष्टि, पुष्टि, वीर्य, शूक, याना वृद्धिकारि, वयःस्थापक, इत्य, रसायन, गुरु, पुंस्त्वप्रद, मधुर, व वात, पित्त, विद, वातरक्त, रक्तपित्त, दाह, अतिसार, उदावर्त, भ्रम, कास, मंद, श्वास, मनोव्यथा, जीर्णमर, इद्रोग, पिपासा, उदर, अपस्मार, मूत्रकृच्छ्र, गुल्म, अशु, प्रवाहिका, पांडु, शूल, चाम्लपित्त, शय रोग, अतिश्रम, विषमाग्नि, गर्भगत, योनिरोग, नेत्ररोग, आणि घातरोग, यांचा नाश करिते. काक्या गाईचे दूध विशेषेकरून वातनाश करिते. पिवळ्या गाईचे वातपित्तनाश करिते. श्वेतगाईचे दूध विशेषेकरून कफकारक आहे, आणि रक्त व चित्रवर्ण गाईचे दूध, वातनाशक आहे, व मृतवत्सा आणि शालवत्सा गाईचे दूध दोषघननाश करिते, पाडशागाईचे दूध घन, बलकर, तर्पण, कफवर्धक, आणि त्रिदोषनाशक असे आहे, आणि पेंड अंबोण ख.ण.न्या गाईचे दूध कफकर, गुरु, असे आहे, आणि कडवा, गवत, सरस्या इत्यादि खाणाऱ्या गाईचे दूध सर्व रोगावर हितकारक आहे.

तरुणीनांगवांदुग्धं मधुरं परसावनं ॥ त्रिदोषनाशकंचैव कृदायादुर्ध
लं मतं ॥ सर्गर्भायाः समुद्रिष्टं त्रिमासोर्ध्वंच पिच्छलं ॥ शारंच मधुरं
चैव मतं वैशेषकारकं ॥

अर्थ—तद्वत्तु गार्ह्ये दूध मधुर, रसयुक्त, त्रिदोषनाशक, असे आहे, व ह्यातल्या गार्ह्ये दूध, दुर्बल, आहे आणि गाभण्या गार्ह्ये तीन महिन्या उपरांतचे पित्तकर, खारट, मधुर, आणि शोषकारक असे आहे.

प्रथमंचप्रसूतायानिःसारंगुणहीनकं ॥

अर्थ—पहिल्याने व्यालेल्या गार्ह्ये दूध निःसार आणि गुणहीन असे आहे.

नूतनप्रसूनगोदुग्धंरुद्धंदाहकरंमनं ॥

रक्तदोषस्यजनकंपित्तलंचमनंबुधैः ॥

अर्थ—नूतन व्यालेल्या गार्ह्ये दूध रुक्ष, दाहकारक, रक्तदोषकारक आणि पित्तल असे आहे.

चिरप्रसूनादुग्धंनुमधुरंदाहकंपट्ट ॥

अर्थ—चिरप्रसूता—विऊन फार दिवस झालेल्या गार्ह्ये दूध मधुर, दाहक, व खारट, असे आहे.

धारोष्णनूतमदुग्धंवृष्यंधानुविवर्धकं ॥ निद्राकरंकांतिकरंपथ्यंस्वा
द्विमिदीपकं ॥ अमृतेनसमंचैवसर्वामयहरंपरं ॥ ॥ यामोषितंनुत
ज्ञंयान्निदोषजनकंबुधैः ॥

अर्थ—धारोष्णदूध वृष्य, धानुवर्धक, निद्राकारक, कांतिकर, पथ्य, स्वादु, अमिदीपन, अमृतासारिखे, सर्व रोग दूर करणारे असे आहे, शिळें दूध—काढून एक प्रहर झालेले दूध त्रिदोषकारक आहे.

धारोष्णनूतमदुग्धंशरीरगतोःप्रशस्तकं ॥ शृणोष्णदुग्धंमेघ्यास्तु
शृणोष्णमजाभवं ॥ प्रशस्तंशृणोष्णंनुदुग्धंपित्तहरंमनं ॥ शृणोष्णं
कफहृत्प्रोक्तमनंप्रदोषलंमनं ॥ अपाचकंमलसंभकारकंपरिकी
निनं ॥ गत्रादुग्धंनुपूर्वाण्हिमह्याश्चापराण्हके ॥ ननुशर्करयायुक्तं
हितंचनिमनंबुधैः ॥

अर्थ—दुग्धविशेषाचे गुण धारोष्ण शरीरगतोःप्रशस्तकं, शृणोष्ण गार्ह्ये, तापविलेले उष्ण असे मेंढीचे, व तापवून निवलेले शेळीचे, असे ध्यावे, तापवून निवलेले दूध, पित्तनाश करिते, रुद्ध पालने अमृता कृताया नाश करिते, आणि तापविल्यांतूनून निरसे दूध, दोषकर, अपाचक, मलसंभक, असे आहे, व पूर्वाण्ही गार्ह्ये दूध साखर घालून ध्यावे, अपराण्ही शरीरचे साखर घालून ध्यावे ते हितकारक होते.

दुग्धंमहिस्यामधुरंपाकेशीतंचपौष्टिकं ॥ स्निग्धंबल्यंगुरुवृष्यंशुक्रनि
द्राकरंमनं ॥ कफालस्यरुचिकरंपित्तदाहश्रमापहं ॥ जठराग्निहरं

प्रोक्तमर्तोमदानले प्रहित ॥ तीप्राग्निभिस्तुतनमपीनचैद्वबलपुष्टिक
न ॥ सर्वधातुपुष्टिकरंमुनिभिःपरिकीर्तितं ॥

अर्थ—सर्वांचें दूध मधुर, पाककार्त्वीं शीत, पौष्टिक, स्निग्ध, बलकर, गूढ, वृष्य व शुक्र, निद्रा, कफ, आळस, आणि रुचि यांना करणारे, व पित्त दाह, श्रम, जठराग्नि, यांचें नाशक, व मंदापीला अपथ्य असे आहे, हें तीबायि पुरुषार्थी तापवून प्यालें असतां बळ, पुष्टि, आणि सर्व धातूंची पुष्टि यांना करिते.

अजादुग्धं तु तुवरं मधुरं ग्राहकं लघु ॥ शीतं ज्वरं क्षयं कांसरं कृत्वापि न
विनाशयेत् ॥ सर्वव्याधिचानिसारं नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ—वेळांचें दूध तुरट, मधुर, ग्राहक, लघु, शीत, व ज्वर, क्षय, स्वेकला, कृत्वापि न, सर्व व्याधि व अतिसार याचा नाश करिते.

अविदुग्धं गुरुस्निग्धं वानसंभवकासकं ॥ वानप्रकोपेपथ्यम्याक्षारं
शुक्रकरं मनं ॥ अहृद्यं पित्तकफहृत्वाशमरीनाशकं मनं ॥

अर्थ—एडकीचें दूध गूढ, स्निग्ध, व वातकास, वातकोप, यांशर पथ्यकर, स्वारट, शुक्रकर, अत्रिय, व पित्त, कफ, आणि अशमरी यांचें नाशक आहे.

मेढीदुग्धं तु मधुरं स्निग्धं केडयं पुष्टिकरं ॥
गुरुवानहं प्रोक्तं कफमेदोविवर्धकं ॥

अर्थ—मेढीचें दूध मधुर, स्निग्ध, केडय, पुष्टिकर, गूढ, वातनाशक, कफकर, आणि मेद-
वर्धक असे आहे.

प्रोक्तं तु हस्तिनीदुग्धं मधुरं चाग्निमांथकं ॥ शीतलं च गुरुवृष्यं
चक्षुःशोथविवर्धकं ॥ मेदोवृद्धिकरं स्निग्धं तुवरं च बलप्रदं ॥ कफ-
कृत्त्रिकृच्चैव पित्तनाशकरं मनं ॥

अर्थ—हस्तिनीचें दूध मधुर, अपीला मेट करणारे, शीतल, गूढ, वृष्य, चक्षुःशोथ, शीथवर्धक,
मेदवर्धक, स्निग्ध, तुरट, बलकर, कफकर, तृप्तिकर, आणि पित्तनाशक असे आहे.

अत्रिवन्यास्तु मृत्तदुग्धं लक्षणं चाग्निर्दापनं ॥ रुक्षमुष्णं कानिकरं देह-
स्थैर्यकरं लघु ॥ बन्धं चाम्बलं सरं प्रोक्तं संधिवानविनाशकं ॥ निदी-
पमुदरं वानकृच्छ्रं स्वांसंच नाशयेत् ॥ एते गुणास्त्वेकं कफप्रापिनां
पयसि स्मृताः ॥

अर्थ—बोबीचें दूध स्वारट, अग्निदीपक दूध, उष्ण, कानिकर, देहस्थैर्यकर, लघु, बल

कर, श्वेत, सारक, व क्षिणत, विदोष, उदर, वायु, कुष्ठ, दन्ता, यांचा नाश करितें. असे सर्व एकत्रक प्राण्यांच्या दुधाचे गुण आहेत.

गर्भ्यास्तुरमृतं दुग्धं मधुरं बलकरकं ॥ रुक्षं चाम्लं दीपनं च बुद्धिमां
द्यकरमनं ॥ पथ्यरुचिप्रदं स्तारं कफघातविनाशकं ॥ बालरोगं च
कासं च श्वासं चैव विनाशयेत् ॥

अर्थ—गाढशीचें दूध मधुर, बलकर, रुक्ष, आंवट, दीपन, बुद्धिमांशकारक, पथ्य, रुचिप्रद, स्तारक, व कफ, वायु, बालरोग, कास, आणि दमा यांचा नाश करितें.

औष्ठी दुग्धं तु मधुरं कटुरुक्षं विशोधनं ॥ किंचित् स्तारं दीपनं च भेदकं
च सरमनं ॥ तांतीं चोष्णशीथकुष्ठकफानाहप्रमेहेनुत् ॥ नलवान
कृमीनगुल्मं कासं चाशनथोदरं ॥ शूलं नाशयतीत्येवंप्रोक्तं पूर्वचिकित्सकैः ॥

अर्थ—उंटिणीचें दूध मधुर, निखट, रुक्ष, शोधक, किंचित् स्तारक, दीपन, भेदक, सारक, तीक्ष्ण, उष्ण, व सुम, कुष्ठ, कफ, आनाहवायु, प्रमेह, नलवात, कृमि, गुल्म, कास, भर्षी, उदर, आणि शूल यांचा नाश करितें.

प्रीक्तं तमानुषी दुग्धं मधुरं शानलं लघु ॥ चक्षुःशुक्लं तु वरं पथ्यं दीपनं पाच
कं मनं ॥ धातुवृद्धिकरं रुच्यं जीवनं स्नेहनं तथा ॥ रक्तपित्तच नस्या
थंने न शूलक्षिप्राणे ॥ उत्तमं नेत्ररोगघ्नमभिघातविनाशकं ॥ वा
तांपित्तनाशयतीत्येवमुक्तं चिकित्सकैः ॥

अर्थ—मानुषी दुग्ध, मधुर, शानल, लघु, चक्षुःशुक्ल, तुल्य, पथ्यकर, दीपन, पाचक, धातु-
वर्धक, रुचिकर, जीवन, व स्नेहन, असे आहे. हे रक्तपित्तार, नस्याकरितां नेत्रशूलार
होव्यात ओतण्यास, उत्तम आहे. व नेत्ररोग, अभिघात, वात, व पित्त, यांचा नाश करितें.

दुग्धसंतानिकाशीतः स्निग्धावृष्यावलप्रदा ॥ शुक्लानर्पणीरुच्या
कफधानुविवाधिनी ॥ पित्तं वातरक्तपित्तं दाहं रक्त रुजं हरेत् ॥

अर्थ—दुधाची मलाई शीतल, स्निग्ध, वृष्य, बलकर, शुक्ल, तर्पण, रुचिकर, कफवर्धक,
धातुवर्धक व पित्त, वायु, रक्तपित्त, दाह, आणि रक्तरोग यांचा नाश करिते. -

मीरटे पुष्टिकृद्बलं रुचिदं तर्पणमनं ॥ मधुरं पुष्टिकृतं तृष्यं विष्टं भिकक
कृद्गुरु ॥ विद्रावृद्धिकरं हृद्यं प्रोक्तं चामकरंबुधैः ॥ वाताग्निनाशनं
प्रीक्तं गुणैश्चैव चिकित्सकैः ॥

अर्थ—वीर्यं पुष्टिकर, बलकर, दधिकारक, तर्पण, मधुर, पुष्टिकर, वृष्य, निष्टंभकारक, गुरु, निद्रावर्धक, दृढ, आमकारक, वातनाशक, अधिष्ठापक, असे आहे.

दधिवर्ग.

दही साधारण.

दधिसाधारणं चोष्णं तु वरं दीपनं गुरु ॥ स्निग्धं रुच्यं ग्राहकं च पाके म्लं
श्लोथवर्धकं ॥ पित्तं रक्तं भ्रुकुक्षुधातुबलं मेदं च वर्धयेत् ॥ मूत्रकृच्छ्रं
निश्यायकार्यं च विषमज्वरं ॥ शीतपूर्वज्वरं वातमरुचिचविनाशये
त् ॥ अनिसारहरं चैव नक्षुपंचप्रकारकं ॥ मंदं स्वादुश्च स्वादुम्लमम्लं
चात्यम्लमेव च ॥ मंदं दधिघनं चैव दुग्धवच्चरुचौमनं ॥ मूत्रलं च
सरं दाहिनिदोषजनकं मनं ॥ दधिस्वादुश्च यत्रोक्तं वनं च मधुरं मनं ॥
वृष्यपाके च मधुरमत्यभिव्यदकारकं ॥ मेदवानकफध्वंसिरक्तपि
त्तप्रसादनं ॥ स्वादुम्लं च यत्रोक्तं तदघनं मधुरं मनं ॥ किंचिदम्लं
च तु वरं गुणास्त्वन्ये तु पूर्ववत् ॥ यदम्लं दधितत्रोक्तं रक्तपित्तकफ
प्रदं ॥ दीपनं च समुद्दिष्टं यदत्यम्लं तु दीपनं ॥ कंडूदाहकरं चैव रोमां
चोद्भवकारकं ॥ रक्तपित्तकरं प्रोक्तं दंतानां चाम्लनाकरं ॥

अर्थ—दही उष्ण, तुरट, दीपन, गुरु, स्निग्ध, दधिकारक, ग्राहक, पाककार्त्वी भावट, व मूत्र, पित्त, रक्त, भ्रुकुक्षातु, बल, आणि मेद याना वाढविते व मूत्रकृच्छ्र, प्रतिश्याय, कार्श्य, विषमज्वर, शीतपूर्वज्वर, वायु, आणि अरुचि, आणि अनिसार, यांचा नाश करिते. ते दही मंद, स्वादु, स्वादुम्ल, अम्ल, अम्ल असे पांच प्रकारचे यांत मंद दही हे दाट, दहीने दुधासारखे, मूत्रल, सारक, दाहक, व विदोषजनक, आहे. स्वादु दही घन, मधुर, वृष्य, पाककार्त्वी मधुर, अधिव्यदकारक, मेद, वायु, कफ, यांचे नाशक, रक्तात्मा स्वच्छ करणारे, पित्तनाशक, असे आहे. स्वादुम्ल दही ते घन, मधुर, विंचित भावट, तुरट, आहे. वरकड गुण स्वादु दहीसारखेच आहेत. भावट दही रक्त, पित्त, कफ याना करणारे, व दीपन असे आहे. अम्ल दही दीपन, कंडूदाह करणारे, आंगार रोमांच उभारणारे, रक्तपित्तकारक, आणि दाताना आविर्णारे असे आहे.

गवां दधिस्वादुबल्यरुष्यां स्निग्धं च दीपनं ॥

पुष्टिकृन्मधुरं ग्राहिणीं वाताशनाशनं ॥

अर्थ—गार्धचे दही स्वादु, बलकर, दधिकारक, स्निग्ध, दीपन, पुष्टिक, मधुर, ग्राहक, शीतल, आणि वाताशनाशक असे आहे.

महिष्यास्नुदधिप्रोक्तंरक्तपित्तप्रसादनं ॥ वृष्यस्त्रिगुणं चमधुरंशोधनं
कफकारकं ॥ गुर्वभिष्यंदिबल्यस्याच्छुक्रलक्षप्रकीर्णितं ॥ पित्तं
शान्तंश्रमं चैवनाशयेदितिकीर्णितं ॥

अर्थ— ब्रह्मीचै दही रक्तपित्त, प्रसादन, वृष्य, त्रिगुण, मधुर, शोधन, कफकारक, गुह, अभिष्यंदि, बलकर, शूक्रकारक व पित्त, वात, श्रम यांचा नाश करिते.

अजादधिसमुदित्हीपनं पाचनलघु ॥ रुच्यंचोष्णं ग्राहकंचनेत्रो
गक्षयापहं ॥ अशैकाश्रयंनिदोषंचश्वासंकासंकफं तथा ॥ वानना
शकरंचैवमुनिभिःसंप्रकीर्णितं ॥

अर्थ— शेळीचै दही दीपन, पाचन, लघु, रुचिकर, उष्ण, ग्राहक, व नेत्ररोग, क्षय, अर्ध, काश्रय, निदोष, श्वास, कास, आणि वायु यांचा नाश करिते.

अवीनादधिसुस्त्रिगुणं पाके चमधुरं गुरु ॥ कफपित्तकरंचैव कोपनं
तुवरंमनं ॥ वानरक्तं व्रणंशोषं वानंचैव विनाशयेत् ॥

अर्थ— मंदीचै दही त्रिगुण, पाककाली मधुर, गुरु, कफकर, पित्तकर, कोपन, तुलट, व वातरक्त, व्रण, शोष, आणि वायु यांचा नाश करिते.

हस्तिन्यास्नुदधिप्रोक्तं तुवरं कांतिकारकं ॥ रुच्यं पाके चक्रटुकं लघु
चोष्णं बलप्रदं ॥ वीर्यवृद्धिकरंचैव परिणामरुजाहरं ॥ कम्बुवानं ना
शयनीत्येवमाचार्यभाषितं ॥

अर्थ— हस्तिनीचै दही तुलट, कांतिकारक, रौचकर, पाककाली तिखट, लघु, उष्ण, बलप्रद, वीर्यवर्धक, व परिणामशूल, कफ, आणि वायु यांचा नाश करिते.

अश्विन्यास्नुदधिप्रोक्तं मधुरं तुवरं मनं ॥ अल्पवानकरं रुच्यंचक्षुष्यं
दीपनं मनं ॥ कफमूर्छानिदोषकुश्राशौं दरजंतुनुत ॥

अर्थ— घोड्याचै दही मधुर, तुलट, किंचित्वातकर, रुचिकर, नेत्ररोग हितकर, दीपन, व कफ, मूर्छा, निदोष, कुष्ठ, मूलव्याध, उदरान्तल जंतु, यांचा नाश करिते.

गर्दभ्यास्नुदधिप्रोक्तं रुक्षंचोष्णं च दीपनं ॥
पाचकं मधुरं चाम्लं रुच्यं वातहरं मनं ॥

अर्थ— गाढीचै दही रक्त, उष्ण, दीपन, पाचक, मधुर, अम्ल, रुचिकर, आणि वात-
नाशक बरे आहे.

औष्ट्रंक्षिसमुद्दिष्टकटुकपटुभेदकं ॥ रसेम्बमधुरंस्वातुवाताक्षामि
नाशनं ॥ कुष्ठशूलं चोदरंघनाक्षयेदितिकीर्तितं ॥

अर्थ—उद्विणीचें दहीं तिसळ, लारट, भेदक, रसकार्जी भांबट, मधुर, म्हादु, व वाताघ, क्षामि, कृष्ट, शूल, उदर, यांचा नाश करितें.

मानुष्यास्तुदधिप्रोक्तंबल्यंसंतर्पणंगुरु ॥ पाकेचमधुरं चाम्लं चक्षुष्यं
तुरंगंमनं ॥ पाकेलघुसमुद्दिष्टंरुक्मं चोष्णं कफापहं ॥ परिणामभवं
शूलंमलस्तंभं त्रिदोषकं ॥ मूत्रदोषं नाशयतीत्येवमाहुश्चिकित्सकाः ॥

अर्थ—पानुषीचें दही बलकर, तर्पण, जट, पाककार्जी मधुर, भांबट, नेत्राला हितकर, तुरट, पककार्जी लघु, रुक्म, उष्ण, कफनाशक, व परिणामशूल, मलस्तंभ, त्रिदोष, मूत्रदोष, यांचा नाश करितें.

तप्तदुग्धोद्भवं प्रोक्तं दधिस्निग्धं रुचिप्रदं ॥ सर्वधानुबलामीनां
वर्धकं च गुणोत्तमं ॥ वातपित्तहरं चैव प्रोक्तं पर्वचिकित्सकैः ॥

अर्थ—तापविल्या दुध चें दहीं स्निग्ध, रुचिपद, व सर्वधानु, बल, अपि यांना वाढविणारे, गुणानी उत्तम, वातपित्तनाशक असे आहे.

हीनसांतानिकोत्पन्नं दधि भीतलघुश्मृतं ॥ विष्टं भिवातलं प्राहिदी
पनंमधुरंमनं ॥ रुच्यं किंचित्पित्तकरं प्रदिष्टं चाचिकित्सकैः ॥

अर्थ—तापून साय काढलेल्या दुधाचें दही भीतल, लघु, विष्टं भिवातल, प्राहिदी, पानं, मधुर, रुचिकर, आणि किंचित् पित्तकारक असे आहे.

मितायुक्तं दधि प्रोक्तं पित्तदाहनुषाहरं ॥

रुक्तदोषहरं चैव मुनिभिः परिकीर्तितं ॥

अर्थ—सात्वगमित्त दहीं पित्त, दाह, नुषा, रुक्तदोष यांचें नाशक असे आहे.

गुडामिश्रं दधिप्रोक्तं नर्पणं धानुवर्धकं ॥

गुरुदानहरं चैव मुनिभिः परिकीर्तितं ॥

अर्थ—गुडामिश्रित दहीं तर्पण, धानुवर्धक, गुरु, वातनाशक असे आहे.

दधिमल्लसमुद्रिष्टं बल्यं च नुवरं मतं ॥ पित्तप्रदं सरं चोष्णं रुच्यं चाम्लं
 लघुं मतं ॥ लोतसांशोधकं चैव प्लीहोदरनृषाहरं ॥ कफार्शवात्तवि
 ष्टभपांडुशूलहरं परं ॥ गुल्मं श्वासांशयतीत्येवमाहुश्चिकित्सकाः ॥

अर्थ—दद्यात्तरी निवली बलकर, तुष्ट, पित्तकर, सारक, उष्ण, रुचिकर, आंवट, लघु
 लोतःशोधक व प्रोहोदर, तृषा, कफार्श, वायु, विष्टभ, पांडुरोग, शूल, गुन्म, श्वास, यांचा
 नाश करिते.

दधिमेहश्चसंप्रोक्तः सारकश्चगुरुमतः ॥ रक्तं पित्तं कफं चैव व्यर्थं यदि
 निकीर्तितः ॥ अग्निमांद्यकरश्चैव वातनाशकरो मतः ॥ गुणान्व
 न्येनुविज्ञेयावुधैश्चदधिनासमाः ॥

अर्थ— दद्यात्तरी गाय सारक, गुरु, वरक, पित्त, कफ, दृक्, यांचा वातविणारी, आणि
 अग्निमांद्यकारक, वातनाशक अशी आहेत. वरकइ गुण दद्यात्तरीचे आहेत.

नवनीतं लघुग्राहिशीतलं कफकारकं ॥ अग्निदीपिकरं व्यर्थं मेधाकृ
 ष्यप्रियं मतं ॥ अनीवमधुरं स्वादुरुच्यं भेदो विवर्धकं ॥ धानुवृद्धिकरं
 बल्यं वण्यं तर्पणकारकं ॥ सौकुमार्यकरं चैवाविदाहिमुनिभिर्मतं ॥
 किंचित्क्रेणसंमिश्रमतस्नुनुरं मतं ॥ बालवृद्धिर्न चाम्लं रक्तदो
 षनृषाहरं ॥ वातं पित्तं शयं कासं दुर्नामानं तथादितं ॥ संतापंचश्रमं
 शोषने त्रगेगंचनाशयेत् ॥ शूलं संग्रहणीं श्वातं कृमींश्चैव वातनाशयेत् ॥

अर्थ—नवनीत लघु, पाहक, शीतल, कफकारक, अग्निदीपक, वृष्य, मेधाकारक, प्रिय,
 अतिमधुर, ग्राहि, रुचिकर, वेदवर्धक, धानुवर्धक, बलकर, तर्पणकारक, तर्पण, सौकुमार्यकारक, अविदा-
 हि, आहे, तेच किंचित्तकणुक अगळे तर, तुष्ट, बालवृद्धि, यांचा पित्तकर, आंवट, रक्त-
 दोष, ताणान, वायु, पित्त, धार, लोतका, मुक्तव्याध, अर्दनावायु, संताप, श्रम, शोष, नेत्र-
 रोग, शूल, सेवर्धना, दमा, आणि काम यांचा नाश करिते.

नवनीतं विगेतं च बल्यं शुककरं गुरु ॥ कफभेदोवर्धकं च चतुर्वर्ध्या
 नुवर्धकं ॥ अरुदयमनभिः सैबिद्विज्यहोरक्षितं यादि ॥ नदात्तारं कटु
 श्याम्लमतो वात्यं शुकृकृत् ॥ विनाशोपेने त्रगेगंसर्वरोगस्थकारकं ॥

अर्थ—शिल्ले लोणी बलकर, शुककारक, गुरु, कफकर, वेदवर्धक, नेत्रांका हितकर, धा-
 नुवर्धक, अप्रिय, अनभिष्यंदि आहे, तेच दोन तीन दिवसांचे असतां खारट, तिख-
 ट, आंवट, व वाति, धर्श, कुष्ठ, दोषांशूच नेशरोग, आणि सर्व रोग यांचा नाश करिते.

नवनीतंगवानूनंशीतलधातुवर्धकं ॥ तेजोविवर्धनवृष्यवर्णव्राहि
बलप्रदं ॥ बालवृद्धाहितरुच्यमधुरं सुखकारकं ॥ चक्षुष्यं पुष्टिकृषी
ववातपित्तकफार्शनुत् ॥ क्षयरक्तविकारंच अदितं च विनाशयेत् ॥
सर्वांगशूलंच तथाश्रमंकी संविनाशयेत् ॥

अर्थ—गार्दचे नवे लोणी शीतल, धातुवर्धक, तेजोवर्धक, वृष्य, वर्णकर, पाहक, बलप्रद, बाल व वृद्ध, पांना अहित, रुचिकर, मधुर, सुखकारक, चक्षुष्य, पाटिकारक, व वायु, पित्त, कफ, अर्श, ज्वर, रक्तविकार, अदितवायु, सर्वांगशूल, श्रम, आणि खोकला, पांचा नाश करिते.

नवनीतमहिष्यास्तृकषायवानलं गुरु ॥ कफमेदोवर्धकंच चक्षुष्यं धा
तुवर्धकं ॥ वृष्यंच मधुरं शीतं बल्यं दाहकरं मत्तं ॥ ग्राहकं श्रमपित्तघ्नं
तन्मूत्रं धातुवर्धकं ॥ बालवृद्धाहितं बल्यं मुनिभिः परिकीर्तितं ॥

अर्थ—महिषीचे लोणी दुरद, वायु, गुरु, कफकर, मेदवर्धक, नेत्रांला हित, धातुवर्धक, वृष्य, मधुर, शीत, बलकर, दाहकारक, ग्राहक, व श्रम, पित्त, पांचे नाशक आहे. हेच तामे बसता धातुवर्धक, बाल व वृद्ध पांना हितकारक, आणि बलकर असे आहे.

नवनीतमज्जायाम्नुमधुरं तुवरं लघु ॥ चक्षुष्यं दीपनं बल्यं हितकृत्
शकामनुत् ॥ गुल्मप्रमेहं शूलं च कंडूने त्ररुजं ज्वरं ॥ पांडुं च श्वित्र
कुष्ठं च नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ—शेळीचे लोणी मधुर, तुवर, लघु, नेत्रांला हित, दीपन, बलकर, हितकर, व क्षय, खोकला, गुल्म, प्रमेह, शूल, कंडू, नेत्ररोग, ज्वर, पांडुरोग, पाटरे कोड, पांचा नाश करिते.

नवनीतं स्मृतं चात्यायाके शीतं सरं लघु ॥ योनिशूलकफेवानेशोफे
चार्शंसिचोदरे ॥ जठराग्नौ सदाशमनं कृमिज्वरकरं परं ॥ कंडूवांति
चारुत्रिचकरीर्नामबुधाजगुः ॥

अर्थ—मेढीचे लोणी पाककार्ळा शीत, सारक, लघु, व योनिशूल, कफ, वायु, मूत्र, अर्श, उदर, आणि जठराग्नि वावर उत्तम, व कृमि, शर, पांना करणारे कंडू, वाति, बरुधि, पांना करिते.

नवनीतं स्मृतं चात्यादुर्गंधं शीतलं गुरु ॥ अग्निदीपिकरं चैव पुष्टिकृ
न्मेदवर्धकं ॥ मेधाकारिसमुद्दिष्टं नृणां याजनं कर्मतं ॥

अर्थ— एडकीर्यै लोणी दुर्गंध, शीतल, गुड, अग्निदीपक, पुष्टिकर, मेदवर्धक, नेत्राकारक, आणि तृष्णाजनक भस्मे आहे.

हरितन्यानवनीतंतुतुवरं दीपनं लघु ॥
निक्तमलस्तंभकरं कृमिपित्तकफापहं ॥

अर्थ— हरिताचे लोणी तुष्ट, दीपन, लघु, कडू, मलस्तंभक, व कृमि, पित्त, आणि कफ, यांचे नाशक भस्मे आहे.

अश्विन्यानवनीतंतुतुवरं कटुकं ममं ॥
अचक्षुष्यं मृतं चोष्णं कफवानविनाशकं ॥

अर्थ— घोडीचे लोणी तुष्ट, तिखट, नेत्राला अहित, उष्ण, आणि कफ, वायु, यांचे नाशक आहे.

गर्भान्यानवनीतंतुतुवरं लघु ॥ उष्णं च दीपनं चैव कफवानविनाशयेन ॥ मंत्रदोषनाशयनार्थे व माचार्यभाषितं ॥

अर्थ— गारुडचे लोणी तुष्ट, लघु, उष्ण, दीपन, व कफ, वायु, मूत्रदोष यांचा नाश करिते.

नूतनं च जाभवं ज्ञेयं नवनोतं च लप्रदं ॥
दीपनं च त्रयं कामं कफने च रुजं हरेत् ॥

अर्थ— शोरीचे ताजे लोणी बरकर, दीपन, भय, खोकला, कफ, यांचा नाश करिते.

उष्ट्रिजनवनीतंतुपाकेशीतं लघु मृतं ॥ अग्निदीपि च व्रणघ्नं
कृमिनाशनं ॥ वानघ्नं च कफघ्नं च पूर्वमुक्तं चिकित्साः ॥

अर्थ— उष्ट्रांचे लोणी पाककाली शीत, लघु, अग्निदीपक, व व्रण, कृमि, वायु, कफ, यांचे नाशक आहे.

स्थीजन्यं नवनोतंतुपाके लघु च प्रदं ॥
चक्षुष्यं दीपनं चैव सर्वरोगघ्नं हरेत् ॥

अर्थ— स्त्रीचे लोणी पाककाली लघु, चिकित्सा, नेत्राला हितकारक, दीपन, संपूर्ण रोग, सर्व किंचे, यांचा नाश करिते.

घृत स्वीत सागितलं आहे.

अनानसमपक्वंतुरुर्च्यहृद्यं गुरुमेतं ॥ कफपित्तकरं चैव प्रोक्तं च
मरोचकं ॥ अमं कृमिनाशयानितत्पक्वं शशुदुपि नहन ॥ रसान्तपा
कारं च नाशयेदिति कीर्तितं ॥

अर्थ— हिरवे अनानस रुचिकर, हृद्य, गुरु, कफपित्तकारक, अमरोचक,
अम, कृमि नाशक आहे, तेंच पिकले अमता गोड, पित्तनाशक, रसपिकार,
आंतपविकार, पाचें नाशक आहे.

कीर्तितं कीर्तुमधुराग्निव्याशीतावलप्रदा ॥ चैव प्रदा रुचिकरं गुण
पश्याग्निदीपना ॥ क्वचिद्धानं कफं चैव कीर्तयेदिति कीर्तितं ॥ इवा
संकासं चैव कफपित्तं कर्मिण्यथा ॥ जन्मोदरं जदोश्च मल
धे च नाशयेत् ॥

अर्थ— टोडरी— शिगरी मधुर, अग्नि, व्याशी, अतः प्रदा, रुचिकर, गुरु,
पाचकर, अग्निदीपक, क्वचिन् वतकर, कफकर, व इवम, संकास, जद, मल, विना, कवि,
गुण, उदर, जिदोष, प्राणि मलकं चैव नाश करिते.

गुणदीप समाप्त.

